Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad Ioannem Gigas Epigramma

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 43
Plúteo 10

C. CORNELII TACITI OPERA QVÆ EXSTANT,

Las notas marginales son del Cor. D. Manuel Sarmiento de Mendoza canonigo magistral de Sevilla

Ex IVSTI LIPSI editione vltima: & cum eiusdem ad ea omnia COMMENTARIIS aut NOTIS.

Scripta & addita ab eodem singulis libris BREVIARIA *valdè ad memoriam, & Historiæ lucem.*

Dn Antonio de Ynarra

De la Librería del Rl Coleg.o de Loyola

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
CIↃ. IↃ. LXXXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SOCIETATIS JESU · BIBLIOTHECA COLLEGII LOVANIENSIS

PRIVILEGII CÆSAREI SVMMA.

MAXIMILIANI II. Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti, publico edicto cautum & ſancitum eſt, ne quis cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunque ſacri Romani Imperij, & ditionis eius fines patent, quæcunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hactenus nondum impreſſa, vel ab aliis quidem impreſſa, nouis autem deinceps ſcholiis, annotationibus aut commentariis aucta & illuſtrata, Chriſtophorus Plantinus ciuis & typographus Antuerpienſis primus typis procuderit, intra proximum ſexennium à prima cuiuſque operis aut voluminis editione, vllo pacto eiuſdem vel diuerſi characteris forma excudat, aut excuſa ab aliis, intra eiuſdem Maximiliani & Imperij fines vendenda importet, ſeu quouis modo diſtrahat manifeſtè vel occultè, ſub pœna decem Marcharum auri puri, quarum dimidia fiſco Imperiali fraudis vindici, reſidua verò pars prænominato Plantino cedat, præter librorum ad imitationem impreſſorum amiſſionem, quos idem Plantinus vbicunque locorum nactus fuerit, per ſe, vel ſuos, adiumento Magiſtratus loci, vel citra, propria auctoritate ſibi vindicare, inque ſuam poteſtatem redigere poterit. In cuius rei fidem ipſi Edicto manu ſubſcripſit, & ſigillum apponi iuſſit Cæſarea Maieſtas. Datum in ciuitate Viennæ Auſtriæ, die vigeſimâ prima menſis Februarij, Anno Domini M. D. LXV.

Subſig.

Maximilianus.

Ad mandatum ſacræ Cæſ.
M. proprium

Haller.

PRIVILEGIVM GALLIARVM REGIS.

CAVTVM HENRICI III. *Galliarum Regis Priuilegio, ne quis in omni eius regno libros totos, aut in parte, quoſcunque Chriſtophorus Plantinus aut nouos excuderit, aut veteres, ſed correctos ſiue illuſtratos, aut adnotatos, eoſce iterum excudat, excudi faciat, aut excuſos vendat. idque intra ſexennium à cuiuſque libri editione. Id autem hoc fine, vt ne idem Plantinus, laborum ſuorum, ſumptuumque meritiſſimo fructu priuetur, cogaturque tandem intermittere aut omittere laudabile ſuum munus, cum detrimento reipub. litterariæ, & doctorum. Qui contrà fecerit, ſciat paratam librorum confiſcationem, aliasque pœnas ſiue mulctas, quæ Regiis Edictis continentur. Cum lege tamen, ne iidem libri quicquam contineant, quod vel Religioni Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ, vel huius Regni Statui aduerſetur. Atque huius Edicti exemplar cùm fronti aut calci cuiuſque operis apponetur, nullus typographorum ſiue bibliopolarum vllam ignorantiæ cauſſam prætexat. Datum Fontibellaquæ, quinta Auguſti.* M. D. LXXXII.

Signat.

Per Regem

De Neufuille.

AD LECTOREM.

EN tibi, Lector, tertiam editionem Taciti noſtri, &, niſi fallor, poſtremam. in qua vt fidei & induſtriæ noſtræ ratio tibi conſtet, pauca præmonebo. Scriptorem hunc correximus ab ingenio interdum, plerumque à libris. Libri quibus vſi ſumus, iſti. Vaticana exemplaria duo: è quibus alterum ſanè vetus & bonum, ex bibliotheca magis arcana mihi depromptum. Farneſianus codex: quem ſuppeditauit nobis humaniſſimus Fuluius Vrſinus. Ea olim Romæ ipſi vidimus, & cum iudicio (vt captus quidem noſter fuit) legimus, contulimus: certè cum fide. Codex item Venetus editionis antiquæ. Atque hæc mihi adiumenta in prima editione. Acceſsêre nunc alia ab amicis. Manuſcriptum exemplar, meo nomine & gratia, in Hiſpaniis Toleti legit & cum vulgatis compoſuit Andreas Schottus optimus doctiſſimuſque vir: qui excerpta ad me miſit & notas. Id exemplar eſt in bibliotheca viri illuſtris Antonij Couarruuiæ Leiua: cuius inſigni doctrinæ & diſertæ in ſcribendo elegantiæ verum & ſine fraude teſtimonium reddo. Id exemplar in citando aliâs Hiſpanum, aliâs Couarruuiæ nomino: minus tamen ſæpe auxilio eius vſus, quia & tardè ad me venit pleriſque iſtis iam perfectis, & vt rem dicam, non optimæ notæ. Aliud item mihi auxilium à politiſſimo & doctiſſimo Franciſco Modio. qui dum in Germania agit apud inſignem litteratorum patronum Eraſmum Neuſtetterum, cognomento Sturmerum, (virum genere & dignitate inter primos) nactus exemplar quoddam eſt manu Rodolphi Agricolæ adnotatum: quod vſui nobis fuit, vt videbis. Multa enim eruditus ille vir obſeruarat, & ad margines libri ſui rettulerat: ſed ita, vt iure ambigas prompta ea è vetuſtioribus libris ſint, an ab ipſo. Multa enim agnoſco audacius & licentius inuenta, & longius à verbis aberrantia: quæ videantur mihi à ſubtilis ingenij fonte. quædam etiam eiuſmodi, quæ etſi non à libris, commendent ſe tamen lectori audacia quadam verecunda. Sed idem ille noſter Modius etiam Romanam editionem veterem comparauit cum vulgata: eaque multis locis vera, aut dux nobis ad veritatem. Denique idem etiam codicem manuſcriptum Bamberga allatum, quem Ampliſſimus Neuſtetterus emit. ſed qui nihil præter Germaniam Taciti haberet, è quo ipſo non optimo tamen locos aliquot correxiſſe videmur non læuè. Hæc de fide. quam in iis quæ ipſe inſpexi ſiue contuli, culpabis numquam: etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

in his amicis ſpero eam, imò pænè præſto. Quod ad induſtriam autem: Commentarij noſtri indicium facient: è quibus priorem ad Annales, (laboriosè olim ſcriptum, non negamus) iterùm correximus, vtiliterque auximus in multis locis; alterum ad Hiſtorias & reliquos libellos nunc damus nouum. etſi propriè non Commentarium, ſed Notas. quia de lectione aut ſcriptura plurimùm agimus, quàm de ſcriptoris mente. Sed nec libri illi obſcuri æquè, atque Annales: & nos fortaſſe lucem ampliorem dabimus in temporum meliori luce. Salue.

IVSTVS LIPSIVS

CHRISTOPHORO PLANTINO

S. D I C O.

TACITVM, *quem tertiò vulgare paras clariſſime Typographorum, mitto ecce tibi. Relegi, recenſui: & ſine dolo dicam, multa in eo quà à ſcriptura, quà ab interpunctis, feci meliora. Addidi etiam ad oram Notas variantis lectionis, aut coniecturæ meæ: ſed paucas, breueſque. Nam cetera haurire è Commentariis meis lectorem ius eſt. qui Tacitum ipſum ſequentur, imò adſequentur. Ego, mi Plantine, etſi in variis moleſtíſque occupationibus nunc meis, valetudine etiam non firma, tamen curæ habui hanc curam; vti publica priuatáque res fructum caperet è ſaluberrimo & optimo ſcriptore ad hoc ævum. Æuum calamitoſum. ſed ad quod tolerandum, multum, me iudice, hiſtoria iſta faciet: ſolatio, conſilio, exemplo. Vale.*

IMP.

IMPER. CAESARI MAXIMILIANO. II. AVG. GERMANICO.

P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS

D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè ſcribere, Imperator, maiorum temporibus non ſolùm magna, ſed etiam rara laus fuit. Vtriuſque cauſſa à difficultate eſt: difficultas ex eo, quòd quæ aliis ſcientiis ferè ſingula proponuntur, ea hiſtoriæ legitimæ vniuerſa. Poëta ſi adpoſitè ad delectationem; orator ad fidem; philoſophus ad vitam dicat: impleſſe munus ſuum videntur. Hiſtoriæ ſcriptor niſi hæc tria ſimul miſceat ac temperet, fruſtrà ſe iactet in ſingulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quaſi patricios hiſtoricos à prudenti Cenſore poteſt. Sed primum de tribus omnis hiſtoria habet, quia animos noſtros nuda narratio, cuicuimodi illa, natura delectat: alterum deſideramus non rarò in Græcis: tertium etiam in noſtris. Vt abſtineam iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, aliiſque quorum ſcripta vixerunt: ex iis qui ſuperant, C. Cæſar laudatur in primis. Si vt diſertus narrator; libens aſſentio. eſt enim eius viri pura oratio, ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. ſin vt perfectus hiſtoricus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in hiſtoria ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν & πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, ceteroqui minimè ſui contemtor, Commentarios inſcripſit non Hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit quòd falſam adfectare contempſit. Iam verò princeps hiſtoricorum audit Liuius. ſi magnitudinem operis, & varietatem rerum ſpectamus, rectè: ſed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione ſemper commotior ſurrexi, non ſemper melior aut ad vitæ caſus inſtructior. Salluſtius vnus ex III. viris illis eſt qui feliciter conſecutus videtur hæc omnia, & quem, ſi mei arbitrij res ſit, in hoc luſtro principem Senatus hiſtorici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quaſi gentium hiſtorici quantum à ſuperiorum ætate, tantum & à laude afuerunt. niſi quod admirabile eſt quantum inter iſtos vnus excellat, imitator Salluſtij Corn.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tacitus, omni virtute antiquis proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certamen poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & prudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum verſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcena rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectandi magis quàm inſtruendi lectoris: hic mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuia in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex iis pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrum à Thraſea iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumque ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſcripſi, & quæ antiqua formula votorum eſt, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tua beneficij: meritiſſimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iuſtitiam in cognitionibus, conſtantiam in dubiis, prudentiam in conſiliis: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni ſunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, niſi in hoſtem, ſtrictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta ſeueritatis tuæ, aut ſemina ciuilis motus: ſed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant ſanaſti potiùs quàm recidiſti, & quædam diſſimulans nec in omnia anxiè anquirens maluiſti videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et
Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non eſt enim, Cæſar, maieſtas timeri, ſed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius eſt quàm munimento non egere. Iam verò quanta illa tua eſt in ſubditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen ſit? Nihil gratiæ cauſſa loquar: ſed, Deus bone, quæ vidi ipſe Viennæ! Admittebantur ad ſacros ſermones tuos priuati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, ſenes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut deſideria ſua promebant, non ſolùm patienter audiente te, ſed interdum manu & vultu ipſo, ſi quos fortè inſolitus ille ſplendor percuſſerat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque ſermoni ſuus cuiuſque pudor, non faſtidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapſam! hoc eſt verè Principem eſſe, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæſar, his nouis virtutibus hoc nouum conſecutus es, vt cùm alios Cæſares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præſens & ſalutare numen; & inaudita quadam felicitate virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, ſed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cæleſti natura tua ſunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à ſtudiis doctrinæ. quæ quanti æſtimes hinc diſcimus, quòd vna Viennenſis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam inſtruxiſti ſic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus inſtituto vel ſuperare eos poſſe videaris vel certè æquare. in qua tanta magnificentia neſcio magis mirari animum Maieſtatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelſum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero ſi erit vt hic Tacitus meus cenſeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus deſcribi & collocari in omnibus bibliothecis iuſſit. ſiquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pænè eum defecerat: tuæ Maieſtatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Caneſcet ſæclis innumerabilibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI VITA, HONORES ET SCRIPTA.

CORNELIVS *Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illa patricia Cornelia gente sed alia minùs illustri natus est, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auúsque honores gesserint, & ad remp. accesserint, nécne, vt re vetusta & incerta nihil adfirmem: propius à vero abest, ipsum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illustrem intulisse. initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis administrauit. quæ dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reuersus, à Tito, vt opinor, Quæsturam accepit: certè dignitatem suam quam Vespasianus inchoauerat, auctam & adiutam esse à Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est quàm Quæsturam aut si fortè Ædilitatem, quia Prætura* XIV. *demum consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano* IX. *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidem ipse in Annali* XI. *disertè ait se* XV. *virum S. F. ac tum prætorem ludis sæcularibus Domitiani cum cura adfuisse. Atqui ludos sæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCCXLI. *id est quinquennio ipso posterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis est. Exstant nummi non pauci cum his notis,* IMP. CÆS. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SÆC. FEC. *Ad consulatum deinde satis longo interuallo imperante Nerua peruenit* A. V. C. DCCCL. *suffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium constanter spreuerat. quem & defunctum pro rostris Tacitus laudauit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quàm quod eius rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuisse eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipso tempore quo Julius Agricola socer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Conlega, & Cor. Prisco, non tam exsilij necessitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quod iidem, vt omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines cùm hoc scribe-*

scriberent, indormiisse bello Troiano, & illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum à ludis suis sæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit, VII. *dumtaxat annos vixisse, octauo conspiratione suorum occisum. Hæc ferè in rep. in priuata eius vita ista sunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Vespasiano* IIX. *& C. Julio Agricola* COSS. *Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex iis, nisi coniectura fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui posteà Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solet. Historiæ scribendæ senex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & caussis orandis egisset. Ex Plinij epistolis & Tacitum in principibus oratoribus fuisse, & orationes aliquot edidisse intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrumque Plinium, Julium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primùm omnium, vti pòst docebo, Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta sit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento,* Cæsi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inuêni. Odoratus sum ex Plinij Nepotis epistola, quæ libro* VII. *Nam ait disertè propemodum ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Vesuuini montis, quo auunculus periit, agebat, vt ipse ait, duodeuicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Rufo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eâdem illa epistola testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Neronis: vixerítque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Neruæ. clarum, quoniam principio* I. *Histor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, nisi principi mortuo.*

VETE-

Universidad de Deusto
Biblioteca

VETERVM SCRIPTORVM DE TACITO TESTIMONIA VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. *Nat. hiſt. cap.* XVI.

Ipſi nos pridem vidimus eadem omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epiſt.* I.

Laudatus eſt Verginius à conſule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius ſupremus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus.

Eodem libro, epiſt. XI.

Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè, & quod eximium orationi eius ineſt, σεμνῶς.

Libro IIII. *Epiſt.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, ſcis quem virum, arcta familiaritate complexus eſt.

Libro VI. *Epiſt.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi ſcribam, quo veriùs tradere poſteris poſſis. Gratias ago. nam video morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & inſigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius ſtudia fouiſſe. Equidem adoleſcentulus, cùm iam tua fama gloriaque floreret, te ſequi, tibi longo, ſed proximus, interuallo, & eſſe & haberi concupiſcebam.

Libro IX.

Nec ipſe tibi plaudis; & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura, neſcio: nos certè meremur, vt ſit aliqua. non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reuerentia poſterûm.

Oroſius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fuſco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, niſi Corn. Tacitus qui hanc hiſtoriam diligentiſſimè contexuit, de reticendo interfectorum numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſeipſum idem potiſſimum elegiſſe dixiſſet.

Idem.

» Deinde vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Auguſto Ianus patefactus dum apud extre-
» mos terrarum terminos nouæ gentes ſæpe ex vſu & aliquando cum damno quæruntur,
» vſque ad Veſpaſiani durauit imperium.

Flauius Vopiſcus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Salluſtios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iuſſit.

Sidonius Epiſt. lib. IV. *ad Polemium.*

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum conſularis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in hiſtoria ſua rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Qua Criſpus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Qua pompa Tacitus numquam ſine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Criſpe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

ELEGIA

IANI LERNVTI ELEGIA IN TACITVM IVSTI LIPSI.

Vt cùm Sol oritur, cedunt vmbræq; ſoporq;,
Noxq; abit atrata cincta caput nebula:
Luce noua albeſcunt auræq; & cærula cæli,
Atque mari & terræ redditur inde color.
Sic poſtquam ingenij cœpiſti fundere lumen,
Et per te antiquis fama reuixit auis:
Artes emerſere bonæ, bona priſca reperta
E longo rurſus enituere ſitu.
Fugit barbaries, totos iam mille per annos
Regnata, & præceps iuit in exſilium.
Ipſa caput victrix attollit Belgica cælo,
Quamuis preſſa malis innumerabilibus:
Virgineaſq; tibi nutrit iam ſedula lauros,
Cedere ſe & Celtis Auſoniæq; negat.
Iure tuo: nam quis ſeſe tibi comparet, arte
Siue opus eſt, ipſo ſiue opus ingenio?
Non ille, egregiis monumentis clarus vbique,
Italus in Gallis, Gallus in Italia:
Non rigida & veteri qui de virtute locutus
Viuit, & Arpinas audit in vrbe nouus:
Non alij, quorum noſtra hæc & ſerior ætas
Intexet chartis nomina perpetuis.
Nam patria procul atque bonis, ciuilia paſſus
Vulnera, & vndoſi litus ad Oceani:
Continuis languens morbis, & mortis auaræ
Faucibus ereptus atque iterum atque iterum,
Aut priſcæ hiſtoriæ, & iuris primordia ſancti
In Batauis magno primus honore doces:
Pegaſideſq; olim potas Aganippide lympha,
Mel bibere & nectar cogis in Oceano.
Aut operæ immodicus nocturnæ ad ſigna lucernæ
Mandas æternis ſcripta voluminibus.
Sic modò prodierunt lecta illa Electa, ſimulq;
Prodierunt Latij lautitiæ & Veneres.

Sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sic & Epistolicæ: mellitum opus & sale tinctum
Illo, unde, ut fama est, Cyprigena orta dea.
Sic tua nunc olim viuunt Consinia in Orbe,
Queis Hebe aspersit mattia cœlicolûm.
Ecce iterum Tacitus, totum quem panè lituris
Opplerat medio tempore barbaria:
Purus & illustratus, in antiquumq; nitorem
Redditus, optatò prodit in ora hominum.
Æsona non aliter memorant Medeide canam
Arte comam, & rugas deposuisse senem.
Hunc Tacite ô Cæsar dignum te, iam face mille
Descriptum exemplis pulpita cuncta habeant.
Sed quid opus fisci reditus absumere? quidve
Scribarum celeres sollicitare operas?
Nam Tacitus Plantinus erit, qui parua opera & re
Efficiet magno Cæsare maius opus.
Macti este eximio Tacite & Plantine labore,
Et Lipsi nostræ maxima pars animæ.

DE TACITO IVSTI LIPSII, VIRI CLARISS.

LIPSIVS eloquio quantum, ingenioq; sagaci
Excellat, reliqua ut scripta uir ipse taceam;
Vel solus loquitur Tacitus, gratusq; loquetur,
Dum pronas uoluent Rhenus & Ister aquas.
Dij caput hoc Orbi longos seruate per annos,
Ex illo ut nobis commoda plura fluant.

Iohan. Posthius, Architater Wirzeburgicus F. Coloniæ Agrip. Kal. Iulij, Anno M. D. LXXIX.

INDEX OPERVM TACITI.

ANNALIVM, *ab excessu Augusti, Libri* XVI.
HISTORIARVM, *ab excessu Neronis, Libri* V.
DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.
DE VITA *Julij Agricolæ, Liber* I.
DIALOGVS; *De caussis corruptæ eloquentiæ, ambigui scriptoris.*

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres grauis seditio incessit. ea, misso Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germania inferiore motus. qui consedit, non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eáque expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Vsipetes vastati aut cæsi. Iulia Augusti F. Rhegij vitam finiit. Sodales in honorem Augusti, & ludi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vastat, urit, cædit. Segestes obsidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquiæ Vari & militum lectæ: ijsq; suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati. tamen hostes prospera eruptione fusi, fugati. Maiestatis lex reducta & asperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: & per eam caussam decreta patrum expressa ad coërcendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta,

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.
NERONE CLAVDIO DRVSO CÆSARE, ET C. NORBANO COSS.

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemuiralis potestas vltra biennium, neque Tribunorum militum consulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassiq́ue potentia, citò in Cæsarem: Lepidi, atque Antonij arma, in Augustum cessêre. qui cuncta discordijs ciuilibus fessa, nomine Principis sub imperium accepit. Sed veteris * reip. prospera vel aduersa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusq́ue Augusti dicendis non defuêre decora ingenia, donec glisscente adulatione detererentur. Tiberij, Caijq́ue, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus odijs compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. sine ira, & studio, quorum caussas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoq́ue Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus: posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit; insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante. cùm ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent: ceteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populiq́ue imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecunia turbabantur. Ceterùm Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adolescentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia, & victoriæ socium, geminatis consulatibus extulit: mox defuncto Marcello, generum sumsit: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos, imperatorijs nominibus auxit, integra etiamdum domo sua. nam genitos Agrippa Caium ac Lucium, in familiam Cæsarum induxerat. nec dum posita puerili prætexta, Principes Iuuentutis appellari, destinare consules, specie recusantis flagrantissimè cupiuerat. Vt Agrippa vita concessit; L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armenia, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel nouercæ Liuiæ dolus abstulit; Drusoq́ue pridem exstincto, Nero solus è priuignis erat:

sub imperij nom. sic Lipsius. Quidam

* Vertranio adsentior sic legenti. nulla go tamen populi Romani confusis notis.

i. contentus tum by Lipsius. Quidam

i. tyrannidi

Universidad de Deusto
Biblioteca

illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, consors Tribuniciæ potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, vt antea, matris artibus, sed palàm hortatu. nam senem Augustum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum Agrippam Postumum in insulam Planasiam proijceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum. At Hercule Germanicum Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem à Tiberio iussit, quamquam esset in domo Tiberij filius iuuenis, sed quò pluribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ. eadem magistratuum vocabula. iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella ciuium nati. quotusquisque reliquus, qui remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquam prisci & integri moris. omnis exuta æqualitate iussa principis aspectare. nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum, & pacem sustentauit. Postquam prouecta iam senectus, ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & spes nouæ: pauci bona libertatis incassum disserere; plures bellum pauescere; alij cupere; pars multò maxima imminentis dominos varijs rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominia accensum, non ætate, neque rerum experientia tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atque insita Claudiæ familiæ superbia; multaque indicia sæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice: congestos iuueni consulatus, triumphos: ne ijs quidem annis, quibus Rhodi specie secessus * exsulem egerit, aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum: accedere matrem muliebri impotentia, seruiendum feminæ, duobúsque insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque distrahant. Hæc atque talia agitantibus, grauescere valetudo Augusti. & quidam scelus vxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis conscijs, & comite vno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. multas illinc vtrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum vxori Martiæ aperuisse: illam Liuiæ. * C. Nauum id Cæsari. Neque multo pòst, extincto Maximo, dubium an quæsita morte, auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quòd causa exitij marito fuisset. Vtcumque se ea res habuit, vix dum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodijs domum, & vias sepserat Liuia. lætique interdum nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Postumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ adpositio, ne contaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio sæuaque Augustus de moribus adolescentis questus, vt exsilium eius senatus consulto sanciretur, perfecerat. ceterùm in nullius vnquam suorum necem durauit. neque mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam, credibile erat. propius vero, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs, suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. Nuncianti centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset, neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur, iuxtà periculoso, ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: néue Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. At Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, Eques. quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne læti excessu principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. A. V. C. D. CCLXVII. primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere, apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius: ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox senatus, milesque & populus. nam Tiberius cuncta per consules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ. verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto. de honoribus parentis consulturum: neque abscedere à corpore: idque vnum ex publicis muneribus vsurpare. sed defuncto Augusto, signum prætorijs cohortibus, vt imperator dederat. excubiæ, arma, cetera

aulæ.

aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam contabundus, nisi cùm in senatu loqueretur. causa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm exspectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electusque potius à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti. cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ, Tiberium, & Liuiam heredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ adsumebatur. In spem secundam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primores ciuitatis scripserat: plerosque inuisos sibi, sed iactantia gloriaque ad posteros. Legata non vltra ciuilem modum, nisi quod populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus singula nummûm milia; legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quîs maximè insignes visi: vt porta triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. interrogatúsque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promsisset, sponte dixisse, respondit: neque in ijs quæ ad Remp. pertinerent, consilio nisi suo vsurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris senatorum ferendum. * Remisit Cæsar adroganti moderatione, populúmque edicto monuit, ne, vt quondam nimijs studijs funus diui Iulij turbassent, ita Augustum in foro, potiusquam in campo Martis, sede destinata cremari vellent. Die funeris, milites velut præsidio sterèrent. multum irridentibus, qui ipsi viderant, quique à parentibus acceperant, diem illum crudi adhuc seruitij, & libertatis improsperè repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, alijs pessimum, alijs pulcherrimum, facinus videretur: nunc senem principem longa potentia, prouisis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio scilicet militari tuendum, vt sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo, pleríque vana mirantibus, quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuisset. numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium simul æquauerat. continuata per septem & triginta annos tribunicia potestas: nomen imperatoris semel atque vicies partum: aliáque honorum multiplicata, aut noua. At apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebatúrue. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reip. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlciscereturmulta Lepido concessisse. postquam hic secordia senuerit, ille per libidines pessum datus sit: non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm vt ab vno regeretur. Non regno tamen, neque dictatura, sed principis nomine constitutam Remp. mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiam apud socios: vrbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies esset. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui sumta. ceterùm cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente priuato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium: mox vbi decreto patrum, fasces, & ius prætoris inuaserit: cæsis Hircio & Pansa (siue hostis illos; seu Pansam venenum vulneri adfusum; siue milites Hirtium, & machinator doli Cæsar abstulerat.) vtriusque copias occupauisse. extortum inuito senatu consulatum, armáque quæ in Antonium acceperit, contra Remp. versa. proscriptionem ciuium, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecêre laudatas. sanè Cassij & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos (quamquam fas sit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos. pòst Antonium Tarentino Brundisinóque fœdere, & nuptijs sororis illectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsoluisse. Pacem sine dubio post hæc, verùm cruentam. Lollianas, Varianásque clades: interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos. Nec domesticis abstinebatur. Abducta Neroni vxor: & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu rite nuberet: * qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: postremò Liuia grauis in Remp. mater, grauis domui Cæsarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sæuitiamque eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsiuisse. Etenim Augustus, paucis ante annis, cum Tiberio Tribuniciam potestatem

Universidad de Deusto

à patribus rursum postularet, quamquam honora oratione, quædam de habitu cultúque, & institutis eius iecerat, quæ velut excusando exprobraret. Cetertim sepultura more perfecta, templum & cælestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces. & ille variè disserebat, de magnitudine imperij, sua modestia: solam diui Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illustribus viris subnixa, non ad vnum omnia deferrent. plures facilius munia Reip. sociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberióque etiam in rebus quas non occulteret, seu natura, siue adsuetudine, suspensa semper & obscura verba: tunc verò, nitenti vt sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: cùm proferri libellum recitarique iussit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, sociorúmque in armis: quot classes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & necessitates ac largitiones. quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus: addiderátque consilium, coërcendi intrà terminos imperij. incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit fortè Tiberius, se, vt non toti Reip. parem, ita quæcunque pars sibi mandaretur, eius tutelam susceptarum. Tum Asinius Gallus, interrogo, inquit, Cæsar, quam partem Reip. mandari tibi velis? Perculsus improuisa interrogatione, paulum reticuit, dein collecto animo respondit: Nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid, aut euitare, ex eo cui in vniuersum excusari mallet. Rursus Gallus (etenim vultu offensionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, vt diuideret quæ separari nequirent: sed vt sua confessione argueretur, vnum esse Reip. corpus, atque vnius animo regendum. addidit laudem de Augusto, Tiberiúmque ipsum victoriarum suarum, quæque in toga per tot annos egregiè fecisset, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit pridem inuisus, tanquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret, Pollionísque Asinij patris ferociam retineret. Post quæ L. Arruntius haut multum discrepans à Galli oratione perinde offendit. quanquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: sed diuitem, promptum artibus egregijs, & pari fama publicè, suspectabat. Quippe Augustus suprémis sermonibus cùm tractaret, qui nam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel ijdem possent cuperéntque: M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem. Gallum Asinium, auidum & minorem. L. Arruntium, non indignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidêre: omnésque præter Lepidum, varijs mox criminibus struente Tiberio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, suspicacem animum perstrinxêre. Haterius cùm dixisset, quousque patieris Cæsar non adesse caput Reip.? Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non irritas fore Senatus preces, quòd relationi consulum iure Tribuniciæ potestatis non incessisset. In Haterium statim inuectus est; Scaurum, cui implacabilius irascebatur, silentio tramisit. fessúsque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non vt fateretur suscipi à se imperium, sed vt negare & rogari desineret. Constat Haterium, cùm deprecandi caussa palatium introisset, ambulantisque Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, eiúsque accuratissimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Augustam adulatio. alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique vt nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ filius, censebant. ille moderandos feminarum honores dictitans, eadémque se temperantia vsurum in his quæ sibi tribuerentur, ceterùm anxius inuidia, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est: arámque adoptionis, & alia huiusce modi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit, missíque legati qui deferrent, simul mæstitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quòd designatus consul Drusus, præsentísque erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu, vt augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. Tum primùm è campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, & si potissima arbitrio Principis, quædam tamen studijs tribuum fiebant. neque populus ademtum ius questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus, ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, sine repulsa & ambitu designandos. Inter quæ tribuni plebeij petiuere, vt proprio sumtu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex ærario, vtque per circum

triumphali

triumphali veste vterentur. curru vehi haud permissum. mox celebratio annua ad prætorem translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum vrbanarum status erat, cùm Pannonicas legiones seditio incessit: nullis nouis caussis, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul legiones habebantur, præsidente Iunio Blæso: qui sine Augusti, & initijs Tiberij auditis, obiustitium, aut gaudium intermiserat solita munia. Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquijs aut flexo in vesperam die, & delapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremò promtis iam & alijs seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia nisi nouum & nutantem adhuc principem precibus, vel armis adirent? satis per tot annos ignauia peccatum, quòd tricena, aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. ac si quis tot casus vita superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, vbi per nomen agrorum, vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimuero militiam ipsam grauem, infructuosam: denis in diem assibus animam & corpus æstimari. hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. at hercle verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna: nec aliud leuamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur. vt singulos denarios mererent; sextusdecimus stipendij annus finem adferret; ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed ijsdem in castris præmium pecunia solueretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum susципere? non obtrectari à se vrbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hostem aspici. Adstrepebat vulgus diuersis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina, & nudum corpus exprobrantes. Postremò eo furoris venêre, vt tres legiones miscere in vnam agitauerint. depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque vnà tres aquilas & signa cohortium loeant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quò magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduênit. increpabátque, ac retinebat singulos, clamitans, Mea potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo. Aggerebatur nihilominus cespes, iámque pectori vsque adcreuerat, cùm tandem peruicatia victi incæptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse: & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expostulauerint: cur contra morem obsequij, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, séque coram mandata darent. Adclamauere, vt filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteréntque militibus missionem ab sexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima proueniissent. Profecto iuuene, modicum otium: sed superbire miles, quòd filius legati orator publicæ caussæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam non obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios vsus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla conuellunt: direptísque proximis vicis, ipsóque Nauporto quod municipij instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumelijs, postremò verberibus insectantur: præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira. quem direptum vehiculo, sarcinis grauant, agúntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu munipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam reuocabat, * inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur seditio, & vagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maximè præda onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorum, modò centuriam quisque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in legatum cumulant, cælum ac deos obtestantur. nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, misericordiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab vniuersis, & carcere effracto, soluunt vincula: desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi iam miscent. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adleuatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, Vos quidem, inquit, „ his innocentibus, & miserrimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis „ fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus con- „ modis, nocte proxima iugulauit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet at- „ que armat. Respondе Blæse, vbi cadauer abieceris? ne hostes quidem sepulturam inui- „ dent. cùm oculis, cùm lacrymis dolorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum *potius, hi, ad circumstantes milites. interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legionum consulebamus, *ij sepeliant. Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox dissectis quorum per humeros sustinebatur, præceps & singulorum pedibus aduolutus, tantum consternationis inuidiæque conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è seruitio Blæsi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & seruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neque illi fuisse vnquam fratrem pernotuisset, haut multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere. farcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum, Cedò alteram, indiderant: quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promtum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octaua & quintadecima ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduersum aspernantis, minas interiecisset. Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulère, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabúsque prætorijs cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis ex re consulturum. & cohortes delecto milite supra solitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorúmque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obuiæ fuere legiones: non lætæ, vt adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæstitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Postquam vallum introijt, portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies. diuersis animorum motibus, pauebant, terrebántque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat, in quis perscriptum erat, præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibus cum plurima bella toleraui sset. vbi primùm à luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum. misisse interim filium, vt sine contatione concederet quæ statim tribui possent: cetera senatui seruanda, quem neque gratiæ, neque seueritatis expertem haberi par esset. Responsum est à concione, mandata Clementi Centurioni quæ * præferret. is orditur de missione à sexdecim annis: de præmijs finitæ militiæ: vt denarius diurnum stipendium foret: ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cùm arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur. „ Cur venisset, neque augendis militum stipendijs, neque adleuandis laboribus, denique nulla „ benefaciendi licentia? at hercule verbera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine „ Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse. numquámne *Nescio an conuersè, ad se nisi. „ nisi ad se filios familiarum venturos? nouum id planè, quòd imperator sola militis commoda „ ad senatum reijciat. eundem ergo senatum consulendum, quoties supplicia aut prœlia indicantur. an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse? Postremò deserunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmue Cæsaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiæ, & initium armorum. maximè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloria belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multo pòst digredientem cum Cæsare, ac prouisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduersaretur? simul ingruunt, saxa iaciunt. iámque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors leniuit. nam Luna * clariore pæne cælo visa languescere. Id miles rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimulans, prospe-

* Siue, *perferret.*

Vetus lectio, clamore pæne cœlo. Fortè, claro repentè cælo.

réque cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris sono, tubarum cornuúmque concentu strepere: prout splendidior, obscuriórue, lætari, aut mœrere. & postquàm ortæ nubes offecere visui, creditúmque conditam tenebris: vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersam deos lamentantur. Vtendum inclinatione ea Cæsar, & quæ casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & si qui alij bonis artibus grati in vulgus: * in vigilijs, stationibus, custodijs portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Rom. capesserent? quin potius vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: priuatam gratiam statim mereare, statim recipias. Commotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequij: omittunt portas, signa vnum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt. Drusus orto die, & vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat præsentia. negat se terrore, & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idé Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, Iustúsq. Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententijs, cùm alij operiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem censerent, alij fortioribus remedijs agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni pareant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum superstitio vrgeat, adijciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus. Promtum ad asperiora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra vallum abiecta ostentui. Tum vt quisque præcipuus turbator conquisiti. & pars extra castra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli documentum fidei tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeóque sæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque vnda raptabantur. durabat & formido cælestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tempestates. non aliud malorum leuamentum, quàm si linquerent castra infausta temeratáque, & soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur. primum octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus operiendas Tiberij epistolas clamitauerat. mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuênit. & Drusus non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis considerant, in vrbem redijt. Iisdem fermè diebus, ijsdem caussis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentiùs: & magna spe fore vt Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, darétque se legionibus, vi sua cuncta * tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato, inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua, fortunam seditionis alienæ speculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab * vndeuicesimanis quintaníque initio, & tractis prima quoque, ac vicesima legionibus. nam ijsdem æstiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, lasciuiæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuuenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent sæuitiámque centurionum vlciscerentur. Non vnus hæc vt Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocésque. sua in manu sitam rem Romanam, suis victorijs augeri Remp. in suum cognomentum adsciscí * imperatores. Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repentè lymphati districtis gladijs, in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odijs materies, & sæuiendi principium. prostratos verberibus multant, sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatósque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proijciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibúsque Cæcinæ aduolueretur, eò vsque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non castrorum præfectus ius obtinuit. vigilias, stationes, & si qua alia præsens vsus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indi-

*Lego ij.

*Nec malè *tracturus*, vt ad legiones ipsas referas, quæ validissimæ.

Credo, vna & vicesim.

* *Imperatoros* certa ratio suadet legi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Malo, vel cium magni atque implacabilis motus, quòd neque disiecti, *nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent: tanta æqualitate & constantia, vt regi crederes. Interea Germanico per Gallias, vt diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos. sed anxius occultis in se patrui auiæque odijs, quorum caussiæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populum R. memoria, credebatúrque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quòd castitate, & mariti amore, quâmuis indomitum animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quantò summæ spei propior, tantò impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentia. Postquàm vallum inijt, dissoni quæstus audiri cœpere. & quidam prehensa manu eius, per speciem osculandi, inseruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic melius audituros responsum: vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphósque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil vsquam turbidum aut discors. silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Vt seditionem attigit, vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent? rogitans: nudant vniuersi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiscretis vocibus, pretia vacationum, angustias stipendij, duritiam operum, ac proprijs nominibus incusant, vallum, fossas: pabuli, materiæ, lignorum adgestus, & si qua alia ex necessitate, aut aduersus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in ijsdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. fuêre etiam qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum omnibus: &, si vellet imperium, promtos ostentauere. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, ferrum à latere diripuit, elatúmque deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propiùs incedentes, feriret, hortabantur: & miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, Acutiorem esse. Sæuum id malique moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam eandem traherent: destinatum excidio Vbiorum opidum: imbutásque præda manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, &, si omitteretur ripa, inuasurus hostis. at si auxilia & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio. seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis inter se rationibus placitum, vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis. legata quæ petiuerant, exsolui duplicarique. Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hiberna * cuiusquam non abscessere quintani * vndeuigesimanique, donec ijsdem in æstiuis contracta ex viatico amicorum ipsiúsque Cæsaris pecunia persolueretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, cùm fisci de deimperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam & sextamdecumam legiones nihil * contatus sacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant. pecunia & missio, quamuis non flagitantibus oblata est. At in Chaucis cœptauere seditionem, præsidium agitantes vexillarij discordium legionum, & præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Iusserat id Mennius castrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso iure. deinde intumescente motu profugus repertúsque, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audacia mutuatur: Non præfectum ab ijs, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari. simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis

agmine

i. quantumuis

Lypsius de Gladijs dextris stimulos multa pecur.

*Lego, vs quam.
*vna & vi. vt supra.

*Potius contatas, id est, nihil ambigentes.

agmine decessisset pro desertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Interea legati ab senatu egressi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pauidos & conscientia vecordes intrat metus, venisse patrum iussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant. vtque mox vulgo, quamuis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & nocte concubia, vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt: concursúque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem, tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias, obuios habuere legatos, audita consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maximè, quem dignitas fuga impediuerat. neque aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus. perduci ad se Plancum imperat, recipítque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deûm ira resurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipsius Planci grauem & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. attonitáque magis quàm quieta concione, legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad superiorem exercitum pergeret, vbi obsequia, & contra rebellis auxilium. Satis superque missione & pecunia, & mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos saltem auo, & Reip. redderet. Diu contatus, aspernantem vxorem, cùm se diuo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis vxor paruulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ simul trahebantur: nec minus tristes *qui manebant. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in vrbe victa facies gemitúsque ac planctus, etiam militum aures oráque aduertêre. Progrediuntur contubernijs: quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas illustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus: ipsa insigni fecunditate, præclara pudicitia: iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi. isque vt erat recens dolore & ira, apud circumfusos ita cœpit. Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores sunt: sed illum quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoueo: vt quidquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur: neue occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratúmue vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? militesne appellem? qui filium imperatoris vestri, vallo & armis circumsedistis? An ciues? quibus tam proiecta senatus auctoritas. hostium quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Diuus Iulius seditionem exercitus verbo vno compescuit, Quirites, vocando, qui sacramentum eius detractabant. Diuus Augustus vultu & aspectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum cosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæúe miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: Primáne, & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot prœliorum socia, tot præmijs aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? huncne ego nuntium patri, læta omnia alijs è prouincijs audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos? hîc tantùm interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos? infecta sanguine castra, flumina? méque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, deuraxistis? O improuidi amici? melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius. legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum vlciscerétur. Neque enim dij sinant, vt Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuertisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cælo recepta mens, tua pater Druse imago, tui memoria, ijsdem

Lyps. emendat Aspernante vxore

*Malo quæ: tantùm ea ira de feminis.

:n uocans, sed dele vocando | Quirites vocia aut é,

Universidad de Deusto
Biblioteca
Caligula

„ dem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iráſque ciuiles in exitium hoſtibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi „ legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi coniugem ac filium redditis, diſcedite à con„ tactu, ac diuidite turbidos. id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit. Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néue obſes Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentem partum, & hiemem. venturum filium. cetera ipſi exequerentur. Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de ſingulis, in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, diſtrictis gladijs. reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur. ſi nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolueret. nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu, penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat. ſecuti exemplum veterani, haut multò pòſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ ob imminentis Sueuos: ceterùm vt auellerentur caſtris, trucibus ad- huc non minus aſperitate remedij, quàm ſceleris memoria. Centurionatum inde * egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœlijs feciſſet, & cui erant donaria militaria, edebat. ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiámque adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem conſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militia. Sic compoſitis præſentibus, haut minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ, & vndeuiceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem, (loco Vetera nomen eſt) hibernantium. nam primi ſeditionem cœptauerant, atrociſſimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœna commilitonum exterriti, nec pœnitentia conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito; trepida ciuitas incuſare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, contatione ficta ludificetur, diſſideat interim miles, neque duorum adoleſcentium nondum adulta auctoritate comprimi queat. ire ipſum, & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe, ceſſuris, vbi principem longa experientia, cundémque ſeueritatis, & munificentiæ ſummum vidiſſent. an Auguſtum feſſa ætate, toties in Germanias commeare potuiſſe, Tiberium vigentem annis, ſedere in ſenatu verba patrum cauillantem? ſatis proſpectum vrbanæ ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem veliat. * Immotum aduerſus eos ſermones, fixúmque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe rémque publicam in caſum dare. Multa quippe & diuerſa angebant: validior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret? ac ne poſtpoſiti, contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maieſtate ſalua, cui maior è longinquo reuerentia. ſimul adoleſcentibus excuſatum, quædam ad patrem reijcere. reſiſtentiſque Germanico, aut Druſo, poſſe à ſe „ mitigari vel infringi: quod aliud ſubſidium, ſi imperatorem ſpreuiſſent? Ceterùm vt iam iám„ que iturus legit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè cauſſatus, primò prudentes, dein vulgum, diutiſſimè prouincias fefellit. At Germa„ nicus quanquam contracto exercitu, & parata in defectores vltione, dandum adhuc ſpatium „ ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire ſe valida „ manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, vſurum promiſcua cæde. Eas Cæcina aquili„ feris ſigniferiſque, &, quod maximè caſtrorum ſincerum erat, occultè recitat: vtque cun„ ctos infamiæ, ſeipſos morti eximant hortatur. nam in pace cauſſas & merita ſpectari, vbi bel„ lum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſt„ quam maiorem legionum partem in officio vident, de ſententia legati, ſtatuunt tempus, quo „ fœdiſſimum quemque & ſeditioni promtum ferro inuadant. Tunc ſigno inter ſe dato, ir„ rumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, niſi conſcijs, noſcente quod cædis initium, „ quis finis. Diuerſa omnium, quæ vnquam accidère, ciuilium armorum facies. non prœlio, „ non aduerſis è caſtris, ſed ijſdem è cubilibus, quos ſimul veſcentis dies, ſimul quietos nox ha„ buerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, ſanguis palàm: cauſſa in occulto, „ cetera fors regit: & quidam bonorum cæſi. poſtquam, intellecto in quos ſæuiretur, peſſimi „ quoque arma rapuerant, neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permiſſa vulgo licen„ tia atque vltio & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, non medicinam illud pluri„ mis cum lacrymis, ſed cladem adpellans, cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos „ cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris. nec aliter poſſe placari commilitonum „ manes, quàm ſi pectoribus impijs honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum

Cæſar,

* Nec diſplicat, *legit*

motus.

Cæſar, iunctóq. ponte tramittit duodecim millia è legionibus * ſex, & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti neq. procul Germani agitabant, dum iuſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordijs attinemur. At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam limitémq. à Tiberio cœptum * ſcindit. caſtra in limite locat, frontem ac tergum vallo; latera, concædibus * munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultátq. ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur: an impeditius & intentatum, cóq. hoſtibus incautum. Dilecta longiore via, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem, ac ſolennibus epulis ludicram. Cęcina cum expeditis cohortibus prœire, & obſtantia ſiluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus inluſtris. ventúmque ad vicos Marſorum, & circumdatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigilijs. adeò cuncta incuria diſiecta erant, neque belli timor. ac ne pax quidem niſi languida, & ſoluta inter temulentos. Cæſar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit. quinquaginta millium ſpatium, ferro flammíſq. peruaſtat. non ſexus, non ætas miſerationem attulit. profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, ſolo æquantur. ſine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vſipetes: ſaltúſq. per quos exercitui regreſſus, inſedêre. quod gnarum duci: inceſitq. itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio. & medijs impedimentis, ſiniſtrum latus * vndeuiceſimani, dextrum quintani clauſere. viceſima legio terga firmauit, pòſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adſultantes, tota vi nouiſſimos incurrêre. turbabantúrque denſis Germanorum cateruis leues cohortes, cùm Cæſar aduectus ad viceſimanos voce magna, hoc illud tempus oblitterandæ ſeditionis clamitabat, pergerent, properarent culpam in decus vertere. Exarſere animis, vnóque impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta, cædúntq. ſimul primi agminis copiæ euaſere ſiluas, caſtráque communiuere. Quietum inde iter. fidénſq. recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitia curáque adfecere. gaudebat oppreſſam ſeditionem: ſed quòd largiendis pecunijs, & miſſione feſtinata fauorem militum quæſiuiſſet, bellica quoque Germanici gloria angebatur. Rettulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multáque de virtute eius memorauit: magis in ſpeciem verbis adornata, quàm vt penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motus laudauit; ſed intentior, & fida oratione. Cunctáque quæ Germanicus indulſerat, ſeruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, Iulia ſupremum diem obijt, ob impudicitiam olim à patre Auguſto Pandateria inſula, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, ſpreuerátque vt imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſſa, cur Rhodum abſcederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilij ratus. Par cauſſa ſæuitiæ, in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, ſollers ingenio, & prauè facundus, eandem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditam Tiberio, peruicax adulter contumacia & odijs in maritum accendebat. litteræq. quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſilium tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti litoris nihil lætum opperientem. quorum aduentu breue tempus petiuit, vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicémque percuſſoribus obtulit. conſtantia mortis, haut indignus Sempronio nomine; vita, degenerauerat. quidam non Roma eos milites, ſed ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtrà ſperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſúſque & Claudius, & Germanicus adijciuntur. Ludos Auguſtales tunc primùm * cœptos turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neque ipſe abhorrebat talibus ſtudijs, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbano COSS. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æſtatem ſumma ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excurſu, præcepit. nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem vtrumque perfidia in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segeſtes, parari rebellionem

ſæpè

* è legionib. ſex & viginti *ex ſequentibus diſtinguo.*

* *Verius* ſcandit. *arboribus, oſſit*

* *Malim* munitur.

* Lege cœpta. *adi Comment.*

A. V. C. DCCLXIIX

Universidad de Deusto
Biblioteca

sæpè aliàs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitque Varo, vt ſe, & Arminium, & ceteros proceres vincîret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. ſed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segeſtes quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odijs, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuiſus, inimici ſoceri, quæq. apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinq. auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitóq. caſtello ſuper veſtigia paterni præſidij in monte Taunо, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat: imbréſque & fluminum auctus regredienti metuebantur. ſed Chattis adeò improuiſus aduenit, vt quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tramiſerit: Romanóſque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis, ſagittiſq. pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis viciſque in ſiluas diſpergun-
tur. Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quoties aſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcina hucilluc ferens arma. & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit. Neq. multo pòſt legati à Segeſte venerunt, auxilium orantes aduerſus vim popularium, à quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promtus, tanto magis fidus, * rebus commotis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum. ſed iuuenis conſciétia contabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, ſacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigné que exceptus, cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatúmq. in obſidentis, & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eadémque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoria bonæ ſocietatis impauidus: verba eius in
» hunc modum fuere. Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & conſtantiæ dies. ex
» quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum, amicos inimicóſque ex veſtris vtilitatibus dilegi:
» neq. odio patriæ, (quippe proditores, etiam ijs quos anteponunt, inuiſi ſunt) verùm quia Ro-
» manis Germaniſque idem conducere: & pacem, quàm bellum probabam. ergo raptorem fi-
» liæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat,
» reum feci. dilatus ſegnitia ducis, quia parum præſidij in legibus erat, vt me & Arminium, &
» conſcios vinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi vtinam potius nouiſſima! quæ ſecuta ſunt de-
» fleri magis, quàm defendi poſſunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius inie-
» ctas perpeſſus ſum. atque vbi primùm tui copia, vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo;
» neque ob præmium, ſed vt me perfidia exſoluam: ſimul genti Germanorum idoneus conci-
» liator, ſi pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij veniam precor. fi-
» liam neceſſitate huc adductam, fateor. tuum erit conſultare, vtrum præualeat, quòd ex Armi-
» nio concepit, an quòd ex me genita eſt. Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſq. eius
incolumitatem, ipſi ſedem veterem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomé nq. Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigné que excepti Segeſtis vulgata, vt quibúſq. bellum inuitis, aut cupientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta vxor, ſubiectus ſeruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabátq. per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Neq.
» probris temperabat. Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum
» tot manus vnam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe.
» Non enim ſe proditione, neq. aduerſus feminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellum
» tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ dijs patrijs ſuſpenderit. cole-
» ret Segeſtes victam ripam; redderet filio ſacerdotium: hominem Germanos nunquam ſatis
» excuſaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & ſecures, & togam viderint. alijs gen-
» tibus, ignorantia imperij Romani, inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quando
» exuerint, inritúſque diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille dilectus Tiberius; ne
imperitum

* Scripſerim rebuſque motis.

imperitum adoleſcentulum, ne ſeditioſum exercitum paueſcerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potius gloriæ ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis ducem ſequerentur. Conciti per hæc, non modò Cheruſci, ſed conterminæ gentes, tractúſque in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæſari metus. & ne bellum mole vna ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit, ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: ſimúlque pedes, eques, claſſis apud prædictum amnem conuenêre. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua vrenteis, expedita cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici fudit; intérque cædem & prædam, reperit vndeuiceſimæ legionis aquilam, cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantúmque Amiſiam, & Luppiam amnes inter, vaſtatum: haut procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionúmque inſepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæſarem inuadit ſoluendi ſuprema militibus ducíque; permoto ad miſetationem omnì qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum, & ſortem hominum. præmiſſo Cæcina, vt occulta ſaltuum ſcrutaretur, pontéſque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæſtos locos, viſúque ac memoria deformes. Prima Vari caſtra, lato ambitu, & dimenſis principijs, trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto vallo, humili foſſa, acciſæ iam reliquiæ conſediſſe intelligebantur. Medio campi albentia oſſa, vt fugerant, vt reſtiterant, diſiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorúmque artus, ſimul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, referebant, hic cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum, vbi infelici dextra, & ſuo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: quot patibula captiuis, quæ ſcrobes: vtque ſignis & aquilis per ſuperbiam inluſerit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente, alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt conſanguineos, aucta in hoſtem ira, mæſti ſimul & infenſi condebant. Primum extruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haut probatum. ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti, ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorúmque, tardatum ad prœlia, & formidoloſiorem hoſtium credebat. neque imperatorem auguratu, & vetuſtiſſimis cærimonijs præditum, attrectare feralia debuiſſe. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, vbi primùm copia fuit, * euehi equites, campúmq. quem hoſtis inſederat, eripi iubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſiluis monitos, vertit repentè: mox ſignum prorumpendi dedit ijs, quos per ſaltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques, miſſæque ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ auxerant conſternationem: trudebantúrque in paludem gnaram vincentibus, iniquam neſcijs, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet. inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iuſſa. Cæcina qui ſuum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, pontes longos quàm maturrimè ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum ſiluę paulatim adclines, quas tum Arminius impleuit, compendijs viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armíſque militem cùm anteueniſſet. Cæcinæ dubitanti quo nàm modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimúlque propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit, vt opus & alij prœlium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſéque inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant. miſcetur operantium bellantiúmq. clamor, & cuncta pariter Romanis aduerſa, locus vligine profunda, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq. librare pila inter vndas poterant. Contra Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demùm inclinantis tum legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumta quiete; quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, vertêre in ſubiecta. merſáq. humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarúmque rerum ſciens, eóque interritus. Igitur futura voluens, non aliud repperit, quàm vt hoſtem ſiluis coërceret, donec ſaucij, quamtúmque grauioris agminis, anteiret. nam medio montium, & paludum porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, * vndeuigeſima in læuum, primani ducendum

* Nec malè inuehi.
* Vna &

Universidad de Deusto
Biblioteca

cendum ad agmen, vicesimanus aduersum secuturos. Nox per diuersa inquies, cùm barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adiacerent vallo, oberrarent tentorijs, insomnes magis quàm peruigiles. ducémque terruit dira quies. nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis repulisse. Cœpta luce, missæ in latera legiones, metu, an contumacia, locum deseruêre: capto properè campo, humentia vltrà. Neque tamen Arminius, quanquam libero incursu, statim prorupit: sed vt hæsere cœno fossísque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, vtque tali in tempore sibi quisque properus, & lentæ aduersum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones. Simul hæc: & cum dilectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit. illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disijcere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduersùm ferri ingruentia tela, neque figi limosa humo poterant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumueniebatur, ni prima legio sese opposuisset, iuuit hostium auiditas, omissa cæde, prædam sectantium: enisæq. legiones, vesperascente die, in aperta & solida. neque is miseriarum finis. struendum vallum, petendus agger. amissa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur cespes. non tentoria manipulis, non fomenta saucijs. infectos cœno, aut cruore cibos diuidentes, funestas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. tanta inde consternatio inrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; quarum decumana maximè petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam esse formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam. simul tribuni & centuriones falsum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iussósque dicta cum silentio accipere, temporis, ac necessitatis monet. vnam in armis salutem, sed ea consilio temperanda: manendúmque intra vallum, donec expugnandi hostes spe, propiùs succederent: mox vndique erumpendum. illa eruptione ad Rhenum peruenirí. quòd si fugerent, pluris siluas, profundas magis paludes, sæuitiam hostium superesse. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in castris honesta memorat. reticuit de aduersis. Equos dehinc, orsus à * suis, legatorum tribunorúmque, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hostem inuaderent. Haut minus inquies Germanus, spe, cupidine, & diuersis ducum sententijs agebat: Arminio, sinerent egredi, egressósque rursum per humida & impedita circumuenirent, suadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquàm hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuáque ac tubę concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hic siluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. Hosti facile excidium: & paucos & semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantque, vt rebus secundis auidi, ita aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue vulnus, pugnam deseruêre, vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. nocte demum reuersæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere. Peruaserat interim circumuenti exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti. ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent. sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibúsque vt quis inops, aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberij animum altiùs penetrauit. non enim simplices eas curas: nec aduersus externos militem quæri. nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuisat, signa adeat, largitionem tentet: tanquam parum ambitiosè filium ducis gregali habitu circumferat, Cæsaremque Caligulam appellari velit. potiorem iam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quàm duces: compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc onerabátque Seianus, peritia morum Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctáque promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo, aut mo-

* Suo, legerim.

aut modicè adlabente æstu, quietum habuit. mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus, rapi, agíque agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, litori, campis facies. neque discerni poterant incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurrsant. permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduersante vnda. nihil strenuus ab ignauo, sapiens à * prudenti, consilia à casu differre. cuncta pari violentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eódem agmen subduxit. pernoctauere sine vtensilibus, sine igni; magna pars nudo aut mulcato corpore, haut minus miserabiles, quàm quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestæ mortis vsus: his inglorium exitium. lux reddidit terram. penetratúmque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat. impositæ deinde legiones, vagante fama submersas. nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitúmque reducem vidêre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtrique venia, facile Segimero, contatius filio: quia Quinctilij Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitus damna certauêre Galliæ, Hispaniæ, Italia: quod cuique promtum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modò & equis ad bellum sumtis, propria pecunia militem iuuit. vtq. cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, sibique. & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neque in acta sua iurari, quamquam censente senatu, permisit: cuncta mortalium incerta, quantóque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maiestatis reduxerat, cui nomẽ apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique malè gesta Rep. maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, commotus Cassij Seueri libidine, qua viros feminásque inlustres procacibus scriptis diffamauerat. mox Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere carmina, incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiámque eius, & discordem cum matre animum. Haut pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initijs, quanta Tiberij arte, grauissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremò arserit, cunctáque corripuerit, noscatur. Falanio obijciebat accusator, quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset: quódque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur, violatum periurio nomen Augusti. Quæ vbi Tiberio notuêre, scripsit consulibus, Non ideo decretum patri suo cælum, vt in pernitiem ciuium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, vt alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æstimandum, quàm si Iouem fefelliſſet. deorum iniurias dijs curæ. Nec multo pòst Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente Romano Hispone. qui formam vitæ inijt, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sæuitię principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem alijs ac postremum sibi inuenêre. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. ineuitabile crimen, cùm ex moribus principis fœdissima quæque diligeret accusator, obiectaréque reo. nam quia vera erant, eriam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altius quàm Cæsarum sitam: & alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeò, vt rupta taciturnitate proclamaret, se quoque in ea causa laturum sententiam palàm & iuratum, quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, quo, inquit, loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam. permotus his, quantóque incautius efferbuerat, pœnitentia patiens, tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecunijs repetundis, ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudicijs adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multáque eo coram, ad-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, questus mole publicæ viæ, ductúque aquarum, labefactas ædis suas, auxilium patrum inuocabat. resistentibus ærarij prætoribus, subuênit Cæsar, pretiúmque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios, probare caussam senatui iussit: cupidine seueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis stagnauerat. relabentem secuta est ædificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanáque obtegens. sed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, leuari in præsens proconsulari imperio, tradiq. Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens. quod *vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, variè trahebant; alij tædio cœtus, quidam tristitia ingenij, & metu cóparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sæuitiam, mouendásque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoq. dictum est. Theatri licétia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occisis non modò è plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus & dissensionem vulgi prohibét. Actum de ea seditione apud patres, dicebantúrq. sententiæ, vt prætoribus ius virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitúsq. est Asinij Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat. valuit tamen intercessio, quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eus. De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum, multa decernuntur; ex quis maximè insignia: Ne domos Pantomimorum senator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi quàm in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam exsilio multandi potestas prætoribus fieret. Templum vt in colonia Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum, datúmque in omnes prouincias exemplum. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecáte populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. simul imparem oneri Remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximæ seditionis malè consulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæq. municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito aluco demotus in amnem Arnum transferretur, idq. ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obstrui recusantes, quippe in adiacentia erupturum. optimè rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtq. originem ita fines dederit. spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuijs orbatum, minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio valuit, vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaia & Macedonia. Id quoq. morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerósq. ad finem vitæ in isdé exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidia, ne plures fruerétur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neq. enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat. qua hæsitatione postremo eò prouectus est, vt mádauerit quibusdam prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitijs consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque & vitam; & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, ea quoq. significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque, eos tantùm apud se professos disseruit, quorum nomina consulibus edidissent. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent. speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantóque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius seruitium.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER SECVNDVS.
BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio & solo suo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præside Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum à legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricata ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & sternit. mox Cheruscos & Arminium ingenti prælio vincit. multúmque gloriæ partum, nisi in regressu fortuita clades eam obliterasset. Nauium enim hominúmque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitia eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Drusus studij rerum nouarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliqua conuincitur. Tiberium infensum expertus, & veniæ nulla spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortensij) in manifesta paupertate, spretæ à Principe. Clemens Postumi Agrippæ seruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conscios & adiutores multos habet. opera tamen & ingenio Sallustij Crispi sine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruscis, aliisque gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permissus, cùm maiore, quoquò adisset, imperio: Cn. Pisoni Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contrà Germanos. qui tamen inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere. Cherusci duce Arminio potentem & veterem regem Maraboduum magno nec incruento prælio vincunt. In Asia duodecim celebres vrbes terræmotu collapsæ, aut haustæ sunt. Tacfarinas in Africa bellum siue latrocinium exercet. idque à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Maraboduus vi Catualdæ regno pulsus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualdæ mox casus, qui Forum Iulium missus. Rhescuporis Thracum rex, opera Pomponij Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germanicus AEgyptum lustrat. reuersus inimicitias cùm Pisone exercet, & denunciat. sed paullo post morbo correptus, cùm ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ exstinguitur. Veneni à Pisone dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisque Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contrà muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germania dolo cæsus. Hæc gesta annis quattuor.

T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
COS. C. CÆCILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CÆSARE AVG. III. ET GERMANICO CÆSARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Roma, acceptumque regem, quamuis gentis Arsacidarum, vt externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulisset excercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat: partemque prolis, firmandæ amicitiæ miserat, haut perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffisus. Post finem Phrahatis & sequentium regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetustissimum liberorum eius accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè A. V. C. DCCLXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad noua imperia. Mox subit pudor, degenerâsse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum. iam inter prouincias Romanas solium Arsacidarum haberi, dariq́ue. Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris, tot per annos seruitutem perpessum, Parthis imperitet? Accendebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, raro venatu, segni equorum cura, quoties per vrbes incederet lecticæ gestamine, fastuq́ue erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac vilissima vtensilium anulo clausa. sed promti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipsorum maioribus aliena, perinde odium prauis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum e sanguine, apud Dahas adultus excitur; primoq́ue congressu fusus, reparat vires, regnoq́ue potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interq́ue Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonij, qui Artauasden regem Armeniorum specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoria patris nobis infensus, Arsacidarum vi, seq́ue regnumq́ue tutatus est. occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusq́ue in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam sociatis more externo in matrimonium regnumq́ue. dein iussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostra deiectus. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanen origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuita absumto, stirpem eius haut tolerauere: tentatoq́ue feminæ imperio, cui nomen Erato, eaq́ue breui pulsa, incerti solutiq́ue, & magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari Artabanus, & parum subsidij in Armeniis, vel si nostra vi defenderetur, bellum aduersus Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum custodia circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, nouisq́ue prouinciis impositum, dolo simul & casibus obiectaret. At ille quanto acriora in
*Prisca lectio interior. cum studia militum, & auersa patrui voluntas, celerandæ victoriæ * intentior, tractare præliorum vias, & quæ sibi tertium iam annum belligeranti sæua vel prospera euenissent. fundi Germanos acie, & iustis locis; iuuari siluis, paludibus, breui æstate, & præmatura hieme: suum militem, haut perinde vulneribus, quàm spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis, longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. at si mare intretur; promtam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesq́ue & commeatus pariter vehi: integrum equitem, equosq́ue, per ora & alueos fluminum media in Germania fore. Igitur
* Fortè Scantio. huc intendit, missis ad census Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ classi præponuntur. Mille naues sufficere visæ, properataq́ue. aliæ breues, angusta puppi, proraq́ue, & lato vtero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt sine noxa siderent: plures, appositis vtrimq́ue gubernaculis, conuerso vt repentè remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulsus, accipiendisq́ue copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Batani, velut in duos amnes diuiditur, seruatq́ue nomen & violentiam cursus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, eiusq́ue immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæsar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Chattos facere iubet. ipse, audito castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq́ue raperet. Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi. tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam dissecerant. Restituit aram, honoriq́. patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut visum. & cuncta inter castellum, Alisonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq́ue permunita. Iamq́ue classis aduenerat, cum præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusq́ue Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusq́ue exemplo ac memoria

consiliorum atque operum iuuaret: lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen secunda nauigatione peruehitur. classis Amisiæ relicta, læuo amne. erratumque in eo, quòd non subuexit, transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, non dum adolescente vada, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batauiq́. in parte ea, dum insultant aquis artemque nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angriuariorum defectio à tergo nuntiatur. Missus illicò Stertinius cum equite & armatura leui, igne & cædibus perfidiam vltus est. flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat, eius in ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoque an Cæsar venisset, postquam adesse responsum est, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. tum permissum. progressusque salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, vt sagittarij nostra pro ripa dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prœlium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronam aliaque militaria dona memorat, inridente Arminio vilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graues pœnas, in deditionem venienti paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam. ne propinquorum & adfinium, denique gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ armaque & equum poscentem Flauium attinuisset. cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuntians. nam pleraque latino sermone interiaciebat, vt qui Romanis in castris ductor popularium meruisset. Postero die, Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, dare in discrimen legiones haut imperatorium ratus, equitem vado tramittit. præfuere Stertinius, & è numero primipilarium Æmilius, distantibus locis inuecti, vt hostem diducerent, quà celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cheruſci fugam simulantes, in planitiem saltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndique effusi trudunt aduersos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentata hostium sæuitia, hortatus suos vt ingruentes cateruas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circà. ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioque subuenientes, periculo exemêre. Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, dilectum ab Arminio locum pugnæ, conuenisse & alias nationes in siluam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, suggressique propius speculatores audiri fremitum equorum, immensique & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Tribunos & centuriones læta sæpius, quàm comperta nuntiare; libertorum seruilia ingenia; amicis inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere. penitus noscendas mentes, cùm secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent. Nocte cœpta, egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fama sui: cùm hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria, per iocos eundem animum, laudibus ferrent: reddendamque gratiam in acie faterentur: simul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos. Inter quæ vnus hostium latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magna, coniuges, & agros, & stipendij indies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras, veniret dies, daretur pugna, sumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare. Tertia ferme vigilia, adsultatum est castris, sine coniectu teli: postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, & sanguine sacro respersa prætexta, pulchriorem aliam manibus auiæ Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quæ sapientia præuisa aptaque imminenti pugnæ disserit. Non campos modò militi Romano ad prœlium bonos, « sed si ratio adsit, siluas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, in- « ter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, «

Universidad de Deusto
Biblioteca

» & hærentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne scuta quidem ferro, nerúoue firmata, sed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcúmque aciem hastatam, ceteris, præusta aut breuia tela. iam corpus, vt visu toruum, & ad breuem impetum validum; sic nulla vulnerum patientia. sine pudore flagitij, sine cura ducum, abire fugere pauidos aduersis; inter secunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio laborum ac maris finem cupiant; hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neque bellum vltrà, modò se parris, patruique vestigia prementem, ijsdem in terris victorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor: signúmque pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari. Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, aduersis dijs obijciant, nulla boni spe. classem quippe & auia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed vbi miscuerint manus, inane victis ventorum remorúmve subsidium. meminissent modò auaritiæ, crudelitatis, superbiæ: aliud sibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante seruitium? Sic accensos & prœlium poscentes in campum, cui Idistauiso nomen, deducunt. is medius inter Visurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt; inæqualiter sinuatur. ponè tergum insurgebat silua, editis in altum ramis, & pura humo inter arborum truncos. campum & prima siluarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedere, vt prœliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit. auxiliares Galli, Germanique in fronte: post quos pedites sagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætorijs cohortibus, ac dilecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite sagittario, ceteræque sociorum cohortes. Intentus paratúsque miles, vt ordo agminis, in aciem * adsisteret. Visis Cheruscorum cateruis, quæ per ferociam proruperant: validissimos equitum incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergáque inuadere iubet, ipse in tempore adsuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilæ petere siluas, & intrare visæ, Imperatorem aduertêre. exclamat, Irent, sequerentur Romanas aues, propria legionum numina. simul pedestris acies intertur, & præmissus eques, postremos ac latera impulit. mirúmque dictu, duo hostium agmina diuersa fuga, qui siluam tenuerant in aperta, qui campis adstiterant, in siluam ruebant. medij inter hos Cherusci, collibus detrudebantur, inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam. Incubuerátque sagittarijs, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumq. & Gallicæ cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis, & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumque tradiderunt. Virtus seu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit. ceteri passim trucidati. & plerosque tranare Visurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes, decem milia passuum cadueribus atque armis oppleuere: repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. Miles in loco prœlij, Tiberium imperatorem salutauit, struxitque aggerem & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species dolore & ira adfecit. qui modò abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant. postremò diligunt locum, flumine & siluis clausum, arta intus planitie, & humida: siluas quoque profunda palus ambibat, nisi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. hîc pedes adstitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingressis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex iis Cæsari incognitum: consilia, locos, promta, occulta nouerat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Scio Tuberoni legato tradit equitem, campumque. peditum aciem ita instruxit, vt pars æquo in siluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi: cetera legatis permisit. quibus plana euenerant, facilè inrupêre: quîs impugnandus agger, vt si murum succederent, grauibus supernè ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisq. paulum legionibus, funditores libratoresq. excutere tela, & proturbare hostem iubet. missæ è tormentis hastæ quantoq. conspicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætorijs cohortibus, capto vallo, dedit impetum in siluas. conlato illic gradu

* Volgo odijs.

sup. se, Romani

* Excidit vox. Rhen. legit, non aliud. posit etiam, an aliud, cum interrogandi nota.

* Malint, adstitêre.

Vide. secúdas curas typsi exépla huiq rei referêntis

gradu certatum. hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus & velocitate corporum vteretur, coacta stabile ad prœlium: contrà miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viámque strage hostium aperiret. impromto iam Arminio, ob continua pericula, siue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deserebat. & Germanicus quò magis adgnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabátque insisterent cædibus, nil opus captiuis, solam internicionem gentis finem bello fore. Iámque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris, ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cum titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauissent. atq. illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. Sed æstate iam adulta, legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remissæ, plures Cæsar classi impositas per flumen Amisiam Oceano inuexit. Ac primò placidum æquor mille nauium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando: simul varijs vndique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pauidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum, & mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septentrionis horridior, rapuit disiecitque naues in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptas, vel per occulta vada infestas. quibus paulum ægréque vitatis postquàm mutabat æstus, eodem quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo leuarentur aluei * manantes per latera, & fluctu superurgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & ttuculentia cæli præstat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & profundo, vt credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium haustæ sunt, plures, apud insulas longius sitas eiectæ: milesque nullo illic hominum cultu, famæ absumptus, nisi quos corpora equorum eodem * elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctésque apud scopulos & prominentis oras, cùm se tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante vento, claudæ naues, raro remigio, aut intentis vestibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertêre: quas raptim refectas misit, vt scrutarentur insulas. collecti ea cura plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: visa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, vt Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipse maioribus copijs Marsos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderent humum. & vtrisque adfuit fortuna. eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum est, pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perdita classe, amissis armis, post constrata equorum virorúmque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, & veluti aucti numero inrupissent. Reductus inde in * Hiona miles, lætus animi, quòd aduersa maris, expeditione prospera pensauisset. addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat exsoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, & si proxima æstas adijceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum. satis iam euentuum, satis casuum: prospera illi & magna prœlia: eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nulla ducis culpa, grauia tamen & sæua damna intulissent. se nouies à diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfeciss. sic Sugambros in deditio-

* Forte, nantes.

* Non malè, enisa.

bou, malwy

* Lege, in hiberna.

Et sustinerè posset si quàm ad iuuenilé sit, tú breuitati Taciti rectigeat delere, illud exoluendo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in deditionem acceptos, sic Sueuos, regémque Maroboduum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceteráſque rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultum est, internis discordijs relinqui. Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam eius adgreditur, alterum consulatum offerendo, cuius munia præsens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & *deportare lauream posset. Haut contatus est vltra Germanicus, quanquam fingi ea, séque per inuidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus, è familia Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatiùs differam; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos Remp. exedêre. Firmius Catus Senator, ex intima Libonis amicitia, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat: hortatúrque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indicijs inligaret. Vt satis testium, & qui serui eadem noscerent, reperit: aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vesclarium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haut aspernatus, congressus abnuit. posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare. atque interim Libonem ornat prætura, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctáque eius dicta factáque cùm prohibere posset, scire malebat. donec Iunius quidam tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidúmque famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magna & atroci. Libo interim veste mutata, cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocem aduersùm pericula poscere. abnuentibus cunctis, cùm diuersa prætenderent, eâdem formidine. die senatus metu & ægritudine fessus, siue, vt tradidêre quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ, innisúsque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, néue asperare crimina videretur. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabántque cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos vecordes adeò, vt consultauerit Libo, an habiturus foret opes, quîs viam Appiam Brundisium vsque pecunia operiret. inerant & alia huiusce modi, stolida, vana; si mollius acciperes, miseranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæsarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatus consulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: [scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quæreretur.] Ob quæ posterum diem reus petiuit. domúmque digressus, extremas preces P. Quirinio propinquo suo ad principem mandauit. responsum est, vt senatum rogaret. cingebatur interim milite domus strepebántque etiam in vestibulo, vt audiri, vt aspici possent: cùm Libo, ipsis, quas in nouissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prehensare seruorum dextras, inferere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrêre liberti, & cæde visa miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseueratione eâdem peracta, iurauítque Tiberius petiturum se vitam, quamuis nocenti, nisi voluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuiduntur: & præturæ extra ordinem datæ, his qui senatorij ordinis erant. Tunc Cotta Messallinus, ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret. supplicationum dies, Pomponij Flacci sententia constituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque Iduum Septembrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, L. P. & Gallus *Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationésque retuli, vt sciretur vetus id in Rep. malum. Facta & de Mathematicis Magisque Italia pellendis senatus consulta: quorum è numero, L. Pituanius saxo deiectus est. In P. Martium consules extra portam Exquilinam, cùm classicum canere iussissent, more prisco aduertêre. Proximo senatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octauio Frontone prætura functo: decretúmque ne vasa auro

* Siue, reportare.

Ambigere possis an nõ à glossemate hæc sint,

*Asinij.

auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros fœdaret. Excessit Fronto, ac postulauit modum argento, suppellectili, familiæ. Erat quippè adhuc frequens senatoribus, si quid è Rep. crederent, loco sententiæ promere. Contrà Gallus Asinius disseruit, Auctu imperij adoleuisse etiam priuatas opes, idque non nouum, sed è vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. qua tenui, angustas ciuium domos; postquam eò magnificentiæ venerit, gliscere singulos. neque in familia & argento, quæque ad vsum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis. distinctos senatus & equitum census: non quia diuersi natura, sed vt locis, ordinibus, dignationibus antistent, * talésque ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur. nisi fortè clarissimo cuique plures curas, maiora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse. Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, * confessio vitiorum & similitudo audientum dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus censuræ. nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haut minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocata in ius Vrgulania, quam supra leges amicitia Augustæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæsaris spreto Pisone vecta, aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt se iturum ad prætoris tribunal, ad futurum Vrgulaniæ diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occursante populo, compositus ore, & sermonibus varijs tempus atque iter ducens: donec propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isque finis rei, ex qua neque Piso inglorius, & Cæsar maiore fama fuit. Ceterùm Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in caussa quadam quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. missus est prætor, qui domi interrogaret: cùm virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso, quanquam adfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, vt absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani nisi coràm & sub oculis Cæsaris: eóque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis vtrimque contentionibus acta, sed res dilatæ. Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortum est, nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: vtque legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur, iam tum prætores destinarentur; princeps duodecim candidatos, in annos * singulos nominaret. Haut dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen quasi * augeretur potestas eius disseruit, Graue moderationi suæ tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantum odij fore ab his qui vltra quinquennium proiiciantur! vnde prospici posse quæ cuique tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna, superbire homines etiam annua designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorum industriæ, quærendíque aut potiundis honoribus statuerint. Fauorabili in speciem oratione vim imperij tenuit, consúsque quorundam senatorum iuuit. quò magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensij, inlectus à diuo Augusto liberalitate decies sestertiũm ducere vxorem, susçipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit. Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, vt posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: iussus ab imperatore, vxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum, nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. adsequentur florente te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes, diui Augusti alumnos,

* De libero an legend. qui nos. ex sequentibus.

* Medicea lectio, auretur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

* *potest legi* inritamentum.

alumnos, ab inopia defende. Inclinatio senatus * incitamentum Tiberio fuit, quò promtius aduersaretur, his fermè verbis vsus. Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint: singuli numquam exsatiabuntur, Resp. deficiet. nec sanè ideo à maioribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares nostras hic augeamus: cum inuidia senatus & principum, siue indulserint largitionem, siue abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed effligitatio intempestiua quidem & improuisa: cùm alijs de rebus conuenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberûm suorum, vrgere modestiam senatus, * eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege vt semper daretur. langueſcet alioqui industria, intendetur secordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues. Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepêre. sensitque Tiberius. & cùm paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait, ceterùm si patribus videretur, daturum liberis eius ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent. egêre alij grates: siluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens. neque miseratus est posthac Tiberius, quamuis domus Hortensij pudendam ad inopiam dilaberetur.

* *Corrupta. quid si legas*, eâdem inuidiam in me.

Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè subuentum foret, discordijs armisque ciuilibus Remp. perculisset. Postumi Agrippæ seruus, nomine Clemens, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non seruili animo concepit. ausa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atque interim pattata cæde, ad maiora & magis præcipitia conuersus, furatur cineres, vectúsque * coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbámque promitteret. nam ætare & forma haut dissimili in dominum erat. tum per idoneos & secreti eius socios, crebescit viuere Agrippam, occultis primùm sermonibus, vt vetita solent, mox vago rumore apud imperitissimi cuiusque promtas aures, aut rursum apud turbidos, eóque noua cupientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalàm aspici, neque diutius ijsdem locis. sed quia veritas visu & mora, falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, seruatum munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iámque Hostiam inuectum multitudo ingens, iam in vrbe clandestini cœtus celebrabant, cùm Tiberium anceps cura distrahere, vine militum seruum suum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret. modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremò dat negotium Sallustio Crispo. ille è clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) dilegit, atque hortatur, simulata conscientia, adeant, offerant pecuniam, fidem, atque pericula polliceantur. Exsequuntur vt iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu, vinctum clauso ore in palatium traxêre. percontanti Tiberio, quomodo Agrippa factus esset? respondisse fertur, Quomodo tu Cæsar. Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm iussus, in secreta palatij parte interfici iussit, corpúsque clàm auferri. & quamquam multi è domo principis, equitésque ac senatores, sustentasse opibus, iuuisse consilijs dicerentur, haut quæsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Rom. legauerat: sacrarium genti Iuliæ, effigiésque diuo Augusto apud Bouillas, dicantur.

* *Cosam*, legendum est

A. V. C. DCCLXX. C. Cœlio, L. Pomponio COSS. Germanicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Iunias triumphauit de Cheruscis Chattisque & Angriuarijs, quæque aliæ nationes vsque ad Albim colunt. vecta spolia, captiui, simulacra montium, fluminum, prœliorum: bellúmque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species, currúsque quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haut prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi, auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studijs intra iuuentam ereptum, breues & infaustos populi Romani amores. Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, séque collegam consulatui eius destinauit. nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri iuuenem specie honoris statuit, struxítque causas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, inuisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus, quia florente C. Cæsare, missóque ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt versa Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ non dissimulatis

1. die septimo ante Kal. Feb.

simulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptúsque immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finem vitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum est, fructibúsque eius leuari posse centesimæ vectigal professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleríque Romanum, alijs regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, fessæ oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armenia quæ suprà memoraui, apud patres disseruit, nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi. Nam suam ætatem vergere, Drusi non dum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum, permissæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, maiúsque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat: præfecerátque Gn. Pisonem ingenio violentum, & obsequij ignarum, insita ferocia à patre Pisone, qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit. mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec vltrò ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. sed præter paternos spiritus, vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infra despectare: nec dubium habebat, se dilectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haut dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam * insectandi. diuisa námque & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studijs. Tiberius, vt proprium & sui sanguinis Drusum fouebat: Germanico, alienatio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. contra Druso proauus eques Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac fama Liuiam vxorem Drusi præcellebat. sed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcussi. Nec multo pòst Drusus in Illyricum missus est, vt fueſceret militiæ, studiáque exercitus pararet; simul iuuenem vrbano luxu lasciuientem melius in castris haberi Tiberius, séque tutiorem rebatur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxilium aduersus Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum regis nomen inuisum apud populares; Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modò Cherusci sociíque eorum, vetus Arminij miles, sumsere bellum: sed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi defecere ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugisset. non aliam ob caussam, quàm quia fratris filio iuueni, patruus senex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrimque spe, nec vt olim apud Germanos vagis incursibus, aut disiectas per cateruas. quippe longo aduersus nos militia, insueuerant sequi signa, subsidijs firmari, dicta imperatorum accipere. Ac tunc Arminius equo conlustrans cuncta, vt quosque aduectus erat. Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum ostentabat. contrà fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac mox per dona & legationes petiuisse fœdus, proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haut minus infensis animis exturbandum quàm Varum Quinctilium interfecerint. meminissent modò tot prœliorum, quorum euentu, & ad postremum eiectis Romanis satis probatum, penes vtros summa belli fuerit. Neque Maroboduus iactantia sui, aut probris in hostem abstinebat. sed Inguiomerum tenens, Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consilijs gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere: quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia deceperit. magna cum clade Germaniæ, & ignominia sua, cùm coniunx, cùm filius eius seruitium adhuc tolerent. Ad se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam seruauisse. mox conditionibus æquis discessum. neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum aduersus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoque caussæ stimulabant. cùm à Cheruscis Langobardísque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs maiore mole concursum, neque ambiguo magis euentu, fusis vtrimque dextris cornibus. Sperabatúrque rursum

* *Nescio an*, insectari.

Universidad de Deusto Biblioteca

pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & * transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non iure eum aduersus Cheruscos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundem hostem Romanos nulla ope iuuisset. Missus tamen Drusus, vt retulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Asiæ vrbes conlapsæ, nocturno motu terræ. quò improuisior grauiórque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant. Asperrima in Sardianos lues, plurimum in eosdem misericordiæ traxit. nam centies sestertium pollicitus Cæsar: & quantum ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægæatas, Apollonienses, quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittique ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoueretque. dilectus est M.* Aletus è prætorijs, ne consulari obtinente Asiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haut minus grata liberalitate, quòd bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatę petita in fiscum, Æmilio Lepido cuius è domo videbatur; & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquàm ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat: nobilitatem vtriusque pecunia iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiusquam adijt, nisi cùm amicitia meruisset. Ignotos & alijs infensos, eóque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honestam innocentium paupertatem leuauit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit senatu, aut sponte cedere passus est. Ijsdem temporibus deûm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptásque ab Augusto, dedicauit, Libero Liberæque & Cereri, iuxta Circum maximum,* quas A. Postumius dictator vouerat: eodémque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus constitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphúmque naualem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adolescebat interea lex maiestatis. Et Apuleiam Variliam sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus diuum Augustum ac Tiberium, & matrem eius inlusisset, Cæsaríque connexa, adulterio teneretur, maiestatis delator arcessebat. De adulterio satis caueri lege Iulia visum. Maiestatis crimen distingui Cæsar postulauit; damnaríque si qua de Augusto inreligiosè dixisset. In se iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, quæ de matre eius locuta secus argueretur, reticuit. dein proximo senatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauítque Apuleiam lege maiestatis. adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur suasit. Adultero Manlio Italia atque Africa interdictum est. De prætore in locum Vipsanij Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum incandidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & leges senatus disceptaret. victa est sine dubio lex. sed neque statim, & paucis suffragijs: quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis auxiliaris stipendia meritus, mox desertor, vagos primùm, & latrocinijs suetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; postremò non inconditæ turbæ, sed Musulanorum dux haberi. valida ea gens, & solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Mauròsque accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuisúsque exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina & imperijs sueesceret: Mazippa leui cum copia, incendia & cædes, & terrorem circumferret. compulerántque Cinithios, haut spernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconsul Africæ, legionem & quod sub signis sociorum, in vnum conductos ad hostem duxit. modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares; sed nihil æquè cauebatur, quàm ne bellum metu eluderent. spe victoriæ inducti sunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæque alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fusi Numidæ, multósque post annos Furio nomini partum decus militiæ. nam post illum reciperatorem vrbis, filiúmque eius Camillum, penes alias familias

imperatoria

imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. eò pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia insignia. quod Camillo ob modestiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium tertiò, Germanicum iterùm consules habuit. sed eum honorem Germanicus inijt apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram viso fratre Druso in Dalmatia agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduersam nauigationem perpessus. igitur paucos dies insumsit reficiendæ classi, simul sinus Actiaca victoria inclitos, & sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonij cum recordatione maiorum suorum adijt. namque ei, vt memoraui, auunculus Augustus, auus Antonius erant, magnaque illic imago tristium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderíque sociæ & vetustæ vrbis datum, vt vno lictore veteretur. Excepere Græci quæsitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet. Petita inde Eubœa, tramisit Lesbum, vbi Agrippina nouissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & fama celebratos noscendi. pariterque prouincias internis certaminibus, aut magistratuum iniurijs fessas refouebat. atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obuij aquilones depulere. Igitur aliaque * quæ ibi varietate fortunæ, & nostri origine veneranda, relegit Asiam, adpellítque Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, sed certis è familijs & fermè Mileto accitus sacerdos, numerum modò consultantium & nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum & carminum, edit responsa, versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, maturum exitium ceciniisse. At Cn. Piso, quò properantius destinata inciperet, ciuitatem Atheniensium turbido incessu exterritam oratione sæua increpat: obliquè Germanicum perstringens, quòd contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladibus exstinctos, sed colluuiem illam nationum comitate nimia coluisset. hos enim esse Mithradatis aduersus Sullam, Antonij aduersus diuum Augustum socios. etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improsperè, violenter in suos fecissent, offensus vrbi propria quoque ira; quia Theophilum quendam Areo iudicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haut nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, vt cùm orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, præuenitque. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuuando, cùm veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum ac lasciuientem per agros militem sineret, eò vsque corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingenijs, sed situ terrarum, quo nostris prouincijs latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperijs interiecti, & sæpius discordes sunt, aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempestate non habebant amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium; quòd is prima ab infantia institutus & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxtà deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxata, adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutauere; quod illi vocabulum indiderant, ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. & quædam ex regijs tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium sperarétur. Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primùm ad ius prætoris translatis. Cunctaque socialia prosperè composita, non ideò lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis conuenêre, firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& filios varijs modis criminari. postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualem ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisone precibus contumacibus, discesserantque *opertis odijs: postque rarus in tribunali Cæsaris Piso, & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in conuiuio, cùm apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari. abiecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, daturumque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntijs ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum, Parthorumque magnificè: de aduentu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus est. datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis. sed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitque apertis horreis pretia frugum: multaque in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem fecitauisse apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habituque eius lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte principis, Alexandriam introisset. nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, sepposuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustraque terræ ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subuehebatur, orsus opido à Canopo. Condidere id Spartani, ob sepultum illic rectorem nauis Canopum: qua tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare terramque Libyam *delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebant structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari: atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, Æthiopia, Mediaque & Persis, & Bactriano, ac Scythia potitum, quasque terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasque copias frumenti & omnium vtensilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentia Romana iubentur. Ceterùm Germanicus alijs quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, vbi radijs solis icta est vocalem sonum reddens: dissectaque inter & vix peruias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacusque effossa humo, superfluentis Nili receptacula: atque alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatijs penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare patefecit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias transigitur, haut leue decus Drusus quæsiuit inliciens Germanos ad discordias, vtque fracto iam Maroboduo vsque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc dubiis rebus eius, vltionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumque iuxtà situm. veteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremum obliuio patriæ, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo vndique deserto, non aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, scripsit Tiberio, non vt profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse. responsum à Cæsare, tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide qua venisset. ceterùm apud senatum disseruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratio qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suaque in destruendo eo consilia

A. V. C. DCCLXXII

* Potius, apertis.

* Malim distinguì, delatus inde. Proximū.

eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, si quando insolescerent Sueui, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italia per duodeuiginti annos; consenuitque multum imminuta claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium. pulsus haut multo pòst Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptúsque, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltrà inter flumina Marum & Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxiam Armenijs à Germanico datum, decreuere patres, vt Germanicus atque Drusus ouantes vrbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, cum effigie Cæsarum: lætiore Tiberio quia pacem sapientia firmauerat, quàm si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoque Thraciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In ea diuisione arua, & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit. ipsorúmque regum ingenia, illi mite, & amœnum; huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat. & primò subdola concordia egêre. mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; contanter sub Augusto, quem auctorem vtriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enimuero audita mutatione principis, immittere latronum globos, exscindere castella, causas bello. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur. diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent. statimque à Cotye dimissa sunt, quæ parauerat, auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, eundem in locum coiretur, posse de controuersijs colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperéntque. Rhescuporis sanciendo, vt dictabat, fœderi, conuiuium adijcit; tractáque in multam noctem lætitia, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciáque omni potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem: simul bellum aduersus Bastarnas, Scytásque prætendens, nouis peditum & equitum copijs sese firmabat. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum, nisi cognita caussa, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferrétque inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœsiæ, cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram contatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mortémque sponte sumtam mentitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendijs, & arta cum rege amicitia, eóque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret. circundata hinc regi specie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longiùs abscedebat apertiore custodia, postremò gnarum necessitatis in vrbem traxere. Accusatus in senatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consilijs aduersatum constabat, inque liberos Cotyis diuiditur. iisque nondum adultis Trebelienus Rufus prætura functus datur, qui regnum interim tractaret; exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoraui, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochósque & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie venandi. omissis maritimis locis, auia saltuum petijt, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga. neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincitur. mox Remmius Euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transigit. vnde maior fides, conscientia sceleris & metu indicij mortem Vononi inlatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. *Dein Piso abire Suria statuit, mox aduersa Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votáque pro incolumitate soluebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam degreditur, opperiens ægritudinem quæ

fort. Prætor

aggredidi astu

* Videtur quidpiam deesse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rursum Germanico acciderat. sæuam vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone accepti: & reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres, ac tabe obliti, aliáque maleficia quîs creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur, vt valetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haut minus ira, quàm per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret. quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsque eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura. componit epistolas, quîs amicitiam repudiabat ci renuntiabat. Addunt plerique iussum prouincia decedere. nec Piso moratus vltrà, nauis soluit, moderabatúrque cursui, quo propiùs regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat, adsistentes a-
„ micos in hunc modum alloquitur. Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduer-
„ sus deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu rape-
„ rent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus vestris relin-
„ quo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidijs circumuentus
„ miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis,
„ etiam quos inuidia erga viuentem mouebat, inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bel- Se. querēdi
„ lorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus quærendi apud senatum, in-
„ uocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo
„ questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam
„ ignoti; vindicabitis vos, si me potius quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo
„ Romano diui Augusti neptem, eandémque coniugem meam: numerate sex liberos. Mise-
„ ricordia cum accusantibus erit. fingentibúsque sceleſta mandata, aut non credent homines,
„ aut non ignoscent. Iurauere amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quàm
vltionem amissuros. Tum ad vxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos o-
rauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ submitteret animum, neu regressa in vrbem æmu-
latione potentiæ, validiores inritaret. Hæc palàm, & alia secretò, per quæ ostendere crede-
batur metum ex Tiberio. Neque multo pòst exstinguitur, ingenti luctu prouinciæ & cir-
cumiacentium populorum. Indoluere exteræ nationes regésque. tanta illi comitas in socios,
mansuetudo in hostes: visúque & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauita-
tem summæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus
& pompa, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam vtrumque corpore decoro, genere insigni, haut multum triginta annos egressum, suorum insidijs externas inter gentes occidisse. sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus præliatorem, etiam si temeritas abfuerit, præpeditúsque sit perculsas tot victorijs Germanias seruitio premere. quòd si solus arbiter rerum, si iure & nomine regio fuisset, tanto promtius adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus præstitisset. Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Anthiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur. Prætulerítne veneficij signa, parum constitit. nam vt quis misericordia in Germanicum, & præsumta suspicione, aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur. Consultatum inde inter legatos, quíque alij senatorum aderant, quis nam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè nisis, inter Vibium Marsum, & Gn. Sentium diu quæsitum. dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficijs ea in prouincia, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterísque qui crimina & accusationem tamquam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantes gratantísque aspici solita, turic feralis reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis, tum primùm læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebántque prompta illi legionum studia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum consultanti, M. Piso filius properandum in vrbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum,

neque

neque suspiciones imbecillas aut inania famæ pertimescenda. discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non pœna: & ademtione prouinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrederetur, obsistente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militésque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor prævaleret. Contrà Domitius Celer ex intima eius amicitia disseruit, vtendum euentu. Pisonem, non Sentium, Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas. « si quid hostile ingruat, quem iustius arma oppositurum, quàm qui legati auctoritatem, & pro- « pria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerum- « que innocentes, recenti inuidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat vires; multa quæ « prouideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus ad- « pellere, vt te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo ru- « more rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & perijsse Ger- « manicum nulli iactantiùs mærent, quàm qui maximè lætantur. Haut magna mole Piso promtus ferocibus in sententiam trahitur, missísque ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiæ: séque pulsum vt locus rebus nouis patefieret. curam exercitus, eadem fide qua tenuerit, repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi vitare litorum oram, prætérque insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectísque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt se auxilijs iuuarent scribit; haut ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quamquam susciendum bellum abnuissent. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuijs nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infensi, arma primò expediere. dein mutua formidine, non vltra iurgium processum est. Marsúsque Vibius nuntiauit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficijs quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulsus, cùm hiberna sextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis consilijs idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monétque ne castra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. Quósque Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris idemtidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducítque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus. sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & Tirone nuper intercepto, suísq, & Plancinæ seruitijs, auxilia Cilicum quæ Reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Cæsaríque se legatum testabatur prouincia quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem, si armis, non inualidum, vidissent. Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac subsidijs instructi. hinc militum, inde locorum asperitas. sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum vsum properata. vt venere in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertunt terga Cilices, séque castello claudunt. Interim Piso classem haut procul opperientem adpugnare frustra tentauit: regressúsque, & pro muris modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmijs vocans, seditionem cœptabat: adeóque commouerat, vt signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promtissimum quemque succedere: alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victa pertinacia Piso orauit, vti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Syriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutum in vrbem iter concessum est. At Romæ postquàm Germanici valetudo percrebuit, cunctáque vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant questus. Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Pisoni permissam prouinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancina sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magistratuum, ante senatusconsultum, sumto iustitio deserentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem. Et quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altius animis mærebant. Fortè negotiatores viuéte adhuc Germanico Syria egressi, lætiora de valetudine eius attulere. statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

credita, ſtatim vulgata ſunt. vt quiſque obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. curſant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuat credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus quaſi rurſum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretíque. vt nomen eius Saliari carmine caneretur; ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſupérque eas quercææ coronæ ſtatuerentur; ludos Circenſes eburna effigies præiret; néue quis flamen aut augur in locum Germanici, niſi gentis Iuliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Remp. obijſſe: ſepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quîs coleretur, haut facilè quis numerum inierit. cùm cenſeretur clypeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquentiæ; adſeruit Tiberius, ſolitum paréque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortuna diſcerni, & ſatis inluſtre, ſi veteres inter ſcriptores haberetur. Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; inſtituítque vti turmæ Idibus Iulijs imaginem eius ſequerentur. pleraque manent, quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas oblitterauit. Ceterùm recenti adhuc mæſtitia, ſoror Germanici Liuia, nupta Druſo, duos virilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum lætúmque etiam modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiuſdem faſtigij viro geminam ſtirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit. tanquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis vrgeret. Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido feminarum coërcita, cautúmque ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuiſſet. nam Viſtilia prætoria familia genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſa profeſſione flagitij credebant. *exacta & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in vxore delicti manifeſta vltionem legis omiſiſſet? atque illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos nec dum præterijſſe, ſatis viſum de Viſtilia ſtatuere. eáque in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Ægyptijs Iudaicíſque pellendis. factúmque patrum conſultum, vt quattuor milia libertini generis ea ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrocinijs, & ſi ob grauitatem cæli interijſſent, vile damnum: ceteri cederent Italia, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Poſt quæ rettulit Cæſar capiendam virginem in locum Occiæ, quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſumma ſanctimonia Veſtalibus ſacris præfederat: egítque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. & Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emtor penderet, binóſque nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriæ delatum & antea vocabulum adſumſit, acerbéque increpuit eos qui diuinas occupationes, ipſúmque dominum dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Reperio apud ſcriptores *ſenatoreſque eorundem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci venenum mitteretur: reſponſúmque eſſe, non fraude neque occultis, ſed palàm & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. qua gloria æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderántque. Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petitúſque armis, cùm varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij reges ducéſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœlijs ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: canitúrque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

* Fortè, exactum.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIBER TERTIVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam peruênit. ea tumulo Auguſti illatæ, & funus ductum. Druſus in Illyricum redit. Cn. Piſo cum Romam rediſſet, veneni & Maieſtatis poſtulatur. dictâ cauſſâ, cum omnia infenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert. Tacfarinas bellum in Africa renouat: quod opprimitur à L. Apronio Conſule. Lepida AEmilia adulterij & veneni defertur, damnatúrque. Papia Poppæa lex ad id tempus aſperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exſoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Iunius Blæſus deligitur. Equites aliquot Romani Maieſtatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro. infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ eorum cæſæ, & ipſæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques Maieſtatis damnatus in carcere exanimatus eſt. Cura luxus coërcendi cœpta, & omiſſa. Druſus Tribuniciam poteſtatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam ſortiri. Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maieſtatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illuſtris fœminæ mors & funus. Hæc triennio geſta.

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP. IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

NIHIL intermiſſa nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram inſulam aduehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, vt quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multíque etiam ignoti vicinis è municipijs, pars officium in principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad opidum Brundiſium; quòd nauiganti celerrimum fidiſſimumque adpulſu erat. Atque vbi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quaque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turba, ac rogitantium inter ſe, ſilentióne an voce aliqua egredientem exciperent. neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cùm claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri vt adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmne planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito vt magiſtratus Calabriæ, Apulique, & Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incomta ſigna, verſi faſces: atque vbi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaque funerum ſollennia cremabant. etiam quorum diuerſa opida, tamen obuij, & victimas atque aras Dijs Manibus ſtatuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Terracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre, liberiſque Germanici, qui in vrbe fuerant. Conſules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim magiſtratum occeperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam compleuere: diſiecti, & vt cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè diſſimulari. Tiberius atque Auguſta publico abſtinuere, inferius maieſtate ſua rati ſi palàm lamentarentur; an ne

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum ſcriptura, reperio vllo inſigni officio functam, cùm ſuper Agrippinam,& Druſum,& Claudium, ceteri quoque conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Auguſta, qui domo non excedebant,cohibitam: vt par mæror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus,modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant: promtius apertiuſque, quàm vt meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quam ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cùm decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem, vnicum antiquitatis ſpecimen appellarent, verſique ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentque quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet.ipſum quippe aſperrimo hiemis, Ticinum vſque progreſſum, neque abſcedentem à corpore ſimul vrbem intrauiſſe: circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorumque imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigiſſe. ſanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe,quanto prima fors negauiſſet. non fratrem niſi vnius diei via, non patruum ſaltem porta tenus obuium. vbi illa veterum inſtituta? præpoſitam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. vtque premeret vulgi ſermones, monuit edicto, Multos inluſtrium Romanorum ob
» Remp. obiiſſe, neminem tam flagranti deſiderio celebratum.idque & ſibi & cunctis egregium, ſi modus adijceretur. non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populoque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conueniſſe recenti dolore luctum, & ex mærore ſolatia. ſed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Iulius amiſſa vnica filia, vt diuus Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. principes mortales, Remp. æternam eſſe. proin repeterent ſollennia: & quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat, etiam voluptates reſumerent. Tum exuto iuſtitio, reditum ad munia: & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt,erectis omnium animis petendæ è Piſone vltionis: & crebro queſtu,quòd vagus interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſubdola mora,ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam vulgatum erat miſſam, vt dixi, à Gn. Sentio famoſam veneficijs Martinam,ſubita morte Brundiſij exſtinctam, venenumq. nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. At Piſo præmiſſo in vrbem filio,datiſq. mandatis,per quæ principem molliret,ad Druſum pergit;quem haut fratris interitu trucé, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrum iudicium oſtentaret, exceptum comiter iuuenem,ſueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, ſi vera forent quæ iacerentur,præcipuum in dolore ſuum locum reſpondit: ſed malle falſa & inania,nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palàm,& vitato omni ſe-
* Scribe, ei. creto: neque dubitabantur præſcripta * & à Tiberio,cùm incallidus alioqui & facilis iuuenta, ſenilibus tum artibus vteretur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictiſque apud Anconam nauibus,per Picenum,ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem, quæ è Pannonia in vrbem, dein præſidio Africæ ducebatur. eaque res agitata rumoribus, vt in agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſtentauiſſet. ab Narnia, vitandæ ſuſpicionis,an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæſarum adpulerat; dieque,& ripa frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſſere. Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu,conuiuiumq. & epulæ,& celebritate loci nihil occultum. Poſtera die,Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas eſſe partes Trioni; neque ſe accuſatores,ſed rerum indices & teſtes,mandata Germanici perlaturos. Ille dimiſſa eius cauſſæ delatione,vt priorem vitam accuſaret obtinuit: petitumq. eſt à principe,cognitionem exciperet.quod ne reus quidem abnuebat,ſtudia populi & patrum metuens. contrà,Tiberium ſpernédis rumoribus validum,& conſcientiæ matris innexũ eſſe:veraq. aut in deterius credita,iudice ab vno facilius diſcerni:

diſcerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberium moles cognitionis, quáque ipſe fama diſtraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis,minas accuſantium, & hinc preces audit, integrámque cauſſam ad ſenatum remittit. Atque interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent ob receptum Maroboduum, & res priore æſtas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. poſtquam reo T. Arruntium, Fulcinium, Aſinium Gallum, Æſerninum, Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, iiſque diuerſa excuſantibus, M. Lepidus, & L. Piſo, & Liuencius Regulus adfuere, arrecta omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, ſatin' cohiberet ac premeret ſenſus ſuos Tiberius, an promeret: ijs haut aliàs intentior populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentij permiſit. Die ſenatus, Cæſar orationem habuit meditato temperamento. Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adiutorémque Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis. illic contumacia « & certaminibus aſperaſſet iuuenem, exitúque eius lætatus eſſet, an ſcelere exſtinxiſſet, integris animis dijudicandum. Nam ſi legatus officij terminos, obſequium erga imperatorem « exuit, eiuſdémque morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, ſeponámque à domo mea, & priuatas inimicitias non principis vlciſcar. Sin facinus in cuiuſcunque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iuſtis ſolatijs adficite. ſimúlque illud reputate, turbidè & ſeditioſè tractauerit exercitus Piſo, quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum, armis repetita prouincia; an falſa hæc in maius vulgauerint accuſatores. quorum ego nimijs ſtudijs iure ſuccenſeo. nam quo pertinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differríque etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum, ſempérque deflebo: ſed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat. quibus innocentia eius ſubleuari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit. vóſque oro, ne, quia dolori meo cauſſa connexa eſt, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentia & cura valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem,eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quòd in curia potius quàm in foro, apud ſenatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modeſtia tractentur. nemo Druſi lacrymas, nemo mæſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos aduerſa finguntur. Exin biduum criminibus objiciendis ſtatuitur,vtque ſex dierum ſpatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitioſè, auaréque habitam Hiſpaniam. quod neque conuictum noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitijs. Poſt quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multa eloquentia Vitellius, obiecere, odio Germanici, & rerum nouarum ſtudio, Piſonem vulgus militum per licentiam & ſociorum iniurias eò vſque corrupiſſe, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici ſæuiſſe: poſtremò ipſum deuotionibus & veneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi poſſet, acie victum. Defenſio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neque prouinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduerſum imperatorem infitiari poterat. ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe. quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, in conuiuio Germanici, cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſeruitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram id auſum. offerebátque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuerſa implacabiles erant. Cæſar ob bellum prouinciæ inlatum: Senatus, nunquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interijſſe: * ſcripſiſſent expoſtulantes: * quod haut mi- Vide Com.
nus Tiberius quam Piſo abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, ſi patrum ſententias euaſiſſet: effigieſque Piſonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iuſſu principis protectæ repoſitæque forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: vario rumore,cuſtos ſalutis,an mortis exactor ſequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eóque ambiguum habebatur, quantum Cæſari in eam liceret. atque ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcumque fortunæ, & ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere defenſionem cœpit. quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit,an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, ſenatúmq. rurſum ingreditur: redintegratámq. accuſationẽ, infenſas patrum voces, aduerſa & ſæua cuncta perpeſſus,nullo magis exterritus eſt,quàm quòd Tiberium ſine miſeratione,ſine ira,obſtinatum

clauſúmque

Universidad de Deusto
Biblioteca

clausúmque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignátque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressa cubiculo vxore, operiri fores iussit: & cœpta luce, perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principémque arguere, ni elusus à Seiano per vana promissa foret. nec illum sponte exstinctum, verùm immisso percussore. quorum neutrum adseuerauerim. neque tamen occulere debui narratum ab ijs, qui nostram ad iuuentam durauerunt. Cæsar flexo in mœstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrísque interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctémque exegisset. * Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modum compositos. Conspiratione inimicorum, & inuidia falsi criminis oppressus, „ quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est, deos immortales testor, vixisse me „ Cæsar cum fide aduersùm te, neque alia in matrem tuam pietate: vósque oro liberis meis „ consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiunctus, cùm omne hoc „ tempus in vrbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vtinam ego potius filio „ iuueni, quàm ille patri seni cessisset. eò impensius precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius „ luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quon„ dam diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, „ salutem infelicis filio rogo. De Plancina nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detractare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio disseruit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant. Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiámque auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret. Biduum super hæc imagine cognitionis absumtum; vrgente Tiberio liberos Pisonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam: pars vt Gn. Pisoni filio concederetur, ísque prænomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio, in decem annos * relegatur, concessa Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iuli Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. & M. Pisonem ignominiæ exemit, concesitque ei paterna bona; satis firmus, vt sæpe memoraui, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Messallinus signum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea victorias sacrari dictitans, domestica mala tristitia operienda. Addiderat Messallinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusóque, ob vindictam Germanici, grates agendas, omisérátque Claudij mentionem. & Messallinum quidem L. Asprenas senatu coràm percontatus est, an prudens præterisset? ac tum demum nomen Claudij adscriptum est. Mihi quanto plura recentium, seu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotijs obuersantur. quippe fama, spe, veneratione potius omnes destinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòst diebus Cæsar auctor senatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiam violentia præcipitaret. Is finis fuit vlciscenda Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore iactata. adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliscit vtrumque posteritate. At Drusus vrbe egressus repetendis auspicijs, mox ouans introijt. paucósque post dies Vipsania mater eius excessit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est, veneno aut fame exstinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum à Camillo memoraui, bellum in Africa renouat, vagis primùm populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graues

*Desunt quædam.

*Scribo relegaretur.

le tribus Vel seuer do tribuendi

graues prædas: postremò haut procul Pagyda flumine, cohortem Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius impiger manu, exercitus militia, & illam obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoq; impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occurrat fugientibus, increpat signiferos, quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. simul excepta vulnera. & quamquam transfosso oculo, aduersum os in hostem intendit, neque prælium omisit donec desertus suis caderet. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quàm gloria hostis anxius, raro ea tempestate, & è vetere memoria facinore, decumum quemq; ignominiosæ cohortis, sorte ductos, fuste necat. Tantumque seueritate profectum, vt vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatusq. est ab Apronio torquibus & hasta. Cæsar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis, quam offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsidia aspernantibus, spargit bellum; vbi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumque Romanum impunè ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos; inligatus præda, statiuis castris hærebat. missuque patris Apronius Cesianus cum equite & cohortibus auxiliarijs, quîs velocissimos legionum addiderat, prosperam aduersum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta. At Romæ Lepida, cui super Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur simulauisse partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adijciebantur adulteria, venena; quæsitumque per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc infensus, quamuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haut facilè quis dispexerit illa in cognitione mentem principis: adeò vertit ac miscuit iræ & clementiæ signa; deprecatus primò senatum, ne maiestatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. * idemque seruos Lepidæ, cùm militari custodia haberentur, transtulit ad consules: neque per tormenta interrogari passus est, de his quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad sæuitiam trahebant. neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumque Pompeium, cuius ea monimenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permouit, vt effusi in lacrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senectæ atque orbitati & obscurissimæ domui, destinata quondam vxor L. Cæsari, ac diuo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia, itúmq. in sententiam Rubellij Blandi, à quo aqua atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alij mitius censui essent. mox Scauro qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirinij seruis, veneno eum à Lepida petitum. [inlustrium domuum aduersa,] Atenim haut multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant. Solatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. casum eius paucis repetam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna; ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulterósq; earum morte aut fuga puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læsarum religionum, ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suásque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitia Cæsaris prohiberetur; exsilium sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac principem ausus est, M. Silani fratris potentia, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coràm respondit, se quoq; lætari quòd frater eius è peregrinatione longinqua reuertisset. idque iure licitum, quia non senatus consulto, non lege pulsus foret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani, dissoluta quæ Augustus voluisset. fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam senior Augustus post Iulias rogationes * incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur, præualida orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus subuerterentur. vtque antehac flagitijs, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principijs iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum

1. quæsitum defert Cæsarem & inter quasi alegò probos mali

* itemque

Vid. lyp. 2. is curis

le appellatione

Culpa impudicitiæ & libidinis iuris feminis & haut alienæ, ipse erimè imputet & diminutæ maiestatis appellabat, & è clamatâ maiorâ delegæ Deprecb. Dele appellando, & præterism religua lege Vel lege. culpa Vel quæ & dele, agnouinec us ad, appellando

intendendis for. augendis Vid. comm. desperatæ libes, Cœlebs aut div cumgua uult coit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem legum peruentum sit, altiùs disseram. Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eóque sine pœna aut coërcitionibus agebant. neque præmijs opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exui æqualitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multosque apud populos, æternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant. maximeque fama celebrauit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaq. quædam à Tullo & Anco: sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemuiri, & accitis quæ vsquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum, quin multa & diuersa sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuersis prioribus cùm plura addidisset, otium ei rei haut in longum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòst Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modo in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissima Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiùm consul, corrigendis moribus dilectus, & grauior remedijs quàm delicta erant, suarumq. legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, non ius deterrima quæq. impunè; ac multa honesta, exitio fuere. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: deditque iura quis pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papia Poppæa præmijs inducti * visi à priuilegijs parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant, vrbemq. & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant: multorúmq. exciſi status, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius statuendo remedio quinque consularium, quinq. è prætorijs, totidem è cetero senatu sorte duxisset. apud quos exsoluti pleriq. legis nexus, modicum in præsens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingressum iuuentam, commendauit patribus; vtq. munere cappessendi vigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius quàm per leges Quæsituram peteret, non sine inrisu audientium postulauit. prætendebat sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neq. tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent. * ac tamen initia fastigij Cæsaribus erant: magisq. in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum de hinc gaudium, nuptijs Neronis & Iuliæ Drusi filiæ. Vtq. hæc secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiæ videbantur, suspectumq. iam nimiæ spei Seianum vltrò extulisse. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decurijs functus, opumq. quis domus illa immensum viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adsciuit. atque ille, quamquam promto ad cappessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium, consulariumq. potentia anteijt. diuersus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaq. & affluentia, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingentibus negotijs par; eò acrior, quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouecta speciem magis in amicitia principis quàm vim tenuit. idq. & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro sempiternæ: an satias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquum est quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patris atq. filij collegio insignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neq. patruo lætus, neq. natura tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; siue vt amoto

A. V. C. D. CCLXXIV.

patre,

patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac fortè parua res magnum ad certamen progressa, præbuit iuueni materiam apiscendi fauoris. Domitius Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuene questus est apud senatum, quòd sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, alijq. Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauissent. donec Drusus apta temperandis animis disseruit, & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullæ, & oratorum ea ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & incuria magistratuum interrupta & imperuia clamitando, exsecutionem eius negotij libens susceperat. quod haut perinde publicè vsui habitum, quàm exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hasta sæuiebat. Neque multo pòst missis ad senatum litteris Tiberius, motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit; iudicioq. patrum diligendum proconsulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduersus M. Lepidum odij nactus, vt secordem, inopem, & maioribus suis dedecorum, eoq. etiam Asiæ sorte depellendum incusauit. aduersò senatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretum vt Cæsar legeret, cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur: multum antè repetito, concordem sibi coniugem, & sex partus enixam: seque quæ in publicum statueret domi seruauisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. Haut enim frustra placitum olim, ne feminæ in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum. incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsediſſe nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his statim adhæresceret deterrimum quemq. prouincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætiora. peruicacibus magis & impotentibus mulierum iussis, quæ Oppijs quondam, alijsq. legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent. Paucorum hæc adsensu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neq. Cæcinam dignum tantæ rei censorem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratq. imago paternæ facundiæ, respondit. Multa duritie veterum melius & lætius mutata. neq. enim, vt olim, obsideri vrbem bellis, aut prouincias hostilis esse. & pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeò socios non onerent. cetera promiscua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda: sed reuertentibus post laborem, quod honestius quàm vxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum, nónne plerosq. varijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti. corruptos sæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. frustra nostram ignauiam alia ad vocabula transferri, nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumq. simul sexum natura inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. vix præsenti custodia manere inlæsa coniugia: quid fore, si per plures annos in modum dissidij oblitterentur? Sic obuiam irent ijs quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam principibus adeunda sæpius longinqua imperij. Quoties diuum Augustum in Occidentem atque Orientem meauisse comite Liuia? se quoque in Illyricum profectum, &, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haut semper æquo animo, si ab vxore cariſſima, & tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia eluſa. Et proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad principem reijcerent, * M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quis proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligeretur q. etiam quod filebat, auunculum esse Seiani Blæsum, atque eo præualidum. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neq. eadem adseueratione, & consensu adulantium auditus est. Exin promtum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq. licentia, impunè probra, & in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dele, impune probra & inuidia in bonos excitandi, | Nam quid ad rem? & sententia ineptè.

uidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris: libertíque etiam ac serui, patrono vel domino, cùm voces cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur C. Cestius senator disseruit, Principes quidem instar deorum esse: sed neq. à dijs nisi iustas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo subsidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus versas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur, neque ipse audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppositam. Haut dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebant: precabanturque Drusum, daret vltionis exemplum, donec accitam conuictamque attineri publica custodia iussit. Et Considius Æquus, & Cœlius Cursor equites Rom. quòd fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore principe, ac decreto senatus puniti. Vtrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & sermones hominum obuersante, secreta patris mitigari, neque luxus in iuuene adeò displicebat. huc potius intenderet, diem * ædificationibus, noctem conuiuijs traheret, quàm solus & nullis voluptatibus auocatus mœstam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis caussam retraxit, vt turbidum, & Rhescuporidis consilijs permixtum, qua tempestate Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos voluerat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpositúmque vt reneretur insula, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat; neque minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere. Cœlaletæ, Odrusæque, & * alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem: quæ caussa fuit, ne in bellum atrox coalesceret. pars turbant præsentia, alij montem Hæmum transgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compositi regem, vrbemq. Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ vbi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præsidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adsumendis auxilijs vagabantur. Ipse robur peditum, ad exsoluendum obsidium ducit. Simulque cuncta prosperè acta, cæsis populatoribus, & dissensione orta apud obsidentes, regisque opportuna eruptione, & aduentu legionis. neq. aciem aut prœlium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauêre: cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eóque Romana ciuitas olim data, cùm id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ij secretis conloquijs, ferociſſimo quoque adsumto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitijs, maxima peccandi necessitudo; componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa disserebant, de continuatione tributorum, grauitate fenoris, sæuitia ac superbia præsidentium. & discordare militem, audito Germanici exitio. egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupêre primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus, excita cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit. Turonij, legionario milite quem Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, oppressi, eodem Auiola duce, & quibusdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò dissimularent defectionem, magisque in tempore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandæ, vt ferebat, virtutis: sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendum se præbuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treueris, militia disciplinaque nostra habebatur, vt cæsis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. pauciq. equitum corrupti, plures in officio mansêre. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque saltus, quibus nomen Arduenna. cùm legiones vtroq. ab exercitu, quas Visellius, & C. Silius aduersis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmissusque cum dilecta manu Iulius Indus è ciuitate eâdem, discors Floro, & ob id nauandæ operę auidior, inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò visis militibus qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isq. Treuerici tumultus finis. Apud Æduos maior moles

* Suspicor, editionibus. & intelligo editiones ludorũ. Vide Com.

dissimulabant) os reprehensionẽ ap̃ebãt

* Corruptum nomẽ gentis, Forte, Asiij, quæ gens Thracum: vel potius, Dij. Vide Com.

complices m̃ flagitijs

moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, * nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studijs ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquósque eorum adiungeret. simul arma occultè fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta millia fuêre, quinta sui parte legionarijs armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela sunt. adduntur è seruitijs gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarum ciuitatum vt nondum aperta consensione, ita viritim promptis studijs; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroque bellum sibi poscente. mox Varro inualidus senecta, vigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modò & Æduos, sed quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse, adsumtos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quisque Reip. cura mærebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur. increpabantque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Iulium Sacrouirum, maiestatis crimine, reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, vt solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgatis leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi & Æduis contermini, socijque in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, frementeetiam gregario milite, ne suetam requiem; ne spatia noctium opperiretur: viderent modò aduersos, & aspicerentur. id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque patentibus locis apparuere. In fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quæq. Romanis aduersa intulissent: quàm decora victoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterum victis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. inconditiq. ac militiæ nescij opidani, neq. oculis neq. auribus satis competebant. contrà Silius, & si præsumta spes hortandi caussas exemerat, clamitabat tamen, Pudendum ipsis, quòd Germanicum victores, aduersùm Gallos tamquam in hostem ducerentur. vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Æduos, euincite, & fugientibus consilite. Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontemq. pedites inuasere. nec contatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris, vt si murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem prosternere. iacentesq. nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrouir primo Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidêre. incensa super villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumq. bellum senatui scripsit. neq. demsit aut addidit vero; sed fide ac virtute legatos, se consilijs superfuisse. simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit; magnitudinem imperij extollens. neq; decorum principibus, si vna alteráue ciuitas turbet, omissa vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præsentia spectaret, componeretq. Decreuêre patres vota pro reditu eius, supplicationesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit vt ouans è Campania vrbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus se non tam vacuum gloria prædicabat, vt post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuenta, aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exsequijs frequentaretur, petiuit à senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: sed impiger militiæ, & acribus ministerijs consulatum sub Diuo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusq. rector C. Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoq. Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officijs, & incusato M. * Lollio, quem auctorem C. Cæsari prauitatis & discordiarum arguebat. sed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memoraui, Lepidæ pericula, sordidamque & præpotentem senectam. Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecunia donatum à Cæsare, corripuit delator: obiectans ægro Druso composuisse, quòd si exstinctus foret,

* Videtur addendum, & nobilisſ.

* Vulgò M. Folio.

ad laudem Drusi

Universidad de Deusto
Biblioteca

maiore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronij, ſocru eius Vitellia coràm, multisque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. ſententiaq. Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo vltimum ſupplicium. Contrà M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. „ Si P. C. vnum id ſpectamus, quàm nefaria voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueus, ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt, ſupplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorúmque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt: eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pæniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumta morte miſericordiam eius præueniſſet. vita Lutorij in integro * eſt, qui neque ſeruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt. nec quidquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amiſſis aqua & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur. Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit. ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti. ductusque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter vlciſcentium, deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas; laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum, ante diem decimum, ad ærarium deferrentur: idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neq. Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius conſules, ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpecta ſeueritate aduerſum luxum; qui immenſum proruperat, ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia ſumtuum quamuis grauiora, diſſimulatis plerumque pretijs occultabantur; ventris & ganeæ paratus aſſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parcimoniæ, durius aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, ſperni ſumtuariam legem, vetitaq. vtenſilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remedijs reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitato, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, vel retentum, ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò litteras ad ſenatum compoſuit, quarum „ ſententia in hunc modum fuit. Ceteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, „ ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam „ viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd ſi mecum antè viri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius præualida & adulta vitia, quàm hoc adſequi, vt palàm fieret quibus flagitijs impares eſſemus. ſed illi quidem officio functi ſunt, vt ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere velim. mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo: maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur; & cùm rectè factorum ſibi quiſque gratiam trahant, „ vnius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priſcum ad morem recidere adgrediar? villarúm ne infinita ſpatia, familiarum numerum, & nationes? argenti & auri „ pondus? æris, tabularumque miracula? promiſcuas viris & feminis veſtes? atque illa feminarum propria, quis lapidum cauſſa pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtilis gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta, & modum poſci. ſed ſi quis legem ſanciat, „ pœnas indicat; ijdem illi ciuitatem verti, ſplendiſſimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi „ per dura & aſpera coërceas. corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haut leuioribus remedijs reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit. tot à maioribus repertæ leges, tot „ quas diuus Auguſtus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemtu abolitæ, ſecuriorem luxum fecêre. nam ſi velis quod nondum vetitum eſt; timeas, ne vetêre. at ſi prohibita impunè tranſcenderis; neque metus vltrà, neque pudor eſt. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus. ne iritamenta quidem „ eadem, intra Italiam dominantibus. externis victorijs aliena; ciuilibus, etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cetera reſpicias, in leui habendum! At Hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi „ Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie voluitur. ac niſi prouinciarum copiæ & dominis,

A. V. C. DCCLXXV

* Malim, ſit, vel ſiet. Vel Cæſo,

dominis, & ſeruitijs, & agris ſubuenerint, noſtra nos ſcilicet nemora, noſtræque villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum eſt. nos, pudor; pauperes, neceſſitas; diuites, ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus, tantam induſtriam ac ſeueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti ſunt, ſimultates * faciunt, ac mihi relinquunt; credite P. C. me quoque non eſſe offenſionum auidum. quas cùm graues, & plerumque iniquas pro Rep. ſuſcipiam, inanes & irritas neque mihi aut vobis vſui futuras iure deprecor. Auditis Cæſaris litteris, remiſſa ædilibus talis cura; luxuſque meníæ, à fine Actiaci belli, ad ea arma quis Ser. Galba * rem. R. adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumtibus exerciti, paulatim exoleuêre. Cauſſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum. vt quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur. poſtquam cædibus ſæuitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad ſapientiora conuertêre. ſimul noui homines è municipijs & colonijs, atque etiam prouincijs, in ſenatum crebrò adſumti, domeſticam parcimoniam intulerunt. & quamquam fortuna vel induſtria plerique pecunioſam ad ſenectam peruenirent; manſit tamen prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victúque. obſequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus. niſi forte rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium imitanda poſteris tulit. verùm hæc * nobis maiores certamina ex honeſto maneant. Tiberius fama moderationis parta, quòd ingruentis accuſatores repreſſerat, mittit litteras ad ſenatum, quis poteſtatem tribuniciam Druſo petebat. Id ſummi faſtigij vocabulum Auguſtus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto Tiberium Neronem dilegit, ne ſucceſſor in incerto ſoret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admouet: cùm incolumi Germanico, integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio litterarum veneratus deos, vt conſilia ſua Reip. proſperarent, modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta, rettulit. eſſe illi coniugem & tres liberos, eámq. ætatem qua ipſe quondam à diuo Auguſto ad cappeſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc properè, ſed per octo annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen repertum, niſi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque ſolita cenſerent. niſi quòd M. Silanus ex contumelia conſulatus, honorem principibus petiuit: dixitque pro ſententia, vt publicis priuatíſue monimentis, ad memoriam temporum, non conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorum qui tribuniciam poteſtatem gererent. * Atque Haterius cùm eius diei ſenatus conſulta aureis litteris figenda in curia cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum infamia vſurus. Inter quæ, prouincia Africa Iunio Blæſo prorogata, Seruius Maluginenſis flamen Dialis, vt Aſiam ſorte haberet poſtulauit; fruſtra vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italia. neque aliud ius ſuum, quàm Martialium, Quirinaliumque Flaminum: porrò ſi hi * duxiſſent prouincias, cur dialibus id vetitum? nulla de eo populi ſcita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices dialia ſacra feciſſe, ſi flamen valetudine aut munere publico impediretur. duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem, neminem ſuffectum: neque tamen ceſſauiſſe religiones. Quòd ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacrorum damno; quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconſulare imperium? Priuatis olim ſimultatibus effectum, vt à pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, ſummum Pontificum etiam ſummum hominum eſſe, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium. Aduerſus quæ cùm augur Lentulus alij q. variè diſſereret, eò decurſum eſt, vt Pontificis Max. ſententiam opperirentur, Tiberius, dilata notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam Druſi poteſtatem cærimonias temperauit; nominatim arguens inſolentiam ſententiæ, aureasque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. Huc recidiſſe cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur ſenatum, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet? * Bellum ſcilicet, aut diuerſo terrarum diſtineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. ſic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis conſilijs diſcere. ſane gra-

* Siue iaciunt.

* Ita emendaui: anteà, terum.

* Corrupta, vel mutila. Fortè, nobis in maiores.

* Lego, At Q. Haterius: id enim illi prænomẽ.

* Nec malè, bello.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uaretur aſpectum ciuium ſenex imperator, feſſamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod, niſi ex adrogantia, impedimentum? Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebeſcebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi. Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum. eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectiq. capitalium criminum receptabantur. Nec vllum ſatis validum imperium erat coërcendis ſeditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falſò vſurpauerant ſponte omiſere. Multæ vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque eius diei ſpecies fuit, quo ſenatus maiorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipſorumq. numinum religiones introſpexit; libero, vt quondam, quid firmaret mutarétue. Primi omnium Epheſij adiêre, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, * locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam & oleæ, quæ tum etiam maneat, adniſam, edidiſſe ea numina: deorumque monitu ſacratum nemus. Atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauiſſe. Mox Liberum patrem bello victorem, ſupplicibus Amazonum quæ aram inſederant, ignouiſſe. Auctam hinc conceſſu Herculis, cùm Lydia potiretur, cærimoniam templo: neque Perſarum ditione, diminutum ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur. quorum ille Antiocho, hic Mithradate, pulſis, fidem atq. virtutem Magnetum decorauere, vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodiſienſes poſthac & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob vetuſta in parteis merita, & recens diui Auguſti decretum * attulêre. Laudati quòd Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanum conſtantia, pertuliſſent. Sed Aphrodiſienſium ciuitas, Veneris; Stratonicenſium, Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæſarienſes expoſuêre, Perſicam apud ſe Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, Iſaurici, multaq. alia imperatorum nomina, qui non modò templo, ſed duobus milibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Ærias, pòſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, poſuiſſent. Auditæ aliarum quoq. ciuitatum legationes. Quorum copia feſſi patres, & quia ſtudijs certabatur, conſulibus permiſêre, vt perſpecto iure, & ſi qua iniquitas inuolueretur, rem integram rurſum ad ſenatum referrent. Conſules ſuper eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Æſculapij compertum aſylum retulerunt: ceteros obſcuris ob vetuſtatem initijs niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiuſdem carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ædemq. iuſſi ſint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donum, neq. minus Mileſios Dario rege * vti. ſed cultus numinum vtriſque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petiêre & Cretenſes ſimulacro diui Auguſti. Factaq. ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore, modus tamen præſcribebatur; iuſſiſque ipſis in templis facere aras ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ valetudo atrox, neceſſitudinem principi fecit feſtinati in vrbem reditus: ſincera adhuc inter matrem filiumque concordia; ſiue occultis odijs. Neq. enim multo antè, cùm haut procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret; Tiberij nomen, ſuo poſt ſcripſerat. idq. ille credebatur, vt inferius maieſtate principis, graui & diſſimulata offenſione abdidiſſe. Sed tum ſupplicia dijs, ludiq. Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius, vt feciales quoque ijs ludis præſiderent. Contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vnquam fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe. ideò Auguſtales adiectos, quia proprium eius domus ſacerdotium eſſet, pro qua vota perſoluerentur. Exequi ſententias haut inſtitui niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, vtq. prauis dictis factisq. ex poſteritate & infamia metus ſit. Ceterùm tempora illa adeò infecta & adulatione ſordida fuêre, vt non modò primores ciuitatis, quibus claritudo ſua obſequijs protegenda erat; ſed omnes conſulares, magna pars eorum qui prætura functi, multique etiam pedarij ſenatores certatim exſurgerent, fœdaq. & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curia egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui ſolitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! ſcilicet etiam illum, qui libertatem publicam nolleт, tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim de hinc, ab indecoris ad infeſta tranſ-

tranſgrediebantur. C. Silanum proconſulem Aſiæ, repetundarum à ſocijs poſtulatum, Mamercus Scaurus è Conſularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt. obiectantque violatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L. Cottam à Scipione Africano; Ser. Galbam à Catone cenſorio; P. Rutilium à M. Scauro accuſatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, opprobrium maiorum Mamercus, infami opera dehoneſtabat. Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Sciani potentia ſenator, obſcura initia impudentibus auſis * propolluebat. Brutidium artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum, feſtinatio exſtimulabat; dum æqualis, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præ matura vel cum exitio properant. Auxere numerum accuſatorum Gellius Poplicola, & M. Paconius. Ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, fœuitiæ captarumque pecuniarium teneri reum. ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa; cùm ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eoque ad accuſandum dilectis reſponderet ſolus & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoq. eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, * eo quòd ipſe creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiuiſſet. Seruos quoque Silani, vt tormentis * interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defenſionem ſui deſeruit; auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excuſatius ſub exemplo acciperentur, libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſalla eiuſdem Aſiæ proconſule, factumque in eum ſenatuſconſultum recitari iubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat. ille multum de clementia principis præfatus, aqua atque igni Silano interdicendum cenſuit, ipſumque in inſulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, niſi quòd Gn. Lentulus ſeparanda Silani materna bona (quippe alia parente geniti) reddendaq, filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, ne quis vita probroſus, & opertus infamia prouinciam ſortiretur: idque princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios, prouideri ne peccaretur? Aduersùm quæ diſſeruit Cæſar: non quidem ſibi ignara quæ de Silano vulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum. multos in prouincijs contra quàm ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora, magnitudine rerum; hebeſcere alios. neque poſſe principem ſua ſcientia cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione aliena trahatur. ideò leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic à maioribus inſtitutum, vt ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ: * minutura; quoties gliſcat poteſtas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit. Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propria ira non impelleretur, addidit, inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiuſdem, Cytheram potius concederet. id ſororem quoque Silani Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere. In hanc ſententiam facta diſceſſio. Poſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcuum ad vſum argenti vertiſſet, recipi Cæſar inter reos vetuit: palàm aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem. non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi, neque tantum maleficium impunè habendum. ſanè lentus in ſuo dolore eſſet, Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perſtititq. intercedere. Capito inſignior infamia fuit: quòd humani diuinique iuris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio, quo nam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vouerant Equeſtri Fortunæ. nam & ſi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud Antium quæ ſic nuncuparetur, cunctaſq. cærimonias Italicis in opidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani eſſe. ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Flaminem Dialem, promſit Cæſar: recitauitq. decretum pontificum. Quoties valetudo aduerſa Flaminem Dialem inceſſiſſet, vt Pontificis maximi arbitrio * dum ne pluſquam binoctium abeſſet, dum ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm bis eundem in annum. Quæ principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturque L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata. Ijsdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt basilicam Paulli, Æmilia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia. nec Augustus * arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterûm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eo quòd nemo è familia restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiaq. eius tanta vis vnum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theathrum Pompeij locaretur. neque multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxilijs, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, sedemq. vltrò sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non aliàs magis sua populique contumelia * Ro. indoluisse Cæsarem ferunt; quàm quòd desertor & prædo, hostium more ageret. ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atq. Mithradatis ingentibus bellis labaret Resp. datum, vt pacto in fidem acciperetur. nedum pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæso, ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti ea venia plerique. mox aduersùm artes Tacfarinatis, haut dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incursaret, eluderetque, & insidias simul tentaret: tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prædatio in Leptinos & suffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit. Medio, cùm dilectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse, arta & infensa hostibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpe à tergo erat. multiq. eo modo cæsi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitq. centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, acta æstate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: sed vt in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbabat. donec fratre eius capto, regressus est, properantius tamen quàm ex vtilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæso tribuit vt imperator à legionibus salutaretur: prisco erga duces honore, qui bene gesta Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erantq. plures simul imperatores, nec super ceterorum æqualitatem. concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. * Postremum obiere eo anno viri illustres, Asinius Saloninus, M. Agrippa & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsariq̃ue progener destinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum studijs ciuilibus adsecutus, sed auo centurione Sullano, patre prætorio. consulatum ei adcelerauerat Augustus, vt Labeonem Antistium ijsdem artibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora simul tulit. sed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra stetit, commendatio ex iniuria: huic, quòd consulatum adeptus est, odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Cassij vxor, M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro rostris, ceterisq. sollennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

C. COR-

* Imò, arcuerat, id est, reuerat.

Ter. restituendo

* Traiecta vox, melius, sua populique Ro. con.

Ponendi Dele. Gloss.

* Fortè distinguendum Blæso postremum. Obiere

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER QVARTVS.
Breuiarium Libri.

Aelij Seiani præfecti præt. ingenium & mores. Is ad dominationem adspirat: & vt peruenìat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adiuuante vxore Liuia, quam stupro prius polluerat. Eidem fini castra Prætoria Romæ iubet exstrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapsæ imperij res. ideóque qui status tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium & legionum Tacitus oportunè exequitur. At Druso iam mortuo Senatum Princeps ingreditur: eum mæstum erigit: Germanici duos filios inducit, eosque vt imperij heredes patribus commendat. Seianus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & semina futuri ody in ipsam liberósque iacit. Tiberius legationes & accusationes aliquot ciuitatium & prouinciarum audit. Histriones siue Pantomimos immodestius agentes Italia pellit. De Flamine Diali eiusque cerimonijs temperandis noua lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis, etiam Drusum & Neronem dis commendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & initium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Cassius, Plautius Siluanus, accusati aut damnati. In Africa Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabella. ipse Tacfarinas cæsus. Semina seruilis motus in Italia, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accusatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliique damnantur. inter eos Cremutius Cordus Historiæ scriptor, quòd Brutum & Cassium laudauisset. eiúsque libri combusti. Cyzicenis libertas ademta. Templi honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora struit: & Liuiam sibi vxorem à Principe petit. Hic modestè negat, additis caussis. Sed ille vt potentiam sibi augeret, magisque oportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad secessum ab vrbe. nec multò post persuasit. Intereà Romæ legationes Græcorum auditæ, de iure asylorum. In Hispania L. Piso Prætor à quodam agreste interficitur. In Thracia, montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, & triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romæ adulterij accusata & damnata. Agrippina maritum sibi postulat, nec accipit. Vndecim Asiæ ciuitates certant, in quâ earum templum Tiberio statueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato consilio, in Campaniam ab vrbe abijt. vbi in spelunca quadam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Seiano seruatur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, & varijs artibus calumnijsque subuertit. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deuastat. Princeps Capreas insulam transit, ibique se recondit. Titius Sabinus turpi fraude circumuentus accusatur, damnatúrque ipsis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Frisij rebellant: quos L. Apronius Propræt or inferioris Germaniæ parum feliciter repressum ijt. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Hæc sexennio ferè gesta.

C. ASINIO. C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO. VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO. ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GÆTVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO. L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO. P. SILIO NERVA.

CASINIO, C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; sæuire ipse, aut sæuientibus vires præbere. Initium & caussa penes Ælium Seianum, cohortibus prætorijs præfectum: cuius de potentia suprà memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. Genitus Vulsinijs, patre Seio Strabone equite Romano, & prima iuuenta C. Cæsarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse; mox Tiberium varijs artibus deuinxit, adeò vt obscurum aduersùm

A. V. C. D. CCLXXVI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sùm alios, sibi vni incautum intectumque efficeret. non tam sollertia, (quippe ijsdem artibus victus est) quàm deûm ira in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & superbia. palàm compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiusque caussa, modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haut minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo; (vt simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus)* crederetur. Prætendebat lasciuire militem diductum: si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seueriùs acturos, si vallum statuatur procul vrbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse diligere. neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouincijs ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt socium laborum, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies eius, interq. principia legionum sineret. Ceterùm plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promtissimum visum, ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incensus, adulterio pellexit. & postquam primi flagitij potitus est, neque femina amissa pudicitia alia abnuerit; ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seq. ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat; vt pro honestis & præsentibus, flagitiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat. Interim anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumsit. quæq. fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Cæsar multa cum laude filij sui, quòd patria beneuolentia in fratris liberos foret. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eôdem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non aduersus habebatur. Exin vetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, & dilectibus supplendos exercitus. nam voluntarium militem deesse. ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere: quia plerumq. inopes ac vagi sponte militiam sumant. percensuitque cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, quanto sit angustiùs imperitatum. Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naues præsidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in opidum Foroiulienſe miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxtà, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cetera Africæ, per duas legiones, parique numero Ægyptus. de hinc initio ab Suria vsque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcitum; accolis Hybero, Albanoque, & alijs regibus, qui magnitudine nostra proteguntur aduersùm externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamque Danubij, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haut procul accirentur. quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruria fermè Vmbriaque dilectæ, aut vetere Latio, & * colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium. neq. multò secus in ijs virium; sed persequi incertum * fuit; cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, glisceret numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere ceteras quoq. Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturque primoribus differere: & in adulationem lapsos, cohibebat ipse. mandabatque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis constaret, non alios potiores fuisse. sua consulibus, sua prætoribus

* Addubito, leuiter num, crescceret. vel potius, dederetur, prisco verbo, siue diderecetur. Melius adde retur

* colonijs.

* Malo, fuerit.

species. Minorum quoque magistratuum exercita potestas, legesque, si maiestatis quæstio eximeretur; bono in vsu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis, ex fama mandabat; semelque adsumti tenebantur, prorsus sine modo, cùm plerique ijsdem negotijs insenescerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe. quin infecunditati terratum, aut asperis maris obuiam ijt, quantum impendio, diligentiaque poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera sine auaritia aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat. corporum verbera, ademtiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæsaris agri; modesta seruitia; intra paucos libertos domus; ac si quando cum priuatis disceptaret, forum & ius, quæ cuncta, non quidem comi via, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansere: quia Seianus incipiente adhuc potentia, bonis consilijs notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebro querens incolumi filio adiutorem imperij alium vocari, & quantum superesse vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo; vbi sis ingressus, adesse studia & ministros. exstructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites: cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij: communes illi cum familia Drusorum fore nepotes: precandam post hæc modestiam, vt contentus esset. Neque rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoque eius, corrupta vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, vt octo post annos cognitum est. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto necdum sepulto, curiam ingressus est. consulesque sede vulgari per speciem mæstitiæ sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrymas senatum, victo gemitu, simul oratione continua erexit. Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore subierit oculos senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici à plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia è complexu Reip. petiuisse. miseratusque Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem suam, vt Germanici liberi, vnica præsentium malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egressi consules, firmatos adloquio adolescentulos, deductosque ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, Patres conscripti, Hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria suboles, ne secus quàm suum sanguinem foueret ac tolleret, sibique & posteris confirmaret. erepto Druso, preces ad vos conuerto, dijsque & patria coràm obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite: vestram meamq. vicem explete. Hi vobis Nero & Druse parentum loco. ita nati estis, vt bona malaque vestra ad Remp. pertineant. Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita. ac si modum orationi posuisset; misericordia sui gloriaque animos audientium impleuerat. ad vana & toties inrisa reuolutus, de reddenda Rep. vtque consules seu quis alius regimen suscíperent, vero quoq. & honesto fidem demsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur; plerisque additis, vt fermè amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maximè inlustre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omnesque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòst Sabina nobilitas, * Appius Clausus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur. In tradenda morte Drusi, quæ plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, rettuli. sed non omiserim eorundem temporum rumorem validum adeò, vt nondum exoleſcat. Corrupta ad scelus Liuia, Scianum Lygdi quoque Spadonis animum stupro vinxisse: quòd is Lygdus ætate atque forma carus domino, interque primores ministros erat. deinde inter conscios, vbi locus veneficij, tempus, composita sunt; eò audaciæ prouectum, vt verteret, & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. ea fraude tum senem, postquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse. atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore, sibimet inrogaret mortem quam patri struxerat. Hæc vulgo iactata, super id quòd nullo auctore certo firmantur, promptè refutaueris. quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus; inaudito filio exitium offerret, idq. sua manu & nullo ad pœnitendum regressu? quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insita deniq. etiam in extraneos contatione & mora, aduersùm vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, & ceterorum in vtrumq.

* Lege Attæ Sabino prænomine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

odio, quamuis fabulosa & immania credebantur: atrociore semper fama, erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendiq. rumoris caussa fuit, vt claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremque ab ijs quorum in manus cura nostra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auidè accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Ceterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quàm libens induebat, domumq. Germanici reuisere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegens, perniciem adceleruere. Nam Seianus vbi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mærore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, volutare secum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liuiæ conscientiam exagitare, vt superbiam fecunditate subnixam, popularibus studijs inhiare dominationi, apud Cæsarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos dilegerat Iulium Postumum per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos auiæ, & consilijs suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustæ valida) anum suapte natura potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius, nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatijs accipiens, ius ciuium, preces sociorum tractabat. Factaque auctore eo senatusconsulta, vt ciuitati Cibyraticæ apud Asiam, Ægirensi apud Achaiam motu terræ labefactis, subueniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus proconsul vlterioris Hispaniæ de vi publica damnatus, ob atrocitatem * temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur; eiusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilij admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samijs Iunonis, Cois Æsculapij delubro, vetustum asyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempestate Græci conditis per Asiam vrbibus ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æsculapij induxerant, cùm iussu regis Mithradatis apud cunctas Asiæ insulas & vrbes trucidarentur. Varijs de hinc & sæpius inritis prætorum quæstibus, postremò Cæsar de immodestia histrionum rettulit. Multa ab ijs in publicum seditiosè, fœda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum leuissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium venisse, vt auctoritate patrum coërcendum sit. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, vnusque è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quamquam nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publica pecunia patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeò vt procurator Asiæ Lucillius Capito, accusante prouincia caussam dixerit, magna cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quòd si vim prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret; spreta in eo mandata sua, audirent socios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decreuere Asiæ vrbes templum Tiberio matrique eius, ac senatui. Et permissum statuere. Egitque Nero grates ea caussa patribus atque auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur. aderantque iuueni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginensis defuncti legendo, simul roganda noua lege, disseruit Cæsar. Nam patricios conferreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis vnus legeretur, vetusto more: neque adesse, vt olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta. pluresque eius rei caussas adferebat, potissimam, penes incuriam virorum feminarumque.

Accedere

* Suspicor, morum.

Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. * Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apiscereturque in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quædam ex horrida illa antiquitate, ad præsentem vsum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua flaminica Dialis sacrorum caussa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Vtque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, L L S. x x. & quoties Augusta theatrum introisset, vt sedes inter Vestalium conspiceret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cùm pro incolumitate principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum ijsdem dijs commendauere; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haut vnquam domui Germanici mitis, tum verò æquari adolescentes senectæ suæ, impatienter indoluit: accitosque Pontifices percontatus est, num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores ciuitatis erant) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatque diductam ciuitatem, vt ciuili bello: esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris: neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus alterue maximè promti subuerterentur. Qua caussa C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernicioſa vtrique. Silio, & quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantia, immodicè iactantis, suum militem in obsequio durauisse, cùm alij ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si ijs quoque legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vsque læta sunt, dum videntur exsolui posse: vbi multum anteuenêre, pro gratia odium redditur. Erat vxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ inuisa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odijs Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo breuem moram, dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum consulis ius, cuius vigilijs niteretur, ne quod resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Resp. esset, coguntur patres: silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante cuius ira premeretur. Conscientia belli, Sacrouir diu dissimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Sosia arguebantur. nec dubiè repetundarum criminibus hærebant. sed cuncta quæstione maiestatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, non vt stipendiarijs pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinij Galli sententia, qui partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contra * M. Lepidus quartam accusatoribus secundùm necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consilijs, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haut minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit cauendum senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus & culpæ alienæ nescij, prouincialibus vxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum de hinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, vt rettuli, cessurum se vrbe ob factiones accusatorum in senatu clamitauerat: & spreta potentia Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoque principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: Pisonemque * grauius secreti sermonis incusauit aduersùm maiestatem habiti. adiecitque

* Corrupta.

* Puto, M. id est, Manius.

* Ambigo num legendū Granius, vt nomen accusatoris sit. Nam Tiberium ipsum detuliſſe, haud probabile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in domo eius venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramissum. ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Seuero exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia aduertit: bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus prætor, incertis caussis, Aproniam coniugem in præceps iecit; tractusque ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tamquam ipse somno grauis atq. eò ignarus, & vxor sponte mortem sumsisset. Non contanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulania. Reus frustra tentato ferro, venas præbuit exsoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accusata iniecisse carminibus & veneficijs vecordiam marito, insons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces * sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamq. tres laureatæ in vrbe statuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, sed missis leuibus copijs, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipsaque è prouincia, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus reportari Nonam legionem iusserat. nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, dispersò rumore, rem Romanam alijs quoque ab nationibus lacerari, eoque paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires, positisque castris Thubuscum opidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorumque opportuna permuniuit: simul principes Musulamorum defectionem cœptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incursu consectandum hostem vagum: excito cum popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus, dilecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat omnibus. Nec multo pòst adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse: fisos loco, quia vastis circùm saltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæque quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuersos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio prouisa: hostibus contrà omnium nescijs, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborum, & aduersum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque vltione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prœlijs consectentur: non nisi duce interfecto, requiem belli fore. At ille dilectis circùm stipatoribus, victoque iam filio, & effusis vndique Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inulta morte effugit. Isque finis armis impositus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sciano tribuens, ne Blæsi auunculi eius laus obsoleseceret. Sed neque Blæsus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insigneis captiuos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati rarò in vrbe visi, quos Tacfarinate cæso, perculsa gens & culpæ nescia, ad satisfaciendum populo Rom. miserat. Cognitis de hinc Ptolemæi per id bellum studijs, repetitus ex vetusto mos, missusque è senatoribus qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemque & socium atque amicum appellaret. Eâdem æstate, mota per Italiam seruilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœtibus clandestinis, apud Brundisium, & circumiecta opida; mox positis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulere ad vsus commeantium illo mari. Et erat ijsdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia vetere ex more * Cales euenerat.

Is dis-

Is disposita classiariorum copia, cœptantem tum maximè coniurationem disiecit. Missusque à Cæsare properè Staius tribunus cum valida manu, ducem ipsum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ glisceebat immensum, minore in dies plebe ingenua. Ijsdem consulibus miseriarum ac sæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in senatum inducti sunt, ab exsilio retractus, inluuieque ac squalore obsitus, & tum catena vinctus perorante filio. Præparatur adolescens multis munditijs, alacri vultu. structas principi insidias, missosque in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat; adnectebatque Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt sibi quidem redderent exsilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoq. supplicia sequerentur. Adseuerabatque innocentem Cornutum, & falsa exterritum. idque facile intellectu, si proderentur alij: non enim se cædem principis & res nouas vno socio cogitasse. Tum accusator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat: magno pudore Cæsaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. In patrem, ex seruis quæsitum. & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarum pœnas minitantium, cessit vrbe. ac retractus Rauenna, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, aduersus exsulem Serenum. nam post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse. addideratque quædam contumacius, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores. ea Cæsar octo post annos rettulit, medium tempus variè arguens; etiam si tormenta, peruicacia seruorum, contrà euenissent. Dictis dein sententijs vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, intercessit, Gallus Asinius, Gyaro aut Donusa claudendum censere. id quoque aspernatus est, egenam aquæ vtramque insulam referens, dandosq. vitæ vsus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de præmijs accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vita priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni durius contraque morem suum palam pro accusatoribus Cæsar, inritas leges, Remp. in præcipiti conquestus esset. subuerterent potius iura, quàm custodes eorum amouerent. sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam satis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamque mæstis modica lætitia interijcitur, quòd C. Cominium equitem Romanum probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim secordia peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbrata lætitia, facta imperatorum celebrentur. quin ipse compositus aliàs, & velut eluctantium verborum, solutius promptiusque eloquebatur, quoties subueniret. At P. Suilium quæstorem quondam Germanici, cùm Italia arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, amouendum in insulam censuit, tanta contentione animi, vt & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij principis amicitia diu prosperè, nunquàm bene vsum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat insidijs, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est. quo minus senatu pelleretur, non obstitit. Pleraq. eorum quæ rettuli, quæque referam, parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fusos captosque reges; aut, si quando ad interna præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mæstæ vrbis res, & princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamen sine vsu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia; ex quis magnarum sæpe rerum * motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli regunt. dilecta ex his & constituta Reip. forma, laudari facilius, quàm euenire, vel si euênit, haut diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe valida, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis

Universidad de Deusto
Biblioteca

temperanter haberetur; ſenatuſq. & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic conuerſo ſtatu, neq. alia * rerum quàm ſi vnus imperitet, hæc conquiri tradiúque in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honeſta ab deterioribus, vtilia ab noxijs diſcernunt: plures, aliorum euentis docentur. ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt. nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæua iuſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſſas coniungimus; obuia rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiuſquam, Punicas Romanásue acies lætiùs extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam ſubiere, poſteri manent. vtq. familiæ ipſæ iam exſtinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infenſos habet, vt animus ex propinquo diuerſa arguens. Sed ad incœpta redeo. Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus poſtulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Caſſium Romanorum vltimum dixiſſet. Accuſabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæſar truci vultu defenſionem accipiens. quam Cremutius,

» relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt. Verba mea P. C. arguuntur: adeò » factorum innocens ſum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex » maieſtatis amplectitur: Brutum & Caſſium laudauiſſe dicor. quorum res geſtas cùm plu» rimi compoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præ» clarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Auguſtus ap» pellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caſſium, » hunc Brutum, nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe vt » inſignis viros nominat. Aſinij Pollionis ſcripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. » Meſſalla Coruinus, imperatorem ſuum Caſſium prædicabat: & vterque opibuſque atque » honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud di» ctator Cæſar quàm reſcripta oratione, velut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtolæ, Bru» ti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multâ cum acerbitate habent. carmi» na Bibaculi & Catulli, referta contumelijs Cæſarum leguntur. ſed ipſe diuus Iulius, ipſe di» uus Auguſtus & tulêre iſta, & reliquêre; haut facilè dixerim, moderatione magis an ſapien» tia. namque ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum » non modò libertas, etiam libido impunita. aut ſi quis aduertit, dictis dicta vltus eſt. Sed » maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de ijs quos mors odio aut gratiæ exe» miſſet. num cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciui» lis cauſſa populum per conciones incendo? an illi quidem ſeptuageſimum ante annum per» emti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem aboleuit, ſic partem » memoriæ apud ſcriptores retinent? ſuum cuique decus poſteritas rependit. nec deerunt, » ſi damnatio ingruit, qui non modò Caſſij & Bruti, ſed etiam mei meminerint. Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinentia finiuit. libros per ædiles cremandos cenſuêre patres, ſed manſerunt occultati & editi. Quo magis ſecordiam eorum inridere libet, qui præſenti potentia, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingenijs gliſcit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſæuitia vſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre. Ceterùm poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, Præfectum vrbis Druſum, auſpicandi gratia tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. quod à Cæſare palàm increpitum, cauſſa exſilij Saluiano fuit. Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Auguſti, additis violentiæ criminibus aduerſùm ciues Romanos. & amiſere libertatem, quam bello Mithradatis meruerant circumſeſſi, nec minus ſua conſtantia, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur; comperto facta in eum crimina, per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam vt quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania vlterior, miſſis ad ſenatum legatis orauit, vt exemplo Aſiæ delubrum Tiberio matrique eius exſtrueret: qua occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus ijs quorum rumore arguebatur in ambitionem flexiſſe, huiuſcemodi orationem cœpit. Scio » P. C. conſtantiam meam à pleriſq. deſideratam, quòd Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud » petentibus, non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem, & quid in futurum » ſtatuerim, ſimul aperiam. Cùm diuus Auguſtus, ſibi atque vrbi Romæ templum apud

Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; qui omnia facta dictaq. eius vice legis obſeruem, placitum iam exemplum promtius ſecutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus adiungebatur. Ceterùm vt ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum. & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me P. C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatisque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum veſtrarum prouidum, conſtantem in periculis, offenſionum pro vtilitate publica non pauidum, credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulcris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos & deas ipſas, precor: hos, vt mihi ad finem vſque vitæ, quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocumque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur. Perſtititq. poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij modeſtiam; multi quia diffideret; quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Auguſtum, qui ſperauerit. Cetera principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimia fortuna * ſecors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuia, componit ad Cæſarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit. Beneuolentia patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudicijs ita inſueuiſſe, vt ſpes votaq. ſua non prius ad deos, quàm ad principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc initium ſpei. Et quoniam audiuerit Auguſtum, in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſola neceſſitudinis gloria vſurum. non enim exuere impoſita munia: ſatis æſtimare, firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones. idque liberorum cauſſa. nam ſibi multum ſuperque vitæ fore, quod tali cum principe expleuiſſet. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, ſuisque in eum beneficijs modicè percurſis, cum tempus tamquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit. Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò ſe non illuc decurrere, quod promtum reſcriptu: poſſe ipſam Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus ijſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſilia. ſimplicius acturum. de inimicitijs primùm Agrippinæ: quas longè acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. ſic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaq. diſcordia nepotes ſuos conuelli: quid ſi intendatur certamen, tali coniugio? Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, ea mente acturam vt cum equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam, credis ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresq. noſtros, in ſummis imperijs vidêre? Vis tu quidem iſtum intrà locum ſiſtere. ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq. de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longéque antiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perque inuidiam tui me quoque incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum Hercule, ſi cùm in omnis curas diſtraheretur, immenſumque attolli prouideret, quem coniunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotijs permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur; quanto validius eſt quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultaui. Ceterùm neque tuis, neque Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intrà animum volutauerim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem: omittam ad præſens referre. id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuusque in me animus meantur. datoque tempore, vel in ſenatu vel in concione non reticebo. Rurſum Seianus, non tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpicionum: vulgi rumorem; ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. ſua in

Universidad de Deusto
Biblioteca

manu aditus, litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem vergente iam senecta secretóque loci mollitum, munia imperij facilius tramissurum: & minui sibi inuidiam, adempta salutantum turba; sublatisque inanibus, vera potentia augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quîs abesse tædia & offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, contantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocesque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarem dictas, testis Æmylius è militaribus viris dum studio probandi cuncta refert, & quamquam inter obstrepentes magna adseueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur. adeoque perculsus est, vt se vel statim vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibusque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum. Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est. Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus consul designatus lege Iulia damnasset, exsilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Augusti non iurauerat, albo senatorio erasit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes, de iure templi Dianæ *Limenetidis; quòd suis à maioribus suaque in terra dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoria, vatumque carminibus. sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademtum; ac pòst C. Cæsaris & M. Antonij sententia, redditum. Contrà Messenij, veterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponesi protulere, suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse: monimentaque eius rei sculpta saxis, & ære prisco manere. quod si vatum, *annalium ad testimonia vocentur; plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia, sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummij iudicium. sic Milesios permisso publicè arbitrio, postremò Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuisse. Ita secundùm Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris, montem apud *Erycum vetustate delapsam, restaurari postulauere: nota memorantes de origine eius, & *læta Tiberio. susceptit curam libens, vt consanguineus. Tunc tractatæ Massilienſium preces, probatumque P. Rutilij exemplum. namque eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnæi addiderant. quo iure Vulcatius Moschus exsul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiere eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modestè habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus, mox Cæsaris misereretur. Auus, Pharsalica acie, pro optimatibus ceciderat. ipse electus, cui *minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. Pòst, exercitu flumen Albim transcendit, longiùs penetrata Germania, quàm quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, sed improspera. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adolescentulum sororis nepotem sepositi Augustus in ciuitatem Massiliensem, vbi specie studiorum nomen exsilij tegeretur. habitus tamen supremis honor. ossaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum senatus. Ijsdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania admissum à quodam agreste, nationis Termestinæ. is prætorem prouinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex improuiso in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequentes frustratus est. neque diu fefellit. nam prehenso ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis edere conscios adigeretur; voce magna, sermone patrio, frustra se interrogari clamitauit. adsisterent socij ac spectarent. nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret. idemque cùm posterò ad quæsitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, vt statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluisio Coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Causa motus, super hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validissimum quemque militiæ nostræ dare aspernabantur; ne regibus quidem parêre nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia suos ductores præficere, nec nisi aduersùm accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, vt disiecti alijsq. nationibus permixti, diuersas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent misere

Legatos,

Vid. comm.

* Limnetidis.

* Plauius legeris, annaliumq. testimonia aduocetur.

* Erycem.

Ser. instaurari

* Fortè, lecta

* In Suetonio est, maior.

A. V. C. DCCLXXIX.

legatos, amicitiam, obsequiumque memoraturos; & mansura hæc si nullo nouo onere tentarentur. sin vt victis seruitium indiceretur; esse sibi ferrum, & iuuentutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum. simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parentes & coniuges ostentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsia cum legione, rex Rhœmetalces cum auxilijs popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: addita præsenti copia, ad hostem pergit, compositum iam per angustias saltuum. quidam audentiùs apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus acie suggressus, haut ægrè pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, valida manu montem occupat, angustum, & æquali dorso continuum vsque ad proximum castellum, quod magna vis armata *aut incondita tuebatur. simul in ferociſſimos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudijs præsultabant, mittit dilectos sagittariorum. Ij dum eminus grassabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propius incedentes, eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. ijsque permissum vastare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam & vigilem capesserent. id primò seruatum: mox versi in luxum, & capti opulentia, omittere stationes, lasciuia epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hostes incuria eorum comperta, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur; alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed vt clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ insuper dilectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino concursu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà pabularentur, tanto infensius cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suum patriæque seruitium incusabantur. Postera die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, prœlium auderent. & postquam castello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè iam muniebat. dein fossam loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paulatim, vt aquam pabulumque eriperet, contrahere clastra, artaque circumdare. & struebatur agger, vnde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed nihil æquè quàm sitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. Simul *æquè armenta (vt mos barbaris) iuxta clausa, egestate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit: his deditionem, alijs mortem, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent: neq. ignobiles, quamuis diuersi sententijs. Verùm è ducibus, Dinis prouectus senecta; & longo vsu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, differebat. Primusq. se cum coniuge & liberis victori permisit. secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. vtriq. destinatum cum libertate occidere. sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem operitur, haut nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hostisq. clamore turbido, modò per vastum silentium incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruarent immoti, telisque non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaque prehensare, detrahere, & aduersus resistenteis cominus niti. miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisque matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox alijs in audaciam, alijs ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis anfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen peruasere hostes nisi admodum pauci. ceteros, deleto promtissimo quoque

aut

* Fortè, equi

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut saucio, adpetente iam luce trusêre ad summa castelli. vbi tandem coacta deditio, & proxima sponte inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuênit. At Romæ commota principis domo, vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens prætura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Ti-
» berium, ac fortè sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, Non eiusdem ait ma-
» ctare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spi-
» ritum transfusum, sed imaginem veram cælesti sanguine ortam intelligere discrimen, sus-
» cipere sordes. frustra Pulchram præscribi, cui sola exitij caussa sit, quòd Agrippinam stul-
» tè prorsus ad cultum dilegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ. Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & secuta adseueratione Cæsaris, qua suo iure disertum eum appellauit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum fama fuit. nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demsit, dum fessa mente retinet silentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cúm viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: subueniret solitudini, daret maritum, habilem adhuc iuuentam sibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio solatium: esse in ciuitate, * Germanici coniugem: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæsar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, repperi in commentarijs Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memorauit. Ceterùm Seianus mærentem & improuidam altiùs perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa simulationum nescia, cùm propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quo acriùs experiretur, poma vt erant adposita laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore, seruis tramisit. nec tamen Tiberij vox coràm secuta, sed obuersus ad matrem, non mirum ait, si quid seuerius in eam statuissет, à qua veneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quò famam auerteret, adesse frequens senatui, legatosq. Asiæ ambigentes quánam in ciuitate templum statueretur, pluris per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi & Aristonici aliorumque regum. Verùm Hypæpeni Trallianique Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, vt parum validi. Ne Ilienses quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloria pollebant. paulum addubitatum, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, viuoque in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sita, satis adeptos creditum. Ephesij, Milesijque, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauere, vt consanguinei. nam Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Lydum patrijs in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italia: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul litteras imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatemque fluminum suorum, temperiem cæli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi repetita vetustate, seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuina & ipse stirpe, siue vna Amazonum condidisset: transcendêre ad ea, quis maximè fidebant in populum Romanum officijs, missa nauali copia non modò externa ad bella, sed quæ in Italia tolerabantur: seque primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica vrbe, & validis per Asiam regibus. simul L. Sullam testem adferebant, grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis, & pænuriam vestis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui astabant detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulerunt.

Le. reo tutando

* Videtur deesse quidpiam.

runt. Censuitque Vibius Marsus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet. & quia Lepidus ipse diligi se per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætorijs sorte missus est. Inter quæ diu meditato, prolatoque sæpius consilio, tandem Cæsar in Campaniam * specie dedicandi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Augusto; sed certus procul vrbe degere. Caussam abscessus, quamquam secutus plurimos auctorum ad Seiani artes rettuli, quia tamen cæde eius patrata, sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipsum referri verius sit, sæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse. quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta. & Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuêrat. Traditur etiam matris impotentia extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscinit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus senator consulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianum, ex illustribus Curtius Atticus. ceteri liberalibus studijs præditi, fermè Græci, quorum sermonibus leuaretur. Ferebant periti cælestium, ijs motibus siderum excessisse Roma Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde exitij caussa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibusque. neque enim tam incredibilem caussam prouidebant, vt vndecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confinium artis, & falsi; veraque quàm obscuris tegerentur. nam in vrbem non regressurum, haut forte dictum: ceterorum nescij egêre, cum propinquo rure, aut litore, & sæpe mœnia vrbis adsidens extremam senectam compleuerit. Ac fortè illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipsi materiem, cur amicitiæ, constantiæque Seiani magis fideret. Vescebantur in villa cui vocabulum Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, natiuo in specu. eius os lapsis repentè saxis, obruit quosdam ministros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultuque & manibus super Cæsarem suspensus, oppositit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus qui subsidio venerant. Maior ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, vt non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque iudicis partes aduersus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem proximum successioni, & quamquam modesta iuuenta, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiscendæ potentiæ properis exstimulatur, vt erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus. neque ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxtà insultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuersæ insuper solicitudinum formæ oriebantur. nam alius occursum eius vitare, quidam salutatione reddita statim auerti, plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contrà inridentibusque, qui Seiano fautores aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falsum renidens vultu. seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secura, cùm vxor vigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiecta principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur inuidia: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fouebat, vt non in eum quoque semina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & insidijs magis opportunum. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris maioribus quàm vetustis, vitaque non degener. Et Q. Haterius familia senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm cura vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterij canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctum est. M. Licinio, L. Calpvrnio Coss. A. V. C. DCCXXC. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque

* le. dedicandi templi Le. Lyps. ijt | régium dele Vel. forte templum

Et to. demas and nuero ignorantes

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: vt qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxere auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virilis ac muliebris sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius. vnde grauior pestis fuit, conferta mole, dein contulsa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, in præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium stragis inmortem adflixerat, vt tali sorte, cruciatum effugêre. Miserandi magis, quos abrupta parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visii, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersa de caussa amici aut necessarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculisset, latior ex incertò metus. Vt cœpêre dimoueri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium. & sæpe certamen, si confusior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoscentibus fecerat. * Quinquaginta hominum milia, eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautumque in posterum senatûsconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, néue amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatæ. Atilius in exilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti. fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæsta facie, veterum institutis similis, qui magna post prœlia saucios largitione, & cura sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem vltra solitum adfecit, deusto monte Cælio. feralemque annum ferebant, & ominibus aduersis susceptum principi consilium absentiæ; qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud senatum, ab inlustribus: famaque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentia iuuerat. Adduntur sententiæ, vt mons Cælius in posterum Augustus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, sola Tiberij effigies sita in domo Iunij senatoris, inuiolata mansisset. eueniisse id olim Claudiæ * Quinctiæ, eiusque statuam vim ignium bis elapsam, maiores apud ædem Matris deûm consecrauisse. sanctos acceptosque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in principem honorem dij ostenderint. Haut fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitùs Querquetulanum cognomento fuisse, quòd talis siluæ frequens, fecundusque erat: mox Cælium appellitatum à Cæle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ cùm auxilium * appellatum * ductauisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, vnde Thuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt studia procerum, & largitio principis aduersum casum solatium tulerant; ita accusatorum maior in dies & infestior vis sine leuamento grassabatur. corripueratque Varum Quinctilium diuitem & Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vsus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperiendum imperatorem censuit. quod vnum, vrgentium malorum suffugium in tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem eius inrumperet, concursusque opidanorum disposito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini promuntorij dijunctam. Solitudinem eius placuisse maximè crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis nauigijs pauca subsidia. neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo sæua ventorum arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna, prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasque Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidijs. quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat. vltroque struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. Eaq.

spreta

Cæsus. Multi plures obrientis,

* In Sueton. & Orosio, Viginti. Vide tamen Com.

Se. tributo pecunijs Dele. pecunias,

* Quinctæ.

* Fortè, appellatus.
* Medicea lectio, tauisset. plura in Notis.

spreta ab illis, velut pararent, obijciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium incessit, tracto in carcerem inlustri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat coniugem, liberosque eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes vnus; eoque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, * Petitius Rufus, M. Opsius prætura functi adgrediuntur, cupidine consulatus; ad quem non nisi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, vt Latiaris, qui modico vsu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primùm sermones. mox laudare constantiam, quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquàm Sabinus, vt sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit questus; audentiùs iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abstinet. Ijque sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memoraui, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, seruanda solitudinis facies; & si ponè fores adsisterent, metus visus, sonitus, aut fortè ortæ suspicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres senatores, haut minus turpi latebra quàm detestanda fraude, sese abstrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: præteritaque & instantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius; quando mæsta, vbi semel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem litteris ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narrauere. Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas; * etiam aduersum proximos, congressus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed Cæsar sollennia incipientis anni kalen. Ianuarias, epistola * precatus: vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & peritum se arguens, vltionemque haut obscurè poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obducta veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans, Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum pauentes, quod timuissent. Quem enim diem vacuum pœna, vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adijsse: quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent; adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre; auebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius ceterique flagitij eius repertores habuere, non modò postquàm C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab alijs nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias fontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à principe, vt metus suos senatui fateretur, amoueríque sineret. Nullam æquè Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus suis quam dissimulationem diligebat. eo ægriùs accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt contationes principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obijt, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proiecerátque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre; nostra magis auaritia, quàm obsequij impatientes. Tributum ijs Drusus iusserat modicum, pro angustia rerum: vt in vstis militares, coria boum penderent. non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura. donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisijs impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id alijs quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. ac primò boues ipsos, mox agros, postremò

A. V. C. D. CCXXCI.

* Petilius.

* Priscæ scriptio, egens. lego, tegês.
* Præfatus. Se, petitum

Punctæ mutatolog. emé dato

Vide com. Suplicia non in die festo

1. Consulto id facti?

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fuga præuênit, receptus castello cui nomen Fleuum: & haut spernenda illic ciuium sociorumque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouincia, peditumque & equitum auxiliarium dilectos acciuit: ac simul vtrumque exercitum Rheno deuectum, Frisijs intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesq. legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes; ac rursum duæ; dein tempore interiecto, acriùs eques immissus. satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntijs vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus vltum ijt, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorumque & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugna in posterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarij villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur. Pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis super rebus consulerentur, aram clementiæ, aram amicitiæ, effigiesq. circum Cæsaris ac Seiani censuere: crebrisq. precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt. satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congressus, atque eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur, donec idque vetitum. & reuenere in vrbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat. quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem dilegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER QVINTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Iulia Augusta moritur: eóque Seiani potentia crescit. Agrippina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multò pòst Seianus ipse, detecta cupidine imperij, peruertitur: cum magna amicorum eius strage. (Quæ omnia Tacito singillatim tradita, æuum aboluit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit: sed diligentia & astu Poppæi Sabini capitur. Hæc gesta annis circiter tribus.

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO COSS.
TIBERIO CÆSARE V. L. ÆLIO SEIANO.

RVBELLIO & Fufio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta mortem obijt, ætate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liuiorum Iuliorumque clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cum Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pacta, in vrbem redijt. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis grauidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: sanctitate domus priscum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius quòd supremis in matrem officijs defuisset, nihil mutata amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excusauit: honoresque memoriæ eius ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cælestis religio decerneretur. sic ipsam maluisse. quin & parte eiusdem epistolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem obliquè perstringens. is gratia Augustæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs inridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est. Ceterùm ex eo prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Augusta, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exsoluti proruperunt. missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Augusta credidit vulgus. haut enim multum post mortem eius recitatæ sunt. verba inerant quæsita asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, vt referretur postulauere, promtissimo Cotta Messallino cum atroci sententia. sed alijs à primoribus, maximeque à magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius & si infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis patrum actis dilectus à Cæsare, eoque meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu praua sollertia, dum imminentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus, ac monere consules ne relationem inciperent: differebatque, breuibus momentis summa verti posse, dandumque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus falsas litteras, & principe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exer-

 centibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

centibus plerisque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminandi. spretum dolorem principis, ab senatu desciuisse populum: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum consulta. quid reliquum, nisi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresq. diligerent? Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas elusa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltra deliberatum, quò minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad vltionem vi principis impediri testarentur. * Quattuor & quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adsuetudine, * mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.

Magnus hiatus historiæ. desunt triennij ferè gesta.

„ versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit.
„ ceteri quem per dedecora fouere, cum scelere insectantur.
miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haut discreuerim, * non
„ crudelitatem, non * clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo
„ periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per mœrorem quàm læti retineatis, adijciendo me quoq. ijs, qui fine egregio publica mala effugerunt. Tunc singulos vt cuique adsistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumsit. multoq. adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cùm in Blæsum multa fœdaque incusauisset. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio prætura functo obiectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilij, quàm in fratrum constantia fuit, qui uades exstitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxta grauatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur; vanescente quamquam plebis ira, ac plerisq. per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis quàm diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & erat iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumq. comitantibus. Alliciebantur ignari fama nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. quippe lapsum custodia pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuasurum fingebant simul, credebantque iam iuuentutis concursu, iam publicis studijs frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe; cùm auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Ægæi maris insulam & Piræum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum * cognoscit, sollertius interrogato quis nam foret. dixit se M. Silano genitum. & multis sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tiberio. neque nos originem finemue eius rei vltrà comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio facilis cappessendis inimicitijs & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat. ille nisi lacessieretur modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Desunt quædam.

** Scribo, Aelij. cuius gentis cognomen Gallus.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER SEXTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Tiberij arcanæ & fœdæ libidines. Multorum accusationes: interque eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occasionem de origine eius muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio: & quæ in ijs cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Cassio & M. Vinicio. Fœneratores accusati. repressæ vsuræ. & liberalitate Cæsaris fides multorum refecta. Iterum accusationes maiestatis: & vno edicto omnes conscij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæsar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida simulatio in auum. Tiberij præsagium de Ser. Galba: & per caussam eandem de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germanici filij miseranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconsultus inedia voluntaria obijt. aliquot aliorum inlustrium mortes. Phœnix in AEgypto visa & super eâ veterum narrationes ac iudicia. Accusationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venêre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusque ingenium. Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Schythiam profugus, cui Tiridates sufficitur Vitellij consilio & armis. At Romæ inlustrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Tiridates rex discidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox: quod Cæsar liberalitate sua mitigauit. Tiberij deliberatio de successore: eiusque morbus & mors. Gesta hæc annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO COSS.
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO.
CN. ACERRONIO. C. PONTIO.

A. V. C. DCCLXXXV

CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus consulatum inierant; cùm Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: seu quia contrà destinauerat, speciem venturi simulans. & sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetijt, pudore scelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, vt more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in alijs imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncque primùm ignota antè vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia. præpositique serui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduersum abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant. At Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur, tum * rettulere Scipiones. Hæc & Silani & Cassij, ijsdem fermè aut paulum immutatis verbis adsueueratione multa censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat diligere senatores, ex quis viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset salutem eius defenderent. crediderat nimirum epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen ludibria serijs permiscere solitus, egit gratias beneuolentiæ patrum: sed quos omitti

Mutila hæc Vid. com. quoque.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» posse? quos diligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iu-
» uenes? priuatos an è magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentium in limine cu-
» riæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. Hæc aduersus Togonium, ver-
» bis moderans: neque vltra abolitionem sententiæ suadere. At Iunium Gallionem, qui
censuerat vt prætoriani actis stipendijs, ius apiscereptur in quattuordecim ordinibus se-
» dendi, violenter increpuit, velut coràm rogitans, quid illi cum militibus? quos neque di-
» cta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod
» diuus Augustus non prouiderit. an potius discordiam & seditionem à satellite Seiani quæ-
» sitam? qua rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.
hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus. & quia
incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilecta Lesbo insula nobili & amœna, retrahitur in
* Paconia- vrbem, custodituráque domibus magistratuum. Ijsdem litteris Cæsar Sestium * Pagonia-
num, *lege.* num prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta ri-
mantem, dilectumque à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur. quod postquam pa-
tefactum, prorupere concepta * per idem odia, & summum supplicium decernebatur, ni
* *Legendum* pridè odia. professus indicium foret. Vt verò Latinium Latiarem ingressus est accusator * Acrius, iuxtà
* *Disiunctim* *scribo*, ac inuisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circum-
reus. veniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa con-
sules anni prioris inuasit, cur mutua accusatione intenta, nunc silerent? metum prorsus &
noxam conscientiæ pro fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuissent. Regu-
lus manere tempus vltionis, seque coràm principe exsecuturum: Trio æmulationem inter
collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari, respondit. Vrgente Agrippa, San-
quinius Maximus è consularibus orauit senatum, ne curas imperatoris, conquisitis insu-
per acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remedijs. sic Regulo salus, & Trioni
dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis vigilijs marcidus,
& ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem
inter ganeum ac stupra meditabatur. Exin Cotta Messallinus sæuissimæ cuiusque senten-
tiæ auctor, eoque inueterata inuidia, vbi primùm facultas data, arguitur pleraque, * C. Cæ-
* incertæ, *legerim.* sarem quasi * incestæ virilitatis, & cùm die natali * Augustæ inter sacerdotes epularetur
* Augusti, *emendo.* nouemdialem eam cenam dixisse: querentemque de potentia M. Lepidi, ac L. Arrun-
tij, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, illos quidem senatus, me autem
tuebitur Tiberiolus meus. neque contatius à primoribus ciuitatis reuincebatur. ijsque in-
stantibus ad imperatorem prouocauit. nec multo pòst litteræ adferuntur, quibus in mo-
dum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisque eius offi-
cijs commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in
crimen duceretur, postulauit. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium, nam
» his verbis exorsus est. Quid scribam vobis P. C. aut quomodo scribam, aut quid om-
» nino non scribam hoc tempore, dij me deæque peius perdant quàm perire quotidie sen-
» tio, si scio. Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Ne-
que frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum men-
tes, posse aspici laniatus & ictus, quando vt corpora verberibus, ita sæuitia, libidine, malis
consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant,
quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur. Tum facta patribus potestate, sta-
tuendi de Cæciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promserat, placitum eandem
pœnam inrogari, quam in Aruseium & Sanquinium accusatores L. Arruntij. quo non aliud
honorificentius Cottæ euenit, qui nobilis quidem sed egens ob luxum, per flagitia infa-
mis, sanctissimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus post-
hac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus prætura functus, & quondam Germanici co-
mes. Minutius equestri loco, modestè habita Sciani amicitia. vnde illis maior miseratio.
contrà Tiberius præcipuos ad scelera increpans, admonuit C. Cæstium patrem dicere sena-
tui quæ sibi scripsisset: suscepitque Cæstius accusationem. quod maximè exitiabile tulere
illa tempora, cùm primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi
per occultum: neque discerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut
vetustate obscurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incusabantur, vt quis
* *Siue, pote-* præuenire & reum destinate * properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudi-
rat. ne & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus accessere. Tractiq. sunt in ca-
sum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ciuitate, Seius Quadratus. originem non
repperi. Neque sum ignarus à plerisque scriptoribus, omissa multorum pericula & pœ-
nas,

nas, dum copia fatiscunt, aut quæ ipsis nimia & mæsta fuerant, ne pati tædio lecturos ad-
ficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenêre, quamquam ab alijs incelebra-
ta. Nam ea tempestate qua Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, ausus est eques Ro-
manus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. For-
tunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen, quàm abnuere. sed vtcun- «
que casura res est, fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem expetisse, & postquàm «
adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætorijs cohortibus, mox vrbis «
& militiæ munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt «
quisque Seiano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus. contrà quibus infensus esset, me- «
tu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi «
consilij expertes fuimus, meo vnius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsi- «
niensem, sed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæsar «
genetum, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non est no- «
strum æstimare, quem supra ceteros, & quibus de caussis extollas. Tibi summum re- «
rum iudicium dij dedere; nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm «
habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendique potentia. quæ Seiano «
fuisse, nemo negauerit. abditos principis sensus, & si quod occultius parat, exquirere inlici- «
tum, anceps: nec ideo adsequare. Ne P. C. vltimum Seiani diem, sed sexdecim annos cogi- «
taueritis, etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus «
eius notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promi- «
scua dabitur? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. consilia cædis aduersum im- «
peratorem, puniantur: de amicitia & officijs, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit. Con- «
stantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eò vsque
potuere, vt accusatores eius, additis quæ antè deliquerant, exsilio aut morte multarentur.
Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Vestilium prætorium, quem Druso fratri percarum
in cohortem suam transtulerat. caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam
in C. Cæsarem vt impudicum, siue ficto habita fides. atque ob id conuictu principis pro-
hibitus, cùm senili manu ferrum tentauisset, obligauit venas: precatusque per codicillos,
immitti rescripto venas resoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro
Mamerco, simul ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, & * Vicinianus Pollioni patri * *Corrige,* Vitiicianus
adijciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerantque patres. nam *& quis fue-*
quotus quisque adfinitatis, aut amicitiæ tot inlustrium virorum, expers erat? ni Celsus vr- *rit, in Comm.*
banæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluisium discrimini exemisset. Cæ- *dico.*
sar Pollionis, ac * Viciniani Scaurique caussam vt ipse cum senatu noscceret, distulit; datis * *Viniciani*
quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne feminæ quidem exsortes periculi, quâ occu-
pandæ Reip. argui non poterant, ob lacrymas incusabantur. necataque est anus Vitia Fu-
fij Gemini mater, quòd filij necem fleuisset. Hæc apud senatum. Nec secus apud prin-
cipem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è vetustissimis familia-
rium Rhodum secuti, & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidiarum in Libonem in-
ternuntius: Marino participe, Seianus Curtium Atticum oppresserat, quo lætius acceptum, *consilia Malii,*
sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta
claritudine, fato obijt: nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrue-
ret, sapienter moderans. patrem ei Censorium fuisse memoraui, ætas ad octogesimum an-
num processit. decus triumphale in Thracia meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quòd præ-
fectus vrbi recens, continuam potestatem, & insolentia parendi grauiorem, mirè tempera-
uit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne vrbs sine imperio
foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur. feruntque ab Romulo
Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Super-
bo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant: duratque simulacrum quo- *qui festent cũ profecti erat*
ties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus vsurpet. Ceterùm Augustus bel-
lis ciuilibus Cilnium Mæcenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam
præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumsit
è consularibus qui coërceret seruitia. & quod ciuium audacia turbidum nisi vim metuat.
primusque Messalla Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi
nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouecta ætate, egregiè tolera-
uit. Dein Piso * viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto se- *Ecce rationem ellus.*
natus celebratus est. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribuno plebei de libro * *Falsum.* *Vigiti p annos ptra*
Sibullæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiusdem vatis, & *adi Comm.* *nus Vitg quidem*
es prudentia, nõ
gdè in structura

Universidad de Deusto
Biblioteca

ea de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quod scientiæ cærimoniarumq. vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, lecto per magistros æstimatoq. carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ; vna seu plures fuere; datoq. sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirûm is liber subijcitur. Ijsdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaq. & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm solitum aduersum imperatorem. quis commotus, incusauit magistratus patresque, quòd non publica auctoritate populum coërcuissent: addiditq. quibus è prouincijs, & quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam, adnectaret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, prisca seueritate. neq. * segnius consules edixere. silentium ipsius non ciuile, vt crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentia opum, ac mollitia vitæ amicus Seiano, nihil ad serium. Et Iulius Celsus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diuersum tendens, suam ipse ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq. per centurionem, nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementia.

A.V.C.DC. CLXXXVI Ser. Galba, L. Sulla Coss. Diu quæsito quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus: Callibus ortus, patre, atque auo consularibus, cetera equestri familia erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verùm antiqui honoratique, & seuera patris disciplina eductus, facilitate sæpius quàm industria commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. superque ea re senatui scripsit, leui cum honore iuuenum. dein redditis absentiæ causis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offensiones ob Remp coeptas: vtque Macro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoque largè, & sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum consilium numquam adijt, deuijs plerumque itineribus * ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fenore auctitabant, aduersum legem dictatoris Cæsaris, qua de modo credendi, possidendiq. intra Italiam cauetur; omissam olim, quia priuato vsui bonum publicum postponitur. Sanè vetus vrbi fenebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa: eoque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sanctum, ne quis vnciario fenore amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. dein rogatione tribunicia, ad semuncias redacta: postremò vetita versura. multisque plebis scitis obuiam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæstio euenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum. trepidique patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus) veniam à principe petiuere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quis secundum iussa legis, rationis familiares quisque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto simul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisque eorum diuenditis, signatum argentum fisco vel ærario attinebatur. ad hoc senatus præscripserat, duas quisque fenoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, & preces; dein strepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæsita, venditio, & emtio, in contrarium mutari; quia feneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta vilitate, quanto quis obæratior ægriùs distrahebant. multique fortunis prouoluebantur. euersio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies sestertio, factaque mutuandi copia sine vsuris per triennium, si debitor populo in duplum prædijs cauisset. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emtio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, vt fermè talia, initijs, incurioso fine. Dein redeunt priores metus, postulato maiestatis Considio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque.

& sorori

* Rhen. legit ambiens.

* Fortè, Scquius

& sorori eius Sanciæ aqua atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiusce modi à se factitari prætendebat, vt parta apud principem gratia, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem è primoribus Achæorum Cæsar adflixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater prætorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deijcitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, * aurariasque eius, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius sepposuit. inritatusque supplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles: dispersi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius dabatur. sed circumiecti custodes, & in mærorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. interciderat sortis humanæ commercium * vi metus; quantumque sæuitia glisceret, miseratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæsar discedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum rupta voce, qualem * diem Tiberius induisset, pari habitu, haut multum distantibus verbis. Vnde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, Neque meliorem vnquam seruum, neque deteriorem dominum fuisse. Non omiserim præsagium Tiberij, de Ser. Galba tum consule; quem accitum, & diuersis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis in hanc sententiam adlocutus: Et tu Galba quandoque degustabis imperium. seram ac breuem potentiam significans, scientia Chaldæorum artis, cuius apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum Trasullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties super negotio consultaret, edita domus parte, ac liberti vnius conscientia vtebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius statuisset: & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subiectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Trasullus ijsdem rupibus inductus, postquam percontantem commouerat, imperium ipsi, & futura sollerter patefaciens: interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primo, dein pauescere: & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus. postremò exclamat, ambiguum sibi ac propè vltimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius, præscium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat oracli vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium est, fatóne res mortalium & necessitate immutabili, an forte voluantur. quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum æmulantur, diuersos reperies: ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non denique homines dijs curæ. Ideo creberrima & tristia in bonos, læta apud deteriores esse. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è vagis stellis, verùm apud principia, & nexus naturalium caussarum. ac tamen electionem vitæ nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsultè vtantur. Ceterùm plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallacijs ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Ijsdem consulibus Asinij Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haut dubium: sponte vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, vltroque incusare casus, qui reum abstulissent antequam coram conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cùm se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum custodia iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur

Cæsar;

* Deest quidpiam.

* Scribe vi, metu:

* Corrupta, & vereor vt mutila.

Ironice

Vide Glossema.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæsar, sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reip. animum obiecit: recitariq́ue factorum, dictorumq́ue eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum. adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epistolæ, seruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat, etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamquam egregium, vocesq́ue deficientis adiecerat; quis primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasq́ue diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domumq́ue omnem cædibus compleuisset; ita pœnas nomini generiq́ue maiorum, & posteris exsolueret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi. sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, vt tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippina auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor: & postquàm nihil de sæuitia remittebatur, voluntate exstinctam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eiusq́ue morte ad tædium vitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæq́ue id prodendum addidit Cæsar: iactauitq́ue quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretumq́ue vt quintodecimo kal. Nouembris vtriusque necis die, per omnis annos, donum Ioui sacraretur. Haut multo pòst Cocceius Nerua continuus principis, omnis diuini humaniq́ue iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremò graue conscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. auersatus sermonem Nerua, abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propius mala Reip. viseret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni; & palàm læta morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustæ, nec minus inimicitijs Agrippinæ defensa erat. vt odium, & gratia desiere; ius valuit. petitaq́ue criminibus haut ignotis, sua manu, fera magis, quàm immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funesta ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis vxor, denupsit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum pleriq. meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere censorio celebrata; qui administrandæ Suriæ imagine tandem exsolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quis incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obijt eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientia in prioribus libris satis conlocaui. neque nobilitas diutius demonstranda est. quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egêre. Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. post longum sæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitq́ue materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo differendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris quibus diuersum, consentiunt qui formam eius definiere. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille quadringentos sexaginta vnum interici; prioresq́ue alites Sesostride primum, pòst Amaside dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde non nulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidere, nihilq́ue vsurpauisse ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eiq́ue vim genitalem adfundere. ex qua fetum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris. neque id temere, sed sublato

A. V. C. D. CCXXCVII

sublato murrhæ pondere, tentatoq́ue per longum iter, vbi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inq́ue solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continua, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit. æmulataq́ue est coniunx Paxæa. nam promtas eiusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar missis ad senatum litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq́ue finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atque illum, quia malè administratæ prouinciæ, aliorumq́ue criminum vrgebatur, culpam inuidia velauisse, frustra conterrita vxore, quam & si nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate & orandis caussis, vita probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haut minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultiùs exercebat: detuleratq́ue argumentum tragœdiæ à Scauro scriptæ, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm ab Seruilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmilijs, damnationem anteit, hortante * Sexitia vxore, quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliusq́ue perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in insulas, interdicto igni atque aqua demoti sunt. & Abudius Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, quòd is Seiani filium generum destinasset, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus ea tempestate superioris Germaniæ legiones curabat, mirumq́. amorem adsecutus erat, effusæ clementiæ, modicus seueritate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium socerum non ingratus. vnde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem litteras, Adfinitatem « sibi cum Seiano haut sponte sed consilio Tiberij cœptam: perinde se quàm Tiberium falli « potuisse. neque errorem eundem illi sine fraude; alijs exitio habendum. sibi fidem inte- « gram, &, si nullis insidijs peteretur, mansuram: successorem non aliter quàm indicium mor- « tis accepturum. firmarent velut fœdus, quo princeps ceterarum rerum potiretur, ipse pro- « uinciam retineret. Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq́. gratia mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisq́. fama, quàm vi stare res suas. C. Cestio M. Seruilio Coss. A.V.C.DCCLXXXIIX nobiles Parthi in vrbem venere, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos; mox superbiam in nos, sæuitiam in populares sumsit. fretus bellis, quæ secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberij vt inermem despiciens; auidusq́ue Armeniæ, cui defuncto rege Artaxia, Arsacen liberorum suorum veterrimum imposuit, addita contumelia, & missis qui gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciaq́ue reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonum terminos. seq́ue inuasurum possessa Cyro, & pòst Alexandro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. Non despectum id apud barbaros, vltroq́ue potentiam habet. Ij adscitis & alijs primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisq́. aut nondum adultis; Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poscebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt sponte Cæsaris, vt genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitq́ue paternum ad fastigium: destinata retinens, consilijs & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidijs, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ, inardescere. Et barbaris contatio, seruilis: statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insuerat, instituta Parthorum sumit, patrijs moribus impar, morbo absumtus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, reciperandæq́ue Armeniæ Hiberum Mithradatem diligit, conciliatq́ue fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut sum ignarus siniſtram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis prouincijs prisca virtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij, turpe in seruitium mutatus; exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntq́ue prima postremis, & bona

Universidad de Deusto
Biblioteca

& bona iuuentæ senectus flagitiosa oblitterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare: repertiq́ue corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copijs Armeniam irrumpunt, & vrbem Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita, filium Orodem vltorem parat, datq́ue Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimq. donis acceptis, more gentico diuersa induêre. Sed Hiberi locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facilè arcebantur; cùm alios incessus hostis clausisset, vnum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æstas impediret. quia flatibus Etesiarum implentur vada, hibernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq́ue introrsus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe, modum obsidij, stationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albaniq́ue saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæq́ue magis insueuere. Feruntq́ue se Thessalis ortos, qua tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq́ue ex ea liberos, inanem mox regiam Æëtæ, vacuosq́. Colchos repetiuit. Multaq́ue de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Ceterùm directa vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum: contraq́. ignobilem Hiberum mercenario milite, dissimulabat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitij atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostendere. Enim verò apud Sarmatas non vna vox ducis. se quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & comminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species. cùm Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuius valent, contis gladijsq́ue ruerent. modò equestris prœlij more, frontis & tergi * vices; aliquando, vt conserta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamq́ue & Albani Hiberiq́. prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesq́ue dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subueniunt, conspicui, eoq́ue gnari, clamore, telis, equis concurrunt. instantius Pharasmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamq́ue concesserе. Mox Artabanus tota mole regni vltimi. * id peritia locorum, ab Hiberis meliùs pugnatum. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam inuasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versæq́ue Artabani res: inliciente Vitellio, desererent regem sæuum in pace, & aduersis prœliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem ante infensum memoraui, patrem Abdagesem, aliosq́ue occultos * consulit, & tunc continuis cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beneuolentia subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres; quîs neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, spe auxilij: quia Hyrcanis Carmanijsq́ue per adfinitatem innexus erat. Atque interim posse Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capessere, robur legionum, sociorumq́ue ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset; nuntiauere accolæ Euphraten nulla imbrium vi, sponte & immensum attolli: simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum quæ terra cælóue portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omina, raperetq́ue. Sed ponte nauibus effecto, tramissoq́ue exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haut inglorius auxiliator, eoq́ue ciuitate Romana donatus. mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multo pòst, Sinnaces auget copias:

* vice.

* Nisi plura desint, legi commodè potest, vltum ijt: peritia.

* Vulgata scriptura, consilit: vnde non malè etiam conligit.

Vid. secundis curis

copias: & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresq́ue: hunc Phrahatis aui & altoris Cæsaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos obsequium in regem, reuerentiam in nos, decus quisque suum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quò requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Seiani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haut perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, velut exsilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemtor suæ infamiæ, an scelerum Seiani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisq́ue, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Ijsdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit. Tatiusq́ue Gratianus prætura functus, lege eadem extremum ad supplicium dammatus. Nec dispares Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, vt olim diuisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed vrbem iuxta; eodem vt die vel noctis interiectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens vndantem per domos sanguinem, aut manum carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus concessit vita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus. maximisq́ue prouincijs per quattuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quòd par negotijs, neque supra erat. Q. Plautius * Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno, * neque quòd L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorum vt atrox aduertebatur; sed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm peroraſſent accusatores, in ipsa curia depromtum sinu venenum hausit. prolapsusq́ue ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesq́ue iam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsij voluntario exitu cecidere: Galba, tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibitus; Blæsijs sacerdotia intregra eorum domo destinata, conuulsa, distulerat: tunc vt vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexere, & exsecuti sunt. Et Æmylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus. pòst à delatoribus corripitur, ob seruum adulterum, nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissa defensione, finem vitæ sibi posuit. Per idem tempus Clitarum natio * Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumq́ue ingenio se contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legionariorum, & dilectis auxilijs missus, duos collis, quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen est) operibus circumdedit. & erumpere ausos ferro; ceteros siti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceterasq́ue vrbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halumq́ue & Artemitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob sæuitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucenses induêre, ciuitas potens, septa muris, neq. in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientia dilecti, vt senatus. sua populo vis. & quoties concordes agunt, spernitur Parthus: vbi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, aduersum omnes valescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo vsu. nam populi imperium, iuxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridaten extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas largius inuenit. simul probra in Artabanum fundebant, materna origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. mox consultans quo nam die sollennia regni capesseret; litteras Phrahatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precantium. Placitumque opperiri viros præpollentis. Atque interim Ctesiphon sedes imperij petita. sed vbi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, ceterasq́ue nationes petiuisset; oppressa contantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. Adsidendo

A. V. C. D. CCLXXXIX

* Defectus locus.

* Cappadoci Archelao, lego.

curis 2as

Iuspectum. C

G

lego. Sed omnes (sup. capiat?) munum coniecto, Sedonum castellum, in quod Artabanus pecunia & pelices Artabanus contulerat, dedit spatium expediendi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij dilectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, quidam inuidia in Abdagesen, qui tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Isque in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus; vbi data fides reddendæ dominationi venisse, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia: vim in Abdagesis domo. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam. neque exuerat pædorem, vt vulgum miseratione aduerteret. non fraus, non preces; nihil omissum, quo ambiguos inliceret, promti firmarentur. Iamque multa manu, propinqua Seleuciæ aduentabat; cum Tiridates simul fama atque ipso Artabano perculsus, distrahi consilijs, iret contra, an bellum contatione tractaret. Quibus prœlium & festinati casus placebant, disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse differunt; proditores nuper hostesque eius, quem rursum foueant. Verùm Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, vt amne obiecto Armenijs interim Elymæisque & ceteris à tergo excitis, aucti copijs socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignarus ad pericula erat. sed fugæ specie discessum, ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exsoluit. Idem annus graui igne vrbem adficit, deusta parte Circi, quæ Auentino contigua, ipsoque Auentino. quod damnum Cæsar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretijs. Millies sestertium ea munificentia conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an per senectutem haut dedicauit. sed æstimando cuiusque detrimento quattuor progeneri Cæsaris, Gn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, additusque nominatione consulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiusque quæsiti decretique in principem honores. Quos omiserit receperitue in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem.

A. V. C. DCCXC. Neque enim multo post supremi Tiberio consules, Gn. Acerronius, C. Pontius magistratum occepere, nimia iam potentia Macronis: qui gratiam C. Cæsaris numquam sibi neglectam, acrius in dies fouebat. impuleratque post mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem suam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactoque matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apisceretur. Nam & si commotus ingenio; simulationum tamen falsa, in sinu aui perdidicerat. Gnarum hoc principi. eoque dubitauit de tradenda Rep. primùm inter nepotes, quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi studia. eaq. apud auum odij causa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is composita ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. Sin extra domum successor quæreretur; ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quippe illi non perinde curæ, gratia præsentium, quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium cui impareret fato permisit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Namque Macroni non abdita ambage, Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobrauit. Et C. Cæsari fortè orto sermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiusdem virtutem habiturum prædixit. simul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: occides hunc tu, inquit, & te alius. Sed graueſcente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans: solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo vtilia vel noxia, alieni consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maiestatis postulauerat: qua damnata, cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit. vnde illis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. connectebantur vt conscij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. de claritudine Domitij supra memoraui. Marsus quoque vetustis honoribus, & inlustris studijs erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem præsediſſe commentarij ad senatum missi

missi ferebant: nullæque in eos imperatoris litteræ, suspicionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tamquam inediam destinauisset, produxere vitam. Arruntius contationem & moras suadentibus amicis: Non eadem omnibus decora respondit. « sibi satis ætatis. neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam « senectam tolerauisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium inuisus; non culpa, sed vt flagitiorum impatiens. Sanè paucos & supremos principis dies posse vitari; quemadmodum euasurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius post tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulsus & mutatus sit: C. Cæsarem vix finita pueritia, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capessiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum dilectus, plura per scelera Remp. conflictauisset. prospectare iam se acrius seruitium, eoque fugere simul acta & instantia. Hæc vatis in modum dictitans, venas resoluit. Documento sequentia erunt, bene Arruntium morte vsum. Albucilla inrito ictu à semet vulnerata, iussu senatus in carcerem fertur. Stuprorum eius ministri, Grasidius Sacerdos prætorius vt in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promtus aduersum insontes. Ijsdem diebus Sex. Papinius consulari familia, repentinum & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore. causa ad matrem referabatur, quæ pridem repudiata, adsentationibus atque luxu perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inueniret. Igitur accusata in senatu, quamquam genua patrum aduolueretur, luctumque communem, & magis imbecillum tali super casu feminarum animum, aliaque in eundem dolorem mæsta & miseranda * diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. Idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quæsita interdum comitate, quamuis manifestam defectionem tegebat. mutatisque sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per speciem officij manum complexus, pulsum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas iubet, discumbitque vltra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta conloquijs inter præsentes, nuntijs apud legatos & exercitus festinabantur. Decimoseptimo kalend. Aprilis intercluſa anima, creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæsar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque mæstum aut nescium fingere. Cæsar in silentium fixus, à summa spe, nouissima exspectabat. Macro intrepidus, opprimi senem iniecto multæ vestis iubet, discedique ab limine. Sic Tiberius finiuit, octauo & septuagesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimq. origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus transierit. casus prima ab infantia ancipites. nam proscriptum patrem exsul secutus, vbi domum Augusti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus est; dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares, viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuersa: egregium vita, famaque quoad priuatus, vel in imperijs sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis sæuitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitue. Postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio vtebatur.

* Forteam differret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XI.

Breuiarium Libri.

VAlerius Asiaticus fraude Messalinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocinio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbatæ. Ludi sæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & ea occasione de primis litteris. Italus Cheruscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipsam militemque seuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: déque ipso viro. De Quæstorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiscuntur, Patricij augentur. lustrum conditur. Messalina impudicissima fœminarum amore vecors C. Silio palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & administros libidinum, impulsu libertorum, animaduertit. Hæc gesta annis fere duobus.

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA COSS.
A. VITELLIO. L. VIPSANIO

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam adulterum eius credidit: pariterque hortis inhians, quos ille à Lucullo * emtos insigni magnificentia extollebat, Suilium accusandis vtrisque immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolentiæ moneret Claudium, auri vim atque opes principibus infensas: præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris, non extimuisse concionem populi Romani, gloriamque facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes * promtum haberet. At Claudius nihil vltrà scrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorij præfectum misit: à quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis in vrbem raptus, neque data senatus copia, intra cubiculum auditur, Messallina coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecunia & stupro in * omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppæa, ac postremum mollitiam corporis obiectare. Ad quod * victo silentio prorupit reus, & interroga, inquit, Suili filios tuos, virum me esse fatebuntur: ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæsare, vt paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percontaretur, cur sine vxore discubuisset? atque ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemorata vetustate amicitiæ, vtque Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in Remp. officijs recentique aduersus Britanniam militia, quæque alia conciliandæ misericordiæ videbantur: liberum ei mortis arbitrium permisit. & secuta sunt Claudij verba, in candem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait: vsurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm se honestiùs calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quòd fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet, venas exsoluit. viso tamen antè rogo, iussóque transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. tantum illi securitatis nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos illustres, quibus Petra cognomentum. At caussa necis ex eo quòd domum suam * Mnesteris & Poppææ congressibus præbuissent. Verùm nocturnæ quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium spicea corona euinctum, spicis retro conuersis: eaque imagine grauitatem annonæ dixisset. Quidam pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ita interpretatum trædidere, * vergente autumno mortem principis ostendi. Illud haut ambigitur, qualicumq. insomnio, ipsi fratríque perniciem allatam. Sestertium quindecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertium

* Ita libri manss vulgò cœptos.

* Alter vatic. propretij.

* Lego, omne flagitium.

* Libri vett. indicto.

* Prisce editiones, Valerij.

* Vat. vertente.

sestertium decies Sosibio: quòd Britannicum præceptis, Claudium consilijs iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio: cùm idem, inquit, de admissis Poppææ sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes: eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & senatoriam necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suilius, multique audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & magistratuum munia in se trahens princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeò vt Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognita præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potentia & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemque * Cinciam flagitant. qua cauetur antiquitùs, ne quis ob caussam orandam pecuniam donúmue accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima. alioquin & bonarum artium principem fordidis ministerijs fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæstuum spectetur. quòd si in nullius mercedem * negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminissent C. Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Aruntij & Esernini. ad summa prouectos incorrupta vita & facundia. Talia dicente consule designato, consentientibus alijs parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur: cùm Suilius, & Cossutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbant, circumsistunt Cæsarem, antè acta deprecantes. Et postquam annuit * tacens, incipiunt. Quem illum tanta superbia esse, vt æternitatem famæ spe præsumat? vsui & rebus subsidium præparari, ne quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiares, vt quis se alienis negotijs intendat. multos militia, quosdam exercendo agros tolerare vitam. Nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum præmijs refertos, aut ditium familiarum heredes Esserninos & Arruntios, magnum animum induisse: promta sibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, qui à Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent: * cogitare plebem, quâ toga enitescerer: sublatis studiorum pretijs, etiam studia peritura, vt minus decora. Hæc ita haut frustra dicta princeps ratus, capiendis pecunijs posuit modum, vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus Mithradates quem imperitasse Armenijs, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, filius Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idemque Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos: summaque imperij ambigua, minora sine cura haberi. Nam inter Gotarzis pleraque sæua (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuere Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promtus, biduo tria milia stadiorum inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque contatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos vt patris sui quoque defectores, ira magis quàm ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muroque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat: coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithradatis datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulque Hybero exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prœlium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum contationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, fœdus repentè * faciunt, cognitis popularium insidijs, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressíque primo contanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vleisci, atque ipsi inter se concedere. Potior Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abijt: regressoque Bardani * deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluserat. Exin validissimas præfecturas inuasit. & reciperare Armeniam, * ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentia concessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium

* Vett. negotiãtur.

* Scribo, accipiunt. ex libb.

* Vulgò, iaciunt, nec malè Vertrãnius, iciunt

* Alter Vat. dedit se vrbs Sel.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium est, contrahit copias. & huic contra itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multum certato, peruicit Bardanes, prosperisque prœlijs medias nationes subegit ad flumen Ginden, quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus * parata, regreditur: ingens gloria, atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo antè composito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter * senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde prævaluit Gotarzes. potitusque regia, per sæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces, quis * permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Ijsdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Vtriusque principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos sæculares. ijsque intentiùs affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantia refero, sed quia collegio quindecimuirûm antiquitùs ea cura, & magistratus potissimum exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præsagij acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. nam ipse haut quaquam sui detractor, vnam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Verum inclinatio populi super erat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messallinæ. quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulchertimum ita exarserat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi nescius erat; sed certo si abnueret exitio, & nonnulla fallendi spe, simul magnis præmijs, opperiri futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhæresçere, largiri opes, honores: postremò velut translata iam fortuna, serui, liberti, paratus principis apud * adulterum visebantur. At Claudius matrimonij sui ignarus, & munia censoria vsurpans, theatralem populi lasciuiam seueris dictis increpuit, quòd in P. Pomponium consularem (is carmina scenæ dabat) inq. feminas illustres probra iecerat. Et lege lata, sæuitiam creditorum coërcuit, ne in mortem parentum pecunias filijs familiarum fenori darent. Fontesq. aquarum Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitq.: comperto Græcam quoq. litteraturam non simul cœptam, absolutamq. Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effingebant, & antiquissima monimenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, & litterarum semet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamq. adeptos, tamquam repererint quæ acceperant. Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Troianis * Palamedem Argiuum memorant, sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoq. paucæ primùm fuere: deinde additæ sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quæ vsui, imperitante eo, pòst oblitteratæ, aspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe aduersis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in posterum rectiùs habitas. primoresque Etruriæ sponte aut patrum Romanorum impulsu retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segnius fieri, publica circa bonas artes secordia, & quia externæ superstitiones valescant. & læta quidem in præsens omnia; sed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera oblitterarentur. Factum ex eo senatusconsultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandaq. haruspicum. Eodem anno Cheruscorum gens regem Roma petiuit,

* Lege, parta
* Manuſſ. seruni regum.
* Fortè, remitti.
* Manuſſ. alterum.
* Corrupta. Conſule Com
Vide comm.

petiuit, amissis per interna bella nobilibus, & vno reliquo stirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex * Catumero principe Catorum erat. ipse forma decorus, & armis equisq. in patrium nostrumque morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecunia, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capessere. Illum primum Romæ ortum, nec obsidem, sed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, atque eo magis, quòd nullis discordijs imbutus pari in omnes studio ageret, celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuisam, sæpius vinolentiam ac libidines grata barbaris vsurpans. Iamque ad proximos, iam longiùs clarescere; cùm potentiam eius suspectantes qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes insurgere. adeò neminem ijsdem in terris ortum, qui principis locum impleat: nisi exploratoris Flauij progenies supra cunctos attollatur? Frustra Arminium præscribi: cuius si filius hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci; infectum alimonia, seruitio, cultu, omnibus externis. at si paterna Italo mens esset, non alium infensius arma contra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exercuisse. His atque talibus, magnas copias coëgere. Nec pauciores Italum sequebantur. non enim irrupisse ad inuitos; sed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori esse, quod fidem aduersus Romanos volentibus Germanis sumtam, nunquam omisisset. falsò libertatis vocabulum obtendi ab ijs, qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant. Astrepebat huic alacre vulgus, & magno inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc secunda fortuna ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per læta per aduersa res Cheruscas afflictabat. Per idem tempus Chauci nulla dissensione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incursauere, duce Gannasco. qui natione Caninefas, auxiliaris & diu meritus, pòst transfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum maximè oram vastabat, non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo prouinciam ingressus, magna cum cura & mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, vt quæque habiles, per æstuaria & fossas adegit: lintribusq. hostium depressis & exturbato Gannasco, vbi præsentia satis composita sunt, legiones operum & laboris * ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque militem, quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quæ nimia & incertum an falsò iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere. intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterùm is terror milites hostesque in diuersum affecit. nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronij ceptam infensa, aut malè fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, præsidium immuniuit; missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus tranfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat, vt læta apud plerosque; ita apud quosdam sinistra fama. cur hostem conciret? aduersa in Rempublicam casura: cùm prosperè egisset, * formidolosum paci, virum insignem, & ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemtio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quàm beatos * quosdam duces Romanos, signum receptui dedit. * Ne tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam produxit, qua incerta Oceani * vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset. Nec multo pòst Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor, ecfodere riuos, quæque in aperto grauia, humum infrà moliri quis subactus miles, & quia plures per prouincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, vt quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa promserim, & vera exsequi pudet. Postquam adoleuit, * sectator quæstoris cui Africa obtigerat,

* Vatic. Actumero, etiam infra.
* Farn. ignauas.
* Non integer locus.
* Lego, quòdam.
* Ad sententiamemendo, vt: vel pro Exueret, scribe, Exerceret.
* Vertr. vitatentur.
* Vat. ſectot

Universidad de Deusto
Biblioteca

obtigerat,dum in opido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat,oblata ei species muliebris vltra modum humanum,& audita est vox: Tu es Rufe,qui in hanc prouinciam pro consule venies. tali omine in spem sublatus,digressusque in vrbem,& largitione amicorum,simul acri ingenio,quæsturam,& mox nobiles inter candidatos prætu-
ram principis suffragio assequitur: cùm hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauisset,Curtius Rufus videtur mihi ex se natus. Longa post hæc senecta,& aduersus superiores tristi adulatione,arrogans minoribus,inter pares difficilis,consulare imperium,triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus,fatale præsagium impleuit. Intera Romæ, nullis palàm neque cognitis mox caussis, Gn. Nouius insignis eques
" Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem: nam postquàm tor-
* Mutilus locus. Inf pag 97 " mentis dilaniabatur, de se Nouius * conscios non edidit, incertum an occultans. Ijsdem
" consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum,
" pecunia eorum,qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat,
" cunctisque ciuium, si bonis artibus siderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur,quin prima iuuenta consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæsto-
" res, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bru-
" to repetita. Mansitque consulibus potestas diligendi,donec eum quoque honorem popu-
" lus mandaret. creatique primùm Valerius Potus, Æmylius Mamercus, LXIII. anno post
" Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotijs, duo ad-
" diti qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus,stipendiaria iam Italia,& accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòst lege Syllæ viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamen ex dignitate candidatorum,aut facilitate tribuentium gratuitò concedabatur, donec sententia Dolabel-
A. V. C. DCCCI. læ velut venundaretur. A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cùm de supplendo sena-
tu agitaretur, primoresque Galliæ quæ comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent: multus ea super re variusque rumor, & studijs diuersis apud principem certabatur, asseuerantium,
" Non adeò ægram Italiam, vt senatum suppeditare vrbi suæ nequiret: suffeciſſe olim indi-
*Videtur inferenda vox, cum consanguineis. " genas * consanguineis populis,nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla,
quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd
" Veneti & Insubres curiam inruperint,nisi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur?
" quem vltrà honorem residuis nobilium? aut * si quis pauper è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique hostilium nationum duces exercitus nostros ferro * vique ceciderint; diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc.
* Fortè, ecquis. * Ita manus. Vulgò,ignique. quid si memoria eorum inoriretur,qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem * prostratis. fruerentur sanè vocabulo ciuitatis: insignia patrum,decora magistratuum,ne vulgarent. His atque talibus haut permotus princeps, etiam statim contrà disseruit,& vocato
* Desunt quedam. " senatu ita exorsus est. Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina,
" simul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, vti pari-
" bus consilijs Remp. capessam, transferendo huc quod vsquam egregium fuerit. Neque
" enim ignoro Iulios Alba,Coruncanios Camerio,Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur,
" Etruria Lucaniaque,& omni Italia, in senatum accitos. Postremò ipsam ad Alpes promo-
" tam, vt non modò singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coolescerent.
" Tunc solida domi quies,& aduersus externa floruimus,cùm Transpadani in ciuitatem re-
" cepti; cum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium validissimis,fesso imperio subuentum est. num pœnitet Balbos ex Hispania,nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam
" nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Athenienſibus fuit,quamquam ar-
" mis pollerent,nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tan-
" tum sapientia valuit,vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduenæ
" in nos regnauerunt. Libertinorum filijs magistratus mandari, non vt plerique falluntur,
*Vat. reprens. " * recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnauimus. scilicet Volsci
" & Æqui,numquam aduersam nobis aciem struxere? Capti à Gallis sumus. sed & Tuscis
" obsides dedimus, & Samnitium iugum subiuimus. Attamen si cuncta bella recenseas,nul-
" lum breuiore spatio quàm aduersus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam mo-
" ribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius,quàm sepa-
Vid. 2as curas " rati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, noua fuere. plebei magistratus
" post patricios, Latini post plebeios,ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inueterascet hoc
quoque:

quoque: & quod hodie exemplis tuemur,inter exempla erit. Orationem principis secuto patrum consulto,primi Edui senatorum in vrbe ius adepti sunt. datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vsurpant. Ijsdem diebus in numerum patriciorum asciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu,aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege Cassia, & princeps Augustus lege Senia sublegêre. Lætaque hæc in R. P. munia, multo gaudio
* Farn. Cæsaris. * Censoris inibantur. Famosos probris quo nam modo senatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex seueritate prisca rationem adhibuit: monendo, secum quisque de se consultaret, peteretque ius * exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & * Puto, exmotos senatu, & excusatos simul propositurum: vt iudicium censorum ac pudor sponte uendi. cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipsanius consul rettulit, patrem senatus appellandum esse Claudium. quippe promiscuum patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vsitatis vocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit consulem vt nimium assentantem. condiditq. lustrum, quo censa sunt ciuium LXVIIII. centena, & XLIIII. millia. Isque illi finis inscitiæ erga domum suam fuit. haut multo pòst, flagitia vxoris noscere ac punire adactus, vt deinde ardesceret in nuptias incestas. Iam Messallina facilitate adulterorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi dissimulationem etiam Silius, siue fatali vecordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, vrgebat. quippe non eò ventum, vt senecta principis operiretur. insontibus " innoxia consilia; flagitijs manifestis, subsidium ab audacia petendum. adesse conscios paria " metuentes: se cælibem, orbum, nuptijs,& adoptando Britannico paratum. mansuram ean- " dem Messallinæ potentiam, addita securitate, si præuenirent Claudium, vt insidijs incau- " tum, ita iræ properum. Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum, sed ne Si- " lius summa adeptus, sperneret adulteram, scelusque inter ancipitia probatum, veris mox pretijs æstimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius Vid. com. apud prodigos nouissima voluptas est. Nec vltrà exspectato, quàm dum sacrificij gratia Claudius Hostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum sollennia celebrat. Haut sum ignarus fabulosum visum iri, tantum vllis mortalium securitatis fuisse, in ciuitate omnium gnara. & nihil reticente: nedum consulem designatum, cum vxore principis, prædicta die, adhibitis qui obsignarent velut suscipiendorum liberorum caussa, conueniſſe: atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter conuiuas, oscula, complexus, noctem denique actam licentia coniugali. Sed nihil compositum miraculi caussa, verùm audita scriptaque senioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat; maximeque quos penes potentia, & si res verterent, formido, non iam secretis colloquijs, sed apertè fremere. dum industria * cubiculum principis occulit adulteros, de- * Corrupta. decus quidem illatum, sed * excidium procul abfuisse. nunc iuuenem nobilem, dignita- * Malim, exitium. te formæ, iuuenta, ac propinquo consulatu, maiorem ad spem accingi. nec enim occultum, quid post tale matrimonium superesset. subibat sine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multasque mortes iussu Messallinæ patratas. Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis præualuissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audirerur, vtque clausæ aures etiam confitenti forent. Ac primò Calistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimaque eo tempore gratia Pallas, agitauêre; num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem vltrò traherentur, desistunt, Pallas per ignauiam, Calistus prioris quoque regiæ peritus,& potentiam cautis quàm acrioribus consilijs tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans, ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus, longa apud Hostiam Cæsaris mora, duas pellices, quarum is corpori maximè insueuerat, largitione ac promissis,& vxore deiecta plus potentiæ ostentando, perpulit delationem subire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum secretum, Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleopatram, quæ idem opperiens adstabat, an comperisset, interrogat: atq. illa annuente, cieri Narcissum postulat. Is veniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium, cis Plautium dissimulauisset, nec nunc adulteria obiecturum ait, ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret; frueretur imò ijs, & redderet vxorem, rumperetq. tabulas nuptiales. an dissidium inquit, tuum nosti? nam matrimonium Silij vidit populus, & senatus & miles: ac ni properè agis, tenet vrbem maritus. Tum potissimum amicorum vocat,
primumque

Universidad de Deusto
Biblioteca

primumque rei frumentariæ præfectum Turranium, pòst Lusium Getam prætorianis impositum, percontatur. Quibus * fatentibus, tum certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati antequam vindictæ consuleret. Satis constat eo pauore offusum Claudium, vt identidem interrogaret, an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset? At Messallina non aliàs solutior luxu, adulto autumno, simulacrum uindemiæ per domum celebrabat: vrgeri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accinctæ assultabant, vt sacrificantes vel insanientes Bacchæ. ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens; iuxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lasciuia in præaltam arborem connisum, interrogantibus quid aspiceret, respondisse, tempestatem ab Hostia atrocem. siue ceperat ea species, seu fortè lapsa vox in præsagium vertit. Non rumor interea, sed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promtum vltioni afferrent. Igitur Messallina Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digreditur. Ceteris passim dilabentibus, affuere centuriones, inditaque sunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res aduersæ consilium adimerent, ire obuiam, & aspici à marito, quod sæpe subsidium habuerat, haut segniter intendit: iussitque vt Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repentè solitudinis erat) spatium vrbis pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorum * eripiuntur, Hostiensem viam intrat: nulla cuiusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præfecto haut satis fidebat, ad honesta seu praua iuxtà leui. Ergo Narcissus, assumtis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Cæsaris affirmat, quàm si ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: seque offert susceptorum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cæcina mutaretur; in eodem gestamine sedem poscit sumitque. Crebra post hæc fama fuit, inter diuersas principis voces, cùm modò incusaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm ô facinus, ô scelus. Instabat quidem Narcissus * aperire ambages, & veri copiam * facere: sed non ideo peruicit, quin suspensa & quò ducerentur inclinatura responderet; exemploque eius Largus Cæcina vteretur. & iam erat in aspectu Messallina, clamitabatque audiret Octauiæ & Britannici matrem: cùm obstreperet accusator, Silium & nuptias referens. simul codicillos libidinum indices tradidit, quibus visus Cæsaris auerteret. Nec multo pòst vrbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multa cum inuidia flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum principem, & fore diluendi criminis facultatem respondit. Iret interim virgo & sacra capesseret. Mirum inter hæc silentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domum aldulteri, atque illuc deduci imperatorem iubet. Ac primum in vestibulo, effigiem patris Silij consulto senatus abolitam, demonstrat. Tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensumque & ad minas prorumpentem, castris infert, parata concione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba fecit. nam & si iustum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur. eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum custodem [Silio ac] Messallinæ datum, & indicium offerentem Vectium Valentem & confessum, & Pompeium Vrbicum, ac * Saufellum Trogum ex conscijs trahi ad supplicium iubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator, eadem pœna affecti. solus Mnester contationem attulit, dilaniata veste clamitans aspiceret verberum notas, reminiscereturque vocis, qua se obnoxium iussis Messallinæ dedisset. Alijs largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam antè pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulère liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modesta iuuenta, sed corpore insigni, accitus vltrò, noctemque intra vnam à Messallina proturbatus erat, paribus lasciuijs ad cupidinem & fastidio. Suilio Cesonino, & Plautio

Laterano

* Vett. tacentibus.

* Fortè, excipiuntur.

Aliquot libri, aperiret, & faceret.

* Lego, Saufeium.

Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum, Cesoninus vitijs protectus est, tamquam in illo fœdissimo cœtu passus muliebria. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe, & aliquando ira. tanta inter extrema superbia agebat. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus, vbi vino incaluisset, iri iubet nuntiarique miseræ (hoc enim verbo vsum ferunt,) dicendam ad caussam postera die adesset. Quod vbi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si contarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narcissus, denuntiatque centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi cædem. ita imperatorem iubere. custos & exactor è libertis, Euodus datus. Isque raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepida: quæ florenti filiæ haut concors, supremis eius necessitatibus ad miserationem euicta erat: suadebatque ne percussorem opperiretur. transisse vita, neque aliud quàm morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat. lacrymæque & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores, astitit tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primum fortunam suam introspexit, ferrumque accepit, quod frustra iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto sua an aliena manu. nec ille quæsiuit, poposcitque poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, tristitiæ, vllius denique humani affectus signa dedit; non cùm lætantes accusatores aspiceret, non cùm filios mærentes. Iuuitque obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso quæstoria insignia, leuissimum fastigij eius, cùm secundum Pallantem & Calistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitijs inultis.

f. florenti

Hæc corrupta,

C. COR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XII.

BREVIARIVM LIBRI.

CLaudius de matrimonio deliberat: & Agrippina alijs præfertur, Germanici fratris eius filia. Eæ nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem sibi conscisci, Claudij gener. Annæus Seneca ab exsilio redit. Octauia Claudij filia Neroni desponsa. Parthi regem Roma petunt Meherdatem: qui prælio congressus à Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum reciperare tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia inlustris fœmina Agrippinæ artibus damnata. Claudius Pomœrium vrbis profert: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur regno. P. Ostory in Britannia res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni posthabetur, & fidelissimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quoque miscentur. Furius Scribonianus relegatus. S.C. *Claudianum de fœminis quæ seruo succumberent. Motus aliquis in Iudæa inter incolas & Romanos milites: Claudius lacum Fucinum emisit, & nauale spectaculum præbuit. Procuratorum in prouincijs auctoritas ab eodem stabilita. Cois immunitas concessa. Byzantijs tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obscurè ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Gesta hæc annis sex.*

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO
P. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA
COSS.

CÆDE Messallinæ conuulsa principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intonanti, & coniugum imperijs obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant, suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollij consularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Calistus, fautores aderant. at Ælia Petina è familia Tuberonum, Narcisso fouebatur. Ipse modò huc, modò illuc, vt quemq. suadentium audierat promtus, discordantes in concilium vocat, ac promere sententiam, & adijcere rationes iubet. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haut quaquam nouercalibus odijs visura Britannicum & Octauiam, proxima suis pignora. Calistus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, longeque rectiùs Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maximè in Agrippina laudare, quòd Germanici nepotem secum traheret dignum prorsus imperatoria fortuna, stirpem nobilem & familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integra iuuenta, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per speciem necessitudinis crebrò ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentia vxoria iam vteretur. Nam vbi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasque Domitij, quem ex Gn. Aenobarbo genuerat, & Octauiæ Cæsaris filiæ moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octauiam Cæsar. iuuenemq., & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentia, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine Censoris, seruiles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum prouisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consilijs eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror Iunia Caluina haut multum antè Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrisque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæsar aures, accipiendis aduersum generum suscipionibus caritate filiæ promtior. At Silanus insidiarum nescius, ac fortè eo anno prætor, repentè per edictum Vitellij ordine senatorio mouetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroque condito, simul affinitatem Claudius diremit. adactusque Silanus ciurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus est. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam fama, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare sollennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deducta in domum patrui, fratris filia. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa contatio, quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumsit. Percontatusque Cæsarem, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet? vbi ille vnum se ciuium & *consensui imparem respondit, opperiri intra palatium iubet. ipse curiam ingreditur, summamque Reip. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque. Grauissimos principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, vt domestica cura vacuus, in commune consulat. quod porrò honestius censoriæ mentis leuamen, quàm assumere coniugem prosperis dubijsque sociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui prima ab iuuenta legibus obtemperauisset. Postquam hæc fauorabili oratione præmisit, multaque patrum assentatio sequebatur; capto rursus initio, Quando maritandum principem cuncti suaderent, diligi oportere feminam nobilitate, puerperijs, sanctimonia insignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab ea fecunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id verò egregium, quòd prouisu deûm vidua iungeretur principi, sua tantum matrimonia experto. audiuisse à parentibus, vidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum: procul id à præsenti modestia. statueretur imò documentum, quo vxorem imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia. sed alijs gentibus sollennia, nec lege vlla prohibita. Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vsurpentur. Haut defuere qui certatim, si contaretur Cæsar, vi acturos testificantes, erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltrà exspectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatumq. ingressus decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrumq. filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, *Talledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratia impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciuiam, vt Messallina, rebus Romanis illudenti. Addictum quasi & virile seruitium. Palàm seueritas, ac sæpius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscisciuit. siue eò vsque spem vitæ produxerat; seu dilecto die, augendam ad inuidiam. Caluina soror eius Italia pulsa est. Addidit Claudius, sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianæ per Pontifices danda: irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesq. incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilij pro Annæo Seneca, simul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius, vtq. Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & consilijs eiusdem ad spem dominationis vteretur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà contari: sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua hortaretur Claudius, desponderet Octauiam Domitio. quod ætati vtriusq. non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haut disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet. desponderturq. Octauia. ac secundum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico, studijs matris, arte eorum quis ob accusatam Messallinam vltrio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, vt rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. Non se fœderis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarum venire: sed

* *Videtur excidisse vox, syria boque, &* Senatus consensui.

* *Malim, T.* Alledius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» ſed filium Vononis,nepotem Phrahatis,accerſere aduerſus dominationem Gotarzis, nobi-
» litati plebiq. iuxtà intolerandam. Iam fratres,iam propinquos,iam longiùs ſitos, cædibus
» exhauſtos: adijci coniuges grauidas, liberos paruos,dum ſecors domi,bellis infauſtus, igna-
» uiam ſæuitia tegat. Veterem ſibi ac publicè cœptam nobiſcum amicitiam: & ſubuenien-
» dum ſocijs virium æmulis, cedentibusque per reuerentiam. Ideo regum obſides liberos
» dari, vt ſi domeſtici imperij tædeat,ſit regreſſus ad principem patresque,quorum moribus
» aſſuefactus rex melior aſciſceretur. Vbi hæc atque talia diſſertauere,incipit orationem Cæ-
ſar de faſtigio Romano,Parthorumque obſequijs: ſeq. diuo Auguſto adæquabat, petitum
ab eo regem referens,omiſſa Tiberij memoria,quamquam is quoque miſerat. Additique
præcepta (& enim aderat Meherdates) vt non dominationem & ſeruos,ſed rectorem & ci-
ues cogitaret, clementiamque ac iuſtitiam quanto ignara barbaris,tanto tolerantiora cape-
ſſeret. hinc verſus ad legatos, extollit laudibus alumnum vrbis,ſpectatæ ad id modeſtiæ:ac
tamen ferenda regum ingenia, neque vſui crebras mutationes. rem Romanam huc ſatie-
tate gloriæ prouectam, vt externis quoque gentibus quietem velit datam. Poſt hæc C.
Caſſio qui Syriæ præerat,deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tempeſtate Caſ-
ſius ceteros præeminebat peritia legum. nam militares artes per otium ignotæ,induſtriosq.
ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum ſine bello dabatur, reuocare priſcum
morem, exercere legiones, cura, prouiſu, agere perinde ac ſi hoſtis ingrueret. Ita dignum
maioribus ſuis, & familia Caſſia ratus, per illas quoq. gentes celebrata. Igitur excitis quo-
rum de ſententia petitus rex,poſitisq. caſtris apud Zeugma,vnde maximè peruius amnis,
* Vatic. ſemper, Acbarus. poſtquam illuſtres Parthi rexque Arabum * Abbarus aduenerat; monet Meherdatem, bar-
barorum impetus acres, contatione langueſcere, aut in perfidiam mutari. itaque vrgeret
cœpta. Quod ſpretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & ſummam fortunam in
luxu ratum, multos per dies attinuit apud opidum Edeſſam. Et vocante Carrhene,prom-
tasq. res oſtentante ſi citi aduenirent,non cominus Meſopotamiam,ſed flexu Armeniam
petunt, id temporis importunam, quia hiems occupiebat. Exin niuibus & montibus feſſi,
poſtquam campis propinquabant,copijs Carrhenis adiunguntur. Tranſmiſſoq. amne Ti-
gri, permeant Adiabenos, quorum rex Iuliates ſocietatem Meherdatis palàm induerat, in
Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in tranſitu vrbs Ninos vetuſtiſſi-
ma ſedes Aſſyriæ,caſtellum inſigne fama,quòd poſtremo inter Darium atque Alexandrum
prœlio Perſarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sam-
* Malim,ſtato. bulos,vota dijs loci ſuſcipiebat, præcipua religione Herculis:qui tempore * ſtatuto,per quie-
tem monet ſacerdotes,vt, templum iuxta, equos venatui adornatos ſiſtant. equi vbi pha-
* Suſpicor ex vet. lect. telis omnigenis onuſtas. Adi Comm. retras * telis onuſtas accepere, per ſaltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cum
anhelitu redeunt. Rurſus deus quas ſiluas pererrauerint,nocturno viſu demonſtrat: repe-
riuntur q. fuſæ paſſim feræ. Ceterùm Gotarzes nondum ſatis aucto exercitu, flumine Cor-
ma pro munimento vti. Et quamquam per inſectationes & nuntios ad prœlium vocare-
tur,nectere moras, locos mutare,& miſſis corruptoribus exuendam ad fidem hoſtes emer-
* Farn. & rex. cari. Ex quîs Ezates Adiabenus, * mox Abbarus Arabum cum exercitu abſcedunt,leuitate
gentili,& quia experimentis cognitum eſt, Barbaros malle Roma petere Reges quàm ha-
bere. At Meherdates validis auxilijs nudatus, ceterorum proditione ſuſpecta, quod vnum
reliquum, rem in caſum dare,prœlioq. experiri ſtatuit. Nec detractauit pugnam Gotar-
zes; diminutis hoſtibus ferox. Concurſumq. magna cæde,& ambiguo euentu: donec Car-
rhenem profligatis obuerſis,longius euectum integer à tergo globus circumueniret. Tum
omni ſpe perdita, Meherdates promiſſa Parrhacis paterni clientis ſecutus, dolo eius vinci-
tur, traditurque victori. Atque ille non propinquum neque Arſacis de gente, ſed alieni-
genam & Romanum increpans, auribus deciſis viuere iubet,oſtentui clementiæ ſuæ & in
nos dehoneſtamenta. Dein Gotarzes morbo obijt, accitusq. in regnum Vonones, Medis
tum præſidens. Nulla huic proſpera aut aduerſa quîs memoraretur, breui & inglorio im-
perio perfunctus eſt:resque Parthorum in filium eius Vologeſen tranſlatæ. At Mithrada-
tes Boſphoranus amiſſis opibus vagus, poſteaquam Didium ducem Romanum, roburque
exercitus abijſſe cognouerat,relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem, & paucas co-
hortium cum Iulio Aquila equite Romano; ſpretis vtrisque,concire nationes,illicere per-
fugas, poſtremò exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque eius poti-
tur. Quæ vbi cognita,& iam iamq. Boſphorum inuaſurus habebatur,diffiſus proprijs viri-
bus Aquila & Cotys, quia Zorſines Soracorum rex hoſtilia reſumſerat, externas & ipſi
gratias quæſiuere,miſſis legatis ad Eunonem qui Adorſorum genti præcellebat. Nec fuit
in arduo ſocietas, potentiam Romanam aduerſus rebellem Mithradatem oſtentantibus.

Igitur

Igitur pepigêre,equeſtribus prœlijs Eunones certaret,obſidia vrbium Romani capeſſerent.
Tum compoſito agmine incedunt. cuius frontem & terga,Adorſi, media cohortes & Boſ-
phorani, tutabantur; noſtris,in armis. Sic pulſus hoſtis, ventumque Soza opidum Dandari-
cæ, quod deſertum à Mithradate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi
præſidio viſum. Exin Soracos pergunt. & tranſgreſſi amnem Pandam, circumueniunt vr-
bem Vſpen,editam loco, & mœnibus ac foſſis munitam,niſi quòd mœnia non ſaxo, ſed
cratibus * iunctis, ac media humo aduerſum irrumpentes inualida erant:eductæque altius * Vatic. & vimentis, ac media.
turres,facibus atque haſtis turbabant obſeſſos. ac ni prœlium nox diremiſſet,cœpta patra-
taque expugnatio eundem intra diem foret. Poſtero miſere legatos,veniam liberis corpo-
ribus orantes: Seruitij decem millia offerebant. quod aſpernati ſunt victores,quia trucida-
re deditos ſæuum,tantam multitudinem cuſtodia cingere arduum: vt belli potius iure ca-
derent. Datumque militibus,qui ſcalis euaſerant,ſignum cædis. Excidio Vſpenſium me-
tus ceteris iniectus,nihil tutum ratis,cùm arma,munimenta, impediti vel eminentes loci,
amnesque & vrbes iuxtà perrumperentur. Igitur Zorſines diu penſitato Mithradatisne re-
bus extremis,an patrio regno conſuleret: poſtquam præualuit gentilis vtilitas,datis obſidi-
bus, apud effigiem Cæſaris procubuit,magna gloria exercitus Romani, quem incruentum
& victorem,tridui itinere abfuiſſe ab amne Tanai conſtitit. Sed in regreſſu diſpar fortuna
fuit; quia nauium quaſdam,quæ mari remeabant,in litora Taurorum delatas circumuenê-
re barbari, præfecto cohortis, & pleriſque * centurionum interfectis. Interea Mithradates * Vett. conſularium. quod miror, & ſperno.
nullo in armis ſubſidio,conſultat cuius miſericordiam experiretur. Frater Cotys proditor
olim, deinde hoſtis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat,vt promiſſa eius
magni penderentur. Ad Eunonem conuertit proprijs odijs infenſum, & recens coniuncta
nobiſcum amicitia,validum. Igitur cultu,vultuq. quàm maximè ad præſentem fortunam
comparato,regiam ingreditur, genibusq. eius prouolutus, Mithradates,inquit, terra mariq.
Romanis per tot annos quæſitus,ſponte adſum. Vtere vt voles prole magni Achemenis,
quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt. At Eunones claritudine viri,mutatione rerum,&
prece haut degenere permotus, alleuat ſupplicem,laudatq. quòd gentem Adorſorum,quòd
ſuam dexteram petendæ veniæ dilegerit. Simul legatos litteraſque ad Cæſarem in hunc
modum mittit. Po. Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus,primam ex «
ſimilitudine fortunæ amicitiam: ſibi & Claudio, ex communione victoriæ eſſe. Bellorum «
egregios fines,quoties ignoſcendo tranſigatur. Sic Zorſini victo nihil ereptum. Pro Mithra- «
date quando grauius mereretur,non potentiam, neque regnum precari; ſed ne triumpha- «
retur,neue pœnas capite * expenderet. Atque Claudius,quamquam nobilitatibus externis * Farn. excideret.
mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret.
Hinc dolor iniuriarum,& libido vindictæ adigebat. Sed diſſerebatur contrà: Suſcipi bel-
lum auio itinere,importuoſo mari:ad hoc reges feroces,vagos populos, ſolum frugum egens:
tum tædium ex mora,pericula ex properantia;modicam victoribus laudem,ac multum in-
famiæ ſi pellerentur. quin arriperet oblata,& ſeruaret exſulem:cui inopi quanto longiorem
vitam, tanto plus ſupplicij fore. His permotus,ſcripſit Eunoni,meritum quidem nouiſſima
exempla Mithradatem, nec ſibi vim ad exſequendum deeſſe: verùm ita maioribus placi-
tum, quanta peruicacia in hoſtem, tanta beneficentia aduerſus ſupplices vtendum. nam
triumphos de populis regnisque integris adquiri. Traditus poſt hæc Mithradates, vectusq.
Romam per Iunium * Colonem procuratorem Ponti,ferocius quàm pro fortuna diſſerui- * Potius, Cilonem. in Comm.
ſſe apud Cæſarem ferebatur. Elataque vox eius in vulgum hiſce verbis: Non ſum remiſſus
ad te,ſed reuerſus: vel ſi non credis, dimitte & quære. vultu quoque interrito permanſit,
cùm roſtra iuxta,cuſtodibus circumdatus,viſui populo præberetur. Conſularia inſignia Co-
loni, Aquilæ prætoria decernuntur. Ijſdem conſulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ in-
ſenſa,quòd ſecum de matrimonio principis certauiſſet; molitur crimina, & accuſatorem,
qui objiceret Chaldæos,magos,interrogatumque Apollinis Clarij ſimulacrum ſuper nuptijs
imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud ſenatum præfa-
tus, ſorore L. Voluſij genitam, maiorem ei patruum Cottam Meſſallinum eſſe, * Mennio * Scribe, Memmio.
quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæſaris nuptijs conſultò reticebat) addidit perni-
cioſa in Remp. conſilia, & materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet
Italia. Ita quinquagies ſeſtertium ex opibus immenſis exſuli relictum. Et Calpurnia illu-
ſtris femina peruertitur,quia formam eius laudauerat princeps, nulla libidine ſed fortuito
ſermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima ſtetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad
mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus,accuſantibus Bithy-
nis. Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt ſenatoribus eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

prouinciæ,non exquisita principis sententia,(iure quo Sicilia haberetur)res suas intuisere liceret. Ituræiq. & Iudæi,defunctis regibus Sohemo atque Agrippa, prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti,ac deinde continuari placitum. Et pomerium vrbis auxit Cæsar more prisco; quo ijs qui protulere imperium,etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis,vsurpauerant,nisi L.Sylla,& diuus Augustus. Regum in eo ambitio,vel gloria varie vulgata. Sed initium condendi,& quod pomerium Romulus posuerit noscere haut absurdum reor. Igitur à foro boario,vbi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur,sulcus designandi opidi cœptus,vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatijs interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres,tum ad sacellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo,sed à T.Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortuna pomerium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit,facile cognitu,& publicis actis præscriptum. C.Antistio, M. Suilio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum,& mox stupro eius illigatus,stimulabat Claudium, consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse priuignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumtum. Se quoq. accingeret iuuene,partem curarum cappessituro. His euictus,biennio maiorem natu Domitium filio anteponit,habita apud senatum oratione in eundem,quem à liberto acceperat,modum. Adnotabant periti,nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri,eosq. ab Atto Clauso continuos durauisse. Ceterùm actæ principi grates,exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataq. lex,qua in familiam Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patratis,nemo adeò expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mæror afficeret. desolatus paulatim etiam seruilibus ministerijs,per intempestiua nouercæ officia,in ludibria vertebat,intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: siue verum,seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina,quò vim suam socijs quoque nationibus ostentaret,in opidum Vbiorum,in quo genita erat,veteranos coloniamque deduci imperat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, vt eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet. Ijsdem temporibus in superiore Germania trepidatum,aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L.Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel delapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum,diuisique in duo agmina,qui læuum iter petiuerant,recens reuersos, prædaq. per luxum vsos, & somno graues circumuenêre. Aucta lætitia,quòd quosdam è clade Variana, post quadragesimum annum, seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendijs ierant, obuio hosti & aciem auso,plus cladis faciunt. Et præda famaq. onusti, ad montem Taunum reuertuntur,vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus,inde Cherusci, cum quis æternum discordant,circumgrederentur,legatos in vrbem & obsides misere. decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminum gloria præcellit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, prima imperij ætate clarus acceptusque popularibus: mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordijs circumuentus. Auctores fuere Iubillius Hermundurorum rex,& Vangio ac Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius,quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur. scripsitque *P. Attilio Histro,qui Pannoniæ præsidebat,legionem ipsaque è prouincia lecta auxilia,pro ripa componeret, subsidio victis, & terrori aduersus victores, ne fortuna elati,nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligij, aliæq. gentes aduentabant, fama ditis regni quod Vannius xxx. per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites,eques è Sarmatis Iazygibus erat,impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare,bellumque ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes,& proximos per campos vagi,necessitudinem pugnæ attulere,quia Ligius Hermundurusque illic *ingruebant. Igitur digressus castellis Vannius, fugitur prœlio;quamquam rebus aduersis laudatus, quòd & pugnam manu capessijt, & corpore aduerso vulnera excepit. Ceterùm ad classem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se *partiti sunt egregia aduersus nos fide: subiectis suóne an seruitij ingenio,

A. V. C. DCCCIII.

Vid. comm.

* Ambigo ne scrib. Palpelio, ex lapide quodam.

* Ven. ingruerant.

* Manuss. partiuere.

dum

dum adipiscerentur dominationes multa caritate, & maiore odio postquam adepti sunt. At in Britannia P. Ostorium proprætorem turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eò violentius quòd nouum ducem exercitu ignoto,& cœpta hieme,iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterunt, disiectos consectatus,ne rursus conglobarentur,infensaque & infida pax non duci non militi requiem permitteret, detrahere arma suspectis, cinctosq. castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuêre, valida gens, nec prœlijs *concussa, quia societatem nostram volentes accesserant: hisque auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ dilegêre,septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, turmas quoque equitum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, suisq. claustris impeditos turbant. Atque illi conscientia rebellionis & obseptis effugijs,multa & clara facinora fecêre. Qua pugna filius legati, M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. Ceterum clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant; & ductus *in Cangos exercitus. Vastati agri,prædæ passim actæ: non ausis aciem hostibus,vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam ventum haut procul mari,quod Hiberniam insulam aspectat;cùm ortæ apud Brigantes discordiæ retraxêre ducem,destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem,paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos data venia, resedêre. Silurum gens,non atrocitate,non clementia mutabatur, quin bellum exerceret,castrisque legionum premenda foret. Id quo promtius veniret, colonia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles,& imbuendis socijs ad officia legum. Itum inde in Siluras,super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos. quem multa ambigua,multa prospera extulerant,vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed astu,tum locorum fraude prior,vi militum inferior,transfert bellum in Ordouicas,additisque qui pacem nostram metuebant, nouissimum casum experitur: sumto ad prœlium loco, vt aditus, abscessus, cuncta nobis importuna,& suis in melius essent. Tunc montibus arduis,& si qua clementer accedi poterant,in modum valli saxa præstruit:& præfluebat amnis vado incerto, cateruaq. *maiorum pro munimentis constiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe,alijsque belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc volitans,illum diem, illam aciem testabatur, aut reciperandæ libertatis,aut seruitutis æternæ initium fore. vocabatque nomina maiorum,qui dictatorem Cæsarem pepulissent:quorum virtute vacui à securibus & tributis,intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent. Hæc atque talia dicenti,adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, non telis, non vulneribus cessuros. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum:simul obiectus amnis,additum vallum,imminentia iuga,nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare,præfectique ac tribuni paria differentes,ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspectis quæ impenetrabilia,quæque peruia,ducit infensos,amnemq. haut difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem,dum missilibus certabatur,plus vulnerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Posteaquam facta testudine, rudes & informes saxorum compages distractæ, parque cominus acies; decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoque irrupere ferentarius grauisque miles. illi, telis assultantes; hi, conferto gradu, turbatis contrà Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearúmue tegmina: & si auxiliaribus resisterent, gladijs ac pilis legionariorum; si huc verterent,spatis & hastis auxiliarium sternebantur. clara ea victoria fuit, captaque vxore & filia Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipse (vt fermè intuta sunt aduersa) cùm fidem Cartismanduæ reginæ Brigantum petiuisset, vinctus ac victoribus traditus est, nono pòst anno quàm bellum in Britannia cœptum. Vnde fama eius euecta insulas,& proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantque visere, quis ille, tot per annos, opes nostras spreuisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suum decus extollit,addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes,campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regijs clientelis phaleræ torquesq;, quæq. externis bellis quæsierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: postremò ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demisso,aut verbis misericordiam requirens, vbi tribunali astitit, in hunc modum locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit,

* Varr. confusi.

* Varr. inde.

* Forte, caterueq. nationum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» tanta rerum proſperarum moderatio fuiſſet; amicus potius in hanc vrbem, quàm captus
» veniſſem: neque dedignatus eſſes claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœ-
» dere pacis accipere. Præſens ſors mea vt mihi informis; ſic tibi magnifica eſt. habui equos,
» viros, arma, opes. quid mirum, ſi hæc inuitus amiſi? Nam ſi vos omnibus imperitare vultis;
» ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant. Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna,
» neque tua gloria inclaruiſſet: & ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumen ſer-
» uaueris, æternum exemplar clementiæ ero. Ad ea Cæſar veniam ipſique, & coniugi, & fra-
tribus, tribuit. Atque illi vinclis exſoluti, Agrippinam quoque haut procul alio ſuggeſtu conſpicuam, ijſdem quibus principem laudibus gratibusq. venerati ſunt. Nouum ſanè, & moribus veterum inſolitum, feminam ſignis Romanis præſidere. Ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperij ſociam ferebat. Vocati poſthac patres, multa & magnifica ſuper captiuitate Caractaci diſſeruere. Neque minus id clarum, quàm cùm Siphacem P. Scipio, Perſem L. Paullus, & ſi qui alij victos reges populo Ro. oſtendêre. Cenſentur Oſtorio triumphi inſignia, proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis: ſiue quòd amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; ſiue hoſtes miſeratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarſere. Præfectum caſtrorum, & legionarias cohortes exſtruendis apud Siluras præſidijs relictas, circumfundunt. Ac ni citò vicis & caſtellis proximis ſubuentum foret; copiæ tum occidione occubuiſſent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtiſſimus quiſque manipulus cecidere. nec multo pòſt pabulantis noſtros, ipſaſque miſſas ad ſubſidium turmas profligant. Tùm Oſtorius cohortes expeditas expoſuit: nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prœlium excepiſſent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hoſtes tenui damno, quia inclinabat dies. crebra hinc prœlia, & ſæpius in modum latrocinij: per ſaltus, per paludes, vt cuique ſors, aut virtus: temerè, prouiſa; ob iram, ob prædam; iuſſu, & aliquando ignaris ducibus. ac præcipua Silurum peruicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri exciſi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exſtinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritia præfectorum incautiùs populantes, intercepêre. Spoliaque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum feſſus Oſtorius, conceſſit vita, lætis hoſtibus, tamquam ducem haut ſpernendum; & ſi non prœlium, at certè bellum abſumſiſſet. At Cæſar, cognita morte legati, ne prouincia ſine rectore foret, A. Didium ſuffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduerſa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat. auctaque & apud hoſtes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent: atque illo augente audita, vt maior laus *compoſiti, vel ſi duraſ. Lego, compoſitis. uiſſent, venia iuſtior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, lateque perſultabant, donec accurſu Didij pellerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus ſcientia rei militaris Venutius è Iugantum ciuitate, vt ſuprà memoraui, fidusque diu, & Romanis armis defenſus, cùm Cartiſmanduam reginam matrimonio teneret, mox orto diſſidio, & ſtatim bello, etiam aduerſus nos hoſtilia induerat. Sed primo tantùm inter ipſos certabatur, callidisq. Cartiſmandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accenſi hoſtes, ſtimulante ignominia, ne feminæ imperio ſubderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuiſum, & miſſæ auxilio cohortes acre prœlium fecêre, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neq. diſpari euentu pugnatum à legione, cui Ceſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, & multa copia honorum, per miniſtros agere & arcere hoſtem ſatis habebat. Hæc, quamquam à duobus Oſtorio Didioq. proprætoribus plures per annos geſta, coniunxi, ne diuiſa haut perinde ad memoriam ſui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orſito
A. V. C. MCCMIIII. Coss. virilis toga Neroni maturata, quo capeſſendæ Reip. habilis videretur. Et Cæſar adulationibus ſenatus libens ceſſit, vt viceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atque interim deſignatus, proconſulare imperium extra vrbem haberet, ac princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circenſium, quod acquirendis vulgi ſtudijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphalium veſte tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriuſque præſumeret. Simulq. qui centurionum tribunorumque ſortem Britannici miſerabantur, remoti fictis cauſſis, & alij per ſpeciem honoris. etiam libertorum ſi quis in corrupta fide, depellitur. Tali occaſione obuij inter ſe, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, ſalutauere. Quod vt diſcordiæ initium, Agrippina multo queſtu, ad maritum defert: ſperni quippe adoptionem, quæq. cenſuerint patres, iuſſerit populus, intra penates abrogari: ac niſi prauitas tam infenſa docentium arceatur, eruptura in publicam

perniciem. Commotus his quaſi criminibus Claudius, optimum quemq. educatorem filij exſilio ac morte afficit: datosq. à nouerca, cuſtodiæ eius imponit. Nondum tamen ſumma moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium cura exſoluerentur Luſius Geta, & Rufus Criſpinus, quos Meſſallinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab vno regerentur intentiorem fore diſciplinam aſſeuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius ſponte præficeretur. Suum quoque faſtigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, & ſacris antiquitùs conceſſus, venerationem augebat feminæ: quam Imperatore genitam, ſororem eius qui rerum potitus ſit, & coniugem & matrem fuiſſe, vnicum ad hunc diem exemplum eſt. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, validiſſima gratia, ætate extrema (adeò incertæ ſunt potentium res) accuſatione corripitur, deferente Iunio Lupo ſenatore. Is crimina maieſtatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuiſſetq. aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis quàm precibus mutatus eſſet, vt accuſatori aqua atque igne interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latius metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quiſque obtritus. Frugum quoque egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantùm queſtus; ſed iura reddentem Claudium circumuaſere clamoribus turbidis, pulſumque in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infeſtos perrupit. Quindecim dierum alimenta vrbi non amplius ſuperfuiſſe conſtitit. magnaq. deûm benignitate, & modeſtia hiemis rebus extremis ſubuentum. At Hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, ſed Africam potius & Ægyptum exercemus, nauibusque & caſibus vita populi Romani permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberoſque exortum, Parthis quoq. ac Romanis grauiſſimorum inter ſe motuum cauſſa fuit. Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, materna origine ex pellice Græca, conceſſu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharaſmanes vetuſta poſſeſſione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus noſtris. Erat Pharaſmani filius nomine Rhadamiſtus, decora proceritate, vi corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolas fama. Is modicum Hyberiæ regnum ſenecta patris detineri ferocius crebriusque iactabat, quàm vt cupidinem occultaret. Igitur * Malim, promtum. Pharaſmanes iuuenem potentiæ *promtæ, & ſtudio popularium accinctum, vergentibus iam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniam oſtentare, pulſis Parthis datam Mithradati à ſemet memorando: ſed vim differendam, & potiorem dolum, quò incautum opprimerent. Ita Rhadamiſtus ſimulata aduerſus patrem diſcordia, tamquam nouercæ odijs impar, pergit ad patruum. multaque ab eo comitate in ſpeciem liberùm cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, ignaro & ornante inſuper Mithradate. Reconciliationis ſpecie aſſumta, regreſſus ad patrem, quæ fraude confici potuerint promta nuntiat; cetera armis exſequenda. Interim Pharaſmanes belli cauſſas confingit. prœlianti ſibi aduerſus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduerſatum; eamque iniuriam excidio ipſius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione ſubita territum exutumque campis Mithradatem, compulit in Caſtellum Gorneas, tutum loco ac præſidio militum, quîs Cælius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & aſtus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara eſt. Ita Rhadamiſtus fruſtra vel cum damno tentatis munitionibus, obſidium incipit. Et cùm vis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur; obteſtante Caſperio, ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Romani, ſcelere & pecunia venderentur. Poſtremò quia multitudinem hoſtium Pollio, iuſſa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias abſcedit: vt niſi Pharaſmanem bello abſterruiſſet, T. Vinidium Quadratum præſidem Syriæ doceret, quo in ſtatu Armeniæ forent. Digreſſu centurionis velut cuſtode exſolutus præfectus, hortari Mithradatem ad fanciendum fœdus; coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharaſmanem, & cetera neceſſitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore validiores, & ſatis cognitam Armeniorum perfidiam, nec aliud præſidij quàm caſtellum *commeatu egenum. ne dubitaret armis, *quàm incruentas conditiones malle. Contante ad ea Mithradate, & ſuſpectis præfecti conſilijs quòd pellicem regiam polluerat, inq. omnem libidinem venalis habebatur; Caſperius interim ad Pharaſmanem peruadit: vtq. Hyberi obſidio decedant expoſtulat. Ille propalàm incerta, & ſæpius molliora reſpondens, ſecretis nuntijs monet Rhadamiſtum, oppugnationem quoquo modo accelerare.

* Suſpectum

* Fam. cõmeatuum. * Corruptas, fortè, incruenta conditione

fortè quam delè dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augetur flagitij merces,& Pollio occulta corruptione impellit milites,vt pacem flagitarent, seque præsidio abituros minitarentur. Qua necessitate, Mithradates diem locumq. fœderi accepit, castelloque egreditur. Ac primò Rhadamistus in amplexus eius effusus,simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adijcit iusiurandum,non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit,* prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, vt dijs testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatem coëant,implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præstringere. Mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur,quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat,decidisse simulans genua Mithradatis inuadit,ipsumque prosternit: simulque concursu plurimum iniciuntur catenæ,ac * compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxq. vulgus duro imperio habitum,probra ac verbera intentabat.Et erant contrà, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur.Secutaq.cum paruis liberis coniunx,cuncta lamentatione complebat. Diuersis & contectis vehiculis abduntur,dum Pharasmanis iussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filia potior,animusq. sceleribus paratus. visui tamen consuluit,ne coràm interficerentur. Et Rhadamistus quasi iusiurandi memor,non ferrum,non venenum in sororem & patruum expromit,sed proiectos in humum,& veste multa grauique opertos necat. Filij quoq.Mithradatis,quòd cædibus parentum illacrymauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithradatem,& regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium,docet acta,& an vlcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta disserunt. * omnes scelus externum, cum lætitia habendum. Semina etiam odiorum iacienda,vt sæpe principes Romani eandem Armeniam specie largitionis,turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus malè partis,dum inuisus, infamis.quando id magis ex vsu,quàm si cum gloria * adeptus foret. In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur,& diuersa Cæsar præciperet; missi ad Pharasmanem nuntij,vt abscederet à finibus Armenijs,filiumq. abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus, * ignaui animi,& deridiculo corporis iuxtà despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris,cùm * priuatas olim conuersationes curaret,iners otium oblectaret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis,tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prædatur,absceſſu suorum,& incursantibus Barbaris,præsidij egens,ad Rhadamistum venit,donisq. eius euictus,vltrò regium insigne sumere cohortatur: sumentique adest auctor & satelles. Quod vbi turpi fama diuulgatum;ne ceteri quoq.ex Peligno coniectarentur,Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur,rebus turbidis pro tempore vt consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm vi composuerat:cùm redire in Syriam iubetur,ne initium belli aduersus Parthos exsisteret. Nam Vologeses casum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus,quam à maioribus suis possessam,externus rex flagitio obtineret,contrahit copias,fratremq.Tiridatem deducere in regnum parat,ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Hyberi:vrbesq.Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere.Dein atrox hiems, seu parum prouisi commeatus,& orta ex vtroq. tabes,perpellunt Vologesen omittere præsentia. vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus inuasit,truculentior quàm antea, tamquam aduersus defectores,& in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis seruitio sueti,patientiam abrumpunt,armisque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit,quàm pernicitas equorum, quis seque & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida,primam vtcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem tolerauit. Pòst festinatione continua,vbi quati vterus,& viscera vibrantur,orare vt morte honesta contumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti,alleuare,adhortari,modò virtutem admirans,modò * timore æger,ne quis relicta potiretur.Postremò violentia amoris, & facinorum non rudis, distringit acinacem,vulneratamque ad ripam Araxis trahit,flumini tradit,ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuuie,spirantem ac vitæ manifestam aduertère pastores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine & casu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publica cura deducta ad Tiridatem, comiterq. excepta,cultu regio habita est. Fausto Sylla, Saluio Othone Coss.

A. V. C. CCCMV.

Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini * Iunia mater eius,vt casus prioris (nam relegata erat) impatiens.Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idque ad clementiam trahebat Cæsar,qui stirpem hostilem iterum conseruaret.Neq. tamen exsuli longa posthac vita fuit:

morte

* Lego, prouisu suo.

* Puto restituti totum locum, si legas, compede.

* Scribo, omne.

* Puto, adepta forent.

* Lego, ignauia.

* Restitui, cùm priuatus olim conuersatione seurarum.

* Sine amore.

* Earn, Vinia.

morte fortuita,an per venenum extinctus esset,vt quisque credidit,vulgauere. De mathematicis Italia pellendis factum Senatusconsultum,atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis,qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent,motiq.qui remanendo impudentiam paupertati adijcerent. Inter quæ refertur ad patres de pœna feminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuiturque vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui * consensisset,& qui nati essent,pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagies sestertium censuit consul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio,grates publicè agendas, quòd regibus Arcadiæ ortus,veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, seque inter ministros principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. Et fixum est publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus, tanta potentia subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus orta seditione, postquam cognita cæde Caij haut * obtemperatum esset. manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano,cui pars prouinciæ habebatur: ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim & tum contemtu regentium minùs coërcitis odijs. Igitur raptare inter se,immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prœlijs congredi, spoliaque & prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox gliscente pernicie,cùm arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant,dubitatum,quin capitè pœnas luerent: Cumanus & Felix contationem afferebant,quia Claudius caussis rebellionis auditis,ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit,receptum in tribunal,quo studia accusantium deterrerentur.Damnatusq.flagitiorum,quæ duo deliquerant,Cumanus;& quies prouinciæ reddita. Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes,quibus Clitarum cognomentum,sæpe & aliàs commotæ,tunc * Trosobore duce,montes asperos castris cepêre. Atq. inde decursu in litora aut vrbes,vim cultoribus ac opidanis,ac plerumq.in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq. ciuitas Anemuriensis, & missi è Syria in subsidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur:quòd duri circum loci,peditibusq.ad pugnam idonei,equestre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus,blandimentis aduersus plebem,fraude in ducem,cùm Barbarorum copias dissociasset; Trosobore paucisq. primoribus interfectis,ceteros clementia composuit. Sub idem tempus,inter lacum Fucinum amnemq.Lyrin perrupto monte,quo magnificentia operis à pluribus viseretur,lacu in ipso nauale prœlium adornatur,vt quondam Augustus structo cis Tiberim stagno,sed leuibus nauigijs & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesq.& vndeuiginti hominum milia armauit,cincto ratibus ambitu,ne vaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad vim remigij,& gubernantium artes,impetusq. nauium prœlio solitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæq. adstiterant,antepositis propugnaculis,ex quis catapultæ balistæq. tenderentur. Reliqua lacus,classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles,ac montium edita in modum theatri,multitudo innumera compleuit,proximis è municipijs, & alij vrbe ex ipsa,visendi cupidine,aut officio in principem. Ipse insigni paludamento,neq. procul Agrippina chlamyde aurata præsedêre. Pugnatum,quamquam inter fontes,fortium virorum animo:ac post multum vulnerum,occidioni exemti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter,& incuria operis manifesta fuit, haut satis depressi ad lacus ima vel media.Eoq., tempore interiecto,altiùs effossi specus,& contrahendæ rursus multitudini,gladiatorum spectaculum editur,inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositum magna formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat,conuulsis vlterioribus,aut fragore & sonitu exterritis.Simul Agrippina trepidatione principis vsa,ministrum operis Narcissum incusat cupidinis,ac prædarum. Nec ille reticet,impotentiam muliebrem nimiasq. spes eius arguens. D. Iunio,Q.Haterio Coss.sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. Vtq.studijs honestis, & eloquentiæ gloria niteseceret;caussa Ilienſium suscepta,Romanum Troia demissum,& Iuliæ stirpis auctorem Æneam,aliaq.haut procul fabulis vetera facundè exsecutus,impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur.Eodem oratore Bononiensi Coloniæ igni haustæ subuentum,centies sestertij largitione. Redditur Rhodijs libertas,ademta sæpe aut firmata,

A. V. C. DCCCVII.

prout

* Adi Cām.

* Mutilus locus.

* Vat. Sio & infrà, Arosoboro

Universidad de Deusto
Biblioteca

prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apamiensibus terræmotu conuulsis, in quinquennium remissum. At Claudius sæuissima quæque promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, * ceterùm magicas superstitiones obiectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indigna sorte perpessus, vim vitæ suæ attulit, ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curia exactus est. quòd Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicêre. Eodem anno sæpius audita vox principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuitò prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quàm antea & vberius. Nam diuus Augustus apud equestres qui Ægypto præsiderent lege agi, decretaq. eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cùm Sempronijs rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderent. Mariusq. & Sylla olim de eo vel præcipuè bellárunt. Sed tunc ordinum diuersa studia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios posthac & Vedios, & cetera equitum Romanorum prætualida nomina, referre nihil attinuerit; cùm Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuenda. Multaque super antiquitate eorum memorauit: Argiuos vel * cum Latonæ parente, vetustissimos insulæ cultores: mox aduentu Æsculapij artem medendi illatam, maximeq. inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenophontem, cuius scientia ipse vteretur, eadem familia ortum. Precibusq. eius dandum, vt omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & * tanti dei ministram insulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, sociasq. victorias potuisse tradi. Sed Claudius, facilitate solita, quod vni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velauit. At Byzantij, data dicendi copia, cùm magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere, orsi à fœdere quod nobiscum icerant, qua tempestate bellauimus aduersus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & piratico bello adiutum Antonium. memorabantque quæ Syllæ, aut Lucullo, aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita. quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terra marique ducibus, exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent. Namq. artissimo inter Europam Asiamque diuortio, Byzantium in extrema Europa posuere Græci. quibus Pythium Apollinem consulentibus vbi conderent vrbem, redditum oraculum est: quærerent sedem, cæcorum terris aduersam. Ea ambage Chalcedonij monstrabantur, quòd priores illuc aduecti, * præuisa locorum vtilitate peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundoque mari. quia vis piscium in Pontum erumpens, & obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæstuosi & opulenti; pòst magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabant, annitente principe qui Thracio Bosphoranoq. bello recens fessos iuuandosq. rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asinio, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio Capitolij examen apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare statuit, perdita prius Domitia leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida minore Antonia genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrina * prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum distabant, & vtraque impudica, infamis, * vinolenta, haut minùs vitijs æmulabantur quàm si qua ex fortuna prospera acceperant. Enimuero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat; truci contrà ac minaci Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Ceterùm obiecta sunt quòd coniugium principis deuotionibus petiuisset, quodq. parum coërcitis per Calabriam seruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta,

Sicut Gez abel ut Vena Malet potuer.

*Malim, cetera.

*Ceum Latonæ parẽtem, Adi Comm.

*Fortè tantum, vt in Budensi, & Farn.

*Videtur leg. parum vila hymni

A. V. C. DCCCVII.

*Alijs placet, propior.

*Potius, violenta.

indicta, multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisque suspectans, promisisse inter proximos ferebatur, certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verùm ita de se meritum Cæsarem, vt vitam vsui eius impenderet. Conuictam Messallinam & Silium. Pares iterum accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum, ac nouercæ insidijs domum omnem conuelli, maiore flagitio, quàm si impudicitiam prioris coniugis reticuisset; quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero; ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere. Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari: modò ad deos, modò ad ipsum tendere manus, adolescere, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlcisceretur. In tanta mole curarum, Claudius valetudine aduersa corripitur, refouendisq. viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur, si lentum & tabidum dilegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Diligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adeoq. cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medicaminis statim intellectam, secordiáne Claudij an vinolentia. simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, spreta præsentium inuidia, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haut ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim senatus, votaq. pro incolumitate principis consules & sacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac varijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodijs clauserat; crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem principis, quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubijs adest. vbi monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesque vbi Britannicus esset? mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud prouincias. Cælestesque honores Claudio decernuntur, & funeris sollenne perinde ac diuo Augusto celebratur: æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haut recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuria & inuidia animos vulgi turbaret.

ambitiosis fumę estus

C. COR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

SIlanus proconsul Asiæ veneno necatus, Neronis iussu. item Narcissus ad mortem actus. Claudio funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus constituta. Parthi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente. eáque caussa imminutæ maternæ potentiæ. Pallas libertus curâ rerum demotus. mox venenum Britannico properatum: & festinum eius funus. Agrippina Neroni offensior, & visa res nouas moliri. accusata eo nomine, absoluitur. Neronis luxus & lasciui per noctem discursus. Actum de libertis in seruitutem reuocandis, sed non peractum. Damnationes aliquot illustrium, itemque à fato mortes. Iterum cum Parthis discordia, super Armeniâ. ad quod bellum prisca seueritate & disciplina militem suum Corbulo firmauit. Is Armeniam ingreditur, castella aliquot excindit, vrbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate prælium aut defensionem nusquam auso. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Seneca. Octauius sagitta Pontiam tergiuersantem de nuptijs; impotentiâ amoris ferro transadigit. libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipit: deque ingenio & Venere eius fœminæ. Cornelius Sulla Massiliam amouetur, suspectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germania Frisij res mouent: & sedes iuxta Rhenum conantur figere. frustra. quia pulsi ab Romano equite & disiecti. Eosdem agros mox Ansibarij occupant, sed eôdem fato. Hermunduri Cattique inter se bellantur. sed magno prælio Catti ad exitium pæne gentis cæsi. Gesta hæc annis quattuor.

IMP. CLAVDIO NERONE. L. ANTISTIO VETERE
Q. VOLVSIO. P. CORNELIO SCIPIONE — Coss.
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE. III. VALERIO MESSALLA

Vid. in Emble 189. de primipe, y alterigte qui arberio.

PRIMA nouo principatu mors Iunij Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentia exitum irritauerit, segnis & dominationibus alijs fastiditus, adeò vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: verùm Agrippina fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebra vulgi fama, anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperium per scelus adepto, virum ætate composita, insontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsarum posteris. quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat. hæc caussa necis: ministri fuere P. * Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. Ab ijs proconsuli venenum inter epulas datum est, apertiùs quàm vt fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduersus Agrippinam rettuli, aspera custodia, & necessitate extrema, ad mortem agitur; inuito principe, cuius abditis adhuc vitijs per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat. Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam issent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in societate potentiæ concordes, diuersa arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & seueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honesta. iuuantes inuicem, quo faciliùs lubricam principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitiosa semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium; & Pallas tristi arrogantia modum liberti egressus, tædium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque

* Scribe, Celer.

Vid. de Tessera. ad mm.

more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti & à senatu duo lictores,

lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus, & mox consecratio. Die funeris, laudationem eius princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos maiorum enumerabat, intentus ipse & ceteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Postquam ad prouidentiam sapientiamq. flexit; nemo risui temperare, quamquam oratio à Seneca composita, multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otium est vetera & præsentia contendere, primum ex ijs qui rerum potiti essent Neronem, alienæ facundiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus, & Augusto promta ac profluens, quæ deceret principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus aut consulto ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis, viuidum animum in alia detorsit. Cælare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat. Ceterum peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum, & consensu militum præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domesticis discordijs imbutam, nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, vt clausis vnam intra domum accusatoribus & reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in penatibus suis vænale, aut ambitioni peruium: discretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ assisterent. Illi patrum aditum præberent; se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multaq. arbitrio senatus constituta sunt, Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur; Ne desig̃atis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippina, tamquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres, qui in palatium ob id vocabantur, vt astaret abditis à tergo foribus velo discreta, quòd visum arceret, * aditus non adimerer. Quin & legatis Armeniorum caussam gentis apud Neronem orantibus, escendere suggestum imperatoris, & præsidere simul parabat; nisi ceteris pauore defixis, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonum auida, quemadmodum princeps vix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui à femina regeretur: num prœlia quoque & oppugnationes vrbium, & cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contrà. alij melius euenisse dixerunt, quàm si inualidus senecta & ignauia Claudius, militiæ ad labores vocaretur, seruilibus iussis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientia cognitos: & imperatori quantum ad robur deesse? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauianus, ciuilia bella sustinuerint. Pleraque in summa fortuna auspicijs & consilijs, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum, honestis an secus amicis vteretur, si ducem amota inuidia egregium, quàm si pecuniosum & gratia subnixum per ambitum * diligeret. Hæc atque talia vulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæsitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesque ipsas propius Armeniam collocari iubet. Duosq. veteres reges Agrippam & * Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines vltrò intrarent, simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regijs mandat. Exortusq. in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et abscessere Armenia Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententijs eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem principi triumphalem, vtque ouans vrbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine, ac Martis Vltoris eodem in templo censuere: præter suetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum * Vinidium remaneret; par ciuium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges prout bello conduceret, parêre iussi. Sed studia eorum in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis validissima est, itinere propere confecto, apud * Egas ciuitatem Ciliciæ obuium

t debuat meudo Lypsio Vt. Annal. pag. 20.
leg. edendi gladiatoris

* Puto rectè Corrigi auditus.

Alaberis ambitio

* Vat. diligerent.

* Quid si, Antiochū.

* Numidium.

* Vett. AEgeas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quadratum habuit,illuc progressum,ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se verteret,corpore ingens,verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque,etiam specie inanium validus. Ceterum vterque Vologesem regem nuntijs monebant, pacem quàm bellum mallet, datisq. obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses quo bellum ex æquo modo pararet,an vt æmulationis suspectos per nomen obsidum amoueret,tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitq. eos centurio * Hostorius ab * Vinidio missus,fortè priore de caussa adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est; ire præfectum cohortis Arrium Varum, & * recipere obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem iurgium,nè diutius externis spectaculo esset,arbitrium rei obsidibus legatisq. qui eos ducebant,permissum. Atque illi ob recentem gloriam,& inclinatione quadam etiam hostium,Corbulonem prætulere. Vnde discordia inter duces. querente Vinidio prærepta quæ suis consilijs patrauisset; testante contrà Corbulone,non prius conuersum regem ad offerendos obsides, quàm ipse dux bello dilectus,spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prosperè gestas,laurum fascibus imperatorijs addi. quæ in alios consules egressa,coniunxi. Eodem anno Cæsar effigiem Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni,quo tutore vsus erat,petiuit à senatu: sibique statuas argento vel auro solidas,aduersus offerentes prohibuit. Et quamquam censuissent patres, vt principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt in reos Carinâs Celer senator,seruo accusante,aut Iulius Densus equester,cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cùm in acta principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoque rerum gloria sublatus, maiores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum,quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum, reddidit senatui,clementiam suam obstringens crebris orationibus,quas Seneca,testificando quàm honesta præciperet,vel iactandi ingenij, voce principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris,delapso Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum Acte fuit: simul assumtis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris, quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnitente,penitus * irrepserat per luxum & ambigua secreta. ne * seuerioribus quidem principis amicis aduersantibus,muliercula nulla cuiusquam iniuria cupidines principis explente;quando vxore ab Octauia nobili quidem,& probitatis spectatæ,fato quodam,an quia præualent illicita, abhorrebat. metuebaturq. ne in stupra feminarum illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam,nurum ancillam,aliaq. eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filij, aut satietatem opperiri: quantoq. fœdiora exprobrabat, acriùs accendere. donec vi amoris subactus, exueret obsequium in mattem, Senecæq. permitteret. Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, simulatione amoris aduersus eandem libertam primas adolescentis cupidines velauerat, præbueratq. nomen,vt quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat,ille palàm largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima ætas,& summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem,& suarum opum quæ haut procul imperatorijs aberant,copias tradebat. vt nimia nuper coërcendo filio;ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neq. Neronem fefellit,& proximi amicorum metuebant,orabantq. caueri insidias mulieris semper atrocis,tum & falsæ. Fortè illis diebus Cæsar inspecto ornatu,quo principum coniuges ac parentes effulserant,diligit vestem & gemmas,misitque donum matri: nulla parcimonia, cùm præcipua & cupita alijs,prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat,& diuidere filium,quæ cuncta ex ipsa haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus ijs quibus superbia muliebris innitebatur,demouet Pallantem cura rerum quîs à Claudio impositus,velut arbitrum regni agebat. Ferebaturq. digrediente eo,magna prosequentium multitudine, non absurdè dixisse: Ire Pallantem,vt eiuraret. Sanè pepigerat Pallas,ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresq. rationes cum Repub. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas,
» neq. principis auribus abstinere,quo minus testaretur,adultum iam esse Britannicum, ve-
» ram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio; quod insitus & adoptiuus, per iniurias
» matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in
» primis nuptiæ, suum venefícium. Id solum dijs & sibi prouisum, quòd viueret priuignus.

Ituram

* Vat. Histeius.
* Numidio. quod & alibi infrà emendandũ.
* Vat. recuperare.
Adulator insigne.
A. V. C. DCCCIIX.
* Lego, irrepserant.
* Vett. senioribus.

Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia; inde vilis rursus Burrhus & exsul « Seneca,truncæ scilicet manu,& professoria lingua, generis humani regimen expostulantes. « Simul intendere manus,aggerere probra: consecratum Claudium,infernos Silanorum manes inuocare,& tot irrita facinora. Turbatus his Nero,& propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum,modò matris violentiam,modò ipsius indolem,vt quidem experimento nuper cognitam,quo tamen fauorem latè quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra,regnum lusu sortientium,euenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diuersa,nec ruborem illatura; vbi Britannico iussit exsurgeret,progressusq. in medium cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoq. conuictus,nedum temulentos ignorantis: ille constanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patria rebusq. summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior,quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellecta inuidia,odium intendit. Vrgentibusq. Agrippinæ minis,quia nullum crimen, neq. iubere cædem fratris palàm audebat,occulta molitur. Parari venenum iubet, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno,cuius cura attinebatur damnata veneficij nomine Locusta, multa scelerum fama. Nam vt proximus quisque Britannico,neque fas,neque fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitq. exsoluta aluo parum validum,siue temperamentum inerat,ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens,minitari tribuno,iubere supplicium veneficæ; quòd dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones,securitatem morarentur. Pomittentibus dein tam præcipitem necem quàm si ferro vrgeretur,cubiculum Cæsaris iuxta decoquitur virus,cognitis antea venenis rapidum. Mos habebatur, principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propria & parciore mensa. Illic epulante Britannico,quia cibos potusq. eius dilectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum,aut vtriusq. morte proderetur scelus,talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida,& libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur,frigida in aqua affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruasit, vt vox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circumsedentibus,diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus,resistunt defixi,& Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis,& nescio similis,solitum ita ait,per comitialem morbum,quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus,& redituros paulatim visus sensusque. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis « quamuis vultu premeretur,emicuit; vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Bri- « tannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum,& parricidij exemplum intel- « ligebat. Octauia quoq. quamuis rudibus annis,dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium,repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit; prouiso antè funebri apparatu,qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est,adeò turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm portendi crediderit aduersus facinus,cui pleriq. etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, « & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores,crebris « ante exitium diebus illusisse pueritiæ Britannici Neronem. vt iam non præmatura,neque « sæua mors videri queat,quamuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum « sorori dato,ante oculos inimici properata sit,in illum supremum Claudiorum sanguinem, « stupro prius quàm veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, « id à maioribus institutum referens,subtrahere oculis acerba funera,neq. laudationibus,aut « pompa detinere. Ceterum & sibi amisso fratris auxilio,reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendum patribus populoq. principem, qui vnus superesset è familia summum ad fastigium gehita. Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt,qui arguerent viros grauitatem asseuerantes,quòd domos villasque id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à principe,sceleris sibi conscio,& veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nulla munificentia leniri; sed amplecti Octauiam,crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndique pecunias quasi in subsidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium,qui etiam tum supererant,in honore habere: quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni,excubiasq. militares, quæ vt coniugi imperatoris * soli tum & vt matri seruabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipse illuc ventitaret, septus turba centurionum, & post breue osculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam instabile

Insequam & Burrhi data.
* Lego, olim, tum &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac fluxum est,quàm fama potentiæ,non sua vi nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas. amore an odio,incertum. Ex quibus erat Iunia Silana,quam matrimonio C. Silij à Messallina depulsam, suprà rettuli,insignis genere, forma lasciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptijs Silanæ deterruerat Agrippina,impudicam & vergentem annis dictitans; non vt Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa spe vltionis oblata,parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Caluisium, non vetera,& sæpius iam audita deferens,quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: sed destinauisse eam Rubellium Plautum,per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Augusto, ad res nouas extollere; coniugioq. eius etiam imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiæ impulit ire properè, crimenque atrociter deferre. Prouecta nox erat,& Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis lusus principis intendere. Sed tunc compositus ad mæstitiam, expositoque indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautumque interficere,sed Burrhum etiam dimouere præfectura destinaret, tamquam Agrippinæ gratia prouectum,& vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est,scriptos esse ad Cæcinam Thuscum codicillos mandata ei prætoriarum cohortium cura,sed ope Senecæ dignationem Burrho retentam. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. sanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuturi,quæ diuersa prodiderint,sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus,& interficiendæ matris auidus,non prius differri potuit,quàm Burrhus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur. Sed cuicumque, nedum parenti defensionem tribuendam. nec accusatores adesse,sed vocem vnius ex inimica domo afferri. * Refutare tenebras,& vigilatam conuiuio noctem,omniaque temeritati & insciticæ propiora. Sic lenito principis metu & luce orta, itur ad Agrippinam vt nosceret obiecta, dissolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus ijs mandatis, Seneca coràm, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde à Burrho postquam crimina & auctores exposuit, minaciter actum.

» Agrippina ferociæ memor, Non miror, inquit, Silanam numquam edito partu, matrum
» affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi, quàm ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimam susciendæ accusationis operam anni rependunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæsari conscientia subeunda est. nam Domitiæ inimicitijs gratias agerem, si beniuolentia mecum in
» Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum,& histrionem Paridem quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas excolebat, cùm meis consilijs adoptio,
» & proconsulare ius,& designatio consulatus, & cetera adipiscendo imperio præpararentur.
» Aut existat qui cohortes in vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique
» seruos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram at si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus * obtinuerit; desunt scilicet mihi accu- * Corrupta.
» satores,qui non verba impatientia caritatis aliquando incauta,sed ea crimina obijciant,quibus nisi à filio mater absolui non possim? Commotis qui aderant, vltroque spiritus eius
mitigantibus, colloquium filij exposcit. Vbi nihil pro innocentia quasi diffideret,nec beneficijs quasi exprobraret disseruit,sed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ * Senio Rufo, cura ludorum qui à Cæsare parabantur Arruntio Stellæ, * Scribe,Fenio; ita enim constat infrà vocatur. Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio destinata, & varijs mox artibus elusus; ad postremum in vrbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Caluisius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumtum, validiore apud libidines principis Paride,quàm vt pœna afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis,& affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat,ad imperium vocaretur. Eius accusationis auctor exstitit Pætus quidam,exercendis apud ærarium sectionibus famosus,& tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius,quos conscios haberet, respondit,nihil vnquam se domi,nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent scripto vsum,ne vocem consociaret. Burrhus quamuis reus,inter iudices sententiam dixit. Exsiliumq. accusatori irrogatum,& tabulæ exustæ sunt,quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita,demouetur,quo maior species libertatis esset; vtque miles theatrali licentiæ non

permixtus

* Fortè, reputaret.

permixtus, incorruptior ageret,& plebs daret experimentum,an amotis custodibus,modestiam retineret. Vrbem princeps lustrauit è responso haruspicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant. Q. Volusio, P. Scipione Coss. otium foris,fœda domi lasciuia, A. V. C. CCMIX. qua Nero itinera vrbis,& lupanaria,& diuerticula, veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat,comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obuijs vulnera inferrent, aduersus ignaros adeò,vt ipse quoq. acciperet ictus,& ore præferret. Deinde vbi Cæsarem esse qui grassaretur pernotuit,augebanturq. iniuriæ aduersus viros feminasq. insignes,& quidam simili licentia sub nomine Neronis, * multi proprijs cum globis eadem * Puto, insulti. exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè per tenebras cum principe quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica,& quasi priuata finerent. si à læsis validiùs ageretur; arma inferebant. Ludicram quoq. licentiam,& fautores histrionum velut in prœlia conuertit, impunitate & præmijs; atque ipse occultus,& plerumque coràm prospectans: donec discordi populo,& grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quàm vt histriones Italia pellerentur, milesq. theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumq. vt aduersus malè meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus. * Ille auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ aduersos, quibus dam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, * an verberibus manus vltrò intenderent, impelleréntue pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quàm vt vicesimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos, meritò ad seruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauissent. Differebatur contrà. Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere. nihil vniuersorum iuri derogandum. quippe latè fusum id corpus. Hinc * plerumq. tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas. & plurimis equitum, pleriq. senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; manifestam fore pænuriam ingenuorum. non frustra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas, vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindicta patronus non liberauerit; velut vinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisq. merita, tardeq. concederet, quod datum non adimeretur. Hæc sententia valuit. Scripsitq. Cæsar senatui, priuatim expenderent causam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo pòst, ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antistium ortum certamen, quòd immodestos fautores histrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iussisset. comprobauere patres, incusata Antistij licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & consulum præripere, aut vocare ex Italia cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animaduerterent: néue multam ab ijs dictam, quæstores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menses referrent: medio temporis contradicere liceret. deq. eo consules statuerent. Cohibita artiùs & ædilium potestas, statutumq. quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priscus tribunus plebis aduersus Obultronium Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius hastæ aduersus inopes inclementer * augeret. Dein princeps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui diligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent. Neq. id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, ijsq. ne metu offensionum segniùs consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos dilegit. Damnatus ijsdem consulibus Vipsanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus.

* Vel, plerasque.

* Potiùs, ageret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuria sæuitiaque afflictauisset, veneno damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ, missō per venas sanguine effugit: haut creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit. cui tres & nonaginta anni spatium viuendi, præcipuaque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum * malitia fuit. Nerone secundùm, L. Pisone consulibus, pauca memoria digna eueniêre. nisi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm coloniæ Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt. Plebeique congiarium quadrageni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis quàm vi. quia cum venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accrescebat. Edixit Cæsar, ne quis magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione, quàm corripiendis pecunijs, subiectos affligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum & S. consultum vltioni iuxtà & securitati, vt si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent; inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis, auaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina insignis femina Plautio, qui ouans se de Britannijs retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Isq. prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accusante Asia, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumque, & idem ius audaciæ in prouincia ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione conflictatus, postremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vsque ambitus præualuit, vt quidam accusatorum eius exsilio multarentur, tamquam insonti periculum fecissent. Nerone tertiùm consule simul inijt consulatum Valerius Messalla, cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant. sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertijs, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quamuis per luxum * auitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initijs prolatatum inter Parthos Romanosq. de obtinenda Armenia bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioq. recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide vtraque arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubijsque permixti, ac libertate ignota * illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotæ legiones, pace longa segnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias iniissent; vallum fossamq. quasi noua & mira viserent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi, militia per opida expleta. Igitur dimissis quibus senecta, aut valetudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectaq. ex Germania legio cum equitibus alarijs, & peditatu cohortium. Retentusq. omnis exercitus sub pellibus, quamuis hieme sæua adeò, vt obducta glacie nisi effossa humus, tentorijs locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusq. miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse manus, vt oneri adhærentes, truncis brachijs deciderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam cæli militiæq. multi abnuebant, deserebantque; remedium seueritate quæsitum est. Nec enim, vt in alijs exercitibus, primum alterumq. delictum venia prosequebatur, sed qui

* Forte, amicitia. A. V. C. DCCCX.

A. V. C. DCCCXI.

* Restitui ex coniectura. Vulgò, habitas.

* Etiam, illud.

signa

signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque vsu salubre, & misericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisq. per idoneos locos cohortibus auxiliarijs, ne pugnam priores adirent, prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, postquam paucæ è proximis castellis turmæ aduenerant, pugnamque imperitia poscebant; congressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisq. in castra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitumque Pactium, & præfectos, militesque tendere omnes extra vallum iussit. Inque ea contumelia detenti, nec nisi precibus vniuersi exercitus exsoluti sunt. At Tiridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palàm bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur depopulari, & si copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura fama quàm pugna * extrahere. Igitur Corbulo, quæsito diu prœlio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, vt legati præfectique diuersos locos pariter inuaderent. Simul Antiochum regem monet, proximas sibi præfecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore sui, quo fidem in nos testaretur, vetus aduersus Armenios odium promtius exercebat. Tunc quoque primum illecti * Isichi, gens haut aliàs socia Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatq. oratores, qui suo Parthorumq. nomine expostularent, cur datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitia, quæ nouis quoque beneficijs locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesem commotum, quia caussa, quàm vi agere mallet. Sin perstaretur in bello; non defore Arsacidis virtutem fortunamque, sæpius clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tiridati precibus Cæsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissa spe longinqua & sera, præsentem potioremque sequeretur. Placitum de hinc, quia commeantibus inuicem nuntijs, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum præsidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum veteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti sagittarum vsu exercito si detecta corpora obijcerentur; nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu, rectius de his quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coràm dissertaturos respondit. Locumque dilegit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit: cui accita per noctem alijs ex castris, tria milia tertianorum permiscuerat, vna cum aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, vnde videri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur; siue vt commeatus nostros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, properè discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidijs nostris insessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibique quod validissimum in ea præfectura cognomento Volandum sumit. minora Cornelio Flacco legato, & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, vt hostem vagum, neque paci aut prœlio paratum, sed perfidiam & ignauiam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari vndique metu. tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obijces portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub corona venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortuna legatus ac præfectus vsi sunt, tribusque vna die castellis expugnatis, cetera terrore,

* Vat. exterrere.

* Vat. Isechi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& alia sponte incolarum,in deditionem veniebant. vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit,ponte transgederentur,sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere. At Tiridates pudore & metu,ne si concessissет obsidioni, nihil opis in ipso videretur: si prohiberet,impeditis locis seque & equestres copias illigaret: statuit postremò ostendere aciem, & dato die prœlium incipere,vel simulatione fugæ,locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio,sinistro sexta incedebat, medijs decumanorum dilectis:recepta inter ordines impedimenta,& tergum mille equites tuebantur. quibus iusserat,vt instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat,productior cornu in sinistro per ima collium, vt si hostis intrauisset,fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tiridates,non vsque ad iactum teli, sed cum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos consectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitum audentiùs progressus,& sagittis confixus,ceteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret,obsidioncq. circumdaret agitauit, concessisse illuc Tiridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur,incertum,lucem opperitur: præmissaq. leuis armatura,quæ muros interim ambiret, oppugnationemq. eminus inciperet. Sed opidani portis sponte patefactis, se suaq. Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus, deletaque & solo æquata sunt. quia nec teneri sine valido præsidio,ob magnitudinem mœnium;nec id nobis virium erat,quòd firmando præsidio,& capessendo bello diuideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quòd capta essent. Adijcitur miraculum velut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quòd mœnibus cingebatur, ita repentè atra nube coopertum, fulguribusque discretum est, vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitæ: statuæque & arcus, & continui consulatus principi: vtque inter festos referretur dies,quo patrata victoria,quo nuntiata,quo relatum de ea esset,aliaque in eandem formam decernuntur. adeò modum egressa, vt C. Cassius de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur; ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit. eoque oportere diuidi sacros & negotiosos dies, quis diuina colerentur, & humana non impedirent. Varijs deinde casibus iactatus, & multorum odia meritus reus, haut tamen sine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius,imperitante Claudio terribilis ac venalis,& mutatione temporum,non quantum inimici cuperent demissus: quique se nocentem videri,quàm supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur senatusconsultum,pœnaque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio caussas orauissent. nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat,præter ferociam animi,extrema senecta liber,& Senecam increpans,infensum amicis Claudij,
» sub quo iustissimum exsilium pertulisset. Simul studijs inertibus, & iuuenum imperitiæ
» suetum, inuidere ijs qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent.
» Se quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse. An grauius existimandum,
» sponte litigatoris præmium honestæ operæ assequi,quàm corrumpere cubicula principum
» feminarum? Qua sapientia,quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ
» amicitiæ, ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius
» capi: Italiam & prouincias,immenso fenore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam
» pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterem ac olim
» partam dignationem subitæ felicitati submitteret. Nec deerant qui hæc ijsdem verbis,aut versa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq. accusatores,direptos socios cùm Suilius prouinciam Asiam regeret,ac publicæ pecuniæ peculatum detulêre. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat,breuius visum,suburbana crimina incipi,quorum obuij testes erant. Ij acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam,Sabinamq. Poppæam ad mortem actas:& Valerium Asiaticum,Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemq. Claudij sæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum,sed principi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex commentarijs patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messallinæ prætendi,& labare defensio. Cur enim neminem alium electum,qui sæuienti impudicæ

impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium ministros, vbi pretia scelerum adepti,scelera ipsa alijs delegent. Igitur ademta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturq. etiam quæ testamento matris,aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine,non post damnationem fractus animo. Ferebaturq. copiosa & molli vita,secretum illud tolerauisse. Filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus per inuidiam patris,& crimina repetundarum,intercessit princeps,tamquam satis expleta vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur; suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit,nectere moras, aduersam patris voluntatem caussari, repertaque spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniam exhaustam obtestans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postquam spernebatur; noctem vnam ad solatium poscit,qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, vno cum liberto,ferrum veste occultum infert. Tum,vt assolet in amore & ira,iurgia,preces, exprobratio,satisfactio; & pars tenebrarum libidine sepositа. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem ancillam vulnere absterret, cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta cædes, haut ambiguus percursor, quippe mansitasse vnà conuincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri,se patroni iniurias vltum * esse. * Malim isse
Commoueratq. quosdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit.postulatusq.apud consules à patre interfectæ,postquam tribunatu abierat,sententia patrum,& lege Cornelia de sicarijs condemnatur. Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip.malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa,T. * Ollio patre genita,sed nomen aui materni sumserat,illustri memoria Poppæi Sabini consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum,amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater eius ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa,gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuia vti. ratus in publicum egressus; idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famæ numquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neque affectui suo,aut alieno obnoxia.vnde vtilitas ostenderetur,illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis Romani,ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu,& quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora,quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiamq. vxoris apud principem: siue vt accenderet,ac si eadem femina potirentur,id quoque vinculum potentiam ei adijceret. Sæpe auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris,se ire ad illam,sibi concessam * dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium,& gaudia felicium. His atq. talibus irritamentis,non longa contatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta & artes valescere,imparem cupidini se,& forma Neronis captam simulans: mox acri iam principis amore,ad superbiam vertens,si vltra vnam alteramq. noctem attineretur,nuptam esse se dictitans,nec posse matrimonium amittere,deuinctam Othoni per genus vitæ,quod * nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summa fortuna digna visere. At Neronem pellice ancilla,& assuetudine Actes deuinctum, nil è contubernio seruili,nisi abiectum & sordidum traxisse. Deijcitur familiaritate sueta,pòst congressu & comitatu Otho: & postremò, ne in vrbe æmulatus ageret,prouinciæ Lusitaniæ præficitur. Vbi vsque ad ciuilia arma,non ex priore infamia, sed integrè sanctèq. egit, procax otij,& potestatis temperantior. Hactenus Nero flagitijs & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Syllam,(secors ingenium eius in contrarium trahens,) callidumq. & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, vsu & senecta à Tiberio vsque domum principum edoctus,tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutius vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias,fatoque euitatas, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit, auctoremque eius doli Syllam mentitur: quia fortè redeuntibus ministris principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur,inanem metum fecerant. Neque seruorum quisquam, neque clientium Syllæ agnitus. Maximè, despecta & nullius ausi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset,cedere patria,& Massilienſium mœnibus coërceri iubetur. Ijsdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes,

quas

* Farn. Ellio.

* Corrupta addidum

* Nero haut æquaret, leo gerim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quas diuersas senatorius ordo plebsq. ad senatum miserant: illi vim multitudinis; hi magistratuum & primi cuiusque auaritiam increpantes. Cumq. seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret; C. Cassius adhibendo remedio dilectus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria. cuius terrore & paucorum supplicio, redijt opidanis concordia. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo ciuitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Pætus Thrasea contradixisset, præbuissetq. materiam obtrectatoribus arguendæ sententiæ. Cur enim si Remp. egere libertate senatoria
» crederet, tam leuia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusq.
» alijs Romana continentur, suaderet dissuaderétue? Licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemq. in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cetera per omnes imperij partes
» perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summa
» dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum? Thrasea contrà, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarum respondebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrum honori dare, vt manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idq. pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum eius, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere * senatores, dissolutionem imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, deminuerentur. Quippe sublatis portorijs, sequens vt tributorum abolitio expostularetur. Plerasq. vectigalium societates, à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit princeps vt leges cuiusq. publici occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones, non vltra annum resumerent. Romæ prætor, per prouincias qui pro prætore aut consule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in ijs quæ veno exercerent. Aliaq. admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. Et ne censibus negotiatorum naues ascriberentur, tributumq. pro illis penderent, constitutum. Reos ex prouincia Africa, qui proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Siluanum, absoluit Cæsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis quàm captarum pecuniarum crimina obijcientes: Siluanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatq. tempus euocandorum testium, reus illico defendi postulabat. Valuitque pecuniosa orbitate & senecta, quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabant, si pacem continuauissent. Paullinus Pompeius, L. Vetus ea tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coërcendo Rheno, absoluit: Vetus, Mosellam atq. Ararim, facta inter vtrumq. fossa connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosella, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se occidentis septentrionisq. litora fierent. Inuidit operi Ælius * Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, studiaq. Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori dictitans; quo plerumq. prohibentur conatus honesti. Ceterùm continuo exercituum otio fama incessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. Eoq. Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agrosq. vacuos, & militum vsui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, * in qua tum Germani regnabant. Iamque fixerant domos, semina aruis intulerant, vtq. patrium solum exercebant; cùm * Dubius Auitus accepta à Paullino prouincia, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisij veteres in locos, aut nouam sedem à Cæsare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectiq. Romam, dum alijs curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neq. enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ, discrimina ordinum, quis eques, vbi senatus percontantur, aduertêre quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogitantes,

postquàm

* Lego, seniores.
* Varia, Gracchus.
* Ambiguæ sanitatis locus.
* Fortè, Dibius.

postquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitia Romana præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant; digrediunturq. & inter patres consident. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romana ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. Atque illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus, necessitatem attulit, captis cæsisúe qui peruicacius restiterant. Eosdem agros Ansibarij occupauere, validior gens non modò sua copia, sed adiacentium populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutum exsilium orabant. Aderatque ijs clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, vinctum se rebellione Cherusca, iussu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse, quinquaginta annorum obsequio. Id quoque adiungere, quòd gentem suam ditioni nostræ subijceret. * Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? Seruarent sanè receptos gregibus inter hominum * famam; modò ne vastitatem & solitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & pòst Vsipiorum fuisse. Sicut cælum dijs, ita terras generi mortalium datas: quæque sint vacuæ, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera sidera vocans, quasi coràm interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus terrarum ereptores. * Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id dijs quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm seipsos paterentur. Hæc in publicum Ansibarijs respondit, ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturum agros. quod ille, vt proditionis pretium, aspernatus addidit: Deesse nobis terra, in qua viuamus; * in qua moriamur, non potest. atque ita infensis vtrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes socias bello vocabant. Auitus scripto ad Curtilium Mancíam superioris exercitus legatum, vt Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tenctèrum induxit, excidium minitans; nisi caussam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoq. aliena pericula deserentibus, sola Ansibariorum gens retro ad Vsipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuisa est. Eadem æstate inter Hermunduros Cattosq. certatum magno prœlio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insita, eos maximè locos propinquare cælo, precesque mortalium à deis nusquam propius audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne, illisq. siluis salem prouenire, non vt alias apud gentes eluuie maris arescente vnda, sed super ardentem arborum struem fusa, contrarijs inter se elementis, igne atque aquis * concreta. Sed bellum Hermunduris prosperum: Cattis exitio fuit. quia victores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. * Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebantur. Sed ciuitas Iuhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi, villas, arua, vicos, passim corripiebant, ferebanturq. in ipsa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non si imbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedij, & ira cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggressi, ictu fustium, alijsque verberibus, vt feras absterrebant: postremò tegmina corpori direpta inijciunt, quanto magis profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos & * quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fetus reuiuisceret.

* Legerim, Quotantâ.
* Ex sententia, famem.
* Corrupta adiComm.
* Abesse videtur vox, potest, hic immittenda.
* Legerim, concretû, vt ad salem referatur.
* Suspicor vt quid desit narrationi parum cohærenti.
* Triginta, verius.

C. COR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

NEro matrem ſuam faſtidit, denique interfecit. Excuſat id factum apud Senatum: & is non ignoſcit ſolùm, ſed laudat. Inde ad deterrima quæque prorupit. currus agitauit. in ſcæna cantauit. Quinquennale ludricum Romæ inſtitutum, vario ſermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ ſtrenuè rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem ijs imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam inſulam intraſſet. & tota pæne prouincia amiſſa: quam tamen mirâ conſtantiâ & vnius prælij ſucceſſu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi ſuæ interfectus. ſupplicium de familiâ ſumtum. Lex Maieſtatis reuocata. Burrhus obijt. Seneca à peſſimis in inuidiam vocatur: ideóque commeatum à Principe petit. nec accipit. Tigellinus tamen omnia poteſt: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppæa iungitur. Seditionem ſuper ea re populus mouet, quæ cauſſa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ inſulâ. Geſta hæc annis circiter quattuor.

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE
IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO
C. CÆSONIO PÆTO. C. PETRONIO TVRPILIANO COSS.
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO.

A. V. C. DCCCXII.

CAIO Vipſanio, Fonteio Coss. diu meditatum ſcelus non vltrà Nero diſtulit, vetuſtate imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppææ. quæ ſibi matrimonium, & diſſidium Octauiæ incolumi Agrippina haut ſperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſare principem, & pupillum vocare, qui iuſſis alienis obnoxius non modò imperij, ſed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triumphales auos? An fecunditatem, & verum animum
» timeri? ne vxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus ſuperbiam auaritiamque matris aperiat. Quòd ſi nurum Agrippina non niſi filio infeſtam
» ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum, vbi audiret potius
» contumelias imperatoris, quàm viſeret periculis eius immixta. Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vſque ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vſque prouectam, vt medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento comtam, & inceſto paratam. Iamque laſciua oſcula, prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras ſubſidium à femina petiuiſſe: immiſſamque Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id memorat, eiuſdemque libertæ aſtu diſiectum. Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoq. auctores prodidere; & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea viſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine vſque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Nero vitare ſecretos eius congreſſus. Abſcedentem in hortos, aut Tuſculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium lacesſeret. Poſtremò vbicumque haberetur, prægrauem ratus, interficere conſtituit: hactenus conſultans, veneno, an ferro, vel qua alia vi. Placuitq. primò venenum. Sed inter epulas principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum videbatur, mulieris vſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atque ipſa præſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes

*Nec male diſtinxeris animum? timeri ne.

Gloſema ſa remedio ~ ſ.

cædes quo nam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori dilectus, iuſſa ſperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, claſſis apud Miſenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuiſus. Ergo nauem poſſe componi docet, cuius pars ipſo in mari per artem ſoluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare; & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeò iniquum, vt ſceleri aſſignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctæ templum, & aras, & cetera oſtentandæ pietatis. Placuit ſollertia, tempore etiam iuta, quando Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret, accipereтq. Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitq. Baulos: id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. ſtabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe ſueuerat triremi, & claſſiariorum remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorem, & Agrippinam, auditis inſidijs, an crederet ambiguam, geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum ſubleuauit metum, comiter excepta, ſuperq. ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum conuictu, proſequitur abeuntem artius oculis & pectori hærens; ſiue explenda ſimulatione, ſeu perituræ matris ſupremus aſpectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem ſideribus illuſtrem, & placido mari quietam, quaſi conuincendum ad ſcelus, dij præbuere. Nec multum erat progreſſa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adſtabat, Aceronia ſuper pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam filij & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato ſigno, ruere tectum loci multo plumbo graue, preſſusq. Crepereius, & ſtatim exanimatus. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus fortè validioribus, quamuis oneri cederent, protectæ ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quòd pleriq. ignari conſcios impediebant. Viſum dehinc remigibus, vnum in latus inclinare, atque ita nauem ſubmergere. Sed neque ipſis promtus in rem ſubitam conſenſus; & alij contrà nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Aceronia imprudens, dum ſe Agrippinam eſſe, & vt ſubueniretur matri principis, clamitat, contis & remis, & quæ ſors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina ſilens, eoq. minus agnita, vnum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum vectam, villæ ſuæ inferunt. Illic reputans, ideo ſe fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam, quodq. litus iuxta non ventis acta, non ſaxis impulſa nauis, ſumma ſui parte, veluti terreſtre machinamentum concidiſſet, obſeruans etiam Aceroniæ necem, ſimul ſuum vulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortuna eius euaſiſſe grauem caſum. orare, vt quamuis periculo matris exterritus, viſendi curam differret. ſibi ad præſens quiete opus. Atque interim ſecuritate ſimulata, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Teſtamentum Aceroniæ requiri, bonaque obſignari iubet. id tantum non per ſimulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur euaſiſſe ictu leui ſauciam, & hactenus adito diſcrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamq. affore obteſtans vindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret, vel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obijciendo. quod contra ſubſidium ſibi? niſi quid Burrhus & Seneca expergiſcerentur. quos ſtatim acciuerat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum vtriuſque ſilentium, ne irriti diſſuaderent, & eò deſcenſum credebant, vt niſi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Pòst Seneca hactenus promtior, reſpicere Burrhum, ac ſi ſciſcitaretur, an militi imperanda cædes eſſet. Ille prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, & memores Germanici, nihil aduerſus progeniem eius atrox auſuros reſpondit: perpetraret Anicetus promiſſa. Qui nihil contatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad illam vocem Nero, illo ſibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum profitetur. Iret properè, duceretq. promtiſſimos ad iuſſa. Ipſe audito, veniſſe miſſu Agrippinæ nuntium Agerinum, ſcenam vltrò criminis parat: gladiumque dum mandata perfert, abijcit inter pedes eius. tum quaſi deprehenſo, vincla iniici iubet: vt exitium principis molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumſiſſe confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quaſi caſu euenisſet, vt quiſque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium obiectus, hi proximas ſcaphas ſcandere. Alij

Gloſema, ſ. Aceronia nemo interfectus, deleo ejus vitam & ſperam. Sive ſeruitia ejus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Questibus, votis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atque vbi incolumem esse pernotuit, vt ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque ianua, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxia Agrippina, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam ferè litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, Tu quoque me deseris, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione classiario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendens vterum, ventrem feri, exclamauit: multisque vulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem, conuiuali lecto, & exsequijs vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur congesta aut clausa humo; mox domesticorum cura, leuem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus eius, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit: incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contemseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, fore vt imperaret matremque occideret: atque illa, Occidat, inquit, dum imperet. Sed à Cæsare perfecto demùm scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpius pauore exsurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmauit, prehensantium manu, gratantiumque, quòd discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam testari. Ipse diuersa simulatione, mæstus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius & litorum grauis aspectus (& erant qui crederent, sonitum tubæ collibus circum editis, planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat, Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam ea conscientia, qua scelus parauisset. Adijciebat crimina longius repetita, quòd consortium imperij, iuraturasque in feminæ verba prætorias cohortes, idemque dedecus senatus & populi speraui-
optata typus. curiæ. * Corruptum id verbum.
sset: ac posteaquam frustra * oblata sint, infensa militibus patribusque & plebi, dissuasisset donatiuum & congiarium, periculaque viris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret? Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, publica fortuna exstinctam referens. * Namque & naufragium narrabat.
* Lego, Iamque.
Quod fortuitum fuisse, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufraga missum cum telo vnum, qui cohortes, & classes imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium questus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluinaria, vtque Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ simulacrum in curia, & iuxta principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thrasea Pætus silentio vel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, * exitium senatui, ac sibi causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoque crebra & irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repentè obscuratus, & tactæ de cælo quattuordecim vrbis regiones. quæ adeò sine cura deûm eueniebant, vt multos post annos Nero imperium & scelera continuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eaque demota, auctam lenitatem suam testificaretur; feminas illustres Iuniam & Calpurniam, præfectura functos, Valerium Capitonem, & Licinium Gabolum sedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegauerat, Iturium & Caluisium pœna exsoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio
* Lego, exijt rũ Senatu.
Tarentum

Tarentum regressa, labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, vel tum mitigata. Contanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis repeteret anxio; contrà deterrimus quisque quorum non alia regia fecundior exstitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem differunt. Iret intrepidus, & venerationem sui coràm experiretur. Simul progredi exposcunt, & promtiora quam promiserant inueniunt, obuias tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem dispositа: exstructos quâ incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac publici seruitij victor, Capitolium adijt, grates exsoluit: seque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas qualiscumque matris reuerentia tardauerat. Vetus illi * copia erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus fœdum studium cithara * ludicrum in modum canere, cùm cœnaret: quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idque vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modò Græcis in vrbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum, & præscium. Nec iam sisti poterat; cùm Senecæ ac Burrho visum, ne * vtroque peruinceret, alterum concedere. Clausumque valle Vaticana spatium, in quo equos regeret, haut promiscuo spectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt est vulgus cupiens voluptatum, & si eò princeps trahat lætum. Ceterùm euulgatus pudor non satietatem, vt rebantur, sed incitamentum attulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latiniue histrionis artem exercerent, vsque ad gestus modosque haut viriles. Quin & feminæ illustres deformia meditari. Exstructaque apud nemus, quod nauali stagno circumposuit Augustus, conuenticula & cauponæ, & posita veno irritamenta luxus. dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consumerent. Inde glisscere flagitia & infamia; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reseruaretur. Postremò ipse scenam inscendit, multa cura tentans citharam & præmeditans, assistentibus * familiaribus. accesserat cohors militum, centuriones tribunique: & mærens Burrhus, ac laudans. Tuncque primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, ætate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis vocemque deûm vocabulis appellantes, quasi per virtutem clari honoratique agere. Ne tamen ludicræ tantùm imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis * ætatis nati, considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba quoque modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore vno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. vtque contraria assecuerantium discordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe opidana lasciuia inuicem incessente, probra, deinde saxa, postremò ferrum sumsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publicè in decem annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuineius & qui alij seditionem conciuerant, exsilio multati sunt. Motus senatu & Pediųs Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum Æsculapij, dilectumque militarem pretio & ambitione corruptum. Ijdem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, prætoria potestate vsum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam * habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor inuaserant,
* Ita manuss. omnes. Rhenanus, cura.
* Malim, ludiorum.
* Melius, vtrumque.
Malo princeps ob facile flagitia ingenio subdita
* Manuss. facies. lege facibus.
* Corruptæ.
* Forte, auios.
diutinaque

Universidad de Deusto
Biblioteca

diutinaque licentia & iniuria, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicem inuidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudij, & consulendum principem respondit. Princeps probata Strabonis sententia, se nihilo minus subuenire socijs, & vsurpata concedere scripsit. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & multa eloquentia viguerant. Ille orando caussas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantia vitæ, * quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morum diuersus. Nerone quartum, Cornelio Cosso Coss. quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis, varia fama, vt cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoque Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quòd mansuram theatri sedem posuisset. Nam antea subitarijs gradibus, & scena in tempus structa, ludos edi solitos: vel si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauia continuaret. Ne spectaculorum quidem antiquitas seruaretur, quoties * P. R. sederet, nulla cuiquam ciuium necessitate certandi. Ceterùm abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam lasciuiam, vt quod vsquam corrupi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degeneretque studijs externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, principe & senatu auctoribus. qui non modò licentiam vitijs permiserint, sed vim adhibeant. Proceres Romani specie orationum & carminum, scena polluantur: quid superesse, nisi vt corpora quoque nudent, & cæstus assumant, easque pugnas pro militia & armis meditentur? An iustitiam augurij, * & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum peritè audissent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiuerit, per tenebras audeat. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant. Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum * oblectamentis, pro fortuna quæ tum erat; eoque à Thuscis accitos histriones, à Thurijs equorum certamina, & possessa Achaia Asiaque, ludos curatiùs editos. neque quemquam Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iam annis à L. Mumij triumpho, qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd petua sedes theatro locata sit, potius quàm immenso sumtu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina à magistratibus caussam fore, cùm eo sumtu Resp. fungatur. Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingenijs allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studijs honestis, & voluptatibus concessis impartire. lætitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tanta luce ignium, nihil illicitum occultari queat. Sanè nullo insigni dehonestamento id spectaculum transijt. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas [partes] nemo tulit, sed victorem esse Cæsarem pronuntiatum. Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter quæ & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Ipse placita maiorum colebat, habitu seuero, casta & secreta domo; quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui * Sublaqueum nomen est, ictæ dapes, mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm destinari credebant. fouebantque multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus ijs Nero componit ad Plautum litteras, consuleret sibi & turbis, seque praue diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tuta & inturbida iuuenta frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistia & paucis familiarium concessit. Ijsdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem deductæ nando incesserat: videbaturque potus sacros & cærimoniam loci corpore * toto polluisse. secutaque anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret: neque tamen remissa cura, gnarus facilem mutatu gentem, vt segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alij preces offerre, quidam deserere vicos, & in auia digredi, ac fuere qui se speluncis,

Le. orandes caussis vel dele caussas) * Rhena. glossema est.

A. V. C. D. CCCXIII.

* Corrigo, prætores ederent.

f. spectandi

exoriêdo. le. exerere vel dele (exeruendo) glossema

* Corrupta.

* Farn. oblectamẽta.

le. efflagitanti. glossa ita ego nullus sensus

* Videtur delenda ea vox, ex mannscr.

* Potius, Sublacæũ, ex Plinio, & etymo vocis.

* Lego, loto.

se speluncis, ac carissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordia aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis ijs qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum fines suos prætergredientem incursauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraque irrumpentem montibus defensi. quos Corbulo immissis Hyberis vastauit, hostilemque audaciam externo sanguine vltus est. Ipse exercitusque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc pænuria aquæ, feruida æstas, longinqua itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessaque segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improuisum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem & socios per tormenta edidit. Conuictique & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabant. Ned multo pòst legati Tigranocerta missi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iussa. Simul hospitale donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quo promtius obsequium integri retinerent. At præsidium regium, quod ferox iuuentus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam & prœlium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demùm irrumpentium armis cessere. quæ faciliùs prouenisse, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem trangressi hostium custodijs circumuenirentur, dato præsidio ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxilijs Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit: quosque nobis ob regem auersos animi cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, possessionem Armeniæ vsurpabat. cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad capessendum imperium dilectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos; sed quòd diu obses apud vrbem fuerat, vsque ad seruilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At plerique superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæque equitum alæ. & quo faciliùs nouum regnum tueretur, pars Armeniæ vt cuique finitima, pars * Nipolique & Aristobolo atque Antiocho parere iussæ sunt. Corbulo in Syriam * accessit, morte Vinidij legati vacuam, ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia vetus opidum puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti; non tamen infrequentiæ locorum subuenêre, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. Neque coniugijs suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusque ordinibus militibus, vt consensu & caritate Remp. efficerent; sed ignoti inter se, diuersis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repentè in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitque patrum honorem statuendo, vt qui à priuatis iudicibus ad senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, solutumque pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damnatur, atque Italia exigitur: ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britannia accepta. In qua neque Auitus legatus, vt memoraui, nisi parta retinuerat; & successor Verannius, modicis excursibus * siluas populatus, quin vltrà bellum proferret, morte prohibitus est: magna dum vixit seueritatis fama, supremis testamenti [verbis] ambitionis manifestus. quippe multa in Neronem adulatione addidit, subiecturum ei * prouincias fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator: receptæq. Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, est.

quas pecudes intelligat?

f. tolerarent

Vel. hoc loco diuus Marc. non ed. simul Arabicum sed eo nomine et Persicu appellari, qz pars ei subdi.

* Mutila aut corrupta.

* Lego, absc.

: ~ , le. exasperat:

: ~ Princeps tempore fuit tris q. supra numerant petebant. Auxit ejc

A. V. C. DCCCXIV.

* Corrige, Siluas.

* Additicium arbitror.

* Imò, pro. uinciam: quia de Britannia sermo

Universidad de Deusto
Biblioteca

naueśque fabricatur plano alueo, aduersus breue litus & incertum. Sic pedites, equites vado secuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis transmisere. Stabat pro litore diuersa acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis: in modum Furiarum, veste ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq. circum, preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, hoüitate aspectus perculere militem, vt quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent, inferunt signa, sternuntque obuios, & igni suo inuoluunt. Præsidium posthac impositum * vicis, excisique luci, sæuis superstitionibus sacri. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex * Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Cæsarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul iniuria fore. quod contra vertit. adeò vt regnum, per centuriones, domus per seruos, velut capta vastarentur. Iam primùm vxor Boodicia verberibus affecta, & filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alij nondum seruitio * assuefacti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando: fouentibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi * ara æternæ dominationis aspiciebatur: delectiq. sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exscindere coloniam nullis munimentis septam: quod ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius quàm vsui consulitur. Inter quæ nulla palàm caussa delapsum Camaloduni simulacrum victoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus. Et feminæ in furore turbatæ, adesse exitium canebant. Externosque fremitus in curia eorum audi-tos, consonuisse vlulatibus theatrum, visamq. speciem in æstuario, notam esse * subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu: dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos sine iustis armis misit: & inerat modica militum manus, tutela templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conscij consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque motis senibus & feminis, iuuentus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum, expugnatumq. Et victor Britannus * Pæto Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra, & munimentis defensus est. Qua clade & odijs prouinciæ, quam auaritia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transijt. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne, sed copia negotiatorum & commeatu maximè celebre. ibi ambiguus an illam sedem bello diligeret, circumspecta infrequentia militis, latisq. magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius opidi damno seruare vniuersa statuit. Neque fletu & lacrymis auxilium eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidijsq. militarium, quod vberrimum spoliant, & deferentes in tutum, læti præda, & aliorum * insignes petebant. Ad septuaginta milia ciuium & sociorum, ijs quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neque enim capere aut venundare, aliúdue quod belli commercium; sed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam * reddituri supplicium, ac prærepta interim vltione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillarijs vicesimarijs, & è proximis auxiliares, decem fermè milia armatorum erant: cùm omittere contationem, & congredi acie parat. diligitq. locum artis faucibus, & à tergo silua clausum; satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiæ passim per cateruas & turmas exsultabant, quanta non aliàs multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque imponerent, quæ super

* Forte victis.
* Manuss. plerumque, Ticenorū.
* Manuss. facti.
dele seruos appellando
* Puto, arra.
* Imò, subuertendæ.
* Ex manuss. Petilio.
* Ambigue sanitatis locus.
differunt, Patibuli crux vid. 2. cuius
* Lego, reddituris.

super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se vehens, vt quamque nationem accesserat: Solitum quidem Britannis feminarum ducta bellare testabatur, sed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vltam è vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlciscì. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos iustæ vindictæ. cecidisse legionem, quæ prœlium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias animorum, si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viuerent viri, & seruirent. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat. Vt spernerent * sonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aspici. imbelles, inermes cessuros statim, vbi ferrum virtutemque vincentium, toties fusi agnouissent. etiam in multis legionibus, paucos esse qui prœlia profligarent. gloriaque eorum accessurum, quòd modica manu, vniuersi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum, & pilis emissis, pòst vmbonibus & gladijs stragem cædemque continuarent, prædæ immemores. parta victoria, cuncta ipsis cessura. Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multa prœliorum experientia, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ signum. Ac primùm legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggressus hostis certo iactu tela exhausserat, velut * cuneis erupit. Idem auxiliarium impetus: & eques protentis hastis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixaque telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victorijs par ea die laus parta. quippe sunt qui paulominus quàm octoginta milia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finiuit. Et Pœnius Postumus præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumq. prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudauerat, abnueratq. contra ritum militiæ iussa ducis, se ipsum gladio transegit. Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitq. copias Cæsar, missis è Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæq. nouis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum aut aduersum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat serendis frugibus * incuriosos, & omni ætate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi destinant, gentesq. præferoces tardiùs ad pacem inclinant: quia Iulius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum priuatis simultatibus impediebat. dispersseratq., nouum legatum opperiendum esse, sine hostili ira & superbia victoris clementer deditis consulturum. Simul in vrbem mandabat, nullum prœlio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio. cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse auctoritate eius, non modò inter legatum procuratoremq. concordiam gigni; sed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq. grauis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturque, quòd dux & exercitus tanti belli confector seruitijs obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusq. rebus gerundis Suetonius, quòd post paucas naues in litore, remigiumque in ijs amiserat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoris, seruili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longa senecta, simul orbitate & pecunia insidijs obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audacia promtus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas ijs quos memoraui, & alijs minus illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus

* Vat. sonores. quæ pro ceteris alias Tacit.
* Scripserim, incurioso hoste, & omni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antoniusque cùm Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemère. Perculit is dies Pompeianum quoque Ælianum iuuenem quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum. Eique Italia & Hispania in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset; interim specie legum, mox prævaricando vltionem elusurus. Additur senatusconsultum: Qui talem operam emtitasset, vendidissétue, vt perinde pœna teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus. Haut multo pòst præfectum vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu negata libertate, cui pretium pepigerat; siue amore exoleti, infensus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterùm cùm vetere ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vsque ad seditionem ventum est: * senatusque, in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur: neque sum aduersatus. non quia dubitarem super omnibus negotijs melius atque rectius olim prouisum, & quæ conuerterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere videret. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quando Respublica consilijs eguisset. quòd hodie euenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite Hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra aduertit? An vt quidam fingere non erubescunt, iniurias suas vltus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animum sumsisse, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuluit, telum inter ignaros parauit. num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nescijs? Multa sceleris indicia præueniunt seruui. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremò si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere ingenia seruorum, etiam cùm in agris aut domibus ijsdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam verò nationes in familijs habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cùm decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, vtilitate publica rependitur. Sententiæ Cassij, vt nemo vnus contraire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Prævaluit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidijs sepsit. Censuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur. Damnatus ijsdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum vterque dedignatur, supra tulêre. Eo anno mortem obijt Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum præumbrante imperatoris fastigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia noua generis claritudine, neque inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq. oleum equiti ac senatui Græca facilitate. P. Mario, L. Asinio consulibus,

A. V. C. DCCCXV.

Antistius

* Fortè, senatúque in ipso.

V. Tacer

Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus principem carmina factitauit: vulgauitque celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à senatu, intercessione tribunicia morti eximeretur. Et cùm Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitque Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandumque more maiorum. Ceteris inde assentientibus, Pætus Thrasea multo cum honore Cæsaris, & acerrimè increpito Antistio, Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe, & nulla necessitate obstricto senatu, statuendum disseruit. carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicum sæuitia & temporum infamia, supplicia decernerentur. Quin insula publicatis bonis, quo longius sontem vitam traxisset, eo priuatim miserior, & publicè clementiæ maximum exemplum futurum. Libertas Thraseæ * silentium aliorum rupit. Et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemtis: in quibus adulatione promtissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque iurgio lacessens, & respondenti reticens, vt pauida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram contatus, postremò rescripsit, nulla iniuria prouocatum Antistium grauissimas in principem contumelias dixisse. earum vltionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. ceterùm se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent vt vellent, data etiam absoluendi licentia. His atque talibus recitatis, & offensione manifesta, non ideo aut consules mutauere relationem, aut Thrasea decessit sententia, ceteriue, quæ probauerant deseruere: pars ne principem obiecisse inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haut dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, ijs libris quibus nomen codicillorum dederat. Adijciebat Talius Geminus accusator, venditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum ius. quæ caussa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumq. Veientonem Italia depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed grauascentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitque vita Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrhum intellecto scelere, cùm ad visendum princeps venisset, aspectum eius auersatum, sciscitantiq. hactenus respondisse, Ego me bene habeo. Ciuitati grande desiderium eius mansit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cæsar duos prætorijs cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumentariam sine quæstu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus, ac quæ illi pro * cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo principis, ex intimis libidinibus assumtus. Prospera populi & militum fama Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur. Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi varijs criminationibus Senecam adoriuntur, tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodq. studia ciuium in se verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentia quasi principem supergrederetur. Obijciebant etiam eloquentiæ laudem vni sibi ascíscere, & carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis: illudere voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam & robur iuuentæ adesse. exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus ijs quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit. Quartusdecimus annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atauus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati vrbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter

* Adi Cõm. atr. p cognitis moribq. pro me leg. p cognitis

Seneca p duritie sortes Inuena.

Forte aliud

Universidad de Deusto
Biblioteca

» alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præ-
» mia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, vt sic dixe-
» rim, in vmbra educata? è quibus claritudo venit, quod iuuentæ tuæ rudimentis affuisse
» videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam de-
» disti, adeò vt plerumque intra me ipsum voluam: Egóne equestri & prouinciali loco or-
» tus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas
» mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc sub-
» urbana incedit, & tantis agrorum spatijs, tam lato fenore exuberat? Vna defensio oc-
» currit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque mensuram impleuimus, &
» tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à principe accipere.
» Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem ia-
» cet. sed mihi incumbit. mihi subueniendum est. quo modo in militia aut via sessus ad-
» miniculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, senex, & leuissimis quoque curis impar, cùm
» opes meas vltrà sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos ad-
» ministrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed tradi-
» tis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in
» animum reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen: possu-
» mus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad sum-
ma vexisse, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero sic fermè respondit. Quòd me-
» ditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum
* Ivvò, atauus, vt antè. præuisa, sed subita expedire docuisti. * Auus meus Augustus Agrippæ & Mæcenati vsur-
pare otium post labores concessit; sed in ea ipsa ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid
» illud & qualecumq. tribuisset. attamen neutrum datis à se præmijs exuit. Bello & pericu-
» lis meruerant. In his enim iuuenta Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ de-
» fuissent, in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis
» pueritiam, dein iuuentam meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita sup-
» petet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, casibus obnoxia sunt: ac
» licet multa videantur, plerique haut quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet
» referre libertinos, qui ditiores spectantur. Vnde etiam rubori mihi est, quòd præcipuus
» caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebusque & fru-
* Hæc & sequentia videntur mutila. ctui rerum sufficiens, & nos prima imperij spatia ingredimur: * nisi fortè aut te Vitellio ter
consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tan-
» tum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescen-
15 Cur. inordinatiqs. » tiæ nostræ declinat, reuocas, inornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua mo-
» deratio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliqueris principem; sed mea auaritia, meæ
» crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quòd si maximè continentia tua laude-
» tur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam parat, inde gloriam
» sibi recipere. His adijcit complexum & oscula, factus natura & consuetudine exercitus
velare odium fallacibus blanditijs. Seneca (qui finis omnium cum dominante) grates agit:
sed instituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus salutantium: vitat comitantes: ra-
rus per vrbem, quasi valetudine infensa, aut sapientiæ studijs domi attineretur. Perculso
Seneca, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminan-
tibus. Validiorq. in dies Tigellinus; & malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus si prin-
cipem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Compertoq. Plautum & Syllam
maximè timeri, Plautum in Asiam, Syllam in Galliam Narbonensem nuper amotos: nobili-
» tatem eorum, & propinquos huic orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. Non se, vt
» Burrhum, diuersas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare. cui caueri vtcumque ab
» vrbanis insidijs præsentia; longinquos motus quónam modo comprimi posse? Erectas Gal-
* Puto, suspensos. lias ad nomen dictatorium, nec minus * suspectos Asiæ populos, claritudine aui Drusi. Syllam
Vid. secundos curis inopem, vnde præcipuam audaciam: & simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum repe-
» riret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, sed veterum Romano-
» rum imitamenta præferre; assumta etiam Stoicorum arrogantia, sectaque, quæ turbidos, &
» negotiorum appetentes faciat. Nec vltrà mora. Sylla sexto die peruectis Massiliam per-
cussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi causa discumberet. Re-
latum caput eius illusit Nero tamquam præmatura canitie deforme. Plauto parari ne-
cem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spatium itineris ac
maris tempusq. interiectum mouerat famam: vulgoq. fingebant, petitum ab eo Corbulonem,
tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur, præcipuum ad
pericula,

pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut nu-
mero validos, aut animo promtos, postquam iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas tran-
fisse vnà. Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti cele- more. alij,
ritate ventorum præuenit centurionem, & mandata L. Antistij soceri attulit: effugeret
segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos,
consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot
enim adueniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat,
multa secutura, quæ ad vsque bellum eualescerent. denique aut salutem tali consilio quæ-
ri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum esse. Sed Plautum ea non mouê-
re. siue nullam opem prouidebat inermis atque exsul; seu tædio ambiguæ spei; an amore
coniugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla sollicitudine
turbatum. Sunt qui alios à socero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immine-
ret, doctoresque sapientiæ Cœranum Græci, Musonium Thusci generis, constantiam op-
periendæ mortis, pro incerta & trepida vita suasisse. Repertus est certè per medium diei
nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone,
quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. Ca-
put interfecti relatum. cuius aspectu, ipsa principis verba referam: Quin, inquit, Nero de- «
posito metu nuptias Poppææ ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamque «
coniugem amoliri, quamuis modestè agat, & nomine patris, & studijs populi grauem? Sed «
ad senatum litteras misit, de cæde Syllæ Plautique haut confessus. verum vtriusque tur-
bidum ingenium esse, & sibi incolumitatem Reip. magna cura haberi. Decretæ eo nomi-
ne supplicationes, vtque Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibrijs
quàm malis. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum pro egregijs
accipi videt, exturbat Octauiam, sterilem dictitans. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu
pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octauiæ impulit,
seruilem ei amorem obijcere. destinaturque reus cognomento Eucerus, natione Alexan-
drinus, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & vi. tormentorum victis
quibusdam, vt falsa annuerent, plures perstitêre sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus vna
instanti Tigellino, castiora esse muliebria Octauiæ respondit, quàm os eius. Mouetur ta-
men primo ciuilis dissidij specie: domumque Burrhi, & prædia Plauti, infausta dona ac-
cipit. Mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri questus, nec oc-
culti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt.
His haut * quaquam Nero pœnitentia flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti * Deesse quidpiam.
Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt. Octauiæ
imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. Itur etiam in
principis laudes, repetitum * venerantium. Iamque & palatium multitudine & clamori- *
bus complebant, cùm emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disiecêre.
Mutataq. quæ per seditionem verterant. Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio,
tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi muta-
retur, prouoluta genibus eius: Non eò loci res suas agi, vt de matrimonio certet (quamquàm «
id sibi vita potius) sed vitam ipsam in extremum adductam à clientelis & seruitijs Octauiæ, «
quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausis quæ vix bello euenirent. Arma illa ad- «
uersus principem sumta. ducem tantum defuisse, qui motis rebus facilè reperiretur. Omit- «
teret modò Campaniam & in vrbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus «
cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An quia veram «
progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptij «
subolem imperatorio fastigio inducí? Deniq. si id rebus conducat, libens quàm coactus acciret «
dominam, vel consuleret securitati iusta vltione. Et modicis remedijs, primos motus consedis- «
se. at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos. Varius sermo, & ad «
metum atq. iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum valebat
suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri pla-
cet, cui rerum quoq. nouarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator
Anicetus, classi apud Misenum, vt memoraui, præfectus, leui post admissum scelus gratia,
dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur
accitum eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati principis aduersus insi-
diantem matrem subuenisse: locum haut minoris gratiæ instare, si coniugem infensam de-
pelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præ-
sens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset, necem intentat.
Ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ille insita vecordia,& facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iussum erat, fingit, fateturque apud amicos,quos velut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exsilium tolerauit,& fato obijt. At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum,& incusatæ paulo antè sterilitatis oblitus, abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta * dicto memorat. Insulaque Pandateria Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio,recentior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant,& præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic * primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet,erepto per venenum patre,& statim fratre. Tum ancilla domina validior. Et Poppæa non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremò crimen omni exitio grauius. Ac puella vicesimo ætatis anno,inter centuriones & milites, præsagio malorum iam à vita exemta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus,mori iubetur: cùm iam viduam se & tantum sororem testaretur, communeque Germanici, & postremò Agrippinæ nomen cieret. qua incolumi infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restringitur vinculis,venæque eius per omnes artus exsoluuntur; & quia pressus pauore sanguis tardius labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sæuitia, quòd caput amputatum latumque in vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque casus temporum illorum nobis vel alijs auctoribus noscent,præsumtum habeant, quoties fugas & cædes iussit princeps,toties grates deis actas; quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus,si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientia postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfeciſse * creditum est,Doryphorum quasi aduersatum nuptijs Poppææ, Pallantem quòd immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam vt C. Pisonis socium, sed validiùs à Seneca eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

* dicto.

* vel, primus.

* Puto, creditus.

C. COR.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XV.

BREVIARIVM LIBRI.

Vologeses Parthorum rex Armeniam inuadit.quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Cæsonius Pætus missu Neronis mox superuênit,proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitia & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoste depactus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni filia ex Poppæa nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venêre,super Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permissum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema statuæ Neronis submittere, nec nisi sponte eius resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa vrbs ardet casu, siue Principis dolo. qui in ruinis lapsæ vrbis ingentem sibi domum exstruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falso crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta,capite eius C. Pisone. Multi interfecti inlustrium, intérque eos Seneca. Grates tamen dijs actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Gesta hæc annis paullo amplius tribus.

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RVFO
C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO.
P. SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VESTINO. Coss.

INTEREA rex Parthorum Vologeses,cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranem Armeniæ impositum : simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire vltum volens, magnitudine rursum Romana & continui fœderis reuerentia, diuersas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus insuper nuntius contumeliæ exstimulat: quippe egressus Armenia Tigranes, Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius quàm per latrocinia vastauerat. Idq. primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis descensum, vt ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis,tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præsidium,aut vnde peteret rogitans. Iam de Armenia concessum,proxima trahi:& nisi defendant Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis,quàm captis esse. Tiridates quoque regni profugus,per silentium haut modicè querendo,grauior erat. Non enim ignauia,magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius,quod validius. Et sua retinere,priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, & proximum sibi Tiridatem constituit,atq. ita orditur. Hunc ego eodem mecum patre genitum,cùm mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi,qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. vissebarq. contra vetera fratrum odia & certamina,familiæ nostræ penates ritè composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prosperè lacessitam,nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo infitias,æquitate quàm sanguine, caussa quàm armis retinere parta maioribus malueram. si contatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est,addita modestiæ fama,quæ neq. summis mortalium spernenda est, & à dijs æstimatur. Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum,quæ regem ex more sectabatur, Monesi nobili viro tradidit,adiectis Adiabenorum auxilijs: mandauitq. Tigranem Armenia exturbari,dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordijs, vires intimas, molemq. belli ciet,prouincijs Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntijs audita sunt:legiones duas cum Verulano Seuero, & Vettio Bolano, subsidium Tigrani mittit,occulto præcepto, compositiùs cuncta,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere,quàm gerere malebat. Scripseratq. Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat. Tumultuariam prouincialium manum armat. hostiles ingressus præsidijs intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur,acto raptim agmine Moneses vt famam sui præiret,non ideo nescium aut incautum Tigranem offendit:qui occupauerat Tigranocerta,vrbem copia defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut spernenda latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens fossa,quà fluuio diffidebatur. Inerant milites, & prouisi antè commeatus. quorum subuectu pauci auidiùs progressi,& repentinis hostibus circumuenti,ira magis quàm metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla comminus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret,& semet frustratur. Adiabeni cùm promouere scalas & machinamenta inciperent,facilè detrusi,mox erumpentibus nostris cæduntur. Corbulo tamen quamuis secundis rebus suis,moderandum fortunæ ratus,misit ad Vologesem qui expostularent vim prouinciæ illatam. socium amicumq. regem cohortes Romanas circumsedere. omitteret potius obsidionem,aut se quoq. in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem dilectus,apud opidum Nisibin septem & triginta milibus passuum à Tigranocerta distantem adit regem,& mandata ferociter edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat,arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant. irritum obsidium. tutus manu & copijs Tigranes,fugati qui expugnationem sumserant,missæ in Armeniam legiones,& aliæ pro Syria paratæ vltrò irrumpere: sibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens,missurum ad imperatorem Romanum legatos super petenda Armenia & firmanda pace respondet. Monesen omittere Tigranocerta iubet, ipse retro concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur,vt omisso vtrimque bello,& abeunte Vologese, Tigranes quoq. Armenia abscederet. Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? cur deserta per otium,quæ bello defenderant? An melius hibernauisse in extrema Cappadocia,raptim erectis tugurijs, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma,vt Vologeses cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ,non vltra periculum faceret. Nam,vt rettuli,proprium ducem tuendæ Armeniæ poposcerat,& aduentare Cesennius Pætus audiebatur: iamque aderat,copijs ita diuisis,vt quarta & duodecima legiones addita quinta quæ recens è Mœsis excita erat,simul Pontica,& Gallatarum Cappadocumq. auxilia Pæto obedirent: tertia & sexta & decima legiones,priorq. Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vsu sociarent,partirentúrue. Sed neq. Corbulo æmuli patiens,& Pætus cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur,despiciebat gesta,nihil cædis aut prædæ, vsurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges,& pro vmbra regis,Romanum ius victis impositurum. Sub idem tempus legati Vologesis,quos ad principem missos memoraui, reuertêre irriti: bellumq. propalam sumtum à Parthis. nec Pætus detractauit,sed duabus legionibus,quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore,duodecimam Calauius Sabinus regebant,Armeniam intrat,tristi omine. Nam in transgressu Euphratis,quem ponte transmittebat,nulla palàm caussa,turbatus equus qui consularia insignia gestabat,retro euasit. Hostiaq.,quæ muniebantur hibernaculis assistens,semifacta opera fuga perrupit,seq. vallo extulit. & pila militum arsêre,magis insigni prodigio,quia Parthus hostis missilibus telis decertat. Cetera Pætus spretis ominibus,nec dum satis firmatis hibernaculis,nullo rei frumentariæ prouisu,rapit exercitum trans montem Taurum,reciperandis,vt ferebat, Tigranocertis,vastandisq. regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quædam castella,gloriæque & prædæ nonnihil partum,si aut gloriam cum modo,aut prædam cum cura habuisset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri nequibant,corrupto qui captus erat commeatu,& instante iam hieme,reduxit exercitum. composuitq. ad Cæsarem litteras,quasi confecto bello, verbis magnificas,rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsidijs insedit: & ne ponti inijciendo impedimentum hostiles turmæ afferrent, (iam enim subiectis campis,magna specie volitabant) naues magnitudine præstantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat Barbaros. in quos saxa & hastæ longius permeabant, quàm vt contrario sagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesque aduersi per socias cohortes, pòst legionum castris occupantur; tanta celeritate & ostentatione virium, vt

Parthi

Parthi omisso paratu inuadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus imminentium nescius, quinctam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus infirmauerat, donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditum. Accitur legio duodecima,& vnde famam aucti exercitus sperat,prodita infrequentia: qua tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consilijs constantia fuisset. Verùm vbi à viris militaribus aduersus vrgentes casus firmatus erat,rursus ne alienæ sententiæ indigens videretur,in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis,non fossam neque vallum sibi,sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prœlio certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copijs præmiserat,trepidus remeauit. Et quia minus aciter Vologeses institerat,vana rursus fiducia,tria millia dilectorum proximo Tauri iugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios,robur equitatus,in parte campi locat. Coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, data in præsidium cohorte, ac disperso milite,qui in vnum habitus, vagum hostem promtiùs sustentauisset. ægrè compulsum ferunt,vt instantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quò gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iussit. At Vologeses quamuis obsessa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio,sed vi ac minis alares exterruit,legionarios obtriuit,vno tantùm centurione Tarquitio Crescente turrim in qua præsidium agitabat,defendere ausо: facta sæpius eruptione, & cæsis qui Barbarorum propius suggrediebantur,donec ignium iactu circumueniretur. peditum si quis integer, longinqua & auia; vulnerati, castra repetiuere: virtutem regis, sæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduersis,sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus,veniret properè, signa & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim donec vita suppeditet,retenturum. Ille interritus & parte copiarum apud Syriam relicta, vt munimenta Euphrati imposita retinerentur, quà proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia assueta bello, magna vis camelorum onusta frumenti,vt simul hostem famemque depelleret. Primum è perculsis Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein plerosque militum: quos diuersas fugæ caussas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, « nouam gloriam ostendere. Non vicos aut opida Armeniorum,sed castra Romana, duasq. « in ijs legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis coro- « na imperatoria manu tribueretur; quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus « adipisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent? His atque talibus in commune « alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum proprijs stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant. Eoque intentius Vologeses premere obsessos, modò vallum legionum, modò castellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens quàm mos Parthis, si ea temeritate hostem in prœlium eliceret. At illi vix contubernijs extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iussu ducis, & alij propria ignauia, vt Corbulonem opperientes,ac si vis ingrueret,prouisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem,quoties fortuna contra daret,saluti consuluisse. Qua desperatione exercitus dux subactus,primas tamen litteras ad Vologesen,non supplices,sed in modum querentis composuit,quòd pro Armenijs semper Romanæ ditionis,aut subiectis regi quem imperator dilegisset,hostilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præsentia tantùm spectaret. Ipsum aduersus duas legiones, totis regni viribus adueniisse: at Romanis orbem terrarum reliquum,quo bellum iuuarent. At ea Vologeses,nihil pro caussa,sed opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridatem rescripsit. Illum locum tempusq. consilio destinatum quid de Armenia cernerent. * Adiecisse deos dignum Arsacidarum,simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi pòst à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum,qui Vasacem præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus,Lucullos, Pompeios,& si qui duces obtinendæ donandæue Armeniæ egerant: Vasaces imaginem retinendi donandiue penes nos,vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis ijs quæ pepigissent,adhibetur. Placuitq. liberari obsidio legiones,& decedere omnem militem finibus Armeniorum,castellaque & commeatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter * experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. namque ijs vsui fuit. Nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrum ab Armenijs vsurpatum est. Nam & munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum decederet; & circumstetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoscentes, abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta arma, pauido milite & concedente, ne qua prœlij caussa exsisteret. Vologeses armis & corporibus cæsorum aggregatis, quò cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumen Arsametem elephanto insidens, & proximus quisque regi vi equorum perrupêre, quia rumor incesserat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexêre. Ceterùm obsessis adeò suppeditauisse rem frumentariam constitit, vt horreis ignem inijcerent: contraque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neq. se plus tridui itinere abfuisse. Adiecit, iureiurando Pæti cautum apud signa, adstantibus ijs quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: vna die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim saucijs, neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copijs apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum prætulit, vt diuersitatem exprobraret. Mœsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vsurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus. sola misericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter se breuis sermo secutus est, hæc * conquerentium: * irritum laborem, potuisse bellum fuga Parthorum finiri. Ille integra vtrique cuncta respondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. Non ea imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouincia egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, vt pedes confectus spatijs itinerem, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem assequeretur. Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntij, detraheret castella trans Euphratem, amnemque vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoque diuersis præsidijs vacuam fieri expostulabat. Et postremò concessit rex. Diruptaque quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcúsq. medio capitolini montis sistebantur: decreta ab senatu integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spreta conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum, in Tiberim iecit, quo securitatem annonæ * sistentaret. cuius pretio nihil additum est, quamuis ducentas fermè naues portu in ipso, violentia tempestatis, & centum alias Tiberi subuectas, fortuitus ignis absumsisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum principum, qui grauitate sumtuum iustos reditus anteissent. se annuum sexcenties sestertium Reipub. largiri. Percrebuerat ea tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitijs, aut forte prouinciarum, pleriq. orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasq. & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia senatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis pretij esse orbis quòd multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta promta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata, in ludibrium verti, quando quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret. Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, ac ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, vt solent prævalidi prouincialium, & opibus nimijs ad iniurias minorum elati: vna vox eius vsque ad contumeliam senatus penetrauerat, quòd dictitasset, in sua potestate suum, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, prouincia Creta depellendum, hæc addidit. Vsu probatum est P.C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magistratuum auaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm

pœna

pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus nouam prouinciarum superbiam dignum fide constantiaq. Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisq. habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non modò prætor aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viserent, & quid de cuiusq. obsequio videretur, referrent. trepidabantq. gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accusatio decernitur. Decernaturq., & maneat prouincialibus potentiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imo virtutes odio sunt, seueritas obstinata, inuictus aduersùm gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqualius atq. constantius prouinciæ regentur: nam vt metu repetundarum infracta auaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio * cohibetur. Magno assensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus consulibus ea de re relatum. Mox auctore principe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum prætoribus proue consulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Ijsdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesq. in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magna ex parte proruit. Defunctaq. virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est. Memmio Regulo & Vergilio Rufo Coss. natam sibi ex Poppæa filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitq. Augustam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, vbi ipse genitus erat. Iam senatus vterum Poppææ commendauerat dijs, votaq. publicè susceperat, quæ multiplicata, exsolutaque. Et additæ supplicationes, templumq. Fecunditati, & certamen ad exemplar * Atticæ religionis decretum. Vtq. fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq. apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra mensem defuncta infante. Rursusq. exortæ adulationes, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædemque & sacerdotem. Atque ipse vt lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, qua reconciliatum se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Vnde gloriæ egregijs viris, & pericula gliscebant. Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasq. in eandem formam attulere. Se priora & toties iactata super obtinenda Armenia nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tigranem, post Pætum legionesq. cùm opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, vbi legionibus coram, regnum auspicaretur. Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diuersa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quòd eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoste placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atq. hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti pigebat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridatem, si preces ipse attulisset. Syriaq. exsecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannonia adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisq. & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum aucta potestate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cum grauiora meruerer, facetijs insectari satis habuit Cæsar, his fermè verbis: Ignoscere se statim, ne tam promtus in pauorem longiore solicitudine ægresceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quæ fortissimo quoq. amisso, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quodq. alarum cohortiumque, & auxilia regum in vnum conducta apud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Melitenen,quâ transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat,orditurq. magnifica de auspicijs imperatorijs,rebusque à se gestis, aduersam inscitiam Pæti declinans: multa auctoritate,quæ viro militari pro facundia erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetustas obsepserat,pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisq. de pace legatos haut aspernatus,adiungit ijs centuriones cum mandatis
» non immitibus. Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opûs esset. Multa
» Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde &
» Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen melius so-
» cietate Romana,quàm damnis mutuis,genti Parthorum consulturum. Scire quantum in-
» tus discordiarum,quamque indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà imperatori
» suo immotam vbique pacem,& vnum id bellum esse. Simul consilio terrorem adijcere,
& Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit sedibus,castella eorum exscindit,plana,edita,validos,inualidosq., pari metu complet. Non infensum,nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoq. consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neq. atrox in summam, * & quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemq. colloquio poscit. Tempus propinquum,locus in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant,cùm à Barbaris dilectus esset,ob memoriam lætioris sibi rei,non est à Corbulone vitatus,vt dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamia Pæti augebatur, quod eo maximè patuit,quia filio eius tribuno ducere manipulos,atq. operire reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis,nondum senatoria ætate, sed pro legato quintæ
* *Leg.* honori. legioni impositus,in castra Tiridatis venêre, * honore eius,ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone,rex prior equo desiluit:nec contatus Corbulo. Sed pedes vterque dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam,laturumq. nouum Cæsari decus,non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium,nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna vtrimq. specie,inde eques compositus per turmas,& insignibus patrijs,hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis,signisq. & simulacris deum in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis,sustinebat. Ad quam progressus Tiridates,cæsis ex more victimis,sublatum capite diadema imagini subiecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes,aut obsidio. At nunc versos casus: iturum Tiridatem ostentui gentibus,quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem,epulasque. & rogitante rege causas,quoties nouum aliquid aduerterat: vt, initia vigiliarum per centurionem nuntiari,conuiuium buccina dimitti,& structâ ante Auguralem
Vt. 2as curas aram subdita face accendi: cuncta in maius extollens,admiratione prisci moris affecit. * po-
* *Fortasse,* *postero.* stremo die spatium orauit,quo tantum itineris aditurus,fratres antè,matremq. viseret: obsidem interea filiam tradit,litterasq. supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit,non incuriosum fratris: quippe & proprijs nuntijs à Corbulone petierat,ne quam imaginem seruitij Tiridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsue eorum assisteret:tantusque Romæ, quantus consulibus,honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, non erat notitia nostri: apud quos ius imperij valet,inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes alpium maritimarum in ius Latij transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis antepositi, apud Circum. Namq. ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed feminarum illustrium senatorumq. plures per arenam fœdati sunt. C. Le-
Sup. Volupt^as Deleo Gllos. canio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis,quos vt parum celebres & tantæ voci angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere [scenas] ausus, Neapolim quasi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore,vt transgressus in Achaiam, insignesq. & antiquitus sacras coronas adeptus,maiore fama, studia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vulgus,& quos è proximis colonijs & municipijs eius rei fama ciuerat, quique Cæsarem per honorem,aut varios vsus sectantur. etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic,pleriq. vt arbitrabantur,triste,vt ipse,prouidum potius & secundis numinibus euênit. Nam egresso qui affuerat populo, vacuum & sine vllius noxa theatrum
A. V. C. D. CCCXVII. * *Videtur delendum.*

collapsum

collapsum est. Ergo per compositos cantus grates dijs,atque ipsam recentis casus fortunam celebrans,petiturusq. maris Hadriæ traiectus,apud Beneuentum interim consedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, *Vid. Con.* sutrinæ tabernæ alumnus,corpore detorto,facetijs scurrilibus: primò in contumelias assumtus,deinde optimi cuiusq. criminatione eò vsq. valuit,vt gratia,pecunia,vi nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni,ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur. Ijsdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur,quia super Iuniæ familiæ claritudinem diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id accusatores obicere,prodigum largitionibus,neque aliam spem quàm in nouis rebus esse. quin eum nobiles habere,quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet, nomina summæ curæ & * meditamenta. Tum intimus quisq. libertorum vinci abreptique. Et cùm damnatio instaret,brachiorum venas Torquatus interscidit,secutaq. Neronis oratio ex more: Quamuis sontem & defensioni meritò diffisum,victurum tamen fuisse si clementiam iudicis exspectasset. Nec multo pòst omissa in præsens Achaia (caussæ in incerto fuere) vrbem reuisit; prouincias Orientis, maximè Ægyptum,secretis imaginationibus agitans. Dein edicto testificatus non longam sui absentiam,& cuncta in Rep. exinde immota ac prospera fore,super ea profectione adijt Capitolium,illic * veneraturus deos. Cùm Vestæ quoq. templum inisset,repentè cunctos per artus tremens, * *Scribo,* *meditamenti.* *secretarios, Cubatores.* * *Vat. veneratus. rectè, modò interpungas,* Capitolium. Illicv. deos, cùm vestæ q. t. seu numine exterrente,seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus,deseruit inceptum,cunctas sibi curas amore patriæ leuiores dictitans. Vidisse ciuium mœstos vultus, audire secretas querimonias,quòd tantum aditurus esset iter,cuius ne modicos quidem egressus tolerarent,sueti aduersum fortuita aspectu principis refoueri. Ergo vt in priuatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumque retinenti. Hæc atque talia plebi volenti fuere,voluptatum cupidine,& quæ præcipua cura est,rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur, dehinc,quæ natura magnis timoribus,deterius credebant quod euenerat. Ipse quò fidem acquireret,nihil vsquam perinde lætum sibi,publicis locis struere conuiuia,totaq. vrbe quasi domo vti. Et celeberrimæ luxu famaq. epulæ fuere,quas Tigellinò paratas,vt exemplum referam,ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem,cui superpositum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq. exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris,& animalia maris Oceano abusque petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant,illustribus feminis completa. Et contrà scorta visebantur,nudis corporibus. Iam gestus motusq. obsceni,& postquam tenebræ incedebant,quantum iuxta nemoris,& circumiecta tecta,consonare cantu & luminibus clarescere. Ipse per licita atque illicita fœdatus,nihil flagitij reliquerat,quo corruptior ageret; nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege,cui nomen Pythagoræ fuit, in
le. do, modum sollennium coniugiorum denupsisset. Inditum imperatori flammeum. * Missi au- * *Fortè,* *Visi.* spices duo,& genialis torus,& faces nuptiales; cuncta denique spectata, quæ etiam in femina nox operit. Sequitur clades, forte,an dolo principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: sed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt,grauior atque atrocior. Initium in ea parte Circi ortum,quæ Palatino Cælioque montibus contigua est. Vbi per tabernas,quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur,simul cœptus ignis, & statim validus,ac vento citus longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ,vel templa muris cincta,aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium,plana primum,deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteijt remedia velocitate mali,& obnoxia vrbe artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum fessa * [ætate] aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique alijs consulebant, dum trahunt in- * *Delendum videtur.* ualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: & sæpe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel si in proxima euaserant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremò quid vitarent, quid peterent ambigui,complere vias,sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate suorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & qui alij palàm faces iaciebant, atq. esse sibi auctorem vociferabantur: siue vt raptus licentius exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regressus est,quàm domui eius,qua palatium & Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & *Incendii* *Corrupta*

Universidad de Deusto
Biblioteca

palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia exstruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaq. vtensilia ab Hostia, & propinquis municipijs. pretiumque frumenti minutum, vsque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis vrbis, iisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem. Sexto demùm die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificijs, vt continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum posito metu redibat. * Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis vrbis locis, eoq. strages hominum minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latius procidêre. Plusq. infamiæ id incendium habuit, quia prædijs Tigellini Æmylianis proruperat. Videbaturq. Nero condendæ vrbis nouæ, & cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quattuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haut promtum fuerit: sed vetustissima religione, quod Seruius Tullius * Lunæ, & Magna ara fanumq. quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædesq. Statoris Iouis vota Romulo, Numæq. regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victorijs quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tanta resurgentis vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerant. Alij eò vsq. cura progressi sunt, vt totidem annos mensesq. & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vsus est patriæ ruinis, exstruxitq. domum, in qua haut perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata, quàm arua & stagna, & in modum solitudinum hinc siluæ, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauisset, per artem tentare, & viribus principis illudere. Namq. ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsq. ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus est: manentq. vestigia irritæ spei. Ceterùm vrbis quæ domus supererant, non vt post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisq. porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Easq. porticus Nero sua pecunia exstructurum, purgatasq. areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusq. ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq. tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostiensis paludes destinabat, vtque naues quæ frumentum Tiberi subuectassent, onustæ rudere decurrerent. Ædificiaq. ipsa certa sui parte, sine trahibus, saxo Gabino Albanoq. solidarentur: quòd is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed proprijs quæq. muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorem quoq. nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nulla vmbra defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditiq. Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hausta aqua, templum & simulacrum deæ prospersum est, & lectisternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaq. in præsens * exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, sed per vrbem etiam: quò cuncta vndiq. atrocia aut pudenda confluunt, celebranturq. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haut perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis

* Forte, Luæ.

Mart. l. 1. 2.

Vipiò

Lyps. 2. curis

* Vat. exitialis.

generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo insistens. Vnde quamquam aduersus sontes & nouissima exemplа meritos, miseratio oriebatur; tamquam non vtilitate publica, sed in sæuitiam vnius absumerentur. Interea conferendis pecunijs peruastata Italia, prouinciæ euersæ, socijq. populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam dij cesserе, spoliatis in vrbe templis, egestoq. auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè aut in metu sacrauerat. Enimuerò per Asiam atque Achaiam non dona tantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunque flagitio promtus: Hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quò inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquam non concedebatur, ficta valetudine quasi æger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu Neronis: vitatumq. à Seneca prodition liberti, seu propria formidine, dum simplici victu, & agrestibus pomis, ac, si fitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud opidum Prenestе, tentata eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, vt est nouarum rerum cupiens pauidúsque. Nec multo pòst clades rei nauales accipitur, non bello (quippe haut aliàs tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis sæuiente pelago à Formijs mouere, & graui Africo, dum promuntorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium plerasq., & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & fidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmue animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificijs quibus grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutaq. haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neque occultum: quia in vtero repressum, aut iter iuxtà editum sit. Ineunt deinde consulatum Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœpta simul & aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminæ etiam, cum odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesq. familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut speciem virtutibus similes. Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos; & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parcimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tanta vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiusq. Lateranus consul designatus, viuida odia intulere. Lucanum propriæ causæ accendebant, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq. ostentare, * vanus assimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterq. senatorij ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida. Quinctianus * molli corpore infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera principis, & finem adesse imperij, diligendumq. qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipua familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt * super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur. quem vita famaq. laudatum, per sæuitiam impudicitiamq. Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatque crimina-

Vid. comm.

* Malim, curriculo.

A. V. C. DCCCXIIX.

2.15 Curtis

* Forte vana

* Forte molitie corporis.

* Forte pestis

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminationibus,ac sæpe in metum adduxerat,quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis præfectum quoque prætorij in partes descendisse,crebro ipsius sermone facta fides;promtiùs iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flauius ferebatur, in scena canentem Neronem aggrediendi, aut cùm ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hîc occasio solitudinis,ibi ipsa frequentia tanti decoris testis,pulcherrimum animum exstimulauerant: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim contantibus prolatantibusq. spem ac metum,Epicharis quædam,incertum quónam modo sciscitata (neque illa antè vlla rerum honestarum cura fuerat) accendere,& arguere coniuratos: ac postremò lentitudinis eorum pertæsa,& in Campania agens primores classiariorum Misenensium labefacere,& conscientia illigare connixa est tali initio. Erat Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus,occidendæ matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris prouectus,vt rebatur. Is mulieri olim cognitus,seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua & quàm in irritum cecidissent,aperit, adijcitque questus & destinationem vindictæ,si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare. nec leue auxilium in classe; crebras occasiones,quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris vsu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia scelera principis orditur. Neque senatui, * quid manere,sed prouisum quo nam modo pœnas versæ Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes,ac digna pretia exspectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita,nullis testibus innixum facilè confutauit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone,haut falsa esse etiam quæ vera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis placitum maturare cædem apud Baias,in villa Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebrò * ventitabat,balneasq. & epulas inibat omissis excubijs,& fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso,inuidiam prætendens,si sacra mensæ dijque hospitales cæde qualiscumq. principis cruentarentur. Melius apud vrbem in illa inuisa & spolijs ciuium exstructa domo,vel in publico patraturos,quod pro Rep. suscepissent. Hæc in commune: ceterùm timore occulto, ne L. Silanus eximia nobilitate, disciplinaq. C. Cassij apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium inuaderet, promtè daturis operam qui à coniuratione integri essent,quiq. miserarentur Neronem tanquam per scelus interfectum. Plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitauisse Pisonem crediderunt,ne * à libertate moueretur,vel dilecto imperatore alio, sui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quamuis super eo crimine Nero vetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandem statuêre Circensium ludorum die,qui Cereri celebratur,exsequi destinata: quia Cæsar rarus egressu,domo aut hortis clausus,ad ludicra Circi ventitabat; promtioresq. aditus erant lætitiæ spectaculi. Ordinem insidijs composuerant, vt Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus principis accidens, prosterneret incautum premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum,tribuni & centuriones,& ceterorum vt quisq. audentiæ habuisset, accurrerent,trucidarentque: primas sibi partes expostulante Sceuino,qui pugionem templo Salutis in Etruria,siue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat,gestabatque velut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur,vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia Claudij Cæsaris filia, ad eliciendum vulgi fauorem. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse,aut Pisonem notum amore vxoris, alij matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie insidiarum,multo sermone cum Antonio Natale,dein regressus domum,testamentum obsignauit: promtum vagina pugionem, de quo suprà rettuli,vetustate obtusum increpans,asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamque curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium initum. seruorum carissimi libertate, & alij pecunia donati. Atque ipse mœstus, & magnæ cogitationis manifestus erat,quamuis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremò vulneribus ligamenta, quibusq. sistitur sanguis parare eundem Milichum monet, siue gnarum coniurationis, & hucusque fidum, seu nescium, & tunc primùm arreptis suspicionibus, vt plerique tradidere,de consequentibus. Nam cùm secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit,simulque immensa pecunia & potentia obuersabantur,cessit fas,& salus patroni,

patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoque consilium assumserat,mulierbre ac deterius. quippe vltrò metum intentabat,multosq. astitisse libertos ac seruos,qui eadem viderint: nihil profuturum vnius silentium. at præmia penes vnum fore, qui indicio præuenisset. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit:& cùm foribus arceretur,magna & atrocia afferre dictitans,deductusq. ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum,mox ab eo ad Neronem,vrgens periculum,graues coniurationes,& cetera quæ audierat,coniectaueratq., docet. Telum quoque in necem eius paratum ostendit,acciriique reum iussit. Is raptus per milites,& defensionem orsus, Ferrum cuius argueretur,olim religione patria cultum,& in cubiculo habitum,ac fraude liberti supreptum respondit. Tabulas testamenti sæpius à se,& incustodita dierum obseruatione,signatas. Pecunias & libertates seruis & antè dono datas; sed ideo tunc largius,quia tenui iam re familiari,& instantibus creditoribus,testamento diffideret. Enim verò liberales semper epulas struxisse,& vitam amœnam,& duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo; sed quia cetera palàm vana obiecisset,adiungere crimen visum,se pariter indicem & testem facere. Adijcit dictis constantiam. incusat vltrò intestabilem,& consceleratum,tanta vocis ac vultus securitate,vt labaret indicium,nisi Milichum vxor admonuisset,Antonium Natalem multa cum Sceuino,ac secretò collocutum,& esse vtrosque C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur,quis nam is sermo,qua de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant. Inditaq. vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primùm fatetur. Deinde adijcit Annæum Senecam,siue internuntius inter eum Pisonemque fuit,siue vt Neronis gratiam pararet,qui infensus Senecæ,omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoque pari imbecillitate,an cuncta iam patefacta credens,nec vllum silentij emolumentum,edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctianusque, & Senecio diu abnuêre. Pòst promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent,Lucanus Atillam matrem suam,Quinctianus Glicium Gallum,Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri,ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera,non ignes,non ira eo acriùs torquentium ne à femina spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemtus. Postero cùm ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinclo fasciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto,indidit ceruicem,& corporis pondere connisâ,tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate,alienos ac propè ignotos protegendo,cùm ingenui & viri & equites Romani senatoresq. intacti tormentis,carissima quæque suorum pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio & Quinctianus passim conscios edere,magis magisq. pauido Nerone,quamquam multiplicatis excubijs semet sepsisset. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora,per domos,rura quoque & proxima municipiorum pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi,ac foribus hortorum adiacere. Atque vbi dicendam ad causam introissent, lætatum erga coniuratos,si fortuitus sermo, & subiti occursus,si conuiuium,si spectaculum simul inissent pro crimine accipi: cùm super Neronis ac Tigellini sæuas percontationes, Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quò fidem insciti pararet,atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauio assistenti,annuentique an inter ipsam cognitionem distringeret gladium,cædemque patraret,retinuit, infregitq. impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione,dum auditur Milichus,dum dubitat Sceuinus,hortarentur Pisonem pergere in castra,aut rostra escendere, studiaque militum & populi tentare: si conatibus eius consci aggregarentur,secuturos etiam integros,magnamq. motæ rei famam,quæ plurimum in nouis consilijs valeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum. etiam fortes viros subitis terreri; ne dum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cierer. Multa experiendo fieri,quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoq. vincirent,postremò indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum,dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat,dum miles potius deesset, & plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita præriperetur,mortem approbaret? Immotus ijs,& paululum in publico versatus,pòst domi secretus,animum aduersum suprema

Universidad de Deusto
Biblioteca

suprema firmat. donec manus militum aduenirет,quos Nero tirones aut stipendijs recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur,tamquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum venis. Testamentum fœdis aduersus Neronem adulationibus,amori vxoris dedit,quam degenerem,& sola corporis forma commendatam,amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla,priori marito,Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia,Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos,non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum,manu Statij tribuni trucidatur,plenus constantis silentij, nec tribuno obijciens eandem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætissima principi,non quia coniurationis manifestum compererat,sed vt ferro grassaretur,quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis,& hactenus promsit: missum se ad ægrotum Senecam,vt viseret conquerereturq., cur Pisonem aditu arceret? melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam,sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterùm salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis,& an dicta Natalis, suaque responsa nosceret, percontari Senecam iubetur. Is,fortè an prudens, ad eum diem ex Campania remeauerat, quartumq. apud lapidem suburbano rure substiterat. Illò propinqua vespera tribunus venit, & villam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeia Paullina vxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis quòd visendo eo prohiberetur,se ratione valetudinis & amore quietis,excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret,caussam non habuisse. nec sibi promtum in adulationes ingenium. Idque nulli magis gnarum quàm Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset. Vbi hæc à tribuno relata sunt, Poppæa & Tigellino coràm, quod erat sæuienti principi intimum consiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet. Tum Tribunus nulla pauoris signa,nihil triste in verbis eius aut vultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi,& indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis,an obtemperaret interrogauisse: monitumq. ab eo, vt exsequeretur,fatali omnium ignauia. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatque scelera in quorum vltionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitq. ad Senecam vnum ex centurionibus,qui necessitatem vltimam denuntiaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione,conuersus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur,quod vnum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ suæ relinquere testatur. cuius si memores essent bonarum artium, famam tam constantis amicitiæ laturos. Simul lacrymas eorum, modò sermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat,rogitans: Vbi præcepta sapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sæuitiam Neronis? Neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos,quàm vt educatoris præceptorisq. necem adijceret. Vbi hæc atq. talia velut in commune disseruit, complectitur vxorem. & paululum aduersus præsentem formidinem mollitus,rogat oratq. temperaret dolori,ne æternum susciperet,sed in contemplatione vitæ per virtutem actæ,desiderium mariti solatijs honestis toleraret. Illa contrà,sibi quoque destinatam mortem adscuerat, manumq. percussoris exposcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduersus,simul amore, ne sibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret: Vitæ,inquit,delinimenta monstraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constantia penes vtrosque par, claritudinis plus in tuo fine. Post quæ,eodem ictu brachia ferro exsoluunt. Seneca, quoniam senile corpus & paruo victu tenuatum,lenta effugia sanguini præbebat,crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuisque cruciatibus defessus,ne dolore suo animum vxoris infringeret, atque ipse visendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet. Et nouissimo quoque momento suppeditante eloquentia, aduocatis scriptoribus,pleraque tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere supersedeo. At Nero,nullo in Paulinam proprio odio,ac ne glisceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus,serui libertiq. obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ. Nam vt est vulgus ad deteriora promtum,non defuere qui crederent,donec implacabilem Neronem timuerit,famam sociatæ cum marito mortis petiuisse; deinde oblata mitiore spe, blandimentis vitæ euictam. cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoria,& ore ac membris in eum pallorem albentibus,vt ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis,

f. Suspiret

mortis, Statium Annæum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem venenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio exstinguerentur, promeret: allatumque hausit frustra, frigidis iam artibus & clauso corpore aduersum vim veneni. Postremò stagnum calidæ aquæ introijt,respergens proximos seruorum,addita voce,Libare se liquorem illum Ioui liberatori. Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, sine vllo funeris sollenni crematur. Ita codicillis præscripserat,cùm etiam tum prædiues & præpotens, supremis suis consuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca,destinauisse,vt post occisum ope Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturq. imperium Senecæ, quasi insonti,claritudine virtutum ad summum fastigium dilecto. Quin & verba Flauij vulgabantur, Non referre dedecori, si citharœdus dimoueretur, & Tragœdus succederet. quia vt Nero cithara, ita Piso Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conspiratio non vltrà fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium & inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantique * renitens Sceuinus, neminem ait plura scire quàm ipsum. Hortaturque vltrò redderet tam bono principi vicem. Non vox aduersum ea Fenio, non silentium,sed verba sua præpediens,& pauoris manifestus. ceterisq., ac maximè Ceruario Proculo equite,ad conuincendum eum comissis,iussu imperatoris à Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat,corripitur,vincturque. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur,primò dissimilitudinem morum ad defensionem trahens, neque se armatum cum inermibus * effeminatis tantum facinus consociaturum. Dein postquam vrgebatur,confessionis gloriam amplexus,interrogatusque à Nerone,quibus caussis ad obliuionem sacramenti processisset: Oderam te, inquit, nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. odisse cœpi postquam parricida matris & vxoris,auriga, histrio & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli verba,quia non vt Senecæ,vulgata erant. Nec minus nosci decebat militaris viri * sensus & incomtos & validos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit,qui vt faciendis sceleribus promtus,ita audiendi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauij Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit,quem Flauius vt humilem & angustum increpans,circumstantibus militibus: ne hoc quidem, inquit,ex disciplina. admonitus fortiter protendere ceruicem: Vtinam, ait,tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens,cùm vix duobus ictibus caput amputauisset,sæuitiam apud Neronem iactauit, sesquiplaga interfectum à se dicendo. Proximum constantiæ exemplum,Sulpicius Asper centurio præbuit. percontanti Neroni,cur in cædem suam conspirauisset,breuiter respondens: Non aliter tot flagitijs eius * subueniri posse. Tum iussam pœnam subijt. Nec ceteri centuriones in perpetiendis supplicijs degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Oppereiebatur Nero vt Vestinus quoque consul in crimen traheretur,violentum & infensum ratus: sed coniurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam vetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem & insociabilem credebant. Ceterùm Neronis odium aduersus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis penitus cognitam despicit, ille ferociam * amici metuit, sæpe asperis facetijs illusus; quæ vbi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens caussa,quòd Vestinus Statiliam Messallinam matrimonio sibi iunxerat, haut nescius inter adulteros eius & Cæsarem esse. Igitur non crimine,non accusatore exsistente,quia speciem indicij induere non poterat,ad vim dominationis conuersus,Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubetq. præuenire conatus consulis, occupare velut arcem eius, opprimere dilectam iuuentutem, quia Vestinus imminentes foro ædes,decoraq. seruitia,& pari ætate habebat. Cuncta eo die munia consulis impleuerat. Conuiuium celebrat,nihil metuens,an dissimulando metu, cùm ingressi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exsurgit. & omnia simul properantur,clauditur cubiculo,præsto est medicus, abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur,nulla edita voce,qua semet miseraretur. Circumdati interim custodia qui simul discubuerant, nec nisi prouecta nocte emissi sunt,postquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, satis supplicij luisse ait pro epulis consularibus. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente sanguine,vbi frigescere pedes manusque,& paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijsse tradiderat,versus ipsos rettulit. eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac & Quinctianus,& Sceuinus,non ex priore vitæ mollitia,.mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóue memorando. Sed compleri

* *Lego*, renidens.

* *Deſit fortaſſe vox ad plenam antitheſin, hoc modo:* cum inermibus, virum cum effeminatis

* *Non malè Rhenanus,* ✓ *leg. audiendis* sensus incomtos sed validos.

1.ª nō dubito. Addita ne sit Vox

* *Faber,* obueniri.

* *Fortè,* animi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius; aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius aduolui, & dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmijs ditatus, Conseruatoris sibi nomen Græco eius rei vocabulo assumsit. E tribunis Granius Siluanus quamuis absolutus, sua manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quasi principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur. Nouio Prisco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm conuictis, data exsilia. Priscum Antonia Flacilla coniunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, pòst ademtis. quæ vtraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Crispinus occasione coniurationis, sed Neroni inuisus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentia, Musonius præceptis sapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini, & * Cesenius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se, tantum pœna experti. Atilla mater Annæi Lucani, sine absolutione in supplicio dissimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habita, bina nummûm milia viritim manipularibus diuisit; addiditq. sine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vtebantur. Tum quasi gesta bello expositurus vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano consulari: Cocceio Neruæ prætori designato, Tigellino præfecto prætorij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt super triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoque sisteret. Dedit etiam consularia insignia Nymphidio; de quo quia nunc primum oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter seruos libertosque principum vulgauerat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus & toruo vultu erat: siue C. Cæsar scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesq. damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros insontes ob inuidiam aut metum exstinxisset. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noscendi cura erat; & fatentur, qui post interitum Neronis in vrbem regressi sunt. At in senatu cunctis vt cuiq. plurimum mæroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro sua incolumitate supplicem increpuit * Salienus Clemens, hostem & parricidam vocans: donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem priuati odij videretur, neu compositam & oblitteratam mansuetudinem principis nouam ad sæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [decernuntur] propriusque honos Soli, cui est vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexisset: Vtque Circensium cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus Celebraretur: mensisq. Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit, inscripsitq. IOVI VINDICI. In præsens haut animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentarijs senatus, Cerialem Anicium consulem designatum, pro sententia dixisse, vt templum diuo Neroni quam maturrimè publica pecunia poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale fastigium egresso, & venerationem hominum merito: quod ad omnia olim sui exitus verteretur. Nam deûm honor principi non ante habetur, quàm agere inter homines desierit.

* Lego, Cæsonius.

dele. veri noscendi

* Malim, Alienus.

Redundat, vt opinor.

le. omina

C. COR.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVI.
BREVIARIVM LIBRI.

FAlsi thesauri in Africa reperti: inque ijs Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen certat, prorsus histrionum in morem. Poppæa moritur: eique amplum funus ducitur. C. Cassius & L. Silanus in exsilium pelluntur: posterior denique interficitur. ac plures alij. In Campania magna & prodigij loco tempestas. Anteius & Ostorius ad mortem aguntur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraseas Pætus etiam accusatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus. damnantur, & ipsi se absoluunt. Anni vnius hæc gesta: quia reliqua libri Fatum inuidit.

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO COSS.

LLVSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, ex promisso Cesellij Bassi, qui origine Pœnus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginem ad spem haut dubiam retraxit. Vectusq. Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte alia columnis. quæ per tantum æui occulta, augendis præsentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonstrat, Didonem Fenissam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidisse, ne nouus populus nimia pecunia lasciuiret: aut reges Numidarum & aliàs infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipsius negotij fide satis spectata, nec missis visoribus per quos nosceret, an vera assererentur, auget vltrò rumorem, mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & dilectum nauigium, iuuandæ festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersa fama tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: oratoribusq. præcipua materia in laudem principis assumta est. Non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed noua vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. Quæque alia summa facundia, nec minore adulatione seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturq. veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exspectatio, inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisq. circum aruis, dum hunc vel illum locum promissi specus adseuerat, sequunturq. non modò milites, sed populus agrestium efficiendo operi assumtus, tandem posita vecordia, non falsa antè somnia sua, seque tunc primùm elusum admirans, pudorem & metum morte voluntaria effugit. Quidam vinctum ac mox dimissum tradidere, ademtis bonis in locum regiæ gazæ. Interea senatus propinquo iam lustrali certamine, vt dedecus auerteret, offert imperatori victoriam cantus, adijcit facundiæ coronam, qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, primò carmen in scena recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea quam indutui gerebat veste detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremò flexus genu, & cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem vrbis, histrionum quoq. gestus iuuare solita, personabat certis modis, plausuq. composito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipijs, seueramq. adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quiq. per longas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationum aut priuata vtilitate aduenerant, neque aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere: cùm manibus nescijs fatiscerent, turbarent gliaros, ac sæpe à militibus verbera-

2.ª cura Vd.

aplaudentes.

 rentur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rentur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilento ſegni præteriret. Conſtitit plerosq. equitum, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemq. ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, triſtitiamq. coëuntium ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebantq. Veſpaſianum tamquam ſomno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreq. meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuita mariti iracundia, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Neq. enim venenum crediderim, quamuis quidam ſcriptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: ſed regum externorum conſuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloq. Iuliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exſequiæ, laudatiq. ipſe apud roſtra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuiſſet, aliaque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppææ vt palàm triſtem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius ſæuitiamque, noua inſuper inuidia Nero compleuit, prohibendo C. Caſſium officio exſequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum eſt. Sed Silanus additur, nullo crimine, niſi quòd Caſſius opibus veteſtis, & grauitate morum; Silanus claritudine generis, & modeſta iuuenta præcellebant. Igitur miſſa ad ſenatum oratione, remouendos à Rep. vtroſq. differuit. Obiectauitq. Caſſio quòd inter imagines maiorum, etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: DVCI PARTIVM. Quippe ſemina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæſarum quæſitam. Ac * vt memoria tantum infenſi nominis ad diſcordias vteretur, aſſumſiſſe L. Silanum iuuenem genere nobilem, animo præruptum, quem nouis rebus oſtentaret. Ipſum dehinc Silanum increpuit ijſdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam diſponeret iam imperij curas, præficeretq. rationibus & libellis & epiſtolis libertos: & inania ſimul & falſa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit poſthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Caſſij vxorem, Silani amitam, inceſtum cum fratris filio & diros ſacrorum ritus confingerent. Trahebantur vt conſcij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius ſenatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi minores euaſere. Tunc ſenatuſconſulto Caſſio, & Silano exſilia decernuntur; de Lepida Cæſar ſtatueret. Deportatusq. in inſulam Sardiniam Caſſius, & * * ſenatus ius exſpectabatur. Silanus tamquam Naxum deueheretur, Hoſtiam amotus; pòſt municipio Apuliæ, cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indigniſſimum caſum ſapienter tolerans, à centurione ad cædem miſſo corripitur. Suadentiq. venas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum ait, ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterij. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omiſit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduerſis tamquam in pugna caderet. Haut minus promptè L. Vetus, ſocrusq. eius Sextia & Pollutia filia necem ſubiere: inuiſi principi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum eſſe Rubellium Plautum generum Lucij veteris. Sed initium detegendæ ſæuitiæ præbuit interuerſis patroni rebus ad accuſandum tranſgrediens Fortunatus libertus, aſcito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Aſiæ proconſule, exſoluit Nero in præmium accuſationis. Quod vbi cognitum reo, ſeq. & libertum pari ſorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta cuſtodia circumdant. Aderat filia ſuper ingruens, periculum longo dolore atrox, ex quo percuſſores Plauti mariti ſui viderat. Cruentamq. ceruicem eius amplexa, ſeruabat ſanguinem, & veſtes reſparſas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, niſi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egreſſus obſidens, audiret inſontem, neue conſulatus ſui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri ciulatu, aliquando ſexum egreſſa, voce infenſa clamitabat. donec princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxta oſtendit. Ergo nuntiat patri abijcere ſpem, & vti neceſſitate. Simul affertur parari cognitionem ſenatus, & trucem ſententiam. Nec defuere qui monerent magna ex parte heredem Cæſarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo conſulere. quod aſpernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouiſſimo ſeruitio fœdaret, largitur in ſeruos quantum aderat pecuniæ: & ſi qua aſportari poſſent, ſibi quemque deducere, tris modò lectulos ad ſuprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abſcindunt venas, properiq. & ſingulis veſtibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater, filiam; auia, neptem; illa

vtroſq. intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, vt relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros. Seruauitq. ordinem fortuna: ac ſenior prius, tum cui prima ætas, exſtinguuntur. Accuſati poſt ſepulturam, decretumq. vt more maiorum punirentur. Et Nero interceſſit, mortem * ſine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adijciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atq. igni prohibitus eſt: Liberto & accuſatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et menſis qui Aprilem eundemq. Neroneum ſequebatur, Maius Claudij, Iulius Germanici, vocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orfito qui id cenſuerat, ideo Iunium menſem tranſmiſſum, quia duo iam Torquati ob ſcelera interfecti, infauſtum nomen * Iunij tum feciſſent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis inſigniuere. Vaſtata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuſta, fruges paſſim diſiecit. pertulitq. violentiam ad vicina vrbi. In qua omne mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur, nulla cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non ſexus, non ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim exſtingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui dum aſſident, dum deflent, ſæpe eodem rogo cremabantur. Equitum ſenatorumq. interitus quamuis promiſcui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate ſæuitiam principis præuenirent. Eodem anno dilectus per Galliam Narbonenſem Africamq. & Aſiam habiti ſunt, ſupplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine feſſi, ſacramento ſoluebantur. Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, vt amiſſa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes antè obtulerant, turbidis caſibus. C. Suetonio, L. Teleſino Coss. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exſilio, vt dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus tamq. promtum ad cædes principem accepit, inquies animo, & occaſionum haut ſegnis, Pammenem eiuſdem loci exſulem, & Chaldæorum arte famoſum, cooq. multorum amicitijs innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios & * conſolationes non fruſtra ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni, opesq. eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamq. cauſſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Pammenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu vitaq. Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exſilij veniam impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſarisque fata ſcrutari. Exin miſſæ liburnicæ, aduehiturq. properè Soſianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriusq. habebantur: adeò vt teſtamentum Anteij nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus prius Anteius, ne ſupremas tabulas moraretur. At ille hauſto veneno, tarditatem eius peroſus, intereiſis venis, mortem approperauit. Oſtorius longinquis in agris apud * finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſſa feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multa militari fama, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumq. ſcientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidum ſemper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clauſit, iuſſa imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe vertit. Et quia venæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui vſus vt immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius iuguloq. occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tanta caſuum ſimilitudine memorarem; meq. ipſum ſatias cepiſſet, aliorumq. tædium exſpectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium. At nunc patientia ſeruilis, tantumq. ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mæſtitia reſtringunt. Neq. aliam defenſionem ab ijs quibus iſta noſcentur exegerim, quàm ne * oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtrium virorum poſteritati, vt quomodo exſequijs à promiſcua ſepultura ſeparantur; ita in traditione ſupremorum accipiant habeantq. propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Criſpinus equites Romani, dignitate ſenatoria. Nam hic quondam præfectus prætorij, & conſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuntio ſemet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

breuius iter credebat, per procurationes administrandis principis negotijs. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq. coniurationis scientia fingitur, assimulatis Lucani litteris. quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tum promtissima mortis via, exsoluit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumq. eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exsilij querens ita scripsisset: se quidem mori nullis supplicij caussis, Rufum autem Crispinum & Anicium Cerialem vita frui, infensos principi. quæ composita credebantur, de Crispino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. Neq. enim multo pòst vim sibi attulit, minore quàm ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant. De C. Petronio suprà pauca repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officijs, & oblectamentis vitæ transigebatur. Vtq. alios industria, ita hunc ignauia ad famam protulerat; habebaturq. non ganeo & profligator, vt pleriq. sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaq. eius quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul, vigentem se ac parem negotijs ostendit: dein reuolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni assumtus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigellini, quasi aduersus æmulum & scientia voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indicium seruo ademtaq. defensione, & maiore parte familiæ in vincla rapta. Fortè illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar, & Cumas vsque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut spei moras. neq. tamen præceps vitam expulit, sed incisas venas, vt libitum obligatas, aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatq. referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles versus. Seruorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. Inijt & vias, somno indulsit, vt quamquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque, & nouitate cuiusq. stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitq. annulum, ne mox vsui esset ad facienda periculà. Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haut ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exsilium, tamquam non siluisset quæ viderat pertuleratq., proprio odio. At Numicium Thermum prætura functum Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupiuit, interfecto Barea Sorano & Thrasea Pæto, olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam: quòd senatu egressus est, cùm de Agrippina referretur, vt memorauit: quodque Iuuenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: eaq. offensio altiùs penetrabat, quia idem Thrasea Patauij, vnde ortus erat, ludis Cesticis à Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq. quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitque: & cùm deûm honores Poppææ decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: principio anni vitare Thraseam sollenne iusiurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditum: nunquam pro salute principis, aut cælesti voce immolauisse: assiduum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introijsse curiam: nuperrimeque cùm ad coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotijs vacauisse, sessionem iam id & partes; &, si multi idem audeant, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem, inquit, & M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraseam auida discordiarum ciuitas loquitur. Et habet sectatores vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumq. eius sectantur, rigidi & tristes, qui tibi lasciuiam exprobrent. Huic * vni incolumitas tua sine arte, *sine honore. Prosperas principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Eiusdem animæ est, Poppæam diuam non credere, cuius in acta

in actà diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, curatiùs leguntur, vt noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam aggredientur. Frustra Cassium amouisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Deniq. nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero: adijcitq. Marcellum Eprium acri eloquentia. At Baream Soranum iam sibi * Ostorius Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex proconsulatu Asiæ, in qua offensiones principis auxit, iustitia atque industria: & quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumserat: vimq. ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæsaris libertum statuas & picturas auehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad spes nouas. Tempus damnationi dilectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde insignium virorum quasi regio facinore ostentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem spectandumque regem effusa, Thrasea occursu prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens obiecta, & expurgaturum asseuerans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseam * sensisse per quæ claritudinem principis extolleret, suamq. famam dehonestaret. Quod vbi non euenit, vultumq. & spiritus & libertatem insontis vltrò extimuit, vocari patres iussit. Tum Thrasea inter proximos consultauit, tentaretne defensionem, an sperneret. Diuersa consilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, securos esse de constantia eius dixerunt, nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos supremis suis secretum circumdare. Aspiceret populus virum morti obuium, audiret senatus voces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoueri. sin crudelitas persisteret, distingui certè apud posteros memoriam honesti exitus ab ignauia per silentium pereuntium. Contrà qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem. sed ludibria & contumelias imminere. subtraheret aures conuicijs & probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promtos, superesse qui forsitan manus ictusq. per * immanitatem Augusti. etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui, quem * perornauisset, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viso Thrasea reo decreturi patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita spe agitari: multoque magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigijs & studijs vitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum senatusconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea, ne vana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deserendum: illi initium magistratuum, & integra quæ supersint. Multum antè secum expenderet, quod tali tempore capessendæ Reip. iter ingrederetur. Cetera ipse an venire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At postera luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladijs. disperseq. per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, quòd publica munia desererent, eorumque exemplo equites Rom. ad segnitiam verterentur. Et enim quid mirum è longinquis prouincijs adueniri, cùm plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potius amœnitati inseruirent? quod velut telum arripuere accusatores. Et initium faciente Cossutiano, maiore vi Marcellus summam Reip. agi clamitabat: contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum eius Heluidium Priscum in ijsdem furoribus, simul Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impunè sinerent. Requirere se in senatu consularem, in votis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hostem Thrasea induisset. Deniq. agere senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: faciliùs perlaturos singula increpantem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis mæstum,

* Vulgò Torius.

* Fortè, scisse.

* Malim, semper ornauisset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis
» prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanam vrbem
» videri. Abrumperet vitam ab ea ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aspectum exuisset.
Cùm per hæc atq. talia Marcellus inuehereturtoruus & minax, voce, vultu, oculis ardesce-
* Siue, celebritate. ret; non illa nota & * celebritate periculorum sueta iam senatus mæstitia, sed nouus & altior
pauor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseæ venerabilis species obuersa-
batur: & erant qui Heluidium quoq. miserarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. Quid
Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij
sæuitia concidisset. Enim verò Montanum probæ iuuentæ, neq. famosi carminis, quia pro-
tulerit ingenium, extorrem agi. Atque interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingredi-
tur, orditurq. de amicitia Rubellij Plauti, quodq. proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi
Delet. Glossema potius accommodatum, quàm ex vtilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatum.
Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam Magis dilargita
esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga paren-
tem, simul imprudentia ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate do-
mus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in sena-
tum, steteruntq. diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo parens, contrà filia intra vice-
simum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exsilium pulso, viduata desolataque;
ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur. Tum interrogante accusa-
tore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdedisset, quo pecuniam facien-
dis magicis sacris contraheret? primùm strata humi, longoq. fletu & silentio, pòst, altaria &
» atam complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus
» inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæsar & vos patres seruaretis incolumem. Sic
» gemmas & vestes & dignitatis insignia dedi; quomodo si sanguinem & vitam popposcissent.
» Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis
» mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater. & si crimen est, sola deliqui.

Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque, non illam in prouinciam secum
profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse, non criminibus mariti connexam, nimiæ
tantum pietatis ream, separarent à se quamcunq. sortem subiret. Simul in amplexus occur-
rentis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores vtrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: &
quantum misericordiæ sæuitia accusationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius testis con-
ciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ se-
* Deleo copu- lam, legóque honesti exercitus. ctæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti * & exerciti, ceterùm ani-
mo perfidiosus, & subdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ postquam pecunia re-
clusa sunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs com-
maculatos; sic specie bonarum artium falsos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & ho-
nestum exemplum tulit Cassij Asclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithy-
nos, quo obsequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deseruit. Exutusq. om-
* nibus fortunis, & in exsilium actus, æquitate deûm * erga bona malaq. documenta. Thra-
seæ Soranoque & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italia depellun-
tur. Montanus patri concessus est, prædicto ne in Repub. haberetur. Accusatoribus Eprio
& Cossutiano quinquagies sestertium singulis, Ostorio duodecies & quæstoria insignia tri-
buuntur. Tum ad Thraseam in hortis agentem quæstor consulis missus, vesperascente
iam die. illustrium virorum feminarumq. cœtus frequentes egerat, maximè intentus De-
metrio Cynicæ institutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & au-
ditu si qua clariùs proloquebantur, de natura animæ, & dissociatione spiritus corporisque
inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus cen-
Vociferantes suisset, exposuit. Igitur flentes quiritantesq. qui aderant, facessere propere Thrasea, neu pe-
ricula sua miscere cum sorte damnati hortatur. Arriamq. tentantem mariti suprema, & Vid. com.
exemplum Arriæ matris sequi, monet retinere vitam, filiæq. communi subsidium vnicum
non adimere. Tum progressus in porticum, illic à quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia
Heluidium generum suum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc senatusconsulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriusque brachij venis,
postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quæstore, Libemus, in-
» quit, Ioui liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tem-
» pora natus es, quibus firmare animum expedit constantibus exemplis. Post lentitudine exi-
* tus graues cruciatus afferente, obuersis in Demetrium. *

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIAR. LIB. PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

ORditur, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit. Statum item tunc rei Romanæ. Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe suâ lapsus animum ad vtriusque cædem appulit. & perfecit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De causis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem sumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item ducésque parat. Recensio Prouinciarum, quæ penes vtrúmque Principem. Interèà Roxolani Sarmatæ Mæsiam irrupère: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuersum ad cædem deposcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem classem instruit, mittítque in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissâ vrbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus

IMP. SER. GALBA. ET T. VINIO COSS.

INITIVM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius consules erunt. Nam post conditam vrbem DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentia ac libertate. Postquam bellatum apud Actium, atque * omnem potestatem ad vnum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta, primum inscitia Reip. vt alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis, inter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facilè aduerseris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longius prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidem professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quòd si vita suppeditet, principatum diui Neruæ, & imperium Traiani, vberiorem securioremque materiam senectuti seposui: rara temporum felicitate, vbi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.

A. V. C. DCCCXXII.

* Regius codex, omnium. non malè.

Opus aggredior plenum varijs casibus, atrox prœlijs, discors seditionibus, ipsa etiam pace sæuum. Quatuor principes ferro interemti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Prosperæ, in Oriente; aduersæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & statim missa * cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis cladibus, vel post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. Hausta aut obrutæ vrbes. Fecundissima Campaniæ ora, & vrbs, incendijs vastata; consumtis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso. Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exsilijs mare. infecti cædibus scopuli. atrocius in vrbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestiq. honores pro crimine; & ob virtutes, certissimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuisa quàm scelera: cùm alij sacerdotia & consulatus vt spolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent ferrent * cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeò virtutum sterile sæculum, vt non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos in exsilia coniuges, propinqui audentes, constantes generi, contumax etiam aduersus tormenta seruorum fides. Supremæ clarorum virorum necessitates, ipsa necessitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices

Vid. ex lege vita 23 Cæsaris

* Lege, & statim amissa: coortæ Sarmatarũ. Adi Notas.

* Malim distingui, cuncta, odio & terrore. Corrupti. 2. curis

rerum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum humanarum casus; cælo terraque prodigia,& fulminum monitus,& futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Ro. cladibus, magisue iustis iudicijs approbatum est, non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem. Ceterùm antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status vrbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit: vt non modò casus euentusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam caussæq. noscantur. Finis Neronis vt lætus primo gaudentium impetu fuerat; ita varios motus animorum, non modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciuerat, cuulgato imperij arcano, posse principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vsurpata statim libertate, licentius vt erga principem nouum & absentem. primores equitum proximi gaudio patrum. pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertiq. damnatorum & exsulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæsti & rumorum auidi. Miles vrbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neque dari donatiuum sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum, præuentamque gratiam, intelligit, apud principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisque militum conscientia; nec deerant sermones, senium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes veterem disciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, vt haut minus vitia principum amarent, quàm olim virtutes verebantur. Accessit Galbæ vox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidum senem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauissimus, odio flagitiorum * onerabant, contemtu inertiæ destruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Cingonio Varrone consule designato; & Petronio Turpiliano consulari. ille vt Nymphidij socius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam qui occiderant, formidolosus. Inducta legione Hispana, remanente ea quam è classe Nero conscripserat, plena vrbs exercitu insolito. multi adhoc * & innumeri è Germania ac Britannia & Illyrico, quos idem Nero electos præmissosq. ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Fortè congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africa haut dubiè turbantem, * Trebonius Garucianus procurator, iussu Galbæ: Capitonem in Germania, cùm similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritia & libidine fœdum ac maculosum, ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse: sed à legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compositum vltrò: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterùm vtraque cædes siniſtrè accepta: & * inuiso semel principe, seu benè seu malè facta premunt. Iam afferebant venalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus subitis auidæ, & tamquam apud senem festinantes. eademque nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excusata. Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (vt est mos vulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ, tamquam in tanta multitudine, habitus animorum fuit. E prouincijs, Hispaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, &, pacis artibus, belli inexpertus. Galliæ, super memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, soliciti & irati superbia recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes fouissent. Tardè à Nerone desciuerant: nec statim pro Galba Verginius. an imperare voluisset dubium: delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonem occisum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationem amicitiæ: quem non remitti, atque etiam reum esse tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus

legatum

Extuano 2 graum ædibus.

* Abest ea vox à vulgatis. at veteres, onerabant.

* Lego, multi adhoc numeri. Nota.

* Trebonianus, est Plutarcho.

* Non malè etiam, inuisum. s. principem.

crimina Neronis dilata et excusata

legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senecta ac debilitate pedum inualidum, sine constantia, sine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere: donec, missu Galbæ, Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter consulis filius. Id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentius egerunt: seu quia procul, & Oceano diuisæ, seu, crebris expeditionibus, doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adiissent. Sed longis spatijs discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitijs nec viribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis aduersisque iuxtà famosus. Insignes amicitias iuuenis ambitiosè coluerat. mox attritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudij iracundia, in secretum Asiæ repositus, tam propè ab exsule fuit, quàm postea à principe. Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisque artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret: quoties expedierat, magnæ virtutes. Palam laudares, secreta malè audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, varijs illecebris potens: & cui expeditius * fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam votum, aut animus. Quippe T. filium ad veneprationem cultumque eius miserat, vt suo loco memorabimus. Occulta lege fati, & ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisq. eius imperium, post fortunam credidimus. Ægyptum copiasq. quibus coërceretur, iam inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita visum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam; superstitione ac lasciuia discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa, ac legiones in ea, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque principe, post experimentum domini minoris. Duæ Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, vt cuique exercitui vicinæ, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipsa in primis Italia, cuicumque seruitio expositæ, in pretium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum, Titus Vinius consules, inchoauere annum sibi vltimum, Reip. propè supremum. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgica litteræ afferuntur, superioris Germaniæ legiones, rupta sacramenti reuerentia, imperatorem alium flagitare, & senatui ac Po. Ro. arbitrium eligendi permittere, quo seditio mollius acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ, iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior tota ciuitate serino per illos menses fuerat. primùm licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa * iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor: multi occulta spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum * ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, * eodem [actu] inuisior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Icelo Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Martianum vocitabant. Hi discordes, & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus consensu non tam vnum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriosè, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoque iam Poppæam Sabinam principale scortum, vt apud conscium libidinum deposuerat, donec * Octauiam vxorem amoliretur. Mox suspectum in eadem Poppæa, in prouinciam Lusitaniam specie legationis sepositus. Otho, comiter administrata prouincia, primus in partes trangressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acrius in dies rapiebat: fauentibus plerisque militum, prona in eum aula Neronis vt similem. Sed Galba, post nuntios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confisus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoque super Vinium ac Laconem, Mario Celso consule designato, ac Ducenio Gemino præfecto vrbis,

pauca

ab euentu

15 2. curis

* Aliàs, Rhætiæ, & fuit sanè duplex Rhætia.

* Rhen. fessa annis ætate

; delenda forte vox talia,

* Scribo, ambitiosis.

† fastu

* Legerim, eâdem inuisior. vox ejecta. Vide Com.

* Regius cod. Octauia vxor amoueretur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pauca præfatus de sua senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet: seu propria dilectione, siue, vt quidam tradiderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callidè vt ignotum fouebat, & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso & Scribonia genitus, nobilis vtrimque, vultu habituque moris antiqui, & æstimatione recta seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morum eius, quo suspectior solicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. » Si te priuatus, lege curiata apud » Pontifices, vt moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Crassi subolem in penates meos asciscere; & tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ » adiecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram. exemplo diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quæsiuit; ego, in Rep. » Non quia propinquos aut socios belli non habeam: sed neque ipse imperium ambitione » accepi; & iudicij mei documentum sint, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduersam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis: sed alij per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ pessimum veri affectus venenum, sua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur; ceteri, libentius cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset; dignus eram, à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridem ventum est, vt nec mea senectus conferre plus Populo Ro. possit, quàm bonum successorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finita Iuliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & nasci à principibus, fortuitum, nec vltrà æstimatur: adoptandi iudicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi prouincia, aut ego cum vna legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum inuidia quamuis, egregij erimus. » Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne » ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi vnum obijcitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diutius neq. temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Vtilissimus * quidem ac breuissimus bonarum malarumq. rerum dilectus, cogitare quid aut nolueris sub alio principe, aut volueris. Neq. enim » hîc, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri serui: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebantur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exsultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatoremque reuerens, de se moderatus, nihil in vultu habituq. mutatum: quasi imperare posset magis, quàm vellet. Consultatum inde, pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut spernendum. Circumsteterat interim palatium publica exspectatio magni secreti impatiens, & malè coërcitam famam supprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cælestes minæ vltra solitum turbauerant. Obseruatum id antiquitus comitijs dirimendis, non terruit Galbam quo minus in castra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum; seu quæ fato manent, quamuis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoria breuitate, adoptari à se Pisonem * more diui Augusti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, vltrò asseuerat, quartam & duodecesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non vltra verba ac voces erasse, & breui in officio

* Cod. regius idem.

* Ferretus, transpositis verbis, exemplo diui Augusti, & more militari. cui assentior.

officio fore. Nec vllum orationi aut lenocinium * additum, aut pretium. Tribuni tamen centurionesque, & proximi militum, * gratabundi respondent. per ceteros mœstitia ac silentium, tamquam vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos quantulacumque parci senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. Inde apud senatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effusius, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Pisone in publicum, factumue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntijs, & facili ciuitate ad accipienda credendaque omnia noua, cùm tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, num & Piso proficisceretur * maiore prætextu: illi auctoritatem senatus, hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum simul mitti. Is consilio interfuit. Legari quoq. (nam senatus electionem Galbæ permiserat) fœda inconstantia nominati, excusati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemque metus vel spes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustissimum visum est, inde repeti, vnde inopiæ causa erat. Bis & vicies * mille sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemque eorum relicta. At illis vix decumæ super portiones erant: ijdem erga aliena sumtibus, quibus sua prodegerant, cùm rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorum manerent. Exactioni * xxx. equites Romani præpositi, nouum officij genus, & ambitu ac numero onerosum: vbique hasta, & sector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & * Antonius Naso: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacensis: è * vigilijs, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea Othonem, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant: luxuria etiam principi onerosa, inopia vix priuato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat & metum, quo magis concupisceret. Prægrauem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus aut alterius exsilij honorem exspectandum: suspectum semper inuisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exsilio efferatum. Occidi Othonem posse. proin agendum audendumque dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec contatione opus, vbi pernicioſior sit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, obliuione apud posteros, vel gloria distingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse, merito perire. Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorum seruorumque corruptius quàm in priuata domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia * ceterasque regnorum libidines auido talium, si auderet, vt sua ostentantes; quiescenti, vt aliena exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obseruatione siderum affirmant. genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostra & vetabitur semper, & retinebitur. Multos secreta Poppææ mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispania comes, cùm superfuturum eum Neroni promisisset, postquam ex euentu fides, coniectura iam & rumore, senium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore, vt in imperium asciscetur. Sed Otho tamquam peritia, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentius obscura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & sceleris instinctor, ad quod facillimè ab eiusmodi voto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an repens, studia militum iam pridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in stationibus, vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memoria Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoscere, quosdam requirere, & pecunia aut gratia iuuare: inserendo sæpius querelas, & ambiguos de Galba sermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperij, atrocius accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes classibus adire soliti, Pirenæum & Alpes, & immensa viarum spatia, ægrè sub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progressus est, vt per spe-

N ciem

* Veneta editio, addidit.

* Aliquot libri, grata auditu.

* Suspectum.

* millies.

* Veriùs, quinquagiuta. qui numerus in Suetonio perscriptus.

* Farn. cod. Aurelius.

* Vel, vigilum.

* Sapit glossema. Forte, ceteraq. regnorum, auido.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubiis agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, secretioribus apud singulos præmijs, intendebat. adeò animosus corruptor, vt Coccio Proculo speculatori de parte finium cum vicino ambigenti, vniuersum vicini agrum sua pecunia emtum dono dederit: per secordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum * Tesserarium speculatorum, & Veturium Optionem * eorundem perductos, postquam vario sermone callidos, audacesq. cognouit, pretio & promissis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares imperium Pop. Ro. transferendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris pauci ascíti, suspensos ceterorum animos, diuersis artibus stimulant: primores militum, per beneficia Nymphidij vt suspectos: vulgus & ceteros, ira & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, postquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, vt postero Iduum die, redeuntem à cœna Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & tota vrbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulentos consensum timuissent: non Reip; cura, quam fœdare principis sui sanguine sobrij parabant, sed ne per tenebras, vt quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consiliique quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Vmbricius tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque vt lætum è contrario, & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo pòst libertus Onomastus nuntiat, exspectari eum ab architecto & redemtoribus. quæ significatio coëuntium iam militum, & paratæ coniurationis conuenerat. Otho, caussam digressus requirentibus, cùm emi sibi prædia vetustate suspecta, eoq. prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Miliarium aureum, sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti speculatores consalutatum imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conscientia, plerique miraculo: pars clamore & gladijs, pars silentio, animos ex euentu sumturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius castra, ac si contra tenderet, exitium metuens, præbuit plerisque suspicionem conscientiæ. Antepositere ceteri quoque tribuni centurionesque præsentia dubijs & honestis. Isque habitus animorum fuit, vt pessimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus, fatigabat alieni iam imperij deos: cùm affertur rumor rapi in castra, incertum quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex tota vrbe vt quisque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio stationem agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remedijs seruabatur: Piso pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus est. Sextus dies agitur, » commilitones, ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen siue timendum erat, » Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato, in vestra manu positum est. non quia, » meo nomine, tristiorem casum paueam, vt qui aduersa expertus cum maximè, ducam ne » secunda quidem minus discriminis habere: patris & senatus & ipsius imperij vicem doleo, » si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æquè apud bonos miserum est, occidere. So- » latium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res sine discordia translatas. Pro- » uisum adoptione videbatur, vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo » mihi nobilitatis aut modestiæ. neq. enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus » est. Vitia, quibus solis gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum imperatoris ageret. » Habitúne & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria » specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comissatio- » nes, & feminarum cœtus, voluit animo, hæc principatus præmia putat, quorum libido » ac voluptas, penes ipsum sit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam impe- » rium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me » Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina

* Vide Notas.
* Vulgò, eòdem.

Redemtor ⁊ opus publicè faciendum curat

sunt:

sunt: vestra, commilitones, interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, illæsa ad hunc diem mansit. « & Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus xxx. transfugæ & desertores, quos « centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis ex- « emplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias: « & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde prin- « cipis, quàm quod innocentibus datur. sed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quàm ab « alijs pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, vt turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidijs & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat, infestæ ob cædem commilitonum, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nondum adulta seditio melioribus consilijs flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmantque: quia non ordine militiæ, sed è Galbæ amicis, fidus principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celsum infestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutauere, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longa nauigatione ægros, impensiore cura Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitijs, & dissono clamore, cædem Othonis, & coniuratorum exsilium poscentium, vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcumque principem adulandi, licentia acclamationum, & studijs inanibus. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Vinius manendum intra domum, opponenda seruitia, firmandos « aditus, non eundum ad iratos censebat: daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum con- « sensui spatium: scelera impetu, bona consilia mora valescere. Denique eundi vltrò si ratio « sit, eandem mox facultatem: regressus, si pœniteat, in aliena potestate. Festinandum ceteris videbatur, antequàm crescceret inualida adhuc coniuratio paucorum: trepidaturum etiam « Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus, contatione nunc & segnitia terentium « tempus, imitari principem discat. Non exspectandum, vt compositis castris, forum inua- « dat, & prospectante Galba Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, « ianua, ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in « seruis auxilium, si consensus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio « languescat. Proinde intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Id Othoni inuidiosius, & ipsis honestum. Repugnantem huic sententiæ Vinium, Laco « minaciter inuasit, stimulante Icelo, priuati odij pertinacia, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, specioſiora suadentibus accessit. Præmissus tamen in castra Piso, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infensus T. Vinio; seu quia erat, seu quia irati ita volebant. Et facilius de odio creditur. Vix dum egresso Pisone, occisum in castris Othonem, vagus primùm & incertus tumor, mox vt in magnis mendacijs, interfuisse se quidam, & vidisse affirmabant; credula fama, inter gaudentes, & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctumq. rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falso vulgauerint. Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum plerique ac senatorum, posito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare, præreptam sibi vltionem querentes. Ignauissimus quisque, & (vt res docuit) in periculo non ausurus, nimij verbis, linguæ feroces: nemo scire, & omnes affirmare. donec inopia veri, & consensu errantium victus, sumto thorace Galba, irruenti turbæ neq. ætate neq. corpore sistens, sella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus speculator, cruentum gladium ostentans, occisum à se Othonem clamauit. Et Galba, Commilito, inquit, quis iussit? insigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduersus blandientes incorruptus. Haut dubiæ iam in castris omnium mentes, tantusq. ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in suggestu, in quo paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri insuper præpositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua; non tamquam in populo ac plebe, varijs segni adulatione vocibus, sed vt quemq. affluentium militum aspexerant, prehensare manibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

complecti armis, collocare iuxta, præire sacramentum, modò imperatorem militibus, modò imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam vniuersa classiariorum legio sacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc singulos exstimulauerat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita cœpit. Quis ad vos processerim commilitones dicere non possum: quia nec priuatum me * vocari sustineo, princeps à vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Rom. in castris, an hostem habeatis. Auditisne, vt pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeò manifestum est, neque perire nos, neque saluos esse, nisi vnà, posse. Et cuius leuitatis est Galba, iam fortasse promisit: vt qui nullo exposcente, tot milia innocentissimorum ciuium trucidauerit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspicijs vrbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronij * Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispania, * Beruichilonis in Gallia, Fontei Capitonis in Germania, Clodij Macri in Africa, Cingonij in via, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in castris? Quæ vsquam prouincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, vt ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alij scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, seueritatem pro sæuitia, parsimoniam pro auaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinij, & Elij, [& alij] parauerunt. Minore auaritia aut licentia grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. nunc & subiectos nos habuit, tamquam suos, & viles vt alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exsilio, quem tristitia & auaritia sui simillimum iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam deos infaustam adoptionem aduersantes. Idem senatus, idem populi Rom. animus est. Vestra virtus exspectatur, apud quos omne honestis consilijs robur, & sine quibus quamuis egregia inualida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Cùm vos aspexerit, cùm signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus contationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum. Aperire deinde armamentarium iussit. rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur. Miscentur auxiliaribus, galeis scutisque. Nullo tribunorum centurionúmue adhortante, sibi quisque dux & instigator: & præcipuum pessimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & vocibus in vrbem vsque resonantibus, egressum interim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat: iam Marius Celsus haut læta rettulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capitolium petere, plerique rostra occupanda censerent, plures tantum sententijs aliorum contradicerent, vtque euenit in consilijs infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitasse Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Vinio dicitur, siue vt pœna eius animos militum mulceret, seu consciũ Othonis credebat, ad postremum vel odio. Hæsitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto difficilis modus: & turbauere consilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studijs, qui primò alacres fidem atque animum ostentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu, completis vndique basilicis ac templis, lugubri prospectu. neque populi aut plebis vlla vox, sed attoniti vultus, & conuersæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus, & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen, aut Pacorum, auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, dissecta plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è sella, ac prouolutus est. Extremam eius vocem, vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali meruisset: paucos dies exsoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtulisse vltrò

* Libri, vocare.
* Alias, Albini.
* Cod. regius Betui Chilonis. Rhē. Vettij. rectè.
* Videntur inducenda.
si maerebant
indicium ab euentu

vltrò percussoribus iugulum, agerent ac ferirent, si ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis constat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium x v. legionis militem, impresso gladio, iugulum eius hausisse. Ceteri crura brachiaq. (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque vulnera, feritate & sæuitia, trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuasere. de quo & ipso ambigitur, consumserit ne vocem eius instans metus, an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientia coniurationis confessus est: huc potius eius vita famaque inclinat, vt conscius sceleris fuerit, cuius caussa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumq. latus transuerberatus. Insignem illa die virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. Centurio is prætoriæ * cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus, stricto pugione occurrens armatis, & scelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in se percussores, quamquàm vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit, exceptusque misericordia publici serui, & contubernio eius abditus, non religione, nec cærimonijs, sed latebra imminens exitium differebat. cùm aduenere, * iussu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus speculator. à quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitia excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum primum leuata omni solicitudine mens, * vagare gaudio cœperat; seu recordatio maiestatis in Galba, amicitiæ in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine tristi confuderat. Pisonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius fasque credebat. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, quique verè, quique falsò, vt pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm c x x. libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilem illa die operam, Vitellius postea inuenit. omnesque conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito principibus more, munimentum ad præsens, in posterum, vltionem. Alium crederes senatum, alium populum. Ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum: quantoque magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celsum, consulem designatum, & Galbæ vsque in extremas res amicum fidumque, ad supplicium expostulabant, industriæ eius innocentiæque quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus, iubere iam poterat. Ita simulatione iræ, vinciri iussum, & maiores pœnas daturum affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galba partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fouisse: vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem curam obtinuerat, plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum, vt vacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles, vt tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsoluueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministerijs, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles, labore ac sæuitia fatigari, donec vacationem emeret. Vbi sumtibus exhaustus, secordia miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo, in manipulum redibat. ac rursus alius atque alius, eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditionem & discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haut dubiè vtilem, & à bonis postea principibus, perpetuitate disciplinæ, firmatam. Laco præfectus, tamquam in insulam seponeretur, ab Euocato quem ad cædem eius Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palàm animaduersum. Exacto per scelera die, nouissimum malorum fuit lætitia. Vocat senatum prætor vrbanus, certant adulationibus ceteri magistratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni tribunicia potestas, & nomen Augusti, & omnes principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset tot offensas, an distulisset, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per strages iacentium, in Capitolium atq.

* Ambigua lectio: de qua in Com.
* Libri aliquot, missu.
* Alias, vacare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inde in palatium vectus, concedi corpora sepulturæ, cremariq́ue permisit. Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, quæsitis redemtisq. capitibus, quæ venalia interfectores seruauerant. Piso vnum & tricesimum ætatis annum explebat, fama meliore quàm fortuna. Fratres ejus Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat. Ipse diu exsul, quatriduo Cæsar properata adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos varijs moribus egit. Pater illi è prætoria familia, maternus auus è proscriptis. Prima militia infamis, Legatum Caluisium Sabinum habuerat: cuius vxor, mala cupidine visendi situm castrorum, per noctem militari habitu ingressa, cùm vigilias & cetera militiæ munia eadem lasciuia tentasset, in ipsis principijs stuprum ausa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iussu C. Cæsaris oneratus catenis. mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum offenso, legioni post præturam præpositus, probatusq́ue. seruili deinceps probro respersus est, tamquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius postera die soli omnium Vinio fictilibus ministrari iussit. Sed Vinius, proconsulatu, Galliam Narbonensem seuerè integreq́ue rexit. Mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intendisset, prauus aut industrius, eâdem vi. Testamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Pisonis supremam voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibrijs vexatum, dispensator Argius, è prioribus seruis, humili sepultura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesq. suffixum, laceratumq́ue ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) postera demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis, quinq. principes prospera fortuna emensus, & alieno imperio felicior, quàm suo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipsi medium ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incuriosus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorumq́ue, vbi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, vsque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, vt quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderatè: iam senior, citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit, maior priuato visus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax imperij, nisi imperasset. Trepidam vrbem, ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores pauentem, nouus insuper de Vitellio nuntius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, vt tantum superioris Germaniæ exercitum desciuisse crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos, non senatus modò & eques, quis aliqua pars & cura Reip. sed vulgus quoque palàm mœrere. Nec iam recentia sæuæ pacis exemplа, sed repetita bellorum ciuilium memoria, captam toties suis* ciuibus vrbem, vastitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur. Propè euersum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur, sed manssisse C. Iulio, mansisse Cæsare Augusto victore, imperium, mansuram fuisse, sub Pompeio Brutoq́ue, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtrasq. impias preces, vtraq. detestanda vota, inter duos, quorum bello solum id scires, deteriorem fore qui vicisset. Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroq. Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama: solusq. omnium ante se principum, in melius mutatus est. Nunc initia causssasq. motus Vitelliani expediam. Cæso cum omnibus copijs Iulio Vindice, ferox præda gloriaq. exercitus, vt cui sine labore ac periculo, ditissimi belli victoria euenisset, expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat: diuq́ue infructuosam & asperam militiam tolerauerat, ingenio loci cæliq́ue, & seueritate disciplinæ, quam in pace inexorabilem discordiæ ciuium resoluunt: paratis vtrimque corruptoribus, & perfidia impunita. Viri, arma, equi, ad vsum & ad decus supererant. Sed ante bellum, centurias tantum suas turmasq. nouerant: exercitus finibus prouinciarum discernebantur. Tum aduersus Vindicem contractæ legiones, seq. & Gallias expertæ, quærere rursus arma, nouasq. discordias: nec socios vt olim, sed hostes & victos vocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos. hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduisq́ue, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animo; secundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumacia Gallorum irritati, qui remissam sibi à Galba quartam tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. Accessit callidè vulgatum,

*Libri vett. exercitibus

gatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtissimum quemque centurionum dimitti. vndique atroces nuntij, sinistra ex vrbe fama. infensa Lugdunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumq́ue materies in ipsis castris, odio, metu, &, vbi vires suas respexerant, securitate. Sub ipsas superioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum cura adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus sordem & auaritiam Fontei Capitonis, adimendis assignandisue militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec consularis legati mensura, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita comitatem bonitatemq́. fauentes vocabant, quòd sine modo, sine iudicio, donaret sua, largiretur aliena. Simul, auiditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur. Multi in vtroque exercitu sicut modesti quietiq́ue, ita mali & strenui. Et profusa cupidine, insigni temeritate, legati legionum, Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infensus Galbæ, tamquam detectam à se Verginij cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. Ipsum celebri vbique fama: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: panderet modo sinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginium, equestri familia, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusassset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem. Quatiebatur his segne ingenium, vt concupisceret magis, quàm speraret. At in superiore Germania, Cæcina decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæstorem in Bætica, impigrè in partes suas transgressum, legioni præposuit. Mox compertum publicam pecuniam auertisse, vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè passus, miscere cuncta, & priuata vulnera Reip. malis operire statuit. Nec deerant in exercitu semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicem vniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quasq́ue alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumque alij profuturus. Miserat ciuitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras hospitij insigne. Legati eorum in squalorem mæstitiamq́ue compositi, per principia, per contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militum animis accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire legatos, vtque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisque interfectos, ac ni sibi consulerent, fore vt accerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & insciti ceterorum occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam circumdatis cohortibus alisq́ue, impetus in legiones pararetur: mox eadem acrius volens, faciliore inter malos consensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones solenni kalen. Ianu. sacramento pro Galba adactæ, multa contatione, & raris primorum ordinum vocibus: ceteri silentio, proximi cuiusque audaciam exspectantes, insita mortalibus natura properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum: primani quintaniq́ue turbidi, adeò vt quidam saxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil vltra fremitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legiones ijsdem hibernis tendentes, ipso kalen. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtius, duodeuicesima contanter. * Mox consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S.P.Q.R. oblitterata iam nomina, sacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmue pro Galba nitente, quibusdam, vt in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus. neq. enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & secordia innocens. Quattuor centuriones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctiq́ue. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris sacramenti. sed, quod in seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu.

*Fortasse, insito.

*Distingue, contanter, mox consensu. Ac ne.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secuta est, coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in senatus & Pop. Rom. verba iurasse. Id sacramentum inane visum. occupari nutantem fortunam, & offerri principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosque, qui desciuisse à Galba superiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore discrimine sumi principem quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorumq. ingressus, Imperatorem Vitellium consalutauit. Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populiq. Romani nominibus relictis III. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp. fuisse. ardorem exercituum Agrippinenses, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, vt quisque corpore, opibus, ingenio validus. Nec principes modò coloniarum aut castrorum, quibus præsentia ex affluenti, & parta victoria magnæ spes: sed manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phalerasque, insignia armorum, argento decora, loco pecuniæ tradebant: instinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sæuitiam militum plerosq. ad pœnam exposcentium sæpius approbat, *pari simulatione vinculorum frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodia habitus: & post victoriam demum, stratis iam militum odijs, dimissus est. Interim vt piaculum obijcitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eoque & postulantibus manifestior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordia temporum à legione digressæ: prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprà rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter desciscentes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copijs mora, quo minus statim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac sordes contemtus exercitui inuisusque. Accendebat odium eius Roscius Cælius legatus vicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrocius proruperant. Trebellius seditionem & confusum ordinem disciplinæ Cælio: spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cùm interim, fœdis legatorum certaminibus, modestia exercitus corrupta; eoq. discordiæ ventum, vt auxiliarium quoque militum conuicijs *proturbantibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto consulari, mansit. Rexere legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusq. Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore transitu, Peninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila *quintæ legionis, & cohortibus alisque ad XL. millia armatorum data. XXX. millia Cæcina è superiore Germania ducebat, quorum robur legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è quibus Vitellius suas quoque copias suppleuit, tota mole belli secuturus. Mira inter exercitum imperatoremque diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ contentur. non obstare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in discordijs ciuilibus festinatione tutius, vbi facto magis quàm consulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & sagina grauis: cùm tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt si adesset imperator, & strenuis vel ignauis spem metumque adderet. Instructi *intentique signum profectionis exposcunt: nomine Germanici, Vitellio statim addito. Cæsarem se appellari, etiam victor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum cogebat, ipso profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longumq. per spatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ

* Emendo, partim.

* Aliàs, proturbatus.

* Veriùs, decimæquintæ. ex Vat.

* Vulgati, interritiq.

interritæ alitis fuit, vt haut dubium magnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt socios securi adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut spoliandi cupidinem, sed furore & rabie, & caussis incertis, eoque difficilioribus remedijs. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quattuor millia hominum. Isque terror Gallias inuasit, vt venienti mox agmini vniuersæ ciuitates, cum magistratibus & precibus, occurrerent, stratis per vias pueris feminisque, quæque alia placamenta hostilis iræ, *non quidem in bello, sed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum voluebat. Gallis contatio exemta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benignè excepti, modestia certauere. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecima, vt suprà memorauimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis studia militum adgregantur, propè in prœlium exarsere, ni Valens animaduersione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuisset. Frustra aduersus Æduos quæsita belli caussa. Iussi pecuniam atque arma deferre, gratuitos insuper commeatus præbuere. quod Ædui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. *Cohortes XVIII. Lugduni, solitis ibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis cum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quo incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebrius infestiusque, quàm vt tantum propter Neronem Galbamq. pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in fiscum verterat. Multus contrà in Viennenses honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne discretis connexum odium. Igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum, & in euersionem Viennensium impellere, obsessam ab illis coloniam suam, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in præsidium Galbæ referendo. Et vbi caussas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed publicæ preces. Irent vltores, exscinderent sedem Gallici belli: cuncta illic externa & hostilia, se coloniam Romanam & partem exercitus, & prosperarum aduersarumq. rerum socios. si fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari discriminis sui Viennenses, velamenta & infulas præferentes, vbi agmen incesserat, arma, genua, vestigia prehensando, flexere militum animos. Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios. *Tum vetustas dignitasq. coloniæ valuit. Et verba fabij salutem incolumitatemque Viennensium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magna pecunia emtum. Is diu sordidus, repentè diues, mutationem fortunæ malè tegebat, accensis egestate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuenta, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipsa itinerum spatia, & statiuorum mutationes venditante duce, fœdis pactionibus aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum, adeò minaciter, vt Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio *vndeuicesimæ legionis. Rapuerunt pecuniam missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij suis militibus ac stipendijs tuebantur. ægrè id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamq. culpam antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè castra. Vastati agri. Direptus, longa pace in modum municipij exstructus, locus, amœno salubrium aquarum vsu frequens. Missi ad Rhætica auxilia nuntij, vt versos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in vnum consulere. exitiosum aduersus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus. hinc Cæcina cum valido

exercitu,

* Corrupta: fortasse etiã mutila.

* Legendum; Cohortem XVIIIam.

Jovi Alcimo

ie. Remanentes de le.

* Mutilus loc.

* Ex historia, vndetricesimæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortesque. & ipsorum Rhætorum iuuentus sueta armis, & more militiæ exercita. vndique populatio & cædes. Ipsi in medio vagi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac statim immissa cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisque, per siluas atque in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub corona venumdata. Cumq. direptis omnibus, Auenticum gentis caput iusto agmine peteretur; missi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ vel sæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Cossus, vnus ex legatis, notæ facundiæ, sed dicendi artem apta trepidatione occultans, atque eo validior, militis animum mitigauit: vt est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, quàm immodicum sæuitia fuerat. effusis lacrymis, & meliora constantius postulando, impunitatem salutemque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs moratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitum Alpium parans, lætum ex Italia nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italia manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, transiere in partes: & vt donum aliquod nouo principi, firmissima Transpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipsos compertum. Et quia præsidio alæ vnius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumq. cohortibus, & * Vide. Cō. Germanorum vexillis, in alpe * Graia ipse paululum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduersus Petronium [vrbis] procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasque, simul reputans plus gloriæ retenta Italia, & vbicumque certatum foret, Noricos in cetera victoriæ præmia acceßuros, Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen, hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra spem omnium, non delitijs, neque desidia torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum, sæuitiæ militum subtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiso, petebatur. Celsus constanter seruatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum vltrò imputauit. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata * Libri vulgati, laus. in vulgus Celsi * salus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exsultatio, disparibus caussis consecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritia, impudica senecta, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutum, quia velocius erat vitijs adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò ciusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerso affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinij potentia defensus, prætexentis seruatam ab eo filiam. & haut dubiè seruauerat, non clementia (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum. quia pessimus quisque, diffidentia præsentium mutationem pauens, aduersus publicum odium, priuatam gratiam præparat: * vnde nulla innocentiæ cura, sed vitæ impunitatis. Eo infensior populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidia, concurrere è tota vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, accepto apud Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuntio, inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes moras, sectis nouacula faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu sero & inhonesto.

* Fortasse, præparatū it, nulla. i. cura sed vice imp.

Per idem tempus expostulata ad supplicium Galuia Crispinilla, varijs frustrationibus, & aduersa dissimulantis principis fama, periculo exemta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Ro. haut obscurè molita, totius postea ciuitatis gratiam obtinuit consulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecunia, & orbitate, quæ bonis malisque

malisque temporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epistolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcumque quietis locum prodigæ vitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat, primo mollius, stulta vtrimque & indecora simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falso. Otho, reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad vtrumq. Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easque quæ Lugduni agebant copias, specie senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promtius quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi, antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertissent. Ita promissis simul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amissuri. Neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem missi. Vtrisque frustra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutua ignorantia fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. Et stetit domus vtraque sub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ, legiones. Idem ex Hispania allatum. laudatusque per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquæ prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine vrbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, omnesq. versæ in Orientem prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequium, initio à Carthagine orto. Neque exspectata Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam * in malis temporibus partem se Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque sine modo festinauit. Carthaginem ceteræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multa pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præsenti vsu properando. Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiscus, prætextu veteris amicitiæ, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbæ, mansere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho, pontificatus auguratusq. honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit; & recens ab exsilio reuersos nobiles adolescentulos, auitis ac paternis sacerdotijs in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Promptino senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoscentibus, verso nomine, quod auaritia fuerat, videri maiestatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eadem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggressus, Hispaliensibus & Emeritensibus familiarum adiectiones, * Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis * excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitauisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis * proponerent: atq. etiam Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus astruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel * cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eò audentius Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferocia & successu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, tertia legio adiunctis auxilijs, repentè inuasit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædæ, graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum ademta equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu

* Scripserim, is.

* Suspectum. vide Notas.

* Vulgò, excusatis.

* Malim, reponerent.

* Melius, agnoscendi

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos: nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, neque conti neque gladij, quos prælongos vtraq. manu regunt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitia niuis, hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & missili pilo, aut lanceis assultans, vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuto mos est) cominus fodiebat. donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi *sæuitia, hic miseria vulnerum absumti. Postquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statua, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, tamquàm & ipse felix bello, & suis ducibus, suisque exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta seditio, propè vrbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, colonia Hostienſi, in vrbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur, vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspicionem, causſa, in crimen, affectatio quietis, in tumultum eualuit. Et visa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesq. proditionis arguit, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & vino graues, pessimus quisque in occasionem prædarum, vulgus, vt mos est, cuiusque motus noui cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & *seueriſſimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, insidentes equis, vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis virisque qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modo constantiam simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus discrimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire propere omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus, proiectis insignibus, vitata comitum & seruorum frequentia, senes feminæq. per tenebras, diuersa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuere. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunosq., modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redieruntq. in castra inuiti, neque innocentes. Postera die, velut capta vrbe, clausæ domus, rarus per vias populus, mœsta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, vt quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribuni centurionesq. circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisque remedium præsentis licentiæ poscеret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse principatum scelere quæsitum, subita modestia & prisca grauitate retineri, sed discrimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disse-
» ruit. Neque vt affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt ani-
» mum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè superſunt:) sed veni postulaturus à
» vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi
» initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egere) ac ne detracta-
» tione quidem, aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quàm consideratius
» excitauit. Nam sæpe honestas rerum causſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſe-
» quuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsenti-
» bus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites,
» quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, vt multa, per centurio-
» nes tribunosq. tantum, iuberi expediat. Si vbi iubeantur, quærere singulis liceat: pereunte
obsequio,

*Videtur addita voce leg. sæuitia hiemis.

*Mirum ni scrib. Seuerissimum centurionem, vt sit nomen proprium.

obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempesta rapientur arma? Vnus « altérue perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insaniſſe cre- « diderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrum- « pet? Vos quidem istuc pro me. Sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, « patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas « detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur, quid aliud quàm seditionem & dis- « cordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedi- « tes equitesq., in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducum scisci- « tando res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante dis- « crimen quietissimus. Vobis arma & animus sit; mihi consilium, & virtutis vestræ regimen « relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdissimæ « noctis. Nec illas aduersus senatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & « decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cùm maximè Vitel- « lius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad sangui- « nem & cædem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloria, sordes & obscuritatem Vitel- « lianarum partium, perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam « exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, vt hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. « Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congestu lapidum, stare credi- « tis? Muta ista & *inanima intercidere ac reparari promiscuè possunt. æternitas rerum, & *Vulgo, ina- nia. « pax gentium, & mea cum vestra salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à pa- « rente & conditore vrbis nostræ institutum, & à regibus vsq. ad principes continuum & im- « mortalem, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam vt ex vobis senatores, ita « ex senatoribus principes nascuntur. Et oratio ad perstringendos mulcendosq. militum ani- « mos, & seueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iusserat) gratè accepta, compositique ad præsens, qui coërceri non poterant. Non tamen quies vrbi redierat. strepitus telorum, & facies belli erat: militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites venisse in vrbem ad studia partium noscenda, pleriq. credebant. Vnde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis in publico, vt quemq. nuntium fama attulisset, animum vultumq. conuersi, ne diffidere dubijs, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et priuato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atq. illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisque, vulgaribus conuicijs, quidam, vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diuersis auctoribus vulgata. In vestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria insistiterat, erupisse cella Iunonis, maiorem humana speciem. statuam diui Iulij, in insula Tiberini amnis, sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Ethruria bouem. insolitos animalium partus. & plura alia, rudibus sæculis, etiam in pace obseruata, quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subita inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto ponte sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana urbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. Rapti è publico pleriq., plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus causſis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustrata vrbe, & expensis belli consilijs, quando Peninæ Cottiæq. alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe valida & partibus fida. quòd reliquos cæsorum a d pontem Miluium, & sæuitia Galbæ in custodiam habitos, in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes honorationis in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosq. è prætorianis, vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmylio Pacensi, cui ademptum à Galba Tribunatum rediderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ab obseruandam honestiorum fidem *inuitatus. Peditum equitumq. copijs Suetonius Paullinus, Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanæ militiæ

*Suspecta vox.

O impiger,

Universidad de Deusto
Biblioteca

impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuiq. erat, criminando, quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arta custodia, neque obscura: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & propinquitate Galbæ monstratus. Multos è magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quis & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt imperatoris fratrem, nec vt hostis. Igitur motæ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus. Primores senatus ætate inualidi, & longa pace desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione stolida, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuissimus quisque, & futuri improuidus, spe vana tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi. Sed vulgus & magnitudine nimia communium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conuersa in militum vsum omni pecunia, intentis alimentorum pretijs: quæ motu Vindicis, haut perinde plebem attriuerant, secura tum vrbe, & prouinciali bello, quod inter legiones Galliasque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Augustus res Cæsarum composuit, procul & in vnius solicitudinem aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, tantum pacis aduersa *pertimuere. Scribo- *Vulgati voce auctiores, reip. pertimuere.
niani contra Claudium incepta, simul audita & coërcita. Nero nuntijs magis & rumoribus, quàm armis depulsus. Tum legiones classesque, & quod rarò aliàs, prætorianus vrbanusque miles, in aciem deducti, Oriens Occidensq. & quidquid utrimque virium est à tergo: sub ducibus alijs si bellatum foret, longo bello materia. Fuere, qui proficiscenti Othoni moras religionemque nondum conditorum ancilium afferrent. Aspernatus omnem contationem, vt Neroni quoque exitiosam: & Cæcina, iam alpes transgressus, exstimulabat. Pridie Idus Mar. commendata patribus Rep. reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum conuersas, reuocatis ab exsilio concessit: iustissimum donum, & in speciem magnificum, sed festinata exactione, vsu sterile. Mox vocata concione, maiestatem vrbis, & consensum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellianas partes modestè disseruit. inscitiam potius legionum, quàm audaciam increpans, nulla Vitellij mentione. siue ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contumelijs in Vitellium abstinuit: quando, vt in consilijs militiæ Suetonio Paullino & Mario Celso, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori vsu celebre, & ad implendas populi aures, latum & sonans. Clamor vocesque vulgi, ex more adulandi, nimiæ & falsæ. quasi dictatorem Cæsarem, aut imperatorem Augustum prosequerentur, ita studijs votisque certabant. nec metu aut amore, sed ex libidine seruitij, vt in familijs, priuata cuique stimulatio, & vile iam decus publicum. Profectus Otho, quietem vrbis curasque imperij, Saluio Titiano fratri permisit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIAR. LIB. SECVNDVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli consilia agitat, sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamiâ & strage repulsus. Insidias paullò post Othonianis locat, sed ea quoque in ipsum vertêre. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Quâ compositâ, Cæcinæ rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summâ belli deliberat. trahi id melius; an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimúmque consilium præfert. Ita haut procul à Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho auersus à consilijs belli, suam mortem elegit. quam ille tam fortiter exequitur, quàm noster facundè narrat. Post mortem eius, seditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africa victus, & ea prouinciæ Vitellio adiunctæ. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohortésque victas quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syriâ Vespasianus & Mucianus seriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. prætérque Orientales, Mæsici & Pannonij etiam transeunt in partes. Vitellius intereà magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vsurpat. Consilia item eius paratúsque de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen alijs suffectis.

STRVEBAT iam fortuna, in diuersa parte terrarum, initia caussasque imperio: quod *variè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipsis principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæa, incolumi adhuc Galba, missus à patre, caussam profectionis officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum, disperserat, accitum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcumq. fortunæ capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellumque affirmarent: anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimq. perlustrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidem fore. Sin rediret; offensam haut dubiam victoris. sed incerta adhuc victoria, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet; obliuiscendum *infensarum, de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumque iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Berinices reginæ, vertisse iter crederent. Neque abhorrebat à Berinice iuuenilis animus. sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adolescentiam egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ, & Asiæ, ac læua maris *prætereuectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatijs petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique templum Paphiæ Veneris, inelytum per indigenas aduenasque. Haut fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, neque enim alibi sic habetur, paucis disserere. Conditorem templi regem *Aeriam vetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinara sacratum templum, deamq. ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemq. haruspicum accitam, & Cilicem Thamyram intulisse. Atq. ita pactum, vt familiæ vtriusq. posteri cærimonijs præsiderent. Mox ne honore

* Ex Vat. varia sorte.

* Vat. offensar.

* Vat. prætuectus.

*! Alij libri, Verianum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant scientia hospites cessere. Tantum Cinarades sacerdos consulitur. Hostiæ vt quisque vouisset, mares diliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madescunt. Simulacrum deæ non effigie humana, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exsurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectata opulentia donisq. regum, quæq. alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetustati affingit, de nauigatione primùm consuluit. Postquam pandi viam, & mare prosperum accepit, de se per ambages interrogat, cæsis compluribus hostijs. Sostratus, sacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magnisque consultis annuere deam videt, pauca in præsens & solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum [fiducia] accessit. Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam superstitionis, quàm quòd satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset. Tres, vt suprà memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. Quantumq. illis roboris discrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli [labor] auxilia vtriq. cohortium alarumque, & classes regesque, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac si res poscceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habituq. vix à gregario milite discrepans, prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisuque, ciuilium rerum peritus. egregium principatus temperamentum, si demtis vtriusque vitijs, solæ virtutes miscerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, vicinis prouinciarum administrationibus inuidia discordes, exitu demum Neronis, positis odijs in medium consuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboluerat. natura atque arte compositus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurionesque, & vulgus militum, industria, licentia, per virtutes, per voluptates, vt cuiq. ingenium, adsciscebantur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt assolet, nuntijs, & tarda mole ciuilis belli, quod longa concordia quietus Oriens, tunc primum parabat. Namq. olim validissima inter se ciuium arma, in Italia, Galliaue, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haut prosperi exitus fuerant. Auditiq. sæpius in Syria Iudæaq. Cæsares quàm inspecti. Nulla seditio legionum; tantum aduersus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello, turbatis alijs, inconcussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium sceleris armis res Romanas raptum ire, vulgatum est, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipsos tantum seruitij necessitas esset, fremere miles, & vires suas circumspicere. Septem legiones statim, & cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaque: inde continua Ægyptus, duæq. legiones: hinc Cappadocia Pontusque, & quidquid castrorum Armenijs prætenditur. Asia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum insularum mari cingitur, & parando interim bello * seclusum tutumq. ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus alijs placuit exspectari bellum, cùm * in victores victosque numquam solida fides coalescceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignauiam, luxuriem, & suis inet vitijs, alterum bello, alterum victoria perituram. Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusq. nuper, ceteri olim mixtis consilijs, optimus quisq. amore Reip. Multos dulcedo prædarum stimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni malique, causis diuersis, studio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atq. Asia falsò exterritæ, velut Nero aduentaret: vario super exitu eius rumore, coq. pluribus viuere eum fingentibus, credentibusque. Ceterorum casus conatusq. in contextu operis dicemus. Tunc seruus è Ponto, siue, vt alij tradidere, libertinus ex Italia, citharæ & cantus peritus (vnde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopia vagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempestatum * Scithinum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium asciuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentissimum quenq. armauit. Centurionemq. Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, varijs artibus aggressus est: donec Sisenna clam relicta insula, trepidus & vim metuens, aufugeret, inde latè terror, multis

ad celebri-

Puto, redundat.

* Redundat ex versu priori. scribe, & inexpertabelli.

f. diez

* Vat. secundum.

* Fortasse, inter.

* Varin. Cynthum. vera lectio, Cythnum.

in Emblem.

ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præsentium. Gliscentem in dies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datæ è classe Misenensi duæ triremes ad prosequendum, cum quibus Scithinum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mæstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, vt eum in Syria, aut Ægypto sisterent orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaque & toruitate vultus, in Asiam, atque inde Romam peruectum est. In ciuitate discordi, & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, paruæ quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem senatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu censuerant patres, vt accusatorum caussæ noscerentur. Id senatusconsultum varie iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum retinebatur. * Ad hæc terrore & propria vi Crispus incubuerat delatorem fratris sui peruertere: traxeratq. magnam senatus partem vt indefensum & inauditum dedi ad exitium postularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accusatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuisum ac nocentem, more tamen audiendum censebant. Et valuere primò, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum eadem accusationes cum præmio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis, sed vltor displicebat. Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaque exercitibus. Fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur: septima à Galba conscripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præcipui fama Quartadecumani, rebellione Britanniæ compressa. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potissimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem studia. Sed quo plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortesque præueniebant. Ex ipsa vrbe haut spernenda manus, quinq. prætoriæ cohortes, & * equitum vexilla cum legione prima, ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per ciuilia arma etiam seueris ducibus vsurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cùm Vestricio Spurinna ad occupandas Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorum frustra ceciderant, transgresso iam alpes Cæcina, quem sisti * inter Gallias posse sperauerat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris prætorijs cohortibus, veterani è prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter. sed lorica ferrea vsus, & ante signa pedester, horridus, incomtus, famæque dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessa per mare & naues, maiore Italiæ parte, penitus vsque ad initium maritimarum alpium. quibus tentandis, aggrediendæq. prouinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioso imperio regebat. vt aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus. * Non Italia adiri, nec loca sedesque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hostium vrere, vastare, rapere: eò atrocius, quòd nihil vsquam prouisum aduersum metus. pleni agri, apertæ domus. occurrantes domini iuxta coniuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concita gente, (nec deest iuuentus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi disiectique montani, vt quibus temerè collectis, non castra non ducem noscitantibus, neque in victoria decus esset, neque in fuga flagitium. Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in municipium * Albium Intemelium: quippe in acie nihil prædæ, inopes agrestes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. sed calamitatibus insontium explera auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, cùm simul pecuniam occultari milites credidissent, eoq. per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, verum ostendens, latere respondit. Nec vllis deinde tortoribus, aut morte, constantiam vocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonensi, in verba Vitellij adactæ, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum turmas, vniuersam Treuerorum alam, cum Iulio Classico præfecto misit. è quibus pars in colonia Foroiulienſi retenta; ne omnibus copijs in terrestre iter versis, vacuo mari classis accelleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, aduersus hostem iere: quibus adiuncta

* Verior distinctio & lectio, retinebatur adhuc. Terrore.

ut potissimos, addetis exitio

* Videtur deesse numerus: quot fuerint vexilla.

* Venet. intrà.

* Vide Notas.

* Vel, Albintimelium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prœlio: sed acie ita instructa, vt pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exsurgeret, quantum inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipso mari vt annexa classis & pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treuerorum turmæ obtulere se hosti incautè, cùm exciperet contrà veteranus miles, simul à latere saxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui sparsi inter milites, strenui ignauiq. in victoria idem audebant. Additus perculsis terror, inuecta in terga pugnantium classe. Ita vndiq. clausi. Deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: accitis auxilijs, securum hostem, ac successu rerum secordiùs agentem inuadunt. cæsi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naues, donec sidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defensi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, sustentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè secutos, conuersi equites circumuenerunt. Ac velut pactis indutijs, ne hinc classis, inde equites subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonensis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertere. Corsicam ac Sardiniam, ceterasq. proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam
* Vel, summam. prope afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in * summa profutura, ipsi exitiosa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum viribus statuit, inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirrhicum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant. Insulam esse quam incolerent, & longè Germaniam viresq. legionum: direptos vastatosque classe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auersi repentè animi, nec tamen aperta vi: aptum tempus, insidijs legere. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multa colluuie rerum maioribus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq. transmiserat, vt suprà memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum alpesque camporum & vrbium, armis Vitellij (namq. & præmissæ à Cæcina cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille classici inter Placentiam Ticinumque: quo successu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Transrhenanosq. Padus ipse: quem contra Placentiam transgressi, * raptis quibusdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adesse omnem
* Aut, captis. Cæcinæ exercitum trepidi ac falsi nuntiarent. Certum erat Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum venisse Cæcinam, & si propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui obijcere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis signis vexillisq. ruere, & retinenti duci tela intentare, spretis centurionibus tribunisque prouidentiam ducis laudantib. * qui pro
* Lege, quin. Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primo coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset consilijs, si seditio miteſceret. Postquam in conspectu Padus, & nox appetebat, vallari castra placuit. Is labor vrbano militi insolitus contudit animos. Tum vetustissimus quisq. castigare credulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudisset. Iamq. totis castris modesti sermones, & inserentibus se centurionibus tribunisque, laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac sedem bello legisset. Ipse postremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione ostendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouisa parataq. non arma modò, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit, cùm virtutis haut pæniteret. At Cæcina, velut relicta post alpes sæuitia ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius, municipia & coloniæ in superbiam trahebant: quòd versicolore sagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoque eius Saloninam, quamquam in

nullius

nullius iniuriam, insigni equo ostroq. veheretur, tamquam læsi grauabantur. * Insita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere, modumq. fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo videre. Cæcina Padum transgressus, tentata Othonianorum fide per colloquium & promissa, ijsdem petitus, postquam pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt, consilia curasq. in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit: gnarus, vt initia belli prouenissent, famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quàm veterani exercitus artibus, transactus. Aperti incautiq. muros subiere, cibo vinoque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagrauit: siue ab oppugnatoribus incensum, dum faces & glandes ac missilem ignem in obsessos iaculantur; siue ab obsessis, dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, * à quibusdam vicinis colonijs, inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italia moles tam capax foret. quocumque casu * acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: reddita securitate, tamquam nihil grauius pati potuissent, mærebant. Ceterùm, multo suorum cruore, pulsus Cæcina. Et nox parandis operibus assumta. Vitelliani pluteos cratesque & vineas suffodiendis muris, protegendisque oppugnatoribus, Othoniani sudes & immensas lapidum ac plumbi ærisq. moles, perfringendis operibus, obruendisque hostibus expediunt. Vtrimq. pudor, vtrimque gloria, & diuersæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur; inde vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militem; hi, peregrinum & externum increpabant. simul Othonem, ac Vitellium, celebrantes culpantesque, vberioribus inter se probris, quàm laudibus stimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis virisque campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt desuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduersus temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani dispositos ad id ipsum molares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, & exsangues aut laceri, cùm augeret stragem trepidatio, eoq. acrius è mœnibus vulnerarentur, rediere, infracta partium fama. Et Cæcina, fama & pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irrisus ac vanus ijsdem castris assideret, traiecto rursus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidere se abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, & Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haut alienus, quòd ordines in Germania duxerat. Spurinna, comperto itinere hostium, defensam Placentiam: quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffisus paucitati cohortium, ne longius obsidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam legionem, & pugnandi ardore vsque ad seditionem progressam, Bedriaci sistit. Inter Veronam Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustusque. Iisdem diebus, à Martio Macro, haut procul Cremona, prosperè pugnatum. Namq. promtus animi Martius, transuectos nauibus gladiatores, in aduersam Padi ripam, repentè effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæsi qui restiterant. Sed repressus vincentium impetus, ne nouis præsidijs firmati hostes, fortunam prœlij mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia, * quæcunque facta, prauè æstimantibus. Certatim, vt quisque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celsum (nam eos Otho quoque præfecerat) varijs criminibus incesserant. Acerrima seditionum ac discordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, scelere & metu vecordes, miscere cuncta, modò palàm turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus prosperis incertus, & inter aduersa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello præposuit. Interea, Paullini & Celsi ductu, res egregiæ gestæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & senescens exercitus sui fama. pulsus Placentia, cæsis nuper auxilijs, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, auidius quàm consultius, properabat. Ad duodecimum à Cremona, locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iussi, & irritato prœlio sponte refugi, festinationem sequentium elicere, donec insidiæ coorirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celsus, sumsere. Tertiæ decimæ

* Potius lege, ce insito, ce

* Ven. è.
* Ven. accidit.

c Oppugnatio

* Forte, à quocunq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in siniſtro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. Dextra fronte prima legio inceſſit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxilijsque mille equites, cumulus proſperis, aut ſubſidium laborantibus, ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temerè exſurgentes, cedente ſenſim Celſo, longius ſecuti, vltrò in inſidias præcipitantur. nam à lateribus * cohortes legionum, aduerſa fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paullino pediti datum. Contator natura, & cui cauta potius conſilia cum ratione, quàm proſpera ex caſu placerent, compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, ſatis citò incipi victoriam ratus, vbi prouiſum foret ne vincerentur. Ea contatione, ſpatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica ſilua adhærebat, vnde rurſus auſi, promtiſſimos prætorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protrita hoſtium acie, verſi in fugam etiam qui ſubueniebant. Nam Cæcina non ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quæ res in prœlio trepidationem auxit, cùm diſperſos, nec vſquam validos, pauor fugientium abriperet. Orta & in caſtris ſeditio, quòd non vniuerſi ducerentur. Vinctus præfectus caſtrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani ſub eodem crimine vinxiſſent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occurſantes, in acie, pro vallo, vt deleri cum vniuerſo exercitu Cæcinam potuiſſe, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisſet, vtriſq. in partibus percrebuerit. Timuiſſe ſe Paullinus ferebat, tantum inſuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è caſtris feſſos aggrederetur, perculſis nullum retro ſubſidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerſo rumore fuit. Haut perinde damnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modeſtiam compoſuit: nec ſolum apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, ſeditioni magis quàm prœlio paratum, ſed Fabij quoq. Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) poſito hoſtium contemtu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebant. Grauis alioquin ſeditio exarſerat, quam altiori initio (neq. enim rerum à Cæcina geſtarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digreſſas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio valenti adiunctas rettulimus, ſuperbè agebant, vt cuiuſque legionis tentoria acceſſiſſent, coërcitos à ſe quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atq. omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitam iactantes. Contumelioſum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis diſciplina. Ad poſtremum Valens è petulantia, etiam perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuntio allato, pulſam Treuerorum alam Tungroſq. à claſſe Othonis, & Narbonenſem Galliam circumiri; ſimul cura ſocios tuendi, & militari aſtu, cohortes turbidas, ac ſi vnà forent præualidas, diſpergendi, partem Batauorum ire in ſubſidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere ſocij, fremere legiones, orbari ſe fortiſſimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, poſtquam in conſpectu ſit hoſtis, velut ex acie abduci. ſi prouincia, vrbe & ſalute imperij potior ſit, omnes illuc ſequerentur: ſin victoriæ ſanitas, ſuſtentaculum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos, vt corpori, validiſſimos artus. Hæc ferociter iactando, poſtquam, immiſſis lictoribus, Valens coërcere ſeditionem cœptabat, ipſum inuadunt, ſaxa iaciunt, fugientem ſequuntur. Spolia Galliarum, & Viennenſium aurum, & pretia laborum ſuorum occultare clamitantes, direptis ſarcinis, * tabernacula ducis, ipſamque humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens, ſeruili veſte, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus caſtrorum, deflagrante paulatim ſeditione, addit conſilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumſpectare inter ſe attoniti: & id ipſum quòd nemo regeret pauentes, ſilentio, patientia, poſtremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis & flens, & præter ſpem incolumis Valens proceſſit, gaudium, miſeratio, fauor: verſi in lætitiam (vt eſt vulgus vtroque immodicum) laudantes gratantesq., circumdatum aquilis ſignisq., in tribunal ferunt. Ille, vtili moderatione, non ſupplicium cuiuſquam poposcit: ac ne diſſimulans ſuſpectior foret, paucos incuſauit: gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus, licere. Munientibus caſtra apud Ticinum, de aduerſa Cæcinæ pugna allatum, & propè renouata ſeditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prœlio defuiſſent. Nolle requiem, non exſpectare ducem, anteire ſigna, vrgere ſigniferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improſpera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium viribus querebantur, ſimul

* Veram lectionem peto è Com.

dele. socios tuendi, & j' dispergendi,

Le. Hæc ferociter: postea cess

* Malim, tabernaculũ.

ſimul in ſuam excuſationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui deſpectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæcinam inclinabant, ſuper benignitatem animi qua promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt fœdum & maculoſum: ille, vt vanum ac tumidum, irridebant. Sed condito odio, eandem vtilitatem fouere, crebris epiſtolis, ſine reſpectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrima conuiciorum in Vitellium materia, abſtinerent. Sanè ante vtriuſque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimam, meruere, minus Vitellij ignauæ voluptates, quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ: contrà, illi initium belli nemo imputabat. Vitellius, ventre & gula ſibi ipſi hoſtis: Otho, luxu, ſæuitia, audacia, Reip. exitioſior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copijs, nulla vltrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho conſultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paullinus, dignum fama ſua ratus, qua nemo illa tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cenſere, feſtinationem hoſtibus, moram ipſis vtilem diſſeruit. Exercitum Vitellij vniuerſum adueniſſe: nec multum virium à tergo, quoniam Galliæ tumeant, & deſerere Rheni ripam, irrupturis tam infeſtis nationibus, non conducat. Britannicum militem hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem, incurſu claſſis, & aduerſo prœlio contremuiſſe: clauſam alpibus, & nullo maris ſubſidio, Tranſpadanam Italiam, atque ipſo tranſitu exercitus vaſtatam: non frumentum vſquam exercitui, nec exercitum ſine copijs retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus, mutationem ſoli cæliq. haut toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuiſſe. Contrà, ipſis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Orientem, cum integris exercitibus: Italiam, & caput rerum vrbem, ſenatumq. & populum, numquam obſcura nomina, & ſi aliquando obumbrentur: publicas priuatasq. opes, & immenſam pecuniam, inter ciuiles diſcordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris murisque vrbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum: proinde duceret bellum. Paucis diebus quartamdecimam legionem, magna ipſam fama, cum Mœſiacis copijs affore. Tum rurſus deliberaturum, & ſi prœlium placuiſſet, auctis viribus certaturos. Accedebat ſententiæ Paullini Marius Celſus. Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properantes, fortunam & deos & numen Othonis adeſſe conſilijs, affore conatibus teſtabantur. neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitauere. Paullino & Celſo iam non aduerſantibus, ne principem obiectare periculis viderentur, ijdem illi deteriores conſilij auctores perpulere, vt Brixellum concederet, ac dubijs prœliorum exemtus, ſummæ rerum & imperij ſe ipſum reſeruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namq. & cum ipſo prætorianarum cohortium, & ſpeculatorum, equitumque, valida manus diſceſſit, & remanentium fractus animus: quando ſuſpecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugijs, & exploratores cura diuerſa ſciſcitandi, ſua non occultabant. Quieti intentiq. Cæcina ac Valens, quando hoſtis imprudentia rueret, quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiam opperiebantur, inchoato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum. ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret, naues pari inter ſe ſpatio, validis vtrimq. trabibus connexæ, aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerant, ſaxaq. & faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures transgreſſos, completis liburnicis per promtiſſimos gladiatorum, Macer aggreditur. Sed neq. ea conſtantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm ſtabili gradu è ripa, vulnera dirigebant. Et cùm varijs trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatoresq. turbarentur, deſilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriuſque exercitus, quanto lætiora

Vitellianis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vitellianis,tanto acrius Othoniani cauſſam auctoremq́.cladis deteſtabantur.Et prœlium quidem, abruptis quæ ſuperfuerant nauibus, fuga diremptum: Macer ad exitium poſcebatur. Iamque vulneratum eminus lancea,ſtrictis gladijs inuaſerant, cùm intercurſu tribunorum centurionumq́. protegitur. Nec multo pòſt, Veſtricius Spurinna,iuſſu Othonis, relicto Placentiæ modico præſidio,cum cohortibus ſubuenit.Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copijs miſit, quibus Macer præfuerat,læto milite ad mutationem ducum,& ducibus ob crebras ſeditiones,tam infeſtam militiam aſpernantibus.Inuenio apud quoſdam auctores,pauore belli,ſeu faſtidio vtriuſq.principis,quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noſcebantur,dubitaſſe exercitus,num poſito certamine,vel ipſi in medium conſultarent,vel ſenatui permitterent legere imperatorem. Atque eò duces Othonianos ſpatium ac moras ſuaſiſſe,præcipuè Paullinum: quòd vetuſtiſſimus conſularium, & militia clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruiſſet. Ego vt conceſſerim apud paucos, tacito voto, quietem pro diſcordia,bonum & innocentem principem,pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum: ita neq. Paullinum,qua prudentia fuit,ſperaſſe,corruptiſſimo ſæculo,tantam vulgi moderationem reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribusque diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces, magna ex parte luxus,egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios,niſi pollutum obſtrictumque meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac iam pridem
» inſita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, erupitque. Nam re-
» bus modicis, æqualitas facilè habebatur. ſed vbi ſubacto orbe, & æmulis vrbibus regibúsue
» exciſis,ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit,prima inter patres plebemque certamina ex-
» arſere. Modò turbulenti tribuni,modò conſules præualidi,& in vrbe ac foro tentamenta ci-
» uilium bellorum. Mox è plebe infima, C.Marius,& nobilium ſæuiſſimus L. Sulla, victam
» armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Gn. Pompeius occultior, non me-
» lior.Et numquam poſtea,niſi de principatu quæſitum.Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac
» Philippis ciuium legiones,nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fue-
» rint. Eadem illos deùm ira,eadem hominum rabies,eædem ſcelerum cauſſæ in diſcordiam
» egere.Quòd ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella,ignauia principum factum eſt. Sed me veterum nouorumq́.morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone,honor imperij penes Titianum fratrem,vis ac poteſtas penes Proculum præfectum.Celſus & Paullinus,cùm prudentia eorum nemo vteretur,inani nomine ducum,alienæ culpæ prætendebantur.Tribuni centurionesq́.ambigui,quòd ſpretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer,qui tamen iuſſa ducum interpretari quàm exſequi mallet. Promoueri ad quartum à Bedriaco caſtra placuit,adeò imperitè,vt quamquam verno tempore anni,& tot circum amnibus,pænuria aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum, Othone per litteras flagitante,vt maturarent: militibus,vt imperator pugnæ adeſſet poſcentibus: pleriq. copias trans Padum agentes acciri poſtulabant.Nec perinde diiudicari poteſt,quid optimum factu fuerit,quàm peſſimum fuiſſe quod factum eſt.Non vt ad pugnam,ſed ad bellandum profecti,Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium ſpatio diſtantes petebant.Celſo &Paullino abnuentibus,militem itinere feſſum,ſarcinis grauem,obijcere hoſti,non admiſſuro quo minus expeditus & vix quattuor milia paſſuum progreſſus,aut incompoſitos in agmine,aut diſperſos,& vallum molientes aggrederetur.Titianus & Proculus, vbi conſilijs vincerentur,ad ius imperij tranſibant. Aderat ſanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis,quibus Otho,increpita ducum ſegnitia,rem in diſcrimen mitti iubebat: æger mora,& ſpei impatiens.Eadem die,ad Cæcinam operi pontis intentum,duo prætoriarum cohortium tribuni,colloquium eius poſtulantes,venerunt.Audire conditiones,ac reddere parabat,cùm præcipites exploratores adeſſe hoſtem nuntiauere. Interruptus tribunorum ſermo. eoq́. incertum fuit,inſidias,an proditionem, vel aliquod honeſtum conſilium cœptauerint. Cæcina dimiſſis tribunis,reuectus in caſtra,datum iuſſu Fabij Valentis pugnæ ſignum,& militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis ſortiuntur,equites prorupere, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis,quo minus in vallum impingerentur,Italicæ legionis virtute territi ſunt.ea ſtrictis mucronibus,redire pulſos,& pugnam reſumere coëgit.Diſpoſita Vitellianarum legionum acies,ſine trepidatione,& enim (quamquam vicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur:apud Othonianos pauidi duces,miles ducibus infenſus,mixta vehicula & lixæ,& præruptis vtrimq.foſſis,via quieto quoque agmini anguſta.Circumſiſtere alij ſigna ſua,quærere alij:incertus vndiq.clamor,accurrentium, * clamantium: & vt cuique audacia vel formido,in primam poſtremámue aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas ſubito terrore mentes, falſum gaudium in languorem vertit, repertis qui

* *Lego ex libris*, vocantium.

qui deſciuiſſe à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus,an ipſa Othonis parte,ſeu dolo, ſeu fortè ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltrò ſalutauere. & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris quæ cauſſa ſalutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hoſtium acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quamquam diſperſi,pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumſere. Et per locos arboribus ac vineis impeditos,non vna pugnæ facies. cominus, eminusque, cæteris & cuneis,concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladijs & ſecuribus galeas loricasque perrumpere, noſcentes inter ſe,ceteris conſpicui, in euentum totius belli certabant. Fortè inter Padum viamque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuicenſima, cui cognomen Rapaci, vetere gloria inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani, ſtratis Vnaetuicenſimanorum principijs, aquilam abſtulere. quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos,interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna vexillaq́. ex hoſtibus rapuit. A parte alia, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis,Cæcina ac Valens ſubſidijs ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis,fuſa gladiatorum manu,quam nauibus tranſuectam,oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita victores latus hoſtium inuecti. Et media acie perrupta,fugere paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium. obſtructæ ſtrage corporum viæ. quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœlijs, capti in prædam vertuntur. Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus,diuerſis itineribus,caſtra vitauere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum,iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris,non manibus abſtinent, deſertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius,ſed, more vulgi, ſuum quiſque flagitium alijs obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubijs,compreſſisque militibus,quos Annius Gallus precibus,conſilio,auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. ſiue finis bello veniſſet, ſeu reſumere arma mallent,vnicum victis in conſenſu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles,non virtute ſe,ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe. victoriam, pulſo equite, rapta legionis aquila. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit:venire Mœſicas legiones:magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe. hos certè nondum victos, & ſi ita ferret,honeſtius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi,extrema deſperatione ad iram ſæpius,quàm in formidinem,ſtimulabantur.At Vitellianus exercitus,ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit,non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul voluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœlium egreſſis,munimentum fuere arma & victoria. Poſtera die,haut ambigua Othoniani exercitus voluntate,& qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus,miſſa legatione, apud duces Vitellianos * dubitatum,quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſſa legatione patuit vallum. Tum victi victoresque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilium armorum miſera lætitia deteſtantes. Iiſdem tentorijs,alij fratrum,alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo:certa,funera & luctus.Nec quiſquam adeò mali expers,vt non aliquam mortem mæreret. Requiſitum Orphidij legati corpus,honore ſolito crematur. Paucos neceſſarij ipſorum ſepiliuere. Ceterum vulgus,ſuper humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ,nequaquam trepidus, & conſilij certus. Mæſta primùm fama,dein profugi è prœlio perditas res patefaciunt. Non exſpectauit militum ardor vocem imperatoris. bonum habere animum iubebant. ſupereſſe adhuc nouas vires,& ipſos extrema paſſuros,auſurosque. neque erat adulatio. Ire in aciem,excitare partium fortunam, furore quodam & inſtinctu flagrabant. qui procul aſtiterant, tendere manus,& proximi prehenſare genua,promtiſſimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus,identidem orabat,ne fidiſſimum exercitum,ne optimè meritos milites deſereret:maiore animo tolerari aduerſa quàm relinqui:fortes & ſtrenuos,etiam contra fortunam, inſiſtere ſpei, timidos & ignauos ad deſperationem formidine properare. Quas inter voces, vt flexerat vultum,aut indurauerat Otho,clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis miles,ſed præmiſſi Mœſia, eandem obſtinationem aduentantis exercitus,legiones Aquileiam ingreſſas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuiſſe renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipſe * verſus à conſilijs belli,

Hunc, inquit, animum, hanc virtutem veſtram vltrà periculis obijcere, nimis grande vitæ meæ

* *Fortè addita negatione, haut dubitatum, id. ſententia perſuadet.*

« « « «

Universidad de Deusto
Biblioteca

» vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi viuere placeret, pulchrior mors erit.
» Experti inuicem ſumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, difficilius eſt temperare
» felicitati, qua te non putes diu vſurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit; & vt de principa-
» tu certaremus armis, initium illic fuit. ne pluſquam ſemel certemus, penes me exemplum
» erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi
» non vltione, neque ſolatijs opus eſt. Alij diutius imperium tenuerunt; nemo tam forti-
» ter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reip.
» eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſti-
» tes, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam. Plura de
» extremis loqui, pars ignauiæ eſt. præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd
» de nemine queror. Nam incuſare deos vel homines, eius eſt, qui viuere velit. Talia lo-
cutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram
victoris aſperarent, iuuenes auctoritate, ſenes precibus monebat: placidus ore, intrepidus
verbis, intempeſtiuas ſuorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iu-
bet. libellos epiſtolasque, ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumelijs, inſignes, abolet. Pecu-
* Cocceiũ, vocat Plut. nias diſtribuit parcè, nec vt periturus. Mox Saluium * Coccеianum fratris filium, prima iu-
Dele. gloſſe. uenta trepidum, & mærentem, vltrò ſolatus eſt, laudando pietatem eius, caſtigando formi-
» dinem. An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi tota domo, ne hanc qui-
» dem ſibi gratiam redderet? Mereri ſe feſtinato exitu clementiam victoris. Non enim vlti-
» ma deſperatione, ſed poſcente prœlium exercitu, remiſiſſe Reipub. nouiſſimum caſum.
» Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum: poſt Iulios, Claudios, Seruios, ſe
» primum, in familiam nouam imperium intuliſſe: proinde erecto animo capeſſeret vitam,
» neu patruum ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur vnquam, aut nimium meminiſſet.
* Quidam libri, animo volutantẽ. Poſt quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit: atque illum iam ſupremas curas * agentem
repens tumultus auertit, nuntiata conſternatione ac licentia militum: namque abeuntibus
exitium minitabantur, atrociſſima in Verginium vi, quem clauſa domo obſidebant. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, vacauit abeuntium alloquijs, donec omnes in-
* Fort. Veſperante. uiolati digrederentur. * Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit. Tum allatis * pu-
* Libri aliquot voce auctι, pugionibus duobus. gionibus, cùm vtrumque tentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato, iam profectos ami-
cos, noctem quietam, vtq. affirmatur, non inſomnem egit. Luce prima, in ferrum pectore
incubuit. Ad gemitum morientis, ingreſſi liberti, ſeruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenere. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis,
vulnus manusque eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe, non
noxa neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & caritate principis. Ac poſtea, promiſcuè
Bedriaci, Placentiæ, alijs in caſtris, celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt, modicum, & manſurum. Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis
anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, maternum genus
impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monſtrauimus. duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ,
quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditisq, demere fidem, non auſim. Die quo Be-
* Fortè, loco driaci certabatur, auem inuſitata ſpecie, apud Regium Lepidum celebri * luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitantium alitum, territam pulſamue, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemq. miraculi, cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium verſi, modò vt reciperet imperium,
nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius
per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia ſtatim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, ijs copijs quibus præfuerat. Poſito vbiq. bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adijt, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de
aduerſo prœlio allatum. Sed milites, vt falſum rumorem aſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitumq. trahere in deterius: conuicijs poſtremò ac probris cauſſam & initium cædis quærebant. cùm alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne prœualidis iam Vitellij partibus, contanter excepiſſe victoriam crederentur.
Dele gloſſa. num in tantis Angustijs, & victore potente, arma in eũ ferre auderent, Ita trepidi & vtrimq. anxij coëunt. nemo priuatim expedito conſilio, inter multos, ſocietate
culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, ap-
pellabatque

pellabatque Patres Conſcriptos, intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quòd Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuaſit. Nec ceteri ſententias
aperiebant. Sed inuiſum memoria delationum, expoſitumque ad inuidiam Marcelli
nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus, magnis inimicitijs clareſceret. Moderatione meliorum diremti. Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij ſperabantur. Bononiæ, diuiſis
per itinera qui recentiſſimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus
cauſſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata reſpondit. Ipſum viuentem quidem
relictum, ſed ſola poſteritatis cura, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, &
plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat ~ dele, ——
conſilijs frater eius L. Vitellius, ſeque iam adulantibus offerebat, cùm repentè * Cenus * Lib. vett. Comenus. vera ſcriptura, Cœnus.
libertus Neronis, atroci mendacio vniuerſos perculit, affirmans ſuperuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæſos victores, verſam partium fortunam. Cauſſa fingendi fuit, vt diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et
Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos poſt dies, iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutina, deſertæque
partes forent. Nec vltrà in commune congreſſi, ſibi quiſque conſuluere: donec miſſæ à
Fabio Valente epiſtolæ, demerent metum. Et mors Othonis, quò laudabilior, cò velocius audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more ſpectabantur: vt ceſſiſſe
vita Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum ſacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plauſere: populus, cum Vulgi leuitas
lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, congeſtis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes, gratesque. & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haut immoderatæ. Gratior Cæcinæ modeſtia
fuit, quod non ſcripſiſſet. Ceterùm Italia grauius atque atrocius, quàm bello afflictabatur. Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere,
in omne fas nefasque auidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere
qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. Ipſique milites regionum gnari, refertos
agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxijs ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcina, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæſtus infamis, eoque alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem
attritis Italiæ rebus, tantum peditum equitumque, vis, damnaque, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, feſtinatis per
Gallias dilectibus, vt remanentium legionum nomina ſupplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico dilectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorum
dierum iter progreſſus, proſperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidiſſe bellum accepit. Vocata concione, virtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem
compeſcuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur: honorauitque Aſiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitioſum.
Iiſdem diebus, acceſſiſſe partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venere. Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæſarienſi præpoſitus, addita per Galbam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haut ſpernendis viribus agebat. XVIII.
cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta
bello manus. cæſo Galba, in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hiſpaniæ anguſto
freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare
litori, vt tranſmiſſurus iuſſit. Præmiſſi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur inſuper, ſpreto procuratoris vocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen
vſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſſimis Albino, & Feſtus
ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipſe Albinus, dum è Tingitana prouincia Cæſarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna tranſibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus: donec Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditijs velaret. Præsto fuere Lugduni, victricium victarumque partium, duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox vniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ Principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis in solatium cessit. Tum interfecti centuriones promtissimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduersus Germanicos milites inuidia, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, tristi mora squalidos tenuit: donec auditi, necessarijs magis defensionibus, quàm honestis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: spatium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidia, & fidem absoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adijt, pietate & ignauia excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum fama, obiectumque mox in senatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius, deditque postea consulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduersus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, inserere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamque assertor Galliarum, & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauissima ciuitas, electa iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo prœlio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiusquam, sæuitum. Rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, testamenta, aut lex intestatis. Prorsus, si luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italia, irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab vtroque mari itineribus. exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vastabantur ipsæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, assuetudine voluptatum, & contemtu ducis. Præmisit in vrbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet, cùm de potestate nihil detraheret. Pulsi Italia mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo & arena polluerentur. Priores id principes, pecunia, & sæpius vi, perpulerant. Ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptissimum quemque adolescentium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior, occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone rettulimus. Dolabella, audita morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam rupta custodia, ducem se victis partibus ostentasset. Addidit tentatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam versus, * secundam veniam post scelus quærebat. Contantem super tanta re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo principis famam clementiæ affectare. Sabinus suopte ingenio mitis, vbi formido incessisset, facilis mutatu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, vitata Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iussit. Longum interfectori visum: in itinere ac taberna, proiectum humi iugulauit: magna cum inuidia noui principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et Ttiariæ licentiam, modestum è proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris vxor, non minax tristibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam, ad primas filij sui epistolas, ferebatur, non Germanicum à se, sed Vitellium genitum. Nec vllis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantum aduersa sensit. Digressum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus assequitur, omissa Hispania: lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipse potentiam, & possessionem Hispaniarum tentasset: eoque diplomatibus nullum principem præscripsisset.

* Alias, seram.

Interpre-

Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum suum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu principis adiectus, non ademta Hispania, quam rexit absens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluuium nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britannia, ob iracundiam militum. Missus est in locum eius, Vectius Bolanus. E præsentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hostilia loquebantur: præcipua quartadecimanorum ferocia, qui se victos abnuebant. quippe Bedriacensi acie, vexillarijs tantùm pulsis, vires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odijs, quies fuit. Augustæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem insectatur, legionarius vt hospitem tuetur, sui cuique commilitones aggregati, à conuicijs ad cædem transiere. & prœlium atrox arsisset, nisi duæ prætoriæ cohortes, caussam quartadecimanorum secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungi, vt fidos, legionem, Graijs alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum, vt pleraq. belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, postquam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta. Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primum, deinde, addito honestæ missionis lenimento, arma ad tribunos suos ferebant: donec motum à Vespasiano bellum crebresceret. Tum, resumta militia, robur Flauianarum partium fuere. Prima classicorum legio, in Hispaniam missa, vt pace & otio mitesceret. Vndecima ac septima, suis hibernis redditæ. Tertiadecimani, struere amphitheatra iussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, spectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiscereturet. Et quidem partes modestè distinxerat. * Apud victores orta seditio ludicro initio, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuijs gaudent. perinde miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indispositа, temulenta, peruigilijs ac Bacchanalibus, quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per lasciuiam & certamen luctandi accensis, postquam legionarius prociderat, insultante Gallo, & ijs qui ad spectandum conuenerant in studia diductis; erupere legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aspiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verso itinere, ad prœlium venire. sed erant agminis coactores. Agniti, demsere solicitudinem. Interim Verginij seruus fortè obuius, vt percussor Vitellij insimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, mortem Verginij exposcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri consularis, & quondam ducis sui flagitabant. Nec quemquam sæpius, quàm Verginium, omnis seditio infestauit. Manebat admiratio viri, & fama: sed oderant, vt fastiditi. Postero die, Vitellius, senatus legatione quam ibi opperiri iusserat audita, transgressus in castra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxilijs, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionarijs accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoque bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & prima statim defectione, inter inania belli assumtus. Cetèrùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumque numeros iubet, veritis supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac labor crebrius redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem disciplinam, & instituta maiorum, apud quos virtute quàm pecunia res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriæ lustrare oculis, concupiuit. Fœdum atque atrox spectaculum. intra XL. pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vastitas. nec minus inhumana

* Transposita, adi Com.

Ludo

Universidad de Deusto
Biblioteca

pars viæ,quam Cremonenſes lauro roſisque conſtrauerant, exſtructis altaribus, cæſisq. victimis, regium in morem. quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monſtrabantque pugnæ locos: hinc erupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectique, ſua quiſque facta extollentes, falſo vera, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere via, ſpatia certaminum recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirarique. Et erant quos varia fors rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum dijs loci. Exin Bononiæ, à Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex urbe cultu. Quantoque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate qua honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu, & ſaginæ mancipatus emtusque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, diſſimulatus* M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, deſtinatum à Galba conſulem, diſtulit, nulla offenſa, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur, ingratus principi, vt aduerſus Neronem auſus, & Verginij exſtimulator. Sed alias protulit cauſſas. actæque inſuper Vitellio gratiæ, conſuetudine ſeruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initijs cœptum, mendacium valuit. Exſtiterat quidam, Scribonianum ſe Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Hiſtria occultatum, quod illic clientelæ & agri veterum Craſſorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ aſſumto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, ſeu turbarum ſtudio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatusque quis nam mortalium eſſet, poſtquam nulla dictis fides, & à domino noſcebatur, condicione fugitiuus, nomine Geta, ſumtum de eo ſupplicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſecordiæque Vitellio adoleuerit, poſtquam ſpeculatores Syria Iudæaque, adactum in verba eius Orientem nuntiauere. Nam & ſi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Veſpaſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe exercitusque, vt nullo æmulo, ſæuitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Veſpaſianus bellum armaque, procul vel iuxta ſitas vires, circumſpectabat. Miles ipſi adeò* paratus, vt præeuntem ſacramentum, & fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Muciani animus, nec Veſpaſiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Ægypti Alexander, conſilia ſociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syria in Mœſiam tranſiſſet, ſuam numerabat. ceteræ Illyrici legiones, ſecuturæ ſperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque contatio, & Veſpaſianus modò in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat. Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Eſſe priuatis cogitationibus* progreſſum: & prout velint, plus minúsue ſumi ex fortuna: Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia. Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, ſi vnus alterque, præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum; ſic percuſſorem eius Volaginium, è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius vniuerſos impelli, quàm ſingulos vitari. His pauoribus nutantem, & alij legati amicique firmabant, & Mucianus poſt multos ſecretosque ſermones, iam & coràm ita locutus. Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipſis glorioſum, aut promtum effectu, aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adijciat ne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium voco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tua manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumelia quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Cai quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exſurgimus. ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendamq.

Remp.

* Scribendū, Marcij Macri.

Notanda oratio

* Forte, regreſſum.

Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet. Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor. Sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendijs, nulla militari fama, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæa & Syria & Ægypto nouem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ. ſed firmatus vſu miles; & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris: me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterùm inter nos non idem proſperarum aduerſarumq. rerum ordo erit. Nam ſi vincimus; honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo partiemur. imò vt melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & prœliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta victricium partium & tumeſcentiæ vulnera, bellum ipſum. Nec mihi maior in tua vigilantia, parſimonia, ſapientia, fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitia, ſæuitia. Sed & meliorem in bello cauſſam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, deſciuerunt. Poſt Muciani orationem ceteri audentiùs circumſiſtere, hortari, reſponſa vatum, & ſiderum motus referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præſcium palàm habuerit. Recurſabant animo vetera omnia. Cupreſſus arbor in agris eius, conſpicua altitudine, repentè procideràt, ac poſtera die, eodem veſtigio reſurgens, procera & * latior virebat. grande id, proſperum q., conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriamque Carmelus, ita vocant montem, deumque. nec ſimulacrum deo, aut templum, (ſic tradidere maiores) * aram tantùm & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, quidquid eſt, inquit, Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haut dubia deſtinatione diſceſſere, Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptum, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kal. Iul. ſacramento eius legiones adegit. Isque primus principatus dies in poſterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus * v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syria remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non parata * cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locusque, quodque in re tali difficillimum eſt, prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum, pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine, vt legatum ſalutaturi: Imperatorem ſalutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, militariter locutus, læta omnia, & * affluentia excepit. Iam id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium theatrum ingreſſus, vbi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græca facundia, omniumque quæ diceret atque ageret, arte quadam oſtentator. Nihil æquè prouinciam exercitumq. accendit, quàm quod aſſeuerabat Mucianus, ſtatuiſſe Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamq. transferret. Contrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna, cœlo ac laboribus

le. omina

* Potiùs, lætior.

* Scribarat. reuerentia.

* In Suetonio eſt, Ydus.

* Quid ſi, coicione, aut concione.

* Noſcio an ſ. omina melius, fauentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dura mutarentur. Quippe & prouinciales, ſueto militum contubernio gaudebant, plerique neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus, vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria caſtra, in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſere cum regno, Sohemus haut ſpernendis viribus, Antiochus vetuſtis opibus ingens, & inſeruientium regum ditiſſimus. Mox, per occultos ſuorum nuntios, excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentia munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſia atque Achaia tenus, quantumque introrſus Pontum & Armenios pateſcit, iurauere. Sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſumma rerum, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribunisque, & ſplendidiſſimo quoq. centurionum ac militum, venit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum ſimul peditum equitumque, & æmulantium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, reuocare veteranos. deſtinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenſes, aurum argentumque ſignatur. eaque cuncta per idoneos miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire, hortari, bonos laude, ſegnes exemplo, incitare ſæpius quàm coërcere; vitia magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans. Multos, præfecturis & procurationibus, pleroſq., ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox ſumma adeptos. quibuſdam, fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi, neque Mucianus prima concione, niſi modicè oſtenderat. ne Veſpaſianus quidem, plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniumque legati. prouiſumque, ne verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit. Sufficere videbantur aduerſus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Veſpaſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosque ſcriptæ epiſtolæ, præceptumque vt prætorianos Vitellio infenſos, reciperandæ militiæ præmio inuitarent. Mucianus cum expedita manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne contari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſequebantur. Claſſem è Ponto, Byzantium adigi iuſſerat: ambiguus conſilij, num omiſſa Mœſia, Dyrrachium pedite atque equite peteret: ſimul longis nauibus verſum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaia Aſiaque. quas inermes exponi Vitellio, ni præſidijs firmarentur: atque ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, ſi ſimul Brundiſium Tarentumque, & Lucaniæ Calabriæque litora, infeſtis claſſibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum, paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quam pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. paſſim delationes, & loçupletiſſimus quiſque in prædam çorrepti. quæ grauia atque intoleranda, ſed neceſſitate armorum excuſata, etiam in pace manſere. ipſo Veſpaſiano, inter initia imperij, ad obtinendas iniquitates haut perinde obſtinato: donec, indulgentia fortunæ, & prauis magiſtris, didicit, auſuſque eſt. Proprijs quoque opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidius de Rep. ſumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum ſecuti; rariſſimus quiſq., eandem in reciperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac ſeptima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœlio non interfuiſſent: Aquileiam iam progreſſæ, * proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratisq. vexillis nomen Vitellij præferentibus, rapta poſtremò pecunia, & inter ſe diuiſa, hoſtiliter egerant. Vnde metus, & ex metu conſilium, poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas allicie bant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo * metu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet, miſſo centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, ſeptimæ legionis legatum, ob ſimultates, quibus cauſſam partium prætendebat. Iulianus, comperto diſcrimine, & gnaris locorum adſcitis, per auia Mœſiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex nuntijs contabundus, aut properans. At in Pannonia XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorem iramq. Bedriacenſis pugnæ retinentes, haut contanter Veſpaſiano acceſſere, vi præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia

belli

* *Mendoſa & mutila hæc tota narratio.*

* *Melius, motu.*

belli mala, ſenatorium ordinem reciperauerat, præpoſitus à Galba ſeptimæ legioni. ſcriptitaſſe Othoni credebatur, ducem ſe partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vſu fuit. labantibus Vitellij rebus Veſpaſianum ſecutus, grande momentum addidit, ſtrenuus manu, ſermone promtus, ſerendæ in alios inuidiæ artifex, diſcordijs & ſeditionibus potens, raptor, largitor, pace peſſimus, bello non ſpernendus. Iuncti inde Mœſici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quamquam conſularibus legatis nihil turbantibus. Titus Flauianus Pannoniam, Pompeius * Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites ſenes. Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus, vigens ætate, claris natalibus. prima iuuenta, quietis cupidine, ſenatorium ordinem exuerat. idem pro Galba dux coloniæ ſuæ, eaque opera procurationem adeptus, ſuſceptis Veſpaſiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmijs periculorum, quàm ipſis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quidquid vſquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hiſpaniam ad primanos epiſtolæ: quòd vtraque legio pro Othone, aduerſa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm deſciſcentibus: ceteris fortunam ſecuturis. Dum hæc per prouincias, à Veſpaſiano ducibuſque partium, geruntur: Vitellius contemtior in dies ſegnioráque, ad omnis municipiorum villarumque amœnitates reſiſtens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum ſequebantur, licentia corrupta. Calonum numerus amplior, procaciſſimis etiam inter ſeruos lixarum ingenijs. tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum, etiam ſi ſumma modeſtia regeretur. Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe ſenatores equiteſque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiſcentibus, ipſi remanerent. Aggregabantur è plebe, flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcurræ, hiſtriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehoneſtamentis mirè gaudebat. Nec Coloniæ modo, aut municipia, congeſtu copiarum; ſed ipſi cultores, aruaque, maturis iam frugibus, vt hoſtile ſolum vaſtabantur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cœptam; manente legionum auxiliorumque diſcordia, vbi aduerſus paganos certandum foret, conſenſu. Sed plurima ſtrages, ad ſeptimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam ſaginam, diuidebat. Et effuſa plebs, totis ſe caſtris miſcuerat. Incurioſos milites, vernacula vrbanitate quidam ſpoliauere, abſciſſis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium inſolens contumeliæ animus. Inermem populum gladijs inuaſere. Cæſus inter alios pater militis, cùm filium comitaretur, deinde agnitus. & vulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In vrbe tamen trepidatum, præcurrentibus paſſim militibus. Forum maximè petebant, cupidine viſendi locum in quo Galba iacuiſſet. Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inſcitiam parum vitarent, aut vbi lubrico viæ vel occurſu alicuius procidiſſent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfectique, cum terrore & armatorum cateruis volitabant. Ipſe Vitellius, à ponte Miluio, inſigni equo, paludatus accinctuſque, ſenatum & populum ante ſe agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum conſilio deterritus, ſumta prætexta & compoſito agmine inceſſit. Quattuor legionum aquilæ per frontem, totidemque circa è legionibus alijs vexilla; mox XII. alarum ſigna, & poſt peditum ordines, eques: dein quattuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut ſpecies armorum forent, diſcretæ. Ante aquilam præfecti caſtrorum tribunique, & primi centurionum, candida veſte: ceteri, iuxta ſuam quiſque centuriam, armis doniſque fulgentes. Et militum phaleræ, torqueſque ſplendebant. decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atque ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit. Poſtera die, tamquam apud alterius ciuitatis ſenatum populumque, magnificam orationem de ſemetipſo promſit, induſtriam temperantiamque ſuam laudibus attollens: conſcijs flagitiorum ipſis qui aderant, omnique Italia, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen, vacuum curis, & ſine falſi veriq. diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adſtrepebat: abnuentique nomen Auguſti, expreſſere vt aſſumeret, tam fruſtra quàm recuſauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cærimonijs publicis X V. kalend. Aug. edixiſſet, antiquitùs infauſto die Cremerenſi Alienſiq. cladibus. adeò omnis humani diuinique iuris expers, pari libertorum amicorumque ſecordia, velut inter temulentos agebat. Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt ſpectator, in circo vt fautor affectauit. quæ grata ſanè & popularia, ſi à virtutibus proficiſcerentur; memo-

* *Puto*, Silvanus.

* *dele cupidine viſendi locum,*

Italicus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur; memoria vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cùm paruis de rebus patres consulerentur. Ac fortè Priscus Heluidius, prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen vltrà quam Tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil noui accidisse respondit, quòd duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se etiam Thraseæ contradicere. Irrisere plerique impudentiam æmulationis. alijs id ipsum placebat, quod non ex præpotentibus, sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, ac * præfecturæ cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus, Valentis; Sabinus, Cæcinæ gratia pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & castris malè dissimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturque, varijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec vnquam satis fida potentia, vbi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestiuis blanditijs mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, opesque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriæ Galba reddiderat, nulla principis misericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd reuersis ab exilio iura libertorum concessisset: quamquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecunijs per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi, atque ipsis dominis potentiores. Sed miles, plenis castris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe tota vagus, non principia noscere, non seruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Postremò ne salutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebræ in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper confusus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor vrbanæ cohortes scribebantur, quis singula millia inessent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tamquam ipsum Cæcinam periculo exemisset. sanè aduentu eius partes conualuerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prœlio verterat, omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem assectabatur, vnde primum creditur Cæcinæ fides fluitasse. Ceterùm non ita ducibus indulsit Vitellius, vt non plus militi liceret. Sibi quisque militiam sumsere. quamuis indignus, si ita maluerat, vrbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permissum. nec deerant qui vellent, fessi morbis, & intemperiem cæli incusantes.. Robora tamen legionibus aliisque subtracta, conuulsum castrorum decus, x x. millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio, postulantur ad supplicium Asiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellassent. Nec coërcebat eiusmodi voces Vitellius, super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuum & deesse pecuniam, * omnia alia militi largiebatur. Liberti principum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributum iussi. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis exstruere. Circum, gladiatorum ferarumque spectaculis, opplere: tamquam in summa abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis tota vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lætum fœdissimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd exstructis in campo Martio aris, inferias Neroni fecisset. Cæsæ publicè victimæ crematæque: faces Augustales subdidere: quod sacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Nondum quartus à victoria mensis, & libertus Vitellij Asiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula, probitate aut industria certauit: vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumtu Caianæ * aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abundè ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, nouies millies sestertium pauciss imis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, varia & pudenda sorte agebat; donec succedere Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re subita, perscripserat; & amici adulantes, mollius interpretabantur. Vnius legionis eam seditionem : ceteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, à quibus falsos rumores dispergi, nec vllum ciuilis belli metum asseue-

* Petè veram scripturam è Com.

* Deest quidpiam.

* Lego, Sagina que. Vide Com.

rabat, suppresso Vespasiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui sermones populi coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaque & Hispanijs exciuit: segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæque contabantur. Hordeonius Flaccus, suspectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, nunquam satis quieta Britannia. & vterque ambigui. neque ex Hispanijs properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionum legati, pares iure, & prosperis Vitellij rebus, certaturi ad obsequium, aduersam eius fortunam, ex æquo detractabant. In Africa legio cohortesque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimissæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumque Vespasianus egerat: perinde socij de imperio vtriusque coniectabant. sed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Festus legatus, studia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntijs Vespasianum fouens, & hæc illaue defensurus, prout inualuissent. Deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum, aut suomet æstu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur: Vespasiani consiliorum pleraque ignota. primùm secordia Vitellij; deinde Pannonicæ alpes præsidijs insessæ, nuntios retinebant. Mare quoque * Etesiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus secundum, inde aduersum erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus vndique nuntijs exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum assurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiscentis ex vrbe Germanici exercitus species. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum: quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promtior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia soluti in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidere plerique Flauij Sabini consilijs concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vitellium, gratiam vireſque apud nouum principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox vexillarij quartædecimæ, & sextædecimæ legionum, dein quinta, & * duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vnaetuicesima Rapax, & prima Italica incessere, cum vexillarijs trium Britannicarum legionum, & electis auxilijs. Profecto Cæcina, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, vt in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcina conuenisse. qui præsens, eoque validior, immutatum id consilium finxit, vt ingruenti bello, tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto Classem alloquendi. Mox Patauij secretum componendæ proditionis quæsitum. namque Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia vlciscebatur. Nec sciri potest, traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauia domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem caussas tradidere. Nobis, super insitam leuitatem, & prodito Galba mox vilem fidem, æmulatione inuidiaque, ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur. Cæcina legiones assecutus, centurionum militumque animos obstinatos pro Vitellio, varijs artibus subruebat. Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

* Longè alia ter vulgati. Petè è Com.

* Vat. duodeuicesima

C. COR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIB. TERTIVS.
BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leues pugnæ. Classis Rauennâs ad Vespasianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hic parum prosperè, quia à milite vinctus captúsque. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superuentu nouarum legionum prælium: ídque noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna strages, paullo pòst in ipsa vrbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec sine sauitia. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interfici. Fabius Valens contrà Antonium venit: sed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertæsus, paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupêre. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campania gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venêre: per vim & varia prælia ingressæ sunt, omniáque libidine & cæde fœdarunt. Mors ipsius Vitelly. Gesta vno eodémque anno.

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces consilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placeret ne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italia constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, Germanicarum legionum vim famamque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed infestis interim alpibus, venturum cum copijs Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri mora, nouas vires affore, & præsentibus nihil periturum. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinationem ipsis vtilem, Vitellio exitiosam diss
seruit. plus secordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus. Neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantum hospitibus metuendos: quanto ferociùs antè se egerint, tanto cupidiùs insolitas voluptates hausisse. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxta Gallias, Hispaniasque. vtrimque viros, equos, tributa. ipsamque Italiam & opes vrbis. Ac si inferre arma vltrò velint; duas classes, vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potius eo ipso vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potius, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; sed, quamquam rebus aduersis, disiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupere hostem. Nunc XVI. alarum coniuncta signa, pulsu sonituque, & nube ipsa operient ac superfundent oblitos prœliorum equites, equosque. Nisi quis retinet, idem suasor auctorque consilij ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient. Iam, reserata militia, impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigijs vincentis insistere. Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latiùs audiretur, (& enim se centuriones & quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducemque, spreta aliorum segnitia

segnitia, laudibus ferrent. Hanc sui famam ea statim concione commouerat, qua recitatis Vespasiani epistolis, non, vt plerique, incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset. Apertè descendisse in caussam videbatur: coque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Ampius Flauianus, natura ac senecta contator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemque, quòd cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum, omissa Pannonia ingressum Italiam, & discrimini exemtum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industria Flauiani egebat, sed vt consulare nomen surgentibus tum maximè partibus, honesta specie prætenderetur. Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè, * & eo vsui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, qua prævalebant: simul coloniam copijs validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo, opibusque, partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, * obsepserat quæ ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectariq. Mucianum iubebat. Adijciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam, & alia huiuscemodi prætexendo; sed gloriæ auidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatijs, consilia post res afferebantur. Igitur, repentino incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq. leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina, inter Hostiliam vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permunijt, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere: aut retro actæ, deserta Italia turpem fugam conciuissent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septima Claudiana, aduenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modica & vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussa fidenter, de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœsicum celebrate. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti. plebem quoque, & vim equitum, qua sola valent, offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ * patientior: opposita in latus auxilia, infesta Rhætia, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala * Tauriana & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricosque interfluit, missus, nunc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendâ Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem, secretis apud Neronem sermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratia, primum pilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium, aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomẽ, ad Forum Alieni, ponte iuncto, consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoq. nuntiabatur. luce prima,

* Confusa & corrupta. Vide comm.

* Liber fidei commissor patientior.
* Vat. Auriana.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prima, inermes plerosque oppressere. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere, qui se statim dederent. plures, abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria, post principia belli secundùm Flauianos, duæ legiones septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquila legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti. & Minucius Iustus, præfectus castrorum legionis septimæ, quia *audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, postquam Galbæ imagines, discordia temporum subuersas, in omnibus municipijs recoli iussit Antonius: decorum pro caussa ratus, si placeret Galbæ principatus. *Et partes præsumsere, facta tribunis & centurionibus retinendi, quæ Vitellius indulsisset spe, atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, quòd submissè Cæcina velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemtim, tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersa fronte, valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites, vanam formidinem vt hostes fecere. Rapiuntur arma, & vt proditionis *ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus, turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacera veste, pectus atque ora singultu quatiens. Id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aspernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio, & à conuicijs & probris, ad tela & manus transibant, inijci catenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles, disiectisque qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Opposuit sinum Antonius stricto ferro, aut militum se manibus, aut suis moriturum obtestans: vt quemque notum, & aliquo militari *honore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuersus ad signa & bellorum deos, hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam inijcerent, orabat, donec fatisceret seditio, &, extremo iam die, sua quisque in tentoria dilaberetur. Profectus eadem nocte Flauianus, obuijs Vespasiani litteris, discrimini exemtus est. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatum, eò atrocius aggrediuntur, quòd non, vt prius, labore & opere fessæ, sed medio diei exarserant, vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. vt olim virtutis modestiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat; ne minus violenter Aponium, quàm Flauianum, ad supplicium deposcerent. Quippe* Mœsici, adiutam à se Pannoniorum vltionem, referêtes; & Pannonici, velut absoluerentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Messalla (quamquam omni modo nisi) eripuere Saturninũ, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium fortè balnearum fornacibus abditus. Mox, omissis lictoribus, Patauium concessit. Digressu consularium, vni Antonio vis ac potestas in vtrumque exercitum fuit; cedentibus collegis, & obuersis militum studijs. Nec deerant qui crederent, vtramque seditionem fraude Antonij cœptam, vt solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitiosiore discordia, non suspicionibus vulgi, sed perfidia ducum turbabantur. Lucilius Bassus, classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannonijque erant, quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus, pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palàm præbet, classis Cornelium Fuscum præfectum sibi destinat, qui properè accurrit. Bassus, honorata custodia liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interuentu Hormi Cæsaris liberti. is quoque inter duces habebatur. At Cæcina, defectione classis vulgata, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorum affectans, in Principia vocat. Ibi Vespasiani virtutem, viresque partium extollit: transfugisse classem, arcem commeatuum, aduersas Gallias Hispaniasque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conscij aderant,

* Lib. opt. adductiùs.

* Vat. addita voce, Mœsicæ legiones

*Ex mannss. at vulgati, decore.

aderant, ceteros re noua attonitos, in verba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines dereptæ, & missi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit: vastum primò silentium, mox cuncta simul erumpunt: huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, vt sine prælio, sine vulnere, vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe victas. & abesse vnicũ Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosq. quos tamen ijsdem campis illis fuderint strauerintque, vt tot armatorum millia velut grex venalium exsuli Antonio donum darentur Octo nimirum legiones vnius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint, *etiam militibus principem auferre, *licet integros incruentosque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa? Hæc singuli, hæc vniuersi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quinta legione orto, repositis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ injciunt. Fabium Fabulum, quintæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces diligunt. Fortè oblatos, trium liburnicarum milites, ignaros & insontes trucidant. Relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus primæ Italicæ & Vnietvicesimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab vrbe, acceleraturumque, cognita Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhætiam timebatur: & Britannia, Galliaque & Hispania auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato prœlio victoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu, secundis à Verona castris, Bedriacum venit. Postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, vt specie parandarum copiarum, ciuili præda miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progressus, quo licentiùs popularentur. Exploratores (vt mos est) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hostes, prægredi paucos, motum fremitumque latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, consultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promtissimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modica cæde. nam plurium accursu, versa fortuna, & acerrimus quisque sequentium, fugæ vltimus erat. nec sponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus suos, vt magno animo capesserent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo Varum equitesque eius reciperet. Iussæ armari legiones, datum per agros signum, vt qua cuique proximum, omissa præda, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem. Pulsi cum saucijs integri, suometipsi metu, & angustijs viarum conflictabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius constantis ducis, aut fortissimi militis, officium omisit. occurrat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua spes, consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis, eò postremo ardoris prouectus est, vt vexillarium fugientem hasta transuerberaret. mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites restitere. Iuuit locus, artiore illic via, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea necessitas, seu fortuna, lapsas iam partes restituit. Firmati inter se, densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effusos. atque illi consternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, spoliare, capere, arma, equos abripere. Exciti prospero clamore, qui modò per agros fuga palabantur, victoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremona lapidem, fulsere legionum signa, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum suorum prœlio, illuc vsque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltroq. aggredi hostem, tãtum per spatium cursu & pugnando fessum. fortè victi, haut perinde rebus prosperis ducem desiderauerant, atque in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloria legionarijs quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesque, rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius vltrà institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps* belli fortuna, quamuis prospero fine, equites equosque afflictauerat. Inumbrante vespera, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtque cumulos super, & recentia cæde vestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut

* Ferretus, etiam milites auferre. & placet.

* Farn. prœlij. idque melius. Aliud enim prœlium proprie, aliud bellum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

expugnare depoſcunt. Hæc in medio, pulchra dictu: Illa ſibi quiſque;poſſe coloniam plano ſitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd ſi lucem operiantur,iam pacem,iam preces,& pro labore ac vulneribus,clementiam & gloriam inania laturos. ſed opes Cremonenſium,in ſinu præfectorum legatorumque fore. Expugnatæ vrbis prædam,ad militem; deditæ, ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribunique,ac ne vox cuiuſquam audiatur,quatiunt arma,rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inſerens ſe manipulis,vbi aſpectu & auctoritate ſilentium fecerat,non » ſe decus neque pretium eripere tam benè meritis affirmabat. Sed diuiſa inter exercitum du- » ceſq. munia: militibus cupidinem pugnandi conuenire,duces prouidendo,conſultando,con- » tatione ſæpius, quàm temeritate prodeſſe. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam » iuuerit; ratione & conſilio, proprijs ducis artibus,profuturum. Neq. enim ambigua eſſe quæ » occurrant, noctem,& ignotæ ſitum vrbis, intus hoſtes, & cuncta inſidijs opportuna. non ſi » pateant portæ, niſi explorato, niſi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos,ademto » omni proſpectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne,& telis, an ope- » ribus, & vineis aggredienda vrbs foret? Mox conuerſus ad ſingulos, num ſecures, dolabras, » & cetera expugnandis vrbibus, ſecum attuliſſent, rogitabat. Et cùm abnuerent, gladijs ne, » inquit, & pilis, perfringere ac ſubruere muros, vllæ manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi » pluteis cratibúſue protegi neceſſe fuerit, vt vulgus improuidum irriti ſtabimus,altitudinem » turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis vnius,aduectis tormentis » machiniſque,vim victoriamque nobiſcum ferimus. Simul lixas caloneſque cum recentiſſimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vſui, allaturos. Id verò ægrè tolerante milite, propè ſeditionem ventum,cùm progreſſi equites ſub ipſa mœnia,vagos ex Cremonenſibus corripiunt. quorum indicio noſcitur, ſex Vitellianas legiones, omnemque exercitum qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, comperta ſuorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obſtructas mentes, conſilijs ducis, aperuit. Siſtere tertiam legionem, in ipſo viæ Poſtumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo ſeptima Galbiana, patenti campo ſtetit: dein ſeptima Claudiana,agreſti foſſa (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, denſis arbuſtis interſepta. Hic aquilarum ſignorumque ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum dilectis popularium, primori in acie verſabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquieſcere Cremonæ, & reciperatis cibo ſomnoque viribus, confectum algore atque inedia hoſtem, poſtera die profligare ac proruere, ratio fuit: indigus rectoris, * vacuus conſilij, tertia fermè noctis hora, paratis, iamque diſpoſitis Flauianis impingitur. Ordinem agminis diſiecti per iram ac tenebras,aſſeuerare non auſim: quamquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro ſuorum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, ſecundæque, & viceſimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; ſextadecimanos,duo & viceſimanoſque, & primanos, læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici, omnibus ſe manipulis miſcuerant. Equites, auxiliaque, ſibi ipſi locum legere. Prœlium tota nocte varium, anceps,atrox; his, rurſus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eademque, vtraque acie, arma. crebris interrogationibus, notum pugnæ ſignum: permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maximè ſeptima legio, nuper à Galba conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio,multa cum hoſtium ſtrage,& ad extremum moriens,ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius,accitis prætorianis. qui vbi excepere pugnam, pellunt hoſtem,dein pelluntur. Namq. Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, vt tela vacuo atque aperto excuterentur, diſperſa primo & arbuſtis ſine hoſtium noxa illiſa. Magnitudine eximia, * quartadecimæ legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateq. cladem intuliſſet,ni duo milites præclarum facinus auſi,arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincula ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eoque intercidere nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorum virorumq. vmbræ,& falſo, vt in corpora, ictu, tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani,aduerſo lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus,incauti offerebantur. Igitur Antonius,vbi noſcere ſuos,noſciq. poterat,alios pudore & probris,multos laude & hortatu,omnes ſpe promiſſiſq. accendens,cur * rari ſumſiſſent arma Pannonicas legiones interrogabat? Illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ,

*Libri manuſſ. inops.

*Ex hiſtoria, quintadecimæ.

*Legerim, cur reſumpſiſſent.

ignominiæ, vbi reciperare gloriam poſſent. Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoreſque belli ciebat: Fruſtra minis & verbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorum oculoſq; non tolerent. Hæc vt quoſque acceſſerat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumque admonens: vt ſub M. Antonio Parthos,ſub Corbulone Armenios,nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox infenſus prætorianis: vos,inquit,niſi vincitis pagani,quis alius imperator,quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaq. veſtra ſunt,& mors victis. Nam ignominiam conſumſiſtis. Vndique clamor. & orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) Tertiani ſalutauere. Vagus inde,conſilio ducis, ſubditus rumor,aduenisſe Mucianum, exercitus inuicem ſalutaſſe. gradum inferunt,quaſi recētibus auxilijs aucti,rariore iam Vitellianorum acie,vt quos,nullo rectore,ſuus quemque impetus vel pauor contraheret, diduceretue. Poſtquam pulſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur.nec reſtitui quiuere,impedientibus vehiculis, tormentiſque. Per limitem viæ ſparguntur,conſectandi feſtinatione,victores. eo notabilior cædes fuit,quia filius patrem interfecit. Rem nominaque, auctore Vipſanio Meſſalla, tradam. Iulius Manſuetus,ex Hiſpania, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus,inter ſeptimanos à Galba conſcriptus,oblatum fortè patrem & vulnere ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur,agnitus,agnoſcenſque, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur * piatos patris manes, neue ſe vt parricidam aduerſarentur: publicum id facinus: & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus,aperire humum,ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi,deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum,& queſtus, & ſæuiſſimi belli exſecratio. Nec eo ſegniùs propinquos, affines, fratres trucidatos ſpoliant. Factum eſſe ſcelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venere,nouum immenſumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua,caſtris vallum circumiecerat. eaque munimenta rurſus auxerat. Quorum aſpectu hæſere victores,incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem,feſſo per diem noctemque exercitu,arduum;& nullo iuxtà ſubſidio,anceps. Sin Bedriacum redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire caſtra; id quoque propinquis hoſtibus formidoloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubita eruptione turbarent. Quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, ſpes. omniſque cædes,& vulnera,& ſanguis,auiditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius,cingique vallum corona iuſſit. Primò ſagittis ſaxiſque,eminus certabant,maiore Flauianorum pernicie,in quos tela deſuper librabantur. Mox vallum portaſque legionibus attribuit,vt diſcretus labor fortes ignauoſque diſtingueret,atq. ipſa contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacenſi viæ,tertiani ſeptimanique ſumſere; dexteriora valli,octaua ac ſeptima Claudiana; tertiadecimanos,ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ,dum è proximis agris ligones, dolabras,& alij falces, ſcalaſque conuectant. Tum,elatis ſuper capita ſcutis, denſa teſtitudine ſuccedunt. Romanæ vtrimque artes. pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt,diſiectam fluitantemque teſtitudinem lanceis contiſque ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum,exangues aut laceros proſternerent. Multa cum ſtrage inceſſerat * contatio, ni duces feſſo militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monſtraſſent. Hominē id ingenium, vt Meſſalla tradit, an potior auctor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haut facilè diſcreuerim: niſi quòd neq. Antonius, neque Hormus, à fama vitaque ſua, quamuis peſſimo flagitio, degenerauere. Non iam ſanguis, neq. vulnera morabantur, quin ſubruerent vallum, quaterentque portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtitudinem ſcandentes, prehenſarent hoſtium tela brachiaque. integri cum ſaucijs, * ſemineces cum exſpirantibus voluuntur, varia pereuntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum, ſeptimæ, tertiæq. legionum, certamen. Et dux Antonius, cum dilectis auxiliaribus, eōdem incubuerat. Obſtinatos inter ſe, cùm ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela teſtitudine laberentur, ipſam poſtremò baliſtam in ſubeuntes propulere: quæ vt ad præſens diſiecit obruitq. quos inciderat, ita pinnas ac ſummā valli ruina ſua traxit. Simul iuncta turris, ictibus ſaxorum ceſſit. quâ ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladiiſque portam perfregit. Primum irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores conſtat. Is in vallum egreſſus, deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus manu ac voce, capta caſtra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis, ſeq. è vallo præcipitantibus, perrupere. completur cæde, quantum inter caſtra muroſque, vacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies, ardua vrbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum obijces, vibrans tela miles, frequens obſtrictuſque Vitellianis partibus Cremonenſis populus, magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu congregata. quod defenſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamētum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius,

*Vulgò, placatos.

*Fortaſſe, tentatio. Non enim hercle cunctabantur.

*pugnatro

*Vat. ſemianimes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inferriq́ue amœnissimis extra vrbem ædificijs iubet: si damno rerum suarum, Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoque militum complet. Illi trabibus, tegulisq́ue, & facibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinem glomerantur, & alij tela saxaq́ue incutiebant, cùm languere paulatim Vitellianorum animi, & vt quisque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremona quoque excisa, nulla vltrà venia, omnisq́ue ira victoris non in vulgus inops, sed in tribunos centurionesq́ue, vbi pretium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles, futuri sécors, & ignobilitate tutior, perstabat. Vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cùm bellum posuissent. Primores castrorum, nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. Catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exsoluunt, orantq́ue, vt caussæ suæ de-
*Vatic. tot. precator assistat. Aspernantem tumentemq́ue, lacrymis fatigant extremum malorum: *ac fortissimi viri, proditoris opem inuocantes, mox velamenta & insulas pro muris ostentant. Cùm Antonius inhiberi tela iussisset, signa aquilasq́ue extulere. Mœstum inermium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox vt præberi ora contumelijs, & posita omni ferocia cuncta victi patiebantur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoriæ temperassent. Sed vbi Cæcina, prætexta lictoribusq́ne insignis, dimota turba, consul incessit: exarsere victores. superbiam, sæuitiamq́ue (adeò inuisa scelera sunt) etiam perfidiam, obiectabant. Obstitit Antonius, datisq́ue defensoribus ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cùm precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus, præter insitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, vt sunt procacia vrbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcina gladiatorum spectaculum, eadem rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsæ quædam feminæ, studio partium ad prœlium progressæ. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro, Antonium fortuna famaq́. omnium oculis exposuerat. Is balneas, abluendo cruori, properè petit. Excepta vox est, cùm teporem incusaret, statim futurum vt incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tâquam signum incendendæ Cremonæ dedisset, quæ iâ flagrabat. Quadraginta armatorũ millia irrupere, calonum lixarumq́. amplior numerus, & in libidinẽ ac sæuitiam corruptiorem. Non dignitas, nõ ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exacta ætate feminas, *viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis forma conspicuus incidisset, vi manibusq́. rapientium diuulsus, ipsos postremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorũ dona, sibi quisq. trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aspernati, verberibus tormentisq́. dominorum, abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egesserant, in vacuas domos, & inania templa, per lasciuiam iaculabantur. Vtq́. exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quadriduum Cremona suffecit. cùm omnia sacra profanaq́. in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine, defensum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio sui. Condita erat Ti. Sempronio & P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis per alpes *rueret. Igitur numero colonorum, oppurtunitate fluminum, vbere agri annexu, connubijsq́ue gentium adoleuit floruitq́ue, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius *pudore flagitij, crebrescente inuidia, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritamq́ue prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibusq́ue occultè redimebantur. mox redijt Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaq́ue, magnificentia municipum, & Vespasianus hortabatur. Ceterùm assidere sepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haut diu permisit. Ad tertium lapidem progressi, vagos pauenteq́ue Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famamq́ue; in Galliam, Iulium Calenum tribunum; in Germaniam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterq. Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus alpiũ, præsidijs occupati: suspecta Germania, tamquã in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcina,

Cremonæ excidium.
*Probasententia. viri tamen docti, miles. in quòs Turn.
*Nec malè, ingrueret.
*Vulgò, pòst rem, flagitij

Cæcina, cùm Fabium Valentem paucis pòst diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non alloquio exercitioq́ue militem firmare, non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentq́ue, præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atque illum, in nemore Aricino, desidem & marcentem, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo pòst de Cæcina affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vinctum. plus apud secordem animum lætitia, quàm cura valuit. Multa cum exsultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum, composita in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L. Vitellio factum. Dein ceteri, composita indignatione, quòd consul Rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquam, erga Flauianos duces obtrectatio. errorem imprudentiamq́ue exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis, tribuentisq́ue, eblandiretur. Pridie kalend. Nouembris, Rossius Regulus inijt, eiurauitq́ue. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neque lege lata, alium suffectum. Nam consul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit; de qua sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti caussam, apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere, qui ipsum Tuscum & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, quòd ægro principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit ijs qui principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso, æmulatione praua, quòd eum omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris referat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, caussam confusionis quærenti, Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis « fratris, preces lacrymasq́ue attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ le- « giones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatijs ar- « ceat. In vrbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosq́ue auos iactantem, qui se stirpe « imperatoria comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum « Vitellius amicorum inimicorumq́ue negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio « prospectantem. Reddendâ pro intempestiua lætitia mæstam & funebrem noctem, qua sciat « & sentiat viuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere. Trepidanti « inter scelus metumq́ue, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palàm iussa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno grassari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sæuissima Vitellij vox, qua (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectata inimici morte, iactauit. Blæso, super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoque rebus, à Cæcina & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus, ambitus, abnuere perseuerauit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonumq́ue agmine, segnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Basso Rauennatem classem, pernicibus nuntijs accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discrimen pugnæ, assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitata Rauenna, Hostiliam Cremonámue pergeret. Alijs placebat, accitis ex vrbe prætorijs cohortibus, valida manu perrumpere. Ipse, inutili contatione, agendi tempora consultando consumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto discrimine quidem, infamia caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulterijsq́ue ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq́ue prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam parua manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reuerentia morabatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

haut diuturna vincula apud auidos periculorum,& decoris securos. Eo metu,& paucis, quos aduersa non mutauerant,comitantibus,cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam,atque inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauum,&, si prouenisset, atrox consilium inijt,vt arreptis nauibus, in quamcumq. partem Narbonensis prouinciæ egressus,*Gallias & Germaniæ gentes,nouumq. bellum cieret. Digresso Valente,trepidos,qui Ariminum tenebant,Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorum liburnicis, terra mariq. circumuenit. Occupantur plana Vmbriæ,& quà Picenus ager Hadria alluitur. omniq. Italia,inter Vespasianum ac Vitellium,Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens,è sinu Pisano,sæuitia maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus,alpium maritimarum procurator,fidus Vitellio,cuius sacramentũ,cunctis circa hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum,ne Galliam Narbonensem temerè ingrederetur monendo terruit,*simul ceterorũ fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates,procurator Valerius Paullinus,strenuus militiæ,& Vespasiano ante fortunam amicus,in verba eius adegerat. Concitisq. omnibus,qui exauctorati à Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiuliensem coloniá, clausstraq. maris præsidio tuebatur:eo grauior auctor,quòd Paullino patria Forum Iulij,& honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsiq. pagani,fauore municipali, & futuræ potentiæ spe iuuare partes annitebátur.quæ vbi paratu firma,& aucta rumore,apud varios Vitellianorum animos increbruere; Fabius Valés cum quattuor speculatoribus,& tribus amicis,totidem centurionibus ad naues regreditur *maturè:ceterisq. remanere,& in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. Ceterùm vt mare tutius Valenti, quam litora,aut vrbes; ita futuri ambiguus,& magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduersa tempestate Stœchadas Massilienſium insulas affertur. Ibi eum,missæ à Paullino liburnicæ,oppressere. Capto Valente,cuncta ad victoris opes conuersa, initio per Hispaniam à prima Adiutrice legione orto,quæ memoria Othonis infensa Vitellio,decimam quoq. ac sextam traxit. Nec Galliæ contabantur. Et Britanniam,inclytus erga Vespasianum fauor,quòd illic secundæ legioni à Claudio præpositus,& bello clarus egerat,non sine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti,expertum iam principem anxij mutabant. Ea discordia,& crebris belli ciuilis rumoribus,Britanni sustulere animos,auctore Venusio: qui super insitam ferociam, & Romani nominis odium, proprijs in Carthismanduam reginam stimulis accendebatur. Carthismandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat *potentiam,postquam capto per dolum rege Carataco,instruxisse triumphum Claudij Cæsaris videbatur. Inde opes,& rerum secundarum luxus. spreto Venusio,is fuit maritus,armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. concussa statim flagitio domus. Pro marito,studia ciuitatis:pro adultero,libido reginæ,& sæuitia. Igitur Venusius,accitis auxilijs,simul ipsorum Brigantum defectione,in extremum discrimen Carthismanduam adduxit. Tum petita à Romanis præsidia. & cohortes alæq. nostræ, varijs prœlijs, exemere tamen periculo reginam. Regnum Venusio,bellum nobis relictum. Turbata per eosdem dies Germania,& secordia ducum,& seditione legionum. Externa vi, & perfidia sociali,propè afflicta Romana res. Id bellum,cum caussis & euentibus (etenim longiùs prouectum est) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc sine metu,abducto è Mœsia exercitu. sed prima rerum,quieti speculabantur: vbi flagrare Italiam bello,cuncta inuicem hostilia, accepere, expugnatis cohortium alarumque hibernis, vtraque Danubij ripa potiebantur. Iamq. castra legionum exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem oppositurus esset,Cremonésis victoriæ gnarus,ac ne externa moles vtrimq. ingrueret,si Dacus Germanusq. diuersi irrupissent. Affuit vt sæpe aliàs, fortuna populi Ro. quæ Mucianum vireſq. Orientis illuc tulit:& quod Cremonæ interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia (proconsul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est: additis copijs è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias, & externo bello illigari, pars consilij, pacisque erat. Nec ceteræ nationes silebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiæ quondam classis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus,præpotens olim, & postquam regnum in formam prouinciæ verterat,mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine,adscitis gentibus, quæ Pontum accolunt,corrupto in spem rapinarũ egentissimo quoque,haut temnendæ manus ductor,Trapezuntem,vetustam admodum ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticæ ore conditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romana, signa armaque in nostrum modum, desidiam licentiamque Græcorum retinebant. Classi quoq. faces intulit,vacuo mari *eludens,quia lectissimas liburnicarum,omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtius

vagabantur

*Auctior Vat. Gallias & exercitus & Ger.

f. supfluũ,

*Emendo & dist. regredirur. Maturo,ceterisq. intelligit Marium Maturum, de quo iam antè.

*Scribo,potentia. Consule Com.

f. ovæ

*Nec malè. illudens.

vagabantur,fabricatis repentè nauibus,quas cameras vocant,artis lateribus,lata aluo,sine vinculo æris aut ferri connexa. & tumido mari,prout fluctus attollitur,summa nauium tabulis augent,donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimq. prora, & mutabili remigio,quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxium est. Aduertit ea res *Vespasiani [animum,] vt vexillarios è legionibus,ducemq. Virdium Geminum,spectatæ militiæ, diligeret. Ille incompositum & prædæ cupidine vagum hostem adortus, cogit in naues: effectisq. raptim liburnicis,assequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibi,tutum sub Sedochezorum regis auxilio,quem pecunia donisq. ad societatem perpulerat. Ac primo rex, minis armisq. supplicem tueri. Postquam merces proditionis,aut bellum ostendebatur,fluxa, vt est Barbaris,fide,pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloq. seruili finis impositus.

*Fortè, Vespasianum, alia voce inducta.

Lætum ea victoria Vespasianum,cunctis super vota fluentibus,Cremonensis prœlij nuntius in Ægypto assequitur.Eò properantiùs Alexandriam pergit,vt fracto Vitellij exercitu,vrbem quoq. externæ opis indigam fame vrgeret. Namq. & Africam,eodem latere sitam, terra mariq. inuadere parabat,clausis annonæ subsidijs,inopiam,ac discordiam hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij transit:Primus Antonius nequaquam pari innocentia,post Cremonam agebat. satisfactum bello ratus,& cetera ex facili: seu felicitas, in tali ingenio,auaritiam,superbiam,ceteraq. occulta mala patefecit. vt captam Italiam persultare, vt suas legiones colere,omnibus dictis factisq. *viam sibi ad potentiam struere. vtq. licentia militem imbueret,interfectorum centurionum ordines,legionibus offerebat.eo suffragio turbidissimus quisq.dilecti. nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari violentia trahebantur. quæ seditiosa,& corrumpendæ disciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduentantem Mucianum veritus,quod exitiosius erat quàm Vespasianum spreuisse. Ceterùm propinqua hieme,& humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq. victricium legionum,milites vulneribus aut ætate graues, pleriq. etiam integri,Veronæ relicti. sufficere cohortes alæque,& è legionibus lecti,profligato iam bello videbantur. Vndecima legio sese adiunxerat,initio contata, sed prosperis rebus,anxia quòd defuisset. Sex millia Dalmatarum,recens dilectus,comitabantur. Ducebat Poppæus Siluanus consularis. vis consiliorum penes Annium Bassum, legionis legatum. Is Siluanum secordem bello,& dies rerum,verbis terentem,specie obsequij regebat,ad omniaq. quæ agenda forent, quieta cum industria aderat. Ad has copias, è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus,optimus quisque adsciti. Classem,Dalmatæ suppleuere. Exercitus ducesq.ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de summa rerum contantes, quòd motas ex vrbe prætorias cohortes audierant,& teneri præsidijs Apenninum rebantur, & ipsos in regione bello attrita, inopia & seditiosæ militum voces terrebant, Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & festinatio atque auiditas præpediebant,dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduersus fas nefasq. irreuerentiam fuisse,vt gregarius eques,occisum à se proxima acie fratrem professus,præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem,ius hominum: aut vlcisci,ratio belli permittebat. Distulerant tamquam maiora meritum,quàm quæ statim exsoluerent. nec quidquam vltrà traditur. Ceterùm,& prioribus ciuium bellis,par scelus inciderat. Nam prœlio,quo apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum est,Pompeianus miles fratrem suum,dein cognito facinore,seipsum interfecit, vt Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria,ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoria repetita, quotiens res locusque exempla recti, aut solatia mali poscent,haut absurdè memorabimus. Antonio ducibusque partium, præmitti equites, omnemque Vmbriam explorari placuit, si qua Apennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas signaque, & quidquid Veronæ militum foret: Padumque & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & *certiora de Muciano sperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoria anxius, & ni præsens vrbe potiretur,expertem se belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis,aut rursus contandi vtilitates edisserens: atque ita compositus, vt ex euentu rerum aduersa abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, ceterosque sibi fidos,apertius monuit. Iique omnes,de festinatione Primi ac Vari sinistrè, & Muciano *volentia scripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis,effecerat, vt non pro spe Antonij,consilia factaq.eius æstimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre,cuius criminationibus coaluissent pericula sua.nec sermonibus temperabat,immodicus linguæ,& obsequij insolens. litteras ad Vespasianum composuit, iactantius quàm ad principem, nec sine occulta in Mucianum insectatione.Se Pannonicas legiones

*Libri, vim. posset legi, vim sibi ac pot.

*Portè, ręctiora.

*Aliàs, volenti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, sua constantia perruptas alpes, occupatam Italiam, interfepta Germanorum Rhætorumq. auxilia. quòd discordes, dispersasque Vitellij legiones, equestri procella, mox peditum vi, per diem noctemque fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. casum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidijs, veteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuntijs neque epistolis, sed manu & armis imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemque Italiæ, cordi fuisse. suis exhortationibus, Gallias Hispaniasque validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues simultates: quas Antonius simpliciùs, Mucianus callidè, eoque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, stulta dissimulatione, remedia potius malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti consultantiq. supererant spes viresq. Cùm è contrario læta omnia fingeret, falsis ingrauascebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eoque plures: ac siliceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductosque, vt robora victoris exercitus noscerent, remittendo: quos omnes Vitellius secreto percontatus, interfici iussit. Notabili constantia, centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit, ad vires hostium spectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumque animum professus, vt cuncta viseret, postulat. Missi qui locum prœlij, Cremonæ vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentiq. vera esse quæ referret, atque vltrò corruptum arguenti: quandoquidem, inquit, magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vsus, dabo cui credas. atq. ita digressus, voluntaria morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiaq. eadem tradidere. Vitellius vt è somno excitus, Iulium Priscum, & Alphenum Varum, cum xiiij. prætorijs cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta è classicis legio. tot millia armatorum, lecta equis virisque, si alius dux foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera socijs, Latium externis dilargiri: his tributa * dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nulla in posterum cura, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, stultissimus quisq. pecunijs mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, salua republica poterant. Tandem, flagitante exercitu, qui Meuaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consilijs obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum superuolitauit, vt nube atra diem * obtenderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto sacrificij apparatu, longè nec vbi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóue bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios, vultu quoque & incessu trepidus, dein temulentus. Postremò tædio castrorum, & audita defectione Misenensis classis, Romam reuertit, recentissimum quodque vulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cùm transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hieme atque inopia hostes aggredi, in aperto foret; dum dispergit vires, acerrimum militem, & vsq. in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq. tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturus. Arcuere eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis principis auribus, vt aspera quæ vtilia, nec quidquam nisi iocundum & lætum acciperet. Sed classem Misenensem (tantum ciuilibus discordijs etiam singulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galba dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neq. fidei constans, neque strenuus in perfidia. & Apinius Tiro prætura functus, ac tum fortè Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæq. impulsæ, præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contrà Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius, Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in auxilium vrbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimque castra, haut magna contatione Iuliano in

partes

* *Puto, remittere.*

* *Ita manuss. vulgò, obtunderent.*

partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupauere, mœnibus situque magis, quàm ipsorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi, studijs militum & clamoribus populi arma poscentis refouebatur: dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba ausurum, falsa specie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dilectus in consules partitur. Seruorum numerum, & pondus argenti senatoribus indicit. equites Romani obtulere operam pecuniasque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haut perinde Vitellium, quàm casum locumque principatus miserabantur. nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidantium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici voluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia inconsulti impetus cœpta, initijs valida, spatio languescunt, dilabi paulatim senatores, equitesque, primò contanter, & vbi ipse non aderat; mox conterriti, mæstiue discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omisit. Vt terrorem Italiæ possessa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haut dubium erga Flauianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Samnis, Pelignusque, & Marsi, æmulatione, quòd Campania præueniisset, vt in nouo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœda hieme per transitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna vertisset. quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuere, agresti cultu, & notitia locorum, custodias Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, coq. inter duces assumtus est. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem caussabatur. Domitiano aderat animus. sed custodes à Vitellio additi, quamquam se socios fugæ promitterent, tamquam insidiantes timebantur. Atq. ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carsulas venere, paucos ad requiem dies sumunt: donec aquilæ, signaque legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, latè prospectans, tuto copiarum aggestu, florentissimis pone tergum municipijs. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam consilijs & ratione perfici. Iam Misenensem classem & pulcherimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. Satis gloriæ prœlio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ, ne concupiscerent Romam capere potius, quàm seruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, si incolumitatem senatui populoque Rom. sine sanguine quæsissent. His & talibus mitigati animi. Nec multo pòst legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est, Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri. Missus extemplo Varus, cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuere. quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent. Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna. & præmijs defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumque. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus, desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsoluerent. Iisdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam vltrà spem fouerent. nam peruasisse in Germanias Valentem, & veteres illic nouosque exercitus ciere credebant. Visa cæde, in desperationem uersi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equestri familia, procax moribus, neque absurdus ingenio famam vrbanitatis per lasciuiam petere. ludicro * Iuuenalium sub Nerone,

velut

* *Alias, iuuenum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

velut ex necessitate, mox sponte mimos actitauit, scitè magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum, seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidia illustratus. Abrupta vndiq. spe, Vitellianus miles transiturus in partes, id quoq. non sine dedecore, sed sub signis vexillisq. in subiectos Narniæ campos descendere. Flauianus exercitus, vt ad prœlium intentus * armatusq., densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius, clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ subsistere iussi. relictæ simul è victricibus legiones, neque quiescentibus graues, & aduersus contumaciam validæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nuntijs salutem, & pecuniam, & secreta Campaniæ, offerre Vitellio, si positis armis, seque ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundem modum & Mucianus composuit epistolas: quibus plerumq. fidere Vitellius, ac de numero seruorum, electione * lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animum, vt si principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obliuiscetur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, secretis sermonibus incitabant, victoriæ famæq. partem capesseret. Esse illi præsidium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas vigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoq. de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis vndiq. nuntijs trepidas. populi, mobilem animum: & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupasset. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reseruaret: id Vespasiano, vt ceteri post Sabinum haberentur. Haut quaquam erecto animo eas voces accipiebat, inualidus senecta. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriusque rebus, auctoritate pecuniaq. Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq. pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in speciem concordia, offensarum operta metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à sanguine & cædibus: eoq. crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisq. per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi. postremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigere. Verba vocesque duos testes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quòd si tam facilè suorum mentes flexisset Vitellius, quàm ipse cesserat: incruentam vrbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterùm vt quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur. ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisq. satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed vbi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto * æmulatu rediturum. Fabium illis Valentem, captiuum, & casibus dubijs reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, vllam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. Non à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi fortè Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris, vt tres consulatus, vt tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Deniq. nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis. id solum referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportuna morte excidium domus præuenit. nihil principatu filij assecuta, nisi luctum & bonam famam. x v. kalen. Ianu. audita defectione legionis cohortiumque, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœsta circum familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ, & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum principem, & generis humani paulo antè dominum, relicta fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat, occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidere: in sua concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mœstitiæ

* Cod. reg. ornatusque Ita lib. v. pauci ornati militariter, & alij scriptores.

*Lego, littorum. intelligis littora Campaniæ, & amœnos sinus.

* Vulgò, æmulatore.

mœstitiæ congruentia locutus: Cedere se pacis & Reip. caussa: retinerent tantùm memoriam sui, fratremque, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miserarentur. Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postremò fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq. ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, vt in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domumque fratris petiturus, discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. intercluſum alterum iter, idq. solum quod in sacram viam pergeret, patebat. Tum consilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripseratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & pleriq. equestris ordinis, omnisq. miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuere. Illuc de studijs vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progressus erat, quàm vt regredi posset: & suo quisq. metu, ne disiectos, eoque minùs validos, Vitelliani consectarentur, contantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumsere. Circa lacum Fundani, descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepida, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij insedit milite, & quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promtum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simulauere. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodia secordi clausos circumdedit. eoque, concubia nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium acciuit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi sine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigilijs parum intentus erat. Et hibernus imber repentè fusus, oculos auresq. impediebat. Luce prima Sabinus, antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petisset? Ita priuato, & omnem principatus speciem vitanti, conueniſſe. Contra Vitellium in palatium, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœlijs legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispanijs, Germanijsque, & Britannia, descisentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pœniteat; non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis vno sene, & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de summa rerum illic certaret. cetera secundùm euentum prœlij cessura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui caussa respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiam suam. Et monuit Martialem, vt per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neq. iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsq. ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitùs porticus in latere cliui, dextrà subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq. Vitellianos deturbabant. neque illis manus nisi gladijs armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecere, & sequebantur ignem. ambustasq. Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndiq. statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa vtraq. vis. propior atq. acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multa pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quò nitentes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxere flammam, alueruntq. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagrauit. Id facinus post conditam vrbem

* luctuosissi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

luctuosissimum fœdissimumq. pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitijs, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porsena dedita vrbe, neq. Galli capta, * temerare potuissent, furore principum exscindi? Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuata. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorum caussis, quo tantæ cladis pretio * pro patria bellauimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino, iecerateq. fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res sufficerent. Mox Seruius Tullius, sociorum studio, deinde Tarquinius Superbus, capta Suessa Pometia, hostium spolijs exstruxere. Sed gloria operis, libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit, ea magnificentia, quam immensæ postea Pop. Ro. opes ornarent potius, quàm augerent. Ijsdem rursus vestigijs situm est, postquam interiecto ccccxv. annorum spatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla suscepit, neque tamen dedicauit. hoc solum felicitati eius negatum. Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis, quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantia, inter dubia indigebat. Ex diuerso, trepidus miles, dux segnis, & veluti captus animi, non lingua, non auribus competere. neque alienis consilijs regi, neque sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iusserat vetare, quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi. postremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq. miscent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè insignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugam cœptantem, circumsistunt, & Quinctium Atticum consulem, vmbra honoris & suamet vanitate monstratum quòd edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitellium iecerat. Ceteri per varios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere, qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, vltro rogitantes respondentésue, audaciam pro latebra haberent. Domitianus, prima irruptione apud ædituum occultatus, sollertia liberti, lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus * ignarusque, apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuit, casusque suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, seque in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuque excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere vt absisteret. Tum confossum conlaceratumque, & abscisso capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut sanè spernendi. Quinque & xxx. stipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iustitiamque eius, non argueres. Sermonis nimius erat. Id vnum septem annis, quibus Mœsiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitæ, alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuisse Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, diremta æmulatione inter duos, quorum alter se fratrem imperatoris, alter consortem imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incendisset, se reum Atticus obtulerat. Eaque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenq. agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Ijsdem diebus L. Vitellius, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illic gladiatoribus remigibusque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, vt suprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuia secordiaque gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisque ac pecunijs acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm virium partibus addebat. Interim ad Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitusq. si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum, multa nocte cohortes expeditas summis montium iugis, super caput hostium sistit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam

* Plerique libri, tenere.

* Ita Vatic. vulgò, ignoratusque.

Vid. Martiale

pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cùm tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidere. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasere, in quis præfectus classis Apollinaris: reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladesq. expugnatæ Tarracinæ, superbè sæueq. egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reipub. fuit. nam si recens victoria miles, & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset, haut parua mole certatum, nec sine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo pessimus quisque, vitijs valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi, per otium agitabat. Caussa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam dolo contantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius vrbi bellum, quàm inferre: quando validissimæ cohortes à Vitellio desciuissent, & abscisis omnibus præsidijs, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta: qui sumtis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haut facilè quis vni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. ceteriq. duces, dum peractum bellum putant, finem eius insigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum, Salaria via vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, serum auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoq. & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre prœliú aduersum fuerat. namq. incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortosq., & anfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neq. omnis eques concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœda fuga consternantur, non vltra Fidenas secutis victoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus Vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures, raptis quod cuique obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato senatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacemq. suaderent. Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Rusticus. auxit inuidiam, super violatum legati prætorisq. nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies vsque in exitium temerasset. Æquioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus. Cœptabatq. permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differens, armatos monere. Id plerisque ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent procul carentque, ni admonitu modestissimi cuiusque, & alijs minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamini vnum diem postulabant. si moram interiecissent, facilius omnia conuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitellio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt castris iuxta pontem Miluium positis, postera die vrbem ingrederentur. Ratio contandi, ne asperatus prœlio miles, non populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorum consuleret. Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, suspectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars vt astiterat Flaminia via, pars iuxta ripam Tiberis

Universidad de Deusto
Biblioteca

inceſſit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus, trinis & ipſe præſidijs occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia: ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ij tantùm conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram vrbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes macerijs hortorum Vitelliani, ad ſerum vſque diei, ſaxis piliſq; ſubeuntes arcebant: donec ab equitibus, qui porta Collina irruperant, circumuenirentur. Concurrere & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani deſperatione ſolabantur, & quamquam pulſi, rurſus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rurſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet, * abditos in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugulariique poſtulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe tota facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæque. Simul cruor & ſtrues corporum, iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum, quidquid in acerbiſſima captiuitate ſceleris, prorſus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sulla, ſemel Cinna, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermiſſæ, velut feſtis diebus id quoque gaudium accederet, * exſultabant. nulla partium cura, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſque vt nouiſſimam ſpem retinebant. Eò intentius victores, præcipuo veterum cohortium ſtudio, cuncta validiſſimarum vrbium excidijs reperta, ſimul admouent, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſque: quidquid tot prœlijs laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari clamitantes. Vrbem ſenatui ac pop. Rom. templa dijs reddita; proprium eſſe militis decus, in caſtris. illam patriam, illos penates, ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam. Contrà Vitelliani, quamquam numero fatoque diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, domos arasque cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes, ſuper turres & propugnacula mœnium, exſpirauere. Conuulſis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidere omnes contrarijs vulneribus, verſi in hoſtem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta vrbe, per auerſam palatij partem, Auentinum in domum vxoris ſellula defertur: vt ſi diem latebra vitauiſſet, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris eſt, cùm omnia metuenti, præſentia maximè diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertumque: dilapſis etiam infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. Terret ſolitudo, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit vacuis. feſſusque miſero errore, & pudenda latebra ſemet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniata veſte, fœdum ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infeſto ictu, per iram, vel quo maturius ludibrijs eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre contumelijs, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumque roſtra, & Galbæ occiſi locum contueri, poſtremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno inſultanti, ſe tamen imperatorem eius fuiſſe reſpondit. Ac deinde ingeſtis vulneribus, concidit. Et vulgus eadem prauitate inſectabatur interfectum, qua fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. conſulatum, ſacerdotia, nomen locumq. inter primores, nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere, qui ipſum non nouerant. Studia exercitus, raro cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuere, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas, quæ, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantia morum continere putat, meruit magis quàm habuit. * Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cùm à Galba deſciuiſſent. * Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum ſenatorumq., qui dilapſi ex vrbe, aut per domos clientium ſemet occultabant, vocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

* Vulgò, abditi.

* Antiqui omnes libri vocem addunt, exſultabât. Fruebantur nulla. Forte an, exſultabât, furebantque; nulla.

* Abeſt ea vox à vulgatis: repoſui è Vat.

* Alij, Præcipitanti.

C. COR.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIAR. LIB. QVARTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miseriæ Romanæ vrbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperium Vespasiano à Senatu firmatur. De Heluidio Prisco accuratiùs, insigni viro. de discidijs eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batani primi sumpsêre. Postque eos, Caninefates. Præsidia & castella Romana eijciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, & pòst Mumium Lupercum legatum prælijs vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra Vetera à Ciuili obsidentur. Seditio militum Rom. contrà Hordeonium. & summa belli Voculæ permissa. Is contrà Ciuilem duxit: & primò victus, præter spem fortuitò vicit. Iterùm seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitelliani milites compositi. alij in prætorium lecti. L. Pisonis in Africa cædes. Capitolium Romæ restitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ nutant. Ipsæ legiones cohortésque Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecere, quæ in Veteribus diu obsessæ. Nec Agrippinenses vltrà contati, quin se victoribus adiungerent. Lingones intereà à Sequanis fusi. At Romæ, imperium periclitari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli intereà deliberant. & pluribus sanioribusque cum seruitute pax placuit. Petilius Cerialis Treueros magna pugna vicit. defectores plerique ad Romana signa rediere. Paulò post acre iterùm certamen cum Ciuili & Classico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itémque de oraculis & sortibus ad eius imperium. Gesta illo ipso anno, cuius parte postrema Consules.

IMP. VESPASIANVS ITERVM. TITVS FILIVS.

INTERFECTO Vitellio, bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos consectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque, passim trucidatis, vt quemque sors obtulerat. Ac mox, augescente licentia, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & iuuenta, prospexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odijs, sanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vsquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel si resisteretur, causſa cædis. nec deerat egentissimus quisq. ex plebe. & pessimi seruitiorum prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. Vbiq. lamenta, conclamationes, & * fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianiq. militis inuidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & discordias pessimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen sedemq. Cæsaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris & adulterijs filium principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiamq. è principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Ceteri modestia vel ignobilitate, vt in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupari redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliqua belli, postulabat. Præmissi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas stetit. Nec contatus est Vitellius, seq. & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus ira, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, septus armatis, per vrbem incessit. Nemo supplici vultu, sed tristes & truces, & ad-

* Vertranius, forma.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersùm plausus ac lasciuiam insultantis vulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressere. ceteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quamquam inter aduersa, salua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitijs fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde prosperis socius, quàm aduersis abstractus. Iisdem diebus Lucilius Bassus, cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: discordibus municipiorum animis, magis inter semet, quàm contumacia aduersus principem. Viso milite, quies, & minoribus colonijs impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi caussa locatur: &
» domus illustres afflictæ, cùm contrà Tarracinenses nulla ope iuuarentur. Tantò procliuius
» est iniuriæ, quàm beneficio vicem exsoluere: quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus. patibulo affixus, in ijsdem annulis quos acceptos à Vitellio gestabat. At Romæ senatus cuncta principibus solita, Vespasiano decernit, lætus & spei certus. quippe, sumta per Gallias Hispaniasque ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercitusq. lustrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ, tamquam manente bello scriptæ. ea, prima specie, forma. Ceterùm vt princeps loquebatur, ciuilia de se, & Rep. egregia. nec senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & consulare imperium decernuntur. Miserat & Mucianus epistolas ad senatum, quæ materiam sermonibus præbuere. si priuatus esset, cur publicè loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententiæ dici. ipsa quoque insectatio in Vitellianos, sera & sine libertate. id verò erga Remp. superbum, erga principem contumeliosum, quòd in manu sua fuisse imperium, donatumque Vespasiano iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco, & Arrio Varo, prætoria insignia. Mox deos respexere. restitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Asiaticus, consul designatus, censuit. Ceteri, vultu manuque; pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Vbi
* Locus mutilus.
* Melius, attollebatur. de ipso Heluidio.
ad Heluidium Priscum prætorem designatum ventum, promsit sententiam, * vt honorificam in bonum principem. Falsa aberant, & studijs senatus * attollebantur. Isque præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur, quia iterùm in mentionem incidimus viri sæpius memorandi, vt vitam studiaque eius, & quali fortuna sit vsus, paucis repetam. Heluidius Priscus, regione Italiæ * septima, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studijs iuuenis admodum dedit: non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantùm quæ turpia; potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum; neque bonis neque malis annumerant. Quæstorius adhuc, à Pæto Thrasea gener dilectus, è moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit. ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officijs æquabilis, opum contemtor, recti peruicax, constans aduersus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur: quando etiam sapientibus, cupido gloriæ, nouissima exuitur. Ruina soceri, in exsilium pulsus, vt Galbæ principatu redijt, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea vltio, incertum maior an iustior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen, & egregrijs orationibus vtriusque * testatum. Mox dubia voluntate Galbæ, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus: varijs, vt sunt hominum ingenia, sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiam requirentium. Ceterùm eo senatus die, quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priscus eligi nominatim à magistratibus iuratis; Marcellus vrnam postulabat, quæ consulis designati sententia fuerat. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne alijs electis posthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infestas orationes prouecti sunt. quærente Heluidio, quid ita Marcellus iu-
» dicium magistratuum paueſceret? esse illi pecuniam, & eloquentiam, quìs multos anteiret,
» ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrna, mores non discerni: suffragia & existi-
» mationem senatus reperta, vt vniuscuiusque vitam famamque penetrarent. pertinere ad
» vtilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi quos innocentissimos se-
» natus habeat, qui honestis sermonibus aures imperatoris imbuant. Fuisse Vespasiano
amicitiam cum Thrasea, Sorano, * Senecione: quorum accusatores, etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio, velut admoneri principem, quos probet, quos
* Ita libri. At Rhenano placuit, certatum.
* Manuss. Sentio, idq. verum.

quos reformidet. nullum maius boni imperij instrumentum, quàm bonos amicos. Esse satis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmijs & impunitate, Vespasianum melioribus relinqueret. Marcellus, non suam sententiam impugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat, secundùm vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitijs locus foret. Nihil euenisse cur antiquitus instituta exolescerent, aut principis honor in cuiusquam contumeliam * verteretur. sufficere omnes obsequio. id magis vitandum, ne peruicacia quorundam irritaretur animus nouo principatu suspensus, & vultus quoque ac sermones omnium circumspectans. Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam ciuitatis formam patres auique instituerint: vlteriora mirari, præsentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescumq. tolerare. Non magis sua oratione Thraseam, quàm iudicio senatus afflictum. Sæuitiam Neronis, per huiusmodi imagines illusisse. nec minus sibi anxiam talem amicitiam, quàm alijs exsilium. Denique constantia, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: se vnum esse ex illo senatu, qui simul seruierit: suadere etiam Prisco, ne supra principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum libertatis placere. Hæc magnis vtrimq. contentionibus iactata, diuersis studijs accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam medijs patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissimus quisque eodem inclinabat, metu inuidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, modum impensis postulauerant. Eam curam consul designatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reseruabat. Heluidius, arbitrio senatus agendum censuit. Cùm perrogarent sententias consules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re, principe absente, statueretur. censuerat Heluidius, vt Capitolium publice restitueretur, adiuuaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde obliuio transmisit. Fuere, qui & meminissent. Tum inuectus est Musonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falso testimonio circumuentum arguebat. Ea cognitione renouari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria. Celer professus sapientiam, dein testis in Baream, proditor corruptorq. amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies, caussæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quàm Priscus & Marcellus, ceteriq. motis ad vltionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cùm discordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non principes in ciuitate essent; Mucianus vrbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonij Variique potentia, malè dissimulata in eos Muciani iracundia, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, verterat se, transtuleratque. Ille vnus ambiri, coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos hortosque permutans, apparatu, incessu, excubijs, vim principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus. sed nomen insigne, & decora ipsi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erantq. in ciuitate adhuc turbida, & nouis sermonibus læta, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iussu Muciani, custodia militari cinctus, ne in ipsa vrbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab vrbe lapidem, via Appia, fuso per venas sanguine exstinguitur. Iulius Priscus, prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæq. suæ superfuit. Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam, seruili supplicio, expiauit. Ijsdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionum * [castra] hiberna, desciuisse Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus caussis ortum, quanto externarum sociarumque gentium motu flagrauerit, altius expediam. Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulam intor vada sitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis, societate validiorum, attriti, viros tantùm armaque imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto, nobilissimi populorum regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio; arma equosq. retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regia stirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, missusque ad Neronem, & à Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adijt, flagitante supplicium eius exercitu. Inde caussæ irarum, spesque ex malis nostris. Sed
* Malim, verteret.
* Abest à manuss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ciuilis, vltra quàm barbaris solitum, ingenio sollers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens, simili oris dehonestamento; ne vt hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam, studiumq. partium prætendit. missis sanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, & Reip. cura, cui excidium aduentabat, si redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis * dissidij certus, occultato interim altiore consilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellij, Batauorum iuuentus ad dilectum vocabatur: quem suapte natura grauem, onerabant ministri auaritia ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rursus * impuberes, sed forma conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis auctores, perpulere vt dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitia incaluisse videt, » à laude gloriaque gentis orsus, iniurias & raptus, & cetera seruitij mala enumerat. Neque » enim societatem vt olim, sed tamquam mancipia haberi: quando legatum, graui quidem » comitatu, & superbo cum imperio, venire? tradi se præfectis centurionibusque. quos vbi spo» lijs & sanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos sinus, & varia prædandi vocabula. In» stare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremum diuidantur. Nun» quam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & senes. attol» lerent tantùm oculos, & inania legionum nomina ne pauescerent: esse sibi robur peditum » equitumque; consanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingra» tum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano imputaturos: victoriæ rationem non reddi. Magno cum assensu auditus, barbaro ritu, & patrijs exsecrationibus, vniuersos adigit. Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, lingua, virtute, par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuntijs, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, vt supra rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, stolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium, impune spreuerat. Igitur ipso rebellis famiIiæ * nomine placuit, impositusque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux diligitur. Statimque accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites: nec si præuidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein vagos & pacis modo effusos lixas, negotiatoresque Romanos, inuadunt. Simul excidijs castellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. * Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis, segnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit vltrò præfectos, quòd castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum. illi, sua quisque hiberna, repeterent. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit: erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessere, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos proprijs cuneis componit. directa ex diuerso acies, haut procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit. Perculsique milites improuisa proditione, à socijs hostibusque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitia, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ obijcere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant. donec vniuersa quattuor & viginti nauium classis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præsens, in posterum vsui: armaque & naues, quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliasque fama, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem, Ciuilis arte donisque affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data potestate. manentibus, honorata militia; digredientibus, spolia Romanorum » offerebantur. Simul, secretis sermonibus, admonebat malorum, quæ tot annis perpessi, miseram seruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma » contra communes dominos cepisse. prima acie, fusum victumque Romanum, quid si » Galliæ iugum exuant? quantum in Italia reliquum? prouinciarum sanguine, prouincias

vinci.

* In pett. desciscendi.

* Vat. impubes.

* omine, est in edit. Rhē.

* Restitui è manuſ. Nam vulgati, mutili.

vinci. ne Vindicis aciem cogitarent. Batauo equite, protritos Æduos Aruernosque. fuisse in- «
ter Verginij auxilia, Belgas. vereque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc «
eadem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum vigerit. es- «
se secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria, «
Asiaque, & suetus regibus Oriens: multos adhuc in Gallia viuere, ante tributa genitos. Nu- «
per certè, cæso Quinctilio Varo, pulsam è Germania seruitutem. Nec Vitellium principem, «
sed Cæsarē Augustum bello prouocatum. Libertatem natura, etiam mutis animalibus, da- «
tam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde atriperent va- «
cui, occupatos; integri, fessos. dum alij Vespasianum, alij Vitellium foueant, patere locum ad- «
uersus vtrumque. Sic in Gallias Germaniasq. intentus, si destinata prouenissent, validissimarū «
ditissimarumq. nationū regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus,
per dissimulationē aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorū insula Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios è præsentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim transmisit: addita Batauorum ala, quæ iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditis in ipsa acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarū cohortium signis circumdatus, vt suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoria cladis terrerentur, matrem suam sororesq., simul omnium coniuges paruosq. liberos, consistere à tergo iubet: hortamenta victoriæ, vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, sonuit acies; nequaquam par à legionibus, cohortibusque, redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, statimque in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Vbiorum Treuerorumque auxilia, fœda fuga dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in castra, quibus Veterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios auehitur. Isdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iussu Vitellij in vrbem pergerent, missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumuere statim superbia ferociaque, & pretium itineris, donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio, postulabant; non vt assequerentur, sed caussam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibusque, consultauit, num obsequium abnuentes vi coërceret. Mox insita ignauia, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito dilectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militem. Dein pœnitentia, & arguentibus ipsis qui suaserant, tam quam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret transitu Batauos: se cum exercitu, tergis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimque copijs, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, alijsque litteris Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertia militis, neque hostium vi, sed fraude ducum euenire. Batui, cùm castris Bonnensibus propinquarent, præmisere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent. Longa atque irrita militia fessis, patriæ atque « otij cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam « inuenturos. Contantem legatum milites perpulerant, fortunam prœlij experiretur. Tria « millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, densi vndique, & frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portasque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus fossæ. nec cæde tantùm & vulneribus, sed ruina, & suis plerique telis interiere. Victores, colonia Agrippinensium vitata, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prœlium excusabant: tamquam petita pace, postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vetera castra concesserant, vt idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque hostium se consilijs vti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma vsque ad supremum spiritum

Universidad de Deusto
Biblioteca

retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incensus ira, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq́ue, & excita nuntijs Germania, ad prædam famamq́ue. Aduersus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numisius Rufus, vallum muroſq́ue firmabant. subuersa longæ pacis opera, haut procul castris in modum municipij exstructa, ne hostibus vsui forent. Sed parum *prouisum, vt copiæ in castra conuecherentur; rapi permisere. Ita paucis diebus per licentiam absumta sunt, quæ aduersus necessitates in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, [vtramque] Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum cateruis complet, assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc veterana cohortium signa, inde depromtæ siluis *luciſq́ue ferarum imagines, vt cuique genti inire prœlium mos est, iuxta belli ciuilis externiq. facie obstupefecerant obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbata pace illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter assurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premiq́ue Germanias Augustus crediderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones nostras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Batui, Transrhenaniq., quo discreta virtus manifestiùs spectaretur, sibi quæque gens consistunt, eminus lacessentes. Pòst vbi pleraque telorum turribus pinniſq́ue mœnium irrita *hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atq. impetu, inuasere vallum. Appositis plerique scalis, alij per testitudinem suorum, scandebant iam quidam; cum gladijs & armorum incussu præcipitati, fudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimij. Sed *tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec vlla ipsis solertia. perfugæ captiuiq́ue docebant struere *materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes, tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa, strauere informe opus. & crates vineasq́ue parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ. vltroq́ue ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperata vi, verterent consilium ad moras, haut ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim, cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetviceſimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus torpere, inuisus militibus. neque enim ambiguè fremebant, emissas à Maguntiaco
» Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Vespasianum magis adoleuisse. aperta odia, armaq́ue palàm
» depelli: fraudem & dolum, obscura, eoq́ue inexitabilia. Ciuilem stare contrà, struere a-
» ciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hosti conducat. Tot armatas
» fortissimorum virorum manus, vnius senis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam virtutemq́ue suam malo omine exsoluerent. His inter se vocibus insistentes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctosq́ue qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cæsos, nullis superuenientibus auxilijs. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque imperatori sub nuntiari: cum accursu tot prouinciarum, exstingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamq́ue & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit: instituitq́ue pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quis antè militi quàm ducibus *legebantur. Tum è seditiosis vnum vinciri iubet, magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Motusq́ue Bonna exercitus, in coloniam Agrippinensem; affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Romanam enixè iuuabant. Mox valescentibus Germanis, pleræq́ue ciuitates aduersum nos armatæ, spe libertatis; &, si exuissent seruitium, cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat vltrò conscientiam ducis: tamquam nuntius inter Ciuilem' Flaccumq́ue, falso crimine, testis veri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula, mira constantia, prehensumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent, optimus quisque iussis paruere. Exin, consensu, ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant, inopia stipendij frumentiq́ue, & simul dilectum

*Vulgati hæc corrupti. Adi Com.

* Deeſt cod. Budenſi.

*Alij, iugisq́ue.

* Vat. pendebant.

* Farn. tamen.
* Ita libri vett. Rhen. machinas.

* Puto, legãtur. quaſi mos ille perſeuerauerit ad Tacitum.

dilectum tributaq́ue Galliæ aspernantes: Rhenus, incognita illi cælo siccitate, vix nauium patiens: arti commeatus: dispositæ per omnem ripam stationes, quæ Germanos vado arcerent: eademque de caussa minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum pænuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperij munimenta, desererent. quod in pace fors, seu natura; tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingressis Nouesium, * tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo vallandoq́ue, & ceteris belli meditamentis militem firmabant. Vtq. præda ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilis acceperant, ductus à Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Fortè nauem, haut procul castris, frumento grauem, cùm per vada hæsisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitq. subsidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimq́ue aggregantibus se auxilijs, acie certatum. Germani, multa cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio, scissa veste, verberato corpore, quo pretio, quibus consciis, prodidisset exercitum, dicere iubent. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrum vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipse Hordeonio obiecit. Vinctusq́ue, aduentu demum Voculæ, exsoluitur. Is postera die, auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat, licentiæ, patientiæq́ue. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fidus: splendidissimus quisque, in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum vices, & mixtus obsequio furor: vt contineri non possent, qui puniri poterant. At Ciuilem *immensum vniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmata. Ille, vt cuique proximum, vastari Vbios Treuerosq́ue, & alia manu Mosam amnem transire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ vtrobique prædæ. Infestius in Vbijs, quos genus Germanicæ originis, eiurata patria, *Romanorum nomine Agrippinenses vocarent. Cæsæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germania peterent. primò impune: dein circumuecti sunt, per omne id bellum, meliore vsi fide quàm fortuna. Contusis Vbijs, grauior & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legionum vrgebat: intentis custodijs, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemq́ue operum, Batuis delegat: Transrhenanos prœlium poscentis, ad scindendum vallum ire, detrusosq́ue redintegrare certamen iubet: superante multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congestis circum lignis accensisq́ue, simul epulantes, vt quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela, per tenebras vana. Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto igne, miscere cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò strepitus dissoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodesse virtus, fors cuncta turbare, & ignauorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos, inconsulta ira: Romanus miles periculorum guarus, ferratas fudes, grauia saxa, non fortè iaciebat. Vbi sonus molientium, aut appositæ scalæ, hostem in manus dederant; propellere vmbone, pilo sequi. multos in mœnia egressos, pugionibus fodere. Sic exhausta nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Batui turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti contra validi asseres, & incussæ trabes perfregere: multa superstantium pernicie. Pugnatumq́ue in perculsos, subita & prospera eruptione. Simul à legionarijs peritia & arte præstantibus, plura struebantur. Præcipuum pauorem intulit suspensum & nutans machinamentum, quo repentè demisso præter suorum ora, singuli pluresve hostium sublime rapti, verso pondere intra castra effundebantur. Ciuilis omissa oppugnandi spe, rursus per otium assidebat, nuntijs & promissis fidem legionum conuellens. Hæc in Germania ante Cremonense prœlium gesta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorum. Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortantibus præfectis, statim à Vitellio desciscunt: vetus miles contabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu neque animo satis affirmans: & cùm cetera iurisiurandi verba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerumque silentio transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem, *suspiciones militum irritauere, tamquam ad socium partium scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra

* Vulgati, immenſis actibus. præiuit milit Vat.
* Malim, Romano.

oppugnatio

*Vat. ſuſpeciones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in castra nuntijs, eadem dicta, factaque: & missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, vt absisteret bello, neue externa *armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret; satisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidè: pòst, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas, orsus à questu periculisque quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset, Egregium, inquit, pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sæuissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. vos autem Treueri, ceteræque seruientium animæ, quod pretium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi ijdem erimus. Sic accensum, sed *meliora referre iussum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera dissimulans, quæ mox erupere. Ciuilis parte copiarum retenta, veteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promtum, aduersus Voculam exercitumque eius mittit: Iulio Maximo, & Claudio Victore sororis suæ filio, ducibus. *Rapiunt in transitu hiberna alæ, Asciburgij sita. adeoque improuisi castra inuolauere, vt non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, vt in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusque compositis hostium ordinibus, terga in suos vertit. Cædes inde, non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu seu perfidia, latera nostrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum. quæ, amissis signis, intra vallum sternebantur; cùm repentè, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galba cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latiorémque quàm pro numero terrorem faciunt: alijs à Nouesio, alijs à Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, suas recepere. Fortissimus quisque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euasit, cum signis captiuisque, quos prima acie corripuerant. Cæsorum eo die, in partibus nostris, maior numerus & imbellior; è Germanis, ipsa robora. Dux vterque, pari culpa meritus aduersa, prosperis defuere. Nam Ciuilis, si maioribus copijs instruxisset aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castraque perrupta excidisset. Vocula, nec aduentum hostium explorauit, eoque simul egressus victusque. dein victoriæ parum confisus, tritis frustra diebus, castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset, soluere obsidium legionum eodem impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & suis victoria prouenisset. Circumferebantur signa vexillaque. ostentari etiam captiui. ex quibus vnus, egregium facinus ausus, clara voce gesta patefecit, confossus illic à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendijsque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamque & vallum circumdari Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisq. expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique prœlium sumsere. nam Ciuilis aderat, non minus vitijs hostium, quàm virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seque & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Ciuilis lapsu equi prostratus, *credita per vtrumque exercitum fama, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corrupta totiès victoria, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æquè exercitus nostros, quam egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa, vt inde terrestri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hostes potiebãtur. Primum agmẽ securum incessit, nondum satis firmo Ciuile. qui* reuersus, missos Nouesium frumentatores, datasq. in præsidium cohortes, velut multa pace, ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentia vagos, compositus inuadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus vt fuerant castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus onustis pauculisque. Addit exercitui suo Vocula mille dilectos, è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non

se vltrà

* Lego, arma. id est, ne bellum externum tegeret ciuilium armorum vano prætextu.

* Vel molliora.

* Nec male, Capiunt.

* Fortasse & hîc & alibi dedita, siue didita. reponendum.

* Vulgò, tursus. videtur addendum, vt missos.

se vltrà famem, insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant, desertos se abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocantibus Voculam; alijs redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atque inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Nouesio, equestri prœlio prosperè certauit. Sed miles, secundis aduersisque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu contatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorumve obsistere ausо, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras, ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus rediit: centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, vt est vulgus sine rectore præceps, pauidus, secors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res aduersæ, discordiam peperere; ijs qui è superiore exercitu erant, caussam suam dissociantibus. Vitellij tamen imagines, in castris, & per proximas Belgarum ciuitates, repositæ, cùm iam Vitellius corruisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique, & *duodeuicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipijs, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec ineuentati. *Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam vallumque per fines suos Treueri struxere, magnisque inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent. Interea Vespasianus iterum, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mæsta & multiplici metu suspensa ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui vna ex rep. annonæ cura, clausum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria satiauit. kalen. Ianuarijs, in senatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibusque, ac regibus laudes grateſq. decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd transgredientem in partes Vespasiani, legionem deseruisset, ablata, vt in Plotium Griphum trãsferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæsar Domitianus prætoram cepit. Eius nomen epistolis edictisque *proponebatur. Vis penes Mucianum: nisi quòd pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propria libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varoque Ario: quos recentes, claroſq. rerum fama, ac militum studijs, etiam populus fouebat, quia in nemi-nem vltra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregijs maioribus, & fraterna imagine fulgentem, ad capessendam rempub. hortatus: haut defutura conſciorum manu, ni Scribonianus abnuisset. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat: multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluuij Rufi vacuam. simul amicis eius, tribunatus præfecturasque largitur. Dein, postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimissa in hiberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit vrbi sua forma, legesque, & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentia patris fratrisque aciuuenta sua, pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio, pro modestia accipiebatur. Referente Cæsare, de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, vt Pisonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique æra legum vetustate delapsa noscerent, figerentque, & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit. Repetiinde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatusque Publius, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publica sæueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iustum iudicium expleſſe Musonius videbatur. Diuersa fama Demetrio Cynicam sectam professo, quòd manifestum reum ambitiosius quàm honestius defendisset. Ipsi Publio neque animus in periculis, neque oratio suppeditauit. Signo vltionis in

accusatores

A. V. C. DCCCXXIII

* Scribe, duoetuicesimani.

* Videntur deesse quædã.

* Priscæ editiones, præferebatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

accusatores dato, petit à Cæsare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret, quem quisque accusandum popposcisset. Consulendum tali super re principem, respondit. Senatus, inchoantibus primoribus, iusiurandum concepit, quo certatim omnes magistratus, ceteri vt sententiam rogabantur, Deos testes aduocabant: nihil ope sua factum quo cuiusquam salus læderetur, neq. se præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse. trepidis, & verba iurisiurandi per varias artes mutantibus, quis flagitij conscientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eaq. velut censura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Cestium Seuerũ acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem foret. nec destitit senatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad Pactium Africanum transgressi, eum quoque proturbant: tamquam Neroni, Scribonianos fratres concordia opibusque insignes, ad exitium monstrauisset. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Crispum, cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuersus, miscendo quæ defendere nequibat, societate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipsanius Messalla adeptus est, nondum senatoria ætate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, subuersa Crassorum & Orphiti domus, in summum odium extulerat. Sponte ex S.C. accusationem subijsse iuuenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Prætextata Crassi vxor, quattuorque liberi, si cognosceret senatus, vltores aderant. Igitur Messalla non causam neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò vsque progressus, vt post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitũ morsu Pisonis caput obiectaret.
» Hæc certè, inquit, Nero non coëgit, nec dignitatem, aut salutem illa sæuitia redemisti. Sanè
» toleremus istorum defensiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipsi maluerunt. Te secu-
» rum reliquerat exsul pater, & diuisa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas:
» nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis, & hiatu præmio-
» rum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti. cùm
» ex funere reipublicæ, raptis cõsularibus spolijs, septuagies sestertio dignatus, & sacerdotio ful-
» gens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas feminas eadem ruina prosterneres: cùm seg-
» nitiam Neronis incusares, quòd per singulas domos, seque & delatores fatigaret: posse vni-
» uersum senatum vna voce subuerti. Retinete patres conscripti, & reseruate hominem tam
» expediti consilij, vt omnis ætas instructa sit: & quomodo senes nostri, Marcellum, Crispum;
» iuuenes, Regulum imitentur. Inuênit etiam æmulos infelix nequitia. quid si floreat vigeat-
* Puto perire, ausuri. » que? Et quem adhuc quæstorium, offendere non audemus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio,
» qui Caio superstites fuerunt: cùm interim intestabilior, & sæuior exortus est. Non timemus
» Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quàm mores.
» Elanguimus P.C. nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, mo-
» re maiorum puniendos flagitabat. Optimus est, post malum principem, dies primus. Tanto cum assensu senatus auditus est Montanus, vt spem caperet Heluidius, posse etiam Marcellum prosterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orsus, qui perinde diues & eloquentia clarus, nulli vnquam sub Nerone periculum facessisset; crimine simul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi sensit Marcellus, velut excedens curia: Imus, inquit, Prisce, & relinquimus tibi senatum tuum: regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus: ambo infensi, vultu diuerso. Marcellus minacibus oculis, Crispus renidens: donec accursu amicorum, retraherentur. Cùm glisceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci & validi pertinacibus odijs tenderent; consumtus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraque, & priorum temporum necessitatibus, censuit Mucianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptam libertatem, postquam obuiam itum, omisere. Mucianus ne sperni senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admissis, data impunitas videretur: Octauium Sagittam, & Antistium Sosianum senatorij ordinis, egressos exsilium, in easdem insulas redegit. Octauius, Pontiam Postumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Sosianus, prauitate morum multis exitiosus. Ambo graui senatus consulto damnati pulsique, quamuis concesso alijs reditu, in eadem pœna retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mucianum iuuidia. Quippe Sosianus ac Sagitta, viles, etiam si reuerterentur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum, habita in senatu cognitio,

nitio, secundùm veterem morem. Manlius Patricius ordinis senatorij, pulsatum se in colonia Seniensi, cœtu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic stetisse: planctum, & lamenta, & supremorum imaginem præsenti sibi circumdata: cum contumelijs & probris, quæ in senatum vniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognita caussa, in conuictos vindicatum. Additumque S. C. quo Senensium plebes modestiæ admoneretur. Ijsdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur, lege repetundarum, & exsilio ob sæuitiam. Inter quæ, militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati: & lectus in eandem spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, sine multa cæde, pelli poterant. Ingressus castra Mucianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatijs discretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceterique per vrbem, & vrbi vicina conquisiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat. cùm ex diuerso, velut aciem telis & armis trucẽ; semet, clausos nudosque & illuuie deformes, aspicerent. Vt verò huc illuc distrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam ea separatione ad cædem destinarentur. prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari caussa disparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò absentem principem, postremùm cælum ac deos obtestari. donec Mucianus, cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans, falso timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Isque finis illa die. Paucis pòst diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos sibi agros, militiam & stipendia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore, alij ob culpam: sed carptim, ac singuli. quo tutissimo remedio, consensus multitudinis extenuatur. Ceterùm vera ne pauperie, an vti videretur, actum in senatu, vt sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusque ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòst necessitas abijt, siue omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat. Funusque censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, summaque etiam miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsul interficitur. ea de cæde quàm verissimè expediam, si pauca suprà petiero, ab initio caussisque talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaque, tutandis imperij finibus, sub diuo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriusque mandatis, discordia quæsita auctaque. Prauo certamine, legatorũ ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumtuosæ adolescentiæ, neque modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris sermonibus, tentarit ne Pisonem ad res nouas; an tentãti restiterit, incertum. quoniam secreto eorum nemo affuit, & occiso Pisone plerique ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Vespasianum animo fuisse. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius, & in pace suspecta tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, præfectus alæ Petrinæ, prospera nauigatione præuenit Papirium centurionem, à Muciano missum: asseuerauitque mandata interficiendi Pisonis, centurioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinum eius generumque. Vnam in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petita nauibus Gallia, ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Muciano missus, vt portum Carthaginis attigit, magna voce, læta Pisoni omnia, tamquam principi continuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusque cuncta miscebant, indiligentia veri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, vel insita modestia, non in publicum egressus est, neque se studijs vulgi permisit. Centurionemque percontatus, postquam quæsitum sibi crimen, cædemque comperit: animaduerti in eum iussit, haut perinde spe vitæ, quàm ira in percussorem; quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidem munia vsurpabat, clausus intra domum, ne qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

motus noui cauſſa vel fortè oriretur. Sed vbi Feſto conſternatio vulgi, centurionis ſupplicium, veraque & falſa, more famæ, in maius innotuere; equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim vecti, obſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis irrumpunt, diſtrictis gladijs, & magna pars Piſonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Mauroſque in eam cædem dilegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè ſeruum, quis nam, & vbi eſſet Piſo, interrogauere. Seruus, egregio mendacio, ſe Piſonem eſſe reſpondit: ac ſtatim obtruncatur. nec multo pòſt, Piſo interficitur. Namque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa è procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuique exitioſus, & in cauſſas malorum quæ mox tulimus, ſæpius rediturus. Feſtus Adrumeto, vbi ſpeculabundus ſubſtiterat, ad legionem tendit, præfectumque caſtrorum Cetronium Piſanum vinciri iuſſit, proprias ob ſimultates: ſed Piſonis ſatellitem vocabat, militeſque & centuriones quoſdam punijt, alios præmijs affecit. neutrum ex merito, ſed vt oppreſſiſſe bellum crederetur. Mox Ophenſium Leptitanorumque diſcordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agreſtes, modicis principiis, iam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Ophenſis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrocinijs fecundam. Vnde arta Leptitanis res, lateque vaſtatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortium alarumque, fuſi Garamantes, & recepta omnis præda, niſi quam vagi per inacceſſa mapalium vlterioribus vendiderant.

At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam, & proſperos vndique nuntios, cecidiſſe Vitellium multi cuiuſque ordinis pari audacia fortunaque hibernum mare aggreſſi nuntiauere. Aderant legati regis Vologeſi, quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætumque, tantis ſociorum auxilijs ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeſo actæ, mandatumque vt legatos ad ſenatum mitteret, & pacem eſſe ſciret. Veſpaſianus in Italiam reſque vrbis intentus, aduerſam de Domitiano famam accipit: tamquam terminos ætatis, & conceſſa filio egrederetur. Igitur validiſſimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem ſermone oraſſe dicebatur, ne criminantium nuntijs temerè accenderetur: integrumque ſe ac placabilem filio præſtaret. Non legiones, non claſſes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, deſinere: ſuum cuique ſanguinem indiſcretum. ſed maximè principibus: quorum proſperis & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſſimos pertineant: ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplum præbuiſſet. Veſpaſianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono eſſe animo iubet, belloque & armis rempublicam attollere: ſibi pacem domumque curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onuſtas, ſæuo adhuc mari committit. Quippe tanto diſcrimine vrbs nutabat, vt decem haut amplius dierum fumentum in horreis fuerit, cùm à Veſpaſiano commeatus ſubuenere. Curam reſtituendi Capitolij in L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijſdem veſtigijs ſiſteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, ſerena luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coroniſque. Ingreſſi milites, quibus fauſta* nomina, felicibus ramis. dein virgines Veſtales, cum pueris puelliſque patrimis matrimiſque, aqua riuis & fontibus amnibuſque hauſta, perluere. Tum Heluidius Priſcus prætor, præeunte Plauto Eliano pontifice, luſtrata *boue tauriſque area, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſideſque imperij deos precatus vti cœpta proſperarent, ſedeſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaque connixi, ſaxum ingens traxere: paſſimque iectæ fundamentis argenti aurique ſtipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, ſed vt gignuntur. Prædixere haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo auróue in aliud deſtinato. Altitudo ædibus adiecta. Id ſolum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat.

Audita interim per Gallias Germaniaſque mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſſa diſſimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones externum ſeruitium, quàm imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem vbique exercituum noſtrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Daciſque Mœſica ac Pannonica hiberna circumſideri, paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incédium Capitolij, vt finem imperij adeſſe crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; ſed integra Iouis ſede, manſiſſe imperium. Fatali nunc igne, ſignum cæleſtis iræ datum. & poſſeſſionem rerum humanarũ Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione vana Druidæ canebant.

Inceſſe-

* Vulgò, omina.

* Lego, ſuo uctaurilibus. *in Notis*

Templ' pm

Inceſſeratque fama, primores Galliarum ab Othone aduerſus Vitellium miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, ne deeſſent libertati, ſi populum Romanum continua bellorum ciuilium ſeries & interna mala fregiſſent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Claſſicumque præfectum alæ Treuerorum. Claſſicus, nobilitate opibuſque, * anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloque clara origo. Ipſe, è maioribus ſuis, hoſtis populi Rom. quam ſocius iactabat. Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloria incendebatur, proauiam ſuam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus, animos ceterorum ſcrutari. vbi, quos idoneos rebantur, conſcientia obſtrinxere; in colonia Agrippinenſi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, furere diſcordijs populum Rom. cæſas legiones, vaſtatam Italiam, capi cummaximè vrbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis diſtineri. ſi alpes præſidijs firmentur: coalita libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint. Hæc dicta pariter, probataque. de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos cenſebant, turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne ſublata ſpe veniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in ſocietatem. legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus conſcientia ſcelerum, & ſpe impunitatis, facilè acceſſurum. Ea primi concilij forma. miſſique per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidiſque legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & ijſdem quibus petebatur artibus graſſari, in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfugit. pollicituſque, ſi præſidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad ſocietatem Romanam retracturum: accepta peditum equitumque modica manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorum Bethaſiorumque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marſacoſque incurſabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cùm Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumque primum diſcreti à legionibus, proprio vallo caſtra ſua circumdant, obteſtante Vocula, « Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt « Treueris etiam Lingonibuſque deſpectui ſit. Supereſſe fidas prouincias, victores exercitus, » fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Æduos; nuper, Vindicem Galliaſ- « que ſingulis prœlijs concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderum exſpe- « ctarent. Melius diuo Iulio, diuoque Auguſto notos eorum animos. Galbam, & infracta tri- « buta, hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes, quia molle ſeruitium: cùm ſpoliati exutique « fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidia Claſſicum Tuto- « remque videt; verſo itinere, Noueſium concedit. Galli, duûm millium ſpatio diſtantibus « campis, conſedere. Illuc commeantium centurionum militumque emebantur animi: (vt fla- « gitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignuſque tanti ſceleris, « nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocata concione, in hunc modum diſſeruit. « Numquam apud vos verba feci, aut « pro vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemq. « in tot malis [hoſtium] vt finem miſeriarum exſpecto. Veſtri me pudet miſeretque, aduerſus « quos non prœlium & acies parantur, id enim fas armorum, & ius hoſtium. bellum cum po- « pulo Romano veſtris ſe manibus geſturum, Claſſicus ſperat: imperiumque & ſacramentum « Galliarum oſtentat. Adeò nos, ſi fortuna in præſens virtuſque deſeruit, etiam vetera exempla « deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe no- « ſtri, exſcindi vrbes ſuas, ſeque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pre- « tium exitus, quàm fides famaque. Tolerant cum maximè inopiam obſidium apud Vete- « ras legiones, nec terrore aut promiſſis demouentur. Nobis, ſuper arma & viros, & egregia ca- « ſtrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper, « etiam donatiuo ſufficit: quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab « imperatore certè Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, « fuſo toties hoſte, ſi pauetis aciem, indignum id quidem. Sed eſt vallum murique, & trahendi « artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercituſque concurrant. Sanè ego diſpliceam. Sunt «

* Germana lectio in Vat. antè alios.

arbitratu terras diuident

nutelligue castris

Videtur ſuperare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» alij legati, tribuni, centurio deniq., aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur,
» vobis satellitibus, Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia vrbis Germani
» Gallicq. duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero
» agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis
» deinde sceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & pro-
» ditores è proditoribus, inter recens & vetus sacramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter op-
» time maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Ro-
» manæ parens vrbis, precor veneroróque, vt si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incor-
» rupta & intemerata seruari: at certè pollui fœdariq́ue à Tutore & Classico, ne sinatis. Militi-
» bus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & sine noxa pœnitentiam. Variè ex-
cepta oratio, inter spem metumque ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitan-
tem, liberti seruiq́ue prohibuere fœdissimam mortem sponte præuenire. Et Classicus, misso
Æmilio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herenniũ & Numisium
legatos, vinciri satis visum. Dein sumtis Romani imperij insignibus, in castra venit. Nec illi,
quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà suppeditauere, quàm vt sacramẽtum recita-
ret. Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ce-
teros, vt quisque flagitium nauauerat, præmijs attollit. Diuisæ inde inter Tutorem & Clas-
sicum curæ. Tutor, valida manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum apud su-
periorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum
præfecto, qui detractauerant, Classicus corruptissimum quemque è deditis pergere ad obses-
sos iubet, veniam ostentantes si præsentia sequerẽtur. aliter, nihil spei. Famem, ferrumque, &
extrema passuros. Adiecere qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde ege-
stas, inter decus ac flagitium distrahebant. Contantibus solita insolitaq. alimenta deerant; ab-
sumtis iumẽtis equisque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaq. in vsum necessitas vertit.
Virgulta postremò & stirpes & internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiæq. do-
cumentum fuere: donec egregiam laudem, sine turpi macularẽt, missis ad Ciuilem legatis vi-
tam orantes. Neq. antè preces admissæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus præ-
dam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues
abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani, incautum agmen ag-
grediuntur. Pugnacissimus quisque, in vestigio; multi, palantes occubuere. Ceteri retro in ca-
stra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per scelus
abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Dire-
ptis castris, faces injciunt. Cunctosq. qui prœlio superfuerant, incendium hausit. Ciuilis, bar-
baro voto, post cœpta aduersus Romanos arma, propexũ rutilatumq. crinem, patrata demum
cæde legionum, deposuit. Et ferebatur paruulo filio, quosdam captiuorum, sagittis iaculisque
puerilibus figendos, obtulisse. Ceterum neq. se, neque quemquam Batauum, in verba Gal-
liarum adegit: fisus Germanorum opibus, &, si certandum aduersus Gallos de possessione re-
rum foret, inclytus fama, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona missus *Vel-
ledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, latè imperitabat: vetere apud Germanos more, quo plera-
sq. feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur deas. Tuncque Velledæ auc-
toritas adoleuit. nam prosperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Luper-
cus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti, reseruantur,
pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum, hiberna, subuersa cremataque: ijs tan-
tum relictis, quæ Magontiaci, ac Vindonissæ sita sunt. Legio xiij. cum auxilijs simul dedi-
tis, à Nouesio in coloniam Treuerorum transgredi iubetur, præfinita die intra quam castris
excederet. Medium omne tempus, per varias curas egere. ignauissimus quisque, cæsorum
apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamia, quale illud iter, quis dux
viæ, & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ necisque dominos fecissent. Alij, nulla dede-
coris cura, pecuniam aut carissima sibimet ipsi circumdare. Quidam expedire arma, telisq́ue
tamquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit proficiscendi hora, exspectatione tristior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. Reuulsæ imperatorum imagines, * innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis, silens agmen, & velut longæ exsequiæ. Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam, desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et vulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisque, & vndique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis vulgi. spretisque Sancti promissis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio interfectore Voculæ

*Scribendum videtur, Veledæ. ex Statio, Rhenumque rebellem, Captiuæq. preces Veledæ. Ex quo clarũ, captam eam sine belli

* Cod. regius in hora. de vera correctione adhuc delibero. Adi Com.

Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exsoluendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum consident. Ciuilis & Classicus rebus secundis sublati, an coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitauere. Sæuitia *ingenita & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obstabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinensi deprehensum, honoratè custodierant. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas, opulentia auctuque. Neque alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret: aut disiecta, Vbios quoque dispersisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent. quæ, ferocissimus è legatis, in hunc modum protulit. Redisse vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, « sed præcipuo deorum Marti grates agimus. Vobisque gratulamur, quòd tandem liberi inter « liberos eritis. nam ad hunc diem, flumina ad terras, & cælum quodammodo ipsum, clausе- « rant Romani: vt colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris « ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed vt amicitia societas- « que nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta seruitij, de- « trahatis. etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in si- « nibus vestris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum, in « medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut segregare caussam suam possit. Liceat nobis « vobisque vtramque ripam colere, vt olim maioribus nostris. quomodo lucem noctemq. om- « nibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumque patrium « resumite, abruptis *voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos quàm armis valent. « sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. « Agrippinenses, sumto consultandi spatio, quando neque subire conditiones metus futuri, ne- « que palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. Quæ prima li- « bertatis facultas data est, auidiùs quàm cautiùs sumsimus, vt vobis ceterisque Germanis « consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cum maximè Roma- « norum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius est. Si qui ex Italia aut prouincijs « alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumsit: vel in suas quisque sedes refugere. « Eductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox prouenere, hæc patria est. « Nec vos adeò iniquos existimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros ve- « litis. Vectigal & onera commerciorum, resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni « & inermes: donec noua & recentia iura, in vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum « habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur. Sic lenitis Tencteris, legati « ad Ciuilem & Velledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetraue- re. Sed coràm adire, alloquique Velledam negatum. Arcebantur aspectu, quo veneratio- nis plus inesset. Ipsa edita in turre. dilectus è propinquis, consulta responsaque, vt internun- tius numinis, portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affe- ctare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes composita: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungro- rumque & Neruiorum tumultuaria manu restitit. fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustijs ambiguè, donec Germani tranantes, terga La- beonis inuasere. Simul Ciuilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clara voce, Non ideo, inquit, bellum sumsimus, vt Batani & Treueri gentibus imperent. « Procul hæc à nobis arrogantia, accipite societatem. transgredior ad vos, seu me ducem, seu « militem mauultis. Mouebatur vulgus, condebantque gladios; cùm Campanus, ac Iuue- nalis, ex primoribus Tungrorum, vniuersam ei gentem dedidere. Labeo, antequam cir- cumueniretur, profugit. Ciuilis Bethasios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copijs suis adiunxit: ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus, proiectis fœderis Romani monumentis, Cæsarem se salutari iubet. Mag- namque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauere certamen. Fortuna melioribus affuit. Fusi Lin- gones. Sabinus festinatum temerè prœlium, pari formidine deseruit. Vtque famam exi- tij sui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit, illic voluntaria morte interijsse credi- tus. Sed quibus artibus latebrisque, vitam per nouem mox annos traduxerit, simul amico- rum eius constantiam, & insigne Epponinæ vxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequa- norum prospera acie, belli impetus stetit. Resipiscere paulatim ciuitates, fasque & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt missis legatis in commune consul-

* Ex Vat. scribo, ingeнij.

* Vulgò, vecti- galibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Farn. summa.

tarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant. * Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat, * summam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur, suspectis, vti diximus, Primo Antonio, Varoque Ario. Varus prætorianis præpositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtque Domitiani animum, Varo haut alienum, deliniret: Arretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimum Domitiano, prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregiè functum ea cura dictitãs. Lætum militibus idem nomen. atque ipsum quamquam senatorij ordinis ad vtraque munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisque, & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo. ille, spe ac iuuenta properus, hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, pacì belloque malè consuleret. Legiones victrices vj. & xviij. Vitellianarum vnætvicesima, è recens conscriptis secunda, Peninis Cottianisque alpibus, pars monte Graio, traducuntur. xiiij. legio è Britannia, iij. ac prima ex Hispania accitæ. Igitur venientis exercitus fama, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuerorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditataoratione, cuncta magnis imperijs obiectari solita, contumeliasque & inuidiam in Populum Romanum effudit: turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus vecordi facundia. At Iulius Auspex è primoribus Remorum, vim Romanam, pacisque bona dissertans, & sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iamque super caput legiones: sapientissimum quemque reuerentia fideque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Constat obstetisse Treueris Lingonibusque apud Gallias, quòd Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosque prouinciarum æmulatio. quod bello caput? vnde ius auspiciumque peteretur? quam, si cuncta prouenissent, sedem imperio legerent? Nondum victoria, iam discordia erat: alijs fœdera, quibusdam opes vireseque, aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treueros epistolæ, nomine Galliarum, vt abstinerent armis, impetrabili venia, & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitque ciuitatis suæ aures, haut perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem, in vnum consulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniæ ripam, & ardua alpium præsidijs claudere. Atque interim vnaetvicesima legio Vindonissa, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Accessit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusque. Tutor, Treuerorum copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atque equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionarijs. qui primo cohortem præmissam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto transfugio rediere: secutis Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus. Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fususque. Ea clade, perculsi Treueri. & plebes omissis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi posuisse bellum viderentur, in ciuitates quæ societatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Nouesio Bonnaque in Treueros, vt suprà memorauimus, traductæ, se ipsas in verba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta qui vbi aduentabat, furens, cunctaque rursus in turbas & exitium conuersurus: legiones in Mediomatricos, sociam ciuitatem, abscessere. Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe veniæ crescceret vinculum sceleris. Hic belli status erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erectæ spes. Ipse pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hostibus melior, ferocia verborum militem incendebat: vbi primum congredi licuisset, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones. socij ad munia pacis redirent, securi velut confecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. nam recepta iuuentute, faciliùs

faciliùs tributa tolerauere, proniores ad officia quòd spernebantur. At Ciuilis & Classicus, vbi pulsum Tutorem, cæsos Treueros, cuncta hostibus prospera accepere: trepidi ac properantes, dum dispersas suorum copias conducunt, crebris interim nuntijs Valentinum monuere, ne summæ rei periculum faceret. Eo rapidiùs Cerialis, missis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hostem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque secum transuexerat, tertijs castris * Rigodulum venit. quem locum, magna Treuerorum manu, Valentinus insederat, montibus aut Mosella amne septum. & addiderat fossas, obicesque saxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in collem erigeret, spreto hoste, quem temerè collectum, haut ita loco iuuari, vt non plus suis in virtute foret. Paulum moræ in ascensu, dum missilia hostium præuehuntur. Vt ventum ad manus; deturbati, ruinæ modo; præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit. Cerialis, postero die, coloniam Treuerorum ingressus est, auido milite eruendæ ciuitatis. hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam. horum scelere, clausas cæsasque legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spolijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiscum. Ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis metu infamiæ, si licentia sæuitiaque imbuere militem crederetur, pressit iras. & paruere, posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant conscientia flagitij mœstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus consalutatio. neq. solantibus hortantibúsue responsa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipsam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obstupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem precesque adhibere non ausi, lacrymis ac silentio veniam poscebant. donec Cerialis mulceret animos, facta dictitans, quæ militum ducúmue discordia, vel fraude hostium euenissent. Primum illum stipendiorum & sacramenti diem haberent: priorum facinorum neq. imperatorem, neque se meminisse. Tunc recepti in eadem castra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgióue seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita alloquitur. Neque ego vnquam facundiam exercui; « & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditiosorum æstimantur: statui pauca disserere, « quæ profligato bello, vtilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Tetram vestram, ceterorumque Gallorum, ingressi sunt duces imperatoresque Romani, nulla cupidine, sed maioribus vestris inuocantibus, quos discordiæ vsque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, socijs pariter atque hostibus seruitutem imposuerant. quot prœlijs aduersus Cimbros « Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quóue euentu Germanica bella tractauerimus, satis * clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, vt Italiam tueremur: sed ne quis « alius Ariouistus, regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauisq. & Transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auiq. vestri fuerunt? Eadem semper « causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ sedis amor. vt « relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vosque ipsos possiderent. « Ceterum libertas, & speciosa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum seruitium, & « dominationem sibi concupiuit, vt non eadem ista vocabula vsurparet. Regna bellaque per « Gallias semper fuere, donec in nostrum ius concederetis. Nos, quamquam totiens lacessiti, iure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neq. quies gentium, sine armis; neque arma, sine stipendijs; neque stipendia, sine tributis haberi queunt. « Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis. Ipsi has aliasque prouincias regitis. Nihil seperatum, clausúmue. Et laudatorum principum vsus ex « æquo, quamuis procul agentibus: sæui proximis ingruunt. quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia « erunt, donec homines. sed neque hæc continua; & meliorum interuentu pensantur. nisi « fortè Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quàm « nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. nam pulsis « (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium exsistent? « Octingentorum annorum fortuna disciplinaque, compages hæc coaluit: quæ conuelli, sine « exitio conuellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & « opes, præcipuæ bellorum caussæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoresq. eodem iure «

* Vat. Rigodulum.

* Vat. claret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriusque fortunæ documenta, ne contumaciam
» cum pernicie, quàm obsequium cum securitate malitis. Tali oratione grauiora metuen-
teis composuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treueri; cùm Ciuilis & Classicus
miserè epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum, quamquam
* Farn. nuntij. quod probo. * nuntios occultarent, excessisse vita. Vrbem atque Italiam, interno bello consumtam.
Muciani & Domitiani, vana & sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit,
ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: si prœlium mallet, neid quidem abnuere. Ad
ea Cerialis Ciuili & Classico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit.
Hostes diuisis copijs aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem passum iungi, quos
discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa valloque circumdedit: quis
temerè antea intutis confederat. Apud Germanos, diuersis sententijs certabatur. Ciuilis
opperiendas Transrhenanorum gentes, quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererentur.
Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum palàm,
» aut voto stare. Tutor contatione crescere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique
» exercitibus: transuectam à Britannia legionem: accitas ex Hispania: aduentare ex Italia: nec
» subitum militem, sed veterem, expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperem-
» tur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque ac dona, quis solis
» corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium
» quietis quàm periculi malit. quòd si statim congrediantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reli-
» quijs Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obstrictas. Idque ipsum, quòd in-
» conditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique te-
» meritatis. Ausuros rursus, venturosque in manus, non imperiti adolescentuli verba & con-
» ciones quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos vbi aspexerint, redi-
» turam in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam. neque
» Treueros, aut Lingonas beneuolentia contineri: resumturos arma, vbi metus abscesserit.
Diremit consiliorum diuersitatem, approbata Tutoris sententia Classicus. statimque exse-
quuntur. Media acies Vbijs Lingonibusque data, dextro cornu cohortes Batauorum, sini-
stro Bructeri Tencteriique. pars montibus, alij viam inter Mosellamque flumen, tam im-
prouisi assiluere, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat)
pugnari simul, vinciique suos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuersa cla-
des in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosellæ pons, qui vlte-
riora Coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugien-
tes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortissimi
cuiusque accursu, reciperatum pontem lecta manu firmauit. Mox in castra reuersus, pa-
lantes captarum apud Nouesium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud signa
» militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incensus ira, non Flaccum, inquit, non Vo-
» culam deseritis. Nulla hic proditio. neque aliud excusandum habeo, quàm quod vos Gal-
* Metuo vt supersit ea vox. » lici fœderis oblitos [prædixerim,] memoriam Romani sacramenti tenere credidi. Annu-
» merabor Numisijs & Herennijs, vt omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium
» ceciderint. Ite nuntiate Vespasiano, vel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à vobis
» in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.
Vera erant. & à tribunis præfectisque eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, &
manipulos. neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentorijs sar-
cinisque, cum intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis quisque locis
pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædam instigantes.
Et cuncta pro hostibus erant. donec legio vicesimaprima, patentiore quàm ceteræ spatio con-
globata, sustinuit ruentes; mox impulit. Nec sine ope diuina, mutatis repentè animis, ter-
ga victores vertêre. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ,
summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit vincen-
tibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis, vt incuria pro-
pè rem afflixit, ita constantia restituit. Secutusque fortunam, castra hostium eodem die
» capit exscinditque. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses;
* Libri vett. vocem addit, integra manu. Sustulit Rhen. ego legerim, integra manente, è Chau. offerebantque vxorem ac sororem Ciuilis, & filiam Classici, relicta sibi pignora societatis.
Atque interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus, & iustæ pre-
ces inuocantium, antequàm hostes reparatis viribus, ad spem, vel ad vltionem accingeren-
tur. Namque & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissima cohortium suarum
integra, * & è Chaucis Frisijsque composita. Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat.
Sed tristis nuntius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium: qui largis epulis vi-
noque

noque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero
agmine subuenit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, ad-
iuncta Britannica classe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem, terre-
stri itinere, Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq. duxit. Eæque ciuitates in deditio-
nem acceptæ. Classem vltrò Caninefates aggressi sunt. maiorque pars nauium depressa, aut
capta. Et Neruiorum multitudinem sponte commotam, vt pro Romanis bellum capesse-
ret, ijdem Caninefates fudere. Classicus quoque aduersus equites Nouesium à Ceriale
præmissos, secundum prœlium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam victoriæ nuper
partæ lacerabant. Ijsdem diebus, Mucianus Vitellij filium interfici iubet: mansuram discor-
diam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neque Antonium Primum adsciri inter co-
mites à Domitiano passus est: fauore militum anxius, & superbia viri, æqualium quoq. adeò
superiorum intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, vt non pro spe sua excipitur,
ita neque auerso imperatoris animo. Trahebatur in diuersa. hinc, meritis Antonij, cujus
ductu confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epistolis. simul ceteri, vt infestum
tumidumque insectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neque ipse deerat arrogantia
vocare offensas, nimius commemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles, Cæcinam vt
captiuum ac dediticium increpat. Vnde paulatim leuior viliorque haberi, manente tamen in
speciem amicitia. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos * æstiuis flatibus
dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenere, quis cælestis fauor & quædam in
Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam, oculorum
tabe notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Sarapis
dei, quem dedita superstitionibus gens antè alios colit, precabaturque principem, vt genas
& oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo
auctore, vt pede ac vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari:
atque illis instantibus, modò famam vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum, & vo-
cibus adulantium in spem induci. postremò æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac de-
bilitas, ope humana superabiles forent. Medici variè disserere. Huic non exesam vim lu-
minis, & redituram si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhi-
beatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio principem electum. de-
nique patrati remedij gloriam, penes Cæsarem; irriti, ludibrium penes miseros fore. Igitur
Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipse vul-
tu, erecta quæ astabat multitudine, iussa exsequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac
cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam nullum
mendacio pretium. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, vt super rebus
imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet, atque ingressus, intentusque numini, re-
spexit pone tergum è primoribus Ægyptiorum, nomine Basiliden; quem procul Alexan-
dria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haut ignorabat. Percontatur sacer-
dotes, num illo die Basilides templum iniisset? percontatur obuios, num in vrbe visus sit?
denique missis equitibus explorat, illo temporis momento, octoginta millibus passuum
abfuisse. Tunc diuinam speciem, & vim responsi ex nomine Basilidis, interpretatus est.
Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata. Ægyptiorum antistites, sic memorant.
Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens
conditæ mœnia, templaque & religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio &
maiore quàm humana specie iuuenem, qui moneret, vt fidissimis amicorum in Pontum
missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamque & inclytam sedem fore quæ
excepisset. simul visum eundem iuuenem in cælum igne plurimo attolli. Ptolemæus
omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, no-
cturnos visus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athe-
niensem è gente Eumolpidarum, quem vt antistitem cærimoniarum Eleusi exciuerat, quæ
nam illa superstitio, quod numen interrogat. Timotheus, quæsitis qui in Pontum meas-
sent, cognoscit vrbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Iouis
Ditis. Namque & muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent. Sed
Ptolemæus, vt sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, vbi securitas redijt, voluptatum
quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliasque ad curas animum vertere: do-
nec eadem species terribilior iam & instantior, exitium ipsi regnoque denuntiaret ni iussa pa-
trarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat)
expediri iubet, præcipitq. nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum.
Sors oraculi haut ambigua. Irent, simulacrumq. patris sui reuecturi, sororis relinquerent.

* Æstus ... flatus ... dies, Etesiarum.

Vt Sino-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vt Sinopen venere, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modò numen paueſcere, modò minis aduersantis populi terreri, sæpe donis promissisque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non studium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo vltrà moraretur. Contantem varia pernicies, morbique & manifesta cælestium ira, grauiorque in dies fatigabat. Aduocata concione, iussa numinis, suos Ptolemæique visus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduersari regem, intuidere Ægypto, sibi metuere, templumq. circumsedere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas litori nauis sponte conscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exstructum, loco, cui nomen Rhacotis. fuerat illic sacellum, Sarapidi atque Isidi antiquitùs sacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam qui Seleucia vrbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eundem Ptolemæum, sedem ex qua transierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi Æsculapium, quòd medeatur ægris corporibus; quidam, Osirim, antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iouem, vt rerum omnium potentem; plurimi Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianusq., antequàm alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treueris gestarum nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideo tantùm, vt nosceretur ingenium eius, damnatusque. inter ipsum supplicium, exprobranti cuidam patriam eius captam, accipere se solatium mortis respondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromsit. Quoniam benignitate deûm fractæ vires hostium forent: parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si status imperij, aut salus Galliarum in discrimine verteretur, debuisse Cæsarem in acie stare. Caninefates Batauosque minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamque principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus. Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntijs, fidem eius tentauisse, an præsenti sibi exercitum imperiumq. traditurus foret. qua cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit, an opes viresque aduersus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, salubri temperamento elusit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus spernì à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoque & vsurpata antèa munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiumq. litterarum & amorem carminum simulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIAR. LIB. QVINTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

TITI in Iudæos vrbémque sacram expeditio. Ea occasione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisque ipsius opere & situ, accuratius & vberius dictum. Germanici belli progressus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. Quæ denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.

EIVSDEM anni principio, Cæsar Titus perdomandæ Iudææ delectus à patre, & * priuatis vtriusq. rebus militia clarus, maiore tum vi famaq. agebat, certantibus prouinciarum & exercituum studijs. atque ipse, vt * superior sui iam crederetur, decorum se promtumque in armis ostendebat, comitate & alloquijs officia prouocans: ac plerumq. in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres cum in Iudæa legiones, quinta & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles excepere. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandria duoetuicesimanos tertianosque. Comitabantur viginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa, Sohemusq. reges, & auxilia regis Antiochi, validaq. & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italia sua quemque spes acciuerat, occupandi principem adhuc vacuum. His cum copijs fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusque decernere, haut procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ vrbis supremum diem tradituri sumus, congruens videtur primordia eius aperire. Iudæos Creta insula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, qua tempestate Saturnus vi Iouis pulsus, cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Creta, Idam montem. accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [quasi Idæos.] quidam regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iuda, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atq. odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant, Assyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræasq. terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: regem * Occhorim, adito Hammonis oracvlo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum deis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumq. vulgus, postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrymas torpentibus, Moses vnum exsulum monuisse, ne quam deorum hominúmue opem exspectarent, ab vtrisque deserti, sed sibimet vt duci cælesti crederent, * primò cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamq. haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses, quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq. ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimq. depulerant, penetrali sacrauere: cæso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoria cladis, quòd ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem, crebris adhuc iciunijs fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuisse ferunt: quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertia, septimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus:

* Vat. prelatis. Bud. preliatis. non me extrico.
* Emendaui, super fortunam. Vide Com.
Vbi veritas ignoratur, varie opiniones.
* Gloſſema est: & abest à Vat.
* Ita vett. ad vulgò, Boechorim.
* Suspectus locus, & parum cohærens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

accepimus: seu quòd è septem sideribus, quîs mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur, ac pleraque cælestium, vim suam & cursum septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera institutа sinistra, fœda prauitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patrijs, tributa & stipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent. Inter se nihil illicitum. Circumcidere genitalia instituere, vt diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorum, idem vsurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animasque prœlio aut supplicijs peremtorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemtus. Corpora condere, quàm cremare, è more Ægyptio. Eademque cura, & de infernis persuasio. cælestium contrà. Ægyptij pleraque animalia effigiesque compositas venerantur. Iudæi mente sola, vnumque numen intelligunt. Profanos qui deûm imagines, mortalibus materijs, in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra vrbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea templo reperta: Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosque ritus posuit: Iudæorum mos absurdus sordidusque. Terra finesque, quà ad Orientem vergunt, Arabia terminantur: à meridie, Ægyptus obiacet: ab occasu, Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longè prospectant. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum. rari imbres, vber solum. [Exuberant] fruges nostrum ad morem. præterque eas, Balsamum & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balsamum, modica arbor. vt quisque ramus intumuit, si vim ferri adhibeas, pauent venæ: fragmine lapidis, aut testa aperiuntur. humor in vsu medentium est. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Incertæ vndæ superiacta, vt solido feruntur, periti imperitique nandi, perinde attolluntur. Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vsum, vt ceteras artes, experientia docuit. Ater suapte natura liquor, & sparso aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratque, donec abscindas. nec abscindere ære ferróue possis: fugit cruorem vestemque infectam sanguine, quo feminæ per menses exsoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi solis inaruerint, securibus cuneisque vt trabes aut saxa discindi. Haut procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magnisque vrbibus habitatos, fulminum iactu arsisse: & manere vestigia, terramq. specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herba tenus aut flore, seu solitam in speciem adoleuere, atra & inania velut in cinerem vanescunt. Ego sicut Iudaicas quondam vrbes igne cælesti flagrasse concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoque fetus segetum & autumni putrescere reor, solo cæloque iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id litus, sed egerentibus inexhaustum. Magnà pars Iudææ vicis dispergitur. habent & opida. Hierosolyma genti caput. Illic immensæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs* deiugis, templum intimis clausum. ad fores, tantùm Iudæo aditus: limine, præter sacerdotes, arcebantur. Dum Assyrios penes Medosque & Persas Oriens fuit, despectissima pars seruientium. postquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere superstitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. nam ea tempestate, Arsaces desciuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) sibi ipsi reges imposuere. qui mobilitate vulgi expulsi, resumta per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euersiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaque solita regibus ausi, superstitionem fouebant: quia honor sacerdotij, firmamentum potentiæ assumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius domuit: templumque iure victoriæ ingressus est. Inde vulgatum, * nulla intus deûm effigie vacuam

* Suspicor redundare.

* Alijs, nullas i.d. effigies.

vacuam sedem, & inania arcana. Muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. Mox bello ciuili interno, postquàm in ditionem M. Antonij prouinciæ cesserant: rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus, interfectusque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, victor Augustus sanxit. Post mortem Herodis, nihil exspectato Cæsare, Simon quidam regium nomen inuaserat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein, iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumsere. quem motum Cæsaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Felix, per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta. vt eiusdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudæis, vsque ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem Cestium Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac sæpius aduersa excepere. Qui vbi fato, aut tædio occidit: missu Neronis, Vespasianus fortuna famaque & egregijs ministris, intra duas æstates, cuncta camporum, omnesque præter Hierosolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium transijt. pace per Italiam parta, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd soli Iudæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus casúsue vtile videbatur. Igitur castris, vti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis, instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longiùs ausuri; & si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambiguè certauit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prœlia serebant: donec assiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi. neque enim dignum videbatur, famem hostium opperiri. poscebantque pericula, pars virtute, multi ferocia, & cupidine præmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, voluptatesque ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed vrbem arduam situ, opera molesque firmauerant, quîs vel plana satis munirentur. Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus patescerent. Extrema rupis, abrupta. & turres, vbi mons iuuissет, in sexaginta pedes; inter deucxa, in centenos vicenosque attollebantur. mira specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conspicuoque fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, proprijque muri, labore & opere ante alios. ipsæ porticus, quîs templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ. cauati sub terra montes. & piscinæ cisternæq. seruandis imbribus. præuiderant conditores ex diuersitate morum, crebra bella. inde cuncta, quamuis aduersus longum obsidium. & à Pompeio expugnatis, metus atque vsus pleraque monstrauêre. Atque per auaritiam Claudianorum temporum, emto iure muniendi, struxere muros in pace, tamquam ad bellum: magna colluuie, & ceterarum vrbium clade aucti. Nam peruicacissimus quisque illuc perfugerat; eoque seditiosius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium, Simon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocabant: templum, Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos, & magna vis frumenti ambusta. Mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumque eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquantibus Ro. bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hostijs, neque votis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expassæ repentè delubri fores, & audita maior humana vox: excedere deos. Simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant. Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, vt valesceret Oriens, profectique Iudæa rerum potirentur. quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne aduersis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obsessorum omnis ætatis, virilis ac muliebris sexus, * sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent: & plures, quàm pro numero, audebant. Obstinatio viris feminisq. par. Ac si transferre sedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus vrbem gentemque Cæsar Titus, quando impetum & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisq. certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit:

* Vett. edit. ducenta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres,aut nouis ingenijs,ſtruerentur. At Ciuilis, poſt malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera conſedit: tutus loco, & vt memoria proſperarum illic rerum, augeſcerent Barbarorum animi. Secutus eſt eodem Cerialis, duplicatis copijs, aduentu ſecundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohortesque & alæ iampridem accitæ, poſt victoriam properauerant. Neuter ducum contator. Sed arcebat latitudo camporum, ſuopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem,cuius obiectu reuolutus amnis,adiacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma,incertis vadis ſubdola, & nobis aduerſa. quippe miles Romanus armis grauis,& nandi pauidus: Germanos fluminibus ſuetos,leuitas armorum,& proceritas corporum attollit. Igitur laceſſentibus Batauis, ferociſſimo cuique noſtrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cum prælatis paludibus arma equiq. haurirentur. Germani, notis vadis perſultabant; omiſſa plerumque fronte,latera ac terga circumuenientes. neque vt in pedeſtri acie, cominus certabatur; ſed tamquam nauali pugna,vagi inter vndas,aut ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes,vulnerati cum integris,periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Eius prœlij euentus,vtrumq. ducem,diuerſis animi motibus,ad maturandum ſummæ rei diſcrimen erexit. Ciuilis, inſtare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam. Germani,proſperis feroces; Romanos,pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore,noſtris per iram & minas acta. Poſteraluce,Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in ſecunda acie,legiones locatæ: dux ſibi dilectos retinuerat,ad improuiſa. Ciuilis haut porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Bataui Cugerniq. in dextro; lœua ac propiora fluminis,Tranſrhenani tenuere. Exhortatio ducum,
» non more concionis apud vniuerſos,ſed vt quoſq.eorum aduehebantur.Cerialis veterem Ro.
» nominis gloriam,antiquas recentesq.victorias:vt perfidum,ignauum,victum hoſtem,in æter-
» num exſcinderent.vltione magis,quam prœlio opus eſſe. Pauciores nuper cum pluribus certaſſe: attamen fuſos Germanos,quod roboris fuerit. Supereſſe,qui fugam animis,qui vulnera tergo,ferant. Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat,domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principem Galbam,ſextæ legionis auctoritate factum:illa primum acie, Secundanos noua ſigna,nouamq. aquilam dicaturos.Hinc prœuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat,vt ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent. Alacrior omnium clamor,quîs vel è longa pace prœlij cupido,vel feſſis bello pacis amor,præmiaq. & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis * ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ teſtem
» virtutis ciens: ſtare Germanos Batauosque ſuper veſtigia gloriæ,cineres oſſaq. legionum cal-
» cantes. quocumq. oculos Romanus intenderet,captiuitatem,clademq.& dira omnia obuer-
» ſari. ne terrerentur vario Treuerici prœlij euentu: ſuam illic * victoriam Germanis obſtitiſſe,
» dum omiſſis telis,præda manus impediunt. ſed cuncta mox proſpera,& hoſti contraria eue-
» niſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit,prouidiſſe:campos madentes,& ipſis gnaros, pa-
» ludes hoſtibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in aſpectu, quorum numine capeſſerent
» pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. illum diem aut glorioſiſſimum inter maio-
» res, aut ignominioſum apud poſteros fore. Vbi ſono armorum tripudijsq. (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibusque & ceteris miſſilibus prœlium incipitur: neque noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis vt eliceret laceſſentibus. Abſumtis quæ iaciuntur, & ardeſcente pugna,procurſum ab hoſte infeſtius,immenſis corporibus, & prælongis haſtis fluitantem labantemque militem eminus fodiebant. ſimul è mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus tranſnatauit. turbata ibi res. & pellebatur ſociarum cohortium acies,cùm legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaque hoſtium ferocia, prœlium exæquatur. Inter quæ, perfuga Batauus adijt Cerialem,terga hoſtium promittens, ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illa, & Cugernos quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos. Duæ alæ cum perfuga miſſæ, incauto hoſti circumfunduntur. quod vbi clamore cognitum,legiones à fronte incubuere,pulſiq.Germani Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques quidem inſtitit,repentè fuſis imbribus,& propinqua nocte. Poſtera die, decima quarta legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Annio miſſa. Cerialis exercitum,decima ex Hiſpania legio ſuppleuit. Ciuili Chauco-
rum auxilia venere. non tamen auſus opidum * Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in inſulam conceſſit. gnarus deeſſe naues efficiendo ponti, neque exercitum Ro. aliter tranſmiſſurum. quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem,diſiectis quæ morabantur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alueus, inſulam inter, Germanosque, continentium terrarum ſpeciem fecerat.

* *Petius, ſilens, aut, ſilentio.*

* *Vat. materiam.*

* *Forte, Batauodurũ.*

fecerat. Tranſiere Rhenum Tutor quoque & Claſſicus,& centum tredecim Treuerorum ſenatores: in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperiùs memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miſeratione ac donis auxilia concibant,inter gentes periculorum auidas. Tantumque belli ſuperfuit, vt præſidia cohortium, alarum, legionum modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaſerit: Decimam legionem, Arenaci; ſecundam, Batauoduri; & Grinnes Vadamque cohortium alarumque caſtra: ita diuiſis copijs, vt ipſe & Verax ſorore eius genitus,Claſſicusque ac Tutor ſuam quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiducia, ſed multa auſis aliqua in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neque ſatis cautum; & pluribus nuntijs huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi. Quibus obuenerant caſtra decumanorum,oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem & cædendis materijs operatum turbauere, occiſo præfecto caſtrorum & quinque primoribus centurionum,paucisque militibus. Ceteri ſe munimentis defendere. Et interim Germanorum manus,Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Ciuilis, Grinnes Claſſicus, oppugnabant. nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque: in quîs Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed vbi Cerialis cum dilecta equitum manu, ſubuenit, verſa fortuna. præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq. telis, relicto equo, tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claſſicumque appulſæ lintres vexere. Ne tum quidem Romana claſſis pugnæ affuit, vt iuſſum erat. Sed obſtitit formido, & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exſequenda imperia dabat: ſubitus conſilijs, ſed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi artes defuiſſent. hinc ipſi exercituique, minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quamquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non vitauit. Profectus Noueſium Bonnamque ad viſenda caſtra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine,incurioſis vigilijs. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuere. electa nox atra nubibus,& prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorum funibus,ſuiſmet * corijs coopertos trucidabant. Aliud agmen,turbare claſſem,injicere vincla,trahere puppes. Vtq. ad fallendum ſilentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, pauci ornati militariter, plerique circum brachia torta veſte, & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſomnis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Namque prætoriam nauem, vexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, vt plerique credidere, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant,tamquam iuſſi ſilere: ne quietem eius turbarent. ita intermiſſo ſigno,& vocibus,ſe quoque in ſomnum lapſos. Multa luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus, prætoriam triremem,flumine Luppia, donum Velledæ traxere. Ciuilem cupido inceſſit, naualem aciem oſtentandi. Complet quod biremium, quæque ſimplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintrium vis. tricenis quadragenisque armamenta liburnicis ſolita: & ſimul captæ lintres,ſagulis verſicoloribus, haut indecorè pro velis iuuabantur. Spatium velut æquoris * captum,vbi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Cauſſa inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam genti vanitatem, vt eo terrore commeatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quàm metu, direxit claſſem: numero imparem,vſu remigum,gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo, illi vento agebantur. Sic prœuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil vltrà auſus, trans Rhenum conceſſit. Cerialis inſulam Batauorum hoſtiliter populatus, agros villasque Ciuilis intactos,nota arte ducum ſinebat: cùm interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbribus ſuperfuſus amnis, paluſtrem humilemque inſulam in faciem ſtagni oppleuit. nec claſſis, aut commeatus aderant: caſtraq. in plano ſita, vi fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones, & voluiſſe Germanos, ſed dolo à ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neque abhorret vero, quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis,per occultos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam oſtentans,Velledam propinquosque monebat,fortunam « belli tot cladibus aduerſam, opportuno erga populum Ro. merito mutare. Cæſos Treue- « ros, receptos Vbios, ereptam Batauis patriam: neque aliud Ciuilis amicitia peractum,quàm « vulnera, fugas, luctus. exſulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & ſatis peccauiſſe, « quòd toties Rhenum tranſcenderint. ſi quid vltrà moliantur, inde iniuriam & culpam,hinc « vltionem & deos fore. Miſcebantur minis promiſſa. Et concuſſa Tranſrhenanorum fide, «

* *Vat. materiam.*

* *Vat. electum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

„ inter Batauos quoque sermones orti, non prorogandam vltrò ruinam: nec posse ab vna
„ natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectum cæde & incendijs legionum, nisi vt
„ plures validioresque accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint; Vespasianum rerum potiri. sin populum Romanum armis prouocent; quotam partem generis humani Batauos esse?
*Rhen. cōiurit, iuuentutem & viros. non malè. respicerent Rhætos Noricosque, & ceterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed * virtutes & viros indici. proximum id libertati: & si dominorum electio sit; honestiùs principes Romanorum, quàm Germanorum feminas tolerari. Hæc vulgus. Proceres, atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos: illum domesticis malis, excidium gentis oppositisse: tunc infensos Batauis deos, cùm obsiderentur legiones, interficerentur legati, bellum vni necessarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema, ni respiscere incipiant & noxij capitis pœna pœnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire statuit. super tædium malorum, etiam spe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito
*Lege, Vahalis. colloquio, scinditur * Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces, Ciuilis ita
„ cœpit. Si apud Vitellij legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum, vetus mihi obseruantia: & cùm priuatus esset, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Ger-
*Lege, Flauianus. mania moui, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, * Fabianus in Pannonia. *

AD CLARISSIMVM VIRVM IO. SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA *vestra, Clar. Sambuce, inuitus discessi. Tenuit me vrbs ipsa, & optimi Imperatoris aula, tenuisti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ splendorem admiratus sum; in te singularem humanitatem cum singulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo testificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum de vita Cn. Agricolæ, & incerti scriptoris tertium de Oratoribus sui temporis, nomini tuo inscripsi & beniuolentiæ perpetuæ.* MON. LIB. MER. D. D. *Tenue munus, fateor, & quod nullam partem sit gratiæ exsoluendæ: sed in quo spero te facturum quod benigni creditores solent, vt hac quasi particula soluti debiti tantisper sustenteris, dum meliore ingenij mei prouentu sortem ipsam cum vsuris dependam. Id quod breui, si Musa adnuent, futurum confido. Vale.*

C. COR.

C. CORNELII TACITI DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Gallijs Rhætijsque & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq. mutuo metu aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septemtrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentib. & hospitijs mixtos: quia nec terra olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus vltrà, vtque sic dixerim, * aduersus Oceanus raris ab orbe *Malim, diuersus. nostro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuistonem deum terra editum & filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Istæuones vocentur. Quidam autem licentia vetustatis plureis deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Cetertùm Germaniæ vocabulum recens, & nuper * additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc *Lege, auditum. Germani vocati sint: ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, vt omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani vocarentur. Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium. ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidántue, prout sonuit acies. Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur. affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussu intumescat. Ceterùm & Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlixi consecratam, adiecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam: monumentaque, & tumulos quosdam Græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq. adhuc exstare. quæ neque confirmare argumentis, neq. refellere in animo est: ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [alijs] aliarum nationum connubijs infectos, propriam & sinceram & tantum sui *Redundat. similem gentem exstitisse arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patientia: minimeque sitim æstumque tolerare, frigora atque inediam cælo soloue assueuerunt. Terra & si aliquanto specie differt, in vniuersum tamen aut siluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias; ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda. sed * plerumque improcera. ne armentis quidem *plerasque. suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæque solæ & gratissimæ opes sunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmue gignere. quis enim scrutatus est? possessione & vsu haut perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vsum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atq. eligunt: interiores simplicius & antiquius permutatione mercium vtuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatosque. Argentum quoq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

magis quàm aurum sequuntur, nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum faciliori vsui est promiscua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem supereſt, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis vtuntur. hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & breui ferro, sed ita acri & ad vsum habili, vt eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem scuto frameaq. contentus est. pedites & missilia spargunt, pluraque singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio: scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricæ: vix vni alteriue cassis, aut galea. Equi non forma, non velocitate conspicui. sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, vt nemo posterior sit. In vniuersum æstimanti, plus penes peditem roboris: eoque mixti prœliantur, apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuuentute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter suos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubijs prœlijs referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multiq. superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas; & duces exemplo potius quàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Ceterùm neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesque, & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodq. præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut * exsugere plagas pauent. Cibosque & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes à feminis restitutas, constantia precum & obiectu pectorum, & monstrata cominus captiuitate. quam longè impatientiùs feminarum suarum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quinetiam sanctum aliquid, & prouidum putant: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostijs litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde causſa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, deorumq. nominibus appellant secretum illud, quod sola reuerentia vident. Auspicia, sortesque vt qui maximè obseruant. Sortium consuetudo simplex. virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis; sin priuatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cælumq. suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio. Sin permissum; auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium voces, volatusq. interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur ijsdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq. ac fremitus obseruant. Nec vlli auspicio maior fides non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum qua bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patrijs quemq. armis committunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex liber-

* Farn. exigere.

tate vi-

tate vitium, quòd non simul, nec iussi conueniunt, sed & alter, & tertius dies contatione coëuntium * absumitur. Vt turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coërcendi ius est, imperatur. Mox rex vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas cocutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas arboribus suspendunt. ignauos, & imbelles & * corpore infames, cœno ac palude, iniecta insuper crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tamquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsoluitur. Eliguntur in ijsdem concilijs & principes, qui iura per pagos vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quàm ciuitas suffecturum probauerit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Ceteris robustioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur. Magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsa plerumq. fama bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare, præcipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant: comites pro principe. Si ciuitas, in qua orti sunt, longa pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt ultrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [non] multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cura feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familia. Ipsi hebent: mira diuersitate naturæ, cùm ijdem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, * quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquesq;. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, satis notum est; ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificijs. Suam quisque domum spatio circumdat, siue aduersus casus ignis remedium, siue inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materia ad omnia vtuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terra ita pura ac splendente, vt picturam ac liniamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt: & si quando hostis aduenit, aperta populatur. abdita autem & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibula; aut, si desit, spina consertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarũ pelles, proximi ripæ negligeter, vlteriores exquisitius, vt quibus nullus per cõmercia cultus. Eligũt feras, & detracta velamina spargũt maculis, pellibusq. belluarũ, quas exterior Oceanus, atq. ignotũ mare gignit.

* Melius dissinxerũ, absumitur, vt turbæ placuit. Considunt.

* Purgo inoxiam gentem & lego, torpõre.

* Deleo negationem, quæ malè reposita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd feminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam seuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam prope soli barbarorum singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frenatum equum, & scutum cum framea, gladioque. In hæc munera vxor accipitur. atque inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspicijs admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram ausuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, sic perundum. accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat quæ nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant. Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac feminæ ignorant. Pauciſſima in tam numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum spe votoque vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamque vitam, ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tamquam meritum, sed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. plusque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac seruum nullis educationis delicijs dignoscas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt; donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera iuuenum Venus eoque inexhausta pubertas. nec virgines festinantur. eadem iuuenta, similis proceritas. pares validique miscentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filijs idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmius & domum latius teneant. Heredes tamen successoresque sui cuique liberi: & nullum testamentum. Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec vlla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem vniuersa domus, vtiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitijs non alia gens effusiùs indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hospes fuerat, monstrator hospitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec interest. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque quantum ad ius hospitij, nemo discernit. Abeunti, si quid poposcerís, concedere moris: & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, sæpius calida, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. seperatæ singulis sedes, & sua cuique mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuicijs, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuijs consultant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, postera die retractatur: & *salua vtriusque temporis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. aduersus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum

*Puto leg. & sua.

quantum concupiscunt; haut minus facilè vitijs, quàm armis vincentur. Genus spectaculorum vnum atque in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæstum tamen aut mercedem. quamuis audacis lasciuiæ pretium est, voluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrij inter seria exercent, tanta lucrandi perdendiue temeritate, vt cum omnia defecerunt, extremo ac nouissimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior, alligari se ac venire patitur. Ea est in re praua peruicacia: ipsi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt se quoq. pudore victoriæ exsoluant. Ceteris seruis, non in nostrum morem descriptis per familiam ministerijs, vtuntur. Suam quisq. sedem, suos penates regit. Frumenti modũ dominus, aut pecoris, aut vestis, vt colono iniungit: & seruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exsequuntur. Verberare seruũ, ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere solent, non disciplina & seueritate, sed impetu & ira, vt inimicum, nisi quod impune. Liberti non multũ supra seruos sunt, rarò aliquod momentũ in domo, nunquam in ciuitate, exceptis dumtaxat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum sunt. Fenus agitare & in vsuras extendere, ignotum: ideoque magis seruatur, quàm si vetitum esset. agri pro numero cultorum ab vniuersis per vices occupantur, quos mox inter se secundùm dignationem partiuntur. facilitatem partiendi, camporum spatia præstant. Arua per annos mutant, & supereſt ager. nec enim cum vbertate & amplitudine soli labore contendunt, vt pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges imperatur. Vnde annum quoque ipsum non in totidem digerunt species. Hiems & ver & æstas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id solum obseruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec vestibus, nec odoribus cumulant. sua cuique arma, quorundam igni & equus adijcitur. Sepulcrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorem, vt grauem defunctis, aspernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorem & tristitiam tardè ponunt. Feminis lugere honestum est: viris meminisse. Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta, rituque quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum diuus Iulius tradit. coque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quo minus, vt quæque gens eualuerat, occuparet permutaretque sedes promiscuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuisas? Igitur inter Hercyniam siluam, Rhenumque & Mœnum amnes, Heluetij, vlteriora Boij, Gallica vtraque gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, significatque loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrum Arauisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Arauiscis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc sermone, institutis, moribus vtantur, incertum est: quia pari olim inopia ac libertate, eadem vtriusque ripæ bona malaque erant. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertia Gallorum separentur. Ipsam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine *erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, vt arcerent non vt custodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne. nam nec tributis *contemnuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tantum in vsum prœliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reseruantur. Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraque veteres terminos imperij reuerentiam. Ita sede finibusque in sua ripa, mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batauis, nisi quòd ipso adhuc terræ suæ solo & cælo acrius animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque consederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuissimus quisque Gallorum, & inopia audax, dubiæ possessionis solum occupauere. Mox limite *acto promotisque præsidijs, sinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania patescit. durant siquidem colles, paulatimq. rarescunt:

*Videtur immittenda vox, non erubescunt.

*Scribo, cõtunduntur, aut', continentur.

*Leg. auctо.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac solertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoque & copijs onerant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum. rari excursus & fortuita pugna. Equestrium sanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, contatio propior constantiæ est. Et alijs Germanorum populis vsurpatum, rara & priuata cuiusque audentia, apud Cattos in consensum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbamque summittere, nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatumque virtuti, oris habitum. Super sanguinem & spolia, reuelant frontem, seque tum demum pretia nascendi retulisse, dignosque patria ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet squalor. Fortissimus quisque ferreum insuper annulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se cæde hostis absoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamque canent insignes & hostibus simul, suisque monstrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima semper acies, visu noua. Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura; prout ad quemque venere aluntur, prodigi alieni, comtemtores sui, donec exsanguis senectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quiq. terminus esse sufficiat, Vsipij ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bellorum decus, equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic instituêre maiores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perseuerant senes. inter familiam, & penates, & iura successionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, sed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu fauore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem prœlij inuidere. super L X. milia non armis telisque Romanis, sed, quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. Maneat quæso, duretque gentibus si non amor nostri, at certè odium sui: quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præstare fortuna maius potest, quàm hostium discordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chasuari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ. à fronte Frisij excipiunt. Maioribus minoribusque Frisijs vocabulum est, ex modo virium; vtræque nationes vsque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illà tentauimus. & supereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: siue adijt Hercules, seu quidquid vbique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: sanctiusque ac reuerentius visum, de actis deorum credere, quàm scire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò statim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Frisijs, ac partem litoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vsque sinuetur. tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri. sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quod vt superiores agant, non per iniurias assequuntur. Promta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus. plurimum virorum equorumque, & quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq., Cheruscinimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idque iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quiescas: vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cheruſci, nunc inertes ac stulti vocantur. Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi contermina gens, aduersarum rerum ex æquo socij, cùm in secundis minores fuissent. Eundem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, sed gloria ingens. veterisque famæ latè vestigia manent vtrâque ripa castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusq. gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcentesimum & quadragesimum annum vrbs nostra agebat, cùm primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone c o s s. Ex quo si ad alterum imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur. tamdiu Germania vincitur. Medio tam

tam longi æui spatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliæue; ne Parthi quidem sæpius admonuere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Crassi, amisso & ipse Pacoro infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fusis vel captis, quinq. simul consulareis exercitus Populo Romano, Varum tresque cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. nec impune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi sunt. Nunc de Sueuis dicendum est, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmue gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc nationibus nominibusq. discreti, quamquam in commune Sueui vocentur. Insigne gentis, obliquare crinem, nodoque substringere. Sic Sueui à ceteris Germanis: sic Sueuorum ingenui à seruis separantur. Sic in alijs gentibus seu cognatione aliqua Sueuorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione, rarum & intra iuuentæ spatium: apud Sueuos vsque ad canitiem horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, sed innoxiæ. Neque enim vt ament amenturue: in altitudinem quandam & terrorem adituri bella comti, vt hostium oculis, ornantur. Vetustissimos se nobilissimosque Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in siluam augurijs patrum & prisca formidine sacrum, omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsoque publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & potestatem numinis præ se ferés. si forte prolapsus est, attolli & insurgere haut licitum: per humum euoluuntur. eoq. omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subiecta atq. parentia. Adijcit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur. magnoque corpore efficitur, vt se Sueuorum caput credant. Contrà Langobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœlijs & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut siluis muniuntur. nec quidquam notabile in singulis, nisi quòd in commune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamq. interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Est in insula Oceani Castum nemus, dicatum in eo vehiculum veste contectum, attingere vni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali deam intelligit, vectamq. bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcumque aduentu hospitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum. pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata, donec idem sacerdos satiatam conuersatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum & vestes, & si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Serui ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantum perituri vident. Et hæc quidem pars Sueuorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus, atque in splẽdidissima Rhætiæ prouinciæ colonia passim sine custode transeunt. & cum ceteris gentibus arma modò castraque nostra ostendamus, his domos, villasque patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim: nunc tantùm auditur. Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsis olim Boijs virtute parta. Nec Narisci Quadíue degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadísue vsque ad nostram memoriam reges manserunt, ex gente ipsorum. nobile Marobodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romana. rarò armis nostris, sæpius pecunia iuuantur. Nec minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Burij: terga Marcomanorum, Quadorumque claudunt. è quibus Marsigni, & Burij sermone cultuque Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos: & quòd tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus & vertices montium iugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elysios,

begue Virg. Eclog. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

Elysios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Ceterùm Arij super vires, quibus enumeratos paulo antè populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt. ipsaque formidine atque vmbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente nouum ac velut infernum aspectum. nam primi in omnibus prœlijs oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictius quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breues gladij, & ergà reges obsequium. Suionum hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent. forma nauium eo differt, quòd vtrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: nec velis *ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum vt in quibusdam fluminum, & mutabile vt res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. eoque vnus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. otiosa porrò armatorum manus facilè lasciuiunt. enim verò neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas est. Trans Suionas aliud mare. pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides: quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, vt sidera hebetet. Sonum insuper *emergentis audiri, formasque deorum, & radios capitis aspici persuasio adijcit. Illuc vsque (& fama vera) tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore Æstyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. insigne superstitionis, formas Aprorum gestant. Id pro armis *omniumque tutela, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium vsus. Frumenta ceterosque fructus patientiùs quàm pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur. ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec quæ natura quæue ratio gignat, vt Barbaris, quæsitum compertúmue. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo vsu, rude legitur: informe perfertur. pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materia, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, vbi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quæ vicini solis radijs expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur. alitque flammam pinguem & olentem: mox vt in picem resinámue lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera similes, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, sed etiam à seruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domicilijs, vt Germani agunt. sordes omnium ac torpor. procerum connubijs mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennosque siluarum ac montium erigitur, latrocinijs pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & scuta gestant, & pedum vsu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuersa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, nõ equi, non penates. victui herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. Securi aduersus homines, securi aduersus deos, rem difficillimam assecuti sunt, vt illis ne voto quidem opus sit. Cetera iam fabulosa. Hellusios & Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

* Scribo, ministrant.

* Lego, semergentis.

* Omniúque malo.

FINIS.

IVLII

IVLII AGRICOLAE VITA,

SCRIPTORE CORNELIO TACITO.

CLARORVM virorum facta moresque posteris tradere antiquitùs vsitatum, ne nostris quidem temporibus quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium paruis magnisque ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magisque in aperto erat: ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam sine gratia aut ambitione, bonæ tantum conscientiæ pretio ducebatur. Ac plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potius morum, quàm arrogantiam arbitrati sunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes ijsdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, venia opus fuit. quam non petissem, *ni incursaturus tam sæua & infesta virtutibus tempora. Legimus cùm Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helui dius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bona arte in exsilium acta, ne quid vsquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate esset, ita nos quid in seruitute, ademto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostra potestate esset obliuisci quam tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatq. cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus, nec spem modò ac votum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumserit: natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augescunt, citò exstinguuntur; sic ingenia studiaque oppresseris faciliùs, quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & inuisa primò desidia, postremò amatur. Quid si per quindecim annos, grande mortalis æui spatium, multi fortuitis casibus, promtissimus quisque sæuitia principis interciderunt? Pauci &, vt ita dixerim, non modò aliorum sed etiam nostri superstites sumus, exemtis è media vita tot annis, quibus iuuenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris seruitutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

CNÆVS Iulius Agricola vetere & illustri Forouliensium colonia ortus, vtrumque auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapientiæque notus, isque virtutibus iram Caij Cæsaris meritus. Namque Marcum Silanum accusare iussus, & quia abnuerat, interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit, raræ castitatis. in huius sinu indulgentiaque educatus, per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum abillecebris peccantium præter ipsius bonam integramque naturam, quòd statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, locum Græca comitate & prouinciali parcimonia mistum, ac bene compositum. Memoria teneo solitum ipsum narrare, se in prima iuuenta studium philosophiæ [acrius] vltra quàm concessum Rom. ac senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coërcuisset. scilicet sublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas. retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientia modum. Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in lasciuiam vertunt, neque segniter ad voluptates & commeatus, titulum tribunatus & insciti rettulit: sed noscere prouinciam, nosci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, nihil appetere ob iactationem, nihil ob formidinem recusare, simulque anxius & intentus agere. Non

* Suspectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non sanè aliàs exercitatior magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veteranincensæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de salute, mox de victoria certauere. Quæ cuncta & si consiliis ductuque alterius agebantur, ac summa rerum & reciperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit; artem & vsum & stimulos addidere iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus siniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quàm ex mala. Hinc ad capessendos magistratus in vrbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo, nisi quòd in bona vxore tantò maior laus, quantò in mala plus culpæ est. Sors quæsturæ prouinciam Asiam, proconsulem Saluium Titianum dedit, quorum neutro corruptus est: quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redemturus esset mutuam dissimulationem mali. Auctus est ibi filia in subsidium, & solatium simul. Nam filium antè sublatum, breui amisit. Mox inter quæsturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio transit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. Idem præturæ tenor, & silentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, vti longè à luxuria, ita famæ propior. Tum electus à Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegiũ resp. quàm Neronis sensisset. Sequens annus graui vulnere animum domumque eius afflixit. nam classis Othoniana licèter vaga dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædijs suis interfecit: prædiaque ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ caussa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatus ac statum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paterna fortuna tantùm licentiam vsurpante. Is missum ad dilectus agendos Agricolam, integreque ac strenuè versatum, vicesimæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, vbi decessor seditiosè agere narrabatur: quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & vltor electus, rarissima moderatione maluit videri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouincia dignum est. temperauit Agricola vim suam, ardoremque compescuit, ne incresceret, peritus obsequi, eruditusque vtilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. Habuerunt virtutes spatium exemplorum. * Sed primò Cerialis, modò labores & discrimina; mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copijs ex euentu præfecit. nec Agricola vmquam in suam famam gestis exsultauit, ad auctorem & ducem, vt minister fortunam referebat: ita virtute in obsequẽdo, verecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios ascijt, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt plerique militaribus ingenijs subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia, quamuis inter togatos, facile iusteq. agebat. Iam verò tempora curarum remissionumque diuisa. vbi conuentus ac iudicia poscerent; grauis, intentus, seuerus, & sæpius misericors: vbi officio satisfactum, nulla vltrà potestatis persona, tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas amorem deminuit. Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam sæpe boni indulgent, ostentanda virtute, aut per artem quæsiuit: procul ab æmulatione aduersus collegas, procul à contentione aduersus procuratores. & vincere inglorium, & atteri sordidum arbitrabatur. Minus triennium in ea legatione detentus, ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par videbatur. haut semper errat fama, aliquando & eligit. Consul egregiæ tum spei filiam iuueni mihi despondit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniæ præpositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniæ situm populosque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniique referam; sed quia tum primùm perdomita est. itaque quæ priores nondum comperta, eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac cælo in orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in meridiem etiam inspicitur: Septemtrionalia eius, nullis contrà terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum,

Dele Glossema, illud. nisi quod, nullo sensu.
+ pro consule.
Vid. com.
Non sic Iudices nisi semper vbique arrogantes Insolentes.

veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimulauere. & est ea facies citra Caledoniam, vnde & in vniuersum fama est transgressa. sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo iam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouissimi maris tunc primùm Romana classis circumuecta, insulam esse Britanniam affirmauit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitque. dispecta est & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montesque, caussa ac materia tempestatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere huius operis est, ac multi rettulere. vnum addiderim: nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inseri velut in suo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namq. rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt. proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi; seu procurrentibus in diuersa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. in vniuersum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehẽdas, superstitionum persuasione. Sermo haut multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenêre, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoq. in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissa virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studijs trahuntur. nec aliud aduersus validissimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus duabus tribusque ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum * conuentus: ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, vt finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quòd si nubes non officiant, aspici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili vmbra non erigunt tenebras, infraq. cælum & sidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. tardè mitescunt, citò proueniunt. eademque vtriusque rei caussa, multus humor terrarum, cælique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus Margarita, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac spirantia saxis auelli, in Britannia prout expulsa sint colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægrè tolerant, iam domiti vt pareant, nondum vt seruiant. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam prospera pugna terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam versa principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Augustus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitasse C. Cæsarem de intranda Britannia satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxilijsque, & assumto in partem rerum Vespasiano. quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, vterque bello egregius: redactaque paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostram vsque memoriam fidissimus mansit, vetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum exstinctus est. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque præsidijs: quorum fiducia Monam insulam vt vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasioni patefecit. Namque absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere: nihil profici patientia, nisi vt grauiora tamquam ex facili

* Vel, consensus.
hæc Ioh. scilicet, vbi ad tenebras, substrebat inter, & otio alterum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

» facili tolerantibus imperentur: singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi, è quibus
» legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret: æquè discordiam præpositorum, æquè
*Leg. alterum. *alterũ. » concordiam subiectis exitiosam: *alterius manus centuriones, *alterius vim & contumelias
» miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prœlio fortiorem esse qui spoliet,
» nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi dilectus, tam-
» quam mori tantùm pro patria nescientibus. quantum enim transisse militum, si sese Britanni
» numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam,
» coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam causas belli esse. recessuros vt diuus Iulius re-
» cessisset, modò virtutes maiorum suorum æmularentur: néue prœlij vnius aut alterius euen-
» tu pauescerent: plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum
» etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum
» detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porrò in eiusmodi consilijs pericu-
» losius esse deprehendi, quam audere. His atque talibus inuicem instincti, Voadica generis
regij femina duce (neque enim sexum in imperijs discernunt) sumsere vniuersi bellum: ac
sparsos per castella milites consectati, expugnatis præsidijs, ipsam coloniam inuasere, vt sedem
seruitutis. nec vllum in Barbaris sæuitiæ genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, eo
cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Britannia foret: quam vnius prœlij for-
tuna veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, &
proprius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt suæ
quoque iniuriæ vltor, durius consuleret; missus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior.
& delictis hostium nouus, eoque pœnitentiæ mitior, compositis prioribus nihil vltrà ausus,
Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimentis,
comitate quadam curandi prouinciam tenuit. Didicere iam Barbari quoque ignoscere vitijs
blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem. sed
discordia laboratum, cùm assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fuga ac la-
tebris vitata exercitus ira, indecorus atq. humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exer-
citus licentiam, dux salutem. hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Bolanus, manenti-
bus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam disciplina. eadem inertia erga hostes, similis
petulantia castrorum: nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuisus, caritatem parauer-
rat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Vespasianus & Britanniam reciperauit, magni
duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Bri-
gantum ciuitatem, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prœlia,
& aliquando non incruenta: magnamq. Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello.
Et cùm Cerialis quidem alterius successoris curam famamque obruisset, sustinuit quoque
molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validamq. & pugnacem Silurum gen-
tem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc
Britanniæ statum has bellorum vices media iam æstate transgressus Agricola inuenit, cùm &
milites velut omissa expeditione ad securitatem, & hostes ad occasionem verterentur. Or-
douicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus suis agentem, propè vniuer-
sam obtriuerat: eoq. initio erecta prouincia, vt quibus bellum volentibus erat, probare exem-
plum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam transacta æstas, sparsi
per prouinciam numeri, præsumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum
inchoaturo, & plerisque custodiri suspecta potius videbatur, ire obuiam discrimini statuit:
contractisq. legionum vexillis & modica auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordoui-
ces non audebant, ipse ante agmen, quò ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem.
cæsaque propè vniuersa gente, non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent fore
vniuersa, Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinum rebellione totius Britan-
niæ suprà memoraui, redigere in potestatem animo intendit. Sed vt in dubijs consilijs, naues
deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxilia-
rium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus quo simul seque & arma & equos regunt, ita
repente immisit, vt obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare exspectabant, nihil
arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita insula,
clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per
ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec A-
gricola prosperitate rerum in vanitatem vsus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos
continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsa dissimulatione famæ fa-
mam auxit, æstimantibus quanta futuri spe tam magna tacuisset. Ceterùm animorum
prouinciæ prudens, simulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis si iniuriæ
sequerentur,

sequerentur, causas bellorum statuit exscindere. à se suisq. orsus, primam domum suam coër-
cuit, quod plerisque haut minus arduum est, quàm prouinciam regere: nihil per libertos ser-
uosque publicæ rei: non studijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum
milites ascire, sed optimum quemque fidelissimum putare: omnia scire, non omnia exsequi:
paruis peccatis veniam, magnis seueritatem commodare: nec pœna semper, sed sæpius pœ-
nitentia contentus esse: *officijs & administrationibus potius non peccaturos, quam damna-
re cùm peccassent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, cir-
cumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur. namque per ludibrium
assidere clausis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia iti-
nerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota &
auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo sta-
tim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuria vel tolerantia
priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æstas aduênit contracto exercitu,
militum in agmine laudare modestiam, disiectos coërcere: loca castris ipse capere, æstuaria ac
siluas ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quietum pati, quo minus subitis excursi-
bus popularetur. atq. vbi satis terruerat, parcendo rursus *irritamenta pacis ostentare. Qui-
bus rebus multæ ciuitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuere,
& præsidijs castellisque circumdatæ, tanta ratione curaque, vt nulla antè Britanniæ noua pars
illacessita transierit. Sequens hiems saluberrimis consilijs absumta. namque vt homines
dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari priua-
tim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domus exstruerent, laudando promtos, & castigando
segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam verò principum filios liberalibus arti-
bus erudire, & ingenia Britannorum studijs Gallorum anteferre, vt qui modò linguam Ro-
manam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & fre-
quens toga. paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conui-
uiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset.
Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsque ad Taum (æstuario nomen
est) nationibus. qua formidine territi hostes quamquam conflictatum sæuis tempestatibus
exercitum, lacessere non ausi. ponendisque insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti,
non alium ducem opportunitates locorum sapientiùs legisse, nullum ab Agricola positum
castellum aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fuga desertum. crebræ eruptiones,
nam aduersus moras obsidionis, annuis copijs firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & sibi quis-
que præsidio, irritis hostibus, eoque desperantibus, quia soliti plerumq. damna æstatis hiber-
nis euentibus pensare, tum æstate atque hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per
alios gesta auidus intercepit; seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat.
Apud quosdam acerbior in conuicijs narrabatur, vt bonis comis, ita aduersus malos iniucun-
dus. ceterùm ex iracundia nihil super erat. secretum & silentium eius non timeres. honestius
putabat offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis quæ percurrerat insumta. ac si
virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsa Britannia terminus.
Nam Glota & Bodotria diuersi maris æstu per immensum reuecti, angusto terrarum spatio
dirimuntur. quod tum præsidijs firmabatur: atque omnis propior sinus tenebatur, summotis
velut in aliam insulam hostibus. Quinto expeditionum anno naue prima transgressus,
ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis prœlijs domuit: eamque partem Bri-
tanniæ quæ Hiberniam aspicit, copijs instruxit, in *spem magis quàm ob formidinem. si qui-
dem Hibernia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari oppor-
tuna, valentissimam imperij partem magnis inuicem vsibus miscuerit. Spatium eius si Bri-
tanniæ comparetur angustius, nostri maris insulas superat. Solum cælumque & ingenia cul-
tusque hominum haut multum à Britannia differunt. melius aditus portusque per commer-
cia & negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domestica vnum ex regulis gentis ex-
ceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vna & modicis
auxilijs debellari, obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam aduersus Britanniam profutu-
rum, si Romana vbiq. arma, & velut è conspectu libertas tolleretur. Ceterùm æstate qua
sextum officij annũ inchoabat, ampla ciuitate trans Bodotriam sita, quia motus vniuersarum
vltra gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur, portus classe explorauit: quæ ab
Agricola primum assumta in partem virium, sequebatur egregia specie, cùm simul terra si-
mul mari bellum impelleretur: ac sæpe ijsdem castris pedes equesque & nauticus miles mixti
copijs & lætitia, sua quisque facta suos casus attollerent: ac modò siluarum & montium pro-
funda, modò tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, hinc *auctus Oceanus

*Deest vox, præficere, aut simile.

*Vel, inuitamenta.

*Puto, speciem.

*Lege, vitatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

militari iactantia compararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis audiebatur, visa classis obstupefaciebat, tamquam aperto maris sui secreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuersi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore fama, vti mos est de ignotis, * oppugnasse vltrò, castella adorti, metum vt prouocantes addiderant: regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potius, quàm pellerentur, specie prudentium ignaui admonebant. cum interim cognoscit, hostes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne superante numero, & peritia locorum circumirentur, diuiso & ipse in tres partes exercitu incessit. Quod vbi cognitum hosti, mutato repentè consilio vniuersi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggressi inter somnum ac trepidationem cæsis vigilibus irrupêre. Iamque in ipsis castris pugnabant, cùm Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigijs insecutus, velocissimos equitum peditumque assultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuersis adijci clamorem. & propinqua luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloria certabant. vltrò quinetiam irrupêre. & fuit atrox in ipsis portarum angustijs prœlium, donec pulsi hostes, vtroque exercitu certante, his vt tulisse opem, illis ne eguisse auxilio viderentur. quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent, debellatum illa victoria foret. Cuius constantia ac fama ferox exercitus: nihil virtuti suæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum cursu fremebant: atque illi modò cauti ac sapientes, promti post euentum ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorum conditio est; prospera omnes sibi vindicant, aduersa vni imputantur. At Britanni non virtute sed occasione & arte ducis * rati, nihil ex arrogantia remittere, quò minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificijs conspirationem ciuitatum sancirent. atque ita irritatis vtrimque animis discessum. Eadem æstate cohors Vsipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendêre: & vno remigrante, suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hac atque illà rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ venere, vt infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primum à Sueuis, mox à Frisijs intercepti sunt. ac fuere quos per commercia venumdatos, & in nostram vsque ripam mutatione mentium adductos, indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno antè natum filium amisit. Quem casum neque vt plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmissa classe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longa pace exploratos addiderat, ad montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut seruitium exspectantes, tandemque docti commune periculum concordia propulsandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamque super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, ac sua quisque decora gestantes. cùm inter plures duces virtute & genere præstans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poscentem, in hunc modum
» locutus fertur. Quotiens causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi ani-
» mus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore.
» Nam & vniuersi seruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem securum, im-
» minente nobis classe Romana. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honesta, eadem etiam
» ignauis tutissima sunt. Priores pugnæ, quibus aduersus Romanos varia fortuna certatum
» est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eo-
» que in ipsis penetralibus siti, nec seruientium litora aspicientes, oculos quoque à contactu
» dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse
» ac sinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum,
» pro magnifico est. Sed nulla iam vltrà gens, nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani.
» quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris. raptores orbis, postquam
» cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pau-
» per, ambitiosi. quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium, opes atque inopiam
» pari affectu concupiscunt: auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium; atque vbi
solitudinem

* Forte, oppugnauere.

* Deest vox, victos, aut talis alia.

solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuiq. ac propinquos suos natura cariissimos esse « voluit: hi per dilectus alibi seruituri auferuntur. Coniuges sororesq. & si hostilem libidinem « effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluuntur. Bona fortunasque, in tributum « egerunt; in annonam, frumentum. corpora ipsa ac manus, siluis ac paludibus emuniendis, « verbera inter ac contumelias conterunt. Nata seruituti mancipia semel veneunt, atq. vltrò « à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cottidie emit, cottidie pascit. At sicut in familia « recentissimus quisq. seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere fa- « mulatu, noui nos & viles in excidium petimur. Neq. enim arua nobis, aut metalla, aut portus « sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò ac ferocia subiectorum, ingrata imperanti- « bus. & longinquitas ac secretum ipsum, quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe veniæ, tan- « dem sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria cariissima est. Brigantes, femina « duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in secordiam vertisset, exuere iugum « potuere: nos integri & indomiti & libertatem non in * præsentia laturi, primo statim congre- « ssu vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit. An eandem Romanis in bello vir- « tutem, quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discordijs clari, vi- « tia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus, vt « secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent: nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Bri- « tannorum plerosque dominationi * alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes « quàm seruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma vincula caritatis. quæ « vbi remoueris, qui timere desierint odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis « sunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla « plerisq. patria, aut alia est: paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipsum ac mare « & siluas ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos * alij nobis tradide- « runt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atq. argenti, quod neq. tegit, neq. vulnerat. In « ipsa hostium acie inueniemus nostras manus. agnoscent Britanni suam caussam. recordabun- « tur Galli priorem libertatem. deserent illos ceteri Germani, tamquam nuper Vsipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter male parentes & in- « iustè imperantes; ægra municipia & discordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, « & ceteræ seruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut statim vlcisci, in hoc campo est. « Proinde ituri in aciem & maioreis vestros, & posteros cogitate. Excepere orationem alacres, « & barbari moris cantu & fremitu clamoribusq. dissonis. Iamq. agmina, & armorum * fulgores audentissimi cuiusq. procursu: simul instruebantur acies. cùm Agricola quamquam lætum & vix monitis coërcitum militem * adhuc ratus, ita disseruit. Octauus annus est, commilito- « nes, ex quo virtute & auspicijs imperij Rom. fide atq. opera vestra Britanniam vicistis. tot ex- « peditionibus, tot prœlijs seu fortitudine aduersus hostes, seu patientia ac labore pænè aduersus « ipsam rerum naturam opus fuit. Neq. me militum, neq. vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego « veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec ru- « more, sed castris & armis tenemus. Inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, cùm vos « paludes montesue & flumina fatigarent, fortissimi cuiusq. vocem audiebam, quando dabitur « hostis, quando acies? Veniunt à latebris suis extrusi. & vota virtusq. in aperto, omniaq. prona « victoribus, atq. eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris, siluas euasisse, transi- « sse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima, quæ hodie pro- « sperrima sunt. Neq. enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abun- « dantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum « est, neq. exercitus neq. ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior, & in- « columitas ac decus eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine « cecidisse. Si nouæ gentes atq. ignota acies constitisset, aliorum exercituum exemplis vos hor- « tarer: nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ij sunt quos proximo anno, v- « nam legionem furto noctis aggressos, clamore, debellastis: ij ceterorum Britannorum fugacis- « simi. ideoque tamdiu superstites. Quomodo siluas saltusque penetrantibus fortissimum « quodque animal robore, pauida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britan- « norum iam pridem ceciderunt: reliquus est numerus ignauorum & metuentium, quos « quod tandem inuenistis; non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, & extremo metu cor- « pora defixere in his vestigijs, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigi- « te cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem: approbate Reip. nun- « quam exercitui iim putari potuisse, aut moras belli, aut caussas debellandi. Et alloquente ad- « huc Agricola militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas consecuta est, « statimque ad arma discursum. * instinctos ruentesque ita dispositi, vt peditum auxilia

* Forte, instructos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo stetere, ingens victoriæ decus citra Romanum sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accline iugum connexi velut insurgerent: media campi couinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum Agricola superante hostium multitudine veritus, ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & arcessendas pleriq. legiones admonebant, promtior in spem, & firmus aduersis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur. simul constantia, simul arte Britanni, ingentibus gladijs & breuibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile parua scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij sine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miscere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commistæ proximos quosque cædere, ac plerique semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, couinarij peditum se prœlio miscuere: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeque equestris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, vt quemq. formido tulerat, transuersos, aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipsum veritus Agricola quattuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset, quantoque ferociùs accurrerant, tanto acriùs pulsos in fugam disiecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciem inuasere. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblatis alijs trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes vltrò ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus. & aliquando etiam victis ira virtusque: postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbiq. Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modò, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus vt prius, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atq. auia petiere. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem milia. nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferocia equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaq. læta victoribus: Britanni palantes mixtoq. virorum mulierumq. ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram vltrò incendere: eligere latebras, & statim relinquere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satisq. constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latius aperuit. vastum vbiq. silentium, secreti colles. fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neq. vsquam conglobari hostes compertum, & exacta iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atq. equites lento itinere, quo nouarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hibernis locauit. Et simul classis secunda tempestate ac fama Trutulensem portum tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto omni redierat. Hunc rerum cursum, quamquam nulla verborum iactantia, epistolis Agricolæ actum, vt Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germania triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc veram magnamq. victoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti fama celebrari. Id sibi maximè formidolosum, priuati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam * alius occuparet: & cetera vtcumq. facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodq. sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in

Vt Saul mucr. Dauid.

* Leg. alius.

præsentia

præsentia statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu iubet: addique insuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ destinari, vacuam tum morte Atilij Rufi consularis, & maioribus reseruatam. Credidere pleriq. libertum ex secretioribus ministerijs missum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cum præcepto, vt si in Britannia foret, traderentur: eumq. libertum in ipso freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse: siue verum istud, siue ex ingenio principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatium, ita vt præceptum erat, venit: exceptusq. breui osculo & nullo sermone, turbæ seruientium immixtus est. Ceterùm vt militare nomen, graue inter otiosos, alijs virtutibus temperaret, tranquillitatem atq. otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoq. Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est. caussa periculi non crimen vllum, aut querela læsi cuiusquam, sed infensus virtutibus princeps, & gloria viri, ac pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Mœsia Daciaque, & Germania Pannoniaq., temeritate aut per ignauiam ducum amissi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripa, sed de hibernis legionum & possessione dubitatum. Ita cùm damna damnis continuarentur, atq. omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, constantiam, & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorum. Quibus sermonibus satis constat Domitiani quoq. aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide, pessimi malignitate & liuore, pronum deteriobus principem exstimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitijs aliorum, in ipsam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Ciuica nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum principis periti, qui iturus ne esset in prouinciam, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam suam in approbanda excusatione offerre: postremò non iam obscuri, suadentes simul terrentesq., pertraxere ad Domitianum. qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus, & audijt preces excusantis, & cùm annuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficij inuidia. salarium tamen proconsulari solitum offerri, & quibusdam à seipso concessum, Agricolæ non dedit: siue offensus non petitum, siue ex conscientia, ne quod vetuerat videretur emisse. Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obscurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaque Agricolæ leniebatur: quia non contumacia, neque inani iactatione libertatis famam fatumque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis principibus magnos viros esse: obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, sed in nullum rei post vsum, ambitiosa morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauere ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam audita morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti, affirmare ausim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebrius quàm ex more principatus per nuntios visentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venere: siue cura illud, siue inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuque præ se tulit, securus iam odij, & qui facilius dissimularet gaudium quàm metum. Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & pijssimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore iudicioque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, vt nesciret à bono patre non scribi heredem nisi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæsare tertium consulibus Iunijs: excessit sexto & quinquagesimo anno decimo kalen. Septemb. Collega Priscoq. Coss. Quòd si habitum quoq. eius posteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu. gratia oris supererat. bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantú

† ne bona tortuosis occuparet.

ad gloriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & vera bona,quæ in virtutibus sita sunt,impleuerat,& Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito,quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimijs non gaudebat, speciosæ contigerant. filia atq. vxore superstitibus, potest videri etiam beatus incolumi dignitate, florente fama,saluis affinitatibus & amicitijs futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce,ac principem Traianum videre,augurio votisque apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mortis grande solatium tulit,euasisse postremum illud tempus,quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum,sed continuo & velut vno ictu rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam,& clausum armis senatum,& eadem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exsilia & fugas. Vna adhuc victoria Carus Metius censebatur,& intra Albanam villam sententia Messallini strepebat,& Massa Bebius iam tum reus erat. Mox nostræ duxere Heluidium in carcerem manus. Nos Maurici,Rusticiq. visus,nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos,iussitque scelera,non spectauit. præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat,videre & aspici: cùm suspiria nostra subscriberentur: cùm denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola non vitæ tantùm claritate,sed etiam opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouissimis sermonibus tuis, constans & libens fatum excepisti,tamquam pro virili portione innocentiam principi donares. Sed mihi filiæque præter acerbitatem parentis erepti auget mæstitiam,quòd assidere valetudini,fouere deficientem, satiari vultu,complexu,non contigit. excepissem certè mandata vocesque,quas penitus animo figeremus. noster hic dolor,nostrum vulnus. nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. Omnia sine dubio,optima parentum assidente amantissima vxore,superfuere honori tuo. paucioribus tamen lacrymis compositus es, & nouissima in luce desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum manibus locus,si,vt sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas,nos domum tuam ab infirmo desiderio,& muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces,quas neque lugeri,neque plangi fas est:admiratione te potius * temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, * militum decoramus. Is verus honos,ea coniunctissimi cuiusque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim,sic patris,sic mariti memoriam venerari,vt omnia facta dictaque eius secum reuoluant,famamque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur: non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur,sed vt vultus hominum,ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt,forma mentis æterna,quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem,sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricola amauimus,quidquid mirati sumus, manet,mansurumque est in animis hominum,in æternitate temporum,fama rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus,superstes erit.

FABII

FABII QVINCTILIANI, VT VIDETVR, DIALOGVS, AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS, ET QVARE CONCEDANT: COR. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SÆPE ex me requiris, Iuste Fabi, cur cùm priora sæcula tot eminentium oratorum ingenijs gloriaq. efflоruerint,nostra potissimùm ætas deserta, & laude orbata, vix nomen ipsum oratoris retineat. neq. enim ita appellamus nisi antiquos. Horum autem temporum diserti,causidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores vocantur. Cui percontationi tuæ respondere, & tam magnæ quæstionis pondus excipere, vt aut de ingenijs nostris malè existimandum sit,si idem assequi non possumus,aut de iudicijs, si nolumus,vix hercule auderem,si mea sententia proferenda, ac non disertissimorum vt nostris temporibus hominum sermo repetendus esset, quos eandem hanc quæstionem pertractantes,iuuenis admodum audiui. Ita non ingenio,sed memoria ac recordatione opus est,vt quæ à præstantissimis viris & excogitata subtiliter,& dicta grauiter accepi,cùm singuli diuersas vel easdem,sed probabiles causas afferrent,dum formam sui quisq. & animi,& ingenij redderet,ijsdem nunc numeris,ijsdemq. rationibus persequar, seruato ordine disputationis. neq. enim defuit, qui diuersam quoq. partem susciperet, ac multum vexata & irrisa vetustate,nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingenijs anteferret. Nam postero die quàm accuratius Maternus Catonem recitauerat,cùm offendisse potentium animos diceretur,tamquam in eo tragœdiæ argumento sui oblitus, tantùm Catonem cogitasset,eaq. de re per vrbem frequens sermo haberetur,venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus,celeberrima tum ingenia fori nostri: quos ego in iudicijs non vtrosq. modò studiosè audiebam, sed domi quoq. & in publico affectabar mira studiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili,vt fabulas quoq. eorum & disputationes, & arcana semotæ dictionis penitus exciperem: quamuis malignè pleriq. opinarentur,nec Secundo promtum esse sermonem,& Aprum ingenio potius & vi naturæ,quàm institutione & litteris famam eloquentiæ consecutum. Nam & Secundo purus, & pressus,&, in quantum satis erat, profluens, sermo non defuit. Et Aper communi eruditione imbutus contemnebat potius litteras quàm nesciebat,tamquam maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus,si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni,sedentem ipsum,quem pridie recitauerat librum intra manus habentem,deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te,inquit,Materne fabulæ malignorum terrent, quo minus offensas Catonis tui ames? An ideo librum istum apprehendisti,vt diligentius retractares,& sublatis si quæ prauam interpretandi materiam dederunt,emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamen securiorem? Tum ille,leges tu quidem si volueris & agnosces quæ audisti. quòd si qua omisit Cato,sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam disposui iam,& intra me ipse formaui. Atq. ideo maturare libri huius editionem festino,vt dimissa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ istæ non satiant,inquit Aper, quo minus omissis orationum & curarum studijs omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas? cùm tot amicorum caussæ,tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent,quibus vix sufficeres,etiam si non nouum tibi ipse negotium importasses, Domitium & Catonem: id est,nostras quoq. historias & Romana nomina Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus: perturbarer hac tua seueritate,nisi frequens ac assidua nobis contentio iam propè in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare & insequi poëtas intermittis,& ego cui desidiam aduocationum obijcis,cotidianum hoc patrocinium defendendæ aduersus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem,qui me vel in futurum vetet versus facere,vel quod iam pridem opto,sua quoq. auctoritate compellat,vt omissis forensium Musarum angustijs,in quibus satis mihi superq. sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquentiam colam. Ego verò,inquit Secundus,ante quàm me iudicem Aper recuset, faciam quod probi & modesti iudices solent, vt in his cognitionibus excusent, inqui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

in quibus manifestum est,alteram apud eos partem gratiæ prævalere. Quis enim nescit,neminem mihi coniunctiorē esse & vsu amicitiæ,& assiduitate contubernij quàm Saleium Bassum, cùm optimum virum tum absolutissimum poetam? porrò si poetica accusatur,non alium video reum locupletiorem. Securus sit,inquit Aper,& Saleius Bassus,& quisquis alius studium poëticæ & carminum gloriam fouet,cùm causas agere non possit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, * Maternum sollicitè plurimum defendi. sed & ipsum solum apud eos arguam,quòd natus ad eloquentiam virilem & oratoriam,qua parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes,complecti prouincias possit, amittit studium , quo non aliud in ciuitate nostra vel ad vtilitatem fructuosius,vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius,vel ad totius imperij atq.omnium gētium notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad vtilitatem vitæ omnia consilia, facta nostra dirigenda sunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem,qua semper armatus præsidium amicis,opem alienis, salutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò feras,ipse securus & velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus? cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus aliorum,præsidio & tutela intelligitur. sin proprium periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum,quàm reo & periclitanti eloquentiæ præsidium simul & telum,quo propugnare pariter & incessere,vel in iudicio,siue in senatu, siue apud principem possis. Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam suam opposuit? qui accinctus & minax disertam quidem sed inexercitatam & eiusmodi certaminum rudem Heluidij sapientiam elusit. Plura de vtilitate non dico,cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ transeo, cuius iucunditas non vno alióue momento,sed omnibus propè diebus & propè omnib. horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo,& ad voluptates honestas nato,quàm videre plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum, idq. scire, non pecuniæ, non orbitati,neq. officij alicuius administrationi,sed sibiipsi dari? illos quinimmo orbos & locupletes & potentes venire plerumq. ad iuuenem & pauperem, vt aut sua aut amicorum discrimina commendent. Vlla ne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quam spectare homines veteres,& senes,& totius orbis gratia subnixos,in summa omnium rerum abundantia consitentes id quod optimum sit se non habere? Iam verò qui togatorum comitatus & egressus? quæ in publico species? quæ in iudicijs veneratio? quod gaudium consurgendi assistendiq. inter tacentes,in vnum conuersos; coire populum & circumfundi coràm, & accipere affectum quemcumq. orator induerit? Vulgata dicentium gaudia & imperitorum quoq. oculis exposita percenseo. Illa secretiora, & tantùm ipsis orantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatamq. affert orationem,est quoddam sicut ipsius dictionis,ita gaudij pondus & constantia: siue nouam & recentem curam non sine aliqua trepidatione animus attulerit,ipsa sollicitudo commendat euentum, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ,atq.ipsius temeritatis vel præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoq., sicut in agro,quamquam alia diu serantur atq. elaborentur , gratiora tamen quæ sua sponte nascuntur. Equidem vt de me ipso fatear, non eum diem lætiorem egi,quo mihi latus clauus oblatus est,vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili natus quæsturam,aut tribunatum,aut prætoram accepi,quàm eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcumq. in dicendo facultatis,aut reum prosperè defendere, aut apud centumuiros causam aliquam feliciter orare, aut apud principem ipsos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & prætoras & consulatus ascendere videor, tum * abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur,nec cum gratia venit. Quæ fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloria comparanda est,qui non illustres in vrbe solùm apud negotiosos & rebus intentos,sed etiam apud iuuenes & adolescentes,quibus morum indoles est & bona spes sui? Quorum nomina prius parentes liberis suis ingerunt? quos sæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus transeunteis nomine vocat,& digito demonstrat? Aduenæ quoque & peregrini iam in municipijs & colonijs suis auditos cùm primùm vrbem attigerunt,requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellum hunc Eprium,de quo modò locutus sum,& Crispum Vibium (libentiùs enim nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis vtor) non minus esse in extremis partibus terrarum, * quàm Capuæ aut Vercellis, vbi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies sestertium * præstat, * quamquam ad has ipsas opes possint videri eloquentiæ beneficio venisse. Ipsa eloquentia cuius numen & cælestis vis multa quidem omnibus sæculis exempla edidit, ad quantam vsque fortunam homines ingenij viribus peruenerint. Sed hæc,vt suprà dixi,proxima,& quæ non auditu cognoscenda sed oculis spectanda haberemus. Nam quo sordidius & abiectius

abiectius nati sunt, quoq. notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circumsteterunt, eò clariora & ad demonstrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illustriora exempla sunt, quòd sine commendatione natalium,sine substantia facultatum,neuter moribus egregius, alter habitu quoq.corporis contemtus,per multos iam annos potentissimi sunt ciuitatis ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæsaris amicitia agunt feruntq. cuncta, atque ab ipso principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Vespasianus venerabilis senex & patientissimus veri bene intelligit,ceteros quidem amicos suos niti ijs quæ ab ipso acceperint,quæque ipsi accumulare,& in alios congerere promtum est: Marcellum autem & Crispum attulisse ad amicitiam suam quod non à principe acceperint,nec accipi possit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines,ac tituli & statuæ,quæ neq. ipsa tamen negliguntur,tam hercule quàm diuitiæ & opes,quas facilius inuenies qui vituperet quàm fastidiat. His igitur & honoribus & ornamentis, & facultatibus refertas domos eorum videmus, qui se ab ineunte adolescentia caussis forensibus & oratorio studio dederunt. Nam carmina & versus quibus totam vitam Maternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq. dignitatem vllam auctoribus suis conciliant,neque vtilitates alunt. Voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuosam consequuntur: licet hæc ipsa & quæ deinde dicturus sum, aures tuæ ô Materne respuant,cui bono est si apud te Agamemnon aut Iason disertè loquitur? quis ideo domum defensus,& tibi obligatus redit? Quis Saleium nostrum egregium poëtam vel (si hoc honorificentius est) præclarissimum vatem deducit,aut salutat, aut prosequitur ? nempe si amicus eius,si propinquus,si deniq. ipse in aliquod negotium inciderit,ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque vt pro eo versus facias. hi enim Basso domi nascuntur,pulchri quidem & iucundi.quorum tamē hic exitus est,vt cùm toto anno, per omnes dies,magna noctium parte,vnum librum extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur,vt sint qui dignentur audire,& ne id quidem gratis: nā & domum mutuatur & auditorium exstruit,& subsellia conducit,& libellos dispergit. & vt beatissimus recitationum eius euentus prosequatur,omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in herba vel flore præcepta,ad nullam certam & solidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert,aut clientelam,aut mansurum in animo cuiusquam beneficium,sed clamorem vagum,& voces inanes,& gaudium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Vespasiani liberalitatē,quòd quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem,indulgentiam principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius,si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suum genium propitiare,suam experiri liberalitatem? Adijce quod poëtis,si modò dignum aliquid elaborare & efficere velint,relinquenda conuersatio amicorum,& iucunditas vrbis,deserenda cetera officia,vtq. ipsi dicunt, in nemora & lucos,id est, in solitudinem recedendum est. Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt, & quod vnum esse pretium omnis sui laboris fatentur,æquè poëtas quàm oratores sequitur, quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam vrbem penetrat ? nedum vt per tot prouincias innotescat ? quotus quisque cum ex Hispania vel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur,in vrbem venit,Saleium Bassum requirit ? atque adeò si quis requirit & semel vidit, transit & contentus est,vt si picturam aliquam vel statuam vidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tamquam eos quibus natura sua oratorum ingenium denegauit,deterream à carminibus, si modò in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt famæ. Ego verò omnem eloquentiam omnesq. eius partes sacras & venerabiles puto. Nec solum cothurnum vestrum,aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoq. iucunditatem,& elegorum lasciuias,& iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus,& quamcumq. aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studijs credo.sed tecum mihi Materne res est,quòd cùm natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat,errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Vt si in Græcia natus esses, vbi ludicras quoq. artis exercere honestum est,ac tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci vanescere: sic nunc te ab auditorijs & theatris , in forum & ad caussas, & ad vera * prœlia voco. cùm præsertim ne ad id quidem confugere possis, quod plerisque patrocinatur , tamquam minus obnoxium sit offendere poëtarum quàm oratorum studium. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo,sed quod periculosius est,pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij aut fide aduocationis,aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilem & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit, hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditorijs præcipuè laudari,& mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm tibi ſumas aduerſarium ſuperiorem. nobis ſatis ſit priuatas & noſtri ſæculi controuerſias tueri, in quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata ſit fides & libertas excuſata. Quæ cùm dixiſſet Aper acriùs, vt ſolebat, & intento ore, remiſſus & ſubridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accuſare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degreſſus detractaret poëtas, atque carminum ſtudium proſterneret: arte quadam mitigauit concedendo his qui cauſſas agere non poſſent, vt verſus facerent. Ego autem ſicut in cauſſis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auſpicatus ſum, tum quidem cùm in Nerone improbam & ſtudiorum quoque ſacra profanantem vaticinij potentiam fregi. hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quàm orationum gloria partum. ac iam me deiungere à forenſi labore conſtitui, nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum concupiſco, non magis quàm æra & imagines quæ etiam iam me nolente in domum meam irruperunt. Nam ſtatum cuiuſque ac ſecuritatem melius innocentia tueor quàm eloquentia. nec vereor, ne mihi vmquam verba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora verò, & luci, & ſecretum ipſum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorum componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuque commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitijs pectora influxit. ſic oracula loquebãtur. Nam lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus, recens & malis moribus natus, atq., vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more noſtro loquar, aureum ſæculum & oratorum & criminũ inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admiſſa defenderent. Nec vllis aut gloria maior aut auguſtior honor primùm apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis ferebantur: deinde apud illos dijs genitos ſacroſque reges, inter quos neminem cauſſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi introſpicere altius velis, ipſum Apollinem accepimus. vel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita videntur, illud certè mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero quàm Demoſtheni apud poſteros, nec anguſtioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lyſiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Aſinij aut Meſſallæ liber tam illuſtris eſt, quàm Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contubernium comparare timuerim cum inquieta & anxia oratorum vita. licet illos certamina & pericula ſua ad conſulatus euexerint: malo ſecurum & ſecretum VIRGILII ſeceſſum, in quo tamen neque apud diuum Auguſtum gratia caruit, neque apud populum Romanum notitia. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro verſibus Virgilij, ſurrexit vniuerſus, & fortè præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus Secundus Pomponius Aphro Domitio vel dignitate vitæ vel perpetuitate famæ ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præſenti fortuna concupiſcendum? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cùm cotidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vnquam ſatis ſerui videntur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Muſæ remotum à ſollicitudinibus, & curis, & neceſſitate cotidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſque fontes ferant: nec inſanum vltrà & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar: non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet. nec incertus futuri, teſtamentum pro pignore ſcribam. nec plus habeam quàm quod poſſim cui velim relinquere quando cumque fatalis & meus dies veniet. ſtatuarque tumulo non mæſtus & atrox, ſed hilaris & coronatus. & pro memoria mei, nec conſulat quiſquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut inſtinctus, cùm Vipſanius Meſſalla cubiculum eius ingreſſus eſt, ſuſpicatuſque ex ipſa intentione ſingulorum altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num parum tempeſtiuus, inquit, interueni, ſecretum conſilium & cauſſæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè minimè, inquit Secundus, atque adeo vellem maturius interueniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta, vt ꝯ. poëtas defendi decebat audentior, poëtarum quàm oratorum ſimilior oratio. Me verò, inquit, & ſermo ipſe infinita voluptate affeciſſet, atq. id ipſum delectat quòd vos viri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forẽſibus tantum negotijs, & declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed

ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem, & litterarum iucundiſſimum oblectamentum cùm vobis qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te Secunde quòd Iulij Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à ſcholaſticis controuerſijs receſſit; & otium ſuum mauult nouorum rhetorum more quàm veterum oratorum conſumere. Tum Aper, non deſinis Meſſalla vetera tantùm & antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atque contemnere? Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, cùm oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, neminem hoc tempore oratorem eſſe contenderes. Antiquis eo credo audaciùs, quòd maligni in ijs opinionem non verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipſe tibi denegares. Neque illius, inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago, neq. aut Secundum aut Maternum aut teipſum Aper (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo veſtrum, vt cauſſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumque conquiro. & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia video etiam Graijs accidiſſe, vt longiùs abſit Æſchine & Demoſthene ſacerdos iſte Nicetes, & ſi quis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem mouiſti: ſed quis eam iuſtiùs explicauerit quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoque & meditatio acceſſit? Et Meſſalla, aperiam, inquit, cogitationes meas, ſi illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque ſermonem hunc noſtrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exſequemur partes, quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paullo antè dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſæculum noſtrum patiar hac veſtra conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem ſignificatione iſta determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quoſdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi verſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor, quorum ætas mille ferè & c c. annis ſæculum noſtrum antecedit: vos autem Demoſthenem & Hyperidem profertis; quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe; ita tamen vt vtrique ſuperſtites eſſent. Ex quo apparet non multò plures quàm CCC. annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis ætatem. quod ſpatium temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum videatur: ſi ad naturam ſæculorum & reſpectum huius immenſi æui, perquàm breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, is eſt magnus & verus annus, quo eadem poſitio cæli ſiderumque, quæ cùm maximè eſt, rurſum exſiſtet, iſque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demoſthenes veſter quem vos veterem & antiquum fingitis, non ſolùm anno quo nos, ſed ferè eodem menſe exſtitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam qui poteſt videri antiquus, noſtrorum temporum diſertis anteponere ſoletis, ſed Ciceronem & Cæſarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſallam, quos quidem cur antiquis temporibus potius adſcribatis quàm noſtris, non video. nam vt de Cicerone ipſo loquar, Hirtio nempe & Panſa conſulibus, vt Tiro libertus eius ſcripſit, VII. Idus Decemb. occiſus eſt, quo anno diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hirtij ſe & Q. Pedium COSS. ſuffecit. ſtatue VI. & L. annos, quibus mox diuus Auguſtus Remp. rexit: adijce Tiberij tres & viginti, & propè quadriennium Cai, ac bis quaternoſdenos Claudij & Neronis annos, atque ipſum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum, ac ſextam iam felicis huius principatus ſtationem, qua Veſpaſianus Remp. fouet, c. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britannia vidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe, qua Cæſarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere agreſſi ſunt. Ita ſi eum qui armatus C. Cæſari reſtitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronem audire potuit, & noſtris quoque actionibus intereſſe. Proximo quidem congiario ipſi vidiſtis pleroſq. ſenes, qui ſe à diuo quoq. Auguſto ſemel atque iterùm accepiſſe congiarium narrabant. ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe. Nam Coruinus in medium vſque Auguſti principatum, Aſinius pænè ad extremum durauit. Nec diuidatis ſæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoſcere ac velut cõiungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt ſi qua ex horum oratorum fama gloriaque, laus temporibus adquiritur, eandem docerem in medio ſitam, & pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

piorem nobis quàm Ser. Galbæ, Caio Carboni, quoſq. alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes, & quos vtinam imitatus non eſſet Caluus veſter aut Cœlius, aut ipſe Cicero. Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, ſi illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic vtroque diſtinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. Hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe vnum eloquentiæ vultum, ſed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: vitio autem malignitatis humanæ vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Num dubitamus inuentos qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens & parum antiquus videretur. Legiſti vtique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum, Brutum autem otioſum atque diſiunctum. Rurſumque Ciceronem à Caluo quidem malè audiuiſſe tamquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipſius verbis vtar, tamquam fractum atq. elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos veniam, nec mihi cum vniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem vſque ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illa vetere, atq. dicendi via directa, * non infirmitate ingenij, nec inſcitia litterarum tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam cum conditione temporum ac diuerſitate aurium formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutandam. Facilè perferebat prior iſte populus, vt imperitus & rudis, imperitiſſimarum orationum ſpatia: atq. id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex ea locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoq. oratorum pauciſſimi præcepta rhetorum aut philoſophorum placita cognouerãt. At hercule peruulgatis iam omnibus, cùm vix in cortina quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, vtiq. apud eos iudices qui vi aut poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec exſpectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe vltrò admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt ferè principia Coruini. Quis quinq. in Verrem libros exſpectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immenſa volumina, quæ pro M. Tullio, aut A. Cæcina legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoq. aſſiſtentium & affluens & vagus auditor aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudicijs triſtem & impexam antiquitatem, quàm ſi quis in ſcena Roſcij, aut Turpionis Ambiuij exprimere geſtus velit. Iam verò iuuenes & in ipſa ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſſa oratores ſectantur, nõ ſolùm audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoria volunt. Traduntque inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias
* ſuas ſcribunt, ſiue in * ſuis aliquis arguta & breui ſententia effulſit, ſiue locus exquiſito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, ſed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudicijs obtemperans noſtrorum oratorum ætas pulchrior & ornatior exſtitit. Neq. ideo minus efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate peruenium. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exſtruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum vix riſum, in quibuſdam autem vix ſomnum
* tenere, nec vnum de populo. Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quique alios * in eodem valetudinario hæc oſſa & hanc maciem probãt. Ipſe mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vna aut altera oratiuncula ſatisfacit. nec diſſentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quiſque Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus verſantur accuſationes quæ in Vatinium conſcribuntur, ac

præcipuè

præcipuè ſecunda ex his oratio. eſt enim verbis ornata, & ſententijs auribus iudicum accommodata: vt ſcias ipſum quoque Caluum intellexiſſe quid melius eſſet, nec voluntatem quin ſublimius & cultius diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe. Quid ex Cœlianis orationibus? nempe hæ placent ſiue in vniuerſa * parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoſcimus. Sordes autem verborum, & hians compoſitio & inconditi ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex ea parte laudet, qua antiquus eſt. Concedamus ſanè C. Cæſari vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes rerum minus eloquentia effecerit, quam diuinum eius ingenium poſtulabat, tam hercule quàm Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam in orationibus minorem eſſe fama ſua etiam admiratores eius fatentur, niſi fortè quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceteroſque eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, non melius quàm Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque quamquam propioribus temporibus natus ſit, videtur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacuuium certè, & Attium non ſolùm tragœdijs, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit. adeò durus & ſiccus eſt. Oratio autem ſicut corpus hominis ea demum pulchra eſt, in qua non eminent venæ, nec oſſa numerantur, ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exſurgit toris, ipſos quoque neruos rubore tegit & decore commendat. Nolo Coruinum inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus lætitiam nitoremque noſtrorum temporum exprimeret. Viderimus inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij ſufficeret. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus ſuis fuit, quæ mihi vobiſcum eſt. Illi enim antiquos mirabantur, ipſe ſuorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vlla re magis eiuſdem ætatis oratores præcurrit quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis dilectum adhibuit, & compoſitioni artem: locoſque lætiores attentauit, & quaſdam ſententias inuenit: vtique in his orationibus quas ſenior iam & iuxta finem vitæ compoſuit, id eſt, poſtquam magis profecerat, vſuque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus eſt. Nam priores eius orationes non carent vitijs antiquitatis: lentus eſt in principijs, longus in narrationibus, otioſus circa exceſſus: tardè commouetur, rarò incaleſcit: pauci ſenſus opt. & cum quodam lumine terminatur: nihil excerpere, nihil referre poſſis: & velut in rudi ædificio, firmus ſanè paries & duraturus, ſed non ſatis expolitus & ſplendens. Ego autem oratorem ſicut locupletem ac laudatum patrem familiæ non eo tantum volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, ſed etiam quod viſum & oculos delectet: non ea ſolùm inſtrui ſupellectile quæ neceſſarijs vſibus ſufficiat, ſed ſit in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, vt ſumere in manus, vt aſpicere ſæpius liceat: quædam verò procul arceantur vt iam oblitterata & olentia: nullum ſit verbum velut rubigine infectum, nulli ſenſus tarda & inerti ſtructura in morem Annalium componantur: fugiat fœdam & inſulſam ſcurrilitatem, variet compoſitionem, nec omnes clauſulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententia poſitum, eſſe videatur. Nam & hoc inuitus rettuli & plura omiſi, quæ tamen ſola mirantur atque exprimunt hi qui ſe antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe cõtentus, ſed vobis vtique verſantur ante oculos qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Baſſi, aut Seruilij Noniani ex comparatione Siſenæ aut Varronis ſordet, qui rhetorum noſtrorum commentarios faſtidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more priſco apud iudicem fabulantes non auditores ſequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur, adeò mæſti & inculti illam ipſam quam iactant ſanitatem, infirmitate & ieiunio conſequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum eſt ægrum non eſſe, fortem & lætum & alacrem volo. propè abeſt ab infirmitate in quo ſola ſanitas laudatur. Vos verò diſertiſſimi, vt poteſtis, vt facitis, illuſtrate ſæculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Meſſalla video lætiſſima quæque antiquorum imitantem. Et vos Materne ac Secunde ita grauitati ſummum nitorem & cultum verborum miſcetis, ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens cauſſa poſcit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas, is compoſitionis decor, ſententiarum planitas: ſic exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis; vt etiam ſi noſtra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſtri. Quæ cùm Aper dixiſſet, Agnoſcitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſæculum noſtrum defendit? quàm copioſè ac variè vexauit antiquos? quanto non ſolùm ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte ab ipſis mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret? Tuum tamen Meſſalla promiſſum immutaſſe

Universidad de Deusto
Biblioteca

non debes; neq. enim defensores antiquorum exigimus, nec quemquam nostrorum, quamquam modò laudati sumus, his quos insectatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more veteri & alijs vestris philosophis sæpe celebrato sumsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed causas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus; cùm præsertim centum & x x. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præscriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum est Apro, qui primùm, vt opinor, nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet, dummodo in confesso sit eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicèdi etiam ijsdem sæculis, nedum diuersis exstitisse. Sed quomodo inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent; omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos Cicero quidem ceteros eorundem temporum disertos anteceſſit. Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. at strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar, amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eandē sanitatem eloquentiæ ferunt: vt si omnium pariter libros in manum sumseris, quamuis in diuersis ingenijs, esse quandam iudicij ac * voluminis similitudinem & cogitationem. Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitijs affici. solum inter hos arbitror Brutum non malignitate nec inuidia, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse: an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Ceterùm si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi, malim hercule C, Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis: adeò melius oratorem, vel hirta toga induere, quàm fucatis & meretricijs vestibus insignire. Neq. enim oratorius iste, immo hercule ne virilis quidem cultus est, quo pleriq. temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuia verborum & leuitate sententiarum, & licentia compositionis, histrionales modos exprimant. quodque vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari saltariq. commentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, vt oratores nostri tenerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim cōtemto ordine rerum, omissa modestia, ac pudore verborum, ipsis etiam quibus vtitur armis incompositus, & studio feriendi plerumq. deiectus non pugnat, sed rixatur. Ceterùm, vt dixi, sequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepore vrbanitatis, & ipsarum virium robore, multum ceteros superat. Quorum neminem Aper nominare & velut in aciem educere sustinuit. Ego autem exspectabam, vt incusato Asinio, & Cœlio & Caluo, aliud nouum agmen produceret, pluriſque vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detractasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, si paucos excerpsisset. quotus enim quisque scholasticorum non hac sua persuasione fruitur, vt se ante Ciceronem numeret, sed planè post Gabinianum? At ego non verebor nominare singulos, quo faciliùs propositis exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & deminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potius exsolue promissum: neq. enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidē in confesso est, sed causas exquirimus, quas te solitū * tractare, paullo antè, planè mitiore eloquentia & temporum nostrorum, * miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacessendo. Non sum, inquit, offensus Aprina disputatione, nec vos offendi decebit, si quid fortè aures vestras perstringet, cùm sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiqua libertate, qua vel magis degenerauerimus quàm ab eloquentia.

quentia. Et Messalla, non reconditas Materne causas requiris, nec aut tibiipsi, aut huic Secundo vel huic Apro ignotas, & iam mihi partes assignatis proferendi in medium, quæ omnes sentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes desciuisse ab ista vetere gloria, non inopia hominum sed desidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inscientia præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primum in vrbe nata, mox per Italiam fusa iam in prouincias manant: quamquam nostra nobis notiora sunt. Ego de vrbe & his proprijs ac vernaculis vitijs loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si prius de seueritate ac disciplina maiorum circa educandos formandosque liberos pauca prædixero. Iamprimum suus cuique filius ex casta parente natus, non in cella emtæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus, omnis cuiusplam familiæ suboles committeretur, coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu videretur. Ac non studia modò curasque, sed remissiones etiam lususque puerorum, sanctitate quadam ac verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Attiam Augusti matrē præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, vt sincera & integra & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusq. natura, toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarē, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerumque vilissimus, nec cuiquam serio ministerio accommodatus. horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati. per quæ paullatim impudentia irrepit & sui alienique contemtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pænè in vtero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor & gladiatorum equorumque studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemq. inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent? colligunt enim discipulos non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimēto, sed ambitione salutantium, & illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum satis operæ insumitur. sed expetuntur quos rhetoras vocant, quorum professio quando primùm in hanc vrbem introducta sit, quamque nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit, statim de * curijs. Referam necesse est animum * ad eam disciplinam qua vsos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cotidiana meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes ipsorum etiam continentur libris. Notus est vobis vtique Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cuius extrema parte, nam prior commemorationem veterum oratorum habet, sua initia, suos gradus, suæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. se apud Q. Mucium ius ciuile didicisse, apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neque his doctoribus contentum, quorum ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoque & Asiam peragrasse, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaq. hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ, non musicæ, non grammaticæ, non denique vllius ingenuæ artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus causasque cognouit. ita enim est, optimi viri, ita, ex multa eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum scientia, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, sicut ceterarum rerum, angustis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchrè & ornatè & ad persuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium possit. Hæc sibi illi veteres persuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus esse, non vt rhetorum scholis declamarent, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuersijs linguam modò & vocem exercerent, sed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratori subiecta ad dicendum materia. Nam in iudicijs ferè de æquitate, in deliberationibus de honestate dicimus, ita vt plerumque hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiosè & variè & ornatè nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatemque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

in virtutibus neque in vitijs numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit quid ira: promptiùs ad miserationē impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusq. versatus orator, siue apud infestos siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusque natura postulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni instrumento, & ad omnem vsum reposito. Sunt apud quos astrictum, & collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud hos dedisse operam dialecticæ proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex communibus ducta sensibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem: ne Epicuri quidem & Metrodori honestas quasdam exclamationes assumere, hisq. prout res poscit, vti, alienum erit oratori. neq. enim sapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem; sed eum qui non quasdam artes audire, sed omnes liberaliter debet. Ideoque & iuris ciuilis scientiam veteres oratores comprehendebant, & grammatica, musica, & geometria imbuebantur. Incidunt enim causſæ plurimæ quidam ac pænè omnes, quibus iuris notitia desideratur: pleræq. autem in quibus hæ quoque scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat: sufficit vt ad tempus simplex quiddam & vniforme doceamur. Primum enim aliter vtimur proprijs, aliter commodatis: longeque interesse manifestum est, possideat quis quæ profert an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat, atq. vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur, vt legitimè studuisse, vt per omnes eloquentiæ numeros isse: vt deniq. oratorem etiam fateatur. quem non posse aliter exsistere, nec exstitisse vmquam confirmo, nisi eum qui tamquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum disertis, vt in actionibus eorum sex quoque cotidiani sermonis fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S. C. ius ciuitatis vltrò derideant: sapientiæ verò studium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos sensus & angustas sententias detrudant eloquentiam, velut expulsam regno suo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumcisa & amputata sine apparatu, sine honore, pænè dixerim sine ingenuitate, quasi vnà ex sordidissimis artificijs discatur. Ergo hanc primam & præcipuam causſam arbitror, cur tantum ab eloquentia antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditū est. Et Cicero his vt opinor verbis, quidquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spatijs consecutum. Sunt aliæ causſæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum est, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in consuetudine est, satis multos offendi: qui si fortè hoc audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris & philosophiæ scientiam tamquam oratori necessariam laudo, ineptijs meis plausisse. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, suſceptum à te munus adeò peregisse nondum videris, vt inchoasse tantum, & velut vestigia ac liniamenta quædam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamq. nostræ desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti. Cetera exspecto, vt quemadmodum ex te didici quid aut illi scirēt, aut nos nesciamus, ita hoc quoq. cognoscam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint: neque enim arte & scientia, sed longè magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuissent, Messalla quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudirique soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, nisi vt scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur, isque scientiam ab exercitatione separat, id certè concedet, instructum & plenum his artibus animum longè paratiorem ad eas exercitationes venturum, quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studijs, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, siue in iudicijs siue in concionibus

assueſcebat

assueſcebat, ita vt altercationes quoque excipere & iurgijs interesse, vtq. sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc vsus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in media luce studentibus atq. inter ipsa discrimina, vbi nemo impune stultè aliquid, aut cōtrariè dicit, quo minus & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi deniq. aduocati aspernentur. Igitur vera statim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quamquam vnum sequerentur, tamen omnes eiusdem ætatis patronos in plurimis & causſis & iudicijs cognoscebant: habebantque ipsius Populi diuersissimarum aurium copiam, ex qua facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & æmuli ferro non rudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum semper nouum ex inuidis & fauentibus, vt nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquētiæ famam non minus in diuersis subsellijs parari quàm suis; quin immò constantiùs surgere ibi, fideliùs corroborari. Atque hercule sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cotidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum; sæpe cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, solus statim & vnus cuicumque causſæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & x x. Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, ijs orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus. At nunc adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quod Marco Crasso & Domitio censoribus cludere, vt ait Cicero, ludum impudentiæ iussi sunt. Sed, vt dicere institueram, deducimur in scholas, quibus non facilè dixerim vtrùm ne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æquè intrat. In condiscipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adolescentuli inter adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ verò exercitationes magna ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, suasoriæ, & controuersiæ. Ex ijs suasoriæ quidem etsi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigentes pueris delegantur; controuersiæ robustioribus assignantur, quales per fidem, & quàm incrediliter compositæ. Sequitur autē vt materiæ abhorrenti à veritate declamatio quoq. adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut vitiatarū electiones, aut pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut quidquid in schola cotidie agitur, in foro vel rarò vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cùm ad veros iudices ventum est * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostra quoq. ciuitate antiquorum eloquentiā prouexit. Nam & si horum quoq. temporum oratores ea consecuti sunt, quæ composita & quieta & beata Rep. tribui fas erat, tamen ista perturbatione ac licentia plura sibi assequi videbantur: cùm mixtis omnibus & moderatore vno carentibus tantum quisq. orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc conciones magistratuum pænè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & assidua senatus aduersus plebem certamina: quæ singula & si distrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum tempora eloquentiam, & magnis cumulare præmijs videbantur. Quia quantò quisque plus dicendo poterat, tantò facilius honores assequebatur; tantò magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat, tantò plus apud principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersi colebant. hos & præturæ & consulatus vocare vltrò videbantur; hi ne priuati quidem sine potestate erant, cùm & populum & senatum consilio & auctoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentia aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum: nec mirum, cùm etiam inuiti ad populum producerentur: cùm parum esset in senatu breuiter censere, nisi qui ingenio & eloquentia sententiam suam tueretur, cùm in aliquam inuidiam aut crimen vocati, sua voce respondendum haberent; cùm testimonia quoque in publicis non absentes nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi pulchrum & glorioſum, sed contrà, mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm præmijs stimulabantur, ne

clientulo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

clientulorum loco potiusquàm patronorum numerarentur, ne traditæ à maioribus necessitudines ad alios transirent: ne tamquam inertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Nescio an venerint in manus vestras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent & nunc maximè à Muciano contrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, actorum libris, & tribus epistolarum compositæ, & editæ sunt. Ex his intelligi potest Gn. Pompeium & Marcum Crassum non viribus modò & armis, sed ingenio quoque & oratione valuisse: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his studijs operæ curæque posuisse: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam sine eloquentia consecutum. His accedebat splendor rerum, & magnitudo caussarum, quæ & ipsa plurimum eloquentiæ præstant. Nam multum interest vtrúmne de furto, aut formula & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis socijs, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere melius est, isque optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi qui caussam parem inuenit. Non opinor Demosthenem orationes illustrant, quas aduersus tutores suos composuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: sed, vt subinde admoneo, quæstionis meminerimus, sciamusque nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus exstitit. Quis ignorat vtilius ac melius esse frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quo sæpius steterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduersarius, eò acrior qui pugnas sibi asperas desumserit, tantò altior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, in ore hominum agit, quorum ea natura est vt secura nolint. Transeo ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum: quæ & si nunc aptior est ita *erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisq. sumebat; & numerus neq. dierum neq. patronorum finiebatur. Primus tertio consulatu Gn. Pompeius astrinxit imposuitq. veluti frenos eloquẽtiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quantò maiora negotia olim exerceri solita sunt, quod maius argumentum est, quàm quod caussæ centumuirales quæ nunc primum obtinent locum, adeò splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq. Ciceronis, neq. Cæsaris, neq. Bruti, neq. Cœlij, neq. Calui; non deniq. vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ inscribũtur, ab ipso tamẽ Pollione mediis diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi principis disciplina, ipsam quoq. eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse videtur quod dicturus sum, dicam tamen vel ideo vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pœnulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ caussæ explicãtur? Nam quomodo nobiles equos cursus & spatia probant, sic est aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quin immo curam & diligentem styli anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex quando incipias; & ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & testibus, silentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, & velut quodam theatro. qualia cotidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus assisterent: cùm in plerisque iudicijs crederet populus Roman. sua interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos. vt frigidissimos quoque oratores ipsa certantis populi studia excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri exstant, vt ipsi quoque qui egerunt, non alijs magis orationibus censeantur. Iam verò conciones assiduæ, & datum ius quoque potentissimum quemque vexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria, cùm se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad ineessendos principes viros, vt est natura inuidiæ, populi quoque histriones auribus vterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratoribus faces admouebant?

Non

Non de otiosa & quieta re loquimur, & quæ probitate & modestia gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia alumna licentiæ, quam stulti libertatem vocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seuerissima disciplina, & seuerissimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus & discordijs confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in senatu concordia, nulla in iudicijs moderatio, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus, tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod superest antiquis oratoribus, *forum non emendare, nec vsquam ad votum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quod nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram venit, nisi quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciam tuemur, nisi spoliatam vexatamque? Atqui melius fuisset non queri quàm iudicari. Quòd si inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quomodo tamen minimum vsus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmissima valetudine ac saluberrimis corporibus vtuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententijs, cùm optimi citò consentiant? Quid multis apud populum concionibus, cùm de republica non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & vnus? Quid voluntarijs accusationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cùm clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi & in quantum opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus sæculis, aut isti quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras, vestra tempora repentè mutasset, nec vobis summa illa laus & gloria in eloquentia, neque illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam & magnam quietem, bonis sæculi sui quisque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Messalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis, Messalla antiquarijs, criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cùm adrisissent, discessimus.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI

A D

ANNALES

COR. TACITI

LIBER

COMMENTARIVS.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
CIↃ. IↃ. LXXXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI
AD
ANNALES
COR. TACITI
LIBER
COMMENTARIVS.

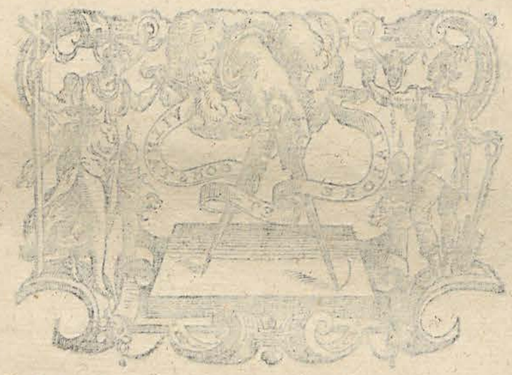

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
CIↃ. IↃ. LXXXV.

ORDINIBVS BATAVIAE,

I. LIPSIVS
dedicat consecrátque.

HISTORIÆ, Amplíſs. Ordines, magna dignitas eſt, magnus fructus. Memorias legere priſci ævi, bella inter ſummos reges, populorum caſus & occaſus, dignitatem cum voluptate habet: nec paſcitur ſolùm ea lectione animus, ſed adſurgit. Notare autem in hiſtoria varietates exemplorum, cauſſas euentorum, & ex iis fontibus præcepta deriuare ad vitam priuatam communemque, vtilitas eſt: qua haud ſcio an maior eſſe poſſit ex vllo genere litterarum. Et priuata nunc omitto: reipublicæ quidem & populorum ſana gubernatio, non ab alia magiſtra. Vt in naui dirigenda, reſpectus habendus eſt ad Cynoſuram: ſic in publica adminiſtratione, ad facta prioris ævi. Prudentia enim certè eſt, quæ reſpublicas conſtituit, ſeruat, auget: ea autem ab euentu rerũ: & euentus nõ niſi ab hiſtoria, aut ab vſu. Sed ab vſu leuiter. quoniam in hoc anguſto vitæ circo, citiùs fere ad metam peruenîmus, quàm obſeruare oculis licitum varios & reciprocos humanæ rei fluxus. Hiſtoria autem non vnius ætatis regioniſque finibus circumſcripta: ſed omnium ſæculorum gentiumque res geſtas cum fide tibi oſtendet, velut in tabella. Quapropter in omni gente, in omni ævo, iure culta hiſtoria: & antiquiſſimas litteras non niſi in memoria rerum propaganda conſumptas reperietis. Hanc Hebræi, hanc Græci, hanc Barbari ſibi vindicant: nec vlla gens tam aliena ab humanitate fuit, cui non ſimulacrum aliquod hiſtoriæ & cura rerum tradendarum. Sed ea tamen non vniuſmodi: & pro gentium populorumque ritu, varia, vt ſic dicam, hiſtoriæ facies, & quaſi forma. Eſt enim quæ bella, plurimum, & militiam narret: eſt quæ togam induat, & pacis actiones. Quædam in optimatum aut populi ſtatu occupata eſt: alia ſub regibus dynaſtiſque res geſtas contexit. Nec vtiles omnes nobis pari gradu. ea, vt cenſeo, maximè, in qua ſimilitudo & imago plurima temporum noſtrorum. Vt in pictura faciem præuiſam faciliùs agnoſcimus: ſic in hiſtoria noti moris exempla. Cuius generis ſi vlla eſt fuitque, inter Græcos aut Latinos: eam eſſe Cornelij Taciti Hiſtoriam adfirmatè apud vos dico, Ordines Illuſtres. Non adfert

Universidad de Deusto
Biblioteca

ille vobis ſpecioſa bella aut triumphos, quorum finis ſola voluptas legentis ſit; non ſeditiones aut conciones Tribunicias; agrarias frumentariáſue leges; quæ nihil ad ſæcli huius vſum: reges ecce vobis & monarchas, & velut theatrum hodiernæ vitæ. Video alibi Principem in leges & iura; ſubditoſque in Principem inſurgentes. inuenio artes machinaſque opprimendæ; & infelicem impetum recipiendæ libertatis. lego iterum euerſos proſtratoſque tyrannos, & infidam ſemper potentiam cùm nimia eſt. Nec abſunt etiam reciperatæ libertatis mala, confuſio, æmulatioque inter pares, auaritia, rapinæ, & ex publico non in publicum quæſitæ opes. Vtilem magnumque ſcriptorem, deus bone! & quem in manibus eorum eſſe expediat, in quorum manu gubernaculum & reip. clauus. Quem ego vt protraherem magis magiſque in lucem; viſum mihi, ſicubi is obſcurior breuiorque, Commentario illuſtrare, & hunc laborem meum, Ampliſſimi Ordines, dare, dicare vobis. Meritò vobis, ſiue mea, ſiue Taciti cauſſa. Mea, quia priuatim benefici in me fuiſtis, & publicè in omne nomen litterarum, inſtituta nuper Schola, & reuocatis iis artibus quas ſuperiorum temporum vel calamitas, vel calliditas potius reieciſſet. Scilicet nolebant locum eſſe huic Soli, qui tenebras illuſtraret caliginoſi illius & varia opinionum nube inuoluti æui. Taciti cauſſa; quia reuera is peculiaris quodammodo & proprius gentis veſtræ ſcriptor. Scriptor autem? imò cultor & amator. Ite ad eius libros. nullam gentem reperietis inter externas, cuius res vberiori ſtilo, fideliore cura, benigniori teſtimonio proſecutus ſit. Veram vetuſtamque Batauiæ deſcriptionem debetis illi: illi Cattos, & originem veſtri: illi vni Ciuilem, & cum principe terrarum populo geſta bella, quæ etiamnunc cum inuidia leguntur, & fidem vix inueniunt etſi ſcripta ex fide. Macti hac laude ô Bataui, quòd angulus vnus Europæ prouocare olim Romanum imperium & quindecim legiones auſi ſitis: non ſine occulta lege fati, iam tunc vindices & adſertores publicæ libertatis. Et tamen perierat vobis ſeges illa æternæ gloriæ, ſi periiſſet hic ſcriptor. Quem iure amate, colite: & vnà hunc Commentarium meum, qui etſi Taciti cauſſa ſcriptus, nonnihil fortaſſe veſtræ meæque (verum omen ſit) æternitati ſeruiet.

AD LECTOREM.

HABES *Commentarium meum, Lector, opinione tua, & promiſſo meo fortaſſe tardius. nec mirum: quia ſcriò opus adgreſſus, eiuſmodi comperi, vt properandum in eo mihi fuerit, non feſtinandum. Multa in Annalium libris rara, recondita, & paucitate ſcriptorum eius æui obſcura: multa etiam ex non vulgatis ritibus & vetuſtiſſimo iure hauriendа. Nec dux mihi alius ad hoc iter. Primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto, Alciato, Vertranio viſam potius quàm tritam. Denique ſcripſi hos Commentarios, non exſcripſi: & meo remigio, vt ille ait, rem geſſi. Correctiones aliquot veteres firmaui, nouas addidi. neutrum ambitioſè: quia certè peccamus iam nos Critici in hanc partem; & vt olim vitiis, ſic nunc remediis laboratur. Quædam etiam in aliis ſcriptoribus paſſim animaduerſa: non quia adfectarim, ſed quia dabant ſe ſub manum. Vt in ſegete flores quidam internaſcuntur ſua ſponte: ſic in his ſcriptis alieni generis notæ. Hiſtoriæ & moribus, cùm opus fuit, prætuli facem: ſed non niſi cum opus. Nam vulgata quædam, & è Dione Suetonióq. in loco prompta adſpergere, cui rei? Fanaticorum eſt & eorum qui exierunt è poteſtate, mero meridie accendere lucernam. Et tamen, ſcio, facilia quædam mihi viſa, quæ obſcura aliis. ſed quid? iamant è teſtor me nec pueris iſta elaboraſſe (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibuſdam variſque iudiciis, quibus nuſquam liquet aut lucet. Inuéni tam fatuum, qui rectiſſimos Taciti locos inuerteret, & optimum quemque eius ſenſum. Breuitas etiam mea fortaſſe quibuſdam non ad guſtum. quid faciam? ita natura mea & iudicium eſt: & tractari malo, quàm ſemel adſpici & tangi. Aquam maris dulciorem in imo eſſe aiunt, quàm in ſummo: ſic fortaſſe ſuauiora tibi iſta cùm penetraueris. Aut ſi magis protrita tibi ſapiunt & vulgata: abi mi homo, non ego cymbalum ad tuas aures. A te ſcrie & erudite Lector peto, vt ſicubi lapſus ſum aut ſiquid mihi elapſum; corrigas, non culpes. quia reuera in tanto opere nec vnus omnia peruidi, & in quibuſdam alludo potius ad ſententiam fortaſſe, quàm tango. Politica non attigi. Siue enim peritis, ſiue imperitis; fruſtrà. Illi ſponte eligere poſſunt: hi nec electis rectè vti. Et audio iam eſſe, quibus propriè ea cura. Ego quod potui, id feci: nec impedio, ſiquis in eodem Circo curret ad palmam. Vale, &, ſi merui, faue Lector.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD PHOEBVM DE I. LIPSIO
ODA IANI LERNVTII.

SIC textum capitis rosa
Jncendat rutilans, temporáque ardeant
Circum Chrysoliti, mare
Dum manè Oceanum linquis, & æthera
Curru scandis in aureo.
Sic decliuus aquas vespere ad hospites
Cùm vergis, celeri obuiam
Horæ, ac Nereïdes agmine prodeant:
Exceptúmque sinu, patris
Ducant in thalamos, fons vbi nectare
Arcanus scaturit mero.
Sic seu voce melos, siue melos lyra
Mauis diuidere, ac Deûm
Jnstaurare epulas, carmina cælites
Attenta aure vorent tua,
Spernántque ambrosiam præ modulamine:
O mundi decus, ô pater
Vatum Phœbe, lubens huc ades: & mihi
Nubem pectoris exige,
Et lustra ingenium lumine candido:
Da Sancte orgia mystica
Rimari, atque oculis prendere lynceis:
Da versu lepido & pio
Laudes egregij scribere Lipsij.
Aut id si mereor minus,
Si perferre homini tantum onus est nefas:
Hoc plectrum, hanc citharam Deus
Certè sume tibi, dignáque Lipsio
Pro me carmina concine.
Hic namque ille bonis est animi potens
Diuinis animi bonis;
Princeps nobilium Lipsius artium.
Hic est quem neque turbidi
Armorum sonitus, nec variantia
Fortunæ, & fera perpetis
Morbi sauities à studio auocant
Virtutis, Sapientiæ.
Hic est quem & decus & delicias suas

Ad can-

Ad cantum ingeminant lyræ
Musæ, Mercurius, Gratia, Amor, Venus.
Quem Suadela via inuia
Supra vrbes, populósque & maria arduum
Famæ curribus euehit:
Et tecum pariter currere dat polum.
Cui si Phœbe parem putas
Doctrina, eloquio, moribus, ac fide:
Et tibi esse puta pares
Astrorum faculas, non hieme aspera
Cæli cardine in horrido,
Cùm per signa meas semiferi senis
Acri frigore pallidus:
Sed cùm vel nitidi Veris obis dies;
Admissíque iugalibus
Exultas medio flammeus æquore:
Vel cùm frugiferæ premens
Spicas Erigones ignimicantibus
Autumnum radiis coquis,
Jn partémque deos agricolas iuuas.
Hoc plectrum, hanc citharam pater
Ergo sume tibi, dignáque Lipsio
Pro me carmina concinens
Jpsum crede tuum dicere te Linum.

IN I. LIPSI RESTITVTVM
TACITVM EPIGRAMMA.

FLEVERAT Eurydicen demissam in tartara, Vates
Credulus infernas stare adamante domos.
Fleuerat, & plectro citharam percussit eburno,
Nec mora, fatales scandit adusta vias.
Ederat atra lues Taciti corpusque animumque,
Vt pænè infernis mersus abesset aquis.
Nil magicæ potuere artes, nil vota, precésue,
Et scio Pæonias obstupuisse manus.
Sola super spes Phœbus erat, Phœbique sacerdos
LIPSIVS *Augusta primus in Historia.*
Ille lyram capit, ille fides, Fata, optima fata,
Insit, Romanum reddite Thucydidem.
Sic Taciti exciuit Manes, plagasque latentes
Corporis, æternis prostituit tabulis.
Felix nate Dea LIPSI, *felicior Orpheo;*
Qui miser erepta bis caret Eurydice.

Nic. Dalius I. c. Vltraiect.
Patr. opt. L. M. P.

IN

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN CORN. TACITVM
AB I. LIPSIO DENVO RECOGNITVM, COMMENTARIISQVE ILLVSTRATVM.

LIPSI, quòd Tacitum prius tacentem,
Quódve intelligerent minus, loquentem,
Non aures modò, dixerim, Batauæ;
Sed quotquot simul eruditiorum
Aut sunt, aut aliis fuere in oris:
Quòd hunc tu Tacitum facis loquentem,
Quòd intelligat & modò Batauus
Et qui te duce cesserint Batauis
Omnes qui simul eruditiores
Aut sunt, aut aliis erunt in oris:
Quòd tu sic Tacitum facis loquentem,
Bonam das operam bono, datámque
Locas tam benè quàm locetur vsquam.
Nam dono tibi gratiis idipsum
Acceptum referens, referre grates
Non neglexerit ille; quippe factum
Qui nunquam tacitus tuum tacebit.

IN EVNDEM TACITVM,
AD LECTOREM

PRIMORVM Tacitus cluebat olim
Princeps, historiæ nihil tacendo
Augustæ, foret id bonum, malúmve.
Fatalis taciturnitas sed illum
Solui nescia, fecit vt taceret;
Nempe ex quo scabies mala, occupata
Vigentis potiore parte lingua
Immundæ maculis lepræ inquinauit:
Vt iam non Tacitus modò taceret,
Sed morbo malè sontico iaceret
Æternùm taciturus, & tacendus;
Infelix! miserabili labori
Felix Lipsius hoc suo labore
Nî succurreret. ille se beatum
Fecit cum Tacito; ille te beatum
Cui fas alterius frui labore.

I. Grotius

I. LIPSI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM I. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

CORNELII Taciti.] *Id verum huic scriptori prænomen adserui. Sidonius lib.* IV. *ad Polemium epistola:* Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, Vlpianorum temporum consularis. *Et ad Leonem:* Namque & antiquitus cùm Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo paria suasisset. *Sed & epigraphe Farnesiani libri,* C. Cornelij Taciti Romanas historias scribentis ex his qui reperiuntur liber primus. *Publium prænomen quod in libris tritis, à casu aut à vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet,* Odi profanum vulgus & arceo. PAG. I. Prænomen Taciti quod.

Annalium liber.] *Bene Rhenanus qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. In quibus est,* Actorum diurnalium, *vel, vt in Veneto,* Actionum diurnalium. *Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Vnde enim illi in mentem fuissent Acta, vel Diurna? sed cuipiam antiquioris ævi, qui Taciti Annales non ineptissimè comparauit cum Actis vrbis. Quem tamen refellit ipse Tacitus lib.* XIII. Nerone II. L. Pisone Coss. pauca memoria digna euenêre, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *Alibi:* Nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit. *Itémque:* Ni destinatum mihi foret suum quæque in annum referre. *Et Iornandes in rebus Gothicis, Cornelium hunc citat Annalium scriptorem.* Inscriptio horum librorum. Acta diurna, non esse. Annales esse.

Neque Decemuiralis potestas vltra biennium.] *Ita accipio, quasi dicat, haud multo vltra biennium. Nam exactè si putas, reuera vltra biennium Decemuiri imperij potentes. Nec tamen Vertranio adsentior,* vltrà triennium, *sufficienti. Nam id includat triennium eos imperasse. quod contrà est, & non nisi suprà biennium, aliquot menses.* Vulgata lectio retenta. Fallitur unico, n. Biennio continua fuit potestatem

Nomine principis sub imperium accepit.] *Non ergo tam celebre tunc Imperatoris nomen, ea quidem notatione. Et Augusto visum istud minuendæ inuidiæ: quia etiam olim Princeps Senatus. Quod exemplum non dubiè secutus. Noster infrà:* Non regno tamen neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam. *Ouidius de Augusto ad Romulum:* Tu domini nomen, Principis ille tenet. *Scitum etiam illud Tiberiine an Augusti non satis memini.* Dominum se seruorum esse, Imperatorem militum, principem ceterorum. *Nec temerè aliter Tacitus appellat. Inde Principatus, & Principium etiam pro imperio, Suetonij cap.* XXXI. Augusti principium, clade Variana; Tiberij, ruina spectaculorum memorabile factum. *Ita opt. liber notante Torrentio, nec ambigo quin sincerè. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, aduersus Hermogenem:* Possunt & aliter, *inquit,* principium interpretari, non abs re tamen. Nam & in Græco principij vocabulum quod est ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum sed & potestatiuum capit principatum. Vnde & ἄρχοντες dicuntur principes. Ergo secundum hanc quoque significationem Principium pro potestate & principatu sumetur. *Sed & Glossæ Græcæ distinctè* ἀρχὴ, τὸ προοίμιον, exordium. *& deinde* Αρχὴ, imperium, magisterium, præsidatus, principium. Principis nomen, & origo. Principiũ, pro, principatu positum.

Veteris reip. prospera.] *Ita Vertranio placitum, traiectis notis, quæ vulgò, p. r.*

Gliscente adulatione deterrerentur.] *Ita rectè. non* deterrerentur. *Tacitus Lib.* II. *Histor.* Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comessationibus & principis imitatione deteritur.

Tiberij, Caiique, & Claudij ac Neronis res.] *Fines designat intra quos hi libri: qui attingunt quattuor dumtaxat principes. Vt vel hinc liqueat Historias seorsum scriptas, finémque Annalium fuisse in fine Neronis.* Annales Tacitì quatenus progressi.

Pompeius apud Siciliam oppressus.] *Non mehercules apud Siciliam. In Asia oppressum eum iugulatúmque consentiunt scriptores. de vrbe tamen ambigitur. Dio cæsum vult* ἐν Μιδαείῳ τῆς Φρυγίας, *in Phrygiæ opido Midaio: Florus & Appianus Mileti, quæ Cariæ adscripta. Sed noster victum eum saltem intellegit, & copias eius apud Siciliam oppressas. Nec maiori cautione Florus de eodem:* In Siculo freto iuuenis oppressus est. Florus lib. IIII. cap. VII. Dio, XLIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exutóque Lepido.] *Eleganter, id est exarmato, & exercitu spoliato.*

Vbi militem donis, populum annona.] *Respexit huc Victor cum de eodem Augusto scripsit*: Illectis per dona militibus, atque annonæ curandæ specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit.

Claudium Marcellum sororis filium.] *Magnam illam Romæ & libertatis spem. De cuius laudibus plena manu Seneca ad Martiam*: Octauia Marcellum amisit, cui & auunculus & socer incumbere cœperat, in quem onus imperij reclinaret: (*malo*, reclinare) adolescentem animo alacrem, ingenio potentem, sed & frugalitatis continentiæque in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirandæ: patientem laboris, voluptatibus alienum, & quantumcumque imponere illi auunculus, &, vt ita dicam, inædificare voluisset, laturum.

Seneca leniter emendatus.

M. Agrippam ignobilem loco.] *Adeò vt ipsum generis sui nominisque pæniteret. Narrat comiter Seneca pater Controuers. lib.* II. Tanta autem Mæcenas sub diuo Augusto libertate fuit *(corrigo*, Tanta autem sub diuo Augusto libertas fuit. *nihil hîc de Mæcenate, & exculcanda vox malè inculcata)* vt præpotenti tunc M. Agrippæ non defuerint qui ignobilitatem obiicerent. Vipsanius Agrippa fuerat. Vipsanij nomen quasi argumentum paternæ humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur. Cùm defenderet reum, fuit accusator qui diceret Agrippam & quod in medium est (*iterum rescribo*, Agrippa M. & quod in medio est. *ea enim verba ioci, & gentis nomen medium inter cognomen prænomenque)* volebat Vipsanium intellegi. Fuit qui diceret * Concurrite Agrippa malum habebis respondebis diis. Ea in arte *(potius* parte) vtique mihi videtur admiratione dignus Augustus: sed horum non possum non misereri, qui tanti putant caput potius quàm digitum perdere. *Scribendum*, dictum.

M. Agrippæ ignobilitas.

Correctus Seneca.

Iterum.

* Mutila ista. Videtur versus fuisse *Concurrite omnes augures aruspices.*

Geminatis consulatibus extulit.] *Ideóne geminatis, quia bis consul? Caue censeas. tertium enim fuisse Dio docet & Fasti. itémque Velleius*: Agrippa, *inquiens*, quem vsque in tertium consulatum amicitia Principis euexerat. *Sed ideo id dixit, quia postremi duo consulatus Agrippæ coniuncti continentésque. Qui sanè honos erat: & raro cuiquam ea ætate tributus, præter principes re, aut destinatione.*

Geminatus consulatus, quid.

Mox defuncto Marcello.] *Qui Baiis obiit, vt clarè testatum reliquit, Elegia huic rei propria, poëta Vmber. Nec scio cur vir doctus tanto opere pertendat mortuum eum potius in * Stabiano. Quid? Propertius qui vixit id æui, locum nesciuit funestum iuueni tam illustri? Sciuit. sed dedit hoc, inquit Liuiæ, quæ suspicione laborabat Marcelli interempti. Nec hercle immeritò. Num ergo venenum dari Baiis minus potuit, ac in Stabiano? Scilicet soluta omni crimine illa aulica Medea, si Marcellus obiit Baiis. Ego verò, vir maxime, caussam nullam video huius tuæ tam seriæ adsertionis: placétque cum Propertio & vulgatis Seruij libris mortuum eum in Baiano. Suspicionem quidem de Liuia Dio eiusmodi inseruit*: αἰτίαν μὲν ἣν ἡ Λιβία τῷ θανάτῳ τοῦ Μαρκέλλου εἶχεν, ὅτι τῶν υἱέων αὐτῆς προετετίμητο. *At Tacitus Plinius que ea culpa non liberant etiam Augustum. Annal.* II. Sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi: auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis ereptum, breues & infaustos populi R. amores. *Plinius lib.* VII. *inter Augusti infortunia*: Suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio. *Quasi conceperit aliquid cupiueritq. contra Augustum, amore pristini status & libertatis.*

De loco mortis Marcelli.

* Tamen concilia non difficulter, quia Stabij haud procul Baiis.

Liuiam caussam ei mortis fuisse.

Siue etiam Augustum.

Tiberium Neronem & Claudium Drusum imperatoriis nominibus auxit.] *Non eo more quo rei Romanæ domini, Imperatores dicti: sed quo olim, qui remp. militiæ feliciter gessissent. Vulgatus olim honos: non item sub Impp. qui rei prosperè gestæ laudem & laudem sibi adscribi volebant auspiciisque suis. Turbat in sententia huius loci vir doctus, & miror. Tu vide Dionem Cassium lib.* LIV. *& Velleium, itémque ea quæ scribo ad extremum librum quartum.*

Imperatoris duplex notio.

Vide & Dion. LV.

Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat.] *Emptos domi à patre per æs & libram. Ita loquebantur, non per assem vt perperam inoleuit Suetonij capite* LXIIII. *Quamquam reuera in ea formula Aes non aliud notat quàm Assem. Varro lib.* VIII. Pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui. à quo dicimus assem tenentes, Hoc ab ære æneaque libra. *Ritum hunc (vt omittam notata alijs) notat explicátque eleganter Clemens Alexandrinus Strom. quinto*: Καὶ τὰ παρὰ ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γινόμενα τάξιν εἴληχε διὰ δικαιοσύνην, ὀνείνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε, καὶ αἱ τῶν ὠτῶν ἐπιψαύσεις. τὰ μὲν γὰρ ἵνα δικαίως γένηται, τὰ δὲ εἰς τὸν ἢ τιμῆς μεσισμὸν, τὰ δ' ὅπως ὁ παρατυχὼν, ὡς βάρις τινὸς ὠτῷ ἐπιτιθεμένη, ἕως ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. *Triplex antiquitatis ritus, interpreti non intellectus. Aes & libra in testamentis, Vindiciæ, & Antestatio. Nam* καρπισμὸς *ad vindicias adsertionémque refero*: τὰς τῶν ὠτῶν ἐπιψαύσεις, *aurium tactiones, ad Antestationem. Omnia enim*

Emptio per æs & libram.

De ea Clementis locus.

enim hæc ad familiæ mutationem pertinent, quæ per testamentum, de qua Quinctilianus Declamat. CCCVII. Non dixerim testamentum, cui libripens deest & familiæ emptor & cetera iuri necessaria. * *Agellius & Iurisconsulti.*

* Lib. XV. cap. XXVII.

Necdum posita puerili prætexta, principes iuuentutis appellari.] *Quod sanè ridiculum, vt principes iuuentutis sint, qui etiamnum in pueris. Natus autem Caius anno vrbis* DCCXXXIV. *Sex. Appuleio, P. Silio Coss. At Lucius biennio toto minor, ex Dione* LV. *in actis eius anni. Princeps iuuentutis* (πρόκριτος τῆς νεότητος *Zonaras hîc reddidit*) *ab Augusto inualuit, ad futurum imperium titulus & omen. Sunt nummi cum inscriptione*: C. L. CÆSARES. AVGVSTI. F. COS. DES. PRINC. IVVENT. *adpositæ effigies Caij Lucíque, cum clypeis & hastis. quæ Tirocinij die equites dederant, honoris Augusti caussa. Dio*: ἡ γαὶ πέλ) τάτε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέων εἰς τὰς ἐφήβους ἐσιόντες χρυσᾶ ἐλήφεσαν, εἰς τὸ βαλυτήριον ἀνετέθη. *Obserua Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magnæ apud me fidei, vt quem viuus conceperit Augustus ipse) argenteas. Verba sunt, vti ad me missa beneficio viri illustris Augerij Busbequij*: EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. ..... HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT. *quam lacunam ritè expleueris*, Principem iuuent. Caium.

Aetas Caij & Lucij.

Princeps iuuentutis.

Dionis error, siue à lapid. dissensio.

Destinare consules flagrantissimè cupiuerat.] *Et verò perfecerat. Romæ marmor, de Caio*: QVEM. POPVLVS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATVM. XIIII. *Ait annos natum quattuordecim: & addicit Dionis ratio, qui consulem facit designatum anno vrbis* DCCXLVIII. *Tamen Augustus in iam dicto lapide*, XV. *illi annum circumdat, verénne, an velandæ ignominiæ? Verba sunt*: Honoris mei caussa Senatus populusque Romanus annum quintum & decimum * agentis Consulis designauit, vt eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum.

Caius & Lucius quando Consules.

* *pro* Agentes, & Consules, antiqua scriptura.

Caium remeantem Armenia.] *In Lycia mortuum eum voluit Suetonius cum Velleio. Ille his verbis*: Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. *Iste his*: Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Limyram vocant, morbo obiit. *Etiam Florus*: Massiliæ Lucius morbo soluitur: in Lycia Caius ex vulnere. *Fugerit ergo ratio memoriosum illum senem necesse est, qui in Syria tradidit defunctum. Dico Senecam patrem in controuersijs*: Itaque cum mortuo in Syria C. Cæsare, codicillo questus esset Augustus, quod in tam magno & recenti luctu suo cœnasset. *Sed erit fortasse qui culpam eam in exscriptorem conferet, rescribétque*, Lycia.

Dissensus scriptorum in morte Caij.

Senecæ fortasse error.

Nouercæ Liuiæ dolus abstulit.] *Nata exitio reipub. hæc mulier, & suæ domus. Sed bene quòd Tacitus nusquam dissimulat fraudem eius & scelus. Plinius cautior, qui suspicionem hanc tangens, cauit sibi obscuritate sermonis*: Incusatæ filiorum mortes, luctusque non tantùm orbitate tristes. *Nec enim aliò traxeris ea verba, non me quidem interprete.*

Plinius explicatus. lib. VII. cap. XLV.

PAG. 2. Nullius tamen flagitij compertum.] *Imitatione Liuij, si fortè, qui de T. Manlio*: Filium iuuenem, nullius probri compertum, extorrem vrbe egit.

Quo pluribus munimentis insisteret.] *Verè emendaui. Filij enim heredésque, paßim dicuntur subsidia & firmamenta regni. Tacitus* V. *Historiar.* Non legiones, non classes, proinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. *Euripides*:

φῦναι τυράννοις παῖδας ἕρυμα δώμασι.

Filij munimenta regni.

Sic Subsidia aulæ, *Suetonio*; Adminicula Augusti, *Senecæ*: *heredes imperij dicuntur: & verè. Siculus ille momar (exprimit quod verum est à me indignatio) cum sua coniectura*, sed qui pluribus morum vitiis insisteret, *abeat Morboniam.*

Ægro & corpore fatigabatur.] *Velim traiici*, & ægro corpore.

Rhodi specie secessus exsulem egerit.] *Ita principem agere, & Agere se paullò minus quàm priuatum, in Suetonio aliísque lego. M. Antonio tamen Mureto, cuius scripta Venus inhabitat pariter cum Musis, leg. videtur*, exsul egerit.

Consule Muretum lib. XI. cap. 1.

Duobúsque insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque & distrahant.] *Dixi corruptum olim locum mutilúmque. Redeo in viam admonitu amici qui explicat: Drusus & Germanicus nunc quidem coniuncti prement remp. at olim orto, fors fuit, discidio, eamdem distrahent per bellum ciuile dissipabúntque.*

Quidam scelus vxoris suspectabant.] *Hæc est tertia venenariæ huius palma, & iure lemniscata. Tangit verò suspicionem illam de ficubus, quæ nota ex Dione.*

Maximum vxori Martiæ aperuisse, illam Liuiæ.] *Habes eleganter historiam totam in Plutarchi* περὶ ἀδολεσχίας. *quem locum pretium puto vt conuertam pænè verbatim.*

Universidad de Deusto Biblioteca

De Maximo historia.

Fuluius verò Cæsaris Augusti amicus, cùm iam senem eum sæpius querentem audiret de solitudine suæ domus, quodque duobus nepotibus fato functis, Postumo, qui solus reliquus, ex calumnia nescio qua exsulante, cogeretur vxoris suæ filium ad successionem imperij vocare, quamquam miserans & consilium captans reuocandi ab exsilio nepotis: cùm, inquam, hæc audiret Fuluius, enuntiauit suæ vxori, illa Liuiæ. Liuia autem acerbè cum Cæsare egit, cur, quoniam iampridem id decreuisset, non accerseret nepotem, sed se odio inuidiæque successoris obiiceret? Venientem igitur, de more, mane Fuluium & solitum illud dicentem Aue, Cæsar resalutauit, *Vale, inquit, Fuluie. Atque ille id intellegens, domum se illicò subduxit, & vocata vxore: Resciuit, inquit, Cæsar non siluisse me arcana. ideo mori mihi decretum est. Vxor autem: Iure, ait, quoniam tamdiu mecum habitans viuensque nec noueris nec caueris intemperantiam meæ linguæ. Sed præcedam tamen ego. & accepto gladio, seipsa viro coram interemit. *Hæc Plutarchus: nec alibi tam liquidè narrata res. Hoc tantùm malè, quod Φάλβιον vbique vocat, qui Fabius est. Fabius ille Maximus, qui consul fuit Anno vrbis* DCCXLII. *Item quòd Martiam interfectam vult ante maritum. cùm noster clarè vixisse eam dicat, & auditos gemitus eius in funere mariti. Atque hæc homini vera caussa mortis: ne innocuum poëtam oneremus, aut potius ipse se, De ponto,*

Occidis ante preces, caussamque ego Maxime mortis,
Nec fueram tanti, me reor esse tuæ.

Est enim hic Maximus, quem Naso coluit, & ad quem Elegia non vna. Sed & vxor Nasonis, propinqua Maximi seu coniugis eius Martiæ, ex his versibus:

Ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
Hanc probat, & primis dilectam semper ab annis
Est inter comites Martia censa suas.

Plutarchi duplex error.

Maximus Nasoni amicissimus.

Eleg. 11. lib. 1.

Est censa, *pro censuit, satis nouè, imò antiquè. Sic Adfectatus est regnum, pro Adfectauit: Spectatus est suem, in Varrone lego: retineóque: Communicati sunt, pro Communicauerunt, in Liuio, & plura. Tangit hanc de Fabio tragœdiam etiam Plinius:* Iuxta hæc abdicatio Postumi Agrippæ post adoptionem: desiderium post relegationem. inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditiones.

Frequens antiquis patiendi verbum, agendi significatione.

C. Nauum id Cæsari.] *Pridem emendaui firmauique*, Gnarum id Cæsari. *Gaÿ Nauio nulla persona est in hoc actu. Sic lib.* v. Gnarum id Cæsari. eoque dubitauit de tradenda rep. *Alibi:* Gnarum id duci. incessitque itineri & prœlio. *Sed ecce hanc mihi quasi desponsam coniecturam, est qui sine vllo deuortio velit abducere. Ego verò non dimitto. nec enim soli Atridæ vxores suas amant, ait ille.*

Suetonij à Tacito dissensus.

Quem ignarum Centurio ægrè confecit.] *A Tribuno interfectum Suetonius voluit:* Hunc, *ait*, Tribunus custos adpositus occidit, lectis codicillis quibus vt id faceret iubebatur. *Sed Dio pariter vt noster à centurione: ὁ ἑκατόνταρχος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων καινοτομῆσά τι ἀπέφαξεν. Credo verum esse vt à Centurione occisus sit, at iussu Tribuni.*

In renuntiando, militiæ mos.

Nuntianti Centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset.] *Solemnia militiæ verba, Factum quod imperasti. Suetonius:* Renuntianti Tribuno factum esse quod imperasset. *Et in Claudio:* De nece consularis viri renuntiante centurione factum esse quod imperasset.

Sallustius amicus Augusti.

Sallustius Crispus.] *Est ille, cuius vitam mortémque infrà memorat lib.* III. *Sallustij historiarum regis ex sorore nepos. Nominat eum Seneca, inter intimos Augusti, lib.* I. *De clementia:* Ignouit abauus tuus victis. Nam si non ignouisset, quibus imperasset? Sallustium & Cocceios & Duillios & totam cohortem interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Sed cedo, quis in Seneca Duillius? Falsus. scribendúmque,* Deillios, *siue* Dellios. *Deillius à Seneca patre dicitur, in Suasoria:* Bellissimam tamen rem Deillius dixit, quem Messalla Coruinus desertorem bellorum ciuilium vocat: quia à Dolabella ad Cassium, à Cassio deinde transiuit ad Antonium, nouissimè ab Antonio transfugit ad Cæsarem. Hic est Deillius cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram feruntur. *Græcis tamen est Dellius, Plutarcho Dionique. Item Horatio, inscriptione odes tertiæ libro* II. *vbi temerè interpretes* Gelliũ *sufficiunt. Plutarchus eum historias quoq. scripsisse ostendit: πολλὰς, inquit, ἢ ἕτερ ἄλλων φίλων οἱ Κλεοπάτρας κόλακες ἐξέβαλον, τὰς παῤῥησίας καὶ ὁμολογίας ἐχ ὑπομένοντας. ὧν καὶ Μάρκος ἦν Σίλανος, καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός. Eadem Dio, quinquagesimo libro. Ad Sallustium autem istum facit, quod Plinius lib.* XXXIIII. Metallum quoddam Sallustianum appellatum, *scribit*, ab amico diui Augusti.

Correctus Seneca. Dellius inter amicos Augusti.

Siue Deillius.

Mos mandandæ cædis per libellum.

Is ad Tribunum miserat codicillos.] *Ita enim receptum, quò magis cautum militibus esset, cædem mandari per libellum. scilicet ne Imperator auctoritatem posit defugere. Pulchrè*

Pulchrè Herodianus lib. III. *de Saturnino & Plautiano: ὁ δὲ Σατορνῖνος γραμματεῖον ἤτησε τὸ φόνου φέρον τὰς ἐντολάς. ἔθος γάρ τοῦτο τυραννικὸν, εἶτα ἐπιστεμπτὸν ἐπὶ φόνου ἀκριβοῦν, ἐντέλλεσθαι τοῖς διὰ γραμμάτων, ἵνα μὴ γνώμωμον ἢ ἀπατασήμαντον. Ad quem vsum Duplices adhibitos, alibi lectum.*

Herodiano lib. VII. de Quæstore missò ad eadem Vitaliani.

Eam esse conditionem imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur.] *Scitum dictum, nec quidquam mutemus. A mensularius ductum est, quibus constant rationes cum pares sunt. Plin. lib.* I. *epist.* Mirum est quàm singulis diebus in vrbe ratio aut constet, aut constare videatur, cunctisque non constet. *Idem Panegyrico:* Augeo principis munus, cùm ostendo liberalitati eius inesse rationem. Ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quiduis potius quàm liberalitas est, cui ratio non constat. *Vsi & auctores prisci iuris l.* I. *De obseq parent. l. pænult. De re militari. Adde Valentis dictum apud Spartianum:* Non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamuis hostem suum, Pisonem tamen iussisset occidi, virum cuius similem Rom. resp. non haberet.

Rationem constare, quid.

Lacrimas, gaudium, questus, adulationes miscebant.] *Acutè Muretus:* lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant. *Placet rei hominisque caussa.*

C. Turranius præfectus annonæ.] *Et quidem primus in eo munere, ab Augusto. Nam Augustus acceptam à populo Præfecturam, nisi fallor, tenuit dum vixit: aut certè paullò ante mortem substituit sibi Turranium istum. Adsero id ex Cornelij nostri verbis Annalium* XI. Tum potissimum amicorũ vocat, primumque rei frumentariæ Præfectum Turranium. *Nec enim est vt aliter accipias, nisi placeat distinctione sententiam vertere:* potissimum amicorum vocat primumque, rei frumentariæ præf. *vt illud* primum *gradum in amicitia principis notet, non officij tempus. Turranij etiam mentio Senecæ, ad Paulinum cap. extremo: nescio an huius, quia procurationem illi tribuit, non præfecturam. Nominat & Ouidius in poëtarum albo:*

Turranius præf. annonæ.

Verba Taciti ambiguæ mentis.

Musaque Turrani tragicis subnixa cothurnis.

& in doctorum, Plinij index. Sed quæras. cum præf. prætorio & Annonæ in verba Tiberij iurarint, cur omissus præfectus vrbis? cuius auctoritas non minor, (maior imò illo Annonario) & cui proprius in vrbe miles. Credo equidem omissum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piso suffectus post aliquot annos à Tiberio, vti doceo clarè lib. VI.

Præf. vrbis cur non iurauit in Tiberij verba.

Neque abscedere à corpore.] *Non reip. corpore, ne inducat te Maurus, sed Augusti. Datum enim honori defuncti Augusti à Tiberio, quod ab eo olim Druso. Lib.* III. Ipsum quippe Augustum asperrimo hiemis Ticinum vsque progressum, neque abscedentem à corpore vrbem simul intrauisse. *Sed cur id è publicis muneribus? Visum ita Tiberio loqui, ad honorem Augusti. quasi magistratuum præcipuè esset, & eorum qui reip. primi, curare funus semonis illius, & viri supra viros.*

Excubiæ, arma, cetera aulæ.] *Lictores, fasces laureati, & si quid præterea tunc receptum principi distinguendo. Neque enim adhuc illa Principatus insignia, Ignis, Diadema, Purpura: quæ reperta sequenti æuo, & ad exemplum regum. Ignis originem nescio: nisi quod antiquum video, & à temporibus Antoninorum. Herodianus sanè in Commodo statim meminit, vt rei vulgatæ, vbi de Lucilla sorore eius: ὁ δὲν ἧττον μέντοι καὶ ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆ βασιλείᾳ θρόνῳ καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς. id est:* Nihilo secius Commodus honores sorori suæ seruauit. nam & in theatris sella imperatoria sedebat, & ignis eam præcedebat. *Item de Marcia Commodi concubina: ἢ ὁδὲν, inquit, ἀπεῖχε γαμετῆς γυναικὸς, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν, ὅσα σεβασταῖ, πλὴν τῆ πυρὸς. id est:* quæ nihilo differebat à legitima vxore, sed omnia vt Augustæ aderant, præter ignem. *Et de Pertinace: κατῆλθεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, ὅτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτὸ προπομπεῦσαι, ὅτέ τι ἄλλο τῆ βασιλικῶν συμβόλων εἰς ὕψος ἀρθῆναι.* Venit, *ait*, in Senatum, neq. ignem sibi passus præferri, neque aliud vllum principatus insigne attolli. *Nec ambigimus de more. Illud tamen mirum, bis mirum, non alium è Græcis Latinisque exprimere tam insignitam rem, præter Herodianum. Non Dionem, non Capitolinum, Spartianum, Lampridium, qui eadem scripserunt illi. Nec enim, quod sciam, meminerunt verbo. Quis tamen iste ignis? non è carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ bathyllus: lampas tantùm fuit. Rem adhuc ignotam doceo, firmóque ex M. Antonino in libris suæ vitæ: ὅτι δυνατὸν ἐστι, inquit, ἐν αὐλῇ ἐκφυγεῖν μήτε δορυφορήσεως χρῄζειν, μήτε ἐσθῆτων σημειωτῆ, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶν δὲ τινων, καὶ τῶ ὁμοίω πόμπε. Describit recensétque insignia omnia principatus, & posse, ait, eum qui in aula viuat, carere stipatoribus, carere veste insigni purpuraque, item lapadibus, & certis statuis, similique luxu. Vt ergo in deorum cultu adhibitæ lucernæ facésque, vt docui in Electis; sic Imperatorum. Opinor autem Romam traductum morem è Persis. Illorum enim*

Insignia olim principatus.

Pralatio ignis.

Silentium de eo more apud priscos.

Qualis ille ignis.

Cap. 111.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regi prælatus ignis. Xenophon lib. VIII. παιδείας. καὶ πῦρ ὅπισθεν τῆ ἁρματος ἐπ' ἐχάρας μεγάλης ἄνδρες ἔπονται φέροντες. *& post ignem illum secutus Cyrus. Imò & Asiaticis, si rectè capio Ammianum lib.* XXIII. Feruntque etiam, (si iustum est credi) ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri. cuius portionem exiguam faustam præisse quondam Asiaticis regibus dicunt. *Diadema autem primus Romanorum principum vsurpauit Aurelianus: vti in vita eius Victor. Etsi alibi malè id refert ad Caligulam. Purpuram quis primus sumpserit, adhuc quæro.*

Diademate quis primus vsus.

Pacta & testamenta olim in templis.

PAG. 3. Cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ.] *More scilicet Romano, qui pactiones, fœdera, testamenta, pecunias etiam deponebant in templis: & sæpissimè in isto Vestæ, quod religione primum. Dio.* XLVIII. *de pace inter Triumuiros & Sextum inita:* παῖτά τε ἐν σωθέμβοι, καὶ συγγραφάμβοι, τά τε γραμματεῖα παῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παρακατέθεντο, κ' μῆ τᾶτο δεξιάς τε σφίσιν ἔδοσαν, κ' ἐφίλησαν ἀλλήλας. *Eadem in re Appianus:* κ' παῖτα συνεγράψαντο, καὶ ἐσημήναντο, & ταῖς ἱεραῖς παρθένοις φυλάσσειν ἐπέμψαν ἐς ῥώμην. *Sed & Iulianum testamentum virgini Maximæ traditum, Suetonius ait: M. Antonij, depositum apud Vestales, Plutarchus. Et generatim de templis,* * *Vlpianus:* Si custodiam testamenti ædituus susceperit. *Dixi & pecunias in templis deponi solere. quod verum adeò, vt quidam omnes fortunas in iis haberent, quasi custodia certa. Herodianus lib.* I. *de templo Pacis, quod exustum sub Commodo:* πλουσιώτατον δ' ἦν πάντων ἱερῶν, δι' ἀσφάλειαν ἕκαστος δὲ ἃ εἶχεν, ἐνταῦθα ἐθησαυρίζετο. ἀλλὰ τὸ πῦρ ὀλίγας μὲν πλουσίων πένητας ἐποίησεν. *Nec mirum. quia milite hæc templa custodiebantur. Tertullianus de Corona, vbi non vult Christianum militem scribi:* Et excubabit pro templis, quibus renunciauit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super luncho quo perfossum est latus Christi? *Et in Apologetico:* Ædes suas dij tuerentur & imagines: quæ, vt opinor, Cæsarum milites excubiis salua præstant. *Ideò Iuuenalis Castora vigilem dixit:* & ad vigilem ponendi Castora nummi.

* L. III. De tabulis exhib.

Pecuniæ in templis.

Excubiæ militares circa templa.

Liuia in nomē Iuliæ & Augustæ.

Quod tamen Suetonius negat.

Liuia in familiam, nomenque Augustæ adsumebatur.] *Ideò in Nummis & lapidibus ex hinc ferè Iulia scripta aut sculpta, non Liuia. Sed nomen Augustæ an recepit? Negat ecce Suetonius Claudio, cap.* XI. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Patri Circenses annuos natali die, matri carpentum quod per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auia recusatum. *Dicit ab Auia id recusatum: quæ non alia quàm Liuia est. Mirum. Liuiam enim Augustam faciunt scribúntque alij omnes: & herclè si ambitionem feminæ noui, non recusauit. Tacitus lib.* IIII. Decretum quotiens Augusta theatrum introisset. *Alibi:* Augustæ valetudo atrox. *Et:* Iulia Augusta mortem obiit. *Plinius:* Liuia Drusilla, quæ postea Augustæ matrimonij nomen accepit. *Idem lapides sexcenti testantur & nummi. Quid ergo Suetonio visum dissentire? Non ipsi quidem, sed librario qui peruertit. Liquet enim nobis corruptum locum, scribendúmque,* ab viua recusatum: *vel,* ab ea viua. *Ad matrem Antoniam hæc referuntur, non ad Auiam: vti docet vel ἀκολουθία sermonis. Quæ viua donata Augustæ nomine à Caligula (*τοιαῦτα τε δὴ Αὐγούστᾳ ἐψηφίσατο καὶ ἱέρειαν τὴ Αὐγούστᾳ ἀποδεῖξαι, *ait Dio) id spreuit: & mortua nunc per Claudium recepit. Itaque in lapidibus Claudiani ævi:* ANTONIAI. AVG. DRVSI *sculptum hodiéque. Hoc verum. at interpretes in Suetoniano loco quàm natant? qui licet ad portum se recipiant, mè duce.*

Illè verè correctus. Et explicatus.

Legata non vltra ciuilem modum.] *Id est, nihil præcipuum nouúmque in legatis, nihil regium, aut præter ciuium modum morémque. Nam de Falcidiæ modo accipere, (ignoscent viri magni) prauum acumen est.*

Populo & plebi CCCCXXXV.] *Video placere viro docto, emendari è Suetonio:* populo & plebi CCCC. tribubus XXXV. *vt intelligamus, ait, præter quadringenties legatum populo, etiam in singulas tribus centena millia relicta esse. Hæreo: & è vulgatis Taciti verbis eruo eundem illum sensum. Coniunctim scilicet extulit noster, quæ magis distinctè Tranquillus. Ea tamen eius mens, vt populo legatum sit quadringenties, tribubus siue plebi* XXXV. *Ni esset; non iunxisset duas eas voces,* populo & plebi. *Sed populus ergo alius à tribubus? Alius, hac quidem in parte. Populo legauit quadringenties viritim distribuendum, &, καθ' ἕνα: tribubus tricies quinquies. id est, corpori tribuum vniuerso. veluti si collegio legem, & collegis singulis seorsum. Discrimen hoc summámque exactam neglexit Dio, qui satis habet dicere legatum populo* CCCC. *neglexi vereor & ego, dum in Electis motus hæsitatione aliorum tentaui corrigere in Suetonij verbis,* tribulibus XXXV. *pœnitet.*

Mutero lib. XI. Variar.

De legatis Augusti.

Retractatio probabilis alias notæ.

Legionariis cohortibus ciuium Romanorum.] *Bene additum, ne accipiamus etiam cohortes sociales. Ideo & Dio vertit,* τοῖς τε λοιποῖς τῷ πολιτικῷ πλήθει πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δραχμάς. *Itaque ille idem legiones,* πολιτικὰ στρατόπεδα *non semel appellat: quia scriptæ ex ciuibus tantùm. Fuit tamen cum in Dione placeret,* τοῖς ὁπλιτικοῖς πλήθει. *malè. Suetonius,* Legionariis trecenos nummos: quam summam repræsentari iussit. nam & confiscatam semper, repositamque habuerat. *Vbi confiscatam, in fiscis adseruatam: vti Tertullianus eleganti metaphora, de Fuga,* Felices itaque pauperes, qui animam totam in confiscato habent.

Cohortes ciuiū

Confiscandi verbum proprie.

Renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij.] *De eo ritu dico ad lib.* XVI.

Remisit Cæsar, adroganti moderatione.] *Quid? non ergo elatum corpus humeris Senatorum? Est verò. Suetonius:* Senatorum humeris delatus in campum crematusque. *Idem Dio. At Remittendi verbum eo valet, vt non sit factum. Lib.* IIII. Remissa Ædilibus talis cura. *Lib.* XI. Hortantibus dehinc inediam & leuem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait. *Scribo ergo,* permisit Cæsar. *Sed eam ipsam permissionem arrogantem esse vult Tacitus: quia per speciem modestiæ & quasi pugnare cum Senatu nollet, habuit amplissimum ordinem inter vespillones. Simile illud libri* VI. *de Asinio Gallo:* consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere.

Remittere & permittere contraria.

Quod idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus.] *Erit fortasse qui hîc adhæreat, cui adiutorium ego. Triplex enim ratio numerandi imperij Augusti.* I. *Alij, plurimique, ab Actiaca pugna numerant, cum victo Antonio potens fuit impery solus. Ea pugna pugnata* IV. *Nonas Septembres. Quidam à sexto eius consulatu, cum imperium illi à Senatu firmatum, datúmque cognomen Augusti. quasi is legitimi principatus primus dies. Dies is fuit,* VII. *eidus Ianuar. Atque ea ratio numerandi prouinciis ferè familiaris. ita in lapide, qui Narbone:* VII. QVOQVE. IDVS. IANVARIAS. QVÆ. DIE. PRIMVM. IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS. EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. *Orosius paullum à lapide dissentiens,* VIII. *nominat idus.* Cæsar, *inquit,* victor ab Oriente rediens, octauum Idus Ianuar. vrbem triplici triumpho ingressus est. Hoc die primum Augustus consalutatus est. atque ex ea die summa rerum ac potestatum penes vnum esse cœpit & mansit, quod Græci μοναρχίαν vocant. *Longius recedit Censorinus, qui reiicit in* XVI. *Kal. Febr.* Ante diem, *inquit,* XVI. Kal. Febr. C. Iulius Cæsar. diui filius Imp. Augustus sententia Munatij Planci dictus est. *Ouidius Idus dumtaxat nominat:*

Varius dies primi imperij Augusti. Prima ratio. Secunda.

Oroſij & Censorini error.

Idibus in magni custos Iouis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.
Redditaque est omnis populo prouincia nostro:
Et tuus Augusto nomine dictus auus.

Prouinciarum enim diuisio facta eodem illo die.

Sed lapidem ego credo verum dicere. Tertij denique numerabant à primo eius consulatu: scilicet quia is gradus & aditus ad reliquos honores. Is fuit XIIII. *Kal. Septembres. Eam rationem secutus est quicumque ille scriptor De causis corruptæ eloquentiæ, qui imperitasse Augustum ait annis* LVI. *fallente numero, nisi ad hanc rationem. Quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperij & finem Augusti vitæ in eundem diem, miraculi caussa, conferebant. Satis dixi: tu abi liber & expeditus.*

Tertia ratio.

Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum, & C. Marium simul æquauerat.] *Nam Valerius sextùm, Marius septimùm consul. At*

Ter Latio decieſque tulit labentibus annis
Augustus fasces. —— ——

Consulatus Augusti.

vt ait Statius in Siluis.

Antonium Tarentino Brundisinóque fœdere.] Στρατηγία *est. Nam Brundisinum fœdus aliquot annis prius Tarentino. Vtrumque autem à loco, vbi ictum. Brundisinum, quod Cæsar cum Antonio coiit, Perusia capta: cùm morte opportuna Fuluiæ, sublatum esset non dubium bellum, anno vrbis* DCCXIV. *Octauia tunc Antonio data, & prouinciæ Orientis. At Tarentinum triennio posterius est: cùm iterum simultate exorta* ὁ μὲν Αντώνιος (*verba Appiani sunt Ciuilium quinto*) ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα σὺν πλεῖ ναυσὶ διακοσίαις. *sed prudentia Octauiæ, adnitente item Agrippa & Mæcenate, iterum compositæ res. Antonius Cæsari centum naues ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. Adi, si libido est, Plutarchum Antonio, Dionem* XLIX.

Brundisinum fœdus.

Tarentinum.

Nuptiis fororis illectum.] *Octauiæ ex Ancharia. de quo instabili coniugio mirè fœdatus Senecæ patris locus Suasoria prima:* Cùm Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi: occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus

Antonij cum Octauia nuptiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac liberis, & Dionysium salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos (*malim*, ipsi) in matrimonium Mineruam Musam suam, & rogauerunt vt duceret. & Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait ... . Huic quidem impune fuit, sed Athenienſium ſponſalia mille talentis æſtimata ſunt. quæ cùm exigerentur, multi contumelioſi libelli propoſiti ſunt, ſicut ille qui ſubſcriptus eſt ſtatuæ eius, cum eodem tempore Octauiam vxorem haberet & Cleopatram: Hoc tu euita reſtituas, tibi habe. *Primum offendimus in Minerua Muſa. quoniam neque Dio nominat in hac hiſtoria, Ἀθωνὰν dixiſſe contentus: nec cognomen noſtrarum dearum ſcio aliàs adhæſiſſe Mineruæ. Itaque inducta ea voce ſcribo*, Mineruam ſuam. *nata fuit ex confuſa repetitione litteræ vocíſque ſequentis. In ſumma diſcrepat idem Dio, qui ἑκατὸν μυριάδας imperatas pro dote ait, id eſt Romano ritu* H S. *quadragies. Mille autem talenta Senecæ, paullò minus faciunt ducenties quadragies: ſexto tanto immaniore ſumma. Tamen non muto. Græculi iocum, cui ſpatium vacuum, *doleo abeſſe. at Latinum commodè reſtituo*, Octauia res tuas tibi habe. *Quicumque ille, comiter iocatus eſt ex deuortij Romani forma. Cùm enim Cleopatram amaret haberétque Antonius: ecce ſubſcripſit iſte quaſi nomine Antonij Octauiam repudiantis*, Octauia res tuas tibi habe. *Quæ ſollemnia in libello repudij verba fuiſſe, iam notum. Appuleius*: Tu quidem ob iſtud (*ita emendo*) tam dirum facinus confeſtim thoro meo diuorte, tibique res tuas habeto.

Pater Seneca ſemel atque iterum correctus.

Dionis à Seneca diſſenſio.

* Monuit me per litteras And. Schottus ex Ant. Couarruuiæ libro ſuppleri poſſe: Κόιντε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἀπεβουκολίκασεν.

Lollianas Varianáſque clades.] *Non impleo paginas iſtis, quæ alibi expoſita & prompta. In Lolliana tantum clade Iulium Obſequentem emendo De prodigiis*: Inſidiis Romanorum Germani circumuenti, ſub M. Lollio Legato, grauiter vexati. *nam contrà ſcribo* inſidiis Germanorum Romani circumuenti. *Vide præterea Suetonium in Aug. Dionem* LIIII. *Euſebium Chronicis, olympiad.* CXC.

Licinius Varro.

Interfectos Romæ Varrones.] *Fuit Licinius Varro Murena. de cuius inſidiis, præter alios, Strabo libro* XIV. εἶτ' ἐμπεσὼν εἰς τὴν Μερῶνα φιλίαν, ἐνένω πενταλω φεύγων, φορα-θείσης ἡ κατὰ Καίσαρος ἡ Σεβαςῆ ὑπιβολῆς.

Egnatius Rufus

Egnatios.] *M. Egnatius Rufus Ædilis. de quo Dio* LIII. *Sueton. cap.* XIX. Mox M. Egnatij, exin Plautij Rufi. *ita ibi ſcrib. non* Genutij. *Vide Senecam de Clementia* I. *capite* IX.

Iulus Antonius.

Iulos.] *Iulum Antonium intellegit Triumuiri filium, ad quem Horatij Oda. Cognomen ei Africanus: quod malè adhæſit Fabio, cum quo conſul fuit, apud Sueton. in Claudio cap.* II. *Paullo enim Fabio cognomen Maximi fuit. & ſunt duæ ex ordine Horatianæ odæ, libri quarti prima & ſecunda, ad hos non dubiè conſules, pérque eam occaſionem coniunctim ſcriptæ. De eo Iulo, Seneca in De breuitate vitæ*: Filia & tot nobiles iuuenes, adulterio velut ſacramento adacti, infractam ætatem territabant. poſtquam (*melius*, poſtque) iterum timenda cum Antonio mulier. *Apparet enim hunc Iulum arcanum aliquod ſcelus (cui proximus ab adulterio gradus eſt) cum Iulia in Auguſtum concepiſſe: vti olim cum Cleopatra eius pater.*

Explicatus Seneca.

Qui Tedij & Vedij Pollionis luxus.] *Non extrìco quis hic Tedius. Vtrúmne Atedius ſcribendum? vt ſit ille qui * Ciceroni dictus inter Cæſaris amicos. An Sex. Tedium Afrum capimus, qui conſul deſignatus ſe præcipitauit, apud Suetonium? Leuiter placet. magis eſt, vt geminata ab hæſitante librario vox ſit, ſcribamúſque*: Qui Vedij Pollionis luxus, *In Seneca ſanè ſimile mendum ſuccreuerat, tertio de Ira, cap.* XL. Diuus Auguſtus cùm cœnaret apud Vedium Pollionem. *ita reſtituit Pincianus, cum anteà*, Atedium, *legeretur. Pincianus, ſelectus mihi cenſor, & verbis modicus, re iudicióque ingens. Mentio huius Vedij luxuriæ q. eius apud multos, Dionem* LIIII. *Plinium lib.* IX. *Tertullianum de Pallio: facti etiam eius, quod ſæuum & ſcæuum. Piſcinam habebat refertam murænis. quem piſcem ille non ad delicias parauerat, ſed ad pœnas. Humana enim carne eas alebat. Serui, domeſtícique ſiquid deliquerant, dabantur ad hos piſces. Fors fuit vt cœnaret apud eum Auguſtus. puer qui ad cyathos erat, dum porrigit potum, cryſtallinum fregit pretij grandioris. & ſimul fracta eius vita. Iubetur ab immiti domino muræni obiici in piſcinam. Puer accidit ad Cæſaris pedes. non vitam, ſed aliam mortem petit, neu piſcibus eſca ſit in terra. Obſtupuit inauditam ſæuitiam Cæſar. dimitti puerum iubet, ſimul adferri ad ſe quidquid in domo cryſtallinorum: allata frangi comminuíque & abiici in piſcinam. addit Seneca*, Fuit Cæſari ſic caſtigandus amicus, bene vſus eſt viribus ſuis. *Hic eſt ille Pollio qui teſtamento Cæſari*

* Epiſtolis ad Atticum.

Vedius Pollio.

Pinciani laus.

Hiſtoria celebris de Pollione.

Porticus Liuiæ qua cauſſa facta.

Pauſylypum legauit: & è cuius diruta domo, facta Romæ porticus quæ Liuiæ dicta.

Cùm ſe templis & effigie numinum, per flamines & ſacerdotes coli vellet.]

Magna & inſana ambitio. quam exemplo Herculis & Liberi patris, excuſare tamen videtur libro IV. *noſter. Sed Auguſtus adhuc viuus & hominem fungens, in prouinciis eſſe colíque voluit pro deo. in prouincia, non in Italia aut Romæ. Suetonius*: Templa quamuis ſciret etiam proconſulibus decerni ſolere: nulla tamen in prouincia recepit, niſi communi ſuo Romæque nomine. Nam in vrbe quidem pertinaciſſimè abſtinuit hoc honore. *De vrbe ait; Dio etiam de Italia lib.* LIIII. *Quod Tacitus ſcribit effigie numinum: valet in eam mentem, vt ſigna adpoſita Auguſti ſtatuis ſint, quæ ſolent deorum. puta, radius, haſta, fulmen. Lucanus,*

Auguſtus pro deo.

Fulminibus manes, radiiſque ornabit & aſtris.

Imagines Auguſti, ad formã deorum,

Itaque Nummi etiam hodie, in quibus Auguſti caput radiatum. Quamquam & ipſa effigies numinis tributa Auguſto, puta Iouis. Clarè Prudentius,

—— ——Flamine & aris
Auguſtum coluit, vitulo placauit & agno.
Teſtantur tituli, produnt conſulta Senatus.
Cæſareum Iouis ad ſpeciem ſtatuentia templum.

Imò ipſe in forma Iouis, ex Se.

At de Flaminibus & ſacerdotibus Auguſti, plena omnia monumenta: & putidum ſit referre. Nec viri ſolùm ad ſacerdotium adſcripti magni huius diui, ſed, quod rideamus, feminæ. Adeò proiecti in adulationem tunc mores. Marmor:

P. POSTVMIÆ. P. F. PAVLLÆ.
SACERD. D. IVLI. AVGVST.

Feminæ ſacerdotes Aug.

Item in Hiſpaniis, LVCR. L. F. CAMPANA. FLAM. PERP. DOMVS. AVG. *id eſt*, Lucretia L. filia, Flaminica perpetua. *Exemplum huius rei à Liuia, quæ miro exemplo, * ſacerdos ſui viri: & quidem ex decreto Senatus. Dio* LVI. *extremo*: τότε δὲ ἀθανατίσαντες αὐτὸν, καὶ διασώτας οἱ καὶ ἱερεὰς, καὶ ἱέρειαν τὴν Λιβίαν ἀπέδειξαν. *id eſt*: Tunc verò conſecrantes Auguſtum, ſodales ei & ſacra inſtituerunt, & ſacerdotem Liuiam. *Quod noto eò libentius, vt lux inde adfulgeat tenebricoſo Ouidij loco*, IV. *De Ponto*:

Liuia, prima Aug. ſacerdos.

* Adde Velleij locum huic rei, quem correxi infrà lib. XIII. ſub initium.

Nec pietas ignota mea eſt, videt hoſpita tellus
In noſtra ſacrum Cæſaris eſſe domo.
Stant pariter natuſque pius, coniuxque ſacerdos,
Numina iam facto non leuiora deo.

Ouidio noua lux.

Natus pius, *Tiberius eſt*: coniux ſacerdos, *Liuia. Puto ad hæc ſacerdotia, quæ cum ambitu & ſumptu adfectabant in prouinciis paſſim, pertinere Arriani locum elegantem, De ſermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. σήμερον τις ὑπὲρ ἱεροσύνης ἐλάλει μοι τᾶ Αυγέςᾳ. λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα. δαπανήσεις πολλὰ εἰς ἀδὲν. ἀλλ' οἱ τάς φωνάς, φησι, γράφοντες, γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μὴπ ἔν σὺ τοῖς ἀναγνώσκουσι λέγεις παρών, ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσιν, ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μνεῖ με τὸ ὄνομα. γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μένει. ἄγε, ἔξω δὲ νικοπόλεως τίς σε μνεία; ἀλλὰ χρυσῆν στέφανον φορήσω. εἰ ἀπαξ ὀπηυμεῖς στεφάνε, ῥόδινον λαβὼν περίθε ὄψει γὰ κομψότερον. *Lepidus & ad Philoſophum, dialogiſmus*: Hodie, *inquit*, locutus mecum quidam ſuper ſacerdotio Auguſti. Dico ei, Mi homo mitterem, ſumptum multum facies fruſtrà. At ſcribæ publici, inquit, (*corrupta hac parte Græca*) *nomen meum adnotabunt. Num tu igitur legentibus omnibus coràm dices, Me inſcripſerunt? & vt nunc poſſis adeſſe omnibus legentibus, mortuus quid facies? Manebit meum nomen inſcribe ipſum lapidi, & manebit. Age, extra Nicopolim autem quæ memoria tui? At coronam auream geſtabo. (*qua ſcilicet ornati ſacerdotes dum faciunt, ex Liuio, Plutarcho, aliis*) Si prorſum appetis coronam, roſeam indutus circumi, aſpectu enim id iucundius.

Atriani egregia irriſio hatum ineptiarum.

*Intellegit ſanè id quod Auguſtinus, expreſſit I. contra Acad. Si edentem te munera & ſpectacula plauſus proſperrimus acceperit: ſi municipales tabulæ te non ſolùm ciuium ſed etiã vicinorum patronum ære ſignarent.

Coronati ſacerdotes in ſacris.

Templum Palatinum Aug.

Quis exſtruxerit.

PAG. 4. Templum & cæleſtes religiones decernuntur.] *Templum in Palatio ipſo, ex decreto Senatus. Dio*: καὶ αὐτῷ (Αυγέςῳ) ἔν τε τῇ ῥώμῃ ἡρῷον ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆ γερουσίας, οἰκοδομηθὲν δὲ ὑπό τε τῆ Λιβίας καὶ ὑπὸ τῆ Τιβερίε ἐποιήθη, καὶ ἄλλοθι πολλαχόθι. *Liuiæ tamen ſoli id opus attribuit (præter Dionis & Suetonij mentem cap.* XLVII.) *Plinius lib.* XII. Radicem eius magni ponderis vidimus in Palarij templo, quod fecerat diuo Auguſto coniux Auguſta, aureæ pateræ impoſitam. *Huc reſpicientem credo Senecam ſcribere, Conſolatione ad Polybium*: Fortuna ibit violentior per omnia, ſicut eſt ſolita, eas quoque domos auſa iniuriæ cauſſa intrare, in quas non niſi per templa aditur, & atram laureatis foribus inducere veſtem. *Puto enim id templum in Palatij veſtibulo fuiſſe. etſi referre fortean poſſis ad templum Apollinis Palatini. Ceterùm ὑποθέσιν hanc Auguſti, quam Tacitus commemorat, carmine ſingularis libri complexus videtur Ouidius, vt ipſe quidem indicat, De ponto*:

De Senecæ loco.

Ouidius carmẽ emiſit de nouo Deo.

Quale

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quale tamen potui de cælite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.

& alibi.

Effigies Aug. in curia.

Ad effigiem Augusti.] *Quæ in ipsa curia. Apparet etiam ex illis quæ de Hortensio infrà*: Modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens.

Aug. cap. XXVIII.

Cùm proferri libellum recitaríque iussit.] *Libellum eumpse, quem Suetonius Rationarium imperij non incommodè adpellat. scilicet quia rationes eo publicæ continebantur. Videbatur autem prolatione libelli flexus paullum Tiberius; & imperium accepturus, cùm curas susciperet. Vocat idem auctor etiam Breuiarium imperij, cap. vltimo*: De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertiò, breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. *Vbi nota mihi etiam, Indicem hunc rerum Augusti, certò illum esse cuius exemplar Ancyræ positum, & curante nobilissimo Busbequio, exscriptum. Nam titulus in ea ipsa tabula iste*: Rerum gestarum diui Augusti, quibus orbem terrarum imperio populi Romani subiecit, & impensarum, quas in rempublicam populumque Romanum fecit, incisarum in duabus aheneis pilis, quæ sunt Romæ positæ, exemplar subiectum. *Ex quo haud temerè collegerim dixerímque, in Suetonio scribendum,* in æneis pilis, *non tabulis. De eâdem re loqui vtrumque, id quidem clarum est.*

Breuiarium imperij.

Index rerum Aug. quid.

Idem cum reperto lapide.

Suetonius dubiè correctus.

Necessitatis nó trita notio.

Necessitates ac largitiones.] *Necessitates vocat onera publica, quæque necessario in milites, in populum, aliásque imperij res eroganda. Liuius eâdem sententia lib.* XXIIII. Prodeundum in concionem Fuluio prætori esse, indicandasque populo publicas necessitates. *Lampridius Alexandro*: Quartarios iam formatos in moneta detinuit, exspectans vt si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cùm non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit. *Capitolinus paullò aliter in Gordianis*: Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus, & à publicis necessitatibus semper vacarent. *Videtur non seiungere ab ære alieno Tacitus lib.* II. Hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis illigaret.

Addiderat consilium coërcendi intra terminos imperij.] *Quod consilium suum plenè extollit Augustus ipse apud Iulianum in Menippæa de Cæsaribus*: ὑπὸ δὲ τῶν ἐμφυλίων σάσεων τὴν ῥώμην ὁρῶν εἰς ἔσχατον ἐλαυνομένην πολλάκις κίνδυνον, ἔστε δὲ θέμιν τὰ περὶ αὐτὴν, ὥστε εἶναι δὶ ἡμᾶς, ὦ θεοί, τὸ λοιπὸν ἀδιαμφιτίνλω. ἐγὼ δὲ ταῖς ἀμέτροις ὀπιθυμίαις εἰκὼν, ὅπλιτᾶδε παντῶς αὐτῇ διενοήθην, ὅρια δὲ ἅττα ὥσπερ ὑπὸ τῆ φύσεως ὑποδεδομένα, Ἴστρον καὶ Εὐφράτλω ποταμὼς ἐθέμλω. *Sed qui termini siue limites Rom. imperij sub Augusto? Duos nominat Iulianus, Istrum & Euphratem: quibus adde Rhenum, & Oceanum. Tacitus*: Mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium. *Ad eos terminos Limitanei milites: qui sublati demum à Constantino, magno rei Romanæ malo. Narrat Zosimus lib.* II. *Vide Appianum in Præloquio operis sui.*

Termini imperij ab Aug.

Neglexit deseruitque Constantinus.

Interrogo quam partem reip. mandari tibi velis?] *Explicat Dio. Tiberius, inquit, tres fecerat reip. partes. prima Romam & Italiam complectebatur: altera, exercitus: tertia, prouincias. Vni ex istis parem se aiebat, non omnibus. At bono histrioni detracta propemodum persona est, improuisa interrogatione Galli.*

Tres reip. partes

Tanquam, ducta Vipsania M. Agrippæ filia, plusquam ciuilia agitaret.] *Calpurnius Flaccus declamatione* VI. Sceleratis ingeniis & plusquam ciuilia cupientibus non dominari instar seruitutis est.

Arruntius, quis.

Arruntium diuitem, promptum artibus egregiis.] *Est is qui consul anno vrbis* DCCXXXII. *Artes in eo doctrinámque suspicit, non vanè, quoniam ex Plinij Indice lib.* III. *&* V. *inter scriptores censitus illustres fuit. & scripsit, nisi fallor Geographica. Diuitias etiam commemorat. quas Seneca non fuisse ostendit à bona arte, si de eo quidem sensit lib.* VI. *De Benef.* An tu Aruntium & Haterium & ceteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ desiguatores & libitinarios vota?

Quousque patieris Cæsar non adesse caput reip.] *Sententiam potius in hoc loco expedimus, quàm verba. Lectio quam posui, à Ferreto est, qui adseuerat in Medicæo codice sic scriptum. Et cur ambigimus? sententia herclè percommoda est: offensum Tiberium, pro reliqua sua modestia, quòd caput reip. nominaretur, qui tamquam veteri libertate vnus vellet esse è multis. Nec absurdè legeris è vulgatis*, non esse caput tè reip?

Correctus Tacitus.

Eiúsque accuratissimis precibus.] *Ita correxi*: *vulgo*, & vsque accuratissimis.

Lictores Augustarum.

Ne lictorem quidem ei decerni passus est.] *Quo tamen vulgò feminæ principes*

cipes vsæ, Vestalium exemplo. Claudij quidem Agrippina, etiam duobus. Tacitus, Decreti & à Senatu lictores duo, Flaminium Claudiale.

Aduersus Vertranium.

Arámque adoptionis & alia huiuscemodi prohibuit.] *Ludos hîc facit vir doctus, equite non plaudente. Damnat lectionem veterem, & multis verbis suadet hanc nouam,* æráque adoptionis. *quasi Tiberius, inquit, in æs incidi adoptionem publicéque proponi vetuerit. Mi homo, hodie nihil credo tibi. Nam notus mihi mos Romanus, quo receptum vt propagandæ memoriæ caussa, ara aut templum statueretur virtuti réique, quam cuperent laudatam. Noster lib* III. Præceperant animis orationem patres: quò quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque solita censerent. *Ita apud eumdem, cùm Tiberius publico iudicio vltus esset Germanici mortem:* Cæcina Seuerus censuit aram Vltioni. *Et ob amicitiam cum Seiano, lib.* IIII. *Patres* aram clementiæ, aram amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris, & Seiani censuêre. *Et lib.* XV. *post natam ex Poppæa prolem*, Supplicationes à Senatu decretæ, & templum Fecunditati. *Eôdem traho Suetonij illud in Caligula, cap.* VIII. *præter interpretum mentem*: Addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. *Errat idem ille dum censet, de Tiberij adoptione hic agi: cùm Tacitus intellegat de Liuiæ. Nam Liuia testamento adoptata in familiam Iuliam nomenque Augustæ: & nouo exemplo, coniux facta filia mariti. Ideo dum Liuiæ adulantur, decreta ara Adoptioni. Passim in lapidibus & Nummis, Diui Filia lego. vt in marmore Hispanien si*:

Moss statuendi aras.

Vide ad hunc morem lib. 1. Electorum cap. XIV.

IVLIÆ. AVG.
DIVI. F. MATRI
TI. CÆSARIS. AVG. PRIN
CIPIS. ET. CONSERVATORIS
ET. DRVSI. GERMANICI
M. CORNELIVS. PROCVLVS
PONTIFEX. CÆSARVM.

Explicatus Suetonius.

Nummo æreo, S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpenti forma tracti à duabus mulis.*

Liuia mariti sui filia.

Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit.] *Quódne ante habebat? Nam Dio disertè proconsulare imperium illi tribuit, anno* DCCLXIIII. *id est, triennio ante. Lib.* LV. Τιβέριος μὲν καὶ Γερμανικὸς ἀντὶ ὑπάτου ἀρχὴν ἐς τὴν Κελτικὴν ἐστέβαλον. *Sed intellegit, credo, proconsulare imperium perpetuum: quod inter titulos principatus. In oratione Alexandri apud Lampridium*: Gratias vobis P. C. De Cæsareo nomine, de pontificatu max. de Trib. potestate, & proconsulari imperio. quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis. *Ab eâdem mente Nero lib* XII. *curante Agrippina*, Proconsulare imperium extrà vrbem habet, & princeps iuuentutis appellatur. *Exemplum ab Augusto, cui decretum perpetuum Proconsulare imperium Dio tradit lib.* LIII.

Candidatos Præturæ XII. nominauit.] *Prætorum origo, progressus, augmentum, satis ambiguè tradita: etiam ab iis, quibus hæc vna cura fuit. Ego breuiter rem expediam, & ad historiæ fidem. Primus Prætor Romæ institutus, anno vrbis* CCCXXCVIII. *Furius Camillus. Liuius lib.* VII. *& Suidas in voce* πραίτωρ. *Additus alter anno* DX. *cui cognomen datum Peregrini, quòd plerumque inter ciues ius diceret & peregrinos, Epitoma Liuij* XIX. *Additi duo alij, anno vrbis* DXX. *Sicilia & Sardinia in prouinciam redactis, qui illuc cum imperio mitterentur, Epitoma* XX. *Iterum duo, victis Hispaniis, anno* DLVII. *Ita in vniuersum ad id tempus Prætores sex: è quibus duo iuridicundo præerant, reliqui in prouincias mittebantur expertes iudiciorum. Id mansit, donec Quæstiones perpetuæ constitutæ, anno* DCV. L. *Censorino*, NV. *Manilio Coss. patribúsque tunc visum, vt in totum magistratus sui annum, prætores in vrbe manerent. è quibus duo, more prisco, ius dicerent: reliqui quattuor publicis iudicijs præessent. iidem omnes exacto anno, sorte in prouincias prætorias mitterentur. Cornelius deinde Sulla Dictator auxit Quæstionum publicarum numerum: paritérque Prætorum. non tamen eatenus, vt quot Quæstiones essent, totidem Prætores: (errat largiter Pomponius, qui id sensit; quia plures sæpe Quæstiones apud eumdem prætorem exercitas constat) sed in vniuersum addidit duos. Ita non plures octo Prætores ad Ciceronis æuum: idque ex variis eius scriptis clarum, non decem, vt voluit Iurisconsultus. Oppressa mox rep. C. Cæsar Dictator primus instituit decem, quo pluribus bellorum sociis honorem eum gratificaretur. Dio lib.* XLII. ἵνα πλείους αὐτῷ (συναγωνιστὰς intellego) ἀμείψῃ, χαριτάς τε δέκα ἐς τὸ ἐπὶν ἔτος ἀποδείξαι, καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νενομισμένον. *qui Pomponium refellit disertim. Sed nec in eo numero stetit Cæsar, creauitque biennio post*, XIIII. *iterúmque anno*

Prætorum origo. Progressus.

Quæstiones perpetuæ, quando.

Sulla auget prætorum numerum. Pomponius errat in prætt.

Sub Cæsare, quot prætt. Anno vrbis DCCVII. Hæc ex Dione lib. XLIII.

post

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sub Augusto, quot. Varietas magna in numero

post XVI. *idque, vt Dio idem ait, in multos annos. At Augustus rep. & imperio potitus, pariter varium se in hac creatione gessit. Anno vrbis* DCCXXXI. *minuit Cæsarianum numerum, retraxitque ad decem. Dio* LIII. ταῦτά τε ἔτους ὁ Αὔγουστος ἐποίησε, καὶ στρατηγοὺς δέκα, ἐς ὃ σφᾶς ἔτι πλείονων δήμους ἀπέδειξε. *Velleius*: Imperium magistratuum ad pristinum redactum modum. tantummodo octo Prætoribus allecti duo. *Anno* DCCL XIIII. *creauit* XVI. *propter turbam competitorum: ita tamen* (*ait Dio lib.* LVI.) *vt posterioribus deinceps multis annis* XII. *dumtaxat crearet. Atque hoc est quod hic Tacitus de duodenario numero tradito ab Augusto adseuerat: verè & rectè, si respicias institutа eius extrema. Nam ad prima adiecit oculos Pomponius, qui* XVI. *prætores constituit sub Augusto. & in tempore saltem errat. At quòd Tiberium iurasse Tacitus ait se numerum* XII. *non excessurum: quis Pontifex periurio eum soluet? Nam ego manifestò hominem tenco, ex Dionis testimonio lib.* LVIII. *qui adfirmat Tiberium, anno vrbis* DCCXCVI. *quindecim Prætores creasse, additque:* καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη, ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἐκκαίδεκα, ἔστι δ' ὅτε καὶ παρ' ἕνα, ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι. *Imò Claudius Imp. aliàs* XIIII. *aliàs* XVIII. *creauit, interdum medio inter hos numero. Vide eumdem Græcum, lib.* LX.

Tiberius falsò adseruit, se non excessurum.

Sub Claudio, quot.

Numerum ab Augusto traditum.] *Diffusè magis Velleius*: Post redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen durius honoratum; primum Principalium eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu sua scriptam D. Augustus reliquerat. quo tempore mihi fratrique meo candidatis Cæsaris destinari Prætoribus contigit. Consecutis, vt neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret.

Comitia, qualia sub Cæsare. * Vide Dionem lib. XLIII. actis anni DCCIX. Suetonij lenissimæ correctiones.

Tunc primum comitia è campo ad patres translata sunt.] *Comitiorum res, amissa libertate, variè habita. Iulius Cæsar ius creandi magistratus non totum à populo tulit, cruda adhuc seruitute: sed cum eo diuisit. Suetonius satis clarè, cap.* XLI. *Comitia cum populo partitus est, vt exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: (*iustum comitiorum verbum *esset,* renuntiarentur) pro parte altera, quos ipse dedisset. (*scribe,* edidisset.) Et edebat per libellos circum tribus missos scriptura breui, Cæsar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum & illum, vt vestro suffragio suam dignitatem teneant. *Vbi vides, consulibus exceptis, in ceterorum suffragia æquale ius principi fuisse cum plebe. Nam Consules quidem, summi imperij olim nomen, & ipse & secuti principes sepositurunt Senatui sibique. Augustus deinde* Comitiorum pristinum ius (*verba Suetonij sunt, cap.* XL.) reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu, die comitiorum tribulibus suis, &c. *Quo loco pristinum ius, non vetus illud accipio quod integra libertate: sed hoc idem, quod à patre eius Iulio institutum. Pristinum tamen ideo, quia per bella ciuilia & impotentem Triumuiratum, abolitus Cæsarianus mos. quem reduxit longo interuallo nunc Augustus. Eum Suetonij sensum (nam interpretes silent aut vacillant) adstruo ex Dione, lib.* LIII. ὁ δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὖ συνελέγετο, ἐμέντοι γε ἐφράττετό τι, ὃ μὴ καὶ ἐμοὶ γε ἤρεσκε. τὰς μὲν γὰρ ἐν ἀρχοῦσαις, τὰς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τὰς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ καὶ τὸ ἀρχεῖον πολέμιος ὢν ἐπεμελεῖτο, ὅπως μήτ' ἀνεπιτήδειοι, μήτ' ἐκ παρανομίας τινὸς ἀποδεικνύοιντο. *Aliquid tamen plebi etiam cum consulum comitiis fuisse, videtur colligi ex Dione* LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *Tiberius primus, animis Quiritium fractis iam & ad seruitium factis, ius omne sibi & Senatui sumpsit, populi nullo loco. Quod Tacitus his verbis voluit,* comitia è campo ad patres tralata. *Sed in Consulibus quid eius æuo fuerit, Tacitus ipse effari non potest fine huius libri*: De comitiis consularibus, quæ tum primum illo principe ac deinceps fuêre; vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa non modò apud autores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. *Potest Dio: qui videtur omnem consulum renuntiationem ad Tiberium referre: aliorum magistratuum ad Senatum, commendatione principis interposita. quem lib.* LVIII. *vide. Ex eo tempore expers suffragiorum populus, donec Caius* Tentauit comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere, *ait Sueton. cap.* XVI. *scilicet Tiberij instituto omisso, Augusti reuocato: sed idem ille omisit. Tiberianúmque morem, apud secutos principes valuisse deinceps, clarum ex memoriis rerum.*

Comitia sub Aug. Suetonius explicatus, præter mentem vulgi.

Comitia Tiberiana, cuiusmodi.

In consulibus obscura.

Caius innouat, & omittit.

Ludos, qui de nomine Augusti Fastis additi Augustales vocarentur.] *Verum est. nam & in Kalendario veteri hodiéque legimus,* IV. *eid. Octob.* AVGVST. *id est, Augustalia. Eorum ludorum originem repperio, anno* DCCXXXV. *cùm ex Græcien si & Sicula peregrinatione redux Augustus, passus est inter alios honores,* τύχῃ τε ἐπαναγώγῳ (*Fortuna reducem Latini dicunt*) θυσίαν ἱερουργίας ἀειδοῦς, καὶ Αὐγουστάλια ὀνομαζόμενα. *Ludique eo die ex decreto Senatus instituti, octennio posterius,*

Ludi Augustales. Origo eorum.

Suidæ obscurior nota.

rius, Ælio Tuberone, Paullo Fabio Coss. Idem scriptor: τὰ δὲ δὴ Αὐγουστάλια, ἃ καὶ νῦν ἄγεται, τότε πρῶτον ἐν δόγματος ἐτελέσθη. *At Suidæ Augustale etiam locus est, in quo præfecti regionum & cultores Augusti saltabant, Idibus Octobris. Video hominem alludere velle ad hos ludos: sed ita, vt eum planè non capiam.* Αὐγούστιον, *inquit,* ἐπλήθη δὲ ὁπότε τὴ. ἡ. τῆ ὀκτωβρίᾳ μηνὸς οἱ ῥεγιονάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ Αὐγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὁλοπωλίῳ, εἰς τιμὴν Τιβερίου. *Scies tamē & alios ludos fuisse, die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in Circo, notatos Fastis,* VIIII. *Kal. Octob. Quorum mentio est Dioni in actis anni* DCCXLIII. *& Suetonio, nisi fallor, cap.* LVII. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu biduo semper celebrarunt. *Quos intellegit & Ouidius lib.* IIII. *de Ponto*:

Ludi natalitij Augusti.

Ouidius explicatus.

Pontica me tellus, quantis hac possumus ora
Natalem ludis, scit celebrare dei.

Sed eos caue cum Augustalibus confundas.

Vtque per Circum triumphali veste vterentur.] *Tribuni, mortuo Augusto, præfecti his ludis, ait Dio, quasi sacri: vt id quoque cederet honori Augusti. Ludi autem ipsi, Circenses; id est curules, & si fortè Venatio. Quod vestem triumphalem petunt Tribuni: faciunt ad exemplum Consulum & Prætorum, quibus in Circo ludos præbentibus ius togæ pictæ. Iuuenalis*:

Augustalia, edita à Tribunis. Cuius generis ij ludi. Toga picta prætorib. per ludos.

—— similisque triumpho
Prædo caballorum Prætor sedet ——

Quo versu hæsi aliquando, num leg. præda: *quia magna scilicet pecuniæ vis effundenda prætori in aurigas & equos, iisque ipse quasi præda. Idem alibi,*

Addubitatum de Iuuenalis lectione.

——& medio sublimem in puluere Circi
In tunica Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ.

Nec alius sententiæ illud Cornelij nostri, lib. XII. Ludicro Circensium Britannicus in prætexta, Nero triumphalium veste transuecti sunt. *vt dicam in loco.*

Pag. 5. Curru vehi haud permissum.] *Ne prorsus æquarentur potestati maiori. De curru Prætorum in Circo, Iuuenalis*,

Prætores curru vecti in Circo.

Quid si vidisset prætorem in curribus altis
Existantem?

Plinius: Non vetus & bigarum celebratio in his qui prætura functi, curru vecti essent per Circum. *De consulum, Plinius alter in Laudatione Traiani*: Nos sub tuis oculis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omina & vota certantia vehemur alacres, & incerti vtra ex parte maior auribus nostris clamor accidat. *Scripsíque de his vberius peculiari De spectaculis libro, cui Saturnalia Index.*

Etiam Cōsules.

Dux olim theatralium operarum, & miscere cœtus histrionali studio doctus.] *In theatro, sicut in Circo, suæ partes & factiones: distracto videlicet fauore plebis in hunc histrionem, in illum. Eæ non rarò in tumultum exibant, imò pugnam, imò cædem. Dux his factionibus & signifer, leuissimus quisque è plebe: cui lingua manúsque ad iniurias & contumelias promptæ. Ab vno exemplo disce rem totam, apud Suetonium Nerone, cap.* XXVI. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum ex parte proscenij superiore, signifer simul ac spectator aderat. & cùm ad manus ventum esset, lapidibusque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit. *Operæ autem theatrales Tacito: vt Ciceroni, operæ Clodianæ: & in lapide prisco,* OPERÆ. VETERES. A. SCÆNA. *Plinio etiam operæ in Circo, sed à me correcto: lib.* IIX. *cap.* VI. L. Piso inductos dumtaxat (*elephantos intellegit*) in Circum, atque vt contemptus eorum increscret, ab operariis hastas præpilatas habentibus per circum totum actos. *vbi,* ab operis *scribendum esse confirmo.*

Faciones theatri.

Vide aliquid in Epistolic. meis, lib. 1. cap. 1.

Operæ theatrales.

Plinius correctus.

Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.] *Qui ergo, & quot, legitimæ militiæ anni? nec enim tam in procliui ea res, quàm imber cùm pluit, ait ille. Et antiquitus quidem Seruianam formulam tenuisse credo, vt initium militiæ esset annus decimus septimus; finis, quadragesimus sextus. Tubero apud Agellium,* Seruius Tullius Rex populi Rom. pueros esse existimauit, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse: eósque ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraque eum annum seniores appellauit. *Nec variatum de initio, nisi fortè sub bella Punica, accisis patriæ rebus. Liuius*: Tribuni-plebis ad populum ferrent, vt qui minores septem & decem annis sacramento dixissent, iis perinde

De stipendiorum vero numero. Annus XVII. initium Romanæ militiæ. Lib. x. cap. XXVIII.

Lib. XXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Correctus Liuius.

stipendia procederent, ac si septem & viginti (*mendum est, & scribe ex manuſs.* septem & decem) annorum aut maiores, milites facti essent. *Id' que tamen ipsum vetitum mox C. Gracchi lege, qui cauit νεώτερον ἐπὶ ἐτῶν κῆ δέκα, μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. Plutarchus in Gracchis. Ideóque Seruius, in illud Virgily,*

Gracchi lex.

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis.

Benè Romanæ militiæ exprimit morem. Nam post pubertatem armis exercebantur, & decimoseptimo anno militabant: quo etiam solo sub custodibus agebant. *At in fine militiæ, posterior ætas aliquid mutauit. Non enim quadragesimus sextus annus, vti Seruio placitum, vacationẽ militiæ dabat: sed quinquagesimus, quo validæ adhuc scilicet & crudæ vires. Quæ lex id sciuerit, aut quando, incertum: lex tamen. Seneca,* Lex à quinquagesimo anno militem non cogit, à sexagesimo Senatorem non citat. *Pater eius paullò aliter id postremum:* Senator post sexagesimum & quintum annum in curiam venire non cogitur: *sed numeris corruptis, & corrigendis ad exemplum prius. Liuius lib.* XLII. Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse. *Qui militiæ anni, dixi: nunc quot fuerint, quæram. Et prisco æuo numerum definitum stipendiorum, vix opinor. hoc tantùm obtinuit, vt quotiens bellum incidisset, rogari sacramento omnes possent intra eos terminos ætatis quos posui. Commoda enim adhuc militiæ non erant, nec hiberna castra quidem, aut perpetuæ legiones. At stipendio militari constituto: prouinciis externis deuictis: emerito & veteri milite in agros coloniásque deducto: pro bono visum patribus, definire certum stipendiorum tempus, quo exacto, commoda veteranorum haberent & nomen. Credóque stipendia prima definita vigintiquinque annis. Seruius id mihi persuadet in Virgilij illud,* ——sacrata resoluere iura.

Annus quinquagesimus immunis à militia. De Breuitate vitæ cap. vlt. Lib. II. Controu. vlt.

Quot anni stipendiorum.

Quando videantur cœpisse.

Militiæ, *ait*, tria sunt genera. Plerumque enim Euocati dicuntur, & non sunt milites, sed pro milite. vnde Sallustius, Neu quis miles, néue pro milite. Plerumque tumultuarij, hoc est qui ad vnum militant bellum. Plerumque sacramento rogati, qui post electionem in rempub. iurant. & hi sunt qui habent plenam militiam. Nam & vigintiquinque annis tenentur. *Nec ambigo, quin id scitum valuerit ad ciuilia bella Triumuirorum: quibus rapta præmia, non data. Liuij locus non me mouet loco, lib.* XLII. *qui stipendia definit annis* XXII. *Nam excusans se à belli munere Sp. Ligustinus sic loquitur:* Quater intra paucos annos primum pilum duxi: quater & tricies virtutis caussa donatus ab Imperatoribus sum: sex ciuicas coronas accepi: XXII. stipendia annua in exercitu emerita habeo: & maior annis sum quinquaginta. *Mihi enim constat de vitio eius scripturæ, ex ratione annorum. Nam Sp. hic Ligustinus auspicatus est militiam P. Sulpicio, C. Aurelio Coss. vt ipse fatetur exordio huiusce orationis. Atqui ab iis Consulibus ad P. Licinium & C. Cassium, quo anno hæc gesta, clarum est annos interesse* XXX. *Ergo eum ipsum numerum in Liuio hic non timidè reponendum, etiam contra libros. Hæc in rep. libera. Oppressa ab Augusto; ipse, vt multa in militia, sic in stipendiorum numero mutauit, reduxitque, in gratiam turbæ militaris ad annos* XX. *quibus expletis censebantur Veterani. Suidas,* Βετεράνος παρὰ Ρωμαίοις, ὁ ἀπολυθεὶς τ στρατείας. ἐπὶ εἰκοσιετίαν δὲ ἢτοι ἐλάλουν. *Dio, & Tacitus infrà: itémque Antoninus Imp. in l.* I. *C. De excusat veter. Quæ dixi, in pedestri militia obtinuerunt: aliud fuisse videtur in equite. qui dena stipendia tantùm fecerunt, si rectè Liuium capio lib.* XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Sicilia erant, addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent. *Nec mirum etiam in hac parte potiorem fuisse equitum conditionem.*

Ipse correctus.

Augustus desinit stipendia. Veterani, qui propriè dicti.

Equestria stipendia quæ.

Apud vexillum retentos.] *Attende qui historiam principum legis. Apud antiquos simplex & vna honesta Missio: ab Augusti æuo facta duplex: Exauctoratio & Missio. Tacitus auctor sic distinguendi, infrà:* Placitum vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis. *Exauctorationis ea vis, vt (exempli caussa) legio aliqua sacramento solueretur, signis aquiláque ademptis: non tamen dimitteretur protenus, sed eorsum in exercitu ageret sub vno aliquo* * *vexillo, donec præmia soluerentur & agri. Interea immunis à labore, excubiis, vigiliis, & munere omni castrensi esset: excepta pugna in hostem. At plenæ missionis effectus, vt statim ab exercitu castrísque domum aut in colonias irent, præmiis acceptis. Cui bono hoc inuentum? inquies. Bono fisci. Suetonius in Tiberio, cap.* XLVIII. Atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. *Præmia enim, de quibus mox dicam, mortuis*

Duplex sub. Aug. missio.

Exauctoratio propriè quid.
* Addit Appian. lib. II. Ciuil. *& uno deducendæ coloniæ Principe*, quem omnino vide.

Plena missio, quid.

Caussa inuenti eius discriminis.

mortuis non debebantur: sicut nec cum caussa missis, ante stipendia completa. Ideò Caligula (Suetonio narrante, cap. XLIIII.) in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam, & nonnullis ante pauciſſimos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque & imbecillitatem. *Caput ergo nunc, cur hìc de tricenis quadragenísque stipendiis querela: & infrà totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ & Germanicæ seditionis.*

Alio vocabulo.] *Quomodo? Veterani enim propriè dicebantur, non legionarij. Ita lib.* III. Vexillum veteranorum, non plus quingenti. *Historiar. lib.* III. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, classicorum ingens numerus. *Nam & Prætoriani post* XVI. *annos habebantur sub vexillo. Dicti etiam Emeriti. Glossæ priscæ,* Emeritus ὁπολειτουργήσας ἢ ἔτος ῥατοῦσα ἄμυος. *iterúmque* Emeritus, ἔντιμος καὶ στρατιωτικὰς καμάτους. *Sæpe item Vexillarij. vt mox,* Vexillarij discordium legionum: *in Historiarum libris,* Vexillarij XIII.ᵃ. XVᵉ. legionum, *&c. De iisdem laboribus, quod addunt: mentiuntur.*

Veterani, iidẽ cum Exauctoratis.

Emeriti etiam dicti. Et Vexillarij.

Ac siquis tot casus vita superauerit.] *Nónne melius?* siqui tot casus vitæ superauerint.

Vbi per nomen agrorum, vligines paludum vel inculta montium accipiant.] *Id quidem contra leges militares. Nam in Flacco Siculo lego,* Siluas & loca aspera in assignationem non venisse. siquid amari vel incerti soli esset, id assignatione non datum: sed militi veteranoque, culturam assignatam.

Paludes militi non adsignatæ.

Denis in diem assibus animam & corpus æstimari.] *Gordius, vt multis visum, hic nodus: nec ego tamen Alexander. soluam enim, non scindam. Originem & progressum stipendij Romani docui nuper in Electis, & verè. Aureus in mensem fuit, id est, deni in diem asses, vt hìc milites fatentur. Quomodo ergo iidem milites, statim denarium petunt, quasi ad stipendium augendum?* Vt singulos denarios mererent. *&,* Vt denarius diurnum stipendium foret. *Nónne enim, inquiunt, denarius idem quod deni asses? Et Æmilius Ferretus quidem post multum æstum hæsit in hoc vado. Locos eos pugnantes sic conciliat, quasi milites petant, inquit, duplicari stipendium: id est alios denos asses, præter illos datos. Vir optimus non didicit* * *conciliaturas. Quod Suetonius dicit voluisse eos æquari stipendio Prætorianis, (ij autem binos denarios capiebant:) de Germanico milite dixit, non de Pannonio, vt censet ipse, & post eum vir doctus. Dio, de hac seditione nimis clarè; τό, τε σύμπαν, καὶ ὑπὲρ ἑκατὸν καὶ δέκα ἔτη στρατεύεσθαι ἄδηλον, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τά τε ἄθλα εὐθὺς αὐτῇ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ἠξίουν. En, petebant, ait, δραχμὴν ἡμερησίαν. non ergo duas, vt volunt illi. Sed quid alludo? res sic se habet. Aliud illo æuo Denarius, aliud Deni asses. Per bella videlicet ciuilia (& sentimus etiam nunc) creuerat auri pretium & argenti. Itaque Denarius* XVI. *primò assibus, (& pro ratione, sestertius item assibus quattuor, quod ex Mæciano & Vitruuio disco) tandem æstimari* XII. *cæpit. in eóque stetit, Augusti & sequentium aliquot Principum æuo. Quo argumento? Claro quidem, è loco Suetonij, vt* * *nos eum emendauimus orchestræ non dubio consensu, in Domit. cap.* VII. *Ex quo clarum Aureum Romani militis stipendium fuisse in menses. At si aureus: ergo non plus* XXV. *denarius. Abi nunc ad mensularios, & reduc denos in diem asses (ita vt mensis dies habeat triginta) ad denarios* XXV. *reperies Denarium ipsum planissimè valuisse duodecim asses. Quid ergo miraris, si milites pro denis assibus Denarium petant: vt quinque scilicet denarios in mensem faciant lucri? At acriter in hanc sententiam pugnat Plinius. qui ait in militari stipendio semper denarium pro decem assibus datum. Pugnet, ego eum tam tranquillum reddam, quàm alcedo olim mare. Nam Plinius quidem planè à me est. Ea, inquit, seueritas disciplinæ militaris fuit, vt quamquam denarij pretio sæpius aucto; miles tamen nihil inde commodi senserit; sed proinde illi in stipendium denarius processerit, quasi si esset tantùm assium denùm. Ea Plinij mens: aut si alia, de prisca rep. sensit, non de hac Augustæa. Simile prorsus ante annos paucos vidimus in vrbe, vrbium ocello. Hispani militis in petulanti illa seditione præcipuum postulatum fuit, vt Aureos in solutum acciperet prisca æstimatione, non hac grandi quæ obtinebat. Nec impetrauit. Fecítque lucri in auri pretio fiscus: quod olim in argenti resp. Romana. Porrò quod ad modum hunc stipendij attinet: scire licet eumdem propemodum fuisse Græcis. Daricum enim in menses accipiebant, id est* XX. *drachmas: in expeditione Cyri, se si quidari-cum extorserunt, tantúmnon per seditionem. Xenophon, lib.* I. περὶ ἀναβάσεως Κύρ. ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν ἃ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δραχμῆς, ἥν ἡμιδάρκα τ μισθὸς τῷ στρατιώτῃ. *Et similis de Darico menstruo locus,* VII. *lib. Melior ergo conditio militis Romani.*

Cap. II. Deni asses, diutnum militis.

Errat Ferretus refelliturque.

* Turpi notione conciliaturæ vox.

Discrimen inter Denarium & Denos asses.

* Vide Electa.

Eruta denarij æstimatio ex Aureo menstruo.

Lib. XXXIII cap. III. E Plinio obiectum, solutum.

Græcanici stipendij idem modus ferè.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vestis militi non vltrà è publico.

Hinc vestem, arma, tentoria redimi.] *Vides ergo, aucto à Iulio vel ab Augusto stipendio, abrogatam illam Gracchi legem, qua militi è publico vestem dari iussit, sine vlla stipendij detractione. Quod fugerat me admonere in Electis, cap. De stipendio. Ambigas tamen an secuti principes iterum non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certè in Alexandro*: Donauit, *inquit*, & ocreas & braccas, & calciamenta inter vestimenta militaria. *& post in persona Principis*: Qui acceptam à prouincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit.

Vacationes munerum redimi.] *Scripsi ea de re ad libros Historiarum.*

Præmium pecuniarium in missione.

Ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecunia solueretur.] *Quale istud pecuniarium præmium? Suetonius id quoque ab Augusto esse ostendit, sed obscurius, cap.* XLIX. Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumque formulam astrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. *Nam commoda missionum, hanc pecuniam accepit. Sed clarissimè Dio, lib.* L V. *summa etiam præmij expressa*: χαλεπῶς δὲ δὴ τῷ στρατιωτῷ πρὸς τὴν ἄλλων σμικρότητα διὰ τὰς πολέμους τὰς τότε ἐνεστηκύιας ἀχ ἥκιστα ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τῆ στρατείας σφίσι χρόνῳ ὅπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφίσθη, τοῖς μὲν ὑπὸ τῆ δορυφορικῆ πενταχιλίας δραχμὰς ἐπεισὰν ἐκκαίδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἑτέροις χιλίας ἐπὶ δὰν εἴκοσι στρατεύσωσι), δίδωσι. *id est*: Cùm milites prætorium tenuitatem, ob bella tunc exorta, ægrè ferrent, nec facilè quisquam extra definitum militiæ tempus arma sumere vellet: decretum est, vt Prætorianis quinque millia drachmarum postquam sedecim annos, reliquis tria millia darentur, postquam viginti militassent. *Ex quo loco pronum mihi eluere vetustam Suetonij maculam, Cal. cap.* XLIIII. Ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recidit. *Hæc præmia enim haud dubiè intellegit. At quomodo constat immanis illa sexcentorum millium summa: si ex Dione verissimum est* χιλίας δραχμὰς *tantùm, id est, Romano more, duodena millia nummûm destinata iis fuisse? Caligula autem de ea ipsa summa aliquid recidit. Scribe igitur*, ad sex millium summam. *Ea enim veritas: & Caligula dimidium imminuisse putandus est præmij militaris. Pretium operæ est sanè hæc loca inter se conferri, & non per caliginem vltra sciri rationem militiæ sub Augusto. Hæc pecunia alio nomine, Emeritum dicta: quia scilicet emeritis debebatur. Modestinus*: Qui militiæ tempus in desertione impleuit, emerito priuatur. *Et*, Vt veteranus restituetur, & emerita accipiet. *Menander Arrius*, Et præmia & emeritum capiet. *Sueton. in Aug. cap.* XXIIII. Alias legiones immodestè missionem postulantes citra commoda emeritorum præmiorum exauctorauit. *vbi malo*, emeritorum & præmiorum. *Commoda iustæ militiæ idem scriptor dixit Vitellij cap.* X V. Dilectum ea conditione in vrbe egit, vt voluntariis non modò missionem post victoriam, sed etiam veteranorum iustæque militiæ commoda polliceretur. *Dio alibi adserere videtur, eam pecuniam adtributam pro agris, his verbis: καὶ διέταξε (Augustus scilicet) τὰ τε ἔτη ὅσα οἱ πολῖται στρατεύσαιντο, καὶ τὰ χρήματα, ὅσα παυσάμενοι τῆ στρατείας, ἀντὶ τῆ χώρας, ἣν ἀεί ποτε ἤτουν, λήψοιντο. cui ambigo an adsentiar, quia non semel hîc in Tacito & pecuniæ mentio & agrorum.*

Emeritum, ea ipsa pecunia.

Lib. LIIII. Ea pecunia an agrorum vice data.

Prætorianum stipendium.

An prætorias cohortes quæ binos denarios acceperint.] *Bini denarij decreti à Senatu Prætorianis, in honorem Augusti: vt scilicet fidelem gererent eius curam, in salute cuius salus publica nixa. Id accidit in* VII. *eius Consulatu. Si tamen Dionis verba vera, non binos denarios meriti Prætoriani: sed tantùm,* XX. *asses. Nam ait,* τοῖς δορυφόροις ὧν τὸν διπλάσιον ἢ μισθὸν ἢ τοῖς ἄλλοις στρατιώταις διδόμενα ψηφίσαι διεπραξάντο. *Si, inquam, duplum quod ceteris militibus, datum Prætorianis: constat inuidiosam orationem esse nebulonis Percennij de duobus denariis, & augendæ rei. Quantum enim interfit, docui antè. At exemplum hoc stipendij Prætorianis augendi, sumptum à militia veteri: apud quos Prætoria cohors sesquiplum accipiebat, honoris caussa. Vide Festum in Prætoria cohors.*

Lib. VIII. Non exactè duo denarij.

Quæ post sedecim annos penatibus suis reddantur.] *Lapsus ergo Dio, qui lib.* LIIII. *disertè tradit, Augustum definiisse annos Prætoriis cohortibus duodecim, aliis sedecim. Nisi tamen id decretum mutatum posteà, Anno* DCCLVIII. *Quod apparet ex eodem Dione, lib.* LV. *vbi de præmiis militaribus. quem adi.*

In actis anni DCCXLI.

Simul congerunt cespites, exstruunt tribunal.] *Nota morem antiquum. Tribunal Imperatorium ecce in castris, etiam illa ætate cespiticium. Plinius in Laudatione Traiani*: Decora facies Consulis: multa post sæcula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantùm sed pilorum signorumque honore (*malim*, horrore) circumdatum. *Xiphilinus de Boodicia regina Britanniæ* συνήγαγε δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ δώδεκα μυριάδας ὄν, καὶ ἀνέβη ἐπὶ

Cespiticij tribunalis occultior mos. Plinius strictim correctus.

βῆμα ἐν ἠῖς ἐλῳδες ἐς τὸ Ρωμαϊκὸν ζῶον πεποιημένον. *Eleganter.* & ascendit, *inquit*, tribunal è terra palustri, more Romano confectum. *Statius in Siluis*: Hic suetus dare iura parens, hoc cespite turmas Adfari. *Ammianus lib.* XXIII. Ipse aggere glebali assistens, coronaque celsarum circumdatus potestatum, talia ore sereno disseruit. *Lucanus lib.* V. *de Cæsare concionante*,

——stetit aggere fulti
Cespitis, intrepidus vultu; meruitque timeri
Non metuens.

Plutarchus in Pompeio: Ἐήματος δὲ ἐν ὄντος, ἐδὲ τὸ στρατιωτικὸν γενέσθ φθάσαντος, ὃ ποιῆσιν αὐτοὶ τὸ γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ καταλλήλων συμπήξαντες, &c.

Tribunalis erectio, quid signet.

Clamitans, mea potius cæde imbuite manus.] *Mirum videri possit. & quid caussæ, cur ob tribunal cespiticium adeò inclamet Blæsus? Nam subiungit*, Leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab Imperatore desciscitis. *Capitale ergo adeò facinus illud? capitale prorsus. Nam tribunalis exstructio, signum eligendi noui Imperatoris: quod allocuturus milites conscenderet. Simile apud Vopiscum in Probo.* Vndique ab omnibus adclamatum est, Probe Auguste dij te seruent. Deinde concursus, & cespiticium tribunal, appellatusque Imperator. *Sed & Adlocutio ipsa soli Imperatori seruata posteà. Ammianus de Iuliano nondum Principe, lib.* XVI. Et cum alloqui pariter omnes nec longitudo spatiorum extenta, nec in vnum coactæ multitudinis permitteret crebritas, (& alioqui vitabat grauioris inuidiæ pondus, ne videretur id adfectasse quod sibi soli deberi Augustus existimabat) cautior sui, &c.

Solius Imp. id esse.

Nauporto, quod municipij instar erat] *Meminit & Velleius. Strabo collocat in Tauriscis, situ ab Aquileia stadiis* CCCL. *sed vocat* Ναύποντον *corruptè vt opinor.*

Lib. VII.

Nauportum.

Aufidienum Rufum, Præfectum castrorum.] *Munus fuit, nescio an antiquum. mentionem quidem eius ante Principes nondum inueni: posteà, sæpius. Describit Vegetius lib.* II. *cap.* X. Erat etiam castrorum Præfectus licet inferior dignitate, tamen occupatus non mediocribus caussis. Ad quem castrorum positio, valli & fossæ destinatio (*nescio an* designatio) pertinebat. Tabernacula vel casæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur: præterea ægri contubernales, & medici à quibus curabantur. vehicula, sagmarij, nec non ferramenta quibus materia secatur vel cæditur: item ligna vel stramina, arietes, onagri, ballistæ, ceteraque genera tormentorum procurabat aliquando ne deessent. Is post longam probatamque militiam legebatur, vt certè (*potius*, rectè) doceret alios, quod ipse cum laude fecisset. *Quæ verba ad lucem huius loci pertinent, & plurium infrà in quibus de castrorum Præfecto. Cuique autem legioni suus castrorum præfectus fuit, si tamen tenderet seorsum. Colligo ex Tacito, lib.* XIV. Pœnius Posthumus, Præfectus castrorum secundæ legionis. *& Velleio, lib.* II. At è præfectis castrorum duobus, quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit. *Supra Tribunos militum collocare eos visus noster Histor. secundo in pompa Vitelliana.* Ante aquilam Præfecti castrorum, Tribunique, & primi Centurionum candida veste. *Vir egregius, cuius memoriam amo, colo, in Semestribus suis censuit hunc eumdem esse cum Prætorij Præfecto. & Vespasiani auum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius scripserit*: Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque castrorum. *Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ caussa, censoriam hanc notam.*

Præf. castrorum quando.

Vegetius emendatus obitet.

Quæque legio suum præf. habuit.

Lapsus viri docti, qui hunc confundit cum præf. præt.

Quem direptum vehiculo.] *Melius* dereptum.

Inuictus operis ac laboris.] *Medicea scriptura*, intus operis. *Fortè* nimius operis.

Claudi carcere iubet.] *In castris statiuis ergo carcer. & cùm exercitus moueret, eosdem catena trahebant, more militari, vt alibi dicam. Iuuenalis, sat.* VI.

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Læuaque, si longo castrorum in carcere mansit.

Carcer castrorum.

Pag. 6, Iugulauit per gladiatores suos.] *Refer ad solutum sæculi eius morem, quo Præsides, Præfecti prouinciarum, familias gladiatorum alebant ad spectacula exhibenda. Non enim inter milites lecti, ne erres.*

Gladiatores apud præsides.

Cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram indiderant.] *Moris huius militaris exemplum item in Aureliani vita*: Huic signum exercitus apposuerat, Manu ad ferrum: vt si fortè quæreretur quis Aurelianus aliquid fecisset vel gessisset, suggeretur, Aurelianus manu ad ferrum. *De vite autem Centurionum, protrita iam res & conculcata.*

Cognominandi militaris mos.

Centurionem cognomento Sirpicum.] *Caussa huius cognomenti me fugit. An fortè Sirpicus, à sirpando? quod est ligare, nodóque constringere, prisca quidem voce. Vnde*

Sirpicus, cur dictus. Varro de L. L. lib. IIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sirpi, ænigmata siue nodi. Quiáne verberauit obsoleto illo verbo militum aures? an quia asperior in constringendis militibus duriórque?

Robora Germanorum, qui tum custodes Imperatori aderant.] *Recepit ergo iterum Germanos custodes Tiberius, destitutos post cladem Varianam ab Augusto. Sueton. Aug. cap.* XLIX. *De custodibus istis, alibi abundè.*

Ornari insignia, quid fuerit.

Legiones non lætæ, vt adsolet neque insignibus fulgentes.] *De cultu & incultu insignium hæc obserue. Rebus lætis & militia prospera, ornari signa mos fuit, lauru, floribus, vnguentis. Claudianus*:

Lætaturque tamen: Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Floribus coronata.

Suetonius Claudij cap. XIII. Verùm intra quinctum diem oppressus est, legionibus in pœnitentiam religione conuersis: post quàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere, casu quodam an diuinitùs, neque *aquilæ ornari, neque signa conuelli potuerunt. *Malè in Suet. aquilæ, plures enim legiones. *Et Orosius eadem de re*: Die dicto vt in vnum vndique ad nouum Imperatorem conuenirent, neq. aquilæ ornari, neque conuelli quoquo modo signa moueríue potuerunt. *Signa ergo in eiusmodi lætitiis obuiámque itionibus ornabantur. cui rei adhibita etiam vnguenta. Plinius lib.* XIII. *cap.* IIII. Aquilæ certè ac signa puluerulenta illa ac custodiis horrida inunguntur etiam festis diebus. vtinamque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est: hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicêre aquilæ. *Nec aliud est, quod noster hîc appellat insignium fulgorem. Ita lib.* XV. Hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis signisque, & simulacris in modum templi. *Et Liuius etiam libro* XXVIII. Asdrubal clamore equitum excitatus, vt ex tabernaculo prosiluit, tumultumque ante vallum & trepidationem suorum, & procul signa legionum fulgentia plenosque hostium campos vidit. *etsi paullo aliter id accipio de fulgore argenti, puluere detorso: quia nondum illo ævo notus luxuriæ mos. Contra in tristitia & rebus artis, signa horrida & incompta. Tacitus in funere Germanici*: Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Libro* IV. *Histor.* Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis. *Libro* XV. *de fuga Pæti*: Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum prætulit vt diuersitatem exprobraret. *Nec plura mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiæ ritu.*

Vnguentis perfusa.

Fulgor insigniũ

Signa incompta, quid, & quando.

Atrox clamor, repentè quies.] *Video expulsam priscam vocem*, repens quies.

Numquámne nisi ad se filiosfamiliarum venturos?] *Verior lectio è verborum traiectu*: numquámne ad se nisi filiosf.

Taciti transpositio.

Luna clariore pænè cælo visa langueſcere.] *Quid hoc, clariore pænè cælo? cassa palearum, si examinas. A Beroaldo ea lectio est, quam sperne: & substitue*, Luna claro repente cælo. *Facit sententia, & prisca scriptura*, clamore pena cælo. *Claro autem cælo is lunæ languor: & ideò sequitur*, postquam ortæ nubes offecêre visui.

Correctus Tacit.

PAG. 7. Igitur æris sono, tubarum cornuúmque concentu.] *Clarum exemplum vanæ religionis, ad leuandos Lunæ labores. Ita enim opinio erat. Iuuenalis, nimis facetè de sexu tinniente:*

Vna laboranti poterit succurrere Lunæ.

Tinnitus æris in defectu Lunæ.

Liuius lib. XXVI. Dispositа in muris Campanorum imbellis multitudo cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte cieri solet. *Plura doctissimus Turnebus lib.* XXII. *cap.* XXIII.

Nobilitate ingenita.] *Non verba ea concoquo, non sensum.*

Iustus Catonius quis.

Iustúsque Catonius primi ordinis Centurio.] *Credo eum esse, qui posteà Prætorij præfectus imperante Claudio, & Messalinæ fraude interfectus. Suadeo legas Dionem*, LX.

Adiiciendos ex duce metus.] *Ne mutemus. dictio est quam amat Tacitus. Ita lib.* II.

Metus ex duce.

Languescet industria, si nullus ex se metus aut spes. *Vita Agricolæ*: Tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat.

Corpora extra vallum abiecta ostentui.] *Vt in opidis animaduersiones extra muros, sic & in castris extra vallum. Ideò corpora hîc abiecta in eum locum: qui fuit extra portam Decumanam, à castrorum tergo, vti ex Vegetio discas lib.* I. *cap.* XXIII. *Seneca* I. *De ira cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò apparuit commilito ille. *Hirtius de bello Africano*: Sic extra vallum deducti sunt, & crudeliabiliter interfecti. *Calpurnius declamatione* VII. *in ipso argumento*: Imperator corpora eorum extrà vallum proiici iussit. *Eiusdem sententiæ, quod idem Tacitus statim*: Conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt.

Militares animaduersiones extra castra.

Agendo

Agendo Galliarum censui tum intentum.] *Censum accipies, non qualis Romæ, vt notæ saltem essent Gallorum facultates: sed vt ex modo census tributum penderent & vectigal. Quod cùm in aliis Prouinciis seruabatur (apud Iurisconsultos Titulo toto De censibus:) tum in Gallia potissimùm, ditissima prouinciarum. Res initium habuit non à Iulio Cæsare, vt famam esse video; sed ab Augusto. Nam Cæsar quidem tributi nomine* HS. *quadringenties imposuit Galliæ victæ, vti apud Suetonium & Eutropium in melioribus libris legi: censendi prouincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. Ille auctor rei. Claudius oratione, quam in Senatu habuit Censor*: Sed destrictè iam Comatæ Galliæ caussa agenda est. in qua si quis hoc intuetur, quod bello per decem annos exercuerunt Diuom Iulium: idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiumque, multis trepidis rebus nostris plusquam expertum. Illi patri meo Druso Germaniam subigenti, tutam quiete sua securamque à tergo pacem præstiterunt. & quidem cùm ad census (*nescio an*, à censu) nouo tum opere & inadsueto Galliis ad bellum auocatus esset. Quod opus quàm arduum sit, nobis nunc cum maximè, quamuis nihil vltra quàm vt publicè notæ sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus. *Ait clarè, Nouo tum opere & Galliis inadsueto. Rem insignem epitoma Liuij non tacuit, libro* CXXXIIII. Cùm Augustus conuentum Narbone ageret, census à tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. *I'dque accidisse ex Dione disco, septimo Augusti consulatu.* ἐς δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ὑπηκροεύσαντο οἱ ἐδόκει, καὶ τὰ πέριξ ἀκατάστατα ἔτι, ἅτε τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐνθυς ἐπὶ τῇ ἀλλοσφῶν ὀπιγνομένων, ἦν, καὶ αὐτῶν τῶν ἀπογραφὰς ἐποίησατο, καὶ τὸ βίον τὴν τε πολιτείαν διεκόσμησε. *Huius autem census duplex modus. Videntur enim tributum & in capita contulisse: & in agros, lacus, pecudes, aliásque facultates. Prius illud eleganter ab Ammiano suggestum, lib.* XVI. *vbi de Iuliano Cæsare verba*: Quàm profuerit anhelantibus extrema pænuria Galliis, hinc maximè claret, quòd primitus partes eas ingressus pro *capitibus singulis tributi nomine vicenosquinos aureos repperit flagitari, discedens verò septenos tantùm munera vniuersa complentes. *Tertullianus Apologetico*: Sed enim agri tributo onusti, viliores, hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæc sunt notæ captiuitatis. *Panegyricus scriptor in laudibus Constantini*: Septem millia capitum remisisti quartam amplius partem nostrorum censuum. *& statim*: Remissione ista septem millium capitum, vigintiquinque millibus dedisti vires, dedisti opes, dedisti salutem. *iterúmque*: Certè & tum liberi parentes suos cariores habent, & mariti coniuges non grauatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. *quæ postrema non est vt vllo modo transferas ad capita, quæ vocabant, agrorum. Aliàs non sum ignarus illud ipsum tributum quod pro modo agrorum penderent, Capitationem dictam à Iurisconsultis, & Saluiano Massiliensi, libro* V. Plerique paperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellis suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit, *scilicet à numero iugorum & capitum quibus agri coluntur. Sed perseuero, vt Galli in capita contulerint etiam humana. De agris autem, lacubus, aliisque, quæ obnoxia tributo: habes apud Iurisconsultos De censibus, & Panegyristem illum ipsum*: Iacebat illa ciuitas non tam *innixa Romanis, quàm virium defectione prostrata: ex quo eam noui census exanimauerat acerbitas. Nec tamen iustè queri poterat, cùm & agros qui descripti fuerant haberemus, & Gallicani census communi formula teneremur, qui fortunis nemini possumus æquari. *Vtrique censui olim præpositi ex prima nobilitate viri, vt Drusus ab Augusto, Germanicus hîc à Tiberio: videtúrque ea non exigua dignitas fuisse, ex Tacito, lib.* XIV. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. Trebellium dum vterque dedignatur, suprà tulêre. *In lapide,*

Census diuersa ratio.

Quando cœperit.

Non à Iulio, vt putant.

Sed ab Augusto.

In septimo eius consulatu.

Modus eius census.

* Capita etiam pro pabulis iumentorum, Ammianus lib. XXII.

Capita agrorũ.

Pato leg. *inuisa.*

Exactores & præpositi census.

Q. MANILIO
C. F. CORDO. T.
LEG. XXI. RAPAC.
PRÆF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVITAT. GALL.
FAC. CVR.
CERTVS. LIB.

Id est, Exactori tributorum ciuitatum Galliæ. *Hi census in tabulis perscripti.*

Tabulæ census.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De anno &c tab.

Quando exacta ij census.

Dio in vita Caligulæ: Κυβεύων δέ ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι οὐκ εἴη οἱ ἀργύριον, ἤτησέ τε τὰς τοῦ γαλατικοῦ ἀπογραφὰς, καὶ ἐς αὐτὸν τὰς πλουσιωτάτας θανατωθῆναι κελεύσας. *&c. Vnde Tabulæ censuales in codice Theodosiano, & Iustiniani. lib.* IIII. *De agric. & censit. & alibi, Paginæ censuales. Actique videntur singulis lustris. Panegyricus*: Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lustrum omnibus lustris felicius! *aut etiam singulis annis. Nam ecce in Tacito anno post, P. Vitellius & Scantius mittuntur ad census Galliarum, lib.* II. *Tributum tamen ipsum, videtur olim descriptum fuisse in singulos menses. Docet factum Licinij Procuratoris apud Dionem, qui, vt ait, eo malitiæ peruenerat, vt quoniam singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum, quattuordecim definiret anni menses. Vide rem non iniucundam, apud optimum scriptorem; quod quidem ad ritus priscos adtinet, lib.* IIII.

Vnaetuicesima legio.

Orto ab vndeuicesimanis quintanísque initio.] *In Germania inferiori, hac ætate, vbique* XXI^am *legionem reperio, non decimamnonam. Itaque hîc & sæpius, repone,* Vnaetuicesimanis. *Quæ vox remotior ab vsu hodie, imposuit scriptorum vulgo. Adi si placet, ad lib.* I. *Histor. Notas.*

Vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu.] *Ante quinque circiter annos, nuntiata in vrbe clade Variana. cum quidem Romæ subitum militem Augustus conscripsit, ad tutelam ripæ Rheni; & plerosque è libertinis. Sueton. cap.* XXV. *& Dio* LVI.

Germanici cognomen Imperatorum.

In suum cognomentum adsciſci Imperatores.] *Si ad sua tempora Tacitus respexit, clara res: omnes enim post Tiberium ferè Imperatores cognomen sumpserunt à pugnacissima gente. At quid est, quòd hîc milites in eo glorientur, nisi si diuini & præsciy futurorum? Nam ad hoc ævi solus Drusus & Germanicus, cognomine illo vsi, ex decreto quod apud Dionem habes* LV. *& si qui quam ex Imperatoribus, solus certè Tiberius. Sed correctione explico me, & omnino scrib. censeo,* adsciſci imperaturos. *idque verum, cognomento illo insignitos eos, qui in spe Principatus. Præter dictos, ecce Vitellius Imp.* filium sinu retinens Germanicum appellauit, cinxitque cunctis Fortunæ principalis insignibus.

Mulcare, quid.

Proſtratos verberibus mulctant.] *Malim*, mulcant, *in hac significatione. Cicero pro Milone*: Qua in turba C. Viuienus senator ira est mulcatus, vt vitam amiserit. *Liuius, lib.* XXIX. In legatum, lictoribus prius indignum in modum mulcatis, impetum faciunt. *Idem lib.* VIII. Sperare se, corpore regio mulcato, virum & suos redempturam. *& alibi,* Mulcare virgis. *Quibus locis omnibus,* Multare, *non æquè placet.*

Sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent.] *In legione plena, sexaginta centuriones. Dionysius Halicarnasseus, lib.* IX. *& Vegetius, aliique.*

PAG. 8. Nil paucorum inſtinctu.] *Rhenano placet,* vel paucorum. *nec sperno.*

Germanico per Galliam census accipienti.] *Ea forma sermonis Iurisconsulto dicta, legatio ad census accipiendos. C.* I. *D. De munerib. & honoribus.*

Credebatúrque si rerum potitus foret, libertatem redditurus.] *Imò prodita à Tiberio eius epistola est, qua de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ vna caussa necis, pio in patriam iuueni, sed infelici. Suet. in Tib. cap* L.

Mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus.] *Similia Iuliani milites, in seditione apud Lucanum:*

——— Iam respice canos,
Inualidasque manus & inanes cerne lacertos.
Vsus abit vitæ. bellis consumpsimus ævum;
Ad mortem dimitte senes.

Læta nomina faustaque.

Fauſtis in Germanicum ominibus.] *An verò,* nominibus? *Sic quidem Suetonius de Caligula*: Densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina, sidus & pullum & pupum appellantium. *Fausta nomina sunt, Di te seruent Auguste, Imperator, Princeps, Felix, Victor, aliáque ab adulatione vulgi nata. Dio quidem ab hac lectione est*: τὸν τε Τιβέριον, *inquit*, ἐπακηγόρησαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν αὐτοκράτορα ἐπεκάλεσαν.

Legata quæ petiuerant exsolui duplicaríque.] *Rectè ergo in Suetonij Tiberio scriptum*: Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil vmquam largitus est. *vbi malè Beroaldus*, publicata.

Pecuniæ militū apud signa.

In hiberna cuiusquam non absceſsêre.] *Malim*: in hiberna vsquam non.

Cùm fisci de imperatore rapti inter signa intérque aquilas veherentur.] *Tangit non dubiè morem priscum, quo pecunias solitum deponere ad signa. Ii enim militares dy, id templum. Vegetius lib.* II. *cap.* XX. *Sueton. Domit. cap.* VII.

Legiones

Legiones nihil [contatus sacramento adigit.] *Imò*, contatas. *vti ad legiones ipsas referas.*

Qui ius habuerint militis animaduertendi.

Iusserat id Menius castrorum præfectus, bono magis exemplo quàm conceſso iure.] *Soli enim illi ius plectendi militis, qui exercitus rector. Et Augusti quidem institutо (quod apud Dionem libro* LIII.) *solis Proprætoribus siue Legatis Augusti, quos gladio succinxerat, id ius fuit: posteà etiam proconsulibus, vniuersísque prouinciarum rectoribus, ex lege* VI. *De off. præsid. Saltem vt punirent milites gregarios. leg.* IX. *De custod. reorum*: Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet.

* *Sine etiam* degressi. Spreta vulgi lectio.

PAG. 9. Interea legati ab Senatu *egressi.] *Vulgò*, regressi. *præter historiam. Sunt enim ij qui à Senatu decretum proconsulare imperium deferre debebant, simúlque mœstitiam eius ob excessum Augusti solari, de quibus suprà: aut certè, qui cognito motu, à Tiberio Senatúque missi ad res componendas, vt Dio sentire videtur. Regressioni quidem locus non est, quia nulli à Germanico digressi.*

Munatium Plancum, consulatu functum.] *Et quidem nuper. Consul enim fuit anno ante, cum C. Silio. Munatium illum esse, qui Censor fuit anno* DCCXXXII. *fuge credere. Non facilè ætas fert: non Taciti verba. Dixisset enim potius à præcipuo honore,* Censura functum. *Filius, credo, eius.*

Vexillum in tabernaculo ducis. Signū pugnæ.

Nocte concubia vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt.] *Quod vexillum? illúdne sub quo veterani habebantur? non videtur. Non enim illi solùm, sed duæ legiones in eâdem culpâ. quarum signa aquilæque in castris, non in tabernaculo ducis. Refer ergo ad aliud vexillum, & obserua ritum antiquum. Signum futuræ pugnæ, vexillum purpureum fuit. quod adseruabatur meritò in tabernaculo ducis, quia illi soli ius & arbitrium proponendi. Cæsar de bello Gallico, lib.* II. Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret. *De bello ciuili*: Sequenti die cùm iter facere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pompeium de tertia vigilia in acie stetisse. Hoc nuncio allato, vexillum proposuit. *Plutarchus formam eius satis describit in Fabio*: τὸ δὲ μάχης σημεῖον ἔδειξαν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τὴν σκηνὴν διατενόμδρος. *Quod Plutarchus χιτῶνα dicit, Tunicam etiam Isidorus*: Russata, quam Græci phœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum esset, ante principia poni (*vellem dixisset*, ante prætorium poni, *vel*, supra prætorium; *id enim verius*) quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ. *Plutarchus iterum in Bruto*: ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πρόκειτο μὲν τοῖς Βρούτου χάλκεον καὶ τοῖς Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών. *Non ergo simpliciter velum fuit, sed tunicæ forma. Manſit is mos ad tempora imperij labentis. Ammianus, lib.* XXVII. Signis ilicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles: vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè subeundæ indicium pugnæ. *Hoc illud vexillum est quod lymphati milites postulant, & cum eo ius scilicet cædis & armorum.*

Tunicæ forma fuit.

Ermendatus Isidorus.

Quàm castra primæ legionis: illic signa & aquilam amplexus.] *Hæreo an distinguendum sit*, quàm castra. primæ legionis illic signa. *Videntur enim duæ hæ legiones vnis in hibernis fuisse: sic tamen, vt ritu Romano, quæque legio cum signis seorsum locaretur. Ideo ait Plancum confugisse ad aquilam & signa primæ legionis. Suprà, tres legiones Pannonicæ castris æstiuis simul habebantur: separatæ tamen aquilæ, donec per furorem,* vnà tres aquilas & signa cohortium locarent, *ait Tacitus. Receptam tamen interpunctionem tueri videtur, quod sequitur*, Quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. *vt videantur hæc in vnius legionis castris gesta.*

Legionibus singulis sua principia.

Nec minus tristes qui manebant.] *Lego*, quæ. *de feminis enim sermo, coniugibúsque amicorum.*

Contra Suetonium disputatio, de Caligulæ natali solo.

Iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus.] *Caium Caligulam in castris natum versiculi prisci adfirmabant,*

In castris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam designati Principis omen erat.

Etiam Plinius in Germanica historia, apud Treueros vico Ambitarino, id est, apud hibernа legionum. Et clarè hîc, noster. Suetonius tamen non spernit solùm sententiam hanc, sed longa & acri disputatione euertit. Cui manus ego nondum do. Quid enim? an vulgus eius ævi (nam versiculi illi, Caligula principe, statim diuulgati sunt) nescíit Imperatoris sui solum genitale? tam impudenti mendacio ludere ius fuit? Non Plinius & Tacitus, ea quæ Suetonius, peruiderunt? Scilicet iis cura non fuit inspiciundi Acta? logi. non copia? nugæ.

At enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad primum Suetonij argumentum.

At enim, inquit, natus est Caius patre suo & C. Fonteio Coss. pater autem consulatum eum anno toto gessit, & quidem in vrbe. Non igitur nasci potuit in castris: quoniam pater demum exacto Consulatu in Germaniam est missus. Primùm, Suetoni, quod tu sumis vt datum, fieri potest vt quis illorum iubeat te reponere. ambigo, inquam, vtrum illæ meæ partes consentiant conscíscántque natum eo anno Caium esse. Video enim dissentire alios in numero annorum quos dicitur vixisse. Et quid si paullo antè natus sit, cùm pater in Germania esset? quid si paullò pòst? Deinde, mi homo, quæritur quando natus Caligula sit, non quando satus. Nónne ipso patre Consule, vt tu vis, nasci potuit in castris? Nec enim opus credo eam ad rem præsentia patris. Nam Germanicum constat ex Dione statim à clade Variana continenter in Germania mansisse, ad hunc vsque Consulatum. Suspicari autem probabiliter possum, vxorem quæ tumida & vicina partui, relictam ab eo in Germania donec vterum posuisset. Nam circumduci in longo itinere feminas, vt prisci dicebant, incientes, non ex more, non ex vsu. Potuit ergo nasci in castris, & tamen in consulatu patris. Sed in actis reperio, ais, natum eum Antij. Quid si nomen tibi imponit, & acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici senserunt? Non enim Caligulæ cognomen discriminis caussa, opinor, apponi potuit Actis. quoniam Professio apud acta, nato statim puero fieri solita: cognomen autem illud postea in castris illi datum, à veste. Denique contra tabulas actorum, Plinij pagina est, & hic noster fidelissimus senex: mihi quidem testis ὁκ ἧσσ δὶς δέλτων. Addis amplius, ex Augusti epistolis liquere bimulum demum perductum in castra: non ergo ibi natum.

Ad II. argumentum

Ad tertium.

Batuis tu, non puguas: rude, non gladio ferus. Quid enim obstat Agrippinam peperisse in Germania, rediisse in vrbem mariti sui Consulatu: deinde ipsam & infantem in Germaniam reuertisse? Quod Antium prætulerit omnibus secessibus Caius: quin tu hoc argumento, Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuuij Augustum? Itaque quidquid Suetonius conetur; me quidem iudice, Hæc pars adhuc, vt in formula Senatoria est, maior esse videtur. Cui, præter consulares illos, subscribunt Pedanij Senatores, Sex. Victor, & Athenæus libro IIII. *cap.* VII.

Militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad conciliandа studia vulgi eo tegmine pedum induebatur.] *Ait, studia vulgi: militaris scilicet. Nam Tribuni & centuriones dignioréque militum; veste & habitu erant à gregariis distincti, vt alibi dicam accuratè. At caliga, tegmen vulgi. Infrà*: Tanquam parum ambitiosè filium gregali habitu circumferat, *Caligulamque appellari velit. *Non cepit prorsus Dio, qui vertit, ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλέϊστον βαφεὶς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασιν ἀντὶ τῶν ἀσικῶν ἐχρῆτο. Melius Suetonius*, Caligulæ cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. *Caligatus igitur, manipularis, gregarius eadem sunt: pro militum plebe, id est qui honorem aut gradum in castris nondum ceperunt. Sueton. in Augusto, cap.* XXV. Dona militaria aliquanto facilius phaleras & torques, quidquid auro argentoque constaret, quàm vallares ac murales coronas quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. *Iurisconsultus, l.* IX. *De custod. reorum.* Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet. *cum exceptione dixit, quia in digniores non habet. Legi in lapide vetusto,*

Caliga militis gregarij. * Quasi patuã caligam.

C. OPPIO. C. F. VEL.
OMNIBVS. OFFICIIS.
IN CALIGA. FVNCTO.

Cal. cap. LII. De corona militiæ.

Et ab eâdem sententiâ Seneca quinto De Beneficijs scripsit, Marium à caliga ad consulatum peruenisse: *id est ab infimis ordinibus. Item Plinius lib.* VII. *Ventidium* inopem iuuentam in militari caliga toleraſſe. *Quanquam non abnuam, quin caligæ dignioribus etiam militum: sed cum discrimine, puta aureis argenteísue clauis distinctæ. Vnde cum additione Speculatoria caliga, apud Sueton. & Tertullianum.*

Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem.] *Imitatum videtur ex oratione Scipionis apud Liuium, pariter in seditione militari. lib.* XXVIII. Quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. ciues? qui à patria vestra desciſtis? milites? qui imperium auſpiciumque abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis.

Diuus Iulius seditionem exercitus verbo vno compescuit.] *Plutarchus, Dio, Suetonius, & Lucanus,*

—— discedite castris,
Tradite nostra viris ignaui signa Quirites.

Religio in capiendis signis.

Illa signis à Tiberio acceptis.] *Apparet religionem aliquam fuisse in militia ordienda. Credo autem hanc primam legionem conscriptam, post cladem Vari.*

Tua

Tua pater Druſe imago.] *Cur imaginis mentio? Suspicor huius Drusi inter signa imaginem cultam: quia eo duce res pulcherrimæ gestæ. Nec enim solæ Impp. imagines habebantur innexæ signis, sed & aliorum quos Imperator sibi velut æquabat. Sueton. Tiberio*: quædam munera Syriacis legionibus dedit, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent. *Hanc igitur præsentem intuens, ista pronuntiat filius.*

Imago Drusi in signis.

Animaduersionis nouum genus.

Pag. 10. Stabant pro concione legiones districtis gladiis.] *Exemplum, nisi fallor, primum animaduersionis à milite ipso vsurpatæ: quod hodie in nostra militia vulgo obtinet. Ammianus tamen id recensuit, quasi ex more prisco, lib.* XIX. Cùm inuenissent eos exercitu circumseptos; Quid de istis nefariis, inquit, proditoribus fieri oportere contubernales deuoti censetis? Secutusque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos.

Centurionatum deinde egit.] *Nescio an*, legit. *qua forma Senatum legere dicimus.*

Et cui erant donaria militaria.] *Scilicet, torques, phaleræ, hastæ, coronæ. ex quibus promoueri ad ordines altiores milites solere, indicat etiam Lucanus, lib.* I.

Milites promoti ex donis.

—— summi tum munera pelli
Lælius, emeritique gerens insignia doni
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Etiam ex censu.

Inter omnia autem quæ noster enumerat, cur siluit censum? cuius rationem habitam in declamatione quapiam ostendit Portius Latro: Census senatorium gradum ascendit, census in castris ordinem promouet, census iudices in foro legit.

Salua maiestate, cui maior è longinquo reuerentia.] *Vera & callida gnome. A Thucydide videri potest, lib* VI. *τὰ γὰρ, inquit, διὰ πλείστε πάντες ἴσμεν θαυμαζόμενα, καὶ τὰ πεῖραν ἥκιστα ἐν δόξῃ δόντα.*

Pag. 11. Duodecim millia è legionibus sex, & viginti socias cohortes.] *Distinctio præter historiam. Interpunge*, è legionibus, sex & viginti soc. *Quattuor enim dumtaxat legionum miles, in id bellum ductus: nec plures in Germania inferiori erant. Clarum ex sequentibus, vbi legiones, enumerat*: Mox prima legio: sinistrum latus vnaetuicesimani clausere, dextrum quintani: vicesima legio terga firmauit.

Limitémque à Tiberio cœptum scindit.] *Fortè*, scandit. *Vtrum autem limes hic à Tiberio structus ad secernendos discriminandósque Germanos? an potius agger & via?*

Latera concædibus munitur.] *Aly*, munit: *ego*, munitus, *malo. Muniendi hic mos à Germanis Gallísque. Ammianus, lib.* XVI. Difficiles vias & suapte natura cluosas concædibus clausere sollerter, arboribus immensi roboris cæsis. *Vsus ea voce & Cæsar.*

Concædes.

Templum quod Tanfanæ vocabant.] *Quis deus, quæ dea? Quidam ἐτυμολογίζουσι quasi esset, Tʼaenfanck, quod lingua nostra principium rerum. At Britanni prisci, sua lingua Tan, ignem vocant.*

Tanfanæ templum.

Iulia ob impudicitiam olim à patre Augusto insula clausa.] *Qui feminam hanc impudicitiæ arguant, multi testes. Seneca de Benef. lib.* VI. *cap.* XXXII. Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus vrbem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cùm ex adultera in quæstuariam versa ius omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret. *Plinius*, Apud nos huius licentiæ exemplum non est aliud, quàm filia D. Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius dei gemunt. *vel, vt clarissimus Torrentius emendat*, illius describunt. *etsi ego malim*, degemunt. *De hoc Marsya, præter ea quæ dixi Antiquis, Sidonius*,

Iuliæ impudicitia.

Marsyæque timet manum ac* rudentem.

* *Leg.* tridentem.

id est tribunal metuit & forum. Arnobius lib. II. Quia fornicem Lucilianum & Marsyam Pomponij obsignatum memoria continetis. *Vide Dionem lib.* LV.

Spreuerátque vt imparem.] *Taurum non ad illud iugum.*

Obscuram fore necem longinquitate exilij ratus.] *Id est, diuturnitate. Nam relegata Iulia anno* DCCXLVIII. *ex quo ad hunc diem anni ferè viginti.*

Par caussa sæuitiæ in Sempronium Gracchum.] *Velleius lib. posteriore*: Quinctius Crispinus singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Ap. Claudius & Sempronius Gracchus ac Scipio, aliique minoris nominis vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violata, pœnas pependêre: cùm Cæsaris filiam, & Neronis violassent coniugem. *Vidimus & nummos huius Gracchi*, TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIII. VIR. Q. DESIG. *id est, quatuoruir, quæstor designatus. in parte altera*, DIVI. IVLII. F.

Sempronius Gracchus.

Ab L. Asprenate proconsule Africæ.] *Credo cognomen esse gentis Noniæ.*

De Aspre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Asprenatum familia. *De Asprenatum claritudine & familia consulari Plinius lib.* XXX. *cap.* VII. *Sueton. in Aug. cap.* XLIII.

Idem annus nouas cærimonias accepit, addito Augustalium sodalium sacerdotio.] *Idque exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti Diui. Ita*

Sodales Augustales. *sodales Flauij, Hadrianales, Æliani, Antonini, passim in historia memorati. Lapis priscus:*

NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVGVS. PRON.
FLAM. AVGVSTALI. SODALI. AVGVSTALI. Q. Q. NOVANIVS. Q. L. SÆVIVS.

Vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat.] *Pugnat aperto Marte secum Tacitus, lib.* II. *Historiarum: vbi vult sodales Titios (ita enim scrib. non Tatios, ex lapid. & libris; dictique à prænomine Taty) institutos non retinendis sacris, sed memoriæ Taty sacrandæ. Quæ caussa hoc quidem loco aptior erat, fortasse & verior.* Faces Augustales subdidere, quod sacerdotium vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. *Dionysius hanc rem non attigit, contentus dixisse, honestè sepultum Tatium & quotannis ei publicas inferias factas.*

Sodales Titij.

Ludos Augustales tunc primum cœptos turbauit discordia.] *Quomodo id verum? siquidem ludi Augustales iampridem instituti celebratiq. Ælio Tuberone, Paullo Fabio Coss. vt dixi suprà. Rescribe igitur,* tunc primum cœpta. *idque Tacito ipso auctore, infrà:* Theatri licentia proximo priore anno cœpta grauius tum erupit.

Diffidet à se Tacitus.

Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli.] *Imò verò, quod censeo me primum aduertisse, Augustus id ludicrum inuenit. Suidas:* ὄρχησις, πάντμος. τοῦτο ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ εφεῦρε, Πυλάδη καὶ Βαχυλίδη πρῶτον αὐτὴν μετελθόντων. *Emenda,* ὄρχησις, παντόμιμος. *Et verè Suidas. Ante Augustum sanè liberáque rep Pantomimorum nullum vestigium. Zosimus lib.* I. *inter caussas labefactati imperij non vanè refert, quod* Octauiani temporibus pantomimorum saltatio prius incognita in vsu esse cœperit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus. *Quod Suidas notat, in* Αθηνοδώρῳ: *caue ad Tiberij tempora referas, sed Augusti.* κζ' δὲ τὰς καιρὰς ὀνείνας καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις εἰσήχθη, ὅπω πρότερον ἦσα. *Emenda etiam suprà in Suida,* Βαθύλλω. *Duo Pantomimi siue histriones (vulgò enim in historia, vt hic Tacito, miscentur eæ voces) eximij, Pylades & Bathyllus. Posterior, ignis & delicium Mæcenatis. Dionem non capiunt vulgo, qui hunc amorem honestè tetigit, lib.* LIIII. ὅθενπερ πάνυ σοφῶς ὁ Πυλάδης ὀπτιμώμβρος ὑπ' αὐτοῦ, (Αὐγούστου) ἐπεὶ Βαθύλλῳ ὁμοτέχνῳ τέ οἱ ὄντι καὶ τῶν Μαικήνα θεραπόντων ἀνεστασίαζεν, &c. *vbi tamen intellegi etiam potest, hunc Bathyllum seruum Mæcenatis fuisse. Seneca pater,* Recitabit rescriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenate (*corrige,* Mæcenatis) in quo suspicietis adolescentis animum illos dentes ad mordendum prouocantis. *Corruptum id nomen, apud eumdem Senecam, Præfat. lib.* III. Si Thrax essem, Fusius essem: si Pantomimus essem, Pantillus essem: si eques, Melisson. *Lege,* Bathyllus essem.

Pantomimorum origo.

Suidas emendatus.

Bathyllus deliciæ Mæcenatis.

Itemque seruus.

Alexandrinus fuisse videtur hic Bathyllus, ex Athenæo lib. I.

Correctus Seneca.

PAG. 12. Cateruas Germanorum cis Rhenum colentium.] *Vt erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treueri, Neruij. sed & pars aliqua Batauorum.*

Cæsar incenso Mattio.] Ματπακὸν *Germaniæ vrbs est Ptolomæo. Marspurgum Hassiæ esse, non abhorret à vero. Affirmare enim hæc talia, in tanta mutatione temporum, stultum: & tamen suauè hodie ingeniorum lusus.*

Mattiacum.

Tanto magis fidus, rebus commotis potior habetur.] *Imò scribo,* rebusque motis. *ex sententia, & Taciti exemplo, lib.* XIIII. Ducem tantum defuisse, qui rebus motis facilè reperiretur.

Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum.] *Horum & plurium ducum mentio apud Strabonem, lib.* VII. ἔπσαν δὲ δίκας ἅπαντες, καὶ παρέχον τῷ νεωτέρῳ Γερμανικῷ λαμπρόταζον θρίαμβον, ἐν ᾧ ἐθριαμβεύθη ὑφ' ὅπλων ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν, Σεμιγοντός τε καὶ Σεγέστε υἱός (*corrige* Σεμιμοντός τε Σεγέστε υἱός, *copula item deleta*) Χηρούσκων ἡγεμὼν, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Αρμενίῳ τῷ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσκοις ἐν τῇ πρὸς Οὔαρον παραπωδήσῃ.

Hodie Sigismundus.

Strabo correctus.

Sacerdos apud aram Vbiorum creatus.] *Frequens huius aræ mentio. Vidi qui vellet Bonnam nunc esse. ego vereor vt propius abfuerit ab opido Vbiorum. Quidquid hodie sit, puto originem ei loco à veneratione Augusti, cui nouo cœliti ara illic, recepta adulatione, exstructa, vti* ara Lugduni: *& ad eam sacerdotes ex primoribus gentis. inter quos hic Segimundus.*

Ara Vbiorum qua caussa exstructa.

* De qua, & de eius sacerdote, Epitoma Liuij. CXXXVIIII.

Ipsi sedem veterem in prouincia pollicetur.] *Nescio an verius,* vetere in prouincia.

Provincia vetus.

uincia. *id enim ad securitatem Segestis, ne sedem acciperet in prouincia noua obnoxia hosti. Per veterem autem prouinciam, ceperim Galliam. infrà,* Coleret Segestes victam ripam, redderet filio sacerdotium. *Tamen fieri potest vt sedem iam ante defectionem in Gallia habuerit.*

Puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.] *Apud alios nihil repperi. Tacitus hæc narrauerit, in rebus Caij aut Claudij, libris qui perierunt.*

Hominem Germanos numquam satis excusaturos.] *Fortè,* accusaturos. *& statim,* ignorantiam imperij Rom.

PAG. 13. Equitem Pedo Præfectus finibus Frisiorum ducit.] *Credo Albinouanus Pedo, cuius fragmentum exstat de nauigatione Oceani. Est tamen & alius Pedo Pompeius vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudij.*

Pedo Pompeius.

Haut procul Teutoburgiensi saltu.] *Nomen etiamnum retinet inclytus, Romana clade saltus,* Teuteberg: *& victoriæ cognomine insignis campus,* Winfeldt, *ad opidulum Hornam, in Westfalia.*

Teutoburgiensis saltus.

Et dimensis principiis trium legionum manus ostentabant.] *Quo argumento ex principiis colligebatur manus trium legionum? Quia quotiens plures legiones vnis castris, principia suæ cuique legioni descripta: in quibus aquila & signa. Dixi aliquid suprà.*

Quot paribula, quæ scrobes.] *Obseruo scrobium mentionem aliquotiens in suppliciis, siue quia soliti puniendum in scrobe collocare, quo securius ferirent: siue, quia deposituri in ea* cadauer. *Vix enim est, vt eiusmodi damnati, combusti fuerint aut iusta eis facta. Tacitus lib.* XV. Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit: quem Flauius vt humilem & angustum increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplina. *Philo Iudæus,* εἰς Φλάκκον: *apparatum supplicy eius describens:* οἱ δὲ ἀνωδύνως διώκοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν ἕλκον ἀφνιαζόντα καὶ κεκραγότα. *id est,* Illi (milites) vno spiritu persequentes eum comprehendunt: & pars statim foueam fodiunt, pars per vim clamantem reluctantemque trahunt.

Mos de foueis non vulgatus.

* Tale aliquid è Suetonij Nerone eruas, cap. XLIX.

Neque imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum adtrectare feralia debuisse.] *Non augures solùm, sed Pontifices, &, opinor, omnes sacerdotes arcebantur à funestis. Apparet ex facto Augusti & Tiberij, qui velo interposito, mortuos laudarunt.*

Dio LV.

Quondam à L. Domitio aggeratus.] *Neronis principis auo. Tacitus, libro* IIII. Post exercitu flumen Albim transgressus est, longius penetrata Germania quàm quisquam priorum. eaque ob res insignia triumphi adeptus est. *Sueton. Nerone, cap.* IIII. Non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde triumphalibus ornamentis ex Germanico bello. *In alium sanè Domitium ista non cadunt. Vides autem ex his similibúsque in Tacito locis, quàm vetus in palustribus aggerundæ terræ mos. Quod genus, Pontes, Aggeres, Limites, Kay dicuntur. Quæ vox postrema etiam hodie Batauis familiaris.*

L. Domitius.

Aggeres in paludibus. Glossa, Kaij, cancelli. & Caiare, comprimere.

Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.] *Est ergo idem ille, de quo lib.* III. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum cui prouincia euenisset, vxor comitaretur. multum ante repetito concordem sibi coniugem, & sex partus enixam. seque, quæ in publicum statueret, domi seruauisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.

Cæcina Seuerus.

PAG. 14. Apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces. atque ipsi passim adiacerent vallo.] *Similis prorsus descriptio Xenophontæa, in desperatione pari;* περὶ Κύρε ἀναβάσεως γ. Οὗτοι ἐννοήμονες καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὖτ' εἰς τ' ἑαυτέρων σίτε ἐγένοντο, ὀλίγοι δὲ πυρὰν ἔκαυσαν, ἐπεὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ ἐκ ἦλθον τούτη τῇ νυκτί. ἀνεπαύετε δὲ ὅπε ἐτύγχανεν ἕκαστος, ὁ δ' ἀναβάθρου καθεύδειν ὑπὸ λύπης, καὶ πόθε παιδίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, ὧς ἔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθ.

Xenophontæa imitatio.

Quarum decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior.] *De nominibus portarum, quæ in castris, facilè rem expedio: non tam facilè de numero. Castrorum Rom. plerumque* quadrata forma *ex Polybio, Hygino, Vegetio. Ideo videntur portæ fuisse quattuor. Iosephus lib.* III. Ιουδαϊκ. ἁλώσεως *clarè:* πύλαι δὲ ἐνοικοδομῶν τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τῶ φυσβόλε κλίμα, *id est:* Portæ autem castris inædificantur quattuor, ad cuiusq. valli partem. *Argumento etiam loci Liuiani, lib.* XL. *vbi eruptio describta L. Æmilij in Ligures:* Ad quattuor portas exercitū instruxit, vt signo dato simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. *nominátq. deinceps, Portam extraordinariam, Dextram principalem, Sinistram principalē, Quæstoriam. Sed si hic iustus numerus: quid fiet Prætoriæ portæ, quid*

Portæ castrorum. * Interdum enim trigona, vel rotunda, pro re nata, aut ingenio loci. Veget. lib. I. cap. XXIII.

Quattuor tantum fuisse.

Universidad de Deusto Biblioteca

Portam vnam plurib⁹ nominibus dictam.

Decumanæ, & Quintanæ? Æstuamus. nec scio an me emergam. Primùm quod ibi in Liuio scribitur, erumpere extraordinaria porta iussit, *falsum est: & emenda,* ordinaria. *quæ eadem cum Prætoria: Liuio hîc sic dicta, quia legitimum & ordinarium eâ erumpere in hostem.*

Prætoria & ordinaria eædē.

Quæstoriam, censeo eandem cum Decumana. Quintanam, dico esse nullam. Festus solus eam adstruit: Quintana appellabatur porta in castris post Prætorium, vbi rerum vtensilium forum fuit. *& ego destruo, reponóque,* Quintana appellabatur pars in castris, *vel simpliciter,* appellabatur in castris. *nam portæ nomē additum à Paulo, non à Festo. Quintanam certè portam non fuisse, sed partem certam castrorum vbi res venales, patet clarè ex Liuio lib.* XLI. Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerunt, ad quæstorium, forum, quintanamque hostes peruenerunt. *& lege sequentia, videbis quintanam esse in mediis castris. Hyginus manuscriptus,* In quæstorio maximè legati hostium & obsides, & si qua præda facta fuerit in quæstione ponitur. Lateribus eiusdem tendere debet ad Viam quintanam centuria fatorum vt posticum prætorij tueantur. *Isidorus lib.* XV. *cap.* II. Quintana, pars plateæ quinta est, qua carpentum progredi potest. *Via igitur. idémque discès ex Polybij libro* VI. *Suetonius in Nerone planè idem adsignificat, cap.* XXVI. Tabernulas etiam effringere & expilare, quintana domi constituta, vbi partæ & ad licitationem * diuidendæ prædæ pretium assumeretur. *Non aliud ergo quàm via latior, in vsum fori. à metatione agrorum inuento nomine, vt in porta Decumana. Ecce ergo tibi portas quatuor: sed videamus ordine. Prætoria, siue Ordinaria, aduersa hosti. Hyginus ille non vulgatus,* Vt regiones castris subiaceant, porta prætoria semper hostem spectare debet. *Vegetius lib.* I. *cap.* XXIII. Porta prætoria aut Orientem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet, aut si iter agitur, illam partem ad quam exercitus est iturus, intra quam primæ centuriæ tendunt, & dracones ac signa constituunt.

Quintana via.

* Legerim, *diuendendæ.*

Ordo situsque portarum. I. prætoria.

II. Decumana.

Idem & Festus. Huic opposita ex diametro, Decumana. vel à biusite decumano, vel, vt Hygini verba sunt, à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana appellata. *Vegetius,* Decumana porta quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam. *Hanc eandem quod Quæstoriam appellem, moneor, quia Quæstorium Prætorio proximè subiectum. Vt ergo ab illo, porta antepositа Prætoria: quidni à Quæstorio pariter hæc Quæstoria dicta? Nam Decumanam recto rigore (loquar cum Gromaticis) Quæstorio censeo respondisse. Ex narratione Liuiana, lib.* X. Ab tergo castrorum decumana porta impetus factus. itaque captum Quæstorium. *Considera tu. nam mihi non vacat omnia κατὰ λεπτὸν. Ex his item Hygini verbis,* Quæstorium dicitur, quod aliquando Quæstores ibi pedaturam acceperint: quod est supra Prætorium, in rigore portæ quæ à cohortibus decimis Decimana est appellata. *Et tamen si quis miscere Quæstoriam cum dextra principali mauelit aut sinistra: non pertendam ego. Reliquæ sunt duæ portæ, Principales: quæ limitem quem posui scindunt è transuerso, spatio vtrimque pari. Dextra, Prætorij respectu. de qua Liuius lib.* XL. Ad dextram principalem hastatos legionis primæ instruxit. *& lib.* IIII. Fabius Vibulanus corona primùm vallum defendit. intentos deinde hostes in vallùm, egressus dextra principali cum triariis repentè inuadit *Sinistra, de qua idem scriptor:* Tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est. *Vtrique nomen, à principibus qui ibi tendebant. Adi Festum, in voce Principalis. Sed & via Principalis Liuio Hyginóque dicitur in castris, & caussa eâdem.*

III. Dextra principalis.

IV. Sinistra, principalis.

Lib. x.

Cæcina proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, viam clausit.] *Habes idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub initium. Vide.*

Equos dehinc, orsus à suis.] *Ferri potest, intellegíque: præoptem tamen,* à suo. *Vt Commentario Cæsaris primo:* Cæsar primùm suo, deinde omnium, è conspectu remotis equis. *Statim etiam,* Hostis facile excidium. *sententia desiderat, non,* Hosti, *quod inoleuit.*

Tacitus correctus.

Ac ni Agrippina imposítum Rheno pontem solui prohibuisset.] *Qua parte Rheni iste pons? Ne trahant ad se Agrippinenses: falluntur. apud Treueros fuit. Nam Agrippina discedens à marito, tumultu militari, in Treueros iit, vt suprà lectum nobis, ibique mansit. Pons ergo eo⁹se in loco. Strabo lib.* IV. μετὰ δὲ τὰς Μεδιομαβρικὰς ἔθνη Τευτόχους παροικοῦσι τὸν Ρῆνον Τευτάγοι (puto, Τευτερόι) καθ' ὃς πεπόνθη τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶ ῥωμαίων νεωτὶ τοὺς στρατευόντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον.

Pons in Rheno. Tamen & alij duo Rheni pontes, Bonnæ & Geldubæ. ex Floro.

PAG. 15. Sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus.] *Idem Cæsar sensit scripsítque, nauigatione Britannica, in Commentariis suis. Et vide Posidonij non abhorrentem ab vsu hodierno disputationem super tota re, apud Strabonem, lib. tertio extremo. quem tamen ipse haud iustè refellit.*

Eadem freto, litori, campis facies.] *Ex his pluribúsque locis clarum, non fuisse loco litoris*

litoris olim arenarias illas moles verius quàm montes, quæ Oceanum hodie arcent: succreuítque maiorum ævo illa arenarum vis, satione caricis, non sine monitore deo.

Arenarij montes ad mare.

Nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre.] *Clarum est scribi debere,* sapiens ab imprudenti.

Ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat.] *Segimeri filium Sesithacum nomine. Strabo lib.* VII. ὧν δὲ Σεσίθακος Ἀγριμήρα υἱὸς τῶν Χηρούσκων ἡγεμόνος. *Sed corrige in Strabone,* Σιγιμήρα. *Nam Taciti scriptura ad etymon apta eius linguæ.*

Cassij Seueri libidine.] *Scribam infrà, ad librum* IIII.

Carmina incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiámque eius.] *Intellegit eaipsa carmina quæ exstant Suetonio, cap.* LIX.

Cultores Augusti qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur.] *Hoc est quod Ouidius de pietate sua gloriatur,*

Cultores Aug. per domos.

Nec pietas ignota mea est. videt hospita tellus
In nostra sacrum Cæsaris esse domo.

Quódque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.] *Rideamus. & eo magis, quòd Iurisconsultis etiam discrimen aliquod repertum hac in re. qui tradunt,* Non videri contra maiestatem fieri ob imagines Cæsaris, nondum consecratas, venditas. *Ergo consecratas vendi, commissum fuit. Iure exagitat purpuratos illos stipites Tertullianus:* Publicos æquè deos fœdatis, quos in hastario vectigales habetis. Si Capitolium, si olitorium forum petitur, sub eâdem voce præconis, sub eâdem hasta, sub eâdem annotatione Quæstoris diuinitas addicta conducitur.

Imagines Cæsaris an vendi ius sit. L. non contrahit. D. Ad L. Iuliam Mai. & l. qui statuas.

Rubrio crimini dabatur violatum periurio nomen Augusti.] *Vulgatum, vt sanctissimum iuramentum esset per nomen & numen Augusti. Horatius id accidisse testatur eo etiam viuo:*

Iuramentum per nomen Aug.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

Sapiens ille Claudius, iusiurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit, quàm per Augustum. *ait Sueton. cap.* II. *Tertullianus:* Maiore formidine & callidiore timiditate Cæsarem obseruatis, quàm ipsum de Olympo Iouem: citius denique apud vos per omnes deos, quam per vnum genium Cæsaris peieratur. *Minutius Felix:* Et est eis tutius per Iouis Genium peierare, quàm regis. *Nec mentiuntur duo sanctissimi scriptores, ex iis quæ legibus firmata video De iureiurando, l.* XIII. *sub finem. Lucanus inter vltiones sanguinis ciuilis hanc posuit, vt mihi videtur, facundè:*

Eius religio.

Lib. VII.

——— cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
Bella pares superis facient ciuilia diuos.
Fulminibus Maneis radiisque ornabit & astris,
Inque deûm templis iurabit Roma per vmbras.

Formulæ autem iurandi erant, per Genium, per Fortunam, per Salutem Principis.

Quæ vbi innotuere Tiberio, scripsit consulibus.] *Errat igitur Dio fine libri* LVII. *qui ait Tiberium voluisse damnari eum qui statuam cum hortis vendidisset: sed obstitisse pudorem. quia primus à Consule sententiam rogatus esset. Nam Tiberius, vt vides, non interfuit.*

Dionis error.

Ludis quos mater sua in honorem Augusti sacrasset.] *Credo eos esse, qui Palatini postea à loco dicti, alij ab Augustalibus. Videntúrque non equestres aut currules fuisse, vt illi, sed scenici. Dio* LVI. χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ Λιουία ἰδίαν δή τινα παιήγυειν αὐτῷ ἐπὶ ξένης ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δευτέρα ἀεὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τελεῖται. *id est,* Præter hæc etiam Liuia proprios quosdam ludos Augusto per triduum in Palatio fecit. qui ad hoc ævum celebrantur ab iis qui rerum potiuntur. *Suetonius Caligula:* Cumque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi.

Ludi Palatini, cuiusmodi.

Deorum iniurias dîs curæ.] *Expressit eam sententiam & Iurisconsultus l.* II. *De reb. cred.* Iurisiurandi contempta religio satis deum vltorem habet.

Subscribente Romano Hispone.] *Cuius declamationum Electa in Senecæ controuersiis non vno loco.*

Ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi.] *Videri posit à Demosthene, Philip.* IIII. καὶ τὸ πένητα μὲν ὁρᾶν πλείστους γεγόναση, καὶ ἀδόξων ἐνδόξους καὶ ἀνωμάλους.

In statua amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam.] *Quod nunc*

Universidad de Deusto
Biblioteca

crimini datur, id receptum faisse suo æuo Plinius indicat: Surdo, *inquit*, figurarum discrimine capita permutantur. *Et Caligula, simulacra numinum è tota Græcia conquisiuit, quibus capite dempto suum imponeretur. Suetonius.*

Abit à Tacito Suetonius.

Pœnitentia patiens tulit absolui reum.] *Absoluine? atqui damnatum eum Suetonius ait*: Statuæ quidam Augusti caput dempserat, vt alterius imponeret. acta res est in Senatu, & quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paullatim genus calumniæ eò processit, *&c. Ego non concilio: nisi si repetundarum damnatus fuit, non maiestatis. quod tamen omnino Suetonius voluisse videtur.*

Antonini maior.

PAG. 16. Pius Aurelius Senator.] *Fortasse hic inter maiores optimi principis Antonini: etsi nulla mentio Capitolino.*

Tentantes eadem alios probare caussam Senatui iussit.] *Adi Senecam de beneficiis lib.* II. *cap.* VII.

Achaiæ nomine Græcia dicta.

Achaiam ac Macedoniam.] *Achaiam quod ait, capies Græciam totam. nec enim aliter tunc appellabant Romani. Scriptor quispiam apud Suidam:* μόνμος ἡ κόρινθον εἶλεν ἀντβοεὶ, ϖϱοτεύουσαν ϖαντὸς, καὶ τοῦτο, ἢ ἑλλωπικῶ. ὅθεν δοκεῖσι καὶ νῦν Α'χαΐαν ὀνομάζειν ἢ ἑλλάδα ῥωμαῖοι, ἐς τὸ χειϱοῦθεν ἔθνος ὁ ϖϱοεσὼς ἦν τότε ἡ ἑλλάδος ἢ ὅλων μεταβαλόντες ἢ χώϱας ἐπωνυμίαν. *Pausanias lib.* VII. Porrò redacta vniuersa Græcia in prouinciæ formam, mittitur ad eam obtinendam ex vrbe Prætor, quem Achaiæ non Græciæ appellant, quòd scilicet Græci subacti sunt, obtinentibus principatum Achæis.

Proconsulare imperium deterius præsidiali. Qui propriè proconsules & legati.

Leuari proconsulari imperio.] *Durius ergo Proconsulare imperium Præsidiali: nec caussam satis scio. Prouinciarum quidem diuisio à Cæsare Augusto in sexto consulatu facta duplex. Aliæ populo datæ, aliæ Cæsari. In eas quæ populi, propriè dicti Proconsules mittebantur: in Cæsaris, Legati aut Proprætores. qui interdum tamen & Prætores dicti, aut coniunctim Legati proprætores, vt in lapidibus plerumque. Rectorum, & Præsidum nomen generale est: etsi Præses, Præsidialésque prouincias, de Cæsarianis reperies etiam, significatione arta. Discrimen inter Proconsules Legatósque multum. Primò, quod ij in populi prouincias missi, quæ ferè inermes: hi in Cæsaris, quæ copiis instructæ.* II. *quod illorum annua tantùm administratio: (vnde in Taciti lib.* III. *Flamen ait,* quanto facilius se abfuturum ad vnius anni proconsulare imperium? *Et Apuleij Florid.* II. Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus & festinantibus mensibus? *horum longior contractióque, vt Cæsari visum.* III. *Proconsules sorte missi. eóque Suetonius Aug. cap.* XLVII. ceteras prouincias Proconsulibus sortitò permisit. *& Tacitus, lib.* III. eóque etiam Asiæ sorte depellendum incusauit: *at Legati, Cæsaris dilectu,* ἀκλησοτεὶ, *vt ait Dio. Statius lib.* I. *Silu.*

Coniungit vtrosque Tacitus lib. II. *Qui sorte, aut missis prouincias tenerent?*

——— cum tanti lectu rectoris habenas
Gallice fortuna non admirante subisti.

IIII. *Proconsules statim egressi vrbe insignia imperij sumunt (*τὰ ἡ ἀρχῆς ἐπίσημα, *ait Dio) puta lictores, fasces; nec deponunt, nisi ingressi iterum vrbem: at Legati, non antequam prouinciam attigerint, & in ipsa prouincia deponunt.* V. *Proconsules* pacato habitu, & gladio non accincti fuerunt, (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutauit:) Legati,* τὸ στϱατιωτικὸν σολὸν, *id est paludamentum, gestarunt, & gladium, vt quibus ius esset militis animaduertendi.* VI. *Proconsules sex litторib. fascibúsque vsi: quinque dumtaxat Legati qui consulatum nondum gessissent. Dio auctor,* LIII. *Atque hæc discrimina. sed ex iis nihil eruas; cur prouinciarum Cæsaris conditio (quod tamen hìc ex Tacito clarum) melior pensióque. Nisi id tamen in bonum prouincialium vertit, quod vtraque prouincia vni credita Legato. ideóque minus onerum in alendo ipso & canibus illis qui tribunal lambunt. Clarè Tacitus libro* V. Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.

* Statium hinc intellege, lib. V. Silu. ad Crispinum. *Mille vrbes Asiæ sortito rexerit anno Imperium mulcente toga.* Per sortem enim & togam circumscribit proconsulatum.

Tradíque Cæsari placuit.] *Quod etiam factum. ideóque Strabo, qui vixit medio Tiberij principatu, libro extremo, Achaiam & Macedoniam Cæsarianis prouinciis accensuit: aliter quàm Dio, qui populi. Sed mutauit iterum Claudius, qui populo restituit. Habes in Suetonij cap.* XXV. *& Dionis* LX.

Quod vulgus formidolosum.] *Confirmo scrib.* quod in vulgus. *Ita prisci scriptores, & ipse Tacitus,* Multaque in vulgus grata vsurpauit, incedere sine milite, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu.

Militibus & centurione, vulnerato Tribuno.] *Refer ad cohortem, quæ adsidère ludis solita.*

Augustus populum inlicuit ad ludos.

Quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam resposderat.] *Augustus ad frangendos rigidos illos animos, non dubiè rei ludicræ fautor. Ideò* Coërcitionem in histriones magistratibus, omni loco & tempore, lege vetere permissam, ademit:

ademit: præterquàm ludos & scenam. *ait Sueton. cap.* XLV. *Vbi emendo,* ludis & scena. *verissima optimáque sententia. Mos vetus puniri histriones ab Ædilibus, Prætoribus, Consulibus, quouis tempore & quouis loco permittebat: artauit Augustus, & non nisi per tempus ludorum permisit, & in loco ipso vbi peccarant, id est in scena. Ademit etiam ius virgarum. Quod tamen redditum esse magistratibus videtur lege Iulia de vi publica: non quidem nominatim, sed prudentum interpretatione. Vide Paulum lib.* V. *Sentent. tit.* XXVI. *Quæ tamen coërcitio relicta ab Augusto? Exsilium, & carcer. Ideò infrà in Tiberij principatu legis,* Pulsi tum histriones Italia: *& alibi,* in vincla ductos fautores histrionum. *idem ergo iuris in histriones ipsos.*

Suetonius correctus. Coërcitio in histriones. Virgæ. Carcer & exsilium. Lib. IIII. Lib. XIII.

De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum multa decernuntur.] *Lucar, merces histrionum. à lucis, qui multi circa vrbem, quorum reditus destinati ad ludos. Plutarchus in Caussis, & Festus: ibique, magni patris magna proles. Sed quis olim, quæso, modus lucaris? omnia enim aut peruadit aut tentat nostra curiositas. Vulgaris actoris videntur fuisse denarij quinque. Seneca, epist.* LXXXI. Ille qui in scena elatus incedit, & hæc resupinus dicit, Imperito Argis, seruus est quinque modios accipit & quinque denarios. *Aut certè septem, vt apud Lucianum in loco qui re & verbis Senecæ illi par:* ἐοικότες μάλιστα τῆς ϖαγκοῖς ἐκείνοις ὑποκϱιταῖς, ὧν ἢν ἀφέλῃς τὰ ϖϱοσωϖεῖα, καὶ ἢ χϱυσόϖαστον ὑπεϱθυμίδα, τὸ καλαθίσκιον ὄζει ἡλιθίου ἀνδϱάϖοδον, ἐπὶ τὰ ϑϱαχμῶν ἐς ἢ ἀγῶνα μεμισθωμένου. *Mutata tamen sæpius res, cùm vulgus editoréque multa adderent histrionibus famosis, præter morem. Ideo Tiberius,* Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis. *& M. Antoninus Imp.* Temperauit scenicas donationes, iubens vt quinos aureos scenici acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur. *magno tamen corruptis moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. Sed Seneca fortasse & Lucianus de diurna mercede agunt: Capitolinus de menstrua, aut certè productione tota. Aut deniq. merces tam ampla ad principes scenæ pertinet, non ad pueros histrionum. Quod ait de editore, video labi virum doctum. hoc iubet Imperator, vt nemo editor, id est Prætor aut magistratus qui ludos præbet, suggerat iis suprà decem. éstque quasi correctio in capite eiusce legis. Sed vnde hæc pecunia? sæpe ab editoribus, sæpe à fisco. Ideo Glossæ.* Lucar, μισθὸς ἀπὸ φίσκου. *Aliàs,* Lucar, τὸ ϑεατϱικὸν. *Plutarchus,* τὸ τελούμενον εἰς τὰς ϑέας.

Lucar quid. Quis modus lucaris. In Icaromenippo. Lucar sæpe mutarum. Capitolinus explicatus.

Ne domos Pantomimorum Senator introiret, ne egredientis in publicum equites Romani cingerent.] *Magnum studium, vt video, Romanorum in has nugas hominum, imò furor. Vestibula eorum, quasi principum, frequentabantur: adhærebant egressibus, non vulgus modò, sed Eques Senatúsque. Plinius,* Nullius histrionis equorúmue trigarij comitatior egressus in publico erat: cùm Crinas Massilienſis, &c. *Seneca Epistola* XLVII. Ostendam nobilissimos iuuenes mancipia Pantomimorum. *Idem fine libri* I. *Quæst. natural.* Stat per successores Pyladis & Bathylli domus, harum artium multi discipuli sunt multique doctores. priuatim vrbe tota sonat pulpitum: in hoc viri, in hoc feminæ tripudiant. mares inter se vxoresque contendunt, vter det latus illis. *Dare latus, explico, vter latero sit illis: vt hìc Tacitus;* Ne egredientes, Equites Rom. cingerent: *vt Martialis,*

Honos in histriones. Deducebant eos. Lib. XXIX.

Eutychus ille tuum, Castrice, dulce latus.

Hanc insaniam quàm bene notat damnátque sanissimus scriptor, Tertullianus? Etenim ipsi actores (*ait, libello De Spectaculis*) & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, arenarios illos amentissimos, quibus viris animas, feminis aut illis etiam corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt quæ reprehendunt, quàm magnificiunt? deponunt & diminuunt ignominia & capitis minutione. *quem libens adduxi, vt eruam correctione elegantem sensum:* quibus viri animas, feminæ autem illis etiam corpora sua substernunt. *idque verissimum. Vir magnus qui conatus est ante me, non attigit.*

Tertullianus correctus.

Aut alibi quàm in theatro spectarentur.] *Puta, ne domi, ne in hortis.*

Faber Sem. I. cap. XX.

Spectantium immodestiam exsilio mulctandi potestas prætoribus fieret.] *Etiam vinculis. Infrà, lib.* XIII. Inter Vibullium prætorem & Tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum à Prætore in vincula ductos omitti iussisset. comprobauere patres, incusata Antistij licentia. *Ex hoc decreto patrum nata lex, quæ Pandectis insita, De pœnis, l.* XXVIII. Solent quidam qui volgo se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus, turbulentibus se adclamationibus popularium (*ita vocat locum ipsum, vbi spectabat populi plebs*) accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quòd si correcti in eisdem deprehenduntur, exsilio puniendi sunt. *Ait ecce disertè, Exsilio; vt hic, noster.*

fautores spectatores exsilio puniti. Non intellexit lupus, pace eruditorum dixerim.

Templum vt in colonia Tarraconensi strueretur Augusto.] *Mansit id templum*

Templum Aug. Tarraconæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plum ad ævum Hadriani. In eius vita, Tarracone hiemauit, vbi sumptu suo ædem Augusti restituit. *Quod sequitur,* Datumque in omnes prouincias exemplum, *caue acceperis, quasi litterarum exemplaria diffusa & transcripta ad omnes prouincias, cum Vertranio. sed hoc ait, exemplo Tarraconensium monitos alios, vt peterent impetrarentque idem.*

Centesimam rerum venalium.] *Dico libro* II.

Aerarium militare. Militare ærarium eo subsidio niti.] *Cuius inuentor Augustus. Suetonius, capite* XLIX. Vtque perpetuò ac sine difficultate sumptus ad tuendos milites prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis instituit. *Id factum anno* DCCLIX. *ex Dionis* LV. *Zonaras Agrippæ Postumi damnati bona in ærarium militare relata ait. Propriisque huic ærario Præfecti. Tacitus lib.* V. *de P. Vitellio:* claustra ærarij cui Præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse. *Lapis in Samnio,*

L. NERATIO. C. F.
VOL. PROCVLO
PRÆF. ÆRARI. MILITARIS.

Imparem oneri remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani mitterentur.] *Quo enim citius dimittebantur (expresserant autem vt decimo sexto anno) eo plura & statim repræsentanda præmia. Ideo id indultum, reuocatum.*

Actum in Senatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis inundationes.] *Tacitus hic & suprà duobus modò commissam eam curam scripsit. at Dio auctor*

Curatores Tiberis. *quinqueuiros à Tiberio constitutos, qui Tiberis inundationes arcerent verterentque. Vide eius verba, lib.* LVII. *actis anni* DCCLXVII I. *Cur opus fuerit noua electione nescio: quia præfecerat pridem Augustus. Sueton. cap.* XXXVII. *In monumentis frequenter,* CVRATOR. RIPARVM. ET. ALVEI. TIBERIS.

Vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.] *Ita omissa nunc res. Neruatamen posteà, siue Traianus, ad arcendos fatales huius fluuij & non*

Fossa Tiberina. *sine omine auctus, fossam duxit. de qua Plinius sensit lib.* VIII. *Epistol.* Tiberis alueum excessit, & quamquam fossa, quam prouidentissimus Imperator fecit exhaustus, premit valles, innatat campis, quaque planum solum, pro solo cernitur. *Legerim,* quaque planum, solus pro solo cernitur.

Diuinatio in Plinio.

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM II. ANNALIVM COMMENTARIVS.

PARTEMQVE prolis firmandæ amicitiæ miserat.] *Quattuor filios, si Straboni credimus, & eorum vxores duas cum filiis item quattuor misit Romam. Verba eius sententiáque, gemina sunt huic loco.* ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπισταλέντα τότε τῇ Συρίας, τέτταρας παῖδας γησίους ἐπεχείρησεν ὁμηρα αὐτῷ, Σαραασπάδην, καὶ Κεροασπάδην, καὶ Φραάτην, καὶ Βονώνην, καὶ γυναῖκας τέτταρας δύο, ᾗ υἷες τέτταρας, δηλῶς τὰς τάσδε καὶ τὰς ὁλοπυθμένης αὐτοῦ. *Tantùm in iis emendauerim,* Φραάτην καὶ Βονώνην. *Fuerunt enim inter obsides, Phraates & Vonones. Vide eundem scriptorem, libro* VI. PAG 17. Liberi & nepotes Phraatis. Lib. XVI. Correctus Strabo.

Post finem Phrahatis & sequentium regum.] *Adeò ergo multi interfecti inter Phraatem, & filium eius hunc Vononem? Ego sanè duos reperio, Phraatem, & Orodem. Sed quia confusum hoc totum stemma, & multa eius in Tacito mentio: ecce tibi in hoc albo Parthorum reges: eos quidem qui innexi rebus Romanis. vlteriora mihi non sunt curæ.* Reges Parthorum, quatenus ad Rom. pertinent.

I. ORODES. *Iustino, Herodes: Plutarcho,* Πρώδης. *qui vicit Crassum.* { PACORVS, *à P. Ventidio victus cæsúsque. Dio, & alij.* / PHRAATES, *Plutarcho, Phraortes.*

II. PHRAATES. *cum quo M. Antonius bellum gessit. Teridates eum regno pepulit: sed ipse breui pulsus, Phraate restituto. cui legitimi filij quattuor.* { SARASPADES. / CEROSPADES. / PHRAATES. / VONONES. *eius F.* { MEHERDATES.

Vnus ex concubina Romana muliere, Thermussa, genitus. qui æstu matris in Parthis remansit. de quo Ioseph. lib. XVIII. *cap.* IIII. { PHRAATES, *nothus.*

III. PHRAATES, *patris interfector, maritus matris. breui pulsus, facinorum odio, moritur. Idem Iosephus.*

IV. ORODES, *Iosepho, Herodes, nescio cuius proles. cœtu popularium facto cæsus in sacrificio vel venatu, ob crudelitatem. Ioseph.*

V. VONONES. *de quo hìc Tacitus, & loco dicto Iosephus.*

VI. ARTABANVS. *non ex recta priorum regum stirpe, tamen Arsacides & Medorum antea rex, ait Iosephus. Contra eum rex missus à Tiberio Phraates, de quo suprà, Vononis frater. sed in via periit. posteà Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis) qui pepulit Artabanum, iterúmq. ab eo pulsus. Regnum tenuit ad Claudij principatum.* Eius filij { ORODES *qui Armeniæ rex. Tacit. lib.* VI. / DARIVS. *qui Vitelliano fœdere cum Artabano, obses missus Romam. Ioseph. Is est quem nominat Suet. Calig. cap.* XIX.

VII. GOTARZES. *Artabani frater, qui necem ipsi filiísque maturauit. Tacit. lib.* XI.

VIII. VARDANES. *item Artabani frater. pepulit Gotarzem. Tacit. lib.* XII. Imperitauit Apollonij tempore. Vide Philostratum lib. 1.

IX. GOTARZES, *iterum, mortuo fratre. Contra eum submissus* MEHERDATES, *filius Vononis, imperante Claudio. Frustra. victor prælio Gotarzes.*

X. VONONES (*ignoro stirpem*) *antea Mediæ rex, lectus accitúsque à Parthis, sed breui & inglorio regno. Tacit.* XII. { VOLOGESES. / TIRIDATES, *sub Nerone Armeniæ rex.*

XI. VOLOGESES, *vel vt Græci,* VOLOGÆSVS; *Vononis huius F. per tempus Neronis. Vixit ad Vespasiani imperium, vt liquet ex Taciti Histor. lib.* IIII.

PAG. 18. Raro venatu, segni equorum cura.] *Quæ tamen vnica studia procerum regísque. Xenophon lib.* VIII. παιδείας. ἡ πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως, ἐπὶ θήραν ἐξῆλθ' ὥσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγεμόνος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν ἔργων, ἡ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. ἡ νῦν δὲ βασιλεὺς, καὶ οἱ ἄλλοι περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν. Venationi addicti Parthi.

Vilissima vtensilium anulo clausa.] *Signatorium anulum intellegit, siue, vt alij appellant* Anulus signatorius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eo signabant penum & vtẽsilia.

appellant, ſigillaricium, qui habeat χαρακτῆρα. De quo Vopiſcus in Aureliano: Vxori & filiæ anulum ſigillaricium quaſi priuatus inſtituit. *Moris autem Romani, vt domi ſupellex penúſque omnis eo ſignaretur: nequid negligentia aut furto periret. Apud Plautum mater familias,*

Obſignate cellas, referte anulum ad me,
Ego huc tranſeo in proximum ad meam vicinam. *Et alibi ſeruus:*
Iſti parcipromi qui ſalinum ſeruis obſignant cum ſale.

Plinius XXXIII. At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina. *Ab hoc more Martialis lib.* IX.

Septem poſt calices Opimiani
Denſo cum iaceam triente læſus
Adfers neſcio quas mihi tabellas
Et dicis, Modò liberum eſſe iuſſi
Zenam, ſeruulus eſt mihi paternus.
Signa. cras melius, Luperce, fiet:
Nunc ſignat meus anulus lagenam.

Et ſimile, quòd mater Ciceronum amphoras vinarias ſignare ſolita etiam inanes. Clemens lib III. *Pædag. feminis Chriſtianis talem anulum dat:* δίδωσιν ἓν (ὁ παιδάγωγος) ἀνθρώποις δακτύλιον ὂν χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ὑποσημαίνεσθαι τὰ οἰκοῦ φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ὀθνεμέλειαν τῶν οἰκείας. εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν παιδαγωγεύμενοι, οὐδὲν ἦν σφραγίδων ἔδει, ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ ὀπωσοῦν τῶν ἀποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. *id eſt*: Tribuit etiam feminis anulum aureum, non herclè ad ornatum, ſed ad ſignandum ea quæ domi cuſtodienda ſunt, propter curam domeſticam quæ illis incumbit. Si enim omnes à pædagogo rectè inſtituti eſſemus, ſuperuacua eſſent ſignacula, omnibus ex æquo bonis, ſeruis dominiſque. Sed quoniam aut nulla aut mala inſtitutio cauſſam magnam præbet iniuriæ, opus habuimus ſigillis. *Vbi vides etiam illo ævo more m priſcũ.*

Claues anulatæ.

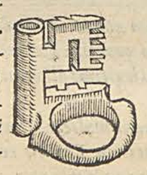

Anulos eiuſmodi ſignatorios (ferreos tamen, vt appareat ſeruorum fuiſſe, aut vulgarium militum) complures erutos ipſi vidimus in Batauis, cum adiuncta claui. ad duplicem ſcilicet vſum, ſignandi aperiendique. Eorum hæc forma, magnitudine minimiſſimi digiti.

Plinius Iliacis temporibus ignotum anulorum vſum fuiſſe docet, quoniam conditas arcis veſtes vaſaque aurea & argentea, & ea colligata nodi non anuli nota Homerus indicat. *Verſus Homeri, quos reſpexit, ſunt, Odyſſ. Δ.*

Αὐτὸς νῦν ἴδε πῶμα, θεῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἅλυσον
Μήτις τοι κἀθ' ὁδὸν δηλήσεται).

Ad hos anulos pertinere velim, Valerij locum lib. VII. *cap. vlt.* Inſuperque anulos ſuos ei tradidit: videlicet nequid ex ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, ſed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repoſitos & à præſentibus obſignatos diligentiſſimè, heredibus illius exheres ipſe reddidit.

Primóq. congreſſu fuſus reparat vires.] *Fuga capta ad montes Mediæ, ait Ioſephus.*

Victo Vononi perfugium Armenia fuit.] *Primò Seleucia. Vide eumdem ſcriptorem libro* XVIII.

Ob ſcelus Antonij, qui Artauaſden regem Armeniorum.] *Verè ſcelus. nec enim cenſori Tacito, ludus & iocus, vt hodie, fallere fidem. Artauaſdes autem Antonium expeditione Parthica deſeruiſſe viſus, fallacibus ab eo litteris excîtus, in vincla habitus, & in triumpho Alexandriam ductus eſt. Vide Dionem, & Plutarchum.*

Occiſo Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductúſque in regnum à Tiberio Nerone.] *Ioſephus hunc Artaxiam filium facit Artabazis. ita enim appellat pro Artauaſde, vt alibi etiam Plutarchus. occiſum eum à propinquis non dicit, dicit à Tiberio & Archelao pulſum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non pulſi ſolùm, ſed etiam occiſi. Ad Itium,* ——Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit.

Diſſenſio, in hac hiſtoria nominibuſque, ſcriptorũ.

Suetonius, Ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro Tribunali diadema impoſuit. *Dio hiſtoriam confundit, & Artabazem nominat pro Artaxia, Tigranem facit eius fratrem. lib.* LIIII. *Res autem ita habet. Artauaſdes ſiue Artabazes, duûm filiorum pater, Artaxiæ & Tigranis. ille maior natu. Adi Ioſephum, lib.* XV. *cap.* IIII.

Facit huc Epigramma 1. lib. IIII. Florilegij Græci, εἰς ἐνάρχεσθαι λίαν.

Quam-

Quamquam ſociatis more externo, in matrimonium regnúmque.] *Qui mos etiam Ægyptiis, aliíſque barbaris ad Orientem.*

Barbari reges cum ſororibus matrimonio iuncti.

Sed vbi minitari Artabanus.] *Qui Orodem ſiue Herodem filium ſuum regem iis dedit. Ioſephus lib.* XVIII. *cap.* IIII. *qui etiam hanc rem fuſius exſequitur, paullum tamen à Tacito diuerſus.*

Vt effugere tentauerit Vonones, in loco reddemus.] *Reddidit, hoc ipſo libro ſub finem.*

Quot annos in Germania Germanicus.

Quæ ſibi tertium iam annum belligeranti.] *Imò plures. Nam continenter in Germanos bellum geſſit, à clade Vari: excepto anno Conſulatus. Sed Tacitus à poſtrema eius miſſione annos numerat, quæ fuit exacto conſulatu eius, ſub Auguſti mortem.*

Acie & iuſtis locis.] *Nouè dictum, pro æquis locis.*

Naues duplici gubernaculo.

Appoſitis vtrimque gubernaculis, conuerſo vt repentè remigio hinc vel illinc appellerent.] *Id quidem genus nauigij binis gubernaculis, hodie inuiſum. At noſter iterum deſcribit, lib.* III. *Hiſtor. vocátque Cameras*: Sic inter vndas voluuntur pari vtrimque prora, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. *Item De moribus Germanorum*: Forma nauium eo differt, quòd vtrimque prora paratam ſemper appulſui frontem gerit. *Reperio & apud Suidam priſci ſcriptoris verba, neſcio an hanc ipſam rem narrantis:* πλοῖα μονήρη, ἔστιν ἃ καὶ δίκροτα κατεσκευάσαντο. τινὰ δὲ καὶ ἐν τῷ πρύμνῃ ᾧ ἐν τῷ πρῴρᾳ ἑκατέρωθεν πηδαλίοις ἠσπίλωζε, ὅπως αὐτοί τε μὴ μεταστρέφωμενοι καὶ ὁπλίσεως καὶ ἀναχωρῶσι, ἢ τὰς ἐναντίας ἐν τῷ παράπλῳ ἢ ἀνοπλῳ αὐτῶν σφάλλωσιν.

Batauiæ opportunitas.

Accipiendíſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna.] *Siqua alia inſula, in hac mundi pila.*

Cenotaphium eiuſque ritus.

Tumulum nuper Varianis legionibus ſtructum.] *De quo ſupràlib.* I. Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos. *Tumulus ille, non aliud quàm* κενοτάφιον *fuit. habéſque huius ritus illuſtre apud Xenophontem exemplum, lib.* VI. *expeditionis Cyri. vbi inane ſepulcrum conſtituitur militibus defunctis, quorum reliquiæ non faciles repertu.* ἐνίους δὲ τῶν ὁδῶν συνεκπόντες ἔθαψαν, ὅτι τῶν ὑπαρχόντων οἷς ἐδύναντο κάλλιστα. ὃς δὲ μὴ ηὗρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ πυρὰν μεγάλην, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. *Et apud Virgilium lib.* III.

—— maneſque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem ceſpite inanem
Et geminas, cauſſam lacrimis, ſacrauerat aras.

Ara Druſi & cenotaphium.

Veterem aram Druſo ſitam diſiecerant.] *Druſo mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipſum. Dio* LV. *& Suetonius*, Exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem ſtato die, quotannis decurreret, & Galliarum ciuitates publicè ſupplicarent. *Neſcio an huic tumulo adiuncta ara: apparet, quia Suetonius ait, ſupplicarent. Volunt id cenotaphium ad* Moguntiacum fuiſſe. repugnat hic locus, qui conſtituit inter Lupiam & Rhenum. Sed & Rauennæ ſepulcrum Druſus habuit, à Claudióne eius F. an ab Auguſto ipſo exſtructum? cuius memoria in lapide priſco, ibi:*

* Idque ex Eutropio ſumunt, lib. VII.

Monumẽtum Druſi Rauẽnæ.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CÆS. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE. DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT. QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR. DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDICIONE. SVPRADICTA.

Decurſio funebris.

Honoríque patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit.] *Antiquiſſimi inuenti Decurſio in funere illuſtrium virorum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis deſcripſit.*

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos.

Liuius Pœnis etiam vſitatam oſtendit lib. XXV. *in morte Gracchi.* Alij ab Hannibale, & ea vulgarior fama eſt, *in veſtibulo primorum caſtrorum rogum exſtructum eſſe; armatum exercitum decurriſſe cum tripudiis Hiſpanorum, motibuſque armorum & corporum ſuæ cuique genti aſſuetis. *Lucanus lib.* VIII.

* Legerim, *in veſtibulo primorũ.*

—— totus vt ignem
Proiectis mærens exercitus ambiat armis.

Statius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Statius lib. VI. *optimè.*

Tunc septem numero turmas (centenus vbique
Surgit eques) versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges: lustrantque, ex more, siniſtro
Orbe rogum, & stantes inclinant puluere flammas.
Ter curuos egêre sinus, illisáque telis
Tela sonant: quater horrendum pepulêre fragorem
Arma, quater mollem famularum brachia planctum.

Cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum.] *Distinguendum videri*, castellum, Alisonem, ac Rhenum, *pronuntiauit Vertranius. & rectè, ad mentem Dionis, lib.* LIV. *Nam scribit à Druſo castellum exstructum ad Lupiæ & Alisonis confluuia, aliúdque in Chattis ad ipsum Rhenum. Velleio tamen loci nomen Aliso est, & Ptolomæo ἄλεισον inter Germaniæ vrbes.*

Volunt esse opidum, quod hodie, Velsalis.

Precatúsque Drusum patrem vt se eadem ausum libens placatúsque iuuaret.] *Ita est. Nam & Drusus classe Oceanum tentauit; imò & pugnam nauibus conseruit in Amasia fluuio, vicitque Bructeros. Strabo lib.* VII. Εἶσι δὲ μεταξὺ τῆς ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοί, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δρῦσος Βρεκτέρους κατενεμάχησε. *Sed & Petrarcha auctor, arcum triumphalem Romæ sibi visum Druso Neroni huic inscriptum: è quo fracto hos dumtaxat versus à se lectos.*

Druſi res in Germania.

—— ad diuortia Rheni
Peruasi hostiles depopulatus agros.
Dum tibi Roma decus æternaque sudo trophæa
Ister Pacatis lenior ibit aquis.

PAG. 19. Lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam peruehitur.] *Lacus nominat semper plures, vt lib.* I. *suprà*: Ipse impositas nauibus quattuor legiones per lacus vexit. *At hodie vnus, quod mare Meridionale appellant. Apparet autem clarè, gentes ibi terrásque fuisse pluribus lacubus interstinctas. Vide chorographiam nostram Batauiæ.*

Flumen Visurgis interfluebat.] *Mutua Romanorum Germanorúmque clade nobilis amnis. cui famam præcipuè Tacitus dedit: & ipse Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri inuenti Corbeiæ, quod monasterium ad Visurgim est. atque illinc depromptum verè hunc thesaurum Quæstor quidam Pontificius ad Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis.*

Taciti scripta ad Visurgim reperta.

Nocte cœpta egressus Augurali.] *Nihil muto. in castris Romanis ad dextram Prætorij Auguraculum fuit, vbi duces auspicarentur & expullis auguria captarent. quod Græcis ὀιωνιστήριον est. Hyginus manuſ. verbis tamen corruptis*, Auguratorium parte dextra prætoriatur à principalem agnouimus, vt dixi, ne & augurium rectè capere potest. parte læua tribunal statuitur, vt augurio accepto insuper ascendat & exercitum *felicia hospicio adloquatur. *Ita Tacito Auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis, lib.* XV. *Erudito tamen viro*, egressus Augustali, *legend. videtur: quia in Quinctiliano scriptum libro* VIII. Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale. *Non idem mihi videbatur.*

Augurale siue Auguraculum in castris.

* Lego, *felici auspicio.*

Contectus humeros ferina pelle.] *Quare ferina pelle? vt habitum mentiretur Germani, credo; qui plerumque pelliti. Germani autem multi non in castris solùm, sed, vt opinor, inter eius custodes.*

Germani pelliti.

Vidítque se operatum & sanguine sacro respersa prætexta.] *Operandi verbum, ad sacra. Tibullus*, Tunc pubes operata deo. *Restitue apud Liuium, lib.* X. Dum hostes operati superstitionibus, concilia secreta agunt, Amiternum opidum de Samnitibus vi cepit. *ita meus codex. vulgò*, superati. *Quod ait, respersam prætextam: scire licet pontifices, imò sacerdotes omnes, cum diis facerent, prætexta vsos: Germanicus autem Augur. Lampridius in Alexandro*, Accepit prætextam etiam cum sacra faceret, sed loco Pōtificis maximi, non Imperatoris. *Appianus* ἐμφυλ. α. Ἅπως μὲν Ἀσελλίων στρατηγῶντε καὶ ἀρχόντων, καὶ ἱερὰν καὶ ἐπίχρυσον ἐδῆτα ὡς ἐν θυσίᾳ βουκέμβυος, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ παρὰ ἱεροῖς. *Quinctilianus declamat.* CCCXL. Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus ac venerabilem. *Spartianus in Hadriano*: Natali suo vltimo cum Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit. *vbi corrigo*, aperuit: *quia sacrificabant capite velato. Adi & Zosimum lib.* IIII. *vbi delata ad Gratianum Christianum Principē prætexta pontificia, & spreta. ab hac mente Plinius placari purpura deos scripsit, respiciens scilicet ad prætextam*

Operari ad sacra. Liuius correctus.

Prætextæ vsus in sacris ita tamen vt fuerit tantum sacerdotum.

Spartianus correctus.

prætextam libro IX. Distinguit ab equite Curiam, dis aduocatur placandis, omnemque vestem illuminat.

PAG. 20. Nulla vulnerum patientia, sine pudore flagitij, sine cura ducum, abire, fugere.] *Videntur adumbrata è Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illyrios: eósque iisdem moribus fingit. lib.* IIII. *vbi inter cetera*: ἅτε δὲ τάξιν ἔχοντες, αἰσχυνθεῖεν ἂν λιπεῖν τινα χώραν διαζόμενοι, ἥτε φυγὴ καὶ ἡ ἔφοδος αὐτῶν, ἰσον ἔχεσι δόξαν τῷ καλῷ, ἀνεξέλεγκτον καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἔχει.

Aduersis diis obiiciant.] *Ita correxi: vulgo*, odiis.

Octo aquilæ petere siluas visæ aduertêre Imperatorem.] *Sic lib.* IIII. *Histo.* Aduertit ea res Vespasianum. *& Liuius lib.* I. *emendante me*, Aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *Nam hactenus* auerteratque, *scriptum reperies, ignorantia historicæ dictionis. Cæterùm, illud mirum vnde hic aquilæ nostris terris haud temerè visæ. Ac subuereor vt falsa species obiecta Germanico, aliæque alites fuerint.*

Aduertendi verbum, alia notione. Liuius emendatus.

Sequerentur Romanas aues] *Aquilas intellegit, quæ à C. Marij æuo propriæ Romanis. Exemplum credo esse à Persis, quibus in militia, Aquila præcipuum & regale signum. Xenophon de Expeditione Cyri lib.* I. καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀετὸν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης, ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον. *Et Pædia Cyri. lib.* VII. ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεθαμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῶν Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. *id est*: Erat autem ei signum, aurea aquila in longa hasta suspensa. & nunc etiam id insigne Persarum regibus manet. *Sed diuersa tamen ea paullum ab Aquila Romanorum. Nam hæc non aliud, quam modica ex argento aquila, quæ summæ hastæ insistebat, alis expansis, pede fulmen aureum tenens. Ita, præter M. Antonij nummos, etiam Dio describit libro* XLIII. *de prodigiis ante pugnam Mundensem*: οἱ δὲ δὴ ἀετοὶ τῶν στρατοπέδων αὐτῶν, τάς τε πτέρυγας σείσαντες, καὶ τὰς κεραυνούς, ὃς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινες χρυσοῦς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐκεῖνό τε τὸ κακὸν ἀντικρυς ἐνέσκηπτον, καὶ αὐτοὶ φρὸς τὸ Καίσαρα ἀπεφέροντο. *id est*, Aquilæ legionum eius, alas concutientes, & fulmina, quæ nonnullæ earum aurea pedibus tenent, abiicientes, Pompeio exitium palam denunciabant, ipsæque ad Cæsarem quasi auolabant. *Dixi modicam fuisse. collige ex his Flori verbis lib.* IIII. Tertiam aquilam signifer, priusquam in manus hostium veniret, euulsit, mersámque intra baltei sui latebras gerens in cruenta palude delituit. *Neque enim baltei latebris tegi potuisset aquila admodum magna. Dixi ex argento. quia, vt Plinius ait, eo metallo olim omnia signa, & in Appiano Aquilas reperio ex argento in castris Bruti: tamen aureas postea fecit luxus. itaque eas Dio describit lib.* XL. *ex more sui sæcli*: ὁ γὰρ Ἀετὸς ὠνομασμένος, ἐστὶ δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυτο. καθίστασθαι ἐν πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις. καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἑστὼς δόρατος μακροῦ, ἐς ὄξυ τὸν σύραγα ἀπηγμένου ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καθεπήγνυσθαι, φέρει. *id est*, Quod Aquilam dicunt, est modicum sacellum, & in eo aquila aurea. constituiturque in omnibus legionibus. eam vir vnus aliquis hastæ oblongæ impositam portat, cuius hastæ ima pars acuta est vt defigi in solum possit. *Quod ait sacellum esse, eam censeas in hasta ipsa simile quidpiam fuisse templi (nuda enim aquila fuit, vt docent monumenta & nummi) sed ad castra referendum est: in quorum principiis ædicula quædam, siue templum, in quo religionis causa aquilæ & signa seruabantur. Herodianus lib.* IIII. ὡς δὲ ἐστρατεύσατο ἐς τὸ στρατόπεδον, ἐς τε τὸν νεὼν ἔνθα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν στρατοπέδων θεοποιεῖται. *id est*, Postquàm in castra venit & id sacellum in quo signa & imagines exercitus adorantur.

Aquilæ sacellũ siue domuncula in castris.

Propria legionum numina.] *Ita alibi*: Mox conuersus ad signa & bellorum deos. *Dionysius, de iisdem*: πρώτιστα γὰρ ῥωμαίοις ζῶσι ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται. *Adeò autem signa pro diis, vti per ea miles iuraret. Liuius lib.* VI. Obstringere periurio non se solùm suumque caput, sed signa militaria & aquilas, sacramentique religionem. *Tertullianus*: Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus diis præponit. *Exemplum eius sacramenti egregium apud Lucanum lib.* I. *vbi Lælius Cæsari*:

Aquilæ & signa, dij militum.

Milites per signa iurabant.

—— per signa decem felicia castris
Perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos.

Miles in loco prælij Tiberium Imp. salutauit.] *Oportuerat Germanicum ipsum, qui dux & auctor facti. Sed Augustus vt auspicia seruauit sibi; sic honorem omnem rei à ducibus suis legatísue gestæ. Nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspiciis vicerat: ne antiquitùs quidem Imp. salutabatur, aut triumphabat. Hoc adulans suo Principi Horatius voluit*:

Imperatoris nomen ad solum principē. Apud eum vnum auspicia.

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Et ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nullo capite, in periculo, duces.

Et ab hac re statim, in trophæi inscriptione legis, Exercitum Tiberij Imperatoris ea monumenta consecrauisse; *non, Germanici, qui ducebat.*

PAG. 21. Detraxerat tegimen capiti, quò magis adgnoscereturꝰ] *Idem video Cyrum minorem fecisse in pugna illa sibi extrema: cuius causſam tamen Xenophon ambiguè refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam ineabant.*

Adulta æstas. Noua.

Sed æstate iam adulta.] *Sæpe ita loquitur noster, imitatione aperta Sallustij, quam phrasim operæ est semel à iuuentute intelligi, ex Seruianis notis, ad illud* Vere nouo. Id est, *ait*, primo mense Martio. Nam veteres per singula tempora anni, quæ in tres menses diuiduntur, obseruant vt sic dicant. Primum mensem, Nouum ver: secundum, Adultum: tertium, Præceps. Ita de Hieme, Æstate, Autumno. sic semper Sallustius. *Simile, quod Græci annum partiuntur:* ἰσχιέναι τ' ἔτος, μεσοῦντος, ἢ λήγοντος.

Præceps.

Placidum æquor mille nauium remis strepere.] *Ergo nullæ naues amissæ, casu aut hostili vi. Nam suprà dixit*, Mille naues sufficere visæ; properatæque. *Quid igitur est, quòd Germanicum non occultè insimulat paullo antè noster.* Classis Amisiæ relicta, lauo amne: erratumque in eo, quod non subuexit? *Ego sanè tota hac rei serie nec errorem vllum Germanici video, nec errori suam pœnam. Fateor mè non capere illa verba. Nam tempestas quæ secuta, referri ad classem seu relictam seu subductam nullo modo potest. Cogitemus.*

Obscurior Taciti mens.

Effusa grando.] *Sub quam, occulta causſa, semper vt aiunt, Oceanus intumescit.*

Mare omne in Austrum cessit.] *Propriène Austrum dicit? an γενικῶς, poëtarum ex ritu, quemuis ventum? Ambigo ego, ne Notum voluerit intellegi: quia clarè subdit*, qui tumidis Germaniæ terris, immenso nubium tractu validus & rigore vicini Septemtrionis horridior. *Nam certè non Auster est tyrannus, vt ille loquitur, Germaniæ terræ: nec vicinus Septemtrioni, cui recta linea distans & aduersus. Adde quòd Austro turbante, vix est vt naues ex ora Frisiorum in Britanniam rapiantur. quod mox narrat factum. Possunt tamen fortasse & hæc diluij; & illa, non incommodè interpretatione iuuari.*

Auster, pro quouis alio veto imbrico.

Postquam mutabat æstus, eôdem, quò ventus ferebat.] *Non malè etiam*, eodemque quò ventus. *Liuius lib.* XXVI. Acer etiam Septemtrio ortus inclinatum stagnum eôdem quò æstus ferebat.

Aluei manantes per latera.] *Nec displiceret scribi*, nantes.

Propinquo loco defossam aquilam.] *Malim*, luco. *Hic autem inuenta aquilarum vna, & suprà lib.* I. *altera. ergo receptæ nunc omnes, quia tertia seruata militis astu. Florus tamen scripsit*, Signa, & aquilas duas adhuc Barbari possident: tertiam signifer, &c. *Parum considerate. nisi ex Liuij persona & ætate loqui hominem placet.*

Flori incogitantia.

Non ausum congredi hostem.] *Legerim hæc & sequentia*, non auso c. hoste, Pulso, Pauente.

Reductus inde in Hiona miles.] *Vera correctio Beroaldi*, in hiberna miles. *ex Taciti verbis ipsis. Rhenanus qui*, Iuhiona, *legit: & ego qui seriò olim refelli, digni ambo qui piemur.*

Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos.] *Id accidit Tiberio ipso duce. Vide Dionem lib.* LV. *in cuius verbis menda, Cantabrique appellantur in Germania, qui reuera Sugambri: vt monui olim Antiquar. lect. lib.* I. *cap.* VI. *Suetonius*: Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit. *Eutropius lib.* VII. Tiberius CCCC. M. captiuorum ex Germania transtulit, & suprà ripam Rheni in Gallia collocauit. *Isidorus non obscurè indicat hosſipsos esse, qui Burgundiones posteà appellati, largiter potuerunt.* Burgundiones, *inquit*, quondam à Romanis subacta * interiore Germania per castrorum limites positi à Tiberio Cæsare, in magnam coaluerunt gentem. atque ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta, Burgos vulgò vocant. Hi posteà rebelles effecti Romanis, plusquam LXXX. ∞. armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, & nomen gentis obtinuerunt. *A quo tamen diuersus it Ammianus, qui originem eorum à Romanis trahit*: Gratanter ratione gemina Principis acceptæ sunt litteræ. prima, quòd iam inde temporibus priscis sobolem se esse Romanam Burgundij sciunt: dein quòd salinarum, finiumque causſa Alemanis sæpe iurgabant.

Sueui & Sugambri in Galliam.

Qui posteà Burgundiones dicti.

* Fortè, *ulteriore Germ.*

Dissentit Marcellinus. Lib. XVIII.

PAG. 22. Adsequi nomen Imperatorium, & deportare lauream posſet.] *Id est, triumphare, Triumphantes enim ascendere Capitolium soliti, & laurum quam manu tenebant, quæ que in fascibus lictorum, deponere in gremio Iouis: arbitri scilicet victoriæ & auctoris. Statius:* ——Laurumque superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis. *Idem:*
——Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Laurea triumphantium in gremio Iouis.

Dixi

Dixi, in fascibus lictorum: & eum ritum clarè ponit Dio LIIII. *de Augusto:* καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῆς ῥάβδου ἀφεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. *Sicut & Iulius Obsequens*: C. Antonius cùm in agro Pistoriensi Catilinam vicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. *Rectè ergo in Plinio scriptum*: Fasces imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quotiens lætitiam noua victoria adtulit. *nec rectè mutauit è libro vetere, vt ait, vir doctus*, exhinc in gremio. *Senecam turpi nota deformauit quicumque nebulo ignarus huius ritus. Consolatione ad Elbiam, cap.* X. Scilicet minus beatè viuebat Dictator noster, qui Samnitum legatos audiit cùm vilissimum cibum in foco manu sua versaret, illa, qua tam sæpe hostem percusserat, lancemque in Capitolini Iouis gremio reposuerat: quam Apicius nostra memoria vicit, qui, &c. *& molestiam obiecit quærendæ lancis, quam numquam inueniet. Libri aliquot*, lanceamque. *Emendo*, laureamque, *verissimè ad hunc triumphi morem. sequentia etiam scribe*, quàm Apicius nostra memoria vixit. *non, Vicit: & sententia omnis clara. Ne hæreas, simillimus de hisdem Fabricius Panegyristæ locus Laudatione Theodosij*: Curij, Coruncanij, Fabricij, cùm induciæ bella suspenderant, inter aratra viuebant: & ne virtus quiete langueſceret, depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri rusticabantur.

Item laurus è fascibus.

Defensa Plinij recepta lectio.

Seneca ad eum morem correctus.

Dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, consobrinos Cæsares.] *Ante lucem quærere occepi hoc stemma, & vereor vt concubium noctis sit priusquam pertingam. Cur Liboni huic proauus Pompeius, scio: cur Cæsares consobrini. In Scribonia amita hæreo, quæ ex historiis quidem adstruitur saltem matertera maior. nisi placet amitæ nomine abusum Tacitum esse. Si non est: sequitur vt paternum genus etiam (nam de materno constat) huic adolescenti è Scriboniis sit. Et suadet hercle nomen: quia Tacito dicitur, Scribonius Libo Drusus. Censeo L. Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio fuit, fratrem fuisse alium Scribonium, cuius nepos iste. ita, inquam, vt maritus Pompeiæ Scribonius aliquis fuerit. Liquere res nisi ex subiecta geneſi non potest.*

Stemma huius Libonis obscurum.

L. SCRIBONIVS LIBO, *qui Consul cum Antonio, anno* DCCXIX. *Vxor incerta.*
Ex his
- SCRIBONIA, *quæ nupsit Ex his*
  - SEX. POMPEIO, *filio Magni, per bellum Siculum. Dio. Appian.*
  - POMPEIA, *quæ desponsa* M. MARCELLO, *pignus pacis cum Triumuiris initæ. sed non deducta. Nupsit, vt coniicio, post* SCRIBONIO LIBONI. *ex quis*
    - L. SCRIBONIVS LIBO. *qui consul initio libri huius.*
    - SCRIBONIVS LIBO DRVSVS. *de quo hic, qui tantùm Prætor.*

SCRIBONIA, *eius soror, vxor* OCT. AVGVSTI. *Ex his*
- IVLIA. *cui maritus* VIPSANIVS AGRIPPA. *Ex his*
  - CAIVS, LVCIVS } *Cæsares.*
  - IVLIA, *nupta L. Paullo.*
  - AGRIPPINA, *nupta Germanico.*

SCRIBONIVS LIBO, *de quo nihil legi.*
- SCRIBONIVS *de quo nihil*
  - SCRIBONIVS LIBO. *quem volo maritum Pompeiæ fuisse.*

Priores duæ lineæ huius generis veræ, & ex historia Dionis, Appiani, collectæ. Tertia à sola coniectura est. sed aliter de amita Scribonia explicari à me non potest. L. Scribonium Libonem qui consul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, nō patrem eius fuisse sed fratrem ex narratione Taciti liquet. Patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. Hunc fuisse arbitror à quo Scribonia lex denominata: quem vir magnus in libello singulari ad eam legem imperitè confudit cum isto qui nunc reus.

Iac. Ræuardus ad leg. Scribon.

Amitam Scriboniam.] *Digna lectu de tota re vide apud Senecam epistola* LXXI.

Per Flaccum Vescularium.] *Qui tamen infrà lib.* V. *est, Vescularius Atticus insidiarum in Libonem internuncius.*

Lectica delatus ad fores curiæ.] *Quod receptum in solis ægris. Nam lecticæ quanquam iam vulgatæ, tamen spernebantur adhuc à Curiæ aditu. Suetonius de Tiberio:* Numquam curiam nisi solus intrauit: lectica quondam introlatus æger, comites à se remouit.

AEgri in lectica.

Inniſúsque fratri.] *Puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul.*

Et C. Liuius.] *Nescio an*, Cluuius.

Quis viam Appiam Brundisium vsque pecunia operiret.] *Non temerè de via*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Appia regina viarum.

Appia cónsultauit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longißima, & quasi regina, vt ait Statius:

——quà limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.

Diſcidium ſcriptorum in via Appia.

Sed pertinuitne ea Brundiſium vſque? Negat Frontinus de Aquæductibus, qui vltra Capuam non porrigit. Appia aqua, *inquit*, inducta eſt ab Ap. Claudio Cenſore. qui & viam Appiam à porta Capena vſque ad vrbem Capuam muniendam curauit. *Adfirmat tamen hic Tacitus, & Strabo, prolixè lib.* V. *&* VI. *& Horatius:*

Brundiſium melius Numici via ducat, an Appi.

Conciliati omnes.

aliíque. Omnes bene. Nam Appius ipſe non herclè vltrà Capuam perduxit. ne potuit quidem, vt fines tunc erant imperij Romani. perduxit poſteà ſiue C. Gracchus Tribunus, qui pleraſque vias fecit, refecit: ſiue C. Cæſar, qui curator viæ Appiæ non leuiter in eam impendit: ſiue Auguſtus, de quo inſcriptiones priſcæ, S. P. Q. R. QVOD. VIÆ. MVNITÆ. SVNT. *Nam certum aliquid non alij, non ego inueni.*

Atroces vel occultas notas.] *quæ ad mortem eorum pertinerent, aut cædem.*

Vetere Senatuſconſulto quæſtio in caput domini prohibebatur.] *Quando & à quo latum id Sc. quæro. Sanè antiquum eſt, & Cicero referre videtur ad morem maiorum potius, quàm ad legem.* Nam cum more maiorum de ſeruis in dominum ne tormentis quidem quæri liceat: exortus eſt ſeruus, qui quem in eculeo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. *Idem*: Maiores noſtri in dominum de ſeruo quæri noluerunt, non quia non poſſet verum inueniri, ſed quia videbatur indignum eſſe, & domino morte ipſa triſtius. *Derogatum ei legi antiquitus, in cauſſa incesti. Pro Milone*: De ſeruis nulla lege quæſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu, vt fuit in Clodium. *Iuriſconſulti excipiunt etiam adulterij crimen, frandati cenſus, & maieſtatis. l.* I. *C. De quæſtionibus.*

Sc. de tormentis ſeruorum.

Quando torqueri in dominum ſeruus poſſit.

Gallidus & noui iuris repertor Tiberius.] *Imò infamia huius inuenti penes Auguſtum: errátque noſter, ſi non errat Dio lib.* LV. ὅτι δὲ ἐκ ἐξὸν ὂν δῆλον κ᾽ᾗ δεσπότε βασανισθῆναι, ὁπόλυσεν ὅσάκις ἂν χρεία τοιᾶτε τινὸς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ κ᾽ ἑαυτῷ παραδόσεως, ὅπως ἀλλόβιος τ᾽ ποιμένα ὧν ἐξετάζηται, οἱ μὲν ἠπώλιζ, ὅτι ὁ νόμος τῇ τ᾽ δεσπότε μᾶλλαγῇ κατελύεως ἔμελλεν.

A Tacito diſſerepat Dio.

Mancipari.

Mancipari ſingulos actori publico iubet.] *Mancipari, mancupio tradi:* πωράδοσεως, *ſiue, vendi, dixit Dio. Suprà*: Hortiſque venditis ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet. *Lib.* III. Seruos quoque Silani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. *Sed quis publicus actor? non alius, quàm publicus ſiue ſeruus ſiue libertus: proprio tamen munere, qui res rationeſque reipub. adminiſtrabat. Græci* διοικητὰς, θεσμιστὰς *vertunt. Itaque ferè cum Procuratoribus æquiparantur: ſic tamen vt minus latè vagetur eorum poteſtas. Plinius in laudatione Traiani*: Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo, In ius veni, ſequere ad tribunal. *Idem lib.* III. *epiſtol. ad Caluiſium*: Deinde quod non minus vtile quàm voluptuoſum, poſſe vtramque eadem opera, eodem viatico inuiſere, ſub eodem procuratore ac pænè iiſdem actoribus habere. *Saluianus Maßilienſis*: Pauent quippe actores, pauent ſilentiarios, pauent procuratores: prope vt inter iſtos omnes nullorum minus ſerui ſint, quàm dominorum ſuorum. *In marmore priſco*:

Actor publicus

Similis procuratori.

HERCVLI. DEFENSORI
PRO. ITV. ET. REDITV
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI. CÆSARIS
D. CLODIVS. D. L.
FELIX
ACTOR. CÆS. N. D. D.

id eſt, Actor Cæſaris noſtri dedicauit. Sic Actores prædiorum l. XVI. *C. De procuratorib. Actores rerum, l. vlt. De offic. præſid. & in Suetonij Domitiano cap.* XI. *Actorem ſummarum ritè fortaſſe reposuit Torrentius. Certè enim pecuniæ recipiendæ & expendendæ præerant. Apuleius lib.* II. Philodeſpotum requirit actorem (*ita è codice ſcripto Giſelini noſtri legimus, cum malè adhuc* auctorem.) eíque præcepit, bono cuſtodi redderet ſine mora præmium. *Vt ergo iſti in priuata familia, ſic & in rep. Actores. de quibus Plinij locum correctum imputo iuuentuti, lib.* VII. *Epiſtola ad Caninium*: Equidem nihil cómodius inuenio, quàm quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis longè pluris exactori (*corrigo, inquam,* actori) publico mancipaui, eumdem vectigali impoſito recepi, tricena millia annua daturus. *quibus verbis nihil clarius*

Correctus Plinius.

clarius poteſt ad Taciti mentem. Vt enim ibi ager Actori publico mancipatur: ſic hîc ſerui. Vide quæ de reip. ſeruis ſcripſi libro Electorum, cap. XXII. *& adde (quod tunc me fugit) de appellatione eorum à magiſtratibus, Varronis inſignem locum, quem ſecius accepit vir doctus: Lib.* VII. *De lingua Latina*: Nomina habent plerique liberti à municipio manumiſſi: in quo, vt ſocietatum & ſanorum ſerui, non ſeruarunt proportionem & rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, vt à Fauentia Fauentinus, à Reate Reatinus, ſic à Roma Romanus; vt nominantur libertini à libertis orti, & è publicis ſeruis populi Romani, qui manumiſſi antequam ſub magiſtratuum nomina, qui eos liberarunt, ſuccedere cœperunt. *Dicit Varro. Serui publici manumiſſi, dicti ſunt liberti populi Romani, vti reapſe erant: manumiſſi quidem, priuſquam ambitioſa hæc conſuetudo inualeſceret nominandi à magiſtratibus. Nam eccè cœperunt à Conſule quopiam aut Prætore, Corneliani dici, Gelliani, Clodiani. Et adde iſtis, quæ notaui ibi. Ille amicus noſter ad ſucceſſiones refert & teſtamenti factionem. Acutè. ſed quo tam acutè?*

Serui publici agnominati à magiſtratibus.

Varro explicatus præter mẽtem viri docti.

P. Quirinio propinquo ſuo.] *Eſt P. Sulpicius Quirinius, qui Æmiliam Lepidam habuit vxorem. vnde adfinitas. Nam ipſe ignobilis.*

Præturæ extra ordinem datæ.] *An ſuprà numerum eos Prætores adiectos vult? certè enim vnius prætura tantùm vacabat. An potius, in annum proximum deſtinatos eos, extra ſortem aleámque comitiorum?*

Tunc Cotta Meſſallinus, ne imago Libonis poſterorum exſequias comitaretur, cenſuit.] *Cotta hic inter notas & vibices eius ſecli, filius, vt Plinius ait, Meſſallæ oratoris: patris optimi degener proles. De imaginibus in funere, déque hoc interdicto, non repeto ea quæ ſcripſi in Electis cap.* XXIX. *Sic Bruti & Caßij imagines abolitæ, infrà lib.* III. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quinctij, aliaque eiuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus hoc ipſo, quòd effigies eorum non viſebantur.

Lib. X. cap. XXII.

L. P. & Gallus Aſinius.] *Vereor vt elapſum exſcriptori ſit aliquod nomen. Diuinabam olim,* L. Pætus, Gallus Aſinius. *Pætos ſanè illo æuo in Senatu fuiſſe, docet liber* XV. *vbi Cæſonius Pætus. Quid ſi etiam,* L. P. & Gallus Aſinij? *vt prænominibus diſtinguat plures eius gentis. Nam Aſinij aliquot Senatores, imò conſulares, vti infrà dicam.*

Aſinij plures prænominibus diuerſi.

Facta & de Mathematicis Magiſque Italia pellendis Senatuſconſulta.] *Imò repetita potius. Nam veteri lege edictóque, pridem amota è rep. illa peſtis. Anno vrbis* DCXIIII. M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio Coſſ. C. Cornelius Hiſpallus Prætor edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex vrbe atque Italia iuſſit: leuibus atque ineptis ingeniis, fallaci ſiderum interpretatione, quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem iniicientes. *ait Valerius libro primo. Anno* DCCXXI. *M. Agrippa Ædilis* τὰς ἀστρολόγους καὶ τὰς γόητας ἐκ τ᾽ πόλεως ἐξήλασεν. *auctor Dio* XLIX. *in extremo. Iterùm anno* DCCLXI. *ab Auguſto interdictum ſeuerè omni vaticinio ac prædictione. notat idem Græcus lib.* LVI. *Sed ſeriò in primis & cum cura ea res habita, hoc anno. Senatuſconſulti, quod factum, formam & verba certò repperi in Fragmentis Iuriſconſultorum, quæ dedit nuper doctiſimus P. Pythoëus. Ait ibi Vlpianus, lib.* VII. *de offic. Proconſ.* Præterea interdicta eſt (*ita legit Pythoëus*) Mathematicorum callida impoſtura & obſtinacitate perſuaſio. Nec hodie primum interdici eis placuit, ſed vetus hæc prohibitio eſt. Denique exſtat S. C Pomponio & Rufo Coſſ. factum, quo cauetur, vt Mathematicis, Chaldæis, ariolis, & ceteris qui ſimilem in certum fecerunt (*Pythoëus*, ſimilem artem: *ego legerim*, ſimilem ceſtum, *ſiue*, quæſtum) aqua & igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: & ſic * eternus gentium qui ſi id fecerit in eum animaduertatur. *Dico Domitium intellegere S. C. hoc ipſum. At enim ille refert ad Pomponium & Rufum Coſſ. hoc autem anno Taurus & Libo Coſſ. fuerunt. Non hoc nouum, vt inter ſcriptores anni vnius diſcrimen ſit. Cælius enim Rufus, & L. Pomponius, conſules fuerunt ſequenti hunc anno. Addit Vlpianus alia, quæ ad cognitionem iſtam*: Sæpiſſimè denique interdictum eſt ferè ab omnibus principibus, nequis omnino huiuſmodi ineptiis ſe immiſceret: & variè puniti ſunt hi qui id exercuerunt, pro menſura ſcilicet * & conſultationis (*legerim*, ſceleris & conſultationis; *vel inducta copula*, ſcilicet conſultationis.) Nam qui de Principis ſalute; capite puniti ſunt, vel qua alia grauiore pœna adfecti. *Non omittam oraculum noſtri vatis, de his vanis vatibus*: Mathematici genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax: quod in ciuitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur.

Mathematici quãdo & quotiens pulſi.

Verba propemodum eruta huius Senatuſconſulti.

Libro cui titulus: Moſaicarũ legum & Romanar. collatio tit. XV.

Correctus Vlpianus.

De tempore Senatuſconſulti diſſẽtio.

Vlpianus iterũ emendatus.

Saxo deiectus eſt.] *Tarpeio. ita dicebant, ſine alia additione. Plautus*:

Qui in amore, (*malim*, amorem) præcipitauit, peius perit, quàm ſi ſaxo ſaliat.

Lucretius. ——ſceleriſque luela

Saxum Tarpeium.

Universidad de Deusto Biblioteca

Carcer, & horribilis de saxo iactus deorsum.

Animaduersiones extra vrbē.

Extra portam Esquilinam.] *Supplicia pleraque apud Romanos sumi solita extra portas. credo, ne frequenti sanguine & cæde, contaminari oculi ciuium, aut delibari videretur libertas. Plautus,*

——credo ego istoc exemplo tibi
Esse eundum actutum extra portam, dispessis manibus
Patibulum quom habebis.

Carnificis domus extra vrbem.

Itaque & carnifex domicilium habuit extra vrbem. Cicero, pro Rabirio perduellionis reo: Sed moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex consisteret. quem non modò foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu Censoriæ leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt. *Ideo Plautus,*

——extra portam Metiam currendum est prius,
Lanios inde accersam duo cum tintinnabulis.

Plautus explicatus.

intellegit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnem suppliciis locum.

Porta Esquilina supplicioru fuit.

Sed quid est quod Tacitus hîc disertè nominat Esquilinam? non temerarium est. nec facilè reperies, vt ego censeo, vbi supplicij res, nominari portam aliam: nisi tamen Metiam, vt iterum apud Plautum:

Illum edepol videre ardentem te extra portam Metiam,
Credo ecastor velle.

Metia, eadem cum Esquilina.

Sed profectò quæ Metia Plauto, eadem est cum Esquilina. argumento loci de suppliciis, tum numeri situsque portarum vrbis. Id'que ante me censuisse audio Octauium Pantagathum, virum magnum, altum, & qui esse doctus eligeret quàm videri. Non, inquam, reperies aliam nominatam ab istis, nisi fortè Collinam in Vestalium morte. quod aliud à supplicio vulgato. Facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio scripsit: Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. *Quod Horatius, anus illas lapidatas in Esquiliis abiicit:*

Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.

Puticuli.

Itaque & Puticuli ibi, quò vilium damnatorúmque hominum cadauera proiiciebantur. Varro, Festus, aliique. Ibidem locum fuisse, qui Sestertius diceretur, infrà docebo.

Classicum canebat in morte ciuium.

Cùm classicum canere iussissent.] *Non cuilibet è plebe doctorum notus mos. Cùm ciui rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis vrbis locis canebat, & postremo ante ianuam damnati. Plutarchus in Gracchis:* καίτοι πάτερ ὧν ἡμῖν, ἔτης ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπεύθυνος, τότε φοβεῖται θύρας ἔωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀναπαλεῖδζ τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ὑπέρειν ψῆφον αὐτῷ τὸς δικαστάς. *Seneca lib. I. de Ira:* Itaque etsi peruersa induenda magistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens nec infestus, sed vultu lenis, & illa solemnia verba graui magis quàm rabida voce concipiam. *In Commentario M'. Sergij apud Varronem, lib. V. de LL.* Quo die comitia erunt, in arce classicum canat, endo (*sic emendo*) circumque mœros, & ante priuati huiusce T. Quinctij Trogi sceleroſi hominis hosticum (*leg. est*, hostium) canat, & vt in campo cum primo luci adsit. *Seneca iterum huc respexit Epist. XVII.* Cùm classicum cecinit, scit non se peti: cùm aliqua conclamatio est, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. *Puto & Lucilius, hoc versu trochaico:*

Vatro correctus.

Rauco concionem sonitu & curuis cogant cornibus.

In prouinciis seruatus ille mos.

Nec Romæ solùm & inter ciues seruatus ille mos: sed etiam in prouinciis, nisi fallunt me Declamatores (& hercle vereor vt animi ingeniique causa fallant) apud Senecam patrem libro IX. Controu. I I. de Flaminio qui inter cænam noxium puniuit. Capito: Fit à præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex altera parte classicum. *Cæsius Seuerus:* Si tribunal conscenderit conuiuiali veste: si cum classicum canere debeat, symphoniam canere iusserit.

More prisco aduertêre.] *Supplicium prisci moris quale, pete à me in lib. XV.*

Ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent.] *Vide luxum eius ævi, & gratulare sæculo nostro. Dio paullo communius id concipit: quasi interdicta omnia vasa auri, nisi quæ ad sacra.*

Pollux, lib. VII. cap. XVII. De byssо, & serico.

PAG. 23. Ne vestis serica viros fœdaret.] *Nolim erres. distincta genera vestium olim, Byssina, Bombycina, Serica. Byssina, è lino: Bombycina, è vermc: Serica, ex arborum lana,*

lana confectæ. Bombycina eadem est cum Coa siue Coa (nihil enim interest) manétque hodie: reliquarum nihil superest præter nomen. Byssum cum Serico, imperitè confundit Philostratus lib. II. & vult ex arbore Indica nasci, quæ altitudine quidem populos æquet, foliis salici non absimilis. Sericum debuisset dicere. Nam Byssus è terra gignitur vt linum, circa Elidem præcipuè, Achaiæ vrbem. Eádem imperitia Bombycinam, Sericam facit Isidorus lib. XIX. Si tamen imperitia est, & non recepta opinio inferioris ævi. Nam & Zonaras in Iustiniani vita scribit eius temporibus telam sericam à Romanis (*id est Græcis Byzantinis*) texi cœptam, cum anteà à Persicis mercatoribus tantùm importaretur, nec Romani scirent fila illa esse vermium. *Et addit duos monachos oua illa vermium ex India attulisse, & mori foliis aluisse, & inde sericum confecisse. Otho item Frisingensis in historia Friderici lib. I. ait Rodericum Siculum expugnatis in Græcia Athenis, Corintho, Thebis opifices qui sericos pannos texebant deduxisse captiuos & in Siciliæ vrbe Palermo collocasse. Inde factum vt quam textrinam prius soli Græci inter Christianos habuerint, cum Romanis communicata sit ingeniis. Nec abhorrent ab hac sententia Pausanias, Pollux, Seruius. At magis veteres discriminant clarè: & lanam arborum esse Sericum volunt, apud Seres Indos. Virgil.*

De byssо & serico.

Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres.

Plinius: Seres lanicio siluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem. *Seneca poëta:* Quæ fila ramis vltimi Seres legunt. *Marcellinus lib. XXIII.* Apud Seras sublucidæ siluæ, in quibus arborum fœtus aquarum aspersionibus crebris velut quædam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtemine conficiunt sericum. *De his Seneca, lib. VII. De beneficiis:* Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus, aut denique pudor possit. quibus sumptis, mulier parum liquido nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, vt matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. *Pellucebant enim tenerrima, vt Ammianus loquitur, subtilitate. ideóque quotiens pellucidam vestem, pellucentem togam, taliáque legis: capito de Serica, aut Coa. Iuuenal.*

Vestes è serico pellucidæ.

Acer & indomitus libertatisque magister
Cretice pelluces.

ceperim de Serica. Tibullus, de bombycina:

Item è bombyce.

Illa gerat tenues vestes, quas femina Cea
Texuit, auratas dispositúitque vias.

Quando Serica Romæ.

& Horatius: Altera nil obstat Cois tibi. *Serica quando venerint in vsum planissimè non scio. suspicor Iulij Cæsaris ævo, (nam ante non inuenio) qui etiam ludis theatrum totum velis contexit sericis. vt ex quorundam fide Dio refert lib. XLIII. Eam vestem etiam Medicam dictam, scriptum reliquit Procopius. Genera eius facta postea Holoserica, Subserica. vsúsque primus Holoserica, Eligabalus. de quo adi scriptores historiæ Augustæ.*

Medica vestis, de qua vide Procop. lib. II. de bello Vandalico.

Aliam apud Scipiones pecuniam.] *Larga significatione pecuniam dixit, vt lex X-viralis, & Iurisconsulti.*

Vt locis, ordinibus, dignationibus antistent, talésque ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur.] *Quid est illud,* tales? *Censeo rescribendum,* dignationibus antistent, aliisque, quæ ad requiem. *Ideo (inquit bonus patronus luxuriæ) repertum discernere censum Senatorum equitúmque à plebe: non solùm vt loco, ordine, dignitate, præmineant, sed etiam supellectile, veste, aliisque quæ animo aut corpori cara. Potes etiam legere,* & aliis quæ ad. *minúsque recedes à scriptura.*

Confessio vitiorum.] *Possit legi,* consensio.

Missus est Prætor, qui domi interrogaret.] *Quod in egregiis personis obseruari Paulus iubet, l. XV. De iureiurando:* Ad egregias personas, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iurandum.

Censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda.] *Non à se id inuênit Gallus, sed imitari decretum C. Cæsaris voluit, de quo Appianus, in persona M. Antony:* ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ χθὲς ἅπαντες οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τὰ Καίσαρι, οἱ δὲ ἐπ ἀρχομεν, αἱρετοὶ πρὸς ἐκείνῳ γενόμενοι, οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἄρχειν κεχειροτονήμεθα. ἐς γὰρ πεντετεῖς, ὡς ἴσε, καὶ τὰ ἀρχαῖα ἡμῖν ἦ τὰ ἐτήσια, ἢ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο. *De quo etiam Suetonius sentit cap. LXXVI. in Iulio:* Magistratus in plures annos ordinauit.

Lib. II. ἱμφυλ.

Vtque legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur.] *In exercitu duplices legati, Consulares & Prætorij. Consularis toti exercitui plerumque: Prætorius legioni vni præsidebat. At interdum à Cæsare etiam non prætorij præponebantur. ad*

Legati exercituum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quos pertinere hoc consilium Gallus voluit. Sed quod sequitur, in annos singulos nominaret, *nónne potius scribi est*, in annos quinos? *Et mihi ex prioribus sequentibúsque sic videtur. Refero hoc autem ad candidatos Prætoræ, quod numerus facilè indicat.*

Quasi augeretur potestas eius.] *In Medicæo*, auretur, *legitur voce admutilata. Illa vera lectio. augebatur enim potestas, cùm in eius manum comitia darentur.*

Ortalus cognomen Hortensiorum.

Preces M. Hortali nobilis iuuenis.] *Ortalus scribitur in Suetonio*: Pleroſque modestia & pudore deterruit, in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodicâ re familiari, auctore Augusto, quattuor liberos tulerat. *Ortalus igitur Hortensiæ gentis cognomen. Cicero ad Atticum, lib.* IV. Ortalus in ea causſa fuit, cuiusmodi solet. *Infanda quædam de hoc ipso, nisi fallor, Hortensio Valerius Maximus narrat lib.* III. Iam Q. quidem Hortensij, qui in maximo & ingenuorum ciuium & amplissimorum prouentu, summum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, Nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abiectiorem & obsceniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit, quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat. *sed vocat Corbionem. An'ne igitur scrib.* Hortalus Corbio? *an corrupta ea vox, subst*ituendúmque, Ortalus? *alterum certè horum. Principio etiam Valerianæ narrationis emendo*, in maximo & ingeniorum, & ciuium amplissimorum prouentu. *Facio iudicem nostrum Pighium, cui scriptor hic non medicinam debet, sed vitam.*

Mala proles boni patris Ortalus.

Diuinatio in Valerio Max.

En stirps & progenies tot Consulum, tot Dictatorum.] *Vaniloqua hominis oratio & falsa. vbi enim isti tot Cõsules, tot Dictatores? Certè ego in Hortensia gente vnum Dictatorẽ reperio, & Consulẽ vnum. Dictatorẽ anno vrbis* CDLXVII. *secessione plebis. Cõsulẽ, Q. Hortensiũ, huius auum. Sed intellegit fortasse maiores suos etiam ex gente materna.*

PAG. 24. Eandem vim in me transmittere.] *Prisca scriptura*, in me transmerei. *ex quo Beatus*, transumere. *Legebam*, eâdem, inuidiam in me transmittere. *vel*, eâdem, inuidiæ me transdere. *Transdere plerumque libris scriptis, pro Tradere. Eâdem, notum ex Plauto. Nec dissidet à vero posterior diuinatio.*

Cosa Etruriæ.

Vectúsque Coram Etruriæ promontorium.] *Apud Dionem leges, in Galliam profectum eum. Sed Coræ nomen ego apud Geographos in hoc tractu non reperio: reperio Cosæ. quod Etruriæ opidum fuit in sublimi colle ad mare, cum subiecto sinu. Strabo lib.* V. μετὰ δὲ Ποπλώνιον Κόσσα πόλις μικρὸν ὑπὲρ τῆ θαλάττης. ἔστι δὲ ἐν κόλπῳ ὄντος ὑψηλός. *Vicinum id portui Herculis Sex. Rutilius in Itinerario locat*: Et desolatæ mœnia fœda Cosæ. *Seruius de eodem*: Cosæ ciuitas Thusciæ, quæ numero singulari etiam secundum Sallustium dicitur. *Nominat & Plinius lib.* II. *Itaque qui me audiet*, Cosam *hîc restituet.*

Templum Iulium apud Bouillas & Iudi.

Sacrarium genti Iuliæ, effigiésque diuo Augusto apud Bouillas dicantur.] *Addito etiam ludicro Circensi. quod docent Cornelij verba, lib.* XV. Ludicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. *At de Sacrario, exemplum imitatus in gente Flauiâ Domitianus. Statius* V. *Siluar.*

——æternæ modò qui sacraria genti
Condidit, inque alio posuit sua sidera cælo.

Triumphauit de Cheruscis, Cattísque, & Angriuariis.] *Plures gentes in hoc triumpho Strabo nominat, sed verbis corruptis: de quibus videro in Germania Taciti.*

Currus quinque liberis onustus.] *Ex triumphantium ritu, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero, pro Murena, Plutar. Suetonius, alij.*

Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur.] *Iusta putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno vrbis* DCCXVIII. *Consule Dionem libro* XLIX.

Suet. in Cal. cap. 11.

PAG. 25. Regnum eius in prouinciam redactum est.] *Non nunc quidem, sed paullo pòst à Germanico missо ad res Orientis. Infrà*: At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepêre. *Strabo, lib.* XII. τὴν δὲ μεγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν ἐκ ὅσου πρώτην διάταξιν. τελευτήσαντος γὰρ τὸ Ἐίου Ἀρχελάου τὸ βασιλεύσαντος ἔτη καὶ τὴ σύγκλητος ἐπαρχίαν ἔξ) Ῥωμαίων ἐωτὴν.

Centesimæ initium. Ea ad ærarium militare.

Fructibúsque eius leuari posse centesimæ vectigal, ducentesimam in posterum statuit.] *Onus hoc impositum vrbi & Italiæ, post bella ciuilia, ab Augusto: anno, nisi erro*, DCCLIX. *quo tempore ærarium militare institutum, vt tradit Dio lib.* LV. *Colligo ex verbis Taciti, quæ lib.* I. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. *Non aliud autem hoc vectigal, quàm centesimus rerum in auctione venalium nummus. Auctor sic interpretandi Suetonius,*

Suetonius, qui Ducentesimam auctionum appellat, in Caligula, cap. XVI. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. *vbi bene Turuebus emendat*, Centesimam. *Bene, inquam, maximus ille Criticus ævi nostri. Nec iuuat Suetonij receptam lectionem hic locus Taciti: quia ille idem Tiberius, quasi pœnitentia beneficij, centesimam iterum instituit, ducentesima inducta. Clarè Dio, lib.* LVIII. καὶ μετὰ τοῦτο (*id est, post Seiani mortem*) τέλος διακοσιοστὸν ἔχον, ἑκατοστὸν ἤγαγε. *Non narrat id Tacitus. fateor, quia ea omnis historia exstincta. At Dio idem, vbi de Caligula, sibi constans, centesimam ab eo sublatam ait, non Ducentesimam. Vide eius verba*, LIX.

Comprobata Tumebi sententia.

Nec posse motum Orientem.] *Rectè; quasi dicat, turbatum commotúmque Orientem. aliàs, non peccabis si legas*, motum Orientis.

Maiúsque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte, aut missu Principis obtinerent.] *Id eximium ius tributum etiam olim Pompeio Magno, bello in piratas. Quod ait, sorte aut missu: diuidit Proconsules, à Proprætoribus Legatisque. vt verè notaui libro* I. *suprà.*

Silanus Creticus.

Creticum Silanum.] *Ex Iunia familia hic Silanus, sed adoptione in Cæciliam transierat. Itaque nomina illi, Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus. Ex Dione, Cassiodoro, aliisque qui scripserunt Fastos. Consul fuit anno vrbis* DCCLX. *cum Nerua Siliano.*

Cn. Piso.

Donec vltro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere.] *Consul fuit Cn. Calpurnius Piso, cum ipso Augusto, anno* DCCXXXI. *De ministerio eius in bello Africo, vide, si lubet, Hirtium initio libri.*

Plancina.

Vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur.] *A Dione Munatia Plancina dicitur: vt certum sit eam celebris illius L. Munatij Planci filiam fuisse aut neptem. Nominat hanc ipsam Romæ lapis, in ædibus Cæsis*:

D I S. M A N I B V S
L. M V N A T I
P L A N C I N Æ. L.
P O L Y C L I T I.

id est, Plancinæ liberti.

Vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infrà despectare.] *Germanicum intellege, & Drusum.*

Non frequens pluralis.

Plancinam Augusta monuit Agrippinam insectandi.] *Non muto, etsi dictio non trita. Sic lib.* XV. Vologesi penitus infixum erat arma Romana vitandi.

Auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens.] *Tu qui in historia tiro, hæc pete ex Tabula stirpis Augustæ, quam inserui, fine librorum.*

Discessu Romanorum, ac vacui externo metu.] *Simile illi Sallustiano*: Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit.

Maraboduus rex.

Sed Maraboduum regis nomen inuisum apud populares.] *Iure. Nam hic Maraboduus adolescens, Romæ benignè ab Augusto habitus, reuersus ad suos, artes & seruitutem intulit externas. de quo iucunda & necessaria scitu Strabo lib.* VII. ἐν ταύτη δὲ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, ἢ τὰ τῶ Σηθων ἔθνη. τὰ μὲν οἰκεῖνται ἐντὸς τῦ δρυμῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κολδάλων. ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ Βοίασμον, τὸ τῦ Μαροβόδλε βασίλειον, εἰς ὃν ὀνείνος τόπον, ἄλλως τε μεγένεσθε πλείως, καὶ δὴ τὰς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῦ Μαρκομάνως. Ἐσπεσε γὰρ τοῖς πραγμασιν ἔτος οἷς ἐλιώτυ, μετὰ τὴν ἐν Ρώμης ἐπανοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, & ἐυεργετέιτο ὑπὸ τῦ Σεβαςῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάςευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λυΐους τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζέμνους, καὶ Βάτωνας, καὶ Μυγιλώνας, καὶ Ζιβηνὰς καὶ τῶν Σηύνων αὐτῶν μέρα ἔθνος Σέμνωνας. *Id est*: in hac Germaniæ parte est etiam Hercynius saltus, & gentes Sueuorum: quarum aliæ ipsam incolunt siluam, vt Colduli (*suspecta lectio, nec eam gentem nominatam alibi reperio*) in quibus est & Bouiasmum (*fortè*, Boyhaimum *vera scriptura, quasi Boiorum domus*) Marobodui regia. in quem locum cùm alios complures transtulit, tũ populares suos Marcomannos. Occupauit enim dominationem priuatus, post reditum suum Roma: vbi iuuenis vixerat, & beneficiis ab Augusto affectus fuerat. Reuersus autem regnauit, & subiecit sibi, præter dictos, Luios (*omnino scribo* Λυγίους, *siue Lygios, quæ præcipua Sueuorum gens Tacito*) magnam nationem, Zumos, Butones (*lego*, Guthones) Mugilones, Sibinos, & inter ipsos Sueuos magnum populum Semnonas. *Ex his clara illa Taciti, quæ sequuntur, Maroboduum* Hercyniæ latebris defensum: Cæsaris satellitem.

Eius regia.

Correctus Strabo.

Quia fratris filio iuueni, patruus senex parere dedignabatur.] *Iuuenili prorsus ætate res magnas gessit, decus illud Germaniæ. Varum fudit anno vigesimo sexto ætatis. Maraboduum nunc, anno* XXXV. *facilè collectu ex Tacito, qui eum triginta septem annos*

Arminij ætas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitæ, duodecim imperij explesse scribit. Obiit autem anno DCCLXXII. *biennio post hanc pugnam.*

Numerus in Tacito vitiosus.

At se XII. legionibus petitum duce Tiberio.] *Non dubiè intellegit id bellum de quo Suetonius:* Nuntiata Illyrici defectione, transiit (*Tiberius*) ad curam noui belli. quod grauissimum omnium externorum bellorum post Punica per x v. legiones paremque auxiliorum copiam gessit. *In re & numero conuenit cum Suetonio Orosius, nisi quòd Germanicum nominat bellum, non Illyricum. Maraboduus autem imperitauit in ea Germaniæ parte quæ adsita Illyrio. Itaque corrigendum fortasse in Tacito* x v. legionibus. *etsi Velleius decem modò enumerat, &* LXX. *cohortes.*

Magnus terræmotus.

Orosij supinus error.

PAG. 26. Eodem anno XII. celebres Asiæ vrbes conlapsæ.] *Terræmotus huius mentio Plinio*: Maximus terræ, memoria mortalium, exstitit motus Tiberij Cæsaris principatu, XII. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis. *Bonum Orosium quàm fugit ratio, qui hunc tremorem terræ ad tempus refert mortui nostri Senatoris? quod nos quidem scimus totis quatuordecim annis posterius fuisse. Scilicet egebant hoc fuco sacræ litteræ. De eodem Strabo, lib.* XII. καὶ τὸ περὶ Σίπυλον δὲ ἡ τῶ ἀναβοπὴν αὐτῆ, ὲ δεῖ μῦθον τίθεθ. Καὶ γὸ νῦν τ Μαγνησίαν τ ὑπ' αὐτῆ κατέβαλον σὺν μοὶ. ὑνίκα καὶ Σάρδεις ἡ τῆ ἄλλων τὰς ὀπφανες άτας, κ πολλὰ μέρη διελυμήνατο. ὀλιγώρθωσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χρήμαζε ὀπὸ θ, καθάπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τ γιγνομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς ὁ πατὴρ αὐτέ ἡ Λαοκιδεῦσιν.

Sardes concussæ terræmotu.

Asperrima in Sardianos lues.] *Bianoris epigramma in hanc rẽ est, lib.* I. *Anthologiæ:*

Σάρδεις αἱ τὸ πάλαι Γύγε πόλις, αἴτ' ἀλυάττε
Σάρδεις, ἀ βασιλεῖ πέρσις ἐν ἀσπάδι,
αἱ νῦν ἀρίσω τὸ παλαιὸν ἐπλυθώσασθε μέλαθρον,
ὅλβον πακτώλε ῥεύματ δεξάμεναι.
νῦν δὲ ὅλαι δύσηνοι ἐς ἓν κακὸν ἀρπασθεῖσαι,
ἐς ὐδὸν ὀξ ἀχανὲς χάσματος ἠρίπετε.
Βῆρα, καὶ εἰς ἑλικὼν πεπλωσμένα, αἱ δ' ἐνὶ χέρσω
Σάρδεις, ἐν ὐθίαις εἰς ἓν ἐκειόθε τέλος.

Duplices Magnetes.

Magnetes à Sipylo proximi damno ac remedio habiti.] *Strabo:* ἐκ ἄπωθεν δὲ τέτων τῆ πόλεων, ὲδ' ἡ Μαγνησία ἐστὶν ἡ ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐλόθερα πόλις ὑπὸ ῥωμαίων πεποιημένη. καὶ ταύτλω δὲ ἐπάκουσαν οἱ νεωζὶ ῥῳύμμοι σὺν μοὶ. *id est*: Haud procul his vrbibus & Magnesia est à Sipylo: quæ libera iudicata est à Romanis. Hanc & terræmotus ij adflixerunt, qui nuper exstiterunt. *Scitum iam autem duas Magnesias esse, à Sipylo, & à Mæandro. Tiberiani nummi exstant, monumentum beniuolentiæ & liberalitatis in adflictas vrbes, quibus inscriptum:* CIVITATIBVS. ASIÆ. RESTITVTIS.

Temnios.] *Vrbs ipsa Temnus Straboni* XIII.

Correctus Tacitus.

Quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur.] *Verius Moschenі. eos enim populos agnoscit Plinius Armeniæ vicinos: & Moschicam ibidem regionem Strabo.*

De successione in bonis libert.

Leg. XXIII. De bona libert. Leg. III. De suis heredib.

Bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscum.] *In tenebroso loco collineabo ad scopum, & nescio an tangam. Æmiliam hanc Musam libertam fuisse, id primùm pono. argumento cognominis Græci, quod scio notam seruitutis. Ideo in Tacito legerim,* Musæ L. locupletis, *id est, Libertæ locupletis, vsitata formula scribendi. Sed cur, inquies, bona eius petita in fiscum? cur non data patrono patronisue, vti lex iubet? Iulianus ait*: Si libertus intestato decesserit, patronum aut filium nepotémue eius ad successionem vocari, indubitatum est. *Vlpianus ait*: Liberto intestato mortuo, primum suis deferri hereditatem verum est: si hi non fuerint, tunc patrono. *Hæc si vera: quis locus potuit esse fisco? An fortè nec suus hæres huic Musæ, nec patronus super quisquam fuit? Tale aliquid elicias ex Taciti verbis, dum ait,* Lepido concessit, cuius è domo videbatur: *quasi ambiguum de domo patronóque fuisset. Erant autem non Romæ solùm, sed & in prouinciis Procuratores siue Rationales, qui bona eiusmodi caduca legerent tollerentque. Strabo de Ægypto:* ἄλλος δέ ἐστιν ὁ πρωτοπορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῆ ἀδεσπότων καὶ τ εἰς Καίσαρα πίπτ ὄφειλόντων ἐξεταστὴς ἐστι. *An Tiberij æuo ius aliquod proprium fisci fuit in bona omnium libertorum, qui sine prole? Censeo ego. suasus à Suetonij claris verbis de Cerylo liberto*: qui diues admodum ad subterfugiendum quandoque ius fisci, ingenuum se & mutato nomine Lachetem cœperat efferre, *ait in Vespasiano cap.* XXIII. *Et videtur lege Papia semissis bonorum relictus fisco, semissis alter patrono: si quidem dextra manu capio Suetonij verba è Neronis cap.* XXXII. Ante omnia instituit vt è libertorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili caussa eo nomine essent, quo fuissent illæ familiæ quas ipse contingeret. *Interpretes (cum venia verum dicam) nihil vident, obiecta nebula ex leui menda. Scribendum enim,* pro semisse dextans

Procuratores fisci.

Ius aliquod fisci in bona libertorum.

Nouus intellectus Suetoniani loci.

Correctus Suetonius.

dextans (*ita libri scripti*) cogeretur, siqui sine prob. &c. *Mens ista. Animum ad rapinas Nero conuertit. inter alia excogitauit, vt è bonis libertorum sine prole, fisco non semissis vt antè, sed dextans cogeretur. libertorum quidem, qui nomen aliquod ferrent è stirpe Imperatoria, puta Domitij, Claudij, Antonij, &c. Prætextu rapinæ videlicet iste, tamquam & ij pars aliqua Imperatoriæ domus essent. Dicat aliquis ad Cæsarianos libertos id tantùm pertinuisse. Falsò. quia angusta ea rapina fuisset & exiguis finibus: & frustrà additum de nomine quod familias Cæsaris tangeret. Nam liberti Cæsaris, omnes Claudij aut Domitij. Sanè variis & leuibus ex caussis caducæ olim hæreditates, vt si quis principis cliens, si ciuitate ab eo donatus. Dio lib.* LX. Cùm multi accusarentur qui Claudij nomine non vterentur, aut testamento ei nihil legarent (quasi vtrumque iis qui ciuitate ab eo donati essent, facto opus) edixit nequis horum caussa molestaretur. *Imò si dignitate ab eo in militia auctus. adeo, vt Caligula,* Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberij neque illum neque se heredem reliquissent, vt ingrata resciderit, narrante Suetonio, *cap.* XXXVIII. *& Dione* LIX.

Magnum olim ius, siue iniuria, fisci.

Q. Vitellium mouit Senatu.] *Suetonius in Vitellio cap.* II. *satis obscurè*: Quintus caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos Senatores remouerique placuisset.

Tacitus correctus.

Libero, Liberæque, & Cereri, iuxta Circum maximum, quas A. Postumius Dictator vouerat.] *Emendo*, quam. *His enim tribus vnum templum. A solo Dionysio copiosa lux huic loco. lib.* VI. *de A. Postumio:* ἀπὸ δὲ τ λαφύρων ἑξελόμδρος τὰς δικάζας, ἀγῶνας τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίει, καὶ ναὸς κατεσκεύας ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' ἐυχήν. *Vouit igitur A. Postumius, sed dedicauit C. Cassius Consul. Idem Dionysius, fine eiusce libri:* Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τ ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῆ Ῥώμῃ, τόντε νεὼν τ Δήμητρος καὶ Διονύσε καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθίδρωσεν, ὃς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τ μεγίστου ἱπποδρόμε τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένε μὲν αὐτὸν Αυλε Ποστουμίε τῆ δικτάτορος, &c. *id est*: Cassius alter Consul relictus Romæ, templum interim Cereris, Liberi, Liberæque dedicauit. quod est in extremo Circo maximo super ipsos carceres situm, votum olim ab A. Postumio dictatore, &c. *Est autem Liber, Bacchus: Libera, soror eius Proserpina, nati ex Cerere vterque. Ideo ordo decentior in Dionysio, qui matrem religiosè vbique præponit. quàm in nostro qui posthabuit. Libera autem alias Cora. Lapis Romæ,* DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APVD. ÆGYNAM. *Est que eadem cum Proserpina. E Solino tolli velim glossema cap.* XI. Quem propter est demersum foramen quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ liberè exeuntem fama est in lucem ausum. *scribe*, ad raptus Liberæ exeuntem. *&*, fama est lucem ausum. *Adde Liuij locum lib.* III. Familia ad ædem Cereris, Liberi Liberæque vènum iret.

Liber & Libera

Libera eadem cum Cora.

Solinus glossemate liberatus, & correctus.

Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello.] *Cicero* II. *de Legibus*: Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est. *Liuius lib.* XXIII. Ædem Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine tactam.

Templum Spei.

Adulterij grauiorem pœnam deprecatus.] *De hoc loco, & pœna legitima adulterij dicendum mihi infrà lib.* IIII. *Si tibi curæ est, vide.*

Vt exemplo maiorum, propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur.] *Id est, à propinquis. Amat ita loqui noster, vt,* Ceteraque vrbes, quæ Macedonibus sitæ Græca vocabula retinent. *Suetonius in Aug. cap.* I. Et ostendebatur ara Octauio consecrata. *id est, ab Octauio: nec crede cum interpretibus, rudi illo & ignaro adulandi æuo, Octauio ipsi sacratam aram. Quod ait, exemplo maiorum: satis notum est, ex lege Romuli vxorem ita fuisse in manu viri, vt de crimine eius omni, cum propinquis cognosceret, statuerétque. Dionysius auctor lib.* II. *& Cato*: Vir cùm diuortium facit (*ita inibi leg. est*) mulieri iudex pro-censorque est. imperium quod videtur habet. Siquid peruersè tetreque factum est à muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. *Liuius lib.* XXXIX. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, vt ipsi in priuato animaduerterent. si nemo erat idoneus supplicij exactor, in publico animaduertebatur. *Suetonius in Tiberio*: Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui, more maiorum de communi sententia coërcerent, auctor fuit. *Tacitus lib.* XIII. Plautius, prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. *Adi & Valerium, lib.* VI. *cap.* III.

Suetonius interpretatus.

Vxor in manu viri.

Ipse eum propinquis de ea statuebat.

Haterium Agrippam propinquum Germanici.] *Est is, qui suprà Tribunus plebis fuit:* Intercessit Haterius Agrippa Tribunus plebei, increpitusque est Asinij Galli oratione. *De propinquitate, nihil mihi compertum.*

Vt nume-

Universidad de Deusto Biblioteca

Papia lex valebat ad honores consequendos.

Vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.] *Non ergo prorsus libera comitia illa patrum, sed deuincta lege. Legem quam intellegit, est Papia. quæ in magistratu, & sorte prouinciarum, prætulit improlibus eos quibus proles. Noster lib.* XV. Percrebuerat ea tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adscisserent filios: præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *vbi clarè de Prætura, vt hîc. Simile in Tribunatu. Plinius lib.* VII. Calestrium Tyronem familiarissimè diligo. ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit: ego illum in Prætura sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset.

* Aliter tamen hunc locum infrà explico, De lege Papia.

Musulanorum dux haberi.] *Ptolemæus vocat,* Μισυλάμους: *Plinius, Misulanos.*

Compulerántque Cinithios.] *Plinio dicti videntur Ethini.*

Ne bellum metu eluderent.] *optimè. id est, ne metu Romanarum virium traherent bellum, nulla copia pugnæ. Rhenanus tamen,* astu, *maluit.*

Furius Camillus.

Nam post illum reciperatorem vrbis, filiúmque eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat.] *Tamen ex eadem gente duo adhuc triumphi notantur, alter P. Furij de Galleis, anno* DXXX. *alter L. Furij Purpureonis de hisdem Galleis,* DLIII. *Huius autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit, qui imperium temporibus Claudij frustrà sibi vindicauit.*

Remotio lictorum.

PAG. 27. Fœderíque sociæ & vetustæ vrbis datum, vno vt lictore vteretur.] *Vim terrorémque imperij Romani ostendebant, lictores, secures, fasces. Ideò cùm, adempto illo metu, magistratus quasi ad amicos agere volebant: remouebant insignia potestatis. Sic Antonio olim in eâdem vrbe (ait Appianus)* ἐξοδεύεσθαι ἄνευ σημείων, σὺν δυοῖν φίλοις καὶ σὺν ἀκολούθοις δυοῖν, εἰς διδασκάλων διατριβὰς ἢ ἀκροάσεις. *Et Tiberius Rhodi,* genus vitæ admodum ciuile instituit, sine lictore aut viatore, gymnasio interdum obambulans. *Suetonius capite* XI.

Lib. III. cap. 9.

Illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem.] *Samothracia insula non eadem cum Imbrasia, vt censet Musarum decus: nec Imbrasus fluuius siue Parthenius in hac, sed in Ionica Samo, quæ ideò Parthenias dicta, vt discimus ex Strabone, Plinio, & Hygino. Eustathius,* ἡ δὲ Θρᾳκία Σάμος λέγεται, καὶ Σαμοθρᾴκη σωθέντως. καλεῖται καὶ ἕτερα πρὸς διάκρισιν δὲ ἑτέρας Σάμου, τῆς Ἰωνικῆς. *Imò tres distinctæ Sami, de quibus doctè noster Ortelius in Synomymia, quem vide. Ideò firmanda in Varrone prisca lectio.* Terra & cælum, vt Samothracum initia docent, sunt Dei magni, & hi, quos dixi, multis nominibus. Nam neque quas Samothracia (*non* Ambracia, *aut,* Imbrasia) ante portas statuit duas viriles species ahenas, dei magni: neque vt volgus putat, hi Samothraces dij, qui Castor & Pollux: sed hi, mas & femina, & hi quos augurum libri scriptos habent sic Diui potes: & sunt pro illis qui in Samothrace θεοὶ δυνατοί. *Initia quæ Varro dicit, sunt hac sacra de quibus noster. sacra religiosa in primis etiam apud Romanos. Ideò pœta satyricus,*

Samothracia alia ab Imbrasia.

Tres Sami.

Firmata Varronis lectio.

——iuret licet & Samothracum
Et nostrorum aras.

Colebantur Cabiri, siue Penates, vt interpretantur. Vide Strabon. lib. x.

Suidas, Ἐν Σαμοθράκῃ ἦσαν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τελεῖσθαι πρὸς ἀλεξιφάρμακον κινδύνων τινῶν. ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης. *Propter religionem loci, confugiebant illuc olim nocentes, vt colliges ex* * II. *Anthologiæ, & facto Persei Macedonum regis, apud Liuium.*

* Epig. 61 dubius.

Igitur aliáque quæ ibi varietate fortunæ.] *Turbatus locus, aut mutilus. Si turbatus tantùm, sic reponito.* Atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, aliáque quæ ibi varietate fortunæ & origine nostri veneranda, obuij Aquilones depulêre. Igitur relegit Asiam. *Sed quæ varietas fortunæ aut origo Romanorum in Samothrace? Principium Troianæ gentis inde: à Troianis autem Romani. Dionysius lib.* I. *Dardanum facit in hanc insulam venisse, quæ tunc Melane dicta; & pulsum inde sterilitate soli deuenisse ea Phrygiæ loca, vbi post Troia. Ideò olim Dardania dicta Samothrace, vt Plinius auctor. Benè ergo, origine nostri. Sed & Varro* II. *Humanarum,* Dardanum deos penates ex Samothrace in Phrygiam, Æneam ex Phrygia Italiam aduexisse, *tradidit. Et quædam huic rei suggeret Seruius, in illud vatis magni,*

Corruptus Taciti locus.

Origo Rom. à Samothrace.

——antiquam exquirite matrem.

Vide & Plutarch. in Camillo, & Dionysium de Vestalibus institutis à Numa. qui volunt eos deos esse, quos occultos habeat templum Vestæ.

Varietatem fortunæ vel ad Dardanum refer; vel ad Romanos, qui ex tam paruis magni. Fieri tamen potest, vt mutilus locus sit, fueritque aliquid de Ilio etiam insertum, fonte non dubio Romulæ gentis.

Strabonis à Tacito, vt videtur, dissensus.

Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur.] *Strabo tamen, qui huic ætati compar, ita loquitur de hoc oracullo tanquam nullum tunc fuerit.* Κολοφὼν πόλις Ἰωνικὴ, καὶ πρὸ

πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν.

Exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.] *Alia hæc Decursio ab illa funebri, de qua dixi. Nam hæc exercitij fuit: solita vsurpari ter quot mensibus ex institutione Diui Augusti. Vegetio Campicursio dicitur: quem vide lib.* I. *cap.* XXVII. *& lib.* III. *cap.* IV. *Campestris decursio Suetonio, in Galba:* Campestrem decursionem scuto moderatus. *in Nerone:* Indictaque decursione Prætorianis, scutum sua manu prætulit.

Decursio campestris.

In ea solemne vt pedes scutum præferret.

Præuerti ad Armenios.] *Ita infrà:* Aut si quando ad interna præuerterent.

Zenonem Polemonis regis Pontici filium.] *Melus,* regis Ponti. *Polemo autem Zenonis Rhetoris filius ad regnum peruenit concessu Antony & Augusti. de quo vide Dionem in actis anni* DCCXXIX. *Vxorem habuit Pythodorim: quam mirè à prudentia aliisq. virtutibus laudat Strabo; & quæ nunc, mortuo marito, præerat rebus regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniæ datus rex. Strabo lib.* XII. περὶ δὲ τῆς Πυθοδώριδος ἐστὶν ὁ μὲν ἰδιώτης σωφρονῶν τῇ μητρὶ τῶν ἀρχῶν, ὁ δὲ νεωστὶ καθίσταται τῆς μεγάλης Ἀρμενίας βασιλεύς.

Polemo rex eiusque stirps.

Instituta & cultum Armeniorum æmulatus.] *posset Sallustiano exemplo legi,* æmulus. At Pompeius à prima adolescentia, Alexandri regis facta dictaque æmulus erat.

Quod illi vocabulum indiderant ex nomine vrbis.] *Mirum. cùm iam antè plures reges eo nomine fuerint: & vrbs ipsa potius nomen habuit ab aliquo regum, vti Tigranocerta.*

Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primum ad ius Prætoris tralatis.] *Verius esset,* Proprætoris: *sed ista miscentur, & passim in Tacito Prætor, Proprætor, Legatus, munere eodem. Strabo ad hanc rem:* ἡ Κομαγηνὴ μικρά τις ἐστίν. ἔχει δὲ ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα ἐν ᾗ τὸ βασίλειον ὑπῆρχε. νῦν δὲ ἐπαρχία γέγονε. *id est:* Comagene, modica regio. vrbem munitam habet Samosata, in qua regia fuit. nunc in prouinciam redacta est. *Nec moueat te quòd Suetonius prouinciam eam factam primùm vult à Vespasiano, cap.* VIII. *quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, vt narrat Dio* LIX. Antiocho, *inquit,* Antiochi filio Comagenem paternum regnum adiectis Ciliciæ maritimis dedit. *Vti ergo Caligula Tiberij, sic Caligulæ decretum Vespasianus rescidit.*

Comagene prouincia facta

Remota difficultas è Suetonio nata.

PAG. 28. Discesserántque opertis odiis.] *Lego,* apertis.

Coronæ aureæ magno pondere Cæsari.] *Coronæ conuiuiorum è floribus foliisque vulgatæ: non æquè ex auro. Quas tamen non solùm in illo Orientis luxu, sed etiam Romæ vsum aliquem habuisse discas ex Capitolino: qui in Ælio Vero scribit.* Data etiam conuiuiis aurea atque argentea pocula & gemmata: coronas quinetiam datas lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus. *Item Vlpiano, De auro & argento legato:* Cedent igitur gemmæ fialis vel lancibus, inclusæ auro argentóue. sed & in coronis mensarum, gemmæ coronis cedent, & hæ mensis. *Primus autem coronas auro argentóque, ludis suis Crassus Diues dedit. Plin. lib.* XXI.

Coronæ in mensis aureæ.

Gemmataque.

Principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari.] *Claret sententia. quasi dicat, luxum illum alienum Romanis moribus, dignum Parthorum. Æmilius tamen hîc λεπτολογεῖ, & perdit multa verba.*

Pedibus intectis incedere & pari cum Græcis amictu.] *Interpretor, incessisse crepidatum palliatúmque. Quod ait, pedibus intectis: non planè verum est, sed in comparatione cum calceis Romanis. qui altiusculi, non solùm imos pedes, sed tibias velabant crure tenus. Horatius:*

Pedibus intectis, quid. Romani calcei quales.

——nigris medium impediit crus
Pellibus.

Titinius in Setina: Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas. *Tertullianus de Pallio:* Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. *Et exstat exemplum hodie in calceis Turcarum Pannoniorúmque. At crepidæ, soleæ, plantarum calces tantùm imas tegebant, ceteris ferè nudis. Ideò bene noster, pedibus intectis. Hunc sensum firmat ipse, dum subdit:* P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam accepimus. *Scipio autem ibi crepidatus. Liuius:* Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio. *Quod tamen molle & effeminatum censebatur: & Manilius delicatos insignit hac nota,*

Crepidæ soleæque, quid.

Crepidis vel, molle erat.

Femineæ vestes, nexæ sine tegmine plantæ.

Manilius tentatus.

vt Scaliger emendauit. etsi vetus lectio, nec insunt tegmina: *ex qua tentabam,* nec in vsum tegmina. *Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulæ ludis:* καὶ ἔξιν καὶ ἀνυποδήτους ἐᾶλο-μένους θεάσασθαι, νομιζόμενον μέν τι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ δικαίως τινὰς ἐν τῷ θέρει ἔπος, καὶ πολλα-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ὁ πολλάκις καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐν τοῖς θεατρικοῖς παιγνίοις γενόμενον, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τῆς Τιβερίου. *id est*, Volentibus etiam discalceatis spectare permissum. quod vsitatum olim; vt etiam quidam iudicia hoc habitu ætatis tempore exercuerint, & ipse Augustus ita sæpe spectarit æstiuos ludos. omissum tamen à Tiberio. *Vbi ἀνυποδήτους verè verteris, soleatos aut crepidatos. quomodo etiam conuiuia frequentabant Romani, calceis (qui inter forensia censebantur) omissis. In omni ergo remissione, per conuiuia, per ludos, per otium, Romani soleati. Nota etiam Ciceronis increpatio in Verrem, qui in litore soleatus: & in Antonium, qui Gallicis indutus.*

* Intellegit Catonem. de quo Plut. ἀνυποδητοῦντός τε ἀεὶ τὸν πολέμου καιρὸν καὶ τὴν ἐσθῆτα τοιαύτην ἐχόντων, ἣν βασιλικὴν ὀνομάζουσιν, &c.

Quòd contra instituta Augusti, Alexandriam non sponte Principis introisset.] *Vide Suet. Tiberio, cap.* LII. *& quæ dicam ad lib.* I. *Histor.*

Equitibus Romanis illustribus.] *De hoc cognomine equitum infrà.*

Clausträque terræ ac maris.] *Pharum credo, aut Alexandriam, itémque Pelusium. De quo Propertius*: Clausträque Pelusij Romano subruta ferro.

Inde proximum amnis os dicatum Herculi.] *Interpunctio vitiosa historiæ facit nocentem. ego illustro,* Menelaus Græciam repetens diuersum ad mare terramque Libyam delatus inde. Proximum amnis os, &c. *Bina describit Nili ora. alterum Canopicum, ab opido cui nomen à gubernatore Menelai. qui illinc & ex eo portu in Libyam delatus. Alterum Heracleoticum, quod ait Herculi sacrum. Hæc ex Geographis clara. At peregrinatio Menelai, ex Homero, Odyss. δ.*

Ostia Nili bina.

Κύπρον, Φοινίκην τε καὶ Αἰγυπτίους ἐπαλήθεις,
Αἰθίοπας θ' ἱκόμην καὶ Σιδονίους καὶ Ἐρεμβούς,
Καὶ Λιβύην.

quorum versuum interpretationem plenam pete ex Strabonis primo. Verum ergo est, Menelaum delatum è Canopo, in Sidonios, Libyámque.

Structis molibus litteræ Ægyptiæ.] *Intellegit obeliscos, de quorum frequentia & notis consule omnino Ammianum, lib.* XVII.

Regem Rhamsen Libya, Æthiopia.] *De hac tanta potentia Ægyptiorum nihil legi. nec facilè credam. Nam quod Suidas ait, Thulin quemdam Ægyptium regem, vsque ad Oceanum imperium tenuisse, à quo dicta sit Thule: quid tam infandum somniauit vllus ægrotus? Nescio an hic sit Rhamses quo regnante Ilium captum esse vult Plinius libro* XXXVI. *cap.* VIII. *vbi tamen leges*, Ramises, *corruptè.*

Rhamses Aegyti rex.

Legebantur & indicta gentibus tributa] *De his prioribúsque vide Strabonem in descriptione Thebarum lib.* XVII. *qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculata fide: egregius mehercules, & non ad vulgi gustum scriptor.*

Strabo in Aegyptum iuit.

Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens.] *Visitur, vt Plinius vult, in Serapis templo forma colossi*: quem, *ait*, cottidianò, solis ortu contactum radiis crepare dicunt. *Iuuenal.*

Memnonis miranda effigies.

Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ.

Dimidium cur vocet, explicat Strabo: τῶν δὲ ἕτερα τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπτωκε σεισμῷ γενηθέντος, ὡς φασι. *qui etiam vidisse se ait, & cum multis aliis circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus ab Apollonio eam statuam in Æthiopia visam ait: & mentitur non insolens, siue ipse, siue impurus ille magus. Nam certum est in Ægypto fuisse. Vide præter alios Pausaniam, in Atticis.*

Clausträ olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit.] *Insertum hoc in gratiam laudémque Traiani, qui res magnas gesit ad Orientem, limitibus imperij ad rubrum mare promotis. Eleganter apud Suidam scriptor incertus super hâc ipsâ re*: Ῥωμαίων ἀρχὴ, ἀὐτὴ δ' Ἀσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τῆς πρὶν, μακρῷ ὑπερῆρεν· ὡρισταμένη πέρασι ἑαυτῆς, πρὸς μὲν ἕω, Ινδοὺς καὶ ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ Νεῖλον καὶ καταῤῥάκτας, καὶ λίμνην Μαιώτιν. *& reliqua, quæ non dubiè adtexit de rebus Traiani. Ita Tacitus lib.* III. Quanto sit angustius imperatum: *præ quàm nunc videlicet meo æuo. Claustra ergo hîc imperij; non aliud quàm limes, finis.*

Auctum imperium à Traiano.

Romanoy imperiú

Irrumpit regiam.] *Bouiasmum in Hercynia silua, de quo adtuli suprà Strabonis verba.*

PAG. 29. Inter flumina Marum & Cusum locantur.] *Marisus hic fluuius dictus Straboni lib.* VII. *Maris, Herodoto: Marisia, Iornandi: Æthico Margus. Retinet nomen hodie, & incolis appellatur Maros.*

Cum effigie Cæsarum.] *Germanici, & Drusi.*

Rhescuporis rex.

Rhescuporim.] *Non in alio nomine magus variatum. Dio* Ῥασκύπορις; *Velleius Rhascupolin; Suetonij optimus in Vaticano codex, Thrascypolin. quomodo & in Liuio scriptum leges.*

De histo-

De historia autem ipsa consule Dionem lib. LIIII. *in actis anni* DCCXXXVIII.

Ipsorúmque regum ingenia, illi mite & amœnum.] *Adeò hoc verum est, vt Cotys ille etiam litteris & poësi excultus fuerit. Adeum enim est elegia* IX. *Ouidij lib.* III. *De Ponto: & in huius regno vates ille exsulauit. quod scire volo iuuentutem.*

Cotys rex eruditus.

Pomponium Flaccum veterem stipendiis.] *Est ipse de quo Ouidius lib.* IIII. *De Ponto, eleg.* IX.

Pomponius Flaccus. Ouidii lux data.

Præfuit, his Græcine, locis modò Flaccus, & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos, terruit ense Getas.

Atque idem præfuit posteà Syriæ, vt Scribit noster lib. IV.

Exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutorem in Ægyptum miserant.] *Valerius Maxim. lib.* IIII. *cap.* IIII. Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom. filio reliquisset, Senatus M. Æmilium Lepidum Pontif. Max. bis Consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandream misit: amplissimique & integerrimi viri sanctitatem, reip. vsibus & sacris comparatam externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur. *Iustinus lib.* XXX. Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutoris nomine regnum pupilli administraret. *Exstant & denarij argentei cum inscriptione*, M. LEPIDVS PONT. MAX. TVTOR. REG. *in parte versa, caput turritum, subscriptum*, ALEXANDREA.

Lepidus tutor liberûm Ptolemæi.

Amotum in Ciliciam memoraui.] *Pompeiopolim, suprà. Suetonius paullò aliter hæc narrat, & cum Tiberij probro*: Sed & Vononem Parthorum regem qui pulsus à suis, quasi in fidem populi Romani cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliauit perfidia, & occidit. *Vt Taciti narratio est, Imperator extra culpam.*

Quæ ab illo in Cæsarem tentabantur *Dein Piso abire Suria statuit.] *Ad eam quam posui notam, suspicio mihi est nequit desit. non enim satis plena videtur narratio.*

Admouere hostias.

Admotas hostias.] *Sacrorum verbum est. Suetonius in Caligula*, Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu. *idem significat, quod Tibullo & aliis, statuere ad aram.*

PAG. 30. Reperiebantur erutæ humanorum corporum reliquiæ, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum.] *Dio sic expressit*, ὀστᾶ δὲ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ὤκει κατορυγμένα, καὶ ἐλάσμοι μολίβδινοι ἀραίς τισι μὴ τὸ ὄνοματος αὐτοῦ ἔχοντες εὑρέθη. *Sunt hæ persuasiones à vulgo: & ideò vanæ. Appuleius callidè describit* III. *Milesiar.* Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium manium durátibus caluis, defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hîc nares & digiti, illic carnosi (*vel etiam* carioси) claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. *Ita nos eum locum totum emaculamus.*

Magorum deuotionumque, ritus.

Componit epistolas, quîs amicitiam ei renuntiabat.] *Mos ex veteri illa & simplici vita: qua receptum, amicitiam & inimicitiam promptam habere in ore & in fronte. Mos qui publicè obtinebat, priuatímque. Publicè, Liuius lib.* XXXVI. Consulti feciales à NV. Acilio Consule num prius Ætolis renuntianda amicitia esset, quàm bellum inferendum. *Lib.* XLIII. Missi legati Perseo amicitiam renuntiarunt. *Priuatim, infrà lib.* VI. Morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere. *Lib.* III. Quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitia Cæsaris prohiberetur. *Suetonius Aug. cap.* LXVI. Cornelio Gallo ob ingratum & maleuolum animum domo & prouinciis suis interdixit. *Idem in Claris Grammat. de Curtio Nicia*: Pompeium offendit, domoque ei interdictum est. *Sic Badius Campanus apud Liuium* XXV. *palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. Atque hoc est, quod Cicero inimicitias denuntiare ait, pro L. Flacco*: Etenim cùm à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem: non sum arbitratus quemquam amicum patriæ nouas huic inimicitias nulla accepta iniuria denuntiaturum. *Seneca epist.* LXXVII. Inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis quæ cottidie facio, ignoraueris. *Idem, quod Indicere inimicitias Seneca lib.* III. *de ira*: Quid iuuat tamquam in æternum genitos iras indicere & breuissimam ætatem dissipare? *Vnde inimicitiæ indictæ, vti indictum bellum. Sidonius lib.* VII. Inimicitias indictas honestè exercet, tardè credit, celeriter deponit. *Item Inimicitiæ testatæ, quasi quæ litterarum testimonio signatæ: Valerius lib.* IIII. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis pro-

Mos renuntiandæ amicitiæ.

Inter priuatos ideam mos.

Denuntiare inimicitias.

Indicere inimicitias.

Testatæ inimicitiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecta contentio ad graues teſtataſque inimicitias progreſſa fuerat. *Nec aliud cenſeo, cum legimus, Inimicitias ex profeſſo. Huic aperto mori vtinam his moribus locus! Sed vt omnia vitia noſtro æuo; ſic fraus, ſimulatio, dolus ſuccreuit, & peßimum amicitiæ venenum blanditiæ fallaces. Nouimus nos eiuſmodi ſtelliones, qui amicos quibus arrident mox arrodunt: & quibus nulla ſpes famæ eſt, niſi in labe famæ alienæ. Datum eſt nobis grande* exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos aut flagitiis commaculatos: ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces, *vt verè dixit noſter vates.*

Muliebri fraude cecidiſſe.] *Plancinam intellege: nec Liuiam omitte. quam certum mihi eſt huic ſceleri fuiſſe architectam.*

Per dextram iurare.

Iurauere amici, dextram morientis contingentes.] *Quæ ſedes fidei. Sed & apud Xenophontem Cyrus moriens hortatur amicos vt dextram ſuam contingant.* εἶτις ἔν ὑμῶν, ἢ δεξιᾶς βέλει τὴν ἐμῆς ἅψασθαι ἢ ὅμμα τεθνηκότος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω.

Haud multum triginta annos egreſſum.] *Obiit Germanicus anno* XXXIIII. *vitæ acceptæ.*

Prætulerítne veneficij ſigna.] *Multi adfirmant. Plinius lib.* XI. Cor negatur cremari poſſe in iis qui cardiaco morbo obierunt, aut veneno interemptis. Certè exſtat oratio Vitellij qua reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc vſus argumento: palamque teſtatus non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris comburi.

Quæ luctum amiſſæ ſororis tum primum læto cultu mutauit.] *Quaſi in gratulatione, aut quaſi voti damnata. Vide Feſtum, in verbis, Minuitur luctus. Sed quid vocat lætum cultum? veſténne albam, poſita nigra? an aurum & ornamenta, quæ in luctu ponebant feminæ, eóque finito recipiebant? Non tam procliue id ſtatuere, propter veteres ſcriptores, qui hac in re ſententiis diuerſi. Dionyſius lib.* VIII. *nigram veſtem feminis adtribuit.* γυναῖκες Ῥωμαίων, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἔπενθησαν χρόνον. *Apud Suidam incertus ſcriptor, de Marcij funere:* καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρησάμεναι, καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. *Et Varro clarè lib.* III. *De vita populi Romani,* vt dum ſupra terram eſſet, ricinis lugerent: funere ipſo, vt pullis pallis amictæ. *Ibidem.* Propinquæ anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demiſſo ſequerentur lectum. *Valerius lib.* 1. *cap.* 1. *De Cannenſi clade.* Itaque matres ac filiæ coniugeſque nuper interfectorum, abſterſis lacrimis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem & aris dare thura coactæ ſunt. *At alij ecce conſenſu, albam. Herodianus in funere Seueri:* αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐδῆται λευκὰς ἀμφιεννύμεναι χῆμα παρέχεσι λυπεμένων. *Statius in Lacrimis Etruſci:*

Alba vt alij.

Huc vittata comam, niueoque inſignis amictu
Mitibus exſequiis ades.

adſignat, vt vides, niueam veſtem, quia mulier. Sed clariſſimè Plutarchus: διὰ τί λευκὰ φορεῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκὰς κεκρυφάλους; *& vide apud eum cauſſas.*

In concordiam ſcriptores ij reducti.

Quid ſtatuemus in diſſenſu tam aperto? pacem. quam facile conficio ex temporum ratione. Variatum ſcilicet hac in re apud Romanos fuit. Priſcis temporibus dum reſp. vixit & libertas, nigræ veſtes etiam feminis in luctu. id docent ij ſcriptores, qui omnes conſentiunt in narratione moris qui illo æuo. At ſub Impp. rep. exſtincta, in vſum venerunt lugubrium, albæ. docent ij alterius claßis teſtes, qui non id referunt niſi de temporibus ſecutis. Hoc niſi tenes,

Cauſſa coloris mutati, parum certa.

nunquam erit vt ſoluas eum nodum. Sed quæ cauſſa huius mutationis? Credo, diuitiæ & luxus. Matronis antiquis color albus & niger cogniti: iiſque ſolis, vel præcipuis vſæ. At poſt ſericam traductam veſtem, & vulgatam Coam; poſt galbanam, cæruleam, amethyſtinam, & tot genera reperta colorum; rarus dignioribus feminis albi vſus. ſpretus inquam, (quod ex poëtis facilè diſces) contemptúſque color albus, adeò vt nota luctus fuerit ſuperbo ſexui, eum induiſſe. Hoc conſtanter cenſeo. mouet me leuiter Appuleij locus lib. II. *qui inferiori illo æuo,*

Remota ex Appuleio obiectio.

matronam flebilem fuſca veſte contectam *deſcribit, non vt debuit, alba: nec tamen demouet, quia aut priſcum ritum in animo habuit, vt ſolet, Appuleius; aut aliud in prouinciis fuit, vbi id geſtum. more Græciæ videlicet retento, apud quos feminæ in luctu nigræ.*

Celenderis.

PAG. 31. Caſtellum Ciliciæ, cui nomen Celenderis.] *Nominat id Ioſephus lib.* XVII. *collocátque in via qua Romam ibatur. ſed in eo ſcriptum reperies,* Celendris. *meminit & Ptolemæus. Antiquiſſimum id fuit, ſi Apollodoro fides lib.* III. *Biblioth. qui conditionem eius refert ad Sandarum Tithoni nepotem.* ὅς, inquit, ἐκ Συρίας ἐλθὼν εἰς Κιλικίαν πόλιν ἔκτισε Κελένδερον.

Tum Sentius occanere cornua tubáſque.] *Occultè ſurreptum Salluſtio eſt,* Iuſſu

Iuſſu Metelli cornicines occanuere.

Iuſtitium in funere.

Sumpto iuſtitio deſererentur fora.] *Olim in tumultu aut calamitate à Dictatore Conſulibúſue indici iuſtitium ſolitum: nunc paſim in funere principum virorum. Sic lib.* I. Qui fine Auguſti & initiis Tiberij auditis, ob iuſtitium aut gaudium intermiſerat ſolita munia. *De vi habitúque iuſtitij nihil melius poſſum Petro Fabro, eruditæ diligentiæ viro. quem conſule lib.* II. *Semeſtrium cap.* X.

Mutatio veſtis in iuſtitio.

Quanquam neque inſignibus lugentium abſtinebant.] *Indicto enim iuſtitio, mutabant etiam veſtem. Lucanus:*

——ferale per vrbem
Iuſtitium, latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos, nullos comitata eſt purpura faſces.

Iuuenalis: Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.

Seneca epiſt. XVIII. Nam quod fieri niſi in tumultu & triſti tempore ciuitatis non ſolebat, voluptatis cauſſa veſtem mutauimus.

PAG. 32. Vt nomen eius Saliari carmine caneretur.] *Qui honos non niſi nominibus deorum. Hoc exemplo M. Antoninus Philoſophus, mortuo filio Vero,* iuſſit vt nomen eius Saliari carmini inſereretur. *ita malo apud Spartianum, quàm,* inferretur.

Sedes in theatris.

Sedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſupérque eas querceæ coronæ ſtatuerentur.] *Spectaculis Romam tranſductis, magno honori fuit publicus in iis locus. exempla multa. Eualuit paullatim adulatio, vt non ſolùm viuis, ſed etiam abſentibus mortuíſque daretur is locus, memoriæ conſeruandæ. Loci præbiti indicium, ſella eſſet. Primum veſtigium eius ritus odorari videor in Liuij verbis, lib.* II. *de Valerio Dictatore:* Dictator triumphans in vrbem inuehitur. ſuper ſolitos honores locus in Circo ipſi poſteriſque, ad ſpectaculum datus: ſella in eo loco curulis poſita. *Cæſari habitus deinde idem honos, vt clarè Dio lib.* XLIIII. ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτῷ τὸ ἐπιχρύσου εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸ στέφανον τὸ διάλιθον καὶ διάχρυσον ἐσάγεσθαι. *Mox M. Marcello defuncto. de quo verba eiusdem ſcriptoris, lib.* LIII. Μαρκέλλῳ δὲ τῇ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἐς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, ἐς τε τὸ μέσον τῆς ἀρχόντων τῆς τελεώτατον αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. *id eſt,* Marcelli & imaginem auream, & coronam auream & ſedem curulem Romanis ludis in theatrũ inferri iuſſit, mediaq. illa poni inter ſedes editorum. *Sed & Seuerus, Pertinaci mortuo non vnam ſellam, ſed tres in theatro poſuit: vti apud Xiphilinum ſcribitur his verbis.* ἐς χρυσῆν εἰκόνα αὐτὸ ἐφ' ἁρματος ἐλεφάντινον ἐς τὸ ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα θρόνους τε τρεῖς καὶ χρύσους αὐτῷ ἐσομίζεσθαι. *Lego etiam ſedes aureas in theatrum illatas Tiberio & Seiano abſentibus; & miror interpretem id vertiſſe, currus,* Xylandri in Dione lapſus. *apud Dionem lib.* LVIII. δίφρους τε ὀπιχρύσους ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερεν. *Germanico igitur decretæ eiuſmodi curules ſedes per trina, vt opinor, theatra inter ſacerdotum Auguſtalium ſedes: & coronæ in iis è quercu, ob ciues ſcilicet ſeruatos. Hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum.*

Imagines illuſtrium in templis, curiáque.

Cùm cenſeretur clypeus auro & magnitudine inſignis inter auctores eloquentiæ.] *Veteris inuenti fuit imagines illuſtrium virorum publicè in templo, curiáque deponi & quaſi dedicari. Sic Africani imago in Capitolio, Catonis Cenſorij in Curia collocatæ. Valerius Maximus, lib.* VIII. *cap.* XV. Africanus imaginem in cella Iouis opt. max. poſitam habet: quæ quotieſcumque funus aliquot Corneliæ genti celebrandum eſt, inde petitur: vniquè illi inſtar atrij, Capitolium eſt. Tam herclè quàm ſuperiori Catoni, Curia. vnde effigies illius ad eiuſdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui vtiliſſimum reip. Senatorem tantum non ſemper ſecum habitare voluerit. *Sed cumulatius id fecit, vt apparet, Auguſtus; qui primarias imagines in Curia collocauit, ſuis quaſq. locis diſtinctas: ſiue quis belli, ſiue pacis artibus claruiſſet. Ita ſuprà legimus,* Hortenſij imaginem poſitam inter Oratores: *idémque honos nunc Germanico petitus. Sed clypei nomine Tacitus cur vſus? quia imagines illæ, vt cenſeo, inſtar militaris clypei rotundæ: ex ære, auro, argento, Plinius,* Scutis qualibus ad Troiam pugnatum eſt, continebantur imagines. vnde & nomen habuêre clypeorum, non vt peruerſa Grammaticorum ſubtilitas voluit à Cluendo. *Scuta autem apud Homerum, forma orbis. Liuius lib.* XXV. *in cetera præda Haſdrubalis clypeum argenteum repertum ait, cum imagine ipſius. Suetonius Domitiano:* Senatus adeò lætatus eſt, vt repleta certatim curia, ſcalas etiam inferri, clupeoſque & imagines eius coram detrahi, & ibidem ſola affligi iuberet. *Capitolinus in Antonino:* Ceteris honoribus refutatis, clypeum Hadriano magnificentiſſimum poſuit, ſacerdotes inſtituit. *Trebellius in Claudio:* Illi clypeus aureus, vel vt Grammatici loquuntur, clupeum aureum, Senatus totius iudi-

Clypeus, pro imagine.

κατὰ τὴν γλύφειν quia ſculpta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cio in curia collocatum est, vt etiam nunc videtur. *Quod ait Grammaticos malle, clupeum: verum est. & puto in Capro legisse*, Clupeum, imago: Clipeus, ἀσπις. *Sed & Liuius Grammaticus paruit, lib.* L X. Ab his columnis, quæ incommodè posita videbantur signa amouit: Clypeaque de columnis & signa militaria affixa dempsit. *In monumento prisco.* HVIC. DECVRIONES. FVNVS PVBLICVM. STATVAM. EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM. LOCVM. SEPVLTVRÆ. DECREVERVNT. *Nec tamen semper hi clypei cum effigie: sæpe sine ea, cum nudo nomine ponentis & cui ponebantur: siue etiam cum ponendi caussa. Philo Iudæus egregiè, De legat. ad Caium*: Πιλάτος ἦν τῆς ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεικνύμενος τὴν Ἰουδαίας. ἔτος δὲ ἦν ἐπὶ Τιβερίου μᾶλλον, ἢ ἕνεκα τοῦ λοιποῦ τὸ πλῆθος, ἀνατίθησιν ἐν τοῖς τοῦ ἱερόπολιν Ηρῴδε βασιλείοις ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλο τι ἃ παραγορευόμενον, ἕξω πλὴν ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τὸν δὲ ἀναθέντα, καὶ τὸν ἀνάθεσις. *Nec verò publice solùm hos clypeos, sed & priuatim sibi quisque ponebat. Plinius*, Suorum verò Clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit, anno vrbis CCLIX. *& quæ sequuntur. reperióque exemplum clypei priuati, in lapide veteri:*

Grammaticorum acumen, à Liuio non spectatum.

Clypei priuatim dicati.

NESTORI
AVG. NEPETE
HIC. LVDOS. FECIT
ET. DEDICATIONE
STATVÆ. PATRONI
QVAM. IPSE. POSVIT
ET. CLVPEI. SVI. ITERVM
MVNICIPIBVS. NEPESINIS
EPVLVM. DEDIT.

Vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur.] *Ita accipio, vt in solemni illa Transuectione equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. Libro* VI. Quorum imagines pro vexillis secuti essent, duces Imperatoresque diligerent. *Aliud autem Transuectio equitum: aliud Recognitio, siue Censio, siue Probatio. & caue ea confundas. Transuectio à Q. Fabio Rulliano instituta, vt Liuius lib.* IX. *Valerius* I. *auctores sunt. eiúsque formam & quasi Pompam graphicè depinxit Dionysius lib.* VI. *Idibus Quinctilibus siue Iuliis fieri solitam Dionysius idem dixit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. Sed &* Castorum ædes Idibus Quinctilibus dedicata, *ait Liuius lib.* II. *quorum honori præcipuè Transuectio instituta. At Recognitio equitum, olim à Censoribus singulis lustris: posteà ab Imperatoribus passim facta tempore non certo. idq. non aliud fuit, quàm censura quædam in equites equósque publicos, & quasi examen. Suetonius in Augusto*: Equitum turmas frequenter recognouit. *In Caligula*: Equites Romanos seuerè curioseque, nec sine moderatione recognouit, palam adempto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiæ inesset. eorum qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. *In Claudio*: Recognitione equitum, iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi adfirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. *Vide Plutarchum in Pompeio: Festum, Censio: Agellium, lib.* IIII. *&* VII. *sed ante omnes, Iacobum Ræuardum Variorum lib.* II. *cap.* XV. *Belgarum turisque magnam spem. cuius immaturæ mortis inuidiam ne nunc quidem sustinent fata.*

Equitum transuectio.

Recognitio equitum.

Rœuardi laus.

Liuia nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est.] *Discе ergo hinc, quod nondum alij, Tiberium illum Drusi F. Tiberij N. quem Caius sustulit superfuisse ex his geminis: & ideò Gemellum cognominatum. Et sanè numismata quædam huius Drusi ærea exstare aiunt, in quibus expressa gemellorum capita surgentia è copiæ cornu.*

Gemini Druso filij.

Eodem anno grauibus Senatus decretis libido feminarum coërcita.] *Quorum decretorum particula hæc apud Tertullianum, De pallio*: Habes spectare quod Cæcina Seuerus grauiter Senatui impressit, matrona sine stola in publico. denique Lentuli Auguris consultis, quæ ita sese exauctorasset, pro stupro erat pœna: quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, sedulò quædam desuefecerant.

Vistilia licentiam stupri apud Ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsa professione flagitij credebant.] *Minus expressa apud alios vestigia huius moris: quæ hic in Tacito clara. Apparet autem in stupra matronarum ordinis primi aut secundi, grauiter semper animaduersum, ad seruandum publicum decus: non tam grauiter in libertinarum aut è plebe. quibus hæc militia Venerea, moribus tantumnon permissa: quod vel ex Horatio, Ouidio aliisque liquere potest. Sed & illud paret cuiuis feminæ licitum fuisse vulgare corpus, modo apud Ædiles id profiteretur. Cui professioni consequens, vt iure cederet & dignitate matronali, etiam vt opinor, ornamentis; censeretúrque inter togatas. Quod facilè adstruo ex Suetonij verbis in Tiberio, cap.* XXXV. Feminæ famosæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: quas, nequod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit. *Vt ergo ibi lenocinium profitebantur, ad amittendum ius matronarum: sic hic stuprum, eádem fine. Quæ tamen professio irrita facta posteà ex noua lege: elegantérque ad hanc rem Papinianus l.* X. *De adult.* Mulier quæ euitandæ pœnæ adulterij gratia lenocinium fecit, aut operas suas scenæ locauit, adulterij accusari damnarique Senatusconsulto potest. *Sed apud Ædiles cur ea professio? non apud Censores, aliósue? quia compertor ab antiquo Ædilibus curam fuisse fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus Honos non colitur aut Virtus: itémque personarum, quæ sæpius in iis locis, quàm in templo Mariano. Ideò Seneca, vt solet, eleganter:* Inuenies voluptatem circa balnea & sudatoria, ac loca Ædilem metuentia. *id est, fornices & popinas. Et illuc alludens Iustinus scribit, Dionysium* apud Ædiles aduersus lenones iurgari *solitum, lib.* XXI. *Itaque Ædilibus curæ nosse publica scorta, habere ea in tabulis, vt sic dicam, & albo: & siquam vulgantem se, extra eum numerum nacti, multabant. Liuius lib.* X. Eo anno Q. Fabius Gurges Consulis Filius (*is autem tunc Ædilis*) aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multauit. *Nec pecunia solùm, sed & exsilio. Idem lib.* XXV. Vilius Tapullus & M. Fundanius Ædiles plebei aliquot matronas apud populum probri accusarunt: quasdam ex eis damnatas in exsilium egerunt. *Deducebántque iidem in iudicium etiam hoc crimine viros, vt in Liuio lib.* VIII. Data à M. Flauio visceratio. erant qui per speciem honorandæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quòd eum die dicta ab Ædilibus crimine stupratæ matrisfamilias absoluissent. *Pertinere ad hanc rem Laberij versum puto, vt ego eum restituo apud Agellium lib.* XVI. Cocionem peruulgatè dicit, quem veteres Arilatorem dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas vxores, hoc herclè plus negotij est, inquit Cocio sex ædiles viderat. *Scribo.* Duas vxores? hoc hercle plus negotij est, inquit Cocio: sed Ædiles viderint. *Non alia Laberij scriptio aut mens. Duásne vxores ille habet? inquit. herclè satis negotiosum negotium homini, vt ait Cocio. verum id Aediles viderint, quorum hæc cura, Dixi eiusmodi infames feminas ceßisse dignitate matronali, etiam ornamentis. De dignitate, liquet ex Suetonio: de ornamentis, ex Tertulliano, De cultu:* Quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas siquæ leges à matronis & matronalibus decoramentis coërcebant, iam certè sæculi improbitas honestissimis quibusque feminis vsque ad errorem dinoscendi coæquauit. *Censeo autem posuisse eas institam, stolam, vittas. imò sumpsisse meretriciam togam. Inducor à Iuuenali,*

——Carfinia talem
Non sumet damnata togam.

qui de matrona aliqua stupri damnata sentire videtur, cui ex more sumenda toga. De ea satis dictum aliis, & præsertim M. Antonio Mureto: cuius doctrina, iudicium, facundia, semper mihi magna. Vnum addo, manasse videri morem eum ab Athenienßibus: apud quos scorta pariter veste à matronis discreta. idq. ex lege. Suidas. νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἀνδρικὰ φορεῖν.

Etiam matronis, si professæ.

Quæ habitum matronalem deponebant.

Professio apud Ædiles.

Ædiles accusabant ad populum.

Laberij restitutio.

Prouerbiali forma est, Hoc plus negoti est, inquit Cocio. Et Cociones sæpe in vulgi dicto veniebant: vt Plauti illud, Vetus est, Nihili cocio. Vide eumdem Tertull. Apol. cap. VI. Lecticas etiam posuerunt, vtique post Domitiani edictum. de quo alibi.

Athenienses meretrices quo habitu. Idem Artemidorus notat lib. II. cap. III.

Exacta & à Titidio Labeone.] *Vertranius*, exactum, *cui adsentio.*

Illo prætendente LX. dies ad consultandum datos necdum præteriisse.] *Dies sexaginta dati lege Iulia, à die deuortij, marito ad accusandum. Clarum ex l.* XL. XIIII. XV. *Ad legem Iuliam de adulteriis. quas vide.*

Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis.] *Non tunc primùm. Nam & Agrippa Præfectus vrbi ab Augusto, sacra Ægyptia repreßit: edicto, nequis ea intra quingentos ab vrbe passus exerceret. Id accidit anno* DCCXXXIV. *vt habes apud Dionem* LIIII. *Sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca, epist.* CIX. His instinctus abstinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris quomodo desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur: & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia. *Apparétque eum intellegere etiam Iudaica sacra; qui abstinuerunt animalibus quibusdam, vt sue. Quamquam & Romani posteà diebus religiosis abstinere carne cœperint, Ægyptio ritu. Spartianus in Iuliano*: Sæpe autem, nulla exsistente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cænauit.

Sacra exteta repressa.

Carne abstinebant certis diebus Ægyptij & Romani.

Quattuor millia libertini generis in insulam Sardiniam veherentur.] *Iosephus*

Stupra quomodo olim vindicata. Permissa progemodum libertinis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæi in Sardiniam pulsi. *sephus lib.* XVIII. *id deplorat, & ostendit in eo numero solos Iudæos fuisse. cui subscribit Suetonius*: Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cæli distribuit. *Huic calamitati occasionem caussámque præbuisse stupra quædam & fraudes tectas nomine religionis non iniucundè Iosephus idem describit, in historia Paullinæ & Mundi. quem, si animus fert, vide lib.* XVIII. *cap.* VII.

Quæ septem & quinquaginta per annos Vestalibus sacris præsederat.] *At lex definiebat ministerio virginum tantùm annos triginta. spontaneâ igitur mansione illa Occiæ.*

Honos monogamiæ. Quòd mater eius in eodem coniugio manebat.] *Id est, vniuira esset: cuius rei honos. Tertullianus*: Monogamia apud Ethnicos in summo honore est: vt & virginibus nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, & sic auspicij initium est. Item in quibusdam sollennibus & auspiciis, vt prior sit vniuiræ locus. Certè Flaminia non nisi vniuira est.

Statuit frumento pretium.] *De modo pretióque annonæ, infrà lib.* XV.

Decies H-S. semper ferè in dote. Cæsar posthabitam decies sestertij dote solatus est.] *Numerus hic in dote, quod obseruauimus, quasi legitimus & solemnis. notátque disertè Iuuenalis,*

——& ritu decies centena dabuntur
Antiquo.

Et Seneca: Beatiorésne istos putas, quorum Pantomimæ decies sestertio nubunt, quàm Scipionem, cuius liberi à Senatu in dotem æs graue acceperunt? *Et Martialis non vno loco.*

Acerbè increpuit eos qui ipsum Dominum dixerant.] *Rectissimè. facta tantum suppetissent dictis. Nam Domini vox propriè, non nisi in seruos. Tamen reperio Augusti æuo. & infrà, à liberis patres appellatos Dominos: & à fratribus blandientibus fratres.*

Domini vox variè vsurpata. *Quod tamen Augustus in sua domo vetuit. Suetonius*: Dominum appellari se nec à liberis quidem aut nepotibus suis vel seriò vel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. *Tangit ecce vtrumque morem, & vellem id interpretes monuissent.*

Aduersum patres. *Quòd patres, domini: etiam ex Diadumeni Cæsaris epistola cognosco, ad matrem*: Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. *Et clarè ex illo Martialis*:

Lampridius in eius vita. E seruo scis te genitum, blandeque fateris,
Cùm dominum appellas Sosibiane patrem.

Aduersum fratres. *Quòd fratres sic dicti: locus elegans Senecæ, epist.* CV. Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cùm in Achaia febrim habere cœpisset, confestim nauim conscendit: clamitans non corporis esse, sed loci morbum. *nam loquitur de fratre Iunio Gallione. Itémque coniuges inter se eo nomine vsi. Virgil.*

Aduersus coniuges. ——dominum Ænean in regna recepi.

Sueton. Claudio: Occisa Messalina, paullò postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisiuit.

Virgil. ——dominam Ditis thalamo deducere adorti.

vbi Seruius: De Græco tractum est, qui vxorem δέσποιναν dicunt. *Apud Iurisconsultos De Legat.* Peto abs te domina vxor. *Epictetus*: αἱ γυναῖκες οὐδὲ ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῆς ἀνδρῶν κυρίαι καλεῖν). *Vti & aduersum amicas, passim in poëtis. Sed & obuios*

Aduersum obuios. *vulgò, Dominos vocabant. Idem Seneca*: Quomodo obuios si nomen non succurrit, dominos salutamus. *Lusit eleganter in eo more poëta Græcus in Anthologia*:

ἢν ὁ φίλος τί λάβῃ, δ' ὁμνε φράτερ, εὐθὺς ἔγραψεν.
ἢν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
ὥνια γὰ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. αὐτὰρ ἔγωγε
ἐκ ἐθέλω δ' ὁμνε, ὁ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Correctus Tacitus. Reperio apud scriptores Senatoresque eorundem temporum.] *Non displiceat*, Senioresque. *primùm quia sæpe aduocat noster testes eius æui, qui fuissent in re præsenti. vt lib.* III. Memini audire me ex senioribus, visum inter manus Pisonis libellum. *& lib.* XI. Verùm audita scriptaque senioribus tradam. *Deinde quia peccatum & aliàs in eadem voce, vt lib.* XIII. Sed impetum eius, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere Senatores, dissolutionem imperij docendo, *&c. vbi certè scribo*, seniores. *vt dicam in loco. Possit tamen aliquis defendere hîc Senatores: quia res quasi arcanò acta in Senatu. Sed viderit lector. à priori sententia nobilissimus Ianus Douza noster est; de quo plura dicere iubet & prohibet me amor. Tollam manum, & in tam boni nominis memoria paulisper conquiescam.*

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM III. ANNALIVM COMMENTARIVS.

INCOMTA signa, versi fasces.] *De ornatu signorum dixi in lib.* I. *De versis fascibus, res sic habet. In dolore quia omnia fieri præter morem amant: etiam lictores fasces præferebant inuersos. Pedo in Elegia ad Liuiam,*

PAG. 33. Versi fasces, in luctu.

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciumque mali.

Statius Thebaidos VI.

——versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges.

Nec fasces solùm suos lictores, sed milites inuertebant etiam scuta & arma. Virgilius: Scuta item & arma.

——& versis Arcades armis.

manéntque in militia nostra hodie vestigia eius ritus. Adde, quod non indignum monitu; versionem hanc armorum, non luctus solùm notam fuisse, sed etiam transfugij & defectionis. Ammianus lib. XXVI. Eumque secuti complures iam gladios quatientes & pila ad Imperatorem transeunt, cum vexillis scuta peruersa gestantes: quod defectionis signum est apertissimum. Transfugæ passim vertebant vexilla & scuta.

Atrata plebes, trabeati equites.] *Trabea quid ad luctum? nihil. imò contrà vtebantur ea in diebus solemnibus lætisque; vt equitum Transuectione, quod Dionysius notat. Sed & Domitiano decretum per honorem, vt quoties consulatum gereret*, equites Romani quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque. *Denique nusquam trabea in luctu: equitésque Romæ toga pulla vsi in funere, vt reliqui ciues. Credo igitur vestem hanc trabibus purpuræ intextis (id enim trabea) sumptam hîc, non doloris indicium, sed ordinis. ad discriminandũ, inquam, in coloniis equitem à plebe, & splendorem funeri conciliandum, trabeæ sumptæ. Illæ enim propriæ equitum: (nam Grammaticorum inuenta hîc non moror, qui faciunt etiam regum, ducum, augurum) & ideo Trabeata agmina, ipsi equites Statio, in Epulo Domitiani*: Trabeæ lætitiæ, non luctus. Trabeæ equitũ propriæ. Ordinem distinguit saltem.

Hic tum Romuleos proceres, trabeataque Cæsar
Agmina, mille simul iussit discumbere mensis.

& in V. Siluarum ad Crispinum: quem locum fusius adscribam, quia mei eget.

——non te series inhonora parentum,
Obscurum proauis, & priscæ lucis egentem
Plebeia de stirpe tulit. non sanguine cretus
Turmali trabeque ac remis, & paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrale Senatus
Aduena pulsasti: sed præcedente tuorum
Agmine.

Verè enim emendo, non sanguine cretus Turmali, trabeaque Remi, nec paupere clauo. *id est, non tu ex plebe satus, imo nec ex ordine equestri. quem deinde describit tribus notis, luxuria non indecora ingenij, vt solet in illo poëta. Turmalem sanguinem vocat; quia propriæ equitum Turmæ: Trabeam Remi, quia ij trabeati, exemplo regum: Pauperem clauum, id est angustum & artum, qui ordinis equestris.* Statij locus emaculatus. Iiq. explicatus.

PAG. 34. Matrem Antoniam.] *Hæc illa est Antonia Drusi, quam Plinius ait numquam sputisse. illa, quam Valerius mirè laudat à continentia & amore in coniugem, lib.* IV. *cap.* III. Antonia Germanici mater.

Conlucentes per campum Martis faces.] *Dixit ad morem priscum: quo ij qui funus prosequebantur, cereos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eò censet, quia noctu olim caduera solita efferri. Mos quidem adeò tritus, vt Isidorus* Funus dictum à funibus accensis, *velit*, quos ante feretrum papyris circumdatis ferebant. *Ambrosius De viduitate*: Vel cum accensis funalibus mox ducitur, nónne pompæ funebris exsequias magis putat, quàm thalamum præparari? *Alludit Ambrosius illuc, quò sæpe poëta: vt* Faces & cerei in funeribus. Funeris etymon.

Viximus insignes inter vtramque facem.

Apuleius II. *Florid.* Comœdiam eius prius ad funebrem facem, quàm ad nuptialem ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isidorus Plinijusque explicati.

nisse. *Calpurnius Flaccus Declamatione* XXVIII. Facem nubenti filiæ præferam, an rogum iacentis accendam? *Quod Isidorus ait, funes papyro circumdatos: non à se habet, sed à priſco ſcriptore. nec errat. Plinium ita capi lib.* XVI. *cap.* XXXVIII. [Nec in fruticum nec in veprium genere ſcirpi fragiles paluſtreſque: è quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus ſeruiunt. *Cortex ille, non aliud quàm ſimilitudo Ægyptiæ papyri: quem vtebantur fortaſſe homines tenuiores. Faces autem, candelāſque in funeribus plerumque adultorum reperias: in puerorum, id eſt acerbis immaturiſque, cereos ferè. Vt appareat, quod interpres vetus Perſy monuit, pueros ad cereos ſolitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecæ aliquot loca ſunt, quæ id peruincunt. vt epiſt.* CXXIII. Iſti. mihi verò defunctorum loco ſunt. quantulum enim à funere abſunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos viuunt? *De tranquillitate vitæ cap.* XI. Totiens in vicinia mea conclamatum eſt, totiens præter limen immaturas exſequias fax cereuſque præceſſit. *De breuitate vitæ, cap. vlt.* Quidam verò diſponunt etiam illa quæ vltra vitam ſunt, molēs magnas ſepulcrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera, & ambitioſas exſequias. At me herculè iſtorum funera, tamquam nimium vixerint, ad faces & cereos deducenda ſunt. *vbi ſcribi ſententia vult*, tanquam minimum. *Pertinet ad funebres faces etiam Suetonij locus, Aug. cap.* XVIII. Maſgabæ tumulum cum ex triclinio animaduertiſſet magna turba multiſque luminibus celebrari, *&c. qui tamen ad parentationem annuam ſpectat, non ad funeris deductionem.*

Differimen inter adulta immaturaque funera.

Pueri ad cereos elati.

Correctus Seneca.

Sine inſignibus magiſtratus.] *Id eſt, ſiue toga prætexta, ſiue anulis, ſiue lato clauo. Quæ omnia accuratè mihi dicta in ſcripto De funeribus ſingulari. quod lucem videbit, ſi luce fruar ego. Loquor enim non eorum ritu, quibus pulchrum eſt, quod neque fuit vnquam neque futurum eſt, dare: qui ab hoc fuco gloriolam inter pueros partam, vnicam habent Helenam pro qua pugnent. Miſelli! quia numquam in ſomniis calcabunt iter Æternitatis & veræ famæ.*

Inſignia magiſtratus in luctu poſita.

Ticinum vſque progreſſum.] *Vide quædam non vulgata apud Valerium Maximum, libro* V. *cap.* V.

Circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorúmque imagines.] *Druſus hic in Iuliam familiam ne adoptione quidem venit. vnde ergo in pompa funebri imagines illi gentis Iuliæ? niſi fortè quia mater deducta in domum Auguſti. Hæc & talia de ſummo pectore dici poſſunt: at mihi nondum euiluit coniectura mea,* Liuiorum. *Cuuſſa duplici. primùm, non præpoſuiſſet Claudios Iuliis Tacitus. id nefas. deinde cùm à patre latæ imagines, cur omiſſæ à matre? quæ præſertim antiquæ, & multæ?*

Druſus non inter Iulios.

Tacitus ergo correctus.

Non fratrem niſi vnius diei via.] *Scribe,* fratres. *niſi ſui & hiſtoriæ oblitus Tacitus. Duo enim Germanico ſuperſtites fratres Claudius natura, adoptione Druſus. ſempérque eo nomine etiam hunc noſter inſignit. Scripſit autem ſuprà, Druſum & Claudium Tarracinam vſque progreſſos.*

Correctus Tac. Germanici duo fratres.

Vt que premeret vulgi ſermones, monuit edicto.] *Ita mores ætate illa, vt Princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum, coërcerétque. Eò reſpicit metaphora ſcita Senecæ, epiſt.* XCV. Præcepta ſapientiæ, quæ affectus noſtros velut edicto coërcent & obligant. *& caue quidquam ibi mutes.*

Edicta Principum. Seneca explicatus.

Non enim eadem decora Principibus viris & imperatori, populóque.] *Si attendis, fateberis legendum,* & imperatori populo. *vinclo remoto. Quod ait, principes viros, ad ſe refert Tiberius: quod imperatorem populum, ad Romanos rerum dominos.*

Et quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat.] *Vides ergo multum temporis interceſſiſſe à die mortis Germanici, ad funus. Nam mortuus ipſe extremo Nouembri. quod facilè colligo ex Suetonij verbis ſcribentis*: Et vt fato functum palam factum eſt, non ſolatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiam per feſtos Decembris menſis dies. *id eſt, per Saturnalia, quæ medio Decembri. At Megalenſium ſpectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Aprileis. per quas,* LVDI. MATRI. MAG. *vt in Kalendario notatum.*

Dies mortis Germanici.

Megalenſia, quando.

Præſcripta & à Tiberio.] *Melius* præſcripta ei.

Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu.] *ob lætitiam domini redeuntis. Ornatum feſtum intellegit laurum & lucernas. Iuuenalis*:

Ornatus ædiū.

Ornentur poſtes, & grandi ianua lauro.

Lucernæ accenſæ. Arriani inſignis ad eum ritum locus.

De lucernis vide quæ notaui in Electis, cap. III. *& adde egregium Arriani locum in Sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. Ἐξίωται ἡμαρχίας; πάντες οἱ ἀπαντῶντες σωήδονται, ἄλλος τὰς ὀφθαλμὰς καθφιλεῖ, ἄλλος τ̀ ῥάχηλον, οἱ δ̀ἄλοι τὰς χεῖρας. ἔρχεται εἰς οἶκον, εὑρίσκει λύχνες ἀπῆ ομένες· ἀναβαίνῃ εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἔπιθυει. *Id eſt,* Tribunatum aliquis adeptus eſt. omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius collum, oſculatur, ſerui manus. Domum venit,

Funalia & cerei accenſi.

venit, inuenit collucentes lucernas. in Capitolium aſcendit, ſacrificat. *Idem lib.* II. τέκνον, ἄν σωθῇς, ἄγω λύχνες. ζῶῦτ' ἐστὶ τὰ τ̀ φιλοσόργε. μέγα σοι ἀγαθὸν ἔστι σωθέντι, ποιήτω καὶ λύχνον ἀπὶ ἕν ἄξιον. *Nec lucernas ſolùm in diebus eiuſmodi feſtis, ſed etiam funalia cereóſque accendebant. Panegyriſtes Laudatione Theodoſij*: Quid portas virentibus ſertis coronatas? quid aulæis tardantes plateas, acceñſiſque funalibus auctum diem referam? *vbi ex optimo libro lego*, aulæis vndantes plateas.

Panegyricus ſcriptor emendatus.

Pag. 35. Fulcinium.] *Quid? Fulcinium Trionem patronum petit Piſo? atqui is accuſationem eius petiit, obtinuitque. & mox etiam exſequitur. Ambigo de lectione, niſi alius aliquis Fulcinius ab iſto.*

Ambigua Taciti lectio.

Marcellum.] *Eprium nomine: cuius celebre ingenium in foro.*

Sex. Pompeium.] *Eſt ille, qui ſuprà cum Appuleio conſul. quem Valerius Maximus amicum patrónumque ſuum nimis plena manu laudat lib.* IIII. *cap.* VII. *Vocat clariſſimum ac diſertiſſimum virum, & addit*: A quo omnium incrementa commodorum vltro oblata cepi: per quem tutior aduerſus caſus ſteti: qui ſtudia noſtra ductu & auſpiciis ſuis lucidiora & alacriora reddidit. *& ſatis facundè dicta, quæ ſequuntur. Et lib.* II. *cap.* I. *adſignificat proconſulem eum Aſiæ fuiſſe, comite ſe. vocat ibi*, virum vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus inſtructiſſimum: *additque*, facundiſſimum ſermonem ore eius, quaſi è beato quodam eloquentiæ fonte manaſſe. *Nec diſſentit* * *Ouidius, qui vtam illi ſuam fortunáſque non vno loco refert acceptas. vt appareat hunc Sextum amicum vnicè fuiſſe Muſis ſtudiiſque: & ideò à nobis fugitiuam memoriam eius non fruſtrà retractam.*

Sex. Pompeius. Valerij Maximi amicus.

Pompeius hic proconſul Aſiæ.

* Vt lib. IIII. De Ponto, eleg. I. & IIII. & v. quas vide.

Patris ſui legatum.] *In Hiſpania, vt apparet ex ſequentibus.*

In conuiuio Germanici cùm ſuper eum Piſo diſcumberet.] *Interior ergo diſcubuit Germanicus, vt dignißimus. de quo ordine ſedendi non omnia mihi dicta in Conuiuio: dicam alibi, plenè & apertis tibiis.*

Interior locus digniſſimus.

Scripſiſſent expoſtulantes, quod haud minus.] *Alieno loco hæc inſerta. Mihi ſententia præclarè reddi videtur, ſi iis amotis legas*: Senatus, numquam ſatis credito ſine fraude Germanicum interiiſſe: ſimul populi ante Curiam voces audiebantur. *Quò tamen illa quæ ſuperant remittenda ſint, non liquet.*

In ordinem redacta verba Taciti.

Effigieſque Piſonis traxerant in Gemonias ac diuellebant.] *Id ſolet in damnatis. Iuuenalis*,

——deſcendunt ſtatuæ reſtemque ſequuntur.

Damnatorum imagines tractæ.

Sed aut lectio verborum Taciti non recta, aut ordo. Diuellere enim ſtatuas prius fuit, quàm trahere. niſi tamen diuulſionem illam intellegit, fracturámque, quæ in Gemoniis ipſis facta. Poßis legere, ac diuellerant, *ſine noxa.*

Tacit. leuiter correctus.

Cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur.] *Exactor, qui præpoſitus ad exigendum perficiendúmque, & quaſi cuſtos. Liuius lib.* II. *De Bruto filios plectente*: Et qui ſpectator erat amouendus, eum ipſum fortuna exactorem ſupplicij dedit. *Plinius lib.* IX. *epiſtola ad Paulinum*: Ac deinde ex meis aliquos operis exactores, cuſtodes fructibus ponam. *Romæ marmor epitaphium,*

Exactor, quid.

M. AVRELIVS. AVGG. NN.
LIB. EPAPHRODITVS
EXSACTOR. OPERVM. DOM. NN.

Tacitus in ſuppliciis ferè vſurpat, vt lib. XI. Denuntiat centurionibus qui aderant, exſequi cædem. cuſtos & exactor è libertis Euodus datus. *Sed & * ἁπλῶς reperio, quaſi muneris nomen, Exactor. vt in Muſæo Carpenſi,*

SEX. POMPEIVS. FAVSTVS
SEX. POMPEI. EXACTOR.

* Exactor, ſimpliciter: is credo, qui fructus prædiorum, nomina, pecuniaſque exigit.

Pag. 36. Ac deſtinatum promere, ni cluſus à Seiano.] *Eiuſdem ſententiæ fuit, quod Suetonius ſcripſit, in Tib. cap.* LII. Quem *(Piſonem)* mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, niſi ea ſecreta obſtarent. *loco hodie non corrupto ſolùm, ſed defecto. Conatur tamen ingenioſè Torrentius.* ni Seianus ſecretò obſtaret.

Suetonij deſperatus apud me locus.

Qualem Piſo diem ſupremum, noctémque egiſſet: Atque illo pleraque ſapienter.] *Non fugiet corruptio loci attentum lectorem. Quis enim erit, ad quem hæc referantur,* Atque illo? *nullum certè nomen præiuit. Puto mutila eſſe. ni ſint, ſcribe,* Atque filio. *Eſt enim εὔλογον filium Piſonis attuliſſe parentis codicillos, & ab eo quæſiſſe Tiberium ſingulatim de morte.*

Tacitus admutilatus.

Per collegium conſulatus.] *Quian, Auguſto collega, an quia Tiberio ipſi? Vtrumque enim verum. & conſul cū Auguſto fuit anno* DCCXXXI. *conſul iterū cum Tiberio,* DCCXLVII.

Piſo collega Aug. Tiberioſq. in conſulatu.

Nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistratus non iudicant.

Nam referente Cæsare, magistratus etiam eo munere fungebantur.] *Non vanè id notat. prisco enim more, magistratus à iudicandi onere immunes. Cicero in Verrem actione I. & alij.*

Pars vt Cn. Pisoni filio concederetur, isque prænomen mutaret.] *Quod & factum. nisi Dio mihi imponit, qui libro* LX. *Lucium (non Cnæum) Pisonem Cn. Pisonis & Plancinæ filium præfuisse Africæ sub Claudio tradidit.*

M. Piso exuta dignitate.] *Senatoria videlicet. Ita inferius scriptum*, exuere ordinem.

Taciti sententia compar Thucidideæ.

Adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquomodo audita pro compertis habent.] *Similis querela Thucydidis lib.* I. οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, καὶ ἢν ἐπιχώρια σφίσιν ᾖ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται. *& statim:* ἔστι δ' ἁλεπαίπρεσς τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἑτοῖμα μᾶλλον ξέποντας. *nec dubium, quin ad hæc loca respexerit noster.*

Mos de auspiciis imperioq. repetendis. Liuius explicatus. Imperium minuebatur, ingressu vrbis.

At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introiit. *Quæras, quò hæc egressio & reditio? Ad morem priscum. quo obtinuit, vt qui è prouinciis cum imperio redirent, illud ipsum amitterent simul intrassent vrbem. Ideò Liuius lib.* XXVI. Quinto Fuluio ne minueretur imperium, si in vrbem venisset, decreuit Senatus. *Et magis ad lucem Taciti, quod Dio lib.* LIIII. *tradit, Augusto decretum perpetuum Proconsulare imperium, ita vt nec si intra vrbem venisset, minueretur, néue necessum esset (vt ipse loquitur)* ἀναπέδας τὴν ἀρχήν. *id est, renouare, siue vt Tacitus, repetere auspicia. Nam auspicij nomine etiam imperium hîc cape. Sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ouationem. Nam qui triumphans ouánsue vrbem ingreditur, cum imperio id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat ingressus vrbem ob fratris sui mortem. Debuit ergo repetere, vt ouaret. Etus sententiæ sunt, quæ apud Ciceronem legis, spem triumphi abiicientem*: Vtar ea porta, quam primam videro. *& apud Cælium:* Neque enim stultè Appius, qui simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphique postulationem abiecerat. *Apud Vlpianum, l. vlt. De off. Proconsul.* Proconsul portam Romæ ingressus deponit imperium. *Iterum apud Ciceronem:* Mihi valde placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra vrbem esse cum iustissima caussa.

Triumphus & ouatio non potest sine imperio.

Cicero explicatus. Ad Atticum, lib VII. epist. VII.

Ad Attic. lib. VII. epist. II.

Vna omnium Agrippæ liberorum mitiobitu.] *Miti obitu, id est, citra vim, & ex fato. Sed videamus. M. Agrippæ tres vxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumuiro. ex ea genuit Vipsaniam, de qua hîc, Drusi matrem. Altera, Marcella Octauiæ Filia. ex ea quoque liberi, si* **Suetonio fides diserte id in Augusto tradenti. Nam ego (pace quod fiat castigatissimi scriptoris) leuiter ambigo. primùm, quia nec nomina eorum, nec progressum, vsquam alibi reperio: & vellem interpretes soluissent mihi hunc nodum. Deinde, quia ex Plutarcho clarum, breue admodum coniugium id fuisse. Ita enim narrat (in extremo M. Antonio) statim post nuptias Agrippæ & Marcellæ, defunctum generum Augusti Marcellum: ideoque, ipsa Octauia suadente, Iuliam nupsisse Agrippæ: abducta ab eo Marcella & Iulo Antonio collocata. Non ergo ex ea proles: aut si vna aliqua fuit, non vitalis. Tertia vxor, Iulia. ex ea nati Caius & Lucius Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina & Iulia. In his plerisque vera Taciti nota. Caius enim & Lucius veneno crediti periisse; Agrippina, fame; Postumus, ferro.* **Iuliam excipio, cuius mortem libro* IV. *ita narrat ipse Tacitus vt ex natura videatur, ferri aut veneni nulla mentione.*

Dubitatum de adfirmatione Taciti. Vxores M. Agrippæ, & liberi Marcellæ vxor & an ex ea proles. *Cap. LXIII. Suetonij, si fortè obliuio.

Iulia vxor.

*Iulia filia Agrippæ non periit ferro aut veneno. non ergo exactè vera Taciti nota.

PAG. 37. Haud procul Pagyda flumine.] *Quem alio nomine Belum dici Plinius ait.*

Locus è Sallustio totidem verbis.

Sorte ductos, fuste necat.] *Totidem Sallustiana verba Seruius citat*, Sorte ductos fusti necat. *quod ad Crassum referendum videri in decimatione cohortis vnius verè obseruauit noster Douza.*

Quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, quæstus.] *Huc refer illud Suetonij, cap.* XXXII. Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent.

Verita consultatio omnis super Cæsare.

Quæsitúmque per Chaldæos in domum Cæsaris.] *Quod semper capitale.* Cui enim opus perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid aduersus illum cogitatur, vel optatur, aut post illam speratur & sustinetur? Non enim ea mente de caris consulitur, qua de dominis. *ait appositè ad hanc rem Tertullianus.*

Dicere repudium, pro repudiare.

Quirinius post dictum repudium adhuc infensus.] *Non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed Dicere repudium vsurpat, quod Mittere vulgò. id est, postquam repudiasset eam Quirinius. Repudiarat autem ante annos* XX. *Sueton. Tib. cap.* XLIX.

De custodia militari, ἐφύλακὴ. Triplex carcer. Vrbanus. Rusticus. Castrensis.

Seruos Lepidæ cùm militari custodia haberentur, transtulit ad Consules.] *Militarem custodiam vti se habuit paullò vberius explicabo: non tibi veterane, sed tibi tiro. Carcer triplex est, (ait vetus interpres Iuuenalis) Vrbanus, Rusticus, Castrensis. Vrbanus, vt sunt turres: Rusticus, vt ergastula: Castrensis, quando captiui trahuntur catenati. Notat hoc ad eum locum Iuuenalis:*

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Læuaque, si longo castrorum in carcere mansit.

Vrbanus ipse triplex.

Sed potuit, imò debuit, paullò distinctius. Nam in vrbe ipsa triplex ratio adseruandi captiuos. Aut enim in carcere habebantur locóque concluso, sine vllo milite: vt ferè seruitia, & capita viliora. Aut in custodia militari: aut in ædibus magistratuum. Custodia militaris frequentissima, & Romæ & in prouincijs. eiúsque modus, vt is qui in noxa esset cathenam manui dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis sinistram vinciret custodiæ eius præfecti. Satis apertè Seneca, De tranquillitate lib. I. cap. X. Sed quid refert? eadem custodia vniuersos circumdedit, alligatíque sunt etiam qui alligauerunt. Nisi tu fortè leuiorem in sinistra cathenam putas. *Idem epist. V.* Quemadmodum eadem cathena & custodem (*emendo*, custodiam, *ita enim ipse captiuus dicebatur, vt mox docebo*) & militem copulat: sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt. *Et optimè Athenæus lib. V. cap. XI. vbi Athenion res Mithradatis extollit:* Ρωμαίων δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κόϊντος ὁ Ὤππιος ᾑρεθεὶς ἀπολαβεῖ δέσμιος. Μάνιος δὲ Ἀκύλλιος ὁ ὑπατευκὼς, ὁ τὰ ἀπὸ Σικελίας καθέλκων θρίαμβον, πωδάριον ἔχων ἀντὶ μαυρᾶς Βασσάρνιν πενταπήχη, πέζος ὑπὸ ἱππέως ἤλκετο. *Id est*, E Romanis verò, prætor Pamphyliæ Q. Oppius (*mitè enim in Græco*, Ὤππιος) deditione acceptus, sequitur in vinclis. Manius autem (*ita corrige, non* Μάνιος) Aquilius consularis, qui de Siculis triumphauit, colligatum secum habens longa cathena Bastarnam quendam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur. *Nam ita ego verè interpretor: Natalis insulsa, fatua, aliena. quem, si libido ridendi est, vide. Simile est quod Iosephus narrat lib.* XVIII. *cap.* XIII. *de captiuo Agrippa rege*: Centurionem illi satis benignum appósitú, & militem cum quo vinciretur humanum. *Catenæ autem eiusmodi, vti ex Athenæo clarum, longiusculæ erant; vt ambulare, incedere pariter non incommodè possent. Ad quas item pertinet, quod Suetonius in Domitiano scribit, cap.* XIIII. Nec nisi secretò atque solus pleraſque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. *Vbi iterum Custodiæ, pro iisipsis qui custodiuntur: vt Plinio lib.* XXI. *cap.* III. Inde eductam custodiam bibere iussit. *ita veteres, malè vulgò*, eductum è custodia. *emendandúsque ita Suetonius Nerone, cap.* XXXI. Quorum operum perficiendorum gratia, quot vbique essent custodiæ, in Italiam deportari iussit. *vulgata lectio, & interpretes turbant. Paullus in Sentent.* Si pecunia accepta miles custodiam dimiserit, capite puniendus est. *Hæc de custodia militari: de ea quæ apud magistratus, opportunius dicam lib.* VI.

Custodiæ, pro noxiis: sicut Operæ, pro operariis vulgò. Plinij constituta lectio. Suetonius emendatus.

Catenæ istæ quales.

Exemit Drusum Consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ.] *Appianus.* Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἔλεγεν, ὡς ἐς τὸ μέλλον ἤρητο ὑπατεύειν, ὥσπερ γὰρ Ρωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος εἰσφέρει γνώμην, ὡς αὐτὸς οἶμαι πολλὰ τῶν κυρωμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐν τῷδε εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου.

Consul design. primus rogatur sententiam.

Et obscurissimæ domui.] *Abundè infrà hoc ipso libro.*

Destinata vxor L. Cæsari ac Diuo Augusto nurus.] *Non alibi quàm in lapide repperi hanc historiam, qui Bergomi visitur,*

PVDENS. M. LEPIDI. L. GRAMATICVS PROCVRATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQ. REGEBAM. DVM. VIXI. MANSIT CÆSARIS. ILLA. NVRVS. PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Lapis vnicus ad hanc historiã.

Post damnationem demum positus lapis videtur: & Pudenti adscripta gloria, tanquam illo viuo, Lepida casta, bona.

Veneno eum à Lepida petitum illustrium domuum aduersa.] *Vitium in hoc loco esse, rectè olim Ferretus censuit: vitium animi in Vertranio, qui non credit. Displicet phrasis*, Aduersa illustrium domuum, *pro aduersaria. Displicet sententia. cur enim aduersaria illustrium domuum Lepida, si Quirinium veneno petiuit, obscurissimum senem & ex Quiritium fece? Ita enim capienda hæc verba, non de Tiberio. Suetonius*: Condemnauit & generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirinij Consularis prædiuitis & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat. *Suspicabar olim hæc verba* Illustrium domuum aduersa, *non Taciti esse, sed lectoris cuiuspiam,*

Confirmatum Ferreti iudicium.

Lepida Quirinium veneno petiit. Cap. XLIX.

Diuinatio mea.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpiam, qui ad hunc locum, At enim haud multum diſtanti tempori, &c. *ea notaſſet, memoriæ cauſſa.*

De Lege Papia liber excurſus.

De moderanda Papia Poppæa.] *Lex apud veteres in multa fama, & vſu. Fas mihi, vt cum Tacito hîc leuiter exorbitem: & quæ faciunt huic legi, collecta à me & digeſta proponam. Non ſubtiliter omnia, (cui enim bono?) ſed ea ſaltim capita quæ ad vſum hiſtoriæ priſcæ. Romanis ſemper coniugiorum ſuboliſque magna cura. Ideò Cenſoria illa ſolemnis quæſtio:* Ex animi tui ſententia. Tu vxorem habes? *Ideò Ciceroni ficta lex:* Cælibes eſſe prohibento. *Nec ignominiæ ſolùm cælibatus, ſed pœnæ erat. Ita apud Valerium,* Camillus & Poſtumius Cenſores, æra pœnæ nomine, eos qui ad ſenectutem cælibes peruenerant, in ærarium deferre iuſſerunt. *Et Feſtus auctor,* Vxorium pependiſſe dici, qui quòd vxorem non habuerit, æs populo dedit. *Exemplum videtur ab Spartanis petitum, apud quos ἀγαμίας ζημία, imò ὀψιγαμίας ἢ κακογαμίας, vt notat Pollux. Nec tamen lege aliquid cautum reperio: niſi quod C. Cæſar poſt bellum Africanum, vehementer exhauſta vrbe, præmia propoſuit multitudini liberorum. idque Præfectus morum, & quaſi Cenſor. Dio* XLIII. ἐπαιδή τε δεινὴ ὀλιγανδρία, διὰ τὸ τοὺς ἀπολωλότων πλῆθος, ὡς ἔπ τε τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκείνας, τά τε ἄλλα ὡσαύτερ τις τιμητὴς ἐποίησε) καὶ ὅτι τῆς ὄψεως αὐτῆς ἠλέγχετο, ἵν, πολυπαιδείας ἆθλα ἐπέθηκεν. *id eſt,* Et quoniam infrequens admodum vrbs erat, propter cæſorum multitudinem: quod ex recenſu (eum autem & reliqua velut Cenſor faciebat) & ex ipſo aſpectu animaduertebatur, iis qui multos liberos haberent præmia propoſuit.

Cæſar πολυπαιδίας præmia ponit.

Auguſtus Iuliam legè fert. Sueton. Aug. cap. XXXIV.

Primus Auguſtus anno vrbis DCC. XXXVI. *certam legem poſuit, & præmia pœnáſque diſtinxit. Ea dicta, Iulia de maritandis ordinibus. quam tamen præ multitudine recuſantium perferre non potuit, niſi ademptâ lenitáue parte pœnarum. Hanc Propertius intellexit lib.* III.

Propertio lux data.

Gauiſa eſt certè ſublatam Cynthia legem,
Qua quondam edicta flemus vterque diu:
Ne nos diuideret ——

Et Horatio.

elegia illa tota. Et Horatius in Cantu ſæculari:

——patrumque
Proſperes decreta ſuper iugandis
Feminis, proliſque nouæ feraci
Lege marita.

Lex marita.

Vbi Scholiaſtes vetus: Lex marita dicitur, quæ de maritandis ordinibus lata erat, quæ & Iulia dicta eſt. Cæſar enim poſt bellum legem tulit nequis aut cælebs eſſet, aut vidua nubilis, quo poſſet iactura iuuenum reparari, quæ bellis ciuilibus contigerat. Nam prope octoginta millia armatorum interierant. *Et de eâdem in actis eiuſce anni Dio, lib.* LIIII. ὁ δ' Αὔγουστος τά τε ἄλλα ἐνομοθέτησε, ἅτε τῶν τε ἀγάμων καὶ τῶν ἀνάνδρων βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπιθεὶς, καὶ ἔμπαλιν τῶν τε γάμων καὶ τῶν παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν. *Ex Dionis verbis clarum, etiam ante curam eam fuiſſe Auguſto. ait enim βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια: & addit, ἔμπαλιν ἔθηκεν. Et non dubiè aliquid ſuper ea re latum in eius ſexto conſulatu, annis decem antè. Suadet Tacitus hîc:* Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ Triumuiratu iuſſerat, aboleuit: deditque iura, quîs pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes; & lege Papia præmiis inducti, &c. *Sed latum imperfectè. Capita legis Iuliæ fuerunt. Vti libertinas ducere liceret omnibus, præter Senatores. Vti ſponſiones pactionéſque nuptiales non vltra biennium differri ius eſſet. Vti diuortiorum certus eſſet modus. aliáque quæ poſtea in legem Papiam mixta & inſerta. Iulia ergo, tempore à Papia diſtincta. præceſſit enim* XXV. *ſolidis annis, & alucinati concinnatores legum qui confuderunt. Dico Iuliam. verius fortaſſe, Iulias: quia non ſemel tot annorum interuallo eâdem de re latum ac relatum. ideóque proriè locutum Tacitum cenſeo, cùm hîc* πληθωτικῶς *ſcripſit, Papiam latam poſt Iulias rogationes.*

ExDione, eo-pſe loco. Ex Sueton. cap. XXXIV. Iulia diuerſa à Papia. Tépore, & re. Iuliæ leges.

Papia quando cœpit.

Lata autem Papia anno vrbis DCCLXII. *ſene iam Auguſto: & lata per Senatum. Itaque & nomen à conſulibus illi, Papio Mutilo & Q. Poppæo Secundo. Dicta enim Papia-Poppæa. Iſidorus lib.* V. Sub Octauiano Cæſare ſuffecti Conſules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum Papia & Poppæa nominatur, continens primùm (*cenſeo emendandum,* patrum, *cum ſcriptum concisè fuerit,* prûm) præmia pro ſuſcipiendis liberis.

Cauſſa nominis. Cauſſa ferendi. Tacit. explicatus, & fortè emendatus.

Cauſſa iterum ferendæ, è Tacito duplex: incitandis cælibum pœnis, & ærario augendo. *Incitandis pœnis, id eſt augendis: ſincera modò lectio ſit. Ambigo enim, & poſſit reſcribi,* incitandi cælibes pœnis, *ſiue,* intendendis cælibum pœnis, *ſenſu clariore. Capita legis Iuliæ confuſa cum iſtius: ideóque paſsim ſcripta Iuriſconſultorum laudata,* Ad legem Iuliam & Papiam. *ita inquam, vt Papia quæ plenior acerbiórque, aboleuerit & velut abſorbuerit Iulias*

Legem Iuliam Papia obſcuranit.

leges.

Latam dixi per Senatum: & verum eſt. eóque Paullus libro V. *ad legem Iuliam & Papiam auctorem Senatus nominat:* Sed illud quæri poteſt, *inquit,* an idem ſeruandum ſit quod Senatus cenſuit, etiamſi in aliam perſonam captionem direxerit. *Capita eius legis pluria fuerunt: adeò vt* XXXV. *laudet alibi Marcianus. Ea vt diſtinctè proponam, ab homine me exiget nemo homo: confuſè quædam recenſebo, & vti dabunt ſe ſub manum.*

Papia, Senatoria lex. L. LXXI. De hered. inſtit. & L. LVIII. De ritu nupt. l. capite. De ritu nuptiar. Ea lege permiſſa enuptio. L. LIIII. De ritu nupt. Vt libertinas ducere liceat.

CAPVT. *De enuptione extra gentem ordinémque. Vti omnibus ingenuis libertinas vxores ducere ius eſſet, Senatorius exceptis. Concepta Capitis eius verba, apud Paullum lib.* I. *ad hanc legem. Lege Iulia ita cauetur,* QVI SENATOR EST, QVIVE FILIVS PRONEPOSVE EX FILIO NATO CVIVS EORVM EST, ERIT: NEQVIS EORVM SPONSAM VXOREMVE, SCIENS DOLO MALO HABETO LIBERTINAM; AVT EAM QVÆ IPSA, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT, FECERIT: NEVE SENATORIS FILIA NEPTISVE EX FILIO, PRONEPTISVE EX NEPOTE FILIO NATO NATA, LIBERTINO, EIVE QVI IPSE, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT FECERIT, SPONSA NVPTAVE SCIENS DOLO MALO ESTO. NEVE QVIS EORVM DOLO MALO SCIENS SPONSAM VXOREMVE EAM HABETO. *Et è lege quidem Iulia recenſet Paullus: ſed inſtitum in Papiam fuiſſe clarè docet Celſus,* Lege Papia, *inquit,* cauetur omnibus ingenuis, præter Senatores eorumque liberos, libertinam vxorem habere licere. *Meminit & Dio eiuſce capitis lib.* LIIII. ἐπαιδὴ δὲ πολὺ πλέον τὸ ἄρρεν τῶν Ἑλλήνων ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἐξελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῆς ἐκλαύστου, ἄγαμος, ἔννομον τε ποιησόμενον αὐτῶν ἐᾷ κελεύσας. *Vbi tamen interpretis ſupina metεωρία vertentis:* Ac quoniam * maſculi patricij generis numerum patriciarum feminarum multò anteibant, liberum fecit vt qui vellent (modò Senatores ne eſſent) libertas etiam (*cautius & verius,* * libertinas: ἐξελευθέρας *enim Dio dixit, non* ἀπολευθέρας. ἐξελευθεροὶ *autem οἱ τῶν* ἐξελευθερωμένων *υἱοὶ, ait Heſychius*) ducere poſſent, eorumque liberos legitimos eſſe iuſſit. *En,* τὸ εὐγενὲς, *Patricium vbique vertit. at Ingenuum debuerat, ex vi verbi, legiſque. Meminit iterum Dio lib.* LV. *in perſona Auguſti:* καὶ ἐξελευθέρας τοῖς γε ἔξω τῆς βελευτικῆς ἕσον ἀγαθὸς συνεχώρησα. *Et eodem errore ibi interpres,* τὸ βελευτικὸν, *Patricios vertit: cùm Senatorios, verè poſſet. Latum hoc caput matrimoniis frequentandis: vt ſiquem digniorem amor aut voluntas traxiſſet ad impariugum, lege iungiliceret. Nam anteà vetitum. Neque Decemuirali lege, patricio cumplebeia, neque ingenuo cum libertina connubij ius. Prius abolitum. meminítque Liuius lib.* IV. *in oratione Canulej Tribuni: & lib.* X. *vbi matronæ patriciæ Virginiam, quòd è patribus enupſiſſet, ſacris arcuerunt. Manſit poſterius, ad hanc legem. Vide quæ Cicero Antonio de Fadia obiecit, Phil.* II.

Xylandri error. * Mirum & præter id quod philoſophis viſum vſuq. doctum. Nã præpollet ferè ſexus ſequior. * Tamen ex ritu eius ætui, Libertini iidem cum libertis, vti notum. Xylandri iterũ error. Cauſſã huic capiti. Decemuiri vetuerunt cõnubia cum plebe. Lex ea abolita.

CAPVT *ſubnexum fortè priori: de connubio patronorum cum libertabus. Verborum partem Vlpianus appendit libro* III. *ad legem Iuliam & Papiam: In eo iure, quod dicit,* INVITO PATRONO, LIBERTAM QVÆ EI NVPTA EST, ALII NVBERE NON POSSE, *Patronum accipimus, etc. Et idem iterum l.* XL. *De diuortiis: Quod ait lex,* DIVORTII FACIENDI POTESTAS LIBERTÆ QVÆ NVPTA EST PATRONO, NE ESTO, QVAMDIV PATRONVS VXOREM EAM ESSE VOLET. *Vide interpretem eumpſe Vlpianum: & adde l.* I. *De concub.*

Patronus cum liberta. L. XLV. De rit. nupt.

CAPVT *De ſponſalibus. quando & qua fini contrahenda. Sumptum è Iulia de maritandis ordinibus, indice Suetonio cap.* XXXIIII. Cumque, inquit, immaturitate ſponſarum & matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi ſentiret, tempus ſponſas habendi coartauit. *Sponſalium enim olim licentia, adſpectu nullo ætatis. At Auguſtus, cùm quidam immaturas planè virgines deſponderent, & mariti eſſent non mariti: arcendæ huic fraudi tempus definiit ætatémque ſponſionum: ita vt non ante decimum annum ſponſa quæquam eſſet. Clarè Dio, lib.* LIIII. ὡς δέ τινες ἔφη τῶν ἐγυωμένων, τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκότων ἐκάρπωτο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, ἐποίησε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μεῖον ἢν ὁδὲ δυοῖν ἐτοῖν ἐλαττόντων γαμήσῃ τις: τετέσι δεκαπενταετῆ ἐγγυᾶσθαι γέ τινα αὐτῆς ἀπολαύσοντα. δώδεκα γὰρ ἡλικίας ἐς τοῦτο γάμου ὥραν ἐπιτηδείαν νομίζεται. *Id eſt:* At cùm quidam pueras deſponderent, & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opuſque mariti non præſtarent: ſtatuit nullam ſponſionem firmam eſſe, poſt quam, biennio exacto, nuptiæ non ſequerentur. hoc eſt, vt omnino decennem deſpondere opus eſſet, ſiquis ſponſionis eius vellet fructum. Puellis enim duodecimus annus plenus, ad nuptias definita ætas cenſetur. *Xylander Dionis mentem planè hîc non cepit. Facit huic capiti quod Caius lib.* I. *Ad Iuliam & Papiam ſcripſit:* Sæpè iuſtæ ac neceſſariæ cauſſæ non ſolùm annum vel biennium, ſed etiam trien-

Sponſalibus data lex. Sueton. explic. Quando ſponſalibus locus. Decennis tantum deſponenda. Caius explicatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

L. XVII. De sponsalibus.

nium & quadriennium & vlterius trahunt sponsalia: veluti valetudo sponsi sponsæue, vel mortes parentium, &c.

Ne sexagenarij ducant. Ne quinquagenariæ nubant.

CAPVT *de ætate eorum qui ducerent, quæue nuberent. Eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet; neu vir minor sexaginta, quinquagenariam duceret. Lactantius lib.* I. *Senecæ verbis*: Quid ergo est quare apud poëtas salaciſſimus Iupiter desierit liberos tollere? vtrum sexagenarius factus est, & illi lex Papia fibulam imposuit? an impetrauit ius trium liberorum? *Et Appuleio in iudicio obiectum, quòd Pudentillæ* ei anno ætatis sexagesimo ad libidinem nupsisset: *videlicet contra legem Papiam. Huic tamen capiti Claudius abrogauit, vt Suetonius notat cap.* XXIII. Capiti, *inquit*, Papiæ-Poppææ legis à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit. *Legerim*, addito, *vel*, edito. *Edictum certè Claudy non fuit, sed Senatusconsultum. Vlpianus in Fragm. tit.* XVI. Sed Sc. Claudiano maior sexagenario si minorem quinquagenaria duxisset, perinde habebatur ac si minor LX. annorum duxisset vxorem. *Causſæ quæ Tiberium, quæ Claudium mouerint, in aperto. Ille quod plurimum fieri solet, spectauit: hic, quod per naturam potest. Adeò autem amare & virum exercere sexagenarius potest, vt sint octogenarij senes iidémque patres inter exempla. At mulier quinquagenaria maior, vix est vt impleatur.*

Vide Appulei. apol. II. pro se.

Claudius fibulam laxauit sexagenariis. Suetonij vera lectio & mens.

Causſa variantis constitutionis inter Tib. & Claud.

CAPVT *de libertate coniungendi; quod tamen* XXXV. *in ordine fuit. Martianus*: Capite trigesimoquinto legis Iuliæ, qui liberos quos habent in potestate iniuria prohibuerint ducere vxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: ex constitutione, &c. *Simile in libertis, etiamsi iurauerint, l.* VII. *De operis libert.*

Ne arceantur à matrimonio liberi. L. XVIII. De ritu nupt.

CAPVT *de interuallo temporis à morte coniugis vel diuortio, ad coniugium nouum. Neque enim probata Iulius legibus monogamia: sed ad matrimonia compulsi iterum, vidui aut disparati. Discreparunt in tempore Iulia & Papia. Namvt Vlpianus notat tit.* XIIII. *Feminis lex Iulia à morte viri, anni vacationem tribuit: à diuortio, mensium sex. At Papia clementior, à morte, biennium indulsit; à repudio, annum & menses sex. In Suetonio, Triennium leges: nec id te turbet. Exsoluit eum nodum Dio in oratione Augusti ad cælibes lib.* LVI. καὶ ἐδὲ ἐς ταῦτα μέντοι κατήπειξα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἔτη ὅλα πρὸς πᾶσιν ὑμῖν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο. *Id est.* Nec ad ista festinanter impuli vos, sed primùm tres integros annos ad apparatum rei concessi, deinde binos.

Tempus legitimum inter nuptias vett. nouasque. Monogamia improbata. Discrimen hac parte inter Iuliam & Papiam Remota in Suetonij verbis hæsitatio.

CAPVT *de præmiis maritorum, patrúmque: quod in ordine septimum fuisse, colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *Præmiis enim inuitandi fuerunt ad matrimonia & prolem frequentandam. Præmia duorum generum, Honores & Commoda. Quæ largiora vtraque apud patres: quædam tamen seorsim data etiam maritis. Veluti, honestior in spectaculis locus. Suetonius Augusti cap.* XLIIII. Militem secreuit à populo: maritis è plebe proprios ordines assignauit. *Et ad eam sententiam accipio, quod poëta Hispanus facetè scribit*:

Spadone cùm sis euiratior fluxo,
Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeasque & Idus, fibulasque censusque.
Sedere in equitum an tibi liceat scamnis
Videbo Didyme, non licet maritorum.

Præmia maritis patribusque. Præmia duplicia. Maritorum priuilegia. Martialis illustratus.

Præcesserunt item mariti in magistratu, & in fascibus. Agellius: Capite septimo legis Iuliæ priori ex Consulibus fasces sumendi potestas est, non qui plureis annos natus est, sed qui plures liberos quàm collega aut in sua potestate habet aut bello amisit. Sed si par vtrique numerus liberorum est, maritus aut qui in numero maritorum est præfertur. *In numero maritorum, id est, opinor, sponsus: vel etiam qui ius habeat ab Imperatore mariti. Id enim quoque dari solet, pariter ac ius liberorum. Didici ex vnico Dionis loco lib.* LX. *de Claudio*: τοῖς γρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔτι γε τῷ νόμων ἔχειν, τὰ τῆ γελαμκόπων δικαιώματα ἔδωκε. *id est*, Militibus, quoniam ex legibus vxores ducere iis non licebat, iura maritorum concessit. *Sed & plura maritis priuilegia in sorte, in administratione prouinciarum: quæ hauries ex præmiis patrum statim, ne eadem iteranda sint. Patribus certè, vt prædixi, præmia vberiora, & pleno velut dimenso legum. Idque non solùm è Iulia aut Papia, sed more Rom. prisco.* Lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, vt ciues Romani fierent, *ait Liuius lib.* XLI. *Item à censoribus*, In quattuor vrbanas tribus (*eæ autem minus honestæ*) descripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquenni maior ex Sc. esset, *ait idem lib.* XLV. *Iulius Cæsar*, agrum Campanum diuisit extra sortem XX. millibus ciuium, quibus terni pluresue liberi essent, *vt notat Suetonius cap.* XX. *& Appian. Ciuilium* II. *Et exempla reperies fors sit plura. Sed Augusto in primis ea cura: non lege*

Mariti antelati in magistratu.

Quid sit, in numero maritorum esse. Ius mariti.

Mariti in sorte prouinciarum antehabiti. Præmia patrũ multa. Etiam veteri rep.

Auxit ea Augustus.

lege Papia solùm, vt censent quidam haud è vulgo, sed iamdiu antè. Quod clarum ex iis quæ Dio scribit LIII. *de præsidibus prouinciarum, &* LV. *ante Papiam latam. Fateor tamen, quod Papia præfertim. Præmia* πολυπαιδίας *ex ea lege, non absurdè fecero, si ordine proponam. Primum. Vt in petitione candidati præferantur, quibus liberi plures. Tacitus lib.* II. Contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. *Lex, non alia quàm hæc Papia. Secundum. Vti præferantur proletarij in sorte prouinciarum: & easdem diutius obtineant. Prius membrum è Tacito firmo, Annali* XV. Percrebuerat ea tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *Alterum è Dione* LIII. Præsides, *inquit*, annuos & sorte lectos esse voluit, πλὴν εἴτῳ πολυπαιδίας ἡ γάμε πρόνομία προσείη. *id est*, nisi sicui multitudinis liberûm aut nuptiarum causſa priuilegium esset. *Quanquam id ad sortem tantùm referri fortasse par est, non etiam ad mansionem. Tertium. Præeant emineántque in omni magistratu. Colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *verbis quæ suprà. Et ab hoc exemplo est, quod qui plures liberos habet, in curia vel collegio primus sententiam rogatur; in albo & processu, ceteris præfertur. l.* IX. *C. De decur. Quartum. In honoribus petendis, gratia fit annorum qui liberos habent: & quidem pro numero liberorum. Exempli causſa, minores* XXV. *annis ad honores non admittuntur nisi beneficio prolis. Qui ergo quinque habent, anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimo secundo, & sic deinceps. Vide l.* II. *De minoribus, quæ ad hanc sententiam clara. Et Plinij locum eòdem traho, lib.* VII. *Epist. præter meam suprà, aliorúmq. mentem*: Calestrium Tironem familiarissimè diligo. simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit, ego illum in Prætura sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset. *Vbi vides dimitti etiam annos beneficio Cæsaris solere, quasi liberos haberent. Quintum. Qui plures liberos habet, id est, in vrbe tres, in Italiâ quattuor, in prouinciis quinque, à cura, tutela, ceteríq. muneribus personalibus immunis est. l.* II. *De excusationibus. l.* I. *C. Qui num. liberor. Sextum. Damnatorum liberi plures assem accipiunt, è constitutione Hadriani l.* VII. *De bonis damnat. Et ab ea mente Dio scripsit, Hadrianum mitiores pœnas reis irrogasse liberos habentibus. quod Cuiacius notauit pridem. Et plura quæ facilè colliges ex iis quæ dicam de mulctis. Ex his ortum celebre illud Ius trium liberorum* (Auctoritatem triũ liberorum *Tertullianus dixit, contrà Valentinianos*) *quod orbis pro beneficio Princeps dabat. Plinius lib.* II. *Epist.* Nuper ab optimo Principe trium liberorum ei ius impetraui: quod quanquam parcè & cum dilectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit. *Idem ad Traianum lib.* X. Exprimere domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quod me dignum putasti iure trium liberorum. *Martialis*,

Vxor cùm tibi sit formosa, pudica, puella,
Quò tibi natorum iura Fabulle trium?
Quod petis à nostro supplex dominóque deoque,
Hoc dabis ipse tibi, si potes arrigere.

Idem de se:

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumque dedit iura paterna trium.

I. Patres in petitione prælati.

II. Præferuntur in sorte prouinciali.

III. Præcedũt collegas in magistratu.

IIII. Patribus gratia fit Legis Annalis.

Plinij nouus intellectus.

V. Immunes sunt à cura, etc.

VI. Mitius eũ damnatis agitur.

Origo iuris trium liberũm.

Id princeps dabat.

Dictum disertè, trium liberorum: quia is numerus requirebatur ad præmia omnia legis. Iuue.

Ni numerum, ni tres impleuero; iusta doloris
Næuole causſa tui.

Tres liberi opus ad plena præmia.

Origo eius è lege Iulia, vti discas ex Dionis apto ad hanc rem loco, lib. LV. ἡ δὲ νῦν λεγομένη ἐς τὰς μητέρας τὰς τετεκυίας ἐσεγράφη. οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον εἴτ' ἐν ἀνδράσιν εἴτε γυναικῶν μὴ δῷ τοσαυτάκις τεκνῶσαι, τέτων τισὶν ὁ νόμος, πρότερον μὲν διὰ τὴ ἐκλῆς, νῦν δὲ διὰ τὴ αὐτοκράτορος τὰ τῶ γεγεννηκότων δικαιώματα χαρίζεται. ὥστε σφᾶς μήτε τοῖς τῆ ἀπαιδίας ὀδυνηροῖς ἐνέχεσθαι, καὶ τὰ τῆ πολυπαιδίας ἆθλα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, καρπῶσθαι. *id est*: Liuia in numerum matrum quæ ter peperissent adscripta. Quibus enim seu viris seu feminis fatum aliquod prouentum tot liberorum negauit; iis lex, antea quidem per Senatum, nunc autem per Principem iura gratificatur natorum. ita vt neque pœnis orbitatis obnoxij sint, & præmia omnia multitudinis liberorum consequantur, paucis saltem exceptis. *Vbi vides & feminis tribui solere id beneficium: quod primo & ex lege Iulia, à Senatu petebatur; postea à Principe. quanquam ea verba perperam, in longè aliam sententiam abduxit interpres. Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, inquit, αἱ τρίπαιδες. At quod id solus Princeps dederit, clarè Martialis*:

Scripsit hæc Dio ante latam Papiam.

Feminis tributum etiam id ius.

Peti solet à Senatu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. valebis vxor.
Non debet domini perire munus.

Ius parentum, idem. *Hoc idem, ius parentum Iuuenalis appellat:*

Iura parentis habes, propter me scriberis heres.

Ius liberorum idem. *& Tacitus hic priuilegia parentum. Aly simpliciter etiam, Ius liberorum. In fragmento iuris veteris, quod cunctgauit doctissimus Pythoeus*: Mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si ius habeat liberorum. *Et Paullus lib.* IIII. *Sentent. ad* Sc. *Tertullianum, plus semel. Ius liberorum tamen propria quadam & alia significatione capi in Vlpiani Frag. tit.* XVI. *& l.* I. *C. De iure liber. non vanè notat nostri aui Iurisconsultus ad fragmenta ea ipsa: & nodum quem Duarenus ligauerat* I. *Disput. cap.* XL. *doctè soluit. Iubeo lucem huic rei mutuari te ab illo Sole, in capse Fragmenta. Sed & quattuor liberorum ius fuit: quod pertinuit (nisi in aliena regione aberro) ad libertinas, non ingenuas. certè ita distinguit* Sc. *Tertullianum, de quo vide Paullum lib.* IIII. *tit.* IX. *Quod tamen ius vetustius est illo* Sc^to: *& mentio eius in Suetonij Claudio cap.* XIX. *vbi Princeps* Feminis *(quæ naues scilicet mercaturæ caussa fabricarent)* ius tribuit quattuor liberorum. *De præmiis, ista.*

Quid tamen propriè sit.

Ius quattuor liberorum.

Cælibatus pœnæ & orbitatis. Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium. CAPVT *de pœnis mulctisque cælibum & orborum. Quæ etiam in lege Iulia fuerant: sed Augustus, vt ipse apud Dionem fatetur, intendit auxitque. Pœna prima & maxima, Vti cælibes ex testamentis nihil caperent, nisi è proximè iunctorum: orbi, non nisi dimidium. Melior ergo conditio orborum: & iure, quia mariti saltem. Sozomenus lib.* I. *Eccles. histor. discrimen hoc bene notat:* Νόμος ἦν Ρωμαίοις παλαιὸς, ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν τὸν ἴσον ἀριθμὸν κωλύων τὰς ἀγάμους τοῖς μὴ τοιούτοις, περὶ ἄλλα τε πολλὰ, καὶ τὸ μηδὲν κερδαίνειν ἐκ διαθήκης τὰς μὴ γένει ἐγγυτάτῳ θεσπίσαντας. τὰς δὲ ἀπαιδίας, ζημιῶν τὸ ἥμισυ τοῦ καταλελειμμένου.

Caducum fit quod cælibi relinquitur. *Cælibes ergo nihil capiunt: adeo vt scripserit Vlpianus*, Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies paruerit. *Et respexit ad has pœnas Plutarchus, libello* περὶ φιλοσοργίας. Ρωμαίων πολλοὶ, *inquit*, γαμοῦσιν οὐ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται. *id est*, Romanorum plerique vxores ducunt & liberos serunt, non vt heredes habeãt, sed vt heredes ipsi esse possint *Nec vanè imputat adulter apud Satyricũ marito:*

Iuuenalis explicatus. —— propter me scriberis heres,
Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Solidum capere. *Tertullianus de Monogamia*: Aliud est si & apud Christum Legibus Iuliis agi credunt, & existimant cælibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere. *Ideò toties apud Iurisconsultos de solidi captione lectum quæsitúmque. vt l.* LXII. *l.* LXXVIII. *De hered. instit. l.* VI. *De vulg. & pupill. substit. l.* XII. *§. fin. De iure fisci. quæ omnia propriè ad orbos spectant patrésque solitarios. Quidquid autem hoc modo præter legem legatum aut relictum; caducum fiebat ibátque in fiscum. ideóque Caduearia lex Iulia dicta alibi Vlpiano. Tacitus*: Lege Papia præmiis inducti vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. *id est, ærarium publicum bona quibus dominus non esset, occuparet. Ea enim mens; nec audio Vertranium emendantem*, ne si à pr. par. ces. v. p. o populus vacantia teneretur. *quæ emendatio frigidior est, vt ille ait, Gallica niue. Ferretum potius audio, de corruptione & defectu loci vere iudicantem. Prior enim pars ad præmia delatorum attinet: quibus sequentia filo orationis non respondent. Reuardus noster ad l.* CCVIII. *De Reg. iuris, ex his Cornelij verbis efficit, lege Papia discrimen nullum fuisse inter cælibes orbósque, & pariter omnes ab hereditatibus legatisque submotos. Discrimina quæ deinde reperta; esse à Tiberio qui legis eius nexus multos exsoluit & nodos. Ambigo. Illud scio, ex Vlpiani titulo* XIII. *totum hoc zetema definiri potuisse: integer exstaret modò. At nunc nihil præter Indicem est*, De cælibe, orbo, & solitario patre. *Et quidem si cælibes nihil acceperint, vti certum: orbos semisses habuisse, solitarios patres maiorem aliquam portionem ratio consentit.*

Caduearia lex.

Refutatus Vertranius, Ferretii iudicio probum.

Rœuardi sententia noua.

Discrimen videri fuisse cælibis, orbi, solitarij patris.

Decimatia lex inter coniuges. CAPVT *de iis quæ coniuges inter se capiunt, ad sine priori. Vlpianus tit.* XV. Vir & vxor inter se decimam matrimonij nomine capere possunt. Quòd si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt. *Vide eumdem Vlp. tit.* XVI. De solidi capacitate inter virum & vxorem. *Causse enim sunt, è quibus solidum interdum coniuges capiunt: quas omnes clarè ibi recensetIurisconsultus. Respexit huc Orator vetus*: Placet ergo ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas vxoribus, quartas meretricibus dari? *Decimaria ea lex sublata, l.* II. *C. De inf. pœn. cæl. & orbit.*

Interdum tamen solidum capiunt.

Sublatæ decimæ.

CAPVT

Iura in bonis libertorum, pro ratione liberorum. CAPVT *de bonis libertorum. Vide Vlpianum tit. vlt. & Instit. lib.* III. *Caput item de liberatione operarum: cuius verba l.* XXXVII. *De operis libert.*

Modus diuortiis impositus, vt ait Suetonius. CAPVT *de diuortiis. quo modus impositus eorum celebritati. Clarè Suetonio traditum, in Aug. cap.* XXXIIII. *Iuuat aliquid Quinctilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate. Themate Declamationis* CLI. Intrà quinquennium non parientem repudiare liceat. *Eodem capite iniusti diuortij pœnæ: & vt dotem amittat, cuius culpa diuortium factum. Eóque de dote, multa in Comment. Iurisconsultorum ad Papiam legem. vide l.* LXIIII. *Soluto matrimonio. Plura capita omitto sciens volénsque: quia ad subtilitates potius iuris pertinent, quàm cognitionem antiquitatis.*

In Pandectis Ad leges, simpliciter: pro, ad Iuliam & Papiam. *Ego siquid in his humanitus omisi, commisi: adde, corrige, ignosce. Illud moneo, in veteri Pandectarum Græcanico indice, Iuliam & Papiam κατ' ἐξοχὴν & quia in iure plurimi vsus, appellari ἁπλῶς Leges. Ita inuenies* Μαυρικιανὸς Ad leges Ἰουλίας ἑξ. Τερεντίς Κλήμεντος Ad leges Ἰουλίας εἴκοσι. Μαρκέλλος Ad leges βιβλίας ἕξ. Γαΐς Ad leges Ἰουλίας δεκάπεντε. Παῦλος Ad leges βιβλίας δέκα. Οὐλπιανὸς Ad leges βιβλίας εἴκοσι. *& caue aliter acceperis, quàm ad Iuliam & Papiam leges. Argumenta clara: quoniam & numerus librorum ferè conuenit; & nusquam ij scriptores in Pandectis simpliciter Ad leges laudantur, sed ad Iuliam & Papiam saltem. Scies & illud, valuisse has leges ad Seueri Imp. ævum, qui non abrogauit quidem, sed imminuit: maximè ea parte, qua fuit de gignendis liberis. Tertullianus Apol. cap.* IIII. Nónne & vanissimas Papias leges, quæ ante cogunt liberos suscipi, quàm Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? *Cælibatus deinde pœnas sustulit Constantinus, propter Christianos* παρθενίαν καὶ ἀναυδίαν *διὰ θεὸν ἀσπεύντας. Euseb. in vita Constantini, & Sozomenus lib.* I. *Carpsit Papiam & in parte Theodosius, vt habes l.* I. *C. De iure liberorum; & principes secuti. Sed nos satis exspatiati, ad lineas redeamus, quod dicitur, & in gradum.*

Seuerus imminuit Papias leges.

Et Constantinus Theodosiusque.

PAG. 38. Statim turbidis Lepidi rogationibus.] *De quibus Florus lib.* IIII. *& quædam Sallust. in Fragm.*

Numerus non exactus. Continua per viginti annos discordia.] *Rotundus numerus, non verus. Nam à Pompeij* II. *consulatu ad Augusti* VI. *sunt inter anni* XXIIII.

Præmia delatorum in Papia. Lege Papia præmiis inducti.] *Delatores scilicet accusatorésque. Suetonius Nerone, cap.* X. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit. *vt appareat præmia magna fuisse, & forte an tertiam aut semissem.*

Seges calumniarum lex Papia, propter fisci iura. Multorúmque excisi status.] *Hoc est quod antea dixit*, omnisque domus delatorum interpretationibus subuertebantur. *Et calumniæ multæ in hac lege circa ingenuitatis iura, & similia: vt periclitaretur non dubiè multorum status. Plinius Panegyrico, de hisdem*: Vidimus delatorum iudicium quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi nouiter, sed templum sed forum insederant: nulla iam testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum auaritia. Aduertisti oculos, &c. *Quibus in verbis emendo*, Non solitudinem illi, non iter. *quod perperam coöleuerat*, nouiter. *Itinera sanè insident obsidéntque grassatores.*

Plinius emendatur.

Viginti uiratus capessendi necessitas. Vtque munere capessendi viginti uiratus solueretur.] *Non ergo aditus ad maiores honores, nisi illo adepto? Apparet ex his verbis. nisi ea Taciti mens est, vt solueretur legibus in capessendo viginti uiratu. Dictio subobscura est. Viginti uiros aperuit nobis solus Dio* LIIII. *Triumuiros Monetales, Triumviros Capitales, Quattuoruiros viales, Decemuiros Stlitibus. Instituti sunt ab Augusto, anno* DCCXLI.

Qui sint XX. viri.

Manutius de Legibus. Quinquennio maturius quàm per leges Quæsituram peteret.] *Vides ergo quàm aberret vir doctus & Italiæ suæ Suada, qui negat legitimam vllam ætatem Quæsturæ fuisse. Fuit. præter hunc locum, Spartianus in Iuliano*: Quæstor, ante annum quàm legitima ætas finebat, designatus est. *Sueton. in Calig. cap.* I. Quæsturam quinquennio antequam per leges liceret, & post eam Consulatum statim gessit. *Sed quæ nam illa? Opinor Augusti & deinceps ævo, fuisse annum * vigesimum quintum. Certè non intrà. argumento Quinctiliani verborum lib.* XII. Caluus, Cæsar, Pollio, multò ante quæstoriam omnes ætatem grauissima iudicia susceperunt. *Atqui anno*, vnoetuigesimo Cæsar Dolabellam, altero & vigesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus insecuti sunt, quas hodieq. cum admiratione legimus, *ait alibi idem scriptor. Nec multum citrà. quia reperio Catonem* XXIX *ætatis, Gracchum vigesimo septimo Quæsturam gessisse. Plinij locus est, qui* XXII. *adstruere videatur, ad Traianum*: Cautum est domine, Pompeia lege nequis capiat magistratum néue sit in Senatu minor annorum XXX. Secutum est dein edictum Diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus &

Ætas Quæsturæ certa fuit. * Aut certè vigesimumquartum, argumẽto claro, quòd Tiberius Quæstor fuit vndeuicesimum annum agens, ait Velleius. Atqui illeipse non nisi quinquennio maturius creatus, quàm per leges, vt Dio notat clarè erit. & Taeit. statim. Ergo legitimus Quæsturæ annus videtur XXIIII. sed expletus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

viginti capere. *Sed cum is ad prouincias, & propriè ad Bithyniam spectet, nihil muto. Quòd verò diserte finierim vigesimumquintum: inducit me Dio lib.* LII. *Qui ex decreto Mæcenatis (quod secutus haud dubiè Cæsar, aut vt melius dicam, accommodata à Dione tota oratio illa ad formam reip. Augustæ) Senatoriæ ætati desinit annum* XXV. *Quæstura autem primus gradus in Senatum: illa ergo etiam Quæstoria ætas. Colligas & non obscurè idem ex l.* II. *De minoribus.*

Senatoria ætas.

Prætendebat sibi atque fratri decreta eadem.] *Vide Dionem de Tiberio, lib.* LIII. *in actis anni* DCCXXX. *de Druso lib.* LIIII. *actis anni* DCCXXV.

Tyrocinij dies solemnis.

Quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi.] *Id est Tyrocinij die, siue togæ virilis. quo, auspicij causa, tyrones à patre proximisque solemni officio in forum deduci, & inde in Capitolium solent. Notat Plutarchus in Bruto: & Valerius Max. lib.* V. *cap.* IIII. M. Cotta eo ipso die quo togam sumpsit virilem, protenus vt è Capitolio descendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. *Suetonius in Augusto:* Duodecimum & decimumtertium consulatum magno, id est, XVII. annorum interuallo, vltrò petiit, vt Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tyrocinio deduceret in forum. *In Tiberio:* Romam reuersus, deducto in forum filio Druso.

In forum Capitoliumque ab agnatis deducebantur tyrones.

Sportulas dabant.

Munera etiam sportulásq. dari tyrocinio solere, obseruabis hîc ex Tacito, & Suetonij Nerone. cap. VII. Deductus in forum tyro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit. *& Calig. cap.* X. *Nec in principum modò liberis, sed vulgo id seruatum, disco ex Plinio lib.* X. *Epist.* Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare.

Etiam vulgò.

Quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur.] *Explicat Suetonius, Claudij cap.* XXVII. Drusum Pompeiis impuberem amisit, pyro per lusum in sublime iacto & hiatu oris excepto: * cui & ante paucos dies Seiani filiam despondisset. *ita enim eum locum in Antiquis olim restituimus. Vide infrà, initium lib.* IV.

Seiani filia Claudij filio desponsa. * Forte leg. *cum ei.*

Censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus.] *Munúsne illud intellegit, quod Augustus instituit, Triumuiratum recognoscendi equites? de quo Suetonius cap.* XXXVII. *An potius lectas ab eo decurias iudicum vult, (quod Censorium olim munus) honore à Principe dato?*

Procensore legebat equites.

Pag. 39. Quòd sibi inter spectacula gladiatorum * loco non decessisset.] *In theatro olim discreta loca: nondum, vt vides, in Circo aut Amphitheatro. Aliàs, caussa non fuisset huic querelæ. Discreuit primus Claudius Imp. &* in Circo (*Suetonij verba sunt cap.* XXI.) propria Senatoribus constituit loca, promiscuè spectare solitis. *Tamen Augusti temporibus decretum Patrum fuit,* vt quoties quid spectaculi vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret *Senatoribus, ait idem Sueton. in Aug. cap.* XLIIII. *Sed id extrà vrbem dumtaxat fuit firmum.*

*Nescio an vox *loco* non redundet. Loca in Circo non discreta partibus. † Primus Claudius descripsit. Suetonij verba strictius capienda, præut sonant.

Memorabantur exempla maiorum.] *Si animus est, consule Electa mea, capite De lictoribus. & adde quod in Plutarchi Gracchis scribitur, C. Veturio mortem allatam, quia Tribuno in forum venienti non decessisset.*

Decedere magistratui.

Oratorum ea ætate vberrimus erat.] *Dico lib.* VI.

Fraude mancipum & incuria magistratuum, plurima per Italiam itinera interrupta.] *Mancipes hîc, qui vias publicas reficiendas quæstus sui caussa redimebant. Hyginus;* Viæ publicæ & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. *Lapis Romæ, in hortis Carpensibus,*

Mancipes, qui dicti.

CN. CORNELIO.
CN. F. SAB.
MANCIPI. VIÆ. APPIÆ.

Magistratus nomen, ad Curatores viarum. Olim censores vias curabant. Postea Quattuoruiri.

Sed qui magistratus? credo, intellegit minores, id est Curatores viarum qui ab Augusto. Nam olim Censoribus ea cura. Cicero de Legibus: Censores vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor. *Deinde Quattuoruiri instituti, quorum propriè id munus. Pomponius De origine iuris:* Eodem tempore & Quattuoruiri qui curam viarum gererent constituti. *tempus intellegit, post creatum Prætorem peregrinum, qui fuit annus vrbis* DX. *Ii videntur à Varrone non inconcinnè dicti * Viocuri. Antiqui ergo Quattuoruiri viarum. sed non sufficientibus iis, additi duo, factique Seuiri, vti docebo mox ex Dione. Etiam Curatores extra ordinem reperti, quos destinabant singulis viis. Ita Cæsar Curator viæ Appiæ Plutarcho dicitur: Thermus Flaminiæ, Ciceroni. Augustus deinde,* quò plures partem administrandæ reip. caperent (*ait Suetonius*) noua officia excogitauit Curam operum publicorum,

*Viocuri, id est, qui curât vias. Seuiri viarum. Curatores extraordinarij, viri illustres ferè.

corum, Viarum, Aquarum. *Sed quomodo noua, si iamantè Quattuoruiri viarum, si Curatores? Silent scholiastæ: sed verè dicam ego. Curatores ante Augustum, fateor: sed nec perpetuum id, nec certum munus. Fecit vtrumque Augustus. Quod ad* IV. *viros: scito discretum à Curatoribus eorũ munus. Quattuoruiri vias vrbis curabant: Curatores, eas quæ extra vrbem. Docuit me hoc Dio lib.* LIIII. *de Vigintiuiris: vbi clarè Scriptum è Seuiris viarum, amotos ab Augusto duos qui vias curabant extra muros;* τὰς (*ait*) ἔξω τοῦ τείχους ὁδὰς ἐγχειριζομένους: *retentos quattuor, qui in vrbe. Ergo sub Augusto & Curatores viarum & Quattuoruiri, quorum munera locis regionibúsque distincta. Et digniores sanè Curatores: quia in vias illas grandes extra vrbem, sumptus & moles maior. Ideò Plinius gratulatur Cornuto de eo munere, lib.* V. *Epist.* Recesseram in municipium, cùm mihi nuntiatum est Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine. *Et in lapidibus passim inter alios honores insculptum* CVRATORI. VIARVM. *aut plurimum,* CVRATORI. VIÆ. APPIÆ. *Salariæ, Flaminiæ, &c. nominibus expressis. quia ferè Curatores dabantur certis viis, vni pluribúsue. Et hos quidem Curatores fuisse censeam, à quibus mancipes redimebant, & quorum negligentia hîc culpata.*

Explicatus nodus in Suetonij verbis.

Curatores perpetui ab Augusto.

Discrimen inter IIII. viros & Curatores.

Curatores digniores habiti

Executionem eius negotij libens suscepit.] *Non nunc tantùm, sed & postea iterum sub Caio: & vir cetera magnus, hæsit in his calumniæ sordibus, bonis omnibus inuitis. Vide Dionem lib.* LIX.

Certis viis adtributi.

Quod exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hasta sæuiebat.] *In possessorum videlicet, qui agros haberent viæ vicinos. Quasdam enim vias collaticia pecunia tueri finitimi debebant: vt vulgò hodie. Hyginus manuscriptus:* Viæ publicæ auctorum nomina optinent, & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. Nam & quarundam tutelæ, à possessoribus, per tempora, certa summa exigitur.

Corbulonis prima fama non bona.

Possessorum vias reficeret.

Ne quem magistratum cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.] *olim id insolens. Declamatores apud Senecam patrem, lib.* IX. *Controu. de Flaminio.* Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à porta dimisit. *& alius:* In hoc tecum vxorem non misimus? vt salua prouincia sit, optemus meretrici bonam mentem. *ita lego locum eum & distinguo. Nec in crebro vsu etiam temporibus Augusti. vt ex Suetonij verbis apparet, cap.* XXIIII. Disciplinam seuerissimè rexit. ne Legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hiberniscque demum mensibus, permisit vxorem interuisere. *Sed irrepsit: & Germanico Agrippina in prouinciis comes, ipsi Augusto Liuia.*

Vxores non comitabantur maritos in prouincias. Seneca pater correctus.

Mutatum id sub Augusto.

Plures per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.] *Est ergo idem ille Cæcina de quo suprà lib.* I. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.

Quis Cæcina.

Præsedisse nuper feminam exercitio cohortium.] *Tangit Plancinam. suprà:* Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.

Plancina vitilia munera obit.

Tot communium liberorum parente.] *Non plus trium. Infrà:* Esse illi coniugem, & tres liberos.

Quod liberi Druso.

M. Lepidum & Iunium Blæsum.] *Duóne ergo Lepidi eo tempore prænominibus îsdem? Nam alius certè ab isto, qui Proconsul Asiæ, pagina superiore. Non censeo. Manium censeo prænomen fuisse huic, non Marcum, facili scriptorum in nota ea lapsu. Et herclè Manium Lepidum suprà reperies clarè, Lepidæ, quæ damnata, fratrem. Diuersa ètiam ingenia istorum. Marcus, ignauus, secors: Manius prudens, grauis, sæuis aliorum adulationibus aduersus. quem Tacitus ex professo laudat lib.* IV. *Repono ergo vbique Manium, in eo Lepido qui in Senatu & in vrbe.*

Duo fortasse Lepidi, Manius & Marcus,

Diuersis moribus ingeniisq.

Incedebat deterrimo cuique licentia impunè probra & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris.] *Græci moris fuit, ad vim iniuriámque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices vtebantur, frequentissimè serui. Euripides,*

——ἐχθρὸς γὰρ καὶ φυγὼν θὴρ μὲν σέβει,
Δοῦλοι δὲ δώμασ θεῶν. ——

Ad aram confugere mos Græciæ. Supplices id faciebant & serui.

confugere ad statuas, ne et imagines ampere.

Seruulus apud Plautum:

Ego interim hanc aram occupabo.

Tibullus alludens,

Et Veneris sanctæ considam vinctus ad aram.

Tibullus explicatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Theſei aſylum.

Et bene, conſidam. quia ſupplicum, ſedere. Nec diis modò is honos, ſed etiam heroibus quibuſdam, vt Theſeo Athenis. Plutarchus: κεῖ μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον, ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδίοσι κρείττονας. *Itémque Regibus. vti Decium Magium Cyrenas tempeſtate delatum, ad ſtatuam Ptolomæi regis confugiſſe Liuius tradit lib.* XXIII. *Romam ſerò migrauit ille mos. nec libera rep. quidquam reperio, præter Romuli aſylum. Cenſeo initium ei fuiſſe à templo Iulij Cæſaris, quod Triumuiri exſtruxêre, cum hoc iure, vt perfugium in eo cunctis eſſet. Dio libro* XLVII. ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐκ ἀδείας, μήτε ἀνεραλιτεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι, ὅπερ ἐδέκα καὶ ἐπὶ τοῦ Διὸς, πλὴν τῆς ἐπὶ τῷ Ρωμύλῳ γενομένου, ἐδεδώκεσαν. *id eſt*: Edixêre etiam Triumuiri, nequis, qui impunitatis cauſſa in templum D. Iulij confugiſſet, inde eiici vel abripi poſſet. quod antè ne Deo quidem cuiquam conceſſum, exceptis iis quæ ad Romuli aſylum pertinent. *E quo loco vnico huius ſanè fontem creberrimi paullò poſt moris. Sub Imperatoribus enim inualuit: nec templa ſolùm, ſed ſtatuæ eorum imaginéſque paſſim perfugium ſeruis. Seneca De clementia lib.* I. Seruis ad ſtatuam licet confugere. cùm in ſeruum omnia liceant, eſt aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet. *Vlpianus in Pythœanis Fragmentis*: Ideoque cognoſce de querellis illorum qui ex familia Iull. Sabini ad ſtatuam confugerunt, & ſiue durius habiti quàm æquum, vel infami iniuria adfectos cognoueris, vænire iube, vt in poteſtatem Sabini non reuertantur. *Etiam ingenuis, iniuria adfectus. Suetonius in Aug.* Antonium iuuenem ſimulacro Diui Iulij, ad quod poſt multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. *In Tiberio, de Agrippina*: Nouiſſimè calumniatus modò ad ſtatuam Auguſti, modò ad exercitus confugere velle. *Réſque eò euaſit, vt non periculi ſolùm fuga, imago imperatoris eſſet, ſed calumniæ occaſio. Ea arrepta, inferre iniuriam licebat, non ſolùm vitare. Vides hîc in Tacito: & eleganter in Philoſtrato De vita Apollonij lib.* I. Erat, *ait*, apud Aſpendios aſylum Tiberij, ſtatuæque ſanctiores illis in locis venerabilioreſque quàm Iouis Olympij ſimulacrum habebantur. ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd ſeruum ſuum verberaſſet, qui drachmam argenteam Tiberij imagine ſignatam geſtabat. *Itaque ſubuenerunt mox leges: &*, Ne ad ſtatuas vel imagines quis confugiat, Senatus cenſuit: eumque qui imaginem Cæſaris in inuidiam alterius prætuliſſet, in vincla publica coerceri Diuus Pius reſcripſit. *ait Calliſtratus l.* XXVIII. *De pœnis. Sed & ſtatuæ deorum eodem iure. itaque quibuſdam adſcriptum, A ſeruo non tangi. Lauinij, marmorea baſis,*

Romæ quando id coeperit.

Imperatorum ſtatuæ, perfugium.

Ad eas etiam ingenui confugiebant. Hoc prætextu ad calumnias abuſi. Philoſtrati egregius locus.

Perfugium illud vetitum. Vide l. vnic. C. De his qui ad ſtat. conf. Statuarum quarundam ius eximium.

MAVORTIO
SACR.
HOC. SIGNVM
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

PAG. 40. Neque ipſe audeat ius experiri.] *Aglossa videtur*, Ius. *Experiri enim, pro iure agere, frequentiſſimum priſcis.*

Custodia publica.

Conuictámque attineri publica cuſtodia iuſſit.] *Publicam cuſtodiam, puto carcerem: diſcretámque à militari.*

Diem ædificationibus, noctem conuiuiis traheret.] *Veráne hæc lectio? ſi eſt; interpretor in Druſo notari ſtudium ædificandi, & crebras inſanáſque ſubſtructiones. ex ſententia ſcriptoris Græci apud Suidam* οἰκοδομήματα ἀσύμετα καὶ δαπανηρὰς λειτουργείας χαίρειν ἐάσαντας χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν. ψευτέον γὰρ, ὁ ἄρχων ὁ χαίρων οἰκοδομήμασιν εὐωρητέον. *Nam hoc tolerabile, præquàm illud Ferreti.* Ædificationibus, *ait*, pro eo quod eſt emendandis rebus: niſi in verbo mendum ſit. *Sed eſt profectò, me quoque iudice, mendum. Quis enim apud Romanos viro principi ædificationes vitio dedit? laudi potius: vt M. Agrippæ, Auguſto, aliíſque. Et vt vitium ſint: quis ſcriptor id prodidit de Druſo? cuius monumentum vllum ædificiúmue ſuſpicione non tango. Lego*, editionibus. *conuenienter ſanè ad Druſi mores. Nam Editiones, proprie ſpectacula muneráque: Editores, qui ea præbent, vti in Saturnalibus dixi. Diem ergo trahebat Druſus editionibus, ſiue ſpectaculis: noctem, conuiuiis epulíſque. Notant vtrumque id vitium in eo ſcriptores. Noſter ſuprà*: Edendis gladiatoribus Druſus præſedit, quanquam vili ſanguine nimis gaudens. quod in vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur. *Vbi vides deſcribi ſtudium eius in gladiatores, non ſine ſæuitiæ nota. Nec in gladiatores modò, ſed & hiſtriones, ſcenicóſque, Dio*: τοῖς τε ὀρχησταῖς ἔτι περισσοτέρως, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτοὺς, καὶ μηδ' ὑπὸ τῶν νόμων, ὃς ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτοῖς ἐσεμνύνετο, καθίστασθαι. *Id eſt*, Pantomimis adeò deditus fuit, vt & ad ſeditiones concitaret eos, neque legibus, quas Tiberius ſuper iis tulerat, parere ſineret. *Iterum*: τῷ δὲ Δρούσῳ τῷ υἱεῖ, καὶ ἀσελγεστάτῳ καὶ ὁμοτάτῳ ὥστε καὶ τὰ ὀξύτατα τῶν ξιφῶν Δρουσιανὰ ἀπ' αὐτοῦ κληθῆναι, ὅτι, καὶ ἠγάθετο, καὶ ἐπετίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολλάκις. *Id eſt*, Druſo autem filio, cùm petulantiſſimus & crudeliſſimus eſſet, (adeò vt gladij acutiſſimi, Druſiani ab eo vocentur) vehementer ſuccenſuit, publiceque ac priuatim ſæpe inclamauit. *Crudelis ergo Druſus, & ideò cruentis illis ſpectaculis gaudens: quæ ſibi non in publico ſolùm, vt opinor, ſed ſæpe domi repræſentabat & in hortis. De ebrietate eius, vide eundem lib.* LVIII. *Hæc Taciti mens, hæc lectio: me quidem iudice. Sed qui gladij illi Druſiani, quos Dio nominat? Liceat enim* ἐν παρέργῳ *lucem facere optimo ſcriptori, qui ſæpe nobis. Ego non alios cenſuerim, quàm illos quibus vſi gladiatores. Mos enim, priuſquàm paria committerentur, vt ſicæ ſiue gladij quibus pugnaturi, Editori publicè exhiberentur, ſatine eſſent acuti. Suetonius in Tito, cap.* IX. *de coniuratis duobus*: Ceterùm ipſos non ſolùm familiari cænæ adhibuit, ſed & inſequenti die, gladiatorum ſpectaculo, circa ſe ex induſtria collocatis, oblata ſibi ornamenta pugnantium inſpicienda porrexit. *Ad quem locum nihil videre interpretes (quod per gratiam eorum dicam) ſcio. Intellegit Suetonius hoſipſos gladios, ex more iam dicto: ideóque Victor*, petiiſſe eum gladium dicit, quaſi ad explorandam aciem. *Sed apertius ipſe Dio in Nerua, de Craſſo & Calpurnio*: παρεκαθίσαντο δὲ αὐτοὺς ἐν τινι θεάτρῳ οὔντας ὅτι κατεμεμύκυ), καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ξίφη, λόγῳ μὲν ὡς ὁπλισόμενοι αὐτά, ὅπερ εἰώθει γενέσθαι, εἰ ὀξέα εἴη, ἔργῳ δὲ ὁπλιδφυνύμενος ὅτι ἀδὲν αὐτοῦ μέλει, &c. Collocauitque eos in ſpectaculo quodam iuxta ſe, ignaros quòd proditi eſſent, iiſque gladios tradidit, verbo quidem vti inſpicerent (quod fieri ſolitum) ſatiſne acuti eſſent, re autem vera vt oſtenderet, &c. *Cauſſa ergo huic quaſi prouerbio, quòd cùm Druſo crebrò edenti gladiatores, gladij explorandi offerrentur: non admittere ſolitus niſi acutiſſimos ſit. Iure ergo ille ſanguinarius: leniſſimus contra M. Antoninus qui gladios acutos iis non permiſit, ſed hebetes dumtaxat & obtuſos.*

Gladij Druſiani in prouerbio. Qui fuerint.

Mos exhibendi gladios editori.

Sueronius explicatus.

Cauſſa agnominationis illius.

Idem Dio in M. Antonino.

Cotye fratre interfecto.] *Minimè hercle fratre, ſed (Tacito ipſi ſi fides)* fratris filio. *Ita enim libro* II. *ſcriptum*: Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. *Et Velleius*: Qua ille prudentia Raſcupolim interfectorem fratris ſui filij Cotyis euocauit. *Quin humani ergo aliquid Tacitus hic paſſus ſit, nemo negauerit.*

Taciti vacillatio.

Cælaletæ, Odruſæque, & alij.] *A Plinio* Celætæ *dicuntur: à Dione lib.* LIIII. Σιαλέται, *ſed corruptè. Qui autem, Alij? Populi nomen, ſed peruerſum. Placuit in* Epiſtolicis*, Aſtij, *reponi: & cauſſam vide. At nunc verum cenſeo*, Dij. *quæ vox abiit in* alij, *linea tantùm diducta. Similis error notatus mihi infrà, in Agricolæ vita. Dij autem, montani Thraces. Locuples auctor Thucydides lib.* II. παρεκάλεσε δὲ καὶ τοὺς ὀρεινοὺς Θρακῶν πολλοὺς, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τῶν Ροδοπηίων οἱ πλεῖστοι ὀικοῦντες.

Correctus Tacitus. * Lib. v. cap. XXIIII. & nominat Aſtos etiam Strabo, lib. VII. inter Thracas. Dij, populi.

Philippopolim.] *Deſcribit eam Strabo lib.* VII. *in Aſtorum regione*: ὑπερέκειται δὲ τῆς Βυζαντίδος τὸ τῶν Ἀστῶν ἔθνος, (*ex Liuio*, Ἀστίων *leg. eſſet*) ἐν ᾧ πόλις Καλύβη, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοῦ πυνηγετάσαντος ἐν Θρᾴκῃ ἱδρύσαντος. *id eſt*: Superiacet Byzantium Aſtorum gens, in qua opidum Calybe, in qua Philippus Amyntæ F. peſſimos quoſque collocauit. *Dicta eadem eſt, Trimuntium. Poneropolis*, Δελώνπολις, *cauſſis claris è Strabone.*

Philippopolis.

Ea variè dicta.

P. Velleio.] *Sunt qui illum velint eſſe, cuius Breuiarium hiſtoriæ in manu: ſerium, doctum, quantumuis opus, ſed plenum adulationis fœdiſſimæ, cuius me pudet. Nec abnuerim, quin ille ſit. Meruit ſeruitio tam proiecto enchi ad res magnas. quanquam modicus originis, vt ipſe fateri videtur, & diu tantum Trib. militum: poſteà præfectus Tib. Cæſaris per nonem annos aut Legatus, ait ipſe lib.* II. *Prænomen tamen illi in vulgatis libris eſt, Caius: nec id mouebor. Nam Priſcianus lib.* VI. *eumdem Marcum appellat: noſter hic Publium. Quàm confundi illa ſoleant, doctus ſcio.*

An hic Velleius hiſtoricus?

Diſſenſus in eius prænomine.

Acilius Auiola legatus.] *Hic ille ipſe, quem Plinius inſigni exemplo, elatum in rogo reuixiſſe tradidit: & quia ſubueniri non potuit, viuum exuſtum. Nam quod Onufrius aliíque ad illum Acilium referunt, qui conſul extremus Claudio: deſinant licet erroris. Manifeſtus* ἀναχρονισμὸς *eſt. Nam ecce Valerius (quem ſcripſiſſe omnes ſcimus Tiberio imperante) lib.* I. *cap.* VIII. *eamdem hiſtoriam recenſuit. Quomodo autem ille operi inſeruerit, quod poſt Claudium geſtum?*

Acilius viuus combuſtus. Non ille, quem eſſet Onufrius, Beroaldus, aliíque.

Viſellius Varro.] *Nominatur in lapide Romæ,*

L. VISELLIVS C. F. VARRO
CVRATOR. RIPAR. ET ALVEI TIBERIS.

Viſellius Varro.

Hicne, an alius?

Vulgus obæratorum aut clientium.] *More Galliæ. Vide Cæſarem commentar.* I. *Varronem de Re ruſt.* I. *cap.* XVII.

PAG. 41. Nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ibi operatam.]

Universidad de Deusto Biblioteca

Augustodūnum, Mussatum domus.

ratam.] *Dignares nota, quòd iam tunc ea vrbs hospitium Musarum. Nam Rhenano quæ læua mens fuit, cùm gloriam eam transferre voluit ad Augustocluienses? Scilicet indigni hac gloria nos Galli. Ille autem ecce in Oratione Eumenij Rhetoris, quà est*: Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis quorum vita in Augustodunensium opido ingenuis artibus eruditur, &c. *contra veterem editionem rescribere audet* Augustocluiensium, *itáque edidit. Os pugilis! Scilicet tota ea oratio in Cluiensium scholis instaurandis occupatur: quarum memoria (nisi apud hunc dormitatorem) nusquam aut nomen. Adsero tibi tuam gloriam Augustodunum: vel vno ictu, quem non vitabit ipse. Scriptum ibi enim*: Ciuitatem istam & olim fraternò populi Romani nomine gloriatam. *Qui autem è Gallis, fratres populi Romani, præter Æduos? quorum hæc vrbs caput. At enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi obiiciebat)* latrocinio eam Batauicæ rebellionis obsessam fuisse. *quod vix conuenire putabat in Æduos, qui à Batauis siti longo interuallo. Sed vitò facilè petitionem eius, & discedo latere tecto. Nam corruptus locus, scribóque*, Bagaudicæ rebellionis. *Batani latrones numquam ad ea penita loca; nec latrocinij Batauici mentio in mediterraneis, sub id æuum. At de Bagaudis, auctores credendi qui res scripserunt Diocletiani. Victor*: Namque vbi comperit Carini discessu Helianum Amandumque per Galliam excita manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris plerasque vrbium tentare: Maximianum Imperatorem iubet. *Saluianus lib.* v. *de Gubernat.* Itaque passim vel ad Gothos, vel ad Bagaudas, vel ad alios vbique dominantes barbaros migrant, & migrasse non pœnitet. *Vide & Orosium lib.* VII. *vbi tamen*, Baticadæ *in manuscodice qui apud me est, legitur, sicut &* Baccharidæ *in Eusebij Chronicis. Spernimus ergo Augustocluienses, Rhenani colonos nouos: & Mæniana illa Augustoduni constituimus, vt hic ex Tacito vides, vetustissima post Massiliam, bonarum artium sede.*

Rhenani temerarium facinus.

Vero argumẽto Beatus refutatus. Ædui fratres Rom.

Solutio obiectionis à viro docto oppositæ

Panegyristes verissimè correctus.

Bagaudæ latrones Diocletiani tempore.

E seruitiis gladiaturæ destinati.] *E Gallia genus gladiatorum, qui Mirmillones: quorum arma hic descripta. Vide Saturnalia nostra.*

Gallici gladiatores.

Crupellarios vocant.] *Non alibi ea vox mihi lecta. Hæsi ne* Clibanarios *scribendum esset. Nazarius in Laudatione Constantini*: Quæ enim illa fuisse dicitur species: quàm atrox visu? quàm formidolosa? operimento ferri equi atque homines pariter obsepti. Clibanariis in exercitu nomen est: supernè omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica & crurum tenus pendens, sine impedimento gressus à noxa vulneris vindicabat. *Ammianus lib.* XVI. Sparsíque cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant. *Iterúmque*: Norant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. *Vocem peregrinam & Persicam esse, suadeor Lampridij verbis in Seuero*: Centum millia equitum eorum fudimus Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant. *Alioqui non incommodè à Græco κλίβανος deduxeris. quod σκεῦος τι σιδηρᾶν, ἐφ' ᾧ τὰς ἄρτας ὀπτῶσι definit Moschopulus. Et Clibanus apud Leonem Imp. passim, pro thorace quo pectus tegitur. At hic tamen nihil mutem: & fortasse* Crupellarij *pedites fuerunt, non equites. Sanè ex Taciti narratione non colliges pugnasse eos ex equis.*

Clibanatij.

Crupellarij qui. * In Glossis, *Cruppes, σχαρία* dicuntur: & *Cruppei, καλὸς, παχύς.*

Quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse.] *In certas gentes videntur Galliam diuisisse. Strabo lib.* IIII. *Lugudini aram Augusto exstructam ait, à communi Galliæ: cum inscriptione* LX. *gentium. Quod in Numis etiam M. Antonij legimus,* LVGVDINI. A. XL. *libentius ad gentium numerum rettulerim, quàm vt alij, ad annorum coloniæ conditæ. Appianus in Celtico ampliore numero, ἔθνη τεσσαράκοντα, in Galliis ponit, πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας.*

Galliarum gẽtes certo numero. Quadringentæ Appiano.

Neque oculis neque auribus satis competebant.] *Liuius lib.* v. Romani neque auribus quidem atque oculis satis constare poterant.

Competere auribus.

Consulatum sub Diuo Augusto adeptus.] *Consul fuit Anno vrbis* DCCXLII. *cum M. Valerio Messalla. Quirinius à Dione, Iosepho, Tacito constanter appellatur: vt mirer cur maluerit Onufrius, Quirinus.*

Quirinius Consul.

Mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus.] *Tangit historiam solus, quod sciam, Strabo, lib.* XII. τὰς δὲ Ὁμονάδας Κυρήνιος ἐξεπόρθησε λιμῷ, ἡ τετρακισχιλίους ἀνδρας ἐζώγρησε καὶ συνῴκισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις. τὸ δὲ χωρὸν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐνοικούντων. *id est*, Homonadenses autem Quirinius fame expugnauit, quattuor millia virorum cepit & in vicinas vrbes distribuit, regione spoliata omni iuuentute.

Quirinij expeditio in Homonadenses.

Datúsque rector C. Cæsari Armeniam obtinenti.] *Diu etiam post, in Syriam missus ad census describendos. de qua re multa Iosephus lib.* XVIII. *cap.* I. II. *& seq. Et mentio eius apud Lucam in historia sacra.*

Quirinius in Syria.

Incusato

Incusato M. Lollio.] *Ita emendaui olim, cùm vulgò esset* M. Folio. *Hausi emendationem facilè ex historia, quæ apud Suetonium*: Namque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis & rectoris eius. *Item Plinium lib.* IX. *& Velleium lib.* II. *Fuit enim hic Lollius C. Cæsari rector, quo more principibus iuuenibus etiam nunc dantur: & post illum P. Sulpicius Quirinius, Tiberio amicus. Causa errori, quòd in priscis libris sine geminatione ferè*, Lolio. *Hæc notata mihi olim. sed (rides, an indignaberis lector?) ecce qui adserit sibi. Causam lege Fabia dicam, credo. Censura, non es tanti. sed tamen ego te appello Victor Giseline, te Iane Lernuti: amicos meos, sed qui Fidem amatis, & quos Fides. Vobis vita mea semper patuit: vobis iam tunc cognita dicta mea, facta, scripta. Sponsione prouoco, ni pleraque ex illis Notis, ante visum illum, visa vobis. Quamdiu ero; non moueor his (verum nomen dabo) nugis: & conscientia mea mihi, δὸς ψῆφος, vt aiunt Græci. Cùm non ero; vos habete hoc voluntatis meæ fidei commissum, & per famam vestram, videte vt fama mea illæsa sit.*

Tacitus correctus.

Lollius rector C. Cæsaris.

In carptorem meum.

C. Lutorium Priscum.] *Vulgò*, Clutorium. *Sed Dio auctor sic emendandi, apud quem est*, Γαΐος Λυτώριος. *Error ex adhæsu notarum, vt infrà* Panteius, *qui est*, P. *Anteius. Mentio huius aut alterius Lutorij apud Plinium lib.* VII. *cap.* XXIX. *vbi tamen malè*, Sutorio Prisco.

Error ex adhæsu prænominis

PAG. 42. Ne seruiles quidem cruciatus.] *id est, patibula crucésque.*

Deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas.] *Rectè. quia verba, non facta Lutorij pœna adfecta sunt. Nec malè tamen*, reorum pœnas, *argumento decreti, quod secutum.*

Coiectura in Tacito.

Ne decreta patrum ante diem decimum.] *Interciderat nota numeri, quam nos certis auctoribus restituimus. Suetonio in Tiber. cap.* LXXV. Nam cùm Senatusconsulto cautum esset, vt pœna damnatorum semper in decimum diem differretur. *Dione lib.* LVII. καὶ δόγμα τι ὥιδε ἐσηνέχθη, μήτ' ἀποθνήσκειν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτῶν, μήτε τὸ χρήμα τὸ ἐπ' αὐτῷ γενόμενον, εἰς τὸ δημόσιον ἐντὸς τῶν αὐτῶν χρόνων ἀποτίθεσθαι. *Qui & idem repetit, sine libri* LVIII. *Nec aliud Seneca sensit, De tranquillitate* I. *capite* XIIII. Credísne illum decem medios vsque ad supplicium dies sine vlla solicitudine exegisse? *Mansisse videtur id decretum, donec Theodosius Imp. clementissimè conuicto & damnato reo dies indulsit triginta vitæ: in l. Si vindicari C. De pœnis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, lib.* I. *Epist. qui id tribuit* S C. *Tiberiano.* Ex vetere, *inquit*, S C. Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit. *Hæc satis certa videbantur. at turbant me Declamatores: inter quos Quinctilianus Themate declamationis* CCCIII. Damnatorum, *inquit*, supplicia in diem tricesimum differantur. *Et in ipsa declamatione*: Et mihi videtur ideò constituta esse lex, quæ damnatum post tricesimum diem puniri voluit: quoniam videbat legumlator posse fieri vt deciperetur accusator. *Item Calpurnius Flaccus (Pythæo nostro auctores hos debemus) Declamat*, XXV. Pœna raptoris in diem trigesimum differatur. *Nam vixisse istos ante Theodosij longè æuum, satis claret. An igitur exolescentem rettulit dumtaxat* ratámque *Tiberianam legem habuit Theodosius, & in Tacito, Dione, Seneca, suspicamur de mendo? An potius declamatores illi in transcribendo vitiati à posteris sunt, & ad posteriorem illam legem aptati? Meherclè hæreo. eò magis, quod Quinctilianum illum Augusti æuo vixisse volunt: quod ex hoc loco non potest.*

Pœna damnatorum in x. diem dilata.

Seneca explicatus.

Theodosius XXX. dies dedit. Sidonij memorialis error.

* Quod tamen aliter etiam ex Zonara apparet.

Ad ærarium deferrentur.] *In ærario tabulæ publicæ & acta Senatus. Liuius lib.* XXXV. Verùm cùm sint notissimæ sibi cum Consule inimicitiæ, quid ab eo posse quemquam æqui exspectare, qui per infrequentiam furtim factum S C. ad ærarium detulerit? *Nec antè rata, donec delata. intereà Auctoritas dicebatur, non* S C. *vt ex Cicerone & Dione iam alij notarunt. Vide similem in Tacito locum lib.* XIII. *de multis Ædilium.*

Scita ad ærarium deferri solita. Nec rata, nisi delata. Auctoritas, quid.

Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque Ædiles disseruerant sperni sumptuariam legem.] *Augusti sumptuariam intellegit, de qua Agellius lib.* II. Postremò lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, qua professis quidem diebus ducenti finiuntur: Kalendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festis, trecenti: nuptiis autem & repotiis H-S millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum Diuine Augusti an Tiberij Cæsaris, &c. *quo loco claram mendam per occasionem tollo, legóque*: nuptiis autem & repotiis sestertij mille. Esse etiam dicit Capito, &c. *Sestertium millies ad nuptias vt definiat vlla lex? non potest: nimis immane est. At sestertij mille conueniunt, & συμμέριον habent cum numero priore, ducentorum trecentorúmque. Ceterùm hanc Tiberij curam intellexit Plinius lib.* XXXIII. *cap.* II. *hoc diuersus, quòd C. Sulpicium Galbam Ædilem nominat, non C. Bibulum, reiicitque in annum sequentem quo consules Vetus & Pollio.* Tiberij demum, *inquit*,

Sumptuaria lex Augusti.

De ea Agellius emendatus.

Plinij, vt videtur, dissensus aliquis à Tacito.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit, principatus nono anno, in vnitatem venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno vrbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili pænè de caussa. Cùm C. Sulpicius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores eius culpæ defendi anulis. *Fieri tamen potest, vt iterata tunc ea inquisitio.*

Immanis seruorum numerus Romanis. Quinq. millia vni homini.

Familiarum numerum & nationes.] *Numerum seruorum Romanis eum reperio, qui non facilè fidem inueniat moribus nostris. Tacitus lib.* XIV. *Pedanio Costæ tribuit quadringentos: Plinius Cæcilio cuidam Isidoro quinquies mille. Et hi nihil dicunt præ Athenæo, cuius ipsa ponam verba, è lib.* VI. *cap.* VII. ὡρὸς ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Λαρήνσιος ἔφη. ἀλλὰ Ρωμαίων ἕκαστος, οἶδας δ' ἀκριβῶς ἅπερ ταῦτα ὦ καλὲ Μασσάλα, πλείους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας. ἢ χιλιάδας μυρίας καὶ δισμυρίας, καὶ ἔτι πλείους δὲ φάμπολλοι κέκτηνται: ἐπεὶ ἔστι φερεσόδους δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας: ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ρωμαίων συμφερόντως ἔχουσι τὰς πλείστας. *id est*: Post hæc reuersus Larentius ait. At Romanorum vnus aliquis quanto plures possideat seruos, tu nosti optime Massuri. Nam ad decem & viginti millia, imò plures etiam, multi habuerunt. nec tamen vt quæstum ex iis faciant, sicut Græcorum ditissimus ille Nicias: sed plerique Romani anteambulones eos habent comitesque maxima ex parte. *Seneca de Demetrio*: Felicioreneine tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit locupletiorem esse Pompeio? Numerus illi quottidie seruorum velut Imperatori exercitus referebatur: cui iamdudum diuitiæ esse debuerunt duo vicarij & cella laxior. *Tot serui, si Deo placet, vni seruo. Vt non iniuria queratur & culpet Plinius* mancipiorum legiones, & in domo turbam externam, & seruorum quoque caussa nomenclatorem adhibendum.

Imò viginti millia.

Promiscuas viris & feminis vestes.] *Sericas intellegit Coásque, quibus abstinebant nec viri. Carpit non semel grauissimus auctor Seneca. vt epist.* CXXIII. Non videntur tibi contra naturam viuere, qui commutant cum feminis vestem? non viuunt contra naturam, qui exspectant (*corrigo* expetunt) vt pueritia splendeat tempore alieno? & CXV. Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra pressius tondent & abradunt, seruata & submissa cetera parte: qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam. *Et Plinius*: Nec puduit has vestes (*de Cois loquitur*) vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. In tantùm à lorica gerenda discessêre mores, vt oneri sint etiam vestes. *Plura pete è Clemente Alexandrino lib.* III. *Pædagog. cap.* III. *cuius index*, ὡρὸς τὰς καλλωπιζομένας τῶν ἀνδρῶν.

Pellucidæ vestes ad viros abierunt.

Leuis in Seneca correctio.

Atque illa feminarum propria, quîs lapidum caussa, pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur.] *Gemmas intellegit, & inprimis vniones: quorum feminis ad inaures creber vsus. Seneca De Beneficiis*: Video vniones non singulos singulis auribus comparatos (iam enim exercitatæ aures, oneri ferendo sunt:) iunguntur inter se, & insuper alij bini * supponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia singulis auribus pependissent. *Tertullianus acutè, De habitu mul.* Graciles aurium cutes Calendarium expedunt, & in sinistra per singulos digitos saccis singulis ludit. *Augustinus hoc amplius queritur, suo ævo insanisse in turpi isto aurium cultu etiam viros. quem vide, si lubet, Epistola* LXXIIII. *Eum luxuriæ ritum referre quidam conantur ad æuum priscum, ex Valerij verbis lib.* V. *cap.* II. *vbi de Martio exorato à feminis*: In quarum honorem, Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit namque vti feminis semita viri cederent, confessus plus salutis reip. in stola, quàm in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus nouum vittæ discrimen adiecit. *legunt enim*, inaurium insignibus. *Non probo. & fortasse nec notæ quidem tunc Italiæ gemmæ. Scripserim*, vetustisque crinium insignibus. *Crinibus enim positúque comarum, matronæ antiquitus discretæ ab innuptis. Tertullianus, de Virginibus velandis*: Simulque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus à fronte diuisis apertam professæ mulierositatem. *Plautus Milite*:

Luxus feminarum in gemmis.

* Fortè *suppanguntur.*

Inquisitio in Valerij locum lectionis dubiæ

De eo coniectura nostra.

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo,
Capite compto, crines, vittasque habeat.

Matronæ crinium forma alia à virginibus.

Mostellaria:

Soli gerundum morem censeo, & capiundas crines.

Senis crinibus, id est, id est, nubendum. Festus: Senis crinibus nubentes ornantur, quod, &c. *Senis crinibus, id est, sex crinium orbibus, siue certis. Implexi igitur capilli matronales, vt exemplum petere licet à statuis nummisque: virginum puerorúmque, cirri, & cincinni. Ammianus lib.* XIIII. Et licet quocumque oculos flexeris, feminas affatim multas spectare cirratas; quibus si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum. *Cirratas, capio innuptas: vti*

Cirri virginũ.

Persius eodem epitheto de pueris, Ten' cirratorum centum dictata fuisse. *Valerij ergo mens, præter crinium discrimen, adiectam illis & * alteram vittam. Propert.*

*De qua Capellam accipio lib. 1. De Nupt. Philol. *Iuno quoque expurgatioris auri splendente vena addiderat crinibus sociale vinculum.*

Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Vbi legi in vet. cod. aspersas; *& placet. referóque ad aspersionem aquæ nuptiis solemnem. De qua idem*: Et Stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis Vitta data est. *Sed redeo ad nostrum.*

PAG. 43. Simultates faciunt ac mihi relinquunt.] *Eruditus adolescens & insigni indole Iosias Mercerus legit.* simultates fugiunt.

Remissa Ædilibus talis cura.] *Suetonius contrà, aliquid actum per eos indicare videtur, cap.* XXXIIII. Annonam macelli Senatus arbitrio quotannis temperandam censuit: dato Ædilibus negotio, popinas ganeasque vsque eò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent.

A Tacito videtur dissentire Sueton.

Ad ea arma, quîs Ser. Galba rem Rom. adeptus est.] *Nata è capite meo lectio: & non mala. Vulgata* σολοικίζει, rerum adeptus. *Solens autem ita loquitur noster. Lib.* IIII. *infrà*: Dubitauerat Augustus Germanicum * rei Romanæ imponere. *Suprà lib.* I. Neque alia re Romana, quàm vt ab vno regeretur: *vti verè restitui. In Histor. lib.* II. Postquam Othonem & Vitellium sceleſtis armis rem Rom. raptum ire vulgatum est.

Res Romana, Tacito, pro imperio.

* Eam significationem Ausonius adspexit, in versu: *Imperium, litem, Venerem cur vna notet Res?*

Verùm hæc nobis maiores certamina.] *In funesto hoc loco olim conclamaui. Fortè*, nobis in maiores. *id est, aduersum maiores. medicina, quæ huic mortuo non faciet vitam.*

Id summi fastigij vocabulum Augustus repperit.] *Ita cum Tacito plerique scriptores tradiderunt. quos refellit Dio, lib.* XLII. *vbi disertè scriptum*, Cæsarem admisisse vt Dictator in integrum annum diceretur, & Tribuniciam potestatem per omne æuum haberet. *Non ergo vocis auctor Augustus. Sed hoc tamen verum, Cæsarem eo titulo publicè non vsum: vsus est primus Augustus, & dedit ei splendorem. ideóque origo eius non immeritò relata ad ipsum.*

Augustus inuentor Tribuniciæ potestatis. Aliter tamen Dioni visum.

Eámque ætatem qua ipse quondam à Diuo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit.] *Egit ergo Drusus tunc trigesimum sextum annum. Nam Tiberius natus est L. Munatio Planco, M. Lepido iterum Coss. anno vrbis* DCCXII. *A quo die, anni medij triginta sex ad Tribuniciam eius potestatem; quæ delata, anno vrbis* DCCXLVIII.

Ætas Drusi collecta.

Atque Haterius.] *Non dubiè scribendum*, At Q. Haterius. *ídque illi prænomen. Simile in Suetonij Vitellio mendum cap.* I. Exstatque elogij ad Q. Vitellium libellus. *Scribo*, exstat Q. Longini. *vel vt Muretum video velle*, Q. Clodij.

Q. Haterius. Suetonio mendum.

Frustrà vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italia.] *Adeò non egredi, vt nec vrbe abesse iis liceret vna nocte. quod lege in Camilli oratione apud Liuium, lib.* V. Flamini Diali, *inquit*, noctem vnam manere extra vrbem nefas est.

Flamini abesse vrbe nefas.

Neque aliud ius suum, quàm Martialium Quirinaliúmque Flaminum.] *Atqui nec his quidem antiquitus egredi Italia concessum. Valerius lib.* I. *cap.* I. Metellus verò Pont. max. Postumium Consulem, eundémque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, vrbem egredi passus non est: religioniúque summum imperium cessit. *Epitoma Liuij*, XIX. Cæcilius Metellus Pont. max. A. Postumium Consulem, quoniam idem & Flamen Martialis erat, in vrbe tenuit, nec passus est à sacris recedere. *Et de Quirinali, Liuius lib.* XXXVII. Priusquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium Pont. max. fuit & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum & Postumium Albinum fuerat. Religio ad postremum vicit, & dicto audiens esse Flamen Pontifici iussus. *Eadem cærimonia Pontificem max. tenuisse videtur ex Liuiana Epitome* LIX. Aduersus eum P. Licinius Crassus consul, cùm idem Pont. max. esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus, victus & interemptus est. *Sed scire licet quædam ex his cum ævo mutasse. Aliàs, apertè falsis exemplis se iuuet hic Falso argumento se iuuat Flamen. Martialis ad bellum non mittitur.*

Falso argumento se iuuat Flamen. Martialis ad bellum non mittitur.

Nec Quirinalis.

Imò nec Pontifex max.

Porrò si hi duxissent prouincias.] *Offendo in hac phrasi. Fortè* si hi duo rexissent. *Duo, Martialis & Quirinalis. vel*, si hi direxissent.

Corruptus Tacitus.

Duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminem suffectum.] *Constat ratio. Nam Merula interfectus anno vrbis.* DCLXVIII. *Suffectus Flamen nouus ab Augusto, anno vrbis* DCCXLIIII. *Notat Dio lib.* LIIII. Κἂν τῷ αὐτῷ τότε χρόνῳ, αἴτ, ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μὲν ὁ Μερούλαν ἀπεδείχθη. *Non turbat, quòd Iulius Cæsar Flamen Dialis destinatus fuerit, teste Suetonio cap.* I. *quia tantùm destinatus, & à Sulla eodem sacerdotio mox multatus est. Facit huc Suetonij illud, cap.* XXXI. *in Augusto*:

Merulæ cædes quando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nonnulla ex antiquissimis cærimoniis paullatim abolita restituit, vt Salutis augurium, Diale flaminium.

Auspicia à domo ferenda.

Auspicia saltem gentile apud solum inciperet.] *Lucem dat Liuij locus lib.* XXII. *de C. Flaminio, qui ante initum Consulatum profectus ab vrbe.* Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esse? Magistratus id à domo, publicis priuatisque penatibus, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secum ferre. nec priuatum auspicia sequi: nec sine auspiciis profectum in externo ea solo noua atque integra concipere posse. *Vide etiam quæ de auspiciis infrà scribo, lib.* IIII.

Bellum scilicet, aut diuerso terrarum distineri.] *Non malè etiam*, bello. *sed distinctione adhibita commodè seruauerus illud prius.*

Tria genera hominum ad asyla confugiebant. Malefici & serui. Item obærati.

Pag. 44. Complebantur templa pessimis seruitiorum, eôdem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq. capitalium criminum receptabantur.] *Tribus ergo generibus hominum perfugium in asylis: seruis, obæratis, maleficis. De maleficis seruisque, Plutarchus* περὶ δεισιδαιμονίας, *ἔστι δ' ἄλλῳ φεύξιμος βωμὸς, ἔστι καὶ λιτταῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πολεμίοις φεύγουσιν, ἂν ἀγαλμαίοις λάβωσι*) ἢ ναῦς, θαρρεῖν. *De obæratis, idem libello De vitandis vsuris: ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσαις, ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ἀσυλίαν παρέχει καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. Adde quæ de Asylis Pollux*: Εἰ δὲ καὶ ἄσυλόν τι εἴη, τοῦτο καὶ κρησφύγετον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱερὰς ὅρας, ἐφ' ὅσον τοῖς ὑπέζοις ἀσφαλές.

Correctus Minucius.

Primi omnium Ephesij adiere.] *Quibus Diana culta celebri illo templo. Statuam eius describit Minutius Felix in Dialogo:* Diana interim est altè succincta venatrix: & Ephesia mammis multis & verubus exstructa. *vbi repono*, vberibus exstructa. *De toto hoc Asylo eleganter Strabo lib.* XIIII. Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν, καὶ πρότερον. τὰ δὲ ἀσυλίας τοὺς ὅρους ἀλλαγῆναι συνέβη πολλάκις. Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ σταδίους ἑκατὸν ἐκτείναντος, Μιθριδάτου δὲ τόσουτον ἀφέντος ἀπὸ τῆς χωνίας τοῦ περάμου, καὶ δόξαντα ὑπερβαλέσθαι μικρὰ τὸ σταδίον. Ἀντωνίου δὲ πλησιάσαντος τούτῳ, καὶ συμπεριλαβόντος τῇ ἀσυλίᾳ μέρος τι τῆς πόλεως. ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν, καὶ ἐπὶ τοῖς κακόργοις ποιῶν τὴν πόλιν. ὥστ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. *Cui descriptioni caussa non est vt aliunde quippiam addam.*

Sanctitas templi Dianæ.

Locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam.] *Scribendum*, Lucum. *Strabo*: Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ὠδῖνι μικρὸν ὑπὲρ τὴν θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, δίκωρεπὲς ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, νυωρίττε δὲ τὴν πλείστης. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμὸς, ὃ φασι νῆσιδος τῆ Ἀντὼ μεῖ τὰς ὠδῖνας. Ἐνταῦθα γάρ μυθεύουσι τὴν λοχείαν & τὴν τοφὸν τὴν Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τὴν πλησίον ἐλαίαν, ἣ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τὴν θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῶν ὠδίνων. *Quæ sola, satis illustrant hunc totum Græcanicæ fabulæ locum. Videtamen, si lubet, epigrammatarium Græcum lib.* IIII. εἰς ναὸς. *vbi Ephesum vocat, Dianæ* τὰν τροφόν.

Ortygia lucus.

Strabo diuersus paullum à Tacito.

Oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam.] *Paullò aliter Strabo, vt vidisti: qui vult post partum demum, innisam oleæ quietis caussa.*

Diana Leucophryna. Caussa cognominis.

Supplicibus Amazonum, quæ aram insederant.] *Aliquid ea de re Pausanias lib.* VII. *vbi de templo Dianæ Ephesiæ. quem suadeo legas.*

Leucophryn insula.

Vti Dianæ Leucophryenæ.] *Scribe*, Leucophrynæ. *Eius deæ templum in Magnetibus, describit Strabo lib.* XIV. *Caussam cognominis ad feminam aliquam quæ ibi condita, referre ex Arnobio possis. lib.* VI. In Didymæo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrus: funeris Leucophrynæ monumentú in fano apud Magnesiam Dianæ esse Myndius profitetur ac memorat Zeno. *Et Clemente in Protrept* ἐνταῦθα δ Λευκοφρύνης τὸ μνημεῖον, ἐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἐπομένας Ζήνωνι τῷ Μυνδίῳ, ἣν ἐν τῷ ἱερῷ τῆ Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευται. *Vel ad Tenedon insulam, quæ olim appellata Leucophryn, vbi Dianæ sanctissimum templum. Xenophon rerum Græcarum lib.* III. τὸ δ' Ἑλλωτικὸν στράτευμα ἐς Λευκοφρυῶν ἀπῆλθε, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν μάλα ἅγιον, καὶ λίμνη. *eiusque exemplo & cognomine fortasse ædificatum in Magnetibus istud. Pausan. lib.* I. Magnetes, quibus ex regis liberalitate imperauit Themistocles, Leucophrynem Dianam colunt. *At Appianus* ἐμφυλ. ε. *etiam alterum eius deæ fanum locat Mileti, cognomento pari.* τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, *inquit*, ἱκέτιδα ὅσαν ἐν Μιλήτῳ τῆς Λευκοφρυηνῆς Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε. *Et Pausanias aram Athenis, cui à Themistoclis filiis dicata statua.*

Etiam Mileti hæc dea culta, si non imponit Appianus.

Laudati quòd Parthorum inruptionem.] *Commodius, meo animo, scribi*: decretum adtulêre laudantis, quòd, &c. *Parthorum irruptionem intellegit, quæ duce Labieno. de qua, & de hac ipsa Stratonicea Dio* XLVIII. ὁ δὲ δὴ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τὴν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τὰ Ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις παρεσήσατο, πλὴν Στρατονικείας, τὰ μὲν πολέσιν ἄνευ πολέμου, Μύλασα δὲ καὶ Ἀλάβανδα διὰ κηδύνων ἑλών.

Stratonicea à Parthis obsessa.

Iupiter Chrysaorus. Triuia in Laginis.

Iouis & Triuiæ religionem tuebantur.] *Iouis cognomento Chrysaori, & Hecates siue Triuiæ in Laginis. Vtrumque templum suburbanum.*

Dareo regi vti.] *Scribo*, niti.

Diana Coloënæ Sardibus culta. Apollo Didymæus Mileti.

Cultus numinum vtrisque, Dianam aut Apollinem venerandi.] *Sardiani Dianam cognomento Coloënem; cuius templum μεγάλου ἀγῶνος ἔχει, ait Strabo: Milesij Apollinem venerabantur, cognomento Didymæum. De quo idem Strabo, & Suetonius Calig. cap.* XXI.

Suetonij incauta & falsa adseueratio.

Factáque Sc. quîs multo cum honore modus tamen præscribebatur.] *Non satis considerate ergo elapsum hoc Tranquillo*: Aboleuit & ius moremque asylorum, quæ vsquam erant.

Statuas hominum deo cuipiam dicabant.

Cùm Marcelli effigiem Diuo Augusto Iulia dicaret.] *Nota morem haud etiam notum statuas effigiésque dedicandi certis diis. cuius vestigium in hoc lapide vetusto,*

P. VEIDIVS. P. F. POLLIO
CÆSAREM. IMP. CÆSARI. AVG.
ET. COLONIAI. BENEVENTANAI.

Pollio enim ibi non aliud quàm effigiem Cæsaris Imp. dedicat consecrátque Augusto & coloniæ suæ. Et clarius in Strabone lib. XIIII. Ἦν δὲ καὶ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἣ νῦν ἀνακεῖται τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, ὑπὸ Σεβάστου ἀναθέντος τοῦ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τῆς γένους ἀπό. *id est*: Erat ibidem & Venus emergens, quæ nunc sacrata est Diuo Cæsari Romæ, Augusto eam patri vt auctorem generis dedicante. *Quem morem in Græcia quoque fuisse, Diogenes mihi præit in vita Platonis. vbi ait Mithradatem, quamdàm Platonis statuam in Academia dedicasse, cum inscriptione ista*: Μιθριδάτης ὁ Ῥοδοβάτου Πέρσης μύσαις εἰκόνα ἀνέθετο Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε. Mithridates Rodobati filius Persa, Musis statuam Platonis dedicauit, quam Silanio fecit.

Sacerdotes curabant ludos. Præsertim quattuor collegia.

Ludíque Magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices & Augures, &c.] *Ludi Magni, iidem cum Romanis. Quia autem ludi plerique sacri diis, & instituti ad eos placandos: visum est, vt cura eorum editióque sacerdotibus esset. Non omnibus tamen: sed collegiis sacerdotum quattuor, quæ ista. Pontifices, Augures, Septemuiri epulones, Quindecemuiri. Dio lib.* LIII. *sub initium de ludis Actiacis Agrippæ*: καὶ αὖτη μὲν (*scilicet* ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τὸν Ἀντώνιον) διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν μετὰ δ' ἐγγυέος, τέσσαρσιν ἱερωσύναις ὑπ' αὐτοῦ μέλλουσι. λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας, καὶ τοὺς ὀιωνισὰς τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. *id est*, Atque ij ludi in hunc vsque diem quinquennio quoque celebrati: quorum curatio penes quattuor collegia sacerdotum, ordine & in vices. Dico Pontificum, Augurum, Septemuirorum, vti appellantur, & Quindecimuirûm. *Idem lib.* LVIII. *de ius quæ decreta post mortem Setani.* ἐψηφίσαντο δὲ ἑορτὴν διά τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁπάντων (ὃ μὴ πώποτε ἐγένετο) ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐτελεύτησε, καὶ ἵππων ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαγαῖς ἐτησίοις διά τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερωσύνας τελούντων, καὶ διὰ τῶν τῆ Ἀυγούστε θιασωτῶν ἀγγέλλειν. ὃ ἐδέ ποτε ἐπεποίηο. *Quibus verbis interpretis errorem esse scio: qui vertit*, per quattuor collegia Pontificum. *imperitè, cùm debuisset*, sacerdotum. *Pontificum sanè collegium vnum est. Quod dicit autem Dio non anteà pronuntiatos ludos curatósque per quattuor collegia, & Augustales: id si sensit, errat, & refellit hominem clarè hic, qui in manu, Taciti locus. Ceterùm ad curationem sacerdotalem pertinet Cornely & ille locus Annali* XI. Iisque ludis intentius adfui, sacerdotio Quindecimuirali præditus, actum Prætor. Quod non iactantia refero, sed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.

Iunius Otho, rhetor. Genus eius dicendi. Correctus de eo Scauri venustus iocus.

Pag. 45. Opprobrium maiorum Mamercus.] *Sallustianum est.*

L. Cottam à Scipione Africano.] *Cicero Diuinatione in Verrem, ibique Asconius: & Valerius lib.* VIII. *cap.* I.

Ser. Galbam à Catone Censorio, P. Rutilium à M. Scauro.] *De Galba, ibidem Cicero, & Valerius: de Rutilio Liuius epist.* LXX. *Cicero in Bruto, & Oratore* I. *Orosius libro* V.

Xylándri lapsus in vertendo. Dionis obscuræ veritatis locus.

Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit.] *Declamator eo ævo notus. Seneca pater & ipsum & genus eius dicendi describit, non sine nota, lib.* II. *Controu.* I. *Ait illum vsum tecto genere dicendi & suspicioso, vbi minimè opus, & cùm apertè liceret agere.* Bene, *inquit*, de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. *Acumen loci reddo, scribóque*, legere. *Acta, publica sunt, nec aliud tam vulgo promptum notúmque. adeò vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit*, Beneficia in acta non mitto, *id est, non publico non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem?*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epigramma Martialis ex hoc loco.

Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem bellè æmulatus est Martialis:

Garris in aurem semper omnibus Cinna,
Garris & illud, teste quod licet turba.
Adeóne penitus hic sedit tibi morbus,
Vt sæpe in aurem Cinna Cæsarem laudes?

Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breue illud Scauri acutúmque dictum.

Brutidius oratot & historicus.

Brutidium artibus honestis copiosum.] *Vera laus. Non solùm enim inter oratores rhetorásque locum habuit, recensente Seneca non semel: sed etiam historiam scripsit, vt ex fragmentis apparet, cum laude. Petea à Seneca patre, in Suasoria De morte Ciceronis. Puto eumdem esse, quem signauit Iuuenalis:*

——pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram.

M. Paconius.] *Quem postillà reum maiestatis Tiberius interfecit, admonitu scurræ cuiusdam. Sueton. Tib. cap.* LXI.

Voleſus Meſſalla. Eius insignis crudelitas,

Libellos diui Augusti de Voleso Messalla.] *Cuius sæuitiæ clarum exemplum in Seneca lib.* II. *De ira. vbi item vocat eum Asiæ Proconsulem sub Augusto.* Volesus nuper sub Diuo Augusto proconsul Asiæ, cùm trecentos vna die securi percussisset, incedens inter cadauera vultu superbo, quasi magnificum quiddam conspiciendumque fecisset, Græcè proclamauit, O rem regiam! Quis hæc rex fecisset? non fuit hæc ira, sed maius malum & insanabile. *Nec plura super eo mihi comperta.*

Corn. Dolabella.

Cornelius Dolabella.] *Præter ceteros adulator: qui suprà censuit, vt Tiberius ouans vrbem iniret. cuius mentio in prisco lapide coniunctim cum hoc C. Silano:*

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN. MARTIAL.
EX. S. C.
FACIVNDVM. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT

Tacit. correctus. Torquata, Vestalis.

Minutura, quoties gliscat potestas.] *Ne deliberare quidem quemquam puto, quin coniectura nostra vera sit,* Minui iura, quoties g. p. *præclara & ex vsu rerum gnome.*

Torquatam priscæ sanctimoniæ virginem.] *Cuius memoriam seruat marmor Romæ:*

IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ. VIR. VEST.
MAXIMÆ

itémque alterum in hortis Vaticani mihi lectum:

I. IVNONI
IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ
SACERDOTI. VESTALI
ANNIS. LXIIII.
CÆLESTI. PATRONÆ
ACTIVS. L.

Pòst auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco Cæsius Cordus repetundarum damnatur.] *Fluctuaui in hoc loco. suprà enim scriptum eádem de re:* Ancharius Priscus Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ postulauerat repetundis. *Mirum videbatur agere Cyrenenses in illum, qui alienæ prouinciæ rector: & inclinabam vt substituerem,* Cretenses. *Dissulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro vltimo in diuisione prouinciarum lego, Cretam cum Cyrenaica eiusdem Proconsulis fuisse.*

Creta & Cyrenaica sub eodé Proconsule.

Egregium publicum.] *Ita dictum, vt vulgò bonum publicum, & Liuio* pessimum publicum, *lib.* II. *Rhenanum risi scribentem* Obscurus locus est (*censeo Delphos mittamus ad consulendum*) aut certè mendosus: qui forsan sic legi debeat, Se, remp. & bonas domi artes.

Etsi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tali cognomento erat.] *Mirum verò. Nam & Liuius & Valerius auctores sunt Q. Fuluium Romæ dedicasse ædem Fortunæ equestri. Nominat & Iulius Obsequens.* C. Claudio, *inquit,* M. Perperna Coss. bubo in æde Fortunæ equestris comprehensus, inter manus exspirauit. *Incendio consumptam suspicemur: nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione* IX. *vrbis suo etiam æuo. Fatebor ingenuè. aliud quod pro Tacito dicam non habeo.*

In Tacito nodus, quem non explico. Fortuna equestris,

Quoties

Quoties aduersa valetudo Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis max. arbitrio.] *Suspicor locum mutilum. si non est, distinguo cum Vertranio,* Vt* Pontificis max. arbitrio, dum ne plusquàm binoctium, abesset: dum ne diebus, &c. *hoc sensu, vt in morbo gratia Flamini facta sit absentiæ, sed non vltra binoctium, nec diebus publici sacri.*

*Ita in lege Papia apud Gell. I. cap. XII. Vt Pontificis max. arbitratu, &c.

Pag. 46. L. Metelli pontif. exemplum.] *Auctorum loca adduxi suprà.*

Paulli Basilica & porticus.

Basilicam Paulli, Æmilia monumenta.] *Bene Æmilia monumẽta. Non enim vnius Æmilij opus. Æmilius Paullus qui postea cum C. Marcello consul, duas Basilicas veterem refecit, nouam locauit. auctor Cicero ad Atticum lib.* IV. *epist.* XVII. *Nouam interuentu bellorum ciuilium non* perfecit ipse, (vt alucinari video virum inter antiquarios primum:) *perfecit sub Augusto Paullus Æmilius, qui consul anno* DCCXX. *& postea censor. Dio libro* XLIX. καὶ τὴ στοὰν Παύλε καλεμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ὠκοδόμησε, κἀν τῇ ὑπατείᾳ καθιέρωσεν. *Eam incendio consumptam refecit* XX. *annis post alius Æmilius, vt narrat idem Dio lib.* LIIII. ἡ μὲν ἐν στοὰ μὴ τότε, ὀνόματι μὲν ὑπ' Αἰμιλίε, ἐς ὃν τὸ γένος τοὺς αὐτὴν γένος ἐλήλυθεν, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπ' Αὐγύστε ἠ τῷ τε Παύλε φίλων ὠκοδομήθη. *Et nunc post annos* XXXV. *iterum collapsam, firmauit ornauitque Manius Lepidus, is de quo dixi suprà.*

Nec Augustus arguerat Taurum, Philippum, Balbum.] *Scribendum,* arcuerat. *id est vetuerat, prohibuerat. Tauri, amphitheatrum intellegit in campo Martio: Martij Philippi, ædem Herculis Musarum: Balbi, theatrum. Vide Suetonium Aug. cap.* XXIX. *Dionem lib.* LI. *&* LIIII.

Illustrium virorum opera.

Concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. Postremum obiere eo anno viri illustres.] *Distinguo locum,* Blæso postremum. Obiere eo anno, *non leui ad historiam momento. Olim & liberæ rep. multi Impp. dicti, vt quisque rem suis auspiciis bene gessisset. Displicuit Augusto, & vt reliquos honores in se, sic & hoc nomen traxit. quod communicatum postea cum paucis, & ferè non nisi ex gente Augusta. Tiberius tamen hic Blæsum Imperatoris nomine insignit: eúmque è priuatis postremum. id est, vt postinde soli principes eo titulo sint vsi, nemini vltrà concesso subditorum. Non indignum nota, quod obseruamus in Nummis & inscriptionibus, Imperatoris titulum cùm principis est, præponi; cùm victoris, subiungi. hoc modo.* Imp. Cæsar Augustus, &c. *contrà* Iunius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp. *Quod etiam è Suetonij Iulio colligas capite* LXXVI. *cuius id inuentum.*

Distinctio, cum momento ad historiam. Imperatoris nomen soli sibi Aug. sepositum.

Vide Velleium lib. II.

Asinius Saloninus, M. Agrippa & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsaríque progener destinatus.] *Asinio Pollioni oratori & historico filius natus Asinius Gallus, quem captis Salonis Delmatica vrbe agnomento dixit Saloninum. Seruius auctor in Virg. ecl.* II. *Etsi id cognomen Tacitus & Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam; dimissam paullò ante à Tiberio, qui ex ea sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus lib.* I. *scripsit:* Nec Gallus ideò iram eius leniuit, pridem inuisus tamquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret. *Habuit ex ea liberos complures. Virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hic: Asinium Gallum, de quo Suetonius, & Dio: Asinium Pollionem, qui consul anno vrbis* DCCLVI. *de quo Plinius, Tacitus, Dio & Fasti: Asinium Agrippam, de quo libro sequenti: Asinium Gelerem, quem consularem Plinius nominat & ponit sub principe Caio. Nec vanum est, quod tribuo tam multos. Iubet hoc Tacitus lib.* VI. *vbi de morte Asinij Galli patris:* Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. *Cui loco abunde lucem fecerint ista. Superest vt virum doctum eripiam è luto. qui hæret, quomodo hic Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius & Dio viuum ponunt Claudij æuo? Nam Suetonius ecce, cap.* XIII. *in Claudio:* Conspirauerant ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes. *& Dio lib. vltimo:* Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος ὁ τῶ Δρύσε πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ, *&c. Itaque quasi in pugna clara, concludit:* Quid verum sit, deus aliquis viderit. *Imò ego homo. Frater enim hic Saloninj, non ipse: ne vltrà turbes, & in simpula, quod dicitur, excites fluctus.*

stemma Asiniorum. Causa cognominis Saloninj. Vipsania vxor. Asinij Galli.

Cæsaríque progener destinatus.] *Vti aliquam duceret è liberis Germanici.*

Multi liberi huic Asinio.

Consulatum ei adcelerauerat Augustus.] *Quem cepit anno vrbis* DCCLIX. *Lapis priscus Romæ:*

C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTVMO. COS.

Tacito data lux contra Vertranium.

Capito 10. consul.

Sed Labeo incorrupta libertate.] *Patrem æmulatus, virum præclarum & prudentem, qui*

Qui discordiæ frustra quærit inter cõcordes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Labeonis Icti. pater egregius.

tem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus lib. IIII. Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώμιμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ' ἐμὲ φρίαν νόμων ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων, τὸ πιστάτου τῶν ὀικετῶν τὸ δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ ἀφιερέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ρωμαίοις ἐλεύθερον, ὅπισθεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὸ σφαγὴν ὑπέσχε.

Iuniæ stirps in parte explicata.

Iunia Catone auunculo genita, C. Cassij vxor.] *D. Iunius Silanus, qui consul cum L. Licinio Murena, vxorem habuit Seruiliam sororem M. Catonis. Ex iis nata hæc Iunia soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Iunius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de qua notus Ciceronis iocus, Tertia deducta est.*

Manlij iunios adiungunt.

Manlij, Quinctij.] *Quare Manlij? quia Iunij Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano. de quo Ciceronem vide* I. *De Finibus, Valerium lib.* V. *cap.* VIII. *De Quinctiis nihil dum repperi.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM IIII. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 47. Seianus adoptionis nomen habuit.

AELIVM Seianum.] *Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Ælio, dictus mutato inflexóque, vt solet, patris nomine, L. Ælius Seianus. Id enim prænomen illi Dio dat lib.* LVII. *At in nummo æreo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius hæc inscriptio:* TI. CÆSAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. AVGVSTA. BILBILIS. *parte altera, corona è quercu.* TI. ÆLIO. SEIANO. *Non vidi ego.*

Genitus Vulsiniis.] *Quia ergo Vulsiniensis Seianus, ideo acutè & non sine morsu Iuuenalis:*

Iuuenalis explicatus.

——idem populus, si Nortia Thusco
Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Seianum diceret hora
Augustum.

Nurscia, Volsiniensium dea.

Nam Nortia, vel potius, vt libri meliores, Nurscia, Volsiniensium peculiaris dea. Liuius lib. VII. Volsiniis quoque clauos indices numeri annorum fixos in templo Nursciæ Etruscæ deæ diligens talium monimentorum [auctor] Cincius adfirmat. *Vbi velim deleri minutum illud glossema, quod circumscripsi. Tertullianus*: Asculanorum Ancaria dea, Volsiniensium Nurscia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.

Apicios videri tres fuisse.

Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse.] *Quod idem Dio adfirmat lib.* LVII. *qui M. Gauium Apicium nominat. Sed Apicios eiusdem notæ & luxus tres reperio. Primum, qui Athenæo nominatus lib.* IIII. *cap.* XX. *qui veteri rep. vixit, quémque à Posidonio celebratum ait, & auctorem fuisse vt Rutilius in exsilium mitteretur. Alterum, qui Augusti æuo. de quo noster hic, & Seneca Consolat. ad Elbiam*: Apicius nostra memoria vixit, qui in ea vrbe ex qua aliquando Philosophi vt corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplina sua sæculum infecit. *Qui idem Plinio dictus* nepotum omnium altissimus gurges: *& de cuius delicijs volumen Appioni Grammatico scriptum, lego in Athenæi lib.* VII. *At tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in ὄστρεα.* Τερεντῖνος ἐν Παράδοις ὅτι καὶ τὰ θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδὸν, Ἀππίου τινὸς ὀψοφάγου ὄστρεα νεαρὰ διεπέμψατο ὑπὸ σοφίας τεθησαυρισμένα. *si tamen Traiani ibi vox incorrupta.*

Prætoriæ cohortes spatiosæ habitæ. Castra earum qua parte vrbis.

PAG. 48. Dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo.] *Non per vrbem modò, sed per opida vicina dispersæ fuerunt Prætoriæ cohortes, ex Suetonij cap.* XLIX. *in Augusto*: Neque vmquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna & æstiua circa finitima opida dimittere assuerat. *Castra autem hæc ad muros vrbis, haud procul porta Viminali: qui locus Vinarium vulgò dictus. Vide, si placet, Onufrium, in Vrbe Roma: cui nihil addo.*

In ceteros

In ceteros metus crederetur.] *Monuit me Iosias Mercerus legendum videri,* dederetur *vel,* dideretur. *quod verbum sanè vbique in Tacito velut fataliter corruptum.*

Intérque principia legionum sineret.] *Inter militaria signa, ait Suetonius capite* XLVIII. *in Tiberio. de quo ritu abundè in libris Histor.*

Intenderet Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat.] *Intendere manus, principium & caussa iurgij etiam hodie apud Italum vulgus. Libro* I. *suprà*: Postremò deserunt tribunal, vt quis Prætorianorum militum amicorúmue Cæsaris occurreret, manus intentare, caussam discordiæ & initium armorum. *Libro* XIII. Simul intendere manus, aggerere probra. *Seneca De clementia lib.* I. Conclamatio ciuitatis & fuga est, & dis ipsis manus intenduntur. *At quod sequitur, Seiani os palma percussum à Druso: aliter apud Dionem & Zonaram legas, qui Drusum percussum volunt à Seiano. Itaque eorum fide rescribit hîc Vertranius,* Et hic contrà tendentis os verberauerat. *Neutri mihi persuadent; non illi sententiam, non hic lectionem. Seianum non tam prorupta audacia fuisse crediderim, vt vltrò verberarit Principis Romani filium, Tribunicia potestate, & imperij consortem: & conuenit magis in mores Drusi, cui adeò promptæ ad verbera manus, vt hac de caussa Castor sit cognominatus, teste Dione ipso lib.* LVII.

Intendere manus, tixæ nota.

Dio & Zonaras diuersi à Tacito. Sed errant.

Drusus Castor agnominatus, ob violentiam.

Advxorem eius Liuiam conuertere.] *Suetonius Liuillam semper vocat: vt Claudillam, quam noster Claudiam. Nec te mouerit.* ὑποκόρισμα *est, vt Secundilla, Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Museo Carpensi lapis de hac ipsa Liuia,*

Liuilla, Claudilla.

SECVNDA — TI. CLAVDIVS
LIVILLAES — CÆSARIS. L.
MEDICA — CELER. ÆDITVS
A. VESTA.

Eudemus amicus ac medicus Liuiæ.] *In criminatione medicorum non omisit eum Plinius lib.* XXIX. *cap.* I. Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuia Drusi Cæsaris.

Eudemus, corruptor medicus.

Quantò sit angustiùs imperitatum.] *Rectè. & dictum in Traiani laudem, qui fines imperij promouit. Dixi suprà.*

Hispaniæ recens perdomitæ.] *Ab Augusto. Liuius libro* XXVIII. *de Hispania*: Ita ergo prima Romanis inita prouinciarum, quæ quidem continentis sint, postrema omnium nostra demum ætate ductu auspicióque Augusti Cæsaris perdomita est. *Propter Cantabros scilicet & Astures, quos ipse deuicit.*

Hispania ab Augusto domita. Vide Velleium lib. II.

Totidem apud Dalmatiam locatis.] *Dalmatia Augusto tradita, perpetuúmque præsidium in ea decretum, anno vrbis* DCCXLIII. *Antea inermis fuit. Adi Dionem libro* LIIII.

Dalmatia, quâdo præsidialis facta.

Cetera Africæ per duas legiones.] *Ain' tu duas? Atqui vna legio adtributa Africæ ab Augusto Tiberióque, te ipso teste non vno loco. Libro* IV. *Historiarum scribis*: Legio in Africa auxiliaque tutandis imperij finibus, sub Diuo Augusto Tiberióque principibus, Proconsuli parebant. *Et lib.* II. *Annalium*: Furius Camillus Proconsul Africæ, legionem, & quod sub signis sociorum, ad hostem duxit. *Libro* II. *Historiar.* In Africa legio, cohortesque dilectæ à Clodio Macro. *Vidimus hunc nexum, & soluemus. Vnam legionem ordinariam Africæ fuisse, verissimum est. Vnde hîc ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta è Pannonia legio, & in Africam missa. Suprà lib.* III. Piso adsequitur legionem, quæ è Pannonia in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. *Ea ibi mansit biennium paullò amplius, iterúmque in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro, statim*: Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni Dolabella retinere ausus fuerat, iussa Principis magis quàm incerta belli metuens. *At enim quia quo loco quæque legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, & nondum ea abducta: ideò duas ecce in Africa collocauit, in Pannonia duas. Atqui tres in ista debuerat: quod clarum vel ex iis, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta suprà. Vbi etiam recensita hæc Nona.*

Aduersum sibi videri Tacitum.

Nodi eius solutio.

Tres ordinariæ in Pannonia legiones.

Tres vrbanæ nouem prætoriæ cohortes.] *Vigilum autem cur omittit? quæ numero & robore supra vrbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ iam inde ab Augusto. Caussa hæc. quia id æui, inter legitimos iustósque milites, Vigiles non censebantur. Itaque in omnibus bellis ciuilibus Galbæ, Othonis, Vitellij, rara eorum mentio, nullus vsus. E libertinis lecti erant, vile genus; & Vulcani potius ministri quàm Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito vsquam: cuius auctoritas tamen adoleuit,*

Cohortes vigilum. Eæ nullo aut vili loco.

Præfecti vigilum Tacitus non meminit inter primores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut & militum ipsorum, vti ex Pandectis aliisque scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni vrbano milite cum cura, ad libros Historiarum.

Et colonis antiquitus Romanis.] *Potius*, coloniis.

Sociæ triremes.] *Vt classis in Danubio, classis in Rheno, classis Forojulij.*

PAG. 49. Cerni effigiem eius in monumentis Pompei.] *Statuam æneam in theatro Pompeij. Dio.*

Communes illi cum Drusorum familia fore nepotes.] *Considéremus, quæso. Suetonius Claudij filio Druso desponsam Seiani filiam scribit, cap.* XXVII. *in Claudio. nec alius sententiæ est, quod noster lib.* III. *dixit Claudij filio Seianum socerum destinatum. Hæc certa, clara. sed quomodo hîc Drusus queritur, communes illi fore cum Drusorum gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est. si verè idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quàm ei Seiani filia esset desponsa. Desponsa* autem ante biennium, vt ex Taciti suprà verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, & simul connubij nepotúmque spes. An aliud aliquid est, quò noster hîc respexit? nemo dicet. In Zonara lego, Iuliam Drusi filiam desponsam Seiano: corruptè. quia scribendum Liuiam: intellegítque Germanici sororem, de qua infrà dicemus, Drusi maioris prolem. Quid nugamur? cùm omnia scrinia excusserimus, non inficiabimur, quin Tacitus guttam attigerit è flumine Lethes.*

Inquisitio in Tacitum. Idem & Dio tradit LVII.

Filia Seiani quàdo desponsa Druso.

*Anno vrbis DCCLXXIII

Precandam posthæc modestiam, vt contentus esset.] *Mirum genus loquendi, quasi Modestia inter deas. Et caue tamen immutes. simile illud è lib.* XV. Sic quoque optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus itinerum spatiis equitem assequeretur.

Zonaræ lectio vitiosa. Cornelium aberrasse videri.

Vt octo post annos cognitum est.] *Rectè. eoipso videlicet anno, quo interfectus Seianus, cùm Apicata eius vxor hæc scelera prodidit. Vide Dionem* LVIII.

Loquendi noua, sed significans ratio.

Consules sede vulgari per speciem mæstitiæ sedentes.] *Id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, vt Dio interpretari videtur, in morte Augusti, lib.* LVI. ἐκαθέζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ ὡς ἕκαστος εἰώθει, οἱ δ' ὑπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῆς στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶ δημάρχων. *Verterem ego*: Sederunt autem vulgus Senatorum, quo quisque loco solebat: consules verò infernè in subselliis alter Prætorum, alter Tribunorum. *Nec dissimile est, quod Suetonius scribit, Claudium* de maiore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse. *Humiles autem Senatorum omnium sedes, altæ Consulum & excelsæ. Lucanus* V.

Sedes vulgaris in curia, quid.

Vt primùm mæstum tenuere silentia cœtum,
Lentulus è celsa sublimis sede profatur.

Consulũ sublimes sellæ.

Lentulus enim ibi consul. & alius poëta quispiam,

Consp icuum signis cùm premet altus ebur.

Eædem cælatæ.

Intellegit consulis sellam curulem: in qua, ornatus caussa, signa. Idem:

Signa quoque in sella nossem formata curuli
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Vix propinquorum alloquia.] *Alloquia, propriè in consolatione. notatum aliis.*

Alloquia.

Vix lucem aspici.] *Ita enim moris, vt limine & domo se continerent in luctu. Plinius lib.* IX. Mitto ad Ariam. rogo vt veniat. quoniam me recens adhuc luctus limine contineret.

Appius Clausus.] *Lego*, Atta Clausus, *vel* Attius. *Adi lib.* XII. *Annalium.*

Hæc vulgo iactata.] *Et credita Orosio, qui libro* VII. *tradit* Drusum *à Tiberio veneno exstinctum. At me non valdè mouent eius modi scriptores, legitimæ historiæ (dicam iratis quorundam auribus) dehonestamenta.*

Orosij error.

PAG. 50. Laudante filium pro rostris Tiberio.] *Velo quidem interposito, ne Pontificis maximi oculi adspectu cadaueris funestarentur. Seneca, Consolatione ad Martiam*: Tiberius Cæsar & quem genuerat, & quem adoptauerat, amisit. ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret. *Recenset eumdem ritum Dio* LIIII. *in funere Agrippæ, sed caussam eius ignorare fatetur, & quam Seneca dedit, rèfellit. Verba sunt*: τόν τε λόγον τὸ ἐπ' αὐτῷ εἰπε, θαυμάσιά τι πρὸ τοῦ νεκροῦ θαυμάσας. ὅπερ ἐγω μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν, εἰρη) δ' ὅμως τοῖς μὲν, ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ, ὅτι τὰ τῶν πεντῶν ἔπραττεν, ἐν ὀρθῶς φέρεσθαι. ὅτε γὰρ τοῦ ἀρχιερέως ἀπείρητο). νεκρὸν ὁρᾶν, ὅτε τῶ πεντῆ πλὴν ἂν τὸ τέλος τῆ ἀναγραφαῖς μένῃ ἐπιτρέπεσθαι. *Id est*: Sed & laudationem Agrippæ Augustus recitauit, vélo quopiam ante mortuum expanso. Id cui rei factum, mihi non liquet. Tamen alij volunt ideò, quia Pontifex esset: alij, quia obiret munera Censoris. Neutri rectè. Nequeenim vel Pontifici mortuum aspicere nefas: neque Censori, nisi cùm finem censioni imponit, conditóque lustrum.

Velum inter mortuum interiectum.

De caussa eius facti Dio dissentit.

Hæc

Hæc Dio. sed ego existimo, de Pontifice Senecam vera dicere. Sacer enim: ideóque non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed & statuas deorũ voluerunt. Quæ si in loco positæ, vbi supplicia & cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. Notat ipse Dio lib. vltimo.* Claudius, *inquit*, delectabatur gladiatoribus, & præsertim meridianis. Ideò plerosque seruos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumque tantus fuit numerus, vt Augusti statuam eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper adspiceret cædes, aut semper velata esset. *Mos rarus: & cuius vestigia non alibi mihi visa.*

*Facit à Seneca Tacit. lib. II. *Neque Imperatorem augurátus & vetustissimis cærimoniis præditum contrectare feralia dehuisse.* Statuę item velabantur.

Inter quos dilegerat Iulium Postumum.] *Suspicor ego esse illum, qui Præfectus Ægypto postea, de quo Romæ lapis,*

Iulius Postumus.

TI. CLAVDI. CÆSARIS. AVG. GERMANICI. PONT. MAX. TRIB. POT. VII. COS. IIII. IMP. XV. P. P. CENSORIS.
..... LIBERORVMQVE
EX. VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR.
POSTVMVS. PRÆF. ÆGYPTI.

Proconsul Hispaniæ vlterioris.] *Id est Bæticæ Hispaniæ: quæ populo relicta, & ideò in ea Proconsul. Reliqua Hispania Cæsaris erat, dictúsque Hispaniæ citerioris Prætor, siue Legatus. Dio, & Strabo.*

Hispaniæ diuisio.

Ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur.] *Placet olim emendatio*, atrocitatem morum. *quam velim distinctione iuuari hoc modo*: de vi publica damnatus ob atrocitatem morum, in insulam. *Facilis exscribentium lapsus repetitione syllabæ*, tem morum. *Etsi non sum ignarus à Suetonio* temporum atrocitatem *dictam, Calig. cap.* VI. *sed hîc vt censeo parum opportunè. Puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Iuliæ*: Iulia de vi publica tenetur, qui cùm Imperium potestatémue haberet, ciuem R. aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, iusseritue quid fieri, aut quid in collum iniecerit vt torqueatur.

Probata coniectura in Tacito.

Caput legis Iuliæ de vi publica.

Pater Sempronius.] *Qui adulter in Iulia, suprà lib.* I.

Oscum ludicrum.] *Quod celebratum Romæ, non Romana lingua. Strabo lib.* V. Γέλων δέ τι τοῖς Ὀσκοις καὶ τῷ τὰ Αυσονίων ἔθνει συμβέβηκε. τὰ μὲν γὰρ Ὀσκων ἀπολέλειπται νῦν, ἡ δὲ λαλιὰ μένει παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, ὥστε ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. *Censent idem, cum Atellanis ludis: nec errant. Nam Atella, Oscorum vrbs. Sermo autem Oscus, diuersus à Latino. Titinnius*:

Oſci ludi.

Qui Oscè & Volscè fabulantur, nam Latinè nesciunt.

Quo & Campani vsi videntur, &, vt Liuius alibi me docet, Samnites.

Quanquam nouo homini Censorium funus.] *Quæri video quid sit censorium funus. Vertranius censuit, id esse in cuius nimiam pompam, vt in opus censorium, animadvertere Censoribus licuisset, nisi iussus Prætoris adfuisset. Nimis velim ad manum mihi laurus sit, quam mordeam: ita præcordia mihi saliunt ad risum. Alij idem putant Funus publicum, Funus censorium, Funus indictiuum. Non audio. arbitror ego Funus publicum & Indictiuum, eadem: nec aliud esse, quàm cùm denuntiatur & indicitur publicitus per præconem. Censorium, partem eius esse: id est, vt omne Censorium funus, Publicum sit (quî enim aliter honoratum esse potest?) at non omne Publicum, Censorium. Vt inter magistratus, honoratissimi Censores, ísque cumulus quasi reliquarum dignitatum: sic inter funera illud, primo loco. Itaq. Capitolinus de Pertinace*: Funus imaginarium ei & Censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione honoratus est. *Tacitus de Sabino fratre Imperatoris*: Funusque Censorium Flauio Sabino ductum. *Et lib.* XII. Decretum Claudio censorium funus, & mox consecratio. *Qua ergo nota eximium hoc funus? Credo ista, vt omnia in eo purpurea essent, vestes straguláque. in alis, tantùm purpura prætexta. Non obscurè annuere mihi videtur Polybius. lib.* VI. Vbi autem præclarus aliquis ex domesticis obiit, instituunt funeris apparatum, & circumfusi qui similes magnitudine ac statura videntur, vestes capiunt; si consul vel prætor fuit, purpura prætextas; si censor, purpureas; si * triumphalis, auro intextas. *Postrema Græcè sic habent*: ἐὰν μὲν ὕπατος καὶ στρατηγὸς ἢ γεγονὼς, πορφύρας (*intellege* ἐσθῆτας λαμβάνουσι.) ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβεύκως, ἁλουργούς. *Publico autem funeri opponitur, Tacitum. id est, sine pompa, sine dissignatore, sine ludis, præcone, indictione, silens & quietum. Seneca, De Tranquillitate lib.* I. *cap.* I. Quid opus est sæculis duratura componere? Vis tu nunc id agere, ne te posteri taceant? Morti natus es. minus molestiarum habet Funus Tacitum.

Censorium funus, quid. Verranij ridicula sententia.

Plura de Funere publico, in libro de Funeribus.

Funus publicũ & Indictiuum eadem.

Eius pars censorium.

Id honoratissimum.

Notæ eius funeris.

* At de triumphali, sub principibus nihil legi. & videtur confusium cum Censorio. Nam & Claudius & Pertinax eo elati, tanquam dignissimo.

Effigiem apud forum Augusti.] *Vbi in vtraque porticu ab ipso Augusto locatæ statuæ omnium veterum ducum. Suetonius.*

In foro Augusti statuæ illustres.

Procurator

Universidad de Deusto
Biblioteca

Procurator Asiæ Lucillius Capito.] *Eadem omnia è Tacito Dio, libro* LVIII. *in extremo.*

Mos legendi Flaminis Dialis. Flamines Patricij, & maiores. Plebei, & minores.

Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari.] *Non alibi tam expressi ritus in legendo Diali. Ait,* patricios. *Quia cùm Quindecim Flamines essent, ex iis tres primi instituti à Numa, non nisi ex patribus legebantur: iique Maiores dicti. alij etiam è plebe, appellatique Flamines minores. Addit,* confarreatis parentibus. *quia, vt Plinius ait,* in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat. *Triplex enim matrimonij contrahendi mos, Vsu, Farre, Coëmptione. Antiquissimum genus, Farre videtur, quod Dionysius appellat γάμον κατὰ τὰς ἱερὰς νόμους. eráque necessum non solùm Flaminem nasci confarreatis parentibus, sed & ipsum cum Flaminica farre iungi. Seruius Danielis in excerptis à Pythœo:* Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant, Vsu, si, verbi gratia, mulier anno vno cum viro, licet sine legibus fuisset. Farre, cùm per Pontificem Max. & Dialem Flaminé per fruges & molam salsam coniungebantur: vnde Confarreatio appellatur, ex quibus patrimi & matrimi nascebantur. Coëmptione verò atq. in manu cõuentione, cùm illa in filiæ locũ, maritus in patris veniebat, vt si quis prior fuisset defunctus, locũ hereditatis iustum alteri faceret. *Iterum alibi:* Quid enim est aliud dextræ, quàm in manum conuenire? quæ conuentio eo ritu perficitur, vt aqua & igni adhibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur. quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam iure Pontificio in Matrimonium necesse est conuenire. *Et paullò pòst:* Mos fuit Flamini ac Flaminiæ vt per Farreationem in nuptias conuenirent, sellas duas iugatas, ouili pelle superiecta poni, eius ouis quæ hostia fuisset: & ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent. Confarreationes autem tonitru dirimit. *Pulchræ relliquiæ. Adde Festum in Diffarreatio, & Arnobium lib.* IIII. Vxores enim dij habent, atque in coniugalia fœdera conditionibus veniunt antè quæsitis. Vsu, farreo, coëmptione, genialis lectuli sacramenta conducunt.

Matrimonium triplex. Farre iunctum.

Seruij fragmẽtum, quod bene illa explicat.

Ritus farreationis.

PAG. 51. Et quando exiret è iure patrio.] *Defectum locum censeo: & deesse quæ ad cærimoniarum difficultatem pertinent. Qui cautus cærimoniæque Flaminio adiunctæ, habes apud Agellium lib.* X. *cap.* XV.

Flaminia.

Flaminica Dialis.] *Flaminia, appellari mulier ipsa videtur, ex lapide prisco,* MARCELLA. FLAMINIA. AVGVSTÆ.

Vestales in theatro vbi sedebant.

Augusta sedes inter Vestalium consideret.] *Quibus locus è regione Prætoris. Suetonius Aug. cap.* XLIIII. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra Prætoris tribunal dedit.

Vota annua.

Cùm pro incolumitate Principis vota susciperent.] *De quibus dicam Annali* XVI. *Cæterùm notat Dio hoc anno prima Decennalia Tiberij Cæsaris celebrata: quorum originem pete ab eodem scriptore lib.* LIII.

Non vt stipendiariis pecuniæ redderentur.] *Id est Gallis prouincialibus, quos exhauserat.*

Quarta, præmium in crimine Maiestatis. Item repetundarum.

Quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis.] *Legis, vt censeo, Iuliæ de Maiestate. Nam quod alij de Papia suspicantur, refuto. Dicit à me Tacitus, qui cuncta in hac quæstione exercita scribit lege Maiestatis. Quarta autem præmium, non in hac solùm, sed etiam De repetundis lege. de qua ipsa nihil abnuo, quin hìc accipiamus. Asconius in Verrem non vno loco ostendit, Quadruplatores dictos à præmio quartæ, quam consequebantur. Innuit ipse Cicero lege & more id receptum:* Non enim, *inquit,* spolia C. Verris, sed existimationem populi Rom. concupiui. *Fortasse & in criminibus aliis præmium idem. Ideò vulgare præmium id interpreter in Paullo, l.* XIII. *De iure fisci:* Heredem, *ait,* eius vltra vulgare præmium nihil consecuturum. *De lege Maiestatis, auctor mihi adfirmandi Iosephus lib.* XIX. *vbi de seruis, quos Caius in dominos emittebat:* ῥᾴδιον γὰρ, *inquit,* ψεύσασθαι νοις τε καὶ τῷ κυρίων πεπίστευται, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασιν αὐτῶν, ἅμα ἐλευθέροις τε ἔθηκε καὶ πλουσίοις, μίσθῳ τὴν κατηγορίαν, διὰ τὰ ἄλλα αὐτοῖς φερεῖσθαι τὰς ὀφθὰς τῶν ἐσιῶν. *id est:* Facilè enim iis & mentientibus contra dominos credi, & opes aperientibus simul liberis dari: propter præmium accusationum, quo octaua bonorum pars iis proposita. *Si octaua seruo, bene colligo, libero quartam. Nec in seruili accusatione aliud capere persuadeor, quàm crimen maiestatis. Illud moneo, principum æuo, non tam ex lege quàm arbitrio Senatus præmia decreta. Libro* VI. *infrà:* Qua damnata cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit. *Sic libro* XVI. Liberto & accusatori præmium operæ (*non pecunia vlla sed*) locus in theatro inter Tribunicios viatores datur. *Interdum certa pecunia adtributa, vt Eprio Marcello quinquagies* H-S, *Thrasea damnato: Regulo septuagies* H-S

Quarta, vulgare præmium accusatorum.

Seruis octaua præmium.

Variatum in his præmiis, pro arbitrio Senatus.

gies H-S *& sacerdotium, damnato Crasso. Tacitus Ann. lib.* XVI. *& Histor.* IIII. *Nec prætereundus hic Dionis locus, qui de præmiis eorum qui Cæsaris percussores accusabant,* χρήματα δὲ, *inquit,* ἐκ τῆς τῶν ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἣ τὴν ἀρχὴν τὴν ὀνείνε, εἴ τινα ἄρα ἔχων ἦν, τὸ, τε ἀτελὲς μετ' αὐτὸν, τούς τε υἱεῖς, τούς τε ἐγγόνους ὡστε φρατεύεσθαι, ἐλάμβανον. *id est:* Præmium accusationis pecuniam accipiebant è bonis damnati, & honorem aut magistratum quemcumque is gerebat: item vacationem à militia, sibi, liberis, nepotibus. *Vt videantur legis eius Pediæ exemplo instituta præmia accusatorum.*

Dissidium inter Vlpianum & Cornelium.

Messallinus Cotta censuit cauendum Senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus prouincialibus vxorum criminibus plecterentur.] *Et cautum non dubiè hoc anno. Si enim antè; quorsus hæc sententia? Tamen Vlpianus De Officio Proconsulis, decretum id refert ad Cottam & Messallam Coss. id est, ad quartum ante annum. Ait,* Proficisci quidem Proconsulem melius est sine vxore, sed & cum vxore potest: dummodo sciat Senatum Cotta & Messalla Coss. censuisse futurum, vt si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. *Vir doctissimus conatur legere,* Senatum Cotta Messallino consulente censuisse. *acutè: sed me iudice, non exsoluet vllum acumen Domitium hac culpa.*

Sed Vlpianus certè errat.

Cuiac. obseruat lib. VI. cap. XXX.

Vt suprà retuli.] *Libro* I.

Mendosus locus.

Pisonemque grauius secreti sermonis incusauit.] *Mendum arguunt multa. Primum, quòd accusator nemo expressius, vt solet. quòd Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens Imperatori. quòd pars accusationis spreta dicitur, vt atrocior vero: quod non euenisset principe accusante. Nequis dicat non legitimam accusationem fuisse, tantum Principis mandatum: ecce addit* Ceterorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. *At reus recipi sine accusatore non potuit. Lego igitur,* Pisonem Q. Granius. *Granij Romæ non ignoti iaminde à Lucilij æuo, apud quem Granius præco: & infrà lib.* VI. *Granius Martianus, suprà lib.* I. *Granius Marcellus.*

Fortasse emendatius. Graniorum gens.

Cassius Seuerus.

PAG. 52. Relatum de Cassio Seuero exsule.] *Qui primus flexisse dicitur ab illa recta & vetere dicendi via. quem & historiam scripsisse comperior ex Tertulliani Apolog. & Suetonij Vitellio, cap.* II. *Eius laudes vide apud Senecam patrem lib.* III. *Controuers. initio.*

Per immodicas inimicitias.] *Suspectum.*

Iuratus Senatus

Vt iudicio iurati Senatus Cretam amoueretur.] *Quod sub Augusto ei accidit, scriptis etiam libríque abolitis. Sueton. Calig. cap.* XVI. *noster suprà, lib.* I. *Ait, iudicio iurati Senatus. quod erat, cùm Senatus deum testem aduocabat, se censiturum, quod è fide sua réque publica videretur. Liuius lib.* XLII. Vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret decerneretque. *Lib.* XXX. Patres igitur iurati (ita conuenerat) ita censuerunt, vti Consules prouincias inter se compararent. *Appianus lib.* II. *Ciuil.* τότε μόνε δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ἤτεν σφίσι ψῆφον ἀναδοθῆναι περὶ τῆ Καίσαρος ἐπὶ ὅρκῳ. *Tacitus hoc ipso libro:* P. Suillium amouendum in insulam censuit tanta contentione animi, vt & iureiurando obstringeret è rep. id esse. *Morem eum postea obtinuisse in omni Senatu, idque lege quadam Traiani, colligas ex Plinij verbis. lib.* V. *epistol.* Quinetiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, perlata lege de Senatu habendo, iurare coëgit è republica esse quod censuisset. *Græci id vocabant* ἱερὰν συμβελὴν: *& formula eius eleganter expressa apud Xenophontem* περὶ ἀναβάσεως Κύρου, *lib.* V. *in oratione Hecatonymi:* εἰ μὲν συμβαλεῦσθαι ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ ἦ), πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο. εἰ δὲ μὴ, τἀναντία. ἅτε γὰρ ἱερὰ συμβελὴ λεγομένη ἦ), δοκεῖ μοι παρεῖναι.

Idem mos Græcis.

Saxo Seriphio.] *Verè, saxo. Vide Strabonem lib.* X.

Similis planè in Quinctiliano narratio.

Plautius Siluanus Prætor Aproniam coniugem in præceps iecit.] *Similis at non eadem res narrata Quinctiliano lib.* VII. *cap.* III. Id autem genus, de quo nouissimè dixi, non solùm in scholis sæpe tractatur, sed etiam in foro. Nam id est in caussa Næuij Apruniani (*lego,* Nonij Aproniani) solùm quæsitum, Præcipitatáne esset ab eo vxor, an se ipsa sua sponte iecisset. Quam actionem equidem solam in hoc tempus emiseram: quod ipsum fecisse seductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor. *De hoc ipso autem Plautio lapis,*

Ti. Plautius.

TI. PLAVTIO. M. F. M. N.
SILVANO. ÆLIANO.
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CÆSARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA.

Id est, Triumuiro auro argento æri flando feriundo, Quæstori Tiberij Cæs. Legato Legionis quintæ.

Vrgulania

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vrgulania Siluani auia.] *Vrgulanij in gente Plautia sunt. Lapis.* A. PLAVTIVS. M. F. VRGVLANIVS. *& Suetonij Claudio. Plautia Vrgulanilla, non Herculanilla eius vxor: quod rectè monuit ex vet. libro Torrentius.*

Nam priores duces sibi impetrando.] *corrigo*, vbi impetrando.

Statuæ pro triumpho.

Tres laureatæ in vrbe statuæ.] *Furij Camilli, L. Apronij, Iunij Blæsi. De statuis triumphalibus Plinius. & Tacitus in Agricola*: Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni iubet.

Raptabat Aphricam Tacfarinas.] *Non*, reptabat, *vt vulgò. Alibi*: Igitur raptare inter se, immittere latronum globos.

Prolemæus Africæ rex.

Ptolemæo Iubæ filio.] *Quem Caius posteà interfecit. Sueton. cap.* XXVI. Ptolemæum regis Iubæ filium consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Selena filia nepos) interfecit. *Seneca De Tranquillitate*: Ptolemæum regem Africæ, Mithridatem Armeniæ, inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est: alter, vt meliore fide mitteretur optabat. *Ex verbis Senecæ apparet dimissum Ptolemæum, sed per viam iussu Caij interfectum.*

P. Dolabella.

Proconsul P. Dolabella.] *Cuius memoriam in Illyrico seruat lapis*,

P. CORNELIO
DOLABELLÆ. COS.
VII. VIRO. EPVLONI
SODALI. TITIENSI
LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI
ET. TI. CÆSARIS. AVGVSTI
CIVITATES. SVPERIORIS
PROVINCIÆ. HILLYRICI

Thubuscum opidum.] *Mauritaniæ Cæsarienses. aliàs, Tubusuptus, & Succabæ dictum.*

Emendatus Cornelius.

Perculsa gens & culpæ nescia.] *Imò*, culpæ conscia. *atque ita scribo. Nam suprà ait*, prædarum receptorem & socium prædandi fuisse Garamantum regem, missis leuibus copiis. *Non ergo extra culpam.*

Quàm vetus mos mittendi scipionis siue sceptri.

Scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera ferret.] *Et valdè quidem antiqua. Siquidem Porsenæ regi ea missa lego apud Dionysium lib.* V. ἡ δὲ τῶ ῥωμαίων βουλὴ πρὸς τὰ ἀπαλλαγὴν τῶν τυρρηνῶν συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσένᾳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. *Nec prius vestigium, opinor, eius ritus.*

Ambigua lectio. Calles prouincia. Adi Turneb. lib. III. cap. XX. & XXII.

Cui prouincia vetere ex more Calles euenerat.] *Vtrum Calles hic legimus, an Cales? Si Calles: interpretor ex Suetonij loco, in Iulio cap.* XIX. Opera ab optimatibus data est, vt prouinciæ futuris Consulibus minimi negotij, id est siluæ calleſque decernerentur. *Vt antiquitus quidem calles, (eo nomine intellegimus curam publicorum saltuum calliúmque, in quibus pecora pascebantur, ære aliquo constituto) prouincia Quæstorum fuerit: interdum & Consulum, si bella nusquam aut hostis. Sed nec Cales mihi displiceat: vt in eo opido Quæstoris fuerit sedes. Sic enim in Liuio lego, Pisas Consulibus decretas, &, Tarentum Prætoribus: & lib.* XXV. Nero prætor Suessulam sortitur. *quibus opidorum nominibus, loca scio intellegi vicina. Veteri autem rep. ante Sullam, cùm octo Quæstores essent, éxque ius duo Militares, duo Vrbani: satis constat quattuor reliquos prouincias in Italia aut certè Sicilia habuisse: externis prouinciis imperio nondum adiunctis. Eas puto sic constituendas, (quid enim nisi arbitrium interponam in re cassa & obscura?)*

Calles, Quæstorũ prouincia. Lib. XXXVI. Lib. XLV. Prouinciæ Quæstorum antiquitus.

Aquaria, Ostiæ. Vide Antiquas meas, lib. I. cap. XII.

Aquariam siue Frumentariam, Ostiæ: cuius mentio Ciceroni pro Cn. Plancio, pro Muræna, & Interrogatione in Vatinium testem. cui Quæstori ora tota maris inferi, subuectio frumenti, res nautica, aliáque talia curæ. Secundam Gallicam, Arimini. Meminit Suetonius in Claudio, cap. XXIIII. Detracta Quæstoribus Ostiensi & Gallica prouincia, curam ærarij Saturni reddidit. *Video ibi* virum doctum velle*, callium prouincia: *eruditè fateor & acutè. & tamen sustinet assensionem meam Plutarchi locus Sertorio: quem Quæstorem designatum ait Galliæ circumpadanæ. ταμίας, inquit, ἀποδεικνυται δ' περὶ Πάδον Γαλατίας. Tertiam Calibus, ad Vulturnum flumen. qui Quæstor tractui Campano Sidicinóque præfuit Brundisium vsque. Eam non alio tibicine fulcire possum, quàm hoc loco. Quartam adhuc quæro. nisi si fuerit in Sicilia Lilybæi. argumento, quod ea prima prouinciarum facta: & quòd etiam inferiori æuo cùm missus illuc Prætor, semper in Sicilia duo Quæstores Syracusanus & Lilybætanus.*

Gallica, Arimini.

* Torrétium in eum locum.

Campana, Calibus.

Sicula, Lilybæi.

PAG.

PAG. 53. Nomen viri Q. Vibius Serenus in Senatum inducti sunt.] *Puto legendum totum locum*, reus pater, accusator filius (nomen vtrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt. *Nec malè ettam coïuerit hiulca aliàs oratio, traiectis verbis*: reus pater, accusator filius in Senatum inducti sunt. Nomen viri Q. Vibius Serenus, ab exsilio retractus. *Elige.*

Tacitus correctus.

Catena vinctus.] *Agnoscis custodiam militarem.*

Robur & saxum minitantium.] Robus, *ait Festus*, in carcere is locus, quò præcipitatur maleficorum genus, quod antè arcis robusteis includebatur. *Liuius* XXXVIII. Vt in carcere instar furis & latronis vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret, deinde ante carcerem nudus proiiciatur. *Plautus Pœnulo*:

Robur in carcere.

Plautus explicatus.

Vos ego iam detrudam ad molas: inde porrò ad puteum atque robustum codicem.

*Et alluserit per iocum idem Capteiuei*s:

At ego faciam vt pudeat, nam in ruborem te totum dabo.

vbi malim scribi, in robur. *Nec tamen omiserim, hic in Tacito, Robur videri potius supplicij locum quàm custodiæ. Valerius ita accepit, lib.* VI. *cap.* III. Quinetiam familiares Gracchorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. *& Lucanus libro* II. Sæua Tribunicio maduerunt robora tabo.

De robore præcipitari.

Itémque Calpurnius, scitus sanè declamator, Decl. V. Video carcerem publicum saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis vmbram recipientem. In hunc conlecti, robur Tullianum prospiciunt: & quoties iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur, & alienum supplicium aspectando (*ita inibi lego*) suum discunt. *Ex quo clarè discas robur hoc in Tulliano fuisse, id est carceris interiore loco.*

Post damnatum Libonem missis litteris exprobrauerat suum tantùm studium sine fructu fuisse.] *At in damnatione Libonis nulla mentio huius Sereni, nullæ partes.*

Vitiosa distinctio in Tacito.

Intercessit Gallus Asinius.] *Vulgò vitiosa distinctio. Scribe totum locum*, intercessit. Gallus Asinius G. a. D. claudendum censere. *id est, censebat. Intercedendi Aspernandique verba ad Cæsarem ipsum referenda sunt, qui iure Tribuniciæ potestatis intercessit decreto, inuidiæ minuendæ.*

Suillius.

Suillium Quæstorem quondam Germanici.] *Gloriatur ipse in oratione contra Senecam*: Se Quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse.

Ex quîs magnarum sæpe rerum motus oriuntur.] *Lego*, monitus oriuntur. *Non enim vllos motus ex accusatione aliísque talibus oriri vult: sed rerum salubrium exempla monitionésque. Qui reuera pulcherrimus historiæ fructus.*

Res Romana.

PAG. 54. Neque alia rerum.] *Emendaui*, neque alia re Rom. *Rem Romanam hoc sensu non semel dixit, vt monui suprà.*

Sententia è Thucydide.

Ceterùm vt profutura, ita minimum oblectationis adferunt.] *Dixit idem Thucydides*: καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν, ἀτερπέστερον φανεῖται.

De Cassio insigne dictum.

Laudatóque M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimum dixisset.] *Hoc quidem Bruti ipsius elogium fuit de Cassio iam mortuo: publicéque dixit*, ἔχαιρεν ἄνδρα ῥωμαίων τὸν κάσσιον. *Plutarchus in Bruto. Inde ergo magnificam eam vocem Cremutius sumpsit.*

Sattius Secundus.

Satrius Secundus & Pinarius Natta Seiani clientes.] *Alterius mentio Senecæ, in Consolatione ad Martiam huius Cremutij filiam*: Propone, *inquit*, illud acerbissimum tibi tempus, quo Seianus patrem tuum clienti suo Satrio Secundo congiarium dedit. Irascebatur illi ob vnum aut alterum liberius dictum: quod tacitus ferre non potuerat, Seianum in ceruices nostras non imponi quidem, sed descendere. *scribo*, escendere, *id est, pedetentim & per gradus Imperatorem fieri.*

Correctus iocus Cremutij.

Asinij Pollionis scripta.] *Qui* XVII. *libros historiarum scripsit, auctore Suida. Citat Suetonius, & alij.*

Asinij Pollionis historiæ.

Illi quidem septuagesimum ante annum.] *Rotundum numerum posuit, non verum. qui erat* LXVI. *Facilis supputatio. Nam bellum Philippense anno vrbis* DCCXI. *at nunc annus* DCCLXXIIX.

Non accurata supputatio Taciti.

Egressus dein Senatu, vitam abstinentia finiuit.] *Distinctè totam historiam Seneca*: Vsus itaque balneo, & quò plus imponeret, in cubiculum se quasi gustaturus contulit: & dimissis pueris, quædam per fenestram vt videretur edisse, proiecit à cæna. Deinde quasi (*corrupta interpunctio ab ignaris moris prisci, scribe*, proiecit. A cæna deinde quasi. *Mos vulgo obtinebat vt in balneo, aut statim post balneum aliquid sumerent, quod vocabant*

Generosa Cremutij mors.

Post balneum, Gustus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gustare & Gustum, & deinde nihilominus venirent ad legitimam cœnam) iam satis in cubiculo edisset, abstinuit: alteroque die & tertio idem fecit. Quarto ipsa infirmitate corporis faciebat indicium. Cognito consilio eius, publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum educeretur præda. Accusatores, Seiano auctore, adeunt consulum tribunalia: queruntur mori Cordum, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an mortis rei perderentur. Dum deliberatur, dum accusatores iterum adeunt, ille se absoluerat. *Quem locum eo libentius adscripsi, vt ab aliis depositum emendarem. Corruptum enim illud*, an mortis rei perderentur: *& ad Oedipum relegat nos Pincianus. In libro manuſ. legi*, proderentur. *itaque cum adsentatione emendo*, an morte rei prohiberentur. *Probat ipse Seneca, ſtatim*: Fles quòd quemquam tuorum mori necesse fuit? Pæne non licuit.

Seneca emendatus.

Libros per Ædiles cremandos censuêre patres.] *Aliàs id per Triumuiros factum. In vita Agricolæ:* Delegato Triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. *Aliàs per Prætorem. Valerius:* Græcos Numæ libros L. Petillius Prætor vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto in conspectu populi cremauit. *Primus Romanorum hanc ingenij sui pœnam subiit Labienus. Vide pulchra apud Senecam patrem lib. X. Controuerſ. initio.*

Ædiles cremabant libros. Interdum Triumuiri. Aliàs Prætor.

Sed manserunt occultati, & editi.] *Occultati à filia, & ab eadem postea editi. Itaque nihil muto. Vertranio tamen placet*, & abditi. *Non moris Tacito, bina verba ponere eiusdem rei. Vide Senecæ I. caput Consolat. ad Marciam. Scripserat hic Cremutius bella ciuilia & res Augusti: exstántque fragmenta, ex quibus genus dicendi colligas, in Suasoria Senecæ de morte Ciceronis.*

Labieni libri primi exusti.

Cremutius bellorum ciuilium scriptor.

Præfectum vrbis Drusum.] *Capio Drusum Germanici filium. Moris enim vt Latinarum diebus præficeretur vrbi adolescens aliquis ex prima nobilitate. Dico adolescens, quoniam, vt Mutius ait*, ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit Senatoria. *apud Agell.* XIIII. *cap. vlt. Dio tamen indicare videtur ab Augusto id institutum, lib.* XLIX. ὃν δὲ ἡ ἀνοχαῖς εἵρετο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολίαρχοι παῖδες ἄνηβοι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' ἐκ τῶν βελευτῶν γεγονότες ἦρξαν. *Ita & Nero Præf. vrbi à Claudio. Sueton. cap.* VII.

Præfectus Latinarum, è iuuentute.

Auspicandi gratia tribunal ingressum.] *Moris vt quicumque munus aut magistratum caperent, primo eius die leuiter aliquid delibarent, auspicij saltem causſa. Asconius ad illud Ciceronis in Verrem*, Qui auspicatò à Chelidone surrexisset: Auspicari dicuntur incuntes magistratus: & quia Chelidon, id est hirundo, vrbem frequentat, facetè vrbanam prouinciam Chelidonis auspicio meretricis dicit esse susceptam. *Itaque appellabant primum illum,* Auspicalem diem. Panegyristes*: Illum tamen primum Consulatus tui auspicalem diem tacitus præterire nullo modo possum: quo tu solus omnium consecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primum potuerit sufficere peragendis, vnoque sol curriculo & officia te Consulis incohantem videret, & Imperatoris implentem. *Non alia fax clarior ad hunc ritum. & bene ait, incipiendis rebus: quia tantùm leues quædã & tralaticiæ causſæ proponi solent, dicis gratia. Suetonius Nerone*: Auspicatus est & iurisdictionem Præfectus vrbi (*ita lege, non*, præfecti vrbis) sacro Latinarum, celeberrimis patronis non translaticias, vt assolet, & breues, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus: quamquam interdictum à Claudio esset. *Nec magistratus solùm, sed etiam priuati homines vulgò Kal. Ianuariis artes suas, religionis ominisque causſa auspicabantur. Ouidius*,

Auspicari, in magistratu.

Auspicalis dies. * A quo more *auspicia consulatus* Symmacho, lib. I. epist. XCV.

Leues causſæ exordio magistratus.

Artes delibabant vulgò Kalendis anni.

Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Seneca epistola LXXXIIII. Ille tantus Psychrolutes, qui Kal. Ianuariis in Euripum saltabam: qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire. *Suetonium eòdem traho, Nerone, cap.* XLVI. Kal. Ianuariis auspicanti, Sporus anulum muneri obtulit, cuius gẽmæ sculptura erat Proserpinæ raptus. *Illud proprium studiosis, vt auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, vt opinor, Volcanalibus ipsis. Apparet ex Plinij verbis epist. ad Macrum de auunculi sui vita studiisque*: Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causſa, sed studendi. *Volcanalia autem* IX. *Kal. Septembres.*

Seneca ad hunc morem explicatus.

Et Suetonius.

Studiosi auspicabantur Vulcanalibus.

Quod à Cæsare increpitum.] *Iure, quia, vt dixi, non feriæ causſæ, sed leues quædam tuncagi solitæ: multo minus capitales, & ominis sæui ac sæui.*

Obiecta Cyzicenis incuria cærimoniarum Diui Augusti.] *Quod fanum honori*

Cyzicenis libertas adempta

honori eius cœptum non perfeciſſent, & quòd ciues quosdam Rom. in vincla habuiſſent. Dio. & Suetonius cap. XXXVII. Cyzicenis in ciues Rom. violentiùs quædam ausis publicè libertatem ademit, quam bello Mithradatico meruerant. *Ademerat sanè Cyzicenis libertatem & Augustus, ob ciues item Rom. flagris cæsos: sed mox restituit. vti apud Dionem reperies lib.* LIIII. *actus anni* DCCXXXIIII. & DCCXL. *Strabo libro* XII. *Cyzicum liberam fuisse ait suo etiam æuo. ex quo vides magnum illum scriptorem desiisse viuere aut scribere, ante hunc Tiberij annum.*

Strabo quando desierit scribere

Diuus Augustus sibi, atque vrbi Romæ templum apud Pergamum.] *Exemplum huius adulationis à Persis, de quibus apud Q. Curtium postremus seruorum Cleo*: Persas non solùm piè, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperij, salutis esse tutelam. * *Eadem Augusto mens. sed vt leniret inuidiam, non sibi soli permisit templa statui, sed coniunctim vrbi Romæ: quæ iampridem scilicet inter deas. Suetonius*: Templa quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nulla tamen prouincia nisi communi suo Romæque nomine recepit. *Ita à communi Asiæ Pergami statutum templum, de quo hìc Tacitus, & denarij veteres: in quibus templi forma cum inscriptione*, COM. ASIÆ. ROM. ET. AVG. *id est, Commune Asiæ Romæ & Augusto. de quo satis multa Dio lib.* LI. *in actis anni* DCCXXV. *Facit quod in lapidibus legimus*, FLAMINI. ROM. ET. AVG. *& apud Rufum Templum Romæ & Augusti, in ipsa vrbe.*

Persæ reges suos pro diis colunt. Templa Romæ & Augusto.

* De quo Philo ad Caium: accepisse eum honores eiusmodi nõ quod prodiret, sed quia id postularet amplitudo imperij, cui veneratio quædam parabatur his artibus.

Pag. 55. Moris quippe tum erat quamquam præsentem scripto adire.] *Probus sapiensque mos, & quem ego sanè laudem. Repertorem eius C. Cæsarem fuisse moneatur à me iuuentus. Ita enim Plutarchum accipio in Cæsare*: λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν πρόσοψιν ἐντυχεῖν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων, καὶ καιρῷ, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τὸ πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ ῥᾳθυμούντος. *id est*: Ferunt & Cæsarem primum rationem repperisse amicos per litteras conueniendi, cùm coram agendi de rebus iis quæ incidissent, nec multitudo occupationum, nec vrbis magnitudo semper spatium darent. *Quod referri non nisi ad amicos * præsentes posse, clarum est. Tenuit coluitque eumdem morem Augustus, qui* sermones cum singulis, atque etiam cum Liuia sua, grauiores, non nisi in scriptis & è libello habebat; ne plus minúsue loqueretur. *Suetonius cap.* LXXXIIII.

* Nam iamdiu certè reperta litteræ ad absentes.

Litteræ ad absentes.

Vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur.] *Filia eius Claudij filio desponsa.*

Nonnihil etiam de equitibus Romanis consultauisse.] *Suetonius*: Agrippa defuncto, multis ac diu etiam ex equestri ordine circumspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit.

Falleris enim si te mansurum in eodem ordine putas.] *Respondet illi parti*, Non enim exuere se imposita munia.

Quæ C. Cæsari.] *Augusti filio.*

C. Proculeium.] *Qui frater Varronis Murenæ, illius qui in Augustum conspirauit: cuius etiam soror Mæcenati vxor. Dio* LIIII. *Laudat eum Horatius*:

C. Proculeius.

Viuet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni.

Pag. 56. Litterarum magna ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent.] *Obserua litteras per milites solere transmitti, & quidem per eos qui Speculatores dicti. Plutarchus in Galba Nymphidium præfectum prætorio valdè offensum scribit, quod Consules litteras & diplomata μὴ παρ' αὐτῶν καὶ σφραγῖδα τὴν στρατιώτας λαβόντας ἀνεπίμπλαν*, sine signo suo & militibus misissent. *Nec alius sententiæ illud Taciti lib.* II. *Hist.* Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ Vitellio accesserit, postquam speculatores Syria Iudæaque, adactum in verba eius Orientem nuntiauere. *Hæc clara, & firmandæ Suetonij scripturæ, quæ in omnibus ferè manuſ. Cal. cap.* XLIIII. Magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus vt vehiculo ad forum vsque & Curiam pertenderent. *Deprauarunt vulgò*, sæpe latoribus.

Litteræ per milites commeabant.

Suetonius emendatus.

Votieno Montano celebris ingenij viro.] *Cuius inter celebres oratores mentio Senecæ lib. V. controuersia.* VII. *& Præfatione lib.* IX. *Etiam inter pœtas Ouidio*:

Montanus pœta.

Quique vel imparibus numeris Montane vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes.

Quamquam Lentulus Gætulicus Consul designatus lege Iulia damnasset, exsilio puniuit.] *Adulterij pœnæ quæ olim, non in promptu: recludam si potero, & tenebris prisci æui radium aliquem dabo nouæ lucis. Romuli lege, matrona eius culpæ rea, marito permissa cognatisque. Ii, vti visum, multabant, puniebant. Sed vtrúmne morte? Puto, vere-*

Disputatio de adulterij pœna. Ex Romuli lege, arbitrium pœnæ marito; etiam mortis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundè contra virum doctum, licuisse. Ex Dionysio, qui lege regia maritum constituit κύριον τῆς μεγέθες τῆς ἡμωρίας, arbitrum magnitudinis pœnæ. *Ex iure ipso. quia mulier quæ iuxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, vt proles in patris. Ex Tacito: apud quem* Plautius, prisco instituto, de capite famaque coniugis, propinquis coram, cognouit, & insontem nuntiauit. *Ait, capite famaque. Si in superstitionis crimine marito id iuris: credo & in adulterij. In eas quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ, cognati maritique intra domos animaduerterunt, aiunt Liuius & Valerius: nec dubito, quin ea animaduersio ad caput pertinuerit. Denique Egnatius quispiam vxorem, quòd vinum bibisset, fusti interemit, idque factum non modò accusatore, sed etiam reprehensore caruit: quidni idem iuris in grauiori culpa sit? Argumentum à Catone non petam, qui ait:* In adulterio vxorem tuam si prehendisses, impunè necares. *Vanum enim. & pertinere tantùm videtur ad deprehensam. Tamen hoc fateor, eo seuero iure perquàm rarò maritos vsos: moribúsque receptum videtur, vt adulteram apud cognatos conuictam domo saltem exigerent, multarentque dote. Id ius (siue mos fuit) Plautus indicat Amphitruone:*

Quid si adduco tuum cognatum huc, à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'st, vna naui: atque is si denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri?
Nunquid causam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Et respondet mulier, Si deliqui, nulla causa est. *Et clarè Valerius lib.* VIII. *cap.* II. Cùm C. Titinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam spoliare dote conaretur. *Portius Latro contra adulteram:* Illud, iudices, mihi tormento est, quòd notata iudicio vero, vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæstu habet, plus habitura est, quàm quantum damnatæ perdendum est. *Hæc antiquitus obtinuisse videntur. quibus addo: Si mariti cognatique dissimulabant, aut, vt Liuij verbis vtar, idoneus in priuato supplicij exactor nemo erat: non rarò, publico iudicio, persequebatur id crimen magistratus. Et præsertim Ædilis. ac damnatos damnatásque apud populum reperio pecuniaria multa, imò exsilio interdum. Exempla adduxi suprà, de Vistilia: & nunc non repono. Adde è Valerio de Cn. Sergio Silo,* cui promissorum matrisamiliæ nummorum gratia dies ad populum dicta, damnatusque. *lib.* VI. *Nec plura reperio prisco æuo. Lex Iulia secuta est, ferente Augusto. Pœna eius in volumine Digestorũ, quod miremur, non expressa: & ideò serram inter se reciprocant viri docti. Capitalem eam fuisse plures senserunt, deteriorésque: Relegationem tantùm, pauci boníque. Et hercle non fuit mors. Ex Taciti verbis libro* III. *de Iulia filia, neptíque:* Adulteros earum morte aut fuga puniuit. *statimque addit, cuipans Augustum:* clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. *Nam intellegit Iulias leges. Ne exsilium quidem, ex eodem loco: sic enim interpretor, fugam. & ex hoc, qui in manibus: vbi Tiberius contra legem Iuliam, seueritatem peruicaciter amplexus, Aquiliam exsilio damnat. Exsilium intellego, perpetuum, quod sit vice deportationis. Estoigitur Relegatio. Facit huc illud Taciti de Vistilia,* Eaque in insulam Seriphon abdita est. *id est, in insulam relegata. & paullò clementius de Manlio, relegatione simplici:* Adultero Manlio Africa atque Italia interdictum. *Iuuat aliquid illud Ouidij, qui ob adulterium damnatus:* Namque relegatus, non exsul dicor. *Et rationes quædam ex iure scripto: quas pete à Cuiacio lib.* VI. *observat. cap.* X. *Nodus aliquis esse possit in Iurisconsulti verbis ad l. Iuliam:* Adulterij damnatam siquis duxerit vxorem, lege eâdem tenetur. *quod tollere videtur relegationem. Et in verbis Portij Latronis, quæ suprà: è quibus multa dotis saltem erui potest, & infamiæ nota. Portius autem posterior Iulia lege. Dicam verè, parum certa res est: & exempla relegationis quæ in historia in personis eximiis, videri possunt à seueritate principum, non à lege: aliúdque seruatum fortasse in hominum vulgo. Ni fuisset, non illæ tam frequentes essent de adulteriis apud scriptores id aui querelæ. Seneca audet scribere:* Numquid iam vllus adulterio pudor est? postquam eò ventum est, vt nulla maritum habeat, nisi vt irritet adulterum. *aliáque passim reperies in eam sententiam; parum probabilia, si relegatio & fuga, adulterij pœnæ. Quidquid eius est: capitale posteà id crimen factum, vt ex Apuleio notat idem Cuiacius: cui adde Arnobium lib.* IIII. Adulteria tamen legibus vindicant, & capitalibus adficiunt eos pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis se lectuli expugnatione iecisse. *Et gladio animaduerterunt non in adulteros modò, sed omnes impudicos stuprarésque, Wandalicæ leges, vt legi apud Saluianum lib.* VII. Addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, seueras pudicitiæ sanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes.

Valer. lib. VI. cap. III. Plin. lib. XIIII. cap. XIII. Tertullian. Apol. cap. VI.

Adulteræ dotio exactæ, & dote priuatæ.

Magistratus accusabant adulteras.

Et præsertim Ædiles.

In lib. II. Annal.

Quæ pœna legis Iuliæ.

Non fuit capitalis.

* Velim considerari Suetonij etiam locum in Aug. cap. v. vbi *grauiorē adulterij pœnam* nominat.

Nec exsilij pœna.

Relegatio fuit.

Aut fortasse tantum multa dotis, eum infamiæ nota.

Adulteriorum crebritas.

Postea tamen pœna capitis inducta.

Gladij pœna ex legibus Wandalicis.

Albo Senatorio erasit.] *Album τὸ λευκωμα; id est, tabulæ albatæ in quibus nomina aliúdue*

aliúdue quid inscriptum. Sic legis Album Prætoris, Album Decurionum, Album iudicum: & in Tertulliana, Album Apostolorum. Senatorum autem Album primus instituit Augustus, anno DCCXLVI. *cùm recenso Senatu, multitas infrequentibus imposuisset, & simul desinisset numerum intra quem* S C. *non fieret. Eas ad res visum necessarium Album: quod renouatum quotannis, & in Curia propositum. Dio: τά τε ὀνόματα συμπάντων ἐκλεγόντων ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ' ἔτος ἕτω ποιεῖται. id est:* Nomina omnium Senatorum in albo descripta proposuit: atque ex eo, quotannis etiam nunc ita fit.

Album Senatorum. Quando institutum. Quotannis id relectum.

Dianæ Limenetidis.] *Scripturam eam iuuare aliquid Callimachi versus videntur, in Dianæ Hymno:* ——καὶ μὲν ἀγυιᾶς Ἑσσὶ καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος. *quasi eadem illa dea vtis præsit portibúsque. At tu nihil ambigens repone,* Limnatidis. *Ita historia hic postulat, & consensio scriptorum. Siue enim à Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Messeniæ: siue ἀπὸ τῆ λίμνης, à palude, agnominata ea dea, certè Limnatis scribendum, siue Limnetis. Prioris sententiæ Strabo esse videtur lib.* VIII. τὸ δ' ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Λιμναῖον, ἐφ' οὗ Μεσσήνιοι περὶ τὰς παρθένας ὑβρίσας δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μαθήμασι ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅτε κοινὴν συνετέλεν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. *Nec dissimilia libro sexto. At à lacu deriuat clarè Pausanias lib.* IIII. *&* VI. *itémque Artemidorus lib.* II. *qui Dianam in somniis visam boni ominis piscatoribus esse vult, quoniam & Λιμνῆτις dicatur.*

Diana Limenetis. Scripturam eam iuuare aliquid Callimachi versus videntur, in Dianæ Hymno: ——καὶ μὲν ἀγυιᾶς Ἑσσὶ καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος. quasi eadem illa dea vtis præsit portibúsque. At tu nihil ambigens repone, Limnatidis. Ita historia hic postulat, & consensio scriptorum. Siue enim à Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Messeniæ: siue ἀπὸ τῆ λίμνης, à palude, agnominata ea dea, certè Limnatis scribendum, siue Limnetis. Prioris sententiæ Strabo esse videtur lib. VIII. τὸ δ' ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Λιμναῖον, ἐφ' οὗ Μεσσήνιοι περὶ τὰς παρθένας ὑβρίσας δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μαθήμασι ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅτε κοινὴν συνετέλεν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. Nec dissimilia libro sexto. At à lacu deriuat clarè Pausanias lib. IIII. & VI. itémque Artemidorus lib. II. qui Dianam in somniis visam boni ominis piscatoribus esse vult, quoniam & Λιμνῆτις dicatur.

Diana Limenetis. Limnatis. Cognomiais eius cauſa.

Suóque regi dent Heliatem agrum, in quo id delubrum cessisse.] *Lectionis & historiæ obscuræ locus. Placet,* regi Penthilo Eleatem agrum. *Penthilus Arcadiæ, & nisi fallor, Messeniorum rex, filius Orestis. Strabo lib.* XIII. Ὀρέστου δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, ἀμφέχασθε τὴν ἐξ ὧν ὠπὸ Πένθιλον λέγουσι, καὶ περιλθεῖν μέχρι Θράκης, ἑξήκοντα ἔτεσι τὸν Τρωϊκῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον. *id est:* Orestis in Arcadia defuncto successisse in regno Penthilum filium eius aiunt, & processisse in Thraciam vsque, sexaginta ferè post Throicas res annis: quo ipso tempore in Peloponesum redierunt posteri Herculis. *Velleius lib.* I. Post Orestis interitum, filij eius Penthelus & Tisamenus, regnauere triennio. Tum, ferè anno octogesimo *(Strabo numerauit annos dumtaxat sexaginta)* post Troiam captam, centesimo & vigesimo quàm Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. *Tempora & res satis conueniunt: dissonuerit fortasse Tacitus, qui regem ipsum è posteris Herculis facere videtur. At cum omnia Græcorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidère, intérque alios Theophilum lib.* II. *aduersum gentes: Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quòd Pausanias libro quarto, vbi Messeniorum reges ordine enumerat, neminem recenset hoc nomine. Quid si legas ergo* Pentheo Eleatem agrum? *quid si,* Temeno? *qui certè inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, vt Pausanias auctor. Quem eumdem in hac historia si sequimur, Cresponti nomen fuit Messeniorum regi: cui in diuisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obuenit. Scripserim ergo,* suóque regi dein Eleatem agrum. *Eleatem sanè retineo: quia Strabo mihi auctor totam regiunculam inter Dymen & Messenam, Eleam vocatam fuisse. * Dentheleatem, siue potius Dentheletem recipere non possum, quia Thraciæ ij populi; apud quos qui potuit esse hoc templum? Dixi multa. si erro, da sodes coronam: quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.*

Suóque regi dent Heliatem agrum, in quo id delubrum cessisse.] *Lectionis & historiæ obscuræ locus. Placet,* regi Penthilo Eleatem agrum. *Penthilus Arcadiæ, & nisi fallor, Messeniorum rex, filius Orestis. Strabo lib.* XIII. Ὀρέστου δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, ἀμφέχασθε τὴν ἐξ ὧν ὠπὸ Πένθιλον λέγουσι, καὶ περιλθεῖν μέχρι Θράκης, ἑξήκοντα ἔτεσι τὸν Τρωϊκῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον. *id est:* Orestis in Arcadia defuncto successisse in regno Penthilum filium eius aiunt, & processisse in Thraciam vsque, sexaginta ferè post Throicas res annis: quo ipso tempore in Peloponesum redierunt posteri Herculis. *Velleius lib.* I. Post Orestis interitum, filij eius Penthelus & Tisamenus, regnauere triennio. Tum, ferè anno octogesimo *(Strabo numerauit annos dumtaxat sexaginta)* post Troiam captam, centesimo & vigesimo quàm Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. *Tempora & res satis conueniunt: dissonuerit fortasse Tacitus, qui regem ipsum è posteris Herculis facere videtur. At cum omnia Græcorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidère, intérque alios Theophilum lib.* II. *aduersum gentes: Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quòd Pausanias libro quarto, vbi Messeniorum reges ordine enumerat, neminem recenset hoc nomine. Quid si legas ergo* Pentheo Eleatem agrum? *quid si,* Temeno? *qui certè inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, vt Pausanias auctor. Quem eumdem in hac historia si sequimur, Cresponti nomen fuit Messeniorum regi: cui in diuisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obuenit. Scripserim ergo,* suóque regi dein Eleatem agrum. *Eleatem sanè retineo: quia Strabo mihi auctor totam regiunculam inter Dymen & Messenam, Eleam vocatam fuisse. * Dentheleatem, siue potius Dentheletem recipere non possum, quia Thraciæ ij populi; apud quos qui potuit esse hoc templum? Dixi multa. si erro, da sodes coronam: quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.*

Ambigua lectio in Cornelio. Penthilus Arcadiæ rex.

Aliquid hac de re & Tertul. De Pallio.

Coniecturæ plures. Cresontes Messeniorum rex. Eleas ager.

* Quæ opinio Vertranij est.

Ædem Veneris montem apud Erycum.] *Imò,* Erycem. *Eryx enim Siciliæ ille mons dictus, descriptus Polybio lib.* I. *cum ipso templo, & Straboni in* VI. *De eo Virgilius:*

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ.

Et ad eius instar etiam Romæ templum erectum Veneris Erycinæ ad portam Collinam. de quo Ouidius & Liuius. At illud mirum, quod noster hic Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio adscripsisse, cap. XXV. Templum in Sicilia Veneris Erycinæ vetustate collapsum vt ex ærario P. R. reficeretur, auctor fuit. *An Suetonius id scripsit ἀλογίᾳ? an verè instauratum iterum à Claudio fuit? Quod tamen haud facile creditu, tam pauco annorum interuallo.*

Eryx mons.

Veneris Erycinæ ædes Romæ. Suetonij sortasse error.

Suscepit curam libens vt consanguineus.] *Quia Segestani pariter à Troianis orti. Panegyricus tamen scriptor, ad solos in Sicilia Mamertinos eam gloriam transfert:* Imputauêre se origine fabulosa, *inquit,* in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses.

Segestani à Troianis.

Mamertini.

P. Rutilij exemplum.] *De quo Ouidius:*

Et graue magnanimi robur mirare Rutili
Non vsi reditus conditione dati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Smyrna virum tenuit, non Pontus & hostica tellus.

Velleius, Cicero, Seneca, omnes scriptores.

Lentulo super Consulatum & triumphalia de Gætulis.] *Plures Lentuli sub hoc æuum, & vereor vt confuderint quosdam viri docti. Lentulum Augurem eumdem fuisse cum hoc Gætulico censent. Non consentio ego. Primùm, quia ille semper Auguris cognomine, quasi ad discrimen adfectus: quod desiisset, facto loco agnomini meliori. Vbi, inquam, ille Augur nominatur, nusquam adiectum Gætulici nomen. Iterum, quia huic Auguri liberi nulli. colligo ex Suetonij Tiberio, qui ait* Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, angore & metu ad fastidium vitæ à Tiberio actum: & vt nequo nisi ipso herede moreretur. *Non tam impudens Tiberius, (præsertim hoc imperij sui æuo) qui id exprimeret ab homine, cui suus heres. At Lentulo Gætulico filius, vti docebo, cognomine eodem. Denique notari Augurem, vt inertem, sine ingenio, sine lingua, à Seneca video: illum laudari à Tacito hîc & lib.* I. Præcipuè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloria belli firmare Drusum credebatur & illa militiæ flagitia primus aspernari. *Non mouet me quòd opes magnas Gætulico Tacitus tribuit, magnas item Auguri Seneca Suetoniúsque. Disparitas enim elucet eo ipso. Gætulico gloriæ fuerunt opes innocenter partæ & modestè habitæ, ait noster: vitio Auguri, cuius sordes & sterilitatem notat Seneca his verbis*: Cn. Lentulus Augur diuitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater millies H-S suum vidit. propriè dixi: nihil enim amplius quàm vidit) ingenij fuit tam sterilis, quàm animi. Cùm enim esset auariſſimus, nummos citiùs emittebat, quàm verba. tanta erat illi inopia sermonis. *Censeo ergo diuersum ab Augure Gætulicum fuisse: censeo tamen, non pugno. Sed & Gætulici duo, Pater, Filiúsque. Pater ecce, qui hoc anno mortuus: filius, qui sequenti Consul. Nominant Fasti, Dio, Tacitus ipse. Velleius clarissimè*: Sed Cossus etiam victoriæ testimonium in cognomen filij contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. *Filius est, cui locus inter doctos: cuius Historiæ & poëmata laudantur à priscis. Historia, à Suetonio, Cal. cap.* VIII. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit. *Poëmata, Martiale, Præfatione quapiam, Sidonio, & Probo. Leguntur & hodie quædam Græca* III. & VI. *Anthologiæ, vbi corruptè titulus,* Γετυλλίυ *pro* Γετυλικῦ. *Superuixit iste ad Caij principatum, interfectus ab eo cùm Germaniæ præfuisset decem annos. Dio,* LIX.

Gætulicus Filius, poëta & historicus.

Domitium decorauit pater.] *Vide Suetonium in Nerone cap.* I. *Velleium* II.

Huncadmodum adolescentulum sororis nepotem.] *Natus enim ex Iulo Antonio & Marcella Octauiæ F. Consule Augusti nostrum Stemma.*

Nationis Termestinæ.] *Termisum opidum clarum in Hispaniis agnoscit Appianus:* Τερμισσὸν δὲ μεγάλλω πόλιν ἀεὶ δυσπειθῆ Ρωμαίοις ἡγεμόνα, ὡς ἐρυμνῆ κατήγαγον ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐπέλυσεν οἰκεῖν ἀτειχίστους. *Et credo me verè emendasse illud Sallustij*: Hi saltibus occupatis Termestinorum agros inuasere. *vbi vulgò*, tum externorum agros. *Opidum ipsum Termes Plinio dictum: vnde Termestini.*

Termisum opidum, siue Termes.

Lib. III. cap. III.

Idémq. cùm postero ad quæsitionem traheretur.] *Vertranius notat*, Deest hîc nomen, die. *Imò iudicium hîc tibi. Solens prisci sine additione dicere, Hesternò, Cottidianò, Annò, Hornò, Posterò: & ferè Aduerbiorum in morem. Exempla, iuuentutis causſa, sint ista. Tacitus* XV. *Annal.* Posterò, cùm ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ, &c. *Plautus Capteiueis*, Nisi cottidianò sesquiopus confeceris. *vbi perperam legas*, cottidianos, *vulgò. Sic idem ille Annò, non semel dixit, vt alibi notaui & correxi. Sic Cicero lib.* IIII. *ad Atticum, Anniuersariò, item Voluntariò, Commodò, & plura. Hesternò etiam eâdem ratione mihi lectum.*

Hesternò, Cottidianò, & similia.

Leuicula in Plauto emendatio.

Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atque eò ferociùs agitabant.] *Hi sunt quos* ὀρεσι Θρᾷκας *Thucydides appellat, describitque lib.* II. παρεκτείνει δὲ καὶ τῆδε ὀρῶν Θρᾳκῶν τὰς πολλὰς τὰ αὐτόνομα καὶ μαχιμώτατα, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ροδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. *Quod ait eos* αὐτονόμους: *idem Tacitus voluit, cùm hic scripsit*, ne regibus quidem nisi ex libidine parêre solitos.

Montani Thraces.

Ij liberi.

PAG. 57. Magna vis armata aut incondita.] *Rectè. Rhenanus*, at incondita, *præter Taciti mentem.*

More gentis, cum carminibus & tripudiis præsultabant.] *Notat barbaricum eum ritum eleganter Thucydides in oratione Brasidæ, lib.* IIII ἔτοι δὲ τὴν μέλλησιν μὲν ἔχουσιν τοῖς ἀπείροις φοβεράν. καὶ δὲ πλήθει ὄψεως δεινοὶ, καὶ θοῦς μεγέθη ἀφόρητοι. ἥ τε διακενὴς ἐπανάστασις τῆδ ὅπλων ἔχει τινα δήλωσιν ἀπειλῆς, ᾠδαῖς μὲν καὶ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὰ ἐχ ὅμοιοι. *Vbi scribi velim*, πλήξῃ ὄψεως. *quod Tacitus transtulit ad Germanos*, corpus visu toruum. *De hoc ritu in loco plura.*

Barbarorum mos ante aciem cantandi.

PAG.

PAG. 58. Claudia Pulchra sobrina eius postulatur.] *Dionem adi, qui historiam hancce recensuit inter acta Caij, vbi de Domitio. Sobrina hæc Claudia quomodo Arippinæ fuerit, nondum repperi: hoc tantùm, filium eius Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici. quod ostendo infrà.*

Græco versu admonuit, ideò lædi, quia non regnaret.] *Suetonius extulit*, Si non dominaris filiola, iniuriam accipere existimas? *Ex quo Canterus noster aptè diuinat*, Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ὑβρίζεσθ δοκεῖς;

Suo iure disertum eum appellauit.] *Et sanè magnificat eum vbique Quinctilianus, quem Senem ab se adolescentulo cultum ait, lib.* V.

Domitij Afri laus.

Esse in ciuitate *Germanici coniugem.] *Non ego medicus huic loco: ne ille quidem qui esse iactat, legitque*: esse in ciuitate, qui Germanici C.

Desperatus, me iudice, locus.

Repperi in Commentariis Agrippinæ filiæ.] *Quæ mulier perita & industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri* VII. *vocátque Agrippinam Claudij: scilicet vxorem. Et libro* VII. Neronem paullo antè principem, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. *Non pertinent ad hanc, vt vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suetonium cap.* LXXXVI. Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam ne molestè scribas aut loquare. *Manifestus est* ἀναλογισμός. *Pertinent ad matrem huius, quæ Augusto neptis: ista proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem viuo Augusto planè adhuc puera.*

Agrippinæ ingenium, & scripta.

Viri docti in ea error.

Seruis tramisit.] *Qui ad fulcra lecti, ex more.*

Quanam in ciuitate templum statueretur.] *Illud, quod destinatum Tiberio & Senatui, à commun Asiæ.*

Tyrrhenum Lydúmque Atye rege genitos.] *Atys Herculis & Omphales filius, è duobus filiis sorte iacta alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit coloniæ deducendæ: cui nomen Tyrrhenus, & ab eo Tyrrhenia terra. Ita ferè Strabo lib.* V. *conuenienter ad Taciti verba: & Tertullianus, De spectaculis*, Lydos ex Asia transuenas in Etruria consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri successerat, (*lego*, cesserat, *siue*, secesserat) regni contentione. *Paullò diuersus tamen ab istis Dionysius lib.* I. *quem licet legas, Velleiúmque libro* I.

Atys Herculis filius.

Tyrrhenus in Italiam.

Siue Tantalus Ioue ortus illos, siue Theseus, siue vna Amazonum condidisset.] *Variantes has sententias super condita Smyrna notabis passim. De Theseo & Atheniensibus, sensit Epigrammatarius lib.* IIII. εἰς εἰκόνα Πειστράτου. *vbi Athenienses hoc argumento Homerum sibi vindicant:*

Η μήτηρ γὰρ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολίτης,
Ἕτερ ἀθλιαῖοι Σμύρναν ἀπωκίσαμεν.

De Amazone, quæ nomen Smyrnæ à se dederit, initio libri XIIII. *Strabo. Ceterùm lapides nummique hoc opidum Zmyrnam scribunt, non vt obtinuit per Sigma.*

Smyrnam quis condiderit.

Se primos templum vrbis Romæ statuisse.] *Obseruabit philologus. Accidit hoc anno vrbis* DLVIII. *Secuti exemplum sunt Alabandenses annis* XXIIII. *circiter posterius, gloriantur apud Liuium, lib.* XLIII. Alabandenses templum vrbis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludosque anniuersarios ei Diuæ institutisse. *Prudentius de hac Dea*:

——colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, nomenque loci ceu numen habetur:
Atque vrbis Veneriſque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura deabus.

Vbi vides commune Romæ templum in ipsa vrbe cum Venere fuisse. Ad hanc quoque diuam ille poëta:

Exaudi regina tui pulcherrima mundi
Inter sidereos Roma recepta polos.

Quando primum templū Deæ Romæ.

Templum Romæ & Veneris.

PAG. 59. Tandem Cæsar in Campaniam specie dedicandi templum.] *Vox abest sententiæ explendæ. Lego*, Cæsar iit Campaniam.

Apud Nolam Augusto.] *Loco vbi mortuus. Adi Dionem lib.* LVI. *in extremo. Suetonium cap.* XL.

Cæde eius patrata, sex posteà annos pari secreto coniunxit.] *Abiit vrbe Tiberius, anno* DCCLXXIX. *nec rediit: abiit vita* DCXC. *Vndecim ergo abfuit continuos annos. Errorem Plutarchi non dissimulo, aut potius exscriptoris, Libello de exsilio: vbi legitur Tiberius septem annis Capreas inhabitasse. Verba sunt*: Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἐπτὰ ἔτη διητήθη μεχρὶ τελευτῆς. *Falsum. Nec iuuerit eum, quòd non statim Capreas secesserit.*

Plutarchi seu librarij latus error.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Addubitatum de Suetonij scriptura.

Vix enim in Campania hæsit dimidiatum annum, vt liquet ex Cornelio nostro. Damna ergo lectionem, nisi mauis Plutarchum, & scribe, δέκα, vel ἐνδέκα ἔτη. Etiam in Suetonij loco, vbi de hac absentia, adhæresco, cap. LI. Toto quidem triennio, quo viuente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius quàm vno die, ac pauciſſimis vidit horis. *& malim,* toto biennio. *Egreſſus enim Tiberius fine anni* DCCLXXIX. *obiit illa principio anni* LXXXII. *vt ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni.*

Pugna aperta inter Suetonium Tacitumque.

Quippe illi prægracilis & incurua proceritas.] *Pugnat hæc delineatio, è diametro, cum Suetonij verbis*: Corpore fuit amplo atque robuſto. ſtatura, quæ iuſtam excederet. latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris vſque ad imos pedes æqualis & congruens. *De veritate, ſecundum neutrum pronuntio. Quod ſequitur,* Vlceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta: *explicat idem Suetonius* Facie honeſta, in qua tamen crebri & ſubtiles tumores. *In cuius verbis vitium. quid enim eſt ſubtilis tumor? Libri aliquot Pulmanni noſtri,* ſubiti tumores. *nihilo melius. At tume duce ſcribe*: ſubſtilli tumores. *vel etiam,* ſubſtilles. *Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor ſaniéſque, quæ in eiuſmodi tumoribus minutatim ſtillat. Ita Subſtillum Feſto, tempus ante póſtque pluuiam, quòd iam ſtillaret aut nondum deſiiſſet. Tertullianus*: Aut imbres ruunt, & ſi qua miſſilia cum imbribus, dehinc ſubſtillum, & denuo ſudum. *Cato de re ruſtica, in Stranguria vſurpat*: Nunc de iis quibus ægrè lotium it, quibuſque ſubſtillum eſt.

Vera in Suetonio correctio. Subſtillus.

Eques Rom. ex illuſtribus Curtius Atticus.] *Eſt ille, quem libro* VI. *ſubuerſum artibus Seiani ait: & ad quem Ouidij Elegia* IIII. *&* VII. *libri ſecundi De Ponto.*

Amyclæ in Italia.

Mare Amuclanum inter Fundanóſque montes.] *Amyclæ duplices. Alteræ Laconum quæ ſilentio perierunt, vt paræmia eſt: alteræ Italorum, inter Caietam & Tarracinam, quas à Serpentibus deletas crediderunt Solinus Pliniúſque. Ab his Amyclis, mari illi nomen.*

Prætoria.

Villa, cui vocabulum Speluncæ.] *Prætorium Suetonius appellat, more ſui ſæcli; quo omnes villæ elegantiores & non ruſtici vſus, Prætoria dictæ. Nomen illi à re, quia impoſita vel adiuncta huic natiuæ ſpeluncæ. Id ſecutos in poſitura villæ Romanos, docet Senecæ locus de villa Vatiæ*: Speluncæ ſunt duæ, *inquit,* magni operis, laxo atrio, paries manufactus (*ſcribo,* pares manufactis:) quarum altera ſolem non recipit, altera vſque in Occidentem tenet.

Villæ ad ſpeluncas.

Seneca correctus.

Falſum renidens vultu, ſeu loqueretur.] *Diſtinguo ſic*: renidens vultu. ſeu loqueretur, ſeu taceret iuuenis; crimen ex ſilentio, ex voce. *Turbant vulgò.*

Iulia.

Cùm vxor.] *Iulia Druſi F. quæ Neroni nupta: quámque poſteà Claudius, Meſſalinæ dolo, interfecit. Sueton. & Dio.*

Aſinia gens.

Aſinius Agrippa.] *Cenſeo filium Aſinij Galli: ideóque addit, clariores illi maiores, quàm vetuſtiores. Nam Aſinia gens in lucem protracta ab Auguſto, qui non iniuria extulit auum huius Pollionem.*

Q. Haterius orator.

Q. Haterius, eloquentiæ celebratæ.] *Inter declamatores recenſet Seneca pater, inuritque eandem notam quam hîc Tacitus.* Q. Haterius, *inquit,* pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim ſubito quo ſolebat curſu orationis ſcribere (*vellem,* deſcribere) quaſi exaudiret aliquem tumultum, vaſtari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agreſtium. & cùm omnia impleſſet terrore, adiecit, Quid exhorruiſti adoleſcens? ſocer tuus venit. *De eodem homine vitióque corrigendus Seneca filius, epiſt.* XL. Namque Echeri curſum ſuis temporibus oratoris celeberrimi, longè abeſſe ab homine ſano volo. *lege,* Nam Q. Hateri. *Elegans in hanc rem Auguſti iocus, Haterius noſter* ſuffłaminandus eſt. quod à curribus tractum.*

Seneca de eo emendatus. * Ipſe rotam ſtringit multo ſufflamine cõſul.

Atilius quidam libertini generis.] *Ergóne permiſſum libertis edere ludos? Apparet. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudij cap.* XXVIII. *De Harpocra magnæ gratiæ apud Imp. liberto*: Cui, *ait,* lectica per vrbem vehendi, ſpectaculaque publicè edendi ius tribuit. *Sed credo vetitum Romæ tantùm, non in municipiis coloniiſque.*

Liberti non edebant ludos in vrbe.

Pag. 60. Quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita ſunt.] *Nihil mutemus. Suetonius & Oroſius viginti hominum millia periiſſe eo caſu aiunt: noſter quinquaginta, ſed latius ſumens, debilitatos non ſolùm obtritos.*

Conciliati ſcriptores.

Eueniſſe id olim Claudiæ Quintiæ.] *Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non eſt Romanum. Scribo,* Claudiæ Quintæ. *Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine naſcendi. Ita Liuio lib.* XL. Calpurnius Piſo necatus à Quarta Hoſtilia vxore dicebatur. *In vetuſto lapide,* QVARTA. LIVIA. *& alibi,* QVINCTA. NONIA. *Eóque exemplo hîc, Quinta Claudia. Indicium meum firmat hiſtoria, quia Ap. Claudio huius patri quinque filiæ fuerunt. Cicero in Catone*: Quattuor robuſtos filios, & quinque filias

Claudia Quinta. Agnomina feminis numeralia.

Appius

Appius regebat, & ſenex & cæcus. *Malè ergo in ſcriptore de Viris Illuſtribus, Liuia Claudia. Quod ad hiſtoriam hanc, miraculúmque: habes apud ſolum, niſi aberro, Valerium, lib.* I. *cap.* VIII. Poſſunt & illa miraculorum loco poni, quòd Q. Claudiæ ſtatua in veſtibulo templi Matriſdeûm poſita, bis ea æde incendio conſumpta, prius P. Naſica Scipione, L. Beſtia: item M. Seruilio & L. Lamia Cos. in ſua baſi flammis intacta ſtetit.

Cæles Vibenna. De eo variantes ſententiæ.

A Cæle Vibenna, qui dux gentis Etruſcæ, à Tarquinio ſedem acceperat.] *Mutant annales, in nomine, in tempore, in re. Nomen illi Cælem, noſter & Varro faciunt lib.* IIII. *Cælium, Dionyſius & Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus aduentus eius, ad Romulum Varro & Dionyſius rettulêre: ad Tarquinium, Tacitus & Claudius in tabula dicta. Feſtus, (vt Fragmenta ſunt) de Tarquinio item inſeruit: ſed diſpeſcuit nomen; & Cælem ac Vibennam facit duos fratres. In re ipſa: Dionyſius Romam migraſſe eum, impulſum Romuli fama; Tacitus, anxilij ferendi cauſſa; Claudius, exactum varia fortuna pulſúmque, deſcribunt. Tabulæ illius Claudianæ verba digna adſcribi.* Seruius Tullius, ſi noſtros ſequimur, captiua natus Oreſia: ſi Tuſcos, Cæli quondam Viuennæ ſodalis fideliſſimus omniſque eius caſus comes, poſtquam varia fortuna exactus cum omnibus reliquiis Cæliani exercitus Etruria exceſſit, montem Cælium occupauit, & à duce ſuo Cælio ita appellitatus. Mutatoque nomine (nam Tuſcè Maſtarna ei nomen erat) ita appellatus eſt, vt dixi.

Cùm auxilium appellatum *tauiſſet.] *Hæc ſcriptura, aiunt, codicis Medicæi. Variè reſtituunt. Putem* τὸ appellatum, *è priore linea repetitum fruſtrà, delendúmque. Ita legerim,* cùm auxilium tuliſſet.

Tuſcus vicus. Vnde dictus.

Vnde Tuſcum vicum dictum.] *Aliter viſum Liuio, qui lib.* II. *cognominatum vult à reliquiis exercitus Porſenæ, qui è fuga receperant ſe Romam, victi ad Ariciam à Cumanis.* Pars, *inquit,* perexigua duce amiſſo, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes & fortuna & ſpecie ſupplicum delati ſunt. His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuſcum vicum appellarunt. *Varro item leuiter diſſentit.* Hi poſt Cælis obitum, *inquit,* quòd nimis munita loca tenerent, neque ſine ſuſpicione eſſent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuſcus; & ideò ibi Vortumnum ſtare, quod is deus Etruriæ.

Vortumnus deus Etruriæ.

De Vortumno quod ait, confirmat Propertius,

Tuſcus ego, Tuſcis orior: nec pœnitet inter
Prœlia Volſcinos deſeruiſſe focos.

In Propertio coniectura.

Vbi perperam Volſcinos, quia Volſci in Etruria non fuerunt. Libri manuſ. Volſanos. *quos ſequor, aut certè,* Volſinios.

Quinctilius Varus.

Varum Quinctilium diuitem & Cæſari propinquum.] *Cenſeo filium eſſe infelicis patris, qui in Germania cæſus. Sed quomodo Cæſari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat vxorem. Seneca lib.* I. *Controuer.* III. Declamauerat apud illum hanc controuerſiam Varus Quinctilius, tunc Germanici gener & prætextatus. *Itaque abſocer illi Tiberius fuit. An etiam propinquus alia de cauſſa? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, ſobrina Agrippinæ dicitur ſuprà. nec tamen vltrà repperi.*

Gener Germanici.

Theleboæ, pro Capreis.

Capreaſque Thelebois habitatas fama tradit.] *Ideò Theleboæ pro ipſis Capreis, Auſonio:*

——virideſque reſultant
Theleboæ.

Virgilius cauſſam nominis tangit:

——Theleboûm Capreas dum regna teneret.

Eas Auguſtus emerat.

Emit, ſiue permutauit eas cum rep. Neapolitanorum Imp. Auguſtus, traditis earum vice Pythecuſis, ſiue, vt Suetonius appellat, Ænaria, Aug. cap. XCII. *Notat Dio* LII. *in extremo, & clarè Strabo lib.* V. Αἱ δὲ Καπρέαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιὸν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολίται γὰρ καὶ ταύτην κατέσχον, πολεμῶ δὲ ἀποβαλόντες τὰς παθημάσας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντες αὐτοῖς Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρέας ἴδιον ποιησάμενοι πτίσμα. *Ab hac cauſſa ergo Capreæ in cenſu Cæſarum: quam Tiberius* XII. *villarum nominibus inſedit, ait noſter. Ius villis nomina fuiſſe cenſeo* XII. *deorum ex Suetonio, qui Capreis adſignat* Villam cui nomen Iouis, *cap.* LXV. *Sed & Pharus in ea inſula, vſui nautis. Idem,* Turris Phari terræ motu Capreis concidit. *quod ponit inter omina Tiberianæ mortis. Exſtructa iterum, ex his Staty verſibus:*

Manſeruntéque apud Cæſares.

Villæ XII. & deorum nomibus. Pharus Capreis.

Theleboumque domos: trepidis vbi dulcia nautis
Lumina noctiuagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

T. Sabinus.

Pag. 61. Inluſtri equite R. Titio Sabino.] *Titum prænomen illi dat Plinius.* Ap. Iunio, *ait,* P. Silio Cos. Cùm animaduerteretur ex cauſſa Neronis, Germanici F. in T. Sabinum & ſeruitia eius.

Tectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Turpis fraus: eáque ab Ephoris sumpta.

Tectum inter & laquearia tres Senatores se abstrudunt.] *Di deæque auctores perdant tam scelestæ fraudis. cuius tamen exemplum ab Ephoris esse, moneo iuuentutem. Pausaniam Spartæ regem, cùm ad Ephoros detulisset Argilius quidam proditionis, & occultæ cum Rege societatis, eámque in rem litteras eius ostendisset: vt tamen ipsi coràm ea audirent cognoscérentque, commenti fraudem sunt, vt in templum perfugeret Argilius quasi ad aram. ibi Pausaniæ in os hæc exprobraret, apud conscium non negaturo: Ephori autem in occulto laterent, duplici quodam tabulato discluso. Pete hæc à Thucydide disertim narrante lib.* I. *Nec dubitabis, quin perfidiæ nouum exemplum sit à facto illo.*

Tegere aduersum aliquem.

Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduersum proximos.] *Litterula addita restituo*: tegens. *Dictio similis in Cicerone, pro Roscio,* Tecti esse ad alienos possumus: socium verò fallere quî possimus?

Duplex lectio in Tacito.

Cæsar sollennia incipientis anni Kal. Ianuarias epistola precatus.] *Illudit nobis vir doctus, dum interpretatur, Tiberium ipso Kalendarum die à Senatu populóque strenas per epistolam exegisse. & id multis verbis. Quanto procliuius & verius erat dicere, Tiberium initio epistolæ præfatum* (ita scripserim, *quàm* precatum) *de Kalendis noui anni, quæ festæ & sacræ vulgo? Nec*, precatus, *damno sententia ista: vt sacra auspiciáque eius diei prima epistola veneratus Cæsar sit. Ita suprà legi*: Sed principio litterarum veneratus deos.

Religio Kalendarum.

Sanè dies ille, siquis alius, religiosus in vulgus. Plinius: Primum incipientis anni diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur. *Templa aperiebant, vota concipiebant pro sua quisque publicáque salute. Prudentius:*

——Iano etiam celebri de mense litatur
Auspiciis epulisque sacris: quas inueterato
Heu miseri, sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa Kalendarum. ——

Ludi in Palatio

Vide & Ouidium in Fastis. Sed & ludi tum in palatio. Iulianus in Misopog. Εἶρχα γὰρ δεύτερον ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτηρίας, εἰδ' εἶσω τῶν αὐλῶν ὤφθην ἐλθὼν τῶν θυμελῶν, ἔξω τῆς νεομηνίας ἦτε. *At de stipe strenisque, quæ est ratio? cùm adeò auersatus eum morem Tiberius sit, (homo aliàs abhorrens omnes eiusmodi vitæ amœnitates) vt plerumque extra vrbem Kalendis ipsis egerit, ne admitteret strenas. Clarè Dio:* τότε δ' ἐν ἕνεκα ἔξω πᾶσι τοῖς νεμηνίας ἦγε, καὶ ἵνα μηδένα τῶν ἀνθρώπων ἄσχολον περί τε τὰς νέας ἀρχὰς καὶ περὶ τὴν ἑορτὴν ἔχοντα ποιῇ, ἢ καὶ ἀργύριον παρ' αὐτῶν λαμβάνῃ. ἐδὲ γὰ ἐδὲ ἢ Ἄυγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπῄνει, διὰ τὸ πολλὴν δυχέρειαν ἐν αὐτῷ πολλὴν δὲ καὶ ἀναλωσιν ἐκ τῆ ἀνταδόσεως γίνεσθαι.

Refutatus Maurus.

Triftia omnia spreta Kalendis.

Vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos sit, vincla & laqueus inducantur?] *Nihil enim tristè publicè priuatímque primo illo die patrabant: nedum vt punirent. Plutarchus in Mario:* καὶ προσελθὼν (ὁ Μάριος) αὐτοῖς καλάνδαις Ἰαναρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τίνα Λικίννιον κατεκρήμνισεν. ὃ κακεῖνοις καὶ τῇ πόλει τῇ αὐθις ἐδόκει κακῶν γεγονέναι σημεῖον μέγιστον. *Id est*: Progressusque Marius Calendis ipsis Ianuariis, initio anni, Sextum quendam Licinium de saxo iecit. quod & illis & vrbi impendentium malorum maximum visum præsagium. *Nec mirum si Romani diem illum eximium habuerint à pœna: quippe qui omnes dies festos. Seneca pater lib.* V. *controuersia* IIII. Accusatus est à fratre parricidij, & damnatus. Diebus festis intercedentibus, pœna ex lege dilata est. *Suetonius de Tibery sæuitia*: Nullus à pœna hominum cessauit dies, ne religiosus quidem & sacer. *Philo Iudæus contra Flaccum:* τοῖς ὀρθῶς πολιτευομένοις τ ἀρχόντων ἔθος ἐσ μηδένα κολάζειν τ καταγρίτων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὗται τ ἐπιφανῶν σεβασῶν διεξέλθωσιν. *id est*: Bonis & benè administrantibus Præsidibus mos est, in neminem damnatum animaduertere, donec sollennes celebritates natalitiique dies Augustorum præterierint. *Similis Athenis lex, vt in morte Socratis Xenophon expressit.* ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μὴ τὴν κρίσιν ποιήσαντα ἡμέρας δυοῖν, διὰ τὸ Δήλια μὲν ὀνείνε τ μῆνος ἦ, τ δὲ νόμον μηδένα ἐᾶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλε ἐπανέλθῃ. *Sed & videntur Romani etiam in bello, per Kalendas istas, abstinuisse ab armis. Subindicat Appianus* V. *Ciuilium:* νεμηνίας δὲ ἔτους ἐς τὴν ὑπάτευσαν ἡμέραν ἔσης, φυλάξας ὁ Λεύκιος τὴν ἑορτὴν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν.

Seruatũ idem Græcis.

Kal. Ianuariis etiam à cæde & pugna abstinebant.

Exitus quos Latinius atque Opsius habuere.] *De Opsio in his libris nihil: de Latinio habes libro* VI.

Agrippina matertera filiorũ Asinij.

Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat.] *Nimirum quia Vipsania vxor Asinij, consanguinea Agrippinæ soror: id est, eodem patre Vipsanio natæ ambæ, diuersa matre. Vide nostrum Stemma.*

Modica domi armenta sunt.] *Aliter est nostro ævo.*

PAG. 62. Et postquam non subueniebat.] *Legendum*, subueniebatur: *aut*, nemo subueniebat.

Castello, cui nomen Fleuum.] *Scribo in libris Historiar.*

Alam Caninefatem.] *Cuius mentio Vulsiniis in lapide.* PRÆF. EQVITVM. ALÆ. PRIMÆ. CANNANEFATVM.

Domitij genus.

Auiam Octauiam præferebat.] *Quia filius L. Domitij ex Antonia maiore. Antonia autem ex Octauia & M. Antonio sata. Auunculus ergo maior illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater principis Neronis.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM V. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 63. In ætate Iuliæ dissensio.

IVLIA Augusta mortem obiit, ætate extrema.] *De cuius vitæ annis dissensus est scriptorum. Plinius lib.* XIIII. *cap.* VI. *annos ei tribuit* LXXXII. Iulia, *inquit*, Augusta LXXXII. annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino vsa. *At Dio:* ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, *ait*, ἡ Λιβία μετήλλαξεν, ἔς καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. *Sed labor, vt Plinium è Dione corrigendum censeam*

Plinius forsan corrigendus in numeris.

Adoptione Liuiorum Iuliorúmque clarissimæ.] *Duas ergo familias complexa per adoptionem Liuia. Ipsa enim è Claudiis, vnde & cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater eius insertus adoptione in Liuios, quod hic Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum extremo libro sexto*: quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. *Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium, Liuius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio lib.* XLVIII. *Liuium Drusum: & cùm à Bruto stetisset, post pugnam Philippensem manus ait adtulisse sibi. Clara hæc è Suetonio, in Tib. cap.* III. Ex hac stirpe Claudia Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ adoptato in eam materno auo. *Ad quæ verba tamen interpretes conniuent.*

Pater Liuiæ adoptatus.

A Bruto steterit.

Suetonio ex ipsis lux.

Sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit.] *Nam Germanicus Druso ortus, Liuiæ sanguis: Agrippina, ex Iuliâ sanguis Augusti.*

Liuia à Claudio consecrata.

Addito, ne cælestis religio decerneretur.] *Quam tamen posteà ei tribuit Claudius, effigie eius in templo Augusti consecrata, sacríque, quæ Vestales facerent, institutis: edicto etiam, vt per nomen eius feminæ iurarent. Dio lib.* LX. *& Suetonius cap.* XI. *Claudij. Exstant Nummi,* DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *caput radiatum, ara ante pedes: parte auersa,* S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpentum, cui subiuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Iulia habitu & nomine Iunonis. Prudentius,*

Culteáque nomine Iunonis. * Libri vett. *Iulia*. rectè, si adoptionem spectes.

Adiecere sacrum, fieret quo * Liuia Iuno,
Non minus infamis thalami sortita cubile,
Quàm cùm fraterno caluit Saturnia lecto.

Quamquam eo nomine adfecta à poetis etiam viua. Ouidius,

Cùm tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Drusilla habitu Veneris.

Vt autem Liuia habitu Iunonis, sic Drusilla à Caio consecrata Veneris, cognomento Pantheæ. Auctor idem Dio LIX. *Quo refero inscriptionem priscam,*

VENERI. CÆLESTI
AVGVSTÆ. SACR.
NVMMIA. C. F. DORCAS
S. P. F. C.

Vergens dominatio.

Prærupta & vergens dominatio.] *Ita reposui. eóque exemplo, vergens ætas, vergentes anni. Vulgò* vrgens.

Iunius Rusticus componendis patrum actis dilectus à Cæsare.] *Duplicia Acta*

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Actis eorumque discrimine.

Acta Senatus.

Acta reperio, Senatus, Populíque. Acta Senatus alio nomine, Commentarij Senatus, Tacito lib. XV. *Acta populi, aliàs Diurna, aliàs Publica. Dicam breuiter de vtrisque, quia confundi video non à iuuentute, sed & à doctis. Acta Senatus vocabant, commentarios* (ὑπομνήματα vertunt Græci) *quibus breuiter inscriptum quidquid apud patres diceretur, ageretúrque. Tantùm apud patres. Origo eorum, vt videtur à Iulio Cæsare: qui Consul,* Inito honore, primus omnium instituit, vt tam Senatus, quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. *Confectio mansit: publicatio abrogata ab Augusto. Sueton. cap.* XXXVI. Auctor & aliarum rerum Senatui fuit: in quîs ne acta Senatus publicarentur. *Conficiebat ea quíptam è Senatu: scilicet ne arcana patrum sciret non è patribus. Colligimus ex Tacito hîc, qui Iunium hunc Rusticum Senatorem ostendit infrà:* Quòd fraude vnius Senatoris elusa maiestas imperatoria esset. *Et Spartiano. qui Hadriano munus hoc tribuit post Quæsturam.* Post Quæsturam, *ait,* acta Senatus curauit. *eúmque vocabant A cura actorum, vel, Ab actis Senatus. Lapis vetus,* C. PORCIO. C. F. QVIR. X. VIRO. STLITIB. IVDICAND. ADLECTO. INTER QVÆSTOR. AB. ACTIS. SEN. *Conficiebat dixi Senator: siue præerat conficiendis. cui tamen adiuncti scribæ, censualéſque, quos à re Actuarios item dicebant. Capitolinus Senatusconsultum Tacitum ita describit,* vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent: Senatores exciperent, Senatores omnia officia censualium scribarumque complerent, nequid fortè proderetur. *Censuales illa ætas dixit, librarios, scribas, tabellionéſque. Inde titulus in Codice lib.* X. *conceptus,* De tabulariis, scribis, logographis, & censualibus: *inde & Censuale officium, haud absimili sensu, l.* XVIII. *C. De testamentis. Eáque mente Tertullianus Apol. cap.* XX. Græcorum censuales conferendi. *Actuarij qui excipiunt scribúntque, vt Iulio Suetonij cap.* LV. *Senecæ epist.* XXIII. Non quidem hæc quæ alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur: *& Glossis Græcis,* ὑπομνηματόγραφος, Actuarius, Memoralius. *Qui non in vrbe solùm sed in prouinciis militiáque. Actuarij in militia, l.* V. *C. De erogatione militar. annonæ. Et Spartiano:* Ipse quòd matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam Actuario cuius vxorem stuprauerat percussus est. *Quos eleganter & cum adfectu describit Victor in Gallieno:* Actuarij, *inquit,* genus hominum nequam, vænale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab natura factum. annonæ dominans: eoque vtilia curantibus & fortunis aratorum infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordia damnoque opes contraxerit. *Satis de Actis Senatus: venio ad Populi. Ea dicta Publica acta, Suetonio in Tiberio cap.* V. *& aliàs passim. Item Diurna, quia in dies conficerentur, Tacito lib.* XVI. *&* XIII. *Item Vrbana. Sapius etiam* ἁπλῶς, *Acta, κατ' ἐξοχήν. Is continebantur res rationésque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natiuitates, illustres mortes, matrimonia, diuortia. De iudiciis suppliciisque admonuit Ammianus lib.* XXII. Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cùm id voluminis publici contineret exordium: Consulatus Tauri & Florentij, inducto sub Præconibus Tauro. *Vbi & formam aliquam seruabis conficiendorum Actorum. De ædificiis, Tacitus lib.* XIII. Nerone II. L. Pisone COS. pauca memoria digna euenêre. nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quîs molem Amphitheatri Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *De natiuitatibus, Suetonius sæpe: qui plerumque argumenta sibi sumit de die cuiusque principis natali, ex Actis. vt Tib. cap.* V. *Cal. cap.* IX. *Origo eius instituti à Seruio Tullio, qui vt numerum sciret nascentium, morientium, virorum; adinuênit, Vti propinqui nata prole certum aliquem nummum in ærarium Iunonis Lucinæ inferrent: iidem aliquo mortuo, in Veneris Libitinæ: & sumente quopiam virilem togam, in Iuuentutis. Exoleuisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit Augustus: eáque adnotatio in Actis cum cura habita, vtique post Iulias Papiásque leges. Iuuenalis,*

——Tu libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri.——

Ea confecit primus Cæsar aut certè publicauit. Sueton. cap. XX.

Præerat conficiédis Senator.

Officium ab actis Senatus.

Scribæ actorú & Censuales.

Actuarij. Ineptè Velius Longus *Actuarij, diuersis actibus occupati: Actarij, scriptores tantum dicuntur actorum.*

Actuarij in militia.

Acta publica. Diurna. Vrbana.

Materies eorum.

Forma ea conficiendi.

Natiuitates in actis.

Seruij institutum.

Appuleius: Pater natum sibi filium ceterorum more professus est. *Scæuola l.* XXVIII. *De probationib.* Mulier grauida repudiata, absente marito filium enixa, vt spurium in actis professa est. *Capitolinus in Gordianis:* Filium Gordianum nomine Antonini & signo illustrauit, cùm apud Præf. ærarij, more Romano, professus filium, publicis actis eius nomen insereret. *Non fallet te idem Capitolinus in M. Aurelio, qui ita de hac Professione disserit, quasi ille inuenerit primus.* Inter hæc, *inquit,* liberales causas ita muniuit, vt primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. *Quod aliter est: sed addidit quædam, immutauitque. De matrimoniis*

Professio apud acta.

Caute legendus Capitolinus.

trimoniis diuortiisque, clarum est in acta relata fuisse propter præmia pœnásque legum. Imò etiam ante Iuliam, Papiámque. Cælius ad Ciceronem, Paulla Valeria, (*scribo,* Valerij, *id est, coniunx*) soror Triarij deuortium sine caussa fecit. Nuptura est D. Bruto: * nondum rettulerat. *Rettulerat, scilicet in Acta. Seneca De Beneficiis:* Quia verò nulla iam sine diuortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. *Et ad matrimonia pertinet versus Iuuenalis,*

Fient ista palàm, cupient & in acta referri.

Hæc Acta à scribis tabularii ſque confecta videntur, & ad Atrium Libertatis in Tabulario *adseruata. Liuius.* XLIII. Censores extemplò in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis publicis seruis. *Cui vetus inscriptio Curatores tamen quosdam adsignat,*

C. CALPETANVS. STATIVS
SEX. METRORIVS
M. PERPENNA. LVRCO
T. SARTIVS. DECIANVS
CVRATORES. TABVLARIOR.
PVBLICORVM. FAC. CVR.

Diuortia in actis.

Cicero correctus & explicatus.

* *Fuluius tamen legit,* mundum. *de quo etiam cogito.*

Vbi reposita Acta.

* *Siue etiam ad eadem Nympharum. ex Cicerone, pro Milone.* Tabularium.

At ex Taciti XIII. *colligas curam eam Quæstorib. fuisse aut ærarij Præfectis.* Princeps, *inquit,* curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. *Eóque facit quòd M. Aurelius Profeßiones infantium rettulit ad Ærarij præfectos. Tabulary mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo: Virgilióque* II. *Georg.*

——aut populi tabularia vidit.

Præfecti ærario tabulas publicas adseruabãt.

Vbi Seruius quædam. Lampridius in Alexandro referre videtur Actorum confectionem ad Præf. vrbis: Fecit Romæ, *inquit,* curatores vrbis XIIII. sed exconsulares viros, quos audire negotia vrbis iussit, vt omnes aut magna pars adessent, cùm Acta fierent. *Sed intellegit iudiciaria acta. Fuerunt & Regiſtra quædam publica, præter hæc Acta. de quibus Vopiscus in Probo:* Vsus sum etiam Regiſtris scribarum porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus, ac populi. *Perierant hæc Publica acta* (γράμματα δημόσια *appellat Dio*) *quà vetustate, quà incendio: sed reparauit primo principatu suo Tiberius, tribus Senatoribus ad describendum conquirendúmque delectis. Adi Græcum eum scriptorem lib.* LVII. *in actis anni* DCCLXIX. *Dixi ista vberius, & præter rem, vt constaret in parte iuuentuti, quæ essent illa Acta, quorum testimonio totiens noster aliique in memoria rerum vsi: quæque habita semper historiæ materia & seges.*

Regiſtra publica.

Acta reparata à Tiberio.

Acta, materia historicorum.

PAG. 64. Ab Senatu desciuisse populum.] *Distingue contra vulgus,* spretum dolorem principis ab Senatu, desciuisse populum.

Vi principis impediri testarentur * Quattuor & quadraginta orationes.] *Malum tuum, Corneli, fatum! Non paginæ aliquot sed libri hîc perierunt, quibus gesta ferè triennij continebantur, de Agrippinæ liberûmque eius exitu, de Seiani spe conatúque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liuiæ flagitiis & morte. ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeò bonis illis patribus cura otiúmque fuit describere Orosios & Vopiscos, & huiusmodi quisquilias, præ tuo auro.*

Defectus in Tacito.

Quattuor & quadraginta orationes.] *Quæ præeunt, gesta sunt Fusio & Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo & Fulcinio Trione. Ita interciderunt acta pleraque anni* DCCLXXXII. *acta omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius & L. Cassius. Item huius anni, quo ex Kal. Maij suffecti Tiberio & Seiano Consules Regulus & Trio.*

Iactura quanta in Tacito.

Mihi pudorem, aut Seiano inuidiam allaturum censui.] Ἀποσιωπᾶται *ex oratione cuiuspiam damnandi ob Seianum, vti & sequens membrum.*

Tunc singulos, vt cuique adsistere.] *Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis.*

Relatum inde de P. Vitellio.] *Vide Suetonium Vitellij cap.* II.

Petito per speciem studiorum scalpro.] *Doctus enim fuit, & scripta reliquit. Tertullianus De anima:* In Vitellij commentariis conditum est.

Puella adeò nescia.] *Illa ipsa quæ sponsa Claudij filio, vt hîc notat Dio.*

Quia triumuirali supplicio adfici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam.] *Triumuiri, qui aliàs Iudices capitales, prorsus iidem Romæ qui vndecimuiri Athenis. Munus eorum præesse carceri, punire damnatos: itémque cognoscere de furtis admißisque seruorum aut eiusmodi viliorum capitum ad Mæniam columnam. Quod idem in Athenienſibus fuisse, disco ex Suida.* Ἐνδεκα, *inquit,* ἀρχὴ ἐν

Triumuiri similes Vndecimuiris Græcorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Impubes non maturus supplicio. Triumuirorum impetens factum.

Ἀθήναις ὀπτιμελομένη τὸ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατειρύτειν, ἐφ' ὃν ἀνήροντο οἱ πλεῖστοι καὶ οἱ ἀνδρικώτατοι. *Nec ambigo quin Romanis exemplum inde. Alia de his habes apud Rauardum* II. *Varior. & Fabrum, quæ non recoquam ego. Sed cur ait inauditum virginem adsici triumvirali supplicio, id est laqueo? Id quidem ita ceperim quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem inuestémque. Lex enim non tam virginitati ignotum cautúmque voluit, quàm ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi toga sumpta & relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, à Triumviris in proscriptione iussum puerum quemdam Togam virilem sumere, vt scilicet iure posset interfici, lib.* XLVII. καὶ ἄλλα τε, *ait, διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, καὶ παιδίσκον τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν' ὡς εἰς ἀνεψιὰς ἤδη τελῶν ἀποθάνῃ. Appuleius* II. *apol. de puero præcoci malitia.* Hoc magis noxius, quòd cum venia pernicioſus est: & nondum pœnæ, iam iniuriæ sufficit. *Quam caussam & hîc subesse arbitror, vt compressa deuirginatáque, mulier videretur & plenâ annis.*

Quippe lapsum custodia.] *Fortè*, elapsum.

Achaia & Macedonia sub vno Præside.

Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.] *Ex decreto illo, lib.* I. *quo* Achaiam & Maçedoniam onera deprecantes leuari proconsulari imperio, tradíque Cæsari placuit.

Toronæum Thermæúmque sinum.] *Quorum ille ad Toronem Macedoniæ vrbem: hic iuxta Macedoniam, Axij fluuij receptor.*

Defectus.

Ibi demum cognoscit.] *Locus inter mancos. Nec enim vbi aut quomodo deprehensus fugitiuus ille, narratum. Posit*, cognoscit, * *ergo ponenda nota. Et statim scribe*, interrogato.

Neque nos originem finémue eius rei vltrà repperimus.] *At reppererunt Zonaras & Dio, qui missum cum ad Tiberium tradiderunt, Caligulæ nuptias Antij celebrantem.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM VI. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

Pag. 65. Caussa abiuncti huius libri.

TENITIVM *sexti libri arbitrario hîc iure constitui, non certo. Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, trienniique gesta vno libro cum sequentibus inclusa fuisse? Secreui igitur. non quia liqueret mihi initium in his demum verbis faciundum: sed quia magnitudinem résque gestas æstimanti, ita videbatur. Denique vt scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum.*

Aditis iuxta Tiberim hortis.] *Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horatius,*

Horti Cæsaris.

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.

Ii vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eádem de re Suetonius Tiber. cap. LXXII. Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, dispósita statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. *Vide iis de hortis & Sueton. Iulio, cap.* LXXXIII.

Vocabula reperta sellariorum ac spintriarum.] *Vide si lubet Suetonium Tiber. cap.* XLIII. *& Turnebum lib.* V. *cap.* I. *Qui tamen non satis explicant, cur Sellarij dicti à fœditate loci. Sed ego non violo te Pudor.*

Sellarij.

Vt in fiscum cogerentur,* tum rettulere Scipiones.] *Stigmatias locus non frustrà. Desunt enim quædam. Vel hoc argumento, quòd rettulisse Scipiones dicit. at relatio Consulum erat, censto tantùm Senatorum. Posit si fortè, legi*: vt in fiscum cogerentur coss. rettulêre. Scipiones hæc, & Silani, & Cassij, &c. *Sed vt tectum sit, non sanatum vulnus.*

Mutilus locus.

In Curia etiam non Senatores. Laticlauij.

Pag. 66. Honoribus perfunctos, an iuuenes?] *Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi. Quod manauit ab Augusto*: qui liberis Senatorum, quò celerius reip. adsuescerent, protenus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse permisit. *ait Sueton. Aug. cap.* XXXVIII. *Tacitus Annali* XIII. Iulius Montanus Senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset. *Plura ibi.*

Quos

Quos neque dicta Imperatoris, neque præmia nisi ab Imp. accipere par esset.] *Explicatius veriúsque, si scribas*: neque dicta, neque præmia, *voce*, Imperatoris, *inducta.*

Retrahitur in vrbem, custoditúrque domibus magistratuum.] *Præter carcerem & custodiam militarem, custodia alia duplex: Apud magistratus, & Apud vades. Apud magistratus, cùm reus Consuli, Prætori, Ædili (interdum & Senatori, etiam non è magistratu) committebatur. quod non nisi in reis illustrioribus vsurpatum, eáque custodia libera dicta. Sallustius in Catilinario*: Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum Ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Ceparius Cn. Terentio Senatori traduntur. *Dio optimè libro* LVIII. *de Asinio Gallo: qui hanc custodiam, φυλακὴν ἀδέσμον vocat, id est liberam & sine vinclis. additque*, πρός τε γὰρ τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἐτηρεῖτο, ἕως τὸ τοῦ Τιβερίου ἀρχῆς. τότε γὰρ πρὸς τῶν στρατηγῶν ἐφυλάχθη, ἵνα μὴ φύγῃ, ἐ μὰ Δί', ἀλλ' ἵνα μὴ τελευτήσῃ. *id est*, Custodiebaturque semper à Consulibus, nisi cùm Tiberius Consul esset. tunc enim à Prætoribus obseruabatur, non hercle ne effugere, sed ne mori posset. *Sidonius* I. *Epist. de Aruando*: In Capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum. *Custodia apud vades, cùm eorum periculo fideiussoribus reus tradebatur. Tacitus lib.* V. Nec aliud periclitantibus subsidij, quàm in constantia fratrum fuit, qui vades exstitere. *Clarúsque de eâdem re Suetonius Vitell. cap.* II. Publius post Præturæ honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus. *Vlpianus l.* I. *De custod. reorum*: De custodia reorum æstimare Proconsul solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fideiussoribus committenda. *Symmachus lib.* I. *Epistol.* Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur.

Custodia apud magistratus.

Quæ eadem custodia libera.

Custodia apud vades.

Sestium Pagonianum.] *Sextius Paconianus scribitur infrà*: Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus.

Sextius Paconianus.

Prorupêre concepta per idem odia.] *Emendo*, concepta pridem.

Vt verò Latinum Latiarem ingressus est accusator Acrius.] *Restitui non malè*, aggressus est, accusator ac reus iuxtà inuisi. *Paconius & Latiaris odiorum duo nomina. Itaque gaudium patrum fuit perculso Paconio à Cæsare: gaudium alterum nominato, ab eo Indice, Latiari.*

Restitutio certa in Tacito.

Sanquinius maximus è Consularibus.] *Verius vt grandiori littera notes*, Sanquinius Maximus, *vt sit eius gentis cognomen. Nam maximum æuo inter Consulares fuisse, non placet, nec verum est. Consul enim suffectus demum fuit ante annos quattuor, Vrbis anno* DCCLXXXI. *Præfectum vrbis eum fuisse comperior sub Caio, ex Dionis corruptis verbis, lib.* LIX. ξιάκοντα δὲ δὴ ἡμέρας ἦρξε, (*Caius videlicet*) καίτοι Λικιλίῳ Ἀ[illegible]ῳ τῷ συνάρχοντι ἐξ ὑπάτου ὀπτεύσας, τὸν αὐτὸν Σακκίνιος Μάξιμος πολιαρχῶν ἀνεδέξατο. *scribe*, Σαγκίνιος, *& hunc cape, qui tunc Præf. vrbi & secundùm consul. Præfuit & inferiori Germaniæ, ex Tacito lib.* XI. Chauci nulla dissensione domi, & morte Sanquinij alacres.

Sanquinius Maximus.

Idem præf. vrbi.

Arguitur pleraque * C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis.] *Ne hunc quidem locum, ex Ædilitio edicto, perhibeo sanum integrúmque. Remedium aliquod, si legas*: Arguitur pleraque: C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis, & cum die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur nouemdialem eam cænam dixisset, *vt, inquam,* τὸ dixisset, *reducas etiam ad priora, statimque eodem exemplo legas*, addidisset. *Sed metuo vt hæc, cum Aristophane, sit σκιᾶν ἐπιπομπία.*

Coniectura leuior.

Quasi incestæ virilitatis.] *Constabit sententia iocúsque*, Incertæ virilitatis. *atque ita scribe. Sic alibi*, Abdus ademptæ virilitatis. *Notat autem Caligulam quasi ambiguè virum, quíque, vt Suetonius ait, pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercerit. Infrà*: Siue composuerat quædam in C. Cæsarem vt impudicum, siue ficto habita fides. *Iocus aliquis in verbis: quasi dicas Androgynum eum fuisse, ἀμφοτέραν ἀφροδίτην πρώμνον.*

Incesta virilitas.

Die natali Augustæ.] *Imò verò*, Augusti. *Liuiæ quidem natalem post mortem eius epulo ludísue celebratum non inuenio. Nec verò Tiberius, aliàs haud pronus in matrem, id permiserit: cùm etiam minores quosdam honores à Senatu ei decretos vetuerit abrogaritque. Dionem vide, vbi de iis quæ Liuiæ decreta: verbum nullum de natali. At de Augusti certum est: cuius vitalis dies annuis ludis epulísque celeber. Repete ea quæ scripsi, de Augustalibus ludis ad lib.* I.

Correctus nostet.

Augusti natalis dies festus.

Nouemdialem eam cænam dixisset.] *Caussam ioci paullò altius petendũ. Mortuis, ritu Romano, non ante diem nonũ parentabatur. Tunc iis iusta, ludi, epulæ, inscriptio, & funeri finis. Donatus Phormione*: In nuptiis septimus dies instaurationẽ voti habet, vt in funere

Parentalia nono die.

Universidad de Deusto Biblioteca

nonus, quo parentalia concluduntur. *Poëtæ alludunt. vt Virgilius,*

Prætereà si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit. ——

Vt Statius in Archemori funere:

Roscida iam nouies cælo dimiserat astra
Lucifer. ——

Nouemdial sacrum.

Et ab ea mente Iustinianus in Nouella quadã scribit, in nonum diem fieri μνήμας defunctorum. *Glossæ:* Nouẽdialia, ἐνάτῃ ἐπὶ νεκρῷ ἀγόμενα. *Augustinus in Genesim:* Nescio vtrum inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratũ esse luctum nouem dies, quod apud Latinos Nouemdial appellant. *Nono ergo illo die, præter alia, cæna funebris epulæque. Iulius Obsequens:* In sacro Nouemdiali cæna deæ posita, à cane adesa, antequàm delibaretur. *etsi ambigo an id ad sacrum Nouemdiale referendum, quod* * *solitum fieri post lapidum imbrem. Tertullianus de Testimonio animæ:* Vocas securos mortuos, siquando extra portam cũ obsoniis & * mattiis tibi potius parentans ad busta cedis, aut à bustis dilutior redis. *Idem de Resurrectione carnis:* At ego magis ridebo vulgus tunc quoque cùm ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulosissimè nutrit: iisdem ignibus & promerens & offendens.

Cæna funebris.

* Quod instituit Tullus rex de quo abunde Liuius lib. 1.

* Aliquid Suidas in ματτύστια.

Eam vocat Appuleius Cænam feralem lib. IIII. *Florid.* Procul igitur faces abigerent, procul ignes amolirentur, cænam feralem à tumulo ad mensam referrent. *Et Iuuenalis,*

——dimidio constrictus gammarus ouo
Ponitur, exigua feralis cæna patella.

Eadem Feralis cæna.

Vbi nota * *oua videri in eiusmodi cænis tralatitia fuisse, vti lentem & salem:* ἃ νομίζουσι Ρωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, *ait in Crasso Plutarchus. Sanè certos quosdam cibos proprios fuisse huic mortuali cænæ, docet etiam Xiphilinus in Domitiano, vbi de simulato illo sepulcrali epulo.* καὶ μὴ τοῦτο πάνυ ὅσπερ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι καθαγίζεται, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκεύεσιν ὁμοίως προσπένεται. *Hanc cænam Silicernium vocatam, docent Nonius, Festus, & Tertullianus:* Quò differt ab epulo Iouis silicernium? à simpuuio obba? ab aruspice pollinctor? *Hunc morem transisse ad Christianos etiam Augustinus narrat & leuiter excusat, De ciuit. Dei lib.* IX. *cap. vlt.* Quicumque, *inquit,* epulas suas eò (*ad sepulcra martyrum*) deferunt: quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, eas cum apposuerint, orant, & auferunt vt vescantur. *Et lib.* VI. *confess. cap.* II. *de matre sua:* Cum ad memorias sanctorum, sicut in Africa solet, pultes, & panem & merum attulisset. *addit mox, vetitum ab Ambrosio,* quòd illa parentalia superstitioni gentium essent simillima. *Ad eas ergo nouẽdiales epulas hîc allusum. & cùm natalis Augusti celebraretur, dies lætus auctórq. vitæ, videri sibi Cotta ferales potius eas epulas dixit. siue quia ille natus, exitu caussa multis, siue quia ante nouẽ fortè dies, multi à Tiberio animaduersi interfectique. Quod placet. & mirum ni exciderit is iocus (verior liberiórq. quàm vt Cottam deceat) post stragẽ Seiani. Non absimile Plauti illud:*

* Quia adhiberi ad lustrationem solita. *In Plut. Crasso est φασὶ καὶ ἅπαξ ἀγαγεῖν in Appiani Parth. eadem narrantis, φασὶ καὶ μᾶζαν,* lentem & libum. Silicernium.

Cocus ille nundinalis est, in nonum diem
Solet ire coctum.

Cocus nundinalis. Plautus illustratus.

id est, Feralis nouemdialisque, & qui mortuis tantùm parat in cænam. vt præit nobis bene Festus.

M. Lepidi.] *Manÿ, vt sæpe.*

Præstantissimus sapientiæ firmare solitus.] *Credo Platoni hoc elogium, & iure tribuit. Apud eum sanè in decimo De rep. gnome talis:* Εσν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μήτῳ δοκῇ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος τῷ ὄντι δῆλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δυλείας, καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται ἐάν τις ὅλῳ ψυχὴν ἐπίσκῃ θεάσασθαι, καὶ φόβῳ γέμων διὰ παντὸς ἢ βίᾳ, σφαδασμῶν τε καὶ ὀλισθῶν πλήρης.

Taciti de Platone laus.

Sanctissimis Arruntij artibus.] *De eo dixi, suprà ad lib.* I. *At de accusatione eius, nihil in libris qui nunc sunt.*

C. Cæstium patrem.] *Duo ergo Cæstÿ Romæ, pater filiúsque? Non inuẽni. Fuit qui Cæstium Pium vellet legi: quia frequens declamatoris eius Senecæ mentio. Mihi, siquid mutandum, placeat,* Cæstium Prætorem. *potuitque obiici error ex notis. Cæstius quidem Prætor fuit, illeipse, vti diuino, de quo Romæ inscriptio,*

Cæstius Prætor.

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL.
VII. VIR. EPVLONVM.

Itaque apparet scribendum Cestius, *littera spreta, quoniam & in nummis* L. CESTIVS.

Reum destinare properat.] *Non abiecerim,* poterat.

PAG. 67. Claudiæ & Iuliæ domus partem.] *Claudiæ per filium, Iuliæ per se: quia*

quia Liuiam duxerat Germanici sororem.

In cohortem suam transtulerat.] *Cohortem amicorum. ita enim vocabant exemplo prætoriæ cohortis. Seneca De Clementia,* Sallustium, & Cocceios, & Deillios, & totam cohortem primam interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Vbi vides plures fuisse amicorum cohortes, & quasi gradus. Quod originẽ habuit à Graccho & Liuio Tribunis. Idem scriptor, De Beneficiis:* Apud nos primi omnium Graechus & Liuius Drusus instituerunt segregare turbam suam, & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, * numquam veros. *Itaq. dicebantur Amici primæ, secundæ, tertiæ admissionis. ex ordine, quo admittebantur. Ille ipse:* Non sunt isti amici qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. *Lampridius in Alexandro:* Moderationis tantæ fuit, vt amicos non solùm primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, ægrotantes viseret. *Et Tiberius ipse amicos solitus describere in tres classes. Vide Sueton. cap.* XLVI. *Ab hoc more Admissiones manarunt,* * *Admissionales, & Officium admittendi. Admissionum eius facilitatem in Traiani laudatione Plinius admiratur: Alexandrum* quasi vnum è Senatoribus, patente velo, Admissionalibus remotis, salutatum esse *Lampridius scribit: & Accoleius* magister Admissionum *nominatur in Flauÿ Aureliano. Id munus fuit libertorum, vt clarum ex Suetonÿ Vespas. cap.* XIIII. Quidam ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. *Fuit autem is libertus Phœbus. Plinius hoc idem ostendit loco non sano, lib.* XXXIII. *cap.* III. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in solis his quibus admissionem liberti eius dedissent imaginem principis in anulo ex auro gerendi, magna criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit, æqualiter publicando principem. *quem corrigo,* quibus admissionum liberti ius dedissent. *Quod ait criminum occasionem fuisse: refer ad ea quæ de imagine Principis dicta mihi in lib.* II. *& quæ Seneca De Benef.* III. *cap.* XXVI.

Cohors amicorum. Sueton. Calig. cap. XIX.

* Legerim, *numquid,* interrogatione sententia efecta.

*Quos Arrianus describit, lib. III. dissert. εἰ inquit, ἐστὶ τις καὶ τούτοις ἢ οἱ ἀρχιδεσμοφύλακες τῶν πρωτοσπαθαρίων. Admissiones & Admissionales. Ij ex libertis.

Annius Pollio.] *Est ille, qui postea in Neronem coniurauit, amicorum eius præcipuus. Tacitus lib.* XV.

Correctus Plinius.

Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur.] *Lego,* Vinicianus. *auctore Dione lib.* LX. *qui hanc Annium Vinicianum coniurasse in Claudium cum Scriboniano adscrit.*

Vinicianus Pollio.

Fufij Gemini.] *Qui antè Consul.*

Curtium Atticum.] *Equitem R. ex inlustribus, qui Tiberio comes Capreas. suprà libro* IV.

Per idem tempus L. Piso Pontifex obiit.] *Quid ergo* * *Ioseph,* * *Zonaræ que in mentem venit viuum eum facere Tiberio iam defuncto? Nec enim alium habeo de quo possint illa intellegi:* à Caio binas epistolas missas, vnam ad Senatum de Tiberij morte & suo imperio, alteram ad Pisonem Præf. vrbis, qua iubebat Agrippam è castris transferri in priscas suas ædes. *An imposuit Syro celebritas nominis Pisonis, & per Syrum (nam ab illo hausit) Græco? An alius aliquis Piso tunc Præfectus? quod non repperi. huic quidem Pisoni Ælius Lamia suffectus est, de quo Dio:* τόν τε Πείσωνα ἢ πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ τῷ ἔτιμησεν. καὶ Λέλιον αὖτ' αὖτε Ζωίλον ἀνθείλετο, ὃν προπάλαι τῇ γραπτῇ προτάξας κατέῤῥιψεν ἐν τῇ ῥώμῃ. *scribe Λαιμίαν. Ridiculus interpres, qui vertit* Lucium ei Quæstore suffecit, *inductus puerili errato. Sed illeipse paullo post obiit, vt habes mox in nostro: & successit Lentulus Cossus. Disce ex Seneca, epist.* LXXXIIII. L. Piso vrbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, maiorem partem noctis in conuiuio exigebat, vsque in horam sextam ferè dormiebat. hoc erat eius matutinum. Officium tamen suum, quo tutela vrbis continebatur, diligentissimè administrauit. Huic & D. Augustus dedit secreta mandata cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiscens in Campaniam, cùm multa in vrbe & suspecta relinqueret & inuisa. Puto quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Cossum fecit vrbis præfectum, virum grauem, moderatum, sed mersum vino & madentem. *Lego ex libro manuß.* ebrius, ex quo semel factus est, fuit. *id est, post vnam illam ebrietatem (quæ tam bene cesserat, & cuius pretium Præfecturam ipsam habebat, vt Plinius scribit lib.* XIIII. *cap. vlt. & Suet. Tib. cap.* XLII.) *semper placuit ei esse ebrium. Iacet alioqui sententia, nec à me eripi potest.*

*Lib. XVIII. cap. XIII. * Lib. II. Annal.

Ordo successioque præff. vrbi. Ælius Lamia.

Xylandri conniuentia.

Lentulus Cossus.

Seneca emendatus.

L. Piso Pontifex.] *Nescio an ex notis error. scribendúmque,* Piso P. V. *id esset, Præfectus vrbi.*

Ambigua lectio.

Patrem ei Censorium fuisse memoraui.] *Non quidem in his libris qui exstant. Tamen intellegi vult L. Pisonem socerum C. Cæsaris, qui Censor cum Appio Claudio, Anno vrbis* DCCIIII. *quo ipso anno, vt ratio ætatis Tacito constet (ait enim vixisse octo-*

L. Piso censor. Ratiocinatio de ætate Pisonis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ginta annos) natus fuisse debuit hic Piso.

Pisonis triumphalia è Thracia.

Decus triumphale in Thracia meruerat.] *Velleius*: Atrox in Thracia bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque lenissimum securitatis vrbanæ custodem habemus, virtus compressit. *Vide & Dionem* LIII.

Cilnius Mæcenas. Antiqu. Lect. lib. 1. cap. XXII.

Cilnium Mæcenatem.] *Non vt receptum est*, Cillinium. *Cilnius enim gentile nomen patris huius & altoris Musarum. Cui domus prisca Arretium, vt olim ex Liuio docui: & adde Silij versus huiusce rei:*

Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat.

Silius correctus.

etsi ibi quoque vulgò, Cilinus. *Nam Silius, vt solet, historiam exornat flore hominum sui superiorisque æui. Præfecit autem Romæ Italiæque Mæcenatem Augustus per bellum Siculum. Consule Dionem* XLIX. *in actis anni* DCCXVIII.

Potestas & munia præfecturæ.

Sumpsit è consularibus qui coërcerent seruitia, & quòd ciuium audacia turbidum nisi vim metuat.] *Circumscribit potestatem Præfecturæ, quæ tamen aucta. Suadeo legas Dionem in Oratione Mæcenatis lib.* LII.

Primúsque Messalla Coruinus eam potestatem accepit.] *At Dio lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *ita narrat, vt M. Agrippam primum faciat Præfectum vrbi. cui mox anno* DCCXXVIII. *Taurum sufficit, huius Coruini nulla mentione.*

Ambigua asseueratio Tacit.

Dein Piso viginti per annos probatus.] *Ligat me nodus. Quid? viginti per annos Præfectus Piso? Fuerit ergo necesse est ab anno vrbis* DCCLXV. *Nam ab eo die in hoc tempus viginti ipsi anni. Atqui Augustus tunc vixit, imperauitque. Quomodo ergo verum, quod Plinius Suetoniusque consensu tradiderunt, à principe Tiberio Pisonem factum Præf. vrbis, propter bidui assiduam compotationem? Illius verba sunt lib.* XIIII. Eaque commendatione *(ebrietatis scilicet)* credidere L. Pisonem vrbis Romæ curæ ab eo delectum, quòd biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem. *Nota ea*, apud ipsum iam principem. *Suetonius cap.* XLII. Posteà princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem *(dissentit Plinius, qui ait duas noctes)* continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit. *Ait disertè*, Posteà princeps. *Atqui vel ab initio principatus Tiberij ad hunc diem Pisonianæ mortis anni dumtaxat* XVII. *Sed hoc amplius ex Suetonio colliges, factum Pisonem Præfectum, sub idem tempus quo Pomponius Syriæ Prætor. Ille autem* *Syriæ non ante annũ* DCCLXXIII. *præponi potuit (Mæsiam enim prouinciam administrabat anno* DCCLXXII. *vti ex Taciti libro* II. *clarum:) non ergo tot annos Piso Præfectus vrbi. His rationibus cogor vt in Tacito restituam*, Piso decem per annos. *quia Pomponium Syriæ præfuisse ante annum* LXXV. *non probabile. Sit ergo hic error ex notis geminatis.*

*Mortuus enim est in administratione Syriæ vt Tac. infrà. Correctus Tacitus.

Pag. 68. Lecto per magistros carmine.] *Magistri sunt sacerdotum. Valerius lib.* I. A patre suo collegij Saliorum magistro iussus. *Plinius lib.* XXVIII. *cap.* II. Quindecimuirûm collegij magister. *In Lapide*: ORDO. SACERDOTVM. MAGISTRO SVO. *Et Sueton. Calig. cap.* XXII. *Domit. cap.* IIII. *Capitolinus*, Fuit in eo sacerdotio, & vates, & præsul & magister.

Sanxisse Augustum.] *Pete è Suetonio, cap.* XXXI. *in Augusto.*

Modus tributi Ægyptiaci.

Quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduectaret.] *Aliquid hac de re scripsi in Electis cap. De Annona. Sed modum tributi Ægyptiaci, qui tunc me latuit, erui è Sex. Victore, in Augusto*: Huius, *inquit*, tempore ex Ægypto vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. *velim interseri*, centena millia modiûm frumenti. *quæ vox, littera saltem notata, M. vt solet, periit.*

Incerta scriptura hîc.

Neque segnius Consules edixêre.] *Forsè*, sequius.

L. Cassius.

Sanus repertus apud fretum Siciliæ.] *Quasi dicat illuc tantùm itare solitos ægros. Suspecta lectio, &* τὸ Sanus, *nomen aliquod detortum loci.*

*Onuphrio in Fastis, & Antonio August. De Familiis Rom. Non esse hunc illum Iurisconsultum.

L. Cassium.] *Ita rectè, éstque ille qui consul cum M. Vinucio Quartino fuit, anno vrbis* DCCLXXXIII. *Nam Suetonius disertè notat Drusillam collocatam L. Cassio Longino consulari. Pomponius de Origine iuris manum adiit* *viris magnis, qui scribenti credunt, C. Cassium Longinum illum qui Iurisconsultus, consulem fuisse cum Quartino Tiberij temporibus. Atque censent hunc ipsum esse, qui progener Cæsari nunc factus. Mihi cautio est ne temerè credam homini, etiam aliàs fallaci. Erras. Non est hic, Pomponi, iuris antistes ille quem censes. Primùm, quia Tacitus inter elogia morum generisque, laudem ei nullam tribuit iuris: deinde,*

deinde, quia prænominibus diuersi. Lucius hic est; Caius ille tuus, constanti veterum scripto. Cassiodorus ecce L. Cassium & M. Vinicium Coss. nominat: Suetonius in Caio, Lucium Cassium Longinum: *& Tacitus in loco. Diuersi vita etiam, & morte. Iurisconsultus ille in honore sub Claudio fuit, Syriam administrauit, pulsus à Nerone per Vespasianum rediit, & omne illud tempus vixit: iste sub Caio proconsul Asiæ, & monentibus sortibus caueret Cassium, à tyranno cæsus est. Sueton. cap.* LVII. *& Dio* LIX. *qui tamen malè Caium vocat. Denique quid respondes ad illud Taciti*, Facilitate sæpius quàm industria commendabatur? *Demit ecce illi industriam ingeniúmque: & audeant dicere, hæc conuenire in magnum illum sacerdotem. Plura de hoc C. Cassio. lib.* XVI.

L. Cassius, & C. Cassius.

Vitiatum in Suetonio prænomen.

Calibus ortus, patre atque auo Consularibus.] *Hic est M. ille Vinicius (placet aliis Vinucius scribi, etsi Dio semper,* Οὐινίκιος*) ad quem Historiam suam Velleius misit, cúique indecorè & seruiliter blanditur. Produxit vitam ad Claudium, & à Messalina, quia pudorem seruauit, interfectus. Habes in Dione libro extremo. Pater eius Publius, Consul anno vrbis* DCCLV. *Auus Marcus, anno* DCCXXXV.

M. Vinicius.

Redditis absentiæ caussis admodum vagis.] *Nescio an melius*, vanis. *vt caussas dicat futiles leuésque. Tamen non malè*, vagis: *quasi alienis & parum certis.*

Ambigens patriam & declinans.] *Beato placuit*, ambiens. *Vulgatam tueri videtur, quod suprà scriptum*: Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret; *ni suspecta esset dictionis nouitas.*

Iuliana lex de modo possidendi.

Aduersus legem Cæsaris, de modo credendi possidendique, intra Italiam.] *Suggerit eam legem apertè, quod sciam, solus Dio lib.* XLI. ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα ἀυτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευστε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθ. *id est*: Et quoniam complures pecuniam multam habere & occultare dicebantur: edixit nequis in argento auróue amplius posside ret quàm LX. sestertia. *Et alludunt alij scriptores, vt Sueton. Tib. cap.* XLIX. *dum scribit quosdam damnatos*, quibus nihil aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent. *Partem, scilicet maiorem quàm prolege. In qua Suetonij vera sententia eruenda Scholiastæ sunt frustrà. Reliquum pecuniæ conferri Cæsar voluit in agros.*

Vnciarium fœnus.

Duodecim tabulis sanctum, nequis vnciario fœnore amplius exerceret.] *At eam sanctionem Liuius ad M. Duellium Trib. pl. refert post* XII. *tabulas, aliquot annis. Lib.* VII. C. Marcio, Cn. Manlio Coss. de vnciario fœnore à M. Duellio Tribunopl. rogatio est perlata: & plebs aliquanto eam cupidius sciuit, accepitque.

Semunciarium fœnus.

Dein rogatione Tribunicia, ad semuncias redacta.] *Decem annis post illam Duellij. Liuius*: T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. semunciarium tantum ex vnciario fœnus factum.

Vsuræ sublatæ.

Postremò vetita versura.] *Id est, sublatum omne fœnus. quod ambiguè Liuius ponit in actis anni* CDXII. *quinto anno, post semunciam constitutam*: Præter hæc, *inquit*, inuenio apud quosdam L. Genutium Tribunumpl. tuliisse ad populum ne fœnerare liceret. *Magis cum Tacito adfirmat Appianus lib.* I. *Ciuilium*: Ἢ δ' αὖτε χρόνῳ κῇ τὸ ἄσυ οἱ χρῆται ὧδε ἀλλήλοις ἐστασίασαν, οἱ μὲν φράσσοντες τὰ χρέα σὺν τόκοις, νόμῳ τινὸς παλαιοῦ (*Genuty legem intellegit*) ᾠφλημορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν ἢ ἔτω δανείσαντα πρωτόφλειν. ἔθας δὲ χρονίᾳ τὰς τόκους βεβαιοῦσθ, οἱ μὲν κῇ τὸ ἔθος ἦτεν, οἱ δὲ οἷον ὀκνοῦντες τὸν πόλεμον τε καὶ φάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς διαδόσεις, εἶσι δ' οἱ καὶ ἢ ζημίαν τὰς δανείσαντας ἐκτίσθαι ἠπείλων.

Fœnus in agris collocatum.

Duas quisque fœnoris partes in agris per Italiam collocaret.] *Sueton. Tiber. cap.* XLVIII. *Simile quod Plinius lib.* VI. *epistolar. de Senatu sui æui*: Patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur. *Capitolinus de M. Antonino*: Iussit vt senatores peregrini quartam partem in Italia possiderent.

Pompeius Theophanes.

Pag. 69. Datum erat crimini, quod Theophanem Mitylenæum proauum eorum.] *Horum auus fuit M. Pompeius Theophanes, Asiæ Procurator, Tiberio ex intimis amicis. Strabo lib.* XIII. ἔτος δὲ (Θεοφάνης) καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηίῳ τῷ Μάγνῳ κατέσχε φίλος, μάλιστα διὰ τ' ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις. καὶ ἑαυτὸν φαίνων Ἑλλήνων ὀνηφανέστατον ἀνέδειξεν. ὑόν τε ἀπέλειπε Μάρκον Πομπήϊον, ὃν τ' Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καῖσαρ ὁ Σεβαστός. καὶ νῦν ἐν τοῖς πρώτοις ἐξετάζεται τῆ Τιβερίῳ φίλων.

Sex. Marij opes.

Magnitudinem pecuniæ malo vertisse.] *De qua vide Dionem lib.* LVIII. *& de hac historia tota. Nescio an hic idem ille Marius qui ante annos aliquot postulatus. suprà lib.* IV. Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum adiit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suetonius frequenter in numeris corruptus.

Iacuit immensa strages, omnis sexus, omnis ætas, inlustres, ignobiles, dispersi aut aggregati.] *Mirum tragœdias eas verborum Tacitum miscere, si interfecti non plures viginti. Ita enim Suetonius cap.* LXI. Viginti vno die abiecti, tractique, inter eos pueri & feminæ. *Sed numerum eum, reipsa admonente, corruptum dixero: substituóque, ∞: id est, mille. quod fatuus exscriptor interpretatus est Viginti. Certè de maiori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. Menda numerorum in Suetonio plura, & quædam magnæ rei. vt Nerone, cap.* XII. Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, sexcentosque equites Romanos. *Quadringenti Senatores, dimidia Senatus pars. quos omnes depugnasse in arena, fuge credere. Corrigo,* quadragenos. *De equitibus etiam malim,* sexagenos. *firmante coniecturam Dione, qui auctor est pugnasse tantùm equites triginta. Simile in Claudij, cap.* XXXII. Conuiuia & ampla & assidua agitauit, ac ferè patentissimis locis, vt plerumque sexcenteni simul discumberent. *Scribo,* plerumque sexageni. *Sexcenti conuiuæ, epulum publicum, non conuiuium. Plura huius generis alias. Statim etiam in Taciti verbis lego,* intercederat sortis hu. commercium vi, metu.

Correcti aliquot loci. II.

III.

Locus, in quo despero.

Qualem diem Tiberius induisset.] *Corruptè. Videntur verba huc trahta ex pag. sequenti:* quem tum annum, qualem diem haberet. *Vertranius conatur,* qualem die Tiberius. *hoc sensu, Caligula talem habitum induebat, qualem Tiberius quoque die induisset. Coniectura, quam ego non emerim sestertio nummo.*

Sueronij pugna cum nostro.

Præsagium Tiberij de Seruio Galba tum Consule.] *Pugnat Suetonius, qui non Tiberio sed Augusto præsagium hoc tribuit; nec de Consule Galba, sed puero. Lege cum lib.* VII. *cap.* IIII. *A Tacito stant Iosephus & Dio.*

Thrasullus.

Thrasullum.] *Qui etiam de re medicina libros composuisse videtur, laudante Plinio plus vno loco. Pete fusè hæc à Dione, lib.* LV.

Plurimis mortalium non eximi.] *Scribe* eximis.

A filio eiusdem Thrasulli prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur.] *Non est in libris qui supersunt id vaticinium; ne in Suetonio quidem.*

Asinius Gallus.

Asinij Galli mors vulgatur.] *Quem eodem die & conuiuam Tiberij fuisse, & eo subornante damnatum, narrat Dio lib.* LVIII. *in actis anni* DCCXXCII. *Est ille qui filius Pollionis Asinij librum edidit, quo patrem Ciceroni comparauit: cui rescripsit imperator Claudius. Suetonius in eius vita, & Plinius in Epistolis. Agellius lib.* XVII. *cap.* I. *Eusebius in Chronicis notat* Asinium Gallum diris suppliciis mactatum anno ante T. Liuij mortem.

Consulari seni, tot consularium parenti.] *Plures enim filios habuit, qui Consules. Vide ea quæ notaui in fine libri tertij Annal. suprà.*

Nerua iurisconsultus.

PAG. 70. Nerua continuus principis.] *Celeber iuris auctor, de quo Pomponius:* Hic etiam Nerua Cæsari familiarissimus fuit. *Consul fuit cum Vibio Rufino anno* DCCLXXV.

Rubellius blandus.

Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem R. plerique meminerant] *At pater eius tamen consularis, de quo lib.* III. Solus Lepido è consularibus Rubellius Blandus adsensit. *Consul suffectus fuit anno* DCCLXXI.

Pomponius Flaccus.

Flacco Pomponio Syriæ proprætore.] *De eodem Suetonius cap.* XLIII. *Tiberij:* Posteà princeps in ipsa publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem continuumque biduum epulando potandoque consumsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confestim detulit. *Vbi aliquot libri,* Pompeio Flacco. *malè. est enim illeipse, qui ante* XV. *annos Mœsiæ præfuerat. Tacit. lib.* II.

M. Lepidus.] *Iterum,* Manius.

Contra Tacitum plerique scriptores veniunt, de Phœnice.

Paullo Fabio L. Vitellio Cos Phœnix in Ægyptum venit.] *Dio, Solinus, Plinius, biennio posterius venisse eum volunt, Q. Plautio, Sex. Papinio Cos. Vereor vt stare sententia Taciti possit, contra tot testes. Nota autem ex Dione hospsos Consules post celebrata Decennalia Tiberij pœna adfectos. quod tacuit noster. Ex quo non vanè dixerim, narrationi huic annali deesse quædam. Non enim Consulum supplicium certè omisisset.*

Taciti liber non integer.

PAG. 71. Quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur.] *Sepultura luctúque adsinium prohiberi, nisi magnorum scelerum damnatos (puta parricidij, perduellionis; itémque suspendiosos) non moris apud priscos. Inualuit sub Tyrannis, ideóque quasi nouum, in Tiberij sæuitia Suetonius notat, cap.* LXI. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent. *itémque:* Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, vncoque tractus. *Qui autem tracti, Tiberis eis sepultura. Idem in publicatione bonorum fuit. quæ apud antiquos in crimine perduellionis & hostilitatis tantùm exercita, & fortasse parricidij. Ita Sp. Mælij* bona contacta pretiis regni mercandi vendere atque in publicum redigere

Sepultura qui prohibiti.

Quorum bona publicari solita.

Quæstores

Quæstores iussi, *ait Liuius: ita Ciceronis damnati, à Clodio: M. Lepidi, à Senatu publica facta, quia secutus Antonij sectam. Primus publicationem ad omnia crimina (publica intellego) traxit Cæsar: qui, vt Suetonius ait,* pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò facilius scelere se obligarent, quòd integris patrimoniis exsulabant: parricidas, [vt *Cicero scribit] bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit. Tenuit ea lex sub Augusto. qui tamen cùm multis diuitibus vel dimidia pars, nimia essent opes, & in ipso exsilio causa luxus: sanxit, vt iis omnibus quibus aqua & igni interdictum (id est Iurisconsultorum verbo, Deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummûm. Dio* LVI. *Intenditque iterum sæuitiam eam Tiberius, lata lege, qua interdictis aqua & igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio* LVII. *Quam legem interpretans Caius l.* VIII. *Qui test. fac. possunt:* Si cui aqua & igni interdictum sit, *inquit,* eius nec illud testamentum valet quod ante fecerit, nec id quod posteà. Bona quoque quæ tunc habuit cùm damnaretur, publicabuntur.

Cæsar publicationem induxit.

*A glossemate sunt, tolle. Nusquam enim id Cicero.

Augusti decretum in ea re.

Deportatis testamenti factione interdictum.

Eorum qui de se statuissent, humabantur corpora, manebant testamenta.] *Non mirum, quia ne damnati quidem, nec peracti rei. Dio hæc omnia exprimere voluit, in actis anni* DCCLXXXIIII. ἐς τε τὴν ἀγορὰν τὰ σώματα ἀπάντων ἐρρίπτετο, καὶ μὴ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. ἦλθε δὲ ἡ ὀπτὴ οἱ παῖδες τῶν ἐπῶν αὐτὲς κληρονομῶσιν. *vbi puero mendum clarum, scribendúmque,* μὴ κληρονομῶσιν, *inserta voce. Ideò enim abiecta corpora tractáque, ne liberi succedere in bona possent, quæ iam publica vt damnatorum palàm punitorúmque. Mirum ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. Bona ergo manebant, siquis præuenisset damnationem, & testamenta. Sed quid in præmiis accusatorum? nihilo seciùs duri solere, ostendit Taciti locus suprà, lib.* IV. Et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, siquis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium seipse vita priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni durius contraque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, inritas leges, & remp. in præcipiti conquestus esset. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur. *Dari non solere, Seneca in narranda Cremutij morte, quæ sub hoc Tiberij tempus.* Cognito consilio eius, *inquit,* publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum eriperetur præda. Accusatores adeunt consulum Tribunalia, queruntur Cordum mori, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an morte rei prohiberentur. *Nec satis scio, quomodo in concordiam reducam eos locos. Sub Claudio & Nerone fortean aliud fuerit: & Senecam deceperit mos sui æui.*

Negat Seneca.

Mamercus Scaurus, insignis nobilitate & orandis causis, vita probrosus.] *Malè hic à Dione,* Μάρκος. *De probrosa eius vita, lege Senecam lib.* IIII. *de Benef. cap.* XXXI. *aut potius non lege impuritatem hominis & ἄῤῥητον μίξιν. Notat eum breui stigmate Tertullianus de Pallio:* Dabo catharcticum impuritati Scauri, & aleæ Curij, & vinolentiæ Antonij.

Mam. Scaurus.

Libidine infamis. Tertullianus illustratus.

Argumentum Tragœdiæ à Scauro scriptæ.] *Cui nomen Atreus fuit. Versus qui in Tiberium flecti videbatur, ex Euripide:*

Τὰς ῥῆ πεπάντων ἁμαθίας θεοῖν φέρειν. *Adi Dionem.*

Ab Seruilio & Cornelio accusatoribus.] *Cornelio fuit cognomen Thusci. Seneca pater Suasoria* II. Thuscus ille qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia exstincta est, maiestatis reum fecerat, homo quàm improbi animi, tam infelicis ingenij.

Cornelius Thuscus delator.

Non despectum id apud barbaros, vltróque potentiam habet.] *Ex instituto Cyri apud Xenophontem lib.* VII. *qui custodiam curámque sui corporis solis commisit Eunuchis: & intimam aulam ex hoc semiuiro genere constituit, quasi fidissimo. Itaque deinceps in honore. Sed & Persæ primi priuasse viro creduntur. Stephanus de Vrbibus:* Σπάδη, ἀδέτερος, κώμη Περσική, ἐν ᾗ πρώτη εὐνουχισμὸς γέγονεν. *Petronius,*

Eunuchi in pretio apud Persas. Persæ primi crediti virum excidisse.

Persarum ritu, malè pubescentibus annis
Surripuere viros, exsectaque viscera ferro
In Venerem fregêre.

Alij ad Semiramim referunt, vt Ammianus. Vtramque famam posuit Claudianus in Eutropium, libro I.

Siue, vt alij, Semiramis.

——seu prima Semiramis astu
Assyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollities, læuesque genæ se prodere possent,
Hos sibi coniunxit similes: seu Persica ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis vmbram.

Vbi scriptum etiam, Parthica. *nullo vitio, quia populi ij tunc confusi.*

Exemplar

Universidad de Deusto
Biblioteca

In Seneca emẽdatio. Exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur.] *Corrigamus ergo Senecam, vbi vulgò lib.* IIII. *Natural. Quæst. cap.* I. Alius adulatione clam vtetur, alius ex aperto palàm, rusticitate simulata, quasi simplicitas illa non ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat, non esse occultè, nec ex dissimulato blandiendum. *& legamus*, ante Vitellium. *Villeus enim ignotus: at Vitelly huius mirum in adulando ingenium, etiam Suetonius celebrat, cap.* II. *in Vitellio, & Dio* LVIII. *Plancus autem in Seneca, est is qui apud Fuluiam Antonij magnus: de cuius adulatoriis moribus Appianus lib.* III. *Ciuilium.*

Vitellius, insignis adulator.

Oraculum Phryxi. PAG. 72. Vrbe Artaxata potiuntur.] *Malim*, vrbem. *Tamen & Artaxatam & Tigranocertam priore numero noster aliique scripserunt.*

Ferúntque se Thessalis ortos.] *Strabo lib.* XI. *qui de Oraculo item Phryxi, & vetita arietis cæde, his verbis: ἐν τῇ μοχλικῇ τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν, Φρίξῳ ἵδρυμα, καὶ μαντεῖον ὀνείρου, ὅπως χρὴ θύεται.*

Tacito emendatio. Mos equestris prœlij. Filium Orodem vltorem parat.] *Omnis hæc historia apud Ioseph. lib.* XVIII *ca.* VIII. Modò equestris prœlij more, frontis & tergi vices.] *Scribo*, vice. *& sententiam expedio. A Sallustio est, qui in historiis*: More equestris prœlij, sumptis tergis, atque redditis. *Et in Iugurtha*: Quibus illi freti, non vti equestri prœlio solet, sequi, dein cedere: sed aduorsis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. *Frontis & tergi vice, id est, alterna mutatione modò frontis modò tergi.*

Fama tamen occisi falsò credita.] *Lego*, dedita. *vel*, didita. *At Iosephus reuera occisum eum tradit lib.* XVIII.

Iosephus aliter quàm noster tradidit. Tota mole regni vltimi • id peritia locorum.] *Nisi quid desit (nec puto hercle, quoniam tota hac narratione belli externi concisus Tacitus) commodò restituemus*: regni vltum iit. peritia l. a. H. m. pugnatum. *Amat ita loqui noster, & Sallustius*: Quàm maxima cura vltum ire iniurias festinat.

Aliósque occultos consilit.] *Scribo*, conligit.

Equus victima Soli, apud Persas. Cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset.] *De Suouetaurilibus dico ad lib.* IIII. *Historiarum. De equo res sic habet. Solemnis Persarum victima Soli, equus. Iustinus*: Solem vnum esse deum Persæ credunt, & equos eidem deo sacratos ferunt. *Xenophon. lib.* IIII. *περὶ Κύρε ἀναβάσ. καὶ ἵππον ὃν εἰλήφᾳ παλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφῶν) τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καὶ θῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τῆς ἡλίε, δηλῶς μὴ ἀποθάνη. Et lib.* VIII. *Κύρε παιδείας. πρῶτον μὲν ἤροντο τῶν Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας. μετὰ δὲ τέτες, ἵπποι ἤρονθ' θῦμα τῷ ἡλίῳ. Idémque Pausaniæ in Laconicis notatum. At de amne, nihil nobis lectum. Sed & aliis gentibus victima, equus. Apud Romanos, Marti. Festus, in Equus. Et apud Mysios: Florus*: Illi statim ante aciem immolato equo, concepere votum, &c. *Apud Massagetas, item Soli. Strabo: lib.* XI. θεὸν δὲ ἥλιον μόνον ἡγῶν), τέτῳ δὲ ἱπποθυτῶσι. *Pugnat cum superioribus, quod idem Strabo lib.* XV. *de Carmanis scribit: ὄνον τε θύεσι τῷ Ἄρει, ὃν Πέρσαι σέβονται θεῶν μόνον. Alij enim Persis Solem, quem Mithram dicunt, deum vnicum tribuunt, non Martem, vt hic (per obliuionem fortè) Strabo.*

Marti, apud Romanos, & Mysios.

Strabonis mira adseueratio Martem deum Persis adsignantis.

Testamentorũ licentia. PAG. 73. Supremis tabulis multa & atrocia in Macronem composuit.] *Quæ testamentorum licentia adeò recepta, vt plerique ingeniorum petulantiam non alio velo exercerent. Ita Fabricius Veiento* multa & probrosa in patres & sacerdotes composuit, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat. *ait Tacitus lib.* XIV. *Et ab hac mente in Augusto Suetonius, cap.* LVI. Iocis quoque quorundam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. *Ab hac, inquam, mente. nec virum doctum, C. Sigonium quisquam audiat corrigentem*, de inhibenda scommatorum licentia. *Enimuero exempla huius libertatis in extrema tabula teguláque, habebis in Tacito plura. Et hæc autem & quæ sequuntur, tantumnon ad verbum conuertit Dio: addito, Trionem vita interfecisse seipsum. quod nescio an intellegi satis habuerit Tacitus; an expressum ab eo per ignauiã describentiũ exciderit.*

Suetonius explicatus. Sigonij lectio reiecta.

Trebellienus Rufus. Trebellieni Rufi.] *Illius, qui prætura functus, tutor à Senatu liberis Cotyis Thraciæ regis datus fuit. lib.* II. *suprà.*

Contra Vettranium. Ob carmina illic in Principem factitata.] *Video esse qui transponant*, ob carmina in Principem factitata, illic strangulatus est. *Quasi carmina extra carcerem facta. Fallunt, falluntúrque. Ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, & quia indicium professus erat, retentus: donec carmina exitium illi maturauere. Lege initium libri huius.*

Vrbem iuxta.] *Tusculi, aut in Albano. Dio.*

Poppæus Sabinus concessit vita.] *Sua sponte non fato. Vide Dionem.*

Eo anno neque quòd L. Aruseius.] *Desunt non dubiè propria aliquot nomina eorum*

rum qui damnati occisíque. Vertranius labentem locum immissa voce fulcit, Eo anno neque quòd alij, neque quòd L. Aruseius. *sed tibicine non bono.* Mutilus locus.

Vibulenus Agrippa.] *Vibilius dicitur Dioni.*

Galba frater principis. Galba tristibus Cæsaris litteris.] *Frater est illius, qui posteà Princeps. Suetonius*: Caius attritis facultatibus vrbe cessit, prohibitusque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntaria morte obiit:

Æmilia Lepida quam iuueni Druso nuptam rettuli.] *Nusquam id in his libris scriptum.*

Clitæ Cilices. Clitarum natio Cappadociæ, Archelao subiecta.] *Malè vulgò*, Citarum. *Iidem Clitæ, Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito lib.* XII. Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum est. *Ideò hic legerim*, Clitarum natio, Cappadoci Archelao subiecta. *Nam Cilicia cognomento Trachea, proprios reges habuit ad tempora Vespasiani. Caue enim de Archelao acceperis Cappadocum rege, qui pridem mortuus, & regnum eius in prouinciam redactum. Nescio tamen an hic Archelaus eius filius fuerit: ideò Cappadox dictus.*

Archelaus Cappadox. Suet. Vespas. cap. VIII.

Ctesiphon vrbs. Ctesiphon sedes imperij.] *Vt Herodianus ait, ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια τῶν Παρθυαίων. Ea vrbs, siue pagus potius vicinus Seleuciæ. Strabo: πλησίον δ' ἐστὶ κώμη Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη. ταύτην δὲ ἐποικῶσι χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς. Plinius*: Ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi. *Et conditorem eius Vardanem regem facit Ammianus, lib.* XXIII. *Pugnat tamen ius Procopius lib.* II. *De bello Persico*: Apud Assyrios ciuitates duæ maximæ sunt Seleucia & Ctesiphon, Macedonum ædificia.

De conditore eius disputatio. PAG. 74. Templum Augusti & scenam Pompeiani theatri.] *Vide Sueton. cap.* XLVII. *in Tiberio, & cap.* XXI. *Calig. qui leuiter dissentit. Ille enim semiperfecta opera fuisse ait, quæ noster perfecta.*

Occidentem ab eo deseri, orientem spectari.] *Gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullæ abneganti triumphum confidenter dixit, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες, ἢ δύνομεν* *προσκυνῶσιν. ὡς αὐτὸς μὲν αὐξανομένης, μᾶλλον δὲ καὶ παραυξομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. Fons dicti ab eo, quod plerisque populis religione receptum, salutare solem orientem: vt alibi dicam.*

*Adorant. ideò ad morem orientalium populorum referendum.

Plutarchus in numero corruptus. Solitus eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum annum ad internoscenda corpori suo vtilia, alieni consilij indigerent.] *Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inseruit præceptis de valetudine tuenda, sed corruptus, vereor, in numero*: ἤκουσα Τιβερίου ποτὲ Καίσαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ τεσσεράκοντα ἰαῖς χεῖρα, καλῶς ἐλαύνω. *Nam post sexagesimum annum ait, quod noster Tricesimum non dubiè verius: Rescripserim, ὑπὲρ τεσσαράκοντα ἔτη. iuuante etiam Suetonio*: Valetudine prosperrima vsus est, quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consilióque medicorum.

Satrio Secundo coniurationis indice.] *Ille idem est, qui suprà cliens Seiani, & nunc, vt apparet, eius euersor.*

Matris cum filio coitus. PAG. 75. Perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inueniret.] *Intellegit incestum simile, quale obiectum Ciceroni in Tulliolam. de quo infami sermone Seruius ad illud Virgil.* Hic thalamum inuasit natæ.

Luctúmque communem.] *An'ne etiam*, lectum?

Mæsta & miseranda diu ferret.] *Emendo*, miseranda differret, *coniunctis vocibus quæ diduxerant.*

Villa Lucullí. In villa cui L. Lucullus quondam dominus.] *De ea ferè his verbis Plutarchus in Mario*: Villam in Misenensi Marius amœnam & mollius exstructam possidebat, quàm deceret virum militarem & tot bellorum victorem. Eam aiunt LXXV. ∞. denariûm emisse Corneliam, nec multo pòst L. Lucullum quingentis millibus denariûm & ducentis. Tantum breui luxuria creuit, & ciuitas inualuit in abundantes opes.

Per speciem officij, manum complexus.] *Nescio an*, per speciem oscúli. *Ea quidem mens. Suetonius*: cum manum sibi oscúlandi caussa apprehendisset.

De Tiberij ætate annisque. Octauo & septuagesimo ætatis anno.] *Vel vt Victor, post septuagesimum octauum annum & mensem quartum. Dio tamen anno toto diuersus ab isto, qui ait vixisse ἔτη ἀπὸ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἑννέα. Etherclè verius, si Suetonio credendum & actis: qui natum Tibertum ponunt anno vrbis* DCCXII. *Munatio & Lepido Coss.* XVI. *Kal. Decembres. mortuus autem est, consensu omnium, anno* DCCXC. XVII. *Kal. Aprilis. Quanquam & Dionis rationes non planè ad eum calculum pariaueris.*

I. LIPSI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM XI. ANNALIVM COMMENTARIVS.

Cornelianæ historiæ ingens defectus.

HVNC *librum ἀκέφαλον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, à fine libri* VI. *ad huius initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulæ principatus in vniuersum, & Claudiani imperij primores anni sex perierunt. Olim adolescens contexui Caianam historiam Corneliano exemplo, stilóque. At fœtum eum tanti non puto, vt agnoscam aut tollam.*

PAG. 76. Fuisse quondam adulterum eius credidit.] *Poppææ, vt apparet.*

Horti Luculliani.

Hortis quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificentia extollebat.] *Libri vett.* à Lucullo emptos. *iidem* extollebat, *non quod Rhenano supponere visum*, excolebat. *Luculliani horti infrà sapius nominati: & vides quomodo in principis res peruenerint, manserintque ad ætatem Traiani. De iis quidem Plutarchus:* ὅπου καὶ νῦν, ἐπίδοσιν τοιαύτην ἡ ξυφὴς ἐχέσης, οἱ Λευκολλιανοὶ κῆποι, ἦσσι βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται *id est*: Ex quo etiamnunc, tanta accessione facta ad luxum, horti Lucilliani inter sumptuosissimas res principis censentur.

Sosibius Grammaticus.

Sosibius Britannici educator.] *Nescio an ille sit, qui Arnobio nominatus lib.* IIII. Nam ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum rettulisse pronunciat. *itémque Clementi Alexandrino, Ad gentes. Suidas etiam litteratoris meminit hoc nomine, in* Σωσίβιος.

Auri vis.

Auri vim atque opes principibus infensas.] *In vulgatis est*, Caueri vim. *& turbant in restituendo loco Rhenanus & Maurus. Mihi veræ lectionis auctor Farnesianus liber, in quo*, cauri. *e. littera superius adpicta: & historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico caussa necis. Dio:* ὁ δ' Ασιατικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλούτου, ὑφ' ὅπερ καὶ ἀπέθανεν. *& si otium est, adde reliqua, cum iis quæ apud Zonaram excerpta. Auri vis, optima dictio, quam iterum vsurpat noster lib.* XVI. Specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur. *Quòd Vertranius interpunctione iuuari locum existimat*, per speciem b. moneret, Claudium caueri, vim atque opes. *quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clarè sequentia adspernantur. Denique quid hoc sit, Vim esse principibus infensam? quasi non cuiuis etiam è plebe. Nam omnis certè vis, omnibus mala.*

Diuitiæ Asiatici.

Non extimuisse in concione.] *Adsentior Rhenano scribenti*, extimuisse concionem populi R. gloriamque facinoris vltrò petere. *Quod ait præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca lib.* II. *De Tranq. cap.* XVIII. Ea referam quæ illum (*Caium*) exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum & vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in conuiuio, item in *concione, clarissima voce, qualis in concubitu esset vxor eius, obiecit. Di boni, hoc virum audire, principem scire, & vsque eò licentiam peruenisse, vt non dico consulari, non dico amico, sed tantum marito, princeps & adulterium suum narret & fastidium? *Suetonius & Iosephus omittunt.*

Asiaticus auctor Caianæ cædis. *Fortè, cognitione, cùm videlicet adsessor ei consiliariusque Asiaticus esset. Nam de concione, vix est vt habeat fidē.

Dedita per prouincias fama.] *Siue mauis*, didita. *Lucretius:*

—— rerum simulacra feruntur
Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partes.

Virgilius:

Cognatique patres, tum terris didita fama
Coiunxere tibi.

Didita fama.

Gentiles nationes promptum haberet.] *Alter Vatic.* propretij haberet. *Nihil elicio, quod anteferam vulgatæ.*

Ad quod victo silentio.] *Veteres*, indicto. *rectè, vt prorupisse ad loquendum intellegamus, etsi silentium ante iussum.*

Vxores in conuiuiis ritu Rom.

Percunctaretur, cur sine vxore discubuisset.] *Discis hinc vxores vulgò adhiberi solitas ad conuiuia. Æmilius Probus:* Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? *Et olim quidem cubantibus viris sedere solita, (vt Seruius ex Varrone notat, ad illud,*

illud, Perpetuis soliti patres considere mensis, *& Valer. Maximus lib.* II. *De matrimoniorum ritu:) postea etiam accumbere. In accubitu ille mos, vt recumberent in sinu virorum.* Iacebant in sinu maritorum. *Ouidius ad puellam, quæ cum viro cænatura:*

Alteriusque sinus aptè subiecta fouebis?
Iniiciet collo cùm volet ille manum?

Iterúmque:

Nec premat indignis finito tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Amicæ in sinu amatorum

Sed & amicæ puerique meritorij non aliter iacebant apud amatores. Id vocabant interiorem iacere. Scipio in Oratione aduersus Galbum: Qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chirodota tunica interior (*etsi Agellij in libris*, inferior, *scriptum: non item malè.*) accubuerit; cúmne quisquam dubitet quin idem fecerit, quod cinædi facere solent? *Itaque arguit ecce mollitiam à decubitu ipso. Suetonius in Cæsare, cap.* XLIX. *Cæsarem à Dolabella dictum at*, spondam interiorem regiæ lecticæ: *non ab alia caussa, ne interpretes vltrà alucinentur. Eòdem faciunt Tranquilli verba de Caÿ libidinibus, cap.* XXIIII. Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante. *Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi iustas vxores: legitima consorte, loco pulsa. Nec aliud Cicero significat in Epistola quadam hilariore*: Infra Eutrapelum Cytheris accubuit.

Interior sponda

Suetonius illustratus.

Antoniam principis matrem.] *De qua lapis Romæ,*

ANTONIAI
AVGVSTAI
DRVSI
SACERDOTI. DIVI
AVGVSTI
MATRI. TI. CLAVDI
CÆSARIS. AVG. P. P.

Antonia Claudij mater.

Liberum ei mortis arbitrium permisit.] *Satu confusè ista, vt pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum à mala & imperitamanu. Sententia tamen hæc ex Dione: vt subornatus Vitellius quasi Valerij nomine culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque à Claudio concessum.*

Interpolarum varie hunc librum esse.

Hortantibus dehinc quibusdam inediam.] *Excidit vocula, puto: scribendúmque:* quibusdam ad inediam. *si non imposuit olim mihi orbilius meus.*

Impudicum Vitellij os.

Impudico Vitellij ore.] *Quiáne inter Ligures Vitellius? an quia vt Suetonius ait*, amore libertinæ perinfamis, etiam saliuis eius melle commistis, cottidie palam arterias & fauces pro remedio fouebat?

Equites Rom. illustres.

Equites Romanos illustres.] *Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certè, quòd totiens is titulus repetitus. Vt lib.* IV. *Annal.* Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus. *Libro* VI. Pater quoque illustris eques Romanus, ac frater Prætorius. *Lib.* XV. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus, minister bello datus. *Hoc ipso libro*: Eadem constantia & illustres equites Rom. cupidos naturæ necis fecit. *Suspicor ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed & censum habebant & spem Senatoriæ dignitatis. Imò etiam ordinis eius insigne, id est latum clauum. Colligo, quod Tacitus Equites illustres cum Senatoribus coniungit pari gradu. Lib.* II. *Annal.* Acerrimè increpuit quòd contra instituta Augusti Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Rom. illustribus, sepositi Ægyptū. *Et clarè Annali* XVI. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate Senatoria. *Hæreo an ad hanc rem Dionis verba accommodem lib.* LIX. τὸ τε τέλος τὸ τῆς ἱππέων ὀλιγανδρίας τοὺς ὡρωτας ἐξ ἁπάσης καὶ ἔξω ἀρχῆς ἐπὶ τε συγγρέσι καὶ τὸ ἀξιωσίαις μεγάλαις ἐκόσμησε, καί πως αὐτῶν καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ βουλευτικῇ ἐς ὡρίαν ἀρξαι πρὰ ἀρχῶν δι' ἧς ἐς τὸ γερουσίαν ἐσερχόμεθα, χρῆσθαί τι ἐπὶ τῇ τῆς βουλῆς ἐλπίδι ἔδωκε. Πρότερον γὰρ μόνοις, ὡς ἔοικε πως τοῖς ἐκ τῆς βουλευτικῆς φυλῆς γεγυμνάσθαι τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. *Id est*: Cùm ordo autem equestris ad paucos redigeretur, primores ex omni imperio etiam extra Italiam qui genere & opibus excellerent in eum allegit: & quibusdam eorum etiam Senatoria veste, priusquam magistratum vllum cepissent, vti dedit in spem dignitatis. Nam antè non nisi iis qui Senatoria stirpe essent (*malè ista & contrà historiam verterat vir doctus*) id permissum. *Hæreo, inquam, an ea faciant ictuc. apta quidem, sed à Caio id statutum Dio ait: Illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potius ad Augustum*, (*etsi de veste negare non possumus, quin sit à Caio*) qui

Equites quidam veste Senatoria.

A Equiparantur Senatoribus.

Caius equitibus quibusdam latum clauum dedit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augustus Senatum supplet ex equite.

anno DCCXLII. *legem tulit vt ex Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent, eligerentur à magistratibus, è quibus Tribuni Senatoréſque fierent: qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem si vellent, aut iterum redirent ad equestrem. Verba sunt Dionis lib.* LIIII. τὴν δὲ δημαρχίαν ὀλίγων σφόδρα αἰτέντων, ἐνομοθέτησεν, ἐν τῷ ἱππέων τὸ μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας κεκτημένων προβάλλεσθαι τὰς ἐν τῇ ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, καὶ τέτων τὸ πλῆθος τὰς ἐνδεούσας αἱρεῖσθαι. εἰ μὲν γὰρ ἐβέλοιεν, μὴ τοῦτο ἐδέλειν· εἰ δὲ μή, ἐς τὴν ἱππάδα αὖθις ἐπανιέναι ἐξεῖναι. *Qui ergo in hoc seminario Senatus equites, dicti Illustres. Reperio & Insignes, vt hoc libro:* Samius insignis eques Romanus. *iterúmque:* Cn. Nonius insignis eques Rom. *Item splendidos, vt Plinius libro* VI. *Epist.* Passienus Paulus splendidus eques Rom. *& alibi idem:* Scribis Robustum splendidum equitem Rom. *Et Cicero ipse non semel in Verrem. Sed hi duo tituli infrà illum non dubiè: & à fama ducti, opibúsque. Alij abiſtis Illustres sunt, qui in Codice Iustinianeo, & Casiodoro.*

Insignes equites Rom.

Splendidi.

Illustres, clariori titulo, postea. Ala Petrina.

Quibus Petra cognomentum.] *A quibus ala Petrina, opinor, nominata lib.* IIII. *Historiarum.*

Domum suam Mnesteris & Poppææ congressibus.] *Veterum editionum lectio,* Valerij & Poppææ. *apta sanè ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum adulterium Poppææ: & fortè equitibus istis, quod interpretes & administri. Libri tamen scripti,* Nesteris, *aut* Nestoris. *Ex quo Rhenanus M. Nestoris, nec rectè. Germanum illi Pantomimo nomen, Mnester: vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ:*

TI. IVLIO
AVG. L.
MNESTERI

Mnester mimus.

Poppæa.

Nescio ergo an Poppææ etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi: in quo & Messalina deperiit. Ceterùm hæc Poppæa illa est quæ cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filiæ, quæ scortum siue vxor Neroni. Quam genuit ex priore marito, T. Ollio.

Spicea corona euinctum.] *Quæ Cereris propria, & sacerdotum item Arualium, vt Plinius notat lib.* XVIII. *cap.* II. *Corona ea aliàs non infelix, omen triste habuit quòd spicis esset retro conuersis: sicut quòd ante pugnam in Philippis, corona inuersa Cassio imposita.*

Spicea corona, & eius significatio.

Quidam pampineam coronam.] *Consentit cum interpretatione huius somnij Artemidorus lib.* I. *cap.* LXXIX. *vbi obseruat coronam è vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos & inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium non inscitè Ammianus narrat, lib.* XV. Mercurius Solemniorum appellatus comes, si per quietem quisquam vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat. & ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatius fama, tantùm aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt ægrè homines dormisse sese præsentibus faterentur externis: mærebantque docti quidam, quòd apud Atlantæos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.

Corona è vite.

Crimina è somniis.

Vergente Autumno.] *Farnes.* vertente.

PAG. 77. Cuncta legum & magistratuum munia in se trahens Princeps.] *Farnes.* nece, *refert, pro,* munia. *Deleo verò vtrumque, vt glossema: scribóque,* cuncta legum & magistratuum in se trahens.

Lex Cincia de muneribus.

Firmata Sc sub Augusto.

Item sub Traiano.

Legémque Cinciam flagitant.] *Certa ea scriptura ex libris, & historia. Legem de donis & muneribus (Muneralem aptè Plautus dixit) tulit M. Cincius Trib. pl. anno vrbis,* DXLIX. *Rettulit iterum Augustus euanescentem vetustate, & firmauit nouo consulto Senatus. Dio* LIII. καὶ τὰς ῥήτορας ἀμισθεὶ συναγορεύειν, ἢ τεσσαράκοντα ὅσων ἂν λάβωσιν ἐπιτίμια, ἐκέλευσε. *Noto cò, nequis miretur cùm plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum à Tacito lib.* XIIII. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur Sc. pœnaque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio causas orauissent. *Et Plinio epistola vltima libri* V. Caussa dilationis Nepos Prætor, qui legi De muneribus præposuerat breue edictum. admonebat accusatores, admonebat reos exsecuturum se quæ Sc. continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum. hoc omnes qui quid negotij haberent, iurare priusquam agerent iubebantur, nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promisisse, cauisse. His enim verbis & mille præterea & vænire aduocationes, & emi vetabantur. *Sed id* Sc. *credo fuisse à Traiano. Cetera super hac lege vide apud Manutium, cuius scrinia non compilo. Legem Titiam quisquis hîc reposuit (ea enim scriptura in vulgatis) Rhemmiæ pœna dignus ipse.*

Memi-

Meminissent C. Asinij & Messallæ.] *Omisi verba, quæ non repperi in libris scriptis, aliunde inculcata.*

Et postquam annuit tacens, incipiunt.] *Veteres,* tacere. *Lego,* postquam annuit, agere incipiunt.

Multos militia, quosdam exercendo agros tolerare vitam.] *Ad eam sententiam Sallustius,* Humillimus quisque in aruis, aut militia, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satisque patriæ erat: *vt vere emendauit nobilissimus noster Dousa.*

Duplex ratio vitæ priscis: agris, & militia.

Cogitare plebem, quâ toga enitesceret.] *Displicent quæ scripsi olim, & induco. Vett.* cogitaret. *Scribo,* cogitare & plebem, quâ toga enitesceret. *id est, etiam quemuis è plebe occupatum esse, vt emergeret se, & nitidiore toga vti posset. Sed reuera (iterabo hunc animi mei sensum) & narrationes & orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer, sodes, hunc* XI. *librum, cum vno quouis è primoribus: iurabis elapsum eum imperitorum manibus, velut è pugna aliqua Cannensi.*

Iudicium de hoc libro.

Capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia.] *Eandem summam Nero etiam definiit, credo. de quo Suetonius cap.* XVII. Item vt litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem darent. *Sæpius enim relata hac lex, cùm perrumperet improbitas forensis. Eandem summam capere & Traianus aduocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius lib.* V. Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare. *Nam decem millia* H-S. *idem quod Dena* H-S: *idem, quod centum aurei, vt alibi docebo. Quod honorarium patrono Vlpianus tribuit in singulas causas, l.* I. *De variis & extr. cognit.*

Præmium olim aduocatorum. Quod Nero retulit.

Et Traianus. Dena sestertia & decem M. idem.

Mithridates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui.] *In libris scilicet, quibus descriptæ res Caij. Dio lib.* LX. *rem breuiter tangit:* ἡ Μιθριδάτην τὸν Ἰβηρα ὃν ὁ Γάιος μετεπεμψάμενος ἐδεδέκει, ὅτε δὲ πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψεν. *id est,* Mithridatem Iberum, quem Caius accersitum in vinclis habuerat, domum ad reciperandum regnum remisit. *Quod hîc in Tacito est,* vectum. *manuſ.* vinctum. *Legerim,* ad præsentiam Cæsaris vectum vinctumque memoraui. *Quamquam Seneca non vinctum modo, sed in exsilium missum fuisse significat, De Tranquillit. cap.* XI. Ptolomæum Africæ regem, Armeniæ Mithridatem inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est, (*Mithridates scilicet:*) alter vt meliore fide mitteretur, optabat.

Mithridates Armeniæ.

Vinctus à Caio.

Fœdus repentè faciunt.] *Non vt in libris hodie,* iaciunt. *Bene etiam Maurus,* iciunt.

Et reciperare Armeniam ni Vibio.] *Non sanus locus: de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores,* reciperare Armeniam habebat. *Et rectúmne illud? vt sit Græcorum ἔγω, ἀντὶ τῆ δύναμαι: quomodo Cicero, Appuleius, Agellius, aliíque è Latinis interdum. An,* hauebat? *an,* audebat? *verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ sustentandæ. Veneta editione,* reciperare Armeniam parabat, *expressum inuenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem)* habeat, *scribitur. littera alia supernè adiecta. Quid si etiam,* recipere Armeniam ibat? *siue,* vadebat?

Habeo recipere.

PAG. 78. Ad flumen Ginden.] *Vett.* Sinden. *Gindes fluuius nominatur etiam Senecæ* III. *de Ira:* Cyrus cùm Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Ginden latè fusum amnem vado transire tentauit, *& quæ sequuntur: è quibus hauris sententiam Tibulliani versus,*

——aut rapidus Cyri dementia Gindes.

Vbi male vett. libri, Cydnus. *Nam & Herodoto Gyndes.*

Gindes fluuius.

Potitúsque regia.] *Vat. opt.* regiam. *Itáque scripsit.*

Quarto & sexagesimo, quam Augustus ediderat.] *Plinius:* Eò minus miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, vtrisque sæcularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Consulatu suo quarto fecit: quando & sexagintatres non amplius interfuere anni.

Vtriusque principis rationes prætermitto.] *Quæ tamen claræ sunt. Augustus enim priscam institutionem secutus est, & edidit quinctos ludos sæculares anno centesimo & nono (decimo debuisset, si paruisset artæ legi) exacto. Claudius ita rationem instituit, vt centesimo quoque anno censuerit celebrandos: quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque insuper habita computatione Augusti & priscæ: rettulit nunc octingentesimo vrbis anno, se* III. *& L. Vitellio* III. *Coss. Plura si cupis, vade ad Onuphrij Panuini ea super re libellum: viri industrij, diligentis, & cui Romanæ memoriæ (curam tantùm ferre potuisset aut limam) debent, debebúntque.*

Ludi sæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio.

Onuphrij elogium.

Quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.] *Ideò Horatius in Carmine sæculari:*

Quindecimuiri Sæculares ludos curabát.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quindecim Diana preces virorum
Curet.

Et in Nummis Augusti: IMP. CÆS. AVG. LVD. SÆC. XV. S. F. *id est*, Quindecimuiri sacris faciundis. *Quamquam ad eos & aliorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum.*

Ostentum Neroni factum.

Vnam omnino anguem in cubiculo visam.] *Paullò aliter Xiphilinus, qui exuuias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inuentas ait: idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum. quia serpentes positis exuuiis senectutem exuerent. En vanitatem.*

Egressibus adhæresce re.] *Qui mos Romæ colendi potentiores.*

Pomponius poëta.

In P. Pomponium Consularem, is carmina scenæ dabat.] *Qui consul fuit anno* DCCXXCI I. *iterum sub Cato, anno* DCCXCIIII. *Sed de prænomine illustris viri & poëtæ, quæro. Hîc Publius dicitur: infrà, Lucius*; Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, &c. *Loqui enim eum de hoc poëta, docent quæ subiunxit*: decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminum gloria præcellit. *At Dioni est Quintus*: ἔπεμψε τὲς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντας ἀπέλυσεν, ὧν εἷς ἦν Κόϊντος Πομπώνιος ἐπὶ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ ὀπήματι μεθ' ὑπατείαν κακωθείς. *Quæ ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex iis quæ Tacitus lib.* VI. *Vbi cùm descripsisset custodiam huius Pomponij apud fratrem, addit*: At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio illustri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. *Et sunt ab eo tempore, ad liberationem è custodia, anni septem. Hanc nominis litem dabam secundum Dionem (quippe integrè perscriptum apud eum Prænomen est:) nisi submonuisset Tacitus fratrem poëtæ fuisse Quinctum, Lib.* VI. Sanciæ aqua & igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiusmodi à se factitari prætendebat, vt parta apud principem gratia, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. *Itaque nihil constituo. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus:) sed tragœdiarum. Quinctil.* Eorum quos viderim, longè princeps Pomponius Secundus, quem senes parum Tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur. *Plinius in Epist.* Pomponius Secundus scriptor Tragœdiarum, siquid fortè familiarior amicus tolleret, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum prouoco. *Hic est quem tanti Plinius alter fecit, vt vitam eius miserit in scripta. Libro* XIIII. Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponij Secundi vatis, cænamque quam Principi dedit. *Et alibi*: Ita sunt longinqua monumenta Tiberij Caiique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuémque clarissimum vidi annos ferè post ducentos.

Ambiguum illi prænomen.

Septem annis in custodia habitus.

Tragœdiarum scriptor.

Eius vitam Plinius tradidit.

Ne in mortem parentum filiisfamiliarum fenori pecunias darent.] *Quæ circumscriptio iuuentutis iam ante vetita, Lætoria lege. Sed paullò aliter. Nam Lætoria lex saltem cauerat iis, qui intra* XXV. *annos. alios insuper habuerat: Claudius vniuersè constituit de omnibus filiisfamiliarum, etiam supra legitimam ætatem. Lætoria etiam lex, fenoris aut pecuniæ nulla mentione, simpliciter vetabat*, minorem vigintiquinque annis stipulari, *id est*, ἐπεξεργάζεσθαι, *ait Priscianus, siue stipulanti respondere. De ea non dubiè Plautus sensit*:

Lætoria lex.

Discrimen inter eam, & hoc Claudij scitũ.

Plautus explicatus.

Perij, an non tum me lex perdit quina-vicenaria?
Metuunt credere omnes. *Et alibi*:
Ni dolo malo instipulatus sies, niue etiamdum siem
Quinque & viginti natus annos.

Asperius eamdem Claudij legem rettulit Vespasianus, Ne filiorum-familias feneratoribus exigendi crediti ius vmquam esset, ne post patrum quidem mortem. *Satis multa Ic^ti. ad* Sc. *Macedonianum.*

Imbriuini colles.

Fontes aquarum Simbruinis collibus deductos.] *Vett.* Sub Imbruinis. *Lego*, sub Imbriuinis. *Prorsum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult: sed fontes aquarum qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Liuij libris*, Imbriuium, *lib.* VIII. *& Silio*: ——gelidoque rigantur
Imbriuio.

Notæ hieroglyphicæ. Isis litteras inuenit.

Primi per figuras animalium Ægyptij.] *Non animalium solùm, sed & rerum mutarum: quæ Hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen postea Ægyptiis siue Isis regina tradidit, siue Mercurius: sed ita, vt priscas illas notas, quas* ἱερὰς *dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas* παιδήμους, *vulgus.*

Et antiquissima monumenta.] *Lego*, ea antiquissima.

Fama

Fama est Cadmum, classe Phœnicum vectum.] *Atque ita creditum plerisque scriptoribus. vt Clementi Alexandrino, Strom.* I. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τὰ γράμματα Ἕλλησιν εὑρετὴς, ὡς φησὶν Εὔφορος (*verius*, Ἔφορος) ὅθεν καὶ Φοινικήια τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. *Q. Curtius*: Si famæ libet credere, hæc gens (*Phœnices*) litteras prima aut docuit, aut didicit. *Isidorus*: Græcarum litterarum vsum primi Phœnices reppererunt. Hinc est quòd pœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt. *Quod ait de colore capitum siue titulorum in libris, verum & vetus est. Ouidius*,

Cadmus litteras in Græciam tulit.

Color puniceus in titulis librorum.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Caussa tamen inepta, & expectore Isidori. De Cadmo inuentore Agenoris F. vide & Plinium lib. VII. *& Suidam, in* Φοινικῆα.

caput vide doctissimi

Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum.] *Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, & illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis & Terpsichoræ filius, de quo Suidas*: λέγεται δὲ ὡραῖος ἔτος ἀπὸ Φοίνικης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Ita vides in diuersitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice aut Ægypto: & benè Plinius, numquam dubitasse ait quin litteræ ab Assyriis essent.*

Cecrops Athenienſis, vt alij Ægyptius. Linus Apollinis.

Troianis temporibus Palamedem Argiuum memorant ſexdecim litterarum formas.] *Videamus. Troianis temporibus repertæ primùm litteræ? Imò siue Cadmus, siue Cecrops eas repperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin & Orpheus poëta vixit scripsitque maior illo auo. At quidam ita memorant de Palamede. Nemo hercule, nemo: quos veterum ego legerim Crimen aliquod librariorum in hoc loco: & ad fidem rerum emendo*: Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum ſedecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argiuum tres memorant, mox alios ac præcipuè Simonidem ceteras repperiſſe. *Ita res habet. Sedecim litteræ primò: Palamedes tres addidit, vt Isidorus censet; siue quattuor, vt Plinius, *Suidas, (& per me quidem in Tacito etiam legeris*, Palamedem Argiuum IIII. memorant, *nam ex notis omissis confusisque hic error.) alias Simonides Pythagorásque. Possis etiam verbis non tractatis scribere*: Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum. Et temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant IIII. litterarum formas, &c. *Tacitum quidem non remotam aliquam vanámque opinionem sectari, sed hanc receptam inserere voluisse dictat mihi mens.*

Falsa rei lectio in Tacito.

Traiectis verbis emendatio.

Palamedes quot litteras inuenerit.

*In voce Παλαμήδης.

Aliter emendandi conatus.

Arcade ab Euandro.] *Siue à Carmenta eius matre, vt visum aliis.*

Sed nobis quoque paucæ primùm fuere, deinde additæ sunt.] *Latinis primò non nisi* XVI. *litteræ. Kappa, Sallustius ludimagister inuenit: Gamma, Spurius Carulius: litteram X. ætas Augusti.*

Litteræ quot Latinis primùm.

Claudius tres litteras adiecit.] *Suetonius*, Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. *Vterque ecce litteras tres ait. Sed quærimus eas: & quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonij scriptura. Non adhibebo id mantelium ignauiæ meæ ego. Planissimè tres Claudius reperit. Æolicum Digamma, cuius facies litteræ Ⅎ. inuersæ. Quinctilianus*: Nec inutiliter Claudius Æolicam illam Ⅎ. ad hos vsus litterarum adiecerat. *Et iterum*: Æolicæ quoque litteræ, quâ ceruom seruomque dicimus, etiamsi forma à nobis repudiata est, vis tamen manet. *Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro: si credimus Annæo Cornutò.* Hanc litteram, *inquit in Orthographia*, Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit. VA. Qui ergo in hac syllaba sonus est, idem litteræ erit. *Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis*: TERMINAⅎIT AMPLIAⅎITQVE. &, DIⅎI. AVGVSTI. *De hac ergo clarum. Secundam eruo è Prisciano lib.* I. *Antisigma. Ait*; S. & P. loco Græcæ Ψ. fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma ϗ hac figura scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare. *Antisigma ideò, quia duo sigma obuerso dorso* ↃC. *Hac enim semilunæ figura, prisci Græci sigma formabant. In tertia litterâ hæremus. nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui* AI. *diphthongum fuisse censet, quia in Claudij ævo lapidibus*, ANTONIAI. DIⅎAI. *& similia scripta. Constat enim antiquitus creberrimè vsurpatam hanc diphthongum. Non etiam ille, qui litteram nescio quam inuentam à Claudio, leniendo R. putat, ex corruptis Velij Longi verbis*: *in quibus prioribus de Æolico digamma saltem egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit.* Huic litteræ S. Diuus Claudius P. adiecit aut C. propter Ⅎ. & ξ. Græcas. Psalterium, saxa. *Censet enim ille à Claudio nouum* X. *repertum. quod vanum puto, quia* X. *in vsu temporibus iam Augusti, vt diserte monet Isidorus. Sed &* X. *inter eas à Varrone & Quinctiliano censetur. quæ non necessariæ. Varro in Fragmento quopiam, ex libro De Grammatica*: Litterarum partim sunt, & dicuntur, VT A. B. partim dicuntur, & non sunt, VT H. & X. partim sunt, neque dicuntur,

Digamma.

Antisigma.

Caussa nominis.

Tertia littera quæ?

Refutati viri docti.

Capella reiectus, modò emendatus.

Littera X. non necessaria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Claudium[ue] notam ↄ reperisse. Ignota eius forma, & nomen.

VT Ⅎ. ↄ. *Ex quibus verbis non absurdè collegeris, duabus his litteris, quæ necessariæ Varrone teste, nouam formam induisse Claudium nomenque. Et de* ↄ. *quidem clarum, cui Antisigma respondit: de* Ⅎ. *Claudiano neglexerunt tradere Grammatici, & ego non diuino. Phiquidem littera, non dubiè necessaria, & alius eius sonus quàm* F. *vti monuit etiam Quinctilianus. Hæc in re Grammatica nugamur: & omittere licuisset, si Claudij liber exstaret, quem de ratione harum litterarum edidit.*

In ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.] *Ego verò cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita: quæ vim vsúmque Claudij temporibus habere non potuerunt, omni potestate tralata ad vnum. Quære exempla in historia principum, non inuenies. Legerim,* publicandis scitis. *Sciti nomen generale est, & ad decreta omnia pertinet ac iussa. Et haud dubiè ea scriptura obseruata non solum in plebiscitis (vt demus ea fuisse) sed in legibus aliis, edictísque.*

Plebiscita non in vsu temporibus principum. Scitum, generale nomen.

PAG. 79. Ex Catumero principe Cattorum.] *In Vatic. est,* Actumero: *Strabone* Ουηρόμηρος ἡγεμὼν Κάττων, *id est,* Vcromerus. *vel ad etymon Germanicũ verius,* Acromerus.

Acromerus, quasi auctor prælatorúmque agrorum.

More Sanquinij alacres.] *Sanquinij Maximi, de quo suprà dixi.*

Auxiliaris & diu meritus.] *Farn. codex,* Auxiliare ex drumentis. *Dubitare possis num,* Auxiliaris ex frumentariis. *Aut potius, quod politissimo Iosiæ Mercero visum,* auxiliare æs diu meritus. *Ita enim Auxiliare æs, inquit, vt Æs militare.*

Non accinctũ fodere. Discinctum fodere.

Quia vallum non accinctus foderet.] *Aliud est ac si dixisset, Discinctus. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere: Discinctum fodere, est soluta fluxáque tunica in morem muliebrem. Et id inter ignominias militares fuit: pœnæ que loco iubebatur, ne censeamus ignauum aliquem sponte id fecisse. Plutarch. in Lucullo, Sueton. Aug. cap.* XXIIII.

Falso iacta.] *Venet. editio;* iacta, aucta. *hæsitante librario vtrum præferret, vtrumque adscripsit. Ego quidem hîc malim,* falsò aucta.

Nos virtutem auximus.] *Vereor vt scripserit,* virtute auximus. *Augendi verbum patiendi significatu, vt infrà.*

Augendi verbũ παθητικῶς.

Post rebellionem clade L. Apronij.] *Non vt receptum,* per rebell. *Historia ipsa narrata sine libri* IV.

Præsidium immuniuit.] *Ita manuss. At vulgi lectio,* inde muniuit. *Suspicari possis antiquè fuisse,* endomuniuit. *Vti apud Liuium lib.* V. Iuuentutem militarem Senatusque robur in arcem Capitoliumque conscendere: armisque & frumento collatis, ex loco inde munito deos hominesque & Romanum nomen defendere, *scripserim,* endomunito.

Endomunire, antiquè.

In Liuio coniectura.

Cùm prosperè egisset * formidolosum paci.] *Corruptus locus, cui opem adferre non fuit meæ opis. Vetus scriptura,* In prosperè egisset, formidolosum pati.

Ne tamen miles otium exueret.] *Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo,* Vt tamen, *vel pro* Exueret, *repone,* Exerceret.

Nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam duces Romanos.] *Corruptione litteræ, periit huic dicto Venus. Scribe,* quondam. *id est, olim libera rep. Persuadet Dio, qui sic extulit:* ὃ μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες.

Corbulonis dictum emendatum.

Inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio.] *Dio consentit:* διαφρῦσι, *inquit,* πᾶν τὸ μεταξὺ τῆς τε Ρήνης καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. *Nam stadia centum* LXX. *milliaria conficiunt* XXIII. *duobus stadiis & semi minus: ita vt septem stadia cum dimidio pro milliari capias, quod Plutarchus, Suidas, aliíque monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria* XXI. *vertit: & addit non conuenire illi cum Corneliana ratione.*

Dio non dissentit à Tacito.

Qua incerta Oceani vetarentur.] *Rectè. non* vectarentur. *Dio interpretatur,* ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναῤῥέοντες πελαγίζωσιν. ne fluuij in Oceani æstu refluentes superstagnarent. *Fuisse ergo necessum est fossam eam inferioris Batauiæ parte, interfluentes Rhenum veterem, Mosámque. vbi ferè vbique inter duos fluuios* XXIII. *milliarium interuallum. Supra agrum Batauum, inter Mosam & adhuc integrum Rhenum, esse non potuit: quoniam illic certè periculum nullum ab æstu. Vertranius, cui legi placet,* vitarentur (*hoc sensu, vt fossam eam perduxerit quâ commeari à Mosâ ad Rhenum posset ne Oceani pericula necessum esset subire*) *non placet. Multò minus Ferretus. qui* μετέωρος *certè fuit, cùm Mosam hîc cum Mosella confudit, & ea scripsit quæ rideant Batauorum pueri.*

Fossa inter Mosam Rhenumque.

Vbi ea fuerit.

Incuria & incogitantia hîc Ferreti.

De origine Curtij Rufi.] *Est qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, purè mehercules & Latinè. Modius certè noster, cuius censuræ Curtius non leuiter debet, testatum reliquit cognomen ei Rufi tribui à libris. Pugnare tamen ætas videtur, si quidem ad Augustum referenda illa sunt è libro eius* X. Proinde iure meritóque populus

Curtius Rufus. An ille, qui historiã scripsit.

pulus Rom. salutem se principi suo debere profitetur, cui noctis, quam pænè supremam habuimus, nouum sidus illuxit. Huius herculè, non Solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, cùm sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo reuiruit solùm, sed etiam floret imperium. Absit modò inuidia, excipiet huius sæculi tempora eiusdem domus vtinam perpetua, certè diuturna posteritas. *Sed non sunt: nec quidquam hîc de fidere Iulio, vt nugantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cùm ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit: sed accendit, eduxit. Refero ad Caij Caligulæ cædem, & confusionem quæ secuta: Senatu imperium abrogante, milite & plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; & Claudius ipse, nouum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: & facilè manum dedero, siquis adferet verisimiliora.*

Quicumque fuit, non vixit Augusti æuo.

Sectator Quæstoris cui Africa obtigerat.] *Vatic.* Sector. *nec sperno. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo libro* VII. *epistolar.* Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. *Ait enim, comes.*

Firmata recepta lectio.

PAG. 80. Oblata ei species muliebris, vltra modum humanum.] *Plinius super eodem miraculo:* Inclinato die spatiabatur in porticu. offertur ei mulieris figura, humana grandior, pulchriorque. perterrito, Africam se futurorum prænuntiam dixit. iturum enim Romam, honoréque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum. *Quod ait vltra modum humanum: semper ita antiqui, vt fidem diuinitatis adstruant eiusmodi idolis. Virgilius:*

Imagines diuinitus missæ, supra hominẽ.

Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.

Xenophon lib. VIII. παιδείας. ἔδοξεν αὐτῷ θεοπελθών, κρείττων τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, εἰπεῖν. συσκευάζε, ὦ Κῦρε. ἤδη γὰρ εἰς θεὰς ἄπει. *Tacitus* I. *Histor.* Erupisse cella Iunonis maiorem humana speciem.

Ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem.] *Ideò Claudius primus (& fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscuè omnes ad principem salutandi vel qua alia causa venientes excuterẽt. Suetonius:* Salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. *Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio, cap.* XII. *Verba Dionis ad hunc morem digna legi:* Κλαύδιος τάτε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τὰς εἰσιόντας οἱ καὶ ἀνδρας καὶ γυναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μήτι ξιφίδιον ἔχωσιν. ἔντε τοῖς συμποσίοις πάντες πανὰς σπαθίτας σιωνῶντες εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ὀλίγα καθεδίχθη, καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται. ἡ δὲ δὴ ἔρευνα ἡ διὰ πάντων διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο.

Scrutatores in aula. Claudius primus instituit. Vespasianus sustulit.

De se Nouius * consscios.] *Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacuna refert:* De se noui ..... consscios. *Videmur non incommodè explere posse:* de se Nouius confessus, consscios non edidit.

Lacuna expleta in Tacito.

Spectaculum gladiatorum celebrandum pecunia eorum, qui Quæsturam adipiscerentur.] *Suetonius:* Collegio Quæstorum, pro stratura viarum, gladiatorium munus iniunxit. *Quod mutauit Nero, qui censuit,* vt ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset, *ait Tacitus lib.* XIII. *Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio cap.* IV. *& perseuerauit. Tertullianus:* Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium, Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia & Sacerdotia. *Plura de his, proprio libro.*

Munera Quæstoria. Sustulit Nero. Imposuit iterũ Domitianus.

Valerius Potus, Æmilius Mamercus.] *Ita libri scripti. Lego,* Potitus, *quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperitè. Est autem ille ipse qui Consul* posteà anno V. CCLXXXIV. *Quod clarè ex Dionysio hauries lib.* IX.

Val. Potitus.

LXIII. anno post Tarquinios exactos.] *Error numeri. nisi placet de primis Quæstoribus totos* XL. *annos à Liuio & Dionysio discrepare Tacitum. Nam anno vrbis* CCLXIX. *Q. F. Ser. Cornelio Coss. Liuio primi Quæstores nominati, L. Valerius & Cæso Fabius: itémque Dionysio lib.* VIII. *At ex hac Taciti putatione, circa annum demum vrbis* CCCVIII. *Quæstores statuamus necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quòd Liuius & Dionysius post annum illum* CCLXIX. *sæpius iam Quæstores nominant. Corrige hîc ergo,* XXIII. anno. *vt ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Liuio & Dionysio est Cæso Fabius, non Mam. Æmilius, vt nostro. Nam Plutarchus planè diuersus, qui P. Veturium & M. Minutium nominat.*

Primi Quæstores quando.

Mox duplicatus numerus.] *Epitome Liuij* XV. Quæstorum numerus ampliatus est, vt octo essent. *Quod accidit circiter annum vrbis* CDLXXXVIII.

Correctione conciliatus Tacitus cũ Liuio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Galliarum diuisio. Quando, & qui populi in ciuitatem recepti.

Lege Sullæ viginti creati supplendo Senatui.] *Vti à Cæsare Dictatore quadraginta, eadem, ni fallor, caussa. Vide Dionem* XLIII.

Fœdera & ciuitatem pridem adsecuti.] *Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his qui cis Padum, ius ciuitatis assecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, ius Latij eodem tempore, ferente Pompeio Strabone qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed non contenti Latinitate Transpadani, turbas sæpe mouerunt: incitante etiam post Quæsturam C. Cæsare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio;* Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adiit, & ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob idipsum retinuissent. *Donec ille Cæsar Dictator primùm, transtulit eos in ciuium ius, narrante Dione lib.* XLI. Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἐντὸς τοῦ Ἀλπεως ὁ αὐτὸς Ἡρίδανον ὀνομασθὲν τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἀρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. *At de Transalpinis non liquidè puréq. aliquid scriptũ reperio, nisi quod Strabo ostendit Cauaros, Salyésq. ciuitate donatos, tẽpore tamen non expressò.* Πάντας, inquit, ὅτω προσαγορεύσει (Cauarorum nomine scilicet) τὰς ταὐτὴ βαρβάρους, καὶ ἐβαρβάρους ἔτι ὄντας, ἀλλὰ μεταπεμένους τὸ πλέον εἰς τὴν Ρωμαίων τύπον καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τοῖς βίοις, πολὺς δὲ καὶ τῆ πολιτεία. *id est,* omnes ita appellant, qui ibi incolunt, Barbaros: etsi nunc non Barbaros, quia plerique eorum ad Romanum habitum transierunt & lingua & moribus, quidam etiam in ciuitatem eorum recepti. *Donatos tamen non dubium est ab Augusto: túncne cùm Italiam ad Alpes promouit? an potius in diuturna illa peregrinatione, cùm ad res Gallias constituendas biennium continuum illic egit? Quod obiter suadere Dio videtur lib.* LIIII. *qui Augustum in ea peregrinatione libertatem & ius ciuitatis aliis dedisse ait, aliis ademisse. Ciuitatem autem accipimus, sine iure suffragij: quod nunc à Claudio demum adsecuti.*

Ab Augusto forte.

Vide Senecam in Menippea de morte Claudij super hoc eius facto.

Indigenas consanguineis populis.] *Videtur leg.* cum consanguineis.

Veneti & Insubres curiam irruperint.] *Qui populi Transpadani. Ex his colligas, Cauaros, de quibus Strabo, pleno ciuium iure non fuisse. Eos enim potius hic nominassent.*

Nisi cœtus alienigenarum curiam irruperit.] *Quod sanè haut diu post euenit. adeò vt Augustinus verè scripserit,* Numquid non multi Senatores in aliis terris, qui Romam ne facie quidem norunt? *libro* V. *de ciuit. cap.* XVI.

Ferro víque. Suetonius emendatus.

Ferro víque ceciderint.] *Ita in meis libris, & rectè. Vulgo,* Ferro igníque. *Simile mendum scio esse in Suetonij Claudio, cap.* XXI. Diu cunctatus an omnes igni ferroque absumeret, tandem è sua sede prosiluit. *Lege,* vi ferroque.

Desperatus apud me locus.

Memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana.] *Locus fractus eorruptúsque, vti oratiuncula hæc tota. Nec ista Attius Nauius pater augurum restituerit, sine libris: nedum vt Beatus nobis persuadeat germanam lectionem esse,* qui Capitolio & ara Romana? manibus eorundem parceretis? *Est enim, inquit, Apostopesis: subaudiendúmque, potiti sunt. qua figura medius fidius vellem ipse vsus esset. Mei libri,* memoria eorum memoretur qui Capitolio & æra Romana manibus eorundem per se satis.

Ara Romana.] *Aram maximam intellegit, quæ inter sacerrima Romæ.*

Oratio Claudij.

Et vocato Senatu ita exorsus est.] *Quæ oratio principis memoriæ caussa Lugduni habita, celeberrima vrbe Galliarum, & in æs incisa. Tabula manet illicò etiam nunc; & dignum lectu exemplar eius, quod, exscriptorum fide, proponam. Præsertim quia multa in eo ad Taciti lucem.*

Eius fragmentum Lugduni.

PAGINA PRIMA.

MÆ RERVM NOSTR. . . . . .
EQVIDEM. PRIMAM. OMNIVM. ILLAM. COGITATIONEM. HOMINVM. QVAM. MAXIME. PRIMAM. OCCVRSVRAM. MIHI. PROVIDEO. DEPRECOR. NE. QVASI. NOVAM. ISTAM. REM. INTRODVCI. EXHORRESCATIS. SED. ILLA. POTIVS. COGITETIS. QVAM. MVLTA. IN. HAC. CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB. ORIGINE. VRBIS. NOSTRÆ. IN. QVOD. FORMAS. STATVSQVE. RES. P. NOSTRA. DIDVCTA. SIT. QVONDAM. REGES. HANC. TENVERE. VRBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS. SVCCESSORIBVS. EAM. TRADERE. CONTIGIT. SVPERVENERE. ALIENI. ET. QVIDAM. EXTERNI. VT. NVMA. ROMVLO. SVCCESSERIT. EX. SABINIS. VENIENS. VICINVS. QVIDEM. SED. TVNC. EXTERNVS. VT. ANCO. MARCIO. PRISCVS. TARQVINIVS. PROPTER. TEMERATVM. SANGVINEM. QVOD. PATRE. DEMARATO. CORINTHIO. NATVS. ERAT. ET. TARQVINIENSI. MATRE. GENEROSA. SED. INOPI. VT. QVÆ. TALI. MARITO. NECESSE. HABVERIT. SVCCVMBERE. CVM. DOMI. REPELLERETVR. A. GERENDIS. HONORIBVS. POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNVM. ADEPTVS. EST. HVIC. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE. EIVS. NAM. ET. HOC. INTER. AVCTORES. DISCREPAT. INSERTVS. SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CÆLI. QVONDAM. VIVENNÆ SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNISQVE. EIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CÆLIANI. EXERCITVS. ETRVRIA EXCESSIT. MONTEM. CÆLIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CÆLIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA APPELLATVS. EST. VT. DIXI. ET. REGNVM. SVMMA. CVM. REI. P. VTILITATE. OPTINVIT. DEINDE. POSTQVAM. TARQVINI. SVPERBI. MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRÆ. ESSE. COEPERVNT. QVA. IPSIVS. QVA. FILIORVM. EIVS. NEMPE. PERTÆSVM. EST. MENTES. REGNI. ET. AD. CONSVLES. ANNVOS. MAGISTRATVS. ADMINISRATIO. REIP. TRANSLATA. EST.
QVID. NVNC. COMMEMOREM. DICTATVRÆ. HOC. IPSO. CONSVLARI. IMPERIVM. VALENTIVS. REPERTVM. APVD. MAIORES. NOSTROS. QVO. IN. ASPERIORIBVS. BELLIS. AVT. IN. CIVILI. MOTV. DIFFICILIORE. VTERENTVR. AVT. IN. AVXILIVM. PLEBIS. CREATOS. TRIBVNOS. PLEBEI. QVID. A. CONSVLIBVS. AD. DECEMVIROS. TRANSLATVM. IMPERIVM. SOLVTOQVE. POSTEA. DECEMVIRALI. REGNO. AD CONSVLES. RVRSVS. REDITVM. QVID. IMP. . . . . VRIS. DISTRIBVIVM. CONSVLARE. IMPERIVM. TRIBVNOSQVE. MILITVM. CONSVLARI. IMPERIO. APPELLATOS. QVI. SENI. ET. SÆPE. OCTONI. CREARENTVR. QVID. COMMVNICATOS. POSTREMO. CVM. PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SOLVM. SED. SACERDOTIORVM. QVOQVE. IAM. SI. NARREM. BELLA. A. QVIBVS. COEPERINT. MAIORES. NOSTRI. ET. QVO. PROCESSERIMVS. VEREOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ESSE. VIDEAR. ET. QVÆSISSE. IACTATIONEM. GLORIÆ. PROLATI. IMPERI. VLTRA. OCEANVM. SED. ILLOC. POTIVS. REVERTAR. CIVITATEM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAGINA SECVNDA.

. . . . . SANE. . . . . NOVO. . . . . DIVVS. AVG. . . . . NO. . . . . LVS. ET. PATRVVS. TI. CÆSAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. AC. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. QVID. ERGO. NON. ITALICVS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR? EST. IAM. VOBIS. CVM. HANC. PARTEM. CENSVRÆ. MEÆ. APPROBARE. COEPERO. QVID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBVS. OSTENDAM. SEDNE. PROVINCIALES. QVIDEM. SI. MODO. ORNARE. CVRIAM. POTERINT. RECIPIENDOS. PVTO.

ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNIENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIÆ. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBVS. MEIS. DETINEO. CVIVS. LIBERI. FRVANTVR. QVÆSO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST. MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVÆ. INCREMENTA. VT. DIRVM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM. ET. ODI. ILLVD. PALESTRICVM. PRODIGIVM. QVOD. ANTE. IN. DOMVM. CONSVLATVM. INTVLIT. QVAM. COLONIA. SVA. SOLIDVM. CIVITATIS. ROMANÆ. BENEFICIVM. CONSECVTA. EST. IDEM. DE. FRATRE. EIVS. POSSVM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM. INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASV. VT. VOBIS. VTILIS. SENATOR. ESSE. NON. POSSIT.

TEMPVS. EST. IAM. TI. CÆSAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBVS. CONSCRIPTIS. QVO. TENDAT. ORATIO. TVA. IAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLIÆ. NARBONENSIS. VENISTI.

TOT. ECCE. INSIGNES. IVVENES. QVOT. INTVEOR. NON. MAGIS. SVNT. PÆNITENDI. SENATORES. QVAM. PÆNITET. PERSICVM. NOBILISSIMVM. VIRVM. AMICVM. MEVM. INTER. IMAGINES. MAIORVM. SVORVM. ALLOBROGICI. NOMEN. LEGERE. QVOD. SI. HÆC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID. VLTRA. DESIDERATIS. QVAM. VT. VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLVM. IPSVM VLTRA. FINES. PROVINCIÆ. NARRBONENSIS. IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LVGDVNO. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS. NON. PÆNITET. TIMIDE. QVIDEM. P. C. EGRESSVS. ADSVETOS. FAMILIARESQVE. VOBIS. PROVINCIARVM. TERMINOS. SVM. SED. DESTRICTE. IAM. COMATÆ. GALLIÆ. CAVSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI. QVIS. HOC. INTVETVR. QVOD. BELLO. PER. DECEM. ANNOS. EXERCVERVNT. DIVOM. IVLIVM. IDEM. OPPONAT. CENTVM. ANNORVM. IMMOBILEM. FIDEM. OBSEQVIVMQVE. MVLTIS. TREPIDIS. REBVS. NOSTRIS. PLVSQVAM. EXPERTVM. ILLI. PATRI. MEO. DRVSO. GERMANIAM. SVBIGENTI. TVTAM. QVIETE. SVA. SECVRAMQVE. A. TERGO. PACEM. PRÆSTITERVNT. ET QVIDEM. CVM. AD. CENSVS. NOVO. TVM. OPERE. ET. INADSVETO. GALLIIS. AD. BELLVM. AVOCATVS. ESSET. QVOD. OPVS. QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC. CVM. MAXIME. QVAMVIS. NIHIL. VLTRA. QVAM. VT. PVBLICE. NOTÆ. SINT. FACVLTATES. NOSTRÆ. EXQVIRATVR. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO. COGNOSCIMVS.

Libertinorum filij. Libertini à militia remoti. Libertini primùm à Cæsare in Senatum lecti.

Libertinorum filiis magistratus mandari.] *Hoc illud est quod Suetonius notat in Claudio*: Appium Cæcum Censorem, proauctorem generis sui, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos qui manu mitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. *Et notat verè. Nam libertorum filij adeò à curia remoti temporibus priscis, vt nec in militiam sint admissi. & bello Italico libertini primùm militare cœperunt, vt notat Epitome Liuiana* LXXIII.

Non vt plerique falluntur recens.] *Non herclè antiquius, quam à Cæsare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, & magistratu ornauit. Dio.* XLIII. καὶ πλεισθεῖς μὲν ἐσῆλθε τὴν γερουσίαν, μηδὲν δημόσιον, μήτ' εἰ τις στρατιώτης, μήτ' εἰ τις ἀπελεύθερος παῖς ἦν, ἐσέγραψεν. *id est*, Multos in Senatum allegit, nihil diiudicans vtrum quis miles esset, vtrúmue filius liberti.

PAG. 81.

AEdui fratres Romanorum.

PAG. 81. Quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Rom. vsurpant.] *In Panegyrico Flauiensium nomine apud Constantinum dicto*: Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Æduis se postulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes & barbaras Galliæ gentes plurimis Senatusconsultis fratres populi Rom. appellati sunt: & cùm à ceteris Rhodano ad Rhenum vsque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriati sunt. *Et posteà*: Imputauêre se origine fabulosa in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses: soli Ædui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenua & simplici caritate fratres populi Rom. crediti sunt.

Caussa eius appellationis.

Bene ait, crediti. Neque enim aliunde, vt credo, fratres, quàm ex sermone communi Gallorum Germanorúmque, quo fideles socij, fratres amicíque dicuntur. non quia ab Iliaco sanguine, vt suggerunt quidam. Sed quod Tacitus dicit solos Æduos id nomen vsurpasse: repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Aruernis:

Et docilis rector monstrati Belga couini,
Aruernique ausi Latio se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi.

Etiam Aruerni fratres dicti: qui tamen AEduis vicini.

Et Batani.

Et lapis antiquus, qui Batauis. GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. *quæ inscriptio eruta armamentario Britannico, ad ostium veteris Rheni.*

Plebei Senatores in patres adscripti.

Vetustissimum quemq. è Senatu.] *Aliud Patricij, aliud Senatores. Senatores multi è plebe, vt septuennibus pueris notũ. Claudius igitur, ne exstingui & intermori patriciorum familias pateretur, antiquissimum quemque è plebeis Senatoribus rettulit in patres. Dico antiquissimum; siue ætatis ratione, seu potius tẽporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At viri iuris & antiquitatis consultus, quasi in Cimmerios delatus esset, ita hîc cæcutit. Vertit se in omnes formas, & tandem definit scribendum esse*: vetustissimum quemque è senatum. *Sapis lector, & non rides?*

Maiorum gentium patres. Minorum. Lud. Viuis audax correctio.

Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium.] *Tacitus sensisse videtur omnes patricios qui à regibus lecti (plures enim reges post Romulum legerunt) Maiores fuisse: qui à Bruto, Minores. Liuius tamen & alij, contrà. cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, vt opinor, auctores sui. Lud. Viues tamen, patrum æuo doctrina celebri, verbis aliquot insertis hîc legebat*: Romulus maiorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorum appellauerant. *cuius epistolam ea super re publicauit amicus meus dum vixit G. Canterus in Nouis suis. At mihi nondum animus adsentiendi: nec tibi quidem, si cum iudicio excusseris, quæ Onufrius per satyram & confusè, vt solet, collegit.*

Sænia lex.

Augustus lege Sænia sublegêre.] *Ille idem Viues scribit*, Seruia. *Ius & mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero.* Sænia *enim vera lectio. Colligo ex Dione* LII. *qui hunc patriciorum dilectum confert in annum vrbis* DCCXXV. τό τε τῶν εὐπατριδῶν γένος, *inquit*, συνεπλήθυσε, καὶ βουλῆς οἱ δῆθεν δόκιμοι τοῦτο ποιῆσαι. *id est*; Patriciorum numerum impleuit; Senatu scilicet id ei iubente. *Ex quo vides* SC. *aliquod fuisse eius rei. siue legem. Legibus nomina à consulibus: & consul suffectus prioris anni*, L. SÆNIVS. *in monumentis. Vertranium ergo, qui* Sentiam *reposuit, non audiemus.*

Mitem & recens repertam quandam rationem.] *Repertam ab Augusto. Habes in Dione lib.* LII. *in extremo.*

Vox Tacito inserta.

Ex seueritate prisca.] *Alucinor, aut scribendum voce addita*: Haud ex seueritate. *Sententiam eam esse, id mihi certum.*

Exuere ordinẽ.

Ius exeundi ordinis.] *Solos Ciliciæ abite nebulones. Enimuerò Latinitas scribi vult*, ordine. *aut potius*, exuendi ordinis. *Ita libro* III. Piso exuta dignitate in decem annos relegatur.

Numerus censitorum.

Censa sunt ciuium LXIX. centena, & LXIIII. millia.] *Conuenit cum Cassiodori ratione sexagintanouem centena millia exprimentis. cum libris haud planè conuenit. è quibus Vatic. ille fidus exprimere videtur* quinquagintaocto centena & octogintaquattuor millia & LXXII. *Nec miremur de granditate numeri: cum iam tunc sub Augusto (nondum tot populis in ciuitatem acceptis) censa reperiam* quadragies centena millia. *Lapidis inscriptio quam obtrudunt*, TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIESDECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. *parum vera aut fida mihi est. & tamen cum de his saltem qui arma ferrent agat, nihil nobis obstat.*

Lapis falsus.

Nomen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouissima voluptas est.] *Elegantissima gnome. cuius acumen non cepit*

Ferretus

Universidad de Deusto Biblioteca

Gnome ad vitam pulchra & acuta.

Ferretus. Explicat vnus Seneca epist. CXXIII. Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est. *vbi tamen malè, & præter reliquum iudicium, Pincianus,* in fama est, *legi voluit. Ita autem est. hominibus perditis & ad flagitia proiectis, ipsa infamia voluptas est.*

Castorum ædes Ostiæ.

Sacrificij gratia Hostiam proficisceretur.] *Imò rei frumentariæ gratia, ait Dio: pellicum caussa, Victor. Sed sacrificium credo à Claudio institutum rei frumentariæ caussa, in Castorum æde. Id enim numen ibi cultum, ventorum marisque caussa. Ita lego apud Ammianum lib.* XIX. *in summa inopia frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ,* apud Ostia in æde Castorum sacrificasse, tranquillitatemque mare molliuisse. *Id sacrum perpetuum fuit, & suspicor à Claudio institutum, qui portum illum celebrem & farum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur solemni quadam letitia, mense Maio: ideóque post-sæculo Maiuma dictum. Suidas:* Μαϊουμᾶς. πανήγυρις ἐγένετο ἐν τῇ Ρώμῃ κατὰ τὸν Μαΐου μῆνα, ὃν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ ὡραῖα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν, ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. *Iulianus Cæsar in Antiochico:* ὑμῶν δὲ ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τῆς Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἐδεήθη θυσει, *Nec aliud intellexit Æthicus in Cosmographia:* Tiberis insulam facit inter portam vrbis & Ostiam ciuitatem, vbi populus Rom. cum vrbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum caussa egreditur, solemnitate iucunda. *Vbi vides Castorum solemne, & Maiumam, idem esse. Hanc originem Maiumæ nec insciam, nec alienam à vero puto.*

Sacrum illis annuum.

Maiuma postea dictum.

Adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum caussa.] *Ea formula in nuptiis legitimis solemnis, ad coniugij verum finem.* Nec enim ob aliud, *ait Augustinus,* femina nubit, quàm, vt mater fiat. *vnde & matrimonium ominis caussa dictum. Ideò Græci definiunt,* γάμον, σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον, ἐπὶ γνησίων τεκνῶν σπορᾷ. *Et pulchrè Menander apud Clementem:*

Formula nuptiarum. Matrimonij etymon. Definitio nuptiarum.

Παίδων σπόρῳ τῆσδ' γνησίων δίδωμι σοὶ
Γε τὴν ἐμαυτῆ θυγατέρα.

Et Augustus senile quoddam coniugium iniustum pronuntiauit, quoniam non quærendorum liberûm caussa initum, *ait Valerius lib.* VII. *cap.* VII. *In ipsis autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustin. lib.* XIV. *De ciuit.* Quid concubitus coniugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussa liberorum? *Adde & Sueton. Iul. capite* LI.

Subisse, sacrificasse.] *Verbum* subisse, *corruptum iudico. Fortean,* nupsisse, *id est, solemni luteo flammeo, qui mos nouis nuptis, faciem velasse. Scripsi & sensi ita olim. at nunc delibero etiam atque etiam, & ambigo an subeundi verbum non hîc germanum & inter legitima nuptiarum. Quinctilianus suspicionem facit in sermone Declamationis* CCXLVII. Dicit pars diuersa. non fuisti vxor. non subisti cum illo. *Legerim,* non subiisti. *Et subitionem hanc intellegam, siue cum deducta subiret mariti domum: siue de Iugo. modò is ritus tamen satis certus.*

Sponsa in mariti gremio.

Discubitum inter conuiuas.] *Et quidem forma nuptiali: quæ volebat vt noua nupta in gremio mariti iaceret. Morem eum exprimit Iuuenalis:* ——ingens
Cæna, sed & gremio iacuit noua nupta mariti.
quasi ecce id inter solemnia nuptiarum. Appuleius de nuptiis Psyches: Accumbebat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus. *Ideò rectè in Catullo,*

Catulli lectio firmata.

Adspice intus vt accubans
Vir tuus Tyrio in thoro
Totus immineat tibi.

Nec rectè magnus ille censor, quem vnum æmulor mirórque, Adspice imus, *emendauit. Imúsne in illo geniali suo epulo maritus? imò Summus, vel Appuleio teste. Intus accubare, vt intus canere. Interior autem maritus, respectu sponsæ ad quam hîc sermo. Siquid tamen mutandum, legerim,* vnctus. *qui mos Romanis in omni conuiuio solemni.*

Interior maritus, quo sensu.

Desperatus locus.

Dum industria cubiculum principis.] *Regem olim feci, qui emendasset hunc locum. itaque concursum à multis ad coronam, & non vnus mihi indicauit scribendum:* Dum histrio cubiculo Principis occultatur, dedecus. *verissimè. intellegit enim Mnesterem illum Pantominum, qui diu in deliciis Messalinæ. Libri scripti non longè abeunt ab hac lectione,* Dum instruo cubiculum Principis exultauero, dedecus. *Possis extrema item scribere,* cubiculo Principis exsultat, verè dedecus.

Dignitate formæ, iuuenta.] *Ita lego, non* forma. *Dignitas formæ propriè de viris, vti notat*

vti notat vetus litterator Agrætius. Illud, iuuenta, *suspectum facit Vatic. qui refert,* Vimentis. *Ex quo Palmerius diuctim legebat,* vi mentis.

Callistus libertus.

Callistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus.] *C. Cæsaris Caligulæ: cuius necis conscius particepsque fuit hic libertus, narrante Iosepho lib.* XIX. *cap.* I. *Scilicet autem Tacitum hoc narrasse in libris qui de Caligula.*

Appij Silani cædes.

Appianæ cædis molitor Narcissus.] *Vide Sueton. cap.* XXXVII. *in cuius verbis,* Nec multo pòst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis vt adesset, præceptum erat: quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est, *menda est. Quò enim accersi iubetur, qui iam aderat? Non fugit Torrentium, qui ex libris legit,* arcessi, *pro accusari, vt interpretatur. Mihi,* arceri, *verum videatur: vt excusum eum à Claudio intellegamus, nec admissum. Transcripserim etiam,* arceri, ac statim mori. *Historiam pete à Dione.*

Correctus Suetonius.

Callistus vile olim mancipium.

Callistus prioris quoque regiæ peritus.] *Sub Caio, apud quem in gratia potentiáque fuit. Dio, vbi de Domitio Afro, lib.* LIX. *Et eleganter Seneca, epistola quadam:* Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi. *Sed fuit non minus magnus apud Claudium. estque ille ipse cui Scribonius Largus medicus eius æui opus suum inscribit, & appellat C. Iulium Callistum.*

Obscutior locus.

Num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij.] *Vt'ne Messalinam ipsam adirent minantes? an vt Claudium: eiúsque minis auerterent eam ab amore? Ego hæc & sequentia,* Perstitit Narcissus, &c. *iuxtà cum ignarißimis intellego, & cùm penitus introspicio, video dissentanea esse, nec inter se vincta.*

Duas pellices quarum is corpori.] *Vatic.* corporibus.

Vectius Valens adulter.

Cis Vectium, cis Plautium.] *Emendaui præeunte Vaticano, qui habebat,* Cis Vecticis Plautio. *Et verè. Duo enim famosi in hac Messallina & quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens & Plautius Lateranus. De Vectio, mox noster, & Plinius de Medicis:* Exortus mox est Vectius Valens adulterio Messallinæ Claudij Cæsaris nobilitatus. *Item Scribonius Largus:* Hoc medicamentum Apulei Celsi fuit, præceptoris Valentis & nostri.

Plautius Lateranus.

De Plautio mox, & lib. XIII. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum reddidit Senatui. *At viri docti desperatam huius loci restitutionem censebant: cùm vulgò esset,* cis Vectium Plancium.

Defensa vulgata lectio.

Ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret.] *Contaminatissimum locum Ferretus esse vult: qui mihi castus, purus. Inuidiosa concessione libertus: Fruatur sanè, inquit, Silius domo tua, seruis, veste, & gaza omni regia (nam hæc tralata ab adultera ad Silium, notante etiam Dione:) reddat saltem vxorem.*

Tabulæ nuptiales.

Rumperétque tabulas nuptiales.] *Ad legitimum matrimonij actum Tabulæ & signatores adhibiti. Tabulis & dos continebatur, & illa solemnis coniugij caussa, Liberûm quærendorum. Iuuenalis,* Signatæ tabulæ, dictum, Feliciter.

* De ritu nupt. & iure connubior. Tabulis ruptis matrimonium soluebatur.

Appuleius, Quòd in villa non in opido tabulæ sint consignatæ quarto & vltimo loco obiecêre. *Meminerunt non semel Iurisconsulti: & proprio huic rei libro Cl.* V. * *Brissonius, cuius accuratæ diligentiæ doctrinæque non à me, non ab aliis quidquam addo. Vt ergo ex tabulæ matrimonio firmando: sic eadem ruptæ, disparando. Iuuenal.*
——tabulas quoque ruperat, & iam
Signabat, totâ vix hæc ego nocte redemi.

De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: λεγέσης τινὸς γυναικὸς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἰδίας υἱῆς ἀφηρῆσθαι ἀπό τινος, αὐτόν τε υἱὸν ἴδιον εἶναι καὶ φῶς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐπίδοσιν, ἠρνήσατο ἄλλος. ἀπεκρίθη γυνὴ, ῥωμαϊκὴν αὐτὴν γεγονυῖαν, καὶ δέλτος μὲν γεγράφθαι, γάμος δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος ἐν αὐτὸν ἀποδεῖξαι υἱὸν ἴδιον εἶναι ὧδε ἐφράττετο· Ὁπόταν μὴ εἴη σὸς υἱὸς, τὴν ἐπίδοσιν ἀποδός. Dicente quadam muliere congiarium filij sui ablatum esse à nescio quo, eumque filium suum esse & ad se pertinere congiarium: negauit alius. Respondit mulier, Latinam se fuisse, & tabulas quidem scriptas fuisse, nuptias verò non fuisse. Cùm ergo non potuisset eum ostendere filium suum de quo agebatur, Cùm non sit tuus filius, congiarium redde.

Lusius Geta Præf.

Pag. 82. Primúmque rei frumentariæ Præf. Turranium.] *Dixi lib.* I.

Lusium Getam.] *Id illi verum & gentile nomen, non* Lucium, *aut* Lusium. *Duo autem hoc tempore Prætorij Præfecti, Lusius Geta & Rufus Crispinus.*

Quibus fatentibus.] *Libri scripti,* tacentibus.

Adulius Autumnus.

Adulto Autumno simulacrum vindemiæ per domum celebrabat.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vindemiæ festum. Sine liberalia: quæ Cæsar instituit.

Adulto Autumno, id est mense Octobri. Itaque etiam in Horologio veteri Romæ signatum eo mense, VINDEMIÆ SACRVM LIBERO. *Et persuasum mihi non aliud esse hoc Vindemiale festum, quàm sacra Liberi quæ C. Cæsar primus Romæ celebrauit. Seruius ad eos versus,* Daphnis & Armenias, &c. Hoc, *inquit,* apertè ad Cæsarem pertinet, quem constat primùm sacra Liberi patris transtulisse Romam. *Ideò nummus percussus Cæsari, in cuius parte.* C. VIBIVS. RVFVS. *& impressa ara cui persona histrionia imposita, item thyrsus, & tigris adiuncta. ad memoriam non dubiè huius rei. Lampridius in Eligabalo:* Cùm ad vindemiam vocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari cœpit an esset promptus in Venerem: posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad iuuenes. à quibus cùm audiret ætati congrua, gaudere cœpit, & dicere verè liberam (*emendo,* Liberi. *in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna verè libero deo*) vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primum repertum, vt in Vindemiarum festo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur. *Capitolinus in M. Antonino:* Vindemias priuato modo cum amicis agebat. *Idem festum Magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis:* Sed & aliàs Liberum principem coronæ planè laureæ etiam vulgus agnoscit, cùm dies in illum solemnes Magnam appellat coronam. *Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberæque reip. & incidebant in* XV. *Kal. Apriles. De quibus Varro lib.* V. *& Kalendarium Romanum.*

Lampridius correctus. Iocularia dicta & facta in hoc festo.

Magna corona.

Alia Liberalia.

Habitus Liberi patris.

Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, iuxtáque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos.] *Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat:* Cùm Liberum patrem appellari se iussisset, cùm redimitus hedera, coronaque velatus aurea & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ. *De cothurnis, etiam Virgil.* ——nudataque musto
Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.

Cothurni.

Thyrsus.

De thyrso, præter alios Iustinus: ὥσπερ εἰ βάκχαι διὰ χήματος εἰρηνικῆς τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύρσοις ἐκφέρουσιν. *id est,* Veluti Bacchæ per speciem habitumque pacis lanceas in thyrsis circumferunt. *Vide & Plinium* XVI. *cap.* XXXIV. *Athenæus eiusmodi Bacchi insignia in Pyrrhica saltatione recepta fuisse ostendit lib.* XIII. ὃ δὲ καὶ ἡμᾶς πυρρίχῃ Διονυσιακῆς εἶναι δοκεῖ, ὁπλίσεσι μὲν ὅσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, φησίν· δὲ ἐπ' ἀλλήλους καὶ ναρθήκας, ἢ λαμπάδας φέρουσιν. ὀρχοῦν· δὲ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τὰ περὶ τὰς Ινδὰς, καὶ τὰ περὶ τὴν Πενθέα. *Quæ verba lucem dare volo iis quæ hîc præcedunt,* feminæ pellibus accinctæ assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchæ.

Pyrrhica saltatio.

Lucullianæ prædia.

Lucullianos in hortos.] *De quibus initio huius libri. Tamen & Luciliana prædia reperio, & hîc in manus. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ:*

D. M.
CRESCENTIS. NEPOTI. FORTVNATI.
CÆSARIS. N. SER. EXACTORIS.
PRÆDIORVM. LVCILIANORVM.

Vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur.] *Sine,* excipiuntur.

Cæcina Largus

Asconius correctus.

P. Largo Cæcina.] *Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, anno vrbis* DCCXCV. *& in consulatu interfectus. Quem intellegit Asconius, in Pro M. Scauro:* Scauri domum possidet nunc Longus Cæcina, qui consul fuit cum Claudio. *scribe,* Largus. *& disce hinc quæ Asconij certa ætas.*

In eodem gestamine.] *Idest gestatoria sella. quæ à Claudio deducta in vulgi vsum, vt* * *docui. Sic lib.* XIV. Gestamine Baulos peruectam. *Apparet tamen in vno gestamine plures sellas fuisse, vt hîc vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam posuit sumítque.*

* in Electis. Gestamé sellæ.

Imagines in atrio. Silius damnatus à Tiberio.

In vestibulo effigiem patris Silij consulto Senatus abolitam demonstrat.] *In atrio siue in vestibulo ædium, imagines maiorum: vti hîc Silij patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine maiestatis cum vxore Sosia Galla, vt lib.* IV. *narratum: ideóque & imagines abolitæ, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus.*

Quidquid habitum Neronibus.] *Lege,* auitum: *quod monuit me* Ic. *Claudius Chifletius.*

Custodes olim vxoribus adpositi.

Custodem Silio ac Messallinæ datum.] *Quis dederit Silio custodem? Claudiúsne, qui omnium ignarus? Logi. In Vat. est,* Custodem Messallinæ dat. *aliena deinde manu adpictum,* ac Silio. *Lego igitur:* Custodem Messallinæ datum. *vel etiam:* custodem à Silio Messalinæ datum. *Alterum quidem verum est, vt hîc Titius siue à Claudio adpositus vxori custos; siue à Silio, vt amicæ. Vtrumque enim solens Romanis.*

De maritis

De maritis, Tibullus, Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes. *De amatoribus,* Et amicis. *Propertius,* Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam? *Misellus ille custos! cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset. Vertranius inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis pænas exigat. Verum merúmque somnium.*

Saufellum Trogum.] *Vat.* Saufelium. *Scribo,* Saufeium, *& induxit librarios illud I. longiusculum, vt L. scriberent. Horum omnium mentio Senecæ in Menippæa de Claudij morte. vbi tamen disiunctim scribe* M. Heluius, Trogus. *Qui hic etiam Traulus, malè fortasse in Seneca,* Sex. Trallus.

Saufeius Trogus.

Indicium offerentem Vectium Valentem & confessum.] *Bene confessum. Nam Indicium, ait in Eunucho Donatus, propriè est eius qui vnà peccauerit. Asconius ad illud Ciceronis:* Quapropter si indicium tibi postulas dari. *ait:* Index est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita. *Quæ tamen impunitas circumscripta est: quia, vt idem notat,* Certa sunt in quibus impunitas indici datur, vt in caussa proditionis, maiestatis, & siquid huiusmodi.

Indicium, & ex eo impunitas.

Reminiscereturque vocis, qua se obnoxium iussis Messallinæ dedisset.] *Commentum feminæ lepidum. Mimum istum deperibat Messallina. solicitat. Ille tergiuersari, metuere Imperatorem. Quid ergo si maritus ipse iubeat? inquit. Et cum marito egit, quasi opera Mnesteris aliqua in re illi vsus. Ille vocatum mimum malè accipit, iubet quantum potest, vxori obediat pareátque. Paruit. & id iussum valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam & vitam. Dio* LX.

Lepidum Messallinæ factum.

PAG. 83. Ob patrui egregium meritum.] *A. Plautij, suspicor, qui Britanniam Claudio subegit.*

Tanquam in illo cœtu passus muliebria.] *Simile illorum inuentum in Suetonij Domitiano, cap.* X. Qui se quò facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant. *Dij deæque istos, non corpore non animo viros. Adeò turpior omni morte hæc fuga mortis.*

Assidente matre Lepida.] *Quænam hæc Lepida? Ego verò repperisse me censeo famosæ feminæ (Messallinam dico) stirpem & matrem. Suetonius scribit:* Post has Valeriam Messallinam Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. *vbi dissimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio consobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio & maiore Antonia natus est Cn. Domitius pater Neronis principis, & item Lepida amita eiusdem, de qua* * *infrà. Hæc Lepida, est illa ipsa quæ nupta Valerio Messallæ, & quæ hîc Messallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druso & minore Antonia, vti clarum. Stemma istud:*

Quæ mater Messallinæ. Claud. cap. XXVI.

Suetonio noua lux.

* Lib. XIII.

		CN. DOMITIVS.	NERO IMP.
	ANTONIA, *maior.*	AGRIPPINA, *vxor.*	
M. ANTONIVS III. vir.		DOMITIA LEPIDA.	VALERIA MESSALLINA *vxor Claudij.*
	L. DOMITIVS *maritus.*	VALERIVS MESSALLA	
OCTAVIA.	ANTONIA *minor.*	GERMANICVS.	
	DRVSVS, *maritus.*	CLAVDIVS *Imp.*	

Vides ergo Claudium & Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) verè consobrinos. Atque hac ratione forte maritum ipsum Lepidæ, Suetonius dixerit Claudij consobrinum. Tamen tutius putarim legi, Barbati Messallæ & consobrinæ suæ filiam. *Sententia quidem non alia est: & hæc Lepida Neronis amita, Messallinæ mater.*

Lepida consobrina Claudij.

Fortean mutanda in Suetonio lectio.

Morte decus quærendum.] *Placet,* morti, *vt in Veneto.*

Ictu Tribuni transfigitur.] *Malim,* transigitur.

Leuissimum fastigij eius.] *Hæc cum lineis postumis, corrupta, hiulca. nec iuuant aut discrepant libri, nisi quòd,* Tristitiis inultis, *non Flagitiis, vti substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab eiusmodi vlceribus sanandis, sani hominis censeo abstinere manum. Nam sine librorum ope, irrita abierit vel Hygia ipsa.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XII. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 84. Lollia, neptis M. Lollij qui sub Augusto.

EOLLIAM Paullinam M. Lollij consularis filiam.] *Non prisci illius Lollij, qui moderator C. Cæsari datus, ne erres: sed filij eius. qui tamen quando consul fuerit, ignoro. Tempora suadent, & clarissimè Plinius lib.* IX. *cap.* XXXV. *qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollij appellat.*

Et familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret.] *Expediri sententia potest: tamen mauelim scribi*, & familiæ Claudiæ. quin posteros coniungeret. *vt quasi hortantis ea sint liberti.*

In aliam sententiam mutata lectio.

Alia clarus.

PAG. 85. Iuuenémque & alia clarum, insigni triumphalium.] *Ita disertè Vatic. veréque. Transmarina forma sermonis est, ξενίσιον τά τ' ἄλλα λαμπρόν, crebrúmque apud Latinos, Homo cetera bonus, & similia: in Agellio, Homo pleraque non indiligens.*

Pellacia.

Vitellius nomine Censoris seruiles fallacias obtegens.] *Dubitaui ne prisco verbo scrib.* seruiles pellacias. *Apud Lucretium scriptum,*

Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti.

& conuenientior huic sententiæ visa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quàm adulationes humiles & demissæ ad pelliciendam parandámque gratiam Agrippinæ, vt addit noster.

Ideò & Seneca in Octauia de hoc Silano ait, crimini fidi reus. vt emendaui in Antiq. lib. 1. cap XIIII. Vide. Silani incautus amor aduersum sororem.

Fratrísque non incestum, sed incustoditum amorem.] *Vatic.* fratrumque. *quod probo. In reliqua scriptura pendeo animi. Vulgatam si ferimus: sententiam esse volo, Tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororémque, sed tantùm incustoditum. id est, amorem parum cautum circumspectúmque, & qui sine crimine, rapi tamen in crimen potuerit. Simillimum illud Plinij è lib.* VI. *epistolar.* Tuitus sum Iulium Bassum, vt incustoditum nimis & incautum, ita minimè malum. *Siquid mutandum, legerem*, incustoditum sermonem. *E Seneca certè. clarum non aliud verè obiectum huic Silano, quàm verba aduersus sororem nuptialia, & parum cauta. Ait in Ludo de morte Claudij*: Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum generum suum occidit. Oro propter quid? Sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. *ita enim restitui eum locum nuper. Sed fortasse & quasi sororius Ligur notatus Silanus fuit. cuius sententiæ puto illa Senecæ, ibidem*: Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. *Nam Lingere quid sit in obscenis, non ignotum: & ambigua allusio in molarum voce, qua etiam in vtero dictum aliquid muliebri.*

Silanus caput perdidit in sorore.

Distinctio ad historiam.

Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam fama, iam amore illicito.] *Distinguunt libri mei*, matrimonium, iam fama. *Et rectè. quoniam ante istos consules matrimonium pactum. Suprà enim scriptum*: quæ postquam matrimonij sui certa fuit. *Statim etiam è Farnes. scripseris*, deductæ in domum patrui fratris filiæ.

Quin & incestum, ac si sperneretur.] *Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonij bonis Claudius & Agrippina: at non securi. quia & incestum subesse videbatur, nondum firmatis eiusmodi nuptiis; & periculum ne populus sperneret profani principis imperium.*

Ciuium & consensui.] *Delenda copula. vel, quod verius, addenda vox scriptori ellapsa*, ciuium & S. consensui. *id est, Senatus. Ita respondebit Claudij oratio, Vitellianæ.*

Vidua iungeretur principi.] *Vidua Agrippina mortuo, sub initia imperij Claudiani, Crispo Passieno, cui post Domitium nupserat. Plinius lib.* XVI. Arborem mori eximiam ærate nostra adamauit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarus. *Sueton Nerone*: Verum Claudio imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. *Tamen idem ille Passienus anteà maritus Domitiæ sororis Ænobarbi. Quod ex Quinctiliano colligas lib.* VI. *cap.* II. *Apud Senecam de hoc eodem lib.* IIII. *Natural. Quæst. initio*: Crispus Passienus, quo ego nil noui acutius in omnibus rebus, maximè in distinguendis (*omnino scrib.* distringendis) & curandis vitiis, sæpe dicebat: Adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire, & quidem sic quemadmodum amicæ solet, quæ si impulit, grata est: gratior, si effregit.

Passienus secundus Agrippinæ maritus.

Seneca correctus.

effregit. *Iterum scribe*, sed operire. *id est, leuiter obducere, opponere ostium: ne pereat dicto sua Venus.*

Vidisse ipsos.] *Principe Caio.*

Statueretur imò documentum, quò vxorem Imp. acciperet.] *Nugax oratio. quid enim? non antè Imperatoribus semper vxor? semper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige*, quomodo vxorem. *Id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, vt Imp. vxorem Senatu suasore & auctore capiat.*

Tacitus emendatus.

Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse.] *Malim*, tempore percrebuisse, *reiecta voce quæ glossographum sapit. De reipsa, Plutarchus auctor in Caussis, quæst.* VI. *diu apud Romanos sobrinarum coniugia (ἀνεψίας ipse appellat, & benè vertit Xylander) fuisse inuisa: cœpisse tamen à leuicula caussa, quam ipse denarrat. factúmque decretum populi, πᾶσαν ἐξεῖναι γαμεῖν ἀρχὴν ἀνεψιῶν, τὰ δὲ ἀνωτέρω πεκωλῦσθ. id est*, licere omnibus ducere vsque ad consobrinas, suprà autem vetari. *Itaque coniugia ea deinceps crebra: & sic inter illustres, M. Marcellus Iuliam Augusti F. duxit, sibi sobrinam: aliique plures. Sustulit tamen easipsas nuptias Theodosius, de quo Victor*: Tantum, *inquit*, pudori tribuit & continentiæ, vt consobrinarum nuptias vetuerit, tanquam sororum: *permiserúntque iterum Arcadius & Honorius l.* XIX. *C. De nuptiis.*

Sobrinarum matrimonia quando cœperint.

Ea vetuit Theodosius.

Alij iterum permiserunt.

Decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrúmque filias nuptiæ statuerentur.] *Zonaras*; ψήφισμα ἐποιήσαντο, ἐξεῖναι Ρωμαίοις ἀδελφίδας ἀγεσθ. *Ait Tacitus, Fratrum filias: & strictè capias, non enim licuit sororum. Quod notauit accuratè & diffusè, quantum satis est, Cuiacius* XIII. *obser. cap.* XVI. *quem non exscribo. Nec sustulit Nerua hoc* S C. *vt idem vera interpretatione collegit. De Claudy hoc facto Seneca*:

Fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit.

Genitamque fratris, coniugem captus, sibi
Toris nefandis, flebili iunxit face.

Seneca in Tragœdiis correctus.

vbi melius leges, Genitamque fratre coniugem captam. *Domitianus imitatus exemplum est, qui Iuliam habuit filiam Titi.*

Talledius Seuerus.] T. Alledius *scribo. & vidi posteà ita citare hunc locum Beroaldum. In monumentis priscis*, M. ALLIDI. *in Iuuenali*,

Alledia gens.

——tibi habe frumentum Alledius, inquit. *Quod noster vnum imitatorem sceleris eius facit; Suetonius dissentit, qui duos. Noster, credo, non habuit curæ nescio quem recensere libertinum. Vocat etiam equitem R. quem ille Primipilarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes, gradus equestris. Martialis*: Et referes pili præmia clarus eques.

Cap. XXXI.

Addictum quasi & virile seruitium.] *Arbitrio meo, transponantur verba*, Addictum & quasi virile. *Lectioni stabiliendæ (nam ego olim solicitaui) est, quod apud eumdem Tacitum de moribus Germanorum scribitur*: Trans Lygios Gothones regnantur, paullo iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. *Nec pœnitet tamen prorsus coniecturæ*, Adductum, *præsertim quæ firmatur codice Budensi: de quo verbo in lib. Hist.*

Addictum seruitium.

Die nuptiarum Silanus sibi mortem consciuit.] *Mala ergo distinctio, & historiæ vitiandæ, in Suetonij Claudio obtinuit, cap* XXIX. Silanus abdicare se prætura, moríque initio anni coactus. Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta Senatores trecentosque amplius equites animaduertit. *Apage. nulla cædes nuptiali eius die lecta: scribéque*, initio anni coactus, die ipso Cl. & Ag. nuptiarum. In quinque, &c.

Distinctio in Suetonio mala.

Caluina soror eius Italia pulsa est.] *Fortasse illa, quæ vitam produxit ad Vespasiani imperium. de qua Sueton. cap.* XXIII. *Vespas.* Cùm Mausoleum repente patuisset, ad Iuniam (*malè enim editum suppositúmque à Scholiastis*, Iuliam) Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat. *Nam Silani isti inter abnepotes Augusti fuerunt, vt dicam.*

Iunia Caluina.

Sacra ex legibus Tulli regis, piaculáque apud lucum Dianæ.] *Non alia sacra piaculáque accipio, quàm quibus Tullus olim rex in Horatio sororiam cædem luit expiauítque. Liuius*: Itaque vt cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri vt filium expiaret pecunia publicaris quibusdam piacularibus sacrificiis factis (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmisso per viam tigillo, velut sub iugum missit iuuenem. *Similiáque Dionys. lib.* III. *qui addit ea sacra per Pontifices facta: conuenienter cum iis, quæ hìc Tacitus.*

Piaculatia sacra à Tullo.

Irridentibus cunctis quòd pœnæ procurationésque incesti id temporis exquirerentur.] *Et hercle ridiculum, quòd Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eadem culpa. Nam piacula istæc caue aliò referas, quàm ad crimen Silani.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Senecæ exsiliū. Veniam exilij pro Annæo Seneca,simul Præturam impetrat.] *Relegatus enim Seneca post Quæsturam à Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adultery cum Iulia Germanici filia,Vinicij vxore. Cuius criminis scena à Messallina fuit. Scena,dico. Non enim reipsa expetit in te hæc culpa,ô Romani nominis & sapientiæ magne sol.*

Vt rettuli.] *Libro* XI. *Vide.*

PAG. 86. Secors domi, bellis infaustus.] *Elegantissimi ingenij & doctrinæ noster Modius obseruat è libro vetere,* belli infaustus. *rectè: ea forma, qua Militiæ clarus.*

Omissa Tiberij memoria, quamquam is quoque miserat.] *Et quidem tres miserat. Vononem, Phraatem, Teridatem. Adi lib.* II. *suprà, &* VI.

Quanto ignara barbaris.] *Ita edidi è Vatic. Farnesiano erat,* ignota: *vulgò,* ignoratiora. *Phrasis vulgata & obuia in Tacito.*

Cassius ceteros præeminebat peritia legum.] *Vatican.* ceteris præerat. *Accipio.*

Exercere legiones.] *Vett.* exercitare.

Familia Cassia per illas quoque gentes celebrata.] *Ob Cassium illum qui συγγνωστόνος, cuius in Syria prosperæ res post cladem Crassi.*

Rex Arabum Abbarus.] *Solemne illis regibus nomen, vt Ptolemæus Ægyptiis. Vatic.*

Acbarus, Arabiæ regum nomen. Acbarus *semper scriptum, & Appiano* Ἀκβάρος.

Castellum insigne fama,quòd postremo prœlio.] *Attentum lectorem non fallet vitium. Quid enim? An Ninon castellum vocat, quam paullo antè vrbem? Et vtrúmne apud Ninon postremum Darij cum Alexandro prælium fuit? Imò haud procul Arbela, apud pagum Gaugamela. Inseruerim ergo vocem,* sedes Assyriæ,& Arbela castellum insigne fama: *aut certè si satis sit id intellegi, addita copula,* sedes Assyriæ,& castellum.

Arbela castellum.

Quorum rex Iuliates.] *Ita edidi ex meis libris. Vulgò tamen,* Hyliates: *& statim infrà,* Ezates, *etiam in manuss. Scito verum nomen esse,* Iazates. *Ita enim appellatur constanter Iosepho libro* XX. *Antiq. cap.* II. III. *vbi & historia omnis explicita de origine huius regis & progressu. Narrat autem Iosephus Iudaicæ religionis eum, & matrem Helenam fuisse: multáque alia, quæ operæ sit legere.*

Iazates.

Vbi pharetras telis onustas accepêre.] *Vatic.* telis omissis onustas, *nec scio quid voce ea faciam. Fortè,* telis omnigenis onustas.

Mithradates amissis opibus vagus.] *Dio Mithradatem quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bosphori largitus sit. libro* LX. *Sed is alius debet fuisse ab isto.*

Siraci populi. Zorsines Soracorum rex.] *Farn.* Siracusorum. *Vera scriptura,* Siracorum. *Nam & à Strabone in* XI. τὰ περὶ Σιράκων φῦλα dicuntur. *Populi sunt ad Caucasum.*

Aorsi populi. Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat.] *Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti,* Aorsi: *inter Scythas.*

PAG. 87. Nostris in armis.] *Aliter exaudio, quàm vulgus. id est, nostri in lateribus erant, & ad armos. Nec enim solos Romanos in armis fuisse censendum: sed cùm Aorsi in fronte agminis & tergo essent, in medio Bosphorani; Romanos latera tutatos esse. Nisi tamen legend.* nostris armis. *vt dicat Bosphoranos, Romano ritu instructos armatósque.*

Sed cratibus iunctis.] *Vatic.* cratibus & vimentis. *probo.*

Plerisque centurionum interfectis.] *A Rhenano est, ex emendatione, vt ait, codicis Bud. Nam mei manuss. itémque editiones antiquæ omnes,* plerisque consularium. *Pro ea voce quid restituendum, nondum mihi liquet.*

Propriis odiis infensum.] *Franc. Modius è Rodolphi Agricolæ codice negationem inserit,* non infensum. *Quod approbo. Non enim Eunon à se Mithradatem oderat, sed in gratiam aspectúmque Romanorum.*

Ne triumpharetur, néue capite pœnas expenderet.] *Farnes.* exciperet. *At de more ipso plectendi in carcere triumphatos duces, suadeo omnino legas Fabrum lib.* II. *Semestr. cap.* III.

Quanta peruicacia in hostem.] *A M. Antonio Mureto est, qui ingeniosè veram lectionem peruidit. Nam vulgò erat,* quantalibet pertinacia in hoc tentata. *Peruicacia autem in Vat. scriptum.*

Iunius Cilo. Iunium Colonem.] *Hîc & infrà emendo,* Cilonem. *Dio auctor lib.* LX. *faceta narratione inserta super hoc homine. Præfuerat Bithynis, inquit. (nam Bithynia adiuncta, vt opinor, Ponticæ administrationi) & præfuerat nequiter, auarè. Questi Bithyni apud Claudium sunt, poposcerúntque pœnas. Cùm parum intellexisset Claudius in turba strepitúque adstantium,*

adstantium, quid dixissent Bithyni altos interrogat. Ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendacio edidit, gratias eos agere Ciloni. Tum ille, Præsit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dioni Ἰούνιος Κίλων: *& firmat Velius Longus:* Cilones, *ait,* vocantur homines angusti capitis & longi: chilones, à breuioribus labiis dicti. *Glossæ:* Cilo, χειλέφαλος. *Declamator in Sallustium, pro hominibus nequam improbísque accepit:* Quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in tota vrbe fuit.

Narcissi petulans nequitia.

Vide Festum, in Chilo. Cilones.

Sorore L. Volusij genitam.] *De cuius gentis nobilitate Rutilius in Itinerario:*

Qui Volusi antiquo deriuat stemmate nomen:
Et reges Rutulos, teste Marone, refert.

Memmio quondam Regulo.] *Vide Sueton. in Caio. cap.* XXV. *itémque Dionem. Statim, vox* Nuptiis *abest Farnesi codici: & illæsa sententia potest.*

Damnatus lege repetundarum Cadius Rufus.] *Malè ego olim,* Claudius, *malè vir doctus, in Re nummaria,* Cordius *restituit. Est ille, de quo* II. *Histor.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso Senatorius locus: qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. *Si mutamus: legerem,* Tadius.

Cadius Rufus, vel Tadius.

Galliæ Narbonensi datum, vt Senatoribus eius prouinciæ, iure quo Sicilia haberetur, inuisere res suas liceret.] *Libera rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei priuatæ caussa. Id tantùm excogitatum, vt legatio libera peteretur à Senatu, sumerétúrque: quò maiori abessent cum dignitate. Cicero sæpè. At lapsa rep. in seruitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Augustus id instituit imperio firmando, & nequis illustriorum commeare ad exercitus aut conciliare milites prouinciáléue posset. Dio eleganter* LII. *in extremo:* προπαπείπε πᾶσι τοῖς βουλεύσι μὴ ἐπιδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἂν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ, ἢ καὶ ὅπῃοῦν. καὶ τοῦτο ἐς δεῦρο ἀεὶ φυλάσσεται). *id est:* Edixit omnibus Senatoribus, nequis eorum peregrinari extra Italiam vellet,iniussu permissúue suo. quod interdictum ad hoc vsque æuum seruatur. *Quamquam præiuisse ad hoc factum Augusto Iulius videtur:* qui sanxit nequis Senatoris filius nisi contubernalis aut comes Magistratus peregrè proficisceretur, *ait Sueton. cap.* LII. *Vbi libido mihi legendi,* nequis Senator Senatorisue filius. *Si enim filius interdictum, maior ratio vt Senatoribus ipsis. In vsu autem, vt commeatus peregrinandi à Cæsare ac Senatu peterentur. Suetonius Calig. cap.* XXIX. Prætorium virum ex secessu Anticyræ propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cùm mandasset interimi,&c. *quo loco reiecta vocula seripserim,* Prætor. virum secessu Ant. *Sed Claudius à se solo id peti primus instituit. Sueton. cap* XXIII. *subobscurè:* Commeatus à Senatu peti solitos* sui beneficij fecit. *cui lucem do ex Dione:* τοῖς δὲ ἐν *inquit,* αἰτιμένοις, ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἀποδημῆσαι, ἐφῆ μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀνδρὶ τῶν βουλῆς. τῷ γε μὴν καὶ νόμῳ τινὶ αὐτῶν δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα ἠνάγκασε συνελθοῦσι. *id est:* Petentibus extra Italiam eundi commeatum,per se concessit, Senatu non consulto. quod tamen vt lege aliqua facere videretur, iussit super ea re confici Senatus decretum. *Vide & l.* XXII. *Ad municipalem. Atque inprimis Cassiodorum: apud quem expressa Formula ipsa dandi huius per principem commeatus, lib.* III. *Variar. ep.* XXI. *Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat: sicut nunc Claudius Narbonensem. quia vtraq. prouincia vicina & quasi suburbana. Dio:* πλὴν γὰρ ὅτι ἐς τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, ἐξαμῆσαι ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. *id est:* Excepta enim Sicilia, & Gallia Narbonensi, nusquam aliò peregrinari Senatori fas est. *Ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullò aliter effert, in* Κλαύδιος. *Ait:* νόμον ἔθετο μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τοῦ πόλεως ἀδεῶς, χωρὶς τῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως. *id est:* Legem tulit, ne cui Senatori abire vrbe ad septimum lapidem fas esset, Principis iniussu.

Sicilia eximia, Et Gallia Narbonensis.

Legatio libera olim ad peregrinandum. Peregrinationes veteres Senatoribus.

Strictius multo hoc effert Suidas: nec scio an verè.

PAG. 88. Defunctis regibus Sohemo atque Agrippa.] *Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Iudææ rex. Sohemus autem scribendum, aut certè Soæmus ex Dione: non Sohennius, vt edition. vulgatæ. Dio de Caligula:* ἐν δὲ τούτῳ Σοαίμῳ τῷ τῆς Ἰτυραίων τε Ἀραβῶν, καὶ πολέμωνι τὴν παῤῥωάν ἀρχὴν ὑφισαμένης τῆς βουλῆς ἐχαρίσατο. *De Agrippa & mutatione secuta vide diffusè Iosephum* XX. *Antiquit.*

Soæmus rex.

Salutis augurium.] *Quod è tenebris primus eruit Politianus: quem licet legas Miscell. cap.* XIII. *Dionem* XXXVII. *&* LI. *Festum in voce Maximus Prætor. Sed numerus in Tacito satin' verus? delibero. Nam suprema mentio capti huius Augurij apud Dionem est anno vrbis* DCCXXV. *cùm & Ianus item ab Augusto clusus. atqui ab eo die ad hunc* DCCCII. *vrbis annum, non* XXV. *vti hîc scriptum, sed* LXXVII. *intersunt anni. Vt ergo verus iustúsque hic numerus sit, à Tiberio repetitum id augurium necesse est Cornelio Cethego, Viscellio Varrone Coss. anno vrbis* DCCLXXVII.

Augurium salutis. Dubitatum de numero Taciti.

Et pomœriū vrbis auxit Cæsar.] *Id'q. lapis etiã nunc testatur Claudiani æui, Romæ:*

Universidad de Deusto
Biblioteca

TI. CLAVDIVS
DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII.
CENSOR P. P.
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS. POMERIVM
AMPLIAVIT. TERMINAVIT Q.

Auxit, post Britanniam Romano imperio adiectam.

Taciti ἁμάρτημα.

Nisi L. Sulla & D. Augustus.] *Non defendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæsar auxit interiectus inter eos duos. Agellius auctor lib.* XIII. *cap.* XIIII. *Dio lib.* XLIII. Ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμιος εἰσέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπηύξησεν. *Apud eumdem Antonius in laudatione Cæsaris funebri:* ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας, ὃν τῷ βουλευτηρίῳ κατασφαγείς, *etc. Cicero ad Attic. lib.* XIII. De vrbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sanè scire velim. *Iuuat tamen aliquid nostrum, quòd Suetonius exactæ in talibus diligentiæ, nihil huius in Iulio commemorat: & fortean concepta à Iulio res, perfecta demum ab Augusto. Nam ille nugator apud Senecam ridiculus, qui* Syllam vltimum Romanorum protulisse pomœrium tradidit: quod numquam Prouinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit. *Vide quæ huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano.*

Iulius Cæsar pomœrium auxit.

Regum in eo ambitio vel gloria.] *Consule Onufrium in vrbe Roma.*

De Breuit. vitæ. cap. XIIII.

Mox ad Curias veteres.] *Ita manuß. & rectè. Varro de L. L.* Curiæ duorum generum. Nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres: & vbi Senatus humanas, vt curia Hostilia. *Festus:* Nouæ curiæ ad compitum Fabricium factæ quòd parum amplæ veteres à Romulo factæ. *Plautus:* Sub veteribus ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore. *Liuius* XLIIII. Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum lanea sque (*scribe*, lanienasque) & tabernas coniunctas in publicum emit. *Ouidius eadem intellegit.* III. *Fast.*

Curiæ veteres.

Veteres, ἀρχαῖοι.

Liuius correctus.

Ianua tunc regis posita viret arbore Phœbi:
Ante tuas itidem Curia prisca fores.

Adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur.] *Agnosce ergo lector, & tolle, librarij errorem (non enim ipsius Suetonij, scio) Neronis cap.* VII. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. *Adoptatus Nero* XI. *ætatis anno? Falsum, vel te iudice & indice Suetoni. Nam idem scribis* XVII. *anno ad imperium eum peruenisse; quod & Tacitus, & Dio adstruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni interfunt non quinque.* Duodecimo, *ergo in Suetonio scribendum: si ratio quidem constatura est.*

Erratum fortè in Suetoniano numero.

Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri.] *Atqui Tiberius Germanicum adoptauit, vti notum. Excusabunt ij curiosi, quòd Tiberius iam è Claudiis migrarat in gentem Iuliam.*

In Claudia gente nulla adoptio.

Eósque ab Atto Clauso continuos durauisse.] *Secuti sumus spectatæ fidei codicem Vat. qui disertim habet* Atto Cluso. *superius tamen aliena manu I. addito, vt fieret, Attio. Vt mirer Iurisconsultum Vertranium scribere duos Vatic.* Accio Clauso, *referre. Sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quiuis oculos*

Istos, suppositis eruito manibus.

Atta Clausus.

Facit à Vatic. in eadem bibliotheca vetus Suetonius qui initio libri tertij, Atta Claudio *refert. Et quidni probabile, cùm Clausus recens è Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me iudice, Liuius lib.* II. Atta Clausus, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit. *& lib.* X. Principem nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Ap. Claudium vultis. *De Clauso, manifestè post Virgilium Silius* XVII. *Punicor.*

Liuius emendatus.

Hìc prisca ducens Clausorum ab origine nomen
Claudia. *Et Ouidius in Fastis:*
Claudia Quincta genus Clauso referebat ab alto.

Desolatus paullatim etiam seruilibus ministeriis.] *Ita capio. Britannicus spoliatus exutúsque paullatim non solùm honestiore comitatu, sed etiam seruulis; cùm Agrippina eos, quasi ad alia officia operásque, auocaret. Desolatus,* μονωθεὶς, *solus relictus: vti libro* I. Nonanus operiendas Tiberij epistolas clamitauerat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuertit.

Desolatus quid.

Siue

Siue verum, seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.] *Desistite medici: nullum hìc vulnus. Siue, inquit, reuera non segnis illi indoles fuit: siue pericula, & expericulis fauor, hanc ei famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris. Lib.* III. Longam & continuam absentiam paullatim meditans, siue vt amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret. *Lib.* II. De se nihil addidit metu inuidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse. *Et exempla obuia.*

Veteranos coloniámque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.] *Parum ἀναλόγως ergo vulgò Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Aethico & Itinerario Antonini: melius Agrippinensis, aut Agrippinensium. Ettam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimæ vrbis.*

Colonia Agrippinensis.

Claudia dicta.

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
C O S.
LEG. LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIÆ
CVR. AMITERNOR. PRÆF.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. P.
IIII. VIRO. STLITIBVS IVDIC.

Quo iure deducta colonia fuerit, Paulus libro II. *De censibus:* In Germania inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt.

Iuris Italici fuit.

Eam gentem auus Agrippa in fidem acciperet.] *Quod factum credo Agrippa & L. Gallo Coss. anno vrbis* DCCXVII. *ex Dione lib.* XLVIII.

Aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus.] *Parum cohæret narratio. Cui rei enim illud,* Deinde? *Vereor vt exciderint ea quæ de Sulpicij Galbæ & P. Gabinij expeditione aduersum Cattos Marsósque Dio narrauit, lib.* LX. *Quamquam ea gesta annis aliquot antè.*

Fortassè mutilus locus.

Post quadragesimum annum.] *Iusta supputatio. Clades illa enim accepta, anno* DCCLXIII.

Sueuis à Druso Cæsare impositus.] *Non genti toti Sueuorum, sed iis qui Maraboduum & Catualdam reges comitati erant:* qui à Druso, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter flumina Marum & Cusum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum, *ait noster lib.* II. *Annal. Vannij regnum in parte describit Plinius:* Campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, à * Moro siue is Duria est, à Sueuis regnóque Vanniano dirimens eos.

Vannianum regnum.

* Nescio an corr. *Maro.*

Mox diuturnitatem in superbiam mutans.] *Lego,* diuturnitate. *Mutans, pro mutatus. quod apparet ex manuß. Varro:* In priore verbo graues prosodiæ quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant.

Mutare.

Sido.] *Illeipse qui posteà in partibus Vespasiani. Tacit.* III. *Histor.* Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum.

Sido rex.

P. Attilio Histro.] *Vatic.* Atellio. *In veteri inscriptione reperio hominem: quæ sic habet fide Aldi.*

Palpelius Hister.

SEX. PALPELIO. P. F. VEL.
HISTRO
LEG. TI. CLAVDI. CÆSARIS
AVG. PRO. COS.
PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC.
TR. MIL. LEG. XIIII. GERMANICÆ
COMITI. TI. CÆSARIS. AVG.
DATO. SVB. DIVO. AVG.

Quæ si ad illum referenda, quod ego censeo: legend. hìc, scripsitque Palpelio.

Quod Vannius triginta per annos.] *Legitima ratio esset* XXXIII. per annos.

Egregia aduersus nos fide.] *Ita Vatic. Liuius lib.* V. Quanquam aduersus Rom. nulla eis amicitia erat. *Noster lib.* III. Et priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersus nepotem. *At vulgò,* apud nos fide *legeris, non Latinè.*

PAG.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Locus obscurus. *Sabrina fl. Ptolemæo est, *Sabriana.*

PAG. 89. Cinctóſque caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat.] *Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam peruidi. Libri vett.* cunctiſque caſtris. *Fortè*: detrahere arma ſuſpectis, cinctiſque: caſtris Antonam ad* Sabrinam fluuium cohibere parat. *Siue, vt Agricola legebat*, iunctiſque caſtris. *Antona ſanè ciuitas videtur, manétque hodie Northamptona: quaſi dicas Septentrionalis Hammonis ciuitas. Nam*, Ton, *priſcis Britannis ſemper ciuitas. Olim diuinaui*, cinctoſque caſtris, Antona & Sabrina fluuiis. *eo ſenſu, vt hoſtem vagum & metuentem pugnæ partim caſtris partim fluminibus cingeret, & ab effuſa populatione arceret. Sed ludimus aleam, in loco fortaſſe non pleno.*

Prœliis concuſſa.] *Farn.* contuſi.

Turmas quoque equitum.] *Ita edidi, quia ſcio numquam turmas peditum dici, quod tamen libri omnes præ ſe ferunt. Poſſit & legi*, Turmas, quodque peditum. *Sed placet prius.*

Camalodunũ opidum. Colonia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur.] *Quod opidum antea, regum in eo tractu ſedes. Dio* Καμαλόδουνον τὸ τῶν Κυνοβελλίνου βασίλειον *appellat. At Camalodunum lapidi priſco inſculptum, ecciſti.* CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIÆ. VICTRICENSIS. QVÆ EST. IN. BRITANNIA. CAMALODVNI. *Duplex autem eo nomine opidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemæo Plinióque. Neſcio an nomen illis à peculiari aliquo & indigena deo: cuius fortean mentio in hoc lapide:*

CAMVLO. SANC.
FORTISS.
SAC.
TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR.
TERTIVS.
MIL. COH. VII. PR. T. VERI
L. D. D. D.

Id duplex.

Camulus indigena deus.

Caractaci viribus confiſos.] *Dio* Καρτάκον *nominat, alij Catacratum: Zonaras Caratacum. Caradocum vocaſſe videntur Britanni. Certè etiam hodie locus eſt, & in eo parietinæ arcis, quem* Caer Caradoc *vocant: id eſt, opidum ſiue arcem Caradoci.*

Caratacus rex.

Qui pacem noſtram metuebant.] *Libri aliquot editionum veterum*, pacem in iram. *Ego legerim*, pacem an iram noſtram. *Duplex ſcilicet ſtimulus capiendi arma in Romanos: ſiue quod pacem & ſeruitutem multi timerent, ſiue quod extrema ab iratis.*

Acies barbara per nationes. Cateruáque* maiorum pro munimentis conſtiterant.] *Lego*, cateruæque nationum. *Solitum ita Britannis Galliſque, ſtruere aciem per nationes, vt diſcreta virtus eluceret.*

Aut ſeruitutis æternæ initium fore.] *Neſcio an elegantius veriúſque*, aut ſeruitutis æternæ fore, *voce deleta.*

Diſcrimen aliquod inter arma legionariorum & auxiliarium. Numerus falſus. Spatis & haſtis auxiliarium.] *Obſerua diuerſa eo ævo arma inter legionarios, auxiliaréſque. illis gladios & pila; his, ſpatas & haſtas tributt.*

A ſeipſo diuerſus Tacitus. Victoribus traditus eſt, nono pòſt anno, quàm bellum in Britannia cœptum.] *Atqui bellum cœpit Claudio tertiùm, L. Vitellio ſecundùm Coſſ. vt Dio clarè tradidit: nec inde ad hunc diem plus annos ſeptem numeraueris vt ſuſpicio iure numeralis mendi ſit. Pugnant etiam hæc cum iis quæ tertio Hiſtor. ſcribuntur:* Carthimandua, *inquit*, Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentia, poſtquàm capto per dolum rege Caractaco inſtruxiſſe triumphum Claudij Cæſaris videbatur. *Nam triumphus Claudij aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iſte Caractacus. Vt nihil dici poſſit, quin Tacitum in Hiſtoriis aut memoria fefellerit, aut prouexerit calor quidam ſcriptionis. Sed & eadem quæ de Venuſio hîc adduntur, reperies in Hiſtoriis narrata, vt ſub Veſpaſiano geſta.*

Campo qui caſtra præiacet.] *Vatic.* caſtris. *Et ſtatim lego*, regiis clientelis.

PAG. 90. Nam ſi omnibus imperitare vultis.] *Rodol. Agricola legebat*, Non ſi omnibus. *quæ abnutiua lectio ſententiam egregiè erigit & format.*

Diſtinctio reposita. Et ſupplicium mei obliuio ſequeretur.] *Lego*, ſequetur, *& diſtinctione ſententiam expedio*: Et ſupplicium mei, obliuio ſequetur: at ſi incolumem, &c.

Ac ni citò vicis & caſtellis proximis ſubuentum foret.] *Editione priſca*, citò nunciis. *Suſpicor*, ni citis nuntiis è caſtellis. *Malo etiam mox*, promptiſſimus quiſque è manipulis cecidere. *Et*, cohortes expeditas oppoſuit.

Temerè, prouiſa.] *Verius*, prouiſu.

Vt maior laus compoſiti, vel ſi durauiſſent.] *Iudicaui deeſſe olim aliquid. malè.*

Scribe tantùm, compoſitis, *& ſententia liquida erit.*

Venutius è Iugantum ciuitate, vt ſuprà memoraui.] *Legit*, Brigantum, *Rodolphus. & ſanè è tertio Hiſtoriarum ita apparet. Nam quod hîc ait ſuprà ſe rettuliſſe, non lego id quidem in his libris.*

Toga virilis quando data. Virilis toga Neroni maturata.] *Benè, maturata. Non enim ex ritu populi Rom. debebatur ante expletum annum* XIV. *At ipſe, ineunte cepit. Tertullianus De anima*: Iura ciuilia abhinc (*id eſt* à XIV. *anno*) agendis rebus attemperant. *Idem De virginib. veland.* Ethnici feminas quidem à XII. annis, maſculos verò à duobus amplius ad negotia mittunt. *Nec alîus ſententiæ illud Cornelij infrà lib.* XIII. Turbatus his Nero, & propinquo iam die quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat. *Nota quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, & ideò ab eo metus. Vetus Horatij interpres indicatum id voluit dum ſcribit*, Nobiles pueros prætexta veſte ſub diſciplina vſque ad annum decimumquintum vſos. *ſcilicet quia tunc toga eam mutabant virili. Hoc verum eſt. nec velim pendêre vltrà viros doctos in Tyrocinij legitimo die. Nam quod Auguſtus aliíque ſerius ceperint togam ab alia quauis cauſſa fuit, non à lege aut more.*

Tacitus explicatus. Vt viceſimo ætatis anno Conſulatum iniret.] *Decretum fruſtrà. Conſulatum enim iniit decimoſeptimo ætatis anno: ſed iam princeps, & legum ſecurus.*

Proconſulare imperium.] *Initium faſtigij Cæſaribus: quod ea mente etiam Germanico tributum fuit, lib.* I.

Tali occaſione obuij inter ſe.] *Quæ hæc occaſio? Non enim præceſſit: nec ad Circenſes velim referri. At tu diſtingue*, Etiam libertorum ſiquis incorrupta fide depellitur, tali occaſione. Obuij inter ſe, &c. *Remouendi enim miniſtros fidiores occaſio, nata ex hoc, quod denarrat, facto.*

Iuſſerit populus.] *Rogata enim lex fuit, qua in familiam Claudiam, & nomen Neronis tranſiret, vt ait ſuprà.*

Prauitas tam infenſa docentium.] *Ita accipio, quaſi dicat magiſtros eos eſſe ad iras & offenſas. Romanus tamen priſcæ editionis codex*, Prauitas tam impenſa, *præfert. quod magis approbo: id eſt, grandis, immodeſta.*

Veſtales in carpento vehunt. PAG. 91. Carpento Capitolium ingredi. qui mos ſacerdotibus & ſacris antiquitus conceſſus.] *Emendatio à libris eſt. Nam vulgata quid ineptius*, & ſacris Druidibus? *qui nihil ad res moréſque Romanos. Ex qua voce tamen Pythœus acutè*, virginibus, *faciebat. Sacerdotes, Veſtales capio: ſacra, deos ipſos ſtatuáſque, quas pompa Circenſi traduci in carpentis mos fuit. De Veſtalibus, Prudentius:*

Fertur per medias vt publica pompa plateas
Pilento reſidens molli.

Item dij & relati in duos. *Idémque de ſacerdotibus feminis vniuersè Artemidorus adſignificat lib.* I. *cap.* LVIII. *vbi curru in ſomniis per vrbem vehi, liberis mulieribus & virginibus bona ſacerdotia ait portendere. Scilicet quia id ſacerdotum inſigne. De diis, aut conſecratis, Suetonius Claudio cap:* XI. Matri carpentum, quo per Circum duceretur. *Item Calig. cap.* XV. Matri Circenſes carpentumque inſtituit, quo in pompa traduceretur. *Olim tamen commune fuiſſe videtur, vt matronæ vulgò carpentis vterentur ad ſacra. Ouidius:*

Olim matronæ omnes in carpentis.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Liuius lib. XXXIIII. Ne mulier iuncto vehiculo niſi ſacrorum publicorum cauſſa veheretur. *Sed exoleuit ſcilicet ille mos, vtique poſt repertas lecticas. & manſit ſaltem in veneratione ſacerdotum, deorúmque. Prima Meſſallina honorem hunc à Senatu cepit:* καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ *ait Dio* τὸ πρεσβεῖον ἐν καὶ ἡ Λιτία ἐφήκει, τὴν τοῦ καρπέντου χρῆσιν ἔδοσαν. *& iuxta eam Agrippina nunc, de qua idem ſcriptor:* καὶ ἡ μὲν ταχὺ τὴν αὐτὴν Μεσσαλίνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τε τὴν τοῦ καρπέντου ἐν τῇ πομπῇ τοῖς ἱππεῦσι χρῆσθαι παρὰ τὴν βουλὴν ἔλαβεν. *Poſteaque etiam* Præfecti prætorio carpentis vſi, & (niſi Vopiſci locus in Aureliani initio fallit) *etiam Præf. vrbis. Et mos ſatis certus: hæreo in Corneliana ſaltem lectione. Ait in Capitolium ingredi carpento, conceſſum Agrippinæ. quid? in Capitolium tantùm? vereor vt nimis anguſtè: & certè non ad exemplum Meſſallinæ, quæ etiam carpento mariti ſui currum ſecuta, triumphantis. Denique Dio laxè*, ἐν τῇ πομπῇ φησὶ *ait: id eſt, per feſtos omnes dies lætóſque. Nec tamen muto quidquam aut repono. Carpenti formam veram erues ex Numis Agrippinæ: & quî differat à rheda, aliquid apud Pauſaniam lib.* V. *in deſcriptione Olympiæ ludorum.*

Cui primùm habitus carpenti honos.

* Caſſiodor. lib. VI. in formula præf. pæt. Symmachus lib. X. diſt. XVII. Suſpecta verba Taciti.

Sacris Druidibus.] *Vox reicula vnde irrepſerit, meritò quæro. non enim fortuita eſt, nec à*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec à librario temerè inculcata. Galli sanè olim vsi carpentis, scio. sed pugnæ causſa, nõ honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspicari liceat (proinde vt fracti hi libri sunt) scriptum hîc aliquid de Druidibus fuisse, quorum religionem noménque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippæa Claudiana, & Suetonio teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, lib. XXX. Tiberij Cæsaris, *inquit*, principatus sustulit Druidas Gallorum, & hoc genus vatum medicorumque. *Sed Tiberium scilicet in vrbe tantùm sustulisse, Claudium in Gallia ipsa.*

Druides à Claudio sublati. A Tiberio, vt vult Plinius.

Quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem, & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplum est.] *Inter Romanos dumtaxat. aliàs parum cauta adfirmatio: sicut & illa Plinianalib.* VII. *nisi restringas ad Græcos.* Vna feminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit. *Nam apud Ægyptios aliósque Barbaros sunt exempla.*

Eximium quid in Agrippina.

Hactenus Vitellius voluerat.] *Potuisset enim sævire in mortem eius: sed contentus hac quasi deportatione fuit.*

Quindecim dierum alimenta.] *Id est, Canon dierum* XV. *Maius autem isto periculum sub Caio; cùm septem aut octo certè dierum cibaria tantùm superfuisse Seneca notat ad Paulinum, cap.* XVIII.

Modestia hiemis rebus extremis subuentum.] *Ita capio vt dicat modesta & quieta, præter solitum, hieme anni, frumentum nauibus subuectum: quod aliàs hieme aduehi, non moris. Vide Suetonium, cap.* XVIII. *Hæc scriptura codicum. alij tamen*, modestia vrbis, *alij*, molestia hiemis *reponunt. malè, malè.*

Modestia hiemis.

At hercule olim ex Italiæ regionibus.] *Querela quæ expressa videri possit ex illa Varroniana*: Igitur quod nunc intra murum ferè patresfamiliæ correpserunt, & manus mouere maluerunt in theatrò ac Circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehant, quî saturi fiamus, ex Africa & Sardinia. *Post bella certè ciuilia, & fusum tantum sanguinis, Italiæ inducta vastitas. Lucani ea in re sententias operæ sit legere lib.* VII.

Vastities Italiæ, & desertio agricultus.

Iuuenem potentiæ promptæ.] *Malo*, promptum.

Ignaro & ornante insuper Mithridate.] *Ita emendaui, nescio an rectè. Distinctione potius peccatum est, scribendúmque*: Ignaro & orante i. Mithridate, reconciliationis specie, &c. *sententia continuante.*

Quæ fraude confici potuerint, prompta nuntiat.] *Ita emendauimus. Malè vulgò*, qua fraude confici potuerit, promptè nuntiat. *Sententia est. parata sibi promptáque, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere.*

T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ.] *Vacit. liber*, Tumidium. *Verum nomen, Numidium. Ex Iosepho libro* XX. *qui vocat disertè*, Νομίδιον Κοδρᾶτον τὸν Συρίας προεστηκότα. *Sed & Plinius in Epistolis non vno loco docet gentile nomen Quadratorum Numidium esse. Ita lib.* VII. *Numidia Quadratilla nominatur: lib.* VII. *Numidius Quadratus adolescens.*

Numidia gens restituta.

PAG. 92. Prouisum illic sacrificium imperatum dictitans.] *Superfluit verbum alterum. quid enim refert prouisum sacrificium, an imperatum dixeris? Vera, puto, lectio*: prouisu suo illic sacrif.

Implicare dextras, pollicésque inter se vincire.] *Morem hunc sanciendæ priuatim publicéque amicitiæ vsitatos esse Scythas, Armenios, & in ea ora gentes legi. De Scythis Lucianus in Toxari, siue de Amicitia*: ἢ γὰρ ἐντέμοντες ἅπαξ τὰς δακτύλους, ἐπιπλέξωμεν τὸ αἷμα εἰς πύλινα, καὶ τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες, ἅμα ἀμφότεροι δοπαχόμενοι, πίωμεν, ἐκ ἔστιν ὅ, τι μᾶλλον ἡμᾶς δήλους ἐν. *Mela lib.* II. *cap.* I. Ne fœdera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, vbi permiscuere, degustant. *De Armeniis Valerius lib.* IX. Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consensit, vt omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem sorberent. *Et vniuersè Tertullianus Apologetico*: Legite necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse. Nescio quid & sub Catilina degustatum est. *Atque is mos, patrum etiam ævo, passim repertus ab Hispanis, apud Barbaros noui orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio quæ Assiratum iis dicta, quoniam Asser, sanguis, vt aiunt Glossæ. Festum ita capio*: Assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino & sanguine temperatum, quòd Latini prisci sanguinem Assir vocarent. *Etsi fortasse ea potio olim in sacris. quod suadere videtur Sallustius*: Fuere, *inquit*, qui dicerent Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse. inde cùm post exsecrationem omnes degustauissent, sicuti in

Mos mirus amicitiæ firmandæ. In Scythis.

In Armeniis.

In Romanis etiam forsitan. Assiratum.

Festus illustratus, & Sallustius. Sanguinis gustus, ad sacra.

cuti in solemnibus sacris fieri consueuit, aperuisse consilium suum. *Ait enim consuetum id in solemnibus sacris.*

Iniiciuntur catenæ ac compedes, quod dedecorum Barbaris, trahebatur.] *Hæsi ipse olim in his vinclis: vnde facilè me nunc expedio, scribóque*: iniiciuntur catenæ: ac compede, quod dedecorum Barbaris, trahebatur. *Ad morem Romanum Tacitus narrat. Iniectæ, inquit, catenæ: imò & oblonga compede per viam tractus. qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodia militari; at apud Barbaros dedecori habetur & ignominiæ summæ. Verissima lectio, sententiáque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente. quem locum omnino vide transcriptum à me ex Athenæo suprà De custodia militari. lib.* III.

Restitutus Tacitus. Catena trahi, ignominiosum Barbaris.

Fortunæ commutationem.] *Malè vulgò*, commotionem.

Omnes scelus externum.] *Sententiæ reddita lux, si scribas*, Omne scelus, *littera detracta: vt sint verba ex oratione censentium.*

Si cum gloria adeptus foret.] *Scribo hæc omnia*: quanto id magis ex vsu, quàm si cum gloria adempta forent?

Cùm priuatas olim conuersationes curaret.] *Deprecor inuidiam: sed profectò hunc locum, siquem alium, propitiis Musis restitui, hoc modo*: Cùm priuatus olim conuersatione scurrarum iners otium oblectaret. *Claudius ante imperium vilis, abiectus, scurris & sordidissimis hominibus conuixit*: è quorum cõtubernio super veterem segnitiæ notam, ebrietatis quoque & aleæ infamiam subiit, *ait Suetonius cap.* V. *Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia institi, habent*: cum priuatis olim conuersationes curaret, iners otium obiectaret. *vnus Vatican.* cursationes, *pro*, conuersationes.

Claudius in scurris deditus, & ambubaiis.

Placida illuuie spirantem aduertêre pastores.] *Sic lib.* II. Octo aquilæ, petere siluas visæ aduertêre Imperatorem. *Id verbum ea notione reddendum Liuio, lib.* I. *de Metio Curtio in paludem coniecto*: aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *id est, conuerterat illuc animos oculósque Sabinorum. Nam libris omnibus*, auerterat, *scriptum, alio sensu.*

Aduertere quid

Liuius correctus.

PAG. 93. Vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberentur.] *Non prompta lectio sententiáque huius loci: mihi quidem. Nam alias omnia liquent. Aiunt non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno seruo solita sit domino insciente, seruam fieri velut proprio consensu: & natos item ex ius, liberos non haberi. Itaque nunc nuper ecce emendauit vir doctus*; vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem, ceu consensisset: & qui nati essent, pro liberis ne haberentur. *Sed mihi, per bonam gratiam, ius sit dissentire. Nego alterum illud membrum, de natis ex eo cœtu in seruitutem habendis, vsquam repperiri in legum libris: aio contra ius esse. Fauor libertatis exposcit, vt nati è libera sint liberi: adeóque superueniens calamitas matris, nocere ei qui in vtero est non debet, vt sufficiat matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paullus lib.* II. *Sentent. tit.* XXIIII. *Marcianus l.* V. *De statu hominum. Quo iure ergo serui isti? Clementius vulgata lectio aiebat*, pro libertis haberentur: *sed non verius. Quomodo enim libertus, qui numquam seruus? Adde quod manuscriptis vestigium nullum eius membri. verba, inquam, ea*, & qui nati essent, *absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Vt mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit*: vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitute: si consensisset, pro liberta haberetur. *Optimè. Duplex videlicet eius Sc^ti. membrum, in eas quæ ignaro, quæque sciente domino, peccassent. Et si quidem ignaro, ait lex: serua esto. sin volente, habetor pro liberta. Omnino enim propositum legislatori à seruili contubernio abstinere lubricum sexum: & siue sciente siue inscio domino ea mixtio, posuit pœnam. sed ἀναλόγως, & pro gradu noxæ intentiorem, remissiorémque. Sed cui rei, inquies, fuerit pro liberta? Huic, vt vinculo aliquo teneatur domino serui, ad operas libertorum aliáque eius ordinis præstanda. Ius item domino in feminæ bonis: & quidquid in veram libertam. Sed rectè*, pro liberta: *non enim liberta verè. Rettulit hoc ipsum decretum posteà (credo quia abhorruerat, licentia temporum, & inusu) Vespasianus princeps, de quo Suetonius*: Auctor Senatui fuit decernendi, vt quæ se seruo alieno iunxisset, ancilla haberetur. *ita tamen, vt apud Iurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non à Claudio Pallante, qui repertor, sed à Claudio principe qui rettulit. Plura ad hanc rem petes, si operæ tibi est, à P. Fabro libro* I. *Semestr. capite* XXV. *Reuera enim ad asciam factum, quidquid dedolauit ille faber.*

De sententia Claudiani Senatusconsulti.

Quid aliàs visum.

Falsõ.

Quid mihi. & Tacitus emendatus. Duæ partes eius consulti.

Pro liberta esse, cui bono.

Pallanti prætoria insignia, & centies quinquagies H·S.] *De quo inscriptio*:

Universidad de Deusto
Biblioteca

T. I. CLAVDIVS. AVG. L.
PALLAS
HVIC. SENATVS. OB. FIDEM
PIETATEM. QVE. ERGA
PATRONOS. ORNAMENTA
PRÆTORIA. DECREVIT
ET. H·S. CENTIES. QVIN
QVAGIES. CVIVS. HONORE
CONTENTVS. FVIT

Pallantis eximij honores.

Et indignatur iure in hoc facto maior Plinius, lib XXXV. *(ad Pallantem enim ea refero) cap. penult.* Hoc est insigne vænalitiis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ. quos & nos adeò potiri rerum vidimus, vt prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubente Agrippina Claudij Cæsaris, viderimus: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illò, vnde cretatis pedibus aduenissent. *Itémque minor libro* VIII. *epistolarum epistol.* V. *quem vide.*

Consul designatus Barea Soranus.] *Lego in lapide,*

Q. MARCIO. BAREA
T. RVSTIO. NVMMIO COSS.

Bareas Soranus ex gente Marcia.

Si de isto, habemus viri celebris gentile nomen.

Quod regibus Arcadiæ ortus.] *Vide quæso mancipium hoc togatum. Pallantem ad regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadum reges. O opprobrium omnium Scipionum: & dignissime domino Pallante! Nos hunc nequissimum seruum trans mare aduectum inter vænales, ex Plinio scimus: & eumdem Antoniæ matri seruisse, ex Iosepho lib.* XVIII. *qui* Πάλλαντα *appellat* τὸ πιστότατον τῶν ἄλλων αὐτῆς. *Ab ea ergo ad Claudium peruênit.*

Pallas per infamem adulationem é regibus Arcadiæ.

Is anteà seruus Antoniæ.

Fixum est publico Senatusconsultum.] *Ita libri scripti: & non abhorret à Corneliana phrasi. At vulgò,* ære publico, *legas, non sine additamenti suspicione.*

Felix iampridem Iudææ impositus.] *Non hercle ita pridem, si Iosepho in gentili historia credendum. Præpositus enim demum Iudææ est, post damnatum Cumanum. Iosephus lib.* II. Ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, *cap.* XXII. *clarè:* καὶ ταῦτα, *inquit,* Ἰουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φήλικα τὸν Παλλάντος ἀδελφὸν ἐπέμπετο τῆς τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. *Vt fortasse hic rescribendum sit,* Felix haud pridem Iudææ impositus. *Hunc libertum, Claudium Felicem Iosephus, Suidas, Zonaras nominant: At Antonium Felicem, Tacitus libro* V. *Histor.* Antonius Felix per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit. *Ne te turbet, scies plerosque istos è libertis Antoniæ matris fuisse. eóque binomines, aliàs principis, aliàs patronæ mortuæ nomen tulisse.*

Quando primùm in Iudæa Felix.

Coniectura in Tacito.

De nomine Felicis.

Liberti interdum binomines.

Cognita cæde Caij haud obtemperatum esset.] *Lacuna hîc & hiatus. quem tamen ab historia facilè expleuero. Tangit enim motum illum Iudæorum, qui Caligula imperante fuit, ob statuas eius in templo erigi & coli iussas. Tacitus lib.* V. *Histor.* Dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsêre. quem motum Cæsaris mors diremit. *Et disce rem omnem è Iosepho lib.* II. ἁλώσεως, *itémque* XX. ἀρχαιολογίας. *Tangit, adsero, illum motum. argumento claro in his verbis,* Cognita cæde Caij. *&* : manebat metus, nequis principum eadem imperitaret. *Qui aliter medicinam adferunt: aberrant. Sed quid hoc, inquiunt, ad Felicem, qui tanto pòst successit? Nam ille quidem motus Petronio procuratore fuit. Dicam, Repetit rem ab alto Tacitus, & initia recensét motuum secutorum. quos auxit accenditque infelix iste Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus:* σασιάντων (*inquit in voce* Κλαύδιος) τῶν Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν, ἀρχὴν ἐπέστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα πελεύσας αὐτῷ τιμωρεῖσθαι τούτους.

Iudæorum sub Caio tumultus.

Caius effigiem in sacerrimo templo coli vult.

Alia Iudæorum turba cum Christianis.

Ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent.] *Apud Iosephum Felicis adhuc nullæ partes: contráque Cumanus à Samaritis stetisse legetur. Sed tu eum vide, non vna in re à nostro dissentientem. lib.* XX. *Antiq. cap.* IIII. V.

Aliud à Tacito Iosephus sentit.

Damnatus flagitiorum quæ duo deliquerant Cumanus.] *Apertè magis & distinctè scriptor Iudæus. Negat à Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statuerétque. Ita Cumano exsilium irrogatum: Celerem remissum Hierosolyma, & vicatim discerptum.*

Etiam hîc.

Augustus structo cis Tiberim stagno.] *De quo Suetonius:* Edidit nauale prœlium, circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est.

Naumachia Augusti.

Claudius triremes quadriremésque & vndeuiginti hominum millia armauit.]

armauit.] *Censemus reponi numerum debere, scribimúsque,* Claudius centum triremes. *Tot enim fuisse, credimus Dioni:* οἱ δὲ ναυμαχήσαντες, *inquit,* θανάτῳ κατεδεδικασμένοι ἦσαν, κἠ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομαζόντες. *Si vtrumque naues quinquaginta: in vniuersum ergo centum. Idémque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat:* Hoc spectaculo, *ait,* classis Sicula & Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulæ. *Falso. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis vtrimque nauibus? quando vndeuiginti millia pugnasse hanc nauale pugnam Tacitus exprimat diserté. Non ergo abest quin ad Dionis reique fidem corrigendus Tranquillus sit,* quinquagenúm triremium.

Vox numeralis deficit Tacito.

Suetonius in hoc nauium numero manifestò falsus.

Correctus igitur.

Cincto ratibus ambitu.] *Quid si,* cratibus? *aut,* trabibus? *Tale quid substitueris non inuito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit:* τεῖχός τε περὶ τὴ λίμνην ξύλινον κατεσκεύασε, καὶ πύργια ἔπηξε. *Eius ergo quasi valli tutelæ præpositus Prætorij miles.*

Diuinatio ad mentẽ Dionis.

Classiarij tectis nauibus.] *Ita restitui, pro,* rectis. *Tectæ naues, idoneæ ad pugnam;* αἱ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι, *vti Thucydides appellat. Sed quinam hîc classiarij? vtrùm naumachiary, iique qui damnati ad pugnam? Iure ambigas. & potius est, vt intellegas militem è classe, qui transductus in eum lacum, pariter ad tutelam. Ita enim res gesta videtur, ad coërcendam tantam multitudinem, & nequid in desperatione grauius auderent: in terra Prætorianus miles, in lacu ipso classiarius præsidium habuit: in medio, pugnaturis. Tamen & vulgatum intellectum non damno.*

Tectæ naues.

Classiarij, pro militibus, vt Tacito plerumque.

Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina aurata chlamyde.] *Dio etiam Neronem adiungit:* ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων σχεπτικῶς ἐφάνησαν, ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. *Plin.* Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prœlij spectaculũ, adsidentẽ ei indutam paludamento, auro textili, siue alia materia.

Chlamys Claudij.

Et Agrippinæ.

Tempore interiecto altius effossi specus.] *De laborioso hoc opere vide Plinium lib.* XXXVI. *cap.* XV. *Quod ante Claudium tamen conceperat D.* **Iulius, non inceperat: nec ritè perfecit ipse Claudius, quoniam manus posteà admouit & Hadrianus. Spartianus in eius vita.*

Fucini lacus iterata emissio. *Sueton. Iulij cap. LIIII.

D. Iunio Q. Haterio Conss. sedecim annos natus Nero.] *Non concilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octauia, caussarum dictiones, ad consules refert quos posuit: Suetonius gesta hæc vult toto anno antè, Claudio quintùm & Cornelio Orfito Conss. Nec enim de alio Claudij consulatu intellexeris illa:* Apud patrẽ Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodiis atque Iliensibus Græcè verba fecit. Nec multo pòst duxit vxorem Octauiam. *At inter eum consulatum, & hunc Taciti annum, interiecti, Faustus Sulla & Saluius Otho. Vter verior, mihi sanè non liquet.*

Dissensio aperta inter Cornelium Tranquillumque. Neronis ca. IX.

Impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur.] *Liber vet.* perpetrat, *rectè. Sed quid? non iam antè immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, pòst pugnam ad Granicum amnem,* ἐλευθέραν καὶ ἄφορον eam vrbem pronuntiauit, *ait Strabo in* XIII. *Certamen deinde Romanis, in honestanda vrbe, vt falsò credebant, parente. In fœdere quod cum Antiocho, immunitas Iliensibus data, & Rhœteum ac Gergithum concessa: vt auctor est Liuius lib.* XXXVIII. *Epistola deinde Græca Senatus populique Romani ad Seleucum regem missa (Suetonij verba sunt, Claudij cap.* XXV.) amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. *Sed & Iulius postea Cæsar pleniore manu in eos largus. qui & agrum, & libertatem Iliensibus dedit, & immunitatem. Nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo:* Καίσαρ ὁ θεὸς χώραν τε προσένειμεν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. καὶ μεχρὶ νῦν συμβαίνουσιν ἐν τούτοις. *Quis ergo ea abstulit, vt opus fuerit siue reddi à Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adiecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecítque vt plenissima vterentur, (atque ideò Tacitus scripserit,* vt omni publico munere soluerentur, *quasi antea non omni:) aut concessa, sed publicanorum improbitate mota, sanxit in perpetuum stabiliuítque. Suetonius:* Ilienses quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit. *Callistratus, De excusat.* Ilienses & propter inclytam nobilitatem ciuitatis, & propter coniunctionem originis Romanæ, iam antiquitus & Senatusconsultis & principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, vt etiam tutelæ excusationem habeant.

Ilienses im. munitas. A quo primum data. Romani benigni in eos, vti patres.

Maximè Iulius Cæsar.

Nodus aliquis in hac re.

Claudius Ilienses aut pleniorem aut firmiorem immunitatem tribuit.

Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata.] *Adempta nuper ab ipso Claudio, propter ciues quosdam Romanos in crucem actos, vt notat Dio. Sed restituta, orante Nerone. cuius honori iure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologiæ,* εἰς νήσους. *Nec enim aliò spectat, quàm ad hoc factum.*

Rhodiis libertas reddita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epigrammati Græco ex historia lux.

Ὡς πάρος ἀελίῳ, νῦν Καίσαρος ἡ Ῥόδος εἶμι
Νᾶσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἀπ' ἀμφοτέρων.
Ἠδη σβεννυμέναν με, νέα κατεφώτισεν ἀκτίς
Ἄλιε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.
Πῶς εἴπω; τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι; ὅς μὲν ἔδειξεν
Ἐξ ἁλός, ὅς δ' ἤδη ῥύσατο δυομένην.

Argutum epigramma. & comparat Neronem eccecum Sole. quia vt ille Rhodum retexit radiis fecitque oriri; sic iste pressam & occidentem restituit, reduxitque in lucem.

De procuratoribus Cæsaris.

PAG. 94. Parem vim rerum habendam à Procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset.] *Defunguntur vulgò leuiter interpretatione huius loci, & alterius Suetoniani paris*: Vt rata essent quæ Procuratores sui in iudicando statuerent, à Senatu precariò exegit. *Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in prouinciis: quibus datum nunc ius volunt cognoscendi statuendique inter priuatos & fiscum. in re pecuniaria quidem: non enim criminum. argumento l.* II. *C. Si aduers. fisc. l.* VIII. §. *Transactiones De transact. l.* I. *C. De iurisd. omn. iudic. Itaque non aliud Tacitum tam longa & querula oratione indignari, quàm iurisdictionem Procuratoribus mandatam in re & caussa fiscali pecuniaria: eorúmque decreta firma à Claudio habita & rata. Sed mihi profectò, &, credo, Tacito alia mens est. cui vt dem lucem, venia anteloquij mihi sit. In prouincias Cæsaris olim Legati aut Proprætores missi. in prouincias dico maiores. Nam quædam minores nec tantæ rei, Procuratores saltem acceperunt. Quorum præcipuum ac proprium munus, vt reditus ac tributa colligerent, aliáque quæ ad fiscum: sed quoniam, nullo alio Præside, res sæpe cogebat ius inter prouinciales dici, etiam in re criminum; factum vt iurisdictionem aliquam sibi sumerent, Præsidum exemplo. Id Procuratorum genus, notæ & discriminis caussa, dicti passim in libris legum, Procuratores vice Præsidis, aut cum potestate. vt l.* II. *C. De pœnis. l.* III. *C. Vbi causs. fisc. l.* IIII. *C. Ad leg. Flau. de plag. Dixi iurisdictionem sumerent. reuera enim non habebant. Equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vita Agricolæ*: Vtrumq. auum habuit procuratorem Cæsarum, quæ equestris nobilitas est. *Dio lib.* LIII. καὶ τὰς ὁδηδόπους, (*non rectè interpres vertit Curatores*) ἅτε γὰρ τὰς τάς τε κοινὰς προσόδους ἀναλίσκοντας καὶ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν, ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τά τε ἑαυτῆ καὶ τὰ τῆ δήμῳ, τοὺς μὲν ὑπ' ἐκείνων, τοὺς δὲ ὑπὸ τῆ ἀπελθόντος πέμπω. *id est*: Procuratores (ita enim appellamus eos qui publicos reditus colligunt, erogantque) in omnes prouincias tam suas quàm populi Cæsar mittit, quosdam ex equitibus, quosdam è libertis. *Itaque nec iudicia nec acta eorum rata, vocaríque poterant ad disquisitionem Principis aut Senatus: quoniam lege apud eos agi (vt ad rem, & solemniter loquar) nefas. Apud magistratum solum populi Romani, próue magistratu actio legis fuit, vt Consules, Proconsules; Prætores, Proprætores: qui omnes è Senatu. apud equites non fuit, multo minus apud libertos. Inter equites excipio vnum Præfectum Ægypti, apud quem, vt Tacitus notat, lege agi permisit Augustus, decreto quodam singulari. Attamen procuratores isti prouinciis præerant, & ius sæpe in crimine & caussa capitis dicebant. Exemplum in Pontio qui Iudææ procurator (non enim illi prouinciæ propriè Præses) sententiam tulit de capite nostri capitis, Christi seruatoris: exempla in Petronio, Cumano, aliísque vulgo apud Iosephum. Idémque in ceteris minutis prouinciis factum, quibus regendis solus Procurator. quarum aliquot Tacitus recensuit* I. *Histor.* Duæ Mauretaniæ, Rætia, Noricum, Thracia, quæque aliæ Procuratoribus cohibentur. *& præter eas notabis Alpium maritimarum Procuratorem, item Ponti, *Epiri, pluréque. Hæc clara satis & certa. Ad hos Procuratores, Claudij, me iudice, accommodamus edictum, iubentis vt in prouinciis eorum decreta proinde rata sint ac si ipse statuisset. Nam ad fiscum solum si aptas: quid fiet communibus & latè conceptis Cornelij verbis?* Rerum, *inquit*, à procuratoribus suis iudicatarum. *paritérque indefinitè extulit Tranquillus*, quæ procuratores sui in iudicando statuerent. *Adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari, quàm quòd iurisdictio communicata cum equitibus & libertis: de quo toties inter ordines olim certatũ seditione aut armis erat. At procuratores qui rei familiari tantùm imposíti, qui in prouinciis Proconsulum aut Legatorum: planè* priuati erant, & insigne in eos exemplum à Tiberio editum, de quo Dio*: Καταστησας τ τὴν Ασίαν διῳκησατο εἰς τὸ σωφρονεστερον ἐσήγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι σφετέροις ἐχρήσατο, καὶ ἄλλα τινα ὡς ἀρχὴν ἔχων ἐποίησεν, ἐφυγάδευσεν. ὁ δὲ ἐξῆν τότε τοῖς τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικοῦσι πλέον, οὐδὲν ποιεῖν ἢ τὰς νενομισμένας προσόδους ἀναλέγειν, καὶ ὡς ἐπὶ τῇ διαφορῶν ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ τοὺς νόμους ὀξ ἴσα τοῖς ἰδιώταις δικάζειν. *Et Tacitus*: Procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouincia, caussam dixit, magna cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares

Non nimis exacta vulgata interpretatio.

Prouinciæ minores solis Procuratoribus rectæ.

Ij paullatim iura dicere ausi. Procuratores vice Præsidis.

Procuratores ex equite, aut liberto.

Ideò iure ipso acta eorum nõ rata.

Actio legis apud magistratum. Intellego hæc maximè de prouinciis.

Præfectus Aegypti. supra ceteros ius habuit.

Iudæa Procuratores habuit, Syriæ adtributa.

Aliquot Prouinciæ, quels solus Procurator præfuit

* De Epiri procuratore loco Præsidis Arrian. in Dissert. Epict. lib. III. cap. IIII. vocat ἄρχοντα τῆ ἐπιτρόπων. Reiiciendi vulgatam interpretationem causæ.

* Ante Claudium quidem, nam postea ampliatum & illorum ius.

miliares dedisse. quod si vim Prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios. *Planè ergo priuati. tunc quidem. Nam postea ius acceperunt * de fiscali saltem pecunia cognoscendi, vt præmonui. Id'que Dio etiam adsignificans ait,* ἐξῆν τότε. *Hi posteriores Procuratores multi erant, & sparsi per prouincias omnes: illi pauciores, digniorésque. Dio excipuas habere Proconsulum prouincias videtur ab administratione Procuratorum. Addit enim ad verba libri* LIII. *quæ suprà,* πλὴν καθόσον τὰς φόρους οἱ ἀνθύπατοι, παρ' ὧν ἀρχουσιν ἐπαράσσουσιν. *quasi Proconsules reditus collegerint ipsi in prouinciis suis. Fallacia verba, quæ virum doctum nuper induxerunt, non me. Planissimè enim in Proconsulum etiam prouinciis procuratores. Dio ipse docet,* ἐς πάντα, *inquiens,* ὁμοίως τὰ ἔθνη τά τε ἑαυτῆ καὶ τὰ τῆ δήμῳ. *id est*, in omnes gentes, tam quæ Cæsari quàm quæ populo adtributæ. *Atqui prouinciæ omnes populi, Proconsulum fuêre. Vlpianus item de Off. procon.* Sanè, *inquit*, si fiscalis pecuniaria caussa sit, quæ ad procuratorem principis respicit, melius fecerit si se abstineat. *cuius vana & irrita monitio, si in Proconsulum prouincis Procuratores nulli. Quæ ergo Dionis verborum vera mens? Non alia, quàm Procuratorem in aliis quidem prouinciis omnes reditus colligere, quia omnes Cæsaris fiscíque sunt: at in Proconsularibus non omnes, quoniam* vectigalia quædam vetera ipse Proconsul colligat in populi æarium vsúmque mittenda. Dictum satis, si addo. Procuratores solius rei, Rationales posteà dictos, vt à prioribus illis distinguerentur. quoniam illi rempublicam etiam; hi solam priuatam tractabant, rationésque pecuniæ principalis.*

*Etiam de lege Fabia, de plagiariis; ex constitutione Imp. M. Antonini. Vlpia lib. IX. De offic. Proconf. An in proconsulum prouinciis procuratores. Fuisse videri.

Mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt.] *In vrbe Equitibus Romanis latè datum ius. vti ab Augusto Mæcenati in Præfectura vrbis, vti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed & Procuratoribus Cæsaris in vrbe aliquod ius, extra res fisci. Vlpianus*: Frequens est etiam legis Fabiæ cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris vsurpauerint, quàm Romæ tam in prouinciis.

Duplices in prouinciis qui-busdam reditus

* Quæ tamen videtur sustulisse Theodosius, & in fiscũ suum vertisse. Vide Symmachum lib. X. ep. quinquages.

Seruiliæ leges.] *Plures eo nomine: sed vna Iudiciaria, quam tulit Q. Seruilius Cæpio consul. de qua Cicero sæpius, & Asconius.*

Iurisdictio in vrbe apud quosdam Equites. Vt Præf. Prætorio. Sed & Vigilum, sæpe inter equites. de quorum iurisdictione in Pandectis. Seruilij iudiciaria lex.

Matios posthac & Vedios.] *Vedium intellegit Pollionem, & C. siue Cn. Matium. Etsi libri hîc omnes ineptè,* Macchyos, *vel,* Matthios. *C. Matij, qui inter amicos Iulij Cæsaris, mentio Suetonij cap.* LII. Quæ scire C. Matium, C. Oppium reliquosque Cæsaris amicos. *item Ciceroni ad Trebatium*: Quòd in C. Matij suauissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti. *Et quia Cicero elogio doctissimi ornat, censui olim eundem esse cum illo qui Mimiambos & Iliada scripsit, quem Agellius Macrobiúsque laudant, vt hominem impensè doctum. Sed tamen cum Cnæij prænomine: vti & apud Plinium Cn. Matius legitur inter amicos Augusti, lib.* XII. Cn. Matius ex equestri ordine Diui Augusti amicus. *Qui fortasse alius ab illo primo, & de quo hîc sermo. In lapide quodam geminata littera sculptum legi,* P. MATTIVS. CHARITON.

C. Matius, eques.

Idem vir doctissimus.

Amicus Augusti.

Libertos quos rei familiari præfecerat.] *Iuuare videtur eos qui Claudianum scitum ad Rationales tantùm referunt. Frustrà. Procuratores enim omnes primò rei familiari siue fisco præfecti, sed imago imperij quibusdam adiuncta.*

Procuratores initio, non aliud quàm Rationales.

Argiuos vel cum Latonæ parente.] *Certissima emendatio est & elegantis ingenij clara index, quam à Iosia Mercero accepi*: Argiuos vel Cœum Latonæ parentem. *Pater enim eius deæ* Κοῖος *vel* Κεῖος. *Hesiodus*:

Φοίβη δ' αὖ Κοίῳ πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνήν,
Κυσαμένη δ' ὑπείρα θεὰ θεῆ ἐν φιλότητι
Λητὼ Κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datum. At de Xenophonte quod additur, est ille medicus cuius Diogeni Laërtio mentio in fine Xenophontis Socratici: Τρίτος, ἰατρὸς Κῷος.

Piratico bello adiutum Antonium.] *Capio non de celebri notóque Antonio, qui Triumuir: sed de M. Antonio, qui Curator oræ maritimæ cum infinito imperio, sub initia Piratici belli. de quo illud Sallustij innotuit,* M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuusque à curis nisi instantibus. *Vide Ciceronem, & Asconium, in Verrem.*

Antonius curator oræ maritimæ.

Byzantium in extrema Europa posuere Græci.] *Pleraque Historia Spartanis adscribit conditam hanc nobilem vrbem, & fatalem imperiorum sedem. Iustinus & Isidorus à Pausania rege; Claudianus à Byzante quodam non obscurè exstructam vult: in Eutropium lib.* II. ——hoc Byzas Constantinusque videbunt? *In Ioanne Sarisbarienſi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpuræ agnosco, & fragmenta æui melioris) lego*: Chilon Lacedæmonius iungendæ societatis caussa missus Corinthum, duces & senio-

Byzantiũ quis condidit.

De Sarisbarienſi, siue Salisbarienſi, iudicium & iudicium.

Universidad de Deusto Biblioteca

res populi ludentes inuênit in alea. Infecto itaque negotio reuersus est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamia, vt dicerentur cum aleatoribus contraxisse societatem. *At alij non conditam à Pausania, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Æmilius Probus.*

Chalcedonij cur cæci dicti.

Quòd priores illuc aduecti, præuisa locorum vtilitate, peiora legissent.] *Ad sententiam fortassè aptius*, parum visa locorum vtilitate. *Ideò enim cæci, oraculo dicti. Apud Strabonem denarrata tota res lib.* VII. Ἀπόλλω, *inquit*, φασὶ τοῖς κτίσασι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μὴ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρησμῳ ἀλλαζομένους, πρόσαξαι ποιήσαντας τὴν ἵδρυσιν ἀπ' ἐναντίων τῆς τυφλῶν. τυφλὸς καλήσαντες τοὺς Χαλκηδονίους ὅτι πρότερον πλεύσαντες εἰς τοὺς τόπους ἀφέντες τὴν πέραν κατέσχεν, τοσοῦτον πλεῖν ἔχουσαν, εἶλον τὴν λυσιτέραν.

Correctus Tacitus.

Quia piscium vis in Pontum erumpens.] *Falsa lectio: damnata ab historia, & à libris. Nam libri omnes*, vis piscium in Metapontum erumpens. *Ex quis verè corriges, vis piscium innumera Pontum erumpens. Ita scilicet res est. copia ista piscium (Pelamydes sunt) non intrantes è mari Ægæo Pontum, vt vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentésque capiuntur. Fœtura enim eorum in paludibus Mæotidis est; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidémque intrant. atque ibi captura. Strabo clarè lib.* VII. *super hac ipsa re atque pisce:* γεννᾶται ἐν τῷ ζόῳ, (*Pelamydem intellegit*) ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Μαιώτιδος. ἰχύσαν δὲ μικρὸν, ὑπιππῇ διὰ τὸ στόμαζος ἀηγελιδὸν, καὶ φέρεῖ παρὰ τὴν Ασιανὴν ἠϊόνα μεχρὶ Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας. *Et post pauca addit:* ἐπειδὰν δὲ ἤδη σωμάψῃ τῆ κυανέας, καὶ ἀβυλλάξῃ ταύτας, ὁπ τῆ Χαλκηδονιακῆς αὐτῆς, λάσκῃ τις πέτρα προσαπίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῶον, ὡς τ' εὐθὺς εἰς ὀλιγπεραίαν τρέπεσθ. ἁλισκομένων δὲ ὁ ἐντεῦθεν ῥῆς ἅμα καὶ τῆδ τόπων εὐφυῶν, ὄντων πρὸς τὸ τῆ ἐκεῖ ῥᾶν τῆς θαλάττης, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἢ τὸ πρὸς αὐτὸ κέρας τετράφθαι φυσικῶς, συνελαύνεται θεῦρο, ἢ παρέχῃ τοῖς Βυζαντίοις καὶ ταῖ δήμῳ τῆ Ρωμαίων πρόσοδον ἀξιόλογον. *Eadémque ex Aristotele colliges lib.* VIII. *De Historia animalium, cap.* XIII. *Pliniani coditis mendam non sileo in hac narratione lib.* IX. *cap.* XV. Est in Euripo, *ait*, Thracij Bospori, in ipsis Europam Asiamque separantis freti angustiis, saxum miri candoris, à vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiæ. Huius adspectu repente territi, semper aduersum Byzantij promontorium, ex ea causa appellatum Chrysoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij est, magna Chalcedonis pænuria. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt secundo fluctu exeant è Ponto: nec nisi intrantes Pontum Byzantij capiuntur. *Quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contrà ante dixit, capi exeuntes è Ponto, non intrantes. quod verissimum est. Itaque alij vice Ponti*, Propontidem *substituunt: Pincianus totum locum rescribit confidentius*, nec nisi infantes tunc Byzantij capiuntur. *Fortasse verius, simplicius certè*, intrantes portum Byzantij, *vt ad ipsum opidum, & in portu fuerit ea captura. Nam Cornu illud ad quod deferebantur, fuit* προσεχὲς τῷ Βυζαντίῳ τείχῃ, *vt Strabo ait: imò, vt Plinius, in ipso illo promontorio quod Cornu vocant, Byzantium vrbs. Atque ibi in multos sinus scissum, tamquam ramos* (εἰς ὃς ἐμπίπτουσα ἡ πλαμὺς ἁλίσκεται) *faciebat vrbi illi portum. Strabonem vide.*

Menda in Plinio.

Arbitrio nostro, sublata, Cornu, & ad id portus Byzantiorum.

Thracio Bosporanóque bello recens fessos.] *Thracium bellum intellegit, quod cum Thracibus montanis gestum, duce Poppæo Sabino; Bosporanum, quod cum rege Mithridate. De illo, noster lib.* IIII. *de hoc, suprà, isto ipso libro.*

Bellum Thracium & Bosporanum.

Faſtigio Capitolij examen apum insedit.] *Quod semper inter portenta: cum visum loco insolenti. Silium Italicum emendari velim libro* VIII. *de prodigiis quæ ante pugnam Cannensem:*

Examina apũ, mali ostenti.

Obsèditque frequens castrorum limina bubo:
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes
Cessaruntque aquilis: non vnus crine coruſco
Regnorum euersor rubuit lethale cometes.

Silius Italicus emendatus.

Nubes apium, scribíque: Nec densæ trepidis apium se inuoluere nubes Cessarunt aquilis. *examina vocat, quæ insederunt signa. Quod sequitur*, Suis fetus editus *libris omnibus erat*, fetum editum: *& fortasse nominandi casu sic dixerint etiam antiqui.*

Fetum, genere neutro.

Perdita prius Domitia leuibus & muliebribus cauſſis: quia Lepida minore Antonia genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrina prior.] *Nemo tam inconspectus in legendo, qui vitium non videat malè hærentis & incoibilis orationis. Domitia, inquit, perdita est: & subdit quasi de alia, quia inter Lepidam & Agrippinam æmulatio exercebatur. Corrige verò, & reduc aberrantem vocem*: perdita prius Domitia Lepida leuibus & muliebribus cauſſis: quia minore Antonia genita. *Scilicet Cn. Domitio duas fuisse filias, quarum vtraque Domitia gentis nomine dicta: sed minor, de qua hîc, discriminandi*

Transpositum verbum.

Domitiæ duæ.

scriminandi causſa, cum Lepidæ cognomine. Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Nerone, cap.* VII. Amitam Lepidam ream testimonio coràm adflixit, gratificans matri à qua rea premebatur. *At Domitia altera superuixit, & mentio eius lib.* XIII. *éstque veneno sublata à Nerone, paullo post mortem matris. Vide Suetonium Ner. cap.* XXXIIII. *& Xiphilinum.*

* Est illa ipsa Lepida quæ mater Messallinæ, vt docui suprà: quæ etiã Ap. Silano póst nupta fuit.

Minore Antonia genita.] *Culpant me quòd non scripserim*, maiore. *Non me, sed Tacitum. Ita enim iterum sensit scripsit que noster lib.* IIII. *Annal.* Cn. Domitius electus cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. *At enim Suetonius & Plutarchus aliter. Quid ergo? nouum est, vt dissensus aliquis scriptorum sit? Et tamen Plutarchus clarè id non dicit: clarè Suetonius, fateor, plus vno loco. sed cur arbiter ego inter eos sim? Soluo me iudicatu isto; & bono veteríque ritu, iuro mihi non liquere.*

Ex Dione l. x. De maiore minoréque Antonia, Tacitus apertè Suetonio dissidet.

Agrippinæ sobrina prior.] *Benè Iurisconsulti suggerunt*, sobrina propior. *Lepida enim Germanico patri Agrippinæ, consobrina fuit. Filia ergo Germanici in quinto gradu, Lepidæ sobrina propior. Res satis clara ex Iustiniano & Paullo De gradibus cognationum, itémque ex Stemmate nostro Augusti.*

Sobrina propior, quæ.

Impudica, infamis, vinolenta.] *Malim*, violenta: *vt superba & commota animo vtraque fuerit. De vini nota, nihil legi.*

Quòd coniugium principis deuotionibus petiuisset.] *Id est, coniugem. Nam vt Claudij coniugium ipsa ambierit, non lectum. Abusæ ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic Seruitium pro seruo, & Matrimonium pro matrona* alibi notaui, & Clientelas pro clientibus in Tacito.*

Coniugium, pro coniuge.

* In Liuio lib. x. *Et conaccatas plebeiis matrimonia, conquesta de iniuria patriciatum*, &c.

PAG. 95. Pares iterum accusandi causſas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum.] *Ita hæc distinguenda sunt: etsi suspecta mendi.*

Sinuessam pergit.] *Sinuessanæ aquæ lib.* I. *Histor. & Plinio lib.* XXXI. *commendatæ, ob vim quamdam salubrem.*

Inferre epulas & explorare gustu solitus.] *Sic libro* XIII. Quia cibos potusque eius dilectus ex ministris explorabat. *Cui id munus, is passim in lapidibus dicitur, Prægustator: in quodam etiam*, A. POTIONE. *Athenæus lib.* IIII. ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ρωμαῖοι προγεύστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένδην ὠνόμαζον. *Mos qui libera rep. ignotus Romanis: quem tamen cœpisse coniicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ:*

Præguſtator, vitis principibus. Quando is mos cœpisse videatur.

GENIO
CÆLI. HERODIAN
PRÆGVSTATOR
DIVI. AVGVSTI
IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS. SALLVSTIANIS
DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS
M. COCCEIO. NERVA
C. VIBIO. RVFINO COS.

Tenuítque Tiberius, de quo lego: TI. CLAVDIVS FLAMMA. CLAVSVS. TI. AVG. PRÆGVSTATOR. *& deinceps alij. Traductum morem opinor à Persis maximè, de quibus Xenophon lib.* I. παιδείας. οἱ τῆς βασιλέων ὀνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀτρυσαντες ἀπ' αὐτῆς τοῦ κυάθου, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκχεάμενοι, καταῤῥοφῶσιν, ἢ δὴ εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. *Vbi & ritum habes prægustandi.*

Traductum à Persis esse.

Promisso donatiuo ad exemplum paternæ largitionis.] *Promisit ergo viritim* quinadena sestertia. *vt Suetonius in Claudio expressit cap.* X. *siue, vt Iosephus*, quina millia drachmarum. *Nam quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis: erraui. ea enim donatio à Claudio vsurpata singulis deinceps natalibus imperij sui.*

Claudij & Neronis largitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XIII. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 96. PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani.] *Crebra in historia horum temporum mentio Silanorum, & confusa: quæ, cautio mihi est, ne turbet iuuentutem. Ea re, non stemma quidem eius familiæ ponam (arduus ille & fortasse vanus labor:) sed illustrissimos quosque, quo Imperatore, quoque exitu fuerint, exsequar, cum temporum nota. Exordio à Tiberio principe: quia quæ suprà, nihil ad Spartam meam.*

Silanorum aliquot conlectio.

C. Silanus. C. IVNIVS C. F. SILANVS. *Consul fuit cum P. Cornelio Dolabella anno* DCCLXII. *sub Augusto: Proconsul Asiæ, sub Tiberio, damnatúsq. repetundarum & proiectus in Cytheram insulam. Tacit. lib.* III. *An.*

M. Silanus. M. IVNIVS M. F. SILANVS. *Consul fuit sub Tiberio,* DCCLXXI. *Proconsul Africæ fuit, auctore Tacito lib.* IV. *Histor.* Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens. *Socer fuit Caij Caligulæ, & ab eodem interfectus. Suetonius cap.* XII. *&* XXIII. *item Dio.*

D. Silanus. D. IVNIVS M. F. SILANVS, *Marci prioris frater. Is adulter in Iulia nepte Augusti, in exsilium iuit; rediitque per gratiam & potentiam M. fratris sui. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Tacit. lib.* III. *Annal.*

Appius Silanus. AP. IVNIVS SILANVS. *Consul fuit sub Tib. anno* DCCLXXX. *Consocer Claudij dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium eius Octauiæ sponsum. Proconsul Hispaniæ, & maritus Lepidæ matris Messallinæ. à Claudio, incerto crimine, occisus. Dio* LX. *Sueton. cap.* XXIX. *&* XXXVII.

M. Silanus, qui maiore natu quàm Lucius. *Eius duo filij* L. SILANVS, *&* M. SILANVS. *Lucius, gener Claudij fuit, Octauiæ sponsus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus consul fuit cum Valerio Asiatico, anno* DCCXCIX: *in quo error insignis Onufrij, qui Asiatico collegam dat Messallam. quem Dio refutat & Fasti Græci. Proconsul Asiæ fuit, & à Nerone nunc interfectus. De eo Plinius lib.* VII. Diuus Augustus, in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit genitum quo excessit anno, M. Silanum: qui cùm Asiam obtineret post consulatum (*malim scribi*, proconsulatu) Neronis principis successione, veneno eius sublatus est. *Etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster reiicit in matrem.*

Plinius obiter correctus. *Fuit &* D. IVNIVS SILANVS, *consul anno* DCCCVI.

Taciti ἐφύρμα. Segnis & dominationibus aliis adeò fastiditus, vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit.] *Vereor vt scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caij dictum: sed in illum alterum, qui eius socer. Dio clarè:* ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μαρκὸς Σιλανὸς, ἐπῳδὴ βαρὺς αὐτοῦ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. ὁ δὲ Γαῖος τότε ἀλλαὶ ἰσχυρῶς προεπηλάκιζε, (καίτοι ἔτω καλῶς ὡς αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσῆν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) ὅπως μηκέτι πρῶτος ὀπτηφίζῃ), *etc. Cui vt adsentiar, ætas Silani me inducit. Natus enim est extremo, vt Plinius ait, Augusti anno: à quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in ea ætate hic adolescens formidini aut contemptui aliis dominationibus esse potuit. cuius adhuc ὐδεὶς λόγος. Sed vt in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorísque fuisse: quod reuera probri fuit, & falsè iactum in hominem diuitem, sed ignauum, hebetem, ouiculam meram.*

Et in eâdem historia, Dionis.

Fratri eius L. Silano.] *Conuenit cum historia: tamen libri scripti,* C. Silano.

Ab Augusto deductus Silanus. Quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat.] *Præit ad stemma aliquomodo Plinius, qui eum nepotem scribit Augusti neptis. Atqui Augusto è Iulia filia neptes duæ, Iulia & Agrippina. E Iulia hunc deriuo, hoc modo:*

IVLIA, *Aug. F. cui vir M. Agrippa.* { IVLIA, *cui vir L. Æmilius Paullus. Suet. Aug. c.* LXIIII. { ÆMILIA LEPIDA *proneptis Augusti. Suet. cap.* XXVI. *in Claud. cui vir* AP. *Iunius Silanus. claro argumento, quia Sueton. eum consocerum Claudij vocat. Postea tamen alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Dione.* { M. SILANVS *de quo hîc.* L. SILANVS *Claudij gener.*

Stemma

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantùm Dio, qui Lepidam matrem Messallinæ, vxorem tribuit Appio: sed sub finem vitæ. At M. ille Silanus Augusti abnepos genitus fuit viuo Augusto. Appium hunc Silanum intellegit Augustus in epistola quadam, vocátque ad finem Claudij ob hoc matrimonium, apud Sueton. Claud. cap. IV. Curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum non displicet nobis, si est passurus se ab Silano filio homne sibi adfini admoneri, nequid faciat quod conspici & derideri possit.

Lepida Domitia, secunda Appij vxor.

P. Celerius eques Romanus.] *Infrà,* P. Celer *dicitur.* P. Celerem accusante Asia, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule. *Hic ergo corrige.*

P. Celerius.

Signum more militiæ petenti Tribuno dedit.] *Signum siue Tessera semper Tribunis data, etiam rep. antiqua. Liuius lib.* XXVIII. Forma tamen Romanorum castrorum constabat, quòd Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab iis petebant, & in stationes ac vigilias ordine ibant. *Dabatur à Consule, Prætore, eóue qui exercitui toti præerat. Idem Liuius:* In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, classicum apud eos cecinit, signum ab iis petitum est. *At Prætorij Tribunus à solo Principe. Ideò suprà lib.* I. *inter signa accepti imperij Tacitus posuit:* Defuncto Augusto signum prætoriis cohortibus vt Imperator dederat. *Formam dandæ tesseræ petendæque, in parte expressit Appianus* IV. *Ciuilium: καὶ ὁ Λεύκιος, inquit,* ἔπεμψε τὰς χιλιάρχας τὸ σύνθημα τῷ στρατῷ λαμβανούσας παρὰ τοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ ἔφερον αὐτῷ τὸ ἀριθμὸν τῆς στρατιᾶς, καὶ καθ' οὓς ἔθος ἐστὶ τὸ αἰτεῖται τὸ σύνθημα χιλίαρχον, ὅτῳ δίδοναι τῷ βασιλεῖ βιβλίον ἐσήμηνον τὸ ἀριθμὸς τῶν παρόντος. *Atque olim ea data videtur sine voce, inscripta vel insculpta breui ligno; vnde Tesseræ nomen. de quo Polybium adi lib.* VI. *at sub Impp. vocale id signum. Dabant autem plerumque nomina deorum, aut heroum: etiam Græci. Pausanias lib.* X. Cùm vtrimque à ducibus de more militi tesseræ darentur, fortuitu ad oraculi verba appositæ datæ sunt, à Thessalis Itonia Minerua, à Phocensibus gentis auctor Phocus. *Etiam Persæ, si Xenophonti fides libro* VII. παιδείας. *&* III. *vbi à Cyro tessera data* Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών. *aut* Ζεὺς σωτὴρ. *Suetonij loci bini non sani in hac re. alter Cal. cap.* LVIII. Signum, *ait,* more militiæ petisse: & Caio Iouem dante, Chæream exclamasse, Accipe ratum. *vbi restituo magnanimi viri vocem, littera addita,** Accipe iratum. *alter, cap.* LVI. Solitus modò signum petenti, Priapum aut Venerem dare; modò osculandam manum offerre formatam commotamque in obscenum modum. *Libri vett.* commitamque, *aut,* cammatamque. *Scribo,* gammatamque. *Gammata manus, insertis commixtísque digitis ad formam eius litteræ: qui mos in Italia & nunc. Sic lapides Gammati, non solùm qui insculptum Gamma habebant, sed qui litteram eam exprimebant transuersi. Scriptor Gromaticus:* Solent termini occurrere, qui lapides tam longiores sunt quàm qui latiores sequendi: hoc est, aut si cursum dirigunt lineares, aut si gamma faciunt transuersi. *Malo etiam in Suetonij verbis,* obscænum nodum, *quàm modum. Facit ad lucem infamis huius signi Lampridij locus Eligabalo:* Neque vmquam verbis pepercit infamibus, cum & digitis impudicitiam ostentaret, nec vllus in conuentu & audiente populo esset pudor. *Scies amplius tu tiro, Tesseram duplicem fuisse: vnam quæ ad excubias, alteram quæ ad pugnam. De postrema Tacitus lib.* III. *Hist.* Eadem vtraque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum.

Signum militiæ à Tribunis datum militi.

Tribunis ipsis à Duce.

Aut Romæ ab Imperatore.

Ratio dandæ tesseræ.

Cur sic dicta.

Deorum nomina crebra pro signo.

*Solemus enim quibus malè precamur cupimusque factú, Iouem iratum optare.

Iterum is correctus.

Gammata manus, Italorum ritu. Gammati lapides.

Tessera duplex.

PAG. 97. Decreti & à Senatu duo lictores, Flaminium Claudiale.] *At Liuiæ decretus lictor tantùm vnus, & idipsum recusante Tiberio. Flaminium Claudiale quomodo ad honestandam facit Agrippinam? Credo vt ipsa Flaminia Claudij esset: exemplo Liuiæ quæ Augusti. Nam eam sacerdotem Augusti fuisse docui ad lib.* I. *velímque addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati frustrà, lib.* II. Liuia Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam. *Legunt,* quin transgressa ad deos sacerdotem pænè habuit ac flaminem. *quasi ad Liuiam ipsam referenda sint, quæ mortua cælesti religione culta per flamines ac sacerdotes. Campas loquuntur & floccos: tu lege mecum,* quam transgressi ad deos. *Liuia enim est, Liuia, quæ mariti sui in deos relati & sacerdos fuit & filia. Satis dictum suprà.*

Agrippina Flaminia Claudij lecta.

Correctus Velleius.

Liuia sacerdos, & filia adoptione, Augusti.

C. Cæsaris turbata mens dicendi vim non corrupit.] *Qui etiam libros scripsit de arte dicendi vt vult Suidas:* Γάϊος Καῖσαρ ὃς ἐπεπλήθη Καλλιγόλας, ῥητορικὴν τέχνην ἔγραψε ῥωμαϊκῶς. *quem tamen scio ego falli.*

Caligulæ libri de Arte dicendi: vt Suidas vult. Potius Germanici fuerint.

Publicæ prouinciæ adsisterent.] *Spectat ad diuisionem Augustæam. Claudius pleraque omnia ad se traxerat: at Nero populi prouincias (eæ enim Publicæ) earúmque controuersias solùs Consulibus curæ fore: se Cæsarianis prouinciis, in quibus exercitus, velle consulere prædixit.*

Publicæ Prouinciæ, siue populi.

Illi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oratio Neronis in argẽtum incisa.

Illi patrum aditum præberent.] *Non muto. Consules, inquit, præbeant prouinciales aditum patrum. At hæc oratio Senecæ adeò grata patribus, ait Xiphilinus,* ὥστε καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι, ἣ ἐν τῷ ναῷ τῷ ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι: vt in argenteam columnam incisa sit, & Kalendis anni noui cùm Consules ineunt ex decreto deinceps lecta. *Nec nouum id Senatus decretum: excipio de argento. Nam & anteà semper Principum orationes in æs incisæ, & Kalendis Ian. recitatæ. Morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio lib. vltimo:* τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ νομιλίᾳ τοῦ τε Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου καὶ δόγμα ἀναγινωσκομένους, ὥστε καὶ μεχρὶ τοῦ ἑαυτῶν τοὺς ἐκδότας διδαχεῖσθαι, ἔπαυσεν, ἀρκεῖν εἶναι φήσας, ἐν τῷ στήλῃ αὐτοὺς ἐγγεγράφθαι. *id est*: Cùm legerent in Senatu Orationes quasdam Augusti & Tiberij ex decreto, ita vt ad vesperam Senatus detineretur, legentes Claudius inhibuit: sufficere dicens, quòd eæ in columnis incisæ essent. *Lucem hinc do Plinij Panegyrico*: Acclamationes nostras, *inquit*, nequa interciperet obliuio, P. C. in publica acta mittendas, & incidendas in ære censuistis. Ante Orationes principum tantùm eiusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus Curiæ claudebantur. *Et ab hoc ritu est, quod Q. Haterius apud Tacitum lib.* III. *censet* eius diei Senatusconsulta aureis litteris in curia figenda: *Ingerunt & Iurisconsulti, apud quos locis aliquot Orationes hæ Principum laudatæ. Sed nec ab aliâ causſa in parte crediderim, quod Claudij oratio Lugduni nostro ævo reperta in tabula æris.*

Anteà Principum orationes in æs.

Plinius illustratus.

Quæstoria munera.

Ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset.] *Pertinet ad abolendum Claudij scitum, qui, auctore Dolabella, sanxit* spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum qui Quæsturam adipiscerentur: *ait Tacitus lib.* XI. *Vbi suspecta vox*, adipiscerentur. *Cur enim hic* ἐμφατικῶς *scriptum*, Ne designatis quidem: *nisi quia anteà ex ea sanctione, dabant etiam Candidati? Atque ita in Lampridij Alexandro lego*: Quæstores candidatos *(malim* Quæsturæ) ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed vt post Quæsturam Prætura acciperent. *Ceterùm hoc Neronis decretum abolenit iterum Domitianus: de quo Suetonius cap.* IIII.

Taciti suspecta iure verba.

Qui in palatium ob id vocabantur.] *Puto in templum* **Apollinis Palatini. Supra lib.* II. Quattuor filiis ante limen Curiæ adstantibus, cùm in Palatio Senatus haberetur.

* Vide Sueton. Aug. c. XXIX. Senatus in Palatium vocatus.

Vt adstaret abditis à tergo foribus velo discreta.] *Melius*, obditis. *Intellegit autem vela quæ prætenta foribus: quibus etiam Claudius se texit. Sueton. cap.* X. Prorepsit ad solarium proximum, interque foribus prætenta vela se abdidit. *Et Eligabalus, narrante Lampridio*: Subito militum strepitu exterritus, in angulum se condit, obiectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se texit. *Iulius Pollux describit lib.* X. πρὸ μὲν τῆς κοιτῶνος ἐστὶ θύραις, ἀμπέτασμάτων σοι δεῖ. εἴτε ἁπλῶν εἴη τὸ ἀμπέτασμα λώιον δὲ ὀθόνης, εἴτε καὶ πολυχρῶν. *Id velum leuabatur, in admissionibus. Seneca, epist.* LXXXI. Non crepuit subinde ostium, non alleuabatur velum. *Lampridius in Alexandro*: Salutabatur quasi vnus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis. *Inde apud Ictos causſas cognoscere leuato velo; id est palàm omnibus admissis, l.* V. *C. De naufragiis*: De submersis nauibus decernimus vt leuato velo istæ causſæ cognoscantur. *Ad hæc & talia vela facit lapis vetus Romæ:*

Vela cubicularia.

Leuari solita venienti.

Leuato velo cognoscere.

Velaria.

TI. CL. THALLVS
PRÆPOSITVS VELARIORVM
DOMVS AVGVSTIANÆ.

Erant tamen & alia vela in cœnationibus arcendi frigoris, itémque ornatus causſa: de quibus Seneca lib. IV. *Quæst. Natur. & Tertullianus De habitu muliebri.*

Quod visum arceret, aditus non adimeret.] *Imò verò adimebat aditus: nec adiri conspiciue Agrippina voluit. Scribo*, auditus. *verissimè.*

Correctus Tacitus.

Escendere.

Escendere suggestum.] *Probissima vox, & repperi ita in Farnesiano: sicuti paullo pòst in Vatic.* anquirebant. *Nemo autem tinctus hac meliori litteratura, cui non ista hodie nota.*

Agrippa rex.

Duos veteres reges Agrippam & Iocchum.] *Agrippam intellegit Agrippæ filium, cognomento Iuniorem: qui Galilææ, Trachonitidis, & partis Iudææ rex. de quo Iosephus lib.* XX. *satis. Sed Iocchus iste quis? Vtrum* Bocchus *rescribendum? an potius, expleta voce, lib.* XX. *satis. Sed Iocchus iste quis? Vtrum* Bocchus *rescribendum? an potius, expleta voce,*

Antiocus rex.

Antiochus? *Quod verum censeo. Intellegit Antiochum regem Commagenes & in parte Ciliciæ. de quo Iosephus libro* XIX. Ἀντίοχον δὲ ὃν εἶχεν βασιλέων ἀφελόμενος, Κιλικίας μέρη τινὰ, καὶ Κομμαγηνῶν ἔδωκεν). *Et Dio lib.* LX. *Confirmat eam scripturam noster infrà, qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iterátque hoc mandatum.* Simul, *inquit*, Antiochum regem

regem monet proximas sibi Præfecturas petere. *Vaticano tamen est*, Lochium.

Aristobulus rex.

Minorem Armeniam Aristobulo.] *Iosephus* XX. Τὴν δὲ μικρᾶς Ἀρμενίας ἐφεστῶσαν, Ἀριστόβουλος Ἡρῴδου τοῦ Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. *& addit, id factum τῷ πρώτῳ τοῦ Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, conuenienter planè cum Tacito.*

Soæmus rex.

Sophenem Sohemo.] *Nescio an idem sit qui à Caio constitutus Arabum Iturææorum rex, auctore Dione. Sed apud eum* Σοαῖμος *dicitur: & fortasse ita hic scribendum.*

Pag. 98. Quadratum Vinidium.] *Numidium, vt suprà.*

Ægææ opidulum.

Apud Egas ciuitatem Ciliciæ.] *Libri mei*, Ægæas, *& rectè. Id enim Ciliciæ opidum. Strabo,* μᾶλλον δὲ Ἀιγαῖαι πολίχνιον ὕφορμον ἔχον. *id est*: Post Mallum Ægææ opidulum, quod stationem nauibus habet.

Externi mores, ad speciem.

Super experientiam sapientiámque, etiam specie inanium validus.] *Restitui, meo animo, verè. Corbulo, inquit, non solùm vera virtute sapientiáque magnus, sed etiam animos allicere peritus specie inanium; id est, gestibus, verbis, habitúque externo. At nostri Censores quàm hîc mente, vt ait ille, exsensa! Beatus legit*, spe animûm validus. *pro animorum inquit. Vertranius*, spe immanium, *scilicet rerum. Cum bona gratia, abite quæso, & cucurbitas pingite.*

Quo bellum ex æquo modo parare.] *Nisi fallor*, τὸ modo, *παρέλκει.*

Principi semper XII. fasces.

Ob res à Quadrato & Corbulone gestas laurum fascibus Imperatoriis addi.] *De fascibus Imperatorum siue Principum (nec enim alios hîc intelleges) docebo iuuenes: fors fuit, & quosdam senes. Olim non nisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in prouinciis, fascibus vsi. Quid ergo Princeps in vrbe, si nullum gereret ordinarium magistratum? Nihilo secius fasces duodecim illi. Origo rei ab Augusto; cuius honori Senatus decreuit anno vrbis* DCCXXXV. *vti Consulari potestate semper esset, fascibúsque duodecim vteretur. Dio* LIIII. ὁ δὲ Αὔγουστος τὴν ὑπάτων ἐξουσίαν διὰ βίου ἔλαβεν, ὥστε καὶ τοὺς δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ ἐν παντοχῇ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῷ ἀεὶ ὑπατεύοντι ἐπὶ τοῦ ἁρματος καθέζεσθαι. *Eúmque morem tenuerunt* **Principes secuti: ita vt laurum tamen fascibus non adderent, nisi in victoria: vti hîc factum. At statim per adulationem irrupit, vt omnium Principum fasces, & semper laureati essent. eáque nota maximè distinctus à vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano lib.* VII. ἐκέκτητο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπὴ, τὰ μὲν σκηπτούχων καὶ δορυφόρων πρωϊόντων. αἱ τε ῥάβδοι ἐδαφνηφόρουν, ὅπερ ὅτι σύμβολον εἰς τὸ δάφνινα τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ. *Capitolinus in Maximinis*: Inde Carthaginem venit cum pompa regali, & protectoribus, & fascibus laureatis. *Quando id cœperit, ignoro: paullatim quidem non solùm laureati admissi fasces, sed & aurati. Claudianus Panegyrico in* VI. *consulatum Honorij,*

* Imò Domitianus XXIIII. sumpsit. Suet. Fasces ij semper laureati, ad notam imperij.

Postea & aurati.

——agnoscunt rostra curules
Auditas quondam proauis: desuetaque cingit
Regius auratis fora Fascibus Vlpia lictor.

Iutamentum in principum acta.

Cùm in acta Principum iurarent.] *Non vt receptum*, principis. *Iurabant enim in acta non vnius qui imperitabat, sed & priorum. Dicam multa ad lib.* XVI.

Plautium Lateranum.] *Suprà lib.* XI.

Vel iactandi ingenij.] *Contaminarant impuræ manus*, causſa iactandi. *At vox ea eleganter abest Vatic.*

Actæ liberta.

Libertæ cui vocabulum Acte fuit.] *Ex Asia oriunda mulier: cuius genus Nero (vt splendorem ei adstrueret) ad Attalum regem porrigebat. Xiphilinus.*

Penitus irrepserat, per luxum.] *Scribe*, irrepserant. *ad Senecionem enim pertinet & Othonem: non ad Acten.*

Ne seuerioribus quidem amicis.] *Libri scripti*, senioribus.

Exueret obsequium in matrem, Senecæque permitteret.] *Hærere me iubent libri. Nam Farnes.* seque neci permitteret. *Vatic.* seque permitteret. *addito superius*, neci. *Nec sententia quidem ad meum gustum. Cogitemus.*

Annæus Serenus.

Ex cuius familiaribus Annæus Serenus.] *Qui Præfectus vigilum Neronis. Plinius lib.* XXII. Fungi familias nuper interemère & tota conuiuia, Annæum Serenum Præfectum Neronis vigilum & Tribunos & Centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? *De hoc amico suo capiendus Seneca, epist.* LXIIII. Hæc tibi scribo, is qui Annæum Serenum carissimum mihi tam immodicè fleui, vt, quod minimè velim, inter exempla sim eorum quos dolor vicit. *Et inscripsit eidem libros suos De Tranquillitate, monumentum amoris.*

Pallas, à rationibus.

Demouet Pallantem cura rerum] *A rationibus Claudij fuit, ex Suet. cap.* XXVIII. *& lapide, in quo sculptum*: PALLANS. CÆS. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS.

Paréque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Patiare, & pares rationes habere.

Paréſque rationes cum rep. haberet.] *Id eſt, (vti Iuriſconſulti loquuntur) vt pariator eſſet, ſiue ἀλόγιστος: nec reliqua vlla haberet. Sic parem rationem facere Seneca dixit, lib.* II. *epiſt. & lib.* VI. *De Benef. cap.* XL. *item Iuriſc. l. vlt. De doli except. l.* XX. *De manum. teſtam.*

Burrus, manu debilis.

PAG. 99. Inde vilis rurſus Burrhus.] *Vatic.* bibil. *Suſpicari poſſis, num* debilis, *legendum. Debilitas enim loco probri, quia & ſacris olim arcebantur, & decreto Auguſti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipſo Burrho,* Trunca ſcilicet manu. *Suſpectum æquè, τὸ* rurſus. *quod hic nulli rei. Puto fuiſſe,* rufus: *gloſſema ſcilicet ad cognomen Afranÿ, Burrhus. Nam Latini Burrum, rufum dicebant, à Græco. Gloſſæ:* Burrum, ξανθόν, πυῤῥόν. *Vide Feſtum.*

Burri cognomen, quid.

Trunca ſcilicet manu.] *Agricola adnotauit,* tunicata manu. *à séne, an à libris? Et ſanè videntur mollitiam Burrho obiectare & tunicas manicatas.*

Saturnale ludicrum in eteando rege.

Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium.] *Interpretes ad illuſtrationem loci adferunt, quæ Pollux ſcribit lib.* IX. Βασιλίνδα, *inquit,* ὅταν ὅλως ἀθυμήσαντες, ὁ μὲν βασιλεὺς προστάττῃ τὸ προσκτέον, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἶναι λαχὼν παντάχόθεν ἀπεκπονεῖ. *Magis facit Arriani locus lib.* I. *Diſſertationum Epicteti.* Ἐν σατορναλίοις λέλογχε βασιλεὺς ἔδοξε δὴ παίζειν ταύτην τὴν παιδίαν. προστάσσει, σὺ πίε σὺ κέρασον, σὺ ὄσσον, σὺ ἄπελθε σὺ ἔλθε. ὑπακούω. ἵνα μὴ παρ' ἐμὲ λύπῃ ἡ παιδία. *id eſt:* Saturnalium diebus rex eligitur. lubet enim ludere hunc luſum. Is imperat, Tu bibe, tu miſce, tu expelle, tu abi, tu veni. Pareo, ne mea cauſſa ſoluatur ludus. *Et maximè Luciani in Saturnalibus:* ὁρᾷς ἡλίκον τὸ ἀγαθὸν, ἔτι καὶ βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων φύεσθαι, τῷ λαγαλάω κρατήσαντα. ὡς μήτε ὀπίσθεήσ ἡλοῖα ὀπτάν μοιτε, μὴ αὐτὸς ὀπτάττῃν ἔχοις, τῷ μὲν αἴρειν τι ὦμὲ αὖτε ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, καὶ ἁρμόσασθαι τὴν αὐλητρίδα ἧς τὴν οἰκείαν ὦμελθεῖν. Vides (*inquit apud Græcum Saturnus magnificans ſuum regnum*) quantum bonum ſit regem inter omnes eligi, ſi viceris talo. Cùm neque quiſquam tibi ridiculum aliquid imperet, & tu imperare aliis poſſis: huc, vt turpe aliquid de ſeipſo vociferetur, illi vt ſaltet nudus, vtque ſublata in humeros tibicina ter domum circumeat.

Talo creabatur rex.

Regnum luſu ſortientium.] *Eo ritu, quo regna conuiuiorum: id eſt talo. Ex Luciani ſuprà verbis.*

Conſtanter exorſus eſt carmen.] *Vetus illud ex Ennio tritum,*

O Pater, ô patria, ô Priami domus
Septum altiſono cardine templum, &c.

Iulius Pollio.

Miniſtro Pollione Iulio, prætoriæ cohortis Tribuno.] *Puto eum eſſe qui poſteà Præf. prætorio fuit, ſub Othone. Vide Plutarch. in Othone.*

Filiis principũ propria menſa.

Mos habebatur Principum liberos ſedentes veſci in aſpectu propinquorum, propria & parciore menſa.] *Suetonius ſuper eodem ritu, Claudÿ cap.* XXXII. Adhibebat omni cænæ & liberos ſuos cum pueris puellíſque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum ſedentes veſcerentur. *Idem in Auguſto, cap.* LXIIII. *de nepotibus eius:* Neque cænauit vnà, niſi in imo lecto adſiderent. *Vbi ſcripſerim,* niſi vt imo. *Ex quibus vides pueros ſediſſe ad fulcra, pedéſque parentum. Sediſſe, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum à pueris, à ſeruis: quaſi luxuriæ ritum illi ætati ordiniue non decorum. De ſeruis, Plautus Sticho:* Potius in ſubſelliis Cynicè accipiemur, quàm in lecto. *Idem Perſa:* Non poſtulo equidem med in lecto accumbere, Scis tu med eſſe imi ſubſellij virum. *Donatus in vita Terentÿ:* Iuſſus antè Cæcilio recitare, ad cænantem cùm veniſſet, quòd erat contemptiore veſtitu, ſubſellio iuxta lectulum reſidens legiſſe dicitur: poſt paucos verò verſus, inuitatus vt accumberet, cænaſſe vnà. *Senecam ſic accipio De Tranquillit. lib.* II. *cap.* XV. Non accipiet ſapiens contumeliam, ſi in conuiuio regis recumbere infra menſam, veſciſque cum ſeruis ignominioſa officia ſortitis iubebitur. *Qua contumelia à Cato Pomponius Secundus adfectus: qui cibum cum eo cepit,* παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, *ait Dio: ſcilicet quaſi Veiouis illius ſeruus. Nec aliò Plutarchus reſpexit, cum in Conuiuio ſuo reliquos quidem accumbentes facit, at Æſopum qui ſeruus, ſedentem in ſubſellio apud Solonem.*

Vti & ſerui.

Seneca explicatus.

Calidæ potus.

Innoxia adhuc & præcalida potio.] *Rettuli ad Calidæ potionem in Electis. & velim ei capiti addi Arriani locum lib.* I. *cap.* XIII. ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντος σοῦ μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐνέγκῃ, ἢ μηδ' ἐυρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν μηδὲ ῥήγνυσθαι, ἐκ ἔστιν ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς; *qui ſimillimus illi Senecæ, quem adduxi è lib. De Ira. Ceterùm ex hac potione guſtaſſe etiam Titus credebatur Britannico adſidens, ait Sueton. Titi cap.* II. *Pottone, inquam. & caue fidem Æliano habeas in Varia Hiſtor. lib.* V. *qui diſertè vult venenum ei in cibo datum, non potu.* Μυρίοι γ' ἐν, *inquit,* καὶ πίνοντες τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος: καὶ ἐσθίοντες, ὡς Κλαύδιος ὁ Ρωμαῖος καὶ Βριτάννικος ὁ τούτου παῖς.

Octauia quoque.] *Scribe,* Octauiæ. *is pauor videlicet fuit.*

Græcos parum probabiliter de Britannico tradere.

Nox eadem Britannici necem & rogum coiunxit.] *Miror ergo, quomodo vera quæ Græci tradiderunt, Britannici corpus gypſo multo oblitum à Neronè fuiſſe, ne liuor appareret è veneno: ſed pluuiam coörtam eluiſſe gypſum, dum cadauer per forum effertur; omniúmque oculis ſcelus ſubiecciſſe. Hæc Zonaras, hæc Dio. Scitè, ſed parum verè: vt Taciti quidem narratio eſt. Nam hæc omnia operire nox potuit,*

In campo tamen Martio ſepultus eſt.] *Non tamen ibi combuſtus: ſed reliquiæ eius in vrna, illatæ, vt opinor, monumento Auguſti.*

Acerbum funus.

Subtrahere oculis acerba funera.] *Nota ritum. Acerba enim & immatura funera, quæ intra Tyrocinÿ diem, pompa funebri aut laudatione non dignata. Alibi dico plenius.*

Tacitus pronus in Senecam.

Viros grauitatem adſeuerantes.] *In Senecam & Burrum criminatio ſpectat. quam deluit tamen leuiter ipſe Tacitus, Senecæ vbique volens & amicus: aliter quàm ille Bithynus, qui inimicitias cum Seneca indictas exercet, & ex profeſſo.*

Pecunias quaſi in ſubſidium corripiens.] *Vel,* corripere.

Quæ vt coniugi imperatoris ſoli, tum vt matri ſeruabantur.] *Emendaui veriſimè:* quæ vt coniugi imperatoris olim, tum. *Iampridem, inquit, excubiæ Agrippinæ: Claudio quidem viuo, vt coniugi principis: Nerone imperante, vt matri.*

Duplex cuſtodia principibus.

Germanos ſuper eundem honorem cuſtodes additos.] *Duplex ergo cuſtodia Agrippinæ, vti & Principi ipſi: Prætoriani militis, Germanique. Suetonius capite* XXXIIII. Abductaque militum & Germanorum ſtatione, contubernio quoque ac Palatio expulit.

Germani adſciti, fidei cauſſa, Hiſpani dimiſſi.

Iampridem verò Germanis habitus is honos: & ante eos Hiſpanis. Nam Iulius Cæſar Hiſpanorum cohortem habuerat cuſtodiæ ſuæ, Sueton. in Iul. cap. LXXXVI. *& Calagurritanorum manum Auguſtus, Suet. cap.* XLIX. *Sed ÿ dimiſſi: & eorum vicem allecti Germani. Quoſ ipſos metu aliquo & ſuſpicione ob Vari cladem* dimiſerat, *ſed mox, vt opinor, recepit Auguſtus. Habuit certè eos, inter initia Principatus, Tiberius, ex Tacito lib.* I. Robora Germanorum qui tum cuſtodes Imperatori aderant. *alique, ad Galbam vſque,* qui cohortem Germanorum olim à Cæſaribus ad cuſtodiam corporis inſtitutam atque multis experimentis fidelisſimam diſſoluit. *Sed & poſt eum iterum recepta, vti clarum ex hiſtoria inferiore. Imò & externi reges vitam ſuam commisêre iſtis. De Herode quidem* lego Iudææ, *habuiſſe eum in ſatellitio Germanos. Faueo tibi pugnaciſſima & fideliſſima gens, faueo hanc laudem. quæ tamen propria quodammodo Batauorũ. Vti enim hodie Heluetÿ, ſic illi olim eximÿ viſi ad hoc munus. Itaque indiſcriminatim modò Batani ÿ cuſtodes appellati, modò Germani. Batauos Sueton. Cal. cap.* XLIII. *nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertiſsimè lib.* LV. *Excuius verbis etiam diſces, Equites peditéſque in hac manu fuiſſe. ſicut & in Conſtitutione Hadriani, inter Vexillationes Palatinas Batauos equites ſeniores iunioréſque recenſitos reperies. Ad hos non dubiè cuſtodes illa Arriani ſpectant de oblongis gladiis, quorum & nunc Germanæ genti vſus, lib.* IIII. *Diſſertationum:* δείκνυέ μοι τὰς μαχαίρας τὰς δορυφορικὰς. ἰδοὺ, ἡλίκαι εἰσὶ καὶ πῶς ὀξεῖαι; τί ἐν ποιοῦσιν αἱ μεγάλαι αὗται μάχαιραι καὶ ὀξεῖαι; ἀποκτιννύουσι. *id eſt:* Oſtende mihi gladios iſtos ſatellitum. Ecce, quàm magni, quamque acuti! Quid ergo faciunt iſti magni gladij & acuti? occidunt. *Reperio & Friſios in hoc numero, vicinos ſcilicet Batauis ingenio, ſitúque. Lapis Interamnæ:* HILARIVS. NERONIS. CÆSARIS. CORPORIS CVSTOS. NATIONE. FRISO.

Ij vſi oblongis gladiis.

E Germanis aſſumpti præſertim Batani.

Batani equites & pedites.

PAG. 100. Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij pulſam ſuprà retuli.] *Libro* XI. *Credo ſororem eſſe Marci Luciíque Silanorum.*

Sex. Africani ſtirps.

Inſignis genere, forma laſciua.] *Romana vetus editio,* forma, laſciuia. *non diſplicet.*

Sextium Africanum nobilem iuuenem.] *Scribe,* Sex. *vt prænomen ſit. Lib.* XIV. Cenſus per Gallias à Q. Voluſio & Sex. Africano Trebellioque Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitatem Voluſio atque Africano. *Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror à Iulo Antonio Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius lib.* V. *ſuprà: & hic, vt opinor, nepos.*

Titurius.

Iturium.] *Verius,* Titurium. *atque ita ſcribunt libri veteres infrà,* XIV. *Annali. Simile mendum* III. *ad Q. Fratrem libro:* Ad Labienum & ad Ligurium litteras dabo. *Malim,* Titurium, *qui in Cæſaris legatis.*

Rubellij Plauti cognomen retentum.

Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à Diuo Auguſto.] *Rectè Plautum. Noſter lib.* XIV. Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. *Iterum:* Compertoque Plautum & Sillam maximè timeri. *Lib.* XVI. Interfectum eſſe Rubellium Plautum generum L. Veteris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græcísque conſtanter ſemper, Πλαῶτος. *Vbi ergo frons*, Plancus, *aut*, Blandus, *ſubſtituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconſpecte, an neſcis pleroſque filiorum cognomine à patribus diuerſos fuiſſe, hoc æuo? Taciti vna aut altera pagina tibi teſtis. In Iuuenali ergo corrige, ſat.* VIII. ——tecum eſt mihi ſermo Rubelli

Iuuenalis correctus.

Plaute, tumes alto Druſorum ſanguine.

Suetonius qui A. Plancium quemdam iuuenem nominat, non tibi imponet: alius eſt ab iſto, vt dicam lib. XIIII. *vbi de morte huius Plauti. Quod ait Tacitus pari eum gradu à Diuo Auguſto fuiſſe ac Neronem: id clarum. Rubellius Blandus maritus Iuliæ Druſi filiæ fuit. ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam noſtram adi.*

Genus Plauti.

Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto.] *Ætas non abnuit, quin ſit ille libertus, de quo hodie inſcriptio in ædibus Cæſiorum,* ATIMETVS. PAMPHILI. TI. CÆSARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. *cum carmine Romano Græcóque, in mortem Homonææ coniugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti tranſire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortaſſe Scribonij Largi locus eſt, ſed vitiatus, cap.* CXIX. Caſſij medici, *inquit*, colice bona, multis nota propter effectus, vera hæc eſt: vt ab eius ſeruo Atimeto accepi, legato Tiberij Cæſaris. *Quomodo enim ſernus legatus Cæſaris ſit? Scribam*, legato Tiberio Cæſari. *hac mente, vt à Caſsio moriente legatum relictus ſit Tiberio.*

Atimetus libertus.

Luſus principis intendere.] *Nec malè*, luxus.

Fabius Ruſticus.] *Hiſtorias eorum temporum ſcripſit: de quo elogium noſtri, in Agricola*: Liuius veterum, Fabius Ruſticus recentium eloquentiſſimi ſcriptores.

Fabius Ruſticus hiſtoricus.

Plinius.] *In libris Hiſtoriarum, quos à fine Aufidij Baſſi compoſuit triginta & vnum. Ipſe in Præfatione ad Titum*: Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi à fine Aufidij Baſſi. *Eoſdem libros intellegit*, II. *Hiſtor. nat. cap.* LXXXIII. Nec minus mirum oſtentum & noſtra cognouit ætas, anno Neronis principis ſupremo, ſicut in rebus eius expoſuimus. *Et cap.* LIII. Amnes retro fluere & noſtra vidit ætas, Neronis principis ſupremis, ſicut in rebus eius retulimus. *Credo autem ſcripſiſſe Aufidium, à bellis ciuilibus ad res Claudij aut paullum infrà. Certè vixit ea ætate, & viri optimi (ita appellat) conſtantiam in lenta morte Seneca deſcribit epiſt.* XXX. *Citantur bina eius fragmenta in Suaſoria pro Cicerone.*

Plinius Hiſtoriam ſcripſit.

Aufidij Baſsi hiſtoria, & ævum.

Cluuius.] *Non, Cluius. Eſt Cluuius ille Rufus, vir conſularis, qui huius inferioriſque ætatis hiſtoriam ſcripſit. Plinius lib.* VIII. Ita ſecum aliquando Cluuium locutum, Scis Virgini, quæ hiſtoriæ fides debeatur: proinde, ſiquid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignoſcas. *Emenda Plutarchum in Othone, apud quem ſub initium malè* Κλαύδιος Ῥῆφος *ſcriptum & verſum. Nominat aliquotiens noſter, & Suetonius.*

Cluuius hiſtoricus.

Plutarchus correctus.

Scriptos eſſe ad Cæcinam Tuſcum codicillos, mandata ei prætoriarum cohortium cura.] *Benè & ad ritum eius ævi, Codicillos. Nam officia omnia adminiſtrationéſque dari à Principe moris, in codicillis. Tacitus in Agricola*: Credidere plerique miſſum è ſecretioribus miniſteriis libertum, codicillos quibus ei Syria dabatur, tuliſſe. *Sidonius lib.* I. *Epiſt.* Vacante aula turbataque rep. ſolus inuentus eſt, qui ad Gallias adminiſtrandas faſcibus prius quàm codicillis auſus accingi &c. *Ingerit idem non conuenienti lectori Suetonius, Claud. cap.* XXIX. Suppoſitos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. *Et Arrian. lib.* III. *Diſſert.* Ἀλλὰ καὶ κεῖτός εἰμι ἢ ἧς Ἑλλήνων. οἶδας κρίνειν, τί σε ἐποίησεν εἰδέναι; Καῖσάρ μοι κωδικέλλιον ἔγραψε. γράψαίτω σοι ἄλλος κρίνης περὶ τῶ μεσιτῶν, καὶ τί σοι ὄφελος; *Zeno Imp. l.* I. *C. Vt omnes iudices*: Aut codicilli alterius adminiſtrationis oblati. *& l.* XII. *C. De Dignitat.* Iudices qui ſe furtis & ſceleribus fuerint maculaſſe conuicti; ablatis codicillorum inſignibus & honore exuti, &c. *Lampridium verè interpretemur ex iſtis, in Alexandro*: Pontificatus & Quindecimuiratus & Auguratus codicillares fecit, ita vt in Senatum allegerentur. *Codicillares, id eſt, tribuit eos ipſe per codicillos: cùm antea cooptari à collegis, partim à plebe ſolerent. De hiſdem codicillis interpretor Suetonij locum Tib. cap.* XLII. Alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confeſtim detulit; codicillis quoque iucundiſſimos & omnium horarum amicos profeſſus. *Cæcina Tuſcus quem hîc nominat, eſt ille qui poſtea Præf. Ægypti à Nerone relegatus eſt. Sueton. cap.* XXXV. Tuſcum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Ægypti balneis in aduentum ſuum exſtructis lauiſſet. *Dionem corrige*: τί δὲ ὅτι καὶ Κίνναν Τῆσον ἐκφώλευσεν, ὅτι τὴν Αἰγύπτου ἀρχὴν ἐλάσταζε ἐν τῷ βαλανείῳ, ὁ ὀνείνῳ ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἤξουσι, ἐποίησε. *& ſcribe*, τί δὲ ὅτι Καικίναν. *Superfuit tamen Neroni, & nominat iterum noſter lib.* III. *Hiſtor.* Apud Cæcinam Tuſcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæſum nuntiatur.

Officia data in codicillis.

Lampridij nouus verſuſque intellectus.

Cæcina Tuſcus, quis.

Dio correctus.

Sed vocem vnius ex inimica domo adferri.] *Hæſito num ſcrib.* vocem mimi ex mimica

mimica domo. *De Paride enim: & fatalis quidam librariorum in iis vocibus error.*

Refutare tenebras & vigilatam conuiuio noctem.] *Hæret ſententia: quam explicari poſſe puto, ſi legas*, Reputaret tenebras.

Viuere ego Britannico potiente rerum poteram. at ſi Plautus aut quis alius remp. iudicaturus obtinuerit.] *Lege nota interrogandi*, Viuere e. B. p. r. poteram? *Sequentia ſcripſerim*, remp. iudicatúſue obtinuerit. *id eſt, ſi Plautus rerum, iudiciorúmue potiretur. Rodolphus legit.* remp. inuaſurus.

Vbi nihil pro innocentia, quaſi diffideret.] *Rodolphus adnotauit*, quaſi defenderet.

Præfectura annonæ Senio Rufo.] *Fenius illi nomen: atque ita ſemper infrà.*

Cura ludorum Arruntio Stellæ.] *Inter dignitates ergo ea res fuit. ſic libro* XI. Sulpicius Rufus ludi procurator. *In lapide priſco Tibure*: CVRAT. MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORI. *Apud Sueton. Cal. cap.* XXVII. Curator munerum ac venationum.

Curator ludorum.

Ægyptus C. Balbillo.] *De hoc Seneca lib.* IV. *Nat. Quæſt. cap.* II. Balbillus virorum optimus, præfectuſque in omni litterarum genere rariſſimus, auctor eſt cùm ipſe Præfectus obtineret Ægyptum, &c. *etſi male vulgo*, Babillus. *Corruptum & in Plinio idem nomen, lib.* XIX. *proœmio*. Galerius à freto Siciliæ Alexandriam ſeptima die peruênit, Babilius ſexta, ambo Præfecti. *ſcribe*, Balbillus. *In lapidibus nominatur quidam*, TI. IVLIVS. BALBILLVS. SACERDOS. SOLIS.

C. Balbillus.

In eo nomine Seneca & Plinius correctí

Syria P. Anteio deſtinata.] *Ineptè vulgo*, Pantello. *errore duplici. Coniectura noſtra certò firmatur è Tacito* XVI. Simul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit; neque neſcium habebat Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni.

P. Anteius.

Statio cohortis adſidere ludis ſolita.] *Non repeto quæ ſcripſi Epiſtolic. libro* III. *epiſtola* XVIII.

Conſules repoſiti.

Pag. 101. Q. Voluſio P. Scipione.] *Ita mei libri, ídque Faſti comprobant. Lapis Neapoli,*

Q. VOLVSIO SATVRN
P. CORNELIO. SCIP. COS.
AVGVSTALES
QVI. NERONI. CLAVDIO
CÆSARI. AVGVST. ET
AGRIPPINÆ. AVGVSTÆ
I. O. M. ET. GENIO. COLONIÆ
LVDOS. FECERVNT. XIII. XII. K. MART.

Nominat & Phlegon in Admirandis; *Q. Voluſium P. Scipionem coſs.*

Vt ipſe quoque exciperet ictus, & ore præferret.] *Vera lectio. Beatus Maurúſque fruſtrà adlaborant in ſcriptura codicis Budenſis: quem ex hoc aliiſque locis ſciuſ fuiſſe non optimæ notæ. Legunt tamen illi*, & ore ſe Cæſarem præferret. *Ineptè. Hoc noſter voluit clarè, excepiſſe eum ab ignaris ictus, & læſa facie prætuliſſe. Plinius lib.* XIII. *de Thapſia*: Nero Cæſar claritatem ei dedit initio imperij, nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure ceraque, & ſecuto die contra famam cutem ſinceram circumferens.

Nero petulanter graſſatur.

Aduerſus viros feminásque inſignes.] *Farn.* illuſtres.

Multi propriis cum globis.] *Melius*, inulti.

In modum captiuitatis nox agebatur.] *Diuino ſcribend.* in modum captæ ciuitatis. *Ea enim facies potius, quàm carceris cuſtodiæ ue.*

Iulius quidam Montanus.] *Si memoria mihi firma poëta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur.*

Senatorij ordinis, ſed qui honorem nondum capeſſiſſet.] *Suetonius Laticlauium vocat: tu ſcito. Ante & ſub hoc ævum mos, vt liberi Senatorum, lato clauo induerentur vnà cum virili toga, Curiæque intereſſent. Ab Auguſto inſtitutum, qui* Liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adſueſcerent, protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ intereſſe permiſit. *A quo more Ouidius*:

Qui Laticlauij dicti.

Liberior fratri ſumpta, mihique toga eſt:
Induiturque humeris cum lato purpura clauo.

Ouidius explicatus.

Iidem ergo Laticlauij: iidem capeſſendis honoribus deſtinati. Noſter lib. XIV. Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus. *Statius* III. *Siluarum*,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Notus adhuc tantùm maioris munere claui.

Alij sunt Tribuni laticlauij, de quibus hæc non capio. Iulius ergo Montanus Senatorij quidem loci, sed qui magistratum adhuc nullum cepisset, & tantùm laticlauius.

Addehis l. v. De iure patron. vbi strictius de hac Claudij constitutione.

Reuocandæ libertatis ius patronis daretur.] *Non ergo ratum Claudij iudicium, qui* Ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem, *Sueton. cap.* XXV. *In quo Claudius exemplum Atheniensium secutus videri potest, apud quos* conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur, *ait Valerius lib.* II. *cap.* VI. *& Plutarch. in Solone. Iudicauit ergo quidem ita Claudius, sed in legibus & more Romano aliud fuit, vti audiemus.*

Senatus sæpe referebat ad Principem consulta.

Perscripsere tamen consensum Senatus. * Ille an auctor, &c.] *Puto leg. interpungendúmque*, Perscripsere tamen C. Senatus illi, an auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ diuersos. *Firmant illa Taciti, lib.* XIV. At Consules perficere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari.

Varia & vana restitutio.

Víne an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, &c.] *Occisus locus; ita viuam & sentiam ego. Ecce tamen vespillones aliquot (non enim meditos) ad hoc funus. Est qui legat:* Vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum confutarent, ac verberibus vltro manus intenderent, implere vel pœnam suam dissuadentes. *Alius*; vt ne æquo cum p. i. a. s. e. conculcarent: ac v. v. m. intenderent, impellerétue p. s. d. *Parcite boni viri; non vos, non ego restituemus sine libris. à quibus nihil hic iuuor. Ludibria tamen mea hæc:* vt iam nec æquo cum patronis iure agerent. Sententia eorum consultari, an verberibus manus vltro intenderent, impune vel pœnam suetam dissuadentes. *Ad manuum intentionem facit aliquid locus è lib.* III. *Annal.* Libertíque etiam ac serui, patrono vel domino, cùm voces cùm manus intentarent, vltro metuebantur.

Pœna in libertos ab Augusto.

Quid enim aliud læso patrono concessum, quàm vt vicesimum vltra lapidem, in oram Campaniæ, libertum releget?] *Quando id aut qua lege, patrono concessum, quærimus. Suspicor esse ab Augusto, qui, vt Dio ait, lib.* LV. *constituit τὰ δικαιώματα οἷς ὅτε ἄλλοι πρὸς τὰς ἐλευθερωμένας, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν χρήσωνται. id est*, iura, quibus erga libertos cùm alij, tum ipsi patroni vterentur. *Et relegatio quidem est ab exemplis æui prisci. Vt enim patres olim filios rus relegabant pœnæ & molestiæ caussa, (vti Roscius Amerinus, vti Torquatus à patribus relegati leguntur:) sic patronis relegandi libertos ius nunc tribuit siue quis alius, siue Augustus. Sed in numero numquã ratio? & cur non vltra* XX. *lapidem? Nihil reperio. Præfectus quidem vrbi intra centesimum lapidem cognoscebat: vltrà, Præfectus Prætorio: vt notat Vlpianus in * fragm. Pythœanis lib.* VIIII. *De offic. proconsul. Eóque exemplo Seuerus Imp. Prætorianos milites vltra centesimum lapidem abesse ab vrbe iussit, apud Herodianum lib.* II. *Et Prosper Aquitanus de Symmacho: quem, cum Aram Victoriæ restitui postulasset*, iratus Princeps, statim à suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum, ea die manere præcepit. *Dio tamen lib.* LII. *vbi de Præfecto vrbis, iurisdictionem eius angustius terminat, ἔξω τῶν πόλεως μεχρὶ ἑκατοστοῦ καὶ ἐξακοσίων σταδίων: ea essent milliaria circiter* LXXXVII. *nisi in Dione rescribendum sit, ἑπτακοσίων: quod puto. Sanè ad Præf. vrbis pertinuisse, audire patronos querentes de libertis, ex Vlpiano clarum l.* I. *De off. Præf. vrbis. Sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, vt apparet, tribuit: nec tamen videtur vsurpari potuisse, sine auctoritate maiori.*

Patres olim filios rus relegabant.

Præfecti vrbis iurisdictio quatenus.

* Tit. De plagiariis & l. 1. De off. præf. vrbis.

Dio correctus.

Decurias.] *Iudicúmne decurias intellegit, an potius scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo latè fusus Romæ, & non inhonestus. Liberti autem ordinem eum pretio certo emebant, vti è Cicerone haurias* III. *lib. in Verrem*: Ad eos me scribas reuoca: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollariis, cùm decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se venisse dicunt. *Et paullo pòst, de iisdem*: Mirabimur turpes aliquos esse in eo ordine, quò cuiuis pretio licet peruenire? *Scribæ ij diuisi per decurias. Sueton. in Claud. cap.* I. Corpus eius per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obuiis scribarum decuriis, ad vrbem deuectum. *Reperiéque sparsim Quæstorios scribas, Ædilitios, Prætorios, item Scribas ærarij, Portorij, &c.*

Scribarum ordo. Libertis pretio patebat.

In decurias tributus.

Ministeria magistratibus & sacerdotibus.] *Lictores, viatores, præcones, calatores, præcias.*

Ministri magistratuum è libertis.

Cohortes etiam in vrbe conscriptas.] *Cohortes vigilum, quæ scriptæ primò ex milite libertino. Strabo, lib.* V. *Dio* XLVIII.

Vigiles è libertis.

Manumittendi duas species institutas.] *Libertas duplex, Iusta, non iusta. Iusta quæ vindicta, censu, testamento data: Non iusta, quæ inter amicos, in conuiuio, per epistolam.*

Duplex manumissio.

Seneca

Seneca De vita beata, cap. XXIIII. Hominibus prodesse natura iubet, serui liberiue sint; ingenui an libertini; iustæ libertatis an inter amicos datæ. *Rectéque libri veteres aliquot in Suetony Aug. cap.* XL. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate multoque pluribus à libertate iusta remouisse. *Iustâ illâ qui manumisi, planè pleneque liberi: qui alterâ, vinclo adhuc quodam, vt Tacitus ait, attinebantur seruitutis. Imò retrahi poterant in seruitutem. Fragmentum quoddam Ic. veteris à Puteano.* Hi qui domini voluntate in libertate erant, manebant serui: & manumissores audebant in seruitute denuò eos per vim ducere. Interueniebat Prætor, & non permittebat manumissum seruire. *& addit pòst*: Sed nunc habent propriam libertatem qui inter amicos manumittuntur, & fiunt Latini Iuniani. *Sciè ergo ob hunc iteratæ seruitutis metum Messenio seruus apud Plautum, qui inter amicos manumissus subiicit,*

Suetonius correctus auctusq. è libris.

Iusta libertas.

Non iusta, siue inter amicos.

Plautus illustratus.

Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuò vt siem.

Relinqueretur pœnitentiæ, aut nouo beneficio locus.] *Pœnitentiæ, vt retraheres in seruitutem: beneficio, vt * vindicta liberares. Ita apud Plinium lib.* VII. *epist.* Facilè deflectet ad te, si voles vindicta liberare, quos proximè inter amicos manumisisti.

* Hæ sunt Iterationes, quarum mentio Iustin. Nouell. LXXVIII.

Ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili.] *Zamiam ergo aliquam in nos molitus Vlpianus, cum scripsit l.* III. *De condict. cau. data*: Neratius etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum à Domitia Neronis filia, decem quæ ei pro libertate dederat, repetisse per iudicem. *filiámque eam Neroni fecit, quæ est amita, magna sua librariue culpa. Sed librarium id peccasse clementius est: scribendúmque*, Neronis amita: *aut potius*, Neronis consilio. *quod firmat Tacitus, qui Neronis iussu patratum id ingenuitatis iudicium ait.*

Vlpian. aut error.

Aut scripturæ vitium. deque tollendo coniectura.

Prohibiti Tribuni vocare ex Italia.] *Non mirũ. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cuius verba in Agellij Noct. lib.* XIII. *cap.* XII. *in Italia multo minus. quippe cum potestas eorũ vrbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. lib.* VIII.

Tribunis non est ius vocandi.

Princeps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpè immutata eius rei forma.] *Eam varietatem breuiter exponam, cum temporum luce. Olim ærario præpositi Quæstores: notum. Caussa immutandi sub Iulio Cæsare orta, anno vrbis* DCCIX. *Quia enim absente Cæsare Quæstores creati nulli, ærarij cura Ædilibus duobus commissa est: nec rediit postillà ad Quæstores. Dio disertè notat lib.* XLIII. *Ædiles ergo præfuisse videntur (non enim immutationem reperio) per annos ferè decem & septem, donec Augustus Prætorios substituit. Factum, anno* DCC XXVI. *Dio. lib.* LIII. *καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέησεν, ἐδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, ὥρους τε τῇ διοικήσῃ σφῶν, δύο κατ' ἔτος ὃν τῶν ἐστρατηγηκότων αἱρεῖσθαι ἐκέλευσε. id est*: quoniam ærarium publicum inops pecuniarum esset, quasdam mutuo sumptas in id contulit: & administrationi earum duos Prætura functos in annos singulos electos præfici iussit. *Sueton. cap.* XXXVI. Auctor fuit, vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios, prætoréque transiret. *Tacitus hîc. Ideò in monumentis id æui historiisque, Prætores ærarij, inscripti passim. Manst ad Claudium*, qui curam ærarij Saturni Quæstoribus reddidit, quam medio tempore Prætores aut vtique prætura functi sustinuerant *ait Suet. cap.* XXIIII. *Ita tamen, vt honores iis extra ordinem permitteret, ait Tacitus*, ne metu offensionum segnius consulerent. *Quem Dio explicat, in Claudio: τὰς στρατηγὰς τὰς ἐπὶ τῇ διοικήσεως καθαλύσας, ταμείας αὐτὴν καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐπέδρεψεν, ἐξ ὧν καὶ ἐτησίους σφας (ὅπερ ἐπί τε ἐκείνων πρώτερον, καὶ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν μετ' ταῦτα ἐγίγνετο) ἀρχάς, ἀλλ' οἱ δύο οἱ αὐτοὶ ἐξ ὅλα ἔτη αὐτὴν διῴκουν, καὶ οἱ μὲν στρατηγίας εὐθὺς ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἔφερον ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἀρξαι. id est*: Prætores ærarij soluens, Quæstoribus rursum antiquo more id tradidit. non tamen vt annuum eorum munus esset (quod anteà & in ipsis & in Prætoribus factum:) sed duo iidem tres annos continuos eam curam sustinebant: eisque exactis Præturas statim adipiscebantur, interdum & præmium mercedemque: proinde ac bene se gesserant. *Honores ergo extra ordinem iis dati, sunt Præturæ. Sed idipsum immutans rursum Nero, rediit non ad Prætores (non enim ita appellati amplius) sed ad Præfectos: quos è Prætoriis elegit. Itaque clarè Tacitus*, Prætura perfunctos *dilegit, non Prætores. Ita enim in Tacito corrigendum. Per bella tamen ciuilia, & Principe nullo Romæ, iterum Prætores præfecti videntur: innuítque Tacitus, lib.* III. *Histor.* Prætores ærarij (nam tunc à Prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, &c. *Insita enim admonitio facilè ostendit aliud fuisse Taciti, id est, Traiani æuo. Gellius lib.* XIII. *Præfectum nominat*, Quod per Quæstorem dixi, *inquit*, intellegi nunc oportet Præf. ærario. nam cura ærarij à Quæstoribus ad Præfectos (*ita legerim, non* Præfectum) translata est. *Præfuisse*

De Præfectura ærarij. Primò id Quæstores tractabant. Mox Ædiles.

Inde Prætura functi, aut Prætores.

Iterum Quæstores.

Iisque extra ordinem datæ præturæ.

Præfecti è prætoriis sub Nerone.

Prætores sub Vespasiano.

Postremò denique præfecti è prætoriis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui biennium peregerant.

autem eos censeo biennium, ex hac sanctione Neronis: certè quidem ita seruatum sub Traiano. Plinius Panegyr. de se & Tertullo, Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo & maximo, cùm tu nobis Consulatum obtulisti. *Et statim:* Nobis Præfectis ærario, Consulatum antequàm successorem dedisti. *In iure crebra mentio Præfectorum ærarij, vt l.* XII. *De his quæ vt indignis. l.* XV. *&* XLII. *De iure fisci.*

C. Aminius celeber iurisconsultus.

PAG. 102. Aminius Rebius, ex primoribus peritia legum.] *Libri vett.* C. Aminius. *nescio an,* Caninus Rebilus. *Certè (& doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus Iurisconsultus.*

Volusius Saturninus.

L. Volusius egregia fama concessit, cui tres & nonaginta anni, præcipuæque opes.] *De huius senio Plinius lib.* VII. Nuper L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerat superstes fuit. *Præfectum eum vrbi fuisse colligas ex altero Plinij loco:* Nuper L. Volusio Saturnino in Præfectura vrbis exstincto, notum, è Cornelia Scipionum gentis,* Volusium Saturninum qui fuit Consul, genitum post LXII. annum. *Et de diuitiis eius, Tacitus lib.* XIIII. Et quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. *Sed & tota Volusiorum domus diues. Tacitus Annal.* III. Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa. ipse consulatum intulit, opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator.

* Intellegit Plinius Q. Volusium, qui cos. anno DCCCIX.

Vaticinium in Tacito.

Inoffensa tot Imperatorum malitia fuit.] *Ambigo an,* amicitia, *scribend. vti dicat coluisse eum tot principum amicitias sine offensa. Rodolphus,* militia, *legit.*

Molem amphitheatri apud Campum Martium.] *Quod totum è ligno struxit, Sueton. cap.* XII. *Vide librum nostrum, si placet, De Amphitheatro.*

Numerus correctus.

Plebeíque congiarium quadrageni nummi viritim dati.] *Illiberalis liberalitas. Corrigo,* quadringeni: *& do auctorem Suetonium cap.* X. Diuisis populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique, &c.

Vicesimæ vectigal vetus, in libertis.

Vectigal quoque quintæ & vicesimæ vænalium mancipiorum remissum.] *Ampla populi Rom. vectigalia: nullum, censeo, amplius eo quod è seruis, libertísque. Rem eam paullo vberius à capite mihi tractanti, aut gratia, aut venia esto. Antiquissimum vectigal Vicesimæ reperio, quæ ad libertos. Institutum anno vrbis* CCCXCVII. *C. Marcio Cn. Manlio Coss. Liuius lib.* VII. Ab altero Consule (*Cn. Manlio*) nihil memorabile gestum, nisi quòd legem nouo exemplo ad Sutrium in castris tributim, de Vicesima eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia ea lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. *Ea Vicesima semper exhinc exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum Vicesimarium deriuo, quod in sanctiore ærario: de quo Liuius lib.* XXVII. Consulibus aurum Vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad vltimos casus seruaretur, promi placuit. *Ad hanc Vicesimam Arriani insignis locus, lib.* III. *Dissertation. Epicteti, cap.* XXVI. ὁ δοῦλος εὐθὺς ἐγκαλεῖ) ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. διὰ τί δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοσώναις ὀδηθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; ἀ. ἀλλ' ὅτι φαντάζεται, *&c. In quo loco, vide vt cæcutiat vir, alia doctus. Nam vertit:* Seruus inprimis cupit se donari libertate. Quam ob caussam? an quia desiderat pro tessera vendentibus argentum numerare? Non. sed quia opinatur, &c. *Et in Notis ait,* εἰκοσώνλω *esse qui rem emit exhibito signo aut tessera: manumissos autem emere publicè frumenta potuisse exhibita tessera: vnde Persius:*

——scabrosum tesserula far.

Interpretis Arriani lapsus.

Correctus Arrianus.

Somnia & nugamenta mera. Corrigo in Arriano, Τῖς εἰκοσώταις. *Glossæ:* εἰκοσώτης, ὁ τὰς εἰκοσὰς ἀπαιτῶν, Vicesimarius. *Verte igitur:* An quia vicesimariis argentum dare desiderat? *Idem Arrianus lib.* II. *cap.* I. ὅζεν ἂν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγὸν τὸν αὐτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐπόησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὐτοῦ δοῦλον. ἄλλο οὐδέν; ναί. καὶ εἰκοσὼν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλῃ. *id est:* Cùm quis seruum suum verterit apud Prætorem, nihilne fecit? fecit. quid? vertit suum seruum. Numquid amplius? Certè. vigesimam pro eo dependet. *Cicero lib.* II. *ad Attic. epist.* XVI. Portoriis Italiæ sublatis, quod vectigal supereset domesticum, præter Vicesimam? *Hæc in manumissis. At in seruis receptum, vt quotiens venirent, vectigal pro iis penderet emptor. Id Tacitus fuisse ait, quintam & vicesimam: lectio modò sit certa. Ambigas enim iure, quoniam de hac* XXV^a. *nihil alibi scriptum. Imò scriptum contrà: Augustum, cùm pecunia ad bellum & nocturnos Vigiles ei opus, instituisse Quinquagesimam vænalium mancipiorum. Dio* LV. *in actis anni* DCCLX. τὸ τέλος τῶν πεντηκοστῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει ἐσήγαγε. *Et herclè vti aliarum rerum vænalium Centesima fuit: sic Quinquagesima mancipiorum. ausim q. in Tacito reponere,* quinquagesimæ. *Alia quinquagesima est, de qua in Symmacho, & infrà, hoc ipso libro. Fuit & Vicesima hereditatium, instituta ab Augusto ad ærarium militare: de qua Dio lib.* LV. *actis anni* DCCLIX. τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κληρουν καὶ τῶν δωρεῶν ἃς ἂν οἱ τελευτῶντες πισ, πλὴν

Vicesimæ quintæ vectigal in seruis vænalibus.

Quinquagesima vænalium.

*Nisi tamen in Dione vitium, & rescribi placeat, πεντηκοστὴν.

Vicesima hereditatium.

πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν ἢ καὶ πενήτων, καθελεῖπασι, κατεστησατο. *Temperauit eam Nerua, & magis Traianus: de quibus multa Plinius in Laudatione. qui omnino videndus, si vim intellegere aues eius vectigalis. póstque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus:* Leges etiam addidit (*siue,* edidit) de vicesima hereditatum, de tutelis. *Videndus item Paullus lib.* IIII. *Sentent. tit.* VI. *l. vlt. C. de edicto D. Hadrian. toll. De Vicesimæ legibus primus scripsit A. Ofilius, & post eum Macer libros duo. Inuenio & in lapidibus,* PROCVRATOR. XX. HEREDITATIVM. *item,* PROMAGISTER. XX. HEREDITATVM. *qui postremus titulus ab eo, quòd, vti è Plinio discis, publicani colligebant hoc vectigal: quorum Magistri, & Promagistri. Satis. nec enim Iurisconsultorum frugem demetere propositum nobis.*

Promagister Vicesimæ.

Factum Sc. vltioni iuxtà & securitati.] *Quod Pisonianum dictum, in l. Senatusconf. De Sc. Silan. & Neronianum à Paullo, lib.* III. *Sentent. Certè conditum vulgatúmque est, Nerone* II. *& Pisone Coss. Latum ea de re & anteà sub Augusto, P. Cornelio Dolabella, & C. Silano Coss. vnde nomen* S C. *Silaniani: sed minus plenè. Dixerunt plura ante me, Vertranius hoc loco, & I. Cuiacius.* I. *Obseru. cap.* XVIII.

Consultum pro securitate dominorum.

Pomponia Græcina insignis femina.] *Soror filiáue Pomponij Græcini qui consul. sub Augusto: & ad quem Elegia Ouidij* IIII. *De Ponto.*

Duæ Iuliæ.

Post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam.] *Duas enim Iulias Claudius sustulit, suasu siue iussu Messallinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Suet. cap.* XXIX. *& Dio* LX. *Seneca in Ludo.*

Numerus vitiatus

Per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit.] *Luctus hic, vt clarum, ob Iuliam interfectam. Ab eius ergo cæde quadraginta anni? Falsum. Nam ea cæsa paullo ante expeditionem Claudij in Britanniam, vti è Dione liquebit tibi. Scribe fideiubente me,* quattuordecim annos. *Mors enim Iuliæ in annum incidit vrbis* DCCXCVI. *à quo ad hunc Neronis consulatum iusti* XIIII. *anni.*

Cossutianus Capito.

Cossutianum Capitonem Cilices detulerant.] *Hunc aut alium sui ævi intellegi Iuuenalis voluit sat.* VIII.

——quàm fulmine iusto
Et Capito & Tutor ruerint damnante Senatu,
Piratæ Cilicum.

Cuius proauum oratorem.] *Vulgò* auctorem, *pessimè.*

Oblatis in singulos annos quingenis sestertiis.] *Hunc ergo Suetonius intellexit capite* X. Senatorum nobilissimo cuique annua salaria, & quibusdam quingena constituit.

Auitas opes dissipassent.] *Vulgò,* habitas, *errore tralatitio.*

Pœna militaris.

PAG. 103. Præfectos militesque tendere omnes extra vallum iussit.] *Quod pœnæ militaris genus antiquum. Liuius lib.* X. Cohortes quæ signa amiserant, extrà vallum sine tentoriis destituit. *Valerius lib.* II. *cap.* VII. Néue quis eorum intra castra tenderet, néue locum extrà assignatum vallo aut fossa cingeret, néue tentorium ex pellibus haberet. *Vide & Polyb. lib.* VI. *Sed propriè de hac ipsa re, sic Frontinus* IIII. *Stratagem.* Domitius Corbulo in Armenia duas alas & tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cessérant, extrà vallum iussit tendere.

Exterrére.

Huc quoque & illuc volitans, plura fama quàm pugna extrahere.] *Lego primùm,* hucque & illuc. *deinde, vt in libro opt.* pugna exterrere. *Vera sententia, scriptióque. Nam hoc ait, Teridatem ostendisse potius arma, quàm intulisse; & plura exterruisse aduentus sui fama, quàm pugna.*

Antiochum.] *Commagenæ regem, vt suprà dictum.*

Proditore suo.] *Scribo,* sui.

Isichi, gens.

Isichi gens haud aliàs socia Romanis.] *Sic emendauimus. Nam libris est,* ante alias, *pugna cum Taciti verbis manifesta. Si enim tunc primùm illecti: quomodo socij antè alios? At qui hîc Isichi, Vaticano sunt,* Insechi.

Corbulo, inter doctos.

Veteri & prouido duci.] *Cuius eruditionis etiam & studij in litteris signum, quòd Plinius aliquotiens Corbulonem inter auctores laudat, quorum opera vsus. vti Indice libri* V. *&* VI. *Patrem egregio viro fuisse suspicor Pomponium, aut Orfitum, suadente Plinio lib.* VII. *cap* V. Vestilia. C. Herdicij ac posteà Pomponij Orfiti (*scribe ex libris,* Pomponij atque Orfiti) clarissimorum ciuium coniux, ex his quattuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suillium Rufum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrumque consulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo.

Quis illi pater.

Plinius correctus.

Dissimulato tamen intellectu.] *Ad Taciti phrasim magis,* intellecta,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Insteius Capito. Isteo Capitoni.] *Ex lapid.* Insteio. *Mirum ni idem, qui suprà Hostorius dicitur, vbi de recipiendis obsidibus actum. Certè Vatic. liber eo loci,* Histeus, *non Hostorius præferebat. Nec moueor, quòd ibi centurio dicitur, hîc Præfectus castrorum. Potuit enim honore esse auctus.*

Expletus locus auxilio Calepini. Libratoribus funditoribúsque adtributus locus, vnde eminus glandes torquerent.] *Libratores ergo glandes torquebant? imò tela, lapidésque. Integer locus, quod mirère, apud Calepinum legitur:* vnde eminus lapides & glandes torquerent.

Artaxata, quis condiderit. PAG. 104. Caput gentis Artaxata.] *Conditam ab Artaxia rege, suasu Annibalis Pœni. Plutarchum adi in Lucullo.*

Velut numine oblatum.] *Farnesiano superadditum,* velut deûm numine.

Cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuêre.] *Puto,* cuncta extrà, tecta tenus. *id est: extra vrbem vsque ad tecta domúsque, omnia sole liquida.*

P. Suillius Quæstor Germanici. Se Quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse.] *Suillius Quæstor, Germanico bello. Annal.* I V. At P. Suillium Quæstorem quondam Germanici. *Adulterum Senecam in Iulia Germanici filia fuisse vult. Dixi antè.*

Dio Senecæ infensus. Qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, ter millies sestertiûm parauisset?] *Summa eadem diuitiarum Senecæ, expressa à Dione; qui omnes res relictas habet præut culpet virum inculpatum. Ita adulterium illi obiicit cum Agrippina: pullarium eum fuisse ait, idémque vitium ab illo insitum Neroni: caussam auctorémque interfectæ matris: aliáque, quæ homo vanus, præter fidem prætérque omnium mentem conuiciatur velut è plaustro. Quibus odÿ caussis? aut quo mendacÿ pretio? Nam Seneca tantò anterior, non iniuria non beneficio cognitus illi. Sed credo, iudicÿ quædam morúmque peruersitas fuit, quæ eumdem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Caßium, Brutum, omnésque bonos. Caueat ab his, moneo, iuuentus: & è campis illis ita antiquitatum & historiæ flores legat, vt non colligat venena. At quod ad diuitias elegantiámque Senecæ attinet, vide lector & lege egregium eius libellum De vita beata: quem scripsit non alia re, quàm vt ora obstrüeret calumniatoribus istis. præsertim à capite* XVII.

Idem non bonus sincerusque virtutum æstimator. Felicitati submittere.] *Lege,* submitteret.

Q Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum.] *Nihil legi. qui sequuntur, ÿ ferè nominati Senecæ in Ludo.*

De bonis damnatorum. PAG. 105. Filio & nepti pars concedebatur, eximebantúrque etiam quæ testamento matris, &c.] *Ablego te ad Cuiacium, Obseru.* VI. *cap.* XXIII. *qui ante me abundè dixit.*

Se Patroni iniurias vltum esse.] *Mallem,* vltum isse.

Ollius Poppææ pater. Ollium honoribus nondum functum.] *Atqui Quæstorium eum fuisse Suetonius autumat, cap.* XXXV. *Sed Quæstura fortasse non tam honos, quàm aditus ad honorem. Ipse tamen Tacitus lib.* XII. *Quæsturam inter magistratus recensuit, Agellius, & alÿ.*

Arabiæ feminæ facie semitecta. Velata parte oris, ne satiaret aspectum.] *Ad æmulationem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertullianus in libello de virginibus velandis:* Arabiæ feminæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem quàm totam faciem prostituere. *Sed caussa in hoc nobili scorto, & in illis dispar.*

Rufus Crispinus. Agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis.] *Alÿ,* Crispi. *Sed Crispinum ei cognomen Plutarchus in Galba, noster lib.* XV. *& clarissimè Seneca seu quis alius (non enim certè Philosophus) in Octauia. vbi Poppæa inducitur:*

——venientem intuor
Comitante turba coniugem quondam meum
Gnatumque. properat petere complexus meos
Crispinus, & intermissa libare oscula.

Rufinus Crispinus filius eius à Suetonio nominatur, capite XXXV.

Se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem.] *Adhæresco. Forteam,* sibi concessam à dis iactans nobilitatem, pulchritudinem. *Aut,* sibi concessam dis dignam nobilitatem. *Budenſi aiunt legi,* vbi concessam dictitaret. *ex eo diuinabam,* vbi congestam delibaret.

Per genus vitæ quod nemo adæquaret.] *Vidi qui legeret,* quod Nero non adæquaret. *Ego,* Nero haud æquaret.

Contubernium Nil è contubernio seruil.] *Propriè. Non enim nuptiæ cum seruis, sed contubernium.*

Abusque. A Tiberio vsque domum principis edoctus.] *Vacic.* Tiberio auous que. *ex quo fecerim,* Tiberio abusque.

Massilien-

Relegatio, ad certum opidū. Massiliensium mœnibus coërceri iubetur.] *Relegandi genus tunc frequens. Sic Iulia opido Rheginorum ab Augusto clausa: Silanus à Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in colonian Aquinatem ab Othone sepositus.*

Edictum de numero gladiatorum. PAG. 106. Egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permitteba-tur.] *Augustus edixit anno vrbis* DCCXXXII. μήδ' ὁπλομαχίαν πλειονάκις ἢ δὶς ἐν ἐνιαυτῷ ἔτει, μήτε πλόνων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιεῖν. neque sæpius quàm bis in anno gladiatores dare, neque vltra paria sexaginta. *Dio* LIIII. *Simile edictum antea à Senatu, de quo Suet. in Iulÿ. cap.* X. Cùm multiplici vndique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorē cuiquam habere liceret. *Saturnalia nostra vide.*

Senatusconsultum eâdem in re. Quibúsque aliis Romana continentur.] *Infero vocem,* res Romana continetur. *Sequentia emendaui, distinxi, sublata confusione, quæ in libris.*

Diuinatio in Tacito. Impetum eius attinuere senatores.] *Fero. sed præfero meum illud,* seniores.

Publicū, quid. Leges cuiusque publici.] *Publicum hic non ciuitas aut commune cuiusque opidi, vti censent: sed τὸ δημόσιον, τελωνία. Plautus Truculent.*

Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.

Defensa & statuminata Senecæ lecto. *Seneca epist.* CXX. Iam ego parauéram fiscos: circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem. quas accerserem merces. *Sueton. Cal. cap.* XL. Additumque ad caput legis, vt tenerentur publico, quæ meretricium quæ ue lenocinium fecissent. *Seneca iterum Epist.* CII. Ille qui & mari & terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat. *vbi malè substituunt,* publicanos.

Quadragesimæ vectigal iub Theodos. Arcadio. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæ'que.] *Portorium id fuit, explicatum Quinctiliano in parte, Declamat.* CCCLIX. Præter instrumenta itineris, omnes res quadragesimam publicano debeant. *Sed abolitio hæc Neroniana, non firma. certè Symmachi æno iterum præbita Quadragesima: vt discas è lib.* V. *epistol.* Quadragesimæ portorium non rectè poscitur à Senatoribus Candidatis: quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Quæso igitur vt humanitatem nostri ordinis editoribus impartias, & vrsorum transuectionem cupiditati mancipum subtrahas. *Etiam Quinquagesima: de qua idem:* Quæstores ordinis nostri numquam ferarum suarum portorium contulerunt. Nunc à fratre meo Cynegio V. C. quinquagesimæ vectigal exigitur, quod solos vrsorum negotiatores, vtpote quæstui seruientes, oportet agnoscere. *De hac Quadragesima capio Suetonium Vespas. cap.* I. Huius filius publicum quadragesimæ in Asia egit, manebantque (*lego,* mantantque *quia peruenisse eas ad suum ævum subindicat Tranquillus*) imagines sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. *At in Caligul. cap.* XL. *alia herclè ab ista; temporaria dumtaxat, & quæ cum impuro illo periit:* Exigebatur pro litibus atque iudiciis vbicumque conceptis quadragesima summæ de qua litigaretur. *Sed & Quinquagesimam vænalium de qua suprà, dispare ab ista: sicut Quinquagesimas illas Ciceronis* III. *libro in Verrem, quæ ad aratores pertinuerunt decumanósque.*

Quinquagesimæ. Quinquagesimæ variæ.

Immunitas mercatorum frumenti. Ne censibus negotiatorum naues adscriberentur.] *Mutuare huic loco lucem à P. Fabro lib.* I. *Semestr. cap.* XXV.

Sulpicius Camerinus. Sulpitium Camerinum absoluit Cæsar.] *Sed eumdem paullo pòst cum filio interfecit,* ἐγκαλέσας σφισι, *ait Xiphilinus,* ὅτι Πυθικοὶ ὄντι θεογόνων ὀνομαζόμενοι, ὀκ ἐπαύσαντο τοιοῦτόν τι ἔργοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τῶ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ὀκ ἂ ὁμωνυμίας ὑπέβαν. obiiciens illis, quòd Pythici ab antiquo dicti, non abstinerent nunc eo cognomine, sed in Neronis Pythicas victorias ex similitudine nominis iniurij essent. *Qui Dionis siue abbreuiatoris eius corruptus locus, scriboque, ὅτι Ποτικοὶ ὄντι θεογόνων, &c. Sulpiciÿ enimuerò non Pythici, sed Pœtici cognominati, vti liquere potest ex Fastis. Quod cognomen ad iniuriam suam trahebat Nero, quia ipse solus victor, solus Pythicus. Notabit ergo philologus similitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanáque pronuntiatione fuisse.*

Dio bene corrector, & ambigua vox notata. Porrici, Sulpicij cognominati. Ratio vetus pronuntiandi Y. pſili, & diphthongi œ, non absimilis. Lib. II. Histor. Pomponium Siluanum.] *Est cùm Pompeium Siluanum in Tacito reperias, est cùm Poppæum. Librariorum ea varietas sit, an hominum, alibi videbo.*

Agger Drusianus. Vbi is? Inchoatum à Druso aggerem coërcendo Rheno absoluit.] *Intellegítne fossam Drusianam, Isalá hodie cognomine insignem? quæ Rhenum imminuit, exhausit, & quasi coërcuit? An potius aliud opus in Gallica ripa, quo tumidum & vagum cum pernicie accolarum amnem reprimeret? Videtur. & refero ad aggerem istum, quæ libro* V. *Histor. scripta:* Quin & diruit molem à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit. *Vidi qui molem eam vellent esse Drusoburgum ad Isalam nunc situm. Næ illi falluntur. Nam qui potest? In Galliarum ripa ea moles fuisse debuit*

Eundem videri cū mole Drusi. Sed nec illa inuenta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

buit, non in Germaniæ: vti facto Ciuilis, Tacitóque verbis ratio conſtet. Refellere quidem igitur aliena poſſim, firmare adhuc ipſe nihil.

Helius Gracilis.] *E libris*, Ælius Gracchus.

Corruptus locus.

Qui nationem eam regebant, in qua tum Germani regnabant.] *Suſpectus maioris vitij locus. Tentabam tamen mederi*, germani regnabant: *id eſt, duo illi fratres. aut*, in qua tantùm Germani: *vti dicat Friſiis non alios quàm è vera Germania fuiſſe reges. Sed nos alludimus, manet vlcus.*

Vibius auitus.

Dubius Auitus.] *Labor vt ſcribam*, Vibius Auitus, *inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præſediſſe Galliæ Germaniæ q. inferiori, Vibium Auitum ſignificat lib.* XXXIIII. *cap.* VII. Statuam Aruernorum cùm faceret, prouinciæ Vibio Auito præſidente. *Antea ſuſpicabar de Didio: fallebar.*

Mos honeſtādi legatos ſocio-tuiſ conſeſſu orcheſtræ.

Aduertêre quoſdam cultu externo in ſedibus Senatorum.] *Armenios & Parthos ſedentes in Senatu, vti eleganter Suetonius loquitur. Morem autem eum fuiſſe, & hunc honorē bene meritis ſociis, didici è Iuſtino: qui de Maſſilienſibus li.* XLIII. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus ſpectaculorum in Senatu datus. *Et ſi vetuerat id antè, ſua quadam cauſſa, Auguſtus: vt in Suetonio leges, cap.* XLIII I. *interdictō tamen non firmo. Sed ait Iuſtinus ecce, in Senatu: & Suetonius alibi, in equite ſpectare. nec errent vltrà, qui apud Suetonium in Claudio*, in Senatoriis, *tentant reponere. Sed quod de legatis his ad Neronis tempora Tacitus rettulit, eximium & antiquæ noſtræ ſimplicitatis factum: Tranquillo viſum Claudio adtribuere, cap.* XXV. *Errat, me iudice, Tranquillus.*

In Senatu, in Equite id eſt, inter Senatores, equites.

Pag. 107. Quinquaginta annorum obſequio.] *Libri vett.* quadraginta. *A clade certè Varriana ad hoc ævum, quadraginta ſex circiter anni ſunt.*

Quotam partem campi iacere.] *Fortè*, Quò tantam, *aut*, quò eam. *Vulgatam etiam tolero, & capio.*

Seruarent ſanè receptos gregibus inter hominum famam.] *Scriberem*, exceptos, *&*, famem.

Correctus Tacitus.

Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis, &c.] *Turbata & trunca forſitan. Lego tamen*: Nec commotus h. A. p. m. imperia ait. Dis quos, &c.

Terra in qua viuamus.] *Addenda vox videtur*, poteſt.

Curtilius Mancias.

Curtilium Manciam ſuperioris exercitus legatum.] *Phlegon De admirandis*: Curtilius Mancias legatus in Germania exercitum duxit Q. Voluſio & P. Scipione coſſ.

Sed & fontes hodie ſalis in Saxonica Halla, ad id flumē.

Dum flumen gignendo ſale fecundum, & conterminum vi trahunt.] *Non abhorret certè à fide, vt hoc flumen, Sala fuerit: argumento vel nominis ipſo. Flumen nobile, mihi carum: domicilij olim cauſſa, & Andreæ Ellingeri medici primarij, cuius fides & doctrina, magna mihi dum viuam.*

Ratio parandi ſalis in Germania & Gallia. Varro forte correctus.

Eluuie maris areſcente vnda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa.] *Hac de re Plin. lib.* XXXI. Galliæ Germaniæ q. ardentibus lignis aquâ ſalſam infundunt. *Varro De Re Ruſtica.* I. In Gallia Tranſalpina intus ad Rhenum, cùm exercitum ducerem aliquot regiones acceſſi, vbi ſalē nec foſſitium nec maritimū haberent, ſed ex quibuſdā lignis cōbuſtis, carbonibus ſalſis pro eo vterentur. *Vbi lego*, intus Rhenum, *particula additita reiecta.*

Batui oriundi à Cattis. Sed diu ante hoc prœlium.

Bellum Hermunduris proſperum, Cattis exitio fuit.] *Non diſſimulo alucinationem & παρόραμα viri docti noſtratis, qui ab hac pugna initia deriuat Batauæ genti. Cenſet enim victos pulſóſque eo prælio Cattos, deueniſſe maritimos locos vbi nunc Batauia eſt, & originem dediſſe inter Belgas nobiliſſimæ genti. Cæcitatem! Batani noti celebréſque diu ante hanc ævo Neronis pugnam: & Cattorum migratio de qua Tacitus in libello De Germania, non dubiè antiquior.* Batani, *inquit*, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent.

Miraculum terreni ignis.

Ciuitas Iuhonum ſocia nobis.] *De hoc igne nimia mira. Pighius amicus noſter cenſebat*, Huionum *ſcrib. quoniam in agro cognomini, hodie lapis multus ſub terra foſſilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo ne ea gens in Germania ipſa alibi fuerit, non in Belgica.*

Ruminalis ficus.

Ruminalem arborem in comitio.] *De ficu Ruminali & Nauia digna lectu Scaliger in Feſtum, illuſtriſſimum ingenium noſtri ævi.*

Falſus in Tacito numerus.

Quæ ſuper octingentos & quadraginta ante annos Romuli Remíque infantiam texerat.] *Damno numerum. Nam hic annus vrbis conditæ* DCCCXI. *Romulus autem Remúſque* XVIII. *dumtaxat annos nati, cùm facta Roma eſt. Non ergo plures ab infantia eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionyſio, Liuio, & aliis. Ita ergo hîc emendem, &* Octingentos & triginta *ſcribam, ne Tacitus manifeſta ſit in culpa.*

I. LIPSI

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM XIV. ANNALIVM

COMMENTARIVS.

Pag. 102 Vipſtanus.

Caio Vipſanio.] *Vulgati*, Vipſano. *Viri docti, Vipſtanum eum nominant. Vide Fulvi Nummos, in Apronia gente.*

Triumphales auos.] *Vnum tantùm, Poppæum Sabinum.*

An fecunditatem & verum animum timeri?] *Diſtinguo*, verum animum? Timeri ne vxor. *Nam quod V. C. Ericius Memmius legebat*, vterum annuum, *acutius quàm verius cenſeo.*

Interpunctiæ Tacitus.

Medio diei, cùm id temporis per vinum & epulas incaleſceret Nero.] *Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgo quidem: non item viri ſerij, ſobrij, ſicci. Sed deſcribit Tacitus Neronis conuiuium adoleſcentis madidi verè Tempeſtiuum. Tempus enim vt tardè aliquando iuuentus noſtra diſcat, quid Tempeſtiua conuiuia, quid Intempeſtiua. Diſcat, & dediſcat illa quæ nuper hauſit à magnis magiſtris. Aiunt conuiuium Tempeſtiuum eſſe, quod tempore celebretur: verbo réque honeſtum: nec in vitio poni vmquam, niſi in libris vitiatis. Ecce alij qui Tempeſtiuum nihilum differre dicant ab intempeſtiuo: & in culpa habitum vtrumque. Tertium vidi, qui conuiuia tempeſtiua vellet eſſe, quæ ſtatis certiſque temporibus præberent ſacerdotes. Inducunt, & ſeducunt. audite me iuuenes, & cum bono Mercurio, inite viam rectam. Legitima conuiuij hora apud Romanos priſcos, Sol occaſus. Saluianus lib.* I. Numquid parcam illam tunc agreſtemque vitam cum gemitu & dolore tolerabant, cùm viles ac ruſticos cibos, ante ipſos quibus coxerant focos ſumerent; eoſque ipſos capere niſi ad veſperam non liceret? *Itaque quia veſperè cœna: ideò prouerbij forma in Plauto*, de veſpere ſuo viuere. *Poſtea autem Decima haberi cœpta. Clarè ex Cornificio ad Herennium, vbi deſcribit hominem vanè glorioſum lib.* IIII. *Is ad eos quos vocauerat ad cœnam non in ſuas ædes*: Itáne? eamus, inquit, hoſpites. Frater venit ex Salerno. ego illi obuiam pergo, vos huc Decima venitote. Hoſpites diſcedunt. ille ſe raptim domum ſuam coniicit: illi Decima, quò iuſſerat, veniunt. *Et ab eâ mente Philippus Vulteium inuitans, apud Horatium*: Poſt nonam venies. —*Imò actuoſi homines & forenſes poſt decimam ſæpe. quoniam res & iudicia in foro exercita ad Decimam horam, vti ex Miloniana Aſconij diſcas. At labente imperio moribúſque, octaua hora balnei haberi cœpta, nona ipſa cœnæ. Plinius, de Spurinna*: Vbi hora balnei nuntiata eſt, (eſt autem hieme nona, æſtate octaua) in ſole ambulat nudus. Lotus accubat. *Martialis præter locos alios*:

Imperat exſtructos frangere Nona thoros.

Errant vulgò in conuiuiis Tempeſtiuis & Intempeſtiuis.

Hora cœnæ priſcis veſpera.

Poſtea Decima.

Aut ſerius.

Poſteà Nona.

Hanc horam qui præueniebant, tempeſtiuè epulari dicebantur & præmaturè, & conuiuia eorum Tempeſtiua. qui in longum trahebant, inque noctem intempeſtam, iure eorum epulæ Intempeſtiuæ. Qui de multo die, inquam, epulari incipiebant, in eos gulones hæc nota & nomen. Plautus probrosè in ſenem:

Cum ſuo ſibi gnato vnà ad amicam de die
Potare.

Tempeſtiua conuiuia, ante horam.

nō recte explicat. Nam Statius ait li. 2. Thebaid. 2s. 335. Et oscula mestis tempestiua genis posuit. i. opte tempore,

Hinc apud Catullum, Conuiuia lauta de die: *apud Horatium*,

——dictus herè illic De medio potare die.

Suetonius de Nerone: Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat. *Plinius in laudatione Traiani*: Non enim ante medium diem diſtentus, ſolitaria cœna, ſpectator adnotatorque conuiuis tuis immines. *Liuius de Annibale Capuæ laſciuiente*: Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico aut militari diſciplina eſſe. *Cicero de Piſone*: Qui numquam Solem orientem aut occidentem viderit: *culpátque eum vitij vtriuſque. Vti & Silius Campanos*:

——medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia Solis
Deprenſa.

Quando ea vſurpata.

Hæc tempeſtiua conuiuia ſæpe vſurpari ſolita diebus lætis, feſtiſque. Iuuenalis Perſicum ſuum inuitans:

——iam nunc in balnea ſalua
Fronte licet vadas: quamquam ſolida hora ſuperſit
Ad ſextam. ——

Iuuenalis explicatus.

Vult

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et Tertullianus.

Vult ecce eum ad balneas ire hora quinta, præter morem, & ad epulas venire sexta septimáue. Saturnalibus item vulgò conuiuia ordiebantur à multa luce. Tertullianus: Non lauor diluculo Saturnalibus, ne & diem & noctem perdam: attamen lauor honesta hora & salubri. *Nam lautio semper ante cibum. Item nuptiis. Apuleius apol.* I. Nuptiæne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, an conuiuium tempestiuum? *Ea sunt conuiuia quæ Catoni placita apud Ciceronem*: Ego verò propter sermonis delectationem tempestiuis conuiuiis delector. *Item Claudio, de quo Tacitus lib.* XI. Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus. *Quæ epulæ si media nocte fuissent, non potuit inter eas Messallina esse interfecta, sine querella aut verbo historicorum. Alexandro*: *de quo Curtius lib.* VIII. Iamque iter parare in posterum iussus, solemni & tempestiuo adhibetur conuiuio. *Tamen hæc conuiuia iure in vitio. Cicero ad Attic. lib.* IX. Audio bonis viris hanc cunctationem nostram non probari, multaque & seuerè in me in conuiuiis quidem tempestiuis disputari. *Ibidem*: Quas eos cænas facere & obire scripsit ad me Sextius? quàm lautas, quàm tempestiuas? *Idem lib.* III. *in Verrem, de Apronij cæna in foro*: Statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. *Et de ipso Verre lib.* V. *ait eum* diem conuiuiis, noctem stupris contriuisse. *Quintilianus Declamat.* CCCXXXI. Neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitæ. nec ebrietatem facit illa potio, post quam concidendum est; sed tempestiuum conuiuium, & auiditas nimia. *Seneca De ira lib.* II. *cap.* XXVIII. Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Inde est, quòd tempestiua filij conuiuia pater deterior filio castigat. *Addo Taciti locum lib.* II. *Histor.* Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribunique ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis cõuiuiis gaudent. *Qui vel solus locus sententiæ meæ firmandæ. Cedo enim si non de die illud epulum, quomodo subiungit de lucta inter milites? Quomodo*, Puluis procul & arma adspiciebantur, *in tenebris? Sanè iterum de Vitellio nostro*: medio dici temulentus. *& Xiphilinus*, τὸ πλεῖστον τ῀ ἡμέρας καὶ τ῀ νυκτὸς ἐδαπάνα. *Diurnum ergo conuiuium (intellego à meridie, aut circiter) Tempestiuum, quia initum temperi nimis*: *nocturnum contrà, Intempestiuum. Describit Propertius*,

Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec
Iniiciat radios in mea vina dies.

Suetonius Calig. cap. XLV. Senatum populumque obiurgauit edicto, quòd Cæsare præliante, intempestiua conuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent. *Cicero pro Muræna*: Intempestiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. *Curtius lib.* VI. Intempestiua conuiuia & perpotandi peruigilandique insana dulcedo. *Et exempla plura. sed iis qui cor habent, hæc satis*: μωρὸν *autem* ἅτε πεῖσαι ὄντε ῥηξαί ὄζει, *ait verbum vetus.*

Reprehensa ea conuiuia.

Clarum argumentum è Taciti contextu ad Tempestiua conuiuia.

Intempestiuũ conuiuium.

Lepidus, quis.

Stuprum cum Lepido spe dominationis admiserit.] *Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, conuictus postea coniurationis in Caium. Sueton. Cal. cap.* XXIIII. *Dio* LIX. *itémque stupri in Agrippinam & Liuillam. Rutilius in Itinerario, de Lepidis*:

Rutilij versus super Lepidis historici, itaque data lux.

Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus:
Vergentem sequitur mollior aura diem.
Inter castrorum vestigia sermo retexit
Sardõam, Lepido præcipitante, fugam.
Litore namque Cosæ cognatos depulit hostes,
Virtutem Catuli Roma secuta ducis.
Ille tamen Lepidus peior, ciuilibus armis
Qui gessit sociis impia bella tribus.
Insidias paci moliri tertius ausus,
Tristibus excepit congrua fata reis.
Quartus Cæsareo dum vult irrepere regno,
Incesti pœnam soluit adulterij.

Quatuor Lepidi infausti malique.

Primum mali fati Lepidum intellegit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullæ, & in Sardinia periit. Alterum, qui triumuir. Tertium, qui conspirauit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hic. Sed cur poëta ait, incestum eius adulterium cum Agrippina & Liuia? Ideò quia maritus Drusillæ Lepidus: & cum Agrippina etiam sanguine iunctus. Credo enim hunc Lepidum natum ex Æmilio Paullo & Iulia nepte Augusti. At Iulia soror Agrippinæ; quæ mater Caij, & sororum. Hinc clarum cur Caius successorem illum imperij destinauerit, & quinquennio maturius quàm per leges magistratum capere voluerit: quod Dio tradidit lib. LIX. *Erat enim sanguinis gentisque Augustæ, pari cum Caligula gradu. Præterrem*

Verum stemma huius Lepidi, adhùc ignotum. Dioni & Suetonio lux.

rem hæc dixi, ad Suetonij historiæque lucem.

PAG. 109. Tempore etiam iuta.] *Ita libri manuss.*

Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat.] *Suetonius, solemnia Quinquatruum vocat: Horatius item Quinquatrus festas. Caussa, quia ij dies Mineruæ, læti pueris, virisque. De pueris, Horatius*:

Quinquatrus, Sacri Mineruæ dies, & læti.

——puer vt festis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

Et Symmachus lib. V. Nempe Mineruæ tibi solemne de scholis notum est, vt ferè memores sumus etiam procedente ætate puerilium feriarum. Ad eum diem conuiuium tibi paramus. *Feriæ ergo pueris: at viris etiam ludi, & spectacula gladiatorum. Ouidius, de quinquehus diebus*:

Pugnæ gladiatorum per illos

Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.
Caussa, quòd est illa nata Minerua die.
Altera, tresque super rasa celebrantur arena,
Ensibus exsertis bellica læta dea est.

Hinc discę secundum Quinquatrium diem, natalem eiusce poëtæ fuisse. Lib. IIII. *De Tristib.*

Natalis Ouidij poëtæ.

Lucifer amborum natalibus adfuit idem,
Vna celebrata est per duo liba dies.
Hæc est armiferæ de festis quinque Mineruæ
Quæ fieri pugna prima cruenta solet.

Natus ergo, sexto post Martias Idus. Sed & moris vt ij dies iucundè hilaritérque traducerentur. Augustus ad Tiberium: Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis iucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus.

Quinquatrus conuiuiis lætæ.

Ducítque Baulos. id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur.] *Anteà Hortensij villa: tunc in Principum bonis. De ea non ineleganter Symmachus, eius possessor*:

Bauli villa: & eius possessores.

Huc deus Alcides stabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.
Ab Diuo, ad proceres dominos fortuna cucurrit,
Fama loci obscuros ne pateretur heros.
Hanc celebrauit, opum felix Hortensius, aulam:
Contra Arpinatem qui stetit eloquio.

Fuit etiam Antoniæ Drusi, vti è Plinio discęs lib. IX. *cap.* LV.

Gestamine sellæ Baias peruectam.] *Priscis libris abest vox* Sellæ. *Atque ita sanè* XI. *libro locutus*, In eodem gestamine sedem poscit, sumitque. *De Gestatoria sella, in Electis. Libri iidem*, Baulos, *non Baias. Malè ex Sueton. cap.* XXXIIII. *Nam Dio hæc parum clarè; & olim mihi imposuit.*

Gestamen, ἁμάξιον, pro sella gestatoria.

Comiter excepta, supérque ipsum collocata.] *Ergo is locus in conuiuio honestior, quotiens duo accumberent. idque rectè (dissentiant licet) scio monuisse olim. Non refellit me alter Taciti locus, lib.* III. In conuiuio Germanici cùm super eum Piso discumberet, infectos cibos manibus eius arguentes. *Scito enim tres discubuisse, mediúmque inter eos Germanicum.*

Superior locus honestissimus in accubitu.

Et rursus adductus.] *Id est, seuerus, compositus, grauis. In Historiis super hac voce.*

Adductus, pro serio & graui.

Quos statim acciuerat, incertum an & ante ignaros.] *Fides tibi, Corneli, magis curæ, quàm Dioni: qui Senecam auctorem impulsoremque vnicum Neroni eius criminis facit. idque à fide dignis multis traditum esse.* Ἀλλ' ἐμὲν ὅποτε θυμὸν ἐπὶ φήθεσιν ἔσφιθε.

Dio criminatur Senecam.

Hi molium obiectus scandere.] *De hùs molibus ad Baias, Cassiodorus Variar.* IX. Quantis ibi molibus termini decenter inuasi sunt? quantis spatiis in viscera æquoris terra promota est? *Strabo lib.* V. ἡ δὲ πόλις ἐμπορεῖον γεγένη μέγιστον, χειροποίητες ἔχουσα ὅρμους, διὰ τ῀ εὐφυίαν τ῀ ἄιμε. δύπερ τῇ χαλκῇ καθαμίξαντες τὴν ἀμμονίαν, σεσθάλωσι χώμασε εἰς τὴν θάλατταν. *Virgilius*:

Moles Puteolanæ.

Qualis in Euboïco Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit.

Pilæ in aquis, è lapide, vt sublicæ, è ligno.

Ausonium in ea re corrigo,

Vel quæ Baianis pendent fluitantia pilis.

Ausonius correctus.

Malè enim hactenus, palis. *Enimuerò pilæ illæ è saxo, vt Virgilius: in eademque voce Liuius*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Liuius x L. Virtutem & pilas parcius in Tiberim iaculari, quibus pilæ formices post Scipio addidit.

corrig. lib. I. Modò intra illam pilam, & spolia hostium. *malè vulgò*, illa pila. *intellegit columellam, quam Dionysius σφῖδα dixit, spoliis Curiatiorum insignem.* Horatia pela, *apud Propert. tela ipsa sunt: nequis eo me refutet. At de pilis his ad Baias, etiam Seneca, epistol.* LXXVIII. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit.

Glossema egregium indicatū.

PAG. 110. Multisque vulneribus confecta est.] *Sustuli insigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti è Senecæ Octauia verbatim. Eáque omnia iure desunt Vaticano. Non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices Vaticanos inspexisse iactat, miror & indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus lib.* IIII. *De Vita Apollonij, adfirmauit naufragio periisse Agrippinam solutili illa naue. Adeò ille & genere & partibus scriptionis suæ nugator est.*

Philostrati supinus error.

Conuiuali lecto.] *Non funebri, & legitimè parato.*

Villa Cæsaris in Baiano.

Villam Cæsaris Dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat.] *Aptè ad hunc locum Seneca epist.* LII. C. Marius, & Cn. Pompeius, & Cæsar exstruxerunt quidem villas in regione Baiana, sed illas imposuerunt summis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longè lateque subiecta.

Posteaquam frustra oblata sint.] *Perspicuum mendum. Farnes.* ablata. *Fortè intercisæ voces explendæ*: frustrà ab illa tentata sint. *Mens quidem ea est.*

Temporum Claudianorum obliqua insectatione.] *Vulgò, & libris scriptis*, oblita, *Ferretus*, obita. *Nostra emendatio certa videtur, ex ratione prisca scribendi*, oblica.

Senecæ oratio.

Aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset.] *Quinctilianus lib.* VIII. *de hac oratione*: Facit quasdam sententias sola geminatio: qualis est Senecæ in eo scripto quod Nero ad Senatum misit occisa matre, cum se periclitatum videri vellet. Saluum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.

Quinquatria ludis annuis celebrarentur.] *Nónne iam antè celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto hic intellegi scenicos ludos annuos, aut Circenses.*

Restitutio in Tacito.

Exitium Senatui ac sibi caussam periculi fecit.] *Locus qui mutilus videatur, & non est. Nihil enim narratur in quo Thraseas offenderit. At scribe mecum fidenter*: exiit tum Senatu. *Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quod Senatu egressus est, cùm de Agrippina referretur. Xiphilinus*: ὁ Πόπλιος δὲ Θρασέας παῖτος ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ τὴν ὀπτολῆς ἐπῄνεσεν, ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς ἐξανέστη τε εὐθὺς ὡρμὴ καὶ ὅπως ἀποφήνασθαι, οὐκ ἐξῆλθε, διότι ἃ μὲν ἤθελεν εἰπεῖν οὐκ ἠδύνατο, ἃ δὲ ἠδύνατο, οὐκ ἤθελε. *Tacit.* XVI. *hunc ipsum locum respiciens*: Olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippina referretur, vt memoraui.

Tacitus in Epicuri castris.

Quæ adeò sine cura deûm eueniebant.] Επικρίζει *& hîc & alibi noster.*

Iuniam.] *Caluinam, de qua lib.* XII. *De Calpurnia, eodem etiam libro. Statim*, Prætura functos, *lego.*

PAG. 111. Vetus illi copia erat.] *Ita libri prisci. substituerunt*, cura: *ad sententiam non malè. Nescio an*, copido, *siue*, cupido.

Habitus verus citharœdi.

Cithara ludicrum in modum.] *Non etiam displiceat*, ludiorum. *Nummos certè cusit illa bellua, in quibus ipse citharœdico habitu, in tunica oblonga, citharam percutiens. Describit eum habitum graphicè Apuleius* II. *Floridо, in persona Bathylli*: Eique prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, structim sustinetur; manus eius teneræ, procerulæ, læua distantibus digitis neruos molitur, dextra psallentis gestu suo fabulum *(nescio an*, suum sambulum, *an verò* subsabulum, *aut*, pulsabulum) citharæ admouet, ceu parata percutere. *Ita enim locum eum legimus, distinguimus. Et quod ait de chlamyda déque cingulo, etiam illa apparent in Neronianis nummis; excipio quòd non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys.*

Apuleius in transitu correctus.

Prisci duces citharœdi.

Quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat.] *Ita in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc æuo scriptus, inserta eadem defensio*:

Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serena
Publica securis exsultent otia terris,
Ipse fidem mouisse ferox narratur Achilles.

Lucanum non esse auctorem eius Panegyrici. Et rei argumẽta

Quem Ouidio ablatum viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ouidio ætas abiudicat: ab Lucano, conditio scribentis. Nam ille quicumque poëta, ignotus fuit, obscura domo, fortuna tenui: & humilius blanditur Pisoni, quàm vt decuerit Lucanum. Ait ecce:

tu Piso

——tu Piso latentem
Exere: nos humilis domus, at sincera parentum.
Sed tenuis Fortuna sua caligine cælat.

Vide Tacit. lib. XVI. de diuitiis Meliæ & Lucani.

At Lucanus certè notus, celeber: per se, pérque vxorem prædiues. Adde Senecam patruum in aula: qui huic humili & tenui protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed & decimonono ætatis anno scriptum hoc carmen. nam ait:

Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum vicesima venerit æstas.

Nec Statius huius carminis mentionem facit: cùm omnia minima scripta eius recenseat. II. Silu.

Quod non conuenit in ætatem Lucani, præsertim cùm scriptum sit diu post consulatum Pisonis, & paullò ante detectam, ni fallor, coniurationem. Certè post consulatum diu: quoniam & eloquentiæ eius specimen Neapoli præbitum celebrat. quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cùm Nero in eâdem vrbe Græcanica copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit, anno vrbis DCCCX.

Circus proprius Neronis.

Clausúmque Vaticana valle spatium.] *Credo id à Plinio denotari lib.* XXXVI. Tertius obeliscus Romæ in Vaticano, Caij ac Neronis principum Circo.

Iuuenales ludi, priuati. *Le. frequentare.*

Instituit ludos Iuuenalium vocabulo.] *Qui priuati, & per domum celebrati aut in hortis. Tacitus lib.* XV. Acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis. *Mansit nomen ludorum posteriori æuo, & Imperatores quos in Palatio ludos dabant, Kalendis noui anni (de quibus è Iuliano monui ad librum* IIII.) *Iuuenalia videntur appellasse: ab exemplo hoc Neronis. Sidonius*:

Iuuenales Imperatorũ paulùm diuersi.

Ianus fortè suas bifrons Kalendas
Sumendas referebat ad curules.
Mos est Cæsaribus die bis vno
(Priuatos vocitant) parare ludos.
Tunc cœtus iuuenum sed auliçorum
Elæi simulacra torua campi
Exercet spatiantibus quadrigis.

Et addit post descriptionem curulium ludorum;

Iam verò Iuuenalibus peractis.

Ij tunc curules, non scenici.

Vt videantur ij ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis: Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Piceni, Vmbriæ, de proprio illum per quadriduum ludos scenicos & Iuuenalia edidisse. *Quod notari volo. Neronis tamen æuo & instituto, scenici: ex Tacito hîc, & Plinio qui ad hos ludos respiciens ait Neronem* peculiari theatro in hortis primum cantasse, & Pompeiano prælusisse. *Non prætereo notam Xiphilini, qui hos ludos institutos vult per caussam positæ à Nerone primæ barbæ. Et hercle ea nominis caussa. Iuuenalia enim dicta, quia vt Tyrocinij die pueros exuebant: sic barba rasa iuuentutem. transibántque tunc in viros. Vnde illud Domitiæ amitæ blandientis Neroni votum*: Simul hanc excepero, mori volo, *Sueton. cap.* XXXIIII. *itaque is dies Romanis pariter festus. De Octauiano, Dio, lib.* XLVIII. ἀμέλει τὴ πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγαλως ἑωρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε. καὶ ὁ μὲν καὶ ἐπαθλα ἐτελεῖτο τὸ γένυον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. *id est*: Cæsar tum primùm barbam radens, & ipse diem eum planè festum habuit, & aliis publicam festiuitatem indixit. atque ex eo etiam ipse genas suas læues habuit, ad exemplum reliquorum. *Sed & munera peti, daríque solent eo die ad barbam. Ammianus libro* XVII. Cæsar cùm petenti, ex vsu, gregario cuidam vt barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumeliosis calumniis appetitus est à Gaudentio. *Iuuenalis*,

Aliter quàm sub Nerone.

Iuuenalia cur appellata.

Dies positæ barbæ sacer.

Munera tunc data.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis vænalibus.

Quinetiam deo alicui sacrari solita, vt apud Græcos virginum puerorúmque comæ. Suetonius de Nerone: Barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. *vbi emendo*, Capitolino, *Ioui scilicet, ex Dione. Earinus apud Martialem primam lanuginem comámque*

Barba deo sacrabatur.

Suetonius emendatus.

Pergameo posuit dona sacrata deo.

Tertullianus, De anima: Quis non exinde aut totum feli (*lego*, filij) caput reatui vouet, aut aliquem excipit crinem, aut tota nouacula prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat pro publica aut priuata deuotione? *Censorinus, De die natali, cap.* I. Quidam etiam pro cetera bona corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant. *Quando is mos Romæ cœperit*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mos radendæ barbæ quando cœperit Romæ

(*nam antiquos barbam aluisse satis constat*) *quæro. Liuius eum agnoscere videtur sub annum vrbis* CCCLXIX. *satis clarè, vbi de Manlio Capitolino in carcerem coniecto*: Satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse.

Liuius & Varro diuersi.

Si in luctu promiserint barbam, ergo aliàs rasa. Refellit tamen eum Varro lib. II. *De Re rust.* Omnino tonsores in Italia primùm venisse ex Sicilia dicuntur post R. C. A. CCCCLIIII. vt scriptum in publico Ardeæ in litteris exstat. eosque adduxisse P. Ticinium Menam.

Aberrasse Liuium videri.

Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quòd pleræque habent capillum & barbam magnam. *Nec ambigo, quin ex ritu sui superiorisque ævi aberrauerit Liuio mens & manus. Cicero certè pro M. Cœlio et tam Ap. Claudium Cæcum barbatum inducit, aliquot post notatum Varroni ævum annus. Bellis Punicis in vsu crebro iam rasuram fuisse docent Annalium prisca verba, quæ de Scipione Agellius rettulit, & mirabundus parum cepit. Iuuenes ergo alebant barbam. & ideò à Cicerone* I. *ad Attic.* Comessatores coniurationis barbatuli iuuenes, *appellati sine vlla lasciuiæ, vt volunt, nota. & pro M. Cœlio ad iuuenes alludens*, Non hac barba qua ista delectatur, *inquiit. iuuenémque à barba descripsit Iuuen.* Iam senior, cuius barbam tua iantúa vidit. *Ponebant eam serius, citius, plerumque sub* XXI. *annum. Macrobius certè in Somnium Scipionis* ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam *adfirmauit. Atque ita Neronem posuisse colliges ex Fastis, annisque. Caligula tamen* XX. *anno posuit, Suetonij cap.* X. *At Cæsar Octauianus anno demum* XXV. *vti clarum ex Dione. Natus enim M. Tullio C. Antonio Coss. posuit. L. Marcio C. Sabino. Mutauit ab hoc more primus Roman. Imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino, & ostendentibus Nummi. Hæc Romæ. Apud Græcos quid? Barbam in pretio mansisse ad tempora Alexandri Athenæus ex Chrysippo adserit lib.* XIII. *cap.* VI. *sub eo rege radi repertum. Inter philosophos primus barbam aluisse traditur Antisthenes Suidæ, in voce κυθέωμ. Hæc propemodum aliena à Tacito: sed per eum non absurdè, vt spero, nec ingratis tuis, lector, mihi nata.*

* Lib. III. cap. III, Iuuenes soli olim barbati.

Quo anno ab iis posita.

Hadrianus primus reduxit barbam.

In Græcia quàndo radi cœperit.

Antisthenes primus barbæ auctor philosophis.

Apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus.] *Ad Tiberim. déque eo stagno suprà*: Augustus structo cis Tiberim stagno. *Et Suetonius. At nemus illud est, quod Cæsarum nemus appellatum. Vide & hìc Xiphilinum.*

Stagnũ nauale.

Dabantúrque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consumerent.] *Cui rei datæ stipes? ad ludósne? Ita olim sanè Apollinaribus ludis factum reperio.* Prætor edixit, *ait Liuius lib.* XXV. vt populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. *Plinius lib.* XXXIII. Populus Romanus stipem spargere cœpit, Sp. Postumio, Q. Marcio coss. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. *Quæ verba ne te fallant. Nam stipes de qua Liuius, multis annis prior notatione Pliniana. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit: illa fuit ex edicto. Sed & Augustus stipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione* LIIII. *initio*: Τῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέζευξεν, ἔκτε τὸ δήμῳ δίδοσθαί τι αὐτοῖς πελεύσας. *nisi tamen τὸ δημόσιον intellegi voluit potius, quàm δῆμον. Stipes aliàs vsitatè dabantur diis, & ad res sacras. Seneca de Benef.* VII. Omnia deorum sunt: tamen diis posuimus donum, & stipem iecimus. *Et Epistola* CXVI. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoque suspenso, nec in thesauros stipe infusa, sed pia & recta voluntate. *Varro de L. L.* Diis cum thesauris assem dant, stipem dicunt. *Ita in capita fontium, quæ sacra, stipem iaciebant. Plinius lib.* VII *epistolar. de Clitumno*: Fons purus & vitreus, vt numerare iactas stipes, & relucentes calculos possis. *Seneca lib.* III. *Quæst. Natural. de Nili venis*: In hæc ora stipem sacerdotes, & aurea dona Præfecti, cùm solemne venit sacrum, iaciunt.

Stipes ad ludos

Stipes diis positæ.

Et ad capita fontium iactæ.

Ipse scenam inscendit.] *Restitui ex libris. Vulgò*, ipse scenas incedit.

Assistentibus familiaribus.] *Falsò. Nam Vatic.* absistentibus facies. *Farnes.* assistétibus facies. *Similisq. lectio Budensis: quod facilè odoraris è Rhenano coniectante*, absistentium facie. *Vtrúmne*, assistentibus facibus? *Certè noctu & ad lumen etiam hi ludi exerciti. sequitúrque*: Illi dies ac noctes plausibus personare. *& ait, postremùm in scenam venisse Neronẽ. Ergo ad lumen. Infrà etiam*, Noctes quoq. dedecori adiectas. *Sed & Suet. Calig. cap.* XVIII. Quondam etiam & nocturnos ludos præbuit accensis facibus. *Noster iterùm infrà*: Lætiniæ magis, quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. *Vos diuini conferte operam; si mihi Phœbus hìc non fauit.*

Ad faces Nero cantauit.

Accesserat cohors militum.] *Ita legend. non quia Suetonius cap.* XXII. *ita narrare videatur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi & publico theatro.*

In concordia est Tacitus cum Suetonio, aliter quàm censent.

Mærens Burrus, ac laudans.] *Vnus ergo hìc tantùm Præfectus Prætorio. nec pugnat Suetonius qui duos nominat: quia Tacitus de Iuuenali ludicro adhuc loquitur; de publico*

de publico theatro Suetonius, capite dicto.

Carminum quoque studium affectauit.] *Plinius libro* XXXVII. Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Poppææ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine Succina appellando. *Intellexit & Seneca hunc pœtam libro* I. *Quæst. Natur.* Vt ait Nero Cæsar disertissimè, Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ. *Laudat eum Martialis lib.* VIII. Carmina qui docti nota Neronis habet. *& lib.* IX. Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures, Lasciuum iuueni cùm tibi lusit opus.

Nero inter poëtas.

Nec dum insignis *ætatis nati.] *Fortè leg.* quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis. Ij alternatim considere simul. *M. Antonius Muretus, cui scriptor hic nostèr in amoribus (& iure) corrigit*: quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis erat. Ij considere simul; & natos ibidem versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere. *Non damno: germana tamen esse non credo. Ceterùm ab hoc Cornely iudicio Tranquillus dissentit, cap.* LII. *quem vide.*

Vt quidam volunt, bonos.

Dissensus super versibus Neronis.

Opidana lasciuia inuicem incessente.] *Lege*, incessentes.

Quos regis Apionis quondam habitos.] *Lego*, regi Apioni. *Rufus hac de re*: Cyrenas cum ceteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo regis Apionis arbitrio sumus assecuti. *Item Eutropius*: Quo tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis qui rex eius fuerat, accessit. in qua inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemäis, & Cyrene. *Apianus in extremo Mithridatico*: τοῖς Ῥωμαίοις Κυρήνη Ἀπίων βασιλεὺς ἡ Λαγίωῶν γένος νόθος ὢν διεθήκης ἀπέλιπεν. *Factum hoc anno vrbis* DCLX. *C. Cœlio L. Domitio Coss.*

Apion rex.

PAG. 112. Et elegantia vitæ, quam clariorem effecit.] *Traiecerim*, & quem elegantia vitæ clariorem effecit.

Nerone IIII. Com. Cosso cos.] *Quorum mentio in lapide Romæ*:

I. O. M. ET. GENIO
VENALIC
P. ACILIVS. CERDO
VOTVM. SOLVIT
NERONE. CÆSARE
AVG. IIII.
COSSO. LENTVLO. COSSI. F. COS.

Quinquennale ludicrum, ad morem Græci certaminis.] *Est hoc ipsum, quod noster lib.* XVI. lustrale certamen *appellat. Quod longo interuallo post reduxit & firmauit Gordianus iunior Imperator. de quo appositè Victor*: Eoque anno lustri certamine, quod Nero Romam inuexerat, auctoque firmatoque, in Persas profectus est. *Exemplum autem, credo, Nero sumpsit à Neapolitis, de queis Strabo lib.* V. Νεωὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείας ἡμέρας, ἐναμιλλος τοῖς ἔλπφανες ἀτοις τ κὴ τ Ἑλλάδα. *id est*: Nunc autem quinquennale sacrum apud eos celebratur, Musicum & gymnicum in plures dies: quod æmulum esse potest illustrissimis Græcorum ludis. *Nota quod ait, νεωὶ δὲ Institutum enim id certamen eius æuo, in honorem Augusti. Suetonius clarè, Aug. cap.* LXXXVIII. *& in Claudij cap.* XI. *Herodes etiam Iudææ rex theatrum & certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiámque Augusti, vti Iosephus narrat lib.* XV. *Sunt & nummi Neroniani, in quibus mensa cum corona & lebete, inscripti*: CERTA. QVINQ. ROM. CO. SC. *id est*, Certamen Quinquennale Romæ constituit.

Quinquennale certamen Neapoli.

Quando ibi institutum.

Etiam in Iudæa fuit.

Pompeium accusatum, quòd mansuram sedem theatri posuisset.] *Perpetuum sanè theatrum Pompeius condidit primus, anno vrbis* DCLXXXIX. *Anteà subitaria erant, & Censorum iussu plerumque disiecta. Tertullianus libello De spectaculis*: Sæpe Censores renascentia theatra destruebant moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuia prouidebant. Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit. *Donec præcipitantibus moribus, exstruxerunt ipsi Censores. Valerius lib.* II. *cap.* III. Theatra inchoata quidem sunt à Messalla & Cassio Censoribus, ceterùm auctore Scipione Nasica, omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ vænire placuit. *Appianus Ciuil.* I. παῦ δὲ αὐτοῦ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον ἃ Λεύκιος Κάσσιος ἤρκτο, καὶ ἤδη πω τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τόδε τάσεων ἀρξων ἑτέρων, ἢ ὲ χρήσιμον ὅλως Ἑλλησιπᾶς ἠδυπαθείαις Ῥωμαίοις ἐθίζεσθ. *Eámque in rem* Sc. *interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog.* Quónam illæ leges abierunt,

Pompeius primus auctor mansuri theatri. Censores anteà tollebant.

Et Scipio Nasica.

Tertullianus illustrior factus

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt, quæ theatra ſtuprandis moribus orientia, ſtatim deſtruebant?

Temporaria ſcena.

Antea ſubitariis gradibus & ſcena in tempus ſtructa ludos edi ſolitos.] *Auſonius*:

Ædilis olim ſcenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nulla mole ſaxea.

Sederunt Romani in Circo, at non theatro.

Si vetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe.] *Valerius ait*, S. C. cautũ, nequis in vrbe, propiúſue paſſus mille, ſubſellia poſuiſſe, ſedénſue ludos ſpectare vellet. *Seßionem tamẽ adſtruere Liuius & Dionyſius videntur lib.* I. *ſub Tarquinio rege*: Loca diuiſa patribus equitibuſque, vbi ſpectacula ſibi quiſque facerent, fori appellati. Spectauere furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes. *Sed tantùm in Circo.*

Prætores, editores ludorum.

Quoties P. R. ſederet.] *Libri ſcripti*, Prætor ſederet. *Facilè & verè emendes*, Prætores ederent. *Enimuerò editionem ludorum magiſtratibus incubuiſſe, præſertim Prætori, notum iis qui in veſtibulo verſantur antiquitatis. Facit huic parti illa reſponſio*: Nec proinde magiſtratus rem familiarem exhauſturos, &c.

Nulla cuiquam ciuium neceſſitate certandi.] *Secutus ſum manuſcriptos. Vulgata ſcriptio tamen recta adæquè*, ſpectandi. *Vtrumque enim factitatum ſub his comœdis principibus, vt viri illuſtres & ad certandum cogerentur & ad ſpectandum. Nec diſpliceat geminari*, neceſſitate ſpectandi aut certandi.

Abolitos paullatim patrios mores funditus euerti per accitam laſciuiam.] *Libris meis abeſt τὸ*, euerti. *& omiſeris rectè. Scribi etiam poßit*, & verti.

Specie orationum & carminum.] *Ad Muſicum certamen referto.*

An iuſtitiam augurij, & decurias equitum.] *Vitium: cui medendo impar ego.*

Non abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis.] *Farn.* oblectamenta. *verè.*

Equeſtres ludi, à quibus petiti. A Thuriis, vult Tacitus: ab Etruſcis Liuius.

A Thuriis equorum certamina.] *Atqui Liuius lib.* I. *etiam equos à Thuſcis deriuat.* Ludicrum fuit, equi pugileſque, ex Etruria maximè acciti. *Et cùm equorum certamina antiquiſſima Romæ ſint, vix videntur ea petiiſſe tam longinquè. Magna Græcia certè & illa ora in qua Thurij, non tam pernota tunc Romanis. Quæ tamen frons mea à Tacito diſſentientis? Thurij vicini Tarentinis ab iiſque euerſi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris opidum celebre deliciis. Ab Auguſto colonia illuc deducta, Copiæ.*

Ludos curatiùs editos.] *Germana Cornelij vox, non*, accuratiùs, *ex libris.*

Ducentis iam annis à L. Mummij triumpho.] *Et paullò pluribus. quoniam triumphauit de Achæis & Corinthiis Mummius anno vrbis* DCVIII.

Athletas quis primus dederit. Val. lib. II. cap. IIII. Ludi Græci.

Qui primus id genus ſpectaculi in vrbe præbuerit.] *Quod genus? gymnicóſne? inclinabam. ſed primus athletas dediſſe legitur in ædilitate Æmilius Scaurus, multis pòſt annis. Potes igitur capere ludos Græcos. Nam anteà noti tantùm Oſci & Latini. Cicero ad Marium lib.* VII. Non enim puto te Græcos aut Oſcos ludos deſideraſſe: præſertim cùm Oſcos vel in Senatu ſpectare poſſis, Græcos verò ita non ames vt nec ad villam tuam via Græca ire ſoleas. *Hos triplices ludos Tranquillus in Iulio intellegit, cap.* XXXIX. Ludos regionatim vrbe tota dedit, & quidem per omnium linguarum hiſtriones. *Et Aug. capite* XLIII. Ludos fecit nonnumquam vicatim, ac pluribus ſcenis, per omnium linguarum hiſtriones.

Ludi trilingues

Efflagitandi certamina Græca.] *Certaminis vox ad gymnaſium ſpectare potius videtur, quàm ad ſcenam. Sed & in ſcena ipſa certamen quoddam victoriæ.*

Totius quinquennij.] *Scripſimus, non*, potius.

Certamina ſacra.

Redditi quamquam ſcenæ Pantomimi certaminibus ſacris prohibebantur.] *Certamina ſacra, ſiue ἱερὰς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ, definit Pollux libro* III. *Tale hoc Neapolitanum, quod & ἱερὸς ἀγὼν à Strabone dicitur.*

Eloquentiæ primas partes nemo tulit.] *Farneſiano abeſt*, partes. *rectè.*

Græcis veſtibus vſi vulgò, per ludos Græcos.

Græci amictus quos per eos dies plerique inceſſerant.] *Libri leuiter aberrant. Nam Farneſ.* Cirætiam iactam quo. *Vatic.* Græciam iactus ta quo. *Dixi aberrant. nam vera lectio hæc*: Græci etiam amictus, quîs per eos dies p. inceſſerant. *vel*, quos p. e. d. p. ingeſſerant. *Græcanicum ſcilicet hoc certamen fuit, & ideò amiciebantur plerique ad morem Græcum, palliati crepidatique. Hæſi olim: ſed expediuit me planè Dio lib.* LX. *de hoc ipſo ſpectaculo, Neapoli: ἐπεὶ ἔν γε τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. τά τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς ἠμφιέσατο καὶ οἱ σωθέντες οἱ δημῶται, καὶ ἐν μὲν τῷ μουσικῷ θεωρίᾳ ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε. id eſt*: Deinde & Neapoli planè priuatũ ſe geſſit. Nam cùm in aliis, & ipſe & qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, tum etiam in Muſico ſpectaculo pallium & ſoleas induit, & in Gymnico agone veſtem purpuream & aurcam

auream coronam accepit. *Et ſimile quod in Commodo tradit, quotiens theatrum ingrederetur ſolitum ſumere χλαμύδα ὁλοπόρφυρον καὶ ἑλληνικὸν ἔσπον, καὶ στέφανον ἐκτελίδων ἐν χρυσῷ πεποιμένον. Ex his facilè intellego reſtituóque Suetonij locum Domitiani cap.* IIII.

Suetonij lectio & diſtinctio teſtituta.

Certabát etiam & proſa oratione Græcè Latineque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoq. & pſilocitharistæ. In ſtadio verò curſu etiam virginum certamini præſedit crepidatus purpureaque amictus toga Græcanica, capite geſtans coronam auream. *Corrige & diſtinguo*: & pſilocitharistæ: in ſtadio verò curſu etiam virgines. Certamini præſedit *&c. Vera lectio, vera mens: Certaſſe præter citharœdos, etiam chorocitharistas, & in ſtadio, certamine curſus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præſediſſe Domitianum ritu Græco, purpurea toga, & corona ornatum. Dixit enim Togam: mallem chlamydem, vti idem ſcriptor Neronis cap.* XXV. *reditum in vrbem deſcribens habitu Græcanico*: in veſte purpurea, diſtinctaque ſtellis aureis chlamyde. *vbi*, veſte, *gloſſematium puto, deleóque. Item Dio ſuprà, & Capitolinus in Pertinace*: Purpureaſque chlamydes Græcanicas.

Sublaceum.

Apud Simbruina ſtagna, cui Sublaqueum nomen eſt, ictæ dapes.] *Plinius lib.* III. Anio lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaceo (*ita enim potius ſcrib. quia à lacu*) defert in Tiberim. *Addubito num vox Tacito deſit, legendúmque*: villa cui Sublaceum nomen. *Certè Neronis villa Sublacenſis Frontino de Aquæduct. cognita. Philoſtratus lib.* IIII. *De vita Apollonij ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem iam ori admouerat, fulmine excuſſum.*

Villa Sublacenſis.

Conſuleret ſibi & turbis.] *Vel*, ſibi & vrbi.

Quia fontem aquæ Martiæ nando inceſſerat.] *Vera lectio. fruſtra turbant libri, qui partim*, aquæ marginæ, *partim*, morgio, *referunt.*

Fontes fluminum ſacri. Inſue iis natare nefas.

Videbatúrque potus ſacros & cærimoniam loci corpore toto polluiſſe.] *Imò*, corpore loto *Fontes & capita aquarum priſcis ſacra: in iiſque natare nefas. Plinius lib.* IIX. *de Clitumno*: Pons terminus ſacri profanique: in ſuperiori parte nauigare tantum, infrà etiam natare conceſſum. *Imò in quibuſdam aquis nauigare etiam vetitum. Idem libro eodem, de lacu Vadimonis*: Nulla in hoc nauis (ſacer enim eſt) ſed innatant inſulæ, *&c. Seneca epiſt.* XLI. *de his cærimoniis*: Magnorum fluminum capita veneramur; ſubita ex abdito vaſti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, & ſtagna quædam vel opacitas vel immenſa altitudo ſacrauit.

Sicut in quibuſdam lacibus.

PAG. 113. Alterum impetu captum.] *Vox addita auctore Vatic.*

Pars Armeniæ vt cuique finitima, pars * Nipolique & Ariſtobolo atque Antiocho parere iuſſæ ſunt.] *Latet in corruptione nomen alicuius regis. Fortè*, Thraſcypolique. *qui dynaſta alibi in finitimis Armeniæ locis.*

Puteoli, quando deducta.

Vetus opidum Puteoli ius coloniæ & cognomentum à Nerone adipiſcuntur.] *Puteoli, ais, adipiſcuntur ius coloniæ? Ego verò aduocationem peto, vt deliberem. Nónne enim iampridem id opidum eo iure? Liquet ex Liuio, Velleióque, qui coloniam Puteolos deductam volunt anno vrbis* DLX. *P. Scipione Africano* II. *Ti. Sempronio Coſ. Sed & lapides teſtantur hodie*: AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. &, ÆDILIS. COLON. PVTEOLANORVM. & GENIO. COLONIÆ. PVTEOLANORVM. *An coloni eorúmque poſteris intermortuis, colonia eſſe deſiit? an tempore interiecto tranſiit ad municipale ius? Ciceronis certè æuo municipium fuit, non colonia. Oratione pro M. Cælio*: Nam quod eſt obiectum municipibus adoleſcentem non eſſe probatum ſuis, nemini vmquam præſenti Puteolani maiorem honorem habuerunt, *&c. Concutit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba è manuſcripto*: Puteoli, colonia Auguſta. Auguſtus deduxit. ex vno latere iter populo debetur ped. XXX. Ager eius in iugeribus veteranis & Tribunis legionariis eſt adſignatus. *Colonia ergo adhuc recenti æuo. Recreat Agellius lib.* XVI. *cap.* XIII. *qui oſtendit ſæpe commutari ſolere coloniæ in municipia, & contrà. Niſi tamen Cornelij verbis ea vis, vt velit vniuerſum opidum incoláſque (plures autem inquilini eius loci, ob commercia & mare) præter eos qui reſtabant ex colonis Auguſtæis, colonico iure donatos. Et ſanè duplex hoc genus hominum in coloniis fuiſſe, è Cicerone clarum, pro Sulla: vbi diſſidia etiam inter Pompeianos (ij erant ciues veteres) colonóſque recenſet. Quem vide. Alterum horum niſi ſit, tu videris: mea in his ſalebris hæret naus.*

Nodus in ea re quem implicat Tacitus.

Coloniæ in municipia, & contrà mutant.

Milites ſine coniugibus.

Neque coniugiis ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti.] *Milites itaque olim ſine vxore vt apparet. nec ritu, ſed lege id vetitũ ait Dio lib.* LX. τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔτι γε τῷ νόμῳ ἔσχεν, τὰ τῆς γαμικῆς ἀπολαύσεως ἔδωκε. *id eſt*: Militibus quoniam ex legibus vxorem habere non poterant, iura indulſit maritorum.

Ideò iura maritorum iis tribuit Claudius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Seuerus tamen admisit eos ad nuptias.

Resoluisse hoc ius Seuerus Imp. videtur, si rectè capio Herodianum lib. III. *Τοῖς στρατιώταις, inquit, πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον. καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσεσθαι ἐπέδωκε, γυναιξί τε συνοικεῖν. Certè enim de coniugio legitimo capiendum videtur. quia contuberny militibus, opinor, semper ius. A Iunone arcebant eos, non à Venere Romanæ leges. Testis Liuius lib.* XLIII. *qui quattuor millia hominum à Senatu petisse opidum vbi habitarent, ait: qui nati in Hispaniis ex militibus Romanis, & multeribus Hispanis cum quibus nullum conubij ius. Imò peregrini milites, id est, non ciues, non amicas modo habuisse videntur sed vxores. nisi me inducunt frustrà tabulæ Vespasiani & Domitiani æuo: quibus insculptum* ciuitatem datam militibus è classe Rauennate, & cohortis III. Alpinorum, itemque conubium cum vxoribus quas tunc habuissent cùm est ciuitas iis data, aut quas posteà duxissent. *Tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam æuo cælibes fuisse milites ostendit. Æuum autem eius, sub Seueri. ait in exhortatione ad Castitatem*: Scilicet solis maritorum domibus bene est? Perierunt cælibũ familiæ, spadonum, militum, aut peregrinantium sine vxoribus? Non enim & nos milites sumus? *Seuerí ergo permissus aut ad Prætorianos tantùm pertinuit: aut verba artè capienda, vt tantùm permiserit συνοικεῖν γυναιξί, cohabitare feminis, sub eodem tecto agere. & contubernales habere, non legitimas vxores.*

Contubernij ius semper militi, in ptouinciis.

Ambiguus intellectus verborum Herodiani

Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur.] *Exprimit deductionem veterem Hyginus*: Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire. Nam cum signis & aquila & primis ordinibus ac tribunis deducebantur.

Ratio deducẽdi colonias.

Vt qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui principem appellauêre.] *Lucis causa, rem appellationum à capite deducam ad hoc æuum. Olim in populi libertate, non frequens appellationum vsus, non certè in caussa ciuili: (nam prouocationem ad populum, in re maiori criminúmque, frequentem scimus.) vsus tamen. A Prætore enim appellatum reperio, aliàs ad collegam eius, aliàs ad Tribunos. Ad collegam, Cicero vno loco sed claro, in Verrem, de Prætura vrbana*: L. Piso, *inquit*, multos codices impleuit earum rerum quibus ita intercessit, quod iste aliter atque vt edixerat, decreuisset. quod vos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, obrutus in foro lapidibus esset. *Asconiúsque ibi*: Intercedere, vt vides etiam Prætori solet, vt Piso Verri, appellatione caussæ ad collegam facta. *Ad Tribunos appellatum, docet idem Cicero pro P. Quinctio*: Appellantur Tribuni, à quibus cùm esset certum auxilium petitum, &c. *Clarius infrà*: Cuius procurator à Prætore Tribunos appellare ausus sit. *Hæc olim: nec appellatum reperio ad Senatum. At Augustus imperium adeptus*, Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum * Prætori delegauit vrbano: at prouinciarium, consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotijs præposuisset, *ait Suetonius cap.* XXXIII. *Quem ita intellego, vt appellationes à minoribus magistratibus iudicibúsue, Romæ ad Prætorem fierent, in caussis dumtaxat ciuilibus: è prouinciis, ad consulares. Nam quin Augustus ipse, firmandæ dominationi, & iure potestatis Tribuniciæ, grauiorum rerum appellationes sibi seruarit: ambigendum vix puto è Dionis verbis lib.* LII. *Vbi Mæcenas ad Augustum: δίκας δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τά τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀναπόμπιμα, ὅσα ἂν παρά τε τοὺς μείζονα ἀρχόντων, ἢ παρὰ τοὺς ὁπηρόπων, τοῦτε πολιάρχε ἢ τοῦ ὑπατικοῦ καὶ τοῦ ἐπάρχων, ἢ τε τοῦ στίτου ὁπλοφυλακοῦντος καὶ τοῦ νυκτοφυλακοῦντος ἀφικνῆ). etsi quædam ibi miscet, magis ex ritu sui æui Dio, quàm Augusti. Certè à Senatu ad Principem appellatum Tiberij imperio; vti exempla in nostro scriptore. vt lib.* IV. iisque instantibus ad Imperatorem prouocauit: *& alibi. post eum Caius* magistratibus liberam iurisdictionem permisit, *ait Suetonius cap.* XVI. *id est, sine appellatione plenam priscámque: sed id non diuturnum fuit, non magis quàm permissa ab eo comitiorum libertas. Dio mihi auctor lib.* LVIII. *sub Caio receptum, vt iudicia quædam Senatus tractaret, ita tamen vt ab eo Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, vt apparet, natus tractaret, ita tamen vt ab eo Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, vt apparet, non sine pœna fuit. pœna, dico, in eos qui temerè appellassent. Quo exemplo nunc Nero auctum honorem Senatus it; statuítque vt eâdem pœna, qui illum temerè à priuatis iudicibus appellassent, tenerentur, quâ qui Principem. Sententiam hanc satis capio: confirmationem quæro & exempla. Nihil enim præ manu mihi quod istuc faciat, nisi fortè quæ de pœna præiudiciali corum qui à Præfecto vrbis appellassent, Symmachus scribit lib.* X. *duobus locis. Quem tu cupide lector vide. Mihi à latere tragulam iniicit Tranquillus, qui hanc ipsam rem tangens, cap.* XVII. *nihil eorum quæ Tacitus; sed hoc tantum dicit,* Cautum vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. *Hæret id spiculum, & non euello.*

De appellationibus quid olim.

Eæ antiquitus infrequentes.

A Prætore ad Prætorem appellatum.

Item ad Tribunos.

* Timidè ambigo, nũ scrib. in Tranquillo, *Præf. delegauit vrbis.*

Augusti scitum in appellando.

Causſas pleraſque ſibi ſeruauit.

Ad Principem à Senatu appellatum ſub Tiberio.

Caius aliquid mutauit sed id vanum fuit.

Iterumque ad Principem appellatum.

Pœna temerè appellantium.

Repetundarum damnatur, atque Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur,

Præiudicialis pœna.

Suetonij dissensus à Tacito: & res cogitanti intricata.

retur, Vibij Crispi fratris fauore enixus.] *An ergo in crimine repetundarum pœna grauior, quàm relegatio? Attentè legas. quia nec relegatio quidem. Olim sanè exsilium fuit, & æstimatio, vti Asconius notat in Verrem, & Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Iulia immutauit. Ex ea pœnam fuisse adfirmo, Amissionem ordinis, & Æstimationem: nihil vltrà. id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moueretur, & iudices acciperet ad æstimandam litem. Haurio ex Tacito infrà*: Exin à Cossutio Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui reciperauerat. *Is autem repetundarum lege damnatus, lib.* XIII. *Et* I. *Histor.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant. *Apertius ex Plinio lib.* II. *epistol. vbi Marius Priscus, accusantibus Afris, sponte Senatu abiit, & iudices petiit, omissa defensione: scilicet quasi ea ratione satisfactum legi. & lib.* IIII. *cùm Bassum Bæbius Macer lege repetundarum teneri censuisset, mitigans Cæpio, salua dignitate iudices dandos pronuntiauit. id est, vti in Senatu remaneret, facta saltem æstimatione. Vide epistolas ipsas, & volens fauebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Othonis cap.* II. Tantum potentia, *inquit*, valuit, vt damnatum repetundis consularem virum, priusquàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitarit in Senatum ad agendas gratias introducere. *Motus enim ille quicumque Senatu erat: sed Otho quasi plenè restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria pœna: sed grauius & plerumque extra ordinem in id crimen animadversum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens l.* VII. *Ad leg. Iul. repet.* Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur. & plerumque vel exsilio, vel etiam durius, prout admiserint. quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel interfecerint innocentem? *Eadémque ratione Plinius scripsit*, excessisse Priscum immanitate & sæuitia crimina, quibus dari iudices possent, cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam pecunias accepisset. *lib.* II. *epist.* XI. *Nec aliter capies, quod hîc Vibius relegatus est: exsilij etiam pœnam meritus, nisi frater interceßisset. sicut & lib.* III. *Annal. C. Silano proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aqua atque igni interdictum, ob insignem scilicet sæuitiam.*

Quæ pœna in crimine Repetundis.

Olim Exsilium & Æstimatio.

Sub Principibus Amissio ordinis, & Æstimatio.

Suetonius explicatus.

Extra ordinem etiam pœna inflicta in hoc crimine.

Iussit. Macer illustratus.

Auitus legatus, vt memorauí.] *Atqui A. Didium eum vocauit lib.* XII. *& Didium Gallum in Agricolæ vita. Vt ambigere possis num rescribend.* A. Didius. *Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli.*

A. Didius.

Modicis excursibus siluas populatus.] *Emendo*, Siluras populatus. *cum ea enim Britanniæ gente tunc maximè bellum. Consule Tacitum lib.* XII.

Silures populi restituti Tacito.

Supremis testamenti verbis.] *Glossematium est τὸ*, verbis. *& statim*, subiecturum ei prouinciam fuisse, *lego: capióque Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita.*

Igitur Monam insulam incolis validam.] *Credo hunc locum esse, quem aspexit Iornandes in Gothicis*: In extrema Britanniæ parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor narrat. *Corrigo enim*, Mona.

Pag. 114. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habent.] *De hac Britannis, Gallis, Germanis, communi immanitate, dicam ad libellum De moribus Germaniæ.*

Britannorum crudelitas.

Longa opulentia clarus.] *Scribo*, longè. *vt sit, longè notum clarúmque fuisse, propter opes. Iceni autem in libris scriptis, Tigeni sunt.*

Longè clarus.

Boodicia.] *Dioni*, Βουδουΐκα *est: Tacito infrà*, Boudicea; *in vita Agricolæ*, Voadica, *scriptum. Est illa, quam perplexè Gildas* Lœnam dolosam, *appellat*, quæ rectores sibi relictos trucidauit.

Seruitio assuefacti.] *Scripta veráque lectio*, seruitio facti.

Templum Diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur.] *De eo Seneca in Menippæa*: Parum est quod templum in Britannia habet, quod nunc (*lego*, hunc) barbari colunt & vt deum orant. *Quod in Tacito est*, ara dominationis, *libenter scripserim*, arra. *quasi id templum pignus & arrabo æternæ seruitutis.*

Templum Claudij.

Coniectura in Tacito.

Dilectíque sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant.] *Legebantur enim Pontifices Flaminésque Claudio, ex prouincialibus ipsis: quibus in sacra victimásque eius diui multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi lib.* I.

Sacerdotes Claudiani.

Externósque fremitus in curia eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visámque speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ.] *Prodigia eadem recensет Dio*: ἔκ τε τοῦ βαλανείου θρὲξ νυκτὸς βαρβαρικὸς μὲν γέλωτος, καὶ ὀπὴ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' ὀλοφυρμοῦ ἐξηκούετο, οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ Ταμέσα ποταμῷ ἔφυσροι ἐωρῶντο, *ordine etiam eodem. Ex quo in Tacito facilè adducor vt emendem*, visámq. ædium speciem in æstuario. *Dee esse enim vocem, clarum: quæ probabiliter admodum, me iudice, restituta è Dione.*

Prodigia ante euersam coloniam.

Vox restituta; aut substituta.

Notam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Notam esse subuersæ coloniæ.] *Imò*, subuertendæ.

Petilius Cetialis. Pæto Ceriali.] *Scribe*, Petilio. *Ita enim statim dicitur: éstque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administrauit.*

Londinium nobilissima vrbs & virali Genio condita. Londinium copia negotiatorum & commeatu maximè celebre.] *Etiam hodie. eóque nomine princeps Britanniæ vrbs. Commeatum propriè accipit, vti Suetonius, Neronis cap.* XX. Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant. *Ammianus libro* XXVII. *de hac vrbe*: Londinium vetus opidum, quod Augustam posteritas appellauit.

Tacitus correctus. Quod vberrimum spoliant, & deferentes intutum.] *Repone lectionem scriptam*, & defendentibus intutum. *quæ in prima recensione, mea culpa me fugit. Barbari, inquit, spoliant quidquid extra munitiones obuium, & quæ loca defensoribus parum tuta. Sequentia, per me, manent in mendo.*

Numerus vitiatus. Septuaginta millia ciuium & sociorum.] *At Dio in pleraque hac historia Taciti velut interpres, periisse ait μυριάδας ἀπτὼ τῆς τε Ρωμαίων καὶ τῶν συμμάχων ἀπάσης. vt hîc* LXXX. *fortasse verior scriptura sit.*

Tamquam redditurі supplicium.] *Potius*, reddituris.

Pag. 115. Ne strepitum quidem & clamorem tot millium.] *Fuisse enim in acie hostili δώδεκα μυριάδας, id est, centum viginti millia hominum, Dio adnotauit. Noster omisit, vt pleraque alia in hac narratione: non incuria aut culpa sua, sed, quod facilè odorere, librariorum exscriptorúmue; qui hos libros peßimè admutilarunt.*

Copiæ Britannorum. Sonor. Spernerent sonoras Barbarorum.] *Vatic.* sonores. *atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi*: sonorem alterius prælij non audirent.

Velut cuneis erupit.] *Vat.* cuneo.

Boudicea vitam veneno finiuit.] *Dio, morbo.* ἀποθανάσης, *ait*, ἐν τότῳ τῆς Βουδδίκης νόσῳ.

Nullum prælio finem exspectarent.] Ἀωύρους. *legerim*, bello. *aut certè*, prœliorum.

Vicio Rufino.] *Vett.* Vincio.

Antonius Primus. Antonium Primum.] *Illum qui posteà acerrima fax Vespasiano ad ciuile bellum: cuius multa in Histor. libris mentio.*

Tabularum obsignatio in testamento. Fabianus tabulas iis quos nominaui, & aliis minus illustribus obsignat.] *Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui* Tabulasiis, *refert. Reliqui omnes,* Tabulariis. *Quantillus error, quantas tenebras? Nam Ictⁱ. nostri miserè torquentur in Tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc Tabelliones vocamus: contrà Ferretus obsignatores & scriptores testamenti. Vertranius postremò, tamquam cornicum oculos, rescribendum censet*: Fabianus tabularius iis.

Legis Corneliæ de falsis pœna duplex. Ordinaria. Extraordinaria. Pag. 116. Lege Cornelia damnantur.] *Id est, ordine Senatorio mouentur. Nam quamuis legis Corneliæ ordinaria pœna Deportatio sit, & bonorum publicatio: tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus lib.* II. *Histor.* Primus Antonius legibus nocens & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala senatorium ordinem reciperauerat. *Paullus lib.* V. *Sentent.* Hi qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exsilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curia submouentur.

Prætor qui de falso cognoscit. Quod reos ne apud Præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset.] *Quem Prætorem? vrbanúmne? Non opinor. nec enim eius in crimine cognitio. Olim sanè proprius peculiarísque Prætor, qui constitutis Quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hîc intellegi credo. Etsi enim pleraque indicia in Senatu aut apud Præf. vrbis, & Prætorum potestas imminuta: manßit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam & vmbra.*

Præfecti vrbis lata potestas. *quam Ponticus hîc pro re amplexus, non sine sua fraude. At Præfectũ vrbis omnia crimina omnino sibi vindicasse ab Vlpiano traditum est, l.* I. *De offic. Præf. vrbis. non quidem ab Augusto, (falluntur qui id censent; & Augustus ius tantum ei dedit in seruos, & quod ciuium audacia turbidũ nisi vim metuat) sed crescente paullatim, concessu Principum vt solet, noua potestate.*

Calumniæ pœna. Perinde pœna teneretur ac si publico calumniæ iudicio notatus.] *Eum qui prævaricatus sit, quíue prævaricatorem emerit, fecerit: punit hoc* S. C. *calumniæ pœna. Ea est talio, & infamia, vti colligas ex l. pænult. & l.* IIII. *De prævaricat.*

Serui pactio cum domino de libertate. Redimebant se suo peculio. Negata libertate, cui pretium pepigerat.] *Moribus receptum vti seruus interdum cum domino quasi paciscereturin certum pretium: quod si exsoluisset, liber esset. Id pretium è peculio serui, vel aduenticio lucro. Seneca in Epistolis*: Mancipia quoque conditionis extremæ & in his sordibus nata omni modo exuere conantur seruitutem; peculium suum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant. *Virgilius eo respiciens*:

Nec

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

Plautinis aliquot locis lux. *Et vetus sanè ille mos, cuius vestigia plura in Plauto. vt Asinaria, Strobilus reperto thesauro,*

Quin ego illi inuenisse me hanc prædam dico, atque eloquor?
Igitur orabo vt manu me mittat, ibo atque eloquar.

Gripus seruus, Rudente:

——ad herum veniam doctè atque astutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.

Et clarius in Cassina:

Quid ista tu me libertate territas?
Vobis inuitis atque amborum ingratiis,
Vna libella liber possum ego fieri.

Idem turisconsultorum. *Quod non aliter intellegendum, quàm vt cum hero iam antè pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus aduersus dominum constistere seruis licere*, siqui suis nummis redemptos se, & non manumissos contra placiti fidem adseuerent. *l.* LIII. *De iudiciis. Item Vlpianus*, Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probauerit, exinde liber erit ex quo redemptus est. *Interdum verò imaginaria quædam emptio, interposita persona tertia, adhibebatur. de qua l.* IIII. *De Manumission. Quòd si dominus non seruaret fidem, querela seruo Romæ apud Præf. vrbi, apud Præsidem in prouinciis ex constitutione Diuorum fratrum fuit. l.* V. *De Manumission.*

Pactio interposita persona alia

Olim domino cæso, omnes serui animaduersi. Cùm veteri ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret.] *Bene, veteri ex more. Nam etiam libera rep. id obtinuit, ex epistola Seruij Sulpicij de cæde Marcelli*: Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inuêni duos libertos & pauculos seruos. reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. *Hunc priscæ seueritatis ritum firmauit posteà* Sc. *Silanianum sub Augusto, itémque nunc Neronianum: de quibus Cuiacium vide Obseruat. lib.* I. *cap.* XVIII. *& lib.* X. *cap.* XXXIII. *Addo ne feminas quidem immunes excipuásque fuisse: suasus Taciti infrà verbis*, Numerum, ætatem, aut sexum miserantium. *item rescripto Hadriani l.* I. *De* Sc. *Silaniano.*

Sc. Silanianum.

Etiam ad feminas pertinuit.

Senatúsque, in quo ipso erant studia.] *Expeditior sententia*, Senatúque in ipso.

Quia de paterna pecunia transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur.] *Abite sinistræ manus: nihil mutandum.* εἰρωνικῶς *ista & ex* ἀντιφάσεως *capienda sunt.*

Noctu excubiæ seruorum ad cubiculum. Num excubias transiret.] *Nocturnas ergo ad limen excubias seruorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi Philologe obserua. Quinctilianus Declama.* I. *pro Cæco*: Dicitur cæcus sine rectore, sine duce, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro: cubiculum deinde patris intrasse. *Idem Declam.* II. *pro Cæco*: Tu sentis quando senem vicerit lassitudo curarum. Scis pariter, an vnà quiescentium fores vallauerit cura seruorum. *Silius lib.* I. *ad hunc ritum de Annibale*:

Sæpè etiam famuli turbato ad limina somno
Expauere trucem per vasta silentia vocem.

Vide & Appianum in Catonis morte, & Tacitum in Othonis.

Accusatum ab eo Statilium Taurum.] *Suprà lib.* XII.

Oleum in congiario datum. Præbitúmque oleum equiti ac Senatui, Græca facilitate.] *Si oleum populo tantum præbitum, nihil nouum aut Græcanicum: præbuit ante P. Scipio, quem Ædilem dedisse congium olei in vicos singulos Liuio credo lib.* XXV. *Dedit & C. Cæsar post victoriam Africanam.* τόν τε δῆμον, *inquit Dio*, λαμπρῶς εἰσίασε, καὶ σῖτον ἔξω τε τεταγμένης ἐλαίου ἔφησεν. *Etiam M. Agrippa in Ædilitate oleum & salem, vt auctor idem Dio* XLIX.

Nero primus ad gymnasia dedit. *Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hîc Nero. Plinius*: Vsum olei ad luxuriam vertêre Græci, in gymnasiis publicando. *Adde Sueton. cap.* XII.

Pag. 117 Quem licenter egisse in Tribunatu memoraui.] *Libro* XIII.

Intercessione Tribunicia morti eximeretur.] *Intercessione ipsius Cæsaris.*

Annæus Seneca, an & quando consul. Censuitque Iunius Marullus consul designatus.] *Inter suffectos non dubiè Consules. Sed in hunc ipsum annum, Annæum Senecam & Trebellium Maximum cos. referunt viri docti in opere Fastorum: & loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamen in Panegyrico, Senecæ consulatum apertè detrahit*: Diues Seneca, nec tamen consul, arguetur rectius quàm Prædicabitur non erudisse indolem Neronis, sed armasse sæuitiam. *quo loco video esse qui negationem subtrahant, legantque*: Diues Seneca, tamen Consul.

Supplicium mortis maiorũ. Carnificem & laqueum pridem abolita.] *Respondent illi decreto*, more maiorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum necandum. *Ex quo clarè discis, quid punire Tacito, more maiorum.*

Non plena nec consequa Taciti narratio.

Silentium aliorum rupit.] *Vett.* seruitium. *At velim consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Anteà prædixit,* Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur. *Quid? condemnatúsne Antistius à Senatu? Contrà video. in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum. nec quidquam in totare quod Neroni clementiæ gloriam: sæuitiæ potius inuidiam parere posit. Ego sanè æstuo: nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Iosia Mercero elegantissimo iuuenum legi,* quâ haud perinde. *vt ad accusatorem referas, non ad legem. qui non tam exitium eo facto quærebat, quàm gloriam Principi.*

Fabricius Veiento, canes ad carrum.

Fabricius Veiento.] *Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur: quique Prætor, canes Circensibus ad currus adiunxit pro equis.*

Licentia in testamentis.

Multa probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat.] *Noto fuisse morem, vti in testamentis conuicia quædam & probra liberius scriberent: quæ ante Augustum inobseruata & permissa. Scilicet quia supremis illis tabulis & voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum inticere Senatus voluerat; sed ille idem princeps, vt Suetonius ait,* de inhibenda testamentorum licentia ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. *Ea enim germana lectio, germana mens eius loci: non vt vir doctus substituit,* scommatorum. *Exempla in Tacito passim, de iis qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliósque potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cauens Veiento, inscripsit opicos & oscos eos libros, Codicillos.*

Suetonij lectio firmata & explicata.

Sofonius Tigellinus.

Sofonium Tigellinum veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus.] *Tigellinum libri appellant, & Graci, quibus semper* Τιγελλῖνος. *Sophronium corruptè epitoma Dionis: Ofonium Tacit. 1. histor. Quod ait de vetere infamia, intellegit credo stuprum eius cum Agrippina matre Neronis: qua caussa à Caio in exsilium pulsus. Dio,* ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγει, καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος ὡς καὶ Ἀγριππίνᾳ μεμοιχευκὼς ἐξέπεσεν.

Coniecturæ parum stabiles.

Ac quæ illi pro cognatis moribus fuere.] *Non displicet Farnesiana scriptura,* Atque illi procognitis moribus fuêre. *id est, præscitum anteà, qui mores vtriusque. Vatic. refert,* progenitis moribus. *tentabam,* pro gentis maioribus. *quasi commendatione vitiorum pro natalibus vsus. Humilitatem quidem generis eius notat idem Tacitus* I. *Historiar.* Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritia. *Fortè & sic leg.* vt qui illi pro geminis moribus faueret. *Geminum, simile. Emeritus ergo Tigellinus fauorem Neronis similitudine morum vitiorúmque. Sed ne dissimulem, Farnesiana lectio firmari omnino à P. Victore videtur, phrasim hanc æmulante imò sumente à Tacito, in Othone:* Qui potentia dies ferè quinque & octoginta, præcognitis moribus, potitus, postquam à Vitellio pulsus est, mortem sibi conscíuit.

Tigellinus vili domo.

Ex intimis libidinibus adsumptus.] *Vatic.* in intimis. *esset, ad intimas libidines electus.*

Carmina crebrius factitare.] *Tragœdiásne, quæ eius nomine feruntur? Non opinor, & alibi videro.*

Atauus tuus Augustus.] *Imò,* abauus.

Optiones adminicula Centurionum.

Quomodo in militia aut via fessus adminiculum orarem.] *Intellegit Optiones, qui adiutores Centurionibus dati. Festum corrigo,* Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur accensus. Is adiutor dabatur centurioni à Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. *legóque,* à Tribuno, militemque ex eo tempore.

Correctus Festus.

Possumus seniores amici quiete respondere.] *Non vsquequaque placet. Vatic.* quietem, *præfert. Fortean,* possumus seniores amici quietem iure spondere. *Fait cùm inculcatam vocem è sequenti linea putarem, legerémque reiecta,* poscimus seniores amici quietem. *Vertranio placet,* possimus seniores animum quieti per te spondere.

Auus meus Augustus.] *Legam vt suprà,* abauus.

Negatio reposita è sensu.

Nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis.] *Siquid video, aut negatione insita scribend.* non præponis: *aut mutandum in* postponis. *Certè & Nero iudicio ante Claudium: & Seneca omni re ante Vitellium.*

Diuitiæ Volusij.

Quantum Volusio longa parcimonia.] *Dixi suprà: addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi,* Volusino. *Porro de diuitiis Volusiorum Silÿ egregius locus est, huc alludentis lib.* v.

Occumbis generose Volux. nec clausa repostis
Pondera

Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Præfulgens ebore & possessa mapalia soli
Profuerint.

Factus natura.] *Libri ita. Vulgò,* facetus.

Nec minus suspectos Asiæ populos.] *Scribo,* suspensos.

PAG. 119. Otium, suffugium.] *Suspecta.*

Musonius philosophus.

Cœranum Græci, Musonium Thusci generis.] *Cæranus mihi irrepertus. Musonius notior, qui Vulsintis in Etruria natus,* equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus est, *ait noster lib.* III. *Histor. Nomina illi, C. Musonius Rufus, vti ex Tacito & Plinio colliges lib.* III. *epistolar. Superuixit ad imperium Vespasiani: vt iure culpes Suidam, interfectum eum à Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce,* Μασσώνιος, *&* Κορνῆτος. *Melius veriúsque Philostratus lib.* VII. *qui Musonium Tyrrhenum in Gyaram insulam proiectum à Nerone scripsit. Vnde rediit, cùm ille abiisset.*

In morte eius Suidæ ineratus error.

Caput interfecti relatum, cuius aspectu ipsa principis verba referam.] *Non ergo idem hic ille Plautus, cuius necem Suetonius rettulit cap.* XXXV. *Non herclè idem. multa obstant. Primùm ille inter pueros, aut certè ætate inferior quàm Nero (stupro enim ante mortem illi cognitus.) At iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cùm cæsus est: in Asia iste. Ille viua Agrippina; hic mortua pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari: filium fortasse eius qui de Britannis triumphauit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures:) quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio iunges, qui diuersissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit nescio,* τόν γε ἓν Πλαῦτον (*scribo,* Πλαῦτον) ἀποκτείνας, ἔφη τὴ κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδιῶν, Οὐκ ἤδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥίνα εἶχεν. *Nam & ea verba diuersa ab istis. Quis tamen neget, quin & hæc potuerit adiungere?*

Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius. Ei rei argumenta pluria.

A. Plautius.

Ex quibus vna.] *Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione.*

Ciuilis diffidij specie.] *Id est,* diuortij.

His haud quaquam Nero pœnitentia flagitij.] *Mutila, fracta: & in quibus restituendis, sine libris frustrà allaborem. In eádem noxa, sequentia.*

Spargere flores in aliquem honoris.

Octauiæ imagines gestat humeris, spargunt floribus.] *Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quó sq. beniuolentia prosequebantur. Liu. lib.* XXXIII. Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, vt ruente turba in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosq. iacientium, haud procul periculo fuerit. *Capitolinus in M. Antonino:* In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est. *vbi rectè scripseris,* coronas, *&,* iacientibus. *Ouidius de Germanico triumphante:*

Aut iacere coronas. Capitolinus emendatus.

Quaque ibis manibus circumplaudêre tuorum:
Vndique iactato flore tegente vias.

Herodianus lib. I. *de Commodi aduentu in vrbem:* Τούτων δὲ θεασάμενοι τὴ βασιλέα οἱ Ρωμαῖοι εὐθυμίας τε παντοδαπῆς καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. *Virgil.*

Purpureos spargam flores, animamque nepotis
His saltem accumulem donis.

Octauiam an in Ægyptum relegata?

At si desperent Neronis vxorem fore Octauiam.] *Si integra, lego:* An si desperent? *interrogandi nota.*

Quæstionibus ancillarum eluserat.] *Iacobo Lectio erudito iuueni adsentior scribenti,* elusa erat.

PAG. 120. Insulaque Pandataria Octauiam claudit.] *Quid ergo in mentem illi pœtæ ignobili venit (non enim Senecæ: cùm certis argumentis post mortem eius scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octauiam in Ægyptum videtur?*

——date vela fretis,
Ventisque petat puppis rector
Tandem Phariæ litora terræ.

Non videtur. Potius corrigendus versus.

Nisi si hoc vult Alexandrina dumtaxat naui auectam Octauiam. Id enim contentiosus aliquis posit parum εὐλόγως *dicere. Aliàs reposuerim ego,* Pandatariæ litora terræ.

Eáque sibi comperta dicto memorat.] *Legendum hic,* edicto memorat, *idem Lectius, quem nominaui, docuit me verè. Nam Principes per dicta populum adfabantur, vt notum.*

Veneno interfecisse creditum est.] *Vel,* creditus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XV. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 121. LEGIONES duas cum Verulano Seuero & Vectio Bolano subsidium Tigrani mittit.] *Scribe*, Vettio, *ex lapide*: C. CALPVRNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS. *De huius Bolani bellica gloria, Statius lib.* V. *Silu. ad filium eius Crispinum*:

——rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociumque laboris
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum, atque illi curatum asperrima suetus
Credere. ——

Vettius Bolanus.

Cæsennius Pætus.] *Qui malè in Dionis eclogis, quas nuper Fuluius Vrsinus dedit, Σέννιος scribitur. Nec scio an verius etiam hîc*, Cæsonius.

Omitteret potius obsidionem.] *Lego*, ocius, *non*, potius.

Equus consularis, vel Imperatorius.

Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retro euasit.] *Mos infrequens & inobseruatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso, qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat*: ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ὑπηνθισμένος, εἶτα συνεπισπάσας τὸ ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ἐταράχθη καὶ ἀνέδυ. *id est*: Equus verò ex Imperatoriis insigniter ornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit. *Item obsequens inter ea quæ Pansæ Consuli haud læta euenerunt*: Equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit. *Vt appareat equum vnum plurèsue cum ornatu imperatorio, & consulari (si cum magistratum Dux gessisset) solere transduci: non aliud, quàm ad splendorem dignitatis. Tacitus hîc consularia insignia ait: quia Cæsennius Pætus ille ipse est qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat.*

Cui imposita ornamenta.

Pactius primipilus, aut primipilaris, inconstanter dicitur.

PAG. 123. Pactium primipili centurionem.] *At suprà lib.* XIII. *perfunctum eo honore ait*: Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat.

Vbi par eorum numerus adipisceretur.] *Malo*, adspiceretur. *etsi non ignorem Plautum, & Tacitum ipsum alibi Adipiscendi verbum παθητικῶς esse vsos.*

Desperatus locus.

Adiecisse deos dignum Arsacidarum.] *Locus de quo tria verba non possum hîscere.*

PAG. 124. Addidit rumor sub iugum missas legiones.] *Cui rumori Suetonius etiam fidem habet, cap.* XXXIX.

Corbulo historiæ scriptor.

Contráque prodiderit Corbulo.] *In commentariis, opinor, aut historia harum rerum. Plinius certè Corbulonem inter scriptores censuit, Indice libri* V. *&* VI.

Iuramenta apud signa fieri solita.

Et pleraque solemnes militiæ actus.

Iureiurando Pæti cautum apud signa.] *Specta iuuenis. iuramenta Romanorum apud signa: id est, vti ego interpretor, apud principia. Illic enim signa. & plerosque castrorum solemnes actus apud principia notabis celebratos. Dabo exempla, & labore meo leuabo tuum. Ius in Principiis dictum. Liuius lib.* XXVIII. Tribunos tamen iura reddere in principiis sinebant. *Edicta ibi proposita. Vulcatius in Auidio Cassio*: Nam statim & ad signa edici iussit, & programma in parietibus fixit, vt siquis cinctus inueniretur in Daphne, discinctus rediret. *Litteræ lectæ, & habitæ allocutiones. Spartianus in Pescennio*: Itaque missi litteras recitandas ad signa, quibus, *&c. Tacitus*, Contractos in principia milites iussit cum silentio audire. *Castigatio & interdum animaduersio ibi. Suetonius Othone, cap.* I. Ausus est milites quosdam capite punire, & quidem ante principia, se coram. *Frontinus lib.* IIII. *Stratag.* M. Cato memoriæ tradidit in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut si lenius animaduertere voluissent, in principiis sanguinem missum. *Signum etiam pugnæ propositum. Isidorus*: Russata pridie quàm dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.

Litteras publicas legere.

Alloqui milites.

Castigare & animaduertere.

Signum pugnæ proponere.

Hæc conquerentium *irritum laborem.] *Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas*: Hic conqueri, tantum irritum laborem. *Breuis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustrà se properasse & laborem eum sumpsisse, cùm ille auxilium non exspectasset: Pætus contrà, integra omnia, &c. Palmerius noster malebat*, huius conquerentis initum laborem, illius integra vtique omnia.

Coniectura in Tacito.

Frumen-

Frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quò securitatem annonæ sistentaret.] *Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes*, sustentaret. *Suspicor antiquis vsurpatum Sistentare pro Ostentare; argumento etiam Plautini versus*:

——tu verò clurinum pecus Aduenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. *Sic enim duo manuscripti in Vatic. tertius*, Sustentatum. *Et in eodem poëta alibi*, Extentatum, *reperio. Si quis tamen*, ostentaret, *hîc malit: liceto.*

Sistentare, pro ostentare.

Apud Plautum

Extentare.

Ducennium Geminum.] *Qui sub Galba præfectus vrbi lib.* I. *Histor.*

Ducennius Geminus.

Propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios.] *Quæ fraus olim etiam vsurpata, & reprehensa à Scipione his verbis*: In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si senatum habeat. *Quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse, quàm notionem Censoriam: & cùm ij inquirerent, qui vxores quique liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improbis. Adde ad Taciti lucem l.* II. *De vacat. muner.*

Ficta adoptio. Etiam olim vsurpata. Scipio apud Agellium explicatus lib. V. cap. XIX.

Ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset.] *Ne ad solidi capacitatem. argumento l.* LI. *De legatis* II.

Adoptiui liberi nulla in parte priuilegia parentum dant.

PAG. 125. Decernatúrque & maneat prouincialibus.] *Si non fractus locus, scribo sententia ducente*, decernatur ne maneat. *Nisi per Ironiam hæc dicta capies, & simulata quadam concessione. Quo sensu nihil mutem.*

Ambitio cohibetur.] *Legerim*, cohibebitur.

Non tamen S. c. perfici potuit, abnuentibus consulibus ea de re relatum.] *Atqui*, licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare, *suprà lib.* XIII. *scripsit Tacitus. similique sententia lib.* II. *lego*, A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ promere. *Licuisset ergo consulibus referre ea de re ad patres: sed iis aliter visum. Ius relationis autem solis consulibus: nec sine relatione perfici potuit vllum* S. c. *Ideò Vespasiano concessum*, VTI. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET, *ideò sequentibus principibus honoris causa datum Iustertiæ, quartæ, quintæ relationis: id est, me interprete, quoties consules ipsi non essent, tres nihilominus, quattuor, aut quinque relationes facere possent qua de re cumque ius visum. Solemnia relationum verba è Suetonij Cal. cap.* XV. *hæc didici*: Quod bonum felixque sit C. Cæsari, de N. Patres conscripti, quid fieri placet?

Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententia dicere.

Consules soli ius relationis habent: aut iis absentibus, prætor, &c.

Relationem facere Principi concessum.

Ius relationis tertiæ, quartæ. Verba ipsa relationum.

Sanxêre, nequis ad concilium sociorum referret agendas pro prætoribus próue consulibus grates.] *Reperio iam antè sanxisse id Augustum. de quo Dionis verba ista. lib.* LVI. τῷ ὑπηκόῳ στρατηγήσειε μηδενὶ τῶν στρατευομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μήτε τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μήτε ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μὴ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμήν τινα διδόναι, ὅπερ τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἐπαίνους στρατηγασιδιαζόμενοι, πολλὰ διὰ τούτων ἐπακάργειν. *id est*: Prouincialibus interdixit, necui Præsidum quamdiu in prouincia esset, neque intra sexagesimum à discessu eius diem, vllum honorem haberent: quoniam nonnulli testimonia sibi & laudationes à prouincialibus comparantes, multa ea occasione peccabant. *Sed diuersum tamen hoc Neronianum consultum: quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes; hoc planè & plenè tollit.*

Edictum Augusti in prohibendis gratis.

Paullò aliud ab isto.

Motu terræ celebre Campaniæ opidum Pompei, magna ex parte proruit.] *Dissentit Seneca, qui ad sequentes Cos. refert hunc terræ motum expressim*: Pompeios celebrem Campaniæ vrbem desedisse terræmotu, Lucili virorum optime, audiuimus: & quidem diebus hibernis, quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere. * Nonis Februarij fuit hic motus, Regulo & Verginio Cos. *Et herclè tam adseuerat id distinctè, vt credam vitium esse non Taciti (non id conuenit in fidei & diligentiæ vnicæ scriptorem) sed Ægysthi alicuius; cuius adulteria, & traiectiones compluries agnosco in hac regia verè sponsa.*

Senecæ & Taciti manifesta pugna.

* Observa. Ergo statim consulibus nouis. vt anni totius necessario in alterutro error sit.

Memmio Regulo & Verginio Rufo cos.] *Restitue iis prænomina vera ex lapide, præter mentem Onufrij Fastorum scriptoris*:

VOTVM. SOLVERVNT. L. M.
L. VERGINIO. RVFO.
C. MEMMIO. REGVLO COS.

Certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum.] *Panathanæa Atheniensium intellegi volunt, de quibus apud Græcos obuij loci. Non placet. Panathanæis respondebant Romanæ Quinquatrus: non hoc certamen nouum. Farnesianus liber*, anciatæ. *Vatic.* acci-

Actiaci ludi. Tacitus correctus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Neque enim vlla religio in his ludis, magis quàm in aliis.

cæque. *littera superius immissa, vt fieret Acciacæ. Lego ego,* Actiacæ *regionis. non, Religionis. & refero ad ludos quinquennales Actiacos, quos,* quò celebratior memoria eius victoriæ esset, Nicopoli instituit Augustus, *ait Sueton. cap.* XVIII. *Mamertinus Panegyrico:* Vrbs Nicopolis quam D. Augustus in monumentum Actiacæ victoriæ trophæi instar exstruxerat, in ruinas lacrimabiles propè tota conciderat: certamen ludicrum lustris omnibus solitum frequentari intermiserat temporis mœsti deforme iustitium. *Fuit autem certamen Gymnicum, Musicum & Equestre, vt Dio tradit lib.* LI. *Videntur iidem tralati Romam ex Dione* LIII. *& Suetonij Tiber. cap.* VI. *etsi ibi quoque fœda vacillatio librorum. Et sanè sunt qui & hîc & Suetonij illis locis Asticam religionem & Asticos ludos malunt.*

Ludicrum Circense vt Iuliæ genti apud Bouillas.] *Libro* II. *Annal.* Sacrarium genti Iuliæ, effigiesque Diuo Augusto apud Bouillas dicantur.

An pax in hoste placeret.] *Fortasse rectius,* an pax inhonesta placeret.

Exsecutio, pro administratione.

Syriæque executio Cincio.] *Exsecutionem pro administratione vsurpat fortasse, vti alibi,* Negotij eius executionem libens suscepit. *Seneca:* Differam hæc in præsenti. Desiderant enim longam & propriam executionem. *Addubito num leg.* Syriaque Sex. Cintio.

Apud Melitenem.] *Ptolemæo,* Μελιτηνὴ, *Susianæ pars.*

PAG. 126. Iter L. Lucullo penetratum.] *Plutarchum lege.*

Tib. Alexander.

Tiberius Alexander.] *Qui procurator Iudææ post Cuspium Fadum: idem anteà Alexandriæ Halabarches. Iosephus lib.* XX.

Nondum Senatoria ætate.] *Quæ est annus vigesimus quintus, vt alibi monui.*

Dextra data apud Persas maximum fœdus.

Pedes vterque dextras miscuêre.] *Quod apud Persas sanctissimi fœderis. Iosephus:* ὁ δὲ Ἀρταβανος τάς τε παρῴους θεὰς ἐπωμνυτο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτὲς, καὶ τ δεξιαν ἐδίδυ, ὁ δὲ Ἀρταβανος τάς τε παρῴους θεὰς ἐπωμνυτο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτὲς, καὶ τ δεξιαν ἐδίδυ, ὅπερ μέγιστον ὅρκιον πᾶσι τοῖς ὀνείνη βαρβάροις παράδειγμα τ θαρσεῖν γίνε) τοῖς ὁμιλοῦσιν. ἡ γὰρ ὅπερ μέγιστον ὅρκιον πᾶσι τοῖς ὀνείνη βαρβάροις παράδειγμα τ θαρσεῖν γίνε) τοῖς ὁμιλοῦσιν. ἡ γὰρ ἀν ψεύσαιτό τις δεξιῶν ὑπ' αὐτὲ δόσεως ἡμμένης, ἡδὲ πιστεύειν ἐνδοιάσειεν εἰ τοιᾶς δὲ ἀσφαλείας δόσις γένοιτο, πᾶσι γ ἦν ἐν ἡσυχία ἀδικήσειν καθεκηκότων.

Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis, signísque & simulacris deûm in modum templi.] *Vt capias, compendio explicanda mihi res signorum. In legione Romana, Aquila vna: signa tot, quot cohortes, id est, decem. Aquilæ forma descripta mihi pronuper: signa non aliud olim, quàm oblongæ hastæ, quibus in summo breue transuersum appositum lignum: tantum non ad formam crucis. In medio titulus* COH. VI. *aut quinta,*

De signis Rom. Signa cohortium.

Titulus in signis.

Formam crucis referebant. Iustini egregius, sed mutilus locus.

c. pro numero. De cruce Tertullianus: Omnes illi imaginum suggestus in signis (*ita emendo*) monilia crucium sunt: supara illa vexillorum & labarorum stolæ crucium sunt. *Iustinus Martyr Apol.* II. καὶ τὰ παρ' ὑμῖν δὲ σύμβολα τὴν τ χήματος τότε (σταυρὸν sine crucem intellegit) δύναμιν δηλοῖ. ἅλωμεν, καὶ τ̃ῳ ζοπαίων δ' ὧν αἱ τε πρόοδοι ὑμῶν παντα χῆ γίνον). τ ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τότοις δεικνύντες. εἰ δὲ μὴ νοοῦντες τὸτο πράττετε. ἡ τ παρ' ὑμῶν ἀποθνησκόντων αὐτοκρατόρων εἰκόνας ἐπὶ τότῳ τῷ χήματι ἀνατίθετε. *Haec credo antiquitus fuisse, & additas, si forte in victoria, coronas è lauru, vti oculis obiicere videntur nummi. Imagines illas clypeósque, quæ itidem in Nummis vbique apparent, vix est vt habuerit libera respublica (quorum enim Imperatorum?) & auctor mihi qui adserit esse ab Augusto. Isidorus lib.* XVII. *cap. De signis:* Pilam in signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt magis figuram orbis ostenderet. *Pilam profectò appellat, rotundas illas imagines, quas innexas à summo ad medium videbis in signis. Ideò appositè satis Tertullianus dixit,* imaginum suggestus. *ideò noster hîc,* signis & simulacris in modum templi. *Ea simulacra, nego aliud fuisse quàm Cæsarum ex auro argentóue imagines, vt quisque imperabat. Sueton. Cal. cap.* XIIII. Artabanus transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarumque imagines adorauit. *Arrianus,* τὰ σημεῖα τ ὁπλέτε σεπᾶς, ἀετὸι, εἰκόνας βασίλειοι, σ̃ειμμένα πάντα χρυσᾶ ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἡρμοδηλέτε σεπᾶς, ἀετὸι, εἰκόνας βασίλειοι, σ̃ειμμένα πάντα χρυσᾶ ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἡρμοσμένων. *Tacitus lib.* I. *Histor.* Vexillarius comitantis cohortis dereptam Galbæ imaginem solo adflixit. *Lib.* III. Primores castrorum nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. *Ob has imagines illatas orta Iudæorum seditio, de qua Iosephus Zonarásque, & Suidas:* Σημαίαι, σίγνα, προσομαί. Πιλάτος εἰς τὴν Ἰεδαίαν τὰς Τιβερίε εἰκόνας, αἳ σημαίαι καλῦνται, πεκομιδέναι εἰσήνεγκεν. οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν ὡς πεπατημένων αὐτοῖς τ νομίμων. *Plinius argentum iis manas eisinegnen. oi de exeplagesan os pepatemenon autois to nomimon.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Proconsules, propraetores, Legatos nefas amplecti.

Aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsue eorum assisteret.] *Duplex ritus. Priorem illustro è Spartiani Seuero, de quo Legato Africæ*: In ea legatione, cùm eum quidam municipum suorum Leptitanus, præcedentibus fascibus, vt antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio præconis cecidit, Legatum Populi Rom. homo plebeius temerè amplecti noli. *Interdictò ergo prouinciales complexu. Sed nec in fores statim illis aditus; vti eleganter Saluianus lib.* III. *de Gubernat.* Intra ianuas non modò illustrium potestatum, sed etiam Præsidum aut Præpositorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundiæ atque existimationis suæ labe multetur. *Quod augendæ dignitati vsurpatum à Præsidibus; vti priuatim à quibusdam per superbiam Romæ.*

Nec ad ædes eorum statim ingressus.

Ratio sedendi in Circo.

Roscia lex, tantum de theatro.

Primus Augustus ordines discreuit in Circo.

Quomodo id intellegendum.

Claudius primus sedilia certa Senatui dedit.

Equitum Rom. locos sedilibus plebis antepositi apud Circum.] *Rectè & ordine capienda hæc legendáque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in Circo sedendi (nam de Theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Augusti ævum spectaculum id, Senatus, Eques, Plebes inibant indiscreti. Nam Roscia lex & Iulia Theatralis, de scena tantùm cauerant, non de Curulibus ludis. Qui quoniam antiquissimi, religione quadam, censeo, & simul non alienandæ plebi, seruatus in iis mos priscus. Cornelio Cinna demum & Valerio Messalla Cos. anno vrbis* DCCLVIII. *mutauit Augustus. Dio lib.* LV. καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βεβουλευμένοι, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον, ὅ τε νῦν γίνεται. *Sed ita, vt saltem iuberet seorsim Spectare senatum, seorsim Equitem: non tamen loca illis certa adsignaret statáque. Itaque in alia atque alia regione Circi spectabant (sedilibus videlicet his aut illis à plebe occupatis) donec tollendæ confusioni, Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansurámque sedem. Suetonius cap.* XXI. Circo maximo marmoreis carceribus auratisque metis exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis. *Ait, promiscuè: magis verè propriéque, vagè. Eam enim Suetonij mentem esse, libens Dioni concredo rem eam explicanti cum cura, lib.* LX. ἐώρων μέν πως καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ (*de Circo prædixit*) ἰδίᾳ μὲν καὶ σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό, τε βουλεῦον καὶ τὸ ἱππεῦον καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' ἕ περ τοῦτ' ἐνομίσθη. ἀλλὰ μέντοι καὶ τετειχισμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδωτο. ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἕδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε. καὶ περιέπει τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί πως ἔν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεάσασθαι ἐπέτρεψε. *Sed Claudius Senatui tantùm. equiti ecce nunc Nero. Sueton. cap.* XI. Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit. *Plinius lib.* VIII. *cap.* VII. *satis ostendit noua exædificata ea loca fuisse*: Cæsar Dictator, *inquit*, euripis arenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. *Quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas. Nam etiam post loca diuisa, promiscuè licuit spectare Senatoribus, sed in veste, vt ait, priuata. Exemplum in Plinio, lib.* IX. *epistol. vbi Corn. Tacitus hic ipse noster in Equestribus spectat, etsi Senator.* Numquam maiorem, *ait Plinius*, cepi voluptatem, quàm nuper ex sermone Cor. Taciti. Narrabat sedisse se Circensibus proximum equiti Rom. *&c. Hæc satis ad Taciti mentem: nam de linea, de cancellis, de loco feminarum alibi dico vbertim.*

Nero deinde equiti.

Promiscuè licitum spectare in vulgi veste.

Plinius explicatus.

Feminarum illustrium senatorúmque plures per arenam fœdati sunt.] *Cur inuertitis censores? Non enim, inquiunt, probabile feminas descendisse in arenam. Boni viri, quàm bene sentiunt de sexu, quo nihil abruptius cùm semel frenum excussit ingeniti pudoris? Sed discite, & credite priscis, non in caueam solùm feminas venisse, sed in arenam. Iuuenalem omitto satyra* VI. *Suetonius ecce in Domitiano cap.* III. Venationes gladiatoresque & noctibus ad lychnuchos dedit: nec virorum modò pugnas, sed & feminarum. *Et Statius de iisdem ludis* I. *Sil.*

Feminæ ad ludos gladiatorios descendunt.

Stat sexus rudis insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.
Credas ad Tanaim ferumque Phasim
Thermodontiacas calere turmas.

Edicto id vetitum.

Adeóque id verum & vulgatum, vt Seuero imperante cauendum Sc^to. fuerit μηκέτι μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. non vltrà feminam vllam ad gladium depugnare, *ait in Seuero Xiphilinus.*

Vatinius sutor.

PAG. 127. Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta.] *De hoc sutore Vatinio, Martialis*:

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe, sed nasus longior ille fuit.

Noua argutia in Martiali.

cuius Epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. Ego sententiam puto, cùm quatuor

nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix: tamen longiorem iis fuisse Vatinij nasum. Notátque callidè eum, vt acrem & sagacem inquisitorem criminatorémque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum ait adeò hostem optimatibus fuisse, vt semper in ore haberet, μισῶ σε Καῖσαρ ὅτι σωμλητικὸς εἶ. *De poculo ipso, Iuuenalis*:

Tu Beneuentani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quattuor.

Nomina summæ curæ & meditamenta.] *Ambigas an vox desit*, meditamenta imperandi. *Si non, scribe*, meditamenti. *Simile crimen obiectum Metio Pompositano, apud Sueton. Domit. cap.* X.

Omissa in præsens Achaia.] *In quam cantandi caussa iuit, & libertate eam donauit, vti Suetonius aliique tradidère. Illud Pausaniæ mirum, lib.* VII. Neronem Græciæ libertatem reddidisse, sine vllo imperij detrimento: quoniam pro ea Sardiniam prædiuitem insulam in prouinciæ formam redegerit. *Aberrat. & intellegi voluit Alpes Cottianas, quæ solæ cum Ponto Polemoniaco in prouinciam à Nerone redactæ. Sardinia quidem, vnà cum Sicilia, prima prouinciarum.*

Pausaniæ de Sardinia insula supinus error.

Ipse quò fidem faceret nihil vsquam perinde lætum sibi.] *Mihi hoc lucet. Vertranium malle*, nihil vsquam periculosum sibi, *insipientia est. Clarè hoc ait: Nero vti re-ipsa ostenderet nullum sibi locum præ Roma esse: struxit in publico conuiuia, &c.*

Malè corrigit.

Publicis locis struere conuiuia.] *Suetonius*: Cænitabatque nonnumquam & in publico, Naumachia præclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo.

In stagno Agrippæ.] *Cuius mentio Straboni, itémque memoris de quo hîc, lib.* XIII. *de Lampsaco*: Ἐντεῦθεν δὲ μετήνεγκεν Ἀγρίππας ἡ πεπωκότα λέοντα Λυσίππου ἔργον. ἀνέθηκε δὲ ἐν τῇ ἄλσει τῷ μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῆς Εὐρίπου. *id est*: Illinc transtulit Agrippa Leonem cadentem Lysippi opus. posuit verò in nemore, quod stagnum interiacet & Euripum. *Ammianus, puto, idem intellexit*; Inter quæ porticum excitauit ingentem * lauacro Agrippæ contiguam Boni euentus cognomine.

Agrippæ stagnum. Et nemus.

*Aut certè eius thermas intellegit

Lupanaria adstabant, illustribus feminis completa.] *Corrigo in hac sententia Suetonium cap.* XXVII. Insignes ganeæ & matronarum institorio copas imitantium. *legóque*, institoria, *pro locis ipsis.*

Suetonius adiutus.

Institoria. Scorta prostabant nudis corporibus.

Scorta visebantur, nudis corporibus.] *Ita receptum in prostitutis, vt nudæ ostenderent quidquid sui. Iuuenalis*: ——tum nuda papillis
Constitit auratis.
Lampridius Eligabalo: Et cùm ad meretrices habitu muliebri processisset, papilla eiecta. *Optimè omnium Dio, in eodem monstro*: γυμνός τε ἀεὶ ἐπὶ τὰς θύρας αὐτῶν ἐφοίτα, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σῶμα χρυσοῖς κηκοῖς ἐξηρτημένον ἐπεσείων, τούς τε παριόντας ἀδρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεταιρίζόμενος.

Cui nomen Pythagoræ fuit.] *At Doryphorum vocat Suetonius, facítque eum Neronis libertum. Enimuerò errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus antè mortuus. Tacitus libro* XIIII. Eodem anno potissimos libertorum veneno interfecisse creditus est: Doryphorum, vt aduersatum nuptiis Poppææ. *A Tacito etiam Dio stat.*

Suetonij fortè error.

Missi auspices duo, & genialis thorus.] *E Sulpicio Seuero, qui locum hunc transcripsit apertè, leg. videtur*, auspices, dos, & gen. *Melius etiam*, visi, *quàm*, missi. *Verba Sulpicy*: Inditum Imperatori flammeum, dos & genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non sine verecundia conspiciuntur, spectata. *Victor de hac re*: Amictus nubentium virginum specie, palam Senatu, dote data, in manum conuênit. *Sed & in Suetonio mentio dotis: nec herclè in his legitimis nuptiis omitti debuit.*

Tacitus transcriptus à Sulpicio.

Per tabernas quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur.] *Nam ibi, id est, in Velabro olearij. Plautus*:
De compacto rem gerunt, quasi in Velabro olearij.
Ideò à Victore in regione XI. *Circi maximi, locata ædes* Herculis Oliuarij. *Sed & Thurarius vicus istic. Denique purpura, serica, aliæque merces. Martialis*:
Nec nisi prima velit de Thusco vellera vico.

Tabernæ olearium.

Hercules Olearius.

Enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit.] *Liuius lib.* V. *post Gallicum incendium, id excusat.* Festinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui alienique discrimine, in vacuo ædificant. *& addit*, formam vrbis esse occupatæ magis, quàm diuisæ similem.

Roma olim non ad normá.

Fessa ætate aut rudis pueritiæ ætas.] *Sentio corruptionem, & amolior*: Fessa, aut rudis pueritiæ ætas, *superfluenti voce inducta. Describit in incendio infirmi sexus pauorem,*

Fessa ætas, pro senecta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ætatis. Ætas infirma duplex, Pueritia, Senectus. Hanc noſter vocat Feſſam. ſuprà lib. XIV. Siquos imbellis ſexus, aut feſſa ætas attinuerat. *Lib.* 1. *Hiſtor.* Feſſa iam ætate Galbæ. *lib.* 1. *Annal.* An Auguſtum feſſa ætate toties in Germaniam commeare potuiſſe?

Prior Neronis domus.

Qua palatium & Mæcenatis hortos continuauerat.] *Horti Mæcenatiani in Exquiliis. Bis autem à Nerone ædificata domus, productáque ad Exquilias ipſas. Suetonius,* Domum à Palatio Eſquilias vſque fecit. quam primò Tranſitoriam, mox incendio abſumptam reſtitutamque, Auream nominauit. *Priorem ergo nunc intellege.*

PAG. 124. Campum Martis, ac monumenta Agrippæ.] *Quæ pluria in eo campo. vide Dionem* LIII.

Frumentum an plebi planè gratuitum.

Pretiúmque frumenti minutum, vſque ad ternos nummos.] *Apparet ergo non planè gratuitum frumentum fuiſſe: niſi tamen intellegit de eo. quod ſupra annonarium modum ſupráque menſtruam teſſeram capiebant. Sanè & anteà mentio pretij fuit;* Frumenti pretio nihil additum eſt, quamuis ducentas ferè naues, *&c. itémque poſt hoc libro*: Addiditque militibus ſine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ vtebantur. *Hæc autem ratio conciliandi fauoris, pulchrè & ex ſui ſæcli ritu deſcripta Lucano lib.* II. *in Iulij perſona:*

Frumenta in plebem, ad fauorem vnica.

Quóque modo vanos populi conciret amores:
Gnarus, & irarum cauſſas, & ſumma fauoris
Annona momenta trahi. namque adſerit vrbes
Sola fames, emiturque metus, cùm ſegne potentes
Vulgus alunt. neſcit plebes ieiuna timere.

Quot dierum incendium Neronianum. Sententiæ variantes in re tam inſigni.

Sexto demum die apud Eſquilias finis incendio factus.] *At Suetonius ait, ſex dies ſeptémque noctes ea clade ſæuitum. Vterque longè abit à lapide priſco, qui nouenos commemorat dies, Romæ ad Baſilicam Petri,*

EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DIV.
ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM.
INCENDIOR. ARCENDORVM. CAVSSA
QVANDO. VRBS. PER. NOVEM. DIES.
ARSIT. NERONIANIS TEMPORIBVS.
ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE.
CVI LICEAT. INTRA. HOS. TERMINOS. ÆDIFICIVM. EXSTRVERE.

Conciliari facilè noſter poteſt, quia mox addit ignem rediiſſe. Primum vt incendium ſex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certè non excuſo.

Redibat* Leuis rurſum graſſatus ignis.] *Inuſti notam. tamen legi poteſt, ſententia incolumi*: rediit, at leuiùs rurſum graſſaturus ignis.

Prædiis Tigellini Æmilianis proruperat.] *Puto leg.* in Æmilianis. *Æmiliana enim locus extra vrbem, ad campum Martium, coniunctus tamen continénſque vrbi. Varro lib.* III. *De Reruſt.* Eorum ædificia qui habitant extra portam Frumentariam, aut in Æmilianis. *Sueton. Claudio cap.* XVIII. Cùm Æmiliana pertinacius arderent. *Eſt tamen in ipſa vrbe & Vicus Æmilianus regione* VII. *nominatus Sex. Rufo.*

Lunæ templum vetus.

Vetuſtiſſima religione quod Ser. Tullius Lunæ.] *Templum Lunæ in Auentino reperio, apud Liuium lib.* XL. Forem ex æde Lunæ quæ in Auentino eſt raptam tulit, *&c. Rufus in regione* XII. Templum Lunæ in Auentino magnum. *Ouidius*:

Luna regit menſes. huius quoque tempora menſis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Suſpicabar de Lua matre anteà: ſed falsò.

Inexplicabilis curioſitas, de interuallo inter vtraque incendia.

Totidem annos, menſéſque, & dies inter vtraque incendia numerent.] *Tricæ curioſorum hominum, quas non extrico. Computem ab vrbe condita? diſpar ratio. A Troia incenſa? æquè diſpar. Facile collectu tibi ex Faſtis. Vt mihi nunc videntur, tenebræ ſunt, quas non illuſtret ipſe Phœbus.*

Arua & ſtagna in domo Neronis.

Arua & ſtagna.] *Suetonius cap.* XXXIIII. *& Martialis magis diſtinctè loca ipſa deſcribens, lib.* I. *epig.* II.

Hîc vbi conſpicui venerabilis Amphitheatri
Erigitur moles, ſtagna Neronis erant.
Hîc vbi miramur velocia munera thermas,
Abſtulerat miſeris tecta ſuperbus ager.

Foſſa Neroniana.

Lacu ab Auerno nauigabilem foſſam vſque ad oſtia Tiberina.] *Plinius lib.* XIIII. Anteà Cæcubo erat generoſitas, quod iam intercidit, & incuria coloni locique angustia:

angustia: magis tamen foſſa Neronis, quam à Baiano lacu Oſtiam vſque nauigabilem inchoauerat.

Coniectura ad Tacitum.

Ceterum vrbis quæ domus ſupererant.] *Pugnat in ſe ſententia. Si enim ſupererant, quomodo erectæ? quod in dirutas incenſáſque conuenit. Putarim legend.* quæ domus perierant.

Modus ædificiis ab Auguſto impoſitus. Ne tollere vltra LXX. pedes liceret.

Cohibita ædificiorum altitudine.] *Quod iam ante Auguſtus fecerat, eádem fini: id eſt, ad incendia arcenda, & maximè ruinas. Strabo lib.* V. πρὸς δὲ τὰς συμπτώσεις τὰ ὑψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθεῖλον, καὶ κωλύσας ὀζαίρεω ποδῶν ō. τὸ πρὸς τ ὀδοῖς τ δημοσίας. *Sed & ante Auguſtum Rutilius orationem dixerat, De modo ædificiorum. Et Auguſtus quidem pedes* LXX. *tollere permiſit: Traianus dumtaxat* LX. *vt notat Sex. Aurelius. qui modus fortaſſe & Neronianus fuit.*

Gabinus lapis. Iſidorus correctus.

Saxo Gabino Albanóque ſolidarentur: quòd is lapis imperuius igni eſt.] *Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Iſidoro lib.* XVI. Sauinus lapis, *inquit*, fuſcus additio oleo etiam lucere fertur. Eſt & quidam viridis lapis vehementer igni reſiſtens. *Sed corrigo*, Gabinus, è *Strabone*: Γαβῖοι μὲν ὲν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη λατόμιον ἔχυσι ὑπυργὸν τῇ Ρώμῃ μάλιστα τῶν ἄλλων. *id eſt*, Gabij in via Prænestina vrbs, latomias habet, quibus non aliæ vtibiliores Romanis. *De his ſimilibúſque lapidibus imperuiis igni, vide Vitruuium libro* II. *capite* VII.

Cuſtodes in vrbe aquarum. Caſtellarij.

Aqua, priuatorum licentia intercepta, cuſtodes.] *Puto cuſtodes iſtos, caſtellarios appellatos, quia diuidiculis (vti veteres dicebant) ſiue caſtellis aquarum Præfecti. Lapis Romæ:*

CLEMETI. CÆSAR
VM. N. SERVO. CASTE
LLARIO. AQVÆ. CL
AVDIÆ.

De caſtellis Heſychius, Vitruuius, Plinius, & Iuriſconſulti, tit. De aqua quotidiana. Sed & ad tutelam aquarum familiæ publicæ inſtitutæ: quæ in aliquot miniſteriorum ſpecies diducuntur, villicos, caſtellarios, curatores, ſilicarios, tectores, alioſque opifices, *ait Frontinus. quem in his vide.*

Romæ nouæ plures inſulæ quàm domus.

Nec communione parietum, ſed propriis quæque muris ambirentur.] *Hoc eſt, vt non domus, ſed inſulæ exſtruerentur. Diſce hinc Antiquarie, cur poſt hæc tempora plures Romæ inſulæ, quàm domus. Nam P. Victor ecce, in quaque regione vrbis multo ampliore numero inſulas enumerat. Cur? Non quia domus illuſtriorum hominum, inſulæ tenuiorum: ſed quia Romam deſcribit, qualis poſt Neronem fuit, & ex hoc contra incendia edicto. At ante Neronem, certus ſum domus, quàm inſulas, altero tanto Romæ fuiſſe plures. Argumento, libri lintei Pontificum, in queis ſcriptum*: INCENDIVM. IN. COELIOLO. INSVLÆ. DVÆ. ABSVMPTÆ. SOLO. TENVS. ET. ÆDES. QVINQVE. AMBVSTÆ. QVATTVOR.

Contrà in veteri fuit.

Vulgus Chriſtianos appellabat.] *Sine*, Chreſtianos, *vt ſcripſere per inſcitiam* illi. *Quod nomen ortum demum obſeruo imperio Claudij extremo. Suidas*: ἐπὶ Κλαυδίου βασιλέως Ρωμαίων, Πέτρος τ ἀποστόλων κορυφαῖος Εὐοδίου ἐν Ἀντιοχείᾳ, μεταμεμιθηκαν οἱ πάλαι λεγόμενοι Ναζαραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί. *Sed & Iudæi appellati anteà, quod fruſtrà negitant quidam. Apertè Arrianus lib.* II. *cap.* IX. ὅταν τινα ἑτεροφωτερίζοντα ἴδωμεν, εὐθὺς μέμφομαι λέγων, ὅτι ἔστιν Ιουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. ὅταν δ' ἀναλαβῃ τὸ πάθος, τὸ τῦ βεβαπτίσθαι καὶ ἡρημένος, τότε καὶ ὄντι ἤδη καλεῖται Ιουδαῖος. *Ait, τὸ βεβαπτίσθαι. qui ergo tincti & baptiſati, præter Chriſtianos? Sueton. Claud. cap.* XXV. Iudæos impulſore Chreſto aſſiduè tumultuantes Roma expulit.

* Tertul. Apol. id notat & Lactantius Chriſtiani. Galilæi & Nazaræi dicti. Etiam Iudæi.

Chriſtiani accenſi pro lucernis tædiſque.

PAG. 129. In vſum nocturni luminis vrerentur.] *Pro lychno & lucerna. Credo Iuuenalem ad hoc ſæuitiæ genus ſpectaſſe,*

Pone Tigellinum: tæda lucebis in illa
Qua ſtantes ardent qui fixo gutture fumant.

Iuuenalis aliter explicatus.

quos verſus ſcio & vulgus interpretum, & egregium Turnebum, longè ſecius accipere. Ceterùm prima hæc exercita in noſtrum nomen crudelitas. ſanguinis dico. Nam Claudius antea tantùm expulerat. Sueton. cap. XXV. *Tertullianus*: Conſulite Commentarios veſtros, in illis reperietis Neronem primum in hanc ſectam tum maximè Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe.

Nero primus in Chriſtianos ſæuiit.

Habitu aurigæ permixtus plebi vel circulo inſiſtens.] *Ego perſeuero legere*, vel curriculo, *ſententia planè volente. Nero, inquit, interdum quaſi ſpectator immiſcebatur plebi, interdum currui inſiſtebat vt aurigator. Propriè inſiſtebant. Plinius lib.* IX. *epiſtolar.*

Tacitus correctus.

Aurigarū propriè inſiſtere.

Quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nero trigarius.

Quo magis miror tot millia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, insistentes curribus homines videre. *At Neronem currus rexisse, nimis notum. Plinium leuiter emendo lib.* XXVIII. *cap.* XVII. Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari solitum, cùm sic quoque se trigario (*imò* trigarium) approbare vellet. *Approbare trigarium, valet, ostendere se legitimum aurigam & agitatorem equorum.*

Plinij leuiusculæ emendatio.

Aurum triumphale, siue Coronarium. Aurum votiuum.

Egestóque auro quod triumphis, quod votis.] *Aurum è triumphis, Coronarium capio: quod iam per alios innotuit: siue etiam, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepida Ioui aliisque diis vouebat. Petronius,* Ipse Senatus recti bonique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet. *Aut ipsi Consules, Prætoresue in prouincias & ad bellum ituri. Liuius lib.* XXXI. Ludos Ioui, donumque vouere consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit. *Alibi*: Tum P. Sulpicius secundum vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus. *Et exempla in Liuio sparsim.*

Nero quot statuas è Græcia abstulerit.

Per Asiam atque Achaiam simulacra numinum abripiebantur.] *Pausanias lib.* X. Non postremò Neronis impietatem dei donaria effugere potuerunt. Is enim æneas quingentas, partim deorum, partim hominum, sustulit imagines. *Plinius ait libro* XXXIIII. *clarissima quæque signorum* violentia Neronis in vrbem conuecta, & in sellariis domus aureæ disposita fuisse.

Secundus Carinnas declamator

Secundo Carinnate.] *Suspicari possis Rhetorem illum esse, quem Dio scribit à Caio in exsilium missum, quia contra Tyrannos declamauerat. quémque Iuuenalis tangit:*

Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi
Carinnatis.

Tinctum eum eloquentiæ litterarúmque studiis, Taciti consequa verba indicant.

Induere animum artibus, eleganter. Agellij lectio firmata.

Animum bonis artibus non induerat.] *Tentabam,* imbuerat. *Nunc adfirmo vulgatam scripturam: & perplacet metaphoræ honestas. Quà ipsa vsus Agellius lib.* II. *de Æsopo fabulatore:* qui, *inquit,* res salubriter ac perspicienter animaduersas, in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. *non vt corrumpunt,* induxit.

Senecæ mira & philosopho digna frugalitas.

Dum simplici victu & agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat.] *In tantis opibus magna & rara abstinentiæ laus. Ipse de se epistol.* LXXXIIII. Panis deinde siccus, & sine mensa prandium, post quod non sunt lauandæ manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti. breuissimo somno vtor, & quasi interuigilo. *vbi ex veteri libro adsero,* & quasi interiungo, *ab aurigis metaphora: Epist.* CIX. Inde in omnem vitam vnguento abstinemus: quoniam optimus odor in corpore, est nullus. Inde vino caret stomachus. inde in omnem vitam balneum fugimus. *& plura ibidem.*

Seneca leuiter correctus.

Promuntorium Miseni.

Dum promuntorium Miseni superare contendunt.] *Vti Puteolos scilicet venirent. Illic enim Alexandrinarum nauium portus, vt Strabo lib.* XVII. *indicat. Promuntorium hoc infame naufragiis, vti è Seneca colligas epist.* LXXVIII. *de hisipsis Alexandrinis nauibus:*

Infame naufragiis.

Cùm intrauere Capreas, & promuntorium, ex quo
Alta procelloso speculatur vertice Pallas,

Pallas ibi, seu Minerua cultæ. Statius illustratus.

ceteræ velo iubentur esse contentæ. *Statius*:

Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Libabant ergo procellosæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti.

Grauidæ hostiæ.

In sacrificiis, quibus grauidas hostias immolari mos est.] *Pauca super eo sacrorum ritu. Trahere huc possis illud Festi*: Confeta sus, quæ cùm omni fetu adhibebatur ad sacrificium.

Ineunt deinde consulatum Silius Nerua.] *E Fastis & lapidibus,* Silianus Nerua.

Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat.] *Has omnes laudes eius cecinit quicumque ille adolescens poëta, in Panegyrico ad Pisonem.*

Subrium Flauium.] *Dioni dicitur,* Σάβιος Φλάβιος. *& statim* Σολπίκιος Ἄσπρος, *qui nostro est, Asper.*

Lucanus supra Neronem poëta.

Quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibuerátque ostentare, vanus assimulatione.] *Quinquennali ludicro, cùm Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est. quod ægrè tulit citharœdus Princeps. Statius*:

Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi præferatur Orpheus.

Vana æmulatio in illum Neronis.

Vbi fortè scrib. Ingratis. *O Nero, vel inuito tibi in theatris præferetur noster Orpheus. Sed quid sibi vult hic,* Vanus assimulatione? *An quod Nero vano & irrito conatu assimulare & reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes,* assimulatione. *Sed non placet. ne Farnesianum quidem scriptum,* vana assimulatione. *Lego clarius,* vanus æmulatione.

Vana æmulatio in illum Neronis.

Quinctianus molli corpore infamis.] *Farnes.* mollitie corporis. *Ita Latinis dicta,* ἡ θηλεῖα νόσος. *Ouidius*: Mollis erat, facilisque viris Pæantius heros.

Mollities, quid Latinis.

Antonium Natalem.] *Non arbitror illum esse, quem Seneca cum probro describit:* Nuper Natalis tam improbæ linguæ, quàm impuræ, in cuius ore feminæ purgabantur.

Natalis quidã impurus.

Senecio è præcipua familiaritate Neronis.] *Ergon' ille, qui lib.* XIII. *vnà cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum eius in Acten administer & interpres? Putem. sed ibi Claudius Senecio dicitur, hic Tullius. Itaque me sustineo.*

Senecio, quis?

Super Subrium.] *Libri mei,* per Subrium.

PAG. 130. Contantibus prolatantibúsque spem ac metum.] *Nec malè,* spe ac metu.

Incertum quonammodo sciscitata.] *Id est, vnde aut per quem odorata de coniuratione. Sperne Vertranij,* suscitata.

Chiliarchi in classe.

Erat Chiliarchus.] *Ita libri. Vulgò,* nauarchus. *Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut & Centuriones reperies plus semel in classe.*

Coniectura instabilis in Tacito.

Neque Senatui quid manere* sed prouisum.] *Vatic. codicis scripturam expressi. nec dissentit Farnesianus, nisi quod refert,* quod manere. *Quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc æstu? Fortè,* Neque se nautam quidem manere. *quasi attollens coniuratorum numerum splendorémque id dicat mulier. etiam ipso cessante, prouisum viris melioribus quomodo nefarius ille pœnas daret.*

Ne L. Silanus eximia nobilitate.] *De quo inferius lib.* XVI.

Correctus Tacitus.

Ne à libertate moueretur, vel dilecto Imp. alio.] *Vatic.* ne ad libertatem moraretur. *Ducit me sententia vt legam,* ne aut libertatem moliretur. *Duplex videlicet à Vestino metus. ne aut homo acer ad libertatem populũ vocaret: aut alium à Pisone Principem diligeret.*

Circenses Cereri.

Circensium ludorum die qui Cereri celebratur.] *Qui dies pridie Idus Apriles, ita notatus Kalendario veteri:* LVDI. CERERI. *& biduo antè,* LVDI. IN. CIRCO. *Infrà, noster:* vtque Circensium Cerealium ludicrum, pluribus equorum cursibus celebrãretur. *Dio lib.* XLVII. *inter prodigia refert, quòd* Ædiles Cereri, loco Circensium & equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint. *Ouidium adde* IIII. *Fastorum.*

Audentia, pro audacia.

Vt quisque audentiæ habuisset.] *Lectio à Vatic. est, Farnes.* audaciæ habuisset. *corruptè triti libri,* audiuisset.

Coniuratio Viniciana, post istam Pisonis.

Donec proditio cœpit è domo Sceuini.] *Plutarchus libello de Garrulitate, longè aliter elatam & apertam narrat coniurationem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem coniuratio, Pisoniana, & Viniciana, vt auctor Sueton. cap.* XXXVI. *Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi.*

Epaphroditus, nomine Epheteti domini: re, seruus.

PAG. 131. Ad liberrũ Neronis Epaphroditũ.] *Qui à libellis fuit. de quo Suet. Ner. ca.* XLIX. *& Domit. cap.* XIIII. *Est ille ipse, cui nobilis seruus Epictetus fuit. Suidas, & Arrianus.*

Ac secretò collocutum.] *Farnes.* secreta, *& ad oram,* Seneca. *non probo. Statim è libris edidi,* An cuncta iam patefacta credens. *non vt obtinuerat,* ante. *Notum & creberrimum Tacito dicendi genus.*

Cum ad eosdem cruciatus traheretur gestamine sellæ. nam dissolutis mẽbris insistere nequibat] *Eadem sæuitia est quam tangit Ammianus libro* XXIX. Promiscuè iuuenes aliique, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestoriis ducebantur.

Libertæ constantia.

Senatorésque intacti tormentis.] *Ita Farnes. optimè Vatic.* intactis. *littera vna redundante. Ex quo fonte vulgatus error,* in tantis. *Res clara. Insigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties pressa constanter indicare abnuerit ignotos: cùm viri & Senatores etiam proxima pignora sua proderent, sine tormentis.*

Rostra escendere.] *libri scripti.*

Breuis ad mortem paratus.

PAG. 132. Non illud breue mortis arbitrium permitteret.] *Profectò breue. Nam Nero* mori iussis non amplius quàm horarium spatium dabat.

Locus suppliciis seruilibus. Sestertium dictus.

Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum.] *Discе ergo clarè, Lector, locum certum fuisse in pœnam seruorum viliúmque capitum. Quem illum? Sestertium, vt opinor. Ita enim locus, non Romæ, sed extra vrbem, vbi cruces, patibula defixa, cadauera abiecta, aliáque quæ ad supplicia plebis. Plutarchus in Galba,* ἡ δὲ Γάλβα τοῖς Πατρόβιε καὶ Οὐιτελλίε δούλοις ἐδωρήσαντο. λαβόντες δὲ ἐπεῖνοι καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι ἢ καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ἔξω τὲς ἀπὸ τῦ Καισάρεω κολαζομένες θανατῶσιν. ὁ δὲ τόπος Σεσέρτιον καλεῖται. *id est*: Galbæ caput Patrobij & Vitellij seruis donarunt. quodlli acceptum omni contumeliarum & ludibriorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

briorum genere afficientes abiecerunt in locum, vbi occidi solent in quos Cæsar iussit animaduertere. Locus Sestertium dicitur. *Extra vrbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia semitertio ab vrbe milliari. Ea quidem ratio appellandi, recepta Romanis. Ita Septimum, palatium sub vrbe, Iustiniani, l.* XXXIIII. *C. De donation. Decimum, suburbanum Carthaginis Procopio. Septimum Hostiense, Symmachi villa, lib.* VI. *epist. Quartum Latinæ, apud eumdem lib.* IX. *Quartum Pollionis, Martialem lib.* III. *Credo fuisse extra portam* Esquilinam: *& odorari videor corruptionem eius verbi in Commentatore Horatij, vti Cruquius sedulæ industriæ interpres eum edidit.* Esquilinus mons Romæ ex septem montibus. hinc Esquilina porta Romæ dicitur, adsessorium, vbi certus erat locus sepulcrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum viliumque comburenda, aut canibus proiicienda. *Legerim*, ad sestertium. *Sicut in vita Cypriani*: Cùm venisset ad eum locum qui dicitur Sextus, quarto ab vrbe milliari. *emendatum ab aliis rectè*, Sextertius.

Is extra vrbem. Caussa eius nominis.

Loca multa à distantia appellata.

* Puticulos ipsos vltra Esquilias Varro locat.

Commentator Horatij correctus.

Manu Statij Tribuni trucidatur, plenus constantis silentij.] *Egregij viri mortem plenius Arrianus describit, lib.* I. *cap.* I. Λατέρανός τις ἐν Ῥώμῃ κελεύθεις ὑπὸ τ̃ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐκτείνας τράχηλον, καὶ πληγεὶς, ὡ ὡρὸς αὐτὸν τὴν πληγὴν αὐθωπιζυομένῳ ἐπ' ὀλίγον σωελκυσθεὶς, πάλιν ἐξέτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὡρότερον, ὡς τελθόντι Ἐπαφροδίτῳ τῷ ἀπελευθέρῳ τ̃ Νέρωνος, ἐκ ἀναιρήναντι αὐτὸν ὑπὲρ τ̃ συγκρυθῆναι, ἂν τι θέλω, φησὶν, ἐρῶ σε τῷ κυρίῳ. *O excelsum animum! & supra omnem hanc terrenam fecem.*

Plautij Lateranj virilis mors.

Cum Pompeia Paullina.] *Quam nobilissimam feminam Dio appellat; filiam fortean Pompeij Paullini, qui suprà Consularis dicitur & vectigalibus publicis præpositus.*

Vxor Senecæ nobilis.

Nec sibi promptum in adulationes ingenium.] *Ipse de se ad Neronem*: Non blandiar auribus tuis. nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere, quàm placere adulando.

Seneca ab adulando auertius.

Nulla pauoris signa, nihil triste in vultu aut verbis.] *Lege hæc cum sequentibus: & admitte, sodes, calumnias Dionis.*

PAG. 133. Venenum, quo damnati publicò Athenienſium iudicio.] *Cicuta.*

Mos libandi Ioui Seruatori.

Libare se liquorem illum Ioui liberatori.] *Ita Thraseas moriturus*, Libemus, inquit, Ioui liberatori. *Caussa viris magnis, huius in supremis ioci, à more Græciæ, qui discessuri è conuiuio libabant Ioui Seruatori. sic isti è vita, Ioui Liberatori. Athenæus libro* XV. *in fragmento quod Canterus olim amicus noster publicauit*: τῷ δὲ μὴ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ φερομένῳ πωτηρίῳ Διὶ σωτῆρι ὑμνῆσαι. *Suidas*: ἔθος ἦν οἱ παλαιοὶ, μὴ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀμαθῆ δαίμονος, ἐπιῤῥοφῆντες ἄκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν ἀγαθῆ δαίμονος. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρῶτον ποτήριον ὕπτο λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, Διὸς σωτῆρος. *Adde huc, si vis, plura ab Erasmo in Chiliade* II. *centuria* VIII. *in Prouerbio*, Seruatori tertius.

Renitens Sceuinus.] *Imò*, renidens. *& statim*: redderet iam bono Principi vicem.

Quibus de caussis ad obliuionem sacramenti processisset.] *Non temerè sacramenti mentio. Nam milites sub Impp. ante omnia iurabant in principis salutem. Pulchrè Arrianus lib.* I. *cap.* XIV. τῷ θεῷ ἐδέ καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι πάντων προτιμήσαντ τὴν τ̃ Καίσαρος σωτηρίαν. *id est*: Deo præstandum nobis iusiurandum est, quale militibus, Cæsari. At illi mercede accepta iurant rebus omnibus se præposituros salutem Cæsaris. *Tertullianus allusit docte, vt solet, De corona militis, vbi dissuadet Christiano militiam*: Credimúsne humanum sacramentum diuino superduci licere? & in alium dominum respondere post Christum? & eierare patrem ac matrem & omnem proximum, quos & lex honorari præcepit? *Nam expressit propemodum formulam ipsam: quam attentus lector hauriet è Suetonij Calig. cap.* XV. De sororibus auctor fuit vt omnibus sacramentis adiiceretur, Neque me liberosque meos cariores habeo, quàm Caium & sorores eius. *vbi scribendum aio*, habebo. *Quod iuramentum Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta iurantibus anno nouo, de ipso Caio, lib.* LIX. περὶ δὲ τὲ Αὐγούστε τ̃ τε Γαΐε τά τε ἄλλα, ὥσπερ εἴθιτο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τ̃ τέκνων, καὶ ὀνεῖνον & τὰς ἀδελφὰς αὐτ̃ προτιμήσειν ὤμοσεν. *Appositè ergo hic Nero à milite quærit, cur oblitus sacramenti, perditum ire voluerit in cuius salutem iurauerat.*

Sacramentum, sub principibus, militum.

Ei salus principis inerat.

Milites iurant omnia omnesque posthabituros principi.

Formulæ iuramenti eius pars

Et incomptos, & validos.] *Assentior Rhenano*, incomptos, sed validos.

Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur.] *Tribuni ergo interdum supplicium ipsi manu sua sumebant. Vti suprà hocce libro Lateranus* manu Statij Tribuni trucidatur. *cui caput incisum esse ex Arriano didicimus. Et libro* XI. *Messallina*, ictu Tribuni transigitur. *Apud Senecam etiam scriptum, epist.* III. Caius Cæsar iussit Lepidum Decio Tribuno

Tribuni militũ ipsi puniunt.

Tribuno præbere ceruicem. *Notari volo. nam aliàs, Speculatores ferè ad supplicia sumenda destinati: non insignes milites.*

Sed plerumque Speculatores.

Admonitus fortiter protendere ceruicem.] *Habitum hunc eorum qui gladio feriendi, describit Panegyristes in Theodosij Laudatione*: poplitem flectere, ceruicem extendere ad plagam fortasse non vnam. *Quod supplicij genus tamen ignotum reip.* * *priscæ: etiam in militia. Ideò Lucanus* ——nondum artis erat caput ense rotare. *Cœpit sub* * *Impp. statimque in creberrimo vsu. A militia cœpisse credo, & in milites primò aque militibus vsurpatum. Sueton. Calig. cap.* XXXII. Miles decollandi artifex, quibuscumque è custodia capita amputabat. *Seneca, de Ira lib.* I. *cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat: cùm subitò apparuit ille commilito qui occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem iubet. *& exempla obuia post Augustum. Honestior autem pœna gladij, quàm securis, ab eáque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio, cùm securi Papinianus occisus esset*, Gladio te exequi oportuit meum iussum. *Xenophon eleganter de Cyri expedit. lib.* II. *extremo: de cæde Menonis Thessali*: μὴ δὲ τ̃ ἄλλων θανάτων στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, ἐκ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, δοτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιστον θανάτων ἐδόκει εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰτιασθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρὸς, λέγε) τελοῦτος τυχεῖν. *id est*: Post aliorum Prætorum cædem, damnatus à rege interiit. Non vt Clearchus aliique duces, capite à ceruicibus ablato (quod pulcherrimum mortis genus esse censetur) sed annum totum variis contumeliis cruciatibusque affectus, vt sceleratus quispiam, tandem obiit.

Gladij pœna, quando inducta.

* Eius enim loco securis.

* Imò in militia etiam antè, vt apparet ex Hirtij Com. de bello Africo & Hispan. vbi aliquoties, militibus ceruices incisæ legũtur.

Gladij pœna honestissima. Etiam apud Græcos.

Sesquiplaga interfectum.] *Caligulæ præceptum*, Ita feri, vt mori se sentiat.

Non aliter tot flagitiis eius subueniri posse.] *Legi voluit*, obueniri, *optimus & doctissimus Faber: interpretatúrque resisti, & obuiam iri. Probabili per se coniecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipse verba respiciens scripsit cap.* XXXVII. Cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. *Sententia ergo animosior tenenda, ex Suetonij scripto & interpretamento, videtur.*

Retenta vulgata lectio contra virum doctũ.

Ille ferociam amici metuit.] *Haud dubiè*, animi.

Statiliam Messallinam.] *Quæ postea Neroni vxor. Sueton. cap.* XXXV.

Decoráque seruitia, & pari ætate habebat.] *Existimo, Pædagogia describit: id est, cœtum elegantium puerorum, quos composita veste, facie, capillis, in publico habebant: & plerumque vna ætate. sic dicta, quia sub pædagogo. Martialis*:

Pædagogia veterum.

Et pædagogo non iubente lasciui
Parere gaudent villico capillati.

Hos Seneca describit epist. XCVI. Transeo agmina exoletorum, per nationes coloresque descripta, vt eadem omnibus leuitas sit, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum. *Iulianus in Antiochico*: ἀ κρεῖττον ἦν ὀλωδέναι βύσσον τ̃ ἀγορᾶν βαδίζοντός σε, καὶ παῖδας ἡγεῖσθαι καλὲς, εἰς ἑς ἀποβλέπεσιν οἱ πολῖται; *Hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius Ner. cap.* XXVIII. Super ingenuorum pædagogia, & matronarum concubinatus. *Pædagogia enim non culpat, sed quod ex ingenuis. Tertullianus Apol.* Cùm de pædagogiis aulicis nescio quem cinædum (*Antinoum intellegit*) deum facitis. *Plinius* XXXIII. Iam verò & pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento. *quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendæ. Vsus etiam eorum ad mensam. Vlpianus l.* XII. *de Instructo vel instrum.* Si instructum fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cum ibi venisset præsto essent in triclinio, legato continentur. *Hos habebant in veste pretiosa. Seneca De vita beata, cap.* XVII. Quare pædagogium pretiosa veste succingitur? *Imò aurata. Idem De Tranquillit. cap.* I. Præstringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentius quàm intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia, & agmen seruorum nitentium. *Ammianus lib.* XXVI. Tunica auro distincta, vt regius minister, indutus, à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem. *Nec aliud sensit cùm de auro Plinius scripsit*: Honestius viri pædagogiis id damus, balineasque diues puerorum forma conuertit. *nescio an*, conuestit. *Seneca de puerorum istorum deliciis, epist.* CXXIII. Omnium pædagogia oblita facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem lædat. Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret. *Vides ergo vbique Pædagogia pro cœtu & quasi collegio puerorum. pro loco non accipio, nec apud Plinium quidem lib.* VII. *epist.* Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat. *rescribóq.* Puer è pædagogio. *Intellegit enim puerum pædagogianum. Ammianus, lib.* XXIX. Adultus quidam ex his quos Pædagogianos appellant, ad obseruandam venaticiam prædam, Spartanum canem retinere dispositus. *Res*

Pari forma & ætate.

Ad delicias.

Pretioso amicti. Imò aureo.

Pædagogiani pueri.

Pædagogium, pro cœtu, non loco Plinij leuicula correctio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pueri nostri, quos Paigios vocamus, ori indè.

noménque in parte mansit, apud Paigios Gallorum, Italorúmque.

Versus ipsos rettulit.] *Sunt haud dubiè isti,*

Scinditur aulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit vndique venis.
Discursúsque animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis.

Locus fractus.

PAG. 134. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentia, Musonius præceptis sapientiæ fouebat.] *Mancus locus: censeóque immissa voce legend.* Verginium & Musonium Rufum. *Ecce enim de Musonio caussam statim subiecit eius pulsi: & Dio narrata coniuratione,* Ῥᾴφος μέντοι Μουσώνιος, *inquit,* ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. *Sed Verginius iste quis sit, animi pendeo. Non enim ille opinor, illustris. de cuius exsilio non apud Tacitum, non apud Plinium vsquam lectum. Et quomodo potuit? qui Germaniæ & legionibus præfuit hisipsis annis?*

Fortasse sanatus.

Musonius pulsus Roma. Quis Verginius iste, incertum.

Cæsenius Maximus] *Scrib.* Cæsonius, *& Martiali ab hac historia fœneranda lux, libro* VII. *ad Ouidium quendam:*

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæsonius hic est,
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc Nero damnauit, sed tu damnare Neronem
Ausus es; & profugi, non tua fata, sequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exsulis isti,
Qui modo nolueras Consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo:
Audiet hæc præsens venturaque turba, fuisse
Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.

Cæsonius, quis. & Martialis præter interpretum mentē explicatus.

Vbi discis & Consulem fuisse hunc Cæsonium, & inter Senecæ amicos. quæ caussa certè damnationis.

Addiditque sine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ vtebantur.] *Suetonius Ner. cap.* X. Constituit Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum. *Seuerus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus:* κἀ τὸ σιτηρέσιον ἀυτοῖς πρώτος ηὔξησε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς κέκοσμῆς ἐπέδωκε. *Iterúmque Antoninus eius F. patrata cæde Getæ. Idem scriptor:* ἐφεστήκει δὲ τῷ σιτηρεσίῳ ἄλλο τι τελούμενα ἡμῖν. *id est:* adiecit annonæ, suprà quàm soliti accipere, dimidium.

Frumentum gratis Prætorij militibus datū. Auctum à Seuero.

Et Antonino.

Iunium Gallionem.] *Quem Nero pòst interfecit. Dio.*

Soli cui est vetus ædes apud Circum.] *De qua Tertullianus libello De Spectaculis.*

Solis templum in Circo.

Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit.] *Rituveteri & recepto. Suetonius Cal. cap.* XXIIII. Tres gladios in necem suam præparatos, Marti vltori, addito elogio, consecrauit. *Idem Vitellio, cap.* X. Pugionem quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum. *Dio in Antonino Caracalla:* καὶ τὸ ξίφος, ᾧ ἔ τὸν ἀδελφὸν ἀπεκτόνει, ἀναθεῖναι τῷ θεῷ ἐτόλμησε. *Sed & apud Græcos, Olympias* gladium quo rex (*Philippus*) percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecrauit. *ait Iustinus. Tertullianus pulchrè de Resurrect. carnis:* Gladius bene de bello cruentus, & melior homicida, laudem suam consecratione pensabit.

Pugiones gladique lacrati soliti.

Etiam apud Græcos.

Quod ad omina olim sui exitus verteretur.] *Liquida apertáque sententia. Olim, tantùm sit significatione futuri: quod pueris non ignotum. At nostri Critici ex Budensi codice,* quod clam ad omen ac dolum, *legunt, non sine meo risu.*

Error Verttanij & Rhenani.

Nam deûm honor principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.] *Tertullianus pulchrè & appositè huic rei:* Si non de mendacio erubescit eiusmodi adulatio, hominem deum appellando: timeat saltem de infausto. Maledictum est, ante Apotheosin, deum Cæsarem nuncupare.

Principes in viuis, numquā Diui dicti.

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM XVI. ANNALIVM

COMMENTARIVS.

RATORIBVSQVE præcipua materia.] *Vatic.* abaratoribus oratoribusque. *Legerim,* ac rhetoribus oratoribusque: vel, ac vatibus oratoribusque. *Certè, & vates & oratores, Musico illo agone certasse scimus.*

PAG. 135. Vox addita Tacito.

Nec missis visoribus.] *Ita inuisores Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu,* I. *Florido:* Siquis fortè in hoc pulcherrimo cœtu ex illis inuisoribus meis malignus sedet. *Nihil iam igitur muto.*

Propinquo iam lustrali certamine.] *Siue Quinquennali. Quod ante de eo dixit,* πρόληψιν *est, & per occasionem. At nunc seriò de ea re tota.*

Lustrale certamen idem cum Quinquennali.

Si æquum aduersus æmulos.] *Perplacet emendatio mihi nata iam nunc,* Seque vnum aduersus æm. *Scio, & peritis.*

Flexus genu, & cœtum illum manu veneratus.] *Imò & solemnia histrionum verba hæc pronuntians,* κύριοί με ἐυμβιῶς με ἀκούσατε, Domini mei audite me libenter. *Ex quo intellegis quid Principium apud Suetonium sit Neron. cap.* XXI. Vtque constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium Rufum pronunciauit. *Anteloquium scilicet illud citharœdicum, emerendi fauoris: vti & principia quædam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad lib.* I. *Histor.*

Histrionia verba in præfando.

Principium, in Suetonio.

Plebs personabat certis modis, plausúque composito.] *Ars enim, si dis placet, vtriusque rei: acclamandi, & plaudendi. Itaque addit,* cùm manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros. *In edicto Theoderici regis ad populum Rom. lib.* I. *Variar. Cassiodori:* Soletis aëra ipsum mellifluis implere clamoribus, & vno sono dicere quod ipsas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; & ita sub quadam harmonia citharæ concauum theatrum per vos resonat, vt tonos possit quilibet credere, quàm clamores. *Modulatum hunc clamorem, concentum appellat Plinius in Panegyrico:* Et populus quidem Rom. dilectum principum seruat, quantoque paulo antè concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. *Dio,* ἐυρύθμως ἐκβοᾶν, *in Pertinace:* ὅτε τε εἰώθεσαν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ Κομμόδῳ θεραπείᾳ ἐυρύθμως πως ἐκβοᾶν, ταῦτά τότε μεταχηματίζοντες ἐς τὸ γελοιότερον ἐξηύδων. *Vide quædam huius rei ad* I. *Histor.*

Acclamatio plausúsque ex arte. Quititium cōpositæ modulatæque voces.

Concentus.

PAG. 136. Vespasianum à Phœbo liberto increpitum.] *Libertus admissionum fuit, ex Sueton. Vespas. cap.* XIIII. *De eo lapis,*

Phœbus libertus.

TI. CLAVDIO. AVG. L.
PHOEBO
CLAVDIA PANARTYCHIS.

Differtum odoribus conditur.] *Plinius de Arabia:* Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouissimo Poppææ suæ die concremauerit.

Odorams Poppææ regus.

L. Silanus.] *Suspicor eumpse esse, cui posteà statua in foro posita, curante Capitone. Qua de re Plinij epistola tota, lib.* I. *ad Cornelium Titianum.*

L. Silanus.

Duci partium.] *Budensis codex,* Dux. *non malè. Hæc autem historia est: quam eleganter Ambros.* I. *offic. tangit:* Si tyranni aliquis habeat imaginem, nónne obnoxius est damnationi? Memini legisse me quosdam capitali supplicio damnatos, quia Bruti & Cassij interfectorum Cæsaris imagines asseruarent. *De titulis autem imaginum scripsi in Electis, cap* XXIX.

Titulus imaginis.

Ac vt memoria tantum.] *Lego,* ac ne.

Animo præruptum.] *Non,* promptum: *ex Vaticano. Præruptus, vti Præfractus, de iis qui rigida effrænique audacia sunt. Ita Ciceroni pro Roscio,* Prorupta audacia, *dicta.*

Præruptus animo.

Vulcatius Tullinus.] *Credo,* Tertullinus: *superuixitque ad principatum Vespasiani. Lib.* IIII. *Histor.* Vulcatius Tertullinus tribunus plebei interfectus.

Tertullinus.

Marcellus Cornelius.] *Quem Galba deinde interfecit. lib* I. *Histor.* Quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispania? *Noto eò, quia Tacitus ipse admonet, euasisse eos hoc discrimen, & Neroni superfuisse.*

Marcellus Cornelius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plinij profocer.

Calpurnius Fabatus eques Rom.] *Ille profocer Plinij Secundi.*

Cassij Iurisconsulti exitium.

Deportatúsque in insulam Sardiniam Cassius, & * Senatus ius expectabatur.] *Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico)* Senatus iussus spectabatur. *At de exsilio Cassij, conuenienter cum Tacito Pomponius De orig. iuris*: Caius Cassius Longinus plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, donec eum Cæsar (*Nero, non Claudius, vti censent*) pelleret: expulsúsque ab eo in Sardiniam, reuocatus à Vespasiano. *De eximia eius scientia, noster lib.* XII. Ea tempestate Cassius ceteros præminebat peritia legum. *Plinius lib.* VII. *epistol.* Lætor quod domus C. Cassij, huius qui Cassianæ scholæ princeps & parens fuit, seruiet domino non minori.

Ius laus.

Consulatus sui quondam collegam.] *Primo imperij eius anno.*

Mors suo arbitrio.

Post Fabrum nostra diuinatio.

Mors sine arbitro.

Viatorum sessio in theatro.

PAG. 137. Et Nero interceſſit, mortem sine arbitrio permittens.] *Clarissimus Faber bis huncce locum attigit. Primò ei visum legere*, mortem libero arbitrio: *pòst maluit*, suo arbitrio. *Quod postremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen meum*, mortem sine arbitro. *Et adseuerem eam Cornelij scripturam esse. Mors sine arbitro; libera, sine domino, sine iudice. Simile lib.* I. *Annal.* An præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?

Locus in theatro inter viatores Tribunicios.] *Qui spectasse videntur non abiuncto à Tribunis loco, vti ad obsequia apparere possent. Ideò loco digno.*

Incendium Lugdunense. Quando.

Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est.] *Cladem ex incendio conceptam. quod denarrat & deplorat Seneca epistola tota* XCII. *Accidit centesimo anno à colonia deducta, eodem Seneca obseruante. Vt solatium hoc tardè adhibitum à Nerone sit, septimo post incendium anno. Nam deducta Lugdunum à Munatio Planco, anno vrbis* DCCXI.

Diu post aditi à Nerone.

L. Telesino Cos.] *Nomen ei L. Pontius Telesinus ex Velleio. Laudat vt philosophum, & insignem virum plus vno loco Philostratus lib.* IIII. *&* VII *eumdémque exsulasse ea re sub Nerone scribit.*

L. Telesinus philosophus.

Nuntios & consolationes.] *Omnino lego*, consultationes. *Verbum eius artis. Iuuen.*

——quæ nullum consulit, & iam
Consulitur.

Consulere, & Consultatio verbum Chaldæorum.

Noster: Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus. *Paullo antè scribo*, multorum amicitiis innexum, *non*, innixum.

Fanum & templum Liguriæ.

Ostorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat.] *Non aspernabilis fortè coniectura nostra*, apud Fanum Ligurum. *Is locus, Templum alio nomine dictus. In vita Agricolæ*: Classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur. *Liuius tamen Finem Ligurum etiam appellat*: Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt. *sed alio, nisi fallor, & communi magis sensu.*

M. Ostorius.

Ciuicam coronam apud Britanniam meritus.] *Filij ergo M. Ostorij ista mors. Nam de eo libro* XII. *scriptum*: Qua pugna filius legati M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. *Pater sanè in ipsa Britannia obiit.*

Equites Romani, dignitate Senatoria.] *Non enim reuera Senatores, sed opibus ac splendore cuius Senatorum pares. Equites Illustres.*

Quondam Præfectus Prætorij.] *Sub Claudio. libro* XI.

PAG. 138. Breuius pecuniæ iter credebat per procurationes.] *Ad quas soli equites aut liberti admissi.*

De iniquitate exsilij.] *Operarum culpa. Scrib.* exitij.

Proditam C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant.] *Coniurationem Æmilij Lepidi. de qua Sueton. & Dio.*

C. Petronij huius Venereæ Satyræ. Prænomen eius anceps.

De C. Petronio.] *Quem viri docti eum censent, cuius fragmenta hodie purissimæ impuritatis. De quo etiam delibero: sicut & de prænomine: quod apud Plinium lib.* XXXVII. *cap.* II. *Titus est; itémque Plutarchum in libello* Πῶς ἂν τις δηχαρίνειε τὴ κόλακα τὸ φίλυ. *Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinij verba*; Titus Petronius Consularis moriturus, inuidia Neronis Principis, vt mensam eius exheredaret, trullam murrhinam CCC. H-S. emptam fregit. *Plutarchi*: ἢ τὰς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζωσιν ὥσπερ Νέρωνα Τῖτος Πετρώνιος.

Antipodes Romæ, quibus dies pro nocte. Senecæ aliqua lux.

Illi dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur.] *Vide verum hunc aduersipedem, vt Latini appellant. Dies noster, illi nox erat: & nox, pro die. Pulchrè omnino istos homines verè peruersos Seneca describit & culpat, epist.* CXXIII. Lucet? somni tempus. Quies est? (*pro nocte, Quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo*) nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius

pius accedit? tempus est cænæ. *Ac plura ibi de lucifugis illis vide.*

Barea Sorano.] *Qui ille est nominatus Boëtho de Consolat. lib.* I. *prosa* III.

De nomine Thraseæ quæsitum.

Thrasea Pæto.] *Cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse.* C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO. COS. *Quod etsi de alio: ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator vnicus Catonis, de cuius vita librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes eius sparsæ in Tacito, Arriano, Dione: sed ante*

Laudes eius.

alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello πολιτικῶν παραγγελμάτων. *Ait*: Νέρων ὀλίγου ἐμανθάνετο ἢ πτεῖναι τὸ Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὁμοίως ἐγκαλλύοντός τινος ὡς κακῶς πεπεμένου καὶ ἀδίκως, Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν ἔτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαίως ἄξιός ἐστιν. *Salue, ô, salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius æui. Tua inter homines, non hominis vita: noua probitas, constantia, grauitas: & vitæ mortísque æquabilis tenor.*

Ludi Cæstici ab Antenore.

Ludis Cæsticis à Troiano Antenore institutis.] *Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hic dicitur Thraseas, non pugnasse: & à Dione* βαιῳδίαν ὑποκεκριμένος ἐν Πατα-

Dio correctus.

uio τῇ πατρίδι. ita enim scribend. (Patauinus quia Thraseas) non πολεμία. *Sed crederem, vt sit, tempore auctiores ornatioréque eos ludos factos, & ad cæstus scenica etiam certamina adiecta. Turbat nos tamen & moratur Vatic. qui*, cetastis, *refert. Scriptura, de qua nihil hiscam. Apud Liuium lib.* X. *nauale certamen annuum est Patauij: sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus, apud Sidonium in Abitaco suo, ad exemplar Troianæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantum monet, fuisse* ἑορτὴν τελεωτέραν, *tricennale spectaculum.*

Iusiurandum in acta Principum.

Principio anni vitare Thraseam solemne iusiurandum.] *Cuius multa memoria in Tacito, aliísque. Ideò exponam. Libera re Romana non iuratum scio in cuiusquam acta, iuratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem Senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumuiri, nisi fallor, Calendis Ianuariis & ipsi iurarunt, & alios adegerunt, rata se habituros omnia acta Diui Iulij. Inde secutis principibus exemplum. Dio oportunè, lib.* XLVII. ἐν τε τῇ πρώτῃ τῆ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοί τε ὤμοσαν, καὶ τὸς ἄλλυς ὅρκοσαν βεβαια νομεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνε ῥηθέντα. καὶ τέτο καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἔχεσιν, ἤ κ ἐτ' αὐτὸ ποτε ῥηθείσης, καὶ μὴ ἀπιμωθεῖσι γίγνε). *id est*: Kalendis autem noui anni, & ipsi Triumuiri iurarunt, & alios iurare coëgerunt, omnia acta Iulij rata se habituros. Quod & nunc vsurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi fortè infamia ignominiaque publicè notati sint. *Id accidit sub annum vrbis* DCCXII. *Factum idem viuo Augusto, de quo idem Græcus lib.* LIII. ἐν δὲ τῇ νεμηνίᾳ ὅρκυς ἠ βελὴ βεβαιῶσα τὰς πράξεις αὐτῆ ἐποιήσατο. *Id'que iuramentum semper abusque Diuo Iulio repetitum, ad principem eius anni. Tacitus infrà*: Eiusdem animi est Poppæam diuam non credere, cuius in acta Diui Iulij & Augusti non iurare. *Nisi tamen siquis sceleribus & flagitiis aliter meruisset. Dio lib.* LX. *de Caio*: καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτῆ ἐκ ἔστιν ἐν τῇ καταλόγῳ τῇ αὐτοκρατόρων, ὧν μηνίω ἑκάστῳ τοῖς ὅρκοις ἢ ἐπὶ τῆ εὐχαῖς ποιύμεθα, ὥσπερ καὶ τὸ τῆ Τιβερίυ. *id est*: Ob eas caussas non est Caij nomen in catalogo alboque Principum, quorum mentionem facimus in iuramentis votisque, vti nec Tiberij. *Iuratum verò non viritim, sed vno aliquo ex quoque magistratu verba præeunte, reliquis assentientibus. Quem morem Senatus, adulatione noua, transgressus est sub Tiberio, vt narrat idem Dio* LVIII. νομιζομένυ συχνὸν χρόνον ἤδη, μηδεὶ κατ' ἄνδρα τὸ βελὴν ἐν τῇ νεμηνίᾳ ὀμνύναι, ἀλλ' ἑνὸς, ὥσπερ εἰρηταί μοι, προομνύντος, καὶ τὸς λοιπὸς συνεπαινεῖν, ἐκ ἐποίησαν αὐτὸ, ἀλλ' αὐτεπαγγέλτι μηδενὸς σφᾶς ἀναγκάσαντος, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ὑπισχύσαντο, ὥσπερ τι καὶ τότε μᾶλλον ἐκμορκήσοντες. *Sed præiurationem Claudius iterum reduxit, explicátque Dio lib. vltimo*: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἐδεδιόμενα διώμοσε, τὰς δ' ἄλλας ἐκώλυσε κατ' ἄνδρα ὀμόσαι, καὶ ὅτως εἴ τις τῆ στρατηγήσαντι, ὥσπερ ποτε, ἕτερος τῆ ἡμαρχόντων, ἀπό τε τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἰς ἐξήρξε τῆ ὅρκων τοῖς ὁμόσις. καὶ τέτο ἐπὶ πλείω ἔτη ἐπράχθη. *Quam tamen abrogatam denuo esse, reditúmque ad singularia iuramenta, indicio sunt quæ hic & posteà Thraseæ obiiciuntur. Et Dionis sanè verba vltima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id seruatum.*

A Iulio vsque iurabant.

Iurabât in acta omnium Imp. exceptis pessimis.

Non viritim, sed vnus ex quoque magistratu.

Sacerdotes vota concipiebant pro salute principis.

Nuncupationibus votorum non adesse.] *De quibus lib.* IV. *Annal.* Pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes cùm pro incolumitate Principis vota susciperent. *Sueton. Neron. cap.* XLVI. Votorum nuncupatione, magna iam ordinum frequentia, vix repertæ Capitolij claues. *Ea vota in tabulis concipi solita, & signari. Suet. Aug. cap.* XCVII. Nam se quamquam conscriptis paratísque iam tabulis, negauit susceprurum vota, quæ non esset soluturus. *Plinius ad Traianum*: Solennia vota pro incolumitate tua, qua salus publica

Obsignabat tabulis ea vota in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quis dies Votorum.

continetur, & susceipimus & soluimus: precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari. *Concepta non Kalendis ipsis, sed* III. *Nonas. Plutarchus in Cicerone:* τεχθῆναι Κικέρωνα λέγεσιν, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἡγεμόνος. *Capitolinus in Pertinace*: Tertio Nonarum die, Votis ipsis. *Concepta & in castris apud signa; & in Capitolio. Tertullianus de Corona*: Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, secunda in Capitoliis. Accipe post loca, & verba. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum. *Vbi & formulæ pars; in qua tamen corrigo*, esse *facturum. Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi*: Credo ego inimicos meos hoc dicturum. *Dies hic publicè lætus; ideóque* Ælius Cæsar Votorum caussa ab Hadriano lugeri est vetitus. *Eumdem etiam* * *Solemnia ἁπλῶς appellarunt. Quod obseruo ex Tertulliani his verbis*: Veræ religionis homines etiam Solemnia Imperatorum conscientia potius, quàm lasciuia celebrant. Grande videlicet officium focos & choros (*nescio an*, thoros, *vt ad lectisternia referatur*) in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere. Hæccine solemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos meritò damnandos! Cur enim Vota & gaudia Cæsarum casti & sobrij & probi expungimus?

Vbi concepta.

Tertullianus correctus.

* Ita poëta vetus: *Mari tibi vouea factum bidente verre.*

*Et Plinius suprà, Solemnia vota. Coniectura in Tertulliano.

Vox addita Tacito.

Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore.] *Sentio abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo*: incolumitas tua sine cura, artes sine honore. *Prius membrum ad nuncupationem omissam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis: alterum ad id, quod numquam immolarit pro cælesti voce.*

Curatius, vt accuratius.

PAG. 139. Curatius leguntur.] *Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæserant. Itaque*, Curiatium, *aut* Curantium, *ferè legas. At ita ante Tacitum Sallustius*, Curatissimè accepit. *& Ammianus*: Domicilia cuncta curatius ritu Romano instructa. *Noster lib.* XIIII. Ludos curatius editos.

A Elius Tubero Stoïcus.

Fauonius, item Stoïcus.

Ista secta Tuberones & Fauonios, veteri quoque reip. ingrata nomina genuit.] *Stoicorum sectam, vitium hoc hominis culpat, & qui eam secuti. Tuberonem intellegit Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus strauit lectos Punicanos, & vasa Samia exposuit. Cicero, Valerius, aliique. Agellius lib.* I. Tubero iuris ciuilis antistes, & Stoïcæ doctrinæ sectator. *Idem ille est, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante. Fauonius est, Catonis ille simia; de quo Sueton. Aug. cap.* XIII. *& Valer. Maximus lib.* II. *cap. vlt. Plutarchus in Bruto. Vidi tamen qui*, Fannios, *hic reponeret, imperitè.*

Ostorius Sabinus.

Ostorius Sabinus.] *Mutant libri. Alij*, sibi Torius, *Vatic.* Subitorius. *Flexit me vt Ostorius scriberem locus infrà, de hoc ipso*: Ostorio duodecies, & Quæstoria insignia tribuuntur.

Conatus emendandi loci vitiosissimi.

Inultam omiserat.] *Vatic. Malè vulgò*, inuitam.

Exterritum Thraseam sensisse.] *Sententia mecum malit*, scripsisse.

Secretum circumdare.] *Benè mei libri, præ quod vulgò*, otium dare.

Quæstor Principis. Orationes Cæsaris recitabat.

Superesse qui forsitan manus ictúsque * per immanitatem Augusti.] *Animam agenti loco aquam sic affuderim*: ictúsque parent. Immanitatem Augusti etiam bonos metu sequi.

Senatui quem perornauisset.] *Puto leg.* quem semper ornauisset.

Oratio principis per Quæstorem eius audita est.] *Non enim cuilibet è Quæstorum collegio id munus, sed Candidatis Principis l.* I. *De offic. Quæstoris. Ideò Tacitus expressim*, Quæstorem eius. *Et in lapidibus aliquoties*, QVÆSTOR. AVG. *Reliqua ad hunc ritum trita.*

Diuinatio in Tacito.

Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenire.] *Diuinabam*, haud veniri. *nec tamen sententiæ plenè consultum. Melius sic*: quid mirum nec longinquis prouinciis subueniri. *vel* prouinciis aduerti.

Agrippinus philosophus, indicatus.

Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem.] *Hic ille Agrippinus è Stoïca domo, laudatus Epicteto & Arriano. Quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis*: Διὰ τοῦτο ἐπαινεῖν Ἀγριππῖνον δίκαιον. ὅτι πλείω ἄξιος ἀνὴρ ἡγούμενος, ἀδιαπώποτε ἐπῄνεσεν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰ μὴ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῄνει, ἠρυθρία. ὅτ' ἐλατίμα· καί ποτε μέλλοντι ἀκροᾶσθαι αὐτοῦ, ἐπέσησεν ὁ λέγων; ὅτι φεύγῃ αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὃς ἔφη, ἐκ ἔν, εἶπεν, ἐν Ἀσκληπιοῦ ἀκουσόμην. *Arriani lib.* I. *cap.* I. ἀπεγγέλθη αὐτῷ ὅτι κρίνει ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθῇ τύχῃ. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη. ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτρεῖν. ἀπελθὼν λοιπὸν, καὶ γυμνασθεὶς μόνον. γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, ἦλθ' ὅτι κατεκρίθησαν. φυγῇ, φησὶν, ἢ θανάτῳ; φυγῇ. τὰ ὑπάρχοντα τί; ἐκ ἀφῃρέθη. εἰς Ἀσκλήπιον ἐν ἀπελθόντες ἀκουσόμεθα. *id est*: Nunciatum ei, quòd iudicium de eo fieret in Senatu. Bonum factum, inquit. At enim quinta hora iam aduênit (*non* Dies, *vti interpres ad ritum veterem parum attentè.*) qua exerceri solet, & frigida lauari. Eamus, ait, & exerceamur. Exercitanti superuênit qui diceret, Fuge ocius, damnatus es. Exsilio, inquit, an morte? Exsilio. Bona autem quid? Non ablata tibi. Ariciam ergo euntes, istic prandeamus. *Tacito istâ lucem dabunt, dum paullo inferius ait*, pulsum eum Italia. *Sed cur Marcellus* paterni odij in principes heredem *Agrippinum calumniatur? Propter patrem eius Paconium, qui maiestatis reus sub Tiberio periit. Eruo è Suetonij Tiber. cap.* LXI. Interrogatum eum à quodam nano astante mensæ inter Copreas (*ita leg. non*, Capreas) cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret? statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, cetera post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœna Paconij quamprimum statueret. *Ideò Tacitus mox*: Quid Agrippino obiectum nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitia concidisset.

Mira constantia hominis.

Pater inuentus huius Agrippini.

Curtium Montanum.] *Cuius mentio lib.* IV. *Histor.*

PAG. 140. Celebritate periculorum.] *Cum Rhenano lego*, crebritate.

Quódque Proconsul Asiæ.] *Melius*, proconsulatum.

Annio Pollione in exsilium pulso.] *Nuper inter coniuratos.*

Ara in curia.

Altaria & aram complexa.] *Vtrum aram Victoriæ intellegit, quæ ante curiam? an altaria & aram Veneris genetricis, in cuius templo nunc Senatus?*

Quantum misericordiæ.] *Præclarè libri. Vulgò* quantum nunc. *errore ex concisa ratione scribendi*, mîæ. *Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicauerat Faërnus. nec inuideo ego, nec culpo.*

Honesti & exerciti.] *Suadeo scribas*, honesti exercitus, *ex sententiæ ductu.*

Æquitate deûm * erga bona malaque documenta.] *Deprauatio manifesta, quam adnoto, non tollo.*

Interdictio honoribus.

Prædicto ne in rep. haberetur.] *Accipio, vt Romæ quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni & publicis muneribus vitam ageret priuatam.*

Quæstor Consulis.

Quæstor Consulis missus] *Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Apparet è Dione: qui in actis anni* DCCXVI. *scribit*, Ap. Claudium & C. Norbanum consules, primos binos Quæstores habuisse. *Si id non sit, scribam*, Quæstor Consuli missus, *id esset, à Consule missus.*

Demetrius Cynicus.

Demetrio Cynicæ institutionis doctori.] *Quæ secta reuera à Stoïca, tunica tantùm distat. id est, quòd nudius & inuerecundius Cynici, quæ velant & tegunt leuiter Stoïci. Demetrij huius laus apud Philostratum lib.* IIII. *De vita Apollonij, Senecam* VII. *De Beneficiis cap.* VII. *cuius verba*: Paullò ante Demetrium rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos (*omnino scribo*, & nos. *ita enim concludit*, ne aut exemplum sæculo, aut conuicium deesset) ab illo corripi posse. Virum exactæ (licet neget ipse) sapientiæ, firmæque in his quæ proposuit constantiæ. *Et Epist.* LXIII. Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchyliatis cum illo seminudo loquor, illum admiror. *Vox eius magni animi ad Neronem*, ἀπόλλεῖς μοι θάνατον, σὺ δ' ἡ φύσις, *apud Arrianum.*

Seneca correctus.

Arriam tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi.] *Arria mater, vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideò ad mortem actus. Sed præiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, semet feriendo; extractúmque pugionem marito porrigendo cum voce, Pæte non dolet. Plinium lege, lib.* III. *epistola ad Nepotem. Martialis de hac heroïna*,

Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Si qua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

Atria vxor Cæcinæ, heroïna.

Dio & Zonaras leuiter correcti.

In Zonara & Dione eadem narratio. sed corruptè verba Græca, παῖ ἐκ ἀλγῶ: *& in puerili mendo Xylander*, Puer, non dolet. *Scribe*, πάϊτε ἐκ ἀλγῶ.

Obuersis in Demetrium.] *Multa & libro huic, & Neronianæ historiæ deesse clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de aduentu Teridatis, de coniuratione Vinicia-na, de motu Vindicis, aliáque, digna quæ à magno auctore tradita legeremus, si Fatis ita visum fuisset.*

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI

AD LIBROS HISTORIARVM NOTAE.

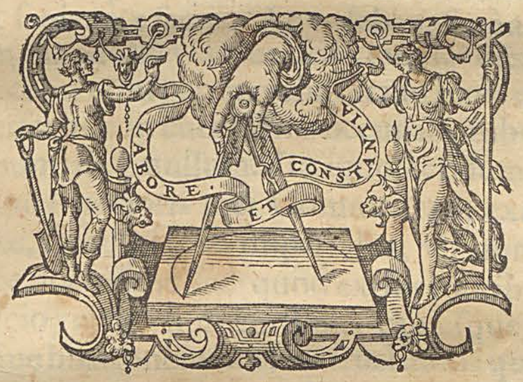

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
cIↃ. IↃ. Lxxxv.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTI LIPSI
AD LIBROS
HISTORIARVM
NOTAE.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
CIↃ. IↃ. LXXXV.

AMPLISSIMO ET NOBILISSIMO VIRO ANDREÆ DVDITHIO dedicat I. LIPSIVS.

FAMA egregiæ virtutis & doctrinæ tuæ latè fusa, beniuolentia in me illustri testimonio ostensa: ea me impulerunt, Vir Germaniæ tuæ clarissime, vti Commentarios hos meos, siue Notas verius, luce illustrarem nominis tui. Nec magnum hoc quod adfero, fateor: sed in scriptorem tamen magnum. cuius veras intimasque virtutes pauci æstimant aut capiunt, nec nisi initiati melioribus doctrinæ & sapientiæ sacris. Ac volebam sanè atq. etiam debebam ista paullò vberius: sed vt verbo dicam, valetudo & otium mihi parum velificata ad hunc effectum. Illa aduersa: hoc in cottidianis occupationibus & turbis exiguum, imò nullum. Ita ignoscendum mihi, si hæc non ad superioris mei Commentarij exemplum. Quod à te, spero, facilè impetrabo, vir non tantùm optime & doctissime, sed (quod ex his fontibus manare certò scio) etiam humanissime. capiesque benignè munus siue libationem horum fructuum: quos si non vbertim, tamen nouiter protulit ingenij nostri ager. Et protulit per æstatem hanc benè turbidam: vt mirari nihil sit, si læti parum aut percocti. Non enim metus iam discriminis, sed ipsum capiti nostro imminet: quod forti tamen (audeo apud te dicere) & erecta ceruice possim excipere, paratus ad omne siue exsiliũ siue exitium. Et si cedere mihi opus: non trepidè nec indecorè cum hoc vulgo id faciam, sed sensim recedam, quod dicitur, & saluis Constantiæ meæ signis. quod si cædi etiam: fiat sanè, si deo ita visum. Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δυνάται, βλάψαι δὲ οὔ. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD LECTOREM

De diuisione, deque ordine Librorum Taciti.

ANTE *rem, sed non abs re, monendus mihi bone Lector es, seiunctos disparatósque à me hos Historiarum libros ab Annalium, causâ non vnâ. Primùm Tacitus ita suasit, siue iussit*: Initium, *inquit*, mihi operis Ser. Galba. *& statim*: Opus aggredior plenum variis casibus. *Quæ verba, quis ille tam aliud agens in legendo, qui noui operis esse non sentiat, non iuncti aut continuati? Adde quod seriò præfatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quæ omnia in vestibulis librorum recepta tantùm, satis liquet. Sed & Tertullianus in libello de Spectaculis præit ad hanc distinctionem clarè*: Cornelius, *inquit*, Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus. *Rectè ad nostrum discrimen & verè: ad vulgi, vanissimè. quo is liber sit vigesimus primus. Denique etiam titulus me induxit. Si enim priores illi Annales insigniti, vt* * *docui, à Tacito ipso: aliud nobis opus quærendum cui, Historiæ, index. Nam hoc certè titulo libros etiam noster scripsit. Inde apud Vopiscum*, Historiæ Augustæ scriptor Tacitus. *Inde illud Plinij*, Auguror, nec me fallit augurium, Historias tuas immortales futuras. *At illud Historiarum opus, istud. cui inseri etiam Plinius ambitiosè nec importunè cupiebat, quia perduxerat id ad Plinij ævum. Sed & liber ille bonus fidúsque Vaticanus non temerè hîc vacillat*. Incipit, *inquit*, liber XVII. secundum quosdam. *Quidam illi errant. & seduxit eos temporum rerúmque coniunctio, vt vno filo illis de Nerone adtexta censèrent ista de Galbâ. Adeò autem in re contrà est, vt sciam Tacitum hos Historiarum libros diu scripsisse ante Annales illos. Ipsi id accredo lib.* XI. *Annal.* Vtriusque, *inquit*, principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui. *Nam Domitiani res, vel Præfatio ista te docebit, tractasse eum his libris. ad quos frustrà & ridiculè me mittit, si nondum scripti editique. Quin consilium hoc illi in vniuersa historia: vt eam ordiretur à rebus suo suo coniunctioribus, & paullatim abiret ad superiora. Ne id quidem celat ipse* III. *Annali, vbi de Julia Augusti filia*: Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. *Itaque scripsit primò à Galba ad Traianum, & Historias appellauit. inde ab Tiberio ad Galbam, & Annales indigitauit. scripturus eodem titulo fortasse & tractu res Triumuirorum & Augusti. Fata inuiderunt. Hæc ratio mihi ante oculos, cùm Editione prima Historias Annalibus anteposui: non ætatis seriem secutus, sed scriptionis tempus. Mutaui. non quia peccarim, sed quia non mens mihi contentionis funem cum vulgo ducere super re leui. Denique quia rerum magis ordinata ita series. Moneo postremum. stilum ipsum, argumentum & caussam esse posse vtriusque operis separandi. Sanè in istis historiarum libris scribendi genus totum floridius, diffusius, & velut canali fluens pleniore. in illis Annalium siccius, contractius. adeò vt illîc plurium annorum res vno libro; hîc vix vnius anni comprensa pluribus libris. Siue ætas id fecit, siue potius iudicium curáque scribendi.*

* Ad lib. 1. Annal.

DE MATERIE OLIM HORVM LIBRORVM.

COMPLEXVS erat Tacitus his libris res domi foris que gestas, à Seruij Galbæ principatu ad initium Neruæ. Docet ipse anteloquio operis: *Quod si vita suppeditet, Principatum Diui Neruæ & imperium Traiani vberiorem securiorémque materiam senectuti seposui.* Scripsit ergo hîc & descripsit Principes sex, Galbam, Othonem, Vitellium, Vespasianum, Titum, Domitianum. Sub quibus multæ magnæque res in vrbe, in prouinciis: quarum capita libat ipse tota hac Præfatione. Ita clarum grande hoc Historiarum opus fuisse, &, si coniecturæ res sit, fusum in libros non minus viginti. Certè cùm id spatium à Galba ad Neruam annorum vnius & viginti sit; his autem libris narratæ res dumtaxat vnius paulò plus anni: non vana diuinatio sit de numero tam amplo. Ita vides, Lector, quæ & quanta bonarum rerum iactura: &, scio, mecum ingemiscis. Vbi Tacitus desierat, consilium ordiri Ammiano fuit: qui vestigia eius legit, sed pede non tam fausto. Ipse de se Ammianus: *Hæc vt miles quondam & Græcus, à Principatu Cæsaris Neruæ exorsus, adusque Valentis interitum, pro virium explicaui mensura.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN TACITVM I. LIPSI
FRANCISCI MODII
B. ELEGIA.

VELLEM vt vis, LIPSI; sed me mea conscia virtus
Terret, te vt possim dicere digna satis.
Audendum tamen est video; & si vera fatendum,
Audacem auspiciis me iuuat esse tuis.
Dicam igitur solum te pænè in tempore nostro hoc,
Obstrictam doctis non temerasse fidem.
Tempore nostro, inquam, hoc; quo, vt si promittere sat sit,
Et populum verbis ducere grande sophos;
Grassari ad famam hac passim plerosque videmus,
Vt sibi nec fictum in nube minentur opus.
Nec mouet ille Deûm contemtor, fulmina qui dum
Mentitur vero fulminis igne perit;
Quo minus affectent in dias luminis oras,
Doctorum & quauis ora venire hominum.
Sic quondam indomito nimium temerarius ausu,
Dum parat Hesperio cominus ire Deo
Icarus, ex homine est factus sine corpore inane
Nomen, in Icariis naufragus ales aquis.
Huius ab exemplo, moneo, caue fluxa iuuentus
Post solidas famæ ponere diuitias:
Ne fors dum titulos captas, & idonea vitæ
Nomina, quo Phaëthon decipiare modo.
Sit tibi in ante magis veræ virtutis amator
Hic quoque, vt in rebus de meliore nota
Omnibus, ingenuos doctrinæ iungere mores,
In paucis doctus LIPSIVS ingeniis.
LIPSIVS, à Varrone (sui Varro ipsius & aui,
Rumpatur licet hic Zoïlus inuidia.)
Fluxæ qui didicit procudere tempora vitæ,
Assiduus Phœbi, & Pieridum inter opus.
Dum modò ad instar apis, quæ sedula libat honorem
Hortorum, & passim hoc omnia peruolitat,
Scriptorum omne genus, libris affixus & hærens
Excutit, & studiis pallidus inuigilat:
Ac modò & ipse facit, stupeant quæ postera quondam
Secula, quæq; oculo Mome dolente legas.

Cui

Cui si nostra pares homini sex fortè tulisset
Belgica; terrarum hîc Belgica prima foret.
Sic quoque & illa tamen felix; felicior imò hoc
Uno; quàm innumeris Teutonis ora aliis:
Qui iacere ampullas docti, & magna vsque sonare;
Viui ipsi sua mox scripta fuisse vident.
Expertes genio, atque animæ infelicis homulli,
Quísue nec in toto est pectore mica salis:
Pallade qui inuita, Musísque, & Apolline, poscant
Nequiquam Aonio posse placere gregi.
Quantum vel satius fuerat tacuisse, vel ipsa
Dûxe hac saltem, qua LIPSIVS, arte diem.
Qui tibi dum priscos renouat Germania honores,
Te illustrans stiudij sedulitate sui;
Hoc facit, vt nulli tantum Germania, docto
Lipsiadæ quantum debeat ingenio.
Fallor, an & Tacito faculam sic alluxisse,
Integrum Tacitum reddere pænè fuit?
Non fallor. numquam tantum præstare merendo,
Reddendo Tacitum Lipsiades poterat;
Quantum demeruit sibi trésque nouémque sorores,
His quæ cum tanto scripta deo vigilant:
Nec si fortè fuit magnum Tacitum expurgasse,
Hoc magno Tacitum est extenebrasse minus:
Ingenio vsus ibi est; sed & hic quoque: nec suo vtraque
Defuit in re vti LIPSIVS ingenio.
Ergo seruato donari ciuica ciue
Quæ solet, huic merito ciuica danda viro est.
Ciuica nec tantum, sed quot sunt præmia belli,
Quótque togæ; meruit vnius ille caput
Omnia seruando; quo cum capite isset ad Orcum
Germanæ flos & delitium historiæ.
Alterno sic nempe valent humana, cluéntque
Auxilio, alterius sic eget alter ope.
LIPSIVS æternum hinc æternat Teutonas; illinc
Teutonis æternat LIPSIADEM ora suum.
Felices quibus hoc superi tribuere, vicissim,
Cælicolûm insererent inuicem vt ordinibus.
Magnum posse Deum facere est; sed maximum, in vno
Et facere & fieri tempore, posse Deum est.

IANI

Universidad de Deusto
Biblioteca

IANI GVLIELMI ELEGIA.

MNEMOSIDES diuæ, noſtros quîs detuli amores,
A puero veſtris deditus in ſtudiis,
Una hæc ſeruitij, ſi fas eſt, præmia poſco,
Si vos ritè olim lacte meróque colo:
LIPSI magnum animum priſca virtute fidéque
Vt mihi vos proprium concilietis heræ;
LIPSI, quem primis multùm miratus ab annis,
Omniugas ſtupui fundere mentis opes;
Cornu vt Amaltheæ, manantibus vbere fundo
Meßibus, annum horno copem ab honore beat:
Quòd vates rhetórque bonus ſummúſque clueret
Antiquæ condus promus & hiſtoriæ;
Addo huc Socraticámque penum, Romanáque iura,
Cetera, vobiſcum quæque Minerua probat.
Teſtes priſci operis muſeo emblemate ſtructa,
Quattuor in conum erecta voluminibus:
Tot moda quîs veterum ruta cæſa, & cæca retexens
Oracla, electis multus & hiſtoriis,
Ægra catus ſanis diſpeſcere, turbida apertis,
Seu medicam, ſiue interpretis addit opem.
Quid memorem Taciti monumenta auguſta librorum
Tot miſerè pridem manca & hiulca locis,
Integra, qua potuit, nunc tandem? cui tamen vltrò
Maius adhuc operæ conſtituit pretium
Adiicere, è tenebris veterum dum plurima morum
Promit, & in puram luce videnda locat:
Aut tentata aliis, poſt conclamata, natator
Delius, admittens eruit vnus aui.
Gaude CORNELI, ſi quidquam in funere ſentis,
Quæ dederas, cunctis iam manifeſta patent;
Quæque illis paßim cariosa admorderat ætas
Dente malo, medica conualuere manu.
At tu Muſarum, LIPSI, illibata medulla,
Attica cui puro nectare vena fluit,
Perge tuos facere & benè deuincire merendo,
Qui ſumus his tecum turba operata ſacris.
In quis (namque nefas faciles tibi ſpernere Muſas)
Me tibi habe, ſeu tu fœdere amicitiæ,
Siue clientela, ſeu mancipio endopeditum,
Seu quacumque voles conditione, tuum;
Quo tu iure tuo, precor vtere. ne mihi quiſquam
Heic duit, impoſitis vindicias manibus:
Quin vſumfructum noſtræ, doctiſſime, vitæ
Sit tibi perpetuo carpere ſeruitio;
Quem tibi manſurum, ſummota vt fraude ſpopondi,
Et Sanci & Genij numina iuro tui;
Si fallo, ex hominum cœtu inteſtabilem vterque
Eiiciat, doctis hic procul, ille bonis.
At vos Mnemoſides, IVSTVS, ſi iuſta paciſcor,
Perficite, vt coëat fœdera, & vt valeat.

IVSTI

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM I. HISTOR. NOTÆ.

SERV. Galba iterùm T. Vinius COSS.] *Vulgò appellant T.* Iunium. *At mihi religio non fuit ſequi ſcripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cœly:* PAG.141.

SER. GALBA. II. T. VINIO. COS.

à quo præſertim ſtaret Plutarchus, qui ferè hunc hominem Τίτον Οὐίνιον, *aut* Οὐνίον *appellat. Simile mendum in Suetonij Aug. cap.* XXVII. *vbi* T. Iunius Philopœmen *ſcribitur, qui ex Dione eſt* Vinius. *etſi Appiani ſcriptura firmat vulgatam. Sanè Iunia gens nobilior, quàm vt in hunc hominem conueniat: cuius pater dumtaxat ex familia Prætoria, vt Tacitus infrà refert.*

Opus aggredior plenum variis caſibus.] *Parùm firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt.* opus aggredior opibus caſibus, *præfert: & ſuprà adnotatum,* opimum. *Et in Romano antiquitus excuſo, item legas,* opimum caſibus. *Cenſeam fuiſſe,* opulens caſibus. *quæ vox paullò à vulgo ſeductior, exſcriptores ſeduxit.*

Perdomita Britannia, & ſtatim miſſa cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] *In vitio aperto & confuſione locus. Quid enim illud,* miſſa cohorte? *Itáne vnius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Sueuos bellum? Nugæ. Denique quis hic ſermonis contextus aut cohæſio, miſſa cohorte in Sueuos, Dacum cladibus inuolutum? qui populi ſanè diuerſi. Omninò rectè correximus pridem:* perdomita Britannia, & ſtatim amiſſa, coörtæ Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus: *nec exiguo ad hiſtoriam momento. Diſcimus ſcilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eámque laudem Agricolæ ſocero ſuo noſter tribuit, in eius vita:* Britanniæ ſitum non in comparationem curæ ingeniíque referam, ſed quia tum primum perdomita eſt) *& mox ignauia aut diſſidio Principum amiſſam. Certè Spartianus auctor, ſub principia imperij Hadriani,* teneri Britanniam ſub Romana ditione non potuiſſe. *Addit amplius, penetraſſe eumdem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperaſſe, ſed* per octogintaquinque millia paſſuum murum duxiſſe qui Barbaros Romanoſque diuideret. *Cuius muri mentio etiam Dioni in vita Commodi:* τεῖχος, *inquit,* ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν (*de Britannia loquitur*) ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτές τε καὶ τὰ τῶν Ρωμαίων στρατόπεδα. *Alius ab iſto murus, ſiue vallum potius, quod Seuerus Imperator duxit per millia paſſuum* XXXV. *vt Eutropius ait; ſiue,* XXXII. *vt Victor. De quo vallo diffusè & diſertè Beda, lib.* I. *cap.* V. *Aliquid etiam Windichindus Saxonicorum lib.* I. *At fons totius huius corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo* coörtæ *ortus: quod plerumque libri ſcripti in medio adſpirant,* cohortæ, cohoriri. *Hinc turbellæ.*

Hauſtæ aut obrutæ vrbes Fæcundiſſima Campaniæ ora & vrbs incendiis vaſtata.] *Verius diſtinxeris,* Hauſtæ aut obr. vrbes fæcundiſſimâ Campaniæ orâ. & vrbs inc. vaſtata. *Id enim ſignificat, in Campaniâ hauſtas aut obrutas vrbes prodigioſa illa eiectione Veſuuij montis, quæ ſub Tito. Qua duo opida cum pagis multis obruta, Herculanium & Pompeij. quin ille ipſe Naturæ magnus myſtes Plinius, periit eodem caſu. Statius de hac re eleganter:*

Mira fides. credétne virûm ventura propago
Cum ſegetes iterum, cum iam hæc deſerta virebunt,
Infrà vrbes populoſque premi?

*Tangit & *Plutarchus in iis quæ Theſpeſio reuelata, vbi* Βέσβιον ὄρος *appellat: quod malè interpres Lesbium montem vertit. At quod in Tacito de incendiis vrbis eſt: intellege, de Capitolio exuſto ſub Vitellio, & de igne triduano, qui ſub Tito. Dionem vide.*

* Libello, περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου δεισιδαιμονιῶν.

Atrocius in vrbe ſæuitum.] *Rectè. Imago enim ſæuitiæ cædiúmque multa in inſulis & prouincis, maior in ipſa vrbe. Egregius tamen & acutus quidam iuuenis mauult,* in vrbe ſeruitium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG. 142. Vt non modò casus euentúsque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed etiam ratio caussæque noscantur.] *Vlcus hîc, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus euentúsque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad causas? aut cur vbique tam multus tu, tam serius in iis explicandis? Censeo immissa negatione scribendum*, qui plerumque haud fortuiti sunt: *ad rem & ad verum certè, si non ad Taciti mentem.*

Pars populi integra & magnis domibus annexa.] *Attende, & mecum rescribes:* pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertíque damnatorum. *Integram partem populi appellat, sinceram & lasciuia temporum non corruptam.*

Odio flagitiorum onerabant.] *Siue, vt libri scripti*, oneratum. *Vox quidem ea retinenda est, malè à Beato expulsa.*

Cingonio Varrone.] *Ita scribamus. Iubet Vaticanus, qui non aliter nominat: & Plutarchus, cui est* Κινγώνιος Βάρρων. *Sed & in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum, Annali* XIII. censuerat Cingonius Varro consul designatus. *Est autem hicipse.*

Petronio Turpiliano.] *Qui consul fuit anno vrbis* DCCCXIIII. *Plutarchum sperno, siue librarium, in quo* Τερτυλλιανὸς *dicitur.*

Multi ad hoc & innumeri.] *Vitium quiuis viderit & sermonis ineptias, imò sordes. Quid enim illud est*, multi & innumeri? *adstricto nostro scriptori satis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat*, milites ad hoc innumeri. *Ego verissimè ex Farnesiani vestigiis* multi ad hoc numeri. *Ad hoc, Sallustianum est: & valet, Etiam, Præterea. At Numeros hîc capio cohortes, manus, vexilla. Crebrum id verbi sub æuum Taciti, eo sensu. Plinius lib.* X. *epistolar. de Tironibus*: nondum distributi in numeros erant. *Vlpianus*: exercitum non vnam cohortem neque alam dicimus, sed numeros multos militum. *Idem*: siquis militum ex alio numero tralatus sit in alium. *Suetonius Vespas. cap.* VI. & tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris parumper. *Claudianus*:

Regnorum tractat numeros, cuneosque recenset.

Nec cohortes solùm in hoc nomen, sed paullatim venêre etiam ipsæ legiones. Accredo hoc * *Sozomeno scribenti*: τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλέουσιν. *Ac Capitolinum ita accipio in Macrino*: Timuit autem & collegam, ne ipse imperare cuperet, quod si vel vnius numeri consensus accederet, neque ipse recusaret, & omnes cupidissimè id facerent. *Quin noster ipse Tacitus hac voce iterùm vsus, in Agricola*: Quamquam transacta ætas, sparsi per prouinciam numeri. *Hæc quidem proba & certa. sed illex ista libido correctorum, ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam*, multi ad hoc innumeri. *id est, inquit, qui in numeros legionésque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse illi iuueni, magis quàm iudicium: nisi quod ætas tamen id correxisset & direxisset. At tantùm abest, vt de tironibus aut collectitio milite hîc Tacitus: vt contrà, veteranos intellegat, & electos sub vexillis. Itaque magis distinctè paullò post*, Illyrici exercitus electos *nominat, &* Germanica vexilla. *Omitto quod notionem eam vocis nobis ingerit, sine exemplo.*

* Lib. 1. Eccles. histor.

Haud dubiè turbantem.] *Vocem eieci, quæ aberat rectè ab optimo libro. & passim ita Turbandi verbo vsi prisci.*

Galliæ obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis.] *Quomodo recenti? & nónne iampridem Galli isti comati id adepti à Claudio? clarum id è Taciti lib.* XI. *Sed expedio. Olim quidem ius ciuium adepti, non tamen promiscuè, sed proceres tantùm. Cautè ibi & circumspectè Tacitus*: primores Galliæ, *inquit*, quæ Comata appellatur. *ídque mihi notes. Sed nunc ecce à Galba diffusum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice stetissent. Plutarchus apertissimè*: Ἐπ. δὲ τούτῳ καὶ τὰ μέχρις Ἄλπεων ἔθνη διαβολὴν εἶχον, ὡς τὰ ὡρὸς τὴς Γαλατὰς Οὐίνδικι συναραμένης. ἐδόκιεν γὰ ἐ φιλανθρωπίᾳ ἢ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ἀνέμβροι παρὰ Οὐινδικος τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας.

Soliciti & irati, superbia recentis victoriæ, & metu tamquam alias partes fouissent.] *Haud temerè mutem. aptior tamen membrorum connexus & responsio si legas*, soliciti & elati. *Metu nempe soliciti, victoria elati.*

PAG. 143. Id satis videbatur.] *Dictum videtur, quasi milites, titulos & imagines tantùm Vitellij spectarint, & paternæ ei virtutes processerint pro suis. Aliàs non malè fortasse*, satis: *vt missionem hanc Vitellij cælesti consilio adsignet, quæ ad imperium scilicet via.*

Mox attritis opibus.] *Etiámne monebo? Grammaticum & leue est. tamen in fido illo Vatic. scriptum*, atteritis. *Et sanè crebrò ita veteres. vt Tibullus in eodem hoc verbo:*

Aut operi insuetas atteruisse manus.

Vt Accediſſe, *pro Acceſsiſſe*, Conſiſtiſſe *pro Conſtitiſſe, in Pandectis: &* Hauritum *pro Haustum*

Haustum in Apuleio. Et notaui plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irriant magistelli nostri.

Suo loco memorabimus.] *Malè anteà*, memorauimus. *Nam hæc quidem narrat initio libri* II. *infrà.*

Africa ac legiones in ea.] *Plures igitur legiones tunc in Africa? Vix opinor. Adi, si lubet, quæ scripsi initio libri* IV. *Annalium. Vna sanè ordinaria legio in Africa, neque aliter infrà numerat aut nominat, hoc ipso anno*: legio in Africa auxiliaque tutandis imperij finibus. *Iuuare aliquid hanc lectionem videatur libro* II. *locus*: In Africa legio cohortesque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimissæ. *quasi nouam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita sub initia Galbæ fuerint duæ. Vanè. quia cohortes dumtaxat dilectas à Macro intellegit, non legionem ipsam. Igitur inclino vt hîc rescribam*, Africa ac legio in ea.

Inchoauere annum sibi vltimum, reip. propè supremum.] *Eleganter dictum. Solicitant tamen. & nónne, inquiunt, idem est Vltimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. Non enim certè reip. vltimus annus. Alioqui dicere percommodè potuisset*, sibi & reip. supremum. *Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legend.* reip. propè primum. *quia tantumnon vetus, inquit, resp. & libertas incæpêre à Galba. Logi alogi.*

Rupta sacramenti reuerentia.] *Ita mei libri, & sententia exigit. Rhenanus dum Budensis codicis corruptam scripturam vt* τειμένων ἱερὰ *obseruat, nodum in scirpo quærit.*

Multa occulta spe.] *Libri mei scripti*, stulta spe. *vti & in Couarruuiæ. Placet tamen magis vulgata.*

Ambitionis rumoribus.] *Verum non negaueris*, ambitiosis.

In T. Vinij odium diuerterant.] *Parùm cohærens lectio aut sententia. A priscis editionibus abest vox* diuerterant. *Et tollam sanè ego arbitrer, legámque*: hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinij odium. qui indies, &c. *Multi, inquit, successorem destinabant ex sua spe, quidam ex odio Vinij. Non dissimile illud Taciti de Pisone*: Iuuenis recenti fauore, & infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant. *Quod si retinendum tamen id verbi sit; mutem & diducam*, Etiam in T. Vinij odium diuersi ierant.

Eodem actu inuisior erat.] *Quid est illud, Actu inuisum esse? Ineptiæ, & sermo parùm non dicam lautus, sed Latinus. Scripserim sublata ea voce*, eâdem inuisior erat. *genus sermonis notum vel ex vno Plauto. Non malè etiam*, fastu inuisior. *qui sanè fastus comitari potentiam ferè solet, & hunc odium.*

Icelo Galbæ liberto.] *Nequissimi huius seruuli nomen variè scriptum. Alibi* Hycellus, *alibi* Icellus. *Vaticanus semper* Icelus: *quem sequor. Plutarchum in ea voce emaculo, in Galba*: Καὶ ἦκεν ἀπὸ Ῥώμης Ικελος ἀπελεύθερος ἕβδομαῖος. *Vulgò*, σικελὸς *scriptum: & verterunt homines docti*, Siculus quidam. *At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. cap.* XXII.

Octauiam vxorem amoliretur.] *Iisdem in hanc rem verbis vsus est libro* XIV. *Annal. & sic mei libri. Couarruuiæ tamen codex & Budensis*, Octauia vxor amoueretur. *Quod rectum æquè.*

PAG. 144. Et iudicij mei documentum sint.] *Sententiam antè inuolutam, filo & fide Vaticani codicis aptè euolui. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quæsiui: & quod te iudicio successorem eligam, signum, posthabiti non solùm mei amici sed & tui.*

Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant. quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.] *Xenophon*: δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τὰγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰ ὄβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ.

Sed alij per obsequium imminuent.] *Ita disertè Vatic. & Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria vt haberent fecit*, alij licet per obsequium annuant.

Vtilissimus quidem ac breuissimus.] *Siue, vt Rhenano & Mauro visum è Budensi*, vtilissimus idem.

More D. Augusti & exemplo militari.] *Traiectio facta vocum videtur: quam odoratus Æmilius Ferretus, legítque*, Exemplo D. Augusti & more militari: *me quidem vtraque manu adsentiente.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG. 145. Piso proficiſceretur maiore prætextu.] *Quid illud,* maiore? *Suſpectum mihi hîc verbum.*

Bis & vicies mille ſeſtertium.] *Verius fortaſſe,* bis & vicies millies. *quæ ſumma ſanè immanis erit, ſed digna effuſionibus eius monſtri.*

Exactioni XXX. equites præpoſiti.] *In Suetonio eſt,* quinquaginta. *nec liquet mihi de veritate.*

Antonius Naſo.] *Farnesiano eſt,* Aurelius.

Ceteráſque regnorum libidines.] *Gloſſam præfert: ac fortaſſe germanius,* ceteráque regnorum auido talium. *Paullo antè etiam malim coniunctim legi,* adultera matrimonia.

PAG. 146. Proculo ſpeculatori.] *Vbique hoc militiæ nomen & munus ita ſcribo, & Spiculatores expello. Libri omnes ſcripti ſuadent: etiam lapides. vt ille Romæ:*

P. ÆL. MVCIANO
SPEC. LEG. II.
ADIVT.

Alius iuxta Æmiliam:

L. CASVRIO. L. F.
CLV. SPECVLATORI.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. *In Nummis item M. Antonij* CHORTIS SPECVLATORVM. *Sed & in Marci Euangelio:* ὁ Βασιλεὺς ἀποστείλας τὸν σπεκλάτορα. *& in Suetonij Calig.* caliga ſpeculatoria, *ſcriptum. Sed verine hi ſpeculatores ſiue exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potius cenſeam fuiſſe inter cuſtodes corporis Imperatorij certum genus, qui velut in ſpecula eius ſalutis. Vnde nomen. Certè Suidas clarè,* Σπεκλάτορες, τὴν δορυφόρων *interpretatur: & hic in Tacito atque in Suetonio reperias inter ſatellites Principales. Arma ius Clypeus & Lancea. ex Ioſepho* Ιωσηΐπ. ἁλώς. *libro* III. *cap.* VI. Φέρωσι δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τὸ στρατηγὸν ἐπίλεκτοι πέλτοι, λόγχην καὶ ἀσπίδα. *& cap.* VIII. μθ' ὡς αὐτὸς Οὐεσπασιανὸς ἐξήλαυνε, τὰς τε ὁπλίτας τῶν πελτῶν καὶ ἱππέων, καὶ τὰς λογχοφόρους ἔχων. *Nam capiam ibi ſanè* λογχοφόρους *ſiue Lancearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio:* Neque conuiuia inire eſt auſus, niſi vt ſpeculatores cum lanceis circumſtarent. *Et in Galba:* Deſcendentem Galbam ſpeculator impulſu turbæ lancea prope vulnerauit. *Hi ſunt quos ſequens ætas Scultatores dixiſſe videtur, quaſi Auſcultatores. quod verè notatum cenſeo à Cuiacio lib.* VI. *Obſeru. cap.* XXXIII. *quem de alto etiam munere Speculatorum adi & audi.*

Teſſerarium ſpeculatorum.] *Ita ſcriptum meis libris. Cur ſpernam? Teſſerarios enim ſuos cohortibus ſpeculatorum fuiſſe, credam non vanè. Siquis tamen iunctim malit,* teſſerarium ſpeculatorem, *haud pugnem. In Gloſſario priſco:* Γραμματεὺς, ſcriba, teſſerarius. *In lapide, Romæ:* AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. EQ. SECVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. *Plutarchus in hac ipſa narratione:* ἐν δὲ τέτοις Οὐετέριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὁπλίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. ἔτω γὰρ καλοῦσι, οἱ δορυφόρων καὶ διοπήσων ὑπηρεσίας τελοῦντες.

Optionem eorumdem.] *Conſtituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. niſi quod,* eorumdem, *ſcripſi, non,* eôdem, *fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati, vicem eorum ſubibant. Poſterior ætas, niſi fallor, diuerſo paullum ſenſu, qui velut cuſtodes quidam, arbitri, & inſpectores. Plutarchus* διοπήρας *vertit: & in legum libris, Optio fabricæ, ſimili ſenſu: in Ambroſio, Optio carceris ſcriptum. Videntur in quaque centuria hi fuiſſe, ex lapide qui in Piceno:*

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX
MIL. COH. VI. PRÆT. VIX. ANN. XXX.
MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS
BENEFICIARIVS. TRIBVNI
DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.

Alibi vtrumque iunctum legas, & Teſſerarium & Optionem: vt in illo marmore,

EQVITI. COH. EIVSDEM.
TESSERARIO. OPTIONI.

Malè autem hactenus in Tacito hîc, Othonem, *lectum, contrà meliores libros, itémque Cuiacij monita & Turnebi.*

Poſtero

Poſtero Iduum die.] *Hiſpanus liber,* dierum. *Ego vtrumque additicium puto, &* poſtero Iduum, *ſcribo.*

Sub ædem Saturni.] *Regius codex,* in ædem Saturni. *Vnde Rhenanus elicit,* in Saturni. *Falso vterque. Suetonius conuincit:* vt ſe in foro, *inquit,* ſub æde Saturni ad milliarium aureum operirentur.

PAG. 147. Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nonnullo adhuc conſilio paratſigna.] *Locus totus non mihi inter firmos. Vacillat etiam Budenſis ſcriptio,* rebus euectior ire magis & nullo adhuc conſilio. *Fortaſſe leg.* euenit, ira magis, & nonnulli adhoc conſilio: pars ingens, quòd poſteà cred. *&c.*

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore ſiſtens.] *Rhenanus Budenſem ſcripturam ſecutus legit,* irruente turba, neque corpore ſiſtens. *hoc ſenſu, vt dicat propter irruentem turbam & quia corpore non poſſet ſiſtere ſiue inſiſtere, ſella leuatum. Meis tamen libris ſcriptæ eæ voces, quas tollit: legámque potius,* irruenti turbæ neque æ. n. corpore reſiſtens. *hac mente: Galbam & ætate & corpore inualidum, non ſuſtinuiſſe effusè irruentem & gratulantem turbam.*

PAG. 148. Obultronij Sabini.] *Coniectura ductus ſic reſtitui, cum in libris eſſet,* ab vltronijs Albini. *Suſpicor autem eum eſſe, de quo Tacitus Annali* XIII. Heluidius Priſcus aduerſus Obultronium Sabinum ærarij Quæſtorem proprias contentiones exercuit.

Et Cornelij Marcelli.] *Libri ſcripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullò poſt* Vettij Chilonis *lego, cum Rhenano.*

Vatinij & Elij & alij parauerunt.] *Vulgatis libris erat,* & Egij. *qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Eliam inuenio* (Dioni ſcribitur Ἥλιος) *qui magnus apud Neronem; quique abeunte eo in Græciam cantillatum, præfectus manſit vrbi Romæ. Eſt ipſe, de quo Tacitus libro* XIII. P. Celereques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Aſia impoſiti. *Quod ſequitur,* & alij: *videndum ne ſuperfluat, natúmque ſit ex hæſitantia library, & adfinitate vocis prioris.*

Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam.] *Quare Togata? & ſatíſne ea vox ſana? ſana. Appellat enim ita velut eleuans & infirmans, quia moris vt illa cohors quæ more militiæ excubabat, idipſum faceret ſine armis, gladiis tantùm lanceíſque contenta. Itaque & togis induti erant, non ſagis. Modeſtiæ cauſſa inſtitutum id videtur: & ne Mars palàm habitare videretur in ſua vrbe. Huc ſpectat quod infrà legis,* apertum in caſtris armamentarium fuiſſe, rapta arma. *quorum ſcilicet armorum non iis vulgò ius aut vſus, niſi Tribunis aut Præfecto permittente. Plura in legitimis Commentariis dicam, ſi aliquando mihi expoliendi facultas. Capitolini tamen locum non omitto, qui valdè huic rei, in vita Antonini Philoſophi:* Per Brundiſium veniens in Italiam, togam & ipſe ſumpſit, & milites togatos eſſe iuſſit. nec vmquam ſagati fuerunt ſub eo milites. *Hæc tamen de ipſis Prætoriis cohortibus tantum accipio, quæ è ciuibus: de Batauis Germaníque cuſtodibus ſcimus aliter fuiſſe.*

PAG. 149. Centurio is Prætoriæ cohortis, ad Galbæ cuſtodiam à Piſone additus.] *Aliter concepta lectio in Farneſy codice:* Centurio is prætoriæ ac Galbæ cuſtodiæ à Piſone additus. *Quæ vtrauis tamen parùm mihi certa. Quid enim? à Piſone cuſtos hic Galbæ appoſitus? Quomodo potuit aut debuit? cum Galbæ ſanè, vt Principi, legitimi ſui cuſtodes & ſtipatores fuerint. Denique vnde ea auctoritas Piſoni? Tacitum etiam ipſum lege: videbis clarè Sempronium hunc non Galbæ tutorem ſed Piſonis fuiſſe, cui quamuis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam vt legerem:* Centurio is Prætorij, à Galba cuſtodiæ Piſonis additus. *vt in illo motu rerum, Galba de Piſone anxius addiderit ei cuſtodem centurionem. Hoc probabile. ſuſtinet me tamen à pleno adſenſu Dio & Plutarchus: qui ita narrant, vt Sempronius Galbam defenderit, non Piſonem. Si eos ſequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, vt hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias promotúſque ſit beneficio Piſonis, atque ita additus inſertúſque cuſtodiæ. Vix tamen eſt, vt Taciti narratio cum Græcis iis non pugnet. Certè nec Suetonius opem quemquam tuliſſe Galbæ refert.*

Vagare gaudio cœperat.] *Repertum in opt. Vatic. non ſpreui: quoniam paſſim veteres ita locutos ſciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffuſæ & velut natantis.*

Quíue verè, quíue falſò.] *Franc. Modius me monet in Rom. codice legi,* qui verè qui falſò. *Quod idem etiam ſcriptus Couarruuiæ liber habebat.*

Interfici iuſſit, non honore Galbæ, ſed tradito Principibus more, muni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentum ad præsens, in posterum vltionem.] *Siquid video, perperam collocata verba, & cum luce sententiæ sic transferenda*: munimentum in posterum, ad præsens vltionem. *Hoc enim vult. ideò Principes Principum interfectores solere tollere, vt hac præsenti vltione sese in posterum vitámque muniant, exemplo. Suetonius simile dixit in Claudij cap.* X I. Centuriones paucos è coniuratorum in Caium numero interemit, exempli simul causſa, & quod depoposciſſe ſuam quoque cædem cognouerat.

Vacationes præſtari centurionibus ſolitæ.] *De his militarium operum vacationibus Iuſtinus capiendus fuit libro* X X X V I I. Hieme deinde imminente, non in conuiuio, ſed in campo, non in vacationibus, ſed in exercitationibus, nec inter ſodales, ſed inter æquales, aut equo aut curſu aut viribus contendebat. *Nec acutiſsimum Palmerium audire amicus meus debuit Vocationes ſubſtituentem, & Inuitationes interpretantem. Imò verò has militares Vacationes intellegit, & rectè propriéque Exercitationibus opponit. Tacitus lib.* I. *Annal.* Vacationes munerum *appellat. & iiſdem verbis Quinctilianus Pro Milite*: Tranſeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandius quàm militiæ diſciplina poſtulat, adulatum militi Tribunum: imperatas aſperrimas expeditiones, vt remitterentur. *Talem vacationem & Liuius intellexit libro* V I I. *de cohortibus Hernicorum*: Immunes quoque operum militarium erant, vt in vnum pugnæ laborem reſeruati plus quàm pro virili parte adnitendum ſcirent.

PAG. 150. Piſonem Verania vxor.] *Plutarchum hinc emendemus in eâdem iſta re*: Ἡ δὲ γείτονος [κεφαλὴν] ἡγωὴ ἔλαβεν ὁ κρανίῳ δενθεῖσα. *& ſcribamus*, ὁ ἐρανία δενθεῖσα: *vt interpretes aliquando nubecula iſta liberentur. Nam Verania eſt, quæ precibus caput mariti abſtulit. De hac Plinius lib.* I I. *epiſtola vltima*: Verania Piſonis grauiter iacebat, Piſonis dico illius quem Galba adoptauit.

Magnum Claudius, Craſſum Nero interfecerat.] *Atqui Seneca in Menippæa, etiam Craſſum videtur adſerere à Claudio interfectum.* Occidit, *inquit*, in vna domo Craſſum, Magnum, Scriboniam, Aſſarionem, nobiles tamen: Craſſum verò tam fatuum, vt regnare poſſet.

Eadem laſciuia tentaſſet.] *Regius codex*, temperaſſet. *ex quo Rhenanus*, temeraſſet.

In ipſis principiis ſtuprum auſa.] *Plutarchus expreßit*, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ὁ φριγίπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. *Principia autem ſacra, quia in iis aquilæ & ſigna, id eſt, dij militares. Sententiam ex eâdem re Quinctilianus petiit, pro Milite*: Sed neque hoc Mars parens, nec ſigna militaria aquilæque victrices ſinant, vt tua quoque ſententia quiſquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus ſit, apud quem ante Principia agendum eſt. *Hæc Principia Statius, etſi in re Græca, circumſcribit lib.* X.

Ventum ad concilij penetrale, domumque verendam
Signorum.

Metus temporum obtentui.] *A Rhenano eſt. libri ſcripti*, obtinuit: *quod verius hic puto.*

Velut ad perdendum imperium.] *Ita libri flagitant, ita ſententia. Beatus tamen, Nos, inquit*, ad partiendum, *emendauimus.*

Suis ciuibus vrbem.] *Præfero quod in ſcriptis*, ſuis exercitibus.

Expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat.] *Non temerè mutem, & elicio ſententiam etiam ex hac ſcriptura. Tamen haud paullò clarior Antitheſis videatur ſi legas*, expeditionem quàm otium.

Ad vſum & ad decus ſupererant.] *Id eſt, arma, equi, iis ſuppetebant, non ad neceßitatem modò ſed & ornatum. Tale eſt quod iiſdem infrà tribuit*, baltheos & faleras inſigniaque armorum argento decora. *Tamen libri quidam* dedecus: *ex quibus alij ſcribendum*, ad abuſum & ad dedecus, *cenſuerunt. vt mea mens eſt, procul à Taciti mente, &*

Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano.

Hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant.] *Ita ſolita plebs, mutare per faſtidium & innouare hæc contumeliæ nomina. At Dionyſio Gothofredo Ic. legendum videbatur*, fatis dato Vindice.

PAG. 151. Legati legionum Alienus Cæcina & Fabius Valens.] *Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi conſtanter* Alienum *ſcribunt. Etiam in Dionis Epitoma ſemper* ἀλιλωὸς. *Romanum verò id nomen: & Nummi exſtant*, C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALLIENVS. PROCOS. *Nominat & quendam Alienum Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Cæcina dicitur: & Faſtis, quos eruditi viri concinnarunt*, A. Licinius. *Vnde eruerint, miror.*

Mox

Mox compertum publicam pecuniam auertiſſe.] *Non item malè*, comperto.

Dextras hoſpitij inſigne.] *Fidei etiam & pacis. Cæſaris locus eſt, quem correctione libens huc traxerim, libro* V I I. *De bello Gall.* Ædui viſi ab latere noſtris aperto. ij ſimilitudine armorum vehementer noſtros perterruerunt. ac tametſi dextris humeris exertis animaduertebantur, quod inſigne pacatis eſſe conſueuerat; tamen idipſum ſui fallendi cauſſa milites ab hoſtibus factum exiſtimabant. *De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Gloſſema ſubolet, & inſitio non proba: legámque*, dextris exertis. *voce Humerorum iectа, niſi ſi ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiamnunc pacis ac ſocij aduentus ſignum habetur.*

Inſita mortalibus natura properè ſequi, quæ piget inchoare.] *Melius*, inſito. *Vidi qui ſequentia peruerteret*, non tam properè. *Verè peruerteret. nam Taciti gnome, arcanæ, vt ſolet, veritatis eſt: & plebs ita facta, vt rebus arduis nemo facilè ducem ſe præbeat, comitem quiuis.*

Duodeuiceſimæ legionis.] *Couarruuiæ ſcriptus codex*, duoetuiceſimæ. *apertè. ſicut & ſuprà.* Quarta ac duoetuiceſima legiones. *Probamus. Sæpè erratum etiam infrà. Rectè tamen integréque ſcriptum libro* I I I. ſextadecimanos duoetuiceſimanoſque læuum cornu compleſſe.

PAG. 152. Occupari nutantem fortunam.] *Rectè. eſt qui malit*, inuitantem.

Secutæ ingenti certamine.] *Hiſpanus liber*, ingenti agmine.

Vt quiſque corpore, opibus, ingenio validus.] *Cur hîc de ingenio? aut quis eius vſus? Si inſpicis, aliena & parùm apta hîc ea vox.*

Sæuitiam militum ſæpius approbat, pari ſimulatione vinclorum fruſtratur.] *Manifeſtum mendum. quò enim illud*, pari, *referetur? Tu vel meo periculo lege*, partim. *Sæuitiæ militum, inquit, ſæpe indulget, & ad pœnam iis pleroſque largitur: quoſdam ſimulatione vinclorum ſubtrahit. Priſca lectio ſuffragatur huic correctioni, quæ præfert*, Parum. *ex quo*, pari, *emendaſſe fatetur Rhenanus. Partim autem, ſolitarium ſæpe poni nec geminari ſemper, notius eſt quàm vt oſtendam.*

Conuiciis proturbantibus.] *Priſcæ editiones*, proturbatus. *quas ſequor.*

Peninis iugis.] *Ita ſcribendum vbique, auctore Liuio. qui negat eas Alpes ſic dici quòd Annibal Pœnus eâ tranſmiſerit, ſed à iugo excelſi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei notæ etiam noſtra lingua hodie facit, qui excelſa omnia & in acutum faſtigiata Pennas vocamus ſiue Pinnas.*

Cum aquila quintæ legionis.] *Vatic. habet*, aquilex quintæ. *è quo legend. eſſe*, aquila xquintæ, *facile coniectu.*

Legio vna, prima & viceſima.] *Diſtinctione locum iuui. Nec tamen nunc abnuo quin gloſſematium hîc ſit, ſcribendúmque*, legio vnaetuiceſima.

PAG. 153. Non quidem in bello, ſed pro pace tendebantur.] *Locus obſcurus, imò corruptus. non illuſtro, non emendo.*

Cohortes octodecim Lugduni ſolitis ibi hibernis relinqui placuit.] *At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cum vndique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eóque amico opido, impoſitæ tot cohortes? Sed ait etiam vetera & ſolita tot cohortibus hiberna fuiſſe. quod falſum. Vnica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: è Taciti* I I I. *Annali*: Andegauos Acilius Auiola, excîta cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit. *Manuſcriptos igitur meos audio, & hîc* cohortem decimamoctauam, *repono. Vox etiam*, Lugduni, *ſuperuacua videtur, & velut interpretamentum inſerta.*

Cuncta illic externa & hoſtilia, ſe Coloniam Romanam.] *Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit*: Ornatiſſima ecce valentiſſimaque colonia Viennenſium, quam longo iam tempore Senatores huic Curiæ confert? *Sed & noſter ſtatim, de eâdem*: Tum vetuſtas dignitaſque coloniæ valuit. *Equidem haud ſatis hæc concilio. Niſi ſi Viennenſes priſci, id eſt, Allobroges ſiue Galli, donati colonico iure, etſi militibus aut Romanis ciuibus non deductis: Lugdunum autem contrà, magnam partem Romanis familiis ſtetit. Nam & hîc externos immixtos, Dio ſuadet lib.* X L V I.

Addidit Valens tricenos ſingulis militibus ſeſtertios.] *Liber Hiſpanus*, trecenos. *quod verius. Nam prius illud non congiarium ſit, ſed heminarium: vt quidam iocabatur.*

Feſtinatio vndeuiceſimæ legionis.] *Vt ſuprà narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eámque* X X I^am. *Quis igitur hæreat, quin hîc ſcribend.* vnaetuiceſimæ?

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG. 154. In montem Vocetium.] *Quidam libri,* Vocetum. *And. Schottus noster,* Vogesum, *reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certè Vocetij non alibi mentio.*

In alpe Graia ipse paullum cunctatus.] *Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historta, pugnant libri. De historia, quid certius quàm Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra:* Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi iussus. *& paullò infrà:* Pennno subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit. *Atqui diuersi & dissiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus,* in alpe triaria, *sicut & Hispanus: Budensis,* trianna: *optimus Vatic.* cum alpe tarina. *qui, fateor, facem alluxit ad veram lectionem. Scribo:* cum ala Taurina. *Hæc est illa, quæ adiuncta legioni Italicæ fuerat, cuiúsque suprà mentio. quam præmissam à Cæcina ad firmanda municipia aliquot Italiæ, euincunt sequentia verba,* Sed metu ne amitteret prædictas cohortes alasque. *Cum enim in Italia vnica ala Vitelliana fuerit, Silana: frustrà ibi alas nominet, nisi præmissam ponimus & istam.*

In cetera victoriæ præmia accessuros.] *Couarruuiæ liber & priscæ editiones,* cessuros.

Hibernis adhuc niuibus traduxit.] *Iidem libri,* Hibernis adhuc Alpibus. *quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poeta etiam vetus eo sensu Hibernas alpes dixit:* Iuppiter hibernas cana niue conspuit Alpes.

Petronium vrbis procuratorem.] *Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^us. emendat,* vrbis Præfectum, *siue,* Prætorem. *Haud rectè. quæ enim eius partes in Norico? Ego verò aut oblita ea voce scripserim,* Petronium procuratorem, *aut mutata,* Petronium ibi procuratorem. *Vetus quidem lectio* vrbi *habet: quod deprauatum facile ex* vbi *vel* Ibi.

Priuatam gratiam præparat: vnde nulla innocentiæ cura sed vitæ impunitatis.] *Non mutant libri, nisi quod,* vices impunitatis, *habent. Totum locum lego:* priuatam gratiam præparatum it: nulla innocentiæ cura, sed vice suæ impunitatis. *Palmerij etiam coniectura haud improba:* priuatam gratiam præparat vndevnde: nulla, *&c. Vndeunde Latinis valet* ὁποθενῶν.

Apud Sinuessanas aquas.] *Malè vulgò,* Suessanas. *Libri scripti docent, & Plutarchus in hac ipsâ re:* ἔπεμψεν ἐν ἐπ᾽ αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τὰς ὡδὲ Σινδεσσαν ἀρχάς. *Aquæ autem eæ inter salubres habitæ. Plinius:* In eâdem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & insaniam virorum abolere creduntur. *Et quia ad vitia muliebria: ideo in Martiali,*

Diceret hictericam se forsitan altera mœcha
In Sinuessano velle sedere sinu.

Sed & Claudius apud Tacitum lib. XII. refouendis viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.

PAG. 155. Tantò antè traditum Vitellio imperium] *Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum sanè, inter Vitellij Othonisque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at postridie Idus Galba cæsus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adsertio non vsquequaque cauta.*

Et stetit domus vtraque sub Othone.] *Tu verò interpunge:* stetit domus vtraque. sub Othone incertum an metu:

Omnésque versæ in Orientem prouinciæ.] *Credo germanum esse. aliquot tamen libri,* omnesque versus Orientem.

Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam.] *Latet hîc omnino mendum. Primum enim quis locus Lingonibus (Galliæ ij sunt) inter Hispaniæ populos esse potest? Adde, quod Lingones istiipsi, primi & præcipui in Othonem hostes. Hi, qui Vitellium fouêre; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulêre: hi, qui etiamnunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vnde igitur iis præmium? Clarè aliena & falsa ea vox; & censeam Hispaniæ aliquam gentem reponendam: Lusonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parùm vicinum adhuc repperi corruptæ voci.* Nec scire fas est omnia, *ait Lyricus. tu cogitabis.*

Cognoscendi pudore.] *Malim,* agnoscendi.

PAG. 156. Ibi sæuitia, hîc miseria vulnerum absumpti.] *Mutilus locus, & præsto legend. esse,* Ibi sæuitia hiemis, hîc miseria vulnerum.

Seue-

Seuerissimum centurionum.] *Vatic.* seueriſſimos. *& Plutarchus* ἑκατοντάρχας *duo interfectos scribit. Nostèr tamen etiam infrà de vno tantùm:* Vnus altérve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? *Itaque placeat magis hic legi,* & Seuerissimum centurionem, *vt proprium nomen expresserit interfecti. aut certè in altero Taciti loco,* centurionum ac tribuni, *scribendum erit.*

Vt multa per centuriones tribunósque tantùm iuberi expediat.] *Liber Hispanus,* vt multa centuriones tribunosque, *omissa vocula. Verissimè. Nam ea Othonis mens est, vt velit quædam imperia centurionibus tantùm tribunísque indicari, non in milites spargi.*

PAG. 157. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui antè discrimen quietissimus.] *Verissima gnome. quæ veteri Græcorum dicto firmatur apud Eustathium:* Θερσὺς πρὸ ἔργου, ὃν πολλὸς κυκός. Considens ante rem, plerumque ignauus. *Aristoteles etiam aptè, in Nicomachæis, lib.* III. καὶ οἱ μὲν θρασεῖς, προπετεῖς καὶ ἑτοιμόλυποι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. *id est:* Temerarij quidem, prompti & volentes sunt antè pericula periclitari; sed in ipsis, deficiunt: at fortes, in rebus & factis acres, antè quietissimi. *Quem locum nihil absurdum Tacitum adspexisse & expressisse. Sed & Homerus Græcos semper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad. α.*

Οἱ δ᾽ ἄρ᾽ ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

Iliad. δ.

—— οἱ δ᾽ ἄλλοι ἀκὴν ἵσαν (οὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθαι ἔχοντ᾽ ἐν στήθεσιν αὐδήν)
Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.

Non hercle illi quos cum maximè Vitellius in nos ciet.] *Locum ab aliis fædè interpolatum è Vaticano restitui, religiosè seruata eius scriptura: nisi quod* Audeant *feci, ex* Audiant. *Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles. Non etiam spreuerim scribere cum Hispano cod.* quiscum maximè. *id est, quis comitatus maximè Vitellius in nos mouet.*

Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscuè possunt.] *Budensis codex,* promiscua sunt. *quod, Helleniſmo quodam, retineri posse adsentior Rhenano.*

Non tamen quies vrbi redierat.] *Lectionem hanc & distinctionem à libris priscis non potui quin anteferrem vulgatæ, aut coniecturis aliorum parùm firmis.*

Militibus sparsis per domos, occulto habitu.] *Turbarunt me verba, quæ iam capio. Significat enim milites in plebeia aut pacata veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse aduersus Principem aut statum præsentem. Arrianus eum morem mihi suggerit, Dissertation. Epicteti lib.* IV. *cap. vlt.* ἅτε καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ πρόπετεῖς λαμβάνουσι. προσκαίει σοι στρατιώτης ἐν χλαμύδι ἰδιωτικῇ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τοῦ Καίσαρος, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέχυρον παρ᾽ αὐτοῦ λαβὼν τὸ σῶσαι τὸ αὐτὸν τοῦτο λοιδορίας κατάρχεσθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅτι φρονεῖς. εἶτα δεθεὶς, ἀπαχθῇ. *id est:* Hoc modo Romæ circumueniuntur à militibus isti procliuis linguæ & effusi. Adsedit miles tibi quispiam, habitu priuati. is malè loqui de Cæsare incipit: tu tanquam pignus fidei id arripiens quòd cœpit prior, ipse quoque effutis quidquid sentis. Deinde vinctus, abduceris. *Et hoc sine præsertim milites, qui Frumentarij dicti. De quo aliàs.*

Atque eadem dicenti nota adulatio.] *E Vatic. ita restituimus, voce vna addita, & altera mutata. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumacia esset. Diceres liberè & censeres? inuisa libertas. Ad gratiam loquerêre? non faceres fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus.*

Vires & robur exercitus.] *A coniectura nostra est. libri enim omnes,* è prætorianis viris, vt robur exercitus. *parum aptè.*

Reliquos cæsorum ad pontem Muluium in numerum legionis composuerat.] *Hispanus codex,* numero: *Romana editio,* numeros. *quod rectum hic est: intellegendíque numeri militares, de quibus iam prædixi.*

Ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus.] *Vox, Inuitatus, suspecta. quidam libri,* Imitatus. *Mihi Delius hic non fauet.*

Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati.] *Liber Couarruuiæ,* rectores constituti. *Vtrumque spurium: & sententia sine eo constat.*

Tantùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tantùm pacis aduersa pertimuere.] *Fallor, aut hoc rectum: etsi à mente tantùm nostra, sine libris. Nam illi omnes voce auctiores,* aduersa reip. pertimuere. *quam nos tamen superesse censemus, imò sententiam perdere.*

PAG. 158. Religionem nondum conditorum ancilium.] *Mitto te ad ea quæ scripsi olim lib.* V. *Antiq. Lection. cap.* XVI. *Quibus adtexi velim Ouidij locum libro* III. *Fastorum:*

Arma mouent pugnam: pugna est aliena maritis
Condita cum fuerint, aptius omen erit.

quibus versibus vult Poëta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cum mota sunt ancilia sed cum condita. Festus autem ostendit etiam alios aliquot dies fuisse, quibus Romani tenuerint se ab armis: Præliares dies, *inquit*, quibus fas est hostem bello lacessere. erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas erat id facere.

Sed ex libidine seruitij, vt in familiis.] *Verius clariúsque distinxeris*, seruitij. Vt in familiis, *&c.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM II. HISTOR.
NOTÆ.

PAG. 159. QVOD variè ortum, lætum reip. aut atrox.] *Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cuius lectio diuersa coëgit me acrius paullò intueri. Nam in eo,* vari aborte, *scriptum. Et hercules vulgata inepta & exsensa. quid enim est, variè ortum esse imperium Vespasiani? Imò vnus & certus illius ortus. Scribo ex vestigiis illis priscis,* quod varia sorte. *Atque ita est. imperium Vespasianorum, felix reipub. & infelix, itémque ipsis Principibus fuit.*

Conditorem templi regem Aëriam.] *Libri scripti aut* Verianum *hunc nominant, aut* Venerianum. *Pro vulgata lectione tamen Tacitus ipse in Annalibus est, lib.* III. Exin Cyprij tribus delubris. quorum vetustissimum Paphiæ Veneri, Aërias auctor, pòst filius eius Amathus, &c. *Ægyptum ipsam olim Aëriam dictam fuisse, Isidoro alibi traditum est & Agellio. Alciatus hic maluit,* Vranium.

PAG. 160. Continuus orbis latiore initio.] *Tyrius Maximus*: Venus à Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis assimile, quàm albæ pyramidi.

Ingens rerum fiducia accessit.] *Subdolum glossema. & credam Tacitum scripsisse,* ingens rerum accessit.

Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus.] *Paullò aliter Profligandi verbo vsus, quàm placuit Agellio lib.* XV. *Noctium. qui in tota ea re vereor vt caliget. Ni ita est; barbarè etiam locutus sit Augustus in Ancyrano lapide*: COEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. *quod exemplum rigidè & ex diametro cum Agellij nota pugnat.*

Mucianus.] *Ita vbique præpotentis huius hominis nomen scripsi. Græci suadent, qui* Μεκιανὸν *appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum. vt in illo Romæ:* L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MVCIANO. COS. *Multa etiam huius mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum ferè ter consulis, lib.* XII. Licinius Mucianus ter COS. & nuper Lyciæ prouinciæ legatus. *Libro* XXXII. *de ostrearum præstantia*: Dicemus, *inquit*, aliena lingua, quæque peritissima huius Censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subiiciam. *Et sæpe aliàs: ostenditque doctum & amœni ingenij fuisse, sed mollem, fractum, & alterum velut Mæcenatem.*

Et inexpertus belli labor.] *Redundare vox,* labor, *videtur, & inculcata huc è priore versu. Legam,* & inexpertis belli. *Ita suprà*: pacis artibus, belli inexpertus.

Seclusum tutúmque ipsum mare.] *Vatic. & Romana editio,* secundum tutumque. *quod approbo.*

Cum in victores victósque numquam solida fides coalesceret.] *Rodolphus & prisca item editio,* cum victoribus victos numquâ solida fide coalescere, *& placet magis.*

Vespa-

Vespasianus Mucianúsque nuper, ceteri olim mixtis consiliis.] *Locus subobscuræ sententiæ, imò incertæ. Qui enim illi ceteri? non certè milites aut ciues olim miscuisse consilia potuère de imperio hoc nouo. Rodolphus legisse dicitur,* nuper Titi opera mixtis consiliis. *sententia nihil aberrante; vereor tamen vt propria quadam lectione, non à libris. Duæ quidem eæ voces,* ceteri olim, *iacent in mendo: nec à me alleuantur. Veteres editiones,* ceterum olim.

Scithinum insulam detrusus.] *Farnes.* Cynthum. *Vatic.* Scithinum. *Vera lectio,* Cythnum. *quæ insula iuxta Atticam sub Eubœa. Plinio nominatur lib.* IIII. *& Ptolemæo dicitur* Κύθνος. *Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, & iuxta Ceam collocatur. In Zonara non rectè scriptum siue versum, hunc falsum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepítque eum adfinitas hæc vocum.*

PAG. 161. Veterani è prætorio.] *Superesse videantur hæ voces. Præmisit enim iamnunc de prætoris omnibus cohortibus: qui igitur isti amplius è prætorio? Sed non supersunt. Distinguit enim à cohortibus, Veteranos. rectè. quia exauctoratos intellegit, & qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quàm legionarij, de quibus scripsi satis ad* I. *Annal. Atqui hi nec in legionibus vltrà censebantur, nec illi in cohortibus.*

Quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ.] *Farnesiana hæc scriptura est: quam verissimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Prouinciæ inuadendæ, quæ ad Vitellium defecerat. Suprà lib.* I. Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe valida & partibus fida. *Infrà*: imminere prouinciæ Narbonensi in verba Vitellij adactæ classem Othonis, trepidi nuntij attulêre. *Vulgata lectio valdè turbat*: quibus tentandis aggrediendisque, prouinciæ Narbonensi, &c: *tamquam tres hi duces Prouinciæ impositi. & mage maiores tenebras offundit etiam Maurus.*

Non Italia adiri nec loca sedésque patriæ.] *Nihil ego hîc nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranius.*

Municipium Albium Intemelium.] *Ita quidem è Strabone scripseris libro* IV. τῶν δὲν Λιγύων, *inquit*, τῶν μὲν ὄντων Ιγγαύνων, τῶν δὲ Ιντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν δῆτι τῇ θαλάττῃ, τὸ μὲν ὀνομαζόμενος Αλβιον Ιντεμέλιον, οἷον Ἄλπιον, τὸ δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον, Αλβιγαύνων. *id est*: Cum duplices sint Ligures, Intemelij & Ingauni, iure eorum ad mare coloniæ, altera Albium Intemelium dicta, quasi Alpium, altera paullò contractius Albingaunum. *Nec aliter in Plinio. Quin tamen etiam concisè Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum.*

Nec vllis deinde tortoribus aut morte] *Regius codex,* temporibus. *ex quo Rhenanus,* terroribus.

PAG. 162. Spurinnæ.] *Vestricius est Spurinna, egregius dux & qui ad Taciti medium æuum vixit. Plinij Secundi de eo epistola capienda est, lib.* II. heri à Senatu Vestricio principe auctore, Spurinnæ triumphalis statua decreta est. *quem locum tamen emacula*: Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta. *Malè enim traiecta verba.*

Tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam.] *Vulgata antè lectio,* tum mœstissimus quisque. *ex quo Rhenanus illud* vetustissimus *extudit: ego malim,* modestissimus.

PAG. 163. Cæcina fama & pudore cœptæ temerè oppugnationis.] *Lego,* fame. *Duplex enim caussa abscessus, Fames & Pudor irriti cœpti.*

Omnia quæcumque facta.] *Malo,* omnia à quocumque. *Rodolphus audacior, qui legit,* omnia ducum facta.

Bedriaci.] *Vicus paruus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cuius verum nomen norimus quàm Cannæ aut Philippi. Vulgò* Bebriacum *appellant. atque ita Iuuenalis libri,*

Bebriaci in campo spolium adfectare Palatî.

At sincerus ille Vatic. Bedriacum, *semper. quomodo & in Clariss. Sambuci scripto codice exstare cognoui, cum strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonij libris,* Betriacum *dicitur: sicut & in Plutarcho,* Βηδριακὸν, πολίχνη πλησίον Κρεμώνης.

Locus Castorum vocatur.] *Rectè, non* castrorum. *Suetonius eumpse locum,* ad Castoris *dixit: Orosius lib.* VII. circa locum quem Castores vocant.

PAG. 164. Dextra fronte, prima legio incessit.] *Quæ hîc frons dextra? haud satis capio, & rescribo*: Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes obtinuêre dextrâ. A fronte, prima legio incessit.

A lateri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

A lateribus cohortes legionum.] *Nihil ambigimus quin Tacitus scripserit,* à lateribus cohortes, legio aduersa fronte. *Ita superior acies dispositio postulat: & ad circumueniendum hostes, inuasionem tripertitam esse oportuit.*

Silentio, patientia, postremò precibus.] *Malim,* silentio, pœnitentia.

Paucos incusauit.] *Lego,* paucis. *ad breuitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & sanè omnes in hac culpa, nec excerpi pauci potuêre.*

PAG. 165. Suetonius Paullinus dignum fama sua ratus.] *Et hîc & alibi effusè laudat hunc Suetonium,* vetustissimum consularium, *vt infrà vocat, & non vna militia clarum. Præfuit Britanniæ, vt habes Annali* XIIII. *& in Agricola: sed & in Africa bellum gessit, è Plinio lib.* V. Suetonius, *inquit,* Paullinus quem consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem, *&c: Vbi autem mens siue iudicium fuit viro magno & celebri, qui in Variis suis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonij nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonij Othone:* Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus angusticlauius. *Et liber, inquit,* „ *qui lineas & cariem senserat, habet,* Linus. *Omninò autem legendum Paulinus. Testem in* „ *eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse* „ *sinit. eius enim sæpe & in Annalibus & in Agricolæ vita honorificam mentionem facit. Hæc* „ *ille. Quid dicam? Non infector te vir elegantissime. sed bona fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlauius, id est nondum Senator sed inter equites: iste, Consularis. nec tenue vsquam vestigium confusionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non vt carpam (Fidem testor:) sed vt claro sub exemplo doceam quàm fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse si labimur interdum in procliui ista via.*

Quoniam Galliæ tumeant, & deferere.] *Copulam aptè inserui, ex Vatic. Tumere autem eleganti metaphora dicuntur, quæ eruptura videntur. vsurpauit Cicero bis in Epistolis ad Atticum.*

Paucis diebus quartamdecimam legionem.] *Hæc restitui, in vulgatis quà à verbis quà ab interpunctis mendosa.*

PAG. 166. Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit.] *E Plutarcho scribendum,* ad sextum. *Namille quinquaginta stadia numerat: Sed & paullò post vbi noster* XVI. *milliaria numerat, Græci eiusdem computatione* XII. *saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem.*

Adeò imperitè.] *Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, vt pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior.*

Confluentes Padi & Adduæ fluminum.] *In Vatic. locus hic in litura, sic tamen vt apertè esset eruere scriptum antiquitus,* Padi & Agele: *aliena deinde manu factum,* Adduæ. *Sed Agela ignotum mihi flumen, & censeam vulgatam esse veram. De Addua, Plinius lib.* II. *Strabo.* III. *itémque Sidonius:* Vidimus vluosum Lambrum, cæruleum Adduam, velocem Athesim, pigrum Mincium.

Accurrentium, clamantium.] *Farnes. & priscæ editiones,* accurrentium, volantium; *Vatic.* vomantium. *vt omnino aliud hîc verbi fuerit, mihi adhuc irreperti. Nam quod Palmerium,* bouinantium, *audio scribere: non placet.*

PAG. 167. Corporibus & vmbonibus niti.] *Vocem,* niti, *ex Farnes. & Vatic. addidi: & verò abesse sine sententiæ incommodo non potest.*

Cui cognomen Rapaci.] *Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum sæpe Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autem Romæ in Capitolio, forma columellæ:*

NOMINA. LEG.

II. AVGusta.	II. ADIVTrix.	IIII. SCHYTHica.
VI. VICTRIX	IIII. FLAvia.	XVI. FLAvia.
XX. VICTRix.	VII. CLAVDia.	VI. FERRATensis.
VIII. AVGusta.	I. ITALica.	X. FRETensis.
XXII. PRIMigenia.	V. MACEDonica.	III. CYRENensis.
I. MINERuia.	XI. CLAVDia.	II. TRAIANA.
XXX. VLPia.	XIII. GEMina.	III. AVGusta.
I. ADIVTrix.	XII. FVLMinatrix.	VII. GEMina.
X. GEMina.	XV. APOLlinea.	II. ITALica.
XIIII. GEMina.	III. GALLICana.	III. PARTHica.
I. PARTHica.	II. PARTHica.	

Velim

Velim Dionis recensum legionum, qui est libro LV. *cum hoc lapide conferri. à quo adiuti interpretes, paullò felicius sanè eum vertissent.*

Stratis vnaetuicesimanorum principiis.] *Aliquot libri,* principibus, *placet.*

Suetonius Paullinus & Licinius Proclus castra vitauere.] *Farnes.* castra petiuêre. *falsò. Nam Plutarchus apertè:* τῆς δὲ στρατιᾶς ὅτε Πρόκλος ὅτε Παυλῖνος συνεστελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν φοβέμενοι τὰς στρατιάς.

Apud duces Vitellianos dubitatum.] *Imò verò,* non dubitatum. *ídque res & Plutarchus suadere videntur.*

Plotio Firmo, is prætorij Præfectus.] *Duo Præfecti prætorio sub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib.* I. Prætorij Præfectos sibiipsi legêre, Plotium Firmum è manipularibus quondam, & Licinium Proculum. *Nec alios vsquam nominat. Vt iure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem prætorij Præfectum. Quod vix est vt sit sine mendo. Verba eius:* οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος ἢ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὁμνύειν εὐθὺς εἰς τὸ Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, *&c. malímque* Πλωτίου. *nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod vnum dici supereſt.*

PAG. 168. Temperare felicitati.] *Vocem eam Felicitatis reperio in libris meis omnibus: quam eiecit Rhenanus, sententia non volente.*

Saluium Cocceianum fratris filium.] *Melius ita, quàm* Cocceium, *quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap.* X. *vbi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solùm filium, sed ipsum hîc fratrem præsentem facere videtur: contrà Taciti & Plutarchi narrationem apertè. Namille in castra euaserat è pugna, sæque cum aliis dedidit. Suetonij tamen verba, cap.* X. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus. *quæ profectò non vera, si verus Tacitus.*

Neu patruum sibi Othonē fuisse aut obliuisceretur vmquam, aut nimium meminisset.] *Totidem pænè verbis Plutarchus:* μήτε ὀλιγωρεῖν παντάπασι, μήτε ἄγαν μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔχεις. *Non audiemus Beatum, qui verbum,* nimium, *auctore Budensi codice delet, & vnà sententiæ acumen. Totum id enim in eo. sicut & in Plinij loco fuerat, epist.* XIIII. *lib.* III. *quem deprauarunt:* Largius Macedo superbus alioqui & sæuus dominus, & qui seruisse patrem suum parum imò minimum meminisset. *Tu scribe,* nimiū meminisset.

Vesperascente die.] *Farnesiano est,* vesperante. *quod verum arbitramur. Agellius:* Vbi iam vesperauerat.

Allatis pugionibus.] *Vocem addunt aliquot libri,* pugionibus duobus. *atque ita Plutarchus:* δυεῖν ὄντων ἀμφοῖν ξιφῶν.

Maternum genus impar.] *Quomodo? si splendidissima ea femina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis:* Ex Albia Terentia splendidissima fœmina duos tulit filios. *Sed melior ibi scriptura,* splendida fœmina: *quam ex opt. libro Torrentius adnotauit. ídque non aliud quàm ordinem equestrem propriè notat.*

PAG. 169. Diplomata Othonis.] *Abundè, si deo ita visum, in Commentariis. nunc Suetonij locum* πυρέρχως *emendemus, Calig. cap.* XXXVIII. Prolata diuorum Iulij & Augusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. *Cur deflebat? aut qui id conuenit? vidi qui* delebat, *vellet. Ego,* deflabat, *vel* difflabat, *verum contendo. non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eáque difflatio etiam in nostris hodie moribus, vbi eleuamus quid aut aspernamur.*

Societate culpæ tutior.] *Puto,* tutiores.

Rursus consiliaturi.] *Non muto. Horatius eo verbo vsus,* Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis. *& alij.*

Tantum peditum equitúmque, vis damnáque & iniuriæ.] *Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud,* tantum, *à glossographo esse, legésque:* peditum equitumque vis, damnaque, *&c: Vsu pro multitudine & copia, tritum.*

Vitellio anquirente.] *Meritò id verbum reposui, cum in manuss. repperissem,* acquirente. *Anquiro enim pro Inquiro siue potius valdè quæro, veteri & proba nota signatum verbum est, Ciceroni, Varroni aliisque crebrò vsurpatum, crebrò corruptum.*

Sed creditum fama.] *Rectúmne? an scribendum,* deditum fama?

PAG. 170. Longum interfectori visum.] *Hic ordo verborum in meis libris: & sententia liquet. Alij traiiciunt, quid nisi libidine quadam omnia mutandi?*

PAG. 171. Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium.] *Distingui malim,* Bolanus è præsentibus. Angebat, *&c: vt significet Bolanum è comitatu principis in Britanniam missum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apud victores orta seditio.] *Vix tandem emersi me ex hac salebra, & vidi errorem. Transpositi enim per neglegentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi*: Et quidem partes modestè distraxerat, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius, *etc: Si tamẽ locus integer est, de quo ambigo. Scripsi* distraxerat, *non*, distinxerat: *ex Vatic. & videtur ad sententiam aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer & modestè legiones aduersæ partis disparasse & per varias prouincias distraxisse, ne coïrent.*

Miles intentus aut licentior.] *Anteà*, licentiosus, *legebatur*: *quod eligam præ isto quod suppositit Rhenanus.*

Per lasciuiam & certamen luctandi accensis.] *Verius*, ad certamen.

Inter inania belli.] *An non* immania? *In quo ipso verbo error inueterauit Ciceronis libris De Legibus*: Tum ebur ex inani corpore extractum: *cum manifestò legend.* immani. *Quidam tamen hîc libri*, munia belli.

Pag. 172. Dissimulatus M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis.] *Scribendum videtur* Martij Macri. *Nam ita eum suprà crebrò nominat qui Præfectus gladiatoribus fuit.*

Nec mihi maior in tua vigilantia, parcimonia, sapientia fiducia est.] *Ambigo de voce parcimoniæ. Conuenit in Vespasianum, scio: quem sordidum auarúmque omnes faciunt, non solùm parcum. sed cur inter principes & illustres virtutes hanc domesticam priuatámque nominet? aut cur in ea fiduciam boni euentus collocet? Non digna videtur, quæ ad Imperium adiuuet, aut ad id gradum struat. Itaque reponendum fortasse*, acrimonia. *etsi pono id, non firmo.*

Pag. 173. Quinto Nonas Iulias.] *Suetonio scriptum*, quinto Idus. *sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vanè pronuntiat clarissimus Torrentius.*

Non parata cognitione.] *Cui rei hîc cognitio? quam vocem Taciti mens planissimè spernit. Emendo verò*, non paratu ac concione.

Militariter locutus.] *Rectissimè. atque ita libri. Significat orationem eius castrensem horridámque fuisse, non cultam forensi aut vrbano more. Qui*, militariter lautus, *castigant: ineptiunt.*

Pag. 174. Antiochus vetustis opibus ingens.] *Adtextam censeo vocem*, ingens: *certè obnubilat sententiam & phrasem, quæ aliàs Tacito crebra.*

In modum penatium diligebantur.] *Id est, amabant vetera & nota castra, iuxtà ac suas ædes. Clarum, nec monitione dignum: nisi correctores*, dirigebantur, *maluissent.*

Ad obtinendas iniquitates.] *Phrasis insolens, & mihi suspecta. locum etiam totum vitij arguit, quod statim Romanus codex præfert*, haud perinde obstinante.

Aquileiam iam progressæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant.] *Hiulca hæc, transposita, & cum defectu. Rem ordinémque vide: fateberis. veritatem: multo magis. Nam è Suetonio clarum, non ipsas tres legiones (vt hæc narratio suggerit) Aquileiam progressas, sed dumtaxat bina è ternis legionibus millia. Verba eius Vespas. cap.* VI. Mæsici exercitus bina è tribus legionibus millia, missa auxilio Othoni, *etc. vbi hæc eadem, sed fidelius relata. Quin totum hoc exordium auspiciúmque belli pro Vespasiano, confusè & hoc & sequenti libro traditum. Dicam in loco.*

Pag. 175. Titus Flauianus.] *Malui quàm*, Fabianus. *Farnesianum codicem audio, & Tacitum ipsum qui non aliter sequenti libro appellat.*

Pompeius Sullanus.] *Imò* Siluanus. *Ita enim libro proximo*: Sex milia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, consularis senex.

Pag. 176. Præposuerat prætorianis P. Sabinum ac præfecturæ cohortis Iulium Priscum.] *Alij*, ad præfecturam cohortis. *Corrupta omnia. quæ enim hæc Præfectura cohortis cogitari appositè potest? Mihi ex sententia & historia placeat scribi*: Præposuerat prætorianis P. Sabinum à Præfectura vrbis, & Iulium Priscum, tum centurionem. *Siue etiam*: ac Præfecturæ vrbis. *Sanè hic Sabinus qui Principi Vespasiano frater, vtrumque munus tenuit sub Vitellio. & de Præfecturâ Prætorij, libro proximo*: P. Sabinum Prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinæ vinciri iussit, substituto in locum eius Alpheno Varo. *De vrbis, plus vno loco habes libro* III. *&* IV. *Iulium etiam Priscum collegam ei in Prætoriana fuisse, libro sequenti docet*: Vitellius vt è somno excitus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum XII III. prætoriis cohortibus obsidere Apenninum iubet. *Scripsi etiam*, tum centurionem: *Farnesianum cod. secutus, cui vocula nulla*, esset. *& vt de Sabino dixit, Præfectum eum vrbis fuisse, éxque eo gradu sublatum ad Prætorium: ita de Prisco, dumtaxat centurionem.*

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.] *Argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. Sententiam nunc expedio: Vitellium quidem exsulibus reuersis tura reddidisse vetera in libertos (de quèis in Commentario:) sed non cum magno fructu, quia pecunias suas occultabant per varias artes & recessus. ita in alimentis, testamentis, alísque patronos fraudabant, vt modici ipsi & inopes. Voci Sinus, ea vis subest fraudandi, subtrahendi, occulendi. Tacitus lib.* IV. *infrà*: Tradi se præfectis centurionibusque, quos vbi spoliis expleuerunt, mutari, exquirique nouos sinus & varia prædandi vocabula. *Plinius libro* XXXVI. Vnde M. Scaurus pater, toties Princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus? *Sinum vocat hominem ipsum, in quem rapinæ omnes collatæ velut in sinum. Plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in Lexico: & lumen ab eo fœnerare, qui verè Europæ lumen.*

Omnia alia militi largiebatur.] *Hunc quoque locum liberare inusta nota possumus. Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, impunitatem & licentiam omnis culpæ dedisse: vt hac saltem blanditia eum retineret. Nec aliter sanè fit in paupere militia.*

Liberti Principum conferre pro numero mancipiorum vt tributum iussi.] *Non muto: & scio multos Romæ, eósque prædiuites, priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina procliuior, si libertos* patrum *substituas: qui numero sanè grandi.*

Inferias Neroni fecisset.] *Reposui pro*, iecisset.

Prodigis epulis & sumptu Gaianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines.] *De Gaiana aqua, id est, vt volunt, aquæductu illo sumptuoso; nugæ magnæ. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum*, Caianæ aulæ. *Nobis subuolut mendum & eius causa, è diductione copulæ: quam reddimus, legimúsque*, sumptu saginaque. *Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: & Tacito velut de industria vsurpata. Vt*, luxu & saginæ mancipatus emptusque. *Iterùm*: medio die temulentus & sagina grauis. *Nec aliter Cicero pro Flacco*: Qui multitudinem illam non auctoritate, sed sagina tenebat. *Hæc apta & bona. Palmerij tamen coniectura non minus recta*, sumptu ganeaque.

Nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse.] *Sidonius in Panegyrico ad Maiorianum, abit nimis ab hac summa, & quinquies millies exprimere voluisse videtur*:

——post quina Vitell I
Millia, famosi ventris damnata barathro.

Minus abibit, si legas, bis quina. *quod verum censeo. atque ita decies millies (vt potuit tamen cumque) in carmine dixerit.*

Pag. 177. Integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisúmque Vespasianus egerat.] *De Vitellio, eadem Suetonius in vita eius cap.* V. *At de Vespasiano mutat, &* Africam integerrimè, *inquit*, nec sine magna dignatione administrauit. *Qui concilientur, non video.*

Aut suomet astu.] *A Ferreto est. malè antèa*, statu.

Mare quoque Etesiæ flabant. harum flatu, *&c.*] *Intricata valdè lectio in scriptis. Vaticanus:* mare quoque & Blæsi flabra aquilonis, harum flatu, *nec aliter Farnes. At Budensis*, mare quoque & esi flabra Aquilonis verum flatur. *Nos legimus*, Mare quoque etesij flabant (*sine* inflabant) Aquilones. Horum flatu. *Plinius lib.* II. Post biduum iidem Aquilones constantius perflant, per dies XL. quos Etesias vocant. *Et clarum certè est, Aquilones propitios optabiléque iis qui ex Italia Orientem adnauigant: qui ex eo Italiam, contrà.*

Et duodeuicesima.] *Vatic. & ipsa res poscunt*, duoetuicesima.

Vexillarij quartædecimæ & sextædecimæ.] *Libri scripti*, vexilla XIIII. & XIII. legionum.

Lucilius Bassus.] *Fustrà solicitant libri. Nam Vaticano est*, Blæsus: *Farnesiano*, Blexus. *At Basi cognomen firmat omninò priscum monumentum quod Aquileiæ, cuius exemplar à Fuluio Vrsino mihi traditum subieci*:

IMP. CÆSAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DES. IIII. VETERANIS
QVI. MILITAVERVNT. IN. CLASSE. RAVENATE. SVB.
SEX. LVCILIO. BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPENDIA.
AVT. PLVRA. MERVERVNT. ET. SVNT. DEDVCTI. IN. PANNO-

Universidad de Deusto
Biblioteca

NIAM. QVORVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LIBERIS. POSTERISQVE. EORVM. CIVITATEM. DEDIT. ET CONVBIVM. CVM. VXORIBVS. QVAS. TVNC. HABVISSENT CVM. EST. CIVITAS. IS. DATA. AVT. SI. QVI. CÆLIBES. ESSENT CVM. IIS. QVAS. POSTEA. DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGVLI. SINGVLAS. NON. APRIL. CÆSARE. AVG. DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. ILATORI. VENETI. F. CENTVRIONI. AMEZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM. EX. TABVLA. ÆNEA. QVÆ. FIXA. EST. ROMÆ. IN. CAPITOLIO. AD. ARAM. GENTIS. IVLIÆ. DEFORAS. PODIO. SINISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXIIII.

PAG. 177. Ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur.] *Vox Vitellij ineptè repetita, & inculcata, vt solet, ab interprete. Scribo ea eiecta,* peruertisse ipsum videntur.

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM III. HISTOR. NOTÆ.

PAG. 178 IAM reserata militia.] *Non sperno: aptius tamen fortasse, certè clarius,* reserata Italia. *Atque id Taciti siue Antonij conclonantis mentem propius tangit.*

PAG. 179. T. Ampius Flauianus.] *Verum hoc nomen erui è libris, qui aut* Tampius *aut* Tumpius *præferunt, cohæsu scilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgò Appium hîc legis, falsò: quia non vni duplex prænomen esse potuit.*

Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè.] *Clausula corrupta, manca, nec scio an loco posita. Farnesianus:* vt transmitteretur in Italiam impunem eo visui foret scriptum Aponio Satium reuiresscere crederetur. *Nec aliter Vatic. nisi quod,* vsui: *& suprà* Satium, *adnotat,* Sotium. *Ficulnum auxilium: certè mihi, qui sine libris non enato ex hac lacuna.*

Quæsitum inde quæ bello sedes legeretur. Verona potior visa.] *Variè olim peccatum in libris: sæpe etiam in transpositu foliorum aut traiectu. Quod hîc factum mihi liquet. Quomodo autem id alij Critici non aduertêre ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non ignauè: videbis, imò tanges. En, hîc deliberatur de sede belli in Italia, & Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiæ vllæ transmissæ. Pagina demum sequenti narratur,* Antonio rapienti partem equitum ad inuadendam Italiam Arrius Varus comes fuisse, & Aquileiam & proxima quæque occupasse. *Veronámne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narratio, incomposita, dissona. cui verum veterémque ordinem dare, haud nostrum: in meliorem tamen paullo aptiorémque sic redigi censeam.*

CETERVM vt transmitteret in Italiam impunè & eo vsui foret, scriptum Aponio, & vnà cum Mœsico exercitu celeraret. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum in commilitium adsciti; plebem quoque & vim equitum qua sola valent offerebant. remissum id munus ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede ius falsque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Rom. & gens fidei commissæ * patientior. oppositа in latus auxilia infesta Rætia, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VIII. cohortibus ac Noticorum iuuentute ad occupandam ripam Æni fluminis quod Rætos Noricosque interfluit missus, nec illis aut his prœlium tentantibus fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde infami gratia primum-

primumpilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in pernicicm vertêre. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Atestе partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen ad Forum Alieni ponte iuncto consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoque nuntiabatur. Luce prima inermes plerosque oppressere. Prædictum vt paucis interfectis ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. plures abrupto ponte instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria post principia belli secundum Flauianos, duæ legiones septima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquila legato Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti, & Minutius Iustus præf. castrorum leg. VII. quia audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, postquam Galbæ imagines discordia temporum subuersas in omnibus municipiis recoli iussit Antonius, decorum pro caussa ratus si placere Galbæ principatum partes præsumerent. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa patentibus circum campis ad pugnam equestrem qua prævalebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes iuuere. Et interseptus exercitus per Rætiam Iuliasque Alpes. ac ne peruium illà Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatiis consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensium & paludes Tartari fluminis castra permuniit, tutus loco cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere, aut retroactæ deserta Italia turpem fugam conscisuissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica & vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussa fidenter, de exitu securi, in Vitellium vt inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, &c. *eo ordine quo deinceps vulgati.*

Vicentia.] *Vicetiam appellant Plinij meliores libri, & Strabo* Οὐικέναν. *Etiam lapis:*

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOS Q.
POSVIT.

Et interseptus exercitus per Rætiam Iuliásque.] *Vatic. & Farnes. ita:* intectus exercitus Retiam Iuliasque. *Ego ne hæc quidem integra puto aut satis composita.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legam tamen: interiectus exercitus Rœticas Iuliasque Alpes, ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat.

Pro caussa fidenter, de exitu securi.] *Manuscripti*, de exercitu. *Quod edidi, magis placet.*

Et gens fidei commissæ patientior.] *Mei codices*, commissior, patientior. *An*, fide cognitior? *an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit*: fidei commissior: patenti ora, opposita in latus auxilia. *nescio an fauente Æsculapio.*

Cum ala Tauriana.] *Itáne? atqui ala Tauriana siue Taurina, adiuncta legioni Italicæ in Vitellij partibus erat: nec de transfugio aut discessu eius vsquam didicimus. Vt iusta caussa sit, cur Vaticanam lectionem recipiam*, Ala Auriana. *Nomina enim fere equitum alis, à Præfectis: Taurianæ, Frontonianæ, Valeriæ, Silanæ, Aurianæ. & hæc ipsa Auriana perseuerauit ad labens imperium, legásque in Notitia imperij Sub dispositione Ducis Armeniæ*: Ala Auriana, Dascusæ.

Nec illis aut his.] *Non rectè editum*, nunc illis.

Arrius Varus strenuus bello, quàm gloriam ei dux Corbulo, *&c.*] *Locus quem fœdatum arbitror non vanè. Nam scripti mei*, Strenuus bello magis quàm gloria. & dux Corbulo. *Diuinabam olim*, strenuus bello, quàm gloria: ei dux Corbulo & prosperæ in Armenia res. *omissa voce*, addiderant, *quam additam censebam à glossographo sententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali* IV. Agrippa claris maioribus, quàm vetustis. *Annal.* I. Pacem quàm bellum probabam: *& sæpius. Plautus ipse non refugit, Rudente*:

Eò tacent, quia tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Iterum Menæchmis:

Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Nec quidquam in his mutandum, intellegitur enim, magis, potius: vti Græcis crebrò τὸ μᾶλλον. *Iterum Plautus*:

Certum est moriri, quàm hunc pati lenonem in me grassari.

Liuius: Multiplex quàm pro numero damnum est. *Laberius*: Consistes ægrè, & quàm descendas, decides. *Curtius lib.* VII. Nec me ars mea, quàm beniuolentia perturbat. *Noto pluribus, vt illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacito durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parùm aptæ sententiæ videtur*, strenuus gloria: *nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice*, strenuus bello magis quàm bonus. *Certè valdè mihi placeat legi*, strenuus bello, quàm bonus. gloriam ei dux Corbulo, *&c. Et vereor vti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi.*

Occupantes Aquileiæ proxima quæque.] *Budensis codex & Romana editio*, occupata Aquileia, in proxima quæque. *Haud displicet. posit & legi*, in proximo quoque.

Alam cui Scribonianæ nomen.] *Aliquot libri*, Sebonianæ.

PAG. 180. Vulgata victoria post principia belli.] *Abest particula*, post, *à Budensi: eóque Rhenanus*, principio belli, *rescribit, me fauente.*

Minutius Iustus, quia audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ.] *Sperno illud*, audacius: *nec proterno militi vmquam ea in duce displicuerit, sed rigor potius & seueritas. Itaque benè Vaticanus*, adductius: *cui verbo ea vis. Tacitus libro* XIV. *Annal.* Pluribus sermonibus, modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductius, quasi seria consociaret. *Idem* XIV. *Annal.* Adductum quasi & virile seruitium. *ita enim ibi malo cum codice Budensi, quàm* Addictum. *Suetonius sensu simili Tiberium incessisse scripsit*, vultu adducto, plerumque tacitum: *id est, graui, serio, & seuero. Ita Seneca* vultum adducere in tristitia *vsurpat: & Capitolinus de Ælio Vero scribit*, fuisse fronte in supercilia adducta venerabilem. *Caussa aperta huic significationi, à gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam ferè sunt exporrecta & diffusa: qui tristes, seueri, eádem contractâ & adductâ. Non alia mente Propertius subductum vultum pro graui dixit*:

Nunc volo subducto grauior subducere vultu.

Decorum pro caussa ratus, si placeret Galbæ principatus. & partes præsumpsêre.] *Malè inducta sententia & scripta. Puto*: si placere Galbæ principatum & partes, præsumpsissent. *Putauit, inquit, Antonius è re futurum, si homines animo præsumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Vespasiano placere.*

Et vt proditionis ira militum in Flauianum incubuit.] *Vocem sententia flagitat. & puto deesse, Auctorem, Compertum, aut tale. Itaque scribam*, vt proditionis auctorem, ira militum, *&c.*

Cornelium

Cornelium Tuscum.] *Lege*, Fuscum. *Ille est qui superiore libro nominatur.* Sed Cornelius Fuscus procurator *(Dalmatiæ)* aderat vigens ætate, claris natalibus. *Et hac in bello ciuili opera, nisi fallor, benè penitus in Vespasiani domum insinuauit: & à Domitiano præfectus prætorio factus. Periit in Dacis, infelici pugna. Suetonius Domit. cap.* VI. *Dio, Victor. Iuuenalis de eodem*:

Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis.

Secreta castrorum.] *Principia ipsa, quia hæc seiuncta à tabernaculis & tentoriis militum. Ideò Statius vocauit*, —— consilij penetrale, domumque verendam Signorum.

Transfugisse classem, arcem commeatuum.] *Benè emendaui iam olim in Antiquis. Præter exempla eius sermonis, quæ tunc adduxi: velim addi nouitium à Liuio, lib.* III. *qui Castellum etiam in hac metaphora ponit*: Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.

PAG. 181. Vbi totis castris in fama proditio.] *Alij libri*, infamia prodita. *nec sperno.*

Etiam militibus principem auferre.] *Cum Ferreto omninò lego*, etiam milites auferre.

Fortè victi haud perinde rebus prosperis.] *Rodolphus*, victuri. *Mentem video: & tamen subuereor vt parùm plena ista, & huic narrationi quædam desint.*

Anceps belli fortuna.] *Farnes.* prælij. *quod verius. Aliud enim bellum propriè, aliud prælium.*

PAG. 182. Non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum.] *Rodolphi lectio valdè mihi arridet, nescio an à libris*: non si pateant portæ, non die, nisi explorato intrandum.

Hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit.] *Notaui in Antiquis lib.* II. *cap.* XVI. *videri inducta voce legend.* ac proruere fuit, *id est, licuit. Sed vereor vt ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter lectores, non medicos. Nunc sanè vocem eam tolero.*

Quartædecimæ legionis ballista.] *Quî potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, & post Bedriacense prælium statim à Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio eius in hac pugna, imò bello. Reponam fidenter*, quintædecimæ, *quæ inter Vitellianas paullò ante censa.*

Hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falso vt in corpora ictu, tela hostium citrà cadebant.] *Ita è libris restituimus. nec sententiam difficile capi, è similibus auctorum locis. Nam hæc fraus siue error aliàs quoque obiectus hosti. Plutarchus in Pugna Pompeij cum Mithridate*: ἐπῆσαν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ νότῳ τὴν σελήνην ἔχοντες· πεπτωμένας δὲ τὰς δόρατος τῶν φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῆς σωμάτων ἐμπροσθεν φερόμεναι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλον, ὑ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐγγὺς ἦδη γεγόνοτες, τὰς ὕασες ἀφέντες μάτην, ἀδενὸς ἐφίκοντο. *Id est*: Aggressi eos Romani sunt, Lunam à tergo habentes, qua inclinante in occasum, vmbræ corporum anterius productæ hostibus incurrebant, qui parùm exactè interuallum hac caussa discernere potuerunt. sed tanquam iam in manibus & intrà tela essent, hastis temerè emissis, neminem attigerunt. *Florus paullo aliter narrat, nec rem cepisse visus est, de illaipsa pugna*: Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus. quippe quasi commilitans, cum à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset: Pontici per errorem, longius cadentes vmbras suas, quasi hostium corpora petebant. *Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certè Orosius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugna Lunam fuisse à tergo fatentur: & Dio clarè*, κατόπιν. *Itaque emendem in Floro*: cum à tergo Romanis, à facie hostibus se præbuisset: Pontici per errorem longius cadentes vmbras (*voculam illam*, suas, *expungimus*) quasi hostium corpora petebant. *Sanè ratio ipsa ita vult. nec tam bardum ego Florum vnquam censeam, vt hoc non ceperit.*

Cur rari sumpsissent arma.] *Ex historia & sententia*, cur resumpsissent. *Nam Pannonici semel victi, arma tamen iterum sumpserant.*

Orientem Solem (ita in Syria mos est) Tertiani salutauere.] *Nam hæc legio è Syria deducta, in qua sub Corbulone militauerat. At de more ipso, Herodianus lib.* IIII. *de Parthis, qui pugnam inituri orto iam Sole*: ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, *inquit*, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι μεγίστῃ κλαγγῇ βοήσαντες ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις.

PAG. 183. Vagus inde consilio ducis subditus rumor.] *Romanus codex*, vagus inde, an consilio. *quod valdè amplector. Ambigit videlicet, fortuitu natus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter milites is rumor, an arte ducis sparsus.

Contraheret diducerétue.] *Sententia & ἀντίδοσις sic visa postulare. vulgò*, ducerétue.

Multa cum strage incesserat contatio.] *Quomodo* contatio? *imò ardor vbique & feruens opus. Scribam*, tentatio.

PAG. 184. Viles ad prædam, in ludibrium trahebant.] *Turnebo ne accedamus referibenti*, miles ad prædam. *Taciti enimuerò mens, eosipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant vltius æris, raptos tamen per sæuitiam & ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persepolis*: Neque auaritia solùm, sed etiam crudelitas in capta vrbe grassata est. auro argentoque onusti, villa captiuorum corpora trucidabant.

Ti. Sempronio.] *Id est, Tiberio. Malè enim vulgò*, Tito: *ex Liuio, & Fastis.*

Siqua alia vis per Alpes rueret.] *A Beato hoc est. antea*, irrueret. *Legam*, ingrueret.

Antonius pudore flagitij.] *Ita mei libri. Budensis*, pistore. *vulgati pessimè*, post rem flagitij.

Reposita templa foráque, magnificentia municipum.] *Placet magis quod in Rom. codice est*, munificentia.

PAG. 185. Non in ore vulgi agere.] *Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus*, more vulgi. *quod sanè haud conuenit. At in ore agere, est Latinis coràm & in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, & ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cottæ ad Quirites*: A prima adolescentia, in ore vestro, priuatus & in magistratibus egi. *Fragmento alio*: In ore agens gentibus, populo, ciuitati. *Tacitus iterùm hoc libro*: Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur.

P. Sabinum prætorij præf.] *Publij prænomen hîc & infrà tributum huic Sabino adsensu magno librorum. Quæ ratio aut mens igitur Onufrij, negantis id prænomen receptum vmquam in Flauia gente?*

Nobili gaudio Blæsum visendo.] *Nescio an* notabili gaudio.

PAG. 186. Gallias & Germaniæ gentes.] *Vocem aptè inserit Vatic. codex*: Gallias & exercitus & Germ. gentes.

Simul ceterorum fides metu intacta.] *Mihi hæc non integra: etsi scio quam sententiam ex ijs Ferretus extorqueat. sed verè extorqueat. Palmerius legebat*, metu intuta: *auxilio vano.*

Sæuitia maris, aut aduersante vento.] *Romana editio*, segnitia maris: *quod auribus meis blandiebatur, vix sententiæ.*

Regreditur maturè: ceterisque remanere & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit.] *Priora lego*: regreditur. Maturo ceterisque. *Intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui discessu Valentis velut exsolutus, transiit in Flauianas partes. Posteriora rectè olim Rhenanus emendauit, cum vulgò esset*, volentibus liberum fuit, *insiticia voce: aut, vt in quibusdam*, auctor fuit. *Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi à fonte Graco: quod peritum illum sagacémque Germanum non fugit. Ingenij enim & industriæ laudem Rhenano libens do: & scio inter primores eum sitæ gentis. At carpsi olim liberius. Non ego, sed ætas. (etsi reuera multa in Rhenani iudicijs, quæ probet nemo Iudex è Selectis.) Nunc abiit ille feruor: & obtendere manum ad magnorum virorum culpas possim, quàm diducere & explicare. Reuera autem quantula hæc sunt, de quibus litigamus? litteræ, syllabæ, voculæ. Ridere mihi lubet, cum virorum grauium & grandium velitationes, imò pugnas video in his nugis. & metuo vt excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Aristophane satis mihi inclamasse:*

——Λοιδορεῖσθ δ' ὰ φρέατει
Ανδρὰς ποιητὰς ὥσπερ ἀρτιπωλίδας.

Auxerat potentiam.] *Fallor, aut Tacitus scripsit*, potentia. *Quis enim alîas iste qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, Auxit potentia, id est, Aucta est, significatione occulta quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo*: Eodem nomine complures ex agris accessitauere. cô res eorum auxit. *Velleius Sedandi verbum sic vsurpat*: Postquam tempestas sedauit, Adherbal taurum immolat. *Plautus Leniendi:*

Dum hæ consilescunt turbæ atque iræ leniunt.

Et plures eiusmodi Latinæ linguæ delicias gustare tibi fas apud Agellium lib. XIIX. *cap.* XII. *Non dissimile, quod in Thucydideo charactere obseruat Dionysius: sæpe τὰ παθητικὰ ῥήματα, δραστήρια: τὰ δὲ δραστήρια, παθητικὰ esse.*

PAG. 187. Cameras vocant.] *Nostrásne hæc vox? certè etiam hodie Cubilia tecta & clausa,*

clausa Cameras vocamus. & ab ea similitudine prisci, opinor, has naues. Strabo in describenda Bosphoriana ora: ἀκάπτα ἔχουσι λεπτὰ, σανὰ, καὶ κώπας, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. Καλέσι δὲ αὐτὰ οἱ Ελληνες καμάρας. Vbi à glossula fortasse illæ voces, οἱ Ελληνες.

Aduertit ea res Vespasiani animum.] *Scribas*, ea res Vespasianum, *voce sequenti inducta, breuius & verius. Italoquitur Annal.* II. Octo aquilæ petere siluas & intrare visæ, aduertère imperatorem.

Sedocheforum regis.] *Vatic.* Sedothezorum. *Rom.* Sedotosorum. *Nullum hunc populum ego natum scio.*

In regione bello attrita.] *Malè enim omnibus libris*, in legione.

Prælio quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est.] *Cum Tacito aut Sisenna potius consentit Liuius epitoma* LXXIX. *& alterum militem in Pompeij exercitu statuit, alterum Cinnæ. At Valerius lib.* V. *pro Cinna Sertorium substituit, suóne an correctorum lapsu? Bello Actiaco etiam idem euenisse, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus:*

Mæuius à castris miles melioribus ausus
Hostilem saltu præcipitare ratem
In damnum felix, & victor vt impius esset
Nescius occiso fratre superbus erat.
Dum legit exuuias hostiliaque arma reuellit,
Fraternos vultus oraque nota videt.
Ille ferox. quid lenta manus nunc denique cesses?
Iustius hoste tibi qui moriatur adest.
Fraternam res nulla potest defendere cædem,
Mors tua sola potest, morte leuanda tua est.
Viximus aduersis, iaceamus partibus isdem,
Dixit & in dubio est vtrius ense cadat.
Ense meo moriar maculato cæde nefanda?
Cui moreris, ferrum quo moriare, dabit.
Dixit & in fratrem fraterno concidit ense,
Victorem & victum condidit vna manus.

Et certiora de Muciano sperabantur.] *Magis aptius*, rectiora. *Antonij vitiorum, inquit, iam pertæsum erat: & meliora de Muciano sperabantur, si aduenisset.*

Muciano volentia scripsère.] *Ita libri. Sallustianum videtur*: Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur. *Beatus tamen* volenti *maluit.*

PAG. 188. Qui Mæuaniam insederat.] *Vocula addita è libris.*

Nube atra diem obtenderent.] *Benè ita libri, non* obtunderent, *vt visum Beato. Quibusdam scriptum*, nube radium obtenderent. *vitiosè.*

Profugus altaribus taurus, longè, nec vbi feriri hostias mos est, confossus.] *Præiuit ad emendationem hanc Vatic. qui refert*, longè necui feriri. *Nam alij libri hîc mutili. Ominosum verò antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco id est ante aram cæsa fuisset. Festus*: Piacularia appellabant, quæ sacrificantibus tristia portendebant, cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quàm oporteret, cecidisset. *Plinius*: Notatum est vitulos, ad aras humeris hominis allatos, non ferè litare: sicut nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris.

Arcuère eos intimi.] *Verè. non* arguêre.

PAG. 189. Victoriam consiliis & ratione perfici.] *Vulgati*, proficisci; *scripti*, profici. *ex quo nobis* perfici *visum facere.*

Ludicro Iuuenalium sub Nerone.] *Hoc malui, quàm quod vulgo est* Iuuenum.

PAG. 190. Vt ad prælium intentus armatusque.] *Codex regius*, ornatusque. *quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. Vnde & gladiatorum ornamenta. Tacitus libro* V. pauci ornati militariter. *Liuius lib.* IX. Diemque iis qua equis armisque instructi ornatique adessent, edicit.

Vitellius de numero seruorum, electione lictorum loqui.] *Quorsum lictores? Si enim priuatum scrìo indueret, nihil ius opus. Scribendum omnino* litorum. *Secessum videlicet aliquem amœnum & maritimum adtribui sibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaq. in oratione aduersariâ mox amicorum, respondetur huic parti*: Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. *Suetonium ego in hac voce paullò grauius & obscurius corruptum restituo, Tiber. cap.* LXXII. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoq. instans in medio

Universidad de Deusto
Biblioteca

medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret. *Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus & priscæ editiones,* vt stans in medio. *Legam & rescribam totum locum:* aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos, *&c. sine relegata altera voce breuius,* aut stans in medio triclinio, aut è litore. *Temerè enim repetita videtur à librario. Sententia autem liquida & pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, siue in triclinio, siue in ipso litore. Nam modica ea insula, & amici plerique diuersabantur, vt opinor, in opposita Italiæ terra.*

Inualidus senecta.] *Vocem Rodolphus addit,* senecta senſuque. *valdè appositè, modò è libris.*

Offensarum operta metuebantur.] *Ita Farnesianus, proba & solemni Tacito dictione. Alij,* opera.

Ne victos quidem laturos.] *Varia emendatio vel crux potius adhibita huic loco. Vertranius legit,* ne victor quidem laturus. *Beatus:* Ne victum quidem laturus. *Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est vt rectis oculis æmulum quondam imperij possit adspicere: tamen id ista ipsæ victæ partes ferent numquam. qui miseratione olim Principis, ad vltionem & res nouas accingentur. Atque huic sententiæ aptè subnexum,* Ita periculum ex misericordia.

Non securitatem, nisi exstincto æmulatu rediturum.] *Censeo nos aptè restituisse: etsi in libris, æmulatore rediturum. Budensis aliquid iuuit, qui* æmulatore daturam *præferebat. Tacitus alibi:* & ne æmulatus in vrbe ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.

Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudio foret.] *Postrema ea verba,* cum Vit. col. Cl. foret, *glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba,* Quin vt censuram patris. *Fero tamen.*

Vt tot egregiæ domus honores deceret.] *Rectè: & capio. In Romana tamen editione,* honores degeret. *ex qua (si quid mutandum est) fecerim,* tegeret. *Rodolphus enim longius abire à scripto videtur, qui reponit,* negligeret.

Pag. 191. Insedit milite, & quibusdam Senatorum equitúmque.] *Plerique libri voce insita,* insedit mixto milite è quibusdam. *Falsò. Sententia est, Militem aliquem vrbanum Sabino fuisse, & præterea quosdam ex equite & senatu. Narratio ipsa Taciti addocet.*

In Capitolium acciuit.] *Priores duæ voces à glossographo fortasse. certè in Capitolium eos accitos, sine monitore vllo nimis clarum.*

Sustinentes fastigium Aquilæ.] *Græci etiam ea mente* ἀετὸν *dicunt. Hesychius:* ἀετὸς, καὶ ὄρφος καὶ τὸ ὅπη τοῦ γείσω κυμάτιον. *Pausanias aliquoties vsurpat, vt libro* X. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, ὄζυν Ἄρτεμις, καὶ Λητὼ, καὶ Ἀπόλλων. *Libro* V. ὕλης μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸ ἀετὸν ἀνῆκον εἰσὶν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα. *Nisi fallor, ista ipsæ aquilæ,* γλύπτους *Polluci dicuntur.*

Pag. 192. Neque Galli capta temerare potuissent.] *Ita Farnesianus. melius certè, quàm,* tenere. *quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur.*

Quo tantæ cladis pretio pro patria bellauimus?] *Æger malè locus: cui non ego medicus. Libri vocem inserunt,* pretio stetit pro patria. *Rodolphus iterum aliam:* pretio stetit, cum pro patria. *Mihi coniecturæ quædam sub calamo: sed leues, & quas nebulæ cyatho nemo emat.*

Cccxv. annorum spatio.] *Ratio temporum euincit scrib.* cccxxv. *Adi Fastos.*

Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit.] *Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio, qui adseuerat inter alios honores datum Cæsari, vt nomen eius Capitolio inscriberetur, deleto Catuli: idque eum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest.*

Immixtus, ignarúsque.] *Ita Vatic. quod germanum iudicaui, non,* ignoratusque. *Nouitas quædam in ea voce est, quam Sallustio debet:* More humanæ cupidinis ignara visundi. *id valet,* ignota.

Pag. 193. Reliquas in litore captas.] *Couarruuiæ codex,* reliquæ in litore captæ. *quod verius.*

Dum peractum bellum putant.] *Romanus,* patratum bellum. *probè.*

Pugnatum haut procul vrbe.] *Hispanus,* vrbem. *verè.*

Diremta belli commercia.] *Quid clarius? Corrector tamen aduentat,* diremta bellico commercia.

Pag.

Pag. 194. Exsultabant, nulla partium cura.] *Vox interiecta in priscis libris,* exsultabant. Fruebantur nulla partium. *Quam, aut meo exemplo, eiiciendum est: aut flectendum, scribendúmque,* exsultabant, furebantque.

Per auersam palatij partem.] *Roman.* portam. *quod præfero: aut potius vtraque voce spreta,* per auersa palatij. *Sæpe ita noster loquitur: itémque Velleius:* Antonius per auersa castrorum, proruto vallo, receptus est.

Præcipiti in occasum die.] *E Vatic. nam alij,* præcipitanti.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM IV. HISTOR.
NOTÆ.

VBIQVE lamenta, conclamationes, & fortuna captæ vrbis.] *Non displicet Vertranij diuinatio,* forma captæ vrbis. Pag. 195

Præmissi Ariciam equites.] *Liber vnus,* Arriani equites. *quid? an Arrij Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis est vt vera sit vulgata.*

Pag. 196. Prompsit sententiam, vt honorificam in bonum principem.] *Aut mihi mens, aut huic loco aliquid defit. Quid enim hic in quo Heluidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integra: scripserítque Tacitus,* vt honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem. *Certè membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit:* vt honorif. in bon. principem, ita falsa aberant. *qui sententiam sequentem debilitat & eneruat.*

Heluidius Priscus regione Italiæ septima, Tarracinæ municipio.] *Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox,* septima: *quam nos tamen inseruimus, sententiæ vtcumque fulciendæ, admonitionibus Vertranij & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in* XI. *regiones diuisam ab Augusto. itaque cum regionis hîc mentio,* ἔυλογον, *aiunt, numerum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primum quia non Tacito, non aliis historicis vsurpatum, vt in opidi mentione regionem Italiæ adiungant. Et vt id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracina, municipio tam vicino vrbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. Nam Vaticano est,* Tarentium municipio: *Farnes.* Tarentinæ: *priscis editionibus,* Tarentino. *Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore vllo nominato, hîc demum offendant.*

Non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita remp. capesseret.] *Disce iuuentus. & vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas.*

Ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersum metus.] *Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris pænè iacebat, absque vna hac Taciti face.*

Erant quibus appetentior famæ videretur, quando etiam sapientibus.] *Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus facilius à Sapiente exuuntur, quàm hæc cupido: & in magnis viris* ——tu sola animum mentemque peruris Gloria.

Egregiis orationibus vtriusque testatum.] *Nostri libri. Visum Rhenano,* certatum.

Senecione.] *Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros scriptos, qui hîc,* Sentio.

Pag. 197. Sæuitiam Neronis per huiusmodi imagines illusisse.] *Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non se magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuisse, quàm Senatum vniuersum qui eos damnauerit: sed Neronem videlicet hoc quasi velum prætendisse sceleribus, vt quæ sponte iussurus erat, ea per accusatores & Senatum exerceret. atque*

ita ima-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita imagine quadam Iustitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò est, illuxisse.

Proditor corruptórque amicitiæ, cuius se magistrum ferebat.] *Non damno. reuera enim philosophus magister amicitiæ, vti & aliarum virtutum est. Nec tamen vetus coniectura mea mihi euiluit*, corruptorque amici, & cuius se magistrum ferebat. *Vix enim est vt Tacitus omiserit, quod valdè ad rem & ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Bareæ præceptorem. Iuuenalis docet:*

Stoïcus occîdit Baream delator amicum,
Discipulumque senex.

Ceteríque motis ad vltionem animis expectabantur.] *Corruptissimus anteà locus, quem restituimus ab ingenio: cùm libris esset*, motis adulationibus animis: *aut, vt Vatic.* notis adulationi. *Sententia est: Non tam minuti illi & plebeij delatores expectabantur aut expetebantur; quàm, erectis semel cupidine vlciscendi animis, illi Senatorij & illustres Priscus ac Marcellus.*

Ille vnus ambiri, coli.] *De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce* Ἀγήλιφεν. *Ait:* ὅτι Μεκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος ἠμᾶδε ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἰ καὶ ὁτιοῦν ἐχ ὅτι ὑβρίσθη αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ ὡ μεγάλως ἀγήλειεν.

Insulam inter vada sitam occupauere.] *Valdè turbant libri. Quidam*, insulam vocatam sitam: *alij*, insulam Vacasitam: *Budensis*, insulam iuuata sitam. *Et certè inter vada aut vadosa loca, propriè sita non est hæc nobilis insula. quippe inter Rhenum Mosámque, alta & profunda planè flumina. sed Vadorum scilicet voce paullo laxius & latius Tacitus vsus, pro aquis. Quomodo Catullus pro mari,* ——vada salsa cita decurrere puppi: *Virgilius, Ouidius, alique. Etsi reuera vada & breuia multa olim (vt opinor) in illis fluminibus: cum aggeres nondum & certæ ripæ coërcerent. ideóque latè diffundebantur.*

Nec opibus Romanis, societate validiorum attriti.] *Sententia est. quamquam Romanis socij & fœderati Batani, quæ societas apud potentiores plærumque in seruitutem transit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuêre, nec tributa iis imposita aut seruitij aliæ notæ. Vaticanus liber*, societatéue aliorum astricti. *quod minus placet.*

Arma equósque retinens.] *Romanus codex*, arma quoque retinens. *quod haut spreuerim. vti non tam ipsi tranatasse, quàm equis tramisisse intellegantur. Certè ambiguum mihi, Batauorúmne hæc ars & opera fuerit, ita vt ipsi nantes, equos armáque tenuerint: an potius equi ipsi docti sic & facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem hanc haud facilè decidas. Noster in Agricola, viris ipsis tribuere iterùm videtur*: (*de Batauis enim illa capio:*) lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seque & arma & equos regunt, repentè immisit. *Xiphilinus in Hadriano, ambiguè:* τὸ ἱππικὸν τῶν νεμομένων Βαταβέων μὴ τὰ ὅπλων διενήξασθαι. *Hadrianus de Sorano Batauo:*

Hadriano potui qui iudice, vasta profundi
Æquora Danubij cunctis tranare subarmis.

Pag. 198. Ciuilis discidij certus.] *Libri veteres*, descisendi certus. *Vtrum mauis rectum.*

Quando legatum, superbo cum imperio venire?] *Nota interrogandi hæc scripserim. atque interpreter: En, vsque eò viles Romanis sumus, vt non legati aut prætores saltem nos diripiant, id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones.*

Ipso rebellis familiæ nomine placuit.] *Siue etiam*, omine. *At Brinionem ipsum*, Brunonem, *scribi verius fortasse sit.*

Duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit.] *Legam*, proxima occupatu, Oceano irrumpit. *hac mente: vt Brinio duarum cohortium castra quæ finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Aliàs, videatur vox*, occupato, *occupasse non suum locum, & eradenda.*

Viribus cohortium abductis.] *Bona & fida lectio è libris. Frustrà Rhenanus è Budensi admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes è Germania abduxit: sed illis manentibus nomine & specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, vt hîc ait.*

Pag. 199. Multos adhuc in Gallia viuere, ante tributa genitos.] *Cautè vide legas. Si enim de prima seruitute & stipendio quod Cæsar imposuit, capis: capièris. quomodo enim vera hæc adsertio, cum ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter ferè CXX.? nec tam vitales, vt opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum eiúsque ætum id referri verius erit: qui censum tributúmque instituit, quod penderent Galli. idque in consulatu suo septimo.*

Ad quam

Ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Ciuilis.

Fraude ducum euenire.] *Vocem sustuli*, metuebantur, *auctore Vaticano. quæ perperam hic inserta, & è priore linea repetita.*

Pag. 200. Sed parùm prouisum, vt copiæ in castra conueherentur: rapi permisere.] *Itáne in litteræ vnius salebra viri docti hæserant? Nam*, ni, *antea legebatur, non*, vt, *velut nos emendauimus. Itaque consensu Vertranius & Rhenanus corrigunt*, sed paruum prouisum, ni copiæ. *& prouisum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quod dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum aliáque tolerandæ obsidioni diripi permisere, potius quàm vt in castra conueherent ad vsum.*

Vtramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, complet.] *Vox*, vtramque, *Budensi abest. Et verò cur vtramque ripam militè compleuerit, cum hæc in alterâ gesta? Inducatur igitur id verbi: aut rescribatur*, vtrimque. *Id enim veri speciem habet, suprà insráque castra militem locatum, ad obsessorum terrorem.*

Depromptæ siluis lucisque ferarum imagines.] *Sic libri nostri, non* iugisque. *Enimuerò in sacris Germanorum lucis ferina tùm signa. Tacitus de moribus gentis*: Effigiesque & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt.

Iuxtà belli ciuilis externique facie obstupefecerant obsessos.] *Puto germanum esse. Romanus tamen codex*, mixta belli ciuilis. *non item malè.*

Ipse pauidus torpère.] *Quædam editiones*, ipse nauibus inualidus corpore. *Fortè*, ipse pauidus, inualidus, torpère. *Duplex certè vitium & segnitas huic seni, corporis animique.*

His inter se vocibus insistentes.] *Alij*, vocibus instinctos.

Magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret.] *Vaticanum iure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet*, Caussam, *inculcauerant, sine caussa. Prisci autem hac breuitate sermonis vsi sæpe. Sallustius*: Quæ postquam gloriosa modò, neque belli patrandi cognouit. *Liuius*: Ea prodendi imperij Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse. *Plautus*: Iusiurandum rei seruandæ, non perdundæ conditum est. *Vlpianus*: Siquis euitandi criminis id egit, vt reip. caussa abesset. *Rectè enim ita liber Florentinus.*

Pag. 201. At Ciuilem immensum vniuersa Germania extollebat.] *Locum rectè ita purgauimus, cum legeretur*, immensis actibus, *vulgò. In Couarruuiano erat*, auctibus. *in Rodolphi codice*, laudibus. *Quæ omnes externæ & additiciæ voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus benè præiuit, qui legit*, immensis vniuersa Germ. *Ex quo phrasim facilè elicui Tacito & Sallustio notam. Noster libro III. Annal.* Opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator. *Sallustius III. Historiar.* Neque iam sustineri poterat, immensum aucto mari, & vento gliscente. *Nec tamen absurdè etiam scripseris*, immensum quantum. *Nam Vaticano certè spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera desiat.*

Quos genus Germanicæ originis.] *E Budensi & Romano colligas*, quod gens Germ. *& statim*, vocarentur.

Pag. 202. Neue externa armis falsis velaret.] *Clarius*, externa arma. *hoc sensu, Ne Ciuilis vltrà tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuera externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumptum, & ciuile.*

Claudio victore, sororis suæ filio.] *Romanus cod. & Rodolphus*, sororis suæ viro.

Credita per vtrumque exercitum fama.] *Rhenanus*, edita, *ego.* dedita, *vel* didita.

Qui reuersus, missos Nouesium frumentatores.] *Magis placet quod è quibusdam libris eruas*, qui vbi rursus missos. *Sententiam certè aptius nectit.*

Frumentatoribus onustis pauculisque.] *Rom.* onustis perculsisque.

Pag. 203. Discesserant obsessores, satietate prædæ, nec incruenti. Ita dispersos & nescios.] *Iudicabam deesse quippiam. nunc restituere iuuante Romano cod. posse videor*: nec incruenti. In via dispersos.

Vulgus, cui vna ex rep. annonæ cura.] *Nihil mutandum. Tale illud Iuuenalis de populo Romano est*:

——duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenses.

Nam, Pana, *substituunt legúntque malè.*

Ipsi Publio neque animus.] *Vox addita, auctore Vatic.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG. 204. Sulpicia Prætextata Crassi vxor.] *Vox*, vxor. *abest Rom. edit. Rectissimè. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quàm Tercntia Tullÿ, Liuia Drusi, &c. cùm intellegant vxorem.*

Aut salutem illa sæuitia redemisti.] *Ex ductu scripturæ Vaticanæ restitui. Nam ibi*, nec dignitatem haustalitem. *Vulgò*, nec dignitatem aut ista lucem.

Septuagies sestertio dignatus.] *A coniectura mea est. antè enim*, signatus. *ex quo Rhenanus*, designatus. *& fieri potest vt nota aut vox exciderit, fueritque*, pr. designatus, *aut*, COS.

Diutius durant exempla quàm mores.] *Rodolphus*, quàm homines.

PAG. 205. Manlius Patricius Senatorij ordinis.] *Vatic. & Rom.* Patruitus. *Fortasse*, Patruinus. *quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges.*

Colonia Senensi.] Senienſi *in Vatic. semper.*

Prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti. *Ita lego. non tamen malè*, prensare commanipulares, pectori, ceruicibus innecti.

Magna documenta instabilis fortunæ, summáque etiam miscentis.] *Rodolphus acutè*, summáque & ima miscentis.

M. Silanum obtinentem Africam metuens.] *Dio hæc in rebus Caÿ mirè confundit ac miscet. Nec M. Silano Proconsule euenisse diuisionem hanc vult, sed ipso L. Pisone. Vide eum: & de hac ipsa cæde Plinium lib.* III. *epistola* VII.

PAG. 206. Mox Ophensium.] *Rodolphus hîc & infrà*, Ruspensium, *substituit.*

Ingressi milites, quibus fausta nomina.] *Non*, omina, *vt vulgò. Vaticanus ita iubet, & mos religionis priscæ. quibus magnæ curæ vt in his talibus initiis homines præessent aut interessent bono nomine. id est: è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt, Saluius, Longinus, Statorius, &c: Mala contrà, è quibus triste aliquod, infirmum, breue. vt Curtius, Minutius, Furius, Hostilius. Cicero de Diuinat.* Cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus qui hostias ducerent eligebantur: quod idem in dilectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine. *Plinius*: Publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus. *Tale vaticinium lenonis illius Plautini, in Lucride*:

Nomen atque omen quantiuis est pretij
Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Adi & Festum in Lacus Lucrinus.

Plautio Eliano.] *Vatic. Barbarè vulgò*, Eliatius.

Lustrata boue tauríque area.] *Vera lectio*, Suouetaurilibus. *Præit Vatic. in quo*, bouetaurilibus: *& Couarruuiæ, qui*, bouetauribus. *Scilicet prisci in lustrationibus aut piamentis hoc sacrificij genus adhibebant, solemni ritu. Liuius libro* IX. Telo potiri hostem fas non est: si potiatur, Marti Suouetaurilibus piaculum fieri. *Tacitus* V. *Annal.* Sacrificantibus, cum hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni. *Cato De re Rust.* Cum Diuis volentibus, quodque benè eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouetaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quota ex parte circumferenda censeas, vti cures lustrare. *Quæ victimæ in hoc sacro, etsi vox indicat, clarè etiam Varro lib.* II. *De re Rust.* Populus Romanus cum lustratur Suouetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus. *Et Quinctilianus*: Nam Suouetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, & tauro. *Solitaurilia hæc etiam dicta, docebit te Festus. nec abeunt à Græcorum veteri sacro, quod illi* Ἕιττὸν *dicebant, nisi quod ibi inter victimas, hircus.*

PAG. 207. Classicus nobilitate opibúsque anteibat alios.] *Breuius & verius Vatic. & Couarruuiæ*, ante alios. *Sic libro* V. *Histor.* Templum in modum arcis, propriique muri labore & opere ante alios. *Lib.* I. *Annal.* Cn. Lentulus ante alios ætate & gloria belli.

Ipse è maioribus suis hostis populi Romani, quàm socius iactabat.] *Sic restitui. Transmarinum & elegans dicendi genus est, Iactat esse socius; quod plebs dixerit, Iactat se socium esse. Homerus*:

Ἕκτωρ ὅς ῥ᾽ ἀϊδὶς ἔυχετ᾽ ἐναιδέα πᾶσι ἔοικως.

& crebrò Græci: quos sæpe & vulgò imitati Latini, sed locis hodie ferè corruptis. Plautus Asinaria:

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi daturus dixit.

Ita enim consensu manuscripti. sicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc

Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apuleium eo exemplo scripsisse censeam libro VII. Summos illi promitterent honores habituri mihi. *nec mutem. Virgilius* ——sensit medios delapsus in hostes.

In tot malis hostium.] *Vox*, hostium, *altena videtur, & huc traiecta è lineis sequentibus.*

PAG. 208. Si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra.] *Imitatum clarè è Liuio*: Vos dI immortales precor quæsóque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium cum Samnitibus bellum gerere. *Tacitus infrà*: Id fortasse cordi diis, & diuino ministerio Principem electum. *Nec quidquam hic scrupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi*, τὸ cordi, *non legi: ex quo ille iuratus emendat*, si vobis non fuit. *id est, licuit, inquit, more Græco. Benè Beate manibus tuis sit. nam periuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, vt spero, venti auferunt.*

Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa.] *Budensis codex*, inhora signa. *Roman.* in ora. *Innexi quidem vox suppositicia est: nec sententiæ huic facit. Diuinabam olim*, inuersa signa. *quod ignominiæ fuit, & victos se fatentium. Spartianus in Seuero*: In palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat, supinis non erectis. *Idem vsurpatum in dolore. Tacitus* III. *Annal.* Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Pedo Albinouanus ad Liuiam*:

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi,
Sed vidi versos indiciumque mali.

At nunc putem commodius legi, inhonora signa. *id est, squallida, non vncta, non nitidata: quæ opponit* fulgentibus Gallorum vexillis.

PAG. 209. Quomodo lucem noctémque] *Perspicuè rectum. atque ita in Vatic. Vulgò*, lucem diemque, *quasi ea differant.*

Abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos, quàm armis valent.] *Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Verè enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amœnásque voluptates frangere. Tacitus in Agricola*: Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta vt homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent. *Et paullò post*: Paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars seruitutis esset. *At veteres tamen editiones*, abruptis vectigalibus. *quod stabiliri prorsus responso Vbiorum videtur, ad hanc orationis partem*: Vectigal & onera commerciorum resoluimus.

Eductis olim.] *Scribe*, deductis olim. *colonos veteres intellegit.*

In vetustatem consuetudine vertantur.] *Aptius & concinnius visum, quàm illud tritum*, vetustatem & consuetudinem. *Quod autem posui in Farnesiano est.*

Ipsa edita in turre. dilectus è propinquis consulta responsáque, vt internuntius numinis, portabat.] *Romana edit. & Rodolphus*: ipsa adyta intrare dilectus è prop. *Quam lectionem haud temerè spernendum. Vt de fatidico numine quopiam loquitur: cui res apta hæc Adytorum vox. Vulgata nihilo secius valdè proba.*

Iulius Sabinus.] *Alius ab isto, qui Senecæ patri nominatur lib.* IX. *Controu.* IIII. *in quo corruptè legas*, Et ab Iulio & à Sabino. *Scio iunctim fuisse*, ab Iulio Sabino. *qui Gallis præfuit sub Caio: patérne huius? Dionem vide, lib. vltimo.*

Fusi Lingones.] *Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Sarisberiense legitur libro* V. *cap.* VII. Auspiciis imperatoriis Cæsaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Gallia mouerat, Lingonum opulentissima ciuitas quæ ad Ciuilem desciuerat, cum aduenientem ab exercitu Cæsaris populationem timeret, quod præter spem inuiolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei. *Quæ totidem verbis apud Frontinum lib.* IIII. *Stratagematôn.*

Insigne Epponinæ vxoris exemplum suo loco reddemus.] *Verè insigne & rarum, plenúmque fidei in sexu infido. Non est in libris qui exstant. Seruauit enim Tacitus in vltimum Vespasiani annum, cum & Iulius hic Sabinus (qui gloriabatur à Cæsare genus ducere) & ista ipsa Epponina interfecti. Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffusè est in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Vespasiano.*

Epponinæ.] *At Plutarchus* Eponam *scribit, & id nomen Gallis Heroinam signare addit*: ἦν δὲ γυναῖκα, *inquit*, πασῶν ἀρίστην ἡγεμόνος, ἣν ἐκεῖ μὲν Ἐπονὴν ἐκάλων, ἑλλήνιστὶ δὲ ἂν τις ἥρωΐδα θεσπιῳδεύσῃεν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG. 210. Nequaquam egregij duces.] *Corruptionem video, vix tollo. Conabar*: Et quamquam egregij duces (iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat) summam belli parum tolerare. *siue*, tolerabant.

Aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus.] *Sumpsi lectionem à P. Manutio: qui amicè mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgò est*, periuriaque iactantibus. *in manuſs.* periuria iactantibus. *quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro est*, pro iure iactantibus. *quod reiicere, iniurium sanè sit.*

Ardua Alpium præsidiis claudere.] *Rom.* Præsidiis capere. *quod recipio.*

PAG. 211. Rigodulum venit.] *Vatic.* Ridogulum. *Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus suprà Confluentes, pagus* Rigol *dictus.*

Cerialis metu infamiæ.] *Vulgati*, Cerialis à metu. *Mihi vox aliqua excidisse videtur, & alternasse causas, vt solet, Tacitus*: Cerialis emptus, an metu infamiæ. *siue*, Cerialis clementia, an metu.

Laudatorum principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: sæui, proximis ingruunt.] *Acuta gnome: quam non abest quin callidè abductam Sallustio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum*: Tibi verò nulla amicitia opportunior nostra. primum quod procul absimus, in quo offensæ minimum, gratia par ac si propè adessemus.

PAG. 212. Quod vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti tenere credidi.] *Vocem*, prædixerim, *superesse & superfluere vides. Rodolphus pro ea legisse videtur*, oblitos, proximam memoriam, *&c.*

Flagrantissima cohortium suarum integra, & è Chaucis Frisiisque composita.] *Romanus codex, & editiones aliæ*: integra manu, & è Chaucis. *Legam*, integra manente, è Chaucis.

Talbiaci.] *Farnes.* Colbiaci. *In Itinerario Antonÿ*, Tolbiaci.

PAG. 213. Statos æstiuis flatibus dies.] *Fortasse*, statos Etesiarum flatibus.

PAG. 214. Qua cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit.] *Spernimus, vt spurcum, Cogitare cogitatione. Rom. cod.* qua contagione. *ex quo verè emendo*, contatione. *Contari, velut conto explorare: & propriè nostrum hîc vsus.*

Cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.] *Scripti libri subtexunt*, neque vos impunitos patiantur. *Perperam. quia verba sunt ex oratione Cerialis suprà repetita. Farnesianus adscribit*, Deest hîc aliquantulum. *cui fidem habeo.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM V. HISTOR.
NOTÆ.

PAG. 215. PRIVATIS vtriusq. rebus militia clarus.] *Probam lectionem censeam & sententiam, absque libris sit: qui consensu omnes*, prelatis vtriusque. *aut*, prelatis. *Ego quamquam intentus, nihil elicio.*

Vt superior sui iam crederetur.] *Hic quoque me locus diu torsit, per singulos apices & ductus scripturæ veteris euntem. Sed exclamare tandem cum Philosopho possum*, εὕρηκα. *Budensis codex habuit*, Superior vnam crederetur. *Vatic.* superiori vnam. *Ex quo, vix duabus litteris leuiter mutantibus, facio*: ipse vt super fortunam, *eleganti sententia. Titus, inquit, iam tum priuatus clarus bello: nunc multò promptior, vt parem vel superiorem se potius fortuna hac Imperatoria ostenderet. Rhenanus diuinabat*: vt superiori via ingrederetur. *Farnes. autem cod. & Rom. abeunt ab hoc scripto longius*, vt superior omnibus crederetur.

Solymos carminibus Homeri celebratam gentem.] *Locus Homeri notus: sententia tantùm valdè ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint: quò Strabo, & Eustathius, & Pindari interpres inclinant. sunt qui Pisidas: quò Plinius & Stephanus. sunt qui Iudæos: quod noster hîc suggerit, & Tzetzes. Eusebius etiam Charili Poëtæ testimonio, Hebræos Solymos olim dictos censet euinci. Nec Q. Calaber sanè aliter apud Homerum accepit: ideóque* ——Σολύμων ἱερὸν σέλας *dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem.*

Orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Occhorim.] *Ita libri vett. quos sum secutus, non*, Bocchorim. *etsi vulgatæ huic scripturæ adsertor Iustinus venit* Λόγῳ παραπεπτωκώς. *Nam ait*: Τετάρτην δὲ φασι νομοθέτην γενηθῆναι Βόκχοριν τὸν βασιλέα, σοφὸν πάνυ καὶ πανεργίᾳ ἀξιόλογον. *Etiam Orosius libro* I. *qui locum hunc totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello* περὶ δυσωπίας. *Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom.* I. *nimis diuersus à nobis abit, qui Omosim hunc, vel Amasim appellat.*

Postquam vastis locis relictum sit.] *Mirum non addere eum quibus in locis. Ac sanè ex Tertulliano legend. videatur*, vastis Arabiæ locis. *Is enim Apologetico narrat Cornelium Tacitum scripsisse in* V. *Historiar.* Iudæos Ægypto expeditos siue extorres in vastis Arabiæ locis aquarum egenos, *&c. Orosio tamen non aliter lectum, quàm nostri libri præferunt.*

Primo cuius auxilio credentes.] *Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & contor, an non vox*, credentes, *eiicienda sit.*

Effigiem animalis.] *Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantoperè noster culpetur, tanquam* mendaciorum plenissimus *scriptor. Et sanè Strabo, Plutarchus, Damocritus apud Suidam multo maiora deliria delirarunt contrà gentem & libros sacros.*

PAG. 216. Vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.] *Vera lectio, quam è Vatic. prompsi referente*: per numeros coniciant. *ex quo ego* conficiant. *Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide* XXXVII. *& inprimis Alexandrinum Clementem Stromate* VI.

Et stipes illuc congerebant.] *Cicero pro Flacco*: Cum aurum, Iudæorum nomine, quotannis ex Italia & ex omnibus prouinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret. *Philo de Legatione ad Caium*: καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ σέλλονται χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον νομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὸ ἀποδέκτα ἐκ τῆς ἀπαρχῶν. *Et paullo ante*: ἐπίστατο (Τιβέριος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῆς τὰς θυσίας ἀναξόντων.

Exuere patriam.] *Rom. cod.* exire.

Augendæ tamen multitudini consulitur. nam & necare quemquam ex agnatis nefas.] *Qui otiosè legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo noui? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas. Sed alium ego hic sensum odoror, & scribo*: necare quemquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisque in promiscuo vsu fuisse abiectiones infantum & expositiones, imò neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeò vt nullius modi partum necare fas, notat vt nouum noster. Itaque quia de liberis; iure addit* hinc generandi amor: *quoniam matres scilicet certæ, prolem tollendam. Simile prorsus, quod de Germanis in libello De moribus*: numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare nefas habetur. *Nam & ibi scribo*, gnatis.

Iudæi mente sola, vnúmque numen intellegunt.] *Benè & verè hæc Tacitus. Strabo vanior, qui Terram, Cælum, Mare, & hoc quod Mundum vocamus siue rerum naturam, coli à Iudæis voluit. Quæ sententia in Varronianam illam incidit, Animam mundi, esse deum. Iuuenalis ab hac mente*:

Nil præter nubes & cæli numen adorant.

Exuberant fruges nostrum ad morem.] *Mihi verò vox ea ipsa exuberare videtur. legámque*: vber solum: fruges nostrum ad morem.

Si vim ferri adhibeas, pauent venæ.] *Sic interpungenda ista: & in pauendi verbo elegans metaphora. Plinius de eâdem arbore*: Inciditur vitro, lapide, osseísve cultellis: ferro lædi vitalia odit. *Et Iosephus, qui indigena*: ὀξεῖ λίθῳ, *aut* ὄξεσι λίθοις *incidi adserit. Falsus ergo cum Theophrasto Dioscorides, qui ferreis vnguibus secari arborem credidit: falsus compilator Isidorus, qui* percussum ferreis vngulis corticem. *Pausanias lib.* IX. *nescio quid de Balsamo Arabiæ nugatur, & circà eum viperis.*

Vnum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur.] *At Pausanias repugnat clarè, & quidem oculatus, vt ait, testis, lib.* V. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμόν τινα Εβεσίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ιόρδανον λίμνῃ Τιβεριάδι ὀνομαζομένῃ διαδεύσοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν καλουμένην θάλασσαν νεκράν, ἐς ταύτην ἐσίοντα, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλέμψον. *id est*: In Hebræorum terra fluuium quemdam Iordanum & ipse noui, qui stagnum Tiberias subit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen est, in qua ipsa palude consumitur. *Sed*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tacito nos iure fidem habemus: qui in Thrachonitide lacum minorem esse scimus quem primò Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen.

Incertæ vndæ superiacta, vt solido feruntur] *Emendatio è libris. Vulgò est*, incertum vnde. *quod sententiam etiam aptam recipere potest.*

Certo anni bitumen egerit.] *Ita libri. & phrasis nota, & Tacito frequens. Vulgati vocem addunt*, certo anni tempore.

Fulminum iactu arsisse.] *Orosio lib.* I. *qui hæc expresso etiam Cornelij nomine transcripsit, legas*, fulminum ictu.

Terramque specie torridam.] *In eodem Orosio*, terramque ipsam specie solida.

Ego sicut Iudaicas quondam vrbes.] *Libri aliquot*, inclitas vrbes. *nec aliter Orosius.*

Circà cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro.] *Non*, coniectæ. *Farnesianus etiam rectè*, lectæ arenæ. *Plinium adi libro* XXXVI. *Strabonem* XVI.

Illic immensæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs.] *Ex Iosepho & Zonara legam*, & trinis munimentis. *Nam triplici muro circumdatam eam fuisse vterque is scriptor te docebit. Iosephus libro* VI. *Haloseos cap.* VI. *Zonaras tomo* I.

Vrbs deiugis, templum intimis clausum.] *Iure nato, & mecum libri. Farnes.* vrbs deingia templum clausum. *Vatican.* vrbs ob demgia. *Adhæresco.*

Templum intimis clausum.] *Quomodo, intimis? Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego*: trinis munimentis vrbs, ob deingia. Templum clausum ad fores tantùm Iudæo aditus. *Aut si retineri placet: scribam appositè*, Templum intimum. *Duplex enim templum, Exterius & Interius, vt Zonaras & Iosephus describunt appellántque. quod intimum, Iosephus etiam Sanctum agnominat. Rodolphus hæc omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor.)* & primis munimentis vrbis. alienigenis templum interius clausum.

PAG. 217. Mox bello ciuili interno.] *Cur hæc geminat Ciuile & Internum? placet imò Romana scriptio*, bello ciuili inter nos.

C. Sosius.] *Siue* Sossius. *Malè quidam libri*, Sestius.

Victor Augustus sanxit.] *Quidam*, auxit.

Ceterarum vrbium clade.] *Alij*, exterarum.

Multitudinem obsessorum omnis ætatis, virilis ac muliebris sexus, sexcenta millia fuisse accepimus.] *Numerus mihi non certus, & quem ex Budensi cod. & Orosio substitutum video parùm cautè. Nam ille scribit*, sexcenta millia Iudæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt. *Sed interfecta ait: cum noster hìc vniversè, de obsessis. qui certè paullo plures. Libri etiam instabiles, & quidam*, ducenta millia. *Fortasse*, dena, *aut*, vndena millia. *quod paullò propius ad Iosephum & Zonaram & Iornandem accedat, qui omnes* vndecies centena millia *periisse obsidione illa clarè tradunt. periisse, inquam, fame, morbo, ferro.*

PAG. 218. Suam illic victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis præda manus impediunt.] *Vatic.* suam illic materiam. *quæ lectio inuoluit aliud verbi, quod nondum educo. certè de auaritia aut cupidine, id dici verius, quàm de victoria.*

Fluitantem labantémque militem.] *Interpunxi & voce addita expleui locum, fide Vaticani.*

Non tamen ausus opidum Batauorum armis tueri.] *Quod opidum? nominare enim certè debuit. An* Batauodurum *scribendum? an cum Rom. codice legimus*, opida Batauorum? *Et intellegam tunc ea opida, quæ extrà insulam. Nam Batauorum veterum sedes, non dubiè suprà & extrà etiam insulam, in ora Gallica. Tacitus clarè, suprà*: Extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus. simulque insulam inter vada sitam occupauere.

PAG. 219. Adiecta ingens lintrium vis.] *Locum vitiatum & mutilum correxi & auxi è Vatic. qui sic*: armamenta liburnicis solite & simul capte lintres sagulis versicoloribus haut indecore pro telis iuuabantur. *Hegesippi verba commodè adtexam & corrigam: qui* Germanos, *ait*, Rhenum capulis nauigasse, posteà verò quàm armis Romanis cessisset subacta Germania, liburnicis stratum opertumque fuisse. *Vbi scribe*, caupulis: *& cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio etiam restituimus in Electis, cap.* VII. *At hic insignis locus tunc me fugit.*

Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit] *Probè. nec improbè in libris quibusdam*, Mosæ fluminis os amnem Rhenum. *Res quidem ipsa eadem, aliter elata.*

PAG. 220. Virtutes & viros indici.] *Rhenanum audio corrigentem*, iuuentutem & viros. *quamquam & vulgata cum obscuritate quadam acuta.*

Nabaliæ

Nabaliæ fluminis pons.] *Nusquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legítque* Naualiæ: *& vrbem Campos ita indigitat ad sinum hodie Australem, Ptolemæo parùm firmiter innixus. Ego ambigo ne* Vahalis *corrigendum sit. Pontem quidem aliquem cœptum à Romanis paullò suprà legas, sed Batauoduri: de quo hæc non vanè intellegas, nisi quod Batauodurum ad Rhenum fuisse volunt. quos arguat hic locus.*

Et cum priuatus esset, amici vocabamur.] *De hoc loco sensit Sidonius in Epistolis:* Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historia sua rettulit. Cum Vespasiano mihi vetus amicitia, & dum priuatus esset, amici vocabamur.

IVSTI LIPSI

AD CORNELII TACITI GERMANIAM NOTÆ.

ORDINEM *scriptionis si sequimur, ante Historias & Annales sibi locum vindicet hic libellus. Scriptus enim est Traiano secundùm consule, id est Nerua adhuc viuo. Ipse ostendit infrà*: Cæcilio Metello ac Papirio Carbone COSS. Ex quo si ad alterum Traiani consulatum computemus, ducenti ferè & decem anni colliguntur. *At Historiæ cœptæ Nerua iam mortuo, & inter diuos. vt docui.* PAG. 221

Mutuo metu, aut montibus.] *Vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar*, mutuo victu. *Imò verò metu: qui inter æquè potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides benè & appositè: τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος, μόνον πιστὸν ἐς ξυμμαχίαν.*

Nuper cognitis quibusdam gentibus.] *Domitiani imperio, opinor. cui bella cum Cattis, Sueuis, Sarmatis, & ea occasione, illustratæ magis vicinæ gentes.*

Montis Abnobæ.] *Plinius nominat lib.* IIII. *cap.* XII. *sed ibi quoque infida scriptura. Alij enim libri*, Arnobæ. *Bambergensis hic*, Anribæ. *Roman.* Arbonæ. *Ptolemæo sunt* Ἀυνοβοὶ *montes.*

Vtque sic dixerim, aduersus Oceanus.] *Haud satis capio. An aduersum dicit, oppositum & contrarium? An* obuersum *verius sit legi, idque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione ea lenijt?*

Celebrant carminibus antiquis, quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est.] *Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudes litterarum. Nec Hispani aliter comperêre, apud nouos Indos. Eginhartus in vita Caroli Magni*: Barbara & antiquissima carmina, quibus veterum regum actus & bella canebantur, scripsit, memoriæque mandauit. *Iornandes de Gothis*: In priscis eorum carminibus pænè historico ritu recolitur, *etc. At propriè de Germanis, noster lib.* II. *Annal. de Arminio*: Caniturque adhuc Barbaras apud gentes. *Iulianus egregiè in Antiochico; qui hæc ἄχρια μέλη vocat, ὠδὰς πλήσια ἢ πλαύσιας ἢ ξαχὺ βοώντων ὀρνίθων*: agrestia carmina, similia clangoribus auium asperè clamantium.

Germaniæ vocabulum recens & nuper additum.] *Nos* auditum *maluimus legi, quàm* additum. *Quod ait*, nuper. *non hercules ita nuper: quippe cum ab æuo Iulij Cæsaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse.*

Nunc Tungri, nunc Germani vocati sint.] *Valdè amplector Bambergensem scripturam*, ac nunc Tungri, tunc Germani. *atque ita euoluam me ex obscura origine nominis, quod hodiéque hæret in pace & bello optima gente. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum alijs) eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eumipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani. quod tamen vnius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vt omnes primum à victore ob metum, deinde à seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] *Vox* Germani, *eidem Bamberg. rectè abest. Ista ipsa enim nouiter interpretari posse videor, & præter mentem omnium, etsi non præter verum. Censeo eum hoc dicere: Factum vt omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab ista victrice natione inuenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel aduentu Transrhenanæ nationis audirent, aiebant trepidi aduentare Germanos. at isti propriè Germani, nouum nomen inuenirent à se ipsis, discriminandi nimirum caussa, & dicerent se Tungros. Possim vulgatam tueri & explicare. sed cur nuger? hæc mera veritas.*

A seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] *Si mordicus hanc retines; legam*, à reipsa inuento. *Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. inuenêre ergo id nomen, ab ipsa re, quia tales. Vulgatam quomodo expedies? aut quî à seipsis nomen hoc inuenêre, quod anteà in Tungris? Sanè interpretes hîc fluctuant, & fluctuabunt æternùm.*

Primúmque omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt.] *Rectè distinxi. Non enim ea mens, quòd Herculem canant: sed quòd alacres & cum cantu incipiant pugnas. Tacitus lib.* II. *Historiar.* Temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus. *Lib.* IV. Vt virorum cantu, fœminarum vlulatu sonuit acies.

Quem Barditum vocant.] *Ita Farnes. & scio Bardos Gallis dictos cantores, siue poëtas. Placeat tamen nunc magis*, Baritum: *quæ mera vox nostras, quibus* Beren *aut* Baeren, *clamare, vocem tollere. Errabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus*, Blaritum *vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit; Ammianus hunc describit*, clamorem fuisse maximum, qui ipso feruore certaminum exoriens idemtidem, paullatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.

Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur.] *Bambergensis*, quàm mentis concentus. *quod haud præferam vulgatæ.*

Vlixem quidam opinantur in hunc Oceanum delatum.] *Intérque eos Strabo, magni & directi iudicij scriptor, lib.* III. *qui adfirmatè tradit Vlyssem Lusitaniæ (Vlyssiponem aliter dicimus) Homerici Vlysis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex ara Græcis litteris inscripta collegit Solinus cap.* XXV. *itémque Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlissinga nostra in Zelandia, ab eodem sit? quidni Circæa, à Circe? Sed vani & lasciui, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie non nemo se ostentat & superbit. Io. Brodæus hæc de Vlysis errore in Miscellaneis scitè coarguit: Brodæus, vir siue adolescens potius, acris ingenij, probi iudicij, lectionis diffusæ. quem non magis in ore famæ esse miror, imò indignor.*

Nominatúmque ἀσυπτύργιον.] *Vel, vt Rhenanus,* ἀσυπτύργιον. *etsi abesse vox ea potest, incolumi sensu. Præcesserit enim. At libri quidam magis hic diuersi, qui* ἀκεανίσαριον *referunt. ex quo placet quibusdam* ἀκεανήϊον, *à Nerito, vt volunt, Ithacæ monte. locus quidem hic ipse, quem indicari putamus, cliuosus est, haud procul Veteribus vicus*, Aschelburg *nunc dictus.*

Græcis litteris inscriptos.] *Litteris fortasse, vix credo lingua. Quid autem mirum de illis, cum etiam Heluetij & Galli litteratura Græca vsi sint, Romanis characteribus iuxtà cum imperio ignotis?*

Propriam & sinceram gentem.] *Bamberg.* perpetuam & sinceram.

Rutilæ Comæ.] *Siue flauæ, & colore auri. Ideo Auricomi Batani, Silio:*

At puer auricomo iam formidate Batauo:

Wandali χρυσοειδεῖς, *Procopio dicti. Russum Seneca dixit* III. *De Ira*: Non est Æthiopis inter suos insignitus color, nec ruffus crinis & coactus in nodum apud Germanos. *Et Martialis, ruffum ea mente Batauum:*

Sum figuli lusus ruffi persona Batui.

Græci plerumque ξανθὸν *verterunt: etsi Galenus commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis propriè* πυῤῥοὺς *dici, quàm* ξανθούς. *Calpurnius Flaccus Declamat.* II. *de hoc Germanorum connato habitu*: Miramur hanc legem esse naturæ, vt in subolem transeant formæ, quas quasi descriptas species custodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutili sunt Germaniæ vultus, & flaua proceritas Hispaniæ. non eodem omnes colore tinguntur. Diuersa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. *Quem obiter emendo*: & flaua proceritas. *(apage enim hoc de Hispanis.)* Hispani an non eodem omnes colore tinguntur? *Nec à natura solùm rutilus hic crinis, etiam abarte. Lauabant enim crebrò,*

crebrò, & medicamento rutilabant. Ammianus: Videbat *(Germanos)* lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex more. *Medicamentum, sapo. Martialis*:

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Plinius: Prodest & sapo. Galliarum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere. *Ita Caligula proceriss imum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit*, coëgitque rutilare & submittere comam: *vt germani scilicet Germani viderentur. Suetonius narrat cap.* XLVII. *Herodianus item de Antonino Germanos æmulante*: κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπετίθετο ξανθὰς, καὶ εἰς κορὰν Γερμανῶν ἠσκημένας. *id est*: comas etiam flauas capiti circumposuit, & ad tonsuram Germanicam factas. *Caussam huic coloris studio adsignat Clemens (lib.* III. *Pædagogi cap.* III.) *terrorem. Τῶν ἐθνῶν, inquit,* οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκῦθαι κομῶσιν, ἀλλ' ἐ κοσμεῦ). ἔχει τὶ φοβερὸν, τὸ ἔυξιχρον ἢ βαρβάρε, καὶ τὸ ξανθὸν ἀπὸ πολεμὸν ἀπειλεῖ, συγχύσε τι χρῶμα τοῦ αἵματ. *Romanæ etiam matronæ veteres amauere hunc colorem*, & summa diligentia capillos cinere rutilabant, *ait Valerius lib.* II. *cap.* I. *Posteriores magis auidè, quæ capillitium ipsum emebant à Germanis & pro comis suis supponebant. Ouidius ad puellam*:

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Seruium notare video in IV. *Virgilij*, matronis nigram comam, meretricibus flauam probatam fuisse. *Quo videatur Satyricus respexisse de Messalina matronam sedulo dissimulante*:

Et nigrum flauo crinem abscondente galero.

De hac ipsa re doctissimus Tertullianus, libello De cultu: Video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quod non Germanæ aut Gallæ procreatæ sint: ita patriam capillo transferunt. Malè ac pessimè sibi auspicantur, flammeo capite. *Nam quod mali auspicij ait flammeum caput: intellegit omen ad flammas æternas.*

Magna corpora & tantùm impetu valida.] *Mutilus, me iudice, Bambergensis, qui spreta priori voce scribit*: corpora tantùm impetu valida. *Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas.*

Terra etsi aliquanto specie differt.] *Nescio quid idem liber sibi velit*, etsi aliquando specie aret.

Ventosior quà Noricum ac Pannonias adspicit.] *Vix fides. Loca certè quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quàm sicca & mediterranea. quod vtique verissimum experimur in omni Germaniæ isto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum propriè hîc res est: de humore agitur, aut siccitate. An'ne* verticosior, *ausim legere? id est magis alta & montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsa terra describenda*: Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera & magna ex parte siluis aut paludibus inuia. *An frustrà angimur? & ventosam accipi, pro sicca atque ærea, simplicius & verius sit?*

Pecorum fœcunda, sed plerumque improcera.] *Malo*, pleraque. *De reipsa autem, ita hodie contrà est, vt armenta nostra Batauiæ aut Frisiæ, palmam poscere audeant contrà omnia Europæ.*

Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatósque.] *Diu hos Serratos nummos quæro, homo aliàs non appetens valdè nummûm. Nam vulgò leniter defunguntur. & Serrati, inquiunt, nummi quibus serræ forma impressa siue incusa, vt Bigati quibus Bigarum. Et de his quidem clarum est. oculi me docent cottidie. at de Serratis, quis obsecro in tanta ista copia nummorum veterum vnum aliquem protulit aut proferet cum serra? Non vidi, non legi. Fuluius sanè Vrsinus, in gente Manlia nummum repræsentat, cuius in posticâ parte caput vrbis, & inscriptum* ROMA. SER. *quod ipse interpretatur Serratum. sed quo argumento? Mille nummi cum illo capite, in quis nihil tale. & potius id referendum ad Serrani cognomen, quod ex alia gente hærere huic potuit per adoptionem. An lectio solicitanda in Tacito? an* æratos, *aut*, ratitos, *aut* Seruianos *legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Seruianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto. Seruius certè primus regum, æs signauit. Adde quod in codice Bambergensi*, Seruatos. *An seruamus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque asper sit in modum serræ? quæ proba nota, & nihil periisse longo vsu aut resectione. Nummos ego quosdam argenteos ita formatos vsurpasse his oculis sum certus. Spectasse autem id eos in nummis vulgò, ratio & Tertullianus addocent*: Qui venditant, prius nummum quo paciscantur examinant, ne scalptus, néve rasus, ne adulter sit. *Sed tu erudite lector cogita. nam de me Tullianum illud habe*, Cedo, eia manum tollo.

PAG. 222. Rari gladiis vtuntur.] *Iisque grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cimbris: μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις. Cæsar item, Liuius, & Historici passim. Illud dignum nota è Windichindo: Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum vsus, quibus vsque hodie Angli vtuntur morem gentis antiquæ sectantes. Cultelli autem nostra lingua Sahs dicuntur: ideoque aiunt quidam Saxones nuncupatos. *De veritate etymi nescio: illud scio falces oblongas & grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici.*

Neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum.] *Repugnare Cæsar videtur lib.* VI. Cum bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præsint, vt vitæ necisque habeant potestatem deliguntur. *Sed Cæsar de belli tempore tantùm: noster in pace intellexit.*

Nec illæ numerare aut exsugere plagas pauent.] *Ita Rhenanus: spectátque suctus ille ad medicinam. Farnes. tamen codex & Rom.* exigere. *quod robur fœmineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numerauerint solùm plagas, sed exegerint; expostularintque cum suis si illæsi redissent, tamquam ignaui & vitæ suæ parci.*

Inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur.] *Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio scriptum, in Augusto cap.* XXI. A quibusdam, nouum genus obsidum fœminas exigere tentauit, quod negligere marium pignora sciebat. *Etsi cur id Tranquillo nouum? Romani ipsi, virgines obsides Porsenæ olim dederunt, intérque eas Cœliam. Athenæus id primum inuentum Cleonymo Spartano vult, parùm verè libro* XIII. *cap.* XXVIII. *ἐμοὶ γὰρ, inquit, καὶ φύσιν δοκεῖ πεποιηκέναι Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, ὡραίους τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὁμιλίαν λαβὼν τῶν Μεταποντίνων γυναῖκας παρθένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας ἑξακοσίας. id est*: Mihi iuxta naturam feciſſe Cleonymus Spartanus videtur qui primus mortalium (*magis rectè, si primus Græcorum dixisset*) obsides à Metapontinis fœminas virgines accepit nobilissimas & pulcherrimas. *Vbi discis Metapontinos, imò credo ceteros Italiæ populos, habuisse antiquitus hunc morem.*

Nec consilia earum aspernantur.] *Hócne supererat? heu ipsos parùm firma mente, qui eam quæsiuere apud amentem sexum! Et tamen adeò vera Taciti adfirmatio, vt Plutarchus narret, consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace déque bello, fœminas adhiberi, & lites cum fœderatis aut sociis populis exortas earum interuentu decidi. Verba ipsa in re parùm credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum*: Ἐκ τούτου διετέλεων, *inquit*, ὥστε τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλεύεσθαι μὴ ἄνευ γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βραβεύοντες.

Velledam.] *De qua multa noster libro* IIII. *Histor. quam captiuam & in triumpho posteà ductam colligas ex Statio*:

Non vacat Arctoas acies Rhenumque rebellem
Captiuæque preces Veledæ.

qui nomen tamen id corripit: cuius germanam scripturam fuisse censeo Weldam.

Auriniam.] *Farnes. liber*, Fluriniam. *Putem fuisse*, Aluriniam. *Quod Iornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, sed commune omnium sagarum fuisse.* Reperit, *inquit*, in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorunas ipse cognominat. *De fatidicis autem fœminis Germanorum, præter Cæsarem lib.* I. *Plutarchum in Mario & Cæsare, Strabonem lib.* VII. *vide etiam Clementem Stromate* I.

Deorum maximè Mercurium colunt.] *Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quàm Cæsari, qui contrà scribit lib.* VI. Deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam. reliquos ne fama quidem acceperunt. *Falsò. Nam noster etiam in Annali* XIII. *scriptum reliquit*: ab Hermunduris diuersam aciem Marti ac Mercurio sacratam. *Paulus Diaconus notat Longobardis* (*ij autem Germani*) Wodam *Mercurium appellari. ego legerim* Wondam, *vel* Wonstam: *à lucro scilicet, cui præest. Maioribus quidem nostris ita dictum, claret vel ex Mercurij die, qui veteri & gentili appellatione nobis* Wonstdach.

Humanis quoque hostiis litare fas habent.] *Quod Gallis Germanísque commune: & priscis testatum crebrò. Illud noto, mansisse eam diritatem etiam inferiori æuo. Procopius lib.* II. *De bello Goth. ait Francos etsi Christum iam colerent, humanis tamen ad suum æuum hostiis vsos. Ditmarus lib.* I. *Nortmannos & Danos quotannis mense Ianuario dis suis immolasse* XCIX. *homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eáque barbarie Henricum Aucupem primùm eos abduxisse.*

Herculem & Martem concessis animalibus placant.] *Non certè Gothi. de quibus Iornandes*: Martem semper asperrima placauere cultura. nam victimæ eius mortes fuere captorum.

Proprium

Proprium gentis equorum præsagia & monitus experiri.] *Ditmarus Luitzicis (qui veterem superstitionem adhuc retinebant, & in plerisque ritum) hoc idem præsagium equinum adtribuit: sed diuersa paullùm forma*: Equum, *inquit*, qui maximus inter alios habetur, & vt sacer ab his veneratur, super fixas in terram duorum cuspides hastilium inter se transmissorum, supplici obsequio ducunt: & præmissis sortibus quibus id explorauere prius, per hunc quasi diuinum denuò augurantur.

PAG. 223. Non simul nec iussi conueniunt.] *Bambergensis*, iussu. *Rhenanus in veteri codice legi ait*, nec iniussi. *ex quo benè etiam scripseris*, nec vt iussi.

Ignauos & imbelles & corpore infames.] *Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, fœmineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam: & Quinctilianus certè eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata à Tribuno*: Nihil tale nouêre Germani, & sanctius apud Oceanum viuitur. *Scribamus igitur (gratiam mihi age magna patria)* & torpôre infames. *Non enim alia mens hîc Taciti, quàm quod ignauos, torpentes, bello inutiles, crate imposita merserint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib.* XIX. *cap.* XII. *in extremo*: omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignauæ & quasi eneruatæ vitæ conseneſcunt. *scribe*, torpore. *Hoc mihi certum. quatit tamen nonnihil Athenæus lib.* XIII. *qui fœdum illud vitium remotum à me, rursus imponit Germanis*: Κέλτοι δὲ τὸ βαρβάρων, *inquit*, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναῖκας, παισὶ μᾶλλον χαίρουσιν, ὡς πολλάκις ἐνίοις ὅπλα τὸ δοραῖς μὴ δύο ἐφεμένοις ἀναπαύεσθαι. *Quem mentiri tamen improbè scio: nec vrtica illa vmquam tetigit maiores nostros. Austri & Orientis ista infamia sit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat aut frigidum castúmque hunc orbem.*

Nihil neque publicæ neque priuatæ rei nisi armati agunt.] *Quem eumdem morem Græcis priscis fuisse, eósque solitos συνεφορεῖσθαι, Thucydides notauit. Idémque de Gallis, Liuius lib.* XXI. In his noua terribilisque species visa est, quod armati (ita mos gentis) in concilium venerunt. *Quin conuiuia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipso libro*: Tum ad negotia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati. *Athenæus lib.* IV. *famulos adstitisse vel assedisse conuiuantibus iis vult, cum scuto, lancea, & iustis armis. καὶ οἱ μὲν, ait, τὰς θυρεὰς ὁπλοφορεῖται ἐκ τῆς ὀπίσω παρεσᾶσιν, οἱ δὲ δορυφόροι, καὶ τὰ ἀνάπυρα καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσπόται συνδειπνοῦσιν). Denique templa ipsa adiere armati. Panegyristes*: Nec maiores vestri templa ingrediebantur, nisi armati.

Eliguntur in iisdem conciliis & principes qui iura per vicos pagósque reddunt.] *In alia verba & sententiam it Bambergensis liber*: qui vita per pagos vicosque excellunt. *Sed non auellor à vulgata.*

Ceteris robustioribus.] *Lege*, ceteri. *statim liber vetus*, aggregant, *non* aggregantur. *quod Taciti & veterum phrasim olet.*

Præcipuum sacramentum est.] *Liber scriptus*, principum sacramentum.

Non nisi vi bellóque tueantur.] *Scriptus*, tueare.

Quoties bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt.] *Pugnam cum Cæsare hic video, imò cum vsu & ratione. Cæsar ait*: Vita Germanorum omnis in venationibus, atque in studiis rei militaris consumitur. *Iterùm de Sueuis*: Multum sunt in venationibus. *Vsus etiam & ratio suadent, gentes acres, feras, vbi siluarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipsa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet*: quoties bella non ineunt, multum venatibus. *negatione iecta, quæ haud dubiè malè geminata & petita è prioribus verbis.*

Ipsi hebent. mira diuersitate naturæ.] *Expressi Farnes. scripturam, nec quin ea germana sit dubitaueris. Vulgati*, ipsi habent miram diuersitatem.

Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum.] *Imminutum locum esse res & sermo ipse clamant. Rhenanus ex vestigiis, vt ait, libri*, vltrò equitium conferre. *Et scio vocem Equitij probam, Iurisconsultis vsurpatam: & morem ipsum in Armenios etiam obtinuisse, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit lib.* IV. *De expeditione Cyri. At ne sic quidem pendentia verba firmaueris, quæ sequuntur. An equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. Mihi nota excidisse videbatur* X. *quæ Decimam significat, vel Decimas*: sicut eadem geminata XX. *vigesimam, in lapidibus sæpe. scribéque, meo sensu*: vltrò ac viritim X. conferre. *Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis Decimis in nobilitatis vsum, negari non potest.*

Solent & subterraneos specus aperire, eósque multo insuper fimo onerant.] *Idem Pomponius Mela de Sarmatis*: Atque ob sæua hiemis adsiduæ, demersis in

humum

Universidad de Deusto
Biblioteca

humum sedibus, specus aut suffossa habitant. *Xenophon de frigida Armeniorum regione, lib.* IV. *Expedit. Cyri*: αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατάγλοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ φρέατος, κάτω δὲ εὐρεῖαι. αἱ δὲ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταί, οἱ δὲ ἄνθρωποι κλίμακας κατέβαινον. ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, ὄιες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τέκνων. *Frustrà autem originem Stubarum (ita Ditmarus & illa ætas appellant) petunt istinc. quid enim simile? Quæ tamen antiquæ: &, nisi fallor, Iuliano intellectæ in Antiochico, vbi de Lutetia vrbe*: Ἐθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον ἐδαμῶς, ἕτερ ἐπάθευδον. ὥνπερ εἰώθη ἔθος ὑπὸ τοῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῆς οἰκημάτων ἐπεῖ θερμαίνεσθαι. *Quamquam & Romanos ævo Senecæ nescio quid tale commentos reperio: effectu quidem pari cum Stubis, non prorsus forma. Seneca de Prouidentia, cap.* IV. Quem specularia semper à flatu vindicant, cuius cænationes subditus & parietibus circumfusus calor temperauit. *Quod fieri solitum, per ambientes quosdam tubos. Idem epistola* XCI. Quædam nostra demum prodisse memoria scimus, vt specularium vsum, vt suspensuras balneorum, & impressos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foueret æqualiter. *Quos tubos vidisse & notasse me in ruinis balnearum Romæ, probè memini. Ceterùm quod hic legitur, fimo onerant: in Bambergensi est*, fimo operiunt.

Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante sicut Sarmatæ ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente.] *Exprimit verò egregiè vestitum hunc nostrum, qui à nobilitate Germanica diffusus non dubiè per Europam. Describit & Sidonius eleganter, in Panegyrico*:

Strictius assutæ vestes, procera coërcent
Membra virûm: patet iis arctato tegmine poples.

Pars tamen etiam quædam Germaniæ olim in laxis vestibus, Sarmatico ritu, siue braccis. Lucanus Batauis & Vangionibus hoc tribuit:

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones, Batauique truces.

Quamquam de plebe id tantùm ceperim.

Detracta velamina spargunt maculis pellibúsque belluarum.] *Suspectus mihi locus. nec sat scio quomodo detractas feris pelles, sparserint maculis & pellibus aliis piscium. An Tacitus ipse hæc parùm intellexit? an maculæ vox non sine macula? Ego de Mastrucis aliquid libens suppositiem, si velificata mihi libri alicuius aura. Isidorus*: Mastruca, vestis Germanica ex pelliculis ferarum. *Prudentius*:

——mastrucis proceres vestire togatos.

Cicero Sardis etiam tribuit: Sardorum mastruca tentauit. *Ceterùm non dubium, quin duplici ornatu eos vsos Tacitus velit, siue è feris, siue è piscibus. Iustinus clarius paullò idem tradidit, de Scythis*: Lanæ iis vsus ac vestium ignotus: pellibus tantùm ferinis aut marinis vestiuntur.

PAG. 224. Fœminæ sæpius lineis.] *Plinius*: Iam quidem & Transrhenani hostes vela è lino texunt, nec pulchriorem aliam vestem eorum fœminæ nouêre.

Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert.] *Illud*, marito, *abest Bambergensi: & sine fraude.*

Accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat.] *Vox*, digna, *non sincera videtur. Sed & paullo antè Rhenanus*, sic viuentes, sic parientes, *alibi legisse ait.*

Quorum pœna præsens & maritis permissa.] *Ad ius & Romanos mores propius in Bambergensi scriptum*, quorum pœna parentibus & maritis. *Nam maritos solos hic esse arbitros, satis crudum. Tamen è Tacito non aliter apparet.*

Publicatæ enim pudicitiæ.] *Scribam*, publicatæ etiam. *Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas quæ adhuc iniuges, vulgò tamen se vulgabant.*

Corrumpere & corrumpi, seculum vocatur.] *Grauis & acuta sententia. Seneca similiter*: Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.

Melius eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt.] *Inter quas ciuitates fuisse Erulos reperio: apud quos adeò secundo matrimonio non locus, vti vxor marito mortuo laqueo sese statim iuxtà sepulchrum indueret: nisi inuisa viuere mallet & infamis. Procopius tradit lib.* II. *De bello Gothorum.*

Numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare nefas.] *Agnatos hic accipies non ἀγχιστεῖς aut συγγενεῖς, sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omninò scribi*, gnatis. *Illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeóque*

clypeóque imponebant. si vndis abriperetur, notham censebant: si innataret, verè suam. Claudianus in Ruffinum:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Iulianus in epistola ad Maximum: πάντως δὲ ὁ Ῥῆνος ἀδικεῖ τοὺς Κελτούς, ὃς τὰ μὲν νόθα τῶν βρεφῶν ὑποβρύχια τῶν δ' ὑγιαίνειν πέμπει, καθάπερ ἀπολάσεις λέχους τιμωρὸς φρέπων. ὅστις δ' ἂν ὀλίγῳ καθαρὸς ἀπερμάτος, ὑφαίνω τῷ ὕδατος αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ τρεισὶν πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥσπερ ἀδέκαστον τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαρῶν καὶ ἀμέμπτων γάμων τῆς παιδὸς σωτηρίαν ἀνταποδιδόμενος. *Meminit & Galenus De sanitate tuenda, & alibi Nazianzenus. Nonnius in Dionysiacis, ab hac causa Rhenum* ἐλεγχιγάμον *agnominat, velut iudicem vindicémque coniugij: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseueraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro* reyn *dicitur.*

Separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa.] *Quæ sedes è gramine aut frondibus, & propriè thori. Strabo suggerit, qui de Gallis*: καθεζόμενοι δίφρουσιν ἐν σκιβάσι. sedentes cibum capiunt in thoris gramineis. *Posidonius apud Athenæum, fœnum sibi substrauisse scribit, ab eadem mente*: Κελτοὶ τὰς χοὰς ποιοῦνται, χόρτον ὑποβάλλοντες, καὶ ὅλη τραπέζῃ ξυλίνων, μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων. *etc: Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. libro* IIII. *inquam, cap.* XIII.

Diem noctémque continuare potando, nulli probrum.] *Vti & de Persis Xenophon scribit in Pædia, lib.* VIII. *extremo. qui mirum (studiosè enim notaui & comparaui) quàm in pleraque omni ratione vitæ, imò & lingua, consentiant cum Germanis.*

Ergo detecta & nuda omnium mens postera die retractatur, & salua vtriusque temporis ratio est.] *Ego scribo*, & sua vtriusque temporis. *Interpretor: Germani in conuiuiis & compotationibus deliberant quidem agitántque res graues: sed easdem sobrij recoquunt & retractant. & vtrique rei sua quædam ratio est. Rationem autem addit*, deliberant, dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt. *Ex quo discimus, Germanos in conuiuij illa licentia proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, vt Strabo ait*, ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιότερα ἐν νήφει τίθενται. *idémque de iis Ammianus lib.* XVIII. *Sed & Cretensium: ex Athenæo, lib.* IV. *cap.* V. *Græcorum omnium veterum: ex Homero, & Plutarcho diffusè Symposiacorum lib.* VII.

PAG. 225. Haud minus facilè vitiis, quàm armis vincentur.] *Bambergensis*, vino quàm armis.

Agri ab vniuersis per vices occupantur.] *Idem liber*, ab vniuersis vicis occupantur. *longè alia, nec deteriore sententia.*

Nulla regnorum potentia diuisus.] *Codex ille ipse*, diuersus. *quod probum scio.*

Manet adhuc Boijemi nomen.] *Latere aliud videtur in scriptura Bambergensi*, manet adhuc Boiis è munere nomen. *Scribo*, manet adhuc Boiasmi è re nomen. *vel* Boyasmum è re. *aptè ad hæc vestigia, & rem ipsam. Strabo quidem clarè* Βοΐαστμον *regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc noster. Posse &* Boyhaimum *scribere, verius propiúsque ad etymon, quasi Boiorum domum.*

Loci veterem memoriam.] *Voculam inserit Bamberg.* veterem viæ memoriam: *qua quid faciam, sum incertus.*

Origine erubescunt.] *Imò verò*, non erubescunt. *Quamuis, inquit, Vbij nomen mutarint, & colonico iam iure, libentius Agrippinenses dicantur, à conditore: tamen nec Germanicæ originis eos pudet, libentérque se iis inserunt.*

Nec tributis contemnuntur.] *Siue*, continentur. *In promptu erat*, conteruntur. *sed parùm elegans, cùm idem verbi statim sequatur*, nec publicanus atterit. *Ferri & vulgata potest. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, vt victi, pro contemptis habentur & despretis.*

Qui decumates agros exercent.] *Errare censeo, qui proprium hic gentis aut loci nomen quærunt. Quomodo verò iidem populi siue agri, trans Rhenum & Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas soluunt. Cicero Decumanos dixit*: Omnis, *inquit*, ager Siciliæ decumanus est. *Nam hi agri non aliud sunt, quàm trans limitem capti ab hoste, & militibus dati, siqui ex iis fructus. Qui haud multi aut vberes, quoniam hostibus expositi, & vt ipse ait, dubiæ possessionis id solum. Tacitum de hisipsis loqui ego sentio* XIII. *Annali*: Frisij imbellem ætatem admouêre ripæ, agrosque vacuos & militum vsui sepositos insedêre. *Hosipsos agros non fructu tantùm, sed mancipio militum esse iussit Imp. Alexander. de quo Lampridius*: Sola

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt heredum essent, si heredes militarent: nec vmquam ad priuatos pertinerent. Addidit sanè his animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant. *Adde huc l.* III. *Cod. De Fundis limitrophis.*

PAG. 226. Quódque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum.] *Bambergensis*, nec nisi Romanæ disciplinæ. *Et neutram senè lectionem iure spernas.*

Nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatúmque virtuti oris habitum.] *Hoc teneo, præ eo quod scriptis*, nec non hoste. *At de more ipso, Tacitus lib.* IV. *Histor.* Ciuilis barbaro voto, post cœpta aduersus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patrata demum cæde legionum deposuit. *Silius item Italicus eleganter & decorè expressit in Sarmente Gallo*:

Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæsariem, crinemque tibi Gradiue vouebat.

Quando vrgentibus imperij fatis.] *Scriptus liber non malè*, vergentibus.

In claritatem eius referre consensimus.] *Idem*, referre consueuimus.

Et tam magni exercitus fidem.] *A coniectura reposui: cum in libris sit*, magni exitus.

PAG. 227. Insigne gentis obliquare crinem, nodóque substringere.] *Quod Sueuis propriè tribuit noster, alij Germanis vulgò. Seneca De Ira*: Non est Æthiopis insignitus inter suos color, nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos. *Idem epistola* CXXXI. Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel vt Scythæ solent, sparseris. *Martialis etiam Sigambris.*

Crinibus in nodum tortis venêre Sigambri.

Idem vniuersè alibi: Rheníque nodos. *Tertullianus Cirros in Germanis agnoscit, fortasse ab hac crinium obliquatione & flexu. De virginibus velandis*: Debebunt & ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Athenienſium, aut cirros Germanorum. *ideò quia, vt hic scriptum, crinem obliquabant, Iuuenalis*:

Cærula quis stupuit Germani lumina, flauam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?

Libens igitur Poëtas aliquot emendem, qui Cirrigeri epitheto Germanos ornant, quod malè flexit in Crinigeros vbique. Apud Sidonium:

Inter cirrigeras situm cateruas,
Et Germanica verba sustinentem.

Lucanum libro I.

Et vos cirrigeros bellis arcere Caïcos
Oppositi.

Claudianum De laudibus Stilic.

——ingentia quondam
Nomina, cirrigero flauentes vertice reges.

Taciti tamen locum huncce de obliquandâ crine, fateor ita etiam capi posse, vt crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem & obliquarint.

Vt hostium oculis, ornantur.] *Placet. Bambergensis*, armentur.

Auguriis patrum & prisca formidine sacrum.] *Legitimus versus longus est (monuit me G. Falkenburgius) sponte effusus, an à veteri Poeta?*

Longobardos paucitas nobilitat.] *Ita Farnesianus. Vulgò erat*, paucitas nobilitasque.

In commune Herthum, id est terram matrem colunt.] *Libri alij* Nerthum, *aut* Verthum. *ego veram vocem censeo*, Aerthum. *Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribimúsque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc adspexerit, dum Heroës ab Hera deriuat, id est terra, nescio. Verba eius lib.* II. A medierate aëris vsque in montium terræque confinia Hemithoi Heroësque versantur, qui ex eo quod Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati. *Nam aliàs certè à crasso errore eum non excuses.*

Atque in splendidissima Rhætiæ prouinciæ colonia passim sine custode transeunt.] *Distingue*, colonia. passim sine custode transeunt. *Quod ait, sine custode: morem ingerit rarum & notabilem. Romani enim in limite imperij, hoc seruabant, vt externum neminem admitterent exciperentue, nisi custode dato & arbitro actionum. Discis ex hoc*

ex hoc loco, & lib IV. *Historiar. vbi acris querela hac de re Germanorum, ad Vbios*: Nam ad hunc diem flumina ac terras & quodammodo cælum ipsum clauserunt Romani, vt colloquia congressúsque nostros arcerent: vel quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & pretio coiremus. *Et in responso Agrippinensium*: Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes.

Quatenus Danubio prætexitur.] *Scriptus liber*, peragitur. *malè.*

Gothini.] *Gothuni semper Claudiano.*

PAG. 228. Regnantur paullo iam addictius.] *Bambergens. & Rom.* adductius. *etiam rectè. & dixi de eo verbo suprà.*

Nec velis ministrantur.] *Melius*, ministrant. *Virgilianum est*,

——velisque ministrant.

Sonum insuper emergentis audiri.] *Malim*, se mergentis. *Nam hæc persuasio rudis & cascæ plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quàm si ignitum ferrum condatur in aquam. Posidonius apud Strabonem lib.* III. λέγει φησι ποσειδώνιος τὰς πολλὰς, μείζω δύνειν τὸ ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίδι μετὰ ψόφου ὡς βαπτόμενον, ὡσεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους καὶ σβέσιν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸ βυθόν. *Florus de Decimo Bruto in Hispanis bellante*: Non prius signa conuertit, quàm cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehendit.

Id pro armis omniúmque tutela.] *Fortasse melius*, omníque tutela.

IVSTI LIPSI

AD CORNELII TACITI IVL. AGRICOLAM NOTÆ.

PAG. 229. LIBELLVS *hic, siquis alius, verè disertus, verè prudens, scriptus videtur sub idem tempus cum illo De Germania: vel certè haud longè secus. Nam quadriennio post mortem Agricolæ hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice, hoc libro*: Nobis tam longæ absentiæ conditione, ante quadriennium amissus es. *Atqui obiit Agricola Pompeio Collega & Conr. Prisco* COSS. *Vti hac ratione, scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperij Traiani.*

Nec id Rutilio citra fidem.] *Rutilium Rufum intellegit, qui & Historias scripsit, & Orationes, & De vita sua. Citant eum Latini Græcique scriptores passim, & nominatim Charisius hæc De vita. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib.* XX. *Orig.* Lecticæ siue plutei lecti. de quibus Satilius Rufus De vita sua: Primum, inquit, consuetudine Imperatorum ipse pro lectis lecticis vtebatur. *emenda*, Rutilius Rufus.

Scauro.] *De quo Cicero in Bruto*: huius & Orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri scripti De vita ipsius acta, sanè vtiles. *Plinius lib.* XXXIIII. L Fusidium illum, ad quem Scaurus De vita sua scripsit. *Valerius Maximus lib.* IV. M. Scaurus quantulam à patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos De vita sua scripsit, refert.

Legimus cum Aruleno Rustico.] *Itáne* legimus? *imò*, vidimus. *nam hæc sub Domitiano gesta, vt in extremo libello indicas, te viuo, atque adeo præsente.*

Adempto per inquisitiones & loquendi commercio.] *Malo*, etiam loquendi.

Augeat cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus.] *An'ne*, felicitatem imperij? *tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem.*

Multi fortuitis casibus.] *Vulgati hic confusi, nec sani. nos ab ingenio restituimus: vt pleraque alia in hoc libello, quem non inuenimus in vllis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti fœtum.*

Memoriam prioris seruitutis.] *Correximus verè: cum in libris esset*, prioribus senectutis. *nisi quod Venetus*, prioris. *At non de senectute sua Tacitus, sed de priorum temporum seruitute clarè loquitur, & præsentium sub Nerua felicitate.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cn. Iulius Agricola.] *Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, probabiliter obseruauit Io. Brodæus lib.* I. Ἀνθολογ. εἰς Θάνατον.

Iulius Græcinus.] *De quo Seneca De Benefic. lib.* II. Si exemplo magni animi opus est, vtemur Græcini Iulij viri egregij, quem C. Cæsar occidit ob hoc vnum quod melior vir esset, quàm esse quemquam tyranno expediret. *Et epistola* XXIX. Iulius Græcinus vir egregius. *Scripsit de Re rustica, aut certè de Vineis, ex Columella, lib.* I. *cap.* I. Iulij Attici velut discipulus, duo volumina similium præceptorum De vineis, Iulius Græcinus composita facetius & eruditius posteritati tradenda curauit. *Citat & Plinius eumdem inter scriptores, Indice libri* XIV. *&* XV.

Nihil appetere ob iactationem.] *Ita Rhenanus. Venetus,* in iactationem, *alij libri particula vtraque vacui. Scribo,* appetere iactatione.

PAG. 230. Incensæ coloniæ.] *Colontam vnicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede lib.* XIV. *atque hoc ipso libello, infrà. Magis ergo ex rei fide scribes,* incensa colonia.

Mutuam dissimulationem mali.] *Redundare suspicor τὸ* mali.

Mox inter Quæsturam ac Tribunatum.] *Venetus voce auctior,* inter Præturam, Quæsturam.

Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis.] *Corruptionem facilè videmus, vix medicinam. Fortasse*: habuerunt virtutes spatium exemplumque. Se primò Cerialis, modò labores & discrimina, mox & gloriam communicabat. *Sub Ceriali duce, inquit, campus ad virtutem apertus Agricolæ, imò & exemplum. Nam ipse strennuus, & huic volens, primum se consiliáque cum Agricola diuisit: mox labores: denique & gloriam. Sententiis quidem eiusmodi sine vlla adfectatione acutis & pariter grauibus, refertus hic libellus.*

PAG. 231. Rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem adseuerant: Silurum colorati vultus & torti plerumque crines.] *Adspexit imò transcripsit in parte hunc locum Iornandes De origine Gothorum*: Silurum (*malè in eo,* sylorum) colorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidoniam verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna sed fluida, qui Gallis siue Hispanis à quibusque attenduntur adsimiles.

Fert aurum & argentum & alia metalla.] *Hunc ipsum locum adducere fortasse Iornandes voluit, & quidem Cornelij nostri nomine laudato; sed vt vulgata lectio est, falsò. Ait*: In extrema eius parte Memma, quam Cornelius etiam Annalium scriptor narrat metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis quàm homines alat. *Quæ enim ista Memma? an Mona reponendum? an totus locus rescribendus?* noctem quoque clariorem in extrema eius parte meminit. Quam Cornelius etiam, *&c. Nam priora illa ad Strabonem ableganda, quem inibi citat. De Mona quidem, nihil tale tradidit noster. Si tanti est, vide barbarici scriptoris ipsum locum.*

Consilium id D. Augustus vocabat, Tiberius præcipuè.] *Valdè blanditur mihi correctio,* Tiberius præceptum. *Hoc sensu. Abstinere à Britannia Augustus consilio visus: Tiberius, præcepto. atque id vterque præ se ferebat. Respicit in Augusto illud, quod Annali primo de eo scriptum*: Addideratque consilium coërcendi intrà terminos imperij, incertum metu an per inuidiam. *At hoc Augustæum consilium Tiberius,* qui omnia dicta factaque eius vice legis obseruabat, (*ipse ita apud Tac. loquitur* IV. *Annal.*) *habebat vt præceptum, siue interdictum. Causse porrò ipsæ huius consily in Strabone sunt, lib.* IV. *iustæ, & ex mente, nisi fallor, Augusti. Ait eum Principem contentum fuisse amicitiam cum Britannus colere, & tributi loco nescio quid minutarum rerum accipere*: ὥστε, addit, μηδὲν δεῖν φρουρᾶς ἢ νήσῳ. τελάγιστον γὰρ ἔνος τάγμαζος χρῄζοι ἂν, καὶ ἱππικῆ τινος, ὥστε καὶ φόρους ἀπαράγκαζθ παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὲ καθίστατο πᾶν τὸ ἀναλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς ἐφεστφεομένοις χρήμασιν. ἀναγκη γὰρ μᾶζθ τὰ τέλη φόρων ὑπβαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύνις ἀπάντων τινας, ἐίας ἐπαγομένης.

PAG. 232. Alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miscere.] *Corrigo,* alterum manus, centuriones: alterum, vim & contumelias miscere. *Legatus quidem, inquiunt, manus militum & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortasse etiam pro Manus,* minas *commodè legeris: & clausula alia,* alterum ius, vim, & contumelias.

Qui relegatum in alia insula exercitum.] *Placet. nec malè tamen,* religatum.

Eadem inertia erga hostes.] *Poëtæ ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem*

bellatorem facit apud filium, & trophæa eius Britannica ostendit. Statium dico, in Siluis libro V. *ad Crispinum*:

Cernis adhuc titulos, hunc ipse vacantibus armis
Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæque alia in eodem Protreptico vatum more inflat.

Vt quibus bellum volentibus erat.] *Vellem,* vt quibusque.

PAG. 233. Frumenti & tributorum auctionem.] *Legam,* exactionem. *nisi tamen tributa aucta recenter intellegit, idque ea voce signat.*

Copiis instruxit, in spem magis quàm ob formidinem.] *Vel potius,* in speciem magis.

PAG. 234. At Britanni non virtute se, sed occasione & arte ducis rati.] *Omninò aliquid huic sententiæ deest. Putem commodè expleri*: arte ducis victos rati. *Ideò prompti & feroces, inquit, Britanni, quia etsi sæpe victi, non tamen vera virtute victos se, sed astutia aliqua & arte Romana putabant.*

Nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani.] *Alij libri,* inferiores. *Meo animo scribas,* & iis infestiores Romani. *Ad extrema ventum est, aiebat Galgacus. illinc infestum mare & rupes: hinc Romani, illis haud mitiores.*

PAG. 235. Nata seruituti mancipia semel væneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cotidie emit, cotidie pascit.] *Egregium verò membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. qua, moriar, si quid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romana lingua. Ceterùm huic sententiæ planè compar, & velut hinc hausta, illa Saluiani libro* VI. *extremo, vbi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant*: Dicimus donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ. Omnes quippe captiui cum semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & numquam liberi sumus.

Sicut in familia recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est.] *Itaque serui recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Iulio, cap.* XLVII. Seruitia recentiora politioraque immenso pretio comparasse dicitur. *sed ipsum mendo & interpretes æstu libero, scribóque*: seruitia decentiora.

Nos integri & indomiti & libertatem non in præsentia laturi.] *Romana editio,* & in libertatem non in præsentiam laturi. *ex quo M. Antonius Muretus ingeniosè, deductis vocibus litteráque,* in libertatem, non in p. r. seruitium nati, *id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim,* libertatem non in præsenti ablaturi, *vel* illaturi. *In hoc enim sententiæ huius penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine vllo iugo illibatam habere. irent igitur pugnaréntque, non vt amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam vt nequis auferret.*

Primo statim congressu vnde ostendamus.] *Corrigo verè,* prima statim congressione ostendamus.

Paucos numero circum.] *Lego,* numeros. *& accipio cohortes, vt notaui ad lib.* I. *Historiarum.*

Clausos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.] *Qui alij? imò verò,* dij, *repone, mea fide & iussu.*

Agricola quamquam lætum & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus.] *Vox planissimè excidit,* militem acuendum adhuc ratus, *aut,* incitandum: *siue aliud tale.*

PAG. 236. Sequi, vulnerare, capere.] *E Sallustio sumpta hæc scio.*

Miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare.] *Tota hac periodo ornatum ex oppositis quæsiuit. ideóque hic legam,* dein separare. *Aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant.*

Hunc rerum cursum, quamquam nulla verborum iactantia epistolis Agricolæ actum.] *Hæsi olim. nunc leui emendatione me expedio,* auctum, *pro* actum, *rescribens.*

PAG. 237. Pessimum inimicorum genus, laudantes.] *Gnome ex ipsis adytis humanæ vitæ. cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Iulianum*: Cum, *inquit,* sancti Principis merces (*legimus* mores) atque instituta falsarum vituperationum licentiam submouerent: callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quasi per beniuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

muit, Iulianus vrbes Galliæ excitauit. *etc. Statímque*: Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminiſci aliqua flagitia tentaſſent, facilè ipſo ſplendore laudis & gloriæ refutarentur. inuenerunt accuſandi genus, quod nullus refelleret.

Proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur.] *Non poteſt, vt ſortitus fuerit vtrumque ſimul. nec ferunt Romani mores. Scribo*, Aſiæ aut Africæ.

Eò laudis excedere.] *Malo*, accedere, *vel potius*, eſcendere. *Sequentia huius comprehenſionis parùm integra cenſeo.*

Pag. 238. Vna adhuc victoria Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam villam ſententia Meſſalini ſtrepebat.] *Veteres editiones*, intra Albanam arcem villam. *Opinor*, villam, *gloſſematium eſſe: & germanum*, Albanam arcem. *Certè Domitianus delectatus eo loco, eúmque habuit velut arcem. Dionis compendium*: τοῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Αλβανὸν, ἀφ' ἑπτὰ ἔτους ὠνομάσθη, ὃν, ὥσπερ τινα ἀκρόπολιν ἐξελέξω. *At peſſimi iſtas hominum, & diſtrictos eius æui accuſatores, Plinius paſſim nominat. etiam Sidonius*: Hi ſunt quorum comparatione digitum tollerent Narciſſus, Aſiaticus, Maſſa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius. *Iuuenalis*:

——quem Maſſa timet, quem munere palpat
Carus.

Nos Maurici Ruſticíque viſus.] *Scriptura apud me fidei fluxæ. Quò enim illud*, viſus? *Nec melius tamen video: aut potius in ſententiola hac nihil video. Viri ipſi mihi notiores. è quibus Mauricus, Iunius eſt Mauricus*, quo viro nihil firmius nihil melius, *ait Plinius lib.* IIII. *epiſtolarum. Eum à Domitiano in exſilium pulſum, rediſſe principatu primo Neruæ, docebit te idem lib.* I. *epiſtola* V. *At Ruſticum hunc, Iunium Ruſticum nominat Suetonius in Domitiano*: Occidit Iunium Ruſticum, quod Pæti Thraſeæ & Heluidij Priſci laudes edidiſſet. *Etiam lapis vetus, ſiue inſcriptio baſis:*

L. IVNIO L. RVSTICO
PHILOSOPHO
STOICO
L. IVNIVS. L. L.
MYRINVS. P. P.

At noſter Arulenum Ruſticum appellat, initio huius libelli: & Plinius epiſtola V. *lib.* I. *de Regulo:* Ruſtici Aruleni periculum fouerat, exſultauerat morte, adeò vt librum recitaret publicaretque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam Stoicorum ſimiam appellat. *Vt omninò nomina illi fuerint, L. Iunius Arulenus Ruſticus. Plinius ipſe hunc velut doctorem monitorémque habuit, & in laudes eius erumpit epiſtola* XIV. *lib.* I. *Etiam Plutarchus, extremo libello De Curioſitate, factum eius plenum conſtantiæ recenſuit. & Antoninus epiſtolam inſeruit* I. *De ſua vita. At Senecio, Herennius Senecio eſt, Plinio non ſemel item nominatus. Reus & interfectus fuit, quod De vita Heluidij libros compoſuiſſet, ait Plinius lib.* VII. *Sed vos magnæ animæ mihi ſaluete: quos iure miramur, colimus, factis dictíſque ſapientes, & legitimos robuſtæ porticus alumnos.*

Sæuus ille vultus & rubor, à quo ſe contra pudorem muniebat.] *Particulam ſupereſſe puto, & lego*, rubor quo ſe. *Porrò de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico*: Ira in oculis, fæmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore ſuffuſa. *Et communiter, Seneca epiſt.* XI. Quidam numquam magis, quàm cum erubuerint, timendi ſunt, quaſi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentiſſimus, cum faciem eius ſanguis inuaſerat.

Admiratione te potius temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, militum decoramus.] *Cænum & lutum, quod non purgo. Priora tentem*: admiratione te potius, te immortalibus laudibus.

I. LIPSI

IVSTI LIPSI

AD DIALOGVM DE CAVSSIS CORRVPTÆ ELOQVENTIÆ NOTÆ.

SVPERIORIBVS libris lucem aliquam induſtria noſtra attulit: huic, verè poſſum dicere, ſalutem. Nam cùm deprauatiſſimus vulgò circumferretur, nulla pagina ſine vulnere & vibice: admirabile eſt, quantum à Farneſiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo ſanando ſimus adiuti. Multi hiatus expleti, verba & lineæ integræ inſertæ, centeni aliquot loci (Latinè non oratoriè loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut ſuperuacuum: moderabor, & in his Notis ea ſaltem tangam quorum vel inſignis correctio eſt, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, ſatis ſit verbo iamnunc prædixiſſe, è Farneſiani libri fide eſſe. At de ſcripto, & ſcriptore ipſo, pauca etiam hîc libanda ſunt. Scriptum ſanè optimum, ſtilo, inuentione, iudicio: & quod in hoc genere (integrum eſſet modò) conferre nihil verear cum iis quæ optimi ſæcli & optimæ notæ. Scriptor tamen ipſe incertus. Ita olim iudicaui: neque etiam muto. Nam Tacitum fuiſſe qui credam? Stilus validè abnuit, non fallax in hoc genere argumentum. qui in noſtro, conſtrictus vbique, teres, acutus, & ſeuerus magis quàm lepidus. hîc omnia contrà. At mutari is in ætate aut argumento poteſt, inquiunt. Non nego. ſed numquam ita, vt abeat prorſus à ſeſe. Quidquid Cicero ſcripſit, ſenex, iuuenis; philologum, philoſophum; in iis tamen lineamenta quædam apparent eiuſdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Ætatem etiam vide, ſi non pugnat. Hic ſcriptor ſermonem hunc habitum inducit ſexto Flauiani imperij anno: eique interfuiſſe ſe *admodum iuuenem*. Quomodo verò tunc admodum iuuenis Tacitus, ſi honores etiam cœpit ſub Veſpaſiano? Id enim de ſe fatetur, & *dignitatem ſuam à Veſpaſiano inchoatam* ait Hiſtoriar. primo. Sed exemplaria omnia Tacito adſerunt. Quæ illa? vix bina aut terna credo ea eſſe in omni Europa. quæ tam facile & pronum eſt hîc mentiri, quàm in aliis libris ſæpe. Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politiſſimus doctiſſimuſque Pythœus nos docuit, Notis ad hunc libellum. Is igitur Sabinus mediæ ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: *Cornelius*, inquit, *Tacitus appellat ſcripta Mæcenatis calamiſtros*. Nec negare certè poſſumus, quin is locus hodieque in hoc libello. Quid dicam? ſeriò & ingenuè, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, ſompniauit fortaſſe quod voluit. Dico me. nam aliis nihil præco quid ſequantur. Incommodi quid erit, ſiue Tacito tribuamus: ſiue M. Fabio Quinctiliano, vt mihi olim viſum? Nam & ſtilus ipſe planè geminus: & ille ſe De cauſſis corruptæ eloquentiæ ſcripſiſſe plus vno loco fatetur. quem titulum valdè appoſitum ſcio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum ſcripti, hoc fuiſſe; euincunt illa quæ ſuperant, & magis euincerent quæ à fine deſunt. Ipſe Maternus hîc ad Meſſallam: *Exprime nobis non laudationem antiquorum, ſed cauſſas cur in tantum ab eloquentia eorum receſſerimus*. Ætas tamen Quinctiliani paullò grandior fuiſſe videtur: quàm vt hic ſermo illo iuuene. Itaque ambigo. & cum multa dixerim, claudo tamen omnia & ſigno hoc reſponſo, Mihi non liquere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG.239. Vt aut de ingeniis noſtris malè exiſtimandum ſit.] *Ita Farneſ. at in Rom. codice* exiſtimandum habeam.

Cum ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas adferrent.] *Id verò non probabile, vt in vno ſermone eaſdem cauſſas repetiuerint. Ego verba ea ſupereſſe cenſeo*, vel eaſdem.

Poſtquam accuratius Maternus Catonem recitauerat.] *Farneſ.* Curiatius Maternus. *Putabam*, curatius. *ſed ſententiam attendenti magis placet* Curiatius: *quod proprium nomen Materni poëtæ fuerit.*

Aper communi eruditione imbutus.] *Malè vulgò*, cum eruditione.

Sedentem ipſum, quem pridie recitauerat librum.] *Rom. copula addita*, & quem. *rectè.*

Quo minus offenſas Catonis tui ames?] *Perſpicuè verum. vulgò*, aures.

An ideo librum iſtum apprehendiſti.] *Alij libri*, deprehendiſti. *Ego*, reprehendiſti: *propria ſignificatione huius verbi.*

Leges tu quidem ſi volueris, & agnoſces quæ audiſti.] *Scriptus liber longè aliter*, Leges quid Maternus ſibi debuerit, & agnoſces, *etc.*

Omiſſis orationum & curarum ſtudiis.] *Omninò ſcribendum coniicio*, cauſſarum ſtudiis.

Et ego cui deſidiam aduocationum obiicis.] *Præclarè meus liber. Anteà corruptè & mutilatè*, cui deſidiam aduocamur, cottidianum: *etc.*

Defendendæ aduerſus te poëticæ.] *Bene quoque hoc liber. Alij*, defendens aduerſus te poëticè.

PAG. 240. Gratiæ præualere.] *Typographus errauit. ſcribe*, gratia.

Et ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar.] *Totum locum P. Pythœus legit*, quatinus arbitrum litis huius inueni, non patiar Maternum ſocietate plurium defendi. *hoc ſenſu, Quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus ſum. Quod rectum omnino iis quibus mens non curua.*

Maternum ſolicitè plurimum defendi.] *Farneſ.* ſocietate plurium.

Ipſum ſolum apud eos arguam.] *Malo*, apud vos.

Conſilia, facta noſtra.] *Rom. liber*, factaque noſtra.

Cuius vis & vtilitas rebus prope fluentibus.] *Pythœus rectè legit & diſtinguit*, rebus probè (*nec malè, ſi*, proſperè) fluentibus aliorum præſidio & tutela intelligitur.

Sin proprium periculum increpuit.] *Alij libri*, periculum irrepat. *Sed hoc Farneſianum planiſſimè verum eſt. Cicero in Catilinaria*: Quidquid increpuerit, Catilinam timeri. *Liuius*: Vnde ſi quid increpet terroris.

Cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer.] *Ita vetus. non tamen malè vulgati*, cum præſertim minimè contradicturum.

Orbos & locupletes & potentes.] *Auxi è libro ſcripto.*

Totius orbis gratia ſubnixos.] *Pythœus*, totius vrbis. *probè.*

Oculis expoſita percenſeo.] *Bene ita liber. Anteà*, parua cenſeo, *cum pernicie totius ſententiæ.*

Tum abire quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur.] *Corruptio clara, nec medicina hîc à libro. Pythœus tentat*, Tum habere, quod non in aluo oritur. *quod capio haud ſatis. An'ne* in albo *voluit dicere? & Prætorum ius formulâſque intellexit? Fortaſſe etiam*, quod ſcilicet *(ita enim illud*, ſi, *diducam & extendam)* non in atrio oritur. *Præceſſerat enim de plena & ſplendenti domo, concurſu ſalutantum. Rodolphi lectionem ſiue coniectura eſt non omitto, qui in prioribus verbis legit*: tum ſuprà me abire.

Quibus morum indoles eſt & bona ſpes ſui.] *Roman. editio*, quibus maior indoles.

Non minus eſſe in extremis partibus terrarum, quàm Capuæ.] *Vox deeſt. quam à me repono*: non minus eſſe notos in extremis.

Nec hoc illis alterius ter millies HS. præſtat, quamquam.] *In morbo locus & defectu. Scribas & diſtinguas*: nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. præſtat (quamquam ad has ipſas opes poſſunt videri eloquentiæ beneficio peruenisſe) ſed ipſa eloquentia. cuius numen, *etc. Quæ addidi, ſatis mihi certa ſunt, numero tantùm excepto. nam certè vtriuſque opes exprimere propoſitum habuit. Rodolphus ſcribebat*, nec hoc illis vtriuſque ter millies HS. *quod amplectar, ſi è libris.*

Sed hæc, vt ſuprà dixi, proxima.] *Totam periodum ſcripſi, vti in Farneſiano concepta.*

Non diſpliceat tamen è vulgatis libris, propria, *pro*, proxima.

PAG. 241. Quo notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circumſtiterunt.] *Rom editio*, anguſtia ereptum. *ex quo Rodolphus*, anguſtia parentum. *ego*, anguſtiæ rerum.

Potentiſſimi ſunt ciuitatis.] *Rodolphus*, potentiſſimi in iudiciis.

Imagines ac tituli & ſtatuæ.] *Præclarè liber. Vulgò erat*, imagines Attali & ſtatuæ. *quis ingenio ſuo duce repperiſſet?*

Cui bono eſt, ſi apud te.] *Optimè quoque liber. Anteà*, crebrò etſi apud te.

Beatiſſimus recitationum eius euentus ſequatur.] *Scribe*, recitationem.

Seipſum colere, ſuum Genium propitiare.] *Auxi à libro, & partim correxi. Nam in illo erat*, ſuum ingenium propitiare. *pro quo ſenſus ipſe facilè ſuggeſſit* Genium.

In totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias.] *Reſtitui, cum in ſcripto eſſet*, penetrat medium: *in vulgatis*, metrum.

Tibi Nicoſtrati robur ac vires dij dediſſent.] *De quo Quinctilianus lib.* II. *cap.* IX. At ſi fuerit qui docebitur, ille, quem adoleſcentes ſenem vidimus, Nicoſtratus: omnibus in eo docendi partibus ſimiliter vtetur, efficietque illum qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo vtroque certamine iiſdem diebus coronabatur) inuictum. *Quod ipſum ſuadet de Quinctiliano libelli huius auctore. Ac de Nicoſtrato palæſtrita, etiam Pauſanias in Eliacis.*

Sentio quid reſponderi poſſit, hinc ingentis ex his aſſenſus.] *Defectum odoror. & aſteriſcum poni velim, qua parte nunc addidi.*

PAG. 242. Hodie ſiquid in nobis.] *Rom. addit copulam*, & hodie. *rectè.*

Nam ſtatum cuiuſque ac ſecuritatem melius innocentia tueor.] *Malo*, ſtatum hucuſque. *De ſe loquitur: & reſpondet illi parti Aprinæ orationis, qui eloquentiam telum eſſe voluit ad pericula omnia propulſanda.*

Lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus.] *Fortaſſe*, & ſaginantis. *vti ad commodum lucrúmque hæc tantùm referat. Nam Sanguinare probum quidem verbum: ſed non aliud quàm ſanguinem emittere. Artus ſanguinantes, Vulnera ſanguinantia, in Quinctiliani Declamationibus mihi lecta. Quæ ſignificatio parum hic apta: ſi ad accuſationes & ſanguiſugam illam eloquentiam reſpexit.*

Nec vllis aut gloria maior, aut auguſtior honor.] *E veſtigiis ſcripturæ priſcæ reſtitui. Nam Farneſianus*: aut gloria more. *Vulgati planè turbant.*

Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes.] *Deeſt antiquo illud*, aut Varij.

Quod cum cottidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant, indignantur?] *Ineptè & falsò. Negationem addo*, hi quibus non præſtant. *Etſi abeſſe alterum membrum ſentio periodo plenæ.*

Vipſanius Meſſalla cubiculum ingreſſus.] *Legebatur anteà*, Vrbanus Meſſalla. *At vetus*, Vibanius. *è quo pronum reddere viro celebri gentile nomen.*

PAG. 243. Ingenium alunt & eruditionem, & litterarum.] *Placet cum Rodolpho*, ingenium alunt, & eruditionis & litterarum.

Neminem hodie oratorem eſſe contenderes. Antiquis eò credo audacius.] *Expreſſi ſcripturam veterem: quæ tamen ipſa fortaſſis mutila, & ſcribendum*: contenderes parem antiquis. eò credo audacius. *Aut ſi inſeri vocem diſplicet*: contenderes. Atque id eò credo aud.

Longius abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes.] *Ita emendaui verè & εὐσόχως, cum in libris eſſet*, ſacerdos iſte enitet. *Nicetes Sacerdos declamator nobilis eo æuo. Plinius lib.* VI. *epiſtolarum audiſſe eum fatetur*: Erat non ſtudioſorum tantùm verumetiam ſtudiorum amantiſſimus, ac prope quottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat. *Exſtat Philoſtrati Lemnij de hoc Nicete in Vitis Sophiſtarum elogium, quod Pythœus nos monuit ipſe monitus à Neueleto. Nominat & Seneca pater lib.* IX. *Controuerſ.* II. Nec Iulio nec alij contigiſſe ſuo (*ſcribam*, ne Vibio nec alij contigiſſe ſcio) quàm apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt à diſcipulis non audiri deſiderarent. *Et eodem libro, Controuerſia vltima*: Nicetes egregiè dixit in eodem loco.

Non ſolùm anno quo nos, ſed ferè eodem menſe.] *Imò ex analogia, inquit Pythœus*, non ſolùm menſe quo nos, ſed ferè eodem die. *Ego non mutem.*

Septimo Idus Decembris.] *In Farneſiano tantùm erat*, Septimo Idus, *ſpatio tamen alteri voci relicto, quam non temerè ex hiſtoria addidi.*

PAG.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAG. 244. Superfluens & parum antiquus videretur.] *Legam*, parum Atticus. *quod Ciceron obiectum etiam viuo: & (cur negemus?) in quibusdam eius scriptis verè.*

Brutum autem otiosum atque disiunctum.] *Fortasse*, odiosum: *id est, adfectatione quadam & asperitate dictionis molestum. Nam ex reliquiis epistolæ vnius aut alterius, nihil minus quàm otiosus Brutus, acer vbique & intentus. Disiunctum autem capio, quo sensu Senecam dixêre Arenam sine calce. nec muto.*

Ad Cassium Seuerum.] *Probum censeo. Vetus tamen*, Cassium quem reum faciunt.

Mille argumentorum gradus.] *Rom. editio*, argumentorum genera.

Cum vix in cortina quisquam adsistat.] *Non aliud ceperim, quàm subselliorum iuxtà tribunal locum, in quo non aduocati solùm, sed scribæ, præcones, atque id genus operæ forenses consistebant. Seuerus in Ætna pro theatri incurua parte dixisse videtur:* —magni cortina theatri.

Turpionis Ambiuij.] *Malè disiungunt libri*, Turpionis aut Ambiuij. *Eumdem enim hominem fuisse Terentianæ epigraphæ, & Cicero De Senectute docent. Symmachus nominat lib. I. epist. XXV. (optimam editionem eruditi Iureti sequor:)* Eapropter in comœdiis summatem quidem gloriam scriptores tulerunt: Roscio tamen atque Ambiuio ceterisque actoribus fama non defuit. *Idem lib. X. epist. 11.* Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni quàm Bauio fuit, neque par Æsopo Etrusco fama processit. *quæ verba simul vt legi, emendata à me*, qui Ambiuio fuit, neque par Æsopo & Ruscio (*sine* Roscio) fama.

Nec vnum de populo Canuti aut Aridæ Furnio & Torannio, quíque alios in eodem valetudinario.] *Liber vetus*: nec vnum de populo Ganuti aut Atti de Furnio & Coranio alios in eodem valitudinario. *Mihi nulla mens aut manus, qua medear huic plagæ.*

Calui in Asitium.] *An'ne*, Asinium.

PAG. 245. Nempe hæ placent, siue in vniuersa parte factum.] *Mendosa & ista. liber scriptus*, siue vniuersa parte serum. *Valdè placeat lectio quam Fr. Modius mihi adnotauit*, hæ placent, si non vniuersæ, per partes attamen.

Ceteros eiusdem lentitudinis ac teporis libros legit.] *Vera nostra coniectura, cum esset*, ac temporis. *nisi placet magis*, ac tenoris. *De tepore adfirmat, quod pari metaphora de Cicerone mox scribit*, tardè commouetur, rarò incalescit. *Agnosco idem vitij in Plinij loco, lib. v. epistola* VI. Cælum est hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæque alia æstiuo tempore lætantur, aspernatur ac respuit. *Scribo*, æstiuo tepore.

Viderimus inquam iudicio eius] *Lego*, Viderimus inquam an iudicio e. v. a. a. ingenij suffecerit.

Pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminatur.] *Vetus*, sensus optet cum. *Rom. editio* sensus opacus. *Fortè*, opacius & cum q. l. terminantur. *vt ad picturam respectus sit, in qua lumen nos delectat sed cum quadam vmbra.*

Nihil excerpere, nihil referre possis.] *Perspicua libri bonitas. Aliàs*, nihil ex tempore referre possis.

Locupletem ac laudatum patremfamiliæ.] *Ego non dubitem scribere*, ac lautum.

Vt sumere in manus, vt aspicere sæpius liceat.] *Rodolphus benè*, libeat.

Nam & hoc inuitus rettuli.] *Rom. codex*, inuitatus. *non malè, quia lacessitum significat sese, ad hæc promenda, ab Messalla.*

Hi qui se antiquos oratores vocabant.] *Scribe*, vocant.

Adeò mæsti & inculti illamipsam, *etc.*] *Rodolphus hæc legit*, inculti, vt illamipsam quam iactant sanitatem, non infirmitate sed ieiunio consequantur.

Sententiarum planitas.] *Nescio an*, sanitas.

PAG. 246. More veteri & aliis vestris philosophis.] *Ex veteri lego*, aliàs à vestris.

Nominis controuersiam mouit, *etc.*] *Hæc stigmate vulgò inusta. nos dempsimus & eluimus, adiuti à libro.*

Si comminus fatetur plures formas dicendi.] *Pythœus*, si communius faretur.

Cœlius & Brutus sic iure.] *Lego*, suo iure. *Liber tamen scriptus*, sic verè.

Vt si omnium libros pariter in manus sumpseris, quamuis in diuersis ingeniis esse quandam iudicij ac voluminis similitudinem & cogitationem.] *Monere*

me in prima editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis aliàs emendatu & expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit, sumpseris sciam quamuis, *etc. Lego*: in manus sumpseris, scias quamuis in d. i. c. q. i. ac voluntatis similitudinem & cognationem.

Plerique temporum nostrorum actores.] *Optimè vetus. Erat anteà*, plerique ipsorum nostrorum.

Oratores nostri tenerè dicere.] *Audaciter reposui, etsi à coniectura. Nam libris omnibus est*, temerè. *Plinius illustrat correctionem hanc satis & firmat lib. II. epist. XIV.* Pudet referre, quæ, quàm fracta pronunciatione, dicantur: quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantùm, ac potius sola cymbala & tympana, illis cantibus desunt.

Studio feriendi plerumque delectus, non pugnat sed rixatur.] *Rom. codex*, detectus. *optimè.*

Aliud nouum agmen produceret.] *Idem liber*, aliud nobis agmen.

Sed planè post Gabinianum.] *Nihil hic video, nihil capio: nisi si prouerbij ignotioris formula aliqua sit.*

Paullo antè planè mitiore eloquentia & temporum nostrorum miratus.] *Quidam liber*, paullo antè dixisti, planè mitiore. *Sed hæc & sequentia tamen in mendo.*

Non sum, inquit, offensus Aprina disputatione.] *Commodè videmur ita fecisse, cùm libri præferrent*, à prima disputatione.

Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiqua libertate.] *Scribe è scripto*: inquit Maternus, & cùm de antiquis loquaris, vtere.

PAG. 247. Huic Apro ignotas, & iam mihi partes adsignatis.] *E vestigiis priscis*, etiamsi mihi. *Nam in scripto est*, etenim iam si mihi.

Ac non studia solùm moresque.] *Vetus Farnes.* studia modò curasque: *aptius ad sequentia.*

Neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati.] *Vetus*: lasciuiæ & bibacitati.

Quam nullam apud maiores auctoritatem habuerit, statim de curiis. Referam necesse est.] *Ita & vetus. suspicabar*, statim decursis his. ἐλλειπτικῶς, *dicam videlicet aut promam. Sed placet magis Rodolphi scriptio*, statim docuero. *Pythœus edidit*, statim audietis: *nescio an è libro.*

PAG. 248. Qui scit quid ira: promptius ad misericordiam, &c.] *Ita scripsi & distinxi, turbantibus libris.*

Mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem.] *Valdè mihi placeat cum Rodolpho hæc omnia scribi & distingui*: à Peripateticis. aptos & in o. d. p. iam locos dabunt Academici, Stoici, pugnacitatem; Plato altitudinem, *etc.*

Eum qui non quasdam artes audire.] *Malo*, artes adire.

Sed longè magis facultate eloquentiam contineri.] *Rodolphus appositè inserit*, facultate & meditatione eloquentiam.

Quæ propriæ circa Oratoriam videntur.] *Rodolphus*, propriæ esse oratorum videntur. *sed ab ingenio, vt solet, non à libris. Ego insigni metaphora locum ornem*: propriæ Circo oratorio videntur. *Quia de exercitationibus loquitur, eleganter Circum adiungit, qui pugnis & exercitiis destinatus.*

Huius omnibus dictionibus interesse, *etc.*] *Versus hos aliquot inserui à Farnesiano libro, magno libelli huius bono. Alij enim omnes hîc mutili.*

PAG. 249. Habebántque ipsius populi diuersissimarum aurium copiam.] *Rodolphus copula adiecta*, populi & diuersissimarum. *Credo fuisse*, populici diuersissimarum. *quæ nota significat*, id est.

Æmuli ferro non fudibus dimicantes.] *Manifestò*, rudibus. *Nam hæc à gladiatoribus sumpta.*

Vt nec benè dicta dissimularentur.] *Rodolphus auctius*: nec malè nec benè: *sententia quidem valdè fauente.*

Solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat.] *Ita vetus. Non malè etiam vulgò*, statim vnicuique caussæ.

Deducuntur in scenas scolasticorum.] *Diuinabam olim*, scholas. *malè. Nam appositè Scenas appellat, loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum.*

Ex iis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex iis ſuaſoriæ quidem.] *Hîc quoque lineas aliquot adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. Nam aliàs, turpiter hæc hiabant.*

Vitiatarum electiones.] *Rectè. reſpicit ad legem Scholaſticam quæ raptarum dicitur. Rapta raptoris nuptias vel mortem optet. Doctiſſimus Pythœus.*

Cum ad veros iudices ventum.] *Magna verò hîc lacuna, de qua vulgò nec ſuſpicantur. At liber vetus præfert, & ſpatio grandi interpoſito vſque ad ea verba,* rem cogitare, *adiicit,* Hic multum deficit. *Et clarum: quia ſermo ſequens non iam Meſſallæ amplius, ſed Materni.*

Hinc conciones magiſtratuum.] *A libro eſt. quàm ridiculè autem alij,* conciones migrantium? *quod à conciſa illa ratione ſcribendi natum.*

Plus notitiæ ac nominis probabat.] *Melius,* parabat.

Cum teſtimonia quoque in publicis non abſentes.] *Rodolphus:* in publicis iudiciis non abſentes. *inſitione valdè quidem apta.*

Pag. 250. Eò acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumpſerit.] *Vetus,* acrior per pugnas. *Aliquid hic vlceris.*

In ore hominum agit.] *Emendaui etiam in Hiſtoriis & produxi hanc dictionem. Vulgò,* more.

Quorum ea natura eſt, vt ſecura nolint.] *Clauſula addita Rodolphus:* vt dubia laudent, ſecura nolint. *quod qui neget aptum ad ſenſum eſſe, ipſe ſine ſenſu.*

Quæ etſi nunc aptior eſt,* ita erit eloquentia.] *Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat:* etſi nunc aptior eſt veritati, eloquentiam tamen. *acutè ſi ab ingenio, feliciter ſi à libro.*

Primus tertio conſulatu Cn. Pompeius.] *Addit etiam Rodolphus,* primus huius rei ſpatia tertio, *etc. nec hæc talia ſanè ab ingenij fonte videntur. Ego ex eo ſcribam:* primus huiuſce ſpatia. *Sanè etiam pòſt in hac tranſlatione perſiſtit:* Quomodo nobiles equos curſus & ſpatia probant: ſic eſt aliquis oratorum campus, *etc.*

Orationibus Aſinij, quæ pro heredibus Vrbiniæ.] *Quinctilianus me duxit ad emendationem, quem vide libro* IV. *cap.* I. *Nam Aſinium diſertim pro heredibus Vrbiniæ laudat. In tritis libris erat,* Ironiæ: *in veteri,* Vriniæ.

Pag. 251. Quem enim oratorem Lacedæmonium.] *Miratur hoc idem Velleius lib.* I. *in extremo: nec cauſſam dat, quam veram hîc habes.*

Nulla in Senatu concordia.] *Sequentia verba pluſcula addidimus à libro.*

Non emendare, nec vſquam ad votum compoſitæ.] *Si nihil hîc deeſt, ſcribam:* non emendatæ, nec vſque ad. *Sequentia etiam in libro Farneſ.* argumentum eſt. Quis enim nos.

Melius fuiſſet non quæri, quàm iudicari.] *Lego,* vindicari.

Cum optimi citò conſentiant?] *Lego,* cum in optima. *Rodolphus autem,* cum optima citò cenſeantur? *A fine autem libelli, vt cuiuis videre eſt, multa deſunt, atque adeò præcipua diſſertionis pars. Sed mihi, cum Deo, pauſa hîc & finis: cui gratia & gloria in æternum.*

INDEX

INDEX ALPHABETICVS IN CORNELIVM

Agrippinenſes 251. & ſeq. 201. & ſeq. 208, 209. & ſeq. 212. & ſeq.
Albani 44. & ſeq. 142
Albis fl. 20, 227
Albium Intemelium 161
Albucilla, vxor Satrij Secundi, mul-
Apinius Tiro 188, 192
Apis idolum 215
Aponius Saturninus, Mœſiæ præfectus 156, 174, 176. & ſeq. 179, 180. & ſeq.
L. Aprohius, inferioris Germaniæ proprætor 62
154
Aufidienus Ruſus 5. & ſeq.
Augurium aquilarum 20
Auguſta Taurinorum 171
Auguſtales ludi 4, 11
Auguſtani equites 111
Auguſtus Cæſar 1. & ſeq. eius teſta-
mentum

STEMMA AVGVSTÆ DOMVS.

IVSTVS LIPSIVS IANO LERNVTIO S. DICO. Stemma Auguſtæum, Iane Lernuti, rem à ſe impleXam, & in hiſtoria multi vſus, digeſtum à me compoſitumque tibi mitto. Tentatum ante aliis: ſed, liberè dixerim, tentatum potius, quàm perfectum. Nec enim pauca correcta à nobis, pluriaque eruta: & in re tenuiter indaganda non tenuis labor. Quæ clara promptaque viſa, non firmaui: aliis addidi notas, quas ſcies indices eſſe numerorum nouitiæ editionis. Fateor tamen eſſe quæ fugerint me, fugiantque etiamnunc; quæ veſtigiis odorati potui tantùm. velut de Apuleia Varilia, quam ſororis Auguſti neptem noſter ait, pag.26. item de Claudia Pulchra, quam ſobrinam ponit Agrippinæ vxori Germanici, pag.58. Nec adſequor, quia nihil inuentum nobis de marito aut ſtirpe Marcellæ minoris: à qua hæc deriuem. Tibi quidem, Lernuti, qualecumque hoc munus, vt amor tuus eſt, placebit, ſcio: vtinamque in reliquis meis ſcriptis, alij pariter aut iudicent tecum aut errent. Vale mi ocelle, cum Giſelino tuo meoque: quibus in ſumma concordia vnum hoc certamen eſt, vter me magis amet.

Ex Ancharia priore vxore — OCTAVIA maior. Ex priore marito C. Marcello —

- M. MARCELLVS, cui prima vxor Pompeia Sexti: altera, Iulia Auguſti filia. Ex neutra liberi. Obiit adoleſcens in Baiano.
- MARCELLA maior. Ex I. marito M. Vipſanio Agrippa — — — Liberi, ait Suetonius, ſed nobis irreperti. Nam de Vipſania Tiberij vxore falſum.
- Ex II. marito Iulo Antonio Africano Triumuiri filio, de quo Plut. in Antonio, & noſter pag.56. — L. ANTONIVS AFRICANVS. qui Maſſiliæ obiit, pag.56. Ex eo aut fratre aliquo, vt arbitror. — — — SEX. ANTONIVS AFRICANVS. de cuius nobilitate, pag.104. & 116.
- MARCELLA minor, de qua ſilent.

Ex II. marito M. Antonio III. viro — ANTONIA maior. Ex marito L. Domitio Ahenobarbo —

- DOMITIA, cui vir Criſpus Paſſienus, vti ſuſpicor ex Quinctil. lib. VI. cap. II.
- DOMITIA LEPIDA. Ex I. marito M. Valerio Barbato Meſſalla — VALERIA MESSALLINA Claudij principis vxor. Adi Commentarium noſtrum, pag.123. Et adde Senecam in Menippæa, qui Meſſallinæ maiorem auunculum facit Auguſtum.
- II. Ap. Iunius Silanus. Qui tamen antea maritus fuiſſe videtur Æmiliæ Lepidæ proneptis Auguſti (vide Comment. noſtrum pag. 140. etſi res hæc adhuc nubila) Exque iis forte —
  - L. SILANVS ſponſus Octauiæ, pag.84. & 85.
  - M. SILANVS proconſul Aſiæ, pag.96.
  - IVNIA CALVINA Vitellij nurus, pag.85. quæque ad Veſpaſiani æuum ſuperuixit, ex Suet. Veſp. cap.23.
- CN. DOMITIVS, cui vxor Agrippina, & ex ea — — — NERO Imp.

ANTONIA minor. cuius ſtirpem ex marito Druſo, quære infrà.

C. OCTAVIVS C.F. qui Macedoniæ præfuit.

OCTAVIA minor. de cuius coniugio aut ſtirpe nobis non lectum.

Ex Attia II. vxore. — C. OCTAVIVS, qui poſteà C. Iulius Cæſar Octauianus Auguſtus. Ex Scribonia vxore. — IVLIA, cui primus maritus M. Marcellus, tertius Tiberius Imp. vterque ſine prole. Medius M. Vipſanius Agrippa. Ex hoc

- C. CÆSAR, cui vxor Liuia ſoror Germanici, pag.55.
- L. CÆSAR, cui deſtinata vxor Æmilia Lepida, poſteà P. Quirinij vxor. pag.37.
- AGRIPPA POSTVMVS.
- IVLIA, cui vir L. Æmilius Paullus Cenſoris F. Ex eo —
  - ÆMILIVS LEPIDVS, cui Druſilla vxor. Ex Dione LIX. & Suet. Cal. cap.24.
  - ÆMILIA LEPIDA, ſponſa Claudij, Sueton. Claud. cap.26. Nec ſcio an eadem quæ nupta Druſo filio Germanici. pag.73.
- AGRIPPINA, cui vir Cæſar Germanicus. Et ex eo —
  - NERO, cui vxor Iulia Druſi filia, pag.70.
  - DRVSVS, cui vxor Æmilia Lepida, pag.73.
  - C. CALIGVLA, cuius matrimonia è Suetonio pete.
  - AGRIPPINA, cui mariti tres, Cn. Domitius, Criſpus Paſſienus, Claudius Imp.
  - DRVSILLA, cui prior maritus L. Caſſius: alter M. Æmilius Lepidus.
  - LIVIA, ſiue, LIVILLA Suetonio: quæ eadem IVLIA eſt Tacito & Dioni. Nupſit M. Vinicio, pag.68. Huic ſiue alteri é ſororibus maritus anteà Quinctilius Varus, quem generum Germanici vocat Seneca lib.1. Controuerſia III. & aliquid Tacit. pag.60.

Habes Auguſti Stemma, quod ad ſanguinem quidem attinet. Supereſt vxoria ſtirps quæ adfinitate primò, Mox adoptione inſita in domum Auguſtam. Eam, lucis cauſſa, ſeorſum hîc expreſſi.

TI. CLAVDIVS NERO. cui vxor Liuia Druſilla, poſtea Auguſta. Ex hac

- TIBERIVS NERO, qui Imp. cui I. vxor Vipſania Agrippina, M. Vipſanij Agrippæ, ex Pomponia Attici, filia. Ex hac — DRVSVS, cui vxor Liuia ſiue Liuilla ſoror Germanici. Ex hac
  - TIBERIVS GEMELLVS, quem Caius ſuſtulit. Sueton. cap. XIIII.
  - GEMELLVS alter, cuius nomen non proditum: ex pag.32. qui periit quadrimus. ex pag.50.
  - IVLIA, cui vir Rubellius Blandus pag.70. Ex hoc — — — RVBELLIVS PLAVTVS quem Nero ſuſtulit. cui vxor Pollutia. pag.136.
- II. vxor Iulia Auguſti F. Ex ea proles, ſed infans exſtincta.

DRVSVS NERO GERMANICVS, cui vxor Antonia minor. Ex hac — —

- GERMANICVS CÆSAR, cui vxor Agrippina. Stirps poſita ſuprà.
- LIVILLA, cui vir C. Cæſar, dein Druſus frater patruêlis: deſponſa etiam poſtea Seiano. ex pag.67.
- CLAVDIVS, qui Imp. cui I. vxor Plautia Vrgulanilla. Ex hac — —
  - DRVSVS, cui deſponſa Seiani filia. Sueton. Claud. cap.27. Tacit. pag.38. & 39.
  - CLAVDIA, quam abiecit.
- II. vxor, Ælia Petina. Ex hac
  - ANTONIA, cui vir Pompeius Magnus, à Claudio interfectus. poſteà, Fauſtus Sulla.
- III. vxor, Valeria Meſſallina. Ex hac — — —
  - OCTAVIA, cui ſponſus L. Silanus. poſtea maritus Nero Imp.
  - CLAVDIVS BRITANNICVS, à Nerone ſublatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex iis suasoriæ quidem.] *Hîc quoque lineas aliquot adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. Nam aliàs, turpiter hæc hiabant.*

Vitiatarum electiones.] *Rectè. restituit ad lenem Scholasticam quæ postea [illegible]*

ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

Abbarus, Arabum rex. pag. 86 & seq.
Abnoba, mons 121
Acte, liberta Neronis 98, 105. & seq. 108. & seq.
Adgandestrius Chattorum princeps 32
Adiabeni 121. & seq.
Adiutrix legio 167, 186
Adoptionis fictæ mos prauus 124
Adrana fl. 12
Adulterij pœna apud Germanos 224
Ædui pop. 40, 142. & seq. 179. & seq.
Ægyptus 143, 155, 160
Ægyptia Iudaicaque superstitione infecti pelluntur Italia 32
Ælia Petina 84
Ælius Gallus 84. & seq.
Ælius Seianus 6. eius genus, vita & mores 47. Liuiam Drusi vxorem adulterio polluit 46. Venenum parat Druso 49. & seq.
Æmilia Lepida 37. eius mors 73
Ænus fl. 179
Æsculapius deus 214
Æstyorum gentes 228
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa 26, 143, 187
M. Agrippa 1, 9, 144
Agrippa Postumus vnicus nepos Augusti 2. eius cædes ibid.
Agrippa Postumus falsus, Clemens nomine 24. interfectus ibid.
Agrippina Augusta, Germanici vxor, neptis Augusti 8, 9. & se. 14 & seq. 29. & seq. 33. & seq. 50. & seq. 58. & seq. eius mors 70. & seq.
Agrippina Iulia, Germanici filia, mater Neronis 27, 62. & seq. nubit Claudio Imp. 85. & seq. eius lasciuia 98, 108.
Agrippinæ insidiæ parantur à filio 108, & seq. occiditur 114. & seq.
Agrippina Colonia, Vbiorum opidum 152, 199. & seq. 207. 208. 209. & seq. sic dictum ab Agrippina Iulia, ibi genita 88
Agrippinenses 251. & seq. 201. & seq. 208, 209. & seq. 212. & seq.
Albani 44. & seq. 142
Albis fl. 20, 227
Albium Intemelium 161
Albucilla, vxor Satrij Secundi, mulierum amoribus famosa 174. & seq.
Alexandria 187, 214
Alienus Cæcina. Vide Cæcina.
Aliso fl. 18
Allobroges 183
Alpes Iuliæ 179
Alphenus Varus 164, 167. & seq. 185, 188, 189, 197.
Alpinus Montanus 184, 201, 219.
Altinum 179
Amisia fl. 13, 19, 26
Amphitheatrum Placentinum conflagrat 163
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maxima strage hominum 59. & seq.
Andecaui pop. 40
Angli 227
Angriuarij 19, 20. & seq. 226
Anicetus, Polemonis libertus 109, 119. eius mors 186. & seq.
Annæus Lucanus occiditur 133
Annæus Seneca 85. rector Neronis 96. accusatur 117. & seq. eius cædes 132
Annius Bassus 187
Annius Faustus 161, damnatus ibid.
Annius Gallus 157. & seq. 161, 163 & seq. 167
Annus magnus & verus 243
Ansibarij 107
Anteius 180, 237
Antiochia 173
Antiochensium theatrum ibid.
Antiochus rex 174, 215, 217
Antistius Sosianus 101, 117, 137, 204
Antium colonia 125, 128
Antona fl. 89
Antonia turris 217
M. Antonius 25, 27
Antonius Felix. Vide Felix
Antonius Flamma 205
Antonius Nouellus 157, 161
Antonius Primus 174. & seq. 178, 180. & seq. 183. & seq. 187, 189, 190, 193, 195, 203, 210, 213
Apenninus 186, 187, 188, 189
Apicata, Seiani vxor 48, 50
Apinius Tiro 188, 192
Apis idolum 215
Aponius Saturninus, Mœsiæ præfectus 156, 174, 176. & seq. 179, 180. & seq.
L. Aprohius, inferioris Germaniæ proprætor 62
Apuleia Varilia, sororis Augusti neptis 26
Aquileia 179
Aquilius primipilatis 198
Aquilius Regulus 204
Arabes Iudæis infensi 215
Arauisci pop. 225
Araxis 215
Archelaus Cappadociæ rex, inuisus Tiberio 24. eius mors 25
Arduenna saltus 40
Arenacum 219
Aricinum nemus 185
Arij 227. & seq.
Ariobarzanes Medus 18
Ariouistus rex 211
Armenij 27, 91, 102. & seq. 113. & seq.
Armenia 18, 27, 71. & seq.
Arminius, Cheruscorum princeps 11. & seq. 19. & seq. 25. & seq. occiditur 32
Arnus fl. 16
Arpus, Chattorum princeps 18
Arrius Varus 179. & seq. 182. & seq. 195. & seq. 203. & seq. 210
Arruntius Stella 100
Arsaces, Armeniæ rex 71. & seq.
Arsacidarum gens 17. & seq. 71
Arsametes fl. 124. & seq.
Artabanus, Parthorum rex 17, 28, 71 72, 73, 74. & seq.
Artauasdes Armeniorum rex 18. & seq.
Artaxata, vrbs Armeniæ 27, 72, 92 104. combusta, deleta & solo æquata ibid.
Artaxias, Artauasdis filius 18
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armeniis à Germanico 27. defunctus 29, 71
Asciburgium 202, 221
Asinius Gallus 3, 4. & seq. 23. & seq. 61. eius mors 70
Asinius Pollio 3, 54
Asphaltites lacus 216
Asyla 44, 50
Athenæ 27
Areste 179
Auenticum Heluetiorum caput 154
Aufidienus Rufus 5. & seq.
Augurium aquilarum 20
Augusta Taurinorum 171
Augustales ludi 4, 11
Augustani equites 111
Augustus Cæsar 1. & seq. eius testamentum

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentum 3. mors, 12. funus 3. & seq.
Augustodunum Æduorum caput 41. & seq.
Auiones pop. 227
Auitus Didius. Vide Didius Auitus.
Aulus Vitellius. Vide Vitellius.
Auspicia, sortes & præsagia Germanorum 222

B

Baduhennæ lucus 59
Baianus lacus 109
Balsamum 216
Bardanes rex Parthorum 77. eius mors 78
Basilides Ægyptius sacerdos 213
Bassus Lucillius. Vide Lucillius Bassus.
Batani 19. & seq. 152, 153. 164 & seq. 171. & seq. 197. 198, 200. 201. 202. & seq. 218, 225. & seq.
Batauorum insula 18, 219
Batauodurum 219
Bedriacum 163, 166. 167, & seq. 182
Belgæ 8, 40, 199. 200. 201. & seq.
Belus amnis 216
Berinice regina 159, 174
Bethasij 207, 209. & seq.
Bibaculi carmina 54
Bingium 210
Blæsus Iunius. Vide Iunius Blæsus.
Boij 225
Boiocalus Ansibarius 231
Bonna 199, 200, 219
Boodicia Prasutagi vxor 114. vitam veneno finit 115
Bracha, tegmen barbarum 162
Brigantes Britanniæ populi 89, 232
Brinio Caninefas nobilis 198. & se.
Britanni 89. & seq. 113. & seq. 230. & seq.
Britanniæ descriptio 178, 198. & se.
Britannicus Claudij Cæs. & Messallinæ filius 78, 82. & seq. Britannico Domitium anteponit Claudius. 88. Britannico venenum paratur à Nerone 99. eius mors ibid. sepultura ibid.
Brixellum 165, 166
Bructeri 11, 13. & seq. 107, 206, 218, 226
Burij pop. 227
Burrhus Afranius rector Neronis 96, & seq. 109. & seq. eius mors 117.
Byzantium 94. & seq. 174, 186

C.

Cæcilius Simplex, consul 170 191
Cæcina Alienus 7, 10. & seq. 12. 13. 14. & seq. 18. & seq. 151. 152. 153. & seq. 158. & seq. 161. 162. 163, 164. 165, 166. & seq. 171 & seq. 176. 177, 178, 179. & seq. 184
Cælius mons 60, & seq.
Cæsarea 173
Cæsia silua 11
Caledonia 234. & seq.
Cales prouincia 52
Caligula Germanici filius militari vocabulo sic appellatus 9
Calistus Claudij libertus 81, 84
Calpurnius Asprenas 161
Calpurnius Galerianus C. Pisonis filius 197. eius mors ibid.
Calpurnius Piso 23, 51. & seq. 129 & seq.
Calpurnius Repentinus, centurio 151. eius mors 152
Caluisius Sabinus legatus 150
Camalodunum, colonia 98, 114, & seq.
Cameræ, naues Ponticæ 187
Campania 197
Campaniæ lacus 141
Candidati præturæ duodecim 4. & seq.
Caninefates 62. & seq. 198, 199. & seq. 207, 213
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito
Capitolij structores 192
Capitolii conflagratio 191
Capitolii restitutio 206
Cappadoces 27
Cappadocia 160
Capreæ insula 60
Capua 188, 196
Caracates pop. 210
Caractacus rex Britanniæ 89, 187 & seq.
Carioualda Batauorum dux 19
Carmelus mons 173
Carsulæ 189
Carthismandua Brigantum regina 89, 186
Caspiarum claustra 142
Cassia lex 72
Cassius Chæreq 7
Cassius Seuerus exsul 52
Castorum locus 163
Castum nemus 227
Catualda nobilis iuuenis 28
Catulli carmina 54
Catumerus Chattorum princeps 79
Celenderis Ciliciæ castellum 31
Celsus Marius. Vide Marius Celsus.
Cenchrius amnis 44
Centuriones verberibus multantur à militibus 7
Cenus Neronis libertus 169
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis
Cerius Seuerus tribunus 147
Cesellius Bassus Pœnus 135. eius mors ibid.
Cestius Gallus Syriæ legatus 217
Cestius Seuerus 204
Cethegus Labeo legatus 62
Chaldææ artis peritus Tiberius 69
Chamaui 107. 226. & seq.
Charicles medicus 75
Chasuari pop. 226
Chatti 12. & seq. 18. & seq. 21. 88. 107, 203, 226
Chauci 8, 13, 79, 218. & seq. 226
Cherusci 12, 13, 14, 20, 25, 79, & seq. 88, 226. & seq.
Christus 136
Christiani 128. & seq.
Ciceronis carmina 245
Ciceronis libri 248
Cilices 25
Cilices agrestes Clitæ dicti 93
Cimbri 211, 226
Cingonius Varro 142
Cinithii 26
Circenses ludi 78
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis
Clanis flu. 16
Clarii Apollinis oraculum 27
Classicus præfectus alæ Treuerorum 161, 207, & seq. 210, 212, 219.
Clauarium donatiui nomen 187
Claudia M. Silani filia, C. Cæsaris vxor 69, 74
Claudia Pulchra, sobrina Agrippinæ 58
Claudius Apollinaris 188
Claudius Tiberius Cæsar 76, 78, 81 Claudio nubit Agrippina Iulia, mortua Messallina 85. Claudii sæuitia. 94, Claudius temulentus 94. Claudio venenum paratur dolo Agrippinæ 95. moritur ibid. eius funus 97
Claudius Ciuilis Batauorum princeps 197. & seq. 206, 207, 208, 218, 220
Claudius Cossus legatus 154
Claudius Drusus. Vide Drusus.
Claudius Fauentinus centurio 188
Claudius Iulianus ibid.
Claudius Labeo præfectus alæ Batauorum 199, 207, 209
Claudius Sagitta 205
Claudius Sanctus 209
Claudius Seuerus 153
Claudius Timarchus Cretensis reus agitur 124
Claudius Victor 202
Clemens Iulius centurio 6
Clemens Postumi Agrippæ seruus 24. & seq.
Clitarum natio 73
Clodius Macer 142, 177
Cluuius Rufus 100, 155, 169, 170. & seq.
Cocceius Nerua 134. abstinentia moritur 70
Coctianæ alpes 210
Codicilli Liuiæ 55
Codicilli Pisonis 36
Cœlaletæ
Cœlaletæ pop. 40
Cœlius orator 244
Cœlianæ orationes 245
Cogidunus rex 231
Cohibus fl. 187
Coï 50, 94
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni 25, 27
Cometes sidus 117, 129
Comitia consularia 16
Comitia è campo translata ad patres 4
Comitia magistratuum habenda in quinquennium 23
Coniuratio in Neronem 129. & seq. eiusdem coniurationis proditio è domo Sceuini 130. & seq. & cõiuratorum supplicia 133. & seq.
Consulum discordia 64
Cora Etruriæ promontorium 24
Corbulo Domitius 39. & seq. 79. & seq. 97. & seq. 102. & seq. 114. & seq. 121. & seq. 125. & seq. 179.
Corcyra insula 33
Cornelius Dolabella 41, 45, 158. eius mors 170. & seq.
Cornelius Fuscus 175, 179, 181, 186
Cornelius Laco 142. 143. & seq. 147 148. eius mors 149.
Cornelius Martialis 191. & seq.
Cornelius Sylla 100, 105. eius mors 118.
Cornelius Tacitus de suis Annalibus 53
Cornelius Tacitus sacerdos Quindecimuiralis, & prætor sub Domitiano 78
Corsi 143. & seq.
Corsica 162. & seq.
Cotta Messallinus 51, 63, 66
Cottiæ alpes 157
Cotys rex Thracum 29. & seq. occiditur 30.
Cotys rex minoris Armeniæ 77
Cremona 162. & seq. 171. & seq. 177, 181, 182. 183. oppugnatur 183. Cremonæ excidium. &c. 184. & seq.
Cremutius Cordus 54. eius mors ibid. eius libri ibid.
Crescens Neronis libertus 155
Creticus Sullanus rector Syriæ 18, 25
Crispinus centurio 152
Crispinus prætorij præfectus 161
Crupellatij 41
Cruptoricis villa ibid.
Cugerni 218. & seq.
Cuicia lex 77
Curtius Montanus 203, 204, & seq.
Curtius Rufus 79
Curtius lacus 148, 169
Cusus flu. 29
Cyclopes 44

D.

Dacorum gens 141, 186
Dahæ pop. 18
Dalmatæ 180, 187
Danubius flu. 186, 221
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 14
Demetrius Cynicus 140, 204
Dianæ Limenetidis templum 56
Diana Persica 44
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 240, 241
Didius Auitus 90, 106. & seq. 113
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 57
Diuodurum, Mediomatricum opidum 153
Domitia, Neronis amita 95
Domitianus, Vespasiani filius 189 192. & seq. Cæsar consalutatus à militibus 194. eius stupra, adulteria, & indomitę libidines 195, 210 & seq. præturam capit 203. & seq. imperij munia omittit 214
Gn. Domitius 62, 65
L. Domitius, Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 78, 84. ei despõdetur Octauia Claudij filia, 85. & seq. adoptatur à Claudio 88
Domitius Afer 58, 60
Domitius Balbus 115
Domitius Celer 31
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 147
Donatius Valens 151. eius mors ib.
Druidæ 114, 206
Drusilla Germanico genita 68
Drusus Claudius priuignus Augusti, Germanici pater 1, 8, 24. 34
Drusus Germanici frater 4, 6. & seq. 16, 25, 27, 28, 34. & seq. 36. & se. 38. & seq. 43, 48. Druso venenum parat Seianus 49. Drusi mors ib. funus ibid.
Drusus Germanici filius 48, 51, eius mors. 69
Drusus Germanici filius falsus 64
Dulgibini pop 226

E.

Educatio praua 247
Edui, senatorum in vrbe ius adepti 81
Eleates 86
Eleazarus, Iudæorum dux 218
Eloquentiæ vtilitas 240
Emeritenses 155
Ennia Macronis vxor 74
Ephesij 44
Epicharis 130. 131. eius mors ibid.
Epiphanes rex 164
Eporedia 154
Epponina vxor Iulij Sabini 209
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equestris Fortunæ ædes apud Antium 45
Erato regina Armeniorum 18
Euphrates flu. 72
Eudemus medicus Liuiæ 48, 50
Eudoses pop. 227

F.

Fabius Maximus 2. eius mors ibib.
Fabius Priscus 213
Fabius Valens, 142. & seq. 151. 152, 163, 164. 169. & seq. 171, & seq. 176. 177. & seq. 179, & seq. 185. & seq. capitur 186. interficitur 189, eius vita & mores 189. & seq.
Fabricius Veiento 117
Fanum Fortunæ 187
Fasti adulatione temporum fœdati 203.
Fatóne an sorte voluantur res mortalium 189
Felix Iudææ præfectus 93. 217 & seq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 67
Feminarum libido coërcita 32
Feminarum pœna quæ seruis coniunguntur 93
Feminarum vitia 39
Fenius Rufus 100, 117, 118, 129. & seq. 131. & seq. 133. & seq.
Fenni pop. 228
Filius patrem interficit. 183. & seq.
Flaccus Hordeonius 143, 151, 152, 169, 177. & seq. 199. 200. 201. & seq. interficitur 203
Flamen Dialis 43, 50, 51,
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus
Flauius Arminij frater 19. 79
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Vespasianus. Vide Vespasianus.
Fleuum castellum 62
Fonteius Agrippa 22, 186
Fonteius Capito 54. & seq. 142, 151, 152, 156.
Forum Iulij 186
Foroiulienſis colonia 161, 186
Fosi pop. 126
Frisij 61, 79, 106, & seq. 198. & seq. 226
Fucinus lacus 93
Fulcinius Trio celebris accusator 22 & seq. 34, 35. & seq. 73. & seq.
Furius Camillus 26. & seq.
Fundani lacus 232
Funera Germanorum 225
Furnius 58
Fusius consul 63

G.

Galatia 161
Galba 141, & seq. 144, & 145, 146. occiditur. 148. eius vita, mores, &c. 150. & seq.
Galbiani 150
Galeria, vxor Vitellii 170

Universidad de Deusto
Biblioteca

Galerius Trachalus 158,170
Galgacus dux 234
Galilæi 93
Galli 221. & seq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduersi 150
Galli rebellionem cœptant 40. & seq.
Galli in Germaniam transgressi 225
Gallia 142
Gallia comata 80
Gallia Narbonensis 87,157
Galuia Crispinilla, magistra libidinum Neronis 154
Gambriuij 221
Garamantum rex prædarum receptor 52
Gannascus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incursat, & Gallorum oram vastat 79. eius mors, ibid.
Garamantæ 52,206
Gelduba, loci nomen 201. 202. & seq.
Germani milites 145,146,165,177. læti bello 198. fluminibus sueti 218. custodes imperatoris 6. Germanorum armatura 19,20. Germanorum patrius mos in bello 163. Germanorum obnoxia morbis corpora 176.
Germaniæ situs, mores & populi 221. & seq. vsque ad finem libelli.
Germaniæ inferioris legiones 143, 151
Germaniæ superioris legiones 143 151
Germaniæ turbatio 186
Germanicus Cæsar Claudij Drusi filius 1 & seq. 4. & seq. 8. & seq. 10, & seq. 25, 27. & seq. moritur 30. eius funus ibid. honores illi post mortem decreti 32 & seq.
Gessius Florus procurator Iudææ 217
Gindes flu. 78
Glesum 228
Gotarzes Parthorum rex 77, 86. & seq. moritur ibid.
Gothini pop. 227
Gothones pop. ibid.
Gracchus prætor 68
Graia alpes 154
Graius mons 210
Granius Marcellus 15
Grinnes 219
Gugerni 201

H.

HAdria 186
Hæmus mons 40,58,176
Hammonis oraculum 216
Haruspicum collegium 78
Q. Haterius 4,23. eius mors 59
Haterius Agrippa 16,26,42,43,66
Helius Gracilis Belgicæ legatus 106
Hellusij pop. 228
Heluetij Gallica gens 92,153,225
Heluidius Priscus 196,205,206
Hercules apud Ægyptios celebris 28
Herculis columnæ 226
Herculis oraculum 86
Herculi sacra silua 19
Hercynia silua 25,225
Herennius Gallus 200, 201, 208, eius mors 210
Herminones 221
Hermunduri 88,107,227
Herodes rex Iudææ 216,217
Hertum, id est, terram matrem colunt Germani 227
Hiberi 71. & seq.
Hierosolyma 215,217. & seq.
Hispalienses 114
Histriones 16, 50
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius.
Hortalus nobilis iuuenis 23,24
Hostilia vicus Veronensium 177 179,181
Hyberi 91
Hyrcani 113

I.

ICelus Galbæ libertus, Martialis vocitatus 143,147.
Iceni pop. 89,114
Idistauisus campus 20
Ignes terra editi 107
Illyricum 25,143
Illyricus exercitus 147. & seq. 175
Ingæuones pop. 222
Inguiomerus Arminij patruus 13 14,25. & seq.
Interamna 189. & seq.
Ioannes Bargiora dux Iudæorum 217
Iordanis fl. 216
Isichi 103
Isis 215,222
Istæuones pop. 221
Italus Cheruscorum dux 79
Iuba Maurorum rex 48
Iubillius Hermundurorum rex 88
Iudæi 93,215
Iulia Agrippina. Vide Agrippina.
Iulia Augusta Tiberii mater 44. moritur 63 eius ætas, genus, vita, &c. ibid.
Iulia Augusti filia 11. eius mors ibidem
Iulia Augusti neptis, 61. eius mors ibid.
Iulia Drusi filia 38,70
Iuliates 85
Iulius Agrestis 188. & seq.
Iulius Agricola 229. & seq. vsque ad finem libri
Iulius Alpinus 154
Iulius Atticus 147
Iulius Auspex 210
Iulius Blæsus 152. mors 185
Iulius Briganticus 163,210
Iulius Burdo 152
Iulius Calenus 184
Iulius Carus 149
Iulius Celsus 68
Iulius Ciuilis 152
Iulius Classicus. Vide Classicus.
Iulius Cordus 155
Iulius Florus Treuir 40. eius mors 40
Iulius Frontinus 203. & seq.
Iulius Fronto 145,164
Iulius Gratus 164
Iulius Mansuetus à filio occisus 183 & seq.
Iulius Martialis 146,156
Iulius Maximus 202
Iulius Paullus 197
Iulius Pelignus procurator Cappadociæ 92
Iulius Placidus 195
Iulius Postumus 52
Iulius Priscus 176,188. eius mors 197
Iulius Sabinus 207, 209. eius mors 209
Iulius Sacrouir Æduus 40. eius mors 41
Iulius Secundus 239
Iulius Tutor, Treuir 207. 208 & seq. 210. & seq. 212. & seq. 219. & seq.
Iulius Vindex 142. & seq. 150. & se.
Iunia Silana 78,100.
Iunius Blæsus legatus legionũ Pannonicarum 5. & seq. proconsul Africæ 39. & seq. 43,46.
Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector 152,170. eius mors 185. eius genus & mores ibid.
Iunius Gallio 66,134
Iunius Mauricus 204
Iunius Rusticus 63
Iunius Silanus proconsul Asiæ 96 & seq.
Iuris & legum principia 37. & seq.
Iuuenales ludi 111,126.189

L.

LAco. Vide Cornelius Laco
Langobardi 25. & seq. 227
Laodicea vrbs 113
Latinius Latiaris 61,66
Latinius Pandus prætor Mœsiæ 29. & seq.
Legum principia & varietates 38
Lemouij pop. 228
Lentulus Getulicus 71
Lepida mater Messallinæ 83,95
M. Lepidus 4, 51. & seq. eius mors 70
Leptitani 206
Leucorum ciuitas 153
Libanus mons 216
Libelli vecordes
Liber pater
Libertatis atrium 147
Libo Drusus 22. eius mors 51
Licinius Mucianus. Vide Mucianus
Licinius Proculus 149,156,157, 167,170
Ligij pop. 88,227
Ligures 162
Lingones 151. & seq. 154. 207. 209 & seq.
Linus Thebanus 78
Litterarum formæ 78
Liuia Augusta 1,2,3,7,8,58
Liuia Drusi vxor, soror Germanici 25,32,48. adultera Seiani 49, 55
Liuineius Regulus 111
Locusta venefica mulier 95,99
Lollia Paullina 84,87
M. Lollius 41
Londinium 114
Luceius Albinus 169. eius mors ibid.
Lucillius Bassus 177,181. & seq. 185 196. & seq.
Lucillius centurio, Cedo alteram, dictus 6
Luco municipium Vocontiorum 153
Ludi sæculares 77
Lugdunum 152,214
Lugdunensis colonia 151
Lugdunenses & Viennenses discordes 153
Luna languescens claro cælo 6
Luppia flu. 13,219
Lusitani 154
Lustrale certamen 155
Lutorius Priscus 41. eius mors 42
Lyris amnis 93
Lydus spado 49. & seq.

M.

MAcer Martius 163,165
Macro libertus Tiberij 73,74 75.
Magi 22
Magius Cæcilianus 40
Maguntiacum 198,202,203,208.
Maiestatis lex 15
Maleficiorum diuersa genera 29
Malorix Frisiorum princeps 106
Malouendus Marsorum dux 21
Mamercus Scaurus 4,71. eius mors ibid.
Manlius Patricius 205
Manlius Valens 153
Mannus Tuistonis filius 221
Marcellus sororis Augusti filius 1, 144
Marcellus Eprius 169,196,204,240
Marcodurum vicus 201
Marcomani 26,28,227
Mardi pop. 113
Margarita subfusca & liuentia gignit Oceanus 231
Maricus Boius deus Galliarum 170 feris obiectus, sed non laniatus ibid. interfectus Vitellio spectante. ibid.
Marius Celsus 143,147,148,149 154,155,157,163,164,166, 167, 170
Marius Maturus 161,186
Maroboduus Marcomanorum rex 25,26,28, & seq.
Marsaci 28,207
Marsi 11,12,21,221
Marsigni 227
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius campus 235
Martius Macer. Vide Macer.
Matus flu. 29
Mathematici 22,145,170
Mattiaci 203.225
Mattiacus ager 79
Mattium Chattorum caput 12
Mauri 26,169
Mauretaniæ duæ 143,169
Mediolanum 154
Mediomatrici 210
Meherdates filius Phrahatis victus ibid.
Mella eques Romanus 138
Memmius Regulus 116
Memnonis saxea effigies 28
Memphis 214
Menapij 201
Mennius Rufinus castrorum præfectus 8,180
Mephitis templum 184
Mesopotamia 72
Messalla Valerius 3
Messallina vxor Claudij 76. eius adulter C. Silius 78. nubit C. Silio 81. accusatur apud Claudium ibid. eius mors 83
Messallinus Cotta. Vide Cotta Messallinus
Mæuius Pudens 145
Milichus 131,134
Miuius pons 105.157,193
Minucius Iustus 180
Miracula 168,213
Misenensis classis 161,188
Mithradates Armeniæ rex occiditur 70,77,87 91,92
Mœsia 155
Mœsicæ legiones 174,178
Mona insula 113,232
Montanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus
Morini 201
Mosa flu. 18,201
Mosella flu. 106,212
Moses 215
Mucianus 143, 160, 172, 173, 174, 179,187,190,193,196,198, 203, 204, 210, 213,214
Mumius Lupercus 199, 200. interfectus 208
Munatius Plancus 9
Musonius Rufus 193,197,203
Musulani 26,52

N.

NAbalia siue Vahalis flu. 220.
Naharuali 228
Nar flu. 16
Narbonensis prouincia 155,161
Narisci pop. 229
Narcissus Claudij libertus 81. 84, 95, ad mortem adigitur 96
Narnia 189,190,193
Nauportum 5
Neapolis 126
Nemetes pop. 88,226
Nero filius Germanici 25,38,50,59
Nero filius Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ 90. Octauiam Claudij filiam in matrimonium accipit 93. Imperator consalutatur 95, lupanaria pererrat, &c. 101. exturbat Octauiam & Poppææ coniungitur 119. denubit Pythagoræ 127.
Nero falsus 127,160. interfectus 161.
Neruij 161,198,202,213,225
Nola vrbs 2,3
Nonius Actianus 204
Nonius Receptus 151. eius mors ibid.
Norici 154,220
Noricum 143,154
Nouaria 154
Nouesium 201, 202, 207, 219
Nuithones pop. 227
Numisius Rufus 200,208, eius mors 210.
Numisius Lupus 180
Nymphidius 134
Nymphidius Sabinus oppressus 142, 146
Nynos vrbs Assyriæ 86

O.

OCcia Vestalis 32
Occhoris rex 215
Oceanus tumescit maximè impulsu Aquilonis simul sidere æquinoctii 15. violentior cetero mari 21
Octauia Claudii filia Britannici soror 84, 85. despondetur Domitio 85.
Octauius Augusti pater 3
Octauius Fronto 23
Octauius Sagitta 105
Odrusæ pop. 40.
Olennius 61. & seq.
Onomastus 146
Ophensis populus 206
Opitergium 179
Oppiæ leges 39
M. Opsius 61
Oratio Agrippinensium 209
Oratio Caractaci 89.90
Oratio C. Cassij 116
Oratio Cerialis 211
Oratio Ciuilis 202,218,220
Oratio Claudij 80
Oratio Curtij Montani 204
Oratio Galbæ 144
Oratio Galgaci 234. & seq.
Oratio Germanici 9. & seq.
Oratio Hortali 23. & seq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oratio Iulij Agricolæ 235
Oratio Iuliæ Agrippinæ 100
Oratio M. Lepidi. 42
Oratio Muciani 172
Oratio Neronis 118
Oratio Othonis 148,156,167.
Oratio Pæti Thraseæ 124
Oratio Pisonis 146
Oratio Segestis 12
Oratio Senecæ 117
Oratio Tencterorum legati 209
Oratio Tiberij 35.55.
Oratio Vitellij 85
Oratio Vologesis 121
Oratio pulchra quæ 245
Orationis forma ac species mutanda cum conditione temporum ac diuersitate aurium 244
Orator qualis esse debeat 245
Oratorum dignitas 249.& seq.
Oratorum vitia 246
Orcades insulæ 231
Ordouices 89,232
Orientis regna mota 17
Ornospades dux 72
Orodes filius Artabani regis 71
Orphidius Benignus interficitur 167. eius corpus crematur 167
Osi pop. 225,227
Ostorius proprætor Britanniæ 89 & seq. eius mors 90
Ostorius Scapula 117,137. eius mors 137
Osyris 214
Otho 143.& seq. 145.& seq. imperator consalutatus 146.eius falsæ virtutes 154. luxu, sæuitia, audacia exitiosus Reip.165,eius mors 168.sepulcrum 168.eius ætas,genus,mores,&c. 168,& seq.
Oxiones pop. 228

P.

PAcarius Decimus 162, eius mors 162
Pacorus rex Parthorum 217
Pacorus, Vologesis frater 123
Pactius Africanus 204
Pactius primipili centurio 103,123
Pados flu. 154,162,165,167,187
Pætus Cesennius 122,& seq.125
Pætus Thrasea 106,139.& seq. 196 & seq.
Pallas Claudij libertus 81.& seq.84 & seq. 88.& seq. 95,96.& seq. eius mors 120
Palmæ 216
Pamphilia 161
Panda flu. 87
Pandateria insula 120
Pannonii 5,123,162,180
Pannonicæ alpes 177
Pantomimi 15,112,
Paphiæ Veneris templum 159
Papyrius centurio 205.& seq
Papia Poppæa lex 37,138
Paris histrio 100
Parthi 17,71.& seq. 77.& seq.86.& seq.91,97,102.& seq. 113,121,125.
Patauium 179
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli 174
Pedaneus Secundus à seruo interfectus 116
Peninæ alpes 157
Percennius 5. eius mors 7
Petilius Cerialis 189,193,210,214.& seq. 218,219
Petronia vxor Vitellii 170
Petronius Turpilianus 115,134,232. eius mors 142
Petronius procurator 154
C. Petronius 137,eius vita & mores 137
Peucini 228.& seq.
Pharasmanes, Hiberniæ rex, Mithradatis frater 71.& seq.77,91
Philippopolis 40
Phœnix auis 70
Phrahates rex 17
Phrahates, Phrahatis filius 71. eius mors ibid.
Phryxus 72
Picenus ager 186
Piræneum 145
Gn. Piso, Pisonis filius, Syriæ præfectus 25,27, 28,29, 30, 31. accusatur, Germanicum deuotionibus & veneno peremisse 34. Pisonis mors 35.eius codicilli 36. eius filii ibid.
L. Piso proconsul, Africæ præfectus 203,205. interficitur 206
L.Piso Hispaniæ citerioris prætor 56 eius mors ibid.
L. Piso pontifex 67. fato obit. ibid.
Piso Licinianus 144. eius genus & mores ibid. adoptatur à Galba ibid. trucidatur 149
Placentia 162. oppugnatur à Cæcina 163
Plancina vxor Gn. Pisonis 25,27,35 eius mors 70
Plautius Siluanus 52
Plautius Ælianus pontifex 206
Plautus Rubellius 112,136. eius mors 119
Plinius Germanicorum bellorum scriptor 14,183
Plotius Firmus 149,156,167
Plotius Griphus 187, 203
Poëticæ laus 242
Poëticus decor ab Oratore exigitur 244
Pomerium vrbis auxit Claudius 88
Pompeia Paullina Senecæ vxor 132
Pompeius Longinus 147
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 143. interfectus 152
Pompei theatrum igne fortuito haustum 46
Pomponia Græcina. 102
Pomponius Flaccus 29. eius mors 70
Pontes longi 13
Pontius Pilatus 128
Pontus 160
Poppæa Sabina sortum 105,108 143, 145. coniungitur Neroni, exturbata Octauia 119. eius mors 136
Poppæus Sabinus 16,56. eius mors 73. eius origo & vita ibid.
Poppæus Siluanus 187,205
Poppæus Vopiscus 155
Porcius Septimius 179
Portus Herculis Monœci 186
Prætores ærarii 197
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Prasiragus Icenorum rex 114
Priscus Heluidius. Vide Helvidius Priscus.
Priscus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius Proculus.
Procuratorum potestas 94
Prodigia 94,111,124,157,217
Proserpina 213
Pseudophilippus rex Macedonum 94
Ptolemæus Mathematicus 145
Ptolemæus rex 52,213
Publicani 106
Publius Celer 197,203
Puteoli vetus opidum in Italia 113
Puteolani 105, 188
Pyramides 28
Pyramus fl. 29
Pythagoræ Nero nubit 127
Pythius Apollo 213

Q.

QUadi 227
Quæstores 80, 101
Querquetulanus mons 60
Quinctilius Varus 217 eius mors 12
Quinctus Atticus 192
Quinquennale ludicrum 112,135

R.

RApax legio 167,181
Rauenna 177
Remi 210
Reudigni pop. 227
Rhacotis 214
Rhadamistus, Pharasmanis filius 91 92,97,103.
Rhenus flu. 18, 107,197, 200, 201, 218
Rhescuporis Thraciæ rex 29. interficitur ibid.
Rheti 152, 153, 154
Rhetia 10,143,179
Rhetica iuga 154
Rhodanus flu. 106
Rhœmetalces Thraciæ rex 29
Rigodulum 211
Roma

Roma oppugnatur & capitur 194
Romæ incendium 74
Romæ incendium sub Nerone 127
Romanus Hispo 15
Romilius Marcellus 151.occisus 152
Roscius Cælius 152
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Crispinus 91, 105, 134, eius mors 137
Rufus Heluius 37
Rugij pop. 228
Ruminalis arbor 107

S.

SAbinus Flauius 149,170,189, 191,192 eius mors 192
Sabinus Titius. Vide Titius Sabinus
Sabrina flu. 89
Saleius Bassus 240
Sallustius Crispus 2, 24. eius mors 38
Sallustiani horti 194
Salonina vxor Cæcinæ 162
Saluius Cocceianus 168
Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ 93
Samii 50
Sardiani 58
Sardinia 162
Sariolenus Vocula 204
Sarmatæ 72,155.& seq.
Sarmatæ Iazyges 88,179
Saturnus 215,216
Saturni dies festi 193
Scitinum insula 161
Scriboniana ala 179
Scriboniani fratres 204
Scribonianus Camerinus falsus 172
Scribonianus Crassus 203
Scydrothenis Sinopensium rex 214
Seditio militaris 156, 164,205
Sedochezorum rex 187
Segestes 11.& seq.
Segimerus Segestis frater 15
Segimundus Segestis filius 12
Seianus. Vide Ælius Seianus.
Seleucenses 73
Seleucia 77.& seq.
Seleucus mathematicus 173
Sellarii 65
Semnones 227
Sempronius Densus 149
Sempronius Gracchus peruicax adulter 11. eius mors ibid.
Senatorum adulatio 44,134
Senatu depelluntur famosi probris 81
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex 81
Senensis colonia 205
Gn. Sentius 30
Sequani 8,41,151, 209
Seruius Galba. Vide Galba
Serapis deus 213
Serui Germanorum 225
Seruile bellum motum per Italiam 52
Seruilia, Seruii Sorani filia 140
Seruius Maluginensis, flamen Dialis 43
Sestius Pagonianus 66
Sextilia Vitelliorum mater 170
Sextilius Felix 179
Sex. Papinii repentinus & informis exitus 75
Sex. Vestilius 67
Sibyllæ libri 67.128
Sido & Italicus Sueuorum reges 179 182
Silanus 37.& seq.44.& seq.
Silia 138
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis 7,18,21,41, eius mors 51
Silius consul 77, adulter Messallinæ 78,81. tribunali admotus 82
Silures 89,231
Simon Iudæorum dux 217
Sinnaces 71
Sinope, Ponti vrbs 213
Sisenna 160. & seq.
Sirones pop. 228
Smyrnæi 58
Sohemus rex 174
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconsul Asiæ 137,& seq.
Sosia Galla Silii vxor 51.& seq.
Sosibius Britannici educator 76
Spectaculum gladiatorum 80
Spelunca, nomen villæ 59
Spintriæ 65
Spurinna Vestricius 161, 162.163, 166
Statius Murcus speculator 149
Stertinius 19,20,21
Stœchades, Massilienssium insulæ 186
Suardones pop. 227
Subrius Dexter 147
Subrius Flauius 133, eius mors 133
Succinum 228
Suedius Clemens 113, 114, & seq. 157,161.& seq.
Suetonius Paullinus 157,163, 164, 165,167,170,251
Sueuia 227
Sueui 10,25.& se.141.& se.182,227
Sugambri 21,22,90
P. Suilius, quæstor Germanici 53 accusatur sub Claudio 76.& seq. 104.& seq. in insulas Baleares pellitur 105
Suiones 228
Sulpicius Florus 149
Sulpicius Quirinus 41
Sunici 209
Suouetaurilia 72
Sylla Corn. Vide Cornelius Sylla.
Syllani 154,162
Syria 25,143,160,173,174
Syriæ legiones 143,155,160

T.

TAbularum publicarum cura 101
Tacfarinas Numida 26,36,39,48, 52. eius mors ibid.
Tacitus. Vide Cornelius Tacitus.
Tanais flu. 87
Tanfanæ templum celeberrimum Marsis 11
Tarpeia rupes 191
Tarracina 189,192
Tarracinenses 196
Tartarus flu 179
Taunus mons 12,88
Tauriana ala 179
Taurina ala 152
Taurina colonia 171
Taurus mons 73,122
Tencteri 107,117,126,226
M. Terentius, eques Rom. 67
Termestina natio 56
Terræ motus in Asia 26
Tertius Iulianus 174,203
Teutoburgiensis saltus 13
Thebæ veteres 28
Thraces 56
Thracia 58
Thrasea Pætus 106,138,196
Thubuscum opidum 52
Thuscus vicus 60
Thyle 231
Tiberis 16,157
Tiberius Alexander 126,143,172, 173
Tiberius Nero priuignus Augusti 1, 2, 3, 4, 10,14,15, 18,21, 24,33, 34, 38, libellis accusatorum insumit operam, in securitatem compositus 41, in Campaniam proficiscitur 59. abdit se in insulam Capreas 60.eius libidines & scelera 65. eius mors 75. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Ticinum 162, 164
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor 154.eius inhonestus exitus ibid. eius genus, vita,& mores 117,118,154
Tigranes Armeniæ rex 18.eius mors 73
Tigranes Cappadox, Archelai regis nepos 98,113,121
Tigranocerta 112,122
Timotheus antistes cærimoniarum 213
Tingitana prouincia 169
Tiridates, Vologesi frater 71,92,102 113,121
Titianus Saluius, frater Othonis 156, 158,163,165,170
Titius Sabinus eques Rom. 51,61, eius mors ibid.
Titius Ampius Flauianus 175,179, 180
Titus Liuius 54
Titus Vespasianus 159,196,203, 206,215
Titus Vinius 141,142, 143, 147. eius cædes 149,ætas, genus, vita, &c. 150
Togonius Gallus 65

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tolbiacum 212
Transalpinæ gentes 206
Transpadanæ regionis municipia 154
Transrhenani 200,201
Trapezus,ciuitas Græciæ 186
Trasullus,scientiæ Chaldæorũ magister 69
Trebellius Maximus 152,171,233
Treboci pop. 225
Trebonius Garucianus 142
Treueri 40,151,161,162,199, 201, 203,207,210,211,212,225
Triaria, L. Vitellij vxor 170,193
Triboci 210
Tribunicia potestas 43
Trinobantes 114
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio
Tubantes 11, 107
Tuisto deus 221
Tullius Flauianus 193
Tullius Valentinus 210,211.& seq. capitur 211. occiditur 214
Tungri 161,198,207,221
Turonij 40
Turullius Cerialis 163
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

VAcationes militares remissæ 149
Vada, castrum 219
Valens. Vide Fabius Valens
Valentinus Tul. Vide Tullius Valentinus
Valerius Asiaticus 76,152,196. eius mors 76
Valerius Festus 177,205
Valerius Paullinus 186
Valerius Ponticus 116
Vandalii 221
Vangio & Sido reges Sueuorum 88, 89
Vangiones 88,210,225
Vannius, Quadorum rex 29
Vannius Sueuorum rex 88
Varini pop. 227
Varius Crispinus 156. obtruncatur 156
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus
Varus Arrius. Vide Atrius Varus
Varus Quinctilius. Vide Quinctilius Varus
Vascones 202
Vaticani infames loci 176
Vatinius 127.& seq.
Vbij 199, 200, 201.& seq. 207. & seq.
Vbiorum ara 9
Vbiorum ciuitas 8,88
Vectigalia 106
Vectius Bolanus,Britanniæ præfectus 171,177,230,232
Vedius Aquila 167,180
Velinus lacus 16
Velius Gallus 64
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ 208, 209
Vellocatus Carthismanduæ adulter 186
Venedi 228
Venusius Brigantum rex 186.& seq.
Ventidius Cumanus Galilææ præpositus 93
Verania,Pisonis vxor 150
Vercellæ 154
Verginius 142, & seq. 151,155.& seq.168.& seq. 171
Verona 163,179,180,187
Verritus Frisiorum princeps 106
Verulamium municipium 114
Verulana Græcilia, femina insignis 191
Vespasianus 143,150,155,159,& seq. 172, 173, 174. & seq. 196. 203,206,218. & seq.
Vestales virgines 193,206
Vestinus 133, & seq. eius mors ibid.
Vestricius Spurinna. Vide Spurinna
Vesuuius mons 60
Vetera castra 10,199, 202,203, 207 208,218
Veterani 113
Veturius Optio 146
Vibius Crispus 204
Q. Vibius Serenus 53
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit 73
Vibulenus miles gregarius 6. eius mors 7
Vicentia 179
Vienna 171
Viennenses 153,171
Vindex Iul. Vide Iulius Vindex
Vindonissa 208
Vinius. Vide Titus Vinius.
Vipsania M. Agrippæ filia 4. eius mors 37
Vipsanius Messalla 179,182,204
Virdius Geminus dux 187
Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus 40
Visurgis flu. 15,19
Vitelliani motus initia & causæ 150
A. Vitellius 143, 150, 151.& se.154 & seq.168,169,170,171,175,185 & se.188,189,& seq.capitur 194. occiditur 194. eius genus, vita, mores, &c. ibid.
L. Vitellius, A. Vitellij pater 143, 194
L. Vitellius, A. Vitellij frater 158, 172, 185, 188.& seq.192. & seq. interficitur 196, eius mores ibid.
P. Vitellius 64,194
Vmbria 186
Vmbricius haruspex 146
Vocetius mons 154, 207
Vocontij 153
Vocula dux 200,201,202, & seq. eius mors 207,208
Vologesus,Parthorum rex 91,92, 97 & seq.102,& seq. 121, 122, 125, 206
Vonones,Phrahatis filius, Arsacidarum rex 17, & seq. eius mors 29
Votienus Montanus 56
Vrgulania 23,52
Vsipetes 11
Vsipij 110,167,203,226,234

Z.

ZEnobia vxor Rhadamisti 92
Zenon, Polemonis regis Pontici filius 27
Zeugma opidum 86

FINIS.

INDEX RERVM AC VERBORVM QVÆ HIS COMMENTARIIS CONTINENTVR.

Numerus barbarus,Comment. Latinus, Notas signat.

A.

ABnoba mons xxxi
Abusque 152
Acbarus,Arabiæ regum nomen 126
Accedisse pro accessisse 11
non Accinctus & discinctus differunt 114
Acclamatio,plaususque ex arte 183
Achaiæ nomine Græcia dicta 28
Achaia & Macedonia sub vno Præside 98
Acies barbara per nationes 130
Acilius Auiola viuus combustus 69
Acromerus, auctor agrorum 114
Acta diurna non esse hos Taciti Annales 1
Acta, eorumque discrimen 96
Acta Senatus primus confecit Cæsar, aut certè publicauit 69
Acta vbi reposita 97
Acta reparata à Tiberio 97
Acta materia historicorum 97
Actis conficiendis præerat Senator 96
Ab actis Senatus, officium ibid.
Actorum scribæ & censuales ibid.
Actuarij ibidem
Actuarii in militia ibidem
Actorum materies & forma ea conficiendi ibid.
natiuitates in Actis,Seruii Tullii institutum ibid.
professio apud Acta ibidem
Acte liberta 143
Actiaci ludi 171
Actio legis apud Magistratum 136
Actor publicus 38. similis procuratori 38
Addictum seruitium 125
Addua xii
Adductus, quis? 157.xviii
Ad hoc 11
Admissiones & admissionales 101
munus fuit libertorum ibid.
Amici primæ admissionis ibid.
in Claudia gente nulla adoptatio 128
Adoptio ficta etiam olim vsurpata 171
Adoptiui liberi nulla in parte parentum priuilegia dant 171
Aduertere, quid 135
Aduertendi verbum, alia notione 35
Adulteriorum crebritas 88
disputatio de Adulterii pœna 87
Adulteræ domo exactæ & dote priuatæ 88. pœna capitis post inducta ibid.
magistratus accusabant Adulteras, & præsertim Ædiles ibid.
Autumnus adultus 121
æstas Adulta, noua, præceps 36
Aduocatorum præmium olim 111
Ædificiis ab Augusto impositus modus 177
Ædificationes in vitio 68
ornatus Ædium lucernæ & laurus 56
Ædiles cremabant libros 86
Interdum Triumuiri ibidem
Aliàs Prætor ibid.
Labieni libri primi exusti ibid.
Ædui fratres Romanorum 70, 119
caussa appellationis ibidem
etiam Aruerni, & Bataui fratres dicti ibidem
Ægææ opidulum 143
Ægri in lectica 37
carne abstinebant certis diebus Ægyptii & Romani 53
Ælius Lamia 101
Ælius Tubero Stoïcus 186
Æmiliana, ad vrbem 176
Æmilii Ferreri error 15
vide plura in F.
Ærarii Præfectura penes quos 149
biennis 150
Senatusconsulta ad Ærarium deferri solita 71. nec rata nisi delata ib.
Ærarium militare 30
Æs vxorium 60
Aërias rex x
Æris tinnitus in defectu Lunæ 18
Aerthum xxxviii
Ætas fessa,pro senecta 175
Ætas Senatoria 66
Africæ legiones 111
Agellius illustratus,emendatus 171, 178, xxxv
Agger Drusianus vbi fuerit 153
an idem cum mole Drusi ibid.
Aggeres in paludibus 25
Agnati liberi xxxvi
Agnomina feminis numeralia 92
Claudia Quincta ibidem
serui publici Agnominati à magistratibus 39
Agricola Taciti,disertus & verè prudens 39. quando scriptus ib.tempus eius mortis ibid.in nullis manuscriptis ibid.
Agrippa rex 142
Agrippæ stagnum, & nemus 174
Agrippina Flaminia Claudii lecta 141
Agrippina matertera filiorum Asinii 94
Agrippinæ ingenium & scripta 91
eximium quid in Agrippina 132
Agrippinensis Colonia etiam Claudia dicta 129.iuris Italici fuit ib.
Agrippinus philosophus 186
eius mira constantia 187
pater eius inuentus ibid.
Albana arx xlii
Albium Intemelium vel Albintemelium xi
Album Senatorium, quando institutum 89.quotannis refectum ib.
Alia clarus 124
Alledia gens 125
Alloquia 80
Ambiuius xlvi
Amicitiæ firmandæ mirus mos 132
Amicitiæ renuntiandæ mos 49
inter priuatos idem mos ibid.
Amicorum cohors 101
T. Ampius, Ampia gens xvi
Amycle in Italia 92
Ancilium conditorum religio x
Animaduersiones extra vrbem 40
militares Animaduersiones extra castra 18. animaduertendi militis ius quibus fuerit 21
Animaduersionis nouum genus 23
Annales esse hos libros 1
Annales Taciti quatenus progressi 1
Annæus Seneca an, & quando consul 167
Annæus Serenus 143
Annus xvii. initium Romanæ militiæ 13
Annus quinquagesimus immunis à militia ibid.
Anquiro xiii
Ante alios xxvi
Antiochus rex 142
Antipodes Romæ quibus dies pro nocte 184

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antisigma 113. causſa nominis ib.
Antiſthenes primus barbæ auctor philoſophis 160
Antonia Claudij mater 109
Antonia Germanici mater 55
Antonia maior, & minor 139
Antonij cum Octauia nuptiæ 7
Antonini maior 28
Antonius Primus 166
Antonius curator oræ maritimæ 137
Anulus ſignatorius 31. eo ſignabant penum & vtenſilia 32
Anulatæ claues 32
Aorſi populi 126
Apicii gulones tres 78
Apion rex 161
Apollo Didymæus Mileti 75
Appellationes ad quos 164
Auguſti de iis ſcitum ibid.
temerè appellantium ibid.
Appia regina viarum 38. diſcidium ſcriptorum in via Appia ibid.
conciliati omnes ibidem
Appius Silanus 140
Appij Silani cædes 121
Appuleius correctus 158
ex eo remota obiectio 50
Aquilæ Romanæ exemplum à Perſis 35
Aquila xxii
Aquila Romana qualis 35
non magnum id Aquilæ corpus ib.
Aquila ex argento olim facta, poſtea ex auro ibid.
Aquilæ ſacellum ſiue domuncula in caſtris 35
Aquilæ & ſigna, dij militum 35
Ara in Curia 187
Ara Druſi & cenotaphium 33
Ara Vbiorum qua cauſſa exſtructa 24
ad Aram confugere mos Græciæ 67 ſupplices id faciebant & ſerui ibidem. Romæ quando id cœperit 68
Aras ſtatuendi mos 11
Arabiæ fœminæ facie ſemitecta 152
Arbela caſtellum 126
Archelaus Cappadox 107
Arenarij montes ad mare 27
Ariſtobulus rex 143
Auxiliariorum & legionariorum diuerſa arma 130
Arminij ætas 43
Arria vxor Cæcinæ, heroïna 187
Arrianus irridet ineptias ambitionis 9.
Arriani locus 56
Arrianus correctus 150
Arruntius quis 10
Artaxata quis condiderit 151
In Artaxiæ hiſtoria nominibuſque diſſenſio 32
Artes delibabant vulgo Kalendis anni 86
Arua & ſtagna in domo Neronis 176
Aſconius correctus 122
Aſiatici diuitiæ 108
Aſiaticus auctor Caianæ cædis ibidem.
Aſinia gens 92
Aſinij plures prænominibus diuerſi 39
Aſinij Pollionis hiſtoriæ 85
Aſiniorum ſtemma 77
Aſinio Salonino multi liberi ibid.
cauſſa cognominis Salonini ibidem
Aſinius Gallus 104
Aſinius xlviii
Ασκιπύργιον xxxii
Aſprenatum familia 24
deni Aſſes, diurnum militis 15
Aſſiratum cruenta potio 132
tria hominum genera ad Aſylum confugiebant, malefici, ſerui & obærati 74
Athenæus explicatus 59
erroris conuictus xxxv
Athletas quis primus dederit 162
Atimetus libertus 146
Atta Clauſus 128
Atteritus pro attritus 11
Atys Herculis filius 91
Auctoritas, quid 71
Audentia pro audacia 179
Auerſa caſtrorum, auerſa pars xxiii
Aufidij Baſſi hiſtoriæ & æuum 146
Augendi verbum παθητικῶς 114
Augurale ſiue auguraculum in caſtris 34
Augurium ſalutis 127
Auguſtodunum Muſarum domus 70
Auguſtales ludi & eorum origo 12
Auguſtales ſodales 24
Auguſtalia edita à Tribunis & cuius generis ij ludi 13
Auguſti legata 6. varius dies primi eius imperij 7. conſulatus 7.
Auguſti cultores per domos 27
Auguſti effigies in curia 10
Auguſti inſtitutum primariarum imaginum in curia collocatio 51
Auguſti natalis dies feſtus 99
natalitij ludi 13
Auguſti Templum Tarracone 29
Auguſtus pro deo 9. eius imagines ad formam deorum 9. ipſe in forma Iouis ex Sc. ibid.
Feminæ ſacerdotes Auguſti ibidem cauſſa mortis Marcelli 1, 2. Iuliam legem fert 60. populum inlicuit ad ludos 28
Senatum ſupplet ex equite 110
definit ſtipendia 14
A. Plautius 169
Auri vis 108
Aurinia Alurinia xxxiv
Aurum triumphale, ſiue coronarium 178
Aurum votiuum ibidem
Auſonius correctus 157
Auſpicari in magiſtratu 86
Auſpicalis dies ibid.
leues cauſſæ exordio magiſtratus ibidem
Auſpicia à domo ferenda 73
mos de auſpiciis imperioque repetendis 58
Auſter pro quouis alio vento imbrico 36

B.

BAgaudæ latrones Diocletiani tempore 70
in Baiano villa Cæſaris 158
poſt Balneum, guſtus 85
Barbarorum mos ante aciem cantandi 90
Barbari reges cum ſororibus matrimonio iuncti 33
Bareas Soranus ex gente Marcia 134
Barbæ radendæ mos quando cœpit Romæ 160. quando in Græcia 160
Barbati olim ſoli iuuenes 160
Barbæ poſitæ dies lætus 159
Barba deo ſacrabatur ibid.
Baritus xxxii
Baſilicam nouam quis Æmiliorum fecerit 199
quis refecerit ibid.
Bataui oriundi à Cattis 154
Bataui equites & pedites 145
ij vſi oblongis gladiis ibidem
eorum ars in tranatando xxiv
Batauorum veterum ſedes xxx
Batauiæ oportunitas 33
Bathyllus deliciæ Mæcenatis & ſeruus 24
Alexandrinus videtur fuiſſe ibid.
Baulli villa, & eius poſſeſſores 157
Beatus verè refutatus 70
vi, xiii
Bedriacum xi
Bigati nummi xxxiii
Boiiaſmum vel Boyaſmum xxxvii
Bolanus xiii, xli
Bombyx quomodo ad Italos peruenerit 41
Boſporanum bellum 138
Breuiarium Imperij 10
Britannia perdomita 11. in ea murus ibidem.
Britannia cur intacta ab Auguſto & Tiberio xl
Britanni quomodo victi xli
Britanniæ ſeruitus xli
Britannicus 145
Britannorum copiæ 166
Britannorum crudelitas 165

Brundiſinum fœdus 7
Brutidius orator & hiſtoricus 76
Brutus xlvi
Buccina vel claſſicum imperij ſignú 173
Buccina in Imp. conuiuio ibidem
Germanorum more ibid.
etiam apud Græcos ibid.
ſignum apud duces canit ibidem
Burrus, manu debilis 144
Burri cognomen, quid? ibid.
de Byſſo & ſerico 40
Byſſinæ veſtes in Ægypto repertæ tempore Semiramidis 41
Byzantium quis condidit 137

C.

CAbiri ſiue Penates colebantur 46
Cadius Rufus 127
Caducaria lex 64
Caducum fit quod cælibi relinquitur 64
Cæcina quis 67
Cæcinæ mirum nomen vi
Cæcina Largus 122
Cæcina Seuerus 25
Cæcina Tuſcus, quis 146
Cædis mandandæ mos per libellum 4
ad Vitaliani Cædem Quæſtor miſſus ibidem
Cælibatus & orbitatis pœnæ 64
Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium 64
Cælibes mulctati 60
Diſcrimen videtur fuiſſe Cælibis, orbi & ſolitarij patris 64
Cæles Vibenna 93
Cæna funebris 100
eadem Feralis ibidem. eadem Silicernium ibid.
Cænæ hora, varia 155
Cibi ſolemnes in parentalibus 100
Cæſar πολυτελείας præmia ponit 60
Cæſar Tacito conciliatus xxxiv
Cæſonius quis 182
Cæſtici ludi ab Antenore inſtituti 185
Cæſtius Prætor 100
Caiare comprimere 25
Caius & Lucius quando conſules 3
eorum ætas ibid.
Caius equitibus quibuſdam latum clauum dedit 109, 110
in Caij morte ſcriptorum diſſenſus 3
Caius explicatus 61
C. Aminius, Iuriſconſultus 150
C. Balbillus 147
C. Matius, eques 137. vir doctiſſimus & Auguſti amicus ibidem
C. Petronius 184
C. Proculeius 87
C. Silanus 140
Calcei Romani quales 47
Calles prouincia 84
Caledoniam habitantium corporis habitus xl
Caledonii integri xli
Cales Quæſtorum prouincia 84
Prouinciæ Quæſtorum antiquitus ibid. Aquaria, Oſtiæ 84. Gallica, Arimini ibid.
Campana, Calibus ibid.
Sicula, Lilybæi ibid.
Caliga militis gregarij 22
Calidæ potus 144
de Caligulæ natali ſolo contra Suetonium diſputatio 21, 22
Caligulæ, ſiue Germanici libri De arte dicendi 141
Calliſtus libertus 121
vile olim mancipium ibid.
Calpurnius Fabatus 184
Calumniæ pœna 166
Camalodunum opidum 130
Cameræ xx
Camulus, indigena deus 130
Campaniæ vrbes hauſtæ 1
Campeſtris decurſio 47
Campicurſio Vegetio: in ea ſolemne vt pedes ſcutum præferret 47
Capella emendatus 113
Capita agrorum 19
Capito 10. conſul 77
Capitolinus explicatus & emendatus 28, 29, 169, v. cautè legẽdus 96
Caratacus rex 130
Carcer triplex, vrbanus, ruſticus & caſtrenſis 59
Carcer vrbanus triplex ibid.
Carcer caſtrorum 17
Carmina Germanorum, vt omnium barbarorum memoriæ genus xxxi
Carne certis diebus abſtinebant Ægyp. & Rom. 53
Carnificis domus extra vrbem 40
olim matronæ in Carpentis 131
cui primùm habitus Carpenti honos ibidem
Carus Metius xlii
Caſſij Iuriſconſulti exſilium 184
eius laus & mors ibid.
de Caſſio inſigne dictum 85
Caſſius Seuerus 83, xlvi
Caſtellarij, aquarum in vrbe cuſtodes 177
Caſtellum ſcelerum xix
Caſtores xi
Caſtorum ædes Oſtiæ 120
ſacrum illis annuum ibid.
Maiuma poſtea dictum ibid.
Caſtra Prætoriarum cohortium qua parte vrbis 78
Caſtrorum portæ 25. quatuor tantùm fuerunt ibid.
Catena trahi ignominioſum Barbaris 133
Catena in manu rei dextra 59
in militis ſiniſtra ibid.
Catenæ iſtæ quales ibid.
Catullus illuſtratus 120. & explicatus 173
Cecrops Athenienſis aut Ægyptius litterarum inuentor 113
Celenderis 50
Cenotaphium, eiuſque ritus 33
Cenſitorum numerus 119
Cenſorini error 7
Cenſorium ſunus, quid 81
Cenſus diuerſa ratio 19
quando cœpit ibid. modus ibid.
Cenſus quando exacti 20
Cenſus in capita & agros 19
Cenſus exactores & præpoſiti 19
Cenſus tabulæ ibid.
Cenſuales paginæ 20
Centeſimæ initium 42
ea ad ærarium militare ibid.
Centuriones ſingillatim vigilias obibant 173
Certamina ſacra 162
Chalcedonij cur cæci dicti 138
Chiliarchi in claſſe 179
Chriſtiani, Galilæi & Nazaræi dicti 177. etiam Iudæi, ibid. accenſi pro lucernis 177
Nero primus in Chriſtianos ſæuiit ibidem
Chryſoceras promontorium & ad id portus Byzantiorum 138
Cicero correctus & explicatus 97, 158. xiiii. in quibuſdam non Atticus xlvi. tepidus ibid.
Cilnius Mæcenas 102
Cilones 127
Cincia lex 110
firmata Sc. ſub Auguſto & Traiano ibid.
Circenſes ludi Cereri celebrati 179
Circenſes promiſcuè licitum ſpectare in vulgi veſte 174
Circus proprius Neroni 159
ratio ſedendi in Circo 174
Auguſtus primus ordines diſcreuit in Circo 174
in Circo Romani ſederunt, nõ theatro 162
loca in Circo nõ diſcreta patribus 66
primus Claudius deſcripſit ib. 174
Circus oratorius xlvii. campus xlviii.
Cirri virginum 72
Ciſalpinos Cæſar ciuitate donauit 116
Citharœdi verus habitus 158
priſci duces Citharœdi ibid.
quando & qui populi in Ciuitatem recepti 116
Claſſiarij pro militibus 135
Claſſicum quoties canere ſolitũ 40
in prouinciis ſeruatus ille mos ibid.
Claſſicum canendi mos in morte ciuium 40. in Claudia gente nulla adoptio 128
Claudia Quinta 92
Claudiani Sacerdotes 165
Claudianum Senatuſconſultum 133
Claudianus correctus xxxviii
Claudij chlamys & Agrippinæ 135

Universidad de Deusto
Biblioteca

Claudij & Neronis largitio 139
Claudij tres nouæ litteræ 113
Claudius nouam repperit 114
Claudij oratio 116
eius fragmentum Lugduni, & 117. & sequenti
Claudij templum 165
Claudius in scurris deditus & ambubaiis 133
sub Claudio quot prætores 12
Clibanarij 70
Clitæ Cilices 107
Cluuius Rufus historicus 146
Clypeus pro imagine 51
Clypei priuatim dicati 52
Cn. Iulius Agricola XL
Cn. Piso 43
Cociones sæpe in vulgi dicto veniebant 53
Cocus nundinalis 100
Coërcitio in histriones 29
Carcer & exilium ibid.
Virgæ ibid.
Cognominandi militaris mos 17
Cohors amicorum 101
Cohortes ciuium 6,7
Colonias deducendi ratio 164
Coloniæ in municipia, & contrà mutant 163
Colonia Agrippinensis, etiam Claudia dicta, 129. iuris Italici fuit ibid.
Comagene prouincia facta 47
Comitia consularia 12
Comitia Tiberiana cuiusmodi, ibid.
Comitia qualia sub Cæsare & sub Augusto 12
Caius innouat & omittit morem Comitiorum ibid.
Commeatus à Senatu peti solitos Claudius sui iuris fecit 127
Competere auribus 70
Concædes 23
Concentus, quid 183
Conciliati scriptores 92
Conciliaturæ vox, turpi notione 15
Confarreatio in sacris 82
Confidens ante rem plerumque ignauus IX
Confiscandi verbum propriè 7
Coniugia curæ Romanis 60
Censorum ea inquisitio ibid.
Coniugium pro coniuge 139
Coniuratio Viniciana & Pisoniana in Neronem 179
Consistisse per constitisse 11
Consul designatus primus rogatur sententiam 59
Consulere & consultatio 184
Consultatio omnis super Cæsare vetita 58
Contari XXVIII
Contubernium 152
contubernii ius semper militi in prouinciis 164
Conuiuium tempestiuum & intempestiuum 155,156
Conuiuia & compotationes Germanorum, Persarum & Cretensium XXXVII.
Cora eadem cum Libera 45
Corbulo historiæ scriptor 170
Corbulo, inter doctos 151. & quis illi pater ibidem.
Corbulonis prima fama non bona 67
Corbulonis dictum emendatum 114
Corn. Dolabella 76
Corneliæ legis de falso pœna duplex 166
Cornelius Fuscus XIX.
periit in Dacis ibid.
Cornelius Thuscus delator 105
Cornu & ad id portus Byzantiorum 138
Coronæ aureæ in mensis gemmatæque 47
Corona spicea & eius significatio 110
Corona è vite ibidem
Coronas iacere in aliquem, honoris 169. item spargere flores in aliquem ibidem
Cortina XLVI
Cossa Etruriæ opidum 42
Cossutianus Capito 151
Cothurni 122
Cotys rex eruditus 49
Cremutius bellorum ciuilium scriptor 86
Cremutij iocus correctus 85
eius generosa mors ibid.
Crepidæ soleæque quid 47. iis vti, molle erat ibidem.
Crespontes Messeniorum rex 89
Creta & Cyrenaica sub eodem proconsule 76
Crimina è somniis 140
Crupellarij qui 70
Ctesiphon vrbs 107. de conditore eius dissensio ibid.
Curatius comparatiuè 186
Curatores viarum perpetui ab Augusto 67
discrimen inter IIII. viros & Curatores ibidem
Curatores digniores habiti 67
certis viis adtributi ibidem
Curatores viarum extraordinarij, viri illustres ferè 66
in Curia etiam non Senatores 98
Curiæ veteres 128. & veteres per se ibidem
Curtilius Mancias 154
Curtius Rufus 114
Custodia apud magistratus, 99. eadem libera dicta ibidem
Custodia apud vades ibid.
Custodiæ militaris modus & ratio 59. de custodia militari ecbole ibidem
Custodia publica 68
Custodiæ pro noxiis, sicut operæ pro operariis vulgo 59
Custodia duplex principibus 145
Germani in Custodiam adsciti, fidei caussa, ibidem. præsertim Batani ibidem.
Custodes olim vxoribus adpositi & amicis 122,123
Cyzicenis libertas adempta 86

D.

DAlmatia quando præsidialis facta 79
Damnatorum bona 132
Damnatorum imagines tractæ 57
Decedere magistratui 66
Decemuiri vetuerunt cõnubia cum plebe 61. lex ea abolita ibid.
Decennis tantùm despondenda 61
Decies H-S semper ferè in dote 54
Decimaria lex inter coniuges 64
sublata ibidem
Decimarum conferendarum mos XXXV.
D. Silanus 140
Decumates agri siue decumani XXXVI.
Decursio funebris 33
Deæ Romæ quando primum templum 91
Deillius siue Dellius inter amicos Augusti 4
Delatorum præmia in Papia 65
Demetrius Cynicus 187
Denarii æstimatio eruta ex Aureo menstruo 15. inter denos asses & denarium discrimen ibid.
Deportatis testamenti factione interdictum 105
Desolatus quid 128
Dextra data apud Persas, maximum fœdus 172
Dextræ implexæ in summo signorum 173
Dextræ hospitii insigne, fidei & pacis VII. Dextras attolli etiam nunc pacis & socii aduentus signum VII
Diademate quis primus vsus 6
Diana Coloëne Sardibus culta 75
Diana Leucophryna 74. caussa cognominis ibidem. culta Mileti ibidem
Diana Limenetis siue Limnatis 89. cognominis eius caussa ibid.
Didita fama 108
A. Didius 165
Difflatio contemnentis XIII
Digamma 113
Dii, populi 69
Dionis error 3,27,105,140,187
Dionis à Seneca dissensio 8
Dio & Zonaras diuersi à Tacito 79
Dio à Tac. discrepat 38
Dionis obscuræ veritatis locus 75
XXII. Dionis dissensio 80

Dio Senecæ infensus 152,157
Dio correctus & illustratus, 114,146 148, 153, 156, 185
Dioscorides falsus XXIX
Discrimen inter arma legionariorum & auxiliarium 130
Discrimen inter denarium & denos asses 15
Discrimen inter adulta immaturaque funera 56
Discrimen in positu nominis imperatorij 77
Ditmari error XXXVI
Distinctio cum momento ad historiam 77
Diuerterant, abest à prisis III. vel cor. diuersi ierant ibid.
Diuinatio in Valer. Maximo 42, 59
Diuortia in actis 97
Diuortiis modus impositus 65
Domini vox variè vsurpata 54
Domino cæso, omnes serui animaduersi 167
Domitiæ duæ 138
Domitij Afri laus 91
Domitii genus 95
in Dote decies H-S ferè semper 54
Dotis apud Germanos mos XXXVI
Druides à Claudio sublati vel à Tiberio 132
Drusilla à Caio consecrata habitu Veneris 95
Drusi ætas collecta 73
Drusi ara & cenotaphium 33
Drusi imago in signis 23
Drusi monumentum Rauennæ res in Germania 34
Drusi vitia duo, ebrietas & crudelitas 68. studium eius in gladiatores & Scenicos 68. gladii Drusiani in prouerbio 69. qui fuerint ibidem
Druso quot liberi 67
Druso gemini filii 52
Drusus Castor agnominatus ob violentiam 79
Drusus non inter Iulios 56
Ducennius Geminus 171
Duces in periculis nudo capite 36
Duoetuicesima legio VII, XV

E.

EDicta Principum 56
Effigies animalis XXIX
Exhibendi gladios editori mos 69
Egius V
Egnatius Rufus 8
Eleas ager 89
Elius libertus V
Empona Gallis quid XXVII
Emptio per æs & libram, 2. de ea Clementis locus ibid.
Endomunire antiquè 114
Epaphroditus 179
Epigrammati Græco lux 136
Epigramma vetus XXI
Exponinæ insigne exemplum XXVII
Equestres ludi à quibus petiti 162
Equestris prælii mos 106
Equites Romani illustres 109
quidam veste Senatoria ibid.
æquiparantur Senatoribus, ibid.
equitibus quibusdam latum clauum dedit Caius ibidem
Equites Romani insignes & splendidi 110
Equitium XXXV. in Armenijs equitium conferebant ibid.
Equitum transuectio 52
Equitum recognitio ibid.
Equorum prælagia & monitus XXXV
Equus consularis, vel Imperatorius 170. cui imposita ornamenta ib.
Error ex adhæsu prænominis 71
error viri docti 91. refutati viri docti 113
Eryx mons 89
Erycinæ Veneris ædes Romæ, ibid.
Escendere 142
Esquilina porta suppliciorum fuit 40. Metia eadem cum illa ibid.
Eudemus corruptor medicus 79
Eunuchi in pretio apud Persas 105
Exactor quid 57. simpliciter ibid.
Examina apum, mali ostenti 138
Exauctoratio propriè quid 14
Excubiæ militares circa templa 6
Excubias seruorum nocturnas ad limen habuerunt domini potentiores 167
Executio, pro administratione 172
Expositiones infantium crebrę apud Græcos & Romanos XXIX. aliter apud Iudæos & Germanos ibid.
Extentare 171
Exterrêre 151
Externi mores ad speciem 143
Exuere ordinem 119

F.

FAbius Rusticus historicus 146
Fabricius Veiento, canes ad curum adhibuit pro equis 168
Faces & cerei in funeribus 55
ad Faces Nero cantauit 160
Fanum Liguriæ 184
Farreationis ritus 82
Fasces semper laureati ad notam imperii 143. postea & aurati ibid.
Fasces inuersi in luctu 55. XXVII
scuta item, & arma ibidem
Fauonius Stoicus 186
Felix quando primùm in Iudæa 134
de nomine Felicis ibidem
Feminæ ad ludos gladiatorios descendunt 174. edicto id vetitum ibidem
Feminæ sacerdotes Augusti 9
Ferreti error refutatur 15. incogitantia 114
Ferreti ridicula interpretatio 68
emendatio XV.
Ferreti iudicium probum 59,64
lectio bona III. XIX
Ferro, vique 116
Festus correctus 26,132,168
Fetum, genere neutro 138
Ficus Ruminalis 154
Filii munimenta regni 3
Filiis principum propria mensa 144
ad imum lectum sedebant non accumbebant, vti & serui ibid.
Fisci olim magnum ius siue iniuria 45
Fisci procuratores 44
Fisci ius in bona libertorum ibid.
Flaminia dialis 82
Flamini abesse vrbe nefas 73
mos legendi Flaminis Dialis 82
Flamines Patricij & maiores 82
plebeii & minores ibid.
Flori incogitantia 36
Florus emendatus XIX
Fœdus Tarentinum 7
Fœnus in agris collocatum 103
Fontes fluminum sacri 163. in iis natare nefas sicut in quibusdam lacibus ibid.
in Foro Augusti statuæ illustres 81
Fortuna equestris 76
Fossa inter Mosam Rhenumque 114. vbi ea fuerit ibid.
Fossa Neroniana 176
De Foueis mos non vulgatus 25
Fraus turpis eaque ab Ephoris sumpta 94
Frumenta in plebem ad fauorem vnica 176
Frumentum an plebi gratuitum, 176
Frumentum gratis Prætorii militibus datum 182
Fucini lacus iterata emissio 135
Funalia & cerei accensi 57
Funeris etymon 55
Funera adulta aut immatura 56
Funus acerbum 145
Funus publicum & indictiuum eadem 81. censorium eius pars ib. id honoratissimum ibidem. notæ eius funeris, ibidem
Funus tacitum, quid 16
Furius Camillus 46

G.

GAbinus lapis 177
Gadius Rufinus vel Tadius 127.
Gætulicus ab Augure diuersus 90
Gætulici duo ibidem
Gaiana aqua XV
Galba frater Principis 107 nomen 1
Galliarum diuisio 116
Galliarum gentes certo numero 70
ius ciuium adepti proceres 11. promiscuè omnes ibid.
Gallici gladiatores 70

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gallorum seruitus ac stipendium xxiv.
Gammata manus 141
Gammati lapides ibidem
Geminatus consulatus, quid 2
Germania Taciti ante Historias, & Annales, & quando scripta xxxi
Germani qui Tungri ibid. vnde illis nomen xxxii. in prœlia ituri canunt ib. Germanorum rutilæ comæ ibid. quæ à natura & ab arte ib. eo habitu Caligula Gallos legit ad Germanicum triumphũ ibid. causſa huius coloris, ibid. quem veteres Romanæ matronæ etiam amauerunt ibidem vnde Saxones dicti xxxiv. quibus apud illos ius vitæ necisue ibidem. robur fæmineum ibid. consilium ibid.
Germani à mollitie defensi xxxv. omnia agunt armati ibid. concilia eorum, in iisque lecti principes ibid. venationes ibid. victus xxxvii. potationes ib. conuiuia & compotationes ibid. crinium nodi & obliquationes xxxviii. metalla Germaniæ xl.
Germanici cognomen imperatorium 20
Germanici duo fratres 56
Germanicus quot annos in Germania 33
dies mortis Germanici 56
Germani pelliti 34
Gestamen sellæ 122
Gestamen, quid 157
Getulici duo 90
Getulicus filius, poëta & historicus 90.
Gindes fluuius 111
Gladiatores apud Præsides 17
Gladiatorum numerus 153
de eo edictum & Sc. ibid.
Gladiatorum pugnæ per dies Mineruæ sacros 157
Gladij pœna ex legibus Wandalicis 88
Gladij pœna quando inducta 181
Gladij pœna honestissima ibid.
Gladij pugionesque sacrati soliti 182
Gloriæ cupido etiam in sapientibus xxiii.
Gothi mortibus captorum Martem placant xxxiv
Gnome ad vitam pulchra, & acuta 120.
Gracchi lex 14
Græca litteratura in Germania & Gallia xxxii
Grammaticorum acumen à Liuio non spretum 52
Græcanici stipendij modus 15
Graniorum gens 83
edictum Augusti in prohibendis Gratiis 171
Gustus post balneum 85

H.

HAbeo reciperare 111
Hadrianus primus reduxit barbam 160
Hauritum pro haustum 11
Hecate siue Triuia in Laginis 75
Hegesippus correctus xxx
Heluidii Prisci laudes xxiii
Hera terra xxxviii
Hercules Olearius 174
Hesternò, Cottidianò & similia 90
Hibernæ alpes viii
Hiemis modestia 132
Hieroglyphicæ notæ 112
Hierosolymæ obsessorum numerus xxx.
Hispania ab Augusto domita 79
Hispaniæ diuisio 81
in Histriones honos 29
Histrionia verba in præfando 183
Histrionum spectatores exsilio puniti ibidem
Horatio lux data 60
Horatii commentator correctus 190
Horti Cæsaris 98
Horti Luculliani 108
Hostias admouere 49
Hostiæ grauidæ 178
Hostiæ fugientes ominosæ xxi
Hostiæ humanæ Gallis Germanisque xxxiv.

I.

IAc. Ræuardus 37. eius laus 52. & sententia noua 64
Iactat esse socius xxvi
Iazates 126
Icelus Galbæ libertus 111
Ignara pro ignota xxii
Ignis terreni miraculum 154
prælatio Ignis ante Principem 5
à priscis silentio præterita ibid.
vnde is mos Romam, ibidem & qualis ille ignis, ibidem
Ilienſium immunitas 136
à quo primùm data ibid.
Illustrium virorum opera 77
Imagines in atrio 122
Imagines illustrium in templis curiaque 51
Imagines diuinitus missæ supra hominem 115
ob Imagines illatas in Iudæa seditio 172
Imaginis titulus 183
Imagines factæ erant ex argento vel auro ibid.
Cæsaris Imagines an vendi ius sit 27
Imbriuini colles 112
Immensùm xxv
Immunitas mercatorũ frumenti 153
Imperatoris duplex notio 2
Imperatoris nomen soli sibi Aug. seposuit 77. discrimen in positu nominis Imperatorij ibid.
Imperatoris nomen ad solum principem 35. & apud eum vnum auspicia ibid.
Imperatorum statuæ, perfugium 68 ad eas etiam ingenui confugiebant, ibidem. hoc prætextu ad calumnias abusi ibid. perfugium illud vetitum ibidem
Imperium minuebatur ingressu vrbis 58
termini Imperij ab Augusto 10 Traianus auxit 120. hos neglexit deseruitque Constantinus 10
varius dies primi Imperii Augusti 7
Impubes non maturus supplicio 98
In Senatore, in equite, id est, inter Senatores, equites 154
Incendium Lugdunense 184
Index rerum Augusti quid 10. idem cum reperto lapide ibid.
Indicium quid 123. ex eo impunitas ibidem
Induere animum artibus 178
Inimicitias denuntiare 49
Inimicitias indicere ibid.
Inimicitiæ testatæ ibidem
Insignia ornari, quid fuerit 18
floribus coronata ibid.
vnguentis perfusa ibid.
Insignium fulgor ibid. signa incompta ibidem
Insignia magistratus in luctu posita 56
Insistere, propriè aurigarum 177
Insteius Capito 152
Institoria 175
Integra pars pop. 11
Intendere manus, rixæ nota 79
Interdictio honoribus 187
Interior decubitus 109
Interior locus dignissimus 57
Interior maritus, quo sensu 120
Interior sponda 109
Inuersa signa xxvii
Inuisus actu iii. inuisus eâdem ib.
Iosephus à Tac. dissentit 106, 134
Iordanus xxix
Iornandes correctus xl
Isichi, gens 151
Isidorus correctus 21, 41, 172, 177 xxxix.
Isidorus Pliniusque explicati 56
Isis litteras inuenit 112. eas Cadmus in Græciam tulit 113
Italiæ quando inducta vastitas 132
Italiæ populi stipes Romam congerebant xxix
Iudæa procuratores habuit Syriæ adtributa 136
Iudæi in Sardiniam pulsi 54
Iudæorum sub Caio tumultus, propter effigiem in templo coli iussam 134. alia Iudæorum turba cum

cum Christianis ibid.
Iulia Drusi F. 92
Iuliæ duæ 151
Iulia, Agrippæ filia, non periit ferro aut veneno 58
Iulia, vxor M. Agrippæ 58
Iulia Augusti filia 146
Iuliæ Augustæ ætas 95
Iuliæ impudicitia 23
Iulia Drusi filia 92
Iuliana lex 103
Iuliæ leges 60
Iuliam legem Papia obscurauit 60
caput Iuliæ legis de vi publica 81
Iulia & Papia confusæ 61
Iuliæ legis quæ pœna 88
Iulia lex diuersa à Papia, tempore & re 60
Iulium templum apud Bouillas, & ludi 42
Iulius Cæsar pomœrium auxit 128
Iulius Pollio 144
Iulius Postumius 81
Iulus Antonius 8
Iuniæ stirps in parte explicata 78
Manlii Iunios adtingunt ibid.
Iunia Caluina 125
Iunius Cilo 126
Iunius Otho rhetor 75. genus eius dicendi ibid.
Iupiter Chrisaorus 75
Iura in bonis libertorum pro ratione liberorum 65
Iuramenta apud signa fieri solita 170 & plerique solemnes militiæ ritus ibidem
Iuramentum in Principum acta 143
Iuramentum militum 160
ei salus principis inerat ibid.
Iuramentum per nomen Augusti 27
eius religio ibid.
Iurare per dextram 50
Iuratus Senatus 83
idem mos Græcis ibid.
origo Iuris trium liberûm 63
id princeps dabat ibid.
Ius quatuor liberorum 64
Ius mariti 62
qui Ius habuerint militis animaduertendi 21
Iurisdictio in vrbe apud quosdam equites 137
Iusiurandum in acta Principum 185 exceptis pessimis ibid.
Iustinus explicatus vi
Iustitium in funere 51. mutatio vestis in Iustitio ibid.
Iustus Catonius quis 18
Iuuenales ludi, priuati 159
Iuuenales Imperatorum parum diuersi 159
Iuuenalia cur appellata 16
Iuuenalis lectio dubia 13
Iuuenalis explicatus 64, 78
correctus 146, 155, 177, xxv
princeps Iuuentutis quid 3

K.

KAij 25
Kalendarum religio 94
Kalendis anni vulgò artes delibabant 86
Kalendis Ianuariis etiam à cæde & pugna abstinebant 94
Kalendis omnia tristia spreta 94

L.

LAbeonis Iurisconsulti pater egregius 78
Laberii restitutio 53
Læta faustaque nomina 20
Lætoria lex 112
discrimen inter eam & Claudii scitum ibid.
Lampridius 122
Lampridius illustratus 146
Lapis falsus 119
Lapsus viri docti 17
Laticlauij, qui dicti 147
Laticlauii in curia 98
Laudantes inimici xli
Laurea triumphantium in gremio Iouis 36
Laurus è fascibus 37
Legati exercituum 41
Legatio libera olim ad peregrinandum 127
Legionum cognomina ex lapide xii
quæque Legio suum Præfectum habuit 17
Legionibus singulis sua principia 21
tres ordinariæ Legiones in Pannonia 79
vnaetuicesima Legio 20
Lentulus Cossus 101
Lentuli discreti 90
Getulicus ab Augure diuersus ibid.
Lentulorum diuitiæ ibid.
Lepida consobrina Claudii 123
Lepida Domitia, secunda Appii vxor 141
Lepida Quirinium veneno petiit 59
Lepidi duo, Manius & Marcus 67
Lepidus quis? 156
Lepidi quatuor 156
verum stemma Lepidi ignotum ib.
Lepidus tutor liberûm Ptolemæi 49
Leucophryn insula 74
mos Libandi Ioui seruatori 180
Liber & liberta 45
Libera eadem cum Cora 45
Liberi patris habitus 122
tres liberi opus ad plena præmia 63
origo iuris trium liberûm ibidem
id princeps dabat ibid.
feminis tributum etiam id ius 63
peti solet à Senatu ibid.
Ius parentum idem 64
Ius liberorum idem ibid.
quid tamen propriè sit ibid.
Liberorum apud Germanos exploratio xxxvi
pro Liberta esse, cui bono? 133
Libertas iusta 149. non iusta ibid.
Libertæ constantia 179
Liberti interdum binomines 134
Liberti non edebant ludos in vrbe 92
in Libertorum bonis successio 44
de Libertate serui cum domino pactio 166
vt Libertinas ducere liceat 61
Liberti prædiuites xv
Libertini iidem cum libertis 61
Libertinorum filii 118
Libertini à militia remoti ibidem primùm à Cæsare in Senatum lecti ibid.
Libonis stemma obscurum 37
Librorum horum inscriptio 1
Licentia in testamentis 168
Licentia & impunitas omnis culpæ in paupere militia xv
Licinius Varro 8
Lictores Augustarum 10
Lictorum remotio 46
in Limitibus imperii externus non sine custode xxxviii. & seq.
Lingones viii. fusi xxvii.
Linus Apollinis filius 113
Littera x non necessaria 113
Litteræ quot Latinis primò 113
Litteræ per milites commeabant 87
Liuia Germanici filia 11
Liuia in nomen Iuliæ & Augustæ 6
Liuia à Claudio consecrata 95 cultaque nomine Iunonis ibidem.
Liuia sacerdos, & filia adoptione, Augusti 9, 11, 141
Liuiæ pater adoptatus 95
à Bruto stetit ibid.
Liuilla, Claudilla 79
Liuius correctus 14, ibid. 34, 35, 128 ibid. 133, 58, vi. ex coniectura 114
Liuius & Varro diuersi 160
Loca multa à distantia appellata 180
Locus superior honestissimus in accubitu 157
Locus suppliciis seruilibus, Sestertium dictus 179. is extra vrbem, & quæ nominis causſa ibid.
Lollia neptis M. Lollii qui sub Augusto 124
Lollius rector C. Cæsaris 71
Londinium nobilissima vrbs 166
Longè clarus 165
Loquendi noua ratio 80
per Tacito crebra xviii. prisca xxv. transmarina xxvi
Lucanus non est auctor Panegytici 158
Lucanus supra Neronem poëta 178. vana æmulatio in illum Neronis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ronis 178
Lucanus correctus XXXVIII
Lucar quid 29
Lucaris quis modus ibidem
Lucar sæpe mutatum ibid.
Luciliana prædia 122
in Lucis ferina signa XXV
Lucilius Bassus XV
L. Cassius 103. & C. Cassius ibid.
L. Domitius 25
L. Piso censor 101. eius ætas ibid.
eius triumphalia è Thracia 102
ebrietas eum præfectum fecit ib.
L. Silanus 183
L. Silani incautus amor in sorore 124. Silanus caput perdidit in sorore ibidem
L. Telesinus philosophus 184
Luculli villa 107
Ludi Actiaci 171
Ludi Augustales & eorum origo 12
Ludi equestres à quibus petiti 162
Ludi Græci ibid. Græcis vestibus fiebant ibidem
Ludi natalitij Augusti 13
Ludi in Palatio 94
Ludi Palatini cuiusmodi 27
Ludi sæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio 111
Ludos sæculares quindecimuiri curabant 111
Ludi trilingues 162
Ludouici Viuis audax correctio 119
Sacerdotes curabant Ludos 75
præsertim quattuor collegia ibid.
Ludorum curator 147
Ludorum editores Prætores 162
Lugduni quot cohortes VII
Lugdunum colonia Rom. ibid.
Lunæ templum vetus 176
Lusius Geta Præf. 121
Lustrale certamen idem cum Quinquennali 183
Luxus feminarum in gemmis 72

M.

MAcer Iurisc. illustratus 165
Magistratus non iudicat 58
accusabant adulteras 88
præsertim Ædiles ibid.
Magistratus nomen ad curatores viarum 66. censores olim vias curabant, postea quattuoruiri ib.
Magnetes duplices 44
Magorum, deuotionumque ritus 49
Maiuma, sacrum annuum Castorum 120
Mamertini 89
Mamertinus correctus XLI
Mam. Scaurus 105. libidine infamis ibid.
Mancipari 38
Mancipes qui dicti 66
Manilius tentatus 47
Manumissio duplex 148
Maraboduus rex 43. eius regia ibid.
Marcella M. Agrippæ vxor & an ex ea proles 58
Marcelli mortis locus 2. Liuia ei causa mortis fuit ibidem
& Augustus ibidem
Marcellus Cornelius 183
M. Agrippa 140
M. Agrippæ ignobilitas 2
M. Agrippæ vxores & liberi 58
M. Ostorius 184
M. Silanus 140
Marita lex eadem quæ Iulia 60
Mariti antelati in Magistratu 62
Mariti in sorte Prouinciarum antehabiti 62
Maritorum priuilegia 62
in Maritorum numero esse ibid.
Marius Maturus XX
Martialis flamen ad bellum non mittitur 73. nec Quirinalis ibid.
imò nec Pont. max. ibidem
Martialis explicatus 62, 174, 182.
eius epigramma 76
Martius Macer XIII
Mastruca XXXVI
Mathematici quando & quoties pulsi 39. de iis Sc. ibid.
Matrimonio secundo vbi in Germania nullus locus XXXVI
Matrimonium triplex, vsu, farre & coëmptione 82
Matrimonij etymon ibid.
liberi à Matrimonio non arcendi 62
sobrinarum Matrimonia quando cœperint 125. ea vetuit Theodosius ibid. alij iterum permiserunt ibid. fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit 125
Matris cum filio cœtus 107
Matronæ crinium forma alia à virginibus 72. veteres crines rutilabant, magis auidè posteriores ib.
Seruius aliter cum Satyr. ibid.
olim in carpentis 131
Mattiacum 24
Mauricus XLII
Maurus refutatus 94
de Maximo historia 4
Maximus Nasoni amicissimus 4
Medica vestis 41
Megalensia quando 56
Memnonis miranda effigies 48
Meretrices etiam lecticas posuerunt post Domitiani edictum 53
Meretrices Athenienses quo habitu ibidem
Merulæ cædes quando 73
Messallinæ lepidum factum 123
Messallinæ quæ mater? ibid.
Metus ex duce 18
Metus mutuus inter æquè potentes repagulum XXXI
Milites habitu priuati domos perlustrant IX. qui Frumentarij ibid.
Militariter loqui XIIII
Milites sine coniugibus 163
iura maritorum à Claudio ibid.
nuptiarum à Seuero habuerunt 164
Milites promoti ex donis 23
etiam ex censu ibid.
Ministri magistratuum è libertis 148
Minutius correctus 74
Miseni promuntorium infame naufragiis 178
Pallas ibi culta ibidem
Missio duplex sub Augusto 14
Missio plena, quid ibidem
caussa discriminis Missionum ibidem
Mithridates Armeniæ rex 111
vinctus à Caio ibidem
Mnester mimus 110
Modij lectio proba XLVI
Mollities, quid Latinis 179
Monogamia improbata 62
Monogamiæ honos 54
Montanus poëta 87
Mors sine arbitro 184
breuis ad Mortem paratus 179
Mucianus x. ambitio XXIV
Mulcare quid 20
Muretus comprobatus XLI
Musonius philosophus 169
pulsus Roma 182
Mutare patiendi significatu 129

N.

NAbalia vel Naualia XXXI
Narcissi petulans nequitia 126
Natalis, quidam impurus 179
Nauale stagnum 160
Naues duplici gubernaculo 33
Naues tectæ 135
Naumachia Augusti 134
Nauportum 17
Necessitatis non trita notio 10
Nero inter poëtas 161
Nero petulanter grassatus 147
Nero primus sæuiit in Christianos 177
Neronis oratio in argentum incisa 142. principum orationes antea in æs ibid.
prior Neronis domus 176
Nero quot statuas è Græcia abstulerit 178
Nero trigarius ibid.
Neronianum incendium quot dierum 176. variantes sententiæ 176
Nerua Iurisconsultus 104
Nicetes Sacerdos XLV
Nicostratus XLV
Nili ostia bina 48
Nomina fausta XXVI
Nominum per fastidium mutatio VI.
Nouendial sacrum 100
in Numero maritorum esse quid sit 62

Numeri II. innumeri ibidem
Numerus in Tacito vitiosus 44
dubius IIII
Numidia gens 132
Nuptiarum formula & definitio 120. matrimonij etymon ibidem
Nuptiales tabulæ 121
iis ruptis, matrimonium soluebatur ibid.
tempus legitimum inter Nuptias veteres nouasque 62
Nurscia Volsinienssium dea 78

O.

OBsides in Germania item Italia XXXIV
Obultronius Sabinus V
Occhoris XXIX
Octauia an in Ægyptum relegata 169
Odiosus orator XLVI
Odoratus Poppææ rogus 185
Officia in codicillis à Principe data 146
Olearíorum tabernæ 175
Oleum in congiario datum 167
Nero primus ad gymnasia dedit ibidem
Ollius Poppææ pater 152
Onufrij elogium 111
error XX
Operari, ad sacra 34
Optiones, adminicula Centurionum 168
veteri & posteriori æuo IIII
Optio fabricæ, carceris ibid.
iunctim optio & tesserarius ibid.
Opulens casibus I
Oratores teneri XLVII
Orchestræ consessu sociorum legati honestabantur 154
in Ore agere XXI, XLVIII
Ornatus ad prælium XXI
Orosij error 7, 44, 80
Ortalus, cognomen Hortensiorum 42
Ortalus boni patris mala proles ibidem
Ortygia lucus 74
Osci ludi 81
Oscus sermo ibidem
Ostentum Neroni factum 112
Ostorius Sabinus 186
Othonis error 41
Ouatio & triumphus non potest sine imperio 58
Ouidius illustratus 9, 13, 49, 147
Ouidij carmen de nouo Deo 10
eius natalis 157

P.

PAconius Agrippini philosophi pater 186
Pacta & testamenta olim in templis 6
Pactio interposita persona alia 167
Pactius Orthus primipilus aut primipilaris, inconstanter dicitur 170
Pædagogia veterum 181
ad delitias plerumque ibid.
Pædagogium pro cœtu, non pro loco ibidem
Palamedes quot litteras inuenerit 113
Palatinum templum Augusti quis exstruxerit 9
Pallas à rationibus Claudij 143
Pallas per infamem adulationem è regibus Arcadiæ 134
seruus antea Antoniæ ibidem
Pallantis eximii honores 134
Palmerius refutatus VI, XII
comprobatus VIII, XV
Palpelius Hister 129
Paludes militi non adsignatæ 15
Panegyricus scriptor emendatus 57, 70
Pantomimorum origo 24
Papia quando cœpit 60
caussa nominis ibidem
caussa ferendi ibid.
Papia, Senatoria lex 61
Papia lex valebat ad honores consequendos 46
de lege Papia liber excursus 60
Parentalia nono die 99. cibi solemnes in Parentalibus ibid.
Pariare quid 144
Parthi venatione addicti 31
Parthorum reges quatenus ad Romanos pertinent 31
Parthorum mos in victimis & sacris 173
Partium solitarium VII
Passienus secundus Agrippinæ maritus 124
Patiendi verbum agendi significatione frequens antiquis 4
Patres maiorum gentium & minorum 119
Patres olim filios rus relegabant 148
Patronus cum liberta contrahens 61
Patruinus XXVI
Paulli basilica & porticus quis refecerit 77
ibid.
Pausaniæ error 175
Peculio suo se serui liberabant 167
Pecuniæ in templis 6
Pecuniæ militum apud signa 20
Pedibus intectis quid 47
Pedo Pompeius 25
Pelamydes vbi natæ, & captæ 138
Pellacia 124
Penina iuga VII
Penthilus Arcadiæ rex 89
Peregrinationes vetitæ Senatoribus 127
Persæ Reges suos pro diis colunt 87
Persæ Soli equum immolant 106
Romani & Mysij Marti ibidem
Persæ primi crediti virum excidisse 105. siue, vt alij, Semiramis ibidem
Petilius Cerialis 166
Petrina ala 110
Petronius procurator VIII
Pharus Capreis 93
Philippopolis 69. variè dicta ibid.
Philostrati locus 68
& error 158
Phœbus libertus 183
Phœnix quando in Ægyptum venerit 104
de Phœnice contra Tacitum plerique scriptores 104
Phraatis liberi & nepotes 31
Phrasis non frequens 43
Phryxi oraculum 106
Piacularia sacra à Tullo 125, XXI
Pilæ in aquis, è lapide, vt sublicæ, è ligno 157
Pinciani laus 8
Piso collega Aug. Tiberioque in consulatu 43, 57
Plancina 43. virilia munera obit 67
Plato à Tacito laudatus 100
Plautius Lateranus 121. eius virilis mors 190
Plauti genus 146
Plautus explicatus & emendatus 40, 85, 90, 100, 112, 149, 167. XVIII, XXVI.
Plebeij Senatores in patres adscripti 119
Plebiscita non in vsu temporibus principum 114
Plinij prosocer 184
lata Potestas 166
Plinius correctus & explicatus 3 13, 15, 16, 30, 38, 39, 63, 65, 95, 101, 138, 142, 147, 151, 178, 181. eius recepta lectio defensa XLVI. dissensus aliquis à Tacito 71
Plinius historiam temporum scripsit 146
Plotius præfectus XIII
Plutarchus correctus 4, 91, 107, 146, VI, XIII
Pœna damnatorum in x. diem dilata 71. à Theodosio in XXX ibidem
Pœna in libertos ab Augusto 148
Pœna militaris 151
Polemo, rex eiusque stirps 47
de Pollione celebris historia 8
Pompeius Theophanes 103
theatri mansuri, primus auctor Pompeius 161
Pomponij error in prætt. II
Pomponij error in Cassio 102
non esse illum Iurisconsultum ibidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pomponius Flaccus 49,104
Pomponius poëta 112
ambiguum illi prænomen ibid.
septem annis in custodia habitus ib. Tragœdiarum scriptor ibid.
Pons in Rheno 26
Poppæa 110
eius rogus odoratus 183
Porta vna diuersis nominibus dicta 26
Portarum ordo, situsque 26
Porticus Liuiæ qua caussa facta 8
Possessorum vias reficere 67
Prædia Luciliana 122
Præfectus Ægypti supra ceteros ius habuit 136
Præfecti ærario tabulas publicas adseruabant 97
Præfect. castrorum quando 17
quæque legio suum Præfectum habuit ibidem
Præfectus Latinarum, è iuuentute 86
Præfectus vrbis cur in Tiberij verba non iurarit 5
Præfecti vrbis iurisdictio 148
ordo successioque Præfect. vrbi 101
Præfecturæ potestas & munia 102 428
Præguſtator vitris principib. 139
quando is mos cœpisse videatur ibidem. traductus est à Persis ibid.
Præliares dies x
Præmium accusatoribus quãdo datum, &c. 105
Præmia maritis, patribusque 62
Præmia πολυτεκνίας 63
Præmia patrum multa etiam veteri rep. 62
auxit ea Augustus ibid.
Præmium pecuniarium in missione 16. eius definita summa ab Augusto ibid.
emeritum ea ipsa pecunia, ibid.
an agrorum vice data ibid.
Præruptus animo 183
Prætextæ vsus in sacris 34
Germanicus ea vsus tamquam augur ibid.
Prætor qui de falso 166
Prætoria 92
Prætorum origo & progressus 11
sub Cæsare quot Prætoros ibidem
& quot sub Augusto 12
varietas in numero ibid.
Prætorum numerum auget Sulla 11. Sub Claudio quot 12
Prætores & consules curru vecti in Circo 13. toga picta Præt. per ludos 13
Prætoria & ordinaria eædem 26
Prætoriæ cohortes sparsim habitæ 78. castra earum qua parte vrbis ibid. stipendium ibid.
Principes, principum interfectores quare tollunt VI
Principes laudati, boni æquè omnibus, proximis sæui XXVIII
Principis nomen & origo 1
Principatus olim insignia 5
Principi semper XII. fasces 143
Domitianus XXIIII. sumpsit ibidem
Principes in viuis numquam Diui dicti 182
Principia sacra, in iis aquilæ & signa VI
Principis quæstor orationes Cæsaris recitabat 186
Principium pro principatu positum 1
Principium, in Suetonio 183
Procensore legebat equites 66
Proconsules & legati qui propriè 28
discrimina inter vtrosque ibidem. coniungit vtrosque Tacitus ibidem
Proconsulare Imperium deterius Præsidiali 28
Proconsules, proprætores, legatos nefas amplecti 174
nec ad ædes eorum statim ingressus ibidem
in Proconsulum prouinciis etiam procuratores 137
Procuratores Cæsaris 136
prouinciæ minores iis solis rectæ ibid. iura dicere cœperunt ibid. vice præsidis ibid. ex equite aut libertino ibidem. ideo acta ipsorum iure non rata ibid.
Procuratores fisci 44
Procuratores initio non aliud quàm rationales 137
Prodigia ante euersam coloniam 165
verbi Profligare significatio contra Agellium x
Promagister vicesimæ 151
Propertius illustratus & correctus 60
in Propertio coniectura 93
Prouinciarum diuisio facta primo die imperii Augusti 7
Prouincia vetus 24
Prouinciæ publicæ siue populi 141
Quinctiliani similis locus 83
Ptolemæus Africæ rex 84
Publicum, quid 153
quorum bona Publicari solita 104
publicationem primus Cæsar induxit 105
P. Anteius 147
P. Celerius 141
P. Corn. Dolabella 84
P. Suillius, Quæstor Germanici 152
Pueri ad cereos elati 56
Pueri nostri quos paigios vocamus oriundi à pædagogiis 182
Pugna aperta inter Suetonium Tacitumque 92
Pugnæ signum vexillum proponere 21. Tunicæ forma fuit ibidem
Puniceus color in titulis librorum 113. tribuni militum ipsi puniunt 180. sed plerumque speculatores ibid.
Puteolanæ moles 157
Puteoli quando deducta 163
nodus ea in re ibid.
Puticuli 40
Pyrrhica saltatio 122
Pythœi lectio bona XLIV. ibid.

Q.

QVadragesimæ vectigal sub Theodosio Arcadio 153
Quadruplatores vnde dicti 82
Quæstiones perpetuæ, quando 11
Quæstoria munera 115, 142. sustulit Nero 115. imposuit iterum Domitianus ibid.
Quæstores primi quando 115
Quæstor missus ad cædem Vitaliani 5
Quæstor Principis orationes Cæsaris recitabat 186
Quæstor consulis 187
Quæstoria & decumana eædem 26
Quæsturæ ætas certa fuit 65
quænam illa ibidem
Quarta, præmium in crimine maiestatis 82. vulgare præmium accusatorum 82. item repetundarum ibidem. seruis octaua præmium ibidem. variatum in his præmiis pro arbitrio Senatus ibid.
Quinctilius Varus 93
Germanici gener ibidem
Quindecimuiri sæculares ludos curabant 111
Quinquagesimæ vectigal 150, 158 ibidem
Quinquatrus 157. conuiuiis lætæ ibid. pugnæ gladiatorum per illas ibidem
Quinquennale certamen Neapoli 161. etiam in Iudæa ibid.
Quintana, nulla porta 26
Quintana via 26
Q. Haterius 73, 92
Quirinius consul 70. eius expeditio in Homonadenses 70
Quirinius in Syria ibid.
Quiritium compositæ modulatæque voces 183

R.

RAtionem constare quid 5
Ræuardi laus 52
sententia proba 64
Rebus arduis nemo facilè ducem se præbet, comitem quiuis VII
Reditus duplices in quibusdam prouinciis 137

Registra publica 97
Reip. tres partes 10
Relationis ius soli consules habent, aut iis absentibus Prætor 171
Relationum verba ibid.
Relegatio olim frequens 153
ad certum opidum 153
Religio in capiendis signis 22
Remittere & permittere contraria 7
in Renuntiando militiæ mos 4
Repetundarum criminis quæ pœna 165
dicere Repudium, pro repudiare 59
Res Romana Tacito pro Imperio 73, 85
Res secundæ, aduersæ 111
Rhamses Ægypti rex 48
Rhascuporis rex 48
Rhenani temerarium facinus 70
Rhenani errores 182, 111, ibidem, XIII, XXIV, XXVI.
lectiones eius confirmatæ 111, XX, XXV.
Rheni etymon XXXVII
Rhenus ἀλεγχιγάμως ibid.
Rhodiis libertas reddita 135
Rigodulum XXVIII
Robur in carcere 85
de Robore præcipitari 85
Rodolphi lectiones probæ vel suspectæ XI, XVIII, XIX, XXII, ibidem, XXIII, XLIV, ibidem XLV, XLVII, ibidem, XLVIII, ibidem
Rogus Poppææ odoratus 183
Roman. origo à Samothrace 46
Roma olim non ad normam 175
Romæ nouæ plures insulæ quàm domus 177
Roscia lex, tantùm de theatris 174
Rubellius Blandus 104
Rubellij Plauti cognomen retentum 145. eius genus ibidem
Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius 169
Rubor timendus XLII
Rufus Crispinus 152
Ruminalis ficus 154
Rusticus XLII
Rutilius illustratus 156
Rutilius Rufus XXXIX

S.

SAbinus præfectus vrbis & prætorij XIIII
Sabrina fluuius 130
Sacerdotes Claudiani 165
Sacerdotes coronati in sacris 9
Sacerdotes vota concipiebant pro salute principum 185. ea obsignabantur in tabulis ibid. quis dies votorum 186
Sacra externa repressa 53
Sacramentum sub principibus militum 180
Sænia lex 119
Sagina XV
Saginans eloquentia XLV
Salis parandi ratio in Germania & Galliis 154
Sallustius amicus Augusti 4
Sallustius illustratus 58, 132
Saluius Cocceianus XIII
Samothracia alia ab Imbrasia 46
Sami tres 46
Sanctitas templi Dianæ 74
Sanguinare XLV
Sanguinis gustus ad sacra 132
Sanquinius Maximus 99
idem præfectus vrbis ibid.
Sardes terræmotu concussæ 44
de Sarisbariensi siue Salisberiensi indicium & iudicium 137
Sattrius Secundus 85
Saturnale iudicrum in creando rege 144
Saufeius Trogus 123
Saxonum etymon XXXIV
Scauri locus correctus 75
Scaurus, scripsit orationes XXXIX
Scena scholasticorum XLVII
Scena temporaria 162
quam vetus mos mittendi Scipionis siue sceptri 84
Scitum generale nomen 114
Scorta prostabant nudis corporibus 175
Scribarum ordo 148
libertis pretio patebat ibid.
in decurias tributus ibid.
Scrutatores in aula 115
Claudius primus instituit ibid.
Vespasianus sustulit ibid.
Seculum XXXVI
Secundus Carinas declamator 178
Sedes in theatris 51
quando inualuerit is mos ibidem
Sedes vulgaris in curia, quid 80
Seges calumniarum lex Papia, propter fisci iura 65
Segestani à Troianis orti 89
Segimundus olim, hodie Segismundus 24
Sellarij, qui 98
Sellæ consulum sublimes 80
eædem celatæ ibidem
Seiani filia quando desponsa Druso Claudij filio 66
Seianus adoptionis nomen habuit 78
Sempronius in cohor. prætor V
Sempronius Gracchus 23
Senatoria ætas 66
Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententia dicere 171
Senatus sæpe consulta referebat ad Principem 148
in Palatium vocatus 142
Sc. ad æratium deferri solita 71
Sc. Silanianum 151
Sc. de tormentis seruorum 38
quando torqueri in dominum seruus posset 38
Seneca correctus & explicatus 2 ibid. 3, 4, ibid. 8, ibid. 24, 37, 56, ibid. 59, 67, 71, 72, 86, 92, ibid. 106, 124, 125, 144, 147, 153, 178, 184, 187.
Seneca ab adulando auersus 180
eius exsilium 126. eius frugalitas 178. oratio 158. vxor nobilis 180
Senecæ & Taciti pugna 171
Senecio quid? 179
Sepultura qui prohibiti 104
Sericum quid 41
vestes è serico pellucidæ, item è bombyce 41
Serica quando Romæ 41
Serrati nummi XXXIII
Serui publici agnominati à magistratibus 39
Seruij fragmentum 82
Serui recentiores in vili pretio XLI
Seruilij iudiciaria lex 137
Seruorum immanis numerus Romanis 72. quinque millia vni homini ibid. imò viginti millia ibidem
Seueriſſimus centurio IX
Seuerus imminuit Papias leges & abrogauit 65. & Constantinus Theodosiusque ibidem
Seuiri viarum 66
Sex. Africani stirps 145
Sex. Marij opes 103
Sextius Paconianus 99
Sex. Pompeius 57. Valerij Maximi amicus ibidem. Proconsul Asiæ 57
Sicilia eximia & Gallia Narbonensis 127
Sido rex 129
Sidonius explicatus XXXI
correctus XXXVIII
Signa Romana 172. titulus in signis & coronæ ibid.
Signa cohortium ibidem. formam crucis referebant ibidem. coronæ in signis ibidem. sub principibus etiam imagines ibidem
eæ, Cæsarum vultus ibidem
Isidorus explicatus ibid.
Seditio ob eas in Iudæa ibid.
Signum militiæ à Tribunis datum militi 141. tribunis à duce aut ab Imperatore ibid.
Signa incompta quid & quando 18
Sigonij lectio reiecta 106
Silani incautus amor 124
Silanorum aliquot collectio 140
Silanus ab Augusto deductus 140
Silanianum Sc. 167
Silanus Creticus 43
Silicernium 100
Silius Italicus emendatus 138
Silius legatus damnatus à Tiberio 122

Universidad de Deusto
Biblioteca

Silures populi 165
Sinueſſanæ aquæ VIII
Sinus, vis fraudandi, ſubtrahendi, occulendi x v. homo ipſe in quem rapinæ omnes collatæ XV
Siraci populi 126
Sirpicus cur dictus 17
Siſtentare pro oſtentare 171
Smyrnam quis condiderit 91
Soæmus rex 127,143
Sobrina propior, quæ? 139
Societas apud potentiores ſeruitus XXIV
Sodales Auguſtales 24
Sodales Titij 24
Sophonius Tigellinus 168
obſcuris parentibus ibid.
Solidum capere 64
Solinus correctus 45
Solis templum in Circo 182
Solutio obiectionis viri docti 70
Solemnia idem quod vota 186
Solymi Homero celebrati XXVIII
Sonor, ôris 166
Soſibius Grammaticus 180
Spargere flores in aliquem, honoris 169. aut iacere coronas ibid.
Spartianus correctus vel explicatus 34
Spectare promiſcuè licitum in vulgi veſte 174
Specus ſubterranei Germanorum XXXV.
Speculatores IIII. non exploratores ibid. arma eorum ibid. lanceatij ibid. iidem qui Scultatores poſtea, à nota Cuiacij ibid.
Speculatorum teſſerarius ibid. ſiue teſſerarius Speculator
Spei templum 45
Splendida femina XIII
Sponſa in mariti gremio 120
Sponſalibus data lex 61
Sponſalibus quando locus ibid.
Stagnum nauale 160
Statij locus emaculatus 55
explicatus 28, 178, VI. fluxæ fidei XLI
Statuæ hominum deo cuipiam dicari ſolitæ 75
Statuæ pro triumpho 84
Statuæ velabantur 81
Statuarum quarundam ius eximiũ 68
Statuarum capitis permutatio 27
de Stipendiorum vero numero 13
Stipendiorum quot anni 14
& quando videantur cœpiſſe ib.
Stipendia equeſtria quæ 14
Stipendij Græcanici modus 15
Stipendio aucto, non vltrà militi veſtis è publico 16
Stipendium Prætorianum 16
Stipes ad ludos, diis poſitæ, & ad capita fontium iactæ 160
Strabo correctus 24,31,43
vanus XXIX
Strabo in Ægytum iuit 48
quando deſierit ſcribere 87
diuerſus à Tacito 46,74
mira eius adſeueratio 106
Stratonicea à Parthis obſeſſa 74
Stubarum origo XXXVI
Studioſi auſpicabantur Vulcanalibus 86
Studiorum finis XXIII
Stupra quomodo olim vindicata 52
permiſſa propemodum libertinis ibidem. etiam matronis, ſi profeſſæ, quæ habitum matronalem deponebant 53
profeſſio apud Ædiles 53
Ædiles accuſabant ad populum ibidem
Sublaceum 162
Sublacenſis villa ibid.
Subſtillus 92
Suetonij à Tacito diſſenſus 4,73,92, 104,135,164
Suetonij locus deſperatus 57
Suetonius correctus & explicatus 6, 10, 11, 12, 16, 18, 28, 29, 44, ib. 45, 47, 59, 61, 62, 66, 67, 69, 73, 75, 86, 87, 89, 92, 103, 104, 105, 106, 109, 116, 121, 123, ibidem. 125, 127, 128, 135, 141, 149, 153, 156, 159, 163, 164, 168, 175. XIII, XXI, XLI
Suetonius Paullinus XII
Sueui & Sugambri in Galliam traducti, poſtea Burgundiones dicti 36
Suidæ obſcurior nota 13,127
Suidas emendatus 24,169
Suillius 85
Sulla auget Prætorum numerum 11
Sulpicius Camerinus 153
Sulpicij, Pœtici cognominati 153
Sumptuaria lex Auguſti 71
de ea Agellius emendatus ibid.
Suouetaurilia XXVI
Solitaurilia dicta ibid.
Supplicium nunquam die feſto 94
idem ſeruatum à Græcis ibid.
Supplicium moris maiorum 167
Syriæ mos, orientem Solem ſalutare XIX

T.

TAbernæ oleariorum 175
Tabularium 97
Tabularum obſignatio in teſtamento 166
Taciti ſcripta ad Viſurgim reperta 34
Tacitus correctus & explicatus 5, 10, 18, 24, 26, 36, 44, 45, 46, 54, 56, ibidem. 57, ibidem. 57, 60, 65, 68, 69, 71, ibid. coniectura 73, 76. ib. nodus 77, 79, 80. ibid. 81, 83, 84, ibid. ambigua lectio 85, ibidem. 86, 89, 94, 99, ibidem. 102, ibid. 106, 113, 115, ibid. 119, 124, ib. 125, 127, 128, 130, ib. 131, 133, ib. 138, ibid. 142, 147, 149, 150, 151 152, 153, 154, 155, 158, ib. 160, 165, 166, 168, 171, 173, 177, ib. 179, 182, 183, 186, ibid. IIII. ibid. v, ibid. VI, VII, ibid. ib. ibid. VIII, ib. ibid. IX, ib. x. ib. XI. ib. XII. ib. XIII. ib. XIIII. ib. XV. ib. XVI. ibid. XVIII. ibid. XIX. ibid. XX. ibid. XXI. ib. XXII. ib. XXIII. ib. XXIIII. ibid. XXV. ibid. XXVI. ibid. XXII. ibid. XXVIII. ibidem XXIX. ibid. XXX. ibid. XXXI. ibidem XXXII. ibid. XXXIII. ibid. XXXV. ibidem XXXVII. ibidem XXXVIII. ibid. XXXIX. ibid. XL. ibid. XLI. ib. XLII. ibid. XLIV. ibidem XLV. ib. XLVI. ibid. XLVII. ibidem. auctus XLVIII.
Tacitus Senecæ amicus 145
eius ſententia compar Thucydidææ 58
eius verba in ordinem redacta XVI. & ſeq. de adfirmatione dubitatum 58. defectus 97, 98, 107, ingens 108, 135, 168, XIIII, XXVIII, XLVIII ibidem
Taciti liber non integer 104
variè interpolatus lib. XI. 109. iudicium de lib. XIIII.
Tacitus Epicureus 158
Talo creabatur rex 144
Tanfanæ templum 23
Tarentinum fœdus 7
Tarpeium ſaxum 39
Taurina ala VIII. vel Tauriana XVIII. nomina equitum alis à præfectis XVIII.
Tegere aduerſum aliquem 94
Templum Claudij 165
Templum Hieroſolymæ XXX
Templum Lunæ vetus 176
Templum Palatinum Auguſti quis exſtruxerit 9
Templa Romæ & Auguſto 87
Templum Romæ & Veneris 91
Templum Solis in Circo 182
Templum Spei 45
Tepor in oratione XLVI
Termiſium opidum ſiue Termes 90
Tertullianus correctus & illuſtratus 29, 105, 156, 161, 186
Tertullinus 183
Terræmotus magnus 44
Teſſeræ dandæ ratio 141. cur ſic dicta ibid. deorum nomina crebrò pro ſigno ibidem
Teſſera duplex 141
Teſtamenta olim in templis 6
Teſtamenta eorum rata qui ſe interfecerant 105
Teſtamentorum licentia 106, 168
Teutoburgienſis ſaltus 25
Theatrales operæ 13
Theatri manſuri primus auctor Pompeius 161. cenſores antea tollebant 161. & Scipio Naſica ib.
Theleboæ, pro Capreis 93

eas

eas Auguſtus emerat ibidem
manſeruntque apud Cæſares 93
Theophraſtus falſus XXIX
Theſei aſylum 68
Thraces montani 90. liberi ſunt ib.
Thracium bellum 138
Thraſea Pætus 185
Thraſullus 104
Thyrſus 122
Tib. Alexander 172
Tiberij ætas 107
Tiberius periurij reus 12
Tiberina foſſa 30
Tiberis curatores 30
Tibullus explicatus 67
Titi laus XXVIII
Ti. Plautius 83
Ti. Sabinus 93
Titurius 145
Toga picta Prætoribus per ludos 13
Toga virilis quando data 131
Togata cohors V
Torquata, Veſtalis 76
Trabea lætitiæ, non luctus 55
ordinem diſtinguit 55
Trabeæ equitum propriæ ibidem
Traianus auxit Imperium 48
Transfugæ pariter vertebant vexilla & ſcuta 55
Trebellienus Rufus 106
Tribunalis ceſpititij occultior mos 16
Tribunalis erectio quid ſignet 17
ſolius Imp. id eſt ibid.
Tribuniciæ poteſtatis inuentor Auguſtus 73
aliter Dio ibid.
Tribuni militum ipſi puniunt, ſed plerumque ſpeculatores 180, 181
Tributi Ægyptiaci modus 102
Triuia in Laginis 75
Triumphus & ouatio non poteſt ſine imperio 58
Triumuiri ſimiles vndecimuiris Græcorum 97. eorum impotens factum ibid.
Turnebi ſententia comprobata 43
refutata XX
Turranius Præfectus Annonæ, poſt Auguſtum 5
Tuſcus vicus 93. vnde dictus ibid.
Tyranni mores XXIII
Tirocinij dies ſolemnis 66
in forum Capitoliumque abagnatis deducebantur tirones ibid. ſportulas dabant ib. etiam vulgo ibidem.
Tyrrhenus in Italiam 91

V.

VAcationes militares VI
Vada apud Tacit. XXIV
Vagare gaudio V
Val. Potitus 115
in Valerio Maximo diuinatio 42
inquiſitio & coniectura 72
Vannianum regnum 129
Varro explicatus 39. & correct. 40, 46
Vatinius ſutor 174
Vbij Germanicæ originis non erubeſcunt XXXVII
Vectius Valens adulter 121
Vedius Pollio 8
Vegetius emendatus 17
Vela cubicularia 142. leuari ſolita venienti ibid. velo leuato cognoſcere ibidem
Velaria ibidem
Velitationes doctorum XX
Velleda XXXIV
Velleius correctus 141
Velleius hic an hiſtoricus 69. diſſenſus in eius prænomine ibid.
Velum inter mortuum interiectum 80. qua gratia ibid.
Verania VI
Verba, occulta patiendi ſignificatione XX
Vergẽs dominatio, vt vergẽs ætas 95
Verginius Rufus 182
Vertranij ridicula ſententia 11, 64, 81, 106. error 182. lectio proba XXIII, XXV
Veſalia opidum 34
Veſpaſianus ſordidus XIIII
Veſpaſianorum imperium felix & infelix X
Veſperare XIII
Veſtales in carpento vehunt 131
item dij, & relati in diuos ibid.
Veſtales in theatro vbi ſedebant 82
vbi in Circo ibid.
Veſtes pellucidæ ad viros abierũt 71
Veſtis Germanorum XXXVI
Maſtruca ibid.
Veſtis feminarum in luctu quæ 50
nigra vt multi adſerunt ibid. alba vt alij ibidem. in concordiam ſcriptores ij reducti ibid. coloris mutati cauſſa parum certa ibid.
Veſtricius Spurinna XI
Veterani qui propriè dicti 14, XI
Veterani, iidem cum exauctoratis 15
Emeriti etiã dicti & Vexillarij ib.
Vettius Bolanus 170
ad Vexillum retineri 15
Vexillum in tabernaculo ducis 21
tunicæ forma ibid.
Vexillum proponere eſt ſignum pugnæ 21
Viatorum ſeſſio in theatro 184
Vibius Auitus 154
Viceſima hereditatium 150
Viceſimarium aurum 150
Viceſimæ vectigal vetus, in libertis 150

X.

Viceſimæquintæ vectigal in ſeruis vænalibus ibid. etiam 1ma. ibid.
Vienna inter Romanas colonias VII
Vigiles è libertis 148
Vigilum cohortes nullo, aut vili loco 79. præfecti 79. 137
Vigintiuiratus capeſſendi neceſſitas 65. qui ſint XX. viri ibid.
Villa Cæſaris in Baiano 158
Villa Luculli 107
Villæ XII. à deorum nominibus 93
Villæ ad ſpeluncas 92. Prætoria dictæ ibid.
Vindemiæ feſtum 122. ſiue liberalia, magna corona dictum ibid.
Vinicianus Pollio 101
M. Vinicius 103. eius eloquentia lenta ibid.
Viocuri, id eſt, qui vias curant 66
Vipſania vxor Aſinii Galli 77
Vipſanius Meſſalla 45
Vipſtanus 155
Virilitas incerta 99
Viſellius Varro 69
Vitæ ratio duplex priſcis 111
Vitellij impudicum os 109
Vitellius inſignis adulator 106
inter Vitellii & Othonis imperium interuallum exiguum VIII
Vlpianus correctus 39. ibidem
Vlpiani error aut ſcripturæ vitium 149. diſſidium inter eum & Cornelium 83
Vltimus, ſupremus 111
Vlyxes, in Germania falsò XXXII
Ex vmbris virorum equorumque fraus & error XIX
Vnaetuiceſima legio VII. ibid.
Vnciarium fœnus 103. ſemunciarium fœnus ibid.
Vndeunde, Latinis quid VIII
Vocandi ius tribunis non eſt 149
Volentia XXI
Voleſus Meſſalla 76. eius inſignis crudelitas ibid.
Voluptates inter Romanas artes ad imperium firmandum XXVII
Voluſii diuitiæ 168
Voluſius Saturninus 150
Vortumnus deus Etruriæ 93
Vota annua 82
Votiuus habitus XXVIIII
Vulgi lectio ſpreta 21. refutata 68, 115. defenſa 121, 181, XXII. interpretatio non nimis exacta 136
Vſuræ ſublatæ 103
Vxor in manu viri 45. ipſe cum propinquis de ea ſtatuebat ib. XXXVI
Vxores non comitabantur viros in prouincias 67. mutatum id ſub Auguſto ibidem
Vxores in conuiuiis ritu Rom. 108. iacebant in ſinu maritorum 109. & amicæ in ſinu amatorum ibid.
Vxoris vox antiquitus intellecta XXVI

X.

XEnophontea imitatio 25
Xylandri lapſus 51, 61, 75, 101

Y.

Υγιαῖνε quid 4
Ypſili & diphthongi œ non abſimilis pronuntiandi ratio 153

Z.

Zonaras correctus 79, 80, 187

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

I N D E X.

Vbi Cibaria Bacchi ... 172
Vbi Fames ... 1
Vbi Fœnum ... 1
Vbi Gramina ... 1
Vbi Hordeum ... 1
Vbi Lolium ... 1
Vbi Oryza ... 1
Vbi Panicum ... 1
Vbi Pisum ... 1
Vbi Secale ... 1
Vbi Triticum ... 1
Vbi Vicia ... 1
Vbi Zea ... 1
Vbicunque Deus ... 1
Vbique Deus ... 1
Vbique Deus præsens ... 1
Vbique Deus totus ... 1
Vbique Deus totus præsens ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam, & quidem immediate ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam, & quidem immediate, & sine ullo medio ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam, & quidem immediate, & sine ullo medio, & quidem ratione omnipotentiæ ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam, & quidem immediate, & sine ullo medio, & quidem ratione omnipotentiæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam, & quidem immediate, & sine ullo medio, & quidem ratione omnipotentiæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ infinitæ ... 1
Vbique Deus totus præsens per essentiam, potentiam, & substantiam, & quidem immediate, & sine ullo medio, & quidem ratione omnipotentiæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ infinitæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ infinitæ, & quidem ratione omnipotentiæ suæ infinit

Universidad de Deusto
Biblioteca